

שבוע חג הסוכות

(13 – 19 October 19)

י"ד – כ' תשרי תש"פ

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמּוּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָּל־עַמּוּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְאָמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם:
יִבְרַךְ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֵךְ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֹךְ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לָךְ שְׁלוֹם:
וַיִּשְׁמוּ אֶת־שְׁמֵי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָנִי אֲבָרְכֶם:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלידי לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:**

**וְאַהֲבָתָה אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכְכָל נַפְשְׁךָ וּכְכָל
מַאֲדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצֻוֶּה
הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמִעֵנוּ אֵל מִצְוֹתֵי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצֻוֶּה
אַתָּה הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֶיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, כָּכָל
לְבַבְכֶם וּכְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֶרְצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקָשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דִּגְגָךְ וְתִירְשְׁךָ וַיַּצְהֲרֵךְ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשַׁדְךָ
לְבִהְמֶתְךָ, וְאֶכְלָתָה וּשְׂבַעְתָּ. הַשְׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וְסָרְתֶם וְעִבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה
אִף יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֶבְרַתֶּם מִתְּרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשִׁמַּתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרַתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדֻתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִדְּבוּ יְמִיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.
וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לְאָמֹר. דַּבֵּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדָרְתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתְּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהָיִיתֶם
קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם,
מִמִּצְרָיִם מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הָרִינִי מִקַּבֵּל עָלֵי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָה לְרַעַךְ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנָה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ כְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צִדִּיקִים יִדְּוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מותרו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החרד כולו ויהפך ל"חרד ובית של צדקה".

קִיָּת.

בו יסופר גודל הבטחון שהיה לדוד והרבה תהלות להש"י שקיים לנו מה שהבטיח אותנו:

א הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:
ב וַאֲמַרְנָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: ג וַאֲמַרְנָא
בֵּית־אֱהֱרֹן כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: ד וַאֲמַרְנָא יִרְאִי
יְהוָה כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: ה מִן־הַמִּצַּר קָרָאתִי יְהוָה
עֲנֵנִי בַּמִּרְחָב יְהוָה: ו יְהוָה לִי לֹא אִירָא מַה־יַּעֲשֶׂה
לִי אָדָם: ז יְהוָה לִי בַּעֲזָרִי וְאֲנִי אֶרְאֶה בְּשֵׁנָאִי:
ח טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטַח בְּאָדָם: ט טוֹב
לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטַח בַּגִּדִּיכִים: י פִּלְגִּינִים
סִבְבּוֹנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֵם: יא סִבּוֹנִי גַם־
סִבְבּוֹנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֵם: יב סִבּוֹנִי כְּדִבּוּרִים
דַּעְכוּ כָּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֵם: יג דַּחַח
דַּחֲתִנִּי לִנְפֹל וַיהוָה עֲזָרְנִי: יד עֲזִי וְזִמְרַת יְהוָה
וַיהִי־לִי לִישׁוּעָה: טו קוֹל רָפָה וַיִּשׁוּעָה בְּאַהֲלִי
צַדִּיקִים יִמִּין יְהוָה עֲשֶׂה חֵיל: טז יִמִּין יְהוָה

רוֹמְמָה יִמִּין יְהוָה עֲשֶׂה חֵיל: יז לֹא־אֲמֹת
כִּי־אֲחִיָּה וְאֶסְפֹּר מַעֲשֵׂי יְהוָה: יח יִסֹּר יִסְרְנִי יְהוָה
וְלִפְנוֹת לֹא נִתְּנִי: יט פִּתְחוּ־לִי שַׁעַר־צֶדֶק אֲבֹא
בָּם אֹדֶה יְהוָה: כ זֶה־הַשַּׁעַר לַיהוָה צַדִּיקִים יָבֹאוּ
בּוֹ: כא אֹדֶד כִּי עֲנִיתִנִּי וְתַהֲיִלִּי לִישׁוּעָה:
כב אֲבֹן מַאֲסוֹ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה:
כג מֵאֵת יְהוָה הָיְתָה זֹאת הִיא נִפְלְאָת בְּעֵינֵינוּ:
כד זֶה־הַיּוֹם עֲשֶׂה יְהוָה נִגִּילָה וְנִשְׂמַחַה בּוֹ:
כה אֲנֵנִי יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָא אֲנֵנִי יְהוָה הַצִּלִּיחָה
נָא: כו בָּרוּךְ הֵבֵא בְּשֵׁם יְהוָה בְּרִכּוֹנוֹכֶם מִבֵּית
יְהוָה: כז אֵל יְהוָה וַיֹּאֲרֶה לָנוּ אֶסְרוּ־חַג בַּעֲבֹתֵים
עַד־קִרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: כח אֵלֵינוּ אַתָּה וְאֹדֶד אֱלֹהֵינוּ
אֲרוֹמְמֶנָּה: כט הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם
חֲסִדוֹ:

קִיָּץ

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א"ב וכל אות ח' פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פרי"ץ ב"ן דמ"ה סימן שבהם מלת עדותך בוי"ו חולם):

א אֲשֶׁר־י תְּמִימֵי־דָרֶךְ תְּהִלָּתֶיךָ בַּתּוֹרָה
יְהוָה: ב אֲשֶׁר־י נִצְרִי עֲדָתִיו בְּכָל־לֵב יִדְרָשׁוּהוּ:
ג אֶף לֹא־פָעֲלוּ עוֹלָה בְּדַרְכֵינוּ הַלְכוּ: ד אַתָּה

צִוִּיתָה פְּקֻדֶיךָ לְשֹׁמֵר מֵאֵד: ה אַחֲלִי יִכְנֹו דְרָכֵינוּ
לְשֹׁמֵר חֻקֶיךָ: ו אֲנִי לֹא־אֲבֹשׁ בְּהִבְטִי אֶל־כָּל־
מִצְוֹתֶיךָ: ז אֹדֶד בְּיָשָׁר לִבִּי בְּלִמּוֹדֵי מִשְׁפָּטֵינוּ

המשך בעמוד קח

ב"ה. נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א
לשלוח לאנ"ש שי' בכל מרחבי תבל
לקראת חג הסוכות, זמן שמחתנו ה'תשנ"א

יום טוב ודומן שמחתנו דישמח ישראל בעושי וישמח השם במעשיו
וגוט שבת.

/מקום החתימה/

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

עצמם לעשות ולקיים את דבר ה' בפועל) לפני "נשמע" (לפני שידעו והבינו מהו רצון ה') **שְׁהוּא** הקדמת "נעשה" ל"נשמע" **עֲנִין מְסִירַת הָרָצוֹן** ביטול מוחלט של הרצון האישי של האדם **לִבְעַל הָרָצוֹן** להקדוש-בורך הוא שהוא האדון היוצר את הרצונות ושליט על הרצונות **וּלְמַעַלָּה יוֹתֵר⁷**,

ואף ביטול עמוק יותר, ביטול כלפי דרגות גבוהות באלוקות שלמעלה מדרגת 'בעל הרצון' **שְׁזָהוּ** הביטול והמסירות הללו הוא **עֲנִין מְסִירַת נַפְשׁ** שהיא, כאמור, עניינו של יצחק אבינו ומובן מהו הקשר והשייכות של יצחק לחג השבועות, זמן מתן תורתנו. **אָבֵל לְכַאֲרָה צָרִיף לְהִבִּין** מהו הטעם של **הַשְׁכִּיכוֹת דַּחַג הַסְּפֹת** לִיעָקֹב אָבִינוּ על-פי פנימיות העניינים?

(ב) **וּלְהִבִּין זֶה**, הקשר של יעקב אבינו לחג הסוכות **צָרִיף לְהִקְדִּים** ולהבין תחילה **מַה שְׁנִתְבָּאָר לְעִיל⁸** במאמר דיבור-המתחיל "כנשר יעיר קנו" שנאמר בשבת פרשת האזינו, "ג תשרי, שנה זו, תשכ"ט, **בְּעֲנִין** המשמעות הפנימית של הכתוב **"כְּנֶשֶׁר יַעִיר קֶנוּ גו'** **יִשְׁאַהוּ עַל אֲבָרְתוֹ⁹**, ולעיל **מִיָּהּ** למעלה ממנו, בפסוק הקודם, **כְּתִיב¹⁰** "יִסּוּכְבְּנָהוּ יְבוֹנְנָהוּ, יִצְרְנָהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינָו", וידוע **מַה שְׁפָתָב אָדְמוֹר הִזְקֵן בְּדַבּוּר־הַמִּתְחִיל** מאמר הפותח בכתוב "יִסּוּכְבְּנָהוּ¹¹", **שְׁ"יִסּוּכְבְּנָהוּ"** קאי מכון על **חַג הַסְּפֹת**, **כִּי הַסְּפָה סוּכָּת וּמִקְפָּת עַל הָאָדָם** הנמצא בסוכה, **וּבְפָרֵט לְפִי הַמְבָאָר בַּקְּבָלָה** ובחסידות¹² **שְׁסָפָה** היא **בְּחִינַת מְקִיף** וכפי שיתבאר עוד

לְהִבִּין עֲנִין התוכן הפנימי של **חַג הַסְּפֹת**, **דְּאִיתָא מוּבָא בְּזִהְרָ¹** **וּמְבָאָר בְּכִמָּה מְקוֹמוֹת בְּחִסְדוֹת²** **שְׁשִׁלְשֵׁת הַמוֹעֲדִים** החגים **חַג הַפֶּסַח**, **חַג הַשְּׁבִיעוֹת** ו**חַג הַסְּפֹת** הם **כְּנֶגֶד** שלושת **אֲבוֹתֵינוּ אֲבָרְהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב**. **חַג הַפֶּסַח כְּנֶגֶד אֲבָרְהָם**,

שְׁאָמַר לשרה כשהמלאכים באו לבקר **"לוֹשִׁי וְעֹשִׁי עוֹגוֹת"³** **רַעְיוֹנוֹת** הכוונה למצות עגלות הנאכלות בפסח. **חַג הַשְּׁבִיעוֹת** **זְמַן מִתֵּן-תּוֹרָה כְּנֶגֶד יִצְחָק**, **כִּי מִתֵּן-תּוֹרָה הָיָה בְּקוֹל הַשּׁוֹפָר שֶׁל אֵילוֹ שֶׁל יִצְחָק⁴** **כְּפִירוֹשׁ רִשִּׁי** על "היובל" האמור **בְּמִתֵּן תּוֹרָה**, "הוא שופר של איל..." **וְשׁוֹפֵר שֶׁל אֵילוֹ שֶׁל יִצְחָק הִיָּה**. **וְחַג הַסְּפֹת כְּנֶגֶד יַעֲקֹב**, **כְּמוֹ שְׁפָתוֹב⁵** **וְיַעֲקֹב נָסַע סִכְתָּה** **לְמִקּוֹם שֶׁשְׂמוֹ סוּכוֹת** והרי זה רמז לחג הסוכות.

וְצָרִיף לְהִבִּין הַשְׁכִּיכוֹת דַּחַג הַסְּפֹת **לִיעָקֹב** לפי פנימיות העניינים. **דְּהִנָּה**, **בְּחַג הַפֶּסַח** החג שכנגד אברהם אבינו הוא **עֲנִין** **כְּמוֹ שְׂאוּמִרִים** בהגדה של פסח **"כָּל דְּקָפִין יִיְיִ וְיִכּוֹל"⁶**, כל הרעב **יְבוֹא וְיֹאכֵל שְׁהוּא עֲנִין הַכְּנָסַת אֹרְחִים**, **מִדְּתוֹ שֶׁל אֲבָרְהָם אָבִינוּ** שעסק בהכנסת אורחים **כְּמִסּוּפֵר** בתורה ובדברי חכמינו ז"ל. **וְכֵן בְּחַג הַשְּׁבִיעוֹת**, החג שכנגד יצחק אבינו, **עֲקָדַת יִצְחָק** המעשה המיוחד שעשה יצחק אבינו שהסכים שיעקרו אותו על מנת להעלותו לקרבן. **הוּא עֲנִין מְסִירַת-נַפְשׁ** למען הקדוש-בורך-הוא, **וּקְבָלַת הַתּוֹרָה** שהייתה בחג השבועות **הִיא עַל-יְדֵי "נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע"** שבני ישראל מסרו את עצמם לקיים את דבר ה' בתורה **וּבְהִקְדַּמַּת "נַעֲשֶׂה"** **"לְנִשְׁמָע"**, יש הדגשה מיוחדת בכך שהקדימו "נעשה" (שקיבלו על

בס"ד. יום ב' דחג-הסוכות, ה'תשכ"ט*

(הנחה בלתי מוגה)

לְהִבִּין עֲנִין חַג הַסְּפֹת, **דְּאִיתָא בְּזִהְרָ¹** **וּמְבָאָר בְּכִמָּה מְקוֹמוֹת בְּחִסְדוֹת²** **שְׁשִׁלְשֵׁת הַמוֹעֲדִים** חַג הַפֶּסַח, חַג הַשְּׁבִיעוֹת ו**חַג הַסְּפֹת** הם **כְּנֶגֶד אֲבוֹתֵינוּ אֲבָרְהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב**. חַג הַפֶּסַח כְּנֶגֶד אֲבָרְהָם, **שְׁאָמַר** "לוֹשִׁי וְעֹשִׁי עוֹגוֹת"³. חַג הַשְּׁבִיעוֹת זְמַן מִתֵּן-תּוֹרָה כְּנֶגֶד יִצְחָק, **כִּי מִתֵּן-תּוֹרָה הָיָה בְּקוֹל הַשּׁוֹפָר שֶׁל אֵילוֹ שֶׁל יִצְחָק⁴**. חַג הַסְּפֹת כְּנֶגֶד יַעֲקֹב, **כְּמוֹ שְׁפָתוֹב⁵** **וְיַעֲקֹב נָסַע סִכְתָּה**. וְצָרִיף לְהִבִּין הַשְׁכִּיכוֹת דַּחַג הַסְּפֹת **לִיעָקֹב**. דְּהִנָּה, בְּחַג הַפֶּסַח הוּא עֲנִין **"כָּל דְּקָפִין יִיְיִ וְיִכּוֹל"⁶**, שְׁהוּא עֲנִין הַכְּנָסַת אֹרְחִים, מִדְּתוֹ שֶׁל אֲבָרְהָם אָבִינוּ. וְכֵן בְּחַג הַשְּׁבִיעוֹת, עֲקָדַת יִצְחָק הוּא עֲנִין מְסִירַת-נַפְשׁ, וּקְבָלַת הַתּוֹרָה הִיא עַל-יְדֵי "נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע" וּבְהִקְדַּמַּת "נַעֲשֶׂה" ל"נִשְׁמָע", שְׁהוּא עֲנִין מְסִירַת הָרָצוֹן לִבְעַל הָרָצוֹן וּלְמַעַלָּה יוֹתֵר⁷, שְׁזָהוּ עֲנִין מְסִירַת-נַפְשׁ. אָבֵל לְכַאֲרָה צָרִיף לְהִבִּין הַשְׁכִּיכוֹת דַּחַג הַסְּפֹת לִיעָקֹב אָבִינוּ.

(ב) **וּלְהִבִּין זֶה**, צָרִיף לְהִקְדִּים מַה שְׁנִתְבָּאָר לְעִיל⁸ **בְּעֲנִין "כְּנֶשֶׁר יַעִיר קֶנוּ גו'** **יִשְׁאַהוּ עַל אֲבָרְתוֹ⁹**, ולעיל **מִיָּהּ** כְּתִיב¹⁰ "יִסּוּכְבְּנָהוּ יְבוֹנְנָהוּ, יִצְרְנָהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינָו", **"יִסּוּכְבְּנָהוּ יְבוֹנְנָהוּ, יִצְרְנָהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינָו"**, וידוע **מַה שְׁפָתָב אָדְמוֹר הִזְקֵן בְּדַבּוּר־הַמִּתְחִיל**

"יִסּוּכְבְּנָהוּ"¹¹, **שְׁ"יִסּוּכְבְּנָהוּ"** קאי על חַג הַסְּפֹת, **כִּי הַסְּפָה סוּכָּת וּמִקְפָּת עַל הָאָדָם**, **וּבְפָרֵט לְפִי הַמְבָאָר בַּקְּבָלָה** ובחסידות¹² **שְׁסָפָה** היא **בְּחִינַת מְקִיף**.

(*) במאמר זה תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א כמה תיקונים (המו"2). (1) זח"ג רנו, ב. (2) לקו"ת במדבר יד, ג. דרושים לר"ה נח, א. ובכ"מ. (3) וירא יח, ו. (4) פירש"י יתרו יט, יג. (5) וישלח לג, יז. (6) הגדה של פסח, פיסקא הא לחמא עניא. (7) ראה תו"א מגילת אסתר צא, א. המשך תער"ב ח"א ע' תקצו. סה"מ תש"ט ע' 148 ואילך. (8) ד"ה כנשר יעיר קנו דש"פ האזינו, י"ג תשרי (לעיל ע' 53 ואילך). (9) האזינו לב, יא. (10) שם, י. (11) מאמרי אדה"ז תקס"ו ע' שסד. שם ע' שצז. וראה לקו"ת דרושים לר"ה סג, ריש ע"ב. (12) ראה מקומות שצויינו בהערה הקודמת ובהערה 45. ובכ"מ.

להבין ענין חג הסוכות

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 להלן. ומהמשן הפתובים "יסובבנהו גו" כנשר" גו',
 - 2 מהסוכות של שני הפסוקים "יסובבנהו" ו"כנשר" מוכן, ששני
 - 3 הענינים האמורים כאן, "יסובבנהו" (חג הסכות) ו"כנשר"
 - 4 (שענינו מבואר בדבורה-מתחיל "כנשר" הנזכר לעיל שהוא מידת הרחמים),
 - 5 תלויים זה בזה. ואף
 - 6 ש"יסובבנהו" קאי מכוון על
 - 7 הקב"ה, שהוא המסובב את בני
 - 8 ישראל וסוכך עליהם, ואם כן לכאורה
 - 9 הרי זה ענין שונה, נעלה יותר,
 - 10 מהענין המרומז ב"כנשר", אין זו
 - 11 קושיא כי הרי גם "כנשר יעיר"
 - 12 קאי מכוון על הקב"ה. ומכל
 - 13 זה מוכן ששני הספרי,
 - 14 "יסובבנהו", הוא לפי התוכן
 - 15 הפנימי ענין אחד עם "כנשר"
 - 16 ושניהם עוסקים בהנהגה וברחמים של
 - 17 הקדוש-ברוך-הוא על בני ישראל.
 - 18 והנה נתבאר לעיל¹³ במאמר
 - 19 דיבורה-מתחיל "כנשר יעיר קנו" הנזכר
 - 20 בענין מה שכתוב¹⁴ בספר
 - 21 משלי, שלמה המלך אומר, שלשה
 - 22 שלושה דברים בעולם המה נפלאו
 - 23 ממני גו' ואחד משלושת הדברים
 - 24 המופלאים הוא דרך הנשר
 - 25 בשמים, שהעלוי והיתרון
 - 26 המיוחד ששנשר, המסמל את מידת
 - 27 הרחמים - קו האמצעי, על
 - 28 שאר הקוים קו הימין (שעיקרו
 - 29 מידת החסד) וקו השמאל (שעיקרו
 - 30 מידת הגבורה) הוא, שגם אפילו
 - 31 נשר - מה ש"נשר" ונפל,
 - 32 הוא "בשמים", במרפכה
 - 33 העליונה, שבה יש פני נשר
 - 34 ולמעלה יותר¹⁵ ואפילו בדרגות
 - 35 האלוקות שלמעלה מהמרכבה,
 - 36 וכפי שנתבאר במאמר הנזכר שהחידוש
 - 37 המיוחד של נשר' (שלא קיים בשאר חיות הקודש שבמרכבה העליונה כמו פני
 - 38 אריה) הוא שגם מה שנפל מה'נשר' למטה הרי הוא 'בשמים' וכאילו נשאר
 - 39 למעלה (בשונה מ'אריה' שרק שרשו בשמים ואילו כפי שנפל למטה הוא חיה
 - 40 טמאה וכבר אינו 'בשמים'), וכל זה הוא מפני מעלת 'קו האמצעי', מידת הרחמים,
 - 41 לגבי קו הימין וקו השמאל. ומצד קו האמצעי, מידת הרחמים, גם מה שנשר' ונפל
 - 42 ממדרגתו העליונה, עדיין נשאר מחובר לשורשו ומקורו העליון.
- וזהו הענין הטעם הפנימי לדברי חכמינו ז"ל שעל-ידי התשובה
- "זדונות עבירות שהאדם עשה במזיד נעשים לו פזכיות ונחשבים לו
- כמעשים טובים"¹⁶, שגם הזדונות, שהם מעשים שאדם עושה בדרך
- נשירה ונפילה למטה, למצב רוחני נחות כו', נחפכים ומתעלים
- "נעשים פזכיות", ועוד
- למעלה יותר, והם אפילו נעלים
- יותר ממעשי מצוות רגילים כי
- "במקום שבפני-תשובה
- שעשו תשובה ברהם כוז ש"זדונות
- נעשו כזכיות" עומדים, צדיקים
- גמורים שעוסקים בתורה ומצוות
- בצורה רגילה, ללא שקדמה לכך נפילה
- וירידה אין יכולים לעמוד
- שם"¹⁷, והינו שעל-ידי
- התשובה מתעלים בעלי התשובה
- לבחינה שלמעלה גם מראש
- וההתחלה של כל סדר
- ההשתלשלות בו האור האלוקי
- יורד ונמשך מלמעלה למטה, שהרי
- ההמלכה ההתעצות של הקדוש-
- ברוך-הוא, כביכול, על כל סדר
- ההשתלשלות האם לעשות אותו
- או לא היא כמאמר רבותינו
- ז"ל¹⁸ במי נמלך עם מי התייעץ
- הקדוש-ברוך-הוא, כביכול, אודות
- הבריאה, בנשמותיהם של
- צדיקים, וכיון שהתשובה
- היא למעלה יותר מעבודת
- הצדיקים, כמבואר לעיל, הרי
- היא עבודת התשובה למעלה
- מכל סדר ההשתלשלות
- וכשיודי עושה תשובה הוא 'מגיע'
- לאור אלוקי שלמעלה מכל סדר
- השתלשלות, אור אין-סוף ללא גבול.
- וזהו מה שכתוב בפסוק הנזכר
- שלפי הפירוש הפנימי מדבר במעלת
- הקו האמצעי, מידת הרחמים, "כנשר יעיר קנו" ("כנשר" דוקא
- והכתוב מדריך לדמות את מידת הרחמים העליונה המאירה לבני ישראל
- דוקא לנשר), אף שכל ארבע חיות המרפכה שרשן הוא
- בי"ג תקוני דיקנא¹⁹ שלוש-עשרה 'תקוני הזקן' שהן הביטוי שבו
- משתמש הוזהר לגבי י"ג מדות הרחמים, ואם כן לכאורה ענין
- הרחמים לא שייך לנשר דוקא כי בי"ג מדות הרחמים עצמן,

(13) ד"ה כנשר יעיר קנו שבהערה 8 (לעיל ע' 56). (14) משלי ל, יח-ט. (15) אוה"ת האזינו ע' א'תרפט ואילך. ד"ה כנשר יעיר קנו תרע"ח (סה"מ תרע"ח ע' ל). (16) יומא פו, ב. (17) ברכות לז, ב. רמב"ם ה' תשובה פ"ז ה"ד. (18) ב"ר פ"ח, ז. רות רבה פ"ב, ג. (19) ראה זח"א יח, סע"ב. רמ"ז לזח"ג ס"פ עקב. הובא באוה"ת שם ע' א'תרפה. רד"ה הנ"ל תרע"ח

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

ל'פנימיות הכתר', האיך־סוף ובלי גבול, הוא נמשך עד לקצה היותר
תחתון ואין גבול למידת ההארה שלו, ובכל מקום שנמשך מן הקצה
העליון ביותר ועד הקצה התחתון ביותר, הוא מאיר בשנה בלי שום
שנוי.

וכפי שמבאר הרבי הרש"ב ב'המשך'
תער"ב: "יודע דקו האמצעי חלוק מב'
הקוין דימין ושמאל בב' דברים, הא'
שמברית מן קצה העליון ביותר למעלה
מב' הקוין ודורשן גם כן בכתר אך רק
בבחינת חיצוניות הכתר, אבל קו
האמצעי שורש המשכתו מבחינת
פנימיות הכתר כו', ומברית עד קצה
התחתון ביותר דהיינו בחינת המלכות
סוף כל דרגין דאצילות, דהנה חכמה
[שהיא בקו הימין] ובינה [שהיא בקו
השמאל] הרי בינה רק עד הוד
אתפשט, ויסוד אבא ארוך שנמשך עד
יסוד זעיר־אנפין, אבל קו האמצעי
מברית עד בחינת המלכות סוף כל
דרגין דאצילות ובבחינת האחרונות
שבה כו'. והב' דאופן ההמשכה הוא
דכללות הקו היא כמהות אחת ממש,
ולא כמו הב' קוין כמו חתך [חכמה,
חסד, נצח] מימין הרי חסד הוא מהות
אחר מבחינת החכמה וכן בג"ה [בינה,
גבורה, הוד] משמאל כו', מה שאין כן
דת"י [דעת, תפארת, יסוד] כולם הם
מהות אחת ממש... והיינו שהדעת
ממשיך מבחינת פנימיות הכתר ואותה
ההמשכה ממש הוא שנמשך בבחינת
תפארת ויסוד כו', וב' הדברים הא' בהא

תליא דלפי שההמשכה היא מבחינת פנימיות הכתר דוקא על כן אינה משנית
ונמשך בחינת המהות ממש בכל המדרגות כו'".
וכמו שנתבאר בתורת החסידות ההגמא על זה על כך שהארת קו
הימין וקו השמאל מוגבלת ולכן אינה מאירה למטה כמו למעלה ואילו הארת
קו האמצעי נמשכת בכל מקום (מן הקצה אל הקצה) בשווה מצד צד
האדם, שהוא מציאות גשמית ומכל־מקום הוא בצלם ודמות
שלמעלה, ובדמותו וצורתו יש דימין לאלוקות, כביכול כמו שכתוב²³
בתורה לגבי בריאת האדם שהקדוש־ברוך־הוא אמר נעשה אדם בצלמנו
בדמותנו, שישנם בו בגוף האדם שלשה קוין, יד ימין ורגל
ימין שהוא קו הימין, יד שמאל ורגל שמאל שהוא קו
השמאל, ראש גוף ויסוד שהוא קו האמצעי,

שיש לו מעלה ויתרון לגבי קו הימין
וקו השמאל - מגיע ונוגע למעלה יותר מכל שאר מידות הרחמים,
כפי שמשיך ומבאר.
דעה, ברחמים כמו בכל המידות העליונות ישנן כמה דרגות,

ובחינת נשך, קו האמצעי,
מגיע בבחינת רחמים רבים',
בחינה היותר עליונה, הדרגה
הגבוהה ביותר במידת הרחמים עצמה
שמשמע זה, מאחר שהנשר נמשך
מדרגה גבוהה ביותר של מידת
הרחמים, הנה גם הנשר הגשמי
שלמטה, עם היותו עוף
טמא, ולכאורה היה מסתבר שלא
תהיה לו רחמנות שהיא מידה טובה,
מכל־מקום למעשה הרי הוא הנשר
הגשמי רחמני, כמבאר
במדרשי חכמינו ז"ל²⁰ ומובא
גם בפירושו רש"י על פסוק זה, "נהגם
[הקדוש־ברוך־הוא מנהיג את בני
ישראל] ברחמים ובחמלה כנשר הזה
רחמני על בניו ואינו נכנס לקינו
תפאוס, עד שהוא מקשקש ומטרף על
בניו כנפיו בין אילן לאילן, בין שוכה
לחרבה, כדי שיעורו בניו ויהא בהן
כוח לקבלו. יעיר קנו, יעורר בניו. על
גחליו ירחף, אינו מכביד עצמו עליהם
אלא מחפף, נוגע ואינו נוגע...".
וכידוע בתורת הסוד שקו
האמצעי הוא "ברית
התיכון" המברית נמשך ומחבר
מן הקצה היותר עליון עד
הקצה היותר תחתון, ומאיר בכל הדרגות, שהטעם שנמשך הקו
האמצעי עד לקצה היותר תחתון הוא מצד זה ש'לוקח' ובא
ונמשך מהקצה היותר עליון, והיינו, ששני הקוין ימין שורש
מידת החסד והגילוי ושמאל שורש מידת הגבורה והצמצום, שעליהם נאמר
ב'פתח אליהו' שהם "חד אריף אחד (קו הימין) ארוך (על שם הגילוי
וההשפעה) וחד קציר" ואחד קצר (על שם הצמצום ומניעת
ההשפעה)²¹, מגיעים יש להם שייכות ונגיעה רק בחיצוניות הכתר
רק בחלק החיצוני של 'כתר עליון' (שלמעלה מעשר הספירות). וכן
האמצעי - עליו נאמר שהוא "חד בינוני"²¹ אחד בינוני (על שם
שהוא משלב את החסד ואת הגבורה, האריכות והקיצור), מגיע יש לו
שייכות ונגיעה בפנימיות הכתר²², ומצד זה בגלל הקשר שלו

(סה"מ תרע"ח ס"ע כג ואילך). רד"ה הנ"ל תרפ"ב (סה"מ תרפ"ב ע' לג). (20) תנחומא עקב ב. פרש"י האזינו שם, יא.
(21) תקו"ז בהקדמה (יו, א). (22) ראה תו"ח נח סה, ב. המשך תער"ב ח"א ע' רכ ואילך. ח"ב ע' תשמב ואילך. סה"מ תרפ"ג
ע' קז ואילך. תש"ז ע' 152 ואילך. ועוד. (23) בראשית א, כו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הנה בקו הימין והשמאל יש שני ידים לרגלים, ועד
2 לצפרנים, והחיות שבידים מרובה מזו שברגלים וכל שכן מזו שבצפרנים
3 שהיא חיות מועטת ביותר מה שאין בן בקו האמצעי, ראש גוף
4 ויסוד, אין בו שניים ובכל החלקים של הקו האמצעי, מלמעלה עד
5 למטה, החיות היא בשווה, וכפי
6 שמוסיף ומבאר להלן.
7 וצריך להבין את האמור לעיל
8 שביקו האמצעי' ההארה היא בכל
9 מקום ובכל דרגה בשווה וגוף האדם
10 מהווה משל לכך, שהרי גם בקו
11 האמצעי יש שני הבדלים ברמת
12 החיות בין ראש לגוף, וכן יש
13 הבדלים ברמת החיות גם בין גוף
14 ליסוד. שהרי הראש והגוף
15 הם באין-ערף זה לזה, בין
16 הראש לגוף יש פער גדול לאין שיעור
17 והחיות שבראש נעלית מזו שבגוף ללא
18 כל יחס והשוואה שלכן החבור
19 שביניהם בין הראש והגוף, שתי
20 יישויות שהפער ביניהם גדול מאד
21 הוא על-ידי מצר הגרון
22 דוקא, העובדה שבין הראש לגוף יש
23 גרון צר מלמדת שהחיות שבראש
24 עוברת לגוף רק לאחר שהיא עוברת
25 תהליך של צמצום ומיעוט כי אכן
26 החיות שבגוף נחותה לאין שיעור מזו
27 שבראש וכן גם הגוף ושלש
28 התחתונות החלקים הנחותים
29 שבאדם (שאחד מהם הוא
30 היסוד) הם בדרגה נמוכה באין-
31 ערף לעומת הגוף עצמו, ונמצא,
32 שהיסוד הוא נחות באין-ערף
33 לא רק לגבי הראש אלא גם לגבי
34 הגוף, ומכל-שכן קל-יחומר
35 שהוא היסוד' נחות באין-ערף
36 לגבי הראש עצמו. וכמו
37 שבגוף הגשמי, הרי הראש
38 הוא למעלה מהגוף, והגוף
39 הוא למעלה מהיסוד, וכך היא צורת הגוף בגשמיות, כי יש ביניהם
40 הבדלים ופערים ברוחניות, פן הוא גם בענין המדרגות השונות
41 שבין האמצעי למעלה, באלוקות, שהם בהתחלקות מעלה
42 ומטה, שיש ביניהם חלוקה בין דרגות עליונות לדרגות נמוכות שהרי לא
43 רק בדרגות השייכות לקו הימין וקו השמאל אלא גם בקו האמצעי,
- הנה המדרגות הרבות והשונות שיש בו משתלשלות זו מזו
וסולם הדרגות בנוי כך שכל דרגה באה ויורדת מהדרגה שלפניה, ואם-כן
הם גם הדרגות השונות ב'קו האמצעי' בבחינת מעלה ומטה, וכמו
שכתב הרמב"ם²⁴ בענין המעלה ומטה שבמלאכים גם
במלאכים יש הבדלי דרגות. ויש
מלאכים שהם בדרגה גבוהה, 'מעלה'
ויש מלאכים שהם בדרגה נמוכה,
'מטה', אלא שמאחר ומדובר במציאות
רוחנית, לא מדובר על 'מעלה' ו'מטה'
במובן של מקום גשמי אלא כדברי
הרמב"ם, "זה שאמרנו למטה ממעלתו
של חברו אינה מעלת מקום כמו אדם
שיושב למעלה מחבירו אלא כמו
שאומרים בשני חכמים שאחד גדול
מחבירו בחכמה שהוא למעלה
ממעלתו של זה".
ויוכן זה ענין חלוקת הדרגות
והמושגים 'מעלה' ו'מטה' בקו
האמצעי יובן ויובהר מענין עשר
הספירות שישנן במדת
הרחמים, קו האמצעי כמבואר
בקבלה וחסידות שכל אחת מעשר
הספירות כלולה מכל העשר (בספירת
החכמה, למשל, יש חכמה שבחכמה,
בינה שבחכמה וכן הלאה, וכך בכל
אחת מעשר הספירות), כפי שממשיך
ומפרט. דהנה²⁵ ידוע בתורת
החסידות שכל מדת, בכדי
שתהיה ראויה לשמה ואכן יהיו
בה כל התכונות של מידה עליונה,
צריך להיות בה את הענין של כל
הספירות (ולא רק את התוכן והענין
של אותה ספירה פרטית בלבד) שהם
חכמה-בינה-דעת חסד-
גבורה-תפארת נצח-הוד-
יסוד. וכמו למשל במדת
האהבה, שתחלה בתור הכנה
והקדמה להתעוררות רגש של אהבה
צריכה להיות ההתבוננות השכלית איך שהדבר הנאהב טוב
לו לאדם המתבונן וכדאי לו להשיג אותו לעצמו, להתקרב אליו ולאהוב
אותו, או ההתבוננות שכלית במעלת דבר הנאהב בעצם מצד
עצם הדבר, לא דווקא כיצד הדבר טוב עבורו אישית, ומהתבוננות זו
שהיא בחכמה-בינה-דעת מתעורר הוא במדת האהבה והרגש הזה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שיין למידת החדש, וְאַחֲרֵיכֵן הוּא בָּא לִידֵי הַשְּׁפָעָה בְּפֶעַל
2 באמצעות המידות נצח-הוד-יסוד. וְכִמּוֹ בְּמִדַּת אֶהְבָּה דְּקִדְשָׁה, רגש
3 של אהבת ה' שְׁבִתְחִילָה לפני התעוררות הרגש של אהבת ה', כהקדמה
4 והכנה אליו, הִיא הַהִתְבּוֹנְנוּת שהאדם מתכוון בשכלו, היינו החכמה-
5 בינה-דעת שבנפשו אִיךְ ש'קִרְבַּת
6 אֱלֹקִים לִי טוֹב" 26 כיצד
7 ההתקרבות והדבקות באלוקות היא
8 טובה בשבילו, או ההתבוננות
9 שְׁאֵלִקוּת הוּא טוֹב בְּעֵצָם לאו
10 דווקא עבורו אישית, וְמַהֲתְבּוֹנְנוּת
11 שכלית זו בשני האופנים האמורים
12 הוּא בָּא ל'וְאֶהְבָּת אֶת הָרִי'
13 אֱלֹקֶיךָ" 27 רגש של אהבת ה' או
14 ל'וְאֶהְבָּת לְרַעַךְ כְּמוֹךָ" 28 רגש
15 של אהבה לחברו, וּמִזֶּה מתוך השכל
16 (חכמה-בינה-דעת) והרגש (ברוגמה זו
17 רגש האהבה ששיין למידת החדש)
18 הוּא בָּא לְבַחֲנִיהָ שְׁלֻמָּה
19 יוֹתֵר בסולם הספירות, בְּחִינַת
20 נִצְח-הוד-יסוד המידות שכאמור
21 קשורות יותר בהשפעה לזולת וכוחות
22 המעשה כו'.
23 וְהִנֵּה, הַמוֹחִין שבאמצעותם היא
24 ההתבוננות השכלית וְהַמִּדּוֹת
25 שבאמצעותם הוא הרגש שכלב הם
26 בְּסִתְרָה זֶה לָזֶה, תכונות הפכיות
27 שְׁבִשְׁעָה שְׁעוֹסָק בְּשִׁכְלָה
28 וְהַתְבּוֹנְנוּת, אִי אֶפְשָׁר לְהִיּוֹת
29 אֲצִלּוֹ הַתְעוֹרְרוֹת הַמִּדּוֹת,
30 כשאדם עסוק ושקוע בהתבוננות
31 שכלית הוא לא מסוגל להתעורר ברגש
32 הלב וְרַק לְאַחֲרֵי שֶׁהַמוֹחִין
33 מְתַעַלְמִים, עַל-יְדֵי מִצַּר
34 הַגְּרוֹן שמצמצם ומעלים את הרעיון
35 השכלי, וּמֵאִירִים עָלָיו בְּבַחֲנִית
36 מְקִיף והמוחין מאירים באדם רק
37 כדבר ה'מְקִיף' עליו מלמעלה אבל
38 איננו חודר בפנימיותו, אֲזִי נַעֲשִׂית
39 הַתְעוֹרְרוֹת הַמִּדּוֹת והרגש, אבל
40 כל זמן שעיקר המוחין מאירים והאדם שקוע בהתבוננות שכלית, לא ייתכן
41 שהרגש יתעורר ויפעל כי השכל והרגש הם שני הפכים, ובעולם השכל אין
42 מקום לרגשות. וְכֵן לְאִידֶךָ גִּיסָא, בצד שני, שְׁבִאֲשֶׁר הַמִּדּוֹת הֵן
43 בְּגִלּוּי והרגש גלוי וניכר ונרגש, הָרִי הֵן מְבַלְבְּלוֹת לְמוֹחִין הרגשות
44 מהוות הפרעה לשכל ולמוחין ובאותה שעה אין מקום לשכל, וְכִמּוֹ בְּעֵנִין
- "הַשּׁוֹחַד יַעוֹר" 29, נאמר בתורה שאסור לדיין ושופט לקחת שוחר כי
"השוחד יעוור עיני חכמים", כיוון שהשוחד גורם לו להיות נוטה לצד שנתן
לו את השוחד שֶׁהַמִּדּוֹת הרגשות שיש לו כלפי אותו צד, מְטוֹת אֶת
הַשִּׁכְלָה, עַד שֶׁלֹּא יוֹכֵל הַשִּׁכְלָה לְבִא לְמַסְקָנָה
הָאֱמִתִּית שְׁצָרִיךְ לְבִא אֵלֶיהָ
על פי מה שהשכל וההיגיון מחייב כי
כאמור בעת שהרגש הוא בגלוי, אין
השכל פועל כראוי. וְנִמְצָא
שֶׁהַמוֹחִין וְהַמִּדּוֹת השכל והרגש
(חֲכָמָה-בִּינָה-דַעַת וְחֶסֶד-
גְּבוּרָה-תַּפְאַרֶת) הֵם בְּאֵין-
עֶרְךָ זֶה לָזֶה רחוקים זה מזה
ושונים זה מזה לאין שיעור.
וְכֵן בדומה לאמור לעיל אדרת היחס
בין המוחין למידות שהתעוררות הרגש
שכלב היא דווקא לאחר צמצום
והתעלמות המוחין הוּא גַם בְּעֵנִין
הַשְּׁפָעָה בְּפֶעַל (בְּחִינַת
נִצְח-הוד-יסוד) הַבָּאָה
מֵהַמִּדָּה (חֶסֶד-גְּבוּרָה-
תַּפְאַרֶת), לְמַשֵּׁל, הַנִּתְּנָה לזולת
בפועל כתוצאה מרגש של אהבה כלפיו
שֶׁהִיא בָּאָה רַק לְאַחֲרֵי
צְמֻצוֹם הַמִּדָּה ולאחר שהרגש
איננו ניכר ונרגש בגלוי, דְּכַאֲשֶׁר
הָאֶהְבָּה הִיא בְּתַקְפָּה בתור רגש
גלוי וחזק, לֹא יוֹכֵל הַזּוּלָּת
לְקַבֵּל אֶת הַשְּׁפָעָה הַחֶסֶד,
וְגַם אִם יִקַּבֵּל אֶת הַשְּׁפָעָה
בפועל, לֹא יִבִּין וְיִרְגֵּשׁ אֶת
הַחֶסֶד שְׁבִזָּה אלא יש צורך
להבדיל בין הרגש ומעשה הַנִּתְּנָה
וההשפעה בפועל. וְכִמּוֹ שֶׁהוּא
בְּמִדַּת הַחֶסֶד וְהָאֶהְבָּה, כֵּן
הוּא גַם בְּמִדַּת הַגְּבוּרָה שֶׁהִיא
הַמְקוֹר לרגש של יראה וריחוק שגם
בה יש להבחין ולהבדיל בין הרגש
והמעשה שבא בעקבות הרגש והם שני
עניינים שונים ונפרדים זה מזה, וְכֵן
הוּא גַם בְּמִדַּת הַרְחָמִים, שֶׁהִיא כְּמוֹ כל הספירות כְּלוּלָה מְכַל
הַעֲשֵׂר סְפִירוֹת חֲכָמָה-בִּינָה-דַעַת חֶסֶד-גְּבוּרָה-תַּפְאַרֶת נִצְח-
הוד-יסוד, ויש בה את כל שלושת המרכיבים המבוארים לעיל שהם
הַמוֹחִין, הַמִּדּוֹת וההשפעה בפועל שְׁבִתְחִילָה בראשית התהליך של
התעוררות והתגלות מידת הרחמים צְרִיכָה לְהִיּוֹת הַהִתְבּוֹנְנוּת

להבין ענין חג הסוכות

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 המביאה למדת ה'רחמים, כמבאר במקום אחר פ'רטי
2 ההתבוננות בזה, ואחר-כך בשלב הבא, לאחר שהשכל מתעלם
3 ונאשר רק בדרך 'מקיף' מלמעלה, הוא בא להתעוררות המדה כרגש
4 גלוי, ומזה מתוך רגש הרחמים הוא בא לידי השפעה בפעל,
5 הנה גם במידת הרחמים
6 ההתבוננות השכלית המביאה
7 למדת ה'רחמים, והמדה
8 עצמה, הרגש שבלב, הן הפכיות
9 זו מזו, כאמור לעיל לגבי שאר
10 הספירות שעולם השכל ועולם הרגש
11 הם שני דברים שונים ונפרדים לחלוטין
12 ובשעה שהוא עסוק
13 בהתבוננות אי-אפשר
14 שיתעורר במדה כו',
15 והתעוררות המדה באה רק
16 לאחר התעלמות המוחין,
17 כמבאר לעיל באריכות וכן הוא גם
18 בנוגע להשפעה לזולת
19 שמצד מדת ה'רחמים, שהיא
20 באה לאחר התעלמות המדה
21 דוקא כאשר כבר אין רגש ניכר וגלוי,
22 וכאשר המדה היא בתקפה
23 והאדם 'תפוס' ברגשות החוקים שלו
24 לא יוכל הזולת לקבל את
25 ההשפעה. והוא באחד משני
26 פנים. והחיסרון שבהשפעה כאשר
27 המשפיע 'תפוס' ברגש החזק שלו יכול
28 להיות בשני אופנים או שמצד
29 רבוי ההשפעה יתבלבל מקבל
30 השפעה, כי אין לו את הכלים והיכולת
31 לקבל ולהכיל שפע גדול כל-כך, ועד
32 שיתבטל ממציאותו, או שלא
33 יקבל כלל את ההשפעה,
34 להיותו באין-ערוך להמשפיע
35 או שמפני הפער הגדול בין המשפיע
36 למקבל ההשפעה, שהוא מרחק לאין
37 שיעור, השפע בכלל לא יגיע אל
38 המקבל.
39 ומכל זה מובן, שגם במדת
40 ה'רחמים, שהיא פקו
41 האמצעי, ולא רק במידת החסד
42 שהיא בקו הימין ובמידת הגבורה
43 שהיא בקו השמאל יש התחלקות לדרגות שונות מלמעלה למטה וישנוי
44 באופן הפעולה וההארה שלה, ואם-כן צריך להבין מה שנתבאר
45 לעיל שהקו האמצעי, מראשיתו ועד סופו, הוא בשונה
ומאיר 'מן הקצה' הכי עליון 'אל הקצה' הכי תחתון בשונה, והרי נתבאר לעיל
באריכות שגם במידת הרחמים שהיא בקו האמצעי יש חלוקה לדרגות
והבדלים בין מעלה ומטה?
(ד) אף הענין המענה לשאלה מהו הביאור בכך שהקו האמצעי מאיר בכל
מקום בשונה, והרי גם בו יש 'מעלה'
'ומטה' הוא, דהן אמת שגם
הקו האמצעי, להיותו בחינת
קו (שנקרא בשם קו
האמצעי, וכשמו כן הוא)
והמושג 'קו' שמשמעותו היא גם קו
דק ולא הארה שהיא אין סוף וללא
גבול, מתייחס להארה מוגבלת
ומצומצמת, יש בו ענין
ההשתלשלות שמשתלשל
ויורד ממדרגה למדרגה מלמעלה
למטה, ומצד זה שהארתו היא
בהשתלשלות ממדרגה למדרגה
ישנם גם בו בקו האמצעי, כמו בקו
הימין וקו השמאל, חלוקי מדרגות
הבדלי דרגות דמעלה ומטה
כנ"ל, כמבאר לעיל באריכות,
מכל-מקום יש בו בקו האמצעי
עוד ענין, הנוסח לו ולא קיים בקו
הימין וקו השמאל, ומצד ענין זה הקו
האמצעי הוא למעלה מ'השתלשלות',
כפי שמשיך ומבאר שהוא נמשך
ובא ויורד ומתגלה מבחינת
פנימיות הפתר, החלק העמוק
והפנימי ביותר במדרגת 'כתר עליון'
שלמעלה מקל סדר
ההשתלשלות והוא למעלה
מספירת החכמה שהיא הספירה
הראשונה והעליונה ביותר, כשם
שהכתר הגשמי הוא מעל הראש.
ומצד פנימיות הפתר שבו
שהיא מקורו והיא נרגשת בו בכל
הדרגות, הרי הוא הקו האמצעי
מאיר בשונה מראשיתו ועד
סופו, כי בחינת פנימיות
הפתר שהיא למעלה מ'השתלשלות'
היא למעלה מענין השנויים
הנובעים מ'השתלשלות' וצמצום
ההארה, ולכן בכל מקום שהוא נמשך, הוא בשונה כי הנקודה
של 'פנימיות הכתר' נמצאת בו כשהוא יורד ומשתלשל למטה ביותר.
וכמבאר במקום אחר³⁰ בתורת החסידות בענין ה'רחמים' על

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הוולת, **שְׁהוּא עֲנִין** שהמקור לרחמים על הוולת הוא הַהֲרָגֶשׁ
 2 **שְׁמֶרְגִישׁ** האדם את עצמו, וְעַל-יְדֵי הַהֲרָגֶשׁ שְׁמֶרְגִישׁ אֵת
 3 עֲצָמוֹ הוּא מְרַגֵּשׁ אֶת זֻלָּתוֹ (וּמְרַחֵם עָלָיו), הָרִי הַהֲרָגֶשׁ
 4 שֶׁהָאָדָם מְרַגֵּשׁ אֶת עֲצָמוֹ הוּא לְמַעַלָּה מֵעֲנִין הַשָּׂכָל וּמִדּוֹת
 5 שָׁבוֹ (ואין זה דבר שמיודע על הבנה
 6 שכלית או רגש מסויים אלא **בְּחִינַת**
 7 הַרְגֵשׁ עֲצָמִי הנובע מעצם מהותו
 8 של האדם), וּבְהֲרָגֶשׁ זֶה שהאדם
 9 מרגיש את עצמו ומודע למציאות
 10 האישית שלו **אֵין שִׁיף עֲנִין**
 11 הַשְׁנוּי אלא זה דבר מהותי שקיים בו
 12 תמיד, וְלִכֵּן עֲנִין הַרְגֵשׁ עֲצָמוֹ
 13 שְׁבִרְחֻמִּים הבא לידי ביטוי במידת
 14 הרחמים (על הוולת) הוּא בְּשׁוּה
 15 בְּכָל הַבְּחִינּוֹת חֲכֵמָה-בִּינָה-
 16 דַעַת חֶסֶד-גְּבוּרָה-תַּפְאָרֶת
 17 וְנִצְחָה-הוֹד-יִסוּד שָׁבוֹ הן בשכל
 18 הן ברגש והן בהשפעה שבאה כתוצאה
 19 מכך. וְכֵן הוּא כמו שבמידת הרחמים
 20 ה'הרגש עצמי' מתבטא בה בכל
 21 הדרגות מלמעלה עד למטה, כן הוּא
 22 בְּכָל־לִוּוֹת עֲנִין הָקוֹ הָאֲמָצְעִי
 23 שְׁבִרְאֵשׁ גּוֹף וְיִסוּד', שעל אף
 24 המבואר לעיל שבהחלט יש בזה
 25 חילוקי דרגות ועד כדי כך שהפערים
 26 בין הראש לגוף וליסוד הם באין ערוך,
 27 מכל-מקום הקו האמצעי מאיר בכלום
 28 בשוה, כיון שֶׁמֵּהוּוֹתוֹ הָאֲמָתִית
 29 (מֵה שֵׁישׁ בּוֹ מִבְּחִינַת הָעֵצָם)
 30 הוּא בְּכָל מְקוֹם בְּשׁוּה, שֶׁהוּא
 31 מֵה שֶׁנִּתְבָּאָר לְעִיל³¹ במאמר
 32 דיבור-המתחיל 'כְּנֹשֵׁר יַעֲרֵי קֹנֵי הַנּוֹכַח
 33 לְעִיל בְּעֲנִין "אֵין קָשׁוּי אֵלָא
 34 לְדַעַת"³², שֶׁהֵתְעוֹרְרוֹת
 35 שֶׁבַדַעַת שֶׁבִּמְחַ וְשֶׁבִּיִּסוּד
 36 אוֹת בְּרִית קוֹדֶשׁ הִיא בְּכַת
 37 אַחַת וּבְאוֹתוֹ הֵתְקַף כּוֹ' ולמרות
 38 ירחוק הערך בין המוח שבראש
 39 ל'יסוד', ההתעוררות שווה בשניהם, כי
 40 מהות ה'קו האמצעי' שבאדם נמצאת
 41 למעלה ולמטה בשוה.
 42 וְזֶהוּ שֶׁמֵּצִינּוּ בִּיעָקֹב אֲבִינוּ דווקא, בשונה מאברהם אבינו שיצא ממנו
 43 ישמעאל ויצחק אבינו שיצא ממנו עשו, שֶׁהִיָּתָה מִטָּוֶה שְׁלֵמָה³³ וְכֵן
- שנים עשר השבטים היו צדיקים, דְּכִינּוֹן שִׁיעָקֹב, "שְׁלִימוֹ
 דְּאֲבָהֶן"³⁴, שליוות האבות, הוּא מִבְּחִינַת הָקוֹ הָאֲמָצְעִי,
 שֶׁשָּׂרְשׁוֹ בְּבְחִינַת פְּנִימִיּוֹת הַכֶּתֶר, כמבואר לעיל, הִנֵּה אֵף שָׁגַם
 בְּקוֹ הָאֲמָצְעִי יִשְׁנָם חִלּוּקֵי מַדְרָגוֹת מַעַלָּה וּמִטָּה, וגם בו יש
 את כל הספירות על כל חילוקי הדרגות
 שבהן חֲכֵמָה-בִּינָה-דַעַת חֶסֶד-
 גְּבוּרָה-תַּפְאָרֶת נִצְחָה-הוֹד-
 יִסוּד, מְכַל-מְקוֹם גַּם כִּמוֹ
 שֶׁהוּא הָקוֹ הָאֲמָצְעִי, לְמִטָּה,
 בְּבְחִינַת "מִטָּוֶה", ביטוי שרומז
 ל'מטה' היינו דרגות נמוכות, הָרִי
 הוּא בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוֹת לא
 פחות מהשליוות שלו כפי שהוא
 'למעלה' בדרגות הגבוהות.
 וְיִתְרָה מִזֹּו, לא זו בלבד שבו
 האמצעי עצמו יש שליוות למעלה
 כמו למטה, אלא יותר מזה שֶׁמֵּצִד
 בְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת הַכֶּתֶר שִׁיעָנוֹ
 בְּקוֹ הָאֲמָצְעִי מצד שורשו,
 כמבואר לעיל, פּוֹעֵל הוּא שְׁלֵמוֹת
 גַּם בְּקוֹיִן יָמִין וּשְׂמָאל שמצד
 עצמם הרי חסרי שליוות זו, וְכִידּוּעַ
 הַפְּרוּשׁ הַשְּׁנוּי בִּ"שְׁלִימוֹ
 דְּאֲבָהֶן", הנוסף על הפירוש
 הראשון הנזכר ('שלמות האבות')
 שִׁיעָקֹב, קו האמצעי, פּוֹעֵל
 שְׁלֵמוֹת בְּכָל הָאֲבוֹת³⁵ גם
 באברהם אבינו, קו הימין, וגם ביצחק
 אבינו, קו השמאל.
 וְזֶהוּ גַם-כֵּן מֵה שֶׁכְּתוּב בדברי
 שלמה המלך "שְׁלֹשָׁה הֵמָּה
 נִפְלְאוּ מִמֶּנִּי, דֶּרֶךְ הַנָּשִׂר
 בִּשְׁמַיִם", והפירוש הפנימי בכתוב
 "נִפְלְאוּ" הוּא בְּחִינַת
 'עֲתִיק', פְּנִימִיּוֹת הַכֶּתֶר,
 כמבואר בקבלה וחסידות שהחלק
 העמוק והפנימי בבחינת 'כתר עליון'
 נקרא 'עֲתִיק יוֹמִין' (ואחד הפירושים
 בזה הוא – נֶעֱתַק וְנִבְדַּל מבחינת
 'יומין', היינו הארה והתגלות, כלומר
 שהוא מכוסה מפני שהוא למעלה
 מהתגלות) ודרגה גבוהה זו נקראת בשם 'פלא', וְכִמוֹ שֶׁמֵּצִד בְּכָל הָאֲבוֹת³⁵.
 וְזֶהוּ גַם-כֵּן מֵה שֶׁכְּתוּב "שְׁלֹשָׁה הֵמָּה נִפְלְאוּ
 מִמֶּנִּי, דֶּרֶךְ הַנָּשִׂר בִּשְׁמַיִם", "נִפְלְאוּ" הוּא בְּחִינַת
 'עֲתִיק', פְּנִימִיּוֹת הַכֶּתֶר, וְכִמוֹ שֶׁמֵּצִד בְּכָל הָאֲבוֹת³⁵.
 אֲדָמוֹ"ר ה'צִמְח צֶדֶק'³⁶ שֶׁ"נִּפְלְאוּ" הוּא כִּמוֹ

(31) ד"ה כְּנֹשֵׁר יַעֲרֵי קֹנֵי שְׁבַעֲרָה 8 (לעיל ע' 55). (32) יבמות נג, סע"ב. (33) תו"כ בחוקותי כו, מב. ויק"ר פל"ה, (34) זח"א קמז, ב (בס"ת). שם קמט, ריש ע"ב. (35) ראה תו"א נח יא, א. תו"ח תולדות קמח, א. (36) אוה"ת האזינו ע' א'תרצ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

האדם המתעלה מלמטה למעלה להתקרב לאלוקות מדובר בעבודה נעלית
יותר מעבודת ה' הרגילה, שְׁעֲבֹדֶת הַתְּשׁוּבָה בָּאָה מִבְּחִינַת עֶצֶם
הַנֶּפֶשׁ שֶׁלִּמְעַלָּה מִהִדְּעַת וְהִיא עֲבֹדָה עַל־שִׁכְלִית, מַעַל גְּדֵרֵי הַמִּצִּיאוֹת
הַרְגִּילָה שֶׁל הָאָדָם.

וְזֶהוּ הָאֱמֹר לַעֲלֹת אֹדוֹת עֵינֵינָה
הַמִּיּוּחַד שֶׁל מִצְוֹת הַתְּשׁוּבָה הוּא גַם
הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל מָה שֶׁכָּתוּב¹⁰
בַּפְּסוּק הַקּוֹדֵם לַפְּסוּק "כִּנְשֵׁר יַעִיר
קִנּוּ", "יִמְצָאֵהוּ בְּאַרְץ מִדְבָּר
וּבְתַהוֹ יִלֵּל יִשְׁמוֹן",
שֶׁ"מִדְבָּר" הוּא מְקוֹם "אֲשֶׁר
לֹא יֵשֵׁב אָדָם שָׁם"⁴¹, מְקוֹם
שׁוֹמֵם וְלֹא מְיוֹשֵׁב, וּמָה שֶׁ"לֹא
יֵשֵׁב אָדָם שָׁם" בְּגִשְׁמִיּוֹת, הוּא
לְפִי שֶׁגַם בְּרוּחָנִיּוֹת הוּא בֶּן,
דְּבַחֲנִיַת "מִדְבָּר" בְּרוּחָנִיּוֹת הוּא
מְקוֹם "אֲשֶׁר לֹא יֵשֵׁב שָׁם"
אֲדָם הַעֲלִיּוֹן הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא,
הֵינּוּ מְקוֹם לֵאל גִּלּוּי אֱלוּקוֹת
וְהַשְׂרָת הַשְּׂכִינָה. וּבְכַדִּי לְכַרֵּר
לַתֵּקֵן וְלַהֲעֵלּוֹת וְלַהֲפִיךְ מַהִּיפֵךְ
הַקְּדוּשָׁה לְקְדוּשָׁה גַם בְּחִינַת
"מִדְבָּר" וְ"תַהוֹ יִלֵּל יִשְׁמוֹן",
מְקוֹם שֶׁל רִיקְנוּת וְשִׁמְמָה מְקְדוּשָׁה
הָרִי זֶה עַל־יְדֵי "יִמְצָאֵהוּ"
דִּקְאָה, שֶׁמִּצְיָאָה בָּאָה בְּהִיסָח
הַדַּעַת⁴², כְּמֹאֲמֵר חֲכָמֵינוּ ז"ל
בְּגִמְרָא, וְהַמּוֹשֵׁג הִיסָח הַדַּעַת מִתְּפָרֵשׁ
גַם לַמַּעֲלִיּוֹת, כְּמוֹכֵן שֶׁל לַמַּעֲלָה
מִהִדְּעַת, וְהוּא עֵינֵן עֲבֹדֶת
הַתְּשׁוּבָה שֶׁבָּאָה מִבְּחִינַת
הָעֶצֶם שֶׁל הַנִּשְׁמָה שֶׁלִּמְעַלָּה
מִהִדְּעַת, הַשְּׂכֵל שֶׁשְׁשׁוּר בְּגִדֵּי
הַמִּצִּיאוֹת הַמּוֹגְבֵּלִת שֶׁל הָאָדָם שֶׁהָרִי
עֵינֵן הַתְּשׁוּבָה הוּא שְׁעוֹקֵר
וּמִבְּטֵל לְגִמְרֵי אֶת רִצּוֹנוֹ הַקּוֹדֵם
שֶׁהִיא רִצּוֹן לֹא טוֹב וְנִעְשָׂה
מִצִּיאוֹת חֲדָשָׁה, וְעֵינֵן זֶה שֶׁל מִהֶפֶךְ כֹּךְ קִיצוּנִי בָּא מִבְּחִינָה
שֶׁלִּמְעַלָּה מִהֶשְׁכֵּל וְהִדְּעַת בְּשׁוֹנָה מִשְׁנִיּוּם עַל פִּי הַשְּׂכֵל שֶׁהוּא
הִדְּגִרְתִּים וְלֹא קִיצוּנִיּוּם, וְאֵילּוּ הַתְּשׁוּבָה הִיא מִצִּיאוֹת חֲדָשָׁה לְגִמְרֵי.

נִפְלְאוֹת הִיא"³⁷ הָאֱמֹר תִּתּוֹרָה אֹדוֹת מִצְוֹת הַתְּשׁוּבָה, שֶׁקָּאִי מִכּוּן
עַל בְּחִינַת 'עֵתִיק'³⁸ (וְכֵשֶׁם שֶׁבְּחִינַת 'קו' הָאֲמִצְעִי שֶׁשְׁרֹשָׁה בְּנִימִיּוֹת
הַכֶּתֶר 'נִפְלְאוֹת' וְנִעֲלִית מִסְדֵּר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת וְשִׁיכַת לְבַחֲנִית 'עֵתִיק', כֵּן הוּא
גַם עֵינֵינָה וְנִעֲלָה שֶׁל מִצְוֹת הַתְּשׁוּבָה), כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעִיל³⁹

בְּמֹאֲמֵר דִּיבּוּר־הַמַּתְחִיל 'כִּי הַמִּצְוָה
הוּא' (תַּחֲלִית הַפְּסוּק בּוֹ נֹאמֵר 'לֹא
נִפְלְאוֹת הִיא') שֶׁנֹּאמֵר בְּשַׁבַּת פִּרְשַׁת
נִצְבִּים תִּשְׁכַּח, הַשְּׂכֵת שֶׁלְּפָנֶי רֹאשׁ
הַשֶּׁנָּה שֶׁנָּה זֶה, תִּשְׁכַּח"ט. וּמִצְד
בְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת הַכֶּתֶר שֶׁבָּקוּ
הָאֲמִצְעִי, הֵנָּה גַם אֲפִילוֹ
בְּחִינַת "הַנֶּשֶׁר" מָה שֶׁבָּא
בְּדֶרֶךְ נִשְׁרִיָּה וְנִפְלִיָּה, הֵינּוּ
לִמְדוּגֹת הַתַּחֲתוֹנוֹת שֶׁלִּמְטָה, הוּא
"בְּשִׁמְיִם", כְּמֹאֲמֵר לְעִיל
בְּאִרְיוֹת שֶׁהָקוּ הָאֲמִצְעִי מֵאִיר כֹּכַל
הַדְּרוֹגוֹת בְּשׁוּרָה, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר
לְעִיל עֵינֵן הַתְּשׁוּבָה, שֶׁגַם
אֲפִילוֹ הַדְּרוֹנוֹת עֲבִירֹת שֶׁנִּעְשׂוּ
בְּמוֹד נִעְשִׂים פְּזִיקוֹת. וְזֶהוּ
"כִּנְשֵׁר יַעִיר קִנּוּ גו' יִשְׁאָהוּ
עַל אֲבֵרָתוֹ" ("עַל" דִּקְאָה
וְהַכְּתוּב מִדִּיּוֹק וְאֹמֵר שֶׁהַנֶּשֶׁר מִרְחָם
עַל גּוֹלֵיוֹ וְנוֹשָׂא אוֹתָם מַעַל גּוֹפּוֹ
וְאִבְרִי), לַמַּעֲלָה מִבְּחִינַת
"אֲבֵרָתוֹ", דִּקְאָה שֶׁמְכוּן,
בְּנִמְשָׁל בְּרוּחָנִיּוֹת, עַל רִמ"ח
אֲבִרִין דְּמִלְכָּא⁴⁰ אֲבִרֵי הַמֶּלֶךְ,
הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא, כְּבִיכּוֹל, שֶׁהוּא
עֵינֵן הַמִּצְוֹת שֶׁהַתְּשׁוּבָה נִעֲלִית
יֹתֵר מִעֵינֵן הַמִּצְוֹת.

וְהֵנָּה כְּשֶׁם שֶׁהַמִּשְׁכָּה
שֶׁנִּמְשָׁכֶת מִלְּמַעַלָּה לְמַטָּה, הֵינּוּ
מִהַלּוֹקוֹת עַל הָאָדָם, עַל־יְדֵי
הַתְּשׁוּבָה שֶׁהִיא עֲבֹדָה נִעֲלִית
בִּיּוֹר, לַמַּעֲלָה מִהַעֲבֹדָה הַרְגִּילָה שֶׁל
לִימּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, הִיא
מִבְּחִינָה שֶׁלִּמְעַלָּה מִסְדֵּר הַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת, כְּנִרְמֹז בִּלְשׁוֹן הַכְּתוּב
"עַל אֲבֵרָתוֹ", לַמַּעֲלָה מִהַלּוֹקוֹת שֶׁל סִדֵּר הַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת, הֵנָּה כְּשֶׁם שֶׁהוּא
מִצְד הַלּוֹקוֹת, מִלְּמַעַלָּה לְמַטָּה, בֶּן הוּא גַם בְּעֲבֹדֶת הָאָדָם וְגַם מִצְד

(37) נִצְבִּים ל, יא. (38) רָאָה בִּיאֹר ע"פ כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת בְּמֹאֲמֵרֵי אֲדָה"ז תִּקְס"ה ח"ב ע' תִּתְקַמּוּ וְאֵילֶךְ. וְעַם הַיּוֹסֵפוֹת וְכו' — אוֹהֵ"ת נִצְבִּים ע' אֵרְלָה וְאֵילֶךְ. סה"מ תִּרְכִּי ע' רִמְט וְאֵילֶךְ. תִּרְל"ח ע' שְׂכָד וְאֵילֶךְ. (39) ד"ה כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת דִּש"פ נִצְבִּים, כ"ח אֱלוֹל תִּשְׁכַּח פ"ד (תִּרְמ"ח חֲנִיג ע' 459 וְאֵילֶךְ. (40) תִּקְוִי ת"ל (עַד, סע"א). (41) יִרְמִי ב, ו. (42) סִנְהֶדְרִין צו, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

ובנבראים בפנימיות, שְׁדָּהוּ ענין זה שהסוכה היא בחינת 'מקוף' הַטַּעַם 41
הפנימי להלכה שְׁסָפָה צְרִיכָה לְהִיּוֹת צִלָּתָה מְרָבָה מִחֲמַתָּה, 42
כיסוי הסוכה בסך צריך להיות בצורה כזו שהצל שלה יהיה מרובה מהחלק 43
שלה החשוף לשמש וְסָפָה שְׁחַמְתָּהּ מְרָבָה מִצִּלָּתָה פְּסוּלָהּ 46, כִּי 44
סָפָה עֲנִינָהּ הוּא צֶל, ואין 45
הכוונה ל'צל' במובן העלם והסתר אלא 46
אדרבה בְּחִינַת צֶל שְׁלֹמְעֵלָה 47
מִהַחֲמָה שֶׁהִיא חֲמָה בְּחִינַת 48
שֶׁמֶשׁ הָיוּ (כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב 47
בתהילים שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן הָיוּ 49
אֱלֹקִים כלומר, השמש המאירה ומגן 51
השמש, ה'נרתיק' המכסה עליה, הם 52
משל לשם הוי' שעניינו גילוי האור 53
האלוקי, ושם אלוקים שענינו צמצום 54
והסתר האור, ובכל אופן החמה רומזת 55
לגילוי אלוקות וה'צל' הוא למעלה 56
מזה, וְהוּא ה'צל' בְּחִינַת הַמְקִיף 57
שְׁלֹמְעֵלָה מִהַעֲשֵׂר סְפִירוֹת 58
הַגְּלוּיֹת, כמבואר בקבלה וחסידות, 59
עשר הספירות העליונות קיימות 60
ופועלות בצורה מוגדרת בעיקר החל 61
מעולם האצילות ומטה, אבל באופן 62
'נעלם' ("עשר ספירות הגנוזות") הן 63
קיימות גם באור-אין-סוף שלמעלה 64
מהאצילות, כי בעצם כל המשכה 65
והתגלות מאלוהות היא באמצעות עשר 66
הספירות הללו אלא שבספירות 67
ה'גנוזות' החלוקה בין הספירות לא 68
ניכרת כל כך והם בהתכללות 69
והתאחדות יותר מאשר בספירות כפי 70
שהן בעולם האצילות, וגם לפני 71
הצמצום, אף שאז האיר אור-אין-סוף 72
כפי שהוא ללא כל הגדרה ו'ציור', יש את ענין עשר הספירות, אלא 73
שבאור-אין-סוף שלפני הצמצום החלוקה וההגדרה בין הספירות היא באופן 74
'גנוז' ונעלם ואינה ניכרת, ועל כך מבואר כאן שה'צל' של הסוכה (אמנם אינו 75
למעלה מעשר ספירות הגנוזות אבל) הוא למעלה מעשר ספירות הגלויות, אך 76
מְכַלֵּמָקוֹם למרות המבואר לעיל שהסוכה היא 'מקף', עֲנִינַת הַסָּפָה 77
הוּא הַמְשַׁכְת הַמְקִיף בְּפָנִימִיּוֹת דִּקְאָ וזאת בהתאם למבואר לעיל 78
שענין הסוכה דומה לענין הקו האמצעי שענינו המשכת הענינים הכי נעלים 79
עד למטה ביותר. 80

וּמִמְשִׁיף בְּכַתִּיב "יִמְצָאֶהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר, וּבְתָהוּ יָלַל 1
יִשְׁמוֹן, וְהַכְּתוּב מְמַשֵּׁךְ וְאוֹמֵר יִסּוּבְכְּנָהוּ" גו', הֵינּוּ, שְׁעַל-יָדֵי 2
עבודת הַתְּשׁוּבָה ("יִמְצָאֶהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר") בָּאִים לְבַחֲבִינַת 3
יִסּוּבְכְּנָהוּ דְקָאֵי עַל סָפָה (כַּ"ל), כמבואר לעיל בתחילת 4
המאמר ש'יסובכנהו' רומז לחג הסוכות 5
כי הסוכה 'סובכת' על האדם הנמצא 6
בסוכה ומקיפה אותו (ונזכר גם 7
המבואר בקבלה ובחסידות סוכה היא 8
בחינת 'מקוף', וְהָרִי עֲנִינַת הַסָּפָה 9
בָּא לְאַחֲרֵי הַתְּשׁוּבָה בְּיוֹם- 10
הַכְּפוּרִים וכחמשך לו, וזהו הרמז 11
בכתוב, לאחר 'ימצאהו בארץ במדבר' 12
לעבודת התשובה ביום הכיפורים, 13
באים ל'יסובכנהו' בסוכה. 14
וְעַל-פִּי-זֶה יוֹכֵן הַשְּׂכִינּוֹת 15
דְּעִנְיָן הַסָּפָה לְיַעֲקֹב אֲבִינוּ, 16
הָקוּ הָאֲמָצְעִי, ומיושבת השאלה 17
שבתחילת המאמר מדוע חג הסוכות 18
קשור במיוחד ליעקב אבינו, כִּי 19
יַעֲקֹב הוּא יוֹ"ד עֲקֹב 43, 20
שְׁמִמְשִׁיף את הגילוי וההארה 21
המיוחדת של 'קו האמצעי' עד לדרגות 22
הנמוכות ביותר, גַּם עַד לְבַחֲבִינַת 23
'עֲקֹב' החלק התחתון ביותר בגוף 24
האדם הרומז לדרגות הנמוכות ביותר 25
ברוחניות, וְכַ"ל בְּעִנְיָן "מִשְׁתּוֹ 26
של יעקב שְׁלֹמָה", שגם חלק 27
ה'מטה' והתחתון שלו שלם, וְכַ"ל 28
הוּא עֲנִינַת הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל 29
הַסָּפָה, שֶׁהוּא הַמְשַׁכְתָּה 30
מִפְּנִימִיּוֹת הַכֶּתֶר הַדְּרָגָה הָעֲלִיּוֹנָה 31
ביותר, בְּכָל הַעֲשֵׂר סְפִירוֹת, עַד 32
לְמִטָּה סוּף וְתַחֲתִית כֹּל הַסְּפִירוֹת. וְכִידְעֵה מַה שְׁמַבְאֵר בְּסִפְרֵי 33
הַקְּבֵלָה שֶׁבְּסָפָה נִרְמְזוֹת כָּל הַעֲשֵׂר סְפִירוֹת 44. 34
וממשיך ומבאר כיצד גם במצות סוכה יש חיבור של הדרגות הכי עליונות עם 35
הדרגות הכי תחתונות, בדוגמת ענינו של יעקב אבינו, קו האמצעי, המחבר 36
בין למעלה ביותר ללמטה ביותר. 37
דִּהְנֶה 45, אֵף שֶׁסָּפָה הִיא בְּחִינַת מְקִיף אור נעלה שלא יורד 38
ומתלבש בפנימיות אלא 'מקף' מלמעלה, והוא אור שְׁלֹמְעֵלָה 39
מִהַסְּפִירוֹת שהן אור פנימי מוגבל שיורד למטה ומתלבש בעולמות 40

(43) פרדס שער כג (שער ערכי הכינויים) בערכו. עץ חיים שער ג (שער סדר האצילות) פ"ב. (44) מגיד מישרים פ' מצורע (הובא בקהלת יעקב ערך סוכה). של"ה במסכת סוכה שלו רמט, א. (45) בהבא לקמן – ראה ד"ה להבין ענין חג הסוכות במאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"ד ע' א'רכה ואילך. אוה"ת סוכות ע' א'תשכר ואילך. ד"ה סוכה שחמתה מרובה תשי"ד (סה"מ תשי"ד ע' יא ואילך). (46) משנה, ריש סוכה. (47) תהלים פד, יב.

להבין ענין חג הסוכות

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

להכיל אלא גם בחינת המקיף הוא האור האלוקי הבלתי מוגבל
שלמעלה מהשתלשלות וכפי שמוסבר לעיל באריכות שזהו גם ענינו
של יעקב אבינו, 'קו האמצעי' וענינה של עבודת התשובה, להביא את האור
האלוקי הנעלה מ'סדר השתלשלות' ('עתיק', 'פנימיות הכתר') גם למטה.

ויוכן הענין האמור אודות סכך
הסוכה שהוא 'מקיף' אבל ענינו
להוריד ולהמשיך את ה'מקיף' בפנימי,
מקמו שהוא בענין התשובה,
שגם ענין זה של המשכת דברים
נעלים ועליונים עד למטה ביותר, כפי
שממשיך ומבאר, שאף שענינה
של התשובה הוא מסירת-נפש
התבטלות והתמסרות מוחלטת של
האדם לאלוקות וזו מסירות-נפש
שלמעלה מהשכל, שעוקר
את רצונו פנ"ל, כמבאר לעיל
שבתשובה האדם עושה מהפך קיצוני
שהוא תהליך על-שכלי, מכל-מקום
הרי "לא לתהו בראה הקדוש"
ברוך-הוא לא ברא את העולם בכונה
שהעולם יהיה שמם, אלא לשבת
יצרה⁵⁰ כדי שהעולם יהיה מיושב,
וביחס לעבודת ה', הקדוש-ברוך-הוא
לא ברא את העולם כדי שהאדם יתרחק
מן העולם ויפרוש מהגשמיות לגמרי
אלא כדי שהאדם יעבוד את ה' מתוך
העולם ועם העולם שלכן
המסירת-נפש דתשובה לא
נועדה לגרום לאדם להתעלות לדרגות
גבוהות ולתרחק מהעולם ולהישאר
בבחינת 'מקיף' מעל העולם אלא היא
צריכה להיות נמשכת למטה כדי
להאיר בכל עשר הכחות
הפנימיים שפועלים בהתאם לאברי

הגוף ומתלבשים בהם בפנימיות, אלא שהכחות הפנימיים מושפעים
מעבודת התשובה שמצד עצמה היא למעלה מהתלבשות בפנימיות והם
מתעלים בעליו רב והם נעשים באפן אחר לגמרי נעלה לאין שיעור
מקמו שהיו אותם כוחות פנימיים לפני עבודת התשובה.
וזהו הענין האמור שעבודת התשובה היא מסירות-נפש על-שכלית שיש לה
השפעה ופועלה גם על הכוחות הגלויים, הוא גם ההסבר על מה
שהתשובה משלימה את הפגמים והחסרונות שבתורה
ומצות, דאף שענינה הוא "על אכרתו", והיא למעלה מהעבודה
הרגילה של תורה ומצוות הנקראת 'אברים' ('דמ"ח פיקודין אינן רמ"ח

וזהו גם הטעם הפנימי לכך שצריכים להיות פוככים נראים
מתוכה⁴⁸ מתוך הסוכה. לפי ההלכה, הסוכה צריכה להיות מכוסה בסכך
אבל הסכך לא צריך להיות סמך ועבה מידי אלא במידה כזו שהכוכבים
נראים מתוך הסוכה ("נראים" בגלוי וחכמינו ז"ל מדויקים ואומרים
שהכוכבים צריכים להיות "נראים")

להורות שצריך שיהיו נראים בגלוי),
דאף שהסכך ענינו הוא
להצל ולהעלים על השמש, וכן
על אור הכוכבים, שמחוץ לסוכה
מכל-מקום צריכים להיות בו
בסכך סדקים באפן שהיו
פוככים נראים מתוכו, וענין
הפוככים הוא למעלה
מבחינת החמה, בגשמיות יש
לכוכבים יתרון על השמש, והמציאות
הגשמית היא השתלשלות של
המציאות הרוחנית ונובעת מכך
שברוחניות יש לכוכבים יתרון על
השמש דאף שהם נראים לעינינו
קטנים לעומת השמש הגדולה, הרי
ידוע המבאר גם בספרי
התכונה חכמת האסטרונומיה
שהיו העובדה שהכוכבים נראים
קטנים היא מצד הרחוק, בגלל
המרחק הגדול מאד בין הכוכבים לארץ
אבל באמת ישנם פוככים
שגדולים יותר מהארץ⁴⁹,
ירח ושמם, ומה שהם
הכוכבים גדולים יותר
בגשמיות, הרי זה לפי שכן
הוא ברוחניות הענינים, הינו,
שבחינת פוככים במובן הרוחני
היא למעלה מבחינת שמם
כו', ומצד זה גופא עצמו,

בגלל היתרון הגדול של הכוכבים צריך להיות אפן המשכתם
וגילוי והארת האור של הכוכבים בתוך הסוכה על-ידי צל דוקא, בעזרה
כזו שהכוכבים נראים בתוך הסוכה מבעד לסדקים שבסכך המצל על הסוכה
ומכסה אותה, כי דווקא בגלל שהכוכבים נעלים מאד אינם יכולים
להאיר בסוכה בגלוי כמו שהם בתקופם אלא רק כמו שאורם חודר
דרך הסכך המעלים. ונמצא, שענין הכוונה והמטרה הרוחנית הפנימית
של סכך הסוכה הוא לא צל, במובן של העלם והסתרה על האור האלוקי
אלא להיפך שאיר בעולם, כאן למטה, על-ידו ובאמצעותו לא רק האור
האלוקי המוגבל והמצומצם בהתאם למידה שהעולמות והנבראים יכולים

(48) ירושלמי סוכה פ"ב ה"ג. רמב"ם הל' סוכה פ"ה הכ"א. (49) כ"ה במאמרי אדמו"ר האמצעי ואוה"ת שם. וראה הערת אדמו"ר הצ"צ – הועתקה במאמרי אדמו"ר האמצעי שם ע' א'רלא בהערה. (50) ע"פ ישעי' מה, יח.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

שכונתו היתה לתת הכול כי "כל הנותן, בעין יפה הוא נותן" וכך גם ברוחניות, המשכה ונתינת כוח שבאה בלשון נתינה היא נעלית במיוחד כיון שהיא ניתנת "בעין יפה". **והוא** המקור שממנו היא ה'נתינה' **בְּחִינַת 'עֵין לֹא רָאְתָהּ אֱלֹקִים זֹלָתָהּ'**⁵⁴, דרגה גבוהה שכדי להדגיש את מעלתה

נאמר עליה כי מלבד הקדוש־ברוך־הוא

בעצמו היא לא התגלתה לשום עין ולא

נראתה לאף אחד והיא גלוייה רק לעינו

של הקדוש־ברוך־הוא בעצמו, כביכול, 'עין' שעליה נאמר בוזה **עֵינָא**

פְּקִיחָא דְּלֹא נֹאִים⁵⁵, עין פקוחה

שלא מנמנמת והיא **בְּחִינַת 'עֵתִיק'**

שְׁפִלּוּ יָמִין, על בחינת 'עתיק וימין'

('פנימיות הכתר', כמבואר לעיל) נאמר

שאין בה שמאל, כלומר, כל עניינה

הוא אור וגילוי השייך למידת החדס,

קו הימין, ואין בה כלל מימד של

צמצום והעלם השייך לקו השמאל

וְלֹכֵן לֹא שִׁיךְ בְּזֶה הַפֶּסֶק, כִּי

מִצַּד בְּחִינַת עֵתִיק, גַּם כְּמוֹ

שֶׁהוּא נִמְשָׁךְ לְמַטָּה, אֵין בּוֹ

שְׁנוּיִים כְּכָל וכפי שהוסבר לעיל

באריכות לגבי עניינו ומהותו של 'קו'

האמצעי שאמנם יש בו חילוקי דרגות

ו'מעלה' ו'מטה', אבל אורו מאיר

ונמשך גם לדרגות של הלמטה ביותר

ולכן הוא מאיר בכל הדרגות בשווה

וזה גם עניינה ומהותה של עבודת

התשובה שמגיעה ומשפיעה גם

בדרגות ה'למטה' של האדם וכפי

שנכתבאר לעיל.

וכשם שהתשובה עניינה הוא המְשַׁכֵּת הַמְּקִיף

שלמעלה מ'השתלשלות' **בְּפִנְיִמִיּוֹת** עד לדרגות הנמוכות ביותר, **כֵּן הוּא**

גַּם עֹנֵן הַסֶּכֶה כְּכָל, כפי שממשיך ומבאר.

וְהַעֲנָן בְּזֶה⁴², **פִּדְיוֹעַ** בקבלה וחסידות **שְׁעֲנֵנִי הַקְּבוֹד דְּחַג**

הַסִּכּוֹת והרי הסוכה היא לזכר ענני הכבוד שבהם 'הושיב' הקדוש־ברוך־הוא

את בני ישראל בצאתם ממצרים **נִמְשָׁכִים** באים ומשתלשלים **מֵעֵנָן**

הַקְּטָרֶת שֶׁל יוֹם הַכַּפּוּרִים, וּבִקְטָרֶת הָיוּ אֶחָד־עֶשֶׂר

סַמָּנִים, וּבִינֵיהֶם גַּם מוֹר, שֶׁהוּא דָם חַיָּה טְמֵאָה⁵⁶, **וְהוּא**

פעולה זו של הקטרת קטורת בעבודה קדושה בבית המקדש מרמז חיה טמאה

עֹנֵן הַפִּיכָה ה'לְעֻמַּת־זֶה' דברים של היפך הקדושה הנקראים 'לעומת

זה' על שם הכתוב 'זה לעומת זה עשה האלוקים' **לְקַדְּשָׁה, שְׁזָהוּ מֶה**

1 אברים') ואם כן לכאורה מהי השייכות של התשובה לתורה ומצוות שתשלים
2 את הפגמים שלהם **מִכָּל־מְקוֹם הִיא** עבודת התשובה **מִמְּשִׁיכָה**
3 ומביאה לירי גילוי **אֵת בְּחִינַת הַמְּקִיף** גם **בְּבִחִינֹת דִּהְשָׁתְלָשְׁלוֹת**
4 שהם בחינות נחותות ביותר לגבי ה'מקיף'.

5 **וְעֵנָן זֶה שֶׁהַתְּשׁוּבָה צְרִיכָה**

6 **לְהִיּוֹת נִמְשָׁכָה גַּם בַּפְּחוֹת**

7 **הַפְּנִימִיִּים**, ולא להישאר 'מקיף'

8 בלבד הוא לא רק בתשובה על

9 **חֲטָא, כְּטַעוֹת הַמּוֹן הָעוֹלָם,**

10 **הַסּוֹבְרִים בְּטַעוֹת שֶׁהַקֶּשֶׁר בֵּין עֲבוֹדַת**

11 **הַתְּשׁוּבָה לְכוּחוֹת הַפְּנִימִיִּים הוּא** רק

12 **בַּתְּשׁוּבָה בְּדֶרֶגָה נְמוּכָה** שקשורה

13 **בְּכוּחוֹת אֱלֹא** לאמיתו של דבר

14 **גַּם בְּבִחִינַת הַתְּשׁוּבָה**

15 **ד'וְהָיָה תְּשׁוּבָה אֶל הָאֱלֹקִים**

16 **אֲשֶׁר נִתְּנָה**⁵¹ חזרת הנשמה

17 **הָאֱלֹקִיּוֹת לְשׁוֹרֶשָׁה לְהִיּוֹת** בדוקה

18 **בְּאֱלֹקוֹת, וְאֵף שֶׁלְּכַאוּרָה מְדוּבָר**

19 **בַּתְּשׁוּבָה בְּדֶרֶגָה נְעִלִית** שלא קשורה

20 **עִם הַכוּחוֹת הַפְּנִימִיִּים שֶׁהֵם נְחוּתִים**

21 **יּוֹתֵר מִהַכוּחוֹת ה'מְקִיפִים', מְכַל־מְקוֹם**

22 **גַּם עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה הַנְּעִלִית הוּא צְרִיכָה**

23 **לְפַעֵל וּלְהַשְׁפִּיעַ אֵף בְּכוּחוֹת הַפְּנִימִיִּים,**

24 **וּמִמְשִׁיךְ וּמִבְּאֵר אֶת טַעַם הַדָּבָר.**

25 **דְּהִנֵּה**⁵², **מַעֲלַת ה'נְתִיבָה'**

26 **הִיא, שְׁעַכְשֵׁי הוּא בְּחִינַת**

27 **'וְאֵתָה נִפְתָּחָה בִּי',** כלומר,

28 **לְגַבִּי הַמִּשְׁכָּת וְהַתְּגִלּוֹת הַנִּשְׁמָה**

29 **מֵהָאֱלֹקוֹת נִאֲמַר 'אֲשֶׁר נִתְּנָה', הֵינּוּ**

30 **שֶׁהַקְּדוּשָׁה־בְּרוּךְ־הוּא 'נוֹתֵן' אֶת הַנִּשְׁמָה**

31 **וּמֵאַחֵר שֶׁהִדְבֵּר קִרְי 'נִתְּנָה' הִרִי זֶה מִלְמַד שִׁירִידַת הַנִּשְׁמָה לְגוֹף הָאָדָם -**

32 **עֲלֶיהָ נִאֲמַר בְּתוֹרַת הַבִּטּוּי 'יִפְח' וְלֹכֵן אֹמְרִים בְּנוּסַח בְּרַכַּת 'אֱלֹקִי נִשְׁמָה'**

33 **בְּבִרְכוֹת הַשַּׁחַר 'וְאֵתָה נִפְתָּחָה בִּי' - מִתְרַשֵּׁת לַמַּעֲשֶׂה כָּל הַזְּמַן וְהִיא נִעֲשִׂית**

34 **בְּכָל רֹעַ וְרֹעַ, 'עֲכִשִׁיר', דְּבַעֲנֵן הַנְּפִיחָה שִׁיף הַפֶּסֶק וְיִיחָכֵן שְׁתַּהִי**

35 **'נִפְיחָה' בְּזֶמֶן מְסוּיִים וְאַחֵר כֵּךְ תִּפְסֵק, וְאֵם ה'נִפְיחָה' נִפְסָקָה, הִרִי הַקֶּשֶׁר שֶׁל**

36 **הַנִּשְׁמָה בְּנוֹף עִם הָאֱלֹקוֹת הוּא לֹא בְּאוֹתָהּ רֵמָה וּבְאוֹתָהּ מִידַת קִירּוּב שֶׁהִיא**

37 **בְּתַחֲלִילָה, וְנִמְצָא שִׁישׁ הַבְּדִלִים בֵּין תַּחֲלִילַת הַגִּילּוּי וְהַהִמְשָׁכָה שֶׁל הַנִּשְׁמָה**

38 **מִמְקוּרָה לַמַּצְבָּה מֵאַחֵר יּוֹתֵר, אִם ה'נִפְיחָה' נִפְסָקָה, מֵה־שְׁאִינֵן כֵּן**

39 **בְּנִתְּנָה בְּשׁוֹנָה מִנִּפְיחָה' לֹא שִׁיף הַפֶּסֶק, כִּי "כָּל הַנוֹתֵן בְּעֵינֵן**

40 **יָפָה הוּא נּוֹתֵן"**⁵³, לגבי מתנה גשמית אמרו חז"ל שכאשר אדם נתן

41 **מִתְּנָה וְיֵשׁ סִפְקָה הָאֵם נָתַן אֶת הַדָּבָר עַל הַפְּרָטִים הַמִּסְתַּעֲפִים, יֵשׁ לַהֲנִיחַ**

(51) קהלת יב, ז. (52) בכ"ז — ראה לקו"ת האזינו עב, ב. (53) ב"ב נג, א. ושו"נ. (54) ישע"י סד, ג. (55) ראה זח"ג (אד"ר) קכט, סע"ב ואילך. (56) ראה רמב"ם הל' כלי המקדש פ"א ה"ג. תו"א מגילת אסתר צט, א. לקו"ת נשא כא, א. כב, ד. שה"ש לב, סע"א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׁכָתוֹב "יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר" גו' פנ"ל, כמבואר לעיל
2 שהפסוק רומז על הפיכת מדבר, מקום שממה במובן הרוחני, למקום ישוב,
3 מקום של קדושה והשראת השכינה, ומִזָּה בָּאִים לְבַחֲנִית
4 "וְסוֹכְבִּנְהָ" שְׁהוּא עֲנִין עֲנִי הַכְּבוֹד שֶׁבִּסְפָּה ה'סוכבים'
5 ומקיפים וסוככים על היושבים
6 בסוכה.
7 (ז) וְזֶהוּ לְאַחַר שֶׁהִתְבָּאֵר בְּאִרְכּוֹת
8 עֲנִינוּ הַמִּיּוּחַד שֶׁל 'קו' הַאֲמִצְעִי מוֹבֵן
9 הַטֶּעַם שֶׁחֵג הַסֻּכּוֹת שִׁנָּה
10 לְיַעֲקֹב אָבִינוּ, מִדַּת הָרַחֲמִים
11 שֶׁבָּקוּ הָאֲמִצְעִי, כִּי מִדַּת
12 הָרַחֲמִים שֶׁל יַעֲקֹב אֵינָה רַק
13 'רחמים' סתם שהם חלק מהספירות
14 (מידת התפארת) אלא הֵם בַּחֲנִינֵת
15 'רַחֲמִים רַבִּים' שֶׁלְמַעֲלָה
16 מִהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת, וְכַמְבָּאֵר
17 בַּתְּנִיָּא⁵⁷ בִּפְרָק מוה, הַעוֹסֵק בַּעֲבוּרֵת
18 ה' עַל-יְדֵי הַתַּעֲוִרוֹת רַחֲמִים עַל
19 הַנִּשְׁמָה, וְשֶׁם נֹאמַר בְּעֲנִין הַכְּתוּב
20 הָאֲמוֹר בִּיעַקֵּב אֲבִינוּ "וַיֵּשֶׂא אֶת
21 קוֹלוֹ וַיִּבְכֶּה"⁵⁸, דִּהְיִנוּ לְמַעֲלָה
22 לְמִקּוֹר הָרַחֲמִים הָעֲלִיוֹנִים
23 הַנִּקְרָא 'אָב הָרַחֲמִים'
24 וּמִקּוֹרָם (זוה לשונו בתניא שם:
25 "וזהו שאמר הכתוב וישק יעקב לרחל
26 וישא את קולו ויבך. כי רחל היא כנסת
27 ישראל מקור כל הנשמות. ויעקב
28 במדתו העליונה שהיא מדת הרחמים
29 שבאצילות הוא המעורר רחמים רבים
30 עליה. וישא את קולו למעלה למקור
31 הרחמים העליונים הנקרא אב הרחמים
32 ומקורם. ויבך לעורר ולהמשיך משם
33 רחמים רבים על כל הנשמות ועל
34 מקור כנסת ישראל להעלותן מגלותן
35 וליחדן ביחוד העליון אור-אין-סוף
- 1 "יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר" גו' פנ"ל, ומִזָּה בָּאִים
2 לְבַחֲנִית "וְסוֹכְבִּנְהָ", שְׁהוּא עֲנִין עֲנִי הַכְּבוֹד
3 שֶׁבִּסְפָּה.
4 (ז) וְזֶהוּ שֶׁחֵג הַסֻּכּוֹת שִׁנָּה לְיַעֲקֹב אָבִינוּ, מִדַּת
5 הָרַחֲמִים שֶׁבָּקוּ הָאֲמִצְעִי, כִּי מִדַּת
6 הָרַחֲמִים שֶׁל יַעֲקֹב הֵם בַּחֲנִינֵת 'רַחֲמִים רַבִּים'
7 שֶׁלְמַעֲלָה מִהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת, וְכַמְבָּאֵר בַּתְּנִיָּא⁵⁷ בְּעֲנִין
8 "וַיֵּשֶׂא אֶת קוֹלוֹ וַיִּבְכֶּה"⁵⁸, דִּהְיִנוּ לְמַעֲלָה לְמִקּוֹר
9 הָרַחֲמִים הָעֲלִיוֹנִים הַנִּקְרָא 'אָב הָרַחֲמִים'
10 וּמִקּוֹרָם, וּמִצֵּד הַמִּשְׁכָּת 'רַחֲמִים רַבִּים', הִנֵּה
11 "דֶּרֶךְ הַנֶּשֶׁר בְּשָׂמִים", שֶׁגַם מִזָּה שֶׁ"נֶשֶׁר" וְנִפְל
12 הוּא "בְּשָׂמִים", שֶׁגַם הַזְדוּנוֹת נַעֲשִׂים כְּזִכְיוֹת,
13 וְלַמַּעֲלָה יוֹתֵר, "בְּמִקּוֹם שֶׁבְּעַל־תְּשׁוּבָה עוֹמְדִים,
14 צְדִיקִים גְּמוּרִים אֵין יְכוּלִים לַעֲמֹד שָׁם", שֶׁזֶּהוּ
15 בַּחֲנִינֵת הָאוֹר שֶׁלְמַעֲלָה מִהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת. וְזֶהוּ גַם
16 עֲנִין הַסֻּפָּה שֶׁ"כּוֹכְבִים נִרְאִים מִתּוֹכָהּ", דִּהְיִנוּ
17 בַּחֲנִינֵת כּוֹכְבִים שֶׁלְמַעֲלָה מִבַּחֲנִינֵת שְׁמֵשׁ הַיּוֹם
18 פנ"ל. אֲלֵא שֶׁמִּכָּל-מִקּוֹם הֵם נִרְאִים קִטְנִים, כִּי
19 הֵם צָבָא הֵיִרַח, הַמָּאוֹר הַקָּטָן⁵⁹, בַּחֲנִינֵת "מִי
20 יָקוֹם יַעֲקֹב כִּי קָטָן הוּא"⁶⁰, "דָּוִד הוּא הַקָּטָן"⁶¹,
21 שֶׁעַל-יְדֵי דָוִד תִּהְיֶה הַגְּאוּלָּה הַעֲתִידָה בְּבִיאַת
22 מָשִׁיחַ צְדִקְנוּ בְּקִרְוֵב מִמֶּשׁ, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב⁶² וְדָוִד
23 עֲבָדִי נִשְׂאִי לָהֶם לְעוֹלָם.
- 1 "יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר" גו' פנ"ל, ומִזָּה בָּאִים
2 לְבַחֲנִית "וְסוֹכְבִּנְהָ", שְׁהוּא עֲנִין עֲנִי הַכְּבוֹד
3 שֶׁבִּסְפָּה.
4 (ז) וְזֶהוּ שֶׁחֵג הַסֻּכּוֹת שִׁנָּה לְיַעֲקֹב אָבִינוּ, מִדַּת
5 הָרַחֲמִים שֶׁבָּקוּ הָאֲמִצְעִי, כִּי מִדַּת
6 הָרַחֲמִים שֶׁל יַעֲקֹב הֵם בַּחֲנִינֵת 'רַחֲמִים רַבִּים'
7 שֶׁלְמַעֲלָה מִהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת, וְכַמְבָּאֵר בַּתְּנִיָּא⁵⁷ בְּעֲנִין
8 "וַיֵּשֶׂא אֶת קוֹלוֹ וַיִּבְכֶּה"⁵⁸, דִּהְיִנוּ לְמַעֲלָה לְמִקּוֹר
9 הָרַחֲמִים הָעֲלִיוֹנִים הַנִּקְרָא 'אָב הָרַחֲמִים'
10 וּמִקּוֹרָם, וּמִצֵּד הַמִּשְׁכָּת 'רַחֲמִים רַבִּים', הִנֵּה
11 "דֶּרֶךְ הַנֶּשֶׁר בְּשָׂמִים", שֶׁגַם מִזָּה שֶׁ"נֶשֶׁר" וְנִפְל
12 הוּא "בְּשָׂמִים", שֶׁגַם הַזְדוּנוֹת נַעֲשִׂים כְּזִכְיוֹת,
13 וְלַמַּעֲלָה יוֹתֵר, "בְּמִקּוֹם שֶׁבְּעַל־תְּשׁוּבָה עוֹמְדִים,
14 צְדִיקִים גְּמוּרִים אֵין יְכוּלִים לַעֲמֹד שָׁם", שֶׁזֶּהוּ
15 בַּחֲנִינֵת הָאוֹר שֶׁלְמַעֲלָה מִהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת. וְזֶהוּ גַם
16 עֲנִין הַסֻּפָּה שֶׁ"כּוֹכְבִים נִרְאִים מִתּוֹכָהּ", דִּהְיִנוּ
17 בַּחֲנִינֵת כּוֹכְבִים שֶׁלְמַעֲלָה מִבַּחֲנִינֵת שְׁמֵשׁ הַיּוֹם
18 פנ"ל. אֲלֵא שֶׁמִּכָּל-מִקּוֹם הֵם נִרְאִים קִטְנִים, כִּי
19 הֵם צָבָא הֵיִרַח, הַמָּאוֹר הַקָּטָן⁵⁹, בַּחֲנִינֵת "מִי
20 יָקוֹם יַעֲקֹב כִּי קָטָן הוּא"⁶⁰, "דָּוִד הוּא הַקָּטָן"⁶¹,
21 שֶׁעַל-יְדֵי דָוִד תִּהְיֶה הַגְּאוּלָּה הַעֲתִידָה בְּבִיאַת
22 מָשִׁיחַ צְדִקְנוּ בְּקִרְוֵב מִמֶּשׁ, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב⁶² וְדָוִד
23 עֲבָדִי נִשְׂאִי לָהֶם לְעוֹלָם.

(57) פמ"ה. (58) ויצא כט, יא. (59) בראשית א, טז. (60) עמוס ז, ב. וראה חולין ס, ב. (61) שמואל-א יז, יד. וראה חולין שם.
(62) יחזקאל לז, כה.

במשניות (והיא המובאת במאמרים) שלא גרסים "בפניהם" אלא
 "לפניהם" הרי זה מלמד על השפעה יותר חזקה על כל העם, דפרוש
 "לפניהם" הוא למעלה מהם⁷ (פאר זי כלומר 'לפניהם' במובן
 של קודם להם), היינו שהשמחה של החסידים ואנשי מעשה פועלה על
 העם כולו בבחינה שלמעלה גם
 מפנימיותם* נקודה עמוקה
 ביותר, למעלה מפנימיות' סתם.
 והנה, אף שבמשנה חשיב
 מונה רק שני סוגים,
 "חסידים" ו"אנשי מעשה",
 הרי בפריטיות אם לפרט יותר היו
 כמה וכמה סוגים, שכל סוג
 הוא סוג כללי שבו עצמו יש כמה
 פרטים, כמבאר ברמב"ם שם,
 אלא שמכל-מקום נכללים
 כל סוגים אלו בכללות באופן
 כללי בשני סוגים "חסידים"
 ו"אנשי מעשה". וההפרש
 ההבדל בין שני סוגים אלו של
 'חסידים' ואנשי מעשה' הוא,
 ש"חסידים" הינו כפרוש
 רש"י⁸ בגמרא על משנה זו כל
 חסיד הוי הוא חסיד מעקרו
 מתחילה, שמזה מוכן שפלות
 עבודתם של 'חסידים' היא באפן
 שאין בה שנוי ומהפך קיצוני
 ממצב למצב, ועבודתם היא
 באפן ד"ילכו מחיל אל

על אודות שמחת בית השואבה בבית המקדש נאמר במשנה במסכת סוכה:
 חסידים ואנשי מעשה היו מרקדים לפניהם¹ באבוקות
 לפידים של אור אש כו'², שענין זה קאי מכון על חג
 הסוכות³, ובפרט על שמחת בית השואבה, שאז בעת
 השמחה שהיו עושים בקשר לשאיבת
 המים לניסוך המים על המזבח בחג
 הסוכות החסידים ואנשי
 מעשה היו מרקדים כו', וכל
 העם כלו ההמון שאינם 'חסידים'
 ואנשי מעשה' היו באין לראות
 ולשמע את השמחה והריקודים של
 ה'חסידים' ואנשי מעשה, כמבאר
 ברמב"ם⁴ בתיאור המפורט של
 שמחת בית השואבה במקדש.
 והנה, מהלשון בגמרא⁵ "היו
 מרקדים בפניהם", היינו בפני
 כל העם, מוכח שיש כאן שני
 ענינים. מחד גיסא, מצד אחד
 היה הרקוד רק אצל
 "חסידים ואנשי מעשה",
 ושאר כל העם לא היו רוקדים
 אלא רק רואין ושומעין כיצד
 ה'חסידים' ואנשי מעשה' רוקדים,
 כנ"ל. אבל לאידך גיסא, מצד
 שני, מהלשון שהיו מרקדים
 "בפניהם", מוכח שזה
 הריקודים והשמחה של ה'חסידים'
 ואנשי מעשה' פועל והייתה לכך
 השפעה גם בעם. ובפרט לפי
 הדידוע בתורת החסידות שכל
 מקום שנאמר "בפניהם"
 הפונה היא בפנימיותם⁶, הרי
 מוכן שפעלה זו פעלה
 והשפיעה בפנימיותם של העם
 היינו שהייתה לכך השפעה חזקה על
 העם, השפעה שנגעה בפנימיותם.
 ויתירה מזו, לפי הגירסא

בס"ד. שבת חול-המועד סוכות, ה'תשכ"ט*

(הנחה בלתי מוגה)

חסידים ואנשי מעשה היו מרקדים לפניהם¹
 באבוקות של אור כו'², שענין זה
 קאי על חג הסוכות³, ובפרט על שמחת בית
 השואבה, שאז החסידים ואנשי מעשה היו
 מרקדים כו', וכל העם כלו היו באין לראות
 ולשמע, כמבאר ברמב"ם⁴. והנה, מהלשון
 בגמרא⁵ "היו מרקדים בפניהם", מוכח שיש
 כאן שני ענינים. מחד גיסא, היה הרקוד רק
 אצל "חסידים ואנשי מעשה", ושאר כל העם
 היו רק רואין ושומעין, כנ"ל. אבל לאידך גיסא,
 מהלשון "בפניהם", מוכח שזה פועל גם בעם.
 ובפרט לפי הדידוע שכל מקום שנאמר
 "בפניהם" הפונה היא בפנימיותם⁶, הרי מוכן
 שפעלה זו פעלה בפנימיותם של העם. ויתירה
 מזו, לפי הגירסא במשניות (והיא המובאת
 במאמרים) "לפניהם", דפרוש "לפניהם" הוא
 למעלה מהם⁷ (פאר זי), הינו שפעלה בבחינה

שלמעלה גם מפנימיותם*⁸. והנה, אף שבמשנה חשיב שני סוגים,
 "חסידים" ו"אנשי מעשה", הרי בפריטיות היו כמה וכמה סוגים, שכל סוג
 הוא סוג כללי, כמבאר ברמב"ם שם, אלא שמכל-מקום נכללים כל סוגים
 אלו בכללות בשני סוגים "חסידים" ו"אנשי מעשה". וההפרש בין שני סוגים
 אלו הוא, ש"חסידים" הינו כפרוש רש"י⁸ כל חסיד הוי חסיד מעקרו, שמזה
 מוכן שפלות עבודתם היא באפן שאין בה שנוי, ועבודתם היא באפן ד"ילכו

(*) רמב"ם הל' לולב פ"ח ה"ב: שנאמר "ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים" (וצ"ע בתו"כ ובירוש' סוכה פ"ג ה"א. בבלי מג. א. ואכ"מ)
 ושם ה"ד: "מרקדין כו' בימי חג הסוכות". ועי' בפיה"מ. ועצ"ע.
 (**) ומבחינה זו נמשך לפנימיותם – שעל-פיה יש לתווך ב' הגירסאות.

(*) מאמר זה התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א להגיהו (המו"ל). (1) ראה לקמן שהגירסא במשניות היא "לפניהם" (דלא כהגירסא
 במשנה שבגמרא: "בפניהם"), וכן הובא במאמרי חסידות. (2) סוכה פ"ה מ"ד (סוכה נא, סע"א). (3) ראה גם לקו"ש ח"ז
 ע' 267 ואילך. (4) הל' לולב פ"ח ה"ד. (5) סוכה שם. (6) ראה תו"א וישלח כד, רע"ג. (7) ראה תו"ח משפטים תיא, א (בהוצאה
 החדשה – ח"ב רעח, ב). המשך תער"ב ח"ג ריש ע' א'טטז. (8) סוכה נג, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 חיל" 9 התקדמות ועליה בקדשה גופא עצמה. מה-שאין-כן
 2 "אנשי מעשה", שבפשוטות קאי הכונה ב'מעשה' היא על
 3 מעשה המצות, הרי עבודה זו של עשיית המצוות בעקרה היא
 4 בששת ימי החול, שהרי יש מצוות רבות שלא ניתן לעשות בפועל
 5 בשבת וזה עצמו עצם העובדה
 6 שמעשי המצוות נעשים בימים
 7 מסוימים דווקא מוכיח על
 8 השנוי, שאין יום אחד דומה
 9 ליום השני, ובהלשון בספר
 10 הוזהר "כל יומא ויומא עביד
 11 עבידתיה" 10 בכל יום ויום עובד
 12 את עבודתו, היינו את עבודת ה'
 13 המיוחדת ליום בפרט, שהיא עבודה
 14 שונה מהעבודה בשאר הימים.
 15 ובפרט לפי הפרוש
 16 ש"מעשה" מורה על כפייה 11
 17 שכופין ומכריחים את האדם לעשות
 18 דבר בניגוד לרצונו, וכמו "מעשין
 19 על הצדקה" 12, שפירושו כי לפי
 20 הדין ניתן לכפות על אדם לתת צדקה
 21 הינו, שיש בעבודתם כעבודת
 22 ה' של "אנשי מעשה" גם ענין
 23 הכפייה שעליהם לכפות את עצמם
 24 כדי לעבוד את ה', שצריכים
 25 למלחמה פנימית בתוכם על זה.
 26 וידוע הדייקים השאלות
 27 המבוססות על דיוק הלשון בזה
 28 בפרושים מאמרי חסידות דבור-
 29 המתחיל הפותחים בדברי משנה זו
 30 "חסידים ואנשי מעשה",
 31 ובפרט במאמר דבור-
 32 המתחיל "חסידים ואנשי
 33 מעשה" של הרבי הרשב"י משנת
 34 עת"ר 13 דבור-המתחיל הזה
 35 מכ"ק מו"ח אדמו"ר 14 הרבי
 36 הריי"צ, משנת תש"ד: מהו ענין
 37 "חסידים ואנשי מעשה" דווקא ומדוע דווקא הם היו מרקדים
 38 בשמחת בית השואבה?
 39 וגם מהו ענין "מרקדין" דווקא, שהרי השמחה יכולה
- להיות גם בהבנה והשגה ודבור, ומהו "מרקדין" דווקא
 כלומר, מה התוכן והענין המיוחד של שמחה הבאה לידי ביטוי בריקוד, והרי
 השמחה יכולה להיות גם בהבנת הענין ובדיבור עליו?
 וגם מה ענין התוכן הפנימי של "אבוקות של אור" שהחסידים
 ואנשי מעשה היו מחזיקים בידיהם
 בעת הריקוד, כנזכר לעיל?
 (ב) ויבן זה בהקדים מה
 שנתבאר לעיל במאמר דבור-
 המתחיל "פנשר יעיר קנו" 15
 שנאמר בשבת פרשת האזינו, י"ג תשרי
 שנה זו, תשכ"ט, מהמאמר של
 פעל ההלולא הרבי מהר"ש
 שנסתלק ביום י"ג תשרי (בשנת
 תרמ"א) משנת תרמ"א 16,
 ש"פנשר יעיר" גו' 17 האמור
 בשירת האזינו על הקדוש-ברוך-הוא,
 ולפי פשוטו הכתוב מדבר על כך
 שהקדוש-ברוך-הוא מגן ומסוכך על
 בני ישראל, ולפי פנימיות הענין,
 האמור כאן אודות הנשר המרחם על
 גוזליו הוא ענין 'רחמים רבים'
 למעלה באלוקות. והגם שיש
 ארבע חיות במרכבה, נאמר
 בנבואת יחזקאל שבמרכבה העליונה
 יש ארבע 'חיות הקודש' (מלאכים) –
 אדם, שור, נשר ואריה ו'על פי הקבלה
 כלן כל הארבע הם ב"ג תקוני
 דיקנא 18, י"ג תיקני הזקן שהם
 כינוי בלשון הקבלה, י"ג מדות
 הרחמים האמורות בתורה (ה', ה'
 אל רחום וחנון, אך אפים ורב חסד
 ואמת, נוצר חסד לאלפים נושא עון
 ופשע וחטאה ונקמה" שעי"פ המבואר
 בקבלה וחסידות הם למעלה מעשר
 הספירות וסדר השתלשלות, מכל-
 מקום אף שבאופן כללי כל ארבע
 'חיות הקודש' קשורות בענין י"ג מדות הרחמים, בחינת "גשר" הוא
 למעלה יותר היינו ענין הרחמים בדרגה גבוהה יותר, והינו
 שבבחינת 'רחמים רבים' של י"ג מדות הרחמים שאין

(9) תהלים פד, ח. וראה ברכות בסופה. (10) זח"ג צד, ב. (11) מאמרי אדמו"ר האמצעי ויקרא ח"ב ע' תשסא ואילך. סה"מ
 תרע"ח ע' קכא. ע' קכד ואילך. ע' קצב. ובכ"מ. (12) מרדכי בבא בתרא ח, ב. בית יוסף לטור יו"ד סרמ"ח (ד"ה כל אדם).
 (13) סה"מ עת"ר ע' ל. (14) סה"מ תש"ד ע' 37. (15) דש"פ האזינו, י"ג תשרי (לעיל ע' 53 ואילך). (16) המשך יונתני תר"ם
 ע' מד. (17) האזינו לב, יא. (18) ראה זח"א יח, סע"ב. רמ"ז לזח"ג ס"פ עקב. הובא באוה"ת האזינו ע' א'תרפה. רד"ה כנשר
 יעיר קנו תרע"ח (סה"מ תרע"ח ס"ע כג ואילך). רד"ה הנ"ל תרפ"ב (סה"מ תרפ"ב ע' לג).

ביאור בדרך אפשר

1 חוֹזְרוֹת רִיקָם¹⁹, כדברי חכמינו ז"ל בגמרא בְּזָה גּוֹפָא עֲצָמו הַנָּשֵׁר
2 הוּא בְּחִינַת 'רַחֲמִים רַבִּים' בְּיוֹתֵר²⁰ יוֹתֵר מִשָּׁאֵר 'חַיִּית הַקּוֹדֶשׁ'
3 שֶׁאֵף הֵן קְשׁוּרוֹת בַּעֲנִין הַרְחָמִים, כַּאֲמֹר. וּמֵצֵד בְּחִינַת 'רַחֲמִים
4 רַבִּים' אֱלוֹ, הִנֵּה "דֶּרֶךְ הַנָּשֵׁר בְּשָׂמִים"²¹, כִּלְשׁוֹן הַכְּתוּב בַּמִּשְׁלִי
5 שֶׁם אֹמֵר שְׁלֵמָה הַמֶּלֶךְ כִּי מִסְפָּר
6 דְּבָרִים נִפְלְאוּ מִמֶּנּוּ וְאֶחָד מֵהֶם הוּא
7 דֶּרֶךְ הַנָּשֵׁר בְּשָׂמִים, הִינֵנו שֶׁהַמִּיּוֹחַד
8 בְּנִשְׂר הוּא שְׁגָם כְּמוֹ שֶׁ"נָּשֵׁר"
9 וְנִפְלָל לַמָּטָה, הִינֵנו שְׁמִידַת ה'רַחֲמִים
10 רַבִּים' מִיּוֹחַדֶּת בְּכֹךְ שֶׁגַם כִּפִּי שְׁהִיא
11 נִמְשַׁכֶּת וּמֵאִירָה לַמָּטָה, בְּדִרְגוֹת
12 תַּחְתּוֹנוֹת בְּיוֹתֵר, מִכָּל-מָקוֹם הוּא
13 "בְּשָׂמִים" עֲדִינָן הִיא אוֹתוֹ עֲנִין
14 וְאוֹתוֹ חוֹק וְחוֹקָף כְּמוֹ לַמַּעֲלָה
15 'בְּשָׂמִים'. וְעַל זֶה עַל מַעֲלָה וְתַכּוּנָה
16 מִיּוֹחַדֶּת זֹאת שִׁישְׁנָה רַק בְּמִידַת הַרְחָמִים
17 הַרְבִּים, 'נָשֵׁר', אָמַר שְׁלֵמָה
18 "שְׁלֵשָׁה הֵמָּה הַרְבִּים הַמִּיּוֹחַדִּים
19 בְּעוֹלָם אֲשֶׁר נִפְלְאוּ מִמֶּנּוּ גוֹ'
20 וְאֶחָד מֵהֶם הוּא דֶּרֶךְ הַנָּשֵׁר
21 בְּשָׂמִים"²¹, דָּאֵף שְׁלֵמָה
22 הִנֵּה הֶחָסֶד מִכָּל אֲדָם²² וְיָדַע
23 אֶת כָּל הַבְּאוּרִים וְהַהֲסָבִירִים
24 לְכָל הַדְּבָרִים, גַּם הַרוּחָנִים וְהַנַּעֲלִים
25 בְּיוֹתֵר, הִנֵּה גַם בְּעֵינָיו עֲנִין זֶה
26 שְׁמִידַת הַרְחָמִים נִמְצְאָת גַּם לַמָּטָה
27 בְּדְבָרִים שֶׁנָּשֵׁר וְנִפְלֹא, כִּפִּי שְׁהִיא
28 נִמְצְאָת לַמַּעֲלָה, 'בְּשָׂמִים', הִנֵּה
29 נִפְלָא.
30 וּמִמִּשְׁחָה וּמִבְּאֵר (בְּהַמִּשְׁחָה לַמְּבֹאֵר
31 בַּעֲנִין זֶה בְּמֵאֵר דִּבְרוּר־הַמַּתְחִיל
32 'כְּנֹשֶׁר יַעֲרִי קִנּוּ' הַנּוֹכַח וְכֵן בְּמֵאֵר
33 דִּבְרוּר־הַמַּתְחִיל 'לְהִבִּין עֲנִין חַג
34 הַסּוּכוֹת' שֶׁנֶּאֱמַר בְּיוֹם ב' דַּחַג הַסּוּכוֹת שָׁנָה זֹאת, תִּשְׁכַּח"ט) שְׁעִינָן מִיּוֹחַד זֶה
35 שְׁמִיצֵנוּ בְּמִידַת הַרְחָמִים קִיָּם בְּעִבּוּדֵת הַתְּשׁוּבָה:
36 וְהוּא דָּבָר זֶה שֶׁגַם בִּירִידָה לַמָּטָה מִידַת הַרְחָמִים הִיא כְּמוֹ לַמַּעֲלָה עֲנִין
37 הַתְּשׁוּבָה, שְׁגָם הַדְּרוֹנוֹת עֲבִירוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּמִידַת (מָה שֶׁנָּשֵׁר וְנִפְלָל
38 לַמָּקוֹם נְחוּת בְּיוֹתֵר) עַל-יְדֵי הַתְּשׁוּבָה הֵם מִתְּהַפְּכִים עַד אֲשֶׁר נַעֲשִׂים
39 בְּזִכְרֵית²³ כְּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת, וְעַד וְלֹא רַק שֶׁנַּעֲשִׂים כְּמוֹ מִצְוֹת אֲלֵא יִתִּירָה
40 מִזֹּאת שְׁעַל-יְדֵי הַתְּשׁוּבָה נַעֲשֵׂה הַעֲלִי וְהַתְּקַרְבוֹת שֶׁל הָאָדָם
41 לְאִלּוּקוֹת לַמַּעֲלָה מֵאֲשֶׁר עַל-יְדֵי הַעֲבֻדָּה דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, שֶׁהֵם,

ביאור בדרך אפשר

עֲנִינֵי תוֹרָה וּמִצְוֹת, בְּחִינַת רמ"ח אֲבָרִין דְּמִלְכָּא²⁴, כְּדִבְרֵי הוֹזָהר
שֶׁמִּצְוֹת-עֲשֵׂה שֶׁמִּסְפָּרָן הוּא רמ"ח כְּמִסְפָּר אֲבָרֵי גוֹף הָאָדָם, הֵם 'אֲבָרֵי הַמֶּלֶךְ',
הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא, כְּבִיכּוֹל (וְעַל מִשְׁמַעוֹת הַדְּמִיוֹן שֶׁל הַמִּצְוֹת לְאִיבָרִים,
מוֹסַכֵּר בַּחֲסִידוֹת כִּי כֶּשֶׁם שֶׁהָאִיבָרִים מִמְּשִׁכִּים חַיִּית מִהֶנְפֶּשֶׁת – הַעֵין מִמְּשִׁכָּה
מִהֶנְפֶּשֶׁת אֶת כּוֹחַ הָרָאִיָּה, הָאוֹרֵן אֶת
כּוֹחַ הַשְּׁמִיעָה וְכֵן בְּשָׂר הָאִיבָרִים, כֵּךְ
הַמִּצְוֹת מִמְּשִׁכּוֹת אֶת אוֹר-אֵי-סוֹף
בְּרוּךְ-הוּא בְּעֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת, כִּי לְכָל
מִצְוָה יֵשׁ אוֹר וְגִילּוֹי הַמִּיּוֹחַד (לֵה),
שְׁזָהוּ מָה שֶׁכְּתוּב "כְּנֹשֶׁר
יַעֲרִי קִנּוּ גוֹ' יִשְׁאַהוּ עַל
אֲבָרָתוֹ", לַמַּעֲלָה מִבְּחִינַת
"אֲבָרָתוֹ" כְּלוּמֹר, מַעַל הָאִיבָרִים,
לִרְמֹז עַל כֵּךְ שֶׁעֲבֻדַּת הַתְּשׁוּבָה הִיא
לַמַּעֲלָה מִעֲבֻדַּת הַמִּצְוֹת הַרְגִּילָה.
וְזָהוּ מָה שֶׁקּוֹרִין פְּרִשְׁת
הָאֲזִינוּ שְׁכָה מוֹפִיעַ הַכְּתוּב 'כְּנֹשֶׁר
יַעֲרִי קִנּוּ' בֵּין כְּסָה רֹאשׁ הַשָּׁנָה, עַל-יֵד
נֶאֱמַר 'תִּקְעוּ בַּחֲדוּשׁ שׁוֹפָר בְּכֶסֶף לְיוֹם
חֲגֹג' לְסִכּוֹת, בֵּין שְׁאֵז בַּתְּקוּפָה
זֹאת שֶׁל הַשָּׁנָה נִמְשַׁכֶּת וְכַאֲשֶׁר מִלְּמַעֲלָה
הַסְּלִיחָה מְחִילָה וְכַפֵּרָה עַל
כָּל הָעֲנִינִים שֶׁהִחֲסִירוּ בְּמִשְׁחָה
כָּל הַשָּׁנָה וְעַל-יְדֵי הַסְּלִיחָה וְהַכְּפָרָה
נִשְׁלָמִים הַחֲסִירוֹת, וְהַפְּגָמִים בָּאִים עַל
תִּקְוָתָם, וְלִכֵּן קוֹרִין אֹז "כְּנֹשֶׁר
יַעֲרִי קִנּוּ גוֹ' יִשְׁאַהוּ עַל
אֲבָרָתוֹ" פְּסוּק הַמִּלְמַד עַל עֲנִינָה
הַמִּיּוֹחַד שֶׁל מִידַת הַרְחָמִים וְעַל
מַעֲלַת הַמִּיּוֹחַדֶּת שֶׁל עֲבֻדַּת הַתְּשׁוּבָה.
(ג) וְהִנֵּה אֲפֵן הַפְּעֻלָּה
דְּ"כְּנֹשֶׁר יַעֲרִי" שְׁפּוּעֵל אֶת
עֲנִין "יִשְׁאַהוּ עַל אֲבָרָתוֹ"
הוּא כְּמוֹ שְׁכָתוֹב בְּהַמִּשְׁחָה הַכְּתוּב "יִפְרֹשׁ כְּנָפָיו" גוֹ'. לִפִּי
פְּשׁוּט, מְדוּבָר עַל כֵּךְ שֶׁהַהֲגָנָה שֶׁל הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִמְשָׁלָה
לְנִשְׂר הַמְּרַחֵם עַל גּוֹזְלֵיו וְנוֹשָׂא אוֹתָם 'עַל אֲבָרָתוֹ' עַל-יְדֵי כֵךְ שֶׁפּוֹרֵשׁ אֶת כְּנָפָיו
וְלוֹקַח וּמַגְבִּיָּה אוֹתָם. וְלִפִּי פְּנִימִיּוֹת הָעֲנִינִים שֶׁהַכְּתוּב מְדַבֵּר עַל עֲבֻדַּת
הַתְּשׁוּבָה וּמַעֲלָתָה עַל הַעֲבֻדָּה הַרְגִּילָה שֶׁל תוֹרָה וּמִצְוֹת, עֲנִין "יִפְרֹשׁ כְּנָפָיו"
רוֹמֵז לְאוֹפֵן עֲבֻדַּת הַתְּשׁוּבָה, כִּפִּי שֶׁמִּמִּשְׁחָה וּמִבְּאֵר.
וּמִבְּאֵר בְּמֵאֵר הַנּוֹכַח שֶׁל הַרְבִּי מֵהַר"ש בְּעַל הַהֲלּוּלָא²⁵
שֶׁ"כְּנָפָיו" בְּמִשְׁמַעוֹת הַרוּחָנִית, לַמַּעֲלָה בְּאִלּוּקוֹת, הֵם בְּחִינַת הַכְּלִים

(19) ר"ה יז, ב. (20) ראה אוה"ת שם ע' א'תרפט ואילך. ד"ה כנשר יעיר קנו תרע"ח (סה"מ תרע"ח ע' ל). (21) משלי ל, יח-יט. (22) מלכים-א ה, יא. (23) יומא פו, ב. (24) תקו"ז ת"ל (עד, סע"א). (25) המשך יונתי שם ע' מה. וראה גם ד"ה כנשר תשמ"ו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שבהם 'מתלבשים' ודרכם מאירים ופועלים האורות העליונים 'שהם' הכלים'
 2 לַמַּעֲלָה מִבְּחִינַת הַלְבוּשִׁים שגם הם, ה'לבושים', אמצעים שדרכם
 3 האורות מתגלים, והסיבה לכך שהכלים הם למעלה מהלבושים היא כיוון
 4 שְׁשָׂרָשׁ הַכִּלִּים הוּא מִה'רְשִׁימוֹ' כמבואר בקבלה וחסידות, לאחר
 5 הצמצום הראשון שהיה 'סילוק' של אור
 6 אין סוף הבלי גבול, חזר והאיר מהאין
 7 סוף אור מועט ומצומצם שנמשל לקו
 8 דק, ובנוסף לכך, למרות שאור האין
 9 סוף הבלי גבול 'נסתלק', נשאר ממנו
 10 'רשימו', היינו רושם מסוים, ועל כך
 11 מבואר כאן שהיתרון של הכלים' על
 12 ה'רשימו' נובע מכך ששורש הכלים
 13 הוא ב'רשימו', הרושם של האור האין
 14 סוף שנשאר גם לאחר הצמצום.
 15 וּמִבְּאֵר שֵׁם במאמר הנזכר של
 16 הברי מהר"ש בַּקְצוֹר נִמְרָץ (כָּכָל
 17 הַמֶּאֱמָר שֶׁנִּכְתַּב בַּקְצוֹר)
 18 שֶׁבִּרְשִׁימוֹ 'יש שגוי
 19 עֲנִינִים²⁶. אַחַד, שֶׁהוּא רַק
 20 רֶשֶׁם בְּלִבְדּוֹ מִלְּפָנֵי הַצִּמְצוּם
 21 ואינו אין-סוף ובלי גבול כמו האור
 22 שהאיר לפני הצמצום, וְהַשְׁנִי
 23 שֶׁהוּא אִמָּנָם רַק רושם אבל זהו
 24 רֶשֶׁם הָאֵין-סוֹף כְּמוֹ קֶדֶם
 25 הַצִּמְצוּם שֶׁהָיָה אֵין-סוֹף
 26 מִמֶּלֶא אֵת כָּל מְקוֹם הַחֲלָל
 27 ולא הייתה כל תניית מקום למציאות
 28 של עולמות ונבראים. וּמִבְּאֵר,
 29 שֶׁבְּעֵנֵן הָרֶשֶׁם בְּלִבְדּוֹ בְּעֵינֵן
 30 הראשון של ה'רשימו', העובדה שהוא
 31 רושם בלבד ולא יותר מרושם שִׁנָּה
 32 לַחֲלָל בֵּין 'גְּרִמּוּהִי'
 33 ל'חִיּוּהִי', כלומר, מבואר בקבלה
 34 וחסידות שבעולם האצילות והנעלה ביותר ב'סדר
 35 השתלשלות' האלקות מאירה בגלוי ש'איהו וחיהו חד, איהו וגרמוהו חד',
 36 כלומר במידה כזו שגם האורות, 'חיהו' וגם הכלים 'גרמוהו', הם דבר אחד
 37 ממש עם האלקות עצמה ולא מציאות נפרדת, ועל כך מבואר כאן כי ביחס
 38 עניין זה ב'רשימו' שהוא רושם בלבד יש מקום לחלוקה בין האורות והכלים
 39 וְעֵנֵן הַתְּשׁוּבָה הוּא הַעֲלִיָּה מִה'פְּלִים' ('גְּרִמּוּהִי') שמצמצמים
 40 ומגבילים את האור ל'אורות' ('חִיּוּהִי') שהם המשכת והתגלות האור,
 41 מִה'שְׂאִין-כֵּן בְּרֶשֶׁם הָאֵין-סוֹף כְּמוֹ שֶׁהָיָה מִמֶּלֶא אֵת כָּל
- מְקוֹם הַחֲלָל, העניין השני ב'רשימו' הנזכר לעיל לֹא שִׁנָּה לַחֲלָל
 ולהבדיל בֵּין 'גְּרִמּוּהִי' ל'חִיּוּהִי'. וְעַל בְּחִינָה זו נֶאֱמַר²⁷
 וְנִתְּתִי בְּכֶם רוּחַ וְחִיּוּתָם, "רוח" סתם, שֶׁלֹא נֶאֱמַר שֶׁל מִי
 כי מדובר על עצם האור האלוהי האין סוף שלא מוגדר בשום הגדרות ומצידו
 אין מקום לחלוקה בין 'אורות' ו'כלים',
 'חיהו' ו'גרמוהו', ולכן לא נאמר כאן
 באיו "רוח" מדובר, כי אין לה גדרים,
 וכפי שיבואר עוד להלן.
 וְהַעֲנֵן בְּזֶה, דִּהְיָה עֲנֵן
 הָרֶשֶׁם בְּלִבְדּוֹ מִלְּפָנֵי הַצִּמְצוּם
 העניין הראשון ב'רשימו', העובדה
 שהוא רק 'רושם' מהאור האין סוף
 שלפני הצמצום, הוּא עֲנֵן
 ה'רשימו' שֶׁמִּמֶּנּוּ נִמְשָׁךְ
 אַחֲרֵי-כֵן כָּל סֵדֶר
 הַהִשְׁתַּלְשּׁלוֹת שֶׁכֵּן אור האין סוף
 עצמו אִמָּנָם עבר צמצום בדרך סילוק,
 אבל כל האורות וכל הדרגות שקיימות
 אחר כך בכל 'סדר השתלשלות' באות
 ונמשכות ממנו אלא שהמשכה איננה
 מהאין סוף ישירות, כי הוא אין סוף
 אמיתי ובלי גבול ואילו 'סדר
 השתלשלות' הוא מוגבל ומצומצם,
 אלא מה'רשימו' של האין סוף.
 וּמִבְּאֵר בְּהַמְשָׁךְ הַמֶּאֱמָר
 דְּבוֹרֵי-הַמִּתְחִיל "חֲסִידִים
 וְאֲנָשִׁי מַעֲשֵׂה" מִשְׁנֵת עַתָּה²⁸
 שִׁישׁ בְּזֶה בְּעֵינֵן זה ש'רשימו' הוא
 רק רושם מהאור אין סוף ועם זאת דרכו
 ובאמצעותו יש המשכה של האור האין
 סוף אַרְבָּעָה מְשָׁלִים.
 מְשָׁל הָרֶאשׁוֹן, מַעֲנֵן "לְעוֹלָם יִשְׁנָה
 חֲכָמִים ז"ל בגמרא לגבי הדרך הנכונה
 בלימוד הרב עם התלמיד "לְעוֹלָם יִשְׁנָה אֶדָם לְתַלְמִידוֹ בְּדֶרֶךְ
 קְצָרָה"²⁹, כלומר, יאמר לתלמידו את תוכן הדברים שברצונו ללמד אותו
 במילים קצרות ולא באריכות שֶׁקְצוֹר זֶה הוּא כְּמוֹ הָרֶשֶׁם בלבד
 מִכָּל הָאָרִיכוֹת כִּי שֶׁאִמָּנָם יש כאן רק קיצור אבל הקיצור הוא רושם של
 כל האריכות ולמעשה מכיל גם את האריכות.
 וּמְשָׁל הַשְּׁנִי הוּא מְרֶשֶׁם הַבְּנֵן, דִּפְתָּרָאוֹת וּפְנִקְסָאוֹת³⁰
 רישומי תכנית ותבנית הבנין שאִמָּנָם הם רק רישומים על הנייר אבל רישומים
 אלה מכילים בתוכם את הבנין כולו.

(26) ראה גם סה"מ תרנ"ט ע' קצג. תר"ס ע' רה. המשך תער"ב ח"ג ע' א'רסט. ע' א'של. ובכ"מ. (27) יחזקאל לו, ו. (28) ד"ה ביום השמיני עצרת (סה"מ עת"ר ע' לה). וראה גם שער היחוד לאדמו"ר האמצעי פ"ב ואילך. (29) פסחים ג, ב. חולין סג, ב. וראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי עו, ד. לאדמו"ר הצ"צ ח"א ע' שסג ואילך. (30) ראה ב"ר בתחילתו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וּמָשַׁל שְׁלִישִׁי הוּא מֵאוֹת וְסִימָן עַל אֵיזָה דָּבָר, וְכִמּוֹ הִלְכוֹת
- 2 שֵׁשֶׁשֶׁן עָלֶיהֶן תְּבוֹת מִלִּים וְאוֹתוֹת שֶׁהֵן סִימָנִים עַל הַהֲלָכוֹת.
- 3 וּבִשְׁלֹשָׁה מְשָׁלִים אֵלּוּ, קִיצוֹר הָאֵרִיכוֹת בְּלִימּוֹד הָרֵב עִם תַּלְמִידוֹ, רִישׁוֹמִי
- 4 תְּבִנַת הַבְּנִיין וְסִימְנֵי הַהֲלָכוֹת, הָרִי הָרָשָׁם יֵשׁ לוֹ עֶרְךָ וְשִׁכּוֹת יַחַס
- 5 מִסּוּיִים עִם הַדָּבָר שֶׁהוּא רָשָׁם
- 6 מִמָּנּוּ כִּי הַקִּיצוֹר הוּא קִיצוֹר שֶׁל
- 7 הָאֵרִיכוֹת, רוֹשֶׁם הַבְּנִיין הוּא אֶכָּן תְּבִנַת
- 8 הַבְּנִיין וְהַמִּלִּים אוֹ הָאוֹתוֹת שֶׁל סִימְנֵי
- 9 הַהֲלָכוֹת הֵם אֶכָּן סִימָן לַהֲלָכוֹת אֵלּוּ.
- 10 וּמָשַׁל הָרִבִּיעִי הוּא מִשַׁל מִסּוּג
- 11 אַחֵר מֵעֵנִין הָרִמּוֹ שֶׁמֶרְמָזוֹ
- 12 בְּאַצְפָּעוֹ עַל אֵיזָה עֵנִין, מִבְּלִי
- 13 לַתֵּת סִימָן בְּרוֹר וְגִלּוֹי עַל מָה הוּא מִרְמָזוֹ
- 14 וְלֹכֵן בְּנִיגוּד לְשִׁלוּשֵׁת הַמְשָׁלִים בָּהֶם יֵשׁ
- 15 עֶרְךָ וַיַּחַס בֵּין ה'רִישׁוֹמִי' לְאוֹתָם דְּבָרִים
- 16 שֶׁהֵם 'רִישׁוֹמִי' עֲלֵיהֶם, כֵּאֵן כֹּאשֶׁר יֵשׁ
- 17 רַק רִמּוֹ בְּתוֹנֵעַת הָאֲצָפָע, הִרִי זֶה שׁוֹנָה
- 18 כִּיּוֹן שֶׁהָעֵנִין כִּמּוֹ שֶׁהוּא נִמְצָא
- 19 בְּרִמּוֹ הוּא בְּתַכְלִית הַהָעֵלָם כִּי
- 20 כֹּאמּוֹר הִרְמּוֹ לֹא מִגְלָה כִּמְעַט כְּלוֹם עַל
- 21 הָדָר, וּבָא רַק בְּדֶרֶךְ רִמּוֹ, וְעַד
- 22 שֶׁאֲפִילוֹ הִתְחַבֵּם [שֶׁעֲבֹרֻ הוּא
- 23 הָרִמּוֹ, כִּי בַחֲכֻמָּתוֹ הוּא מִסּוּגֵל
- 24 לַעֲמֹד עַל מַהוּת הָדָר גַּם מִתּוֹךְ הָרִמּוֹ
- 25 בְּמֶאֱמָר³¹ חֲכָמֵינוּ ז"ל דִּי
- 26 לְחַכְמֵימָא בְּרִמְיָא דִּי (מִסְפִּיק)
- 27 לַחֲכָם בְּרִמּוֹן תּוֹפֵס אֶת הָעֵנִין רַק
- 28 בְּדֶרֶךְ רִמּוֹ.
- 29 וְאַרְבָּעָה מְשָׁלִים אֵלּוּ הֵם
- 30 אַרְבָּעָה אֹפְנִים שׁוֹנִים בְּתַכְלִית
- 31 ה'רִישׁוֹמִי' מֵאוֹר אֵין סוֹף שֶׁלִּפְנֵי
- 32 הַצִּמְצוּם כִּפִּי שֶׁהוּא רָשָׁם בְּלִבּוֹ
- 33 מִלִּפְנֵי הַצִּמְצוּם וְאֵין בּוֹ אֵת הָאוֹר
- 34 אֵין סוֹף עֲצָמוֹ, שֶׁמֶרְמָזוֹ נִמְשָׁךְ
- 35 אַחֲרֵי-כֵן כָּל סֹדֵר
- 36 הַהֲשַׁתְּלָשְׁלוֹת הַמוֹגְבֵּל וְהַצִּמְצוּמִים.
- 37 מֵה־שְׁאִין-כֵּן עֵנִין ה'רִישׁוֹמִי'
- 38 כִּפִּי שֶׁהוּא רָשָׁם הָאֵין-סוֹף
- 39 כִּמּוֹ קֵדָם הַצִּמְצוּם שֶׁהִיָּה
- 40 הָאֵין-סוֹף מְמַלָּא אֶת כָּל מְקוֹם
- 41 הַחֲלָל, מִבְּלִי נִתְּנָה מְקוֹם לְמִצִּיאוֹת אַחֵר, הוּא עֵנִין נִצְעָלָה יוֹתֵר וְכִפִּי
- 42 שִׁיבּוֹר עוֹד לַחֲלָל.

שְׁלִישִׁי הוּא מֵאוֹת וְסִימָן עַל אֵיזָה דָּבָר, וְכִמּוֹ
הִלְכוֹת שֵׁשֶׁשֶׁן עָלֶיהֶן תְּבוֹת וְאוֹתוֹת שֶׁהֵן
סִימָנִים עַל הַהֲלָכוֹת. וּבִשְׁלֹשָׁה מְשָׁלִים אֵלּוּ, הָרִי
הָרָשָׁם יֵשׁ לוֹ עֶרְךָ וְשִׁכּוֹת עִם הַדָּבָר שֶׁהוּא רָשָׁם
מִמָּנּוּ. וּמָשַׁל הָרִבִּיעִי הוּא מֵעֵנִין הָרִמּוֹ שֶׁמֶרְמָזוֹ
בְּאַצְפָּעוֹ עַל אֵיזָה עֵנִין, שֶׁהָעֵנִין כִּמּוֹ שֶׁהוּא
נִמְצָא בְּרִמּוֹ הוּא בְּתַכְלִית הַהָעֵלָם, וּבָא רַק בְּדֶרֶךְ
רִמּוֹ, וְעַד שֶׁאֲפִילוֹ הִתְחַבֵּם [שֶׁעֲבֹרֻ הוּא הָרִמּוֹ,
בְּמֶאֱמָר³¹ דִּי לְחַכְמֵימָא בְּרִמְיָא] תּוֹפֵס אֶת הָעֵנִין
רַק בְּדֶרֶךְ רִמּוֹ. וְאַרְבָּעָה מְשָׁלִים אֵלּוּ הֵם אַרְבָּעָה
אֹפְנִים בְּתַכְלִית ה'רִישׁוֹמִי' כִּפִּי שֶׁהוּא רָשָׁם
בְּלִבּוֹ מִלִּפְנֵי הַצִּמְצוּם, שֶׁמֶרְמָזוֹ נִמְשָׁךְ אַחֲרֵי-כֵן
כָּל סֹדֵר הַהֲשַׁתְּלָשְׁלוֹת. מֵה־שְׁאִין-כֵּן עֵנִין
ה'רִישׁוֹמִי' כִּפִּי שֶׁהוּא רָשָׁם הָאֵין-סוֹף כִּמּוֹ קֵדָם
הַצִּמְצוּם שֶׁהִיָּה מְמַלָּא אֶת כָּל מְקוֹם הַחֲלָל, הוּא
עֵנִין נִצְעָלָה יוֹתֵר.

וּבִאֹר הָעֵנִין, דְּהִנֵּה יָדוּעַ שֵׁשֶׁשֶׁן שְׁנֵי בְּאוֹרִים
בְּעֵנִין ה'רִישׁוֹמִי'³², וְ"אֵלּוּ וְאֵלּוּ דְּבָרֵי
אֱלֹקִים חֲיִים"³³, וְהִינוּ שֵׁשֶׁשֶׁן הָעֵנִינִים יִשְׁנָם
בְּמִצִּיאוֹת. עֵנִין אֶחָד ב'רִישׁוֹמִי' הוּא בְּתַכְלִית
הָאוֹתוֹת שְׁבָאוֹר-אֵין-סוֹף שֶׁלִּפְנֵי הַצִּמְצוּם,
שֶׁנִּשְׁפָּאוֹר גַּם אַחֵר הַצִּמְצוּם. דְּהִנֵּה, עֵנִין הַצִּמְצוּם
הוּא בְּשִׁבְלִי הַבְּרִיאָה, וְכִידּוּעַ שֶׁהַפְּנִיָּה בְּצִמְצוּם
אֵינוֹ בְּשִׁבְלִי הַצִּמְצוּם עֲצָמוֹ חֲסִי-וְשִׁלּוֹם (שֶׁהִרִי
בְּצִמְצוּם עֲצָמוֹ אֵין שׁוּם תַּכְלִית), אֲלָא פְּנִיָּה
הַצִּמְצוּם הִיא בְּשִׁבְלִי הַבְּרִיאָה, וְהִינוּ לִפִּי
שְׁפָאֶשֶׁר הִיָּה אֹר-אֵין-סוֹף מְמַלָּא אֶת כָּל מְקוֹם
הַחֲלָל, לֹא הִיָּה אֶפְשָׁר לְהִיּוֹת הַתְּהוּוֹת
הָעוֹלָמוֹת³⁴, וְלֹכֵן הִיָּה הַצִּמְצוּם כִּדִּי שִׁיָּהִיָּה
לֹא יִכּוֹלִים לְהַתְּהוּוֹת יִשְׁרוֹת מֵאוֹר אֵין סוֹף בְּלוֹל, וְלֹכֵן הִיָּה הַצִּמְצוּם
כִּדִּי שִׁיָּהִיָּה אֶפְשָׁר לְהִיּוֹת עֵנִין הַבְּרִיאָה כִּדִּי לֹאפְשָׁר בְּרִיאָה שֶׁל

(31) ראה מדרש משלי כב. רע"מ בזח"ג רכט, סע"ב. רפ. ב. לקו"ת שלח לו, א. לח, ב. ובכ"מ. (32) ראה המשך ר"ה תרצ"ב פרק לב. ה'שי"ת פרק ל (סה"מ תרצ"ב ע' עד ואילך. ה'שי"ת ע' 73). (33) עירובין יג, ב. (34) ראה עץ חיים שער א (שער עגולים ויושר) ענף ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 נבראים ועולמות מוגבלים (שאנים יכולים לקבל ולהכיל את האור והגילוי של
- 2 אור אין סופי בלתי מוגבל שאם יאיר בהם לא יוכלו להתקיים).
- 3 וכיון שפנינת הצמצום היא בשביל הבריאה, כדי לגלות אור
- 4 מצומצם שעל ידו ייראו נבראים מוגבלים, לכן גם פשהיה הצמצום,
- 5 והאור אין סוף עצמו אכן נתעלם, הוא
- 6 לא התעלם לגמרי אלא עדין נשארו
- 7 אותיות ה'רשימו', והינו,
- 8 שאותיות אלו שנשארו לאחר
- 9 הצמצום היו גם קדם הצמצום,
- 10 אלא שקדם הצמצום לא היו
- 11 נפרות כמציאות בפני עצמה ומה
- 12 שהיה ניכר הוא רק האור האין סוף
- 13 עצמו, ועל-ידי הצמצום,
- 14 כשנתעלם האור עצמו ושוב אינו
- 15 גלוי וניכר, אזי האותיות שדרכן
- 16 התגלה והאיר האור לפני הצמצום אלא
- 17 שאז לא היו ניכרות, כעת הן
- 18 נפרות. וכידוע הבאור על זה,
- 19 מדוע האותיות שלא היו ניכרות לפני
- 20 הצמצום כן ניכרות לאחר הצמצום,
- 21 כיוון שפאשר ישנו גבול וכלי-
- 22 גבול ושניהם נמצאים זה לצד זה
- 23 ביחד, כמו בעניינו, כאשר מצד אחד
- 24 מאיר אור אין סוף בלי גבול ומצד שני
- 25 יש לו אותיות שאמנם משמשות לו כלי
- 26 ביטוי אבל מעצם מהותן הן גם הגבלה
- 27 (כמו אותיות הדיבור באדם שאמנם
- 28 משמשות כלי ביטוי לגילוי השכל
- 29 והרגש אבל גם מצמצמות את עומק
- 30 השכל ואת עצמת הרגש), הנה
- 31 להיות שהגבול אינו בערך
- 32 כלל לכלי-גבול, אלא הגבול
- 33 רחוק מהכלי-גבול ללא כל יחס
- 34 והשוואה, לכן הנה מצד גלוי
- 35 הכלי-גבול שהוא גילוי רב ועצום, אין הגבול המצומצם נפר כלל
- 36 כמציאות בפני עצמה אלא הוא בטל לחלוטין לכלי-גבול, ורק כשנתעלם
- 37 הכלי-גבול ואינו מאיר בגלוי ואינו ניכר, אזי נפר הגבול וכן בעניינו,
- 38 לפני הצמצום, כאשר האור האין סוף הכלי גבול האיר בגלוי, האותיות שהן
- 39 גבול לא היו ניכרות ולאחר שאור האין סוף הכלי גבול נתעלם, האותיות שהן
- 40 גבול שנשארו גם לאחר הצמצום, ניכרות והן עניין הרשימו.
- 41 וענין השני ב'רשימו' הוא האור שנשארו באותיות מאור
- 42 הכלי-גבול שהאיר בהם לפני הצמצום כלומר, קודם הצמצום
- 43 האיר באותיות האור האין סוף והכלי גבול, שהרי האותיות הן כלי הביטוי
- 44 שלו, והצמצום גרם לכך שהאור הכלי גבול לא יוסף ויאיר יותר ועם זאת

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

שְׁלוֹזֶלְתוּ, כמבואר בקבלה וחסידות לכל 'מאור', מקור של אור, יש אור
המתפשט ממנו ומאיר חוץ ממנו ועניינו זה יש כמה היבטים וכמה דרגות
ובניהם שלוש העניינים המפורטים כאן 'עצם והתפשטות' – החלוקה בין
העצם, מקור האור, והאור המתפשט ממנו שהוא כמובן עניין אחר מהעצם
(כמו, למשל, בשמש ואור השמש שיש
לחלק בין השמש עצמה, בלשון
הרגילה בחסידות 'גוף כדור השמש',
לאור המתפשט ממנה שאינו השמש
עצמה), 'אור שהבדילו לעצמו' גם הוא
אינו העצם עצמו אלא אור המאיר
ממנו ועם זאת מדובר בהארה
והתפשטות קרובה למאור עצמו כי
מדובר באור שהמאור הבדיל לעצמו
ולא לצורך גילוי והארה לזולת הנפרד
ממנו, בשונה מ'אור' שלזולתו
שמלכתחילה מותאם לפי ערכו ומהותו
של הזולת שהוא כבר יציאה מהעצם
עצמו, ועל כך מבואר כאן שכל
שלושת העניינים הללו המבדילים בין
המאור לאור המאיר ומתפשט, בכל
אחד לפי עניינו, אין להם מקום בעצם
האור' שְׁהָרִי עֲנִין 'עצם
והתפשטות', 'לעצמו'
ו'לזולתו', הוא בבחינת
הגלויים באור המאיר ומתגלה
מהמאור עצמו, מֶה-שְּׁאִין-כֵּן
עֵצָם הָאֹרֹת העצמיות והמהות של
האור כפי שהוא מצד עצמו, לא בתור
הארה והתפשטות, הוא לְמַעְלָה
מִגְדֵּר הַגְּלוֹי ואף שהוא אור
ולכאורה אינו המאור עצמו, מכל
מקום מאחר שמדובר בעצם האור'
ולא באור שענינו גילוי והארה, הרי
הוא למעלה מכל המושג גילוי שיש לו
גדרים והגבלות משלו. וְלִכֵּן לֹא
שִׁיף בּוֹ בעצם האור' הַחֲלוּקִים
ד'חיות' 'גְּרָמוֹהִי' היינו 'אורות' וכלים' שהם מושגים הקיימים רק
באור היוצא מהמאור לגלות ולהאיר אך לא בעצם האור. וְהִינֵנוּ,
שִׁבְחֵינָה הָאֹרֹת שִׁבְגֵּדֵר גְּלוֹי לאחרים והוא אור המאיר מחוץ למאור,
יֵשׁ בּוֹ חֲלוּקֵי דְרָגוֹת ד'לעצמו' ו'לזולתו', כאמור שבאור המאיר
ומתגלה אל הזולת יש 'אור' שהבדילו לעצמו' ואור שהבדילו לזולתו'
ומשתי דרגות אלו נִשְׁתַּלְשְׁלוּ אַחֲרֵי-כֵן שְׁתֵּי הַבְּחִינֹת
ד'אורות' ו'כלים' 'אור' שהבדילו לעצמו' (הקרוי יותר אל המאור עצמו)
הוא שורש האורות ואור שהבדילו לזולתו' (ויש לו יותר התייחסות למציאות
שמחוץ למאור עצמו) הוא שורש הכלים, מֶה-שְּׁאִין-כֵּן עֵצָם הָאֹרֹת
שהוא לְמַעְלָה מִכָּל גֵּדֵר עֲנִין הַגְּלוֹי, לֹא שִׁיף בּוֹ הַגְּדֵרִים

1 והיה מקום לומר שאור זה מובדל מהאורות ואין לו שייכות להגבלה
2 שהאורות מגבילות את האור שהרי אינו מתלבש בהן בפנימיות אלא מאיר
3 בהן רק בדרך 'מקיף' מלמעלה, וּמִכָּל-מָקוֹם לאמיתו של דבר כִּינֵן
4 שְׁהוּא בְּבַחֲיַנַת מְקִיף עֲלֵיהֶן עַל-כָּל-פָּנִים, מאחר שאור זה מאיר
5 באותיות, לפחות בדרך 'מקיף' הָרִי
6 הוּא כְּכֹר שִׁיף לְאוֹתִיּוֹת. וְעַד 1
7 כדי כך היא השפעת האותיות על האור 2
8 שִׁשְׁנֵנוּ באותיות הָאֹרֹת הנעלה עוד 3
9 יותר, האור שְׁהוּא לְמַעְלָה גַם 4
10 מִבְּחִינַת מְקִיף, וּמִכָּל-מָקוֹם 5
11 כיוון שסוף סוף גם אור זה מאיר 6
12 באותיות, הרי לאמיתו של דבר גַם 7
13 אור זה האור שלמעלה מ'מקיף' 8
14 שִׁיף לְבַחֲיַנַת אוֹתִיּוֹת 9
15 ד'רְשִׁימוֹ' וגם אור נעלה זה מושפע 10
16 מהשייכות לאותיות ה'רשימו'. 11
17 וְכָל זֶה כל האמור לעיל על הבחינות 12
18 השונות הקיימות ב'רשימו' הוא 13
19 בְּחִינָה הָרִאשׁוֹנָה 14
20 שִׁבְרִישִׁימוֹ, עניין זה שְׁהוּא 15
21 רִשָּׁם בְּלִבָּד מִלְּפָנֵי הַצִּמְצוּם, אך לא האור שלפני הצמצום עצמו 22
23 שִׁמְמָנוּ מ'רשימו' זה נִמְשָׁךְ 24
24 אַחֲרֵי-כֵן לאחר סדרה של צמצומים 25
25 כָּל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת שבו 26
26 האור האלוקי נמשך ומשתלשל מדרגה 27
27 לדרגה, שִׁשְׁשׁ בִּזְהָ באור האלוקי כפי 28
28 שהוא נמשך באופן מצומצם ב'סדר 29
29 השתלשלות' חֲלוּקֵי דְרָגוֹת 30
30 ד'חיות' 'גְּרָמוֹהִי', 'אורות' 31
31 ו'כלים' ובין ה'אורות' וה'כלים' יש 32
32 הבדלים רבים (שחלקם מבוארים 33
33 לעיל). 34
34 אָמֵנָם עֲנִין ד'רְשִׁימוֹ' העניין 35
35 השני ב'רשימו', העובדה שְׁהוּא 36
36 רִשָּׁם הָאִין-סוֹף כְּמוֹ קֹדֶם 37
37 הַצִּמְצוּם שֶׁהִיא מְמַלֵּא אֶת כָּל מְקוֹם הַחֲלָל, עניין זה שה'רשימו'
38 הוא רושם של האור האין סוף והבלי גבול שהאיר קודם הצמצום, האור
39 שבשעה שהאיר בגלוי הוא מילא את כל המציאות ולא הייתה נתינת מקום
40 לבריאת מציאות אחרת, הִנֵּה בְּבַחֲיַנָה זוֹ לֹא שִׁיף כָּל עֲנִין
41 הַהִתְחַלְקוֹת וְהַשְׁנוּיִים כי לגבי בחינה זו אין בכלל נתינת מקום
42 למציאות שמחוץ לעצם האור האלוקי, כפי שממשיך ומבאר.
43 דְּהִנֵּה, אֹר-אִין-סוֹף שֶׁהִיא מְמַלֵּא אֶת מְקוֹם הַחֲלָל, לפני
44 הצמצום, יֵשׁ בּוֹ מִכָּל הָעֲנִינִים שְׁבָאוֹר, באור זה יש את כל העניינים
45 שבאור, גם העניינים הכי נעלים, עַד לְבַחֲיַנַת עֵצָם הָאֹרֹת, שִׁלְמַעְלָה
46 מִכָּל עֲנִין 'עצם והתפשטות', 'אור' שהבדילו לעצמו' ו'אור'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ד'לעצמו' ו'לזולתו', שרש ענין 'אורות וכלים' שהם מושגים
 - 2 שיש להם מקום רק כשמדובר בגילוי ובהארה לא הזולת ולא ב'עצם האור'
 - 3 שכאמור הוא למעלה מכל ההגדרות הללו כי מעצם מהותו הוא נעלה מכדי
 - 4 להתגלות ולהאיר מחוץ למאור עצמו. ו'על בחינה זו נאמר "ונתתי
 - 5 בכם רוח וחיותם", ולא
 - 6 נאמר רוח של מי, כי קאי על
 - 7 בחינת עצם האור שאין לה
 - 8 הגדרות ואין בה חילוקי דרגות.
 - 9 (ה) והנה כל הענינים שקיימים
 - 10 למעלה באלוקות ישנם גם מעין זה
 - 11 ודבונמתם בעבודת ה' הרוחנית של
 - 12 האדם, שיש בה בכללות
 - 13 באופן כללי שלשה אופנים.
 - 14 אופן אחד העבודה דאיתפכא
 - 15 עבודת ה' מתוך כפיית הרע והתגברות
 - 16 עליו, אופן שני העבודה
 - 17 דאיתפכא עבודת ה' של הפיכת
 - 18 הרע לטוב והחושך לאור,
 - 19 ובאתהפכא עצמה ישנם שני
 - 20 אופנים³⁶ ונמצא שבסך הכול יש
 - 21 שלושה אופנים, וממשיך ומפרט יותר
 - 22 בענינים ומהותם של שלושת האופנים,
 - 23 כדלהלן.
 - 24 העבודה דאיתפכא כפיית הרע
 - 25 והתגברות עליו הוא ענין
 - 26 התגברות החסדים על
 - 27 הגבורות שמהם הוא שורש
 - 28 הצמצום וההעלם על האלוקות ובריבוי
 - 29 צמצומים נהיה גם רע והיפך הקדושה,
 - 30 וכן התגברות הימין שהרי החסד הוא
 - 31 בקו הימין על השמאל שהרי
 - 32 הגבורה היא בקו השמאל, וכן
 - 33 התגברות הקדשה על 'לעמת'
 - 34 זה' הסטרא אחרא שהיא היפך
 - 35 הקדושה (כלשון הכתוב בקהלת 'זה
 - 36 לעומת זה עשה האלוקים').
 - 37 והעבודה דאיתפכא³⁷ עבודת
 - 38 ה' של הפיכת הרע לטוב והחושך לאור
 - 39 יש בה שני אופנים כפי שמפרט
 - 40 מיד. אפן אחד ב'אתהפכא חשוקא לנהורא' הפיכת החושך לאור
 - 41 הוא ענין המשכת האור במקום החשך, ואז הפיכת
 - 42 החשך לחושך לאור היא מצד האור, כלומר, לא החושך עצמו
 - 43 מתהפך אלא מהפך הוא כתוצאה מכך שהאור מאיר עליו. ואפן השני
- ב'אתהפכא' הוא שהחשך עצמו מצד המהות שלו עצמו נהפך לאור.
- ועל-דרך-זה בדומה לשלושת האופנים האמורים בעבודת ה', אופן אחד ב'אתכפא' ושני אופנים ב'אתהפכא' יש גם בתשובה שלשה אופנים אלו כפי שממשיך ומפרט.
- יש אפן ודרגה בתשובה שעל-ידו זדונות עבירות שנעשו במיד נעשים נחשבים כשגגות²³, כעבירות שנעשו בשוגג, ולמעלה מזו, יש אופן נעלה יותר, דרגה נעלית יותר בתשובה שזדונות נעשים כזכיות (בכ"ף הדמיון) כלומר, הזדונות נעשות כמו זכיות אבל לא הופכות לזכיות ממש, ולמעלה מזו, והאופן השלישי בתשובה, תשובה בדרגה נעלית עוד יותר מביאה לידי כך שזדונות נהפכים לזכיות ממש³⁸ כמו מעשי מצוות ממש. וממשיך ומבאר את העניין המיוחד שב'אתהפכא' בדרגה השלישית, הנעלית ביותר:
- והענין בזה, דהנה ישנו ענין ב'אתהפכא חשוקא לנהורא' שהוא על-דרך מה שכתוב³⁹ במשלי באור פני מלך חיים, פידוע המשל על זה מאיש הנדון למות, שבאשר פוגש במלך אזי נמשך לו חיים ומבטלים את גזר דינו למוות, וענין זה אינו באפן שהחשך עצמו גור דין המות נהפך, כי המשכת החיים מהמלך אינה באפן שהמלך מעין בדינו ומהפך את טענת המקטרגים כו' ומשנה את פסק דינו ממוות לחיים (שהרי המלך אינו חושב כלל על זה), כ"אם אלא שמצד המלך נמשך חיות גם במקום המות כו' אבל בפסק הדין שנגזר עליו לא חל שינוי. ונמצא שבאופן זה אכן יש כאן 'אתהפכא' אבל לא בדרגה שהחושך עצמו התהפך לאור.
- אמנם יש אפן באתהפכא שהוא אופן נעלה יותר שהוא על-דרך

(36) בהבא לקמן – ראה המשך תער"ב ח"ג ע' א'שטרא'שמו. (37) חסר קצת (הנו"ל). (38) ראה לקו"ש חכ"ז ע' 110 ואילך.

(39) משלי טז, טו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

43 **שְׁכָתוֹב מַה וַיִּהְיֶה הַיּוֹם אֲלֵקִיד לָךְ אֶת הַקָּלָה**
 44 **לְבָרְכָה כִּי אֶהְיֶה הַיּוֹם אֲלֵקִיד, שְׁבַבְחִינָה זֶה הָרִי הַקָּלָה**
 45 **עֲצֻמָּה נְהַפְכָה לְבָרְכָה וְזֶה כְּמוֹכֵן חִידוּשׁ גָּדוֹל יוֹתֵר מֵאִשֶּׁר 'אַתְּהַפְכָּא'**
 46 **וְזֶהוּ גַם-כֵּן כָּלִלוֹת בְּאוֹפֶן כִּלְי**

47 **הַהִפְרָשׁ הַהִבְדֵּל בֵּין הַבְּרוּר**
 48 **דָּשֵׁם מִ"ה וְהַבְּרוּר דָּשֵׁם בִּין,**
 49 **כֹּאשֶׁר שֵׁם הַיּוֹם כְּתוּב בְּמִלּוֹי אוֹתוֹת**
 50 **אֶל-ף, הֵינּוּ יוֹד, ה"א, וָא, ה"א**
 51 **הַגִּמְטְרִיָּא שֶׁל הָאוֹתוֹת הִלּוּ הֵיא**
 52 **מִ"ה (45), וְכֹאשֶׁר שֵׁם הַיּוֹם כְּתוּב**
 53 **בְּמִלּוֹי אוֹתוֹת ה"א, הֵינּוּ יוֹד, ה"ה,**
 54 **וָו, ה"ה הַגִּמְטְרִיָּא שֶׁל הָאוֹתוֹת**
 55 **הִלּוּ הֵיא בִין (52) וְעַל כֵּךְ מְבֹאֵר כֵּאֵן**
 56 **שִׁישׁ הִבְדֵּל בֵּין 'בִּירוּר' (הַפְרֵדָּת הַטּוֹב**
 57 **מֵהָרַע כְּדִי לְהַעֲלוֹת אוֹתוֹ לְקִדּוּשָׁה)**
 58 **הַנִּפְעַל עַל יְדֵי גִילּוֹי וְהָאֵרָה שֶׁל שֵׁם**
 59 **מִ"ה לִ'בִּירוּר' הַנִּפְעַל עַל יְדֵי גִילּוֹי**
 60 **וְהָאֵרָה שֶׁל שֵׁם בִין, שְׁהַבְּרוּר דָּשֵׁם**
 61 **מִ"ה הוּא בְּכַחֲנִית 'אוֹר**
 62 **יִשְׂרָאֵל, כְּמִבּוֹאֵר בְּקִבְלָה וְחִסְדוּת,**
 63 **הָאוֹר הָאֱלוֹקִי הַנִּמְשָׁךְ וּמִתְגַּלָּה**
 64 **בְּעוֹלָמוֹת וּבְנִבְרָאִים בֹּא בִשְׁנֵי אוֹפְנִים –**
 65 **'אוֹר יִשְׂרָאֵל, הוּא הָאוֹר הָאֱלוֹקִי הַמְאִיר**
 66 **מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, מְעוֹלָמוֹת עֲלִיוֹנִים עַד**
 67 **לְעוֹלָם הַזֶּה הַתַּחֲתוֹן, רְאוּר חוּזֵר הוּא**
 68 **הָאוֹר שֶׁנִּמְשָׁךְ כְּתוּצָא מֵעֲבוּדַת הָאֵדָם**
 69 **לְמַטָּה וְעַל כֵּךְ מְבֹאֵר כֵּאֵן שֶׁכֹּאשֶׁר**
 70 **הַבִּירוּר הוּא עַל יְדֵי שֵׁם מִ"ה, הִרִי זֶה**
 71 **בְּדֶרֶךְ 'אוֹר יִשְׂרָאֵל שְׁעַל-יְדֵי גִלּוֹי**
 72 **הָאוֹר נִעֲשֶׂה בְּדֶרֶךְ מִמִּילָא**
 73 **כְּתוּצָא מִגִּילּוֹי הָאוֹר, לֹא צוּרֵךְ**
 74 **בְּעִבּוּדָה וְיִגְיעָה מִצַּד הָאֵדָם הַבְּרוּר**
 75 **שֶׁל הַדְּבָרִים הַגִּשְׁמִיִּים וְהַתַּחֲתָּלוֹת**
 76 **וְהַתַּחֲתָּלוֹת שֶׁלָּהֶם בְּקִדְשָׁת הָאֱלֻקוֹת, וְהַבְּרוּר דָּשֵׁם בִּין הוּא**
 77 **בְּכַחֲנִית 'אוֹר חוּזֵר' הַנִּמְשָׁךְ כְּתוּצָא מֵעֲבוּדַת הָאֵדָם וְהוּא כְּרוּךְ**
 78 **בְּעִבּוּדָה וְיִגְיעָה שֶׁל הָאֵדָם כֹּי' שֶׁהִיא הַמְעוֹרֶרֶת וּמִמְשִׁיכָה אֶת הָאוֹר**
 79 **מִלְּמַעְלָה בְּדֶרֶךְ 'אוֹר חוּזֵר'.**
 80

81 **וְהִגָּם שְׁהַבְּרוּר דָּשֵׁם בִּין הוּא גַם-כֵּן עַל-יְדֵי כֹחַ עֲלִיוֹן, עַל**
 82 **יְדֵי הַתַּגְלּוֹת וְהָאֵרָה שֶׁל אוֹר אֱלוֹקִי מִלְּמַעְלָה וְאֵם כֵּן לְכַאוֹרָה גַם בִּירוּר זֶה לֹא**
 83 **בֹּא עַל-יְדֵי עֲבוּדַת הָאֵדָם מְכַלֵּי-מְקוֹם הוּא בְּכַחֲנִית 'אוֹר חוּזֵר' אוֹר**
 84 **שֶׁמִּתְעוֹרֵר וְנִמְשָׁךְ עַל-יְדֵי עֲבוּדַת הָאֵדָם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּכַחֲנִית כֹּחַ**

1 **מַה שְׁכָתוֹב⁴⁰ בְּתוֹרָה וַיִּהְיֶה הַיּוֹם אֲלֵקִיד לָךְ אֶת הַקָּלָה**
 2 **לְבָרְכָה כִּי אֶהְיֶה הַיּוֹם אֲלֵקִיד, שְׁבַבְחִינָה זֶה הָרִי הַקָּלָה**
 3 **עֲצֻמָּה נְהַפְכָה לְבָרְכָה וְזֶה כְּמוֹכֵן חִידוּשׁ גָּדוֹל יוֹתֵר מֵאִשֶּׁר 'אַתְּהַפְכָּא'**
 4 **שְׁבַח הָרַע אֲמָנָם מִתְבַּטֵּל (וְכֹמוֹ בְּדוּגְמָה הָאִמּוּרָה שֶׁלִּמְעֵשָׁה הַגִּידוֹן לְמוֹת נוֹחַר**

5 **בְּחִיִּים) אֲבָל אֵינֶנּוּ הוֹפֵךְ לְטוֹב (גוֹר**
 6 **הָרִין לֹא מִתְבַּטֵּל), וְכֵן כְּמוֹ בְּעִנְיִן**
 7 **הַפִּיכָת הַקָּלָה לְבִרְכָה הוּא גַם**
 8 **בְּעִנְיִן 'אַתְּהַפְכָּא חֲשׂוֹכָא**
 9 **לְנִהוּרָא', שְׁהַחֲשֹׁךְ עֲצֻמוֹ**
 10 **נִהְפָּךְ לְאוֹר, וְכֹמוֹ שְׁכָתוֹב⁴¹**
 11 **בְּתוֹרָה לְגַבִּי קִרְיַת יִם סוֹף וְיִהִי**
 12 **הָעֵנָן וְהַחֲשֹׁךְ וְיִאָּר אֶת הַלַּיְלָה, הֵינּוּ, שְׁהַחֲשֹׁךְ וְהַלַּיְלָה**
 13 **הַלַּיְלָה, הֵינּוּ, שְׁהַחֲשֹׁךְ**
 14 **וְהַלַּיְלָה עֲצֻמָּה שְׁמַצֵּד עֲנִינִים**
 15 **וּמִהוּתָם הֵם הִפְךָ הָאוֹר נְהַפְכּוֹ**
 16 **לְאוֹר [וְכֵן הוּא גַם בְּעִנְיִן**
 17 **הַכְּתוּב בְּתוֹרָה שֶׁכֹּאשֶׁר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**
 18 **הִתְלַוְּנוּ עַל כֵּךְ שֶׁהֵמָּה בְּמִרָה הֵם**
 19 **מֵרִים, אוֹי וְיִוְרָהוּ הַיּוֹם לְמִשְׁחָה רַבְּנוּ**
 20 **עַיִן וַיִּמְתְּקוּ הַמַּיִם⁴², כְּדִאֲתָא**
 21 **כְּמוֹכָא בְּמִדְרָשִׁי חֲכָמֵינוּ ז"ל⁴³**
 22 **עַל פְּסוּק זֶה שְׁעֵץ זֶה שֶׁעַל יְדֵי**
 23 **נִמְתְּקוּ הַמַּיִם הֵיךְ הַרְדּוּפִנִי**
 24 **שֶׁהוּא מִטְבַּעוֹ הִפְךָ סָם חֲיִים,**
 25 **וּמְכַלֵּי-מְקוֹם פֶּעַל ש"ו וַיִּמְתְּקוּ**
 26 **הַמַּיִם" וְהִרִי זֶה דּוּגְמָה לִ'אַתְּהַפְכָּא'**
 27 **שְׁבַח הַחוּשׁן עֲצֻמוֹ נִהְפָּךְ לְאוֹר].**

28 **אֶלָּא, שְׁעֵנִין זֶה בְּדֶרֶךְ כִּלְי**
 29 **'אַתְּהַפְכָּא' בְּדִרְגָּה כּוֹז שֶׁהַחוּשׁן עֲצֻמוֹ**
 30 **הוֹפֵךְ לְאוֹר הוּא בְּנִיטָן שֶׁהוּא זְמַן**
 31 **שֶׁל גִּילּוֹי אֱלוֹקוֹת מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, כִּפִּי**
 32 **שֶׁהִיא בִּיצֵאת מִצְרִים וּבְקִרְיַת יִם סוֹף,**
 33 **וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה הוּא גַם בְּתַשְׁרִי,**
 34 **שֶׁהוּא זְמַן שֶׁל הַתְּקִרְבוֹת לַה' מִלְּמַטָּה**
 35 **לְמַעְלָה, מִצַּד הָאֵדָם, וְהַחִידוּשׁ הוּא שֶׁגַם עַל-יְדֵי עֲבוּדַת הָאֵדָם, עֲבוּדַת**
 36 **הַתְּשׁוּבָה, יְכוּלָה לְהִיטֵר 'אַתְּהַפְכָּא' הַפִּיכָת הַחוּשׁן עֲצֻמוֹ לְאוֹר שְׁזָהוּ מַה**
 37 **שְׁכָתוֹב⁴⁴ בְּתוֹרָה לְעִנְיִן הַשְּׂרָאָת הַשְּׁכִינָה בְּמִשְׁכַּן וּבְמִקְדָּשׁ, הַקְדוּשָׁת-בְּרוּךְ-**
 38 **הוּא אוֹמֵר כִּי בְּעִנְיִן הָעֵנָן (הַעֲשֵׂן) הַעוֹלָה מִהַקְטֶרֶת הַקְטוֹרֶת אֶרְאָה**
 39 **אֲתַגְלָה, וְהַכּוֹנֵנָה הִיא "אַרְאָה" בְּעֲצֻמוֹתֶיהָ, הֵינּוּ שֶׁהַקְטֶרֶת הַקְטוֹרֶת**
 40 **בְּמִשְׁכַּן פּוֹעֵלָת גִּילּוֹי עֲצֻמוֹתוֹ וּמִהוּתוֹ שֶׁל הַקְדוּשָׁת-בְּרוּךְ-הוּא בְּעֲצֻמוֹ דָּאף**
 41 **שְׁהָעֵנָן עֲצֻמוֹ הוּא עֵנָן שֶׁל חֲשֹׁךְ כְּטַבַּעִם שֶׁל עֲנָנִים הַמְסִתִּירִים עַל**
 42 **בְּהִירוֹת הַשָּׁמַיִם, וּבְפִרְט שְׁבַבְחָתָהּ הֵיךְ דָּם חֵיָה שְׁשֻׁמָּה 'יְדוּעַ'**

(40) תצא כג, ו. 41) בשלח יד, כ. 42) שם טו, כה. 43) שמו"ר פכ"ג, ג. פ"ג, ג ובמתנות כהונה שם. 44) אחרי טז, ב. 45) ראה פירש"י סנהדרין סה, א. טור או"ח סרט"ז. תו"א מגילת אסתר צט, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 נַעֲלָם וְאִינוּ מְאִיר בְּגִלּוֹי כְּמוֹ הָאוֹר שְׂבַב מִלְמַעְלָה בְּדֶרֶךְ 'אוֹר יִשְׂרָאֵל'. וְעֵנִין
2 הַפִּיכֵת הַחֲשֹׁף לְאוֹר עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת ה' בְּדֶרֶךְ 'אַתְהֶפְכָּא' בְּדִרְגָּה הַגְּבוּהָה,
3 כְּמִבּוֹאֵר לְעִיל, הוּא מְצַד עֵנִין ה'רְשִׁימוֹ' עֵנִין זֶה ב'רְשִׁימוֹ' שֶׁהוּא
4 רִשָּׁם הָאֵין־סוֹף כְּמוֹ קֶדֶם הַצִּמְצוּם שְׁלִמְעֵלָה מְגֹדֵר גְּלוֹי
5 כו' וכֹאשֶׁר מְאִיר אוֹר שְׂבַב מִדְּרָגָה כֹּל
6 כִּךְ נַעֲלִית שְׁלִמְעֵלָה מְגֹדֵר גִּלּוֹי, יֵשׁ
7 בִּיטוּל שֶׁל הַגְּדִירִים וְהַהִגְבָּלוֹת וְאֵין יוֹתֵר
8 הַעֲלָמוֹת וְהַסְתָּרוֹת וְלֹכֵן גַּם הַחוּשֶׁךְ
9 עֲצָמוֹ שֶׁמְצַד הַגְּדִירִים שֶׁלוֹ הוּא הָעֵלֶם
10 וְהַסְתֵּר, הוֹפֵךְ לְהִיּוֹת אוֹר.
11 (ו) וְזֶהוּ הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי בַּפְּסוּק
12 "כִּנְשָׁר יָעִיר קִנּוֹ גוֹ' יִפְרֹשׁ
13 כִּנְשָׁרִי יִקְחֵהוּ, יִשְׁאַהוּ עַל
14 אֲבָרְתּוֹ", וְכִמְבֹּאֵר לְעִיל בְּתַחֲלִיל
15 הַמֵּאמֵר, לִפִּי פִשְׁטוֹ הַכְּתוּב מְדַבֵּר עַל
16 כִּךְ שֶׁהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מִגֵּן וּמְסוּכֵךְ
17 עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וּלְפִי פְּנִימִיּוֹת הָעֵנִין,
18 הָאִמּוֹר כֵּאֵן אוֹדוֹת הַנֶּשֶׁר הַמֵּרַחֵם עַל
19 גּוֹלֵיוֹ הוּא בְּחִינַת 'רַחֲמִים רַבִּים'
20 לְמַעַל בְּאֻלּוֹקוֹת, וּלְפִי הַמְּבֹאֵר
21 בְּמֵאמֵר זֶה אוֹדוֹת מַעֲלַת ה'אַתְהֶפְכָּא'
22 בְּאוֹפֶן שֶׁהַחוּשֶׁךְ עֲצָמוֹ נִהְפֵּךְ לְאוֹר, יֵשׁ
23 לְפָרֵשׁ אֶת הַכְּתוּב שֶׁמְצַד בְּחִינַת
24 'רַחֲמִים רַבִּים' ד'כִּנְשָׁר
25 'יָעִיר' גוֹ', הִנֵּה 'דֶּרֶךְ הַנֶּשֶׁר
26 בְּשִׁמְיָם', שֶׁגַּם מֵה 'שִׁנְשָׁר'
27 וְנִפְל (עֵנִין הַזְּדוֹנוֹת כו') עֲבִירוֹת
28 כְּמוֹיֵד שֶׁהֵם כְּמוֹכֵן 'נְפִילָה' גְּדוּלָּה
29 לְמַטָּה (בִּיּוֹת) הוּא 'בְּשִׁמְיָם',
30 (כִּי עֲבֹדַת הַתְּשׁוּבָה בְּדִרְגָּה כֹּז
31 הַזְּדוֹנוֹת עֲצָמָן הוֹפְכוֹת לִזְכוּיֹת מִמֶּשׁ)
32 וְהוּא בְּאִפְךָ שֶׁהַחֲשֹׁף עֲצָמוֹ
33 יִהְיֶה לְאוֹר, וְכִמּוֹ שֶׁכְּתוּב
34 לְעִיל מִיָּנִיָּה⁴⁶ לְמַעַל מִמֶּנּוּ, קוֹדֵם
35 לִכֵּן בַּפְּסוּק זֶה "יִצְרָנְהוּ כְּאִישׁוֹן
36 עֵינָיו", הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא שׁוֹמֵר עַל
37 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּפִי שְׁשׁוֹמְרִים עַל אִישׁוֹן הָעֵין שֶׁהוּא דֹבֵר יִקָּר וְחַבִּיב בִּיּוֹת,
38 וּפְרֹשׁ רִשְׁ"י הוּא הַשְׁחֹר שְׁבָעִין שֶׁהִמָּאֹר הָרֵאִיָּה יוֹצֵא
39 מִמֶּנּוּ, וְהֵינּוּ שֶׁשְׁחִירוֹת עֲצָמָה שְׂבֹדֶךְ כֹּל מִסְמֶלֶת חוּשֶׁךְ, הָעֵלֶם
40 וְהַסְתֵּר נִהְפָּכֶת לְאוֹר⁴⁷, וְכַפֵּ"ל בְּעֵנִין "כִּי בְּעֵנִין אֲרָאָה" גוֹ'
- 41 שֶׁהָעֵין עֲצָמוֹ שְׂבֹדֶךְ כֹּל עֵינָיו הוּא הַסְתֵּר, הוֹפֵךְ לְאוֹר.
42 וְהִנֵּה, עֵנִין זֶה שֶׁנִּפְעַל עַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וּבְיוֹם הַכִּיפּוּרִים
43 מִתְגַּלֵּה וּמְאִיר בְּגִלּוֹי בְּחַג הַסְּכּוֹת, שֶׁזֶהוּ מֵה שֶׁכְּתוּב בַּפְּסוּקִים
44 אֵלֶּה "יְסוֹבְבֵנָהוּ" גוֹ', וְנִתְבָּאֵר לְעִיל⁴⁸ בְּמֵאמֵר דִּיבּוֹר הַמֵּתַחִיל
45 'לְהִבִּין עֵנִין חַג הַסְּכּוֹת' שֶׁנִּמְאֵר בְּחַג
46 הַסְּכּוֹת שָׁנָה זֹו, תִּשְׁכַּח
47 שֶׁ"יְסוֹבְבֵנָהוּ" מְכוּוֹן קָאֵי עַל
48 סְפָה⁴⁹ (כִּי לִשׁוֹן זֶה מוֹרָה עַל אוֹר
49 'מִקֵּץ' הַסּוֹכֵב מִלְמַעְלָה וְזֶה עֵינֵינָה שֶׁל
50 הַסּוֹכָה, כְּמִבּוֹאֵר גַּם בְּמֵאמֵר הַנּוֹכַח).
51 וּמִזֶּה בְּאִים אַחֲרֵי־כֵן לְמֵה שֶׁכְּתוּב
52 בְּהַחֲשֹׁף הַכְּתוּבִים הַלּוֹ בְּשִׁירֹת
53 הָאֵינוּ "הִנֵּי" בְּדֶד יִנְחֲנוּ וְאֵין
54 עֲמוֹ אֶל־גֵּר⁵⁰, שֶׁעֵנִין זֶה
55 הַקֶּשֶׁר שֶׁל הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא עִם בְּנֵי
56 יִשְׂרָאֵל בְּאוֹפֶן שֶׁאֵין מְצִיאֹת אַחֶרֶת
57 'וְאֵין עֲמוֹ אֶל־נֹכַח' קָאֵי מְכוּוֹן עַל
58 שְׁמִינִי־עֲצָרָת וְשְׁמִינִי־תוֹרָה,
59 שֶׁעַל זֶה הַחִיבּוּר הַמִּיּוֹחַד הַזֶּה
60 נִאֲמָר⁵¹ בְּמִשְׁלִי, וְחִכְמִינוּ ז"ל
61 דּוֹרְשִׁים אֶת הַכְּתוּב עַל שְׁמִינִי עֲצָרָת
62 וְשִׁמְחַת תּוֹרָה יִהְיוּ לָךְ לְבָדָךְ
63 וְאֵין לְזֵרִים אֶתָּךְ, יִשְׂרָאֵל
64 וּמִלְכָּא בְּלַחְדוּהִי⁵² בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
65 וְהַמֶּלֶךְ, הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, לְבָרֵם לֹלֵא
66 כֹּל מְצִיאֹת אַחֶרֶת.
67 וְכֹל זֶה הַהִתְגַּלּוּת הַמִּיּוֹחַדֶּת וְהַחִיבּוּר
68 הַמִּיּוֹחַד שֶׁל שְׁמִינִי עֲצָרָת וְשִׁמְחַת תּוֹרָה
69 בָּא וּמִתְגַּלֵּה וּמְאִיר בְּשִׁמְיָנִי עֲצָרָת
70 וְשִׁמְחַת תּוֹרָה עַל־יְדֵי הַקְּדָמָת
71 הַשְּׁמִיחָה שֶׁבְּחַג הַסְּכּוֹת, שִׁמְחָה
72 שְׁעִלְיָה נִאֲמָר בְּתוֹרָה "וְשִׁמְחָת
73 בְּחַג⁵³", וְהַכּוֹנֵה לְשִׁמְחַת חַג
74 בְּכֹל וּבְכָפֶרֶת הַשְּׁמִיחָה בְּשִׁמְחַת
75 בֵּית הַשְּׁאוּאָבָה, שְׁמִשְׁמֵחַ
76 זֹו דּוּקָא הֵיוּ שְׁאוּאֲבִין רִיחַ הַקְּדָשׁ⁵⁴, כְּדִבְרֵי חֲכָמֵינוּ ז"ל וְכִידְרֵעַ
77 מִאֲמָר כ"ק אֲדָמוֹר ה'צִמְצוּם צִדִּיק⁵⁵ שֶׁאֲפָשֶׁר לְשַׂבֵּחַ מִזֶּה
78 מִשְׁמַחַת בֵּית הַשְּׁאוּאָבָה, 'רוּחַ הַקְדוּשׁ' עַד אֵין סוֹף, עַד בִּיאַת
79 הַמְּשִׁיחַ, וְהֵינּוּ לְפִי שְׁאֵין זֶה 'רוּחַ הַקְּדָשׁ' שֶׁבְּחִינַת מְלָכוּת
80

(46) האזינו לב, י. (47) ראה ד"ה יסובבנהו במאמרי אדה"ז תקס"ו ס"ע שסג. ע' שצו. (48) ד"ה להבין ענין הסוכות דיום ב' דחג הסוכות פ"ב; פ"ו (לעיל ע' 101; ע' 107). (49) ראה מאמרי אדה"ז שם ע' שסד. ע' שצו. (50) שם, יב. (51) משלי ה, יז. וראה שמו"ר פט"ו, כג. (52) לשון הזוהר ח"ג לב, א. וראה (בנוגע לשמע"צ) זח"א סד, א.ב. שם רח, ב. (53) פ' ראה טז, יד. (54) ירושלמי סוכה פ"ה ה"א. (55) ספר השיחות תרצ"ז ס"ע 162. הועתק ב"היום יום" טז תשרי.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (המבאָר בכמה מקומות⁵⁶ בתורת החסידות), שהיא למעלה
 - 2 מבת-קול שאף היא עניין של התגלות מלמעלה לבני אדם למטה, אבל
 - 3 למטה מנבואה (פמבאָר ברמב"ן⁵⁷ ובבחי⁵⁸ לגבי הדרגות
 - 4 השונות של גילויים מלמעלה ביחס לעניין הנבואה), אלא 'רוח הקדש'
 - 5 הנה שואבין משמחת בית השואבה
 - 6 הוא למעלה גם מנבואה, שבבחינת מלכות (המבאָר בכמה מקומות⁵⁶),
 - 7 להיותו בבחינת החכמה⁵⁹, שהיא למעלה מבת-קול, אבל למטה מנבואה
 - 8 שהייתה הספירה הראשונה והכי נעלית (בשונה מהמלכות שהיא הספירה
 - 9 האחרונה והכי נמוכה) שנהו ענין
 - 10 'רוח הקדש', ולכן דרגא זו נקראת
 - 12 בשם 'קודש' ד'קדש' הוא פחינת
 - 13 חכמה⁶⁰, כמבואר בתורת הסוד,
 - 14 ולמעלה יותר הנה 'רוח
 - 15 הקדש' הנה בדרגה גבוהה זו שהיו
 - 16 שואבין בשמחת בית השואבה הוא
 - 17 בבחינת הפתח, שרש החכמה
 - 18 שלמעלה מהחכמה עצמה.
 - 19 ועל-ידי שמחה זו של חג
- הסוכות בכלל ושל שמחת בית השואבה בפרט, נמשכת שמחה על כל
- השנה, כמאמר רבותינו ז"ל⁶¹ שהפליגו במעלתה של שמחת בית
- השואבה ואמרו מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה
- שמחה מימיו, ומזה מובן לאידך גיסא, אבל מי שראה שמחת
- בית השואבה, הנה על-ידי
- שמחה זו נמשכת לו שמחה
- על כל השנה, ועד שנעשה
- כלשון הכתוב בנבואת ישעיה
- "שמחת עולם שמה תמידית
- ונצחית שקיימת לעולם על
- ראשם"⁶², בגאולה העתידה
- על-ידי משיח צדקנו, שתבוא
- בקרוב ממש.

(56) ראה תו"א מקץ מג, ב. סידור עם דא"ח רמד, א. עדר, ב. (57) תצוה כח, ל. (58) תצוה שם. צו ח, ח. פ' ראה יג, ו.
(59) ראה אוה"נ נ"ך ח"א ס"ע תלו. סד"ה ושבתם תרס"ט (סה"מ תרס"ט ס"ע לז). (60) ראה זהר ח"ב מג, ב (ברע"מ).
(61) משנה וגמרא סוכה נא, א ואילך. (62) ישעי' לה, י. שם נא, יא.

אגרות קודש

ב"ה, י"ח תשרי, תשי"ט

ברוקלין.

הו"ח אי"א נו"נ מלאכתו מלאכת שמים מו"ה דוד אברהם שי

שלום וברכה!

במענה למכתבו מי"א תשרי...

לפלא שאינו מזכיר במכתביו האחרונים, אם נפגש עוה"פ באותם הקרובים שי' שפגשם מאז בכפר חב"ד ושפעל עליהם יחס - קירוב לחב"ד אף שחסר אצלם - מצות בפועל. הרי תקוית חזקה שמצליח בפעולה ומזמן לזמן - בהוספה בכמות ובאיכות, וימלא עד"ז במכתבו הבא, ומבלי לחכות עד שיהי' איזה ענין שנדמה יהי' לו שעוד פעם נמצא במצור וכו'.

בודאי מנצל השפעתו בהנוגע להכתות בס מורה ובהנוגע בתוככי המושב, שבשני המקומות גם יחד בודאי עוסק במרץ גדול, שהרי הענין חשוב למאד. אף שמוכן ששונה אופן הפעולה, ז.א. שבהכתה הפעולה היא בתוכן תפקידם, משא"כ בהנוגע לתושבי המקום, יש להתבונן ולשער מראש תגובת השוחט וכו' שבמקום, וכן להזהר מלתת מקום לעלילה שמזניחים ענין ההוראה לתלמידים בשביל תעמולה בין המבוגרים, והכל לפי תנאי המקום והאישים. ובטח יתייעץ עם עוד מאנ"ש הנמצאים שם ויודעים תנאי המקום. מובן שגם ההתייעצות צ"ל באופן חשאי, וק"ל, וד"ל.

בברכת הצלחה במלאכתו מלאכת שמים ובפ"ש סגל המורים-ות שי'.

מפני קדושת המועד לא בא כ"ק אדמו"ר שליט"א על החתום, והנני חותם בשמו,

א. קווינט

המזכיר

נוסח המברק ששלח כ"ק אדמו"ר שליט"א להקפות שניות בירושלים עיה"ק, באה"ק תובב"א

ב"ה, ערב חג הסוכות, ה'תשנ"ב
ברוקלין, נ.י.

כבוד המשתתפים בהקפות שמחת תורה
בירושלים עיר קדשנו תוב"ב אמן,
בתוככי כל עמנו בני ישראל השמחים
בשמחת תורה בכל מקום שהם – שליט"א
בזמן שהשמחה הכפולה, שמחת ישראל בהתורה ושמחת התורה בישראל, מקפת
ומאחדת את כל עמנו הקרובים והרחוקים (לעת עתה) גם יחד, באיחוד אמיתי ונצחי,
תוקף ותוכן מיוחד לשמחה זו במקדש מלך עיר מלוכה הנצחית דעמנו הנצחי,
ירושלים השלימה, עיר שחבורה לה יחדיו,
בתוככי כל ארצנו הקדושה, פלטרין של מלך, בשלימותה,
שניתנו בנחלת עולם, לעמנו גוי קדוש עם עולם, מאלקי עולם, ככתוב בתורתו
הנצחית –

שלימות הארץ ושלימות העם ושלימות תורתנו הקדושה.
ויהי רצון, שתשוב ירושלים בקרוב ממש ליעודה ותפקידה, וכהבטחת נביא
הגאולה ישעי' אשר ממנה תצא תורה ודבר ה'.
ובמהרה בימינו ממש תחזינה עינינו ממש גאולה האמיתית והשלימה על ידי
משיח צדקנו.

ותקויים בכאו"א, בתוככי כלל ישראל, תפילת וברכת משה רבינו בסיום וחזרת
מזמור צדי"ק שבתהלים: ויהי נועם ה' אלקינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו – יהי
רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם.

ומעשה ידינו כוננהו – בבית המקדש השלישי, שיבנה במהרה בימינו, בגאולה
האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, תיכף ומיד ממש.

המשתתף בשמחתכם-שמחתינו,

וחותם בכבוד רב ובתפלה

לשנת תורה ושמחה ושלוש אמיתי

מנחם שניאורסאהן

מקדש מלך עיר מלוכה: פיוט "לכה דודי".
עיר שחבורה לה יחדיו: תהלים קכב, ג. ובירושלמי (חגיגה פ"ג ה"ו): עיר שהיא עושה כל ישראל לחברים.
וראה אוה"ת לתהלים (יהל אור) שם (ע' תעט ואילך).

גוי קדוש: יתרו יט, ו.

וכהבטחת... ישעי': ישעי' ב, ג.

נביא הגאולה ישעי': כשמו "ישעי" מלשון ישועה – ראה פרש"י ומצו"ד עה"פ ישעי' מט, א. וזח"ב
קעט, סע"ב. אוה"ת נ"ך כרך ב ריש ע' אינט. וראה לקו"ש ח"ח ע' 343 ואילך.

גאולה האמיתית ושהשלימה: שאין אחר"י גלות (תוד"ה ה"ג ונאמר – פסחים קטז, ב, ממכילתא עה"פ
בשלח טו, א. יל"ש ישעי' רמז תצט).

יהי רצון... במעשה ידיכם: פרש"י עה"פ פקודי לט, מג. וראה גם פרש"י שמיני ט, כג. פרש"י עה"פ
תהלים כאן.

ומעשה ידינו כוננהו – בבית המקדש השלישי: מדרש תהלים עה"פ.

נוסח המברק ששלח כ"ק אדמו"ר שליט"א להקפות שניות בכפר חב"ד (נה"ח ועוד), באה"ק תובב"א

ב"ה, ערב חג הסוכות, ה'תשנ"ב
ברוקלין, נ.י.

כבוד המשתתפים בהקפות שמחת תורה
בכפר חב"ד (נחלת הר חב"ד וכו') אשר
בארצנו הקדושה תובב"א, על ידי משיח צדקנו
בתוככי כל אחינו בני ישראל השמחים
בשמחת תורה בכל מקום שהם – שליט"א
בזמן שהשמחה הכפולה, שמחת ישראל בהתורה ושמחת התורה בישראל,
מקפת ומאחדת את כל עמנו הקרובים והרחוקים (לעת עתה) גם יחד, באיחוד אמיתי
ונצחי,
תוקף ותוכן מיוחד לשמחה זו בארצנו הקדושה בשלימותה, אשר תמיד עיני
השם אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה.
ויהי רצון, שתהי' הקדושה בגלוי, והשגחת השם עושה פלא בטוב הנראה
והנגלה,
וראו כל עמי הארץ כי בישראל גדול שמו – בשלימות התורה שלימות העם
ושלימות הארץ.
ובמהרה בימינו ממש תחזינה עינינו ממש גאולה האמיתית והשלימה על ידי
משיח צדקנו.
ותקייים בכאו"א, בתוככי כלל ישראל, תפילת וברכת משה רבינו בסיום וחותם
מזמור צדי"ק שבתהלים: ויהי נועם ה' אלקינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו – יהי
רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם,
ומעשה ידינו כוננהו – בבית המקדש השלישי, שיבנה במהרה בימינו, בגאולה
האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, תיכף ומיד ממש.
המשתתף בשמחתכם-שמחתינו,
וחותם בכבוד רב ובתפלה
לשנת תורה ושמחה ושלום אמיתי
מנחם שניאורסאהן

תמיד . . שנה: עקב יא, יב.
השם עושה פלא: ע"פ לשון הכתוב – תהלים עז, טו.
וראו כל עמי הארץ: לשון הכתוב – תבוא כח, י.
בישראל גדול שמו: לשון הכתוב – תהלים עז, ב.
גאולה האמיתית ושהשלימה: שאין אחר"י גלות (תוד"ה ה"ג ונאמר – פסחים קטז, ב, ממכילתא עה"פ
בשלח טו, א. יל"ש ישעי' רמז תצט).
יהי רצון . . במעשה ידיכם: פרש"י עה"פ פקודי לט, מג. וראה גם פרש"י שמיני ט, כג. פרש"י עה"פ
תהלים כאן.
ומעשה ידינו כוננהו – בבית המקדש השלישי: מדרש תהלים עה"פ.

בס"ד. ר"ד בעת הסעודות דחג הסוכות, ה'תשכ"ט.

רשימה פרטית בלתי מוגה

ליל א' דחג הסוכות

- 1 א. הרש"ג שאל אודות מ"ש בספר המנהגים¹ שטובלים פרוסת המוציא בדבש בשני ימים טובים דחג
2 הסוכות ובהושענא רבה, אבל בחול המועד – מהיכי תיתי, דלכאורה, חול המועד הוא באמצע הענין,
3 וכיון שבתחלתו ובסופו טובלים בדבש, למה לא עושים כן גם באמצעיתו? והשיב כ"ק אדמו"ר שליט"א,
4 שבחיה"מ אין חיוב של קביעות סעודה².
- 5 ב. הרש"ג שאל אודות מנהג חב"ד להרבות בהדסים³ (ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א שענין זה נזכר
6 כבר בדברי הרמב"ם⁴), מהו טעם ההוספה במספרים מסויימים? ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: ד' – הוספה
7 על המספר המקורי (ג'), י"ב – י"ב גבולי אלכסון, י"ג – י"ג מדות הרחמים, כ"ו – הגימטריא דשם
8 הוי'. (והוסיף: בפע"ח⁵ נזכר גם מספר ס"ח (בגימטריא "חיים". ועם הכולל – ס"ט, הגימטריא ד"הדס"),
9 אבל מכ"ק מו"ח אדמו"ר לא שמעתי מספר זה⁶.
- 10 הרש"ג שאל אודות המנהג-הידור להחליף ההדסים⁷, האם אדמו"ר מהוריי"צ הי' מחליף ההדסים
11 בחול המועד או בהושענא רבה. ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שהי' מחליף בחול המועד, לפעמים –
12 כולם, ולפעמים – רק חלקם.
- 13 ג. הרש"ג הזכיר אודות המנהג להרבות בצדקה בערב סוכות⁸, ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: לא ראיתי
14 שכ"ק מו"ח אדמו"ר ינהג כן⁸. ועד"ז בנוגע לחנוכה, ופלא גדול יותר, כיון שהמנהג להרבות בצדקה
15 נזכר בשו"ע⁸.
- 16 [נזכר גם ענין "צלא דמהימנותא"⁹ (ביחס ל"מיכלא דמהימנותא"¹⁰), שהו"ע המקיף כו'.]
- 17 ואח"כ אמר: כשהזכרתי פעם המנהג להתחיל להתעסק בעשיית הסוכה במוצאי יוה"כ פ"י¹¹, אמר לי
18 כ"ק מו"ח אדמו"ר לקבוע מסמר וכיו"ב, אבל לפועל לא הקפיד בעצמו על זה.
- 19 הרש"ג שאל אודות המנהג¹² לקנות ד' המינים מיד במוצאי יוה"כ פ", ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א,
20 שלא שמע שמקפידים על זה.
- 21 ד. א' המסובים הזכיר מ"ש בשו"ע אדה"ז¹³ ש"צריך כל אדם לכונן בשיבתו בסוכה שיושב בה כדי
22 לקיים מצות הקב"ה שצונו לישב בסוכה זכר לציאת מצרים", ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שהמקור
23 הוא בדברי הב"ח¹⁴, בכתבו ש"לא קיים המצוה כתיקונה אם לא ידע כוונת מצות סוכה", ומוסיף שכן
24 הוא גם בנוגע לציצית ותפילין.
- 25 ולהעיר, שבנוגע לתפילין יש עוד חידוש בדברי רבינו הזקן – שמלבד הכוונה ש"ישעבד להקב"ה
26 הנשמה שהיא במוח וגם תאות ומחשבות לבו לעבודתו יתברך", צריך לכונן "שצונו הקב"ה לכתוב ד'
27 פרשיות אלו וכו'"¹⁵.

(9) ראה זח"ג קג, א.

(10) זח"ב קפג, ב.

(11) ראה רשימת היומן שם ע' קסא. וש"נ.

(12) מובא בנטעי גבריאל הל' יוה"כ פ"ס"ח ס"ה. וש"נ.

(13) או"ח סתריכ"ה. וראה גם ר"ד ליל א' דחג"ס (בעת

הסעודה) תשכ"ו ס"ג (תורת מנחם חמ"ה ע' 59). וש"נ.

(14) שם.

(15) או"ח סכ"ה ס"א. וראה גם תורת מנחם חנ"ב ע' 57.

וש"נ.

(1) ע' 67.

(2) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סקפ"ח ס"י. וש"נ.

(3) ראה תורת מנחם – רשימת היומן ע' קסג. וש"נ.

(4) הל' לולב פ"ז ה"ז.

(5) שער הלולב פ"א.

(6) ראה גם ספר המנהגים ס"ע 65.

(7) ראה גם רשימת היומן שם ע' רסב. וש"נ.

(8) ראה ר"ד ליל א' דחג"ס (בעת הסעודות) דאשתקד ס"ב

(תורת מנחם חנ"א ע' 96). וש"נ.

- בהמשך להמוזכר אודות תפילין, אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א¹⁶: "איך קאך זיך דאך אין תפילין"!!!¹
- א' המסובים סיפר אודות הפעולה דהנחת תפילין עם פלוני, שע"ז התחיל להתקרב לשמירת התומ"צ,² כשרות וכו'.¹⁷ ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שאיתא בזהר¹⁸ שרצועות התפילין הם כמו הרצועות שבהם קושרים את היצה"ר (הנקרא כלב¹⁹). והזכיר גם המבואר בחסידות²⁰ שרצועות הם הספירות כו'.
- ה. כ"ק אדמו"ר שליט"א שאל את א' המסובים שיצא לאחרונה מרוסיא, אם בהיותו ב"מחנות" ("לאגער") היתה לו אפשרות לקיים מצות סוכה, וכשהשיב בשלילה, אמר:³
- איתא בלקו"ת פ' שמיני²¹ ש"רשב"י כשהי' במערה .. לא הי' יכול לקיים במעשה .. אכילת מצה בפסח .. וסוכה כו", ופעל זאת ע"י עבודה רוחנית "בכוונת הלב לייחד יחודים עליונים כו".
- (והוסיף): יש לציין שהשנה התירה ממשלת רוסיא לראשונה להכניס אתרוגים לקראת סוכות. — אשתקד רק העלימו עין, בהתייחסם לאתרוגים כמו לפירות רגילים, אבל השנה נעשה הדבר באופן רשמי. ועד כדי כך, שכאשר הביאו את האתרוגים, שאל ה"קונסול" — גוי — היכן שאר המינים? ...! — גם הגוי יודע כבר שצ"ל ד' מינים! ...
- ו. א' המסובים הזכיר את דברי אדמו"ר מהוריי"צ בחג הסוכות תש"א אודות ה"אושפיזין החסידים"²², ומנה שמותיהם. ובהזכירו "אדמו"ר מהר"ש", העיר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שבודאי לא אמר בלשון "מהר"ש", אלא כדרכו: אאזמו"ר ("דער זיידע").
- ז. דובר אודות הגאון הרגצ'ובי שחיבה יתירה נודעת לו מכ"ק אדמו"ר שליט"א, ואמר:
- היתה לו דרך נפלאה ("א געוואלדיקע") בלימוד התורה שלא מצינו דוגמתה במשך מאה וחמישים או מאתיים שנה! — בקיאים, היו הרבה, אבל החידוש בדרך הלימוד שלו — שהי' מוצא בכל ענין בתורה "כלל" (או ענין כללי) שנוגע ושייך לכל שאר עניני התורה²³.
- ודוגמתו בתורת החסידות — אצל הצמח צדק, שבנוגע לכל ענין מוצא "אימרה" ("א ווארט") מאדמו"ר הזקן, מאדמו"ר האמצעי כו'.
- כשנזכר אודות כתבי הרגצ'ובי שנדפסו עוד בחייו, סיפר כ"ק אדמו"ר שליט"א: שמעתי מא' שהי' בשעת מעשה, שבעת הדפסת הכתבים התקשר המדפיס לרגצ'ובי ואמר לו שנשארו ב' עמודים רקים, ואמר לו הרגצ'ובי: המתן רגע ("ווארט ווארט"), מיד אביא עוד כתבים! ...
- א' המסובים הזכיר אודות הנהגתו באופן של חומרות וזהירות, ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שענין זה קשור עם שרש נשמתו ממדת הגבורה, כמבואר בהקדמה לתניא בנוגע לב"ש וב"ה.
- כן נזכר שנאמר עליו התואר "שר התורה"²⁴, וכן שזכה לקבל ברכה מהצמח צדק²⁵.

בסופה (תורת מנחם חנ"א ס"ע 96). וש"נ.
 (23) ראה גם תורת מנחם חנ"א ע' 270 הערה 90. וש"נ. — ולהעיר גם מהמבואר בחסידות (נסמן בתורת מנחם חנ"א ע' 171) שכל מצוה כלולה מכל המצוות, והוא הטעם ש"העוסק במצוה פטור מן המצוה" (סוכה כה, סע"א. וש"נ) — לא בגלל שאינו מחוייב בה, אלא בגלל שגם מצוה זו נכללת במצוה שעוסק בה.
 (24) ראה לקו"ש ח"ט ע' 315 הערה 6. וראה גם אג"ק ח"א בתחלתו.
 (25) סה"ש תש"ב ע' 108. וראה גם תורת מנחם חמ"ז ע' 7.

(16) ראה גם מכתב בדר"ח אדר שנה זו (אג"ק חכ"ו ע' ק).
 תורת מנחם שם ע' 54. ע' 135. ע' 157.
 (17) ראה גם תורת מנחם חנ"א ע' 289.
 (18) ח"ג רלח, א (ברע"מ). רפב, ב ואילך. תקו"ז בהקדמה (ג, א. ט, א. יב, א).
 (19) ראה ב"ר פכ"ב, ו. רע"מ שם.
 (20) ראה זח"ג רנז, א. שם רלו, ב. הובא באוה"ת עקב ע' תרכח ואילך. ועוד.
 (21) יח, א.
 (22) ראה גם ר"ד ליל א' דח"ס דאשתקד בעת הסעודות

יום א' דחג הסוכות

- 1 ח. הרש"ג אמר בנוגע לשמחת בית השואבה שהבחורים יכולים לשמוח ע"י "יינה של תורה", אבל
- 2 מה יעשו הבעלי-בתים? ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: מחד גיסא – גם בעלי-בתים יכולים ללמוד תורה;
- 3 ומאידך גיסא – "יינה של תורה" אינו ענין לשמחת בית השואבה וכללות הענין דשמחת יו"ט, "ושמחת
- 4 בחגך"²⁶, שצ"ל ביין כפשוטו.
- 5 הרש"ג שאל מהו ענין השמחה בליל א' דחג הסוכות, לפני שמחת בית השואבה שמתחילה בליל ב',
- 6 ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שבליל א' ישנו כללות הענין דשמחת יו"ט²⁷.
- 7 ט. הרש"ג שאל אם יכול להיות ענין השמחה מצד קבלת עול, והזכיר מענה אדמו"ר מהוריי"צ²⁸ על
- 8 השאלה אודות המבואר בחסידות שהעבודה דשמע"צ היא בב' ענינים: קבלת עול ושמחה, דלכאורה הם
- 9 הפכים – שזהו מצד ענין התורה שמאחדת ב' הפכים.
- 10 ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:
- 11 יש לעיין בזה, דלכאורה, ענין התורה שייך (לא כ"כ לשמע"צ, אלא) בעיקר לשמח"ת, שהוא ענין
- 12 בפ"ע (אף שגם בליל שמע"צ עורכים הקפות, ובארץ ישראל שמע"צ ושמח"ת הם ביום אחד).
- 13 ובנוגע לעצם השאלה – הרי מבואר בהמשך תרס"ו²⁹ בענין עבד נאמן, שמצד קבלת עול יכול להיות
- 14 אצלו גם ענין התענוג, ועאכו"כ שמחה (שהרי תענוג הוא למעלה משמחה), והיינו לפי שענין הקב"ע,
- 15 שמבטל את מציאותו ומקבל עליו עולו של הקב"ה, גדול כחו לשלוט על כל כחות הנפש (לא רק על
- 16 כח המעשה).
- 17 (לאחרי ברכת המזון הוסיף כ"ק אדמו"ר שליט"א והבהיר:) ומשנ"ת בשיחה הנ"ל שזהו מצד ענין
- 18 התורה – הרי זה בנוגע למי שאינו בדרגת עבד נאמן.
- 19 י. א' המסובים שאל מהו החידוש בענין ד"תמליכוני עליכם"³⁰ לגבי ענין המלכות שישנו בכל השנה
- 20 כולה, כמו שאומרים ב"תהלה לדוד" (ג"פ בכל יום) "מלכותך גו"³¹, ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א,
- 21 שהענין ד"מלכותך כל עולמים" שבכל השנה הוא רק בנוגע לחיצוניות העולמות (והסביר, שישנו
- 22 "עולם", ישנם ישיבות, תלמודי תורה ובתי מדרשות כו', אבל זהו רק חיצוניות כו').
- 23 יא. א' המסובים סיפר מה שאמר אדמו"ר מהוריי"צ²⁷ בנוגע ל"אושפיזין", שמי שיש לו "עינים
- 24 מאירות" ("ליכטיקע אויגן"), יכול לראותם! ושאל, דלכאורה – ממה נפשך: מי שרואה – רואה, ומי
- 25 שאינו רואה – מה נוגע לו לידע שיש מי שרואה?
- 26 ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א (לאחרי שהדגיש החידוש שישנו מי שרואה³², ולא בעצם המציאות,
- 27 שהרי מציאות העצמות ישנה בכל מקום, אלא שלא רואים): יותר נעים ("ס'איז געשמאקער") כשירדעים
- 28 שישנו מישהו מהמסובים שרואה!...

(31) תהלים קמה, יג.

(32) והזכיר גם המאמר הידוע שמביא ר' הלל בשם ר' אייזיק מהאמיל ששמע מרבינו זקן, "שלפני נשמות הגבוהות כמו רשב"י לא נחרב הבית כלל" (פלא הרמון שמות ע' ז) – שגם כאן החידוש הוא בענין הראי, שענין החורבן לא הסתיר כלל.

(26) פ' ראה טז, יד.

(27) ראה גם ר"ד יום א' דחג"ס (בעת הסעודות) דאשתקד ס"ה (תורת מנחם חנ"א ע' 97). וש"נ.

(28) סה"ש תש"ב ע' 6.

(29) ע' שט ואילך.

(30) ר"ה טז, סע"א. וש"נ.

ליל ב' דחג הסוכות

- יב. א' המסובים שאל אודות עשרת הניגונים של רבינו הזקן, ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שיש
 ניגונים שמיוחסים לרבינו הזקן אבל לא נתברר אם הם בכלל עשרת הניגונים, ולכן, בספר הניגונים
 ניתוסף עוד ניגון אחד (י"א) שגם הוא מיוחס לרבינו הזקן.³³
- יג. הרש"ג: מבואר בחסידות³⁴ בענין יו"ט שני של גלויות, ש"אותה ההארה המאיר בחו"ל בשני
 ימים, מאיר בא"י ביום אחד, לקורבתו אל מקורו, אלא "שבחו"ל (מצד ההגשמה כו') אינם יכולים לקבל
 ההארה ביום אחד כמו שמקבלים בא"י, אלא צ"ל יום שני".
- כ"ק אדמו"ר שליט"א: ענין זה הובא מ"הרמ"ק בספר אור נערב, ולעת-עתה לא מצאתיו בספר זה³⁵.
 הרש"ג: עפ"י צריך להבין ההלכה בנוגע לבן א"י שבא לחו"ל, או בן חו"ל שבא לא"י, שתלוי אם דעתו
 לחזור³⁶, דלכאורה, הרי זה ענין ששייך למקום שבו נמצא – אם זהו מקום שאפשר לקבל ההארה ביום
 אחד אם לאו, ומה נשתנה בכך שדעתו לחזור?
- כ"ק אדמו"ר שליט"א: ידוע שבמקום שמחשבתו (ורצונו) של אדם, שם הוא נמצא³⁷, שכן, מציאותו של
 יהודי היא – לא החומריות, "די שטיקל ברויט" ... אלא הרוחניות. ולכן, גם בהיותו בחו"ל, אם דעתו
 לחזור, הרי זה כמו שנמצא בא"י.
- ואין לתמוה על כך שבחו"ל יכול להיות מעמד ומצב כמו בא"י – שהרי גדולה מזו מצינו (בלקו"ת
 ביאור ע"פ שוש אשיש³⁸) ש"יש אור אצילות למטה", כדמוכח מזה ש"במשה רבינו ע"ה הי' מאיר ..
 אצילות בבחינת גילוי למטה" (ועד שגם בעמדו לפני פרעה, שהי' בעמקי הקליפות, עמד על עמדו במצב
 ששכינה מדברת מתוך גורו³⁹), ועד"ז מצינו ש"אור גן עדן מתפשט סביב כל אדם"⁴⁰; והרי ריחוק הערך
 שבין עוה"ז לג"ע ואצילות הוא הרבה יותר מריחוק הערך דחו"ל לא"י!
- (והוסיף:) אך יש שאלה אחרת בנוגע ליו"ט שני של גלויות – שלכאורה היו צריכים לעשות יו"ט
 שני גם בכל המקומות שבא"י⁴¹ שבהם לא היו מושבות בני"ז בזמן שהיו מקדשים ע"פ הראי' (ובמילא
 לא הגיעו שלוחי ב"ד לשם)⁴², שבה נכללת גם העיר תל-אביב ...
- והרי זה דבר פלא – שמקומות אלו חייבים בתרומות ומעשרות, ואעפ"כ, צריכים לעשות בהם יו"ט
 שני של גלויות!
- יד. כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר (במענה על שאלות המסובים), שאין מנהגנו לענות "אמן" אחר
 "ובטובו חיינו"; ובנוגע ל"הרחמן", אומרים הן הנוסח של יו"ט ("ינחילנו ליום שכולו טוב"), והן הנוסח
 של חג הסוכות ("ייקים לנו את סוכת דוד הנופלת")⁴³.
- טו. הרש"ג שאל אודות היתר ללקיחת משקה כדי לשמוח בשמחת בית השואבה, וענה כ"ק אדמו"ר
 שליט"א⁴⁴, שמספרים⁴⁵ אודות גרונם⁴⁶, שהי' מתוועד באופן שהשומעים לא לקחו משקה כלל, וגם הוא
 בעצמו לא לקח הרבה; על השולחן היתה מונחת כוסית ("קעלעשיק") אחת, ולפעמים לא סיים לשתות
 כולה. והעיקר – שהתוועדות פעלה פעולתה!

בי' לסי' ז"ך (קמו, א).

(33) ראה ספר הניגונים ח"א ע' מג (מפתח הניגונים בתחלתו).

(34) לקו"ת דרושי שמע"צ צב, ג. וראה דרמ"צ (הוצאת תשנ"ט) קצח, א ואילך.

(35) ראה אג"ק ח"יב ע' שכד. וראה גם קובץ הערות

וביאורים (אהלי תורה) גליון תתכד ס"ע 33 ואילך. וש"נ.

(36) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתצ"ו ס"ו ואילך. וש"נ.

(37) ראה כתב שם טוב בהוספות סמ"ח. וש"נ.

(38) נצבים מט, ב.

(39) נסמן בלקו"ש ח"ד ע' 1087.

(40) עש"מ מאמר חקו"ד ח"ב פ"ב. – הובא בתניא אגה"ק

(41) נזכר גם אודות המקומות החדשים שכבשו לאחרונה.

(42) ראה אנציק' תלמודית (כרך כג) ערך יו"ט שני של גלויות

סי"א (ע' ק ואילך). וש"נ.

(43) ראה גם ר"ד ליל ב' דר"ה (בעת הסעודה) ס"ח (תורת

מנחם חנ"ד ע' 6).

(44) באמרו: "ציט מיר ניט פאָרן צונג"...

(45) ראה הנסמן בתורת מנחם חל"ו ע' 352 הערה 126.

(46) ראה אודותיו – תורת מנחם – רשימת היומן ע' תקכג.

וש"נ.

יום ב' דחג הסוכות

- 1 טז. הרש"ג שאל מדוע לא נזכר בספר המנהגים מ"ש בשיחת ליל ב' דחג הסוכות תרצ"ז⁴⁷, שבאמירת
2 "אין כאלקינו" בכל יום מורידים את הטלית מעל הראש. ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שספר המנהגים
3 נערך בחפזון, ולא הספיקו להכניס כל המנהגים, ובעזה"י יצא לאור חלק שני⁴⁸.
4 יז. א' המסובים שאל: מי שדילג תיבה א' בהלל, האם מותר לו לסיים הברכה "מלך מהולל
5 בתשבחות", ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:
6 הרי "אין מברכים לגמור את ההלל", אלא "לקרוא את ההלל" ("שמא ידלג תיבה אחת. . (ו) הרי לא
7 גמרו כולו")⁴⁹. וא"כ, הרי זה כמו בקריאת התורה, שהעולה לתורה מברך לאחר' גם אם דילג (ולא
8 שמע) פסוק אחד, כיון ששמע ג' פסוקים⁵⁰.
9 ואף שגם במגלת אסתר מברכים על מקרא מגילה, ומ"מ, מי שדילג כו' לא יצא י"ח⁵¹ – אינו דומה
10 הלל למגלת אסתר (אף ש"קרייתא זו הלילא"⁵²), כיון שהלל נתחבר ע"י כמה אנשים (כדאיתא בגמרא
11 במסכת פסחים⁵³), משא"כ מגלת אסתר.

בס"ד. שיחת יום ב' דחג הסוכות, ה'תשכ"ט.

בלתי מוגה

- 13 כ"ק אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הק' לסעודה.
14 א. אצל בנ"י ישנם בכללות ב' קוין: קו התורה – מלמעלה למטה, וקו התפלה – מלמטה למעלה.
15 [ובכל אחד מהם יכולים לפעול בעילוי אחר עילוי – לא מבעי בנוגע לקו התפלה, שלהיותה מלמטה
16 למעלה, הנה גם לאחר' שנתעלה, יכול להוסיף ולהתעלות לדרגא נעלית יותר, כמ"ש¹ "ילכו מחיל אל
17 חיל", אלא גם בנוגע לקו התורה שהיא מלמעלה למטה, שהרי גם בזה יש צורך בענין של הכנה כדי
18 שההמשכה למטה תהי' כדבעי למהוי, שזהו ע"י ענין התפלה, "סולם מוצב ארצה"².
19 וכללות החילוק ביניהם – שבתורה צריך תמיד להוסיף ענינים חדשים, "לאפשא לה"³,
20 – ולכן, אי אפשר לצאת י"ח מצות תלמוד תורה ע"י לימוד ענין אחד בתורה ריבוי פעמים, מאה
21 פעמים ואחת⁴; בודאי נחשב גם זה ללימוד התורה, וצריך לברך לפני" ברכת התורה, אבל עיקר החיוב
22 דתלמוד תורה [שע"ז נעשה "יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו כו" (גם בלימוד שאר חכמות), כמבואר
23 בתניא⁵] הוא דוקא באופן שמוסיף ענינים חדשים בתורה –
24 משא"כ בתפלה – הרי אדרבה: נוסח התפלה הוא בשהו בכל יום (וג"פ ביום), ללא שינויים, כמ"ש
25 הרמב"ם⁶ שבתחילה הי' כל אחד מתפלל "לפי כחו. . כפי יכולתו", עד שעמדו אנשי כנסת הגדולה ותיקנו
26 נוסח אחד לכל בנ"י: "שלש ראשונות שבח לה', ושלש אחרונות הודי', ואמצעיות. . שאלת כל הדברים
27 לכל חפצי איש ואיש כו"⁷.

(2) ויצא כח, יב. וראה זהר ח"א רסו, ריש ע"ב. ח"ג שו, ריש ע"ב. תקו"ז תמ"ה (פג, א).
(3) זח"א יב, ב. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"א ה"א. וש"נ.
(4) ראה חגיגה ט, ב. תניא פט"ו.
(5) פ"ה. וראה תורת מנחם חנ"ג ע' 284 הערה 185. וש"נ.
(6) הל' תפלה פ"א ה"ב-ג.
(7) שם ה"ד.

(47) סה"ש תרצ"ז ע' 163.
(48) ראה גם תורת מנחם חנ"ד ס"ע 51.
(49) שו"ע אדה"ז או"ח סתפ"ח ס"ב.
(50) ראה שו"ע או"ח סקל"ז ס"ג.
(51) שם סתר"צ ס"ו.
(52) מגילה יד, א.
(53) קיז, א.
(1) תהלים פד, ח. וראה ברכות ומו"ק בסופן.

וטעם הדבר שבתפלה יכול להיות נוסח שוה בכל יום – לפי שישנו ענין החידוש בנוגע לניצוצים
המתבררים, שבכל יום מתבררים ניצוצים חדשים כו"8.

אמנם, אף שבתורה צ"ל ענין של חידוש דוקא, "לאפשא לה", מ"מ, יש ענין וצורך לחזור גם על
דברים שכבר נאמרו לפני¹⁰, ובפרט שמאז שדובר על זה בפעם האחרונה עברה כבר שנה שלימה, "זרע
וקציר וקור וחום וקיץ וחורף"⁹, הרי בודאי שיש מקום לחזור על הדברים.

ב. ובכן:

דובר כמ"פ¹⁰ שנוסף על כללות הענין ד"מועדים לשמחה" שישנו בכל יו"ט, יש שמחה נוספת בחג
הסוכות, שלכן נקרא "זמן שמחתנו", משא"כ חג הפסח, שנקרא "זמן חרותנו".

ונוסף לזה יש גם שמחה יתירה ששייכת ליום שני דחג הסוכות – "שמחת בית השואבה", שהיתה
מתחילה "במוצאי יום טוב הראשון של חג"¹¹. ואף שעומדים עתה ביום שני, ולא בלילה, הרי זה עדיין
באותו ענין, כמובן מדברי הגמרא¹² "כשהיינו שמחים בשמחת בית השואבה לא ראינו שינה בעינינו,
כיצד, שעה ראשונה וכו' משם וכו' מכאן ואילך לשמחת בית השואבה", ובפרט שעומדים עדיין קודם
חצות הלילה, כך, שישנו העילוי דיום שני.

ואף שכאשר "מפני חטאינו גלינו מארצנו"¹³, אין מקיימים שמחת בית השואבה בפועל ובגלוי כמו
בזמן הבית, הרי יש גם מעלה בשמחת בית השואבה כפי שנעשית בזמן הזה, ובלשון הידוע: "קלקלתנו
זוהי תקנתנו"¹⁴, שכיון שאין ההגבלה ד"החליל .. שאינו דוחה .. את יום טוב"¹⁵, יכול להיות הענין
דשמחת בית השואבה ביו"ט גופא¹⁶.

ג. ויה"ר ששמחה זו תהי' פורצת גדר¹⁷,

ומזה יומשך על כל השנה כולה – שיוכל להיות לימוד התורה מתוך הרחבה, ועד להרחבה מבחי'
"ענני במרחב יי"¹⁸, מרחב העצמי¹⁹,

ובאופן שיומשך ה"מרחב" גם למטה כפשוטו – שהקב"ה יוציא את כל אחד מישראל מהמדידות
וההגבלות שלו, ולכל לראש – היציאה מן הגלות אל הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו,
ואז תהי' גם שמחת בית השואבה כפשוטה, בהידור ובשלימות.

* * *

ד. בחג הסוכות ישנם ענינים מיוחדים שלא מצינו בחג הפסח ובחג השבועות (כשם שבחג הפסח
וחג השבועות ישנם ענינים שלא מצינו בחג הסוכות), ובזה גופא, הנה מלבד הענינים ששייכים לתוכן
השם "חג הסוכות", יש גם ענינים שהם שונים ומשונים לגמרי מהענינים השייכים לתוכן השם "חג
הסוכות".

וכמו הענין המובא בהפטרות יום ראשון דחג הסוכות ע"ד השייכות של הגוים לחג הסוכות: "והי' כל
הנותר מכל הגוים הבאים על ירושלים ועלו מידי שנה בשנה .. לחוג את חג הסוכות"²⁰.

(8) ראה תו"א מקץ לח, ג. לט, ד. ובכ"מ.

(9) נח ח, כב.

(10) ראה גם שיחת יום ב' דחה"ס דאשתקד ס"ג (תורת מנחם

חנ"א ע' 111). וש"נ.

(11) סוכה נא, סע"א (במשנה).

(12) שם נג, א.

(13) נוסח תפלת מוסף דיו"ט.

(14) ע"ד שבת פ, ב (ועוד): "קילקולו זהו תיקונו".

(15) סוכה ג, סע"א (במשנה).

(16) ראה גם שיחת יום ב' דחה"ס הנ"ל (תורת מנחם שם ע'

112). וש"נ.

(17) ראה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך. ועוד.

(18) תהלים קיח, ה.

(19) ראה ד"ה מן המיצר אעת"ר (סה"מ אעת"ר ע' א ואילך).

תרצ"ז (סה"מ תרצ"ז ע' 154 ואילך).

(20) זכרי' יד, טז.

- 1 [וענין זה מצינו בנוגע לחג הסוכות דוקא, ולא בשאר הענינים, ואדרבה: בדרך כלל, אין לגוי שייכות
- 2 לעניני התומ"צ, ועד כדי כך, שכאשר גוי מוסיף ומקיים מצוה שלא נצטווה עליה, הרי זה עבורו ענין
- 3 של היפך החיים²¹].
- 4 ואף שענין זה יהי' רק לעתיד לבוא, הרי כיון שהתורה הזאת לא תהא מוחלפת²², אי אפשר לומר
- 5 שלעת"ל יהי' שינוי בתורה, ועכצ"ל, שהשייכות של הגוים לחג הסוכות היא גם עכשיו.
- 6 ואכן מצינו ענין זה גם בפשוטו של מקרא,
- 7 — ובהקדים, שאע"פ שהתורה נחלקת לד' חלקים פשוט רמז דרוש סוד, כנגד ד' עולמות אבי"ע²³,
- 8 הרי היא "תורה אחת"²⁴, ולכן, כל ענין שבחלק הסוד שבתורה, מוכרח להשתקף גם בחלק הפשוט, כשם
- 9 שכל ענין שבעולם האצילות מוכרח להשתקף בעולם העשי' —
- 10 שבחג הסוכות היו מקריבים שבעים פרים, כנגד שבעים אומות העולם²⁵, ובאופן שהקרבת הפרים
- 11 בחג הסוכות פעלה אצל אוה"ע חיות וקיום כו', כדאיתא במדרש²⁶ "אילו היו אוה"ע יודעים מה הי'
- 12 המקדש יפה להם, קסטריות היו מקיפים אותו כדי לשומרו כו'".
- 13 וענין זה ישנו גם בזמן שאין ביהמ"ק קיים — כמ"ש²⁷ "ונשלמה פרים שפתינו", שע"י התפלה
- 14 ("שפתינו") פועלים את כל הענינים שהיו נעשים ע"י הקרבת ה"פרים", ועד שע"ז באים לבנין ביהמ"ק
- 15 לעתיד לבוא, ש"שם נעשה לפניך .. כמצות רצונך"¹³.
- 16 ה. וענינו בעבודת כל אחד מישראל:
- 17 כשם שישנם גוים כפשוטם, כמו"כ ישנו גם ה"גוי" שבכל אחד מישראל²⁸ — "אל זר אשר בקרבך"²⁹,
- 18 ובפרטיות יותר — ז' מדות הרעים, שהם כנגד ז' עממין³⁰.
- 19 ועז"נ³¹ "ובנו בחרת מכל עם ולשון" (בשעת מ"ת³²), וכיון שענין הבחירה נופל רק על שני דברים
- 20 שווים, שאז יש צורך לבחור בא' מהם, הרי מובן, שענין הבחירה לא קאי על הנשמה, שאין לה השוואה
- 21 כלל עם נה"ב כו', ואפילו לא על הגוף, שהרי גם הגוף של יהודי שונה לגמרי מהגוף של גוי³³, אלא
- 22 רק בנוגע לחומריות של הגוף — "הגוף החומרי הנדמה בחומריותו לגופי אומות העולם"³⁴ — ישנו ענין
- 23 הבחירה מלמעלה ("ובנו בחרת").
- 24 וכשם שב"עולם גדול" ישנה הפעולה של חג הסוכות בנוגע לשבעים אומות העולם, כך גם ב"עולם
- 25 קטן זה האדם"³⁵, הנה בהמשך לר"ה שבו נפעל הענין ד"תמליכוני עליכם"³⁶, ישנה גם הפעולה של חג
- 26 הסוכות בנוגע לבירור החומריות כו'³⁷.

* * *

- 28 ו. כדי להבין בעומק יותר את תוכן היו"ט של חג הסוכות (שהרי כל עניני התורה צריכים לבוא
- 29 בהבנה והשגה גם בעומק הדברים כו'), יש להתבונן בשמו של היו"ט, שמורה על תוכנו (כתורת
- 30 המגיד³⁸).

21) ראה רמב"ם הל' מלכים פ"י ה"ט.	וש"נ.
22) עיקר הט' מי"ג העיקרים. ועוד.	31) נוסח ברכות ק"ש.
23) נסמן בלקו"ש חכ"א ע' 36.	32) ראה שו"ע אדה"ז או"ח ס"ס ס"ד. וש"נ.
24) לשון הכתוב — בא יב, מט. ועוד.	33) ראה שבת פו, ב. וראה גם תורת מנחם חל"ד ע' 107.
25) סוכה נה, ב. הובא בפרש"י עה"ת פינחס כט, יח.	וש"נ.
26) במדבר"ר פ"א, ג.	34) תניא פמ"ט.
27) הושע יד, ג.	35) תנחומא פקודי ג. ועוד.
28) ראה לקו"ת דרושי שמע"צ צ, ד.	36) ר"ה טז, סע"א. וש"נ.
29) ראה שבת קה, ב.	37) חסר סיום השיחה (המו"2).
30) ראה מאמרי אדהאמ"צ דברים בתחלתו (ס"ע ד ואילך).	38) או"ת בתחלתו (ס"ד).

ובכן: חג הסוכות נקרא בשם "חג האסיף", "זמן שאתה אוסף תבואתך מן השדה לבית"ך³⁹, משא"כ
 חג הפסח שהוא ב"חודש האביב", "שהתבואה מתמלאת בו באבי"ך⁴⁰, וחג השבועות, שהוא "חג הקציר"
 (שבו מביאים שתי הלחם וביכורים)⁴¹.

והענין בזה:

חג הפסח בא לאחר ההכנה שע"י ענין הזריעה, שקשור עם ענין האמונה, כמאמר⁴²: "מאמין בחי
 העולמים וזורע", היינו, שענין האמונה בא לידי ביטוי בפועל בענין הזריעה⁴³.

* * *

ז. מאמר ד"ה להבין ענין הסוכות.

* * *

ח. נ"ק אדמו"ר שליט"א דיבר בהתמרמרות על הדוחק והצפיפות שבסוכה, ולמרות שדובר על זה
 כמ"פ, הרי זה כלא הי', ומתעסקים רק בענינים של מה בכך כו'. וכנראה, שעד שהוא בעצמו לא יקח
 את הענין בידים, לא יתוקן הדבר.

ובין הדברים אמר: היתכן שבשביל לשמוע את החידושים שלי, יש צורך ב"מסירת-נפש", "זיך
 מאטערן", להדחף ולהצטופף כו' (אף שאין שום תועלת ביסורי הגוף של יהודי, ואף אחד לא חפץ בכך,
 וגם מלמעלה אין חפצים בכך) – בה בשעה שהי' יכול לישב בביתו במנוחה וללמוד מאמר חסידות
 ב"לקוטי תורה" וכיו"ב (ובפרט שלאחרונה נדפסו תשעה-עשר ספרי חסידות חדשים, והלואי שיספיקו
 ללמד במשך השנה).

וסיים, שבגלל הדוחק והצפיפות ברצונו לקצר (ואמר, שאין מה להדחף, כיון שבלאה"כ מסתיימת
 כבר ההתוועדות), אבל אעפ"כ יבאר ענין באגה"ת, בפרק ג' וד'.

*

ט. בנוגע⁴⁴ למ"ש באגה"ת פ"ג ש"מי שריבוי הצומות מזיק לו .. כמו בדורותינו אלה, אסור לו
 להרבות בתעניות כו'", הנה משמעות הדברים בפשטות, שבדורותינו אלה חסרים הענינים שנפעלים ע"י
 התעניות (ואע"פ שישנה העצה ד"חטאך בצדקה פרוק"⁴⁵, מ"מ, ע"י הצדקה לא פועלים אותם ענינים
 ממש כמו ע"י תעניות, שלכן, "כל בעל נפש כו' יחמיר על עצמו להשלים כו' מספר הצומות כו'").

אבל באמת⁴⁶ – כיון שהקב"ה מהוה תמיד את הבריאה מאין ליש (כמבואר בארוכה בשעוה"א
 בתחלתו), וכונת הבריאה היא בשביל ישראל ובשביל התורה⁴⁷, הרי לא יתכן שתהי' בהבריאה מציאות
 שתפריע ח"ו לעניני התורה; לא יתכן שהקב"ה יבא בעולם מציאות שלא תאפשר (גם כשהאדם יבחר
 בטוב כו') את הענין ד"ונרצה לו"⁴⁸ (שנעשה ע"י קרבנות או ע"י תעניות שבמקום קרבנות)⁴⁹.

וכל זה – אפילו בנוגע ליחיד, דכיון ש"כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם"⁵⁰, היינו,
 שכל העולם עם כל הפרטים שבו נברא – ומתהווים תמיד – בשביל יהודי זה, כדי שהוא (האיש הפרטי)

(46) לשלימות הענין – ראה שיחת ש"פ בראשית ס"ה ואילך
 (תורת מנחם חנ"ד ע' 239 ואילך). וראה גם לקו"ש ח"ז ס"ע 51
 ואילך.

(47) פרש"י ורמב"ן ר"פ בראשית.

(48) ויקרא א, ד.

(49) ראה אגה"ת פ"ב.

(50) סנהדרין לז, סע"א (במשנה). וראה גם תניא רפמ"א.
 וממה שלמדו (בסנהדרין שם) חייב זה ממה ש"נברא אדם
 (הראשון) יחיד", מוכח, שכוונת חז"ל בענין "בשבילי נברא

(39) תשא לד, כב ובפרש"י.

(40) משפטים כג, טו ובפרש"י.

(41) שם, טז ובפרש"י.

(42) ירושלמי – הובא בתוד"ה אמונת – שבת לא, א.

(43) חסר כל המשך השיחה (המו"ז).

(44) מכאן עד סוסי"ג – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א
 (באידית), ונדפס בהוספות ללקו"ש חל"ט ע' 192 ואילך.

במהדורה זו ניתוספו איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

(45) דניאל ד, כד.

- 1 יוכל למלא תפקידו – הרי לא שייך שתהי' מציאות בעולם שתמנע ממנו מלמלא את תפקידו, היפך
2 ד"בשבילי נברא העולם".
- 3 ואם הדברים אמורים בנוגע ליחיד, הרי זה במכ"ש בנוגע לכלל ישראל, ובמשך של כמה דורות.
4 ובמילא מובן, שאי אפשר לומר שהקב"ה ברא מציאות כזו שלא תאפשר לכל בני"ש בדורותינו אלה"
5 את הענין ד"ונרצה לו".
- 6 י. עפ"ז תתבאר גם הקושיא בדרושי חסידות ד"ה יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת⁵¹ על דברי
7 הגמרא⁵² בהטעם שאין תוקעין בשופר בר"ה שחל בשבת, ש"רבנן הוא דגזור ב". .. שמא .. יעבירונו ד'
8 אמות ברשות הרבים": איך דחו חז"ל מצות עשה דאורייתא – ובפרט מצות שופר שהיא "מצוה רמה
9 ונשאה מאד"⁵³, והרבה כוונות תלויות בה⁵⁴ – בשביל חשש זה⁵⁵? ומזה מכריחה תורת החסידות, שבר"ה
10 שחל להיות בשבת אין צורך בתק"ש, כיון שהענינים שנמשכים ע"י תק"ש, נמשכים (לאחרי חורבן בית
11 ראשון) בשבת מצד עצמו.
- 12 ולכאורה אינו מובן: ישנו כלל ש"יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה"⁵⁶, וא"כ, מהי הקושיא
13 "איך⁵⁷ דחו", או "איך⁵⁸ הי' כח ביד חכמים לעקור"?
- 14 אך הביאור הוא כנ"ל – שלא יכולה להיות בבריאה מציאות שתפריע ח"ו לתומ"צ, ואם גם בשבת
15 ישנו החיוב דמצות תק"ש (לפי הקס"ד), לא יתכן שיצטרכו לחשוש "שמא יעבירונו", שהרי אז יתפרש
16 הדבר שהקב"ה קבע את הבריאה באופן שבהכרח שתחסר המצוה דתק"ש (וכיון שלא יתכן הדבר, עכצ"ל
17 שאין לחשוש "שמא יעבירונו").
- 18 ומזה שחז"ל חששו לכך, וגזרו שבר"ה שחל בשבת לא יתקעו בשופר, מכריחה תורת החסידות
19 שבר"ה שחל בשבת אין צורך בתק"ש, כנ"ל.
- 20 יא. וכשם שבנוגע לטעם שאין תוקעים בשופר בר"ה שחל בשבת, הנה אע"פ שבחיצוניות הרי זה
21 לפי שיכול להפריע לענינים אחרים ("שמא יעבירונו"), הנה בפנימיות הרי זה לפי שבשבת אין צורך
22 בתק"ש – כן הוא גם בענינו:
- 23 "מי שריבוי הצומות מזיק לו .. כמו בדורותינו אלה" ש"אסור לו להרבות בתעניות" – הנה אע"פ
24 שבחיצוניות הרי זה לפי שריבוי הצומות יכול להזיק לו, הרי מזה גופא שהקב"ה קבע בבריאה
25 ש"בדורותינו אלה" לא יוכלו להתענות, מוכח, שאין צורך בריבוי צומות (ודי במספר הצומות ש"ישער
26 בנפשו שבודאי לא יזיק לו כלל"), כי, הענין "שיהי' לרצון לפני ה' ומרוצה וחביב לפני ית' כקודם
27 החטא"⁴⁹ (שנמשך ע"י ריבוי תעניות), הנה "בדורותינו אלה" שלפני משיח, הרי זה נמשך ע"י מספר קטן
28 יותר של תעניות וע"י צדקה.
- 29 ומזה מובן, שכן הוא גם בנוגע לאלו שאין להם אפשרות ליתן ריבוי צדקה כפי מספר הצומות על
30 חטאיהם – שכיון שמלמעלה העמידו אותם במעמד ומצב זה, הרי זה הוכחה שאינם זקוקים לזה⁵⁹.

(55) בלקו"ת ובהמשך תרס"ו שם הלשון: "מה ראו כו' והלא החשש הוא להדיוטים כו'", אבל בסידור (עם דא"ח – רמ, ג) אינו מסיים "והלא החשש הוא להדיוטים כו'", שמה מוכח שהקושיא היא גם בלאה"כ, ומ"ש בלקו"ת "והלא החשש כו'", הוא רק בכדי לחזק את הקושיא. ובהמשך ר"ה תש"ג בתחלתו, מפורש: "ויעוד זאת כו'".

(56) תוד"ה וחיותם – ברכות טז, א. ובכ"מ.

(57) רד"ה יו"ט של ר"ה תרנ"ט. תרס"ה. תש"ג. ועוד.

(58) סידור שם.

(59) ובדוגמת המבואר בתו"א מג"א צח, ג. עיי"ש.

העולם" היא (לא רק לחלקו בעולם, אלא) לכל העולם כולו, וגם לכל העולמות העליונים, שכולם תלויים בעבודתו (ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ד) – דוגמת אדה"ר שע"י מעשיו פעל (ראה לקו"ת מסעי פט, ג) בכל העולמות (משיחת ש"פ נח תשכ"ה (תורת מנחם חמ"א ע' 204)).

(51) נסמנו בהערות דלקמן. וראה גם תורת מנחם סה"מ תשרי

ע' יז. ע' נא. וש"נ.

(52) ר"ה כט, ב.

(53) המשך תרס"ו בתחלתו.

(54) לקו"ת דרושי ר"ה נו, א.

יב. ועוד ענין בזה:

הדין הוא⁶⁰: "כל העוסק בתורה עולה כאילו הקריב עולה" נועד שיש דעה⁶¹ שזה לא רק "כאילו" (בכ"ף הדמיון), אלא זה פועל אותו ענין ממש כמו קרבנות, שלכן "אינו צריך כו' עולה", דכיון שבזמן שאין ביהמ"ק קיים אי אפשר להקריב קרבנות, לכן, העסק – ואפילו הקריאה בלבד⁶² – בתורת הקרבנות הוא במקום הקרבת קרבנות.

ומזה מובן גם בנוגע לתעניות (וצדקה) שבמקום קרבנות, שכאשר אין אפשרות להתענות ריבוי צומות (וליתן ריבוי צדקה), הנה ע"י לימוד בתורה – באופן של "עסק" או אפילו באופן של "קריאה" – בענינים אלו, נעשית "התגלות רצון העליון ב"ה"⁶³, כאילו (או יותר מאשר "כאילו" בכ"ף הדמיון) ה' מתענה כל מספרי הצומות המפורשים בתקוני תשובה מהאריז"ל⁶⁴.

יג. מהנ"ל מובן גודל העילוי שישנו בלימוד "אגרת התשובה":

כיון שבתשובה ישנם כמה מדריגות שאין בנקל כ"כ להגיע אליהם,

– (כמו מדריגת תשובה עילאה, ואפילו בנוגע לתשובה תתאה אומר רבינו הזקן לקמן בפ"ז ש"דרך האמת והישר לבחי' תשובה תתאה הם ב' דברים", שלכאורה אינם בנקל כ"כ) –

הנה ע"י לימוד "אגרת התשובה" – "הלכות תשובה" כפי שנתבארו בתשוב"כ של פנימיות התורה – הרי זה "כאילו" עסקו בעבודת התשובה בכל המדריגות המבוארים באגה"ת.

ונוסף לזה: כיון שישנו פס"ד בתורה⁶⁵ "תלמוד מביא לידי מעשה", הרי הלימוד יביא לכל המדריגות שבתשובה בפועל.

ועוד בזה, דבנוגע ללימוד – הרי אין חילוק בין דורותינו אלה להקודמים (ואדרבה, שהרי ניתוסף מה שתלמיד ותיק חידש), וא"כ פעולתו בתקפו עומד להחליף גם כהחיות דורות ההם. וק"ל.

ועי"ז הנה – כפסק רז"ל⁶⁶ – "מיד [וכפי שרבינו הזקן מוסיף]⁶⁷ (בנוגע למחילה וסליחה, שמזה מובן גם בנוגע לגאולה, וכדברי רבינו הזקן שמיד לאחר ברכת "חנן המרבה לסלוח" מברכים "גואל ישראל") "תיכף ומיד"⁶⁸ הן נגאלין", ע"י משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו בקרוב ממש.

* * *

יד. בהמשך הפרק מבאר רבינו הזקן כיצד יכולים להשלים מספר הצומות⁶⁹: "ויכול לדחות לימים הקצרים כו"⁷⁰, "וגם יכול לאכול מעט כג' שעות לפני נ"ה כו"⁷¹, ועד לאופן (בנוגע לתשלום רנ"ב

(63) ואף שמה שא"א לו להתענות מוכרח שאינו צריך (כ"כ) לריבוי הצומות (כנ"ל סי"א), מ"מ, אין זה בדומה להמשכה שע"י "כל העוסק כו' כאילו כו'". – ובדוגמת מה שגם בר"ה שחל בשבת צריך לאמירת פסוקי שופרות שבתורה.

(64) קידושין מ, ב. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ב.

(65) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה. אגה"ת פ"א.

(66) אגה"ת שם.

(67) תוספות "תיכף" על "מיד" – עיין תענית (יט, ב) "איזהו מיד שלהן כו'". רש"י ד"ה מיד שבת פט, א. משא"כ "תיכף" – עפמש"כ זבחים לג, א. תוד"ה כל (סוטה לט, א). שו"ע או"ח סקס"ו (משיחת ש"פ וישלח תשח"י (תורת מנחם חכ"א ע' 190 הערה 15)).

(68) מכאן עד סוסט"ו – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידיש), ונדפס בלקו"ש חל"ט שם ע' 195 ואילך. במהדורא זו ניתוספו איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

(69) ראה שו"ע או"ח סתק"ס ס"ג ובמג"א סק"ג.

(70) ראה "מ"מ, הגהות והערות קצרות" לתניא כאן (ע' תיד ואילך). וש"נ.

(60) מנחות קי, א. שו"ע אדה"ז או"ח ס"א סי"א, ובמהדור"ב שם בסוף הסימן.

(61) מנחות שם.

(62) ראה תענית כז, ב: "בזמן שקוראין כו'". ומה שאמרו (מנחות שם) "כל העוסק כו'", צריך לומר ש"העוסק" לא דוקא (ובפרט שבב"י (או"ח סוס"א) הביא ב' מדו"ל אלו ביחד). וכן מוכח ממה שאומרים פרשת העולה כו' קודם התפלה מטעם כל העוסק כו' כאילו הקריב (או"ח שם) – אף שלימוד התורה שקודם התפלה אינו בדרך התעסקות (שהרי עיקר זמן ת"ת עיין בשו"ע אדה"ז או"ח ר"ס קנה) ומעלת לימוד התורה הוא כשבאה לאחר התפלה דוקא, כידוע בענין "שתהא תפילי סמוכה למטתי" (ברכות ה, ב. וראה לקו"ת ברכה צו, ב).

ועפ"י יומתק מה שאדה"ז (במהדור"ב סוס"א) מוסיף שדרשת כל העוסק כו' היא "ע"פ זאת התורה לעולה גו'" (דלכאורה למאי נ"מ) – שהוא לתרץ ולהכריח ש"עוסק" לא דוקא, כ"א שתהי' "התורה לעולה". – ולהעיר מהל' ת"ת לאדה"ז פ"ב הי"א (משיחת ש"פ וישב תשכ"ו (תורת מנחם חמ"ה ע' 302 הערה 40)).

- 1 צומות) של תענית "עד אחר חצות היום בלבד", ש"ב' חצאי יום נחשבים לו ליום א'" (אע"ג שזהו רק
- 2 "לענין זה", ורק בירושלמי מיחשב תענית).
- 3 וצריך להבין:
- 4 איתא בשו"ע⁷¹ שתענית הפסקה של "שני ימים ושני לילות רצופים יש להשוותם לארבעים תעניות"
- 5 (וגם לדעת הרמ"א, אדם חלוש (שעל זה מדובר באגה"ת כאן) "סגי לי' בב' ימים רצופים").
- 6 ולכאורה: כיון שרבינו הזקן מבאר כל האופנים להקל השלמת מספר הצומות – ה' צריך להביא גם
- 7 האופן שתענית של ב' מעל"ע רצופים נחשבת לארבעים תעניות (שזהו קל יותר לבריאות, כדמוכח מדברי
- 8 הרמ"א הנ"ל)?
- 9 ואע"פ שבנוגע לתעניות של תשובה שנזכרו ברוקח ש"כל דבריו דברי קבלה", כתב החתם סופר⁷²
- 10 שאין לסמוך על מ"ש בשו"ע שתענית הפסקה היא במקום מ' יום (או כמ"ש בספרי מקובלים: במקום
- 11 כ"ו יום), כיון ש"דבר זה אין לו סמך מן הראשונים כלל" – הרי החת"ס עצמו אומר שם שבנוגע לתעניות
- 12 שהוסיפו המקובלים יכולים לסמוך על העצה הנ"ל, לפי ש"הם אמרו והם אמרו". וכיון שבאגה"ת מדובר
- 13 אודות הצומות "לכל עון ועון מעוונות החמורים כו'", והמקור לרובם של הצומות הוא רק בדברי
- 14 המקובלים הנ"ל, אינו מובן: למה לא הביא עצה הנ"ל?
- 15 בתנאי ישן מצאתי הגהה (אינו ידוע ממני)⁷³, שמזה שרבינו הזקן לא הביא ענין הנ"ל, מוכח, שס"ל
- 16 כדעת הפוסקים⁷⁴ שבימינו אלה, מצד חלישות הדורות, אסור להתענות תענית הפסקה של ב' מעל"ע.
- 17 אבל, קשה לומר שרבינו הזקן יחלוק על המחבר והרמ"א שס"ל שמותר להתענות תענית הפסקה⁷⁵.
- 18 טו. אבל כאשר מעיינים בהמשך הענינים שבאגה"ת – הרי הקושיא מלכתחילה ליתא:
- 19 המדובר כאן (בד"ה "ומ"מ כל בעל נפש") בא בהמשך למ"ש לפני"ז "מי שריבוי הצומות מזיק לו ..
- 20 אסור לו להרבות בתעניות .. ומכ"ש מי שהוא בעל תורה שחוטא ונענש בכפלים, כי מחמת חלישות
- 21 התענית לא יוכל לעסוק בה כראוי". ועל זה ממשיך: "כל בעל נפש .. יחמיר על עצמו להשלים כו'".
- 22 וכיון שמדבר כאן אודות מי שריבוי הצומות מזיק לו, לכן מחפש עצות שיקלו את התענית נ"לדחותן
- 23 לימים הקצרים כו'; "לאכול מעט כג' שעות לפני נ"ה כו'", (ולתשלוש ג' פעמים) להתענות "עד אחר
- 24 חצות היום"], שלא יזיק לבריאות גופו, ולא יפריע לעסק התורה כראוי.
- 25 והרי מובן בפשטות, שאין מקום להביא כאן את הענין של תענית הפסקה של ב' ימים רצופים –
- 26 כיון שתענית כזו מזיקה לבריאות הגוף (אפילו בזה שאין לחשוש לסכנה כלל) ומפריעה לעסק התורה;
- 27 הקולא שבאה ע"י הדין הנ"ל שתענית ב' ימים רצופים שוה לתענית של מ' יום (או כ"ו יום) – היא
- 28 בנוגע לימים אחרים, שבהם לא יצטרך להתענות. אבל בב' ימים אלו גופא הרי זה יכול להזיק כו'.
- 29 ובאגה"ת מביא האופנים דגם ביום התענית עצמו יהי' קל יותר. ולכן אין מקום להביא ענין זה בנוגע
- 30 לענין המבואר באגה"ת כאן⁷⁶.

(ב) גם בנוגע לעצמו – באם יתענה פעם א' (בימי הבחורות כשהוא בריא כו'), ה"ה נוקט החומרא דטעם הנ"ל, ובמילא עי"ז פס"ד עצמו להתענות כל משך ימי חייו, שבימי הזקנה הרי בו בעצמו יש חשש לסכנה.

(ג) בהפסקות (דנדו"ד) – בכל רגע ורגע דיום הב' יכול להפסיק תעניתו ולהתענות לאחר זמן לט תעניות ואין בכך כלום (ואדברה – חומרא היא), משא"כ במחרת יוה"כ באם יחזור בו. (ד) עפ"ז – בהפסקות יש לו פת בסלו ולא ירעב כ"כ, משא"כ ביוהכ"פ.

ועי"ל בזה. ואכ"מ.

(76) לכאורה י"ל דבלאה"כ ל"ק, דמהרמ"א שם (סתקס"ה ס"ד) מוכח דהפסקה הנ"ל מחליפה מ' תעניות – במקום שהם "כדי להצטער ואז משוינן האי צער להאי צער" כו'. משא"כ

(71) אור"ח שם ס"ד.

(72) בשו"ת אור"ח סקע"ג – נדפס בשו"ע שם על הגליון.

(73) נדפסה לאח"ז בלקוטי הגהות לתנאי (קה"ת תשל"ד) ע' נח.

(74) בהג"ה זו מצויין לשו"ת הלק"ט ח"ב סרנ"ב, ואינו תח"י עתה לראות בו.

(75) בסו"ס תרכד כתב הרמ"א והובא בשו"ע אדה"ז שם ס"י (על צום ב' ימים) "יש לחוש לסכנה". – וכדי שלא יסתור א"ע, י"ל החילוק בפשטות:

(א) בנוגע ליוהכ"פ הרי הטעם דספיקא דיומא וכו' שוה בכל בנ"י – וכיון דלכמה מהם (להעיר מל' אדה"ז בשו"ע שם: "רוב הצבור כו'") "יש לחוש לסכנה", וביטלו רז"ל הטעם, בטל בנוגע לכולם.

*

טז. לאחר⁷⁷ שרבינו הזקן אומר ש"כל בעל נפש .. יחמיר על עצמו להשלים .. מספר הצומות לכל
עון ועון מעוונות החמורים שחייבין עליהם מיתה עכ"פ, ואפילו בידי שמים בלבד" (לא רק לפדות
בצדקה, אלא לצום בפועל ממש – פעם אחת (של מספר הצומות) תענית שלם, ועוד ב' פעמים – ד"פ
עד אחר חצות היום), מוסיף: "וכן לשאר עונות כיוצא בהן", היינו, שגם שאר עוונות שאין עליהם חיוב
מיתה, הרי הם "כיוצא בהן", בדומה לעוונות החמורים שחייבין עליהם מיתה⁷⁸ [כמו העלמת עין מן
הצדקה, ועוד, שעליהם אומר לקמן בפ"ז "שהן ממש כע"ז וג"ע וש"ד"], ולכן גם התעניות על עבירות
אלו (אף שאין בהם חיוב מיתה, אפילו לא מיתה בידי שמים), אין לפדותם בצדקה, אלא להתענות בפועל.
ומפרש ש"שאר עונות כיוצא בהן" שצריכים להתענות עליהם בפועל, הנה "כל לב יודע מרת נפשו
וחפץ בהצדקה" (כ"מ פשטות הסגנון דקאי רק אלפניו ולא גם אלפני פניו).

ואינו מובן:

(א) פשוט הדבר שמדובר אודות עבירות שהאדם "יודע" (וזוכר) שעשה אותם, שהרי על עבירות
ששכח עליהם או שמלכתחילה לא ידע אודותם, לא יתענה (ואפילו לא יתן צדקה). וא"כ, מהי כוונת
רבינו הזקן במ"ש "אשר כל לב יודע מרת נפשו"?

[ואין לומר שכוונת רבינו הזקן לחדש שצריך להתענות רק על עבירות ש"יודע", שזוכר בוודאות
שעשה אותם, ולא על עבירות שאינו זוכר בוודאות – כי:

(א) השאלה אודות ספק אם עבר – (א) אינה נוגעת לענין ד"יחמיר על עצמו" המבואר כאן, שהרי
שאלה זו היא גם אם אינו רוצה להחמיר (כיון שאינו "בעל נפש", או בנוגע לעבירות שבהם אין צורך
להחמיר) להתענות דוקא, אלא רוצה לפדות התעניות ע"י הצדקה. (ב) גם בענין ד"יחמיר על עצמו כו"ו"
יכולה להתעורר שאלה זו כשיש ספק בנוגע ל"עוונות החמורים שחייבין עליהם מיתה". וא"כ, מדוע
כתב זאת רבינו הזקן דוקא בנוגע לענין ד"יחמיר כו"ו", ובזה גופא – בנוגע ל"עונות כיוצא בהן"?

(ב) לפי פירוש זה לא מתאים הלשון "כל לב יודע כו"ו" – דאדרבא: כאן גופא מדבר אודות אלו שיש
להם ספק ואינם יודעים (ועל זה אומר שמספק אין צריך להחמיר), וא"כ, למה אומר "כל לב יודע כו"ו"?]

(ב) מקום הידיעה הוא במוח. ולמה אומר "לב יודע"? – מצינו אמנם לשון זה בפסוק⁷⁹, אבל מובן,
שרבינו הזקן לא מעתיק סתם לשונות של פסוקים, וכיון שכתב כאן הלשון "לב יודע", עכצ"ל שנוגע
לו כאן הענין ד"לב יודע" דוקא.

(ג) גם צריך להבין דיוק הלשון "לב יודע מרת נפשו" – דלכאורה, נוגע כאן הידיעה שעבר עבירות
אלו, ומהו הדיוק "יודע מרת נפשו"?

(ד) לשם מה מוסיף "וחפץ בהצדקה" – הרי כבר אמר בתחילת הענין שמדבר כאן אודות "בעל נפש
החפץ קרבת ה' לתתן נפשו כו"ו", ולמה צריך להוסיף "וחפץ בהצדקה"?

יז. והביאור בזה:

"ב"עונות כיוצא בהן" (שהם בדומה לעונות החמורים שחייבים עליהם מיתה) יש ענינים שיכולים

78) אין לפרש שכוונתו ב"וכן לשאר עונות כיוצא בהן" הוא
לעונות החמורים שחייבין עליהם מיתה שהן כיוצא הוצאת ז"ל
שמיירי לפניו, כי (א) "כיוצא בהן" הוא לשון רבים, ומקודם נקט
רק חטא אחד – הוצאת ז"ל. (ב) הרי כותב מקודם בפירוש "לכל
עון ועון כו"ו", והוצאת ז"ל נקט רק לדוגמא – "כגון", וא"כ אין
שום חידוש בשאר עונות כו".
79) משלי יד, יו"ד.

כשמספר ימים נדר (עיי"ש. רצ"ק). ובנדון דאגה"ת הרי המספר
דפ"ד תעניות הוא מפני שצ"ל ב"פ מב, ועד"ז בהתעניות דספ"ב
(ראה מ"ח מס' התשובה). אבל במ"ח (מס' התשובה רפ"א)
מקדים בפ"י ש"יכול למהר לעשותם – התעניות – בהפסקות".
ואכ"מ.

77) מכאן עד סוסי"ח – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א
(באידית), ונדפס בלקו"ש שם ע' 197 ואילך. במהדורא זו ניתוספו
איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

- 1 להיות גם בהיתר, כמו למשל כעס (שעל זה אומר לקמן בפ"ז "כל הכועס כאילו עוץ" ⁸⁰), שלפעמים
 2 אין זה עבירה, ואדרבה: "חייב לכעוס עליהם" ⁸¹. ובמילא יכול להתעורר ספק אם הכעס הי' בהיתר או
 3 באיסור ⁸². ועל זה אומר רבינו הזקן ש"אשר כל לב יודע כו" – שהלב יודע אם הדבר הי' באיסור.
 4 אך נשאלת השאלה: הרי יתכן שתהי' לו טעות, ובפרט שנוגע בדבר, ואע"פ שנדמה לו שהי' באופן
 5 המותר, הנה לאמיתו של דבר הי' הכעס באיסור, וא"כ, איך יכול לסמוך על ידיעתו?
 6 ועל זה מדגיש רבינו הזקן: "לב יודע מרת נפשו" – שאין זו ידיעת השכל, אלא הרגש הקשור עם
 7 הנקודה העצמית שבנפש שנאחזת בלב ⁸³, ובנקודה זו לא שייך טעות ⁸⁴.
 8 וכפי שמצינו לדינא בנוגע ליוהכ"פ ⁸⁵ נהרי גם יוהכ"פ קשור עם תשובה, ומגו דכן הוא ביוהכ"פ
 9 נמשך גם בעוד הלכות ש"אשר החולה אומר "צריך אני לאכול", ו"מאה רופאים אומרים שא"צ לאכול",
 10 הנה למרות שהרופאים הם בקיאים בחכמה, והחולה אינו יודע בשכלו, סומכים על החולה, כיון "שהלב
 11 יודע מרת נפשו".
 12 יח. ועדיין יכולים לשאול:
 13 הדין בנוגע ליוהכ"פ הוא בענין של אכילה, שהוא ענין מוחשי. ובזה מובן שהלב (שבו נאחז עצם
 14 הנפש) מרגיש זאת. משא"כ בנדוד, שמדובר אודות ענין רוחני, הנה אע"פ שמצד נפש האלקית יודע
 15 הוא, הרי כיון שנה"א היא בהעלם אצלו (שלכן נכשל בחטא, ועד לחטא שהוא "כיוצא בהם" מעונות
 16 שחייבין עליהם מיתה), איך יכולים לסמוך על ידיעתו?
 17 ועל זה אומר רבינו הזקן: "כל לב יודע כו", היינו, שכל לב יהודי מרגיש זאת.
 18 וכפסק הרמב"ם ⁸⁶ שכל אחד מישראל, אפילו מי "שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה",
 19 ועד שיש צורך שגויס יכפוהו לקיים המצוה, הנה בעת מעשה "רוצה לעשות כל המצות".
 20 אלא שהוא אינו יודע זאת, ולכן אפילו לאחר הכפי', כשמסכים לעשות המצוה, אומר "רוצה אני",
 21 ולא "חפץ ⁸⁷ אני";
 22 אבל כשמתעורר בתשובה, ש"עיקר התשובה בלב" ⁸⁸,
 23 – אפילו קודם שעשה הענינים "שיהי' לרצון לפני ה'", ואפילו קודם ש"עשה תשובה שלימה" ⁴⁹,
 24 אלא רק גמר בלבו לבל ישוב עוד לכסלה,
 25 ומכ"ש בנדוד, שכבר עשה תשובה שלימה, ומשתדל להיות מרוצה וחביב לפניו ית'. ובפרט שאינו
 26 מסתפק ב"חטאך בצדקה פרוק" ⁴⁵, ורוצה "לתקן נפשו להשיבה אל ה' בתשובה מעולה מן המובחר" –

והתנכלית ד"לרגוז" (משיחת ש"פ פינחס תשכ"ח (תורת מנחם חנ"ג ע' 322 ואילך. ושי"נ)).

(82) וספק זה (משא"כ ספק שמצד שכחה וכדומה) שייך רק ב"שאר עונות כיוצא בהן", ולא בעונות החמורים שחייבים עליהם מיתה, כמובן.

(83) ראה ד"ה ובראשי חדשיכם תערי"ב (המשך תערי"ב ח"א ע' נט). וקבל היהודים תרפ"ז (קונטרס פט) פ"ז (סה"מ תרפ"ז ע' קיז).

(84) ולכן כותב "אשר כל לב כו" בענין "יחמיר על עצמו כו" (ראה לעיל סט"ז) – דלא רק בענין של חיוב לא יטעה אלא גם בנוגע לחומרא כו'.

(85) יומא פג, א. שו"ע אדה"ז או"ח רסתר"ח.

(86) ה"ל גירושין ספ"ב.

(87) ההפך בין רצון לחפץ – ראה לקו"ת שה"ש כח, ד. ושי"נ. דרמ"צ צו, ב. ובכ"מ. וראה גם שו"ת הצ"צ אה"ע סי' רסג.

(88) תניא ח"א פכ"ט (לו, ב). וראה גם לעיל פ"א: "שיגמור בלבו".

(80) המקור לזה – ראה בהגהות הצ"צ לאגה"ת שם ובהערות שם (קיצורים והערות לתניא ס"ע לט. ריש ע' קמט). וראה גם לקו"ש ח"י ע' 20 הערה 33.

(81) שו"ע יו"ד סרמ"ז ס"א. (וברמב"ם ה"ל ת"ת פ"ד ה"ה – "לרגוז").

ואי"ז סותר למ"ש הרמב"ם ה"ל דעות פ"ב ה"ג "יראה עצמו שהוא כועס והוא אינו כועס", כי בהל' דעות שם, שמדבר אודות בניו וב"ב או ציבור, מספיק רק שיראה. משא"כ בהל' ת"ת שמדבר אודות תלמידים שא"א להטעותם, חייב לכעוס (או לרגוז) ממש.

ומ"ש אדה"ז בסוף ה"ל ת"ת "חייב להראות עליהם רוגז", אין כוונתו רק להראות ולא לכעוס (כברמב"ם ה"ל דעות שם) – כי פשוט שרבונו הזקן לא יחלוק (ובלי הבאת שום הוכחה) על הרמב"ם והמחבר, כי אם, שמכיון שהשו"ע של אדה"ז הוא "הלכות בטעמיהן" (הקדמת בני המחבר), כותב "להראות", כי הטעם שצריך לרגוז הוא בכדי שהתלמידים יראו שהוא רוגז (והיכא שיכול להטעותם, אסור לו לרגוז), ונקט אדה"ז הטעם

מתעוררת אצלו הנקודה העצמית שכלב, שמצדה נוגעים הענינים של רע ("מרת נפשו") בפנימיותו —
 "לב יודע", ואת הצדקת הנפש רוצה בפנימיות — "וחפץ בהצדקה",
 ולכן יכולים לסמוך עליו, כיון שלא שייך טעות בענינים הקשורים עם העצם.

*

יט. בפרק⁸⁹ ד' בתחלתו מביא רבינו הזקן מ"ש בזהר⁹⁰ שבתשובה יש ב' מדריגות: תשובה תתאה ותשובה עילאה. ובהמשך לזה מביא גם מ"ש בזהר⁹¹ ש"אין תשובה מועלת לפוגם בריתו כו", ושואל על זה: "והוא דבר תמוה מאד, שאין לך דבר עומד בפני התשובה"? ומתרץ: "ופי' בר"ח⁹² שכוונת הזהר שאין מועלת תשובה תתאה כ"א תשובה עילאה כו".

וצריך להבין:

כוונת רבינו הזקן בהבאת דברי הזהר "שאין תשובה מועלת לפוגם בריתו כו" היא — שבשביל זה יש צורך בתשובה עילאה (כפירוש הר"ח),

[וענין זה נוגע לו להסברה שתשובה עילאה ענינה "דיתעסק באורייתא" (שלכן יש צורך בתשו"ע לתיקון פגם הברית, דכיון שפוגם במוח, לכן התיקון על זה הוא "דיתעסק באורייתא דמחכמה נפקת", כדלהלן פ"ט⁹³),

וא"כ, מהו הצורך באריכות כזו [להביא תחילה מאמר הזהר "שאין תשובה מועלת כו", ולהקשות ש"הוא דבר תמוה מאד כו", ורק לאחר"ז להביא פי' הר"ח], בה בשעה שהי' יכול לכתוב בקיצור: "וגם מ"ש בר"ח עפ"י זה"ק שאין תשו"ת מועלת לפוגם בריתו ומוציא ז"ל כ"א תשו"ע כו"?

כ. והביאור בזה:

בהבאת מאמר הזהר "שאין תשובה מועלת כו" — אע"פ שתשובה עילאה מועלת — כוונת רבינו הזקן להורות שתשובה סתם היא תשובה תתאה, שלכן נאמר בזהר "שאין תשובה מועלת", כיון שתשובה סתם (שהיא תשו"ת) אינה מועלת.

מה נוגע לרבינו הזקן להשמיענו שתשובה סתם היא תשובה תתאה?

ובכן: נתבאר לעיל⁹⁴ שבאגה"ת רוצה רבינו הזקן להבהיר כיצד "קרוב מאד" לכל אחד מישראל להגיע לתשובה. וכיון שלתיקון פגם הברית יש צורך בתשובה עילאה, יכולה להתעורר השאלה: תשובה עילאה היא מדריגה נעלית, שאינה בנקל כ"כ, וא"כ, איך "קרוב מאד" לכל אחד מישראל לתקן החטא דפגם הברית?

ולכן מביא רבינו הזקן שבאותו זהר שבו נאמר (לפי פי' הר"ח) שתשו"ת אינה מועלת לפוגם בריתו, קורא תשו"ת בשם תשובה סתם. וכיון שתשובה מכפרת על כל החטאים, עכצ"ל שגם תשו"ת (הנקראת בשם תשובה סתם) מכפרת אפילו על פגם הברית⁹⁵. ומ"ש בזהר שאין תשובה (תתאה) מועלת לפוגם בריתו — הרי זה רק בנוגע לתיקון הפגם, אבל כדי שיחדל להיות רשע ("אויס רשע"), ולפעול שבירת מחיצה של ברזל המפסקת בינו לאביו שבשמים (שכל זמן שישנה מחיצה זו "א"א להתחיל לעבוד ה"י"⁹⁶) — הרי זה נעשה גם ע"י תשובה תתאה.

(93) ראה שיחת יום שמח"ת סי"ט (תורת מנחם חנ"ד ע' 193 ואילך).

(94) ש"פ האזינו סכ"ט; סל"ז (תורת מנחם חנ"ד ע' 83; ע' 90).

(95) להעיר מח"א פ"ז (יב, סע"א).

(96) תניא ח"א פי"ז.

(89) מכאן עד סוסכ"א — הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפס בלקו"ש חל"ט שם ע' 201 ואילך. במהדורא זו ניתוספו איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

(90) ראה זח"ג קכב, א.

(91) ראה זח"א ריט, ב.

(92) שעה"ק פי"ז (ד"ה עם היות).

1 כא. ועוד ענין בזה:

2 מזה שתשובה תתאה נקראת בשם תשובה סתם, מוכח, שהיא כוללת את כל הבחינות שבתשובה⁹⁷.

3 [וכמשנת⁹⁸ ל"אודות ד' הפסוקים שבהם נרמזים כל ד' הבחינות שבתשובה, שמביא רבינו הזקן⁹⁹

4 בנוגע לתשובה "לכל ישוב עוד לכסלה למרוד במלכותו ית" – כיון שגם התשובה דה' תתאה, בחינת

5 מלכות, כוללת את בחינות התשובה שבכל ד' האותיות].

6 והביאור בזה:

7 תנועת התשובה היא (לא תנועה של התפשטות ומציאות, אלא אדרבה) יציאה מעצמו, ביטול מציאותו

8 הקודמת (ותנועה זו היא גם¹⁰⁰ הדרגא התחתונה שבתשובה: "יעזוב רשע דרכו וגו'¹⁰¹ – לעזוב (ולצאת

9 מ)דרכו). וכיון שתנועת התשובה היא ביטול, לא שייך לחלק בין תשו"ת לתשו"ע.

10 וע"ד הידוע¹⁰² בענין ההפרש שבין אהבה ליראה, שבאהבה, כיון שענינה מציאות והתפשטות, הנה

11 כל מדריגה שבה היא ענין בפ"ע. משא"כ יראה, כיון שענינה ביטול, אי אפשר לחלק בין יראה תתאה

12 ליראה עילאה, כי עצם מהות היראה – תנועת הביטול – היא בשניהם בשוה,

13 ועד שאפילו יראת העונש (ולא רק יראה מהעונשים שלמעלה, אלא יראת הרצועה, שמתירא שבו"ד

14 יכה אותו), להיותה תנועה של יראה וביטול, הנה פנימיותה ואמיתיות מהותה היא היראה מהקב"ה – יראת

15 הרוממות. אלא שמצד ההעלם והסתור של הגוף, ונה"ב, נדמה לו שמתירא מהעונש¹⁰³.

16 [וכפסק הרמב"ם⁸⁶ שכאשר יהודי מקיים מצוה בחשבו שעושה זאת בגלל שגוים מכריחים אותו

17 לעשותה, פוסקת התורה שעשיית המצוה בפנימיות היא מצד רצון הנשמה לעשות כל המצוות].

18 וכמו ביראה, עד"ז הוא גם בתשובה¹⁰⁴, שגם המדריגה התחתונה שבתשובה, ואפילו תשובה מצד

19 יראת העונש (ששב בתשובה בכדי שלא ייענש), פנימיותה ואמיתותה – התשובה שמצד עצם הנשמה¹⁰⁵

20 ששבה להקב"ה – "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה"¹⁰⁶. אלא שמצד הקליפה של הגוף ונה"ב

21 שמסתירה על הנשמה, נדמה לו שעושה תשובה מצד יראת העונש.

22 וכיון שגם תשובה תתאה כוללת את כל הדרגות שבתשובה, הרי מובן, שגם על ידה נעשה (בהעלם

23 ובפנימיות) התיקון על פגם הברית. והצורך בתשובה עילאה (בגילוי) הוא בכדי שתיקון החטא יהי גם

24 בגלוי.

25 כן י"ל בדא"פ. ועצ"ע.

26 *

(101) ישע"י נה, ז.

(102) ראה תו"א ויקהל (בהוספות) קיד, ד. ביאור¹⁰²

לאדהאמ"צ אמור פא, א"ב. קונטרס העבודה פ"ג (ע' 18).

(103) ראה ד"ה ויחלום תש"ח פ"ו (סה"מ תש"ח ע' 84

ואילך). וראה גם אתהלך לאזניא ע' לא.

(104) ולהעיר שיעקר התשובה היא על היראה – ד"ה שופר

חצרות פ"ט ויר"ד (סה"מ תרצ"ט ע' 8 ואילך). וראה גם סה"מ

תקס"ב ח"א ע' רעז ואילך.

(105) ראה ד"ה שובה שם, שהתשובה – בכל הבחינות שבה

– היא מצד עצם נקודת היהדות, דוגמת בחי' הכתר. אלא

שתשובה דבחי' נפש היא מצד בחי' כתר דעשי, דבחי' רוח –

כתר דיצירה, ודבחי' נשמה – כתר דבריאה. וכיון שבבחי' הכתר

כל הבחינות מהותם אחד (כידוע בענין השתל' הכתרים זמ"ז),

נמצא שכל הבחינות שבתשובה – מהותם אחד (ראה גם תורת

מנחם חני"ד ע' 60).

(106) קהלת יב, ז. וראה לקו"ת ר"פ האזינו. ובכ"מ.

(97) וע"ד המבואר בח"א פ"ז (מח, ב) הטעם שצדקה נקראת

בשם מצוה סתם לפי שבה נכללים כל המצוות (כי בכל מצוה

מתעלה רק כח אחד מנפש החיונית, ובצדקה – כללות כח נפשו

החיונית).

מהמבואר בתניא שם הטעם שצדקה נקראת מצוה סתם "מפני

שהיא עיקר המצוות מעשיות ועולה על כולנה", מובן שעד"ז הוא

גם בנוגע לתשו"ת. וראה לקמן הערה 100.

(98) ש"פ וילך ס"ד ואילך (תורת מנחם חני"ד ע' 41 ואילך).

(99) לעיל פ"א.

(100) ואדרבה: מכיון שבבחי' זו לא ישנו ענין הגילויים, הרי

בה דוקא ה"ביטול" הוא ביותר, שע"י התשובה הוא יוצא לגמרי

ומתבטל ממהותו הקדום (משא"כ בחש"ע, מכיון שהתשובה הוא

מצד הרגש גילוי אור העליון, הרי גם בעת התשובה (והביטול)

יש בה התערבות הרגש האדם). וראה ד"ה שובה תרע"ג קרוב

לסופו (המשך תער"ב ח"א ע' קמו ואילך), שהתשובה דבחי' נפש

מגעת למעלה יותר מהתשובה דבחי' רוח ונשמה. עיי"ש.

כב. בהמשך¹⁰⁷ הפרק מביא רבינו הזקן את הפסוק¹⁰⁸ "כי חלק הוי' עמו וגו'", ומפרש: "חלק משם הוי' ב"ה".

ולכאורה אינו מובן: מה מחדש בזה – הרי הפירוש הפשוט ד"חלק ה'" הוא חלק משם הוי', ומהי כוונתו בהוספה "חלק משם הוי' ב"ה"?

ואין לומר שכוונתו בהוספה זו להדגיש דיוק הכתוב "חלק הוי' עמו", שבנ"י הם (לא סתם חלק מהקב"ה, אלא) חלק משם הוי',

– שהדגשה זו נוגעת לענין המבואר להלן שמקור הנשמות הוא מ"ויפח"¹⁰⁹, "מאן דנפח מתוכו נפח"¹¹⁰, ולכן צריך להדגיש שבנ"י הם חלק משם הוי' ב"ה, כיון ש"שם הוי' מורה על פנימיות החיות" (כפי שממשיך שם) –

כי, בשביל זה הי' מספיק לומר "חלק מהוי' ב"ה", שהרי כשמביא הפסוק "כי חלק ה' עמו" ומבאר "חלק מהוי' ב"ה", ברור כבר שהכוונה היא (לא סתם חלק מהקב"ה, אלא) חלק ממדרגת האלקות שנקראת הוי' דוקא.

וממ"ש "חלק משם הוי' ב"ה", ברור שכוונתו להדגיש את ענין השם. ואינו מובן: (א) הוי' הוא א' מז' שמות¹¹¹, וא"כ, מה מחדש רבינו הזקן בפירושו "חלק משם הוי' ב"ה"? (ב) מה נוגע להענין המבואר בפרק זה להדגיש "שם הוי'?"

וקושיא חזקה יותר: הבאת הפסוק "כי חלק הוי' עמו" היא כדי לבאר מעלת ישראל שהם מפנימיות החיות (לא ככל הנבראים, ואפילו מלאכים, שהם מחיצוניות החיות – שם אלקים), וא"כ, מה נוגע להדגיש "חלק משם הוי' ב"ה", ש"שם" היינו הארה בלבד?

כג. ויובן בהקדים קושיא נוספת:

הענין שמקור נשמות ישראל הוא מ"ויפח", ו"מאן דנפח מתוכי נפח" – מביא כבר רבינו הזקן בתניא לפנ"ז (בח"א רפ"ב), ושם אינו מביא הפסוק "כי חלק הוי' עמו". ולכאורה, כיון שהענין ד"ויפח", שנשמות הם מבחי' הפנימיות, מיוסד על הפסוק "כי חלק הוי' עמו" (שלכן מתחיל באגה"ת כאן בפסוק זה, ורק לאחר"ז מביא "כדכתיב ויפח כו'"), הי' צריך להביא פסוק זה גם בפעם הראשונה (ח"א רפ"ב) שמבאר שנשמות הם מבחי' הפנימיות?

וקושיא חזקה יותר: בתניא ח"א שם מתחיל: "ונפש השנית בישראל היא חלק אלוקה ממעל ממש", ועל זה מביא ראי' – "כמ"ש ויפח באפיו כו'". ואינו מובן: "אלוקה" ו"הוי'" הם ב' שמות שונים, והוי' הוא למעלה מאלוקה, כידוע ששם הוי' הוא שם המיוחד ושם העצם¹¹². וא"כ, איך מתאימים ב' הענינים: באגה"ת מבאר ש"ויפח" (שממנו נלקחים הנשמות) הוא "הוי'", ובח"א מבאר ש"ויפח" הוא "אלוקה"?

כד. והביאור בזה:

ב"הוי'" יש בכללות ב' מדרגות: (א) כפי שהוא א' מז' שמות שאינם נמחקים¹¹¹, אלא שבין השמות גופא הוא שם המיוחד. (ב) כפי שהוא למעלה מבחינת שם. וכידוע¹¹³ שיש מדרגת שם הוי' שאין בו אותיות כלל.

(111) שבועות לה, סע"א.

(112) סוטה לח, א. סנהדרין ס, א. כס"מ הל' ע"ז פ"ב ה"ז. פרדס שי"ט. מו"נ ח"א פס"א ואילך. עיקרים מ"ב פכ"ח.

(113) ראה גנת אגוז (להר"י גיקטליא) חלק הראשון שער ההוי' (ד, א). הובא בשל"ה ה, א. ונתבאר בסה"מ תרנ"ט ע' שפד.

המשך תרס"ו ע' תלא.

(107) מכאן עד סוסכ"ה – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפס בלקו"ש שם ע' 207 ואילך. במהדורא זו ניתוספו איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

(108) הווינו לב, ט.

(109) בראשית ב, ז.

(110) נסמן ב"מ"מ, הגהות והערות קצרות ב"לקוטי פירושים" לתניא רפ"ב (ע' לו).

- 1 ולכן מפרש רבינו הזקן בכתוב "חלק הוי' עמו" "חלק משם הוי' ב"ה", היינו, שנשמות הם חלק (לא
- 2 ממדרגה בהוי' כפי שהוא שלמעלה מבחי' שם, אלא) משם הוי'.
- 3 ועפ"ז מובן שהענין המבואר בח"א פ"ב אינו סותר לענין המבואר באגה"ת כאן – כי, גם "חלק
- 4 אלוקה ממעל" מורה על דרגא נעלית ביותר, כפי שמבאר הצ"צ בהגהותיו לתניא¹¹⁴ הפירוש ד"חלק",
- 5 ד"אלוקה" וד"ממעל"; ולאידך גיסא, גם "חלק הוי' עמו" פירושו חלק מ"שם הוי'". ונמצא, שבב'
- 6 המקומות מדובר אודות אותה מדרגה (וכפי שהצ"צ בהגהותיו שם מקשר את הענין ד"חלק אלוקה ממעל"
- 7 עם הענין ד"חלק הוי' עמו").
- 8 ועפ"ז מובן גם הטעם שבאגה"ת מביא הפסוק¹⁰⁸ "כי חלק הוי' עמו", ובח"א משתמש בלשון
- 9 הפסוק¹¹⁵ "חלק אלוקה ממעל": באגה"ת, כיון שנוגע לו הענין דשם הוי' (כדלהלן), לכן מביא את הפסוק
- 10 "כי חלק הוי' עמו". ובכדי שלא תהי' טעות בכוונה – מפרש "חלק משם הוי' ב"ה"; משא"כ בח"א
- 11 שנוגע לו (לא הענין דשם הוי', אלא רק) שנשמות הם מבחי' הפנימיות, משתמש בלשון "חלק אלוקה
- 12 ממעל".
- 13 כה. בהמשך הפרק, לאחר שאומר ש"שם הוי' מורה על פנימיות החיות שהיא למעלה מעלה מבחי'
- 14 האותיות", מתחיל: "וביאור הענין כו'", ומבאר שהשייכות של הנשמות לשם הוי' היא (לא רק מצד
- 15 כללות שם הוי', שמורה על פנימיות, אלא גם) לפי שבנשמות ישנם כל ד' האותיות של שם הוי'.
- 16 וענין זה בא בתור הקדמה להמבואר בפרקים הבאים¹¹⁶, שע"י החטא פוגמים בכל ד' אותיות שם
- 17 הוי', דכיון שבאיש ישראל ישנם כל ד' האותיות, הרי ע"י מעשה החטא (שכל מעשה קשור עם כל כחות
- 18 נפשו¹¹⁷), ה"ה מוריד את כל ד' האותיות.
- 19 ולכן נוגע לו להדגיש "חלק משם הוי' ב"ה", כיון שענין הפגם שייך רק בבחי' שם, בד' האותיות;
- 20 משא"כ בעצם הוי' שלמעלה מבחי' שם, לא שייך פגם.
- 21 וכיון שנשמות ישראל מושרשות בהעצמות (שלמעלה משם הוי'), לכן צריך להדגיש שכאן מדובר
- 22 אודות הענין כפי שהם "חלק משם הוי'", שדוקא שם שייך בחינת הפגם כו'; משא"כ מצד עצם הנשמה
- 23 המושרשת בעצמותו ית', הנה אפילו בשעת החטא כו' הרי היא "חבוקה ודבוקה בך"¹¹⁸.
- 24 כו. כ"ק אדמו"ר שליט"א הזכיר גם אודות הכינוס של צעירי חב"ד, שיהי' בדרכי נועם ובדרכי שלום,
- 25 ויהי' מזה קידוש שם שמים וקידוש שם ליובאוויטש.
- 26 [לאחרי ברכת המזון צוה כ"ק אדמו"ר שליט"א להכריז, שלא ידחפו, אלא כל אחד ישאר לעמוד על
- 27 מקומו לתפלת מעריב.
- 28 וקודם חלוקת כוס של ברכה אמר: אם רוצים שאחלק "כוס של ברכה" – אזי לא ידחפו, כי באם
- 29 ידחפו, אמסור למישהו אחר לחלק, ובמילא לא ידחפו!...].

פוגמים בכל ד' האותיות.

(117) כנ"ל שם.

(118) נוסח הושענות דיום ג' דחג"ס. וראה תניא ספכ"ד.

(114) קיצורים והערות לתניא ס"ע עב ואילך.

(115) איוב לא, ב.

(116) ספ"ז. וראה שיחת ש"פ וילך שבהערה 98, שבכל חטא

בס"ד. שיחת שבת חול המועד סוכות, ה'תשכ"ט.

בלתי מוגה

- א. בנוגע לשבת חול המועד סוכות – הנה מקריאת היום בתורה יש למצוא את הענינים שנוגעים ליום זה, וכמדובר כמ"פ שקריאת התורה בבוקר נוגעת ונמשכת על כל היום.
- ולהעיר, שכשם שהוא בתורה כן הוא גם במצוות, שהמצוות שמקיימים ביום זה נמשכים על כל היום; אבל, הסדר הוא, שלכל לראש מתחילים מהתורה, ואח"כ באים לענין המצוות, הן מצד סדר היום, והן מצד תוכן הענין, כמארז"ל¹ "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה" (וכפי שמבאר רבינו הזקן בהל' תלמוד תורה²), היינו, שכללות ענין המצוות נמשך מהתורה, ולכן צ"ל תחילה ענין התורה, ורק לאחר"ז יכול להיות ענין המצוות.
- [ואף שסדר היום הוא באופן שקריאת התורה היא בהמשך היום, ויש כמה מצוות שעושים לפני"ז – הרי הא גופא שידועים שבמשך היום תהי' הקריאה בתורה, נחשב כבר להתחלת היום בתורה.
- וע"ד שמצינו בנוגע לחג השבועות, זמן מ"ת, שבנ"י פעלו את הענין דמ"ת עי"ז שעמדו בתנועה של מס"נ בהקדימם נעשה לנשמע³, ועי"ז המשיכו את כח המס"נ שבתורה – אף שענין המס"נ גופא נעשה ע"י התורה שבה נתגלה ה"רז" דמס"נ, והרי עדיין לא ניתנה התורה].
- וכללות הענין בזה – כפי שרואים בנוגע לאדם התחתון (ומזה מובן גם בנוגע לאדם העליון):
- בנוגע למעשה האדם – הנה כדי שהמעשה יהי' באופן מתוקן, הרי זה רק לאחר שיענין זה הי' תחילה במחשבתו, שאז יכול להיות נמשך גם למעשה בפועל, ובאופן שהמעשה יהי' כדבעי למהוי. וכן בנוגע לדיבור, הן הדיבור לעצמו, והן הדיבור להזולת – שתחילה צ"ל ענין המחשבה, ולאח"ז יכול להיות נמשך בדיבור, ועד שמזה יבוא ענין המעשה כפי הראוי.
- וכשם שהדברים אמורים בנוגע למעשה בכלל, כן הוא בנוגע למעשה המצוות – שכדי שיהי' מעשה המצוה כדבעי, צ"ל תחילה ענין המחשבה והדיבור, שזהו כללות ענין ההבנה והשגה שבתורה (מחשבה), וכן ענין הדיבור שפועל תוספת הבנה והשגה, כמובן מדברי המשנה⁴ שמהדברים שהתורה נקנית בהם הם "דבוק חברים" ו"פלפול התלמידים", שזהו מצד ההוספה בהבנה והשגה שנעשית ע"י הדיבור, ובזה גופא – לא רק דיבור עם "חברים" שבערכו (שלכן נקרא בשם "חבר"), שבשכילם אינו צריך לצמצם ולהוריד את השכל למטה כ"כ, אלא גם עם "תלמידים" שהם למטה ממדריגתו, שבשכילם צריך לצמצם ולהוריד את השכל למטה ביותר, ודוקא עי"ז ניתוסף אצלו בהבנה והשגה בעומק ועריבות ("געשמאק") יותר, כמארז"ל⁵ "מתלמידי יותר מכולן";
- ועד"ז כדי שקיום המצוות יהי' כדבעי, צ"ל תחילה הבנה והשגה ועריבות אמיתית בענין זה, כך, שכל הכחות שלו יהיו חדורים בענינה של מצוה זו, שכן, אע"פ שידוע⁶ שקיום כל המצוות צ"ל כמו קיום החוקים, באופן ד"חוקה חקקתי כו"⁷ "ואין לך רשות להרהר אחרי"⁸, הנה כדי לקיים הציווי "כל חלב להוי"⁹, בהכרח לנצל את כל כחותיו, עד לכח ההבנה וההשגה, ולכן צ"ל קיום המצוות מתוך הבנה והשגה, ודוקא ע"י ההבנה וההשגה שבתורה, יכול להיות קיום המצוות כדבעי למהוי.
- ומזה מובן גם בנוגע לעניננו – שמצוות היום נמשכות מהקריאה בתורה שביום זה.
- ב. בשבת חול המועד קורין בתורה "פסל לך וגו'"¹⁰ – שזהו התיקון על מעשה העגל שהי' לפני"ז,

(1) קידושין מ, ב. וש"נ.

(2) פ"ד ה"ב-ג.

(3) שבת פח, א.

(4) אבות פ"ו מ"ו.

(5) תענית ז, א. וש"נ.

(6) נסמן בלקו"ש חט"ז ע' 248.

(7) תנחומא חוקת ג. במדב"ר רפ"ט.

(8) יומא סז, ב. פרש"י ר"פ חוקת.

(9) ויקרא ג, טז. וראה רמב"ם הל' איסורי מזבח בסופן.

(10) תשא לד, א.

- 1 ועל זה אמר הקב"ה למשה "פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים וגו'"¹⁰, ועי"ז פעל משה רבינו את
 2 הענין ד"סלחתי כדברך"¹¹ – ביוהכ"פ (אע"פ שפסוק זה נאמר בתורה בנוגע לחטא המרגלים)¹².
 3 ובהמשך לזה באה ההפטרה של שבת חול המועד סוכות – בענין מלחמת גוג ומגוג¹³, שהנקודה
 4 הפנימית שלה – ענינו של משיח (שזהו הנצחון של המלחמה).
 5 וכאן רואים את נקודת ההשתוות של קריאת התורה וההפטרה – ביטול והפיכת ענין בלתי רצוי.
 6 ג. והנה, בנוגע להפטרה דשבת חול המועד – כותב רבינו הזקן בשו"ע¹⁴: "בשבת שחל בחול המועד
 7 של פסח מפטירין העצמות היבשות"¹⁵, ובשבת של חול המועד סוכות מפטירין במלחמת גוג ומגוג, לפי
 8 שתחיית המתים עתידה להיות בניסן, ומלחמת גוג ומגוג בתשרי".
 9 והענין בזה¹⁶:
 10 החילוק בין ניסן לתשרי הוא – שבחודש ניסן לא נגמר עדיין גידול התבואה, אלא רואים רק ברכתו
 11 של הקב"ה על ששת החדשים שהיו גשמי ברכה וכו', שזוהי הנתינת כח מלמעלה בנוגע לזריעה, שתהי'
 12 בה ברכת ה' באופן שתהא הצמיחה "מאה שערים", כמ"ש¹⁷ "ויזרע גו' וימצא גו' מאה שערים ויברכהו
 13 ה'" ("שאמדה – למעשרות – ועשתה על אחת שאמדה מאה"); משא"כ חודש תשרי, שבא לאחרי
 14 עבודת האדם מלמטה למעלה – "באספך מגרנך ומיקבך"¹⁸, ומובן, שאסיפת התבואה והפירות יכולה
 15 להיות רק לאחרי ובמקום שבו היתה הזריעה והנטיעה כו'.
 16 וחילוק זה הוא גם בנוגע לדברי ימי ישראל:
 17 בחודש ניסן – ה' הגילוי מלמעלה למטה, מצד חסד העליון, ללא עבודת והכנת המטה, שהרי בני'
 18 מצד עצמם לא היו מוכנים לכך,
 19 – כי לא ה' אצלם אלא ענין האמונה בלבד, אבל "לא היו בידם מצות להתעסק בהם כדי שיגאלו"¹⁹,
 20 וגם לאחרי ש"נתן להם שתי מצוות, דם פסח ודם מילה .. שנאמר²⁰ מתבוססת בדמיון, בשני דמים"¹⁹,
 21 הרי זו עבודה שאינה בערך ליצי"מ (כמדובר פעם בארוכה²¹) –
 22 ועד כדי כך, שהקב"ה הוצרך לומר למשה רבינו "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים
 23 על ההר הזה"²², כיון שאפילו משה רבינו, לא מצא טעם "מה זכות יש לישראל שיצאו
 24 ממצרים"²³, עד שאמר לו הקב"ה: "דבר גדול יש לי על הוצאה זו, שהרי עתידים לקבל התורה על ההר
 25 הזה לסוף שלשה חדשים שיצאו ממצרים"²³ (כפי שידע הקב"ה בידיעה ברורה – שאינה בסתירה לענין
 26 הבחירה²⁴ – שכך תהי' המציאות).
 27 [ואף שחודש ניסן עתה אינו דומה לחודש ניסן הראשון, בעת יצי"מ, שאז ה' רק גילוי מלמעלה למטה,
 28 משא"כ עתה, שגם חודש ניסן בא לאחרי העבודה של כל השנה כולה²⁵ – הרי ידוע שבכל חודש ניסן
 29 נמשך מלמעלה אור עליון²⁶ שאינו תלוי בעבודת המטה, ואינו בערך למה שיכולים לפעול ע"י עבודת
 30 המטה, להיותו אור נעלה ביותר שאין אתעדל"ת מגעת שם].

(11) שלח יד, כ.
 (12) ראה לקו"ש חכ"ד ע' 570 הערה 10. וש"נ.
 (13) יחזקאל קאפיטל לח.
 (14) או"ח סת"צ סט"ז. וש"נ.
 (15) יחזקאל קאפיטל לו.
 (16) ראה גם שיחת שבת חוהמ"ס תשכ"ד בתחלתה (תורת מנחם חל"ח ע' 53 ואילך).
 (17) תולדות כו, יב (ובפרש"י).
 (18) פ' ראה טז, יג.
 (19) מכילתא ופרש"י בא יב, ו.
 (20) יחזקאל טז, ו.
 (21) ראה גם תורת מנחם ח"ב ע' 235 ובהערה 8. ע' 259 ובהערה 94.
 (22) שמות ג, יב.
 (23) פרש"י עה"פ.
 (24) ראה גם אג"ק ח"ח ע' רמ. וש"נ. לקו"ש חל"ז ע' 9 ואילך. תורת מנחם ח"ח ע' 225. הדרנים על הרמב"ם וש"ס ע' קד הערה 14.
 (25) ראה גם תורת מנחם סה"מ ניסן ע' קנד ואילך.
 (26) ראה תניא אגה"ק סי"ד.

משא"כ חודש תשרי – הרי אדרבה: כל ענינו הוא מלמטה למעלה, שכן, חודש תשרי בא לאחר¹
הקדמת חודש אלול, ר"ת "אני לדודי (מלמטה למעלה, ועי"ז) דודי לי"²⁷, עד לסיומו בימי הסליחות,
ולאח"ז באים ר"ה ויוהכ"פ, ועד לחג הסוכות, "חג האסיף"²⁸, שבו נעשית אסיפת כל עניני העבודה
דר"ה, עשיית ויוהכ"פ, וד' הימים שבין יוהכ"פ לסוכות, ובאופן גלוי, שלכן ישנו אז ענין השמחה²⁹.
ובהתאם לכך הוא גם החילוק בין הפטרה דשבת חוה"מ פסח לשבת חוה"מ סוכות:

כיון שענינו של חודש ניסן הוא הגילוי מלמעלה למטה, לכן בשבת חוה"מ פסח מפטירין העצמות
היבשות – כי, תחיית העצמות היבשות לא היתה מצד עבודתו של יחזקאל (שהי' כהן ונביא וראה את
המרכבה³⁰), אלא באופן של המשכה מלמעלה (ממקום שטוב ורע הם בהשוואה), כמ"ש³¹ "ונתתי בכם
רוח וחיותם", בדוגמת הרוח שיתן הקב"ה בתחיית המתים – "הקיצו ורננו שוכני עפר"³² – שתהי' לעתיד
לבוא, בחודש ניסן;

וכיון שענינו של חודש תשרי הוא העבודה מלמטה למעלה, לכן בשבת חוה"מ סוכות מפטירין
במלחמת גוג ומגוג – כי, ענין המלחמה קשור עם עבודת המטה, שלכן צריך ליקח כלי זיין וכו', אלא
שזהו באופן ש"אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם ה' אלקינו נזכיר"³³, "כי הוא הנותן לך כח גוי"³⁴,
וכמו כללות עבודת האדם בקיום התומ"צ, שהיא עבודת המטה, אלא ש"הקב"ה עוזרו"³⁵.
ד. וההוראה מזה:

סדר השנה הוא – שלכל לראש בא ראש השנה שבאחד בתשרי, ורק לאחר"ז באים לר"ה שבאחד
בניסן שהוא ר"ה למלכים³⁶ (ואילו ר"ה שקשור עם כל אחד מישראל הוא באחד בתשרי); ובזה מודגש
שהעיקר הוא העבודה מלמטה למעלה דוקא, אלא שאסור לומר "כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה"³⁷,
כי אם לידע שהכחות ניתנים מלמעלה, ובנוסף לזה יש צורך גם בעבודת המטה.

והרי זוהי שיטת חב"ד, שאין להסתפק בכך ש"צדיק באמונתו יחי"³⁸, "אל תקרי יחי' אלא יחי"³⁹,
אלא יש צורך בעבודת כל אחד שיתייגע בעצמו (והרי ענין היגיעה הוא כל ענין עבודת הבינונים⁴⁰) עם
כח ההבנה וההשגה שלו.

– בודאי יש צורך באמונת חכמים, וכמו ביצי"מ, ש"בזכות האמונה נגאלו אבותינו ממצרים"⁴¹,
"שלא אמרו היאך נצא למדבר בלא צדה, אלא האמינו והלכו... לכתך"⁴² אחרי במדבר בארץ לא זרועה"⁴³,
וכמו"כ מודגש ענין האמונה בחג הסוכות, שהו"ע "צילא דמהימנותא"⁴⁴; אבל נוסף לזה צ"ל גם ענין
ההבנה וההשגה⁴⁵.

* * *

ה. בנוגע לענין ד'הימים האלה נזכרים ונעשים⁴⁶ שישנו בכל עניני התומ"צ, הנה בנוגע לענינים
הבלתי-רצויים אין זה באופן שחוזרים ונשנים כו', אלא רק מזכירים ברמז שבעבר הי' ענין בלתי רצוי,
ואילו עיקר ההדגשה היא על התיקון וההפיכה לטוב. ולדוגמא – בקריאת היום: "פני ילכו"⁴⁷.

(27) שה"ש ו, ג. וראה שעה"פ עה"פ. לקו"ת פ' ראה לב, א ואילך. ועוד.

(28) משפטים כג, טז. תשא לד, כב.

(29) ראה יל"ש אמור רמז תרנד (בתחלתו).

(30) נזכר גם אודות החילוק בין המרכבה דייחזקאל למרכבה דישעי' (ראה חגיגה יג, ב. וראה גם לקו"ש חל"ח ע' 20 ואילך).

(31) יחזקאל לו, ו.

(32) ישעי' כו, יט.

(33) תהלים כ, ח.

(34) עקב ח, יח.

(35) סוכה נב, ריש ע"ב. וש"נ.

(36) ר"ה בתחלתה.

(37) עקב שם, יז.

(38) חבקוק ב, ד. וראה מכות בסופה. תניא פל"ג. ובכ"מ.

(39) ראה לקו"ד ח"א קלא, א. קמא, ב. סה"ש תש"ד ע' 133.

ועוד.

(40) ראה תניא פל"ה.

(41) מכילתא בשלח יד, לא. ועוד.

(42) ירמ' ב, ב.

(43) פרש"י בא יב, לט.

(44) ראה זח"ג קג, א.

(45) חסר הסיים (המו"ל).

(46) אסתר ט, כח.

(47) תשא לג, יד.

ומזה מובן גם בנוגע להפטרה במלחמת גוג ומגוג – שעיקר הכוונה בזה היא לא בנוגע למלחמה עצמה, אלא בנוגע לנצחון המלחמה כו'.

ו. וענין זה מודגש ביותר ביום השבת, שהרי "אין עצב בה" 48, וכל ענינו הו"ע התענוג – "וקראת לשבת עונג" 49.

ובהדגשה יתירה בשבת חול המועד:

ובהקדם החילוק בין ימות החול לשבת ויו"ט – שבנוגע לימות החול נאמר 50 "ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך", מצד ישוב העולם, משא"כ בשבת ויו"ט. ובנוגע לשבת ויו"ט גופא – "אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד" 51 – הנה יו"ט הוא "ממוצע" בין ימות החול לשבת, שאסור בכל המלאכות חוץ ממלאכת אוכל נפש (ובמילא תלוי הדבר בו – בהתאם לצורך שלו באוכל נפש), ואילו שבת אסור גם במלאכת אוכל נפש, "אלא יהא בעיניו כאילו כל מלאכתו עשוי" 52, וכיון שתורת אמת אומרת כן, הרי כן הוא באמת – ש"כל מלאכתו עשוי".

אמנם, אע"פ שיום השבת הוא למעלה מענין המלאכה, הרי אמרו חז"ל 53 "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת", והיינו, שהאכילה של יום השבת היא מהטירחא של ימות החול, ונמצא, שביום השבת יש חלק שבו נכללת הטירחא והמלאכה של ימות החול, שע"ז נעשית האכילה דשבת.

ובזה יש עילוי מיוחד בשבת חול המועד – שגם ימות החול שלו אינם חול סתם, אלא "חול המועד", "מקרא קודש" 54, כך, שאין לו שייכות כלל לענין של מלאכה.

ומזה מובן, שכאשר נמצאים בשבת חול המועד, לא שייך כלל ענין בלתי-רצוי, אלא רק ענינים טובים, שפועלים תענוג כו'.

ז. אמנם, אמיתית ענין העונג הוא דוקא כאשר הענינים שנמשכים מלמעלה אינם באופן של "נהמא דכיסופא" 55, אלא ע"י עבודת המטה דוקא, ובלשון חז"ל 56: "אדם רוצה בקב שלו מתשעה קבים של חבירו" (וע"ז ניתוסף שלימות גם בה"תשעה קבים" שמקבל מלמעלה 57).

וענין זה מודגש גם ביום השבת – שאע"פ ש"כל מלאכתך עשוי", הנה "כל המתפלל בע"ש ואומר ויכולו .. נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית" 58, היינו, שבכל נקודה ונקודה שבמעשה בראשית יש לאדם העובד שותפות עם הקב"ה 59.

ולכן קבעו בשבת חול המועד להזכיר בהפטרה ברמז ענין בלתי-רצוי – בשבת חול המועד פסח: "העצמות היבשות" (דאף שנאמר "ונתתי בכם רוח וחייתם", הרי מ"מ מזכירים שהיו "עצמות היבשות"); ובשבת חול המועד סוכות: מלחמת גוג ומגוג – שבה מודגשת מעלת עבודת האדם בהפיכת הענין הבלתי-רצוי לטוב.

[ובזה גופא – לא רק בשבת חול המועד סוכות שבחודש תשרי, שענינו מלמטה למעלה, אלא גם בשבת חול המועד פסח שבחודש ניסן, שאף שענינו מלמעלה למטה, מ"מ, צ"ל בו גם ענין של עבודת המטה – שזהו ענין האמונה, שדוקא "בזכות האמונה נגאלו אבותינו ממצרים", וכן בנוגע לתחיית המתים (ש"עתידה להיות בניסן"), ש"האומר אין תחיית המתים מן התורה .. כפר בתחיית המתים .. לא יהי"

(54) ראה שו"ע אדה"ז שם רסרמ"ב בהגה"ה. וש"נ.

(55) ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. לקו"ת צו ז, ריש ע"ד. ובכ"מ.

(56) ב"מ לח, א.

(57) ראה גם לקו"ש חל"ג ע' 119. ועוד.

(58) שבת קיט, ריש ע"ב. שו"ע אדה"ז שם רסרס"ח. וש"נ.

(59) ראה גם תורת מנחם חנ"ב ריש ע' 50. וש"נ.

(48) ע"פ משלי יו"ד, כב. וראה ירושלמי ברכות פ"ב סה"ז.

הובא בתורה מ"ד – מו"ק כג, ב.

(49) ישע"י נח, יג.

(50) יתרו כ, ט.

(51) ביצה לו, ב (במשנה). וש"נ.

(52) מכילתא ופרש"י עה"פ. שו"ע אדה"ז או"ח סש"ו סכ"א.

וש"נ.

(53) ע"ז ג, סע"א.

1 לו חלק בתחיית המתים⁶⁰, וטעם הדבר (דלכאורה איך יכול להשתנות דבר שהובטח ע"י נביא⁶¹) – כי,¹
2 ללא האמונה חסר בענין עבודת המטה].

3 ועי"ז ניתוסף עוד יותר בענין השמחה, ועד ששמחה פורצת גדר⁶² – פורצת דייקא, ולא מבטלת,³
4 היינו, שיש מציאות של גדר, אלא שהשמחה פורצת זאת⁴⁵.

5 * * *

6 ח. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה חסידים ואנשי מעשה כו'.

7 * * *

8 ט. בהמשך להמדובר לעיל (ס"ג) שבחג הסוכות, "חג האסיף", אוספים את כל עניני העבודה דר"ה
9 ויוהכ"פ – הרי מובן שאז נעשית גם ההמשכה מלמעלה ביתר הרחבה.

10 והכלי לזה הוא – ענין הצדקה, הן צדקה בגשמיות והן צדקה ברוחניות, ולכל לראש בפשטות –
11 שאינו מסתפק בקבלת ההשפעה מהקב"ה לעצמו, אלא הוא משתף גם אחרים בהשפעות שמקבל מהקב"ה
12 – "להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניים כו"⁶³.

13 וכיון ש"כמים הפנים לפנים וגו'"⁶⁴, הנה כדי שההמשכה מלמעלה תהי' באופן שלמעלה ממדידה
14 והגבלה, צריכה גם נתינת הצדקה למטה להיות באופן שלמעלה מהגבלה, כמבואר בכ"מ⁶⁵ שע"י הבל"ג
15 דלמטה פועלים המשכת הבל"ג האמיתי דלמעלה.

16 וזהו שענין הצדקה צ"ל באופן שלמעלה ממדידה והגבלה – לא רק מצד ענין התשובה, הן תשובה
17 על חטאים, כמ"ש⁶⁶ "וחטאך בצדקה פרוק", שצריך להרבות בזה באופן שלמעלה מהגבלה⁶⁷, והן עבודת
18 התשובה באופן ש"הרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה"⁶⁸, לבחי' הבל"ג דלמעלה, אלא גם בתור כלי
19 להשפעה מלמעלה באופן שלמעלה ממדידה והגבלה.

20 ולכן מצינו הדגשה מיוחדת בחג הסוכות בנוגע לענין הצדקה⁶⁹, ומחג הסוכות נמשך ענין זה על כל
21 השנה כולה⁷⁰.

22 * * *

23 י. אע"פ שבחג הסוכות ישנם כמה ענינים וכמה מצוות, וכמסופר בגמרא⁷¹ בנוגע לשמחת בית
24 השואבה, ש"לא ראינו שינה בעינינו", כיון שהיו עסוקים במשך רוב היום בכו"כ ענינים, מ"מ, ישנה
25 הדגשה מיוחדת בנוגע ללימוד התורה.

26 וכמו בנוגע לד' המינים, שאע"פ שהמובחר שבהם הוא האתרוג, שיש בו טעם ויש בו ריח, מ"מ,
27 "לא מברכין אלא על נטילת לולב . . הואיל ובמינו גבוה מכולן"⁷², ולכן, "שדרו של לולב צריך שיצא
28 מן ההדס טפח . . כדי לנענע בו"⁷³, והרי לולב, שיש בו טעם ואין בו ריח, מורה על ענין התורה⁷⁴.

(68) קהלת יב, ז. וראה לקו"ת ר"פ האזינו. ובכ"מ.
(69) ראה ר"ד ליל א' דחה"ס (בעת הסעודות) ס"ג (תורת
מנחם חנ"ד ס"ע 94). וש"נ.
(70) חסר סיום והמשך השיחה (המו"ז).
(71) סוכה נג, א.
(72) שם לו, ב.
(73) שם לב, ב.
(74) ויק"ר פ"ל, יב.

(60) סנהדרין צ, סע"א.
(61) ראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"י ה"ד.
(62) ראה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך. ועוד.
(63) רמב"ם הל' יו"ט פ"ו הי"ח.
(64) משלי כז, יט.
(65) ראה תורת מנחם ח"ל ע' 75 הערה 152. וש"נ.
(66) דניאל ד, כד.
(67) ראה תניא אגה"ת פ"ג. אגה"ק ס"י.

- 1 יא. והענין בזה – שהנהגתו של יהודי צריכה להיות באופן ד"עשה תורתך קבע"⁷⁵.
- 2 ובהקדמה – שאע"פ שבכללות בני"י ישנו החילוק בין יששכר, יושבי אוהל, שעיקר ענינם הוא לימוד
- 3 התורה, לזבולון, בעלי עסק, שעיקר ענינם הו"ע הצדקה, ובכללות יותר – ענין המצוות, שהרי מצוה
- 4 סתם קאי על צדקה⁷⁶, מ"מ, צריך להיות אצל כל בני"הן ענין התורה והן ענין הצדקה וכללות קיום
- 5 המצוות.
- 6 ועוד זאת, שגם הציווי "עשה תורתך קבע" נאמר לא רק לאלו השייכים לקו דיששכר, כמו תלמידי
- 7 הישיבות, אלא גם לכל בני"י, כי, בהמשך ל"עשה תורתך קבע" נאמר "ומלאכתך עראי", ובנוגע לתלמידי
- 8 הישיבות לא שייך אפילו הענין ד"מלאכתך עראי", ועכצ"ל, שהחידוש הוא בנוגע לאלו השייכים לקו
- 9 דזבולון, שגם הנהגתם צריכה להיות באופן ד"עשה תורתך קבע ומלאכתך עראי".
- 10 כלומר: גם כשלומד תורה במשך ט"ו רגעים ביום, הרי זה צ"ל באופן ד"עשה תורתך קבע", ואז
- 11 יומשך מרגעים אלו על כל היום כולו⁷⁷, ובדוגמת זריעת הגרעין, שע"י העבודה הראוי, השקאה וכו',
- 12 נעשה ענין הצמיחה – "ארץ ממנה יצא לחם"⁷⁸, ועד שמגרעין קטן בכמות, צומח אילן נושא פירות,
- 13 ועד ש"וימצא גו' מאה שערים ויברכהו הוי"⁷⁹.
- 14 וזהו גם המענה על הטענה: היתכן שלמרות שישנם כו"כ מדידות והגבלות, החל מההגבלה ד"יום
- 15 ולילה לא ישבותו"⁷⁹, דורשים ממנו "עשה תורתך קבע" – כיון שישנו הענין ד"ויברכהו הוי", הוי'
- 16 דייקא, שזהו"ע שלמעלה ממדידה והגבלה, שהרי הוי' פירושו ה' הוה ויהי' כאחד⁸⁰, והיינו, שגם
- 17 בהגבלה דה' הוה ויהי', נמשך בחי' הבל"ג, ועי"ז נעשים ה' הוה ויהי' כאחד.
- 18 וכאשר טוען שאינו רואה זאת, ואדרבה, הוא רואה שהארץ קשה והשנה קשה – אומרים לו, שגם
- 19 "בארץ ההיא גו' בשנה ההיא", "שהארץ קשה והשנה קשה"¹⁷, פועלת ברכת ה' שיתחפך המצב, ועד
- 20 שמוצא "מאה שערים"¹⁷.
- 21 ואדרבה: מצד ענין האתהפכא, שהחושך נהפך לאור, נעשית שמחה גדולה יותר (שלכן ישנו ענין
- 22 השמחה בחג הסוכות דוקא), וכמו בענין השמחה גופא, שפורצת גדר⁶², והיינו, שישנה מציאות של
- 23 גדרים, ואעפ"כ פורצת השמחה את כל הגדרים.
- 24 יב. ומחג הסוכות – שבו ישנה הדגשה מיוחדת בנוגע לענין התורה, שזהו ענינו של הלולב (כנ"ל
- 25 ס"י) – נמשך ענין זה על כל השנה כולה.
- 26 ולהעיר, שגם ענין השמחה שייך במיוחד לתורה, כפי שמצינו בדברי הרמב"ם בסוף הלכות לולב
- 27 בביאור גודל מעלת השמחה בעבודת ה', ש"אין הכבוד והגדולה אלא לשמוח לפני ה', שנאמר⁸¹ והמלך
- 28 דוד מפזז ומכרכר לפני ה' וגו'" [אף שמיכל בת שאול לא הבינה זאת, כיון שאין זו הנהגה שמצד טו"ד
- 29 אפילו דקדושה⁸²], והרי הנהגת דוד שהי' "מפזז ומכרכר לפני ה'" היתה בגלל הארון, שזהו"ע התורה.
- 30 [המשך הענין ע"ד הארון שהיו בו הלוחות ושברי לוחות – נכלל בשיחה שהוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר
- 31 שליט"א, ונדפסה⁸³ בלקו"ש חכ"ו ע' 252 ואילך].
- 32 יג. ובהמשך להאמור ע"ד הדגשת ענין לימוד התורה בחג הסוכות – יש לצאת מידי ספק וללמוד
- 33 פירוש רש"י בפרשת השבוע (כפי שעוררו על זה), שכן, אע"פ שבשבת חול המועד סוכות לא קוראים
- 34 פרשת השבוע, מ"מ, לומדים פרשה זו בשיעורי חת"ת. ולכן ידובר עתה אודות פירוש רש"י בפ' ברכה:

(79) נח ח, כב.

(80) זח"ג רנז, סע"ב. פרדס ש"א פ"ט. שו"ע אדה"ז רס"ה.

תניא שעשהיה"א פ"ז (פב, א). ובכ"מ.

(81) שמואל-ב ו, טז.

(82) ראה גם תורת מנחם ח"ד ע' 59 ובהערה 26.

(83) בשילוב שיחת פורים תשמ"ה.

(75) רמב"ם הל' ת"ת פ"ג ה"ז. וראה לקו"ש ח"י"ד ע' 347.

וש"נ.

(76) ראה תניא פל"ז (מח, ב).

(77) ראה סה"ש תרצ"ט ס"ע 339 ואילך. וראה גם תורת

מנחם חל"ד ע' 272. וש"נ.

(78) איוב כח, ה.

על הפסוק⁸⁴ "עמים הר יקראו שם יזבחו זבחי צדק כי שפע ימים יינקו ושפוני טמוני חול" – מפרש רש"י: "עמים – של שבטי ישראל, הר יקראו – להר המורי" יאספו .. ושם יזבחו ברגלים זבחי צדק. כי שפע ימים יינקו – יששכר וזבולון, ויהא להם פנאי לעסוק בתורה. ושפוני טמוני חול – כסוי טמוני חול, טרית וחלזון וזכוכית לבנה היוצאים מן הים ומן החול, ובחלקו של יששכר וזבולון הי', כמ"ש במסכת מגילה⁸⁵ וכו". ואח"כ מוסיף רש"י: "ד"א עמים הר יקראו, ע"י פרקמטיא של זבולון, תגרי אומות העולם באים אל ארצו .. והם אומרים .. נלך עד ירושלים ונראה מה יראתה של אומה זו ומה מעשי, והם רואים .. ומתגייסין שם, שנאמר שם יזבחו זבחי צדק".

וצריך להבין:

(א) למה לא מספיק פירוש אחד בפסוק זה, אלא יש צורך בפירוש נוסף ("ד"א")?

(ב) "עמים" – בכל מקום קאי על אומות העולם, וא"כ, מהו הכרחו של רש"י לחדש שהפירוש "עמים" כאן הוא "עמים של שבטי ישראל"?

(ג) כיון שרש"י מוסיף עוד פירוש, "ד"א עמים הר יקראו .. תגרי אומות העולם באים אל ארצו כו", שלפי זה קאי "עמים" על אומות העולם, כבכל מקום – הרי גם אם יש לרש"י הכרח לפרש "עמים של שבטי ישראל", הי' לו לפרש זאת בפירוש הב', ולפרש בפירוש הא' כבכל מקום ש"עמים" קאי על אומות העולם?

(ד) רש"י מפרש ש"הר" קאי על "הר המורי" (ולא הר אחר), בגלל ש"הר" סתם הוא ההר הידוע, שעליו נאמר בפרשת העקדה⁸⁶ "בהר (הידוע, שבו) ה' יראה" (לעמו); אבל מהו הכרחו של רש"י ש"עמים הר יקראו" קאי על עולי רגלים, דלכאורה, עפ"ז הוצרך הכתוב לומר "עמים הר יאספו", ולא "יקראו"?

(ה) הפסוק "עמים הר יקראו וגו'" בא בהמשך לפסוק שלפניו⁸⁷ "ולזבולון אמר שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך": בהמשך ל"יששכר באהליך" – נאמר "עמים הר יקראו וגו'", ובהמשך ל"זבולון בצאתך" – נאמר "כי שפע ימים יינקו וגו'". ולכאורה: כיון שבפסוק הראשון הקדים הכתוב זבולון ליששכר, הי' לו להקדים גם "שפע ימים יינקו וגו'" (שקאי על זבולון) ל"עמים הר יקראו" (שקאי על יששכר)?

(ו) מדוע מפרש רש"י על "שפע ימים יינקו", "יששכר וזבולון, ויהא להם פנאי לעסוק בתורה" – דלכאורה, הפנאי לעסוק בתורה שייך ליששכר, ולא לזבולון?

(ז) מדוע הוצרך רש"י להביא בפירוש "שפוני טמוני חול" כל פרטי הענינים ד"טרית וחלזון וזכוכית לבנה (היוצאים מן הים ומן החול)" – דאף שכולם נזכרו במסכת מגילה, הרי אין ענינו של רש"י להעתיק דברי הגמרא, כי אם לפרש פשוטו של מקרא, ובפסוק זה נוגע רק ה"חלזון", כמפורש בגמרא: "כולן צריכין לך (לזבולון) ע"י חלזון"?

(ח) מדוע מציין רש"י למסכת מגילה, אף שבדרך כלל אינו מציין את המקומות שמהם מביא פירושו. ובפרט שבמסכת מגילה נאמר "שפוני זה חלזון, טמוני זו טרית, חול זו זכוכית לבנה", ואילו רש"י משנה את הסדר וכותב "טרית וחלזון וזכוכית לבנה", וא"כ, הי' רש"י צריך להביא מתרגום יונתן בן עוזיאל: "ויתפרנקון מן טריתא וחלזונא כו'", כהסדר שבפירוש רש"י?

וכמדובר כמ"פ שכל הענינים צריכים להיות באופן המוכרח מפשטות הכתובים, וכפי שיתבאר לקמן⁸⁸.

* * *

(87) לג, יח.

(88) הביאור – לא הגיע לידינו לע"ע (המו"ל).

(84) לג, יט.

(85) ו, א.

(86) וירא כב, יד ובפרש"י.

- 1 יד. בהמשך להמדובר לאחרונה אודות לימוד אגרת התשובה – הי' מן הראוי שיקבעו שיעורים
2 ללמוד אגה"ת, ולשנן בע"פ כו', אבל לפועל לא איכפת הדבר לאף אחד...
3 ולהעיר, שמעבר לים קבעו שיעורים ללמוד אגה"ת, וא"כ, כאן היו בודאי צריכים לעשות כן, ולפועל,
4 הרי זה להיפך: דוקא כאן לא עושים מאומה בענין זה.
5 ואין לתרץ ע"פ פתגם הצ"צ⁸⁹ שדוקא בסמיכות לים שורר יובש ("אָרום דעם ים איז טרוקן") – כי
6 ה"יובש" הוא שלא לפי ערך ה"ים"...!
7 ובכל אופן, נתעכב עתה על ענין באגרת התשובה, בכדי לעורר ע"ד לימוד אגה"ת בפועל.
8 טו. הביאור באגה"ת פ"הו בענין "יעקב חבל נחלתו" – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א ונדפס
9 בלקר"ש ח"ט ע' 215 ואילך⁹⁰.

(90) משיחות חודש תשרי שנה זו.

(89) ראה "מבוא" לקונטרס "ומעין" ע' 25. סה"ש תש"ב ע' 110.

וראה גם תורת מנחם חמ"ח ע' 232.

המשך ביאור למסכת תמיד ליום שני עמ' א

בשעת ומקום עבודה. אבל אין הטעם משום שמא יפח בהם, אלא
מפני שאין זה שעת ומקום עבודה, ולא ניתנו בגדי כהונה ליהנות
מהם.
מקשה הגמרא: ועדיין מה הועלת בדחייתך, והא גופה קא קשיא –
והרי מהסיפא עצמה יש להקשות כן ולהוכיח שהילוך מותר,
שהרי כתוב בסיפא, ומניחין אותן תחת ראשיהן, ואם כן שבע מינה
– מוכח מזה שבגדי כהונה ניתנו ליהנות בהם, שאם לא כן מדוע
מותר להניח ראשו עליהם בשנתו. מתרצת הגמרא: אימא – אמור
בכוונת המשנה, שלא היו מניחים ממש תחת ראשיהם, אלא רק
כנגד – על ידן ראשיהם.
כיון שפירשנו שאסור להניח את בגדי הקדש תחת ראשו, ובצד
ראשו מותר, הגמרא מוכיחה מכך דין לגבי תפילין: אמר רב פפא,
שבע מינה – יש להוכיח מזה שהתירה המשנה להניח את בגדי
הכהונה בצד ראשיהם בשעת השינה, שגם לענין תפילין, מן הצד
שריין – מותר להניחם בצד ראשו בשעה שהוא ישן, ולא תישינן
דקמא מיגנדר ונפיל עליהו – ואין חוששים שמא יתגלגל בתוך
שנתו, ויפול עליהם, כשם שבבגדי הכהונה אין חוששים לזה.
הגמרא שבה ומוכיחה שאין כוונת המשנה שהניחו את בגדי
הכהונה תחת ראשיהם ממש, ודנה לענין הנאה מכלאים שבבגדי
הכהונה. מוסיפה הגמרא: ה"י נמי מסתברא – כך אכן מסתבר
דכוונת המשנה שהניחו את בגדי הכהונה כנגד ראשיהן ולא ממש
תחתם. לפי דאי אגרת – שאם תאמר שהניחו תחת ראשיהן ממש,
נ"י – האף אמנם שלא יקשה איך נהנו מבגדי הכהונה משום
מעילה, לפי שנאמר דניתנו ליהנות בהן גם שלא בשעת עבודה,
אבל תיפוק ליה – הלא גם בלא איסור זה, יש לאסור ליהנות
מבגדי הכהונה שלא בשעת עבודה, משום איסורא – איסורן
דקלאים, שהאבנט שבבגדי הכהונה היה עשוי מתכלת שהוא צמר
וממש שהוא פשתן, והוא שעטנו ואסור בהנאה.

בברייתא, אין פוחתין משלשה עשר גזרין הממונים על העזרה,
ומשבעה אמרין הממונים על הגזברים. רבי נתן אומר, אין פוחתין
משלשה עשר גזרין כנגד שלשה עשר שיערים שהיו בבית המקדש.
מפרשת הגמרא, כשנבא לדעת לפי משנה זו כמה שיערים היו
בעזרה, דל – הורד משלשה עשר שיערים הללו חמשה שיערים דהר
הבית – של הר הבית, פשו להו תמניא דעזרה – ונשארו להם
שמונה שיערי עזרה. אלמא איכא תנא דאמר תמניא הו – מוכח
מזה, שיש תנא הסובר ששמונה שיערים היו בעזרה. ואיכא – ויש
גם תנא דאמר שבעה שיערים היו בעזרה, והוא התנא במסכת
מדות (פ"א מ"ד) שהוא לעיל. וכיון שכן יש לומר שהתנא במסכת
דאמר – (הסובר) שרק חמשה שיערים הו – (היו) בעזרה. והוא התנא
של המשנה הראשונה במסכת מדות, שאמר שהלויים היו שומרים
בחמשה שיערי עזרה.
הגמרא מבררת את דין ההנאה מבגדי כהונה בשעת עבודה ושלא
בשעת עבודה. שנינו במשנתנו: שהכהנים לא היו ישינים בבגדי
קדש. מדייקת הגמרא: מדברי המשנה משמע, שרק ישינה בבגדי
כהונה הוא הדבר הותר, משום שיש לחוש שמא יפח בהם,
וגנאי הוא לבגדי קדש. אבל בהילוך בבגדי הכהונה אין איסור, והיו
מחליכים בהם אף שלא בשעת עבודה, ואף שלא במקום עבודה.
ואם כן, שבעת מינה – יש לך ללמוד מזה, שבגדי כהונה ניתנו
ליהנות בהן – מותר ליהנות מהם, גם שלא בשעת ובמקום עבודה.
דוחה הגמרא: אמר – אמרו בני הישיבה, לעולם יש לומר שהוא
הדין דאפילו הילוך נמי – (גם כן) לא הותר, והא דקתני – ומה
שכתבה המשנה שלא היו ישינים, ולא כתבה שלא היו מהלכים,
הוא משום דבעי למיתנא סיפא – שרצה התנא לכתוב בסוף ענין
זה, אלמא היו פושטין ומניחין אותן – (את בגדי הקדש) תחת
ראשיהן כשבאו לישון, וכיון שדין זה עוסק בדין בגדי הקדש
בשעת השינה, מטעם זה קתני רישא נמי – כתב התנא גם בתחילה,
שלא היו ישינים בבגדי הקדש, אף שאכן אסור גם להלך בהם שלא

בס"ד. שיחת ליל שמחת תורה (קודם הקפות), ה'תשכ"ט.

בלתי מוגה

א. [כ"ק אדמו"ר שליט"א קידש על היין, ואח"כ התחיל לנגן הניגון "ושמחת בחגך". ואח"כ אמר:]
 אע"פ שישנה הוראת כ"ק מו"ח אדמו"ר¹ בנוגע לשמח"ת שלא לצאת י"ח קידוש, אלא לקדש בעצמו,
 הרי נשתנו העתים והטבעיים, ולא עוד אלא שבהסכמתו נהגו כבר באופן אחר.
 ולכן, אם ישנם עדיין כאלו שלא קידשו – יקדש א' מהם, ויוציא י"ח את כולם, כך, שגם הם יוכלו
 להשתתף בהתוועדות, באמירת לחיים על יין או יי"ש.

*

ב. בכלל ישנם אצל האדם ב' הנהגות: יש הנהגה שאדם עושה דבר באופן פתאומי, בתור הוראת
 שעה, ללא הכנה קודמת; ויש הנהגה שבאה לאחרי הכנה כו'.

ומובן, שיש מעלה בדבר שנעשה ע"י הכנה, שתחילה מתבונן בזה וכו' – שאז הרי זה באופן מסודר
 יותר, וחודר בו לגמרי; אבל לאידך גיסא, יש גם מעלה בדבר שנעשה פתאום ללא הכנה – שזהו ענין
 נפשי יותר, שכן, דבר שנעשה לאחרי הכנה של התבוננות בהבנה והשגה, עשייתו היא באופן מוגבל לפי
 הגבלת שכלו, משא"כ דבר שנעשה ללא הכנה, עשייתו היא מתוך רגש לבבי ("האֶרְצִיק") יותר, וקשור
 יותר עם עצם הנפש שבלב², ובמילא אין לו הגבלות.

וב' הנהגות אלו ישנם גם בנוגע לקיום התומ"צ בכל השנה, ועאכו"כ בחודש תשרי שהוא חודש כללי
 על כל השנה [דאף ש'החודש הזה לכם ראש חדשים גו"ו³ נאמר על חודש ניסן, הרי זה רק בנוגע
 לכללות החדשים, אבל בנוגע להתחלקות לפרטים, לשבועות וימים, שעות ורגעים, הנה חודש תשרי הוא
 הראשון והכללי], החל מר"ה שהוא יום כללי על כל השנה [כמודגש בשמו (כתורת המגיד⁴ שהשם מורה
 על תוכן הדבר שנקרא בשם זה) – "ראש השנה", ולא תחילת השנה⁵, להיותו בדוגמת ראש האדם, שהוא
 לא רק התחלת הגוף, אלא הוא כולל את כל עניני הגוף ומחי' אותם, ועד"ז בנוגע לר"ה, שכל הענינים
 והעבודות כו' של כל השנה כלולים בר"ה] – שגם בו ישנם ב' אופני הנהגה הנ"ל.

וע"פ הידוע⁶ שעניני ר"ה שהם באופן ד"בכסה" באים בהתגלות "ליום חגיגו"⁷, ב"זמן שמחתנו", חג
 הסוכות, שמע"צ ושמח"ת, וכידוע⁸ שכל הענינים שפועלים בר"ה ע"י קו המרירות, פועלים בשמע"צ
 ושמח"ת ע"י קו השמחה – הרי מובן, שגם ב"זמן שמחתנו" ישנם ב' ענינים אלו, כדלקמן.

ג. והענין בזה:

מהענינים העיקריים בר"ה – ענין ההכתרה, כמארז"ל⁹ "אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם"
 (וכמשנ"ת במכתב הכללי¹⁰ שזהו ענין עיקרי בר"ה).

ועוד ענין עיקרי בר"ה – תקיעת שופר, שהרי "מצות היום בשופר"¹¹, והיינו, שעיקר ופנימיות היום
 הו"ע השופר.

(6) ראה שם נד, סע"ג ואילך. ובכ"מ.

(7) תהלים פא, ד.

(8) ד"ה ביום השמע"צ תרצ"ה פכ"ו (סה"מ קונטרסים ח"ב שלט, א). – נעתק ב"היום יום" כב תשרי, שמע"צ. וראה גם תורת

מנחם – רשימת היומן ע' שג.

(9) ר"ה טז, סע"א. וש"נ.

(10) מימי הסליחות תשכ"ח (אג"ק חכ"ה ע' רמט ואילך).

(11) שם כו, ב. כז, א.

(1) ראה שיחות ליל שמח"ת תש"ד; תש"ט בתחלתם (סה"ש תש"ד ריש ע' 32; תש"ט ע' 281). וראה גם שיחת ליל שמח"ת

תשכ"ה בתחלתה (תורת מנחם חמ"א ריש ע' 96). וש"נ.

(2) ראה המשך תער"ב ח"א פל"ה. וראה גם לקו"ש חל"א ע' 75 הערה 49. תורת מנחם חנ"ד ע' 121. וש"נ.

(3) בא יב, ב.

(4) או"ת בתחלתו (סי"ד).

(5) ראה לקו"ת דרושי ר"ה נח, א ואילך. ובכ"מ.

- 1 ומהחילוקים שביניהם (נוסף על החילוק בזמן, שענין ההכתרה מתחיל משקידש היום, משא"כ תק"ש
2 מתחיל רק מעלות השחר¹²):
- 3 ענין ההכתרה בא לאחר הקדמת ההתבוננות בהבנה והשגה כו', שכן, כדי שתהי' אצלו הכרה בהענין
4 ד"תמליכוני עליכם", יש צורך להתבונן תחילה בגדלות הבורא כו', וככל שתגדל ההכנה ע"י ההתבוננות
5 כו', תהי' גם ההכתרה ד"תמליכוני עליכם" באופן נעלה יותר. וזוהי העבודה דר"ה שבאה לאחר ההכנה
6 של חודש אלול (ובפרט בסיומו – ימי הסליחות).
- 7 אך ישנה גם העבודה דר"ה שבאה ללא הכנה – שזהו"ע דתקיעת שופר, שעל זה אין צורך בהכנה,
8 שהרי "כל הקולות כשרים בשופר"¹³, והו"ע של פשיטות – קול פשוט – שלמעלה מהתבוננות בהבנה
9 והשגה, וכידוע¹⁴ שענין השופר הוא הצעקה מעומק הלב ("א הארציקער אויסגעשריי") אבא אבא... מצד
10 ההתקשרות העצמית של בני"ה להקב"ה כמו בן לאביו, אשר, גם כאשר הבן מגיע להתכלית להיות מהות
11 בפ"ע, כשנעשה בר-מצוה, הנה גם אז "יכול למסור נפשו בשביל אהבת אביו", ועאכו"כ בנוגע לנש"י,
12 "בנים אתם לה' אלקיכם"¹⁵ (ולא רק סתם בן, אלא "בני בכורי ישראל"¹⁶, שזוהי מעלה מיוחדת בבן גופא,
13 שהרי יכול להיות בן (יחיד) שאינו בכור), ש"הנשמה .. אינה נפרדת ממנו ית' כלל", "רק כולא חד"¹⁷,
14 הרי בודאי נרגשת ההתקשרות העצמית שלמעלה מהבנה והשגה. – יכולה אמנם להיות התבוננות בזה,
15 אבל גם אז, הנה הצעקה "אבא אבא" הו"ע עצמי שלמעלה מהבנה והשגה.
- 16 ולהעיר גם ממ"ש הרמב"ם¹⁸ ש"תק"ש בר"ה .. רמז יש בו כלומר עורו ישינים משנתכם (השוכחים
17 את האמת בהבלי הזמן כו') .. וחזרו בתשובה", והרי זה כמו בגשמיות, שכאשר רוצים להעיר את הישן,
18 אין נפק"מ באיזה אופן עושים זאת – אם ע"י הקריאה בשמו, ע"י דחיפה ("א טורקע") או נגיעה קלה,
19 ובלבד שיתעורר משנתו, והיינו, שזהו ענין שלמעלה מפרטים – ענין עצמי.
- 20 ד. וכללות הענין בזה – שיש אמנם מעלה בעבודה (ובהתאם לכך גם בברכת כתיבה וחתימה טובה
21 שנמשכת מלמעלה) שבאה מצד החשבון ומצד הבנה והשגה, אבל, בני"ה אינם מסתפקים בכך, אלא רוצים
22 להגיע ולהמשיך ממקום שלמעלה מהבנה והשגה – "יבחר לנו את נחלתנו"¹⁹, שזהו הענין ד"אבינו"
23 שאומרים עוד לפני "מלכנו", שמורה על ההתקשרות העצמית שלמעלה מהבנה והשגה.
- 24 וכתורת הבעש"ט²⁰ על הפסוק²¹ "תפלה לעני כי יעטוף ולפני הוי' ישפוך שיחו", שהמבוקש של העני
25 הוא ש"לפני הוי' ישפוך שיחו", היינו, לא באמצעות ב"ד של מעלה, אלא הוי' עצמו, ובזה גופא – "לפני
26 הוי'", היינו, הפנימיות דהוי', ועד –למעלה משם הוי'²².
- 27 ובהתאם לכך, הנה אף שמצד ב"ד של מעלה בטוחים בני"ה שנמשכה כתיבה וחתימה טובה, וכדאי
28 בטור²³ שכבר בערב ר"ה "יודעין שהקב"ה יעשה להם נס כו'", מ"מ, לא מסתפקים בכך, אלא רוצים
29 בהקב"ה עצמו, ובלשון חז"ל²⁴: "אנא נסיב מלכא", ולא "דוכסין ואיפרכין כו'"; הוא לא זקוק לאף
30 אחד, גם לא לשומר הפתחים... הוא רוצה רק את הקב"ה בעצמו!
- 31 ה. וכמו"כ ישנם ב' קוין אלו בחג הסוכות, שמע"צ ושמח"ת (שבאמת הרי הם יו"ט אחד, שכן, אע"פ
32 ששמע"צ הוא "רגל בפני עצמו"²⁵, הרי מזה שנקרא בשם "שמיני עצרת", מוכת, שבא בהמשך והו"ע
33 אחד עם שבעת ימי הסוכות²⁶):

דאשתקד ס"ד (תורת מנחם חנ"א ס"ע 142). וש"נ.

(21) שם קב, א.

(22) ראה לקו"ת אחרי כו, ג ואילך. ובכ"מ.

(23) או"ח סוסתקפ"א.

(24) איכ"ר פ"ג, ח.

(25) סוכה מח, רע"א. וש"נ.

(26) ברשימת ההנחה: שבתושב"כ מודגש ההמשך לחג

הסוכות, ובתושב"ע"פ מודגש היותו "רגל בפני עצמו", כמבואר

במאמר אדמו"ר מהר"ש.

(12) שם כח, א. וראה שו"ע אדה"ז או"ח רסתקפ"ח. וש"נ.

(13) שם כז, ב.

(14) ראה תורת מנחם ח"ב ע' 5. וש"נ.

(15) פ' ראה יד, א.

(16) שמות ד, כב.

(17) לקו"ת שם סב, ד.

(18) הל' תשובה פ"ג ה"ד.

(19) תהלים מז, ה.

(20) כתר שם טוב סז"ז. וראה גם שיחת ליל שמח"ת

- חג הסוכות – קשור עם ענין של הבנה והשגה, כמ"ש²⁷ "בסוכות תשבו גו' למען ידעו דורותיכם וגו'",¹
 וכמדובר כמ"פ²⁸ שאין זה רק ענין של כוונה שבאה בהוספה על המצוה עצמה (שיכולה להתקיים גם
 ללא הכוונה), כמו בכל המצוות, אלא הכוונה היא חלק מקיום המצוה עצמה (כמו בתפילין וציצית)²⁹.³
 ועוד זאת: "בסוכות תשבו שבעת ימים", באופן ש"כל יומא ויומא עביד עבדתי"³⁰, והיינו, שזהו ענין
 שיש בו התחלקות פרטים, שקשור עם הבנה והשגה דוקא.⁵
- וגם מצות נטילת ד' מינים קשורה עם ענין ההבנה וההשגה – כפי שמצינו בספרים כמה טעמים
 ורמזים במצוה זו, למה נבחרו ד' מינים אלו דוקא, וכי"ב. ועוד זאת, שעצם המצוה ד"ולקחתם לכם"³¹
 קשור עם כו"כ פרטים מיוחדים, והיינו, שזהו ענין שנמשך בהתחלקות פרטים, שקשור עם הבנה והשגה
 דוקא, כנ"ל.⁹
- אבל בימים האחרונים – שמע"צ ושמח"ת – אין מצוה הקשורה עם פרט וענין מיוחד, אלא "מצות
 היום בשמחה"³² (כמו "מצות היום בשופר"), היינו, שהענין העיקרי של היום הו"ע השמחה,¹¹
 ושמחה זו אינה כמו השמחה בימים שלפנ"ז מצד כללות הציווי "ושמחת בחגך"³³, הקשורה עם בשר
 ויין³⁴, שמורה על ענין ההבנה וההשגה דוקא, שכן, אף שגם בשמע"צ ושמח"ת צ"ל בשר ויין, הרי לא
 בזה הוא החידוש דשמע"צ ושמח"ת; החידוש דשמע"צ ושמח"ת הוא בכך שהשמחה היא למעלה ממדידה
 והגבלה, וגם כשיש בשר ויין, הרי זה רק כדי להסיר את ההעלמות וההסתרים כו"³⁵. ובדוגמת הצועק
 "אבא אבא" (בתק"ש), שיכול להיות בזה ענין של הבנה והשגה, אבל לא בזה מתבטאת הצעקה "אבא
 אבא".¹⁷
- וענין זה מתבטא באופן השמחה של שמע"צ ושמח"ת: לוקחים ספר תורה – לא תושבע"פ שעיקר
 ענינה הבנה והשגה, אלא דוקא ס"ת, תושב"כ, ודוקא כפי שהס"ת מכוסה במעיל, כך, שאין יכולים
 לקרות בה, ורוקדים עמה – לא עם הראש, אלא דוקא עם הרגל, ועד לעקב שברגל, שהוא החלק היותר
 תחתון שבגוף, ודוקא על ידו נעשית הגבהת כל הגוף, כולל גם הראש, שענינו הבנה והשגה³⁶.²¹
- ועוד זאת, שהשמחה והריקודים עם הס"ת אינם לאחרי קריאת התורה (ביום) – לפי מנהגנו, ובשאר
 קהילות – גם בלילה), שאז יש מקום לומר שהשמחה היא מצד ההתבוננות בתוכן הקריאה, אלא עושים
 זאת קודם קריאת התורה, שבזה מודגש שאין זה ענין הקשור עם הבנה והשגה.²⁴
- יכול להיות אמנם טעם בהבנה והשגה על ענין השמחה, וכנוסח הפיוט³⁷: "אברהם שמח בשמחת
 תורה, יצחק שמח וכו' משה שמח וכו'", אבל לא בגלל זה היא השמחה שלו; פיוט זה אומרים רק באמצע
 היום, ואילו עיקר שמחתו של יהודי בשמח"ת היא מצד היותו בנו של הקב"ה – "בנים אתם לה'
 אלקיכם"³⁸, שזהו"ע של התקשרות עצמית שלמעלה מהבנה והשגה.²⁸
- ו. וההוראה מזה:²⁹
- גם במשך כל השנה צריכה להיות עבודתו של כל אחד מישראל בב' הקוין הנ"ל – הן בענינים שבאים
 ע"י הבנה והשגה, לאחר ההכנה כו', והן ענינים שלמעלה מההגבלות של הבנה והשגה, החל מענין
 הקבלת עול כו"³⁹.³¹
- וכאשר העבודה היא באופן האמור, אזי פועלים שתקויים הבקשה "מלוך על העולם כולו בכבודך"³⁹,³³

(34) ראה פסחים קט, א. וש"נ.
 (35) ראה כתר שם טוב סק"ז. ששצ"ב, ובהנסמן בהערות
 וצינונים לשם.
 (36) ראה גם שיחת ליל שמח"ת דאשתקד ס"ב (תורת מנחם
 חנ"א ע' 141). וש"נ.
 (37) "שישו ושמחו" דשמחת תורה.
 (38) חסר קצת (המו"ל).
 (39) נוסח תפלת ר"ה.

(27) אמור כג, מב-מג.
 (28) ראה גם תורת מנחם חנ"ד ע' 95. וש"נ.
 (29) ראה ב"ח לטווא"ח ס"ח. סתרי"ה.
 (30) זהר ח"א רה, סע"א. ח"ג צד, ריש ע"ב.
 (31) שם, מ.
 (32) ראה שיחת שמח"ת תש"ג ותש"ה ס"ב (סה"ש תש"ג ריש
 ע' 8, תש"ה ע' 58).
 (33) פ' ראה טז, יד.

- 1 כיון שבנ"י ממשיכים ומגלים זאת בעולם, ופועלים בעולם שיתנהג ע"פ צדק וישר, עי"ז שבני נח יקיימו
2 המצוות שנצטוו עליהם, ועד שפועלים שלום בכל העולם.
3 וכמו"כ בנוגע לחייו הפרטיים של כאו"א מישראל – שכאשר "בחוקותי תלכו וגו'", אזי "ונתתי
4 גשמיכם בעתם"⁴⁰, בבני חיי ומזוני רויחי.

* * *

- 6 ז. ידוע שכל הענינים הם באופן של כלל ופרט⁴¹, וכפי שרואים בכללות הבריאה, כמו בצומח,
7 שתחילה ישנו הגרעין שהוא באופן של נקודה, ומזה באים אח"כ כל הפרטים, וכן הוא בחי ומדבר,
8 שתחילה ישנה הטיפה בכללות, ואח"כ באים מזה כל הפרטים.

- 9 וכן הוא בתורה (ואדרבה: הסיבה לכך שכן הוא בעולם, היא, בגלל שענין זה ישנו תחילה בתורה)
10 – שישנם כל פרטי תרי"ג מצוות התורה, וישנו גם הכלל של כל תרי"ג המצוות כפי שכלולים בעשרת
11 הדברות, כפי ש"רבינו סעדי" פירש .. לכל דבור ודבור מצוות התלויות בו"⁴².

- 12 ובכללות יותר – כפי שכלולים בשני דברות הראשונים "אנכי ולא יהי' לך"⁴³, כפי שמבאר רבינו
13 הזקן⁴⁴ ש"הם כללות כל התורה כולה, כי דבור אנכי כולל כל רמ"ח מ"ע, ולא יהי' לך כולל כל שס"ה
14 מל"ת", וממשך, "ולכן שמענו אנכי ולא יהי' לך לבד מפי הגבורה"⁴⁵ – דלכאורה ממה-נפשך: אם יש
15 צורך בדיבורו של הקב"ה בעצמו – היו צריכים לשמוע מפי הגבורה כל עשה"ד, ולא רק אנכי ולא יהי'
16 לך בלבד; ואם בכל שאר הדברות אין צורך לשמוע מהקב"ה עצמו, אלא די בכך ש"וירד ה' על הר
17 סיני"⁴⁶ כדי להאמין במשה ("וגם כך יאמינו לעולם"⁴⁷) שהקב"ה דיבר עמו – למה הוצרכו לשמוע מפי
18 הגבורה אנכי ולא יהי' לך? ! אך הענין הוא – "מפני שהם כללות כל התורה כולה".

- 19 ובכללות יותר – כמאמר הבעש"ט⁴⁸ שכל התורה נכללת בתיבה הראשונה של עשה"ד: "אנכי". וענין
20 זה מצינו גם בנגלה דתורה (כמו כל הענינים⁴⁹) – כדברי הגמרא במסכת שבת⁵⁰ ש"אנכי" ר"ת "אנא
21 נפשי כתבית יהבית", והרי ענין זה קאי לא רק על עשה"ד, אלא על כל התורה כולה, הן תושב"כ והן
22 תושבע"פ.

- 23 ובכללות יותר – הרי זה נכלל באות א' הראשונה דתיבת "אנכי", שכוללת את כללות הענין ד"אנכי",
24 עשה"ד, וכל התורה כולה.

- 25 וכפי שאמר פעם כ"ק מו"ח אדמו"ר,

- 26 – בנוגע למעלת שיטת לימוד האל"ף-בי"ת והנקודות באופן שלומדים תחילה הא"ב בפ"ע, ולאח"ז
27 הנקודות, החל מ"קמץ א' א'" (ולא כפי שרצו המשכילים לשנות את סדר הלימוד באופן שיהי' בקיצור
28 זמן), שענין זה קשור עם קדושת האותיות, ורואים במוחש שדוקא כאשר לומדים באופן כזה ניתוסף
29 ביראת שמים⁵¹.

- 30 ולהעיר, שבזמן שלפני ביאת המשיח, כשכל הדברים מתבררים ומתלבנים כו"⁵², גם חכמי הפדגוגיא
31 (תורת החינוך) הגיעו אל האמת, שדוקא הלימוד באופן כזה, כפי שהי' נהוג מקדמת דנא, מצליח יותר,
32 אע"פ שהלימוד באופן אחר הוא בקיצור זמן. –

(47) שם, ט.

(48) ראה בן פורת יוסף כג, ד. וראה גם תורת מנחם חמ"ח

ע' 429. וש"נ.

(49) ראה גם תורת מנחם חנ"ד ע' 5 הערה 26. וש"נ.

(50) שבת קה, א (לגירסת הע"י).

(51) ראה תורת מנחם חט"ז ע' 142. וש"נ.

(52) ע"פ דניאל יב, יו"ד.

(40) ר"פ בחוקותי.

(41) ראה גם תורת מנחם חנ"ג ע' 318. וש"נ.

(42) פרש"י משפטים כד, יב.

(43) יתרו כ, ב"ג. ואתחנן ה, ו"ז.

(44) תניא רפ"כ.

(45) מכות כד, רע"א. וש"נ.

(46) שם יט, כ.

- 1 שהלימוד ד"קמץ א' א' קשור עם הא' ד"אנכי הוי' אלקיך", שכולל את כל התורה כולה⁵³.
- 2 ומזה מובן גם בנוגע להאמור לעיל אודות ב' עניני ואופני העבודה, מצד הבנה והשגה, והתקשרות
- 3 עצמית שלמעלה מהבנה והשגה [בנוגע לר"ה – ענין ההכתרה, והענין דתק"ש; ובנוגע לזמן שמחתנו –
- 4 חג הסוכות ונטילת ד' מינים, והשמחה דשמע"צ ושמח"ת] – שמצד ענין ההתכללות (כידוע⁵⁴ שכל מצוה
- 5 כלולה מכל המצוות, שלכן "העוסק במצוה פטור מן המצוה"⁵⁵) הנה בכל ענין גופא ישנם ב' אופנים
- 6 הנ"ל, כדלקמן.
- 7 ח. ויש לבאר תחילה בנוגע לר"ה:
- 8 בנוגע לענין ההכתרה שנת"ל שזהו"ע שקשור עם הבנה והשגה – הרי כיון שענין ההכתרה נעשה
- 9 ע"י בני, הנה מלבד הענין ד"מלכנו" ("תמליכוני עליכם"), יש בזה גם הענין ד"אבינו", שבוזה מודגשת
- 10 ההתקשרות העצמית שלמעלה מהבנה והשגה.
- 11 ובנוגע לענין דתק"ש שנת"ל שזהו"ע שלמעלה מהבנה והשגה – הרי נוסף על התקיעה שהיא קול
- 12 פשוט, ישנם גם שברים ותרועה, שאינם באופן של פשיטות, אלא יש בהם כבר ציור, ומדידה והגבלה
- 13 – ג' קולות, וג"פ ג' קולות וכו', והרי ענין הציור קשור כבר עם הבנה והשגה כו'.
- 14 ט. ויש להוסיף ולהעיר, שעפ"ז יש לבאר השייכות ד"תרועה" לענין השבירה ("צובראָכנקייט") –
- 15 שהרי "תרועה" הוא גם מלשון שבירה⁵⁶ – כי, כשנעשה ענין של ציור, מדידה והגבלה של השכל כו',
- 16 אזי יש צורך להזהיר ולהבטיח ("באָוואַרענען") שלא יהי' ענין של ישות, והיינו ע"י השבירה כו'; משא"כ
- 17 בתקיעה, שענינה קול פשוט שלמעלה ממדידות הגבלות – אין צורך אפילו להזהיר על זה.
- 18 ועוד להעיר, שבענין תק"ש נרמז סדר העבודה:
- 19 ההתחלה היא בענין התקיעה, שהו"ע הקבלת עול, ולאח"ז צ"ל גם שברים ותרועה, שהו"ע הציור
- 20 דהבנה והשגה.
- 21 וכמו בכל יום, שהתחלת היום היא בענין הקבלת עול – "מודה אני" (ולא מבין אני), ולאח"ז צ"ל
- 22 ענין ההבנה וההשגה.
- 23 אמנם, גם לאחר השברים תרועה חוזרים ותוקעים תקיעה, כי, גם לאחר ההבנה וההשגה של השכל,
- 24 צריך לידע שהתכלית הו"ע הקבלת עול.
- 25 ועד שבאים לתקיעה גדולה של יום הכיפורים, הקשורה גם עם התקיעה דלעתיד לבוא⁵⁷ – "והי' ביום
- 26 ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים גו' והנדחים וגו'"⁵⁸, ע"י משיח, ש"צמח שמו"⁵⁹, שביאתו שייכת
- 27 במיוחד לשמח"ת: "בא יבוא צמח בשמחת תורה", וכן "דוד שמח בשמחת תורה"³⁷ – "ועבדי דוד מלך
- 28 עליהם. . נשיא להם לעולם"⁶⁰, יבוא ויגאלנו בקרוב ממש.
- 29 * * *
- 30 י. בהמשך להמדובר לעיל (ס"ז) בנוגע לענין ההתכללות – הנה גם ב"זמן שמחתנו" (חג הסוכות,
- 31 שמע"צ ושמח"ת) גופא ישנם ב' אופני העבודה הנ"ל:
- 32 בנוגע לחג הסוכות – הנה אע"פ שמצות סוכה קשורה עם הבנה והשגה, "למען ידעו גו'", ויש בה
- 33 התחלקות פרטים, ז' ימים (כנ"ל ס"ה), מ"מ, יש בה גם ענין שלמעלה מהבנה והשגה, כי, מצד ענין
- 34 ההבנה וההשגה, "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים",
- 35 הי' צ"ל חג הסוכות בחודש ניסן שבו יצאו בני"י ממצרים, ואעפ"כ נקבע חג הסוכות בחודש תשרי דוקא,

(57) ראה שם ס, רע"ג. ובכ"מ.

(58) ישע"י כז, יג.

(59) זכרי' ו, יב.

(60) יחזקאל לו, כד"ה.

(53) ראה אג"ק שלו ח"ז ע' קמו. סה"ש תש"ג ע' 144.

(54) נסמן בתורת מנחם חנ"ד ע' 171.

(55) סוכה כה, סע"א. וש"נ.

(56) ראה לקו"ת דרושי ר"ה נה, ד. ובכ"מ.

1 שבו אין מקום בשכל לעשות סוכה⁶¹ – לא למחסה מהשמש (כבימות הקיץ), וגם לא מפני הגשמים,
2 שהרי סוכה שאין הגשמים יכולים להכנס בה פסולה⁶², כך, שזהו ענין שלמעלה מהבנה והשגה, היפך
3 השכל.

4 ועוד זאת, שאע"פ שמצות סוכה קשורה עם הבנה והשגה, הרי זה ענין של מקיף בלבד, ולא רק כמו
5 המקיף ללבוש, שהוא לפי מדת אברי הגוף, ואינו דומה הלבוש של הגוף ללבוש של הרגל, ועד"ז בשאר
6 הלבושים (כפי שמצינו בהלכות שבת שיש י"ח בגדים⁶³), אלא באופן שמקיף את הראש והרגל בשוה,
7 שהרי הסוכה כוללת ראשו ורובו של האדם, ועד שיש דעה שגם שולחנו – שזהו"ע חלקו בעולם – צריך
8 להיות נכלל בסוכה יחד עם ראשו ורובו בשוה⁶⁴, וכל זה – בה בשעה שענין ההבנה וההשגה שייך רק
9 לראשו, אבל לא לרובו. ומזה מוכח שיש בסוכות גם ענין שלמעלה מהבנה והשגה.

10 ועד"ז בנוגע למצות נטילת ד' מינים, שאע"פ שזהו ענין של הבנה והשגה, ויש בו התחלקות פרטים
11 (כנ"ל ס"ה), מ"מ, אין זה באופן שיש צורך בהקדמת התבוננות (דלכאורה, כיון שזהו ענין של הבנה
12 והשגה, צריך להקדיש משך זמן להתבוננות בזה, ורק לאחר"ז יצא י"ח קיום המצוה), אלא "מדאגבהי"
13 נפיק ביי"ט⁶⁵, והיינו, לפי שיש בזה גם ענין עצמי שלמעלה מפרטים כו'.

14 וכן לאידך גיסא – שבשמע"צ ושמח"ת יש גם ענין של הגבלה, כפי שמצינו בנוגע לשמחת יו"ט
15 שב"ד היו שולחים שלוחים כו'⁶⁶ (להבטיח שלא יהיו ענינים בלתי-רצויים כתוצאה מהשמחה).

16 ובגלל זה הנה גם בשמע"צ ושמח"ת תשכ"ט ישנה ההגבלה על שתית משקה – ג' כוסיות⁶⁷,
17 – עבור אלו שהם למטה מגיל ארבעים, כי, אלו שלאחרי גיל ארבעים הם בדרגא ד"קאי אדעתא
18 דרביי"ט⁶⁸, ולא יקבלו מרות כו'... –

19 והעצה לזה – לבטל את ה"שלוחים" ("מאכן זיי אויס שלוחים")... והיינו, ליתן לרבנים, ראשי-ישיבות,
20 משגיחים ומשפיעים משקה בהרחבה כו', ובמילא יתבטלו ההגבלות, וכל זמן שלא עושים זאת, ישנם
21 ההגבלות וכו'.

*

22
23 יא. כיון שמדברים כבר אודות תלמידים – יש להזכיר גם אודות ענין החינוך שישנו בחג הסוכות,
24 שכן, לאחר היציאה ממצרים התחיל ענין החינוך עי"ז ש"בסוכות הושבת".

25 ובהקדים – שלכאורה אינו מובן: מהי השייכות של סוכה, שהו"ע המקיף – עם הענין ד"הושבת",
26 שהו"ע של התיישבות בפנימיות?!

27 אך הענין הוא – שיש בזה הוראה בנוגע לחינוך:

28 ישנם הטוענים: אם רצונו של הקב"ה שיהודי יקיים תומ"צ וכו' – למה ברא אותו באופן ד"עיר פרא
29 אדם יולד"⁶⁹, ובאופן שהיצה"ר "אקדמי" טעניתא"⁷⁰, ולא באופן שמיד בא היצ"ט?!

30 ועל זה באה ההוראה מהענין ד"בסוכות הושבת" – שאע"פ שלכאורה נראה לו שהיצה"ר הוא אצלו
31 באופן של התיישבות ("הושבת"), אומר הקב"ה שזהו ענין של סוכה ("בסוכות"), מקיף בלבד, ואילו
32 תכלית הכוונה היא – לשמוע בקולו של היצ"ט.

66 ראה שו"ע אדה"ז או"ח סוסתקכ"ט. וש"נ.

67 ראה תורת מנחם חל"ו ס"ע 351 ואילך. וש"נ.

68 ע"ז ה, ריש ע"ב.

69 איוב יא, יב.

70 זח"א קעט, א"ב.

61 ראה טווא"ח סתרכ"ה.

62 ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתכל"א ס"ה. וש"נ.

63 ראה שבת קכ, א.

64 ראה סוכה ג, א. שו"ע או"ח סוסתכל"ד.

65 שם מב, רע"א.

- ועד"ז יש הוראה בנוגע לענין החינוך ממצות נטילת ד' מינים (שהיא מהמצוות העיקריות שבחג הסוכות) – שיש להתעסק עם כל ארבעת הסוגים שמרומזים בד' המינים⁷¹, החל מאתרוג שיש בו טעם וריח, ועד לערבה שאין בה לא טעם ולא ריח⁷².
- ישנם הטוענים שצריך להתעסק רק עם מי שהוא בבחינת "אתרוג", כיון שע"ז יגדל להיות רשכבה"ג... אבל מהו הצורך להתעסק עם מי שהוא בבחינת "ערבה", בה בשעה שבלאה"כ לא יצא ממנו מאומה...
- וישנם הטוענים להיפך: בשלמא מי שהוא בבחינת "ערבה" – בהכרח להתעסק עמו, כיון שלולי זאת לא יצא ממנו מאומה; משא"כ מי שהוא בבחינת "אתרוג" – גם אם לא יתעסקו בחינוכו, יהי' במעלתו כו'.
- וכמו"כ ישנם הטוענים שיש להתעסק רק עם מי שהוא בבחינת "הדס", שיש בו ריח ואין בו טעם, שמורה על ענין קיום המצוות – כיון שהעיקר הו"ע המעשה, שהרי נמצאים ב"עולם המעשה" (א' פראקטישע וועלט); אבל אין מה להתעסק עם מי שהוא בבחינת "לולב", שיש בו טעם ואין בו ריח, שמורה על ענין לימוד התורה בלבד – כיון שבנין העולם הוא דוקא ע"י ענין המעשה, ולא ע"י ההסתגרות בד' אמותיו לעסוק בלימוד התורה.
- ויש הטוענים להיפך – שיש להתעסק רק עם אלו שהם בבחינת "לולב", שיש בו טעם ואין בו ריח, שהו"ע לימוד התורה, כיון שמצד תכונתם הרי הם בעלי כשרון בשכל וכו', ואילו בענין המעשה אין להם חיות ולהט כו'.
- ועל זה באה ההוראה ממצות נטילת ד' מינים, "ולקחתם לכם גו"⁷³ – שצריך להתעסק עם כל אחד מד' הסוגים, ללא יוצא מן הכלל!
- והרי זה כמו במצות נטילת ד' מינים – שאם יטול אתרוג בלבד, או לולב בלבד, ללא שאר המינים, לא יצא ידי חובתו, אלא רק כאשר נוטל את כל ד' המינים, מלולב עד ערבה.
- [וכפי שמצינו אצל משה – עליו נאמר⁷⁴ "ומשה הי' רועה", ש"הי' מתוקן לכך"⁷⁵ משעה שנולד – שהתעסק עם כל אחד מצאן מרעיתו, ללא חילוק, והשתדל למלא את צרכיו של כל אחד לפי ענינו (כמסופר במדרש⁷⁶), ולכן נקרא ע"י כל אחד מישראל בשם "משה רבינו" – לא "מלכנו", כמו דוד המלך (אף שגם משה הי' מלך, כמ"ש⁷⁷ "ויהי בישורון מלך"), אלא "רבינו" דוקא⁷⁸, ע"ש שמקבל ממנו תורה, כמ"ש⁷⁹ "תורה צוה לנו משה"].
- יב. ועוד זאת – שענין זה צריך להיות מיד בהתחלת העבודה, כמ"ש⁸⁰ "ולקחתם לכם ביום הראשון": מבואר במדרש⁸¹ הטעם שחג הסוכות נקרא "ביום הראשון" – אף שלפנ"ז ישנם ר"ה ויוהכ"פ – להיותו "ראשון לחשבון עונות", כי, ביוהכ"פ ישנו ענין הסליחה ומחילה וכפרה, ובימים שלאחרי יוהכ"פ "כל ישראל עסוקין במצוות", כך, שאין זמן לחטאים ועוונות; ורק בחג הסוכות, שאז מתחילה הכניסה לעולם כו', הרי זה "ראשון לחשבון עונות".
- ועז"נ "ולקחתם לכם ביום הראשון" – שמיד בהתחלת העבודה כשנכנסים לעולם, צריכה להיות ההתעסקות עם כל ד' המינים, ללא חילוק.

(76) ברכה לג, ה וברמב"ן.

(77) אף שהיו לו עוד מעלות, כמו היותו "מבחר מין האנושי" (ראה פיהמ"ש להרמב"ם לסנהדרין פ' חלק ביסוד השביעי) וכיו"ב.

(78) שם, ד.

(79) ויק"ר שם, ז.

(71) ויק"ר פ"ל, יב.

(72) לשלימות הענין – ראה שיחת ש"פ בראשית בתחלתה (תורת מנחם חנ"ד ע' 236).

(73) שמות ג, א.

(74) שמור"ר פ"ב, ד.

(75) שם, ב.

1 יג. וכאשר מישוהו טוען: היתכן? הרי יש לו "געשמאק" רק בענין אחד? – אומרים לו, שענין
2 החינוך הוא "מלאכת הוי"80, היינו, שזהו ענין אלקי, ובזה גופא – לא שם אלקים, אלא שם הוי',
3 שלמעלה ממדידה והגבלה, וכיון שמדובר אודות "מלאכת הוי'", אין לך מה לערב את השכל והחשבונות
4 שלך, אלא עליך לעשות זאת מתוך קבלת עול, שזוהי התחלת העבודה (וכאמור לעיל (ס"ח) בנוגע לר"ה
5 – שההתחלה היא בתקיעה, קול פשוט שאין בו פרטים, ולאח"ז באים השברים והתרועה).

6 וענין זה מודגש בשמע"צ ובעיקר בשמח"ת – שאז ישנו ענין הריקודים שהוא ברגל דוקא, וברגל
7 גופא – החלק היותר תחתון שהוא העקב (משא"כ בחג הסוכות, שאף שענין הסוכה הוא בחי' המקיף
8 שלמעלה מהבנה והשגה, הרי זה עדיין קשור עם הראש והשכל), שמורה על ענין הקבלת עול.

9 ובזה מרומז גם הענין שהרגל מגבי' את הראש, והיינו, שיש גם מה שהראש מקבל מהרגל81,
10 ומזה מובן גם בנוגע לכללות בניי, שיש בהם כו"כ סוגים, מ"ראשיכם שבטיכם" עד "שואב מימין"82,
11 שיש מעלה בכל אחד מהם81, שהרי יש צורך גם בשואבי מים, וכל אחד צריך למלא את תפקידו, ו"בהדי
12 כבשי דרחמנא למה לך"83.

13 וכיון שכן, הרי גם מי שהוא בבחינת "אתרוג", ויש בו כל המעלות – גם הוא זקוק לקבל מחבירו,
14 כהוראת המשנה במסכת אבות84 (שלומדים את כולה, עד לפרק ששי שנקרא בשם "קנין תורה", בתור
15 הכנה לחג השבועות, "זמן מתן תורתנו"): "איזהו חכם הלומד מכל אדם, שנאמר85 מכל מלמדי
16 השכלתי", ולכן יש ציווי והוראה לכל אחד מישראל: "עשה לך רב"86, וכהפירוש "עשה" מלשון כפי"87,
17 כמו "מעשין על הצדקה"88, כיון שזהו ענין שנוגע ביותר88; וביחד עם זה ישנו גם הציווי "העמידו
18 תלמידים (לשון רבים, ויתירה מזה) הרבה"89 (שבזה נכללים גם תלמידי תלמידים שגם הם נקראים על
19 שמו).

20 ולהעיר, שאצל כל אחד מישראל גופא ישנו הענין דרב ותלמיד – הן בזמן והן בנפש: בזמן – שיש
21 זמנים המיוחדים כמו שבתות וימים טובים שבהם עומדים בהתעוררות כו', ואז נעשית כללות העבודה
22 בנקל יותר, שהם משפיעים ופועלים על כל שאר זמני השנה (כמבואר בלקו"ת90 ענין ההמשכה "מכל
23 רגל ויו"ט .. עד הרגל הבא"), ודוגמתו בכל יום: "מבית הכנסת לבית המדרש"91, ומזה נמשך על כל
24 היום; ובנפש – שהראש משפיע על הלב (שהרי המוח שליט על הלב92) וכל הגוף עד לרגל, ולאידך
25 גיסא, גם הראש מקבל מהרגל, כנ"ל93.

* * *

26
27 יד. דובר לעיל (סי"ג) אודות ענין הריקודים שהם (לא ע"י הראש, כמ"ש94 "ויקחני בציצית ראשי",
28 אלא) ע"י הרגל דוקא.

29 וע"פ האמור לעיל (ס"ז) בנוגע לענין ההתכללות – הנה גם בנוגע לריקוד שברגל שהו"ע הפשיטות,
30 יש צורך בהכנה, שהו"ע של הבנה והשגה, שכן, ע"י ההבנה וההשגה נעשה גם הריקוד מתוך עריבות
31 יותר ("געשמאקער").

32 וכמו"כ ישנה ההכנה כאשר הולכים לשמח יהודים – שהרי לא די בכך שהוא בעצמו שמח ורוקד,
33 אלא צריך לפעול על יהודים נוספים שגם הם ישמחו וירקדו, בהתאם לשיטת חב"ד, שיש צורך בעבודתו

(88) ב"י לטויו"ד סרמ"ח.

(89) שם מ"א.

(90) ברכה צח, ב.

(91) ברכות בסופה. וש"נ.

(92) זח"ג רכד, סע"א. וראה תניא פי"ב (יז, רע"א). פי"ז (כג),

(א). פ"ל (לח, ב). פנ"א (עא, סע"א).

(93) חסר הסיום (המו"ל).

(94) יחזקאל ח, ג.

(80) ירמי' מח, יו"ד. וראה ב"ב כא, ב.

(81) ראה לקו"ת ר"פ נצבים. ובכ"מ.

(82) ר"פ נצבים.

(83) ברכות יו"ד, סע"א. וש"נ.

(84) רפ"ד.

(85) תהלים קיט, צט.

(86) שם פ"א מ"ו. מט"ז.

(87) ראה לקו"ת בחוקותי מח, א. ובכ"מ.

של כל אחד מישראל בעצמו, ולא די בהענין ד" (צדיק באמונתו) יח"י"95; ; ומובן, שכדי לילך לשמח
יהודים נוספים יש צורך בהכנה – לידע לאן ללכת וכו'.
ולכן, הנה כל אלו שהלכו לשמח יהודים, יאמרו "לחיים"96.

* * *

טו. בנוגע לאגרת התשובה – נתעכב על מ"ש בפ"ז "ואולם דרך האמת והישר לבחי' תשובה תתאה
וכו"97:

לעיל בפ"א ביאר רבינו הזקן שעיקר ענין התשובה הוא "עזיבת החטא", והיינו, שאם רק "יגמור
בלבו בלב שלם לבל ישוב עוד לכסלה כו'", הרי זה כבר תשובה; ואילו כאן דורש עבודה והכנה ארוכות?
אך הענין הוא, שאף ש"עזיבת החטא" הוא עיקר התשובה, מ"מ, עדיין אין זו "דרך האמת", כי,
כאשר התשובה באה ללא הכנה הראוי' (כפי שיבאר בפרק זה), יכול להיות שאכן יתעורר בתשובה
ויחליט בלב שלם על עזיבת החטא, וה"ז תשובה וכו', אבל אעפ"כ לא יהי' קיום לדבר, ולכן אין זה
"אמת", כי בשם "אמת" נקרא רק דבר שיש לו קיום, כמ"ש98 "שפת אמת תכון לעד"99; וכדי שתהי'
התשובה "באמת" (באופן של קיום), יש צורך בהכנה לתשובה שיבאר בפרק זה. וזהו אומרו ש"דרך
האמת .. לבחי' תשובה תתאה" היא – ע"י ההכנה שמבאר בהמשך הפרק.
ומ"ש "דרך .. הישר" – כיון שיכולה להיות התעוררות תשובה באמת, אבל באופן שבאה לא ע"י
דרך הישר, אלא ע"י איזו סיבה, והסיבה עצמה יכולה להיות ענין שהוא היפך מהכנה לתשובה – כמו
בתשובת ר' אלעזר בן דורדיא100, שהסיבה לכך שהתעורר בתשובה היתה ע"י ענין לא טוב, וע"י הדברים
שאמרו לו בגלל זה כו'. ולכן אומר ש"דרך .. הישר" לבוא לתשובה – הרי זה ההכנות שמבאר בהמשך
הפרק.

* * *

טז. מתקרבים כבר לחצות הלילה, וצריכים להתכונן לעריכת ההקפות; אך ברצוני להוסיף ב'
נקודות101:

ענין הא' – בנוגע לקריאת פ' ברכה שנים מקרא ואחד תרגום (שלפי מנהגנו אין קורין שנים מקרא
ואחד תרגום בתיקון ליל הושענא רבה102, אלא) יש לעשות זאת בערב שמח"ת – שזהו יום שמע"צ
(ובארץ ישראל שחוגגים שמע"צ ושמח"ת ביום אחד – ביום הושענא רבה). ויש לעורר שאלו שעדיין
לא עשו זאת – יעשו זאת עתה.

וענין הב' – בנוגע לשיעורי חת"ת, דכיון שמסיימים פרשת ברכה ומתחילים פרשת בראשית, הנה
במשך המעתי' לעת יש ללמוד את שיעורי החומש בפרשיות אלו – החל משלישי דפ' ברכה, "וליוסף
אמר מבורכת הוי' ארצו", עד פרשת היום בפ' בראשית.

יז. ובהמשך לזה – יש נקודת נוספת103:

ובהקדמה – שבכלל לא הי' כ"ק מו"ח אדמו"ר נהוג לדבר בנוגע לעצמו במשך זמן נשיאותו, מלבד
פעמים אחדות, אשר נער יספרם104.

100 ראה ע"ז יז, א.
101 ראה גם שיחת יום שמח"ת דאשתקד ס"ד (תורת מנחם
חנ"א ע' 169). וש"נ.
102 ראה נטעי גבריאל הל' חה"ס ריש ע' שנה. וש"נ.
103 ראה גם שיחת יום שמח"ת ס"ד (תורת מנחם חנ"ד ע'
188).
104 ראה גם שיחת יום שמח"ת תשכ"ז ס"ד (תורת מנחם
חמ"ח ע' 154 ואילך). וש"נ.

95 ראה לקו"ד ח"א קלא, א. קמא, ב. סה"ש תש"ד ע' 133.
ועור.
96 כ"ק אדמו"ר שליט"א סיים בברכה (המו"ל).
97 ברשימת ההנחה צויין: ביאור על אגה"ת פרקים דח. אך
לע"ע מצאנו רק הבא לקמן משיעורים בספר התניא אגה"ת ע'
981 ואילך (המו"ל).
98 משלי יב, יט.
99 וכבח"א ספ"ג.

- 1 וביניהם ישנה גם השיחה דיום שמח"ת תש"ה¹⁰⁵, שבה דיבר אודות השיעור דיום השלישי בפ' ברכה¹⁰⁶: "וליוסף אמר מבורכת הוי' ארצו וגו'", וכפירוש רש"י, "שלא היתה בנחלת השבטים ארץ מלאה כל טוב כארצו של יוסף", כפי שהכתוב ממשיך ומפרט: "ממגד שמים מטל ומתהום רובצת תחת וממגד תבואות שמש וגו'" – מהענינים היותר נעלים ב"שמים" ועד לגשמיות כפשוטו.
- 5 וסיים: "ארצו של יוסף מבורכת בכל טוב", ופנה בלשון של בקשה או תפלה, או אולי ציווי, באמרו: חסידים בכלל, תמימים בפרט, עזרו לעבד ("באַאַרבעטן") את הארץ מלאה כל טוב דארצו של יוסף, ואז תתן הארץ את מלוא הכל טוב.
- 8 אמנם, בפסקא זו עדיין לא יכולים לידע שכוונתו לעצמו; אבל, במשך אותה התוועדות¹⁰⁷ נזכר גם הפתגם שהבעש"ט והמגיד הם בספירת הכתר: הבעש"ט – עתיק, והמגיד – אריך, רבינו הזקן – חכמה, אדמו"ר האמצעי – בינה, והצמח צדק – דעת,
- 11 – באמרו: זהו מה ששמעתי ברבים¹⁰⁸ –
- 12 והרי לאח"ז בא אדמו"ר מהר"ש וכו', עד לכ"ק מו"ח אדמו"ר שהוא כנגד ספירת היסוד, שזהו ענינו של יוסף¹⁰⁹, המשביר¹¹⁰ בר וכו'.
- 14 (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:)
- 15 כאשר יעבדו את "ארצו של יוסף", אזי יומשך כל טוב בהרחבה בגשמיות וברוחניות על כל השנה, שתהי' שנת אורה, שנת ברכה וכו', ככל פרטי האל"ף בי"ת, עד שנת תורה¹¹¹.

בס"ד. ר"ד בעת הסעודות דשמיני-עצרת ושמחת-תורה, ה'תשכ"ט.

רשימה פרטית בלתי מוגה

ליל שמיני עצרת

- 17 א. א' המסובים אמר שקידש על יי"ש. ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: דבר נכון ("א' גלייכע זאך"), שהרי זה שמע"צ. והוסיף, שיש להבהיר שהוא כבר לאחר גיל ארבעים, כדי שלא ילמדו ממנו אחרים שלא הגיעו עדיין לגיל ארבעים¹.
- 20 ב. א' המסובים ביקש שכ"ק אדמו"ר שליט"א יספר דבר-מה מאדמו"ר מהוריי"צ, להיותו ה"אושפיזא" דשמע"צ². ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א³: כאן כ"ק מו"ח אדמו"ר הוא לא "אושפיז" אלא בעה"ב!
- 23 ג. במענה לשאלת א' המסובים, אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שבברכת המזון אין אומרים "הרחמן הוא יקים לנו את סוכת דוד כו'", כשם שאין מברכים "לישב בסוכה", אף שיושבים בסוכה.

(110) ע"פ מקץ מב, ו.

(111) חסר סיום הברכה (המו"ל).

(1) ראה שיחת ליל שמח"ת ס"י (תורת מנחם חנ"ד ע' 158).

וש"נ.

(2) ראה מעיני הישועה (קה"ת תשמ"ח) פ"ח (ע' 101).

ואילך). וש"נ.

(3) ראה גם שם ס"ז (שם ע' 208).

(105) ס"י (סה"ש תש"ה ע' 61 ואילך). וראה גם שיחת יום

שמח"ת שבהערה 101 ס"ב (תורת מנחם שם). וש"נ.

(106) לג, יג.

(107) וכפי שנדפס הרי זה בסמיכות יותר (ס"ח – סה"ש שם

ע' 60).

(108) בסה"ש שם: ביחידות שמעתי עד נצח והוד ולאח"ז.

(109) ראה זח"ג רלו, א (ברע"מ). פורס שכ"ג מערכת יוסף.

ד. דיברו אודות ניגון ההקפות של הרלוי"צ ז"ל, שיש אומרים שניגנו ניגון זה בעת ההקפות אצל אדמו"ר הזקן⁴. ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: שמעתי ניגון זה מאדמו"ר ז"ל, אך לא שאלתיו מהו המקור של ניגון זה. אבל כשהייתי אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר ברוסטוב⁵ ופטרבורג, לא שמעתי שניגנו ניגון זה בהקפות.

[רצו לכבד א' המסובים בזימון, ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שע"פ שו"ע, כשמיסב כהן, צריך לכבדו⁶].

* * *

יום שמיני עצרת

ה. א' המסובים הזכיר אודות קריאת היום בארץ ישראל, ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שענין זה שייך לבני א"י (באמרו שנמצאים כאן גם בני א"י), ששם הרי זה כבר שמחת־תורה, משא"כ בחו"ל שרק "למחר קורין וזאת הברכה", כמבואר בגמרא במסכת מגילה⁷.

ו. א' המסובים רצה למזוג מכוסו לכוסו של חברו, ולפנ"ז שפך מעט מכוסו. וחשב חברו שעושה זאת מפני שבלאה"כ יקפיד שלא לשתות משירי כוסו, וסיפר מה שאירע פעם אצל אדמו"ר מהוריי"צ, שנתנו למישהו משירי כוסו של הרה"ח ר' דוב יודאָוויטש הי"ד, ואמר אדמו"ר⁸: אצל כל יהודי יש פה טהור, ובפרט אצל בערל!

ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: אכן יש ענין לשפוך מעט מים מהכוס ששתה ממנו קודם שנותן לחבירו, כדאיתא בגמרא במסכת תמיד⁹: "כשאתה שותה מים שפוך מהם ואח"כ תן כו"; ונוסף לזה יש ענין לשפוך מעט מהכוס קודם שמתחיל לשתות בעצמו, כדאיתא במסכת חולין¹⁰: "משום דאיכא מים הרעים" (ששתה מהן שד¹¹, או דשרי עליהו רוח רעה¹²), וכמ"ש רבינו הזקן בהלכות שמירת גוף ונפש¹³ ("לפי שיש מים הרעים ששתו מהם השדים").

ולהעיר, שכ"ק מו"ח אדמו"ר נהג לשפוך מעט מים גם מהכוס שממנו נטל ידיו למים אחרונים, אף שלא שתה ממנו.

ז. כ"ק אדמו"ר שליט"א כיבד א' המסובים בברכת המזון (באמרו להכהן רי"כ: בודאי הנך נוהג כמו כ"ק מו"ח אדמו"ר שהי' מברך רק בסעודת הלילה, ואילו בסעודת היום הי' מכבד מישהו אחר¹⁴), באמרו, שלפנ"ז עליו לספר משהו. וסיפר מהתועדות מוצאי יוהכ"פ תרפ"ח. ושאל כ"ק אדמו"ר שליט"א אודות חג הסוכות תרפ"ח, וענה, שלא זוכרים מימים אלו (וגם לא נערכה "חזרה"), כיון שכולם היו בהתרגשות מזה שאדמו"ר מהוריי"צ נוסע מרוסא. וסיפר, שהחסיד ר' מאיר שמחה חן התאונן בפני אדמו"ר על נסיעתו, דאף שביאר¹⁵ שאין זה הפסק כו', מ"מ כו'. והפטיר כ"ק אדמו"ר שליט"א: מה היתה כוונתו — שכ"ק מו"ח אדמו"ר לא יסע!...!

ח. דובר אודות הנוסח בברכת הזימון: "ברשות מרנן ורבנן ורבותי", וא' המסובים סיפר אודות החסיד ר' יעקב מרדכי בעזפאלאָו שבירך פעם בבית הרבנית רבקה (אשת אדמו"ר מהר"ש) בנוכחות כ"ק אדנ"ע, ואמר גם "ברשות אדמו"ר הרב בעל הבית¹⁴. והעיר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שצריך עיון שבירך בנוכחות כ"ק אדנ"ע. ואולי בגלל שהי' זה בבית אמו הרבנית.

* * *

33

(4) ראה גם ספר הניגונים ח"ב ע' טז (עב) — ניגון קפה.

(5) ראה גם תורת מנחם חנ"ד ע' 4.

(6) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סקס"ז ס"ט. וש"נ.

(7) לא, סע"א.

(8) ראה גם סה"ש תרצ"ז ע' 234.

(9) כז, ב.

(10) קה, סע"ב.

(11) פרש"י שם.

(12) פ"י ר"ג שם.

(13) ס"ד. וש"נ.

(14) ראה גם סה"ש תש"ד ע' 20.

(15) ראה גם תורת מנחם חמ"ו ריש ע' 22.

ליל שמחת תורה

- ט. כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר (בקשר לדברי א' המסובים אודות ענין של חסרון ביו"ט) שלא שייך לומר שחסר ביו"ט (או ביו"ט שני של גלויות) הענין של הנחת תפילין, למשל, דכיון שזהו ענין שנעשה ע"פ תורה (תקנת אנשי כנסת הגדולה), לא שייך לומר שחסר משהו.
- י. כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר לא' המסובים, שניגוני-דביקות שניגן הם טובים מאד, אבל בשמחת צריך לנגן ניגוני שמחה (וניגנו הניגונים "ושמחת" "ופרצת", וכ"ק אדמו"ר שליט"א עודד את השירה בידו הק')¹⁶.

* * *

יום שמחת תורה

- יא. א' המסובים שאל אודות מנהגנו לערוך ביום שמחת ג' הקפות וחצי, ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שכבר מובא בספר המנהגים¹⁷ שכן הוא מנהג ביהכנ"ס רמ"א (ופנה לא' מזקני החסידים בטענה, מדוע לא השתדלו יותר לשאול ולברר אצל אדמו"ר מהוריי"צ אודות עניני מנהגים).
- יב. א' המסובים הזכיר שיש פירוש במ"ש¹⁸ "אתה יודע רזי עולם", שרק הוא ית' בעצמו – "אתה", דקאי על העצמות – יודע כוונת התהוות העולם¹⁹.
- והעיר כ"ק אדמו"ר שליט"א מהמבואר בנוגע למאמר רבינו הזקן²⁰ בענין "נתאוהה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים"²¹, "אויף אַ תאוה איז קיין קשיא" – שאין הכוונה שזוהי רק תאוה ללא טעם, אלא כו'.
יג. א' המסובים הזכיר המבואר בחסידות²² בפירוש "זמן שמחתנו" לשון רבים, דקאי על ב' שמחות, "ישמח ישראל בעושרו"²³, ו"ישמח ה' במעשיו"²⁴.
- ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: דובר כמ"פ²⁵ שכאשר יש שני ענינים שנאמרו יחד, הרי זה מורה שיש להם שייכות זל"ז, ובנדו"ד: כיון שבלשון שתיקנו אנשי כנסת הגדולה נזכרו ב' השמחות ביחד, הרי הם שייכים זל"ז, והיינו, שגם שמחת בני יכולה להיות בשמחת ה', כי, כאשר יהודי מתבטל מציאותו, שאינו מציאות בפני עצמו, אלא כל מציאותו היא מציאות האדון, אזי גם (התענוג ו)השמחה שלו היא (תענוג ו)שמחת האדון.
- יד. א' המסובים שאל בענין המבואר באגה"ק²⁶ אודות האור חדש שנמשך בר"ה, אם הכוונה היא בנוגע לעניני התומ"צ. ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:
- כיון שהאור חדש דר"ה נמשך מיד, הרי מובן שאין צריכים לחכות על העבודה בתומ"צ.
- ואדרבה: משמעות הלשון באגה"ק – בביאור מ"ש²⁷ גבי אה"ק "תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה" – שקאי על ההמשכה למטה בארץ, בענינים גשמיים.
- וכיון שגם המצוות הם בענינים גשמיים, הרי מובן, שהאור חדש שנמשך בענינים הגשמיים פועל שגם המצוות יהיו באופן נעלה יותר.

פי"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ.
(22) לקו"ת דרושי שמע"צ פח, ד ואילך.
(23) תהלים קמט, ב.
(24) שם קד, לא.
(25) ראה תורת מנחם חנ"ג ע' 452. וש"נ.
(26) סי"ד.
(27) עקב יא, יב.

(16) במהלך הסעודה ניתנה רשות לפתוח הדלת, כדי שכולם יוכלו להיכנס (המור"ק).
(17) ע' 68 ובהערה 28 שם.
(18) נוסח ק"ש שעל המטה וסדר הווידוי דיוהכ"פ.
(19) ראה "רשימות דברים" (חיטריק) ע' 98 ואילך. וש"נ.
(20) ראה אוה"ת בלק ע' תקצו. המשך תרס"ו ס"ע ז ואילך.
(21) סה"מ תש"ב ע' 34. ועוד.
(22) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. בר"ס פ"ג. במדב"ר

בס"ד. שיחת *ש"פ בראשית, מבה"ח מרחשון, ה'תשכ"ט.

בלתי מוגה

- א. יש עוד ענין נעלה יותר ביום הש"ק זה – שבו מתעלים כל ששת ימי השבוע שלפניו, וכיון שבהם נכללים גם שמע"צ ושמח"ת, נמצא, שהשלימות של שמע"צ ושמח"ת היא ביום הש"ק זה. ולכן, כאן המקום לסיים כמה ענינים שדובר אודותם בהתוועדות דשמח"ת, כדלקמן.
- ב. נתבאר¹ א' הרמזים שיש במצות נטילת ד' מינים באופן של "אגודה אחת"², שמזה יש ללמוד בנוגע לענין החינוך, שהמחנך צריך להתמסר בשוה ממש הן לתלמיד שהוא בדוגמת "אתרוג", שיש בו טעם וריח, והן לתלמיד שהוא בדוגמת "ערבה", שאין בה לא טעם ולא ריח, ועד"ז בנוגע לתלמידים שבינתיים, שהם בדוגמת לולב והדס.
- ולכאורה יש להקשות – שאין הדברים מתאימים עם המבואר בהלכות תלמוד תורה לרבינו הזקן (שנדפס זה עתה מחדש באופן מיוחד³, כדי שהלימוד בו יהי' באופן שיוכלו "לשחד את היצה"ר" שגם הוא ירצה לעיין בספר זה, ועכ"פ לא יפריע לנפש האלקית ללמוד ולעיין בו).
- ובהקדים – שגם כאשר מדובר אודות ענין של דרוש או "פשט"ל שנאמר בשמח"ת, אי אפשר להתייחס לזה באופן של ענוה, שזוהי סתם "דרשה יפה", מהיכי תיתי כו', ואין צורך שיהי' מתאים עם ההלכה, שכן, באופן כזה, גם הדרוש אינו אמיתי, כמדובר כמ"פ⁴ ש"דרוש" הוא א' מחלקי התורה, וצריך להיות מתאים גם עם שאר חלקי התורה, רמז וסוד כו', עד לחלק ההלכה.
- ובנוגע לעניננו:
- בהלכות תלמוד תורה⁵ מבאר רבינו הזקן בנוגע לחיוב "ולמדתם אותם את בניכם גוי"⁶, "ללמד לבנו בעצמו או .. לשכור לו מלמד שילמדנו", וכן "לשכור מזונות לבנו .. ולהספיק לו כל צרכיו כו'" – ש"אפילו האב עדיין לא למד תורה וצריך ללמוד לעצמו, ואם יטרח במזונות וסיפוק צרכי לימוד בנו לא יוכל ללמוד לעצמו, אם בנו הוא נבון ומשכיל (ובלשון הגמרא⁷: "ממולח") מה שילמוד יותר מן האב, הרי לימוד בנו קודם ללימודו .. ואם בנו אינו נבון ומשכיל יותר ממנו, הרי לימוד לעצמו קודם ללימוד בנו".
- ולכאורה, מדין זה מוכח שיש קדימה לתלמיד נבון ומשכיל, בעל כשרון וממולח כו', שיש להתמסר בנוגע ללימודו יותר מאשר תלמיד שאינו נבון ומשכיל כ"כ. וא"כ, המדובר לעיל שצריך להתמסר לכל התלמידים בשוה, אינו מתאים לכאורה לפס"ד הנ"ל?!
- ג. ויש לבאר זאת בהקדים הסיפור אודות הגאון הרגצ'ובי, שהשיב על מה ששאלו אותו ע"ד א' שנדב מעות לשיבה על מנת שתחזיק רק תלמידים בעלי כשרונות כו', ואלו שאינם בעלי כשרונות ואינם מצליחים בלימודם, יוציאו אותם מהשיבה, ויקחו במקומם בעלי כשרונות – שבמצות תלמוד תורה יש ב' ענינים: מעשה המצוה (כבכל המצוות), וענין הלימוד – הבנה והשגה, ידיעה כו' [ויש לקשר זה עם הפולגתא אם "תלמוד גדול" או "מעשה גדול"⁸], אמנם, זהו דוקא בנוגע להלומד בעצמו, אבל מי שנותן מעות כדי שאחרים ילמדו תורה, יש בזה רק ענין המעשה בלבד, ובזה אין חילוק בין בעלי כשרונות לשאר התלמידים.

(4) ראה גם תורת מנחם ח"נ ס"ע 37 ואילך. וש"נ.

(5) פ"א ה"ד.ו. וש"נ.

(6) עקב יא, יט.

(7) קידושין כט, ב (וראה לקו"ש ח"ח ע' 12 הערה *49).

(8) קידושין מ, ב. וש"נ.

(*) מלבד שיחה א', שלא הגיעה לידינו לעת-עתה (המו"ל).

(1) שיחת ליל שמח"ת סי"א (תורת מנחם חנ"ד ע' 158 ואילך).

(2) ויק"ר פ"ל, יב.

(3) ראה גם תורת מנחם חנ"ג ריש ע' 176. וש"נ.

- 1 ויש לומר, שגם רבינו הזקן סובר כך, כי:
- 2 דין זה שלימודו של אחר שנבון ומשכיל ממנו קודם ללימוד שלו – הוא רק בנוגע לאב ובנו, "משא"כ
- 3 כשיספיק מזונות לאיש אחר נבון ומשכיל יותר ממנו, אינו נפטר בזה כלל מקיום מצות עשה של תורה
- 4 כהלכתה, אם יכול לקיימה בעצמו, אילו לא הי' טורח במזונות וצרכי האיש ההוא שאינו בנו"⁹.
- 5 ולכאורה אינו מובן: למה לא יתחייב לטרוח במזונות וצרכי איש אחר שאינו בנו, מאחר שהוא נבון
- 6 ומשכיל יותר ממנו?!
- 7 ויובן ע"פ דברי הרגצ'ובי הנ"ל, שבמצות תלמוד תורה ישנו ענין המעשה וענין הלימוד, והאפשרות
- 8 היחידה שע"י סיפוק צרכי הלומד יהיו גם אצלו ב' העניינים שבמצות ת"ת אינה אלא בנוגע לבנו, "מאחר
- 9 שבלומד בנו גם הוא מקיים מצוה של תלמוד¹⁰ תורה כמו בלימוד לעצמו"⁹, משא"כ בלימוד של אחר
- 10 שאינו בנו, ע"י שיספיק לו צרכיו יהי' אצלו רק ענין המעשה (מלבד השכר שנוטל זבולון בגלל שעל
- 11 ידו נעשית תורתו של ישכר¹¹), ולא ענין הלימוד, ולכן אין זה דוחה את חיוב הלימוד לעצמו, שיש בו
- 12 ב' המעלות שבמצות תלמוד תורה.
- 13 וכיון שדין הקדימה של תלמיד ממולח, נבון ומשכיל כו', הוא רק בנוגע לאב ובנו, לכן, אין סתירה
- 14 בין ה"הלכה" לה"דרוש" האמור לעיל בענין ד' מינים, שהמחנך צריך להתמסר לכל סוגי התלמידים
- 15 בישיבה, ללא חילוק בין תלמיד ממולח לשאר התלמידים.
- 16 ד. זאת ועוד¹²:
- 17 כל השקו"ט הנ"ל אינה אלא בנוגע לעולם הישיבות כפי שהי' בדורות שלפנינו, עד לדור האחרון,
- 18 שהלימוד בישיבה הי' בשביל לרכוש ידיעות בתורה, והיינו, שמי שיודע קצת, ידע הרבה, ומי שכבר
- 19 יודע הרבה, ידע הרבה יותר;
- 20 משא"כ עתה, הרי הלימוד בישיבה אינו רק כדי שידע ללמוד גמרא עם תוספות, אלא כדי שיגדל
- 21 להיות יהודי שומר תורה ומצוות: כשרות, שבת, תפילין וכו', שכן, לולי הלימוד בישיבה, אי אפשר
- 22 לסמוך על החינוך של ההורים, גם אם הם שומרי תומ"צ, כיון שטרודים בפרנסתם כו'; ועל הרחוב בודאי
- 23 אי אפשר לסמוך [פעם בעיירה יהודית היו יכולים לסמוך גם על הרחוב, אבל בימינו, הנהגת הרחוב היא
- 24 היפך התומ"צ], כך, שהלימוד בישיבה הו"ע של פיקוח נפש, להציל את התלמיד מהיפך החיים לחיים!
- 25 ובפרט במדינות אלו, שמחייבים ללמד ילדי ישראל לימודי חול, שע"ז מטמאים בחי' חב"ד שבנפש
- 26 אלקית כו' (כמ"ש רבינו הזקן בתניא¹³) – הרי בודאי שיש צורך מיד בתרופה חזקה כו'.
- 27 וכיון שכן, הרי בודאי שאין מקום לחלק בין בעלי כשרונות וכו', כי, ככל שתגדל מעלת לימוד התורה,
- 28 הנה לכל לראש יש צורך לידע אל"ף ביי"ת... ולהבטיח שיהי' שומר תומ"צ, וענין זה הוא אצל כולם
- 29 בשוה.
- 30 ואדרבה: יש מקום לומר שצריך להתמסר למי שהוא בדוגמת "ערבה" יותר מאשר למי שהוא בדוגמת
- 31 "אתרוג", כיון שאצלו הסכנה גדולה יותר.
- 32 וליתר דיוק – אף שבפיקוח נפש אין מקום לחלק בין סכנה גדולה יותר לסכנה שאינה גדולה כ"כ,
- 33 בכמות או באיכות, הרי יש מקום לומר שהסכנה היא רק אצל מי שהוא בדוגמת "ערבה", שאם יעזבו
- 34 אותו לנפשו ליום אחד, יאבד הקשר עמו, משא"כ אצל מי שהוא בדוגמת "אתרוג", הנה גם אם ימתינו
- 35 עוד יום, ורק למחרת ילמדו עמו, אין סכנה בדבר.

(12) ראה גם תורת מנחם חיי"ג ע' 227 ואילך. וש"נ.

(13) פ"ח.

(9) שם ה"ז.

(10) ראה אג"ק ח"ח ע' צד בהערה.

(11) ראה פ"ג ה"ד. וש"נ.

- 1 ויש גם מקום לומר להיפך – שאם יעזבו ליום אחד את התלמיד שהוא בדוגמת "אתרוג", אזי עלול
2 לנצל זאת כדי למלא את מוחו בענינים שיטמאו את החב"ד שלו, ולאח"ז לא תהי' גישה אליו; וחשש
3 זה לא שייך כ"כ בנוגע לתלמיד שהוא בדוגמת "ערבה".
- 4 וכיון שיש סברא לכאן ולכאן, יש חיוב להתמסר לכולם בשוה, ללא חילוק בין תלמיד ממולח לתלמיד
5 שאינו ממולח, וללא חילוק בין תלמידים לתלמידות, כיון שלא מדובר כאן אודות ענין של לימוד התורה
6 בלבד, אלא אודות ענין של פקד"נ (ברוחניות, וסוכ"ס הרי זה נוגע גם לענינים גשמיים) – שיהיו יהודים
7 שומרי תומ"צ.
- 8 וע"י ההנהגה האמורה שלומדים ממצות ד' מינים שיש להתמסר לכולם בשוה, מעמידים "צבאות השם"
9 שיוכלו לומר עליהם "ראו גידולים שגידלנו", כשנלך יחד עמהם לקבל פני משיח צדקנו, בעגלא דידן.
- 10 המשך השיחה נדפס בדבר מלכות לפרשת בראשית

אגרות קודש

ב"ה, בין כסה לעשור, תשכ"ג
ברוקלין, נ. י.

האברך מר יהודא שי'

שלום וברכה!

מכתבך הגיעני, ובהתענינות קראתי בו ראשי פרקים מדברי ימי חיך. תקותי, אף שאינך
מזכיר זה במיוחד, שיש לך קביעת עתים בכל יום ללימוד תורתנו הקדושה, תורת חיים, שנוסף על זה
שהוא מצווי הבורא יתברך, הרי זה ממשיך גם כן ברכת ה' בכל המצטרך בעיני הנפש והגוף גם יחד.

שמחתי לקרוא במכתבך שהנך משתתף בעבודת ההצלה של ילדי ישראל מהשפעות זר, ותקותי
שתגדיל מאמציק ופעולותיך להפצת היהדות המסורתית בסביבתך בכלל, ובפרט בין עולי פרס, שעל פי
כתבך מוצאך משם, ובסגנון חכמינו זכרונם לברכה עניי עירך קודמים. והובטחנו הבא לטהר מסייעין
אותו.

ובפרט בעמדנו בימי סגולה אלה, עשרת ימי תשובה, עליהם נאמר דרשו ה' בהמצאו קראוהו
בהיותו קרוב, שימים אלו מסוגלים ביותר להחלטות טובות ולפעולות טובות משך כל ימי השנה
החדשה הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה. ויהי רצון שתוסיף בכל האמור, וכציווי רבותינו
ז"ל מעליך בקדש, והשם יתברך יצליח דרכך.

לשאלתך אם כדאי לך לנסוע לחוץ-לארץ בשביל קבלת התואר מאסטער, הרי כיון שהנך בשנה
השני' ללימודך עוד מוקדם הדבר וכשיתקרב המועד יהי' פנאי להחליט בזה.

בברכת חתימה וגמר חתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות גם יחד.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

כיון שמבין אתה גם אנגלית, מצורף בזה חומר מענינא דיומא שיש לו שייכות להאמור לעיל.

בס"ד. משיחות ליל שמחת תורה קודם הקפות ה'תשנ"ב.

תרגום מאידית

שבסיום כל הפסוקים¹² – שכל הענינים שישנם
בה(ט"ז)פסוקים שלפנ"ז יקיימו (בשלימותם
ובמילואם) "כי – כאשר – מציון תצא תורה
ודבר ה' מירושלים", שזה יהי' בגאולה
האמיתית והשלימה.

החל מהפסוק הראשון¹³ "אתה הראת לדעת כי
הוי' הוא האלקים אין עוד מלבדו": השלימות
ד"אתה הראת לדעת גו'" שהי' בעת מתן-תורה –
תהי' לעתיד לבוא. כמו שאדמו"ר הזקן מבאר
בתניא¹⁴, שלע"ל יהי' גילוי אלקות באופן של ראי'
"בלי שום לבוש" ("ולא יכנף עוד מוריך והיו עיניך
רואות את מוריך"¹⁵), אשר "כבר הי' לעולמים
מעין זה בשעת מתן תורה כדכתיב אתה הראת
לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו, הראת
ממש בראי' חושיית כו'" ויש לומר, שבזה מוסיף
אדמו"ר הזקן ביאור איך ע"י מעשינו ועבודתינו
בזמן הזה¹⁶ פועלים (הגילוי אלקות באופן של ראי'
(ב)הגאולה], והשלימות בזה (שבמ"ת הי' רק "מעין
זה") תהי' לע"ל, כאשר ("כי") "מציון תצא תורה
גו'".

ועד"ז הפסוקים שלאחרי זה, שבכללות הם
ביאור על החיבור דאלקות שלמעלה מהעולם עם
העולם¹⁷, ששלימות ענין זה תהי' בגאולה האמיתית
והשלימה.

(12) בישיע"ש שם "כי" משמש בלשון "דהא", בתור נתינת טעם
למ"ש לפנ"ז "והלכו עמים רבים גו'". אבל בנדו"ד שהפסוק "כי
מציון גו'" בא בהמשך לט"ז הפסוקים שלפניו – יש לפרש (ע"ד
הרמז עכ"פ) גם שה"כי" הוא מלשון "כאשר", והיינו בתור תנאי
למ"ש בכל הפסוקים שלפנ"ז.

(13) ואתחנן ד, לה.

(14) פל"ו (מו, א).

(15) ישעי' ל, כ.

(16) כמבואר בהמשך הענין ברפל"ז, ש"תכלית השלימות הזה
של ימות המשיח ותחיית המתים שהוא גילוי אור א"ס ב"ה בעוה"ז
הגשמי תלוי במעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות כי הגורם שכר
המצוה היא המצוה בעצמה כי בעשייתה ממשיך האדם גילוי אור
א"ס ב"ה למעלה למטה להתלבש בגשמיות עוה"ז כו'", אשר
ע"י ש"כבר הי' לעולמים מעין זה בשעת מתן תורה", נמשך הכח
לפעול כן ע"י "מעשינו ועבודתינו" (וע"ד מאחז"ל (סנהדרין צא,
א) בנוגע לע"ל – "דלא הווי חיי דהוי חיי לא כ"ש").

(17) נתבאר בפרטיות בהתוועדות.

א. לשמחת תורה יש שייכות מיוחדת עם
הגאולה האמיתית והשלימה¹ ע"י משיח צדקנו² –
כפי שאומרים בפיוט ("שישו ושמחו בשמחת
תורה") בשמחת תורה לאחר קריאת התורה: "אגיל
ואשמח בשמחת תורה בא יבוא צמח³ בשמחת
תורה"⁴.

וכמרומו גם בפסוקים שאומרים לפי הקפות
("שמביאים טעמים על השמחה"⁵) – מ"אתה
הראת" עד "כי מציון": הסיום – האחרון – מכל
י"ז ("י"ז בגימטריא טוב, "אין טוב אלא תורה"⁶)
פסוקים הוא "כי מציון תצא תורה ודבר ה'
מירושלים"⁷, שזו נבואה אודות ימות המשיח⁸.

ויש לומר, שזהו גם התוכן דכל הי"ז
פסוקים⁹, שכולם תלויים בהסיום – "כי מציון
גו'": "כי" משמש (גם) בלשון "אם"¹⁰,
"כאשר"¹¹. ועפ"ז יש לפרש את "כי מציון גו'".

(1) ולהעיר ממאחז"ל (תענית ח, ב) "גדול יום הגשמים כיום
קיבוץ גלויות" (נת' בד"ה גדול יום הגשמים דשמח"ת תער"ג
(סה"מ תער"ב ע"ז ע' קצח ואילך)), והרי שמח"ת הוא יו"ט שני
של שמע"צ (יום התחלת הזכרת הגשמים), ועד שבארץ ישראל
שמח"ת הוא ביום שמע"צ.

וכמרומו גם בשמו "שמיני (עצרת)" – ששמיני מורה על ענין
הגאולה, כמאחז"ל (ערכין יג, ב) דכינור "של ימות המשיח
שמונה". וראה כלי יקר ר"פ שמיני. לקו"ש ח"י"ז ע' 93 ואילך.
ובכ"מ.

(2) ראה שיחת שמח"ת תרנ"ב (ספר השיחות תורת שלום ע'
2) – מלפני מאה שנה: "בש"ת הוא התגלות יחידה שבנפש, מעין
לעתיד לבוא שלא ילמדו איש את רעהו". וראה לקמן סוף סעיף
ג.

(3) שמו של משיח (ירושלמי ברכות פ"ב ה"ד. וראה זכרי' ג,
ח, ו, יב "איש צמח שמו". וכפי שאומרים גם בנוסח הושענות
דהושע"ר).

(4) "משיח יבוא בזכות השמחה בתורה" (סידור יעב"ץ).

(5) סה"מ תש"ד ע' 54.

(6) אבות פ"ו מ"ג, הובא בסה"מ שם.

(7) ישעי' ב, ג.

(8) כמ"ש בהתחלת הענין "והי' באחרית הימים נכון יהי' הר
בית ה' בראש ההרים גו' ונהרו אליו כל הגוים גו' והלכו עמים
רבים גו' כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים".

(9) נוסף לזה שתוכן הפשוט של כמה פסוקים קשור עם ענין
הגאולה.

(10) ראה ג, א. הובא בפרש"י עה"ת לך יח, טו.

(11) ראה פרש"י ר"ה שם: שמצינו בכמה מקומות אם משמש
לשון כאשר.

בהנוגע ללימוד "הלכתא למשיחא"²⁴, ההלכות¹⁹
שנוגעות לחיי בני בזמן הגאולה²⁵].

אחד מהענינים העיקריים לעתיד לבוא – הוא
(כמובא לעיל מתניא) שאז תהי' השלימות ד"אתה
הראת לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו";
בכל העולם כולו יתגלה איך שאין שום מציאות
אחרת זולתו ית', "אין עוד מלבדו".

ובדוגמת זה נדרש גם בחיי של יהודי –
שיחוש וירגיש בכל ענינו ממש, ש"אין עוד
מלבדו". זאת אומרת: מלבד זאת שהכוונה והתכלית
דכל עניני העולם היא אלקות, ובמילא עבודתו היא
באופן ש"כל מעשיך יהיו לשם שמים"²⁶, ו"בכל
דרכיך דעהו"²⁷, אבל ישנה מציאות של "חול",
"מעשיך" ו"דרכיך" (רק – תכליתם הוא קדושה),
אלא יתירה מזו: שעניני העולם עצמם הם אלקות,
ובמילא לא נרגשת מלכתחילה שום מציאות כלל,
כי "אין עוד מלבדו".

ויש לומר, שזוהי ההוספה והחידוש בהגירסא
במשנה וברייתא²⁸ "אני לא נבראתי אלא לשמש את
קוני"²⁹, לגבי הגירסא הנפוצה "אני נבראתי לשמש
את קוני": "אני נבראתי כו'" – מדגיש, שישנה איזו
מציאות שנבראה, אלא כל הכוונה והתכלית של
בריאתה היא לא יותר מאשר "לשמש את קוני" "אני

וכיון ששמחת תורה היא מהמועדים בחודש
תשרי¹⁸, שהנם מועדים¹⁹ כלליים על כל השנה
כולה²⁰ – מובן, שהדגשת ענין הגאולה ומשיח
שבשמחת תורה נמשך אח"כ על ובכל השנה כולה.
ובהדגשה יתירה בשנה זו – שנת ה'תשנ"ב,
ר"ת ה' תהא שנת נפלאות בה²¹, שכוללת לכל לראש
את נפלאות הגאולה²². ובפרט ע"פ המדובר כמ"פ
לאחרונה, שלפי כל הסימנים נמצאים אנו כיום על
סף הגאולה, כאשר "הנה זה (משיח) בא"²³, ותיכף
ומיד רגע לאח"ז – כבר בא.

ב. מזה מובן גם בנוגע לעבודתו של יהודי
שנדרשת בשמחת תורה, והמשכה בכל השנה
כולה, ובמיוחד בשנה זו – עבודה שחדורה עם
ענין הגאולה ומשיח. זאת אומרת, שהנהגתו של
יהודי בכל הענינים בחיי היום-יום גם בזמן הזה
תיכף ומיד לפני הגאולה – היא מעין ובדוגמת חיי
והנהגת בניי בימות המשיח ממש.

18 [וזוהי גם ההדגשה המיוחדת בתקופה האחרונה

(18) וזוהי גופא – הסיים והחותם של כל מועדי חודש תשרי,
ש"בחודש תשרי יום שמחת" כלל גדול יותר הכולל כל חודש
תשרי כו" (סה"מ תרנ"ד ע' לו. תש"ב ע' 49).

(19) ראה סה"מ תקס"ו ע' שעט. אוה"ת סוכות ע' א'תשנו.
ברכה ע' א'תתסו. סה"מ תרנ"ד שם. תרנ"ו ע' רצח. תש"ב שם.
(20) ובא בהמשך לשמיני עצרת הקשור במיוחד עם הגאולה
(כנ"ל הערה 1), ושמיני מלשון שומן (נסמן בסה"מ מלוקט ח"ב
ע' קמ), הוא ה"אסענציע" של כל הענינים.

(21) "בה" דייקא, דאע"פ ש"נפלאות" (מלשון פלא) הן בבחי'
הבדלה, ה"ה נמשכות "בה", בבחי' פנימיות.

(22) להעיר, ש"נפלאות" הוא נו"ן פלאות (זח"א רסא, ב),
שרומז לשנת היובל (שהיא שנת החמישים), אשר גם זה הוא
מהחידושים לע"ל אפילו לגבי יצי"מ ("נפלאות" – נו"ן פלאות
– גם בערך להנפלאות דיצי"מ (ראה אוה"ת נ"ך מיכה ע' תפז.
וש"נ)). כי אף שגם בכיבוש יהושע נהגו היובלות, כיון שאז היו
"כל יושבי" עלי" (ערכין לב, סע"ב. רמב"ם הל' שמיטה ויובל
פ"ה ח"ה), מ"מ השלימות ד"כל יושבי" עלי" – כל בניי מכל
הדורות כולם – תהי' דוקא לע"ל, כאשר יהיו המתים.
ולהעיר, שענין זה נקרא גם בהר"ת דאות ב' – "בכל מכל כל",
שהוא בגימטריא "קבץ" (ראה ח"י חת"ס לב"ב יז, א).
(23) שה"ש ב, ח ובהש"ר עה"פ.

(*) כן הובא הלשון (באידיש) במאמרי חסידות (אוה"ת בלק ע' תתככו.
בשם אדה"א), אף ש(רובם) נכתבו בלשון הקודש ולא כמו אמירתם
בלשון אידיש, כמובא באה"ק סכ"ה בנוגע להבעש"ט. ולהעיר
שהר"ת שם הוא "בל"א, ויש לפרשו: "בלשון אידיש" (ולא "בלשון
אשכנז"), המורה על הפיכת לשון זו ללשון יהודית ("אידיש"). השייכת
ליהודים ("אידין"). ולא "זשגראגן", שפירושו – שהלשון טפילה ללשון
אחרת.

(24) להעיר, שבשמחת" שנה זו מסיימים לימוד ספר הרמב"ם
(כפי שנחלק לג"פ ליום), שב' פרקים אחרונים שבו** תוכנם
הלכות מלך המשיח, עד לסיומם ממש בפסוק (ישעי' יא, ט) "כי
מלאה הארץ דיעה את ה' כמים לים מכסים". ו"מתכיפין התחלה
להשלמה" (נוסח "מרשות" לחתן בראשית) – "יסוד היסודות
ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון והוא ממציא כל נמצא
וכו", שזהו ע"ד "אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד
מלבדו", ראה לקמן בפנים.

(25) ראה שיחת ש"פ בלק תנש"א ס"ט"י (התועדויות תנש"א
ח"ד ס"ע 39 ואילך).

(26) אבות פ"ב מ"ב. רמב"ם הל' דיעות ספ"ג. טושו"ע או"ח
סר"א.

(27) משלי ג, ו. וראה רמב"ם וטושו"ע שם. שו"ע אדה"ז
או"ח סקנ"ו ס"ב.

(28) סוף קידושין.

(29) כ"ה גירסת הש"ס כתי" (אוסף כתבי-היד של תלמוד
הבבלי, ירושלים תשכ"ד) במשנה וברייתא הנ"ל. וכן הובא
במלאכת שלמה למשנה שם. וראה גם יל"ש ירמי' רמז רעו.

(**) חלק משיעור רמב"ם היומי דשמח"ת, שנקשר ושייך לתוכן היום,
כנ"ל ס"א.

22 כל מציאותם היא "משיח" – הגילוי ד"אתה
23 הראת גו' אין עוד מלבדו".

24 ויש לקשר זה גם עם העובדה שבשמח"ת –
25 הקשורה במיוחד עם משיח כנ"ל – מצינו הדגשה
26 במנהג ישראל, שגם תשב"ר חוגגים ורוקדים עם
27 התורה (וע"י השמחה הרבה שלהם בשמח"ת –
28 מתגלה עוד יותר איך שהם "משיח"י³⁸).

29 ואדרבה: כיון שעיקר השמחה דשמחת תורה
30 אינה ע"י לימוד התורה, אלא דוקא באמצעות ריקוד
31 עם התורה – ריקוד עם הספרי תורה כפי שהם
32 מכוסים במפה ומכותרים בכתר תורה, שאז בכלל
33 לא שייך ללמוד בה – הרי מובן, שאז מודגש
34 בעיקר השייכות של התורה לכל בני – מהגדולים
35 ועד הקטנים והכי קטנים – בשוה ממש.

36 ויש לומר, שזה גם קשור עם השייכות והגילוי
37 המיוחד של משיח בשמחת בתורה – שאודות ימות
38 המשיח כתוב ש"לא ילמדו עוד איש את רעהו גו'
39 כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם"³⁹; ולכן
40 גם ההנהגה בשמחת תורה היא מעין ודוגמת זה⁴⁰.
41 ד. ענין זה מודגש במיוחד בתינוקות של בית
42 רבן דדורנו זה – שנקראים (בהסכמת גדולי
43 ישראל) בשם "צבאות השם":

44 השם "צבאות השם" מורה – שהילדים מסורים
45 ובטלים לגמרי להקב"ה, בדוגמת (ויותר מכך)
46 "חיילים" אל "מפקדיהם". ועד כלשון הכתוב
47 ביצ"מ⁴⁰ – "הוציא ה' את בני ישראל מארץ
48 מצרים על צבאותם", אף נעלה יותר מהמדידות
49 והגבלות של "צבא"⁴¹.

50 מזה מובן, שבילדי ישראל – ילדים וילדות –
51 דדורנו זה, ניכר עוד יותר בגלוי איך שהם

1 לא נבראתי כו" – פירושו³⁰ – שמציאות של אדם
2 כשלעצמה לא קיימת כלל ("אני לא נבראתי"), הענין
3 היחידי שישנו – הוא "לשמש את קוניי"³¹.

4 - ועפ"ז אולי יש לומר הביאור בהערכוב
5 המבהיל של הגאולה – שזהו מצד זה שחסרה
6 בבניי שלמות בהדרגה דעבודה באופן של "אני
7 לא נבראתי אלא לשמש את קוניי", שדוקא עי"ז
8 מגיעים להגאולה אשר תהי' באופן זה (של "אין
9 עוד מלבדו")³². – עכשיו כבר הוסר גם עיכוב זה,
10 ובמילא הרי "הכל מוכן לסעודה", סעודת לויתן
11 ושור הבר ויין המשומר³³ בגאולה האמיתית
12 והשלימה תיכף ומיד ממש.

13 ג. להאמור לעיל יש שייכות מיוחדת לילדי
14 בניי, תינוקות של בית רבן, כמאמר חז"ל³⁴: "אל
15 תגעו במשיח"י³⁵ אלו תינוקות של בית רבן".

16 אחד מהביאורים בזה (נוסף להפירוש
17 במפרשים³⁶): החינוך של תינוקות של בית רבן
18 צריך להיות באופן שהתינוקות נעשים חדורים
19 לגמרי תוך תוכם עם הענין והנקודה של
20 "משיח"³⁷, כך, שכאשר רק נותנים מבט על ילד
21 יהודי, מה רואים? – את משיח!

(30) להעיר מתור"ה מתני' (מנחות פג, סע"ב) דהלשון "לא
.. אלא" היינו לעיכובא.

(31) דוגמא לדבר – החילוק בין זהב ותחש, דאף ששניהם
נבראו בשביל המשכן (והמקדש), הרי בנוגע לזהב אמרו חז"ל
(ב"ר פט"ז, ב. שמו"ר רפ"ה) "לא ה' העולם ראוי להשתמש
בזהב ולמה נברא בשביל המשכן ובשביל ביהמ"ק", והיינו
שבזהב קיימת האפשרות להשתמש בו בעניני חול ("לא ה' העולם
ראוי כו' אלא כו'"), משא"כ בנוגע לתחש – הרי "לפי
שנעה נזדמן לו למשה ועשה ממנו משכן" (שבת כח, ב), היינו
שכל מציאותו אינה אלא ההשתמשות בו בשביל המשכן.

(32) עפ"ז אולי יש לבאר הדיוק בלשון כ"ק מו"ח אדמו"ר
(שיחת שמח"ת תרפ"ט) "צריכים עדיין לצחצח את הכפתורים":
ענין הכפתור הוא – שמחבר שני חלקי הבגד, שאף שמצ"ע יתכן
ענין של פירוד ביניהם, הרי ע"י הכפתור מתחברים ומתאחדים
יחדיו.

(33) ראה ברכות לר, ב. ב"ב עה, א. ויק"ר פ"ג, ג. ועוד.

(34) שבת ק"ט, ב.

(35) דברי הימים"א טז, כב.

(36) "שדרך תינוקות למושחן בשמן" (פרש"י), או "ע"ש
גדולתן וחשיבותן כדאמרי' למשחה לגדולה, כדמסיק שאין בהם
הבל של חטא" (חדא"ג מהרש"א).

(37) להעיר, שבגמ' שבת שם לפנ"ז מובא המאמר ד"לא
חרבה ירושלים אלא בשביל שביטלו בה תשב"ר", שמוזה מובן,
שע"י הלימוד דתשב"ר נפעל בנין ירושלים, שהרי כשבטלה
הסיבה בטל המסובב. ועפ"ז תומתק עוד יותר השייכות ד"משיח"
בפשוטות לתשב"ר.

(38) להעיר דמשיח אותיות ישמח.

(39) ירמ' לא, לג.

(40) בא יב, נא.

(41) כולל גם לא ההגבלות של צבא ישראל – דוקא מבן
עשרים שנה ומעלה, שהרי ב"צבאות השם" נכללים כל ילדי
ישראל, גם התינוקות שזה"ע"ה יצאו לאויר העולם* (ע"י ה"שיר
המעלות" וכיו"ב שמסביבם). ויתירה מזו י"ל – אפילו עובר במעי
אמו (ש"מלמדין אותו כל התורה כולה" – נדה ל, ב), ע"ד
ובדוגמת "צבאות השם" שיצאו מארץ מצרים – ש"אפילו עוברין
שבמעיי אמן אמרו שירה" (סוטה ל, ב).

(*) וע"ד שבט לוי שנמנה "מבן חודש ומעלה" ועד "מן הבטן" (במדבר
ג, טו ובפרש"י שם. וראה לקו"ש חכ"ג ע' 251 ואילך. ע' 256 ואילך).

(בבואך לעיר נהג בדרכי''). ובודאי כל הקהל יסייע
בזה, ויחשיבו זאת כזכות עבורם, כיון שעל-ידי
הילדים נפעל ונמשך גם בהם התואר שבו מכונים
הילדים – "משיחי"⁴⁵.

ומזה שואבים אח"כ כח לעבודה במשך כל
השנה (כנ"ל שמשמח"ת נפעלת ההמשכה על כל
השנה) – ובמיוחד אצל מחנכים ומנהלים בכלל,
ובפרט אצל השלוחים של נשיא דורנו כ"ק מו"ח
אדמו"ר – שעבודתם ושליחותם המיוחדת מורכבת
מהפצת התורה והיהדות והפצת המענינות חוצה,
וגם – במיוחד – העבודה ושליחות להביא את
משיח צדקנו בפועל ממש⁴⁶, כולל – על-ידי שימת
הדגשה מיוחדת על ענין החינוך של ילדי ישראל
שנקראים "משיחי".

ויהי רצון, שכל יהודי וכל בני"י, כולל – ילדים
יהודיים, יחגגו את ההקפות דשמח"ת ביחד עם
הקב"ה בעצמו – כמאמר חז"ל⁴⁷ "עתיד הקב"ה
לעשות מחול לצדיקים .. וכל אחד ואחד מראה
באצבעו כו' ואמר⁴⁸ ביום ההוא הנה אלקינו זה
קוינו לו ויושיענו זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה
בשועתו". ותיכף ומיד ממש.

(45) וכידוע שבכאו"א מישראל ישנו ניצוץ משיח (מאור
עינים ס"פ פינחס).

(46) ולהעיר ש"שליח" בצירוף עשר (כחות) הוא בגימטריא
משיח" – ראה בארוכה ספר השליחות ע' 7 ואילך.

(47) תענית בסופה.

(48) ישעי' כה, ט. אחד מי"ז הפסוקים שאומרים קודם הקפות
(וראה לעיל ס"א).

1 "משיחי", "משיחי" של הקב"ה עצמו. שזה מהווה
2 ההכנה והקדמה קרובה להתגלות המשיח הכללי
3 דכל בני"י, בגאולה האמיתית והשלימה.

4 ו"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"⁴²;
5 כשם שאז "יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים"⁴³,
6 כך "צבאות השם" דדורנו זה יצאו מהגלות
7 הנוכחית אל הגאולה האמיתית והשלימה ותיכף
8 ומיד ממש.

9 וכולל ובמיוחד ילדי בני"י שנמצאים כעת פה,
10 שהתחננו – בשנה שעברה ובודאי ימשיכו בזה –
11 באופן שכאשר מעיפים עליהם מבט רואים
12 "משיח". ובפרט כשילדים אלה רוקדים בהקפות
13 דשמיני עצרת ושמחת תורה.

14 ה. כיון שכך – ובכדי לזרז יותר את הגאולה,
15 שתבוא בהקדם הכי אפשרי עד תיכף ומיד ממש –
16 הרי מתאים, שכל התינוקות של בית רבן שנמצאים
17 כעת כאן יאמרו (כל אחד מהם וכולם יחד)
18 "לחיים".

19 וגם המחנכים, מלמדים ומנהלים של "צבאות
20 השם" שישתתפו בזה על-ידי שינגנו (ביחד עם
21 הילדים) הניגון שקשור עם "צבאות השם" [כמנהג
22 העולם שלצבא יש "הימנון" ("מארש"), ניגון
23 משלהם; והרי צ"ל "אזלת לקרתא הלך בנימוסי"⁴⁴

(42) מיכה ז, טו.

(43) בא יב, מא.

(44) שמו"ר פמ"ז, ה. ועד"ז בב"ר פמ"ח, יד. וראה גם ב"מ

פו, ב.

המשך ביאור למסכת תמיד ליום שני עמ' ב

13 אחד מהם ובא לך רוק, יכול אתה לפלוט אפילו בפני רבך, משום
14 דבפתילה של אגד דמו – שדומים הם לעופרת רותחת, שהם
15 מזיקים ושורפים את גופך, אם לא תשליכנו לחוץ.
16 מואחר והתבאר במשנתנו סדר שמירת הכהנים בבית המקדש בכל
17 לילה, מביאה הגמרא משנה המפרשת כיצד היו בודקים לראות
18 אם אחד השומרים נרדם בעת השמירה, ומה היה עונשו: הַנֶּגֶן הָתָם
19 – שנינו במשנה במסכת מדות (פ"א מ"ב), אִישׁ הָרַ הַבַּיִת – השר
20 שהיה ממונה על צרכי הר הבית, הָיָה כְּחָזֵר – בודק ומחפש, בכל
21 לילה ולילה, עַל כָּל מַשְׁמֵר וּמַשְׁמֵר שֶׁל הַשּׁוֹמְרִים הַלְוִיִּים, וְאִבּוֹקוֹת
22 שֶׁל אֵשׁ דּוֹלְקוֹת לִפְנֵי, וְכָל מַשְׁמֵר שְׂאִינוֹ עוֹמֵד מִלְּפָנָיו וְאָמַר לוֹ
23 לאיש הר הבית אִישׁ הָרַ הַבַּיִת

1 את הנשאר. וְאוֹתוֹ תִּלְמִיד אִיִּשְׁטָנִים הָיָה, וְלֹא רָצָה לְשִׁתּוֹת, והיה
2 מתבייש לשפוך על המקום ששנתה רבו, וְכֵת פְּצָמָא. מסיימת
3 הברייתא: פְּאוֹתָהּ שְׁעָה אֶמְרוּ חֲכָמִים, לֹא יִשְׁתָּה אֶדָם מִיּוֹם וְיוֹמָן
4 לְתִלְמִידוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן שְׁפָה מֵהֵן תַּחֲוִילָה.
5 מוסיפה הגמרא: הוסיף רב אשי ואמר, הִילָכָה – מכיון שלמדנו שיש
6 לרב לשפוך קודם שיתן לתלמיד לשנתו, לכן, הָיָה תִּלְמִידָא דְשִׁפִּיף
7 קָמִי רַבִּיהַ – התלמיד השופך מכוס שהביא לו רבו בפני הרב, לִית
8 בֵּית מְשׁוֹם אֶפְקֵירוֹתָא – אין בזה חשש משום בויון וחוצפה לרב.
9 והנהגה נוספת הורו לבניהם לנהוג בה: כָּל מִילִי – כל דבר מאכל
10 שאכלת, ובא לך רוק ממנו, לֹא תִפְלוֹט אוֹתוֹ בְּאֶפֶסִי –(בפניו) רַבָּה,
11 לפי שהרק בפני רבו חייב מיתה, אלא תבלענו. פֶּר – חוץ מִקְרָא
12 –(מאכל דלועים) וְדִיִּקָּא –(חיטים כתושות מבושלות), שאם אכלת

"הלכות של תורה שבעל פה שאינן בטלין לעולם"

- בקשר לסיום ספר הרמב"ם -

משיחות יום ב' דר"ה, ליל שבת חוה"מ סוכות,

ליל ויום שמח"ת תשנ"ב

ומפורש בתורה שהיא מצוה עומדת לעולם
ולעולמי עולמים, אין לה לא שינוי ולא גרעון ולא
תוספת כו"כ⁶ – נכללים "הלכות של תורה שבעל
פה", פירוש המצוות, שעל ידם יודעים אופן קיום
מצוות התורה⁷, משא"כ ספרי הנביאים⁸ והכתובים,
שכיון שאינם הוספה וחידוש על דברי התורה
(שהרי אין נביא רשאי לחדש דבר), אלא "לצוות
על דברי התורה ולהזהיר העם שלא יעברו עלי",
כמו שאמר האחרון שבהן זכור⁹ תורת משה
עבדי¹⁰, ועאכו"כ השק"ט בתורה שבע"פ בנוגע
לאופן הלימוד ודרשות דברי התורה שאינה אלא
"אמצעי" לביור הלכות התורה, לא יהי צורך
בהם ולכן יבטלו לימות המשיח¹¹ (ואז יתגלו טעמי
תורה, "סוד טעמי" ומסתר צפונותי"¹², "תורה
חדשה מאתי תצא"¹³).

ויש לומר, שענין זה מרומז בסיום וחותם¹⁴
ספר ההלכות דהרמב"ם (שני פרקים האחרונים
ד"הלכות מלכים ומלחמות ומלך המשיח"¹⁵)
בענין ביאת המשיח וימות המשיח¹⁶ – כיון

א. בהקדמתו לחיבורו כותב הרמב"ם: "כל
המצוות שניתנו לו למשה בסיני בפירושן ניתנו,
שנאמר¹ ואתנה לך את לוחות האבן והתורה
והמצוה, תורה זו תורה שבכתב, והמצוה זו
פירושה. . תורה שבעל פה", ומבאר בארוכה סדר
מסירת התורה שבעל פה ופירושי ע"י גדולי
ישראל מדור לדור עד לזמנו, ומסיים, "וראיתי
לחבר דברים המתבררים. . בענין האסור והמותר
הטמא והטהור עם שאר דיני התורה. . עד שתהא
תורה שבעל פה כולה סדורה בפי הכל בלא קושיא
ולא פירוק ("הלכות הלכות"). . כדי שלא יהא
אדם צריך לחיבור אחר בעולם בדין מדיני ישראל,
אלא יהא חיבור זה מקבץ לתורה שבעל פה כולה
. . לפיכך קראתי שם חיבור זה משנה תורה, לפי
שאדם קורא בתורה שבכתב תחלה ואחר כך קורא
בזה ויודע ממנו תורה שבעל פה כולה ואינו צריך
לקרות ספר אחר ביניהם".

ואף שחיבורו של הרמב"ם הוא "תורה שבעל
פה", "משנה תורה" ("משנה" לתורה שבכתב), מ"מ,
להיותו "דברים המתבררים. . בלא קושיא ולא
פירוק", "הלכות של תורה שבעל פה", יש בו חשיבות
מיוחדת (לא רק לגבי שאר חלקי תורה שבעל פה,
אלא גם לגבי ספרי הנביאים והכתובים) שהיא כמו
החשיבות דתורה שבכתב ("התורה והמצוה",
תושב"כ ופירושה בהלכות התורה שבמשנה תורה) –
כמובן מדברי חז"ל² (שהובאו להלכה בספרו של
הרמב"ם³) ש"כל ספרי הנביאים וכל הכתובים
עתידין ליבטל לימות המשיח"⁴, משא"כ "הלכות"⁵
של תורה שבעל פה שאינן בטלין לעולם,
כ"חמשה חומשי תורה".

31 [כלומר: בנצחיות התורה – "דבר ברור

(6) רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ט.

(7) שהרי "כל מצות שבתורה בין מ"ע בין מצות ל"א אינן
גלויות וידועות ומפורשות אלא ע"י תורה שבע"פ", הלכות
התורה, שבהם נתגלה רצונו של הקב"ה, ולכן נקראו ההלכות
בשם תגא וכתרה של תורה (ראה בארוכה תניא אגה"ק סכ"ט).

(8) להעיר גם מהחילוקים בהלכה בין הגדר דנבואה להגדר
דתורה (ראה בארוכה לקו"ש ח"ט ע' 177 ואילך. ושו"י).

(9) מלאכי ג, כב.

(10) רמב"ם שם ה"ב.

(11) ראה גם פי' מראה הפנים לירושלמי שם: "אמתת הדבר
כך הוא. . ליכא מידי דכתיבי בנביאים וכתובים ולא רמזי
באורייתא. . אלא שצריך בינה יתירה להוציא הרמז מן התורה
ולידע ולהבין ולהשכיל המקום ההוא בהתורה שנרמז בה כל דבר
מהכתובים. . וכל זה הוא עכשיו, אבל לעתיד דכתיב ומלאה
הארץ דעה וגו', ולא יצטרכו ללמוד זה מזה, כולם ידעו וישכילו
לכל הנרמז בהתורה מהנביאים והכתובים כו".

(12) פרש"י שה"ש א, ב.

(13) ישע"י נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.

(14) "הכל הולך אחר החיתום" (ברכות יב, א).

(15) כ"ה לשון הכותרת בדפוס וינציאה רפד. שי.

(16) נוסף על הטעם הפשוט – שבימות המשיח (ש"חזורין כל
המשפטים בימיו כשהיו מקודם, מקריבין קרבנות ועושין שמיטין
ויובלות ככל מצותה האמורה בתורה" – הל' מלכים רפ"א) יהי

(1) משפטים כד, יב.

(2) ירושלמי מגילה פ"א ה"ה.

(3) סוף הלכות מגילה.

(4) "חזון ממגילת אסתר".

(5) הלכות דייקא, משא"כ השק"ט שבתורה שבעל פה,
במכ"ש וק"ו מכל ספרי הנביאים וכל הכתובים.

.. עושה ממנו תכריכין למת, אמר רב יוסף זאת
אומרת מצוות בטלות לעתיד לבוא"25, "לכתחילה
עושה לו תכריכין מכלאים אע"פ שכשיעמוד לעתיד
יעמוד במלבושיו שנקבר בהן, שמע מינה מצוות
בטלות לעתיד לבוא"26.

ועפ"ז, יבטלו לעתיד לבוא (בתקופה השני'
דימות המשיח, כשיחיו המתים) כל ההלכות של תורה
שבעל פה, דכיון ש"מצוות בטלות", בטלים בדרך
ממילא כל ההלכות שהם משפטי מצוות אלו?

ג. ויש להקדים תחילה ביאור הענין ד"מצוות
בטלות לעתיד לבוא" – דלכאורה, ה"ז בסתירה
לנצחיות התורה, ש"דבר ברור ומפורש בתורה שהיא
מצוה עומדת לעולם ולעולמי עולמים .. שכל דברי
התורה מצווין אנו לעשותן עד עולם"?

לכאורה אפשר לומר שהענין ד"מצוות בטלות
לעתיד לבוא" אינו בסתירה לנצחיות התורה, כיון
שהגדר דנצחיות התורה ("שכל דברי התורה
מצווין אנו לעשותן עד עולם") הוא מלכתחילה
בנוגע לכל משך הזמן ד"היום לעשותם"27, ולא
בנוגע לזמן ד"למחר (לעולם הבא"28) לקבל
שכרם"29, לאחר שנתקיים הציווי דכל דברי
התורה בתכלית השלימות, שאז מצוות בטלות.

אבל, ביאור זה אינו מספיק, כי:
הטעם להנצחיות שבמצוות התורה ("המצוות
שניתנו לו למשה מסיני") שלא יהיו מוחלפות,
"מצוה עומדת לעולם ולעולמי עולמים", הוא,
להיות רצונו של הקב"ה"30, היינו, שהרצון דמצוות
אינו בשביל מטרה ותכלית אחרת, לברר ולזכך את
האדם והעולם שיהיו בשלימות [שאז יש מקום

שבימות המשיח תתגלה השלימות דהלכות של
תורה שבעל פה שאינן בטלין לעולם (כחמשה
חומשי תורה), שזהו תוכן ספרו של הרמב"ם,
שמקבץ כל ההלכות של תורה שבעל פה (משנה
תורה, בהמשך ללימוד חמשה חומשי תורה)17.

ב. ויש לבאר ענין הנצחיות דהלכות התורה
לעתיד לבוא ("הלכות של תורה שבעל פה אינן
בטלין לעולם") – דלכאורה צריך להבין:

ידוע18 שהכלל ש"הלכה כבית הלל", ועד
ש"בית שמאי במקום בית הלל אינה משנה"19, אינו
אלא בזמן הזה, משא"כ לעתיד לבוא תהי' הלכה
כבית שמאי (וכמשנ"ת במק"א"20 ששינוי ההלכה
יהי' עי"ז שב"ד הגדול שיחזור לירושלים יעמדו
למנין, ודעת הרוב אז תהי' כדברי ב"ש).

ועפ"ז, יבטלו לעתיד לבוא כ"כ הלכות של תורה
שבעל פה – כל ההלכות שנפסקו בתורה (כולל גם
בחיבורו של הרמב"ם) כדעת ב"ה, שהלכות אלו
יבטלו, ובמקומן יפסקו הלכות חדשות, כדעת
ב"ש?

ויתירה מזה – והוא העיקר21:

ידוע22 שלכמה דעות "מצוות בטלות לעתיד
לבוא" – בתחיית המתים23 (בתקופה השני' דימות
המשיח, משא"כ בתקופה הראשונה דימות המשיח,
לפני תחיית המתים"24, שאז יהי' קיום המצוות
בתכלית השלימות), שלכן, "בגד שאבד בו כלאים

הקיום דכל הלכות התורה (תוכן ספרו של הרמב"ם) בתכלית
השלימות.

ועפ"ז י"ל, שע"י לימוד הרמב"ם (הלכות פסוקות)
ממהרים ומזרזים את הזמן דימות המשיח (ע"ד מארז"ל (ויק"ר
פ"ז, ג) "אין כל הגליות הללו מתכנסות אלא בזכות משניות",
הלכות פסוקות), שאז תתגלה מעלת ההלכות שאינן בטלין
לעולם.

מק"מ לזח"א יז, ב. הובא בלקו"ת קרח נד, רע"ג.

ברכות לו, ריש ע"ב. ויש"נ.

קונטרס בענין תורה חדשה מאתי תצא (התוועדויות
תנש"א ח"ג ע' 282 ואילך) ס"ז.

כי, בנוגע להלכות דב"ה, יש לתרץ (בדוחק עכ"פ) שאין
זה חשיב ביטול הלכות של תורה, כיון שנשארת הלכה בתורה
בענין זה, אלא שההלכה היא כב"ש.

ראה בספרים שנשמנו בשד"ח כללים מ' ס"ק ריח (ח"ג
תקסא, ג ואילך). דברי חכמים סני"ג (ח"ט א'תתקסב, סע"ב
ואילך).

הגהות יעב"ץ לר"ה ל, א. תניא אגה"ק סכ"ו (קמה,
סע"א).

כלומר, לפני תח"מ דכל בנ"י, משא"כ צדיקים שקמים
לתחי' בהתחלת ימות המשיח (ראה זח"א קמ, א), כשיהי' קיום

המצוות בתכלית השלימות, כדאיתא בגמרא (יומא ה, ב) "כיצד
מלבישן לעתיד לבוא .. לכשיבואו אהרן ובניו ומשה עמהם".

נדה סא, ב. – וראה רמב"ם הל' כלאים פ"י הכ"ה:
"מותר לעשות מן הכלאים תכריכין למת שאין על המתים מצוה"
(כהמשך הסוגיא, "מאי דכתיב במתים חפשי, כיון שמת אדם
נעשה חפשי מן המצוות"), ולא נחית לזמן התחי' (וראה לקמן
הערה 43).

תוד"ה אמר רב יוסף נדה שם.

ס"פ ואתחנן.

עולם התחי', שהוא עיקר השכר (נסמן לקמן הערה 70).

עירובין כב, א. ויש"נ. הובא בפרש"י עה"פ (וראה

בארוכה לקו"ש חכ"ט ע' 41 ואילך).

"רצון עצמי שכל עצמותו כביכול ברצון זה .. לפי נושא
העצמות" (המשך תרס"ו ס"ע תקא ואילך. וראה בארוכה סה"ש
תורת שלום ס"ע 190 ואילך).

ד. ויובן בהקדם הדיוק בהסוגיא ד"מצוות 25
בטלות לעתיד לבוא" – "בגד שאבד בו כלאים .. 26
עושה ממנו תכריכין למת, אמר רב יוסף זאת 27
אומרת מצוות בטלות לעתיד לבוא, א"ל אביי ואי 28
תימא רב דימי, והא א"ר מני א"ר ינאי לא שנו אלא 29
לספדו אבל לקוברו אסור, א"ל לאו אתמר עלה 30
א"ר יוחנן אפילו לקוברו, ור' יוחנן לטעמי' דא"ר 31
יוחנן מאי דכתיב³⁶ במתים חפשי, כיון שמת אדם 32
נעשה חפשי מן המצוות" – דלכאורה תמוה: 33

טעמו של ר' יוחנן "כיון שמת אדם נעשה חפשי 34
מן המצוות", מהני שכל זמן שהוא מת אין עליו 35
משום איסור כלאים, אבל לא מהני לזמן שלאחרי 36
התחי', כשיעמוד במלבושיו שנקבר בהן, שאז יחול 37
עליו איסור כלאים, וכיון שכן, אין הזמן דטעמו של 38
ר' יוחנן ד"במתים" שייך להזמן שבו צריך טעמו של 39
רב יוסף שמצוות בטלות לעתיד לבוא. 40

ועוד ועיקר: 41

בסוגיא דתחיית המתים בסנהדרין³⁷ "אמר ר' 42
יוחנן מניין לתחיית המתים מן התורה שנאמר³⁸ 43
ונתתם ממנו את תרומת ה' לאהרן הכהן, וכי אהרן 44
לעולם קיים, והלא לא נכנס לארץ ישראל שנותנין 45
לו תרומה, אלא מלמד שעתידי לחיות וישראל 46
נותנין לו תרומה", שמזה מוכח שס"ל לר' יוחנן 47
שאין מצוות בטלות לעתיד לבוא (שיקיימו מצות 48
תרומה לאחר תחיה"מ). וא"כ איך אמר ר' יוחנן 49
אפילו לקוברו, הרי כשיעמוד במלבושיו יהי' לבוש 50
בכלאים³⁹? 51

ה. ויש לומר, ש"ר' יוחנן לטעמי' .. כיון שמת 52
אדם נעשה חפשי מן המצוות" הוא (גם) ביאור 53
והסבר לדברי רב יוסף ש"מצוות בטלות לעתיד 54
לבוא": 55

במלבושיו שנקבר בהם כיון שמצוות בטלות, היינו, שתבטל 56
מצות כלאים כפשוטה* (וראה לקמן הערה 46).

(36) תהלים פח, ו.

(37) צ, ב.

(38) קרח יח, כח.

(39) כקושיית הסדרי טהרה לנדה שם (ועיי"ש שתיורצו עולה 57
רק לגירסת הרא"ש שלא גרס ר' ינאי, משא"כ לפי ספרים רידן 58
דגרסי ר' ינאי).

(* להעיר מהמבואר במדרש חז"ל שטהרת הנגעים קשורה עם 59
הגאולה ובנין ביהמ"ק (ראה איכ"ד פתיחתא כא: "הצדוע זה 60
ביהמ"ק". וראה גם ויק"ד פ"ז).

1 לומר שכשהאדם והעולם מתעלים לדרגא נעלית
2 יותר יצטרכו מצוות אחרות³¹, או שלא יצטרכו
3 למצוות כלל], אלא רצון מצד עצמו³², שלכן, אין
4 בו שינוי, גרעון או הוספה.

5 [וזהו החילוק שבין מצוות התורה להציוויים
6 שע"י הנביאים³³ – שהציוויים שע"י הנביאים הם
7 לצורך תועלת אחרת, לא מבעי בציווי "בדברי
8 הרשות, כגון לכו למקום פלוני או אל תלכו"¹⁰,
9 אלא גם בציווי בעניני התורה, שהמכוון והתכלית
10 (אינו בציווי זה עצמו, אלא) "לצוות על דברי
11 התורה ולהזהיר העם שלא יעברו עלי"י"¹⁰, ולכן
12 ציוויים אלו אינם אלא לפי שעה³⁴, משא"כ מצוות
13 התורה הם נצחיים, "מצוה עומדת לעולם ולעולמי
14 עולמים", להיותם רצונו של הקב"ה].

15 ומזה מובן שאין לומר שהנצחיות דמצוות
16 התורה היא רק במשך הזמן ד"היום לעשותם",
17 כשיש צורך בעבודתם של ישראל בבירור העולם,
18 ולאחרי זה ("למחר לקבל שכרם") מתבטלת
19 מציאות המצוות – כיון שרצונו הנ"ל של הקב"ה הו"ע
20 נצחי שאינו תלוי ואינו משתנה בהתאם לשינויים
21 במצב האדם והעולם.

22 ועפ"ז: כיון ש"דבר ברור ומפורש בתורה שהיא
23 מצוה עומדת לעולם ולעולמי עולמים", איך יתכן
24 ש"מצוות בטלות לעתיד לבוא"³⁵?

(31) כדעת העיקרים (מאמר שלישי פי"ד) "מה המונע שלא
יהי' הוא יתברך מוסיף או גורע כשתגזור חכמתו ית' .. השווי
ההקשי כבר אפשר שישתנה כפי הכנת המקבלים, כי המזון השוה
אל הילד הוא החלב והשוה אל הבחור הוא הלחם והבשר והיין,
וכן ישתנו המצות האלקיות .. כפי השתנות הכנת המקבלים"
(וראה הערה הבאה).

(32) ומשארז"ל "לא ניתנו המצוות אלא לצרף בהם את
הבריות" (ב"ר רפמ"ד) – ה"ז חיצוניות הרצון, כפי שנתלבש
בחכמה. וי"ל שבספרי חקירה (כבעיקרים שבהערה הקודמת)
מבואר דרגת הרצון שנתלבש בחכמה (ובזה גופא כו"כ דרגות),
משא"כ בספרו של הרמב"ם, ספר הלכות – רצון באופן שלא
שייך בו שינוי.

(33) בהבא לקמן – ראה בארוכה לקו"ש ח"ט ע' 182 ואילך,
ובהנמקן שם.

(34) ועד שגם נבואות שהוצרכו לדורות שנכתבו בספרי
הנביאים, עתידין ליבטל לימות המשיח.

(35) להעיר מהמבואר בהמשך תער"ב (ח"א פקצ"ג) ש"הרצון
דמצוות הוא רצון עצמי שאינו משתנה כו', ומ"ש מצות בטלות
לעתיד, אין הכוונה שיתבטלו בבחי' כ"א שיתבטלו בבחי' העדר
תפיסת מקום לגבי האור העצמי דלעתיד .. כמו שרגא בטהרת
כו". אבל, ביאור זה אינו שייך (לכאורה) לפשטות הסוגיא בנדה
(לשיטת התוס') ע"ד דין קבורה בכלאים אע"פ שלעתיד יעמוד

בכלאים⁴⁴ (לאחרי רגע התחי'⁴⁵), אם כי לא
בתורת ציווי, אלא (בדרך ממילא) מצד רצונו של
הקב"ה לשלול (שמתגלה ומתבטא ע"י האיסור
דכלאים⁴⁶).
ו. ולתוספת ביאור – ה"ז מודגש בדיוק
הלשון דב' המאמרים שלכאורה סותרים זל"ז –
"מצוות בטלות לעתיד לבוא", ו"הלכות של תורה ..
אינן בטלין לעולם":
החילוק שבין מצוות לתורה, הוא, שמצוות
גדרם הוא ציווי לאדם איך להתנהג בעולם, היינו,
שישנה מציאות האדם והעולם, והמצוות הם ציווי
איך יהיו האדם והעולם [ונמצא, שאף שהמצוות
אינם בשביל תועלת האדם והעולם (להיותם רצונו
של הקב"ה), מ"מ, מתייחסים הם להאדם והעולם,
שהרצון הוא בנוגע להאדם והעולם]. משא"כ תורה
היא "חמודה גנוזה .. קודם שנברא העולם"⁴⁷,
ו"הלכות של תורה" אינם להורות להאדם והעולם
(שהרי דרגא זו היא "קודם שנברא העולם"), אלא
רצונו ית' כפי שהוא בעצמותו ממש, "אנא נפשי"
כתבית יהבית⁴⁸, שאינו מתייחס לענין אחר שחוץ
ממנו⁴⁹.

התחי', שלא יהי' אז הציווי דאיסור כלאים, אף שבודאי לא ישאר
לבוש בכלאים, שהרי "הלכות של תורה (כולל גם ההלכה
דכלאים) אינן בטלין לעולם", כבפנים.

(44) ע"ד מ"ש במהר"ץ חיות לנדה שם, שגם לשיטת התוס'
שמצוות בטלות לעתיד לבוא קאי (לא על העולם שלאחר המות,
אלא) על עולם התחי', היינו רק ברגע התחי', אבל אח"כ פשיטא
דיחזור לאיסורו.

(45) ומסתבר לומר, שגם ברגע התחי' לא יהי' לבוש בכלאים
– בדרך ממילא (באופן נסי), מצד רצונו של הקב"ה שבאיסור
כלאים, כבפנים.

(46) ועפ"ז יש לבאר דברי כ"ק אדנ"ע בפירוש ד"מצוות
בטלות לעתיד לבוא" ש"אין הכוונה שיתבטלו ח"ו, כ"א
שיתבטלו בבחי' העדר תפיסת מקום לגבי האור העצמי דלעבד
כו", גם ע"פ פשוט דברי הגמרא בנוגע לקבורה בכלאים (כנ"ל
הערה 35) – שהציווי להאדם ע"ד איסור כלאים יתבטל בבחי'
העדר תפיסת מקום לגבי האור העצמי שבאיסור כלאים מצד
רצונו העצמי של הקב"ה.

(47) שבת פח, ב.

(48) שבת קה, א (לגירסת הע"י).

(49) ובלשון רבינו זקוק בספר התניא (פ"ה) "ואף אם לא הי'
ולא יהי' הדבר הזה לעולם כו'" (וראה גם תניא ק"א (קנט, ב)
בענין "פרטי ההלכות דלא שכיחי כלל ואפשר שלא היו מעולם
במציאות"). ולהעיר ממארו"ל (סנהדרין עא, א) "עיר הנדחת לא
היתה ולא עתידה להיות". ויש לומר, שבהלכות אלו מתבטא
ענינם האמיתי של הלכות התורה כפי שהם למעלה משייכות
לעולם, ועל ידם מתגלה שכן הוא גם בכל הלכות התורה.

הפירוש ד"מצוות בטלות לעתיד לבוא" אינו
אלא בנוגע להציווי להאדם ("מצוות" דייקא, שגדרם
הוא ציווי לאדם), ש"כיון שמת אדם (לאחרי גמר
עבודתו בקיום המצוות) נעשה (האדם) חפשי מן
המצוות", היינו, שגם בעולם התחי' (לאחרי גמר
מעשינו ועבודתינו בקיום המצוות במשך הזמן
ד"היום לעשותם") אין עליו ציווי דקיום המצוות,
אבל מציאות המצוות כשלעצמה היא בקיום נצחי,
"מצוה עומדת לעולם ולעולמי עולמים", לא בתור
ציווי לאדם, אלא בתור רצונו של הקב"ה.

וההסברה בזה:

הגדר ד"מצוות", ציווי להאדם – שייך רק
כשהאדם הוא מציאות בפ"ע, שאז נופל עליו גדר
של ציווי הקב"ה להתנהג ע"פ רצונו של הקב"ה.
אבל לאחר שנשלמת עבודתו של האדם בקיום
המצוות, שכל מציאותו (כל הפרטים שבו) חדורה
ברצונו של הקב"ה, ונעשה במעמד ומצב של
צוואת (מצוה מלשון צוואת⁴⁰) וחיבור עם הקב"ה,
עד שנעשים מציאות אחת, "ישראל (ע"י אורייתא)
וקוב"ה כולא חד"⁴¹, כפי שיהי' בפועל ובגלוי
לעתיד לבוא – לא שייך הגדר דציווי לאדם (כיון
שאינו מציאות בפ"ע), כי אם, שהוא מציאות רצונו
של הקב"ה, שבודאי מתקיים בפועל (בדרך
דממילא) ע"י המציאות דהמצוות⁴².

ועפ"ז מתורצת הסתירה שבדברי ר' יוחנן,
שס"ל שמותר לקוברו בכלאים, כיון שמצוות
בטלות לעתיד לבוא, אף שיליף תחה"מ מנתנית
תרומה לאהרן לאחר שעתיד לחיות – כי,
המציאות דנתנית תרומה תהי' גם לאחר תחה"מ,
אבל לא בגדר של ציווי לאדם שנעשה חפשי מן
המצוות (חפשי למעליותא, שאינו זקוק לציווי,
כיון שאינו מציאות בפ"ע, אלא מציאות אחת עם
הקב"ה), ולכן מותר לקוברו בכלאים, כי
כשיעמוד לעתיד לא יהי' עליו הציווי דאיסור
כלאים⁴³, אף שבודאי לא ישאר לבוש

(40) ראה לקו"ת בחוקותי מה, ג. מז, ב. ובכ"מ.

(41) ראה זח"ג עג, א.

(42) מעין דוגמא לדבר בנוגע לעניני העולם שבהם מקיימים
המצוות – ש"לעתיד לבוא תאנה צווחת ואומרת שבת היום"
(מדרש תהלים מזמור עג בסופו).

(43) ואולי י"ל, שמ"ש הרמב"ם "מותר לעשות מן הכלאים
תכריכין למת שאין על המותים מצוה", קאי גם על הזמן שלאחרי

34 היא שיהיו "הליכות עולם לו", שהעולם יתנהג
35 ע"פ רצונו של הקב"ה, שיהי ניכר בפועל ובגלוי
36 "שכל מהלכו של עולם שלו (דהקב"ה) הוא"⁵⁷.

37 ולמעלה מזה, "אל תקרי הליכות אלא הלכות"
38 – שמצד דרגת התורה שקדמה לעולם אין מציאות
39 ד"הליכות עולם" ("אל תקרי הליכות"), כי אם,
40 המציאות דתורה ("אלא הלכות"), ובריאת העולם
41 היא בשביל קיום רצונו של הקב"ה שבהלכות
42 התורה.

43 ועפ"ז יש לבאר תוכן הדרשה "אל תקרי
44 הליכות אלא הלכות (ולכן) לעולם יהיו" – שמצד
45 הדרגא ד"הליכות עולם לו", שישנו מציאות
46 העולם, וענינים של ההלכות הוא לפעול בעולם,
47 הרי, כשנשלמת פעולת ההלכות בעולם עתידין
48 ליבטל⁵⁸; אבל מצד הדרגא ד"אל תקרי הליכות אלא
49 הלכות", שענינם האמיתי הוא רצונו של הקב"ה –
50 "לעולם יהיו", שנשארת המציאות דהלכות התורה
51 בעולם⁵⁸, לא באופן של פעולה (ציווי) בעולם,
52 אלא (בדרך ממילא) מצד רצונו של הקב"ה
53 שמתגלה במציאות דהלכות התורה שבעולם.

54 ח. וע"פ האמור שהקיום דהלכות התורה
55 לעתיד לבוא (ש"אינן בטלין לעולם") הוא (לא)
56 בתור ציווי להאדם, אלא) כפי שהם מצד התורה,
57 רצונו של הקב"ה – יש לבאר שגם ההלכות כבית
58 הלל (בענינים שנחלקו ב"ש וב"ה, ונפסקה הלכה
59 כב"ה, ולעתיד לבוא יחזרו ויפסקו הלכה כב"ש)
60 אינן בטלין לעולם:

61 ובהקדם הביאור בדברי המשנה⁵⁹ "כל מחלוקת
62 שהיא לשם שמים סופה להתקיים .. זו מחלוקת
63 שמאי והלל" – ש"הקשו על זה איך ראוי לומר על
64 מחלוקת שיתקיים, והרי אי אפשר להתקיים אלא
65 אחד מן הדעות, ומלת מחלוקת כוללת השני
66 צדדים? ותירצו, משום שאלו ואלו דברי אלקים
67 חיים⁶⁰ ויש לדברי ב"ש ג"כ שרש למעלה באצילות
68 רק שאין הלכה כן .. ואין זה תירוץ מספיק על
69 לשון סופה להתקיים, אכן האריז"ל פי' שלעתיד

1 בסגנון אחר: בהדרגא דמצוות – המצוות הם
2 בשביל העולם, היינו, שהעולם יתנהג כפי רצונו.
3 אבל בהדרגא דתורה – ה"ה קדמה לעולם, ובריאת
4 העולם היא "בשביל התורה"⁵⁰, כדי שרצון זה
5 (שאינו מתייחס לעולם) יהי גם בפועל.

6 ועפ"ז מובן ש"מצוות בטלות לעתיד לבוא",
7 ו"הלכות של תורה .. אינן בטלין לעולם" – כי,
8 לעתיד לבוא יתעלה האדם והעולם לדרגא
9 שלמעלה מהעולם, ולכן, המצוות שמתקיימים
10 לעולם בטלות לעתיד לבוא, משא"כ הלכות של
11 תורה שאינם מתייחסים לעולם אינן בטלין
12 לעולם⁵¹.

13 ויש לומר, שהפירוש ד"למחר לקבל שכר",
14 הוא, שיתגלה באדם (ישראל) שמקיים המצוות
15 (ועל ידו גם בעולם) ענינם האמיתי של המצוות
16 ("שכר מצוה היא מצוה עצמה"⁵²) כפי שהם
17 בתורה שלמעלה מהעולם, וכל מציאותו של העולם
18 הוא שבו מתקיים רצון זה בפועל.

19 ז. ויש להוסיף, שענין זה מודגש גם בדרשת
20 חז"ל ש"הלכות של תורה .. אינן בטלין לעולם"
21 – "אף"⁵³ .. הלכות אינן עתידין ליבטל .. הליכות⁵⁴
22 עולם לו", "אל"⁵⁵ תקרי הליכות אלא הלכות (לעולם
23 יהיו)":

24 ידוע⁵⁶ הכלל שהלימוד ד"אל תקרי כו' אלא
25 כו'", אינו שולל הפירוש הפשוט, אלא מוסיף עוד
26 פירוש, ושניהם אמת. ועד"ז בנדו"ד, שהלימוד
27 "אל תקרי הליכות אלא הלכות" הוא בהוספה על
28 הענין ד"הליכות עולם לו", ומזה מובן שבהלכות
29 התורה ישנם ב' ענינים-דרגות: (א) "הליכות עולם
30 לו", (ב) "אל תקרי הליכות אלא הלכות".

31 והחילוק שביניהם:

32 "הליכות עולם לו", פירושו, שישנה מציאות
33 והנהגת (הליכות) העולם, ופעולת הלכות התורה

(50) פרש"י ר"פ בראשית.

(51) ועפ"ז יומתק דיוק לשון הרמב"ם "דבר ברור ומפורש
בתורה שהיא מצוה עומדת לעולם ולעולמי עולמים" – שהנצחיות
דמצוות היא מפני היותן מצוות התורה.

(52) ראה תניא פל"ט (נב, ב).

(53) ירושלמי שבהערה 2.

(54) חבוקק ג, ו.

(55) קרבן העדה לפני משה לירושלמי שם.

(56) ראה ס' הליכות אלי ס"ג. הנסמן בלק"ש חכ"א ע' 24

הערה 27.

(57) פרש"י עה"פ.

(58) ויש לומר, שמרומז בדיוק הלשון "לעולם יהיו", שקיומן

של ההלכות הוא (לא רק בתורה, אלא גם) במציאות העולם.

(59) אבות פ"ה מ"ט.

(60) עירובין יג, ב. וש"נ.

ושלילה, ושניהם כאחד, ע"ד מ"ש⁶⁵ "אחת דבר
אלקים שתיים זו שמעתי", ומצדו ית' יכולים לבוא
ולהתגלות במציאות העולם כמו שהם בעצמותו
ית', חיוב ושלילה ביחד, להיותו "נמנע
הנמנעות"⁶⁶.

ובזה תלוי החילוק בפסק ההלכה במחלוקת
שמאי והלל – בזמן הזה (הלכה כב"ה), בימות
המשיח (הלכה כב"ש), ובזמן התחי' (הלכה כב"ש
וב"ה גם יחד):

בזמן ד"היום לעשותם", שכולל זמן הזה, וגם
התקופה הראשונה דימות המשיח (לפני תח"ה)
שיהי' קיום התומ"צ בתכלית השלימות – כיון
שמודגשת בעיקר הפעולה בעולם ("הליכות עולם
לו"), הרי, מצד גדרי העולם בהכרח שתהי' ההלכה
למעשה בפועל כדעה אחת, והדעה השני' אינה
אלא ברוחניות: בזמן הזה – הלכה כב"ה, ודעת
ב"ש היא ברוחניות, ובימות המשיח – הלכה
כב"ש, ודעת ב"ה היא ברוחניות.

אבל לאחר הזמן ד"היום לעשותם", "למחר
לקבל שכרם", בעולם התחי', ש"מצוות בטלות
לעתיד לבוא", שבטל גדר הציווי להאדם, ונשאר
רק ענינים האמיתי שהם רצונו של הקב"ה, "הלכות
של תורה .. שאינן בטלין לעולם" – תהי' ההלכה
כב"ש וב"ה יחדיו, כיון שיתגלה בעולם רצונו של
הקב"ה כמו שהוא בעצמותו ית', "נמנע הנמנעות".
י. ויש לקשר ענין זה עם מ"ש הרמב"ם אודות
ימות המשיח בסיום וחזרתם ספר ההלכות:

ובהקדם ביאור הטעם לסדר וחלוקת ההלכות
בפרק האחרון, שלאחרי שהרמב"ם מבאר פרטי
הענינים דימות המשיח (בג' הלכות ראשונות),
ומסיים הענין (בהלכה ד') ש"לא נתאו החכמים
והנביאים ימות המשיח .. אלא כדי שיהיו פנויין
בתורה וחכמתה .. כדי שיזכו לחיי העולם הבא",
מוסיף (בהלכה האחרונה) ענין חדש: "ובאותו
הזמן לא יהי' שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה
ותחרות, שהטובה תהי' מושפעת הרבה וכל
המעדנים מצויין כעפר, ולא יהי' "

1 בזמן המשיח תהי' הלכה כב"ש .. וזהו סופה
2 להתקיים ממש"⁶¹.

3 וצריך להבין:
4 גם לפי האריז"ל "שלעתיד בזמן המשיח תהי'
5 הלכה כב"ש .. וזהו סופה להתקיים ממש" – הרי,
6 הפירוש ד"סופה להתקיים" קאי על דעת ב"ש
7 (שלעתיד תהי' הלכה כמותם), ולא על "מחלוקת
8 שמאי והלל", כי, כשתתקיים דעת ב"ש עי"ז
9 שתפסק הלכה כמותם, תתבטל ההלכה כב"ה.

10 ועוד ועיקר: איך יתכן שתתבטל ההלכה כב"ה
11 לאחר הנהגת בני' כדעת ב"ה במשך כל הדורות
12 (מאז שנפסקה הלכה כמותם) – ה"ז ירידה הכי
13 גדולה לדעת ב"ה, היפך בתכלית מהכלל⁶² "מעלין
14 בקודש", ודוקא בזמן המשיח!?

15 ואולי יש לומר, שמ"ש האריז"ל שלעתיד בזמן
16 המשיח תהי' הלכה כב"ש, קאי על התקופה
17 הראשונה דימות המשיח, אבל בתקופה השני'
18 דימות המשיח, כשיחיו המתים, ומצוות בטלות
19 לעתיד לבוא, אזי תתקיים "מחלוקת שמאי והלל",
20 שתהי' הלכה כשמאי והלל גם יחד, כדלקמן.

21 ט. והביאור בזה:
22 המחלוקת דב"ש וב"ה, "הללו מטמאין והללו
23 מטהרין הללו אוסרין והללו מתירין הללו פוסלין
24 והללו מכשירין"⁶³, עד ש"נעשית תורה כשתי
25 תורות"⁶⁴ – אינה אלא בנוגע להלכות התורה כפי
26 שבאים בתור ציווי להאדם לפעול בעולם ("הליכות
27 עולם לו"), דכיון שבדרגא זו ניכרת ומודגשת
28 מציאות האדם והעולם, ומצד גדרי הבריאה ישנם
29 ב' תנועות הפכיות דחסד וגבורה, לכן גם ברצונו
30 ית' (בדרגא זו) ישנם ב' אופנים.

31 אבל מצד הלכות התורה כפי שהם לאמיתתם,
32 שאינם באים לפעול בעולם, אלא הם רצונו של
33 הקב"ה כפי שהוא מצד עצמו ("אל תקרי הליכות
34 אלא הלכות") – גם חילוקי הדעות שבהלכות
35 התורה (ש"אלו ואלו דברי אלקים חיים") הם
36 "תורה אחת", "כולם ניתנו מרועה אחד"⁶³,
37 שלהיותו נושא הכל, יש בו ב' הדעות דחיוב

(61) לקו"ת קורח נד, סע"ב ואילך.

(62) ברכות כח, א. וש"נ.

(63) חגיגה ג, ב.

(64) סנהדרין פח, ב.

(65) תהלים סב, יב.

(66) ראה שו"ת הרשב"א ח"א סתי"ח. הובא ונת' בס' החקירה

להצ"צ לד, ב ואילך. ובכ"מ.

בהלכה ד' – כיון שישנו ציווי להאדם, מודגשת
 בעיקר התועלת של האדם ע"י קיום המצוות, מתן
 שכון של מצוות, "כדי שיזכו לחיי העולם הבא".
 משא"כ בתקופה השני' דימות המשיח, כשיחיו
 המתים – כיון שיתבטל הציווי להאדם, ויתגלה
 ענינם האמיתי שהם רצונו של הקב"ה, ומצד רצונו
 ית' יהיו האדם והעולם (בדרך ממילא) בתכלית
 השלימות, "לא יהי עסק כל העולם אלא לדעת את
 ה' בלבד .. כי מלאה הארץ דעה את ה' וגו'",
 מובן, שמעמד ומצב זה אינו בשביל איזו מטרה
 ותכלית, "כדי כו'", אלא הוא עצמו המטרה
 והתכלית.

ועפ"י י"ל, שגם לדעת הרמב"ם עיקר ושלמות
 השכר הוא בעולם התחי' (כהפס"ד בתורת
 החסידות⁷⁰), אלא שלא כתב זה בפירוש, כמו שלא
 כתב בפירוש אודות התקופה השני' דימות המשיח
 כשיחיו המתים, כיון שתכלית ומטרת חיבור ספר
 ההלכות, "שיהיו כל הדינים גלויין לקטן ולגדול
 בדין כל מצוה ומצוה", נשלמת בסיומה של
 התקופה ד"היום לעשותם"; ואעפ"כ, כיון שענינו
 האמיתי של חיבורו הוא "הלכות של תורה", כפי
 שהם מצד רצונו של הקב"ה – לכן, בהלכה
 האחרונה, שהיא הסיום והסך-הכל דספר ההלכות,
 רומז הרמב"ם אודות המעמד ומצב דעולם התחי',
 שאז יתגלה ענינם האמיתי ד"הלכות של תורה",
 שאינם בשביל האדם ("כדי שיזכו לחיי העולם
 הבא"), אלא "דעת בוראם", "דעה את ה'", שזהו
 עיקר ושלמות השכר – שמציאות האדם והעולם
 בטלה ומכוסה לגמרי ב"דעה את ה'", "כמים לים
 מכסים"⁷¹.

עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד, שנאמר⁶⁷
 כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים –
 די' לומר, שבהלכה האחרונה מוסיף (בקיצור
 וברמז) גם ע"ד התקופה השני' דימות המשיח
 שיהי' שינוי מנהגו של עולם, החל מהשינוי
 העיקרי דתחיית המתים, כמשנ"ת בארוכה
 במק"א⁶⁸.

וע"פ המבואר לעיל החילוק שבין ימות המשיח
 לתחיית המתים, שבימות המשיח תהי' שלימות
 העבודה דקיום המצוות, ציווי להאדם, ובתחיית
 המתים יבטל הציווי להאדם ("מצוות בטלות"),
 ויתגלה ענינם האמיתי שהם רצונו של הקב"ה
 ("הלכות של תורה") – יש לומר, שענין זה מרומז
 גם בהחילוק בלשון הרמב"ם בב' ההלכות
 האחרונות:

בהלכה ד' כותב "לא נתאוו החכמים והנביאים
 ימות המשיח .. אלא כדי שיהיו פנויין בתורה
 וחכמתה .. כדי שיזכו לחיי העולם הבא כמו שביארנו
 בהלכות תשובה", ששם מבאר בארוכה שהטובה
 בעוה"ז, עד לשלימותה בימות המשיח, היא,
 בשביל שלימות העבודה דקיום התומ"צ, כדי
 לזכות למתן שכרן של מצוות בעולם הבא⁶⁹;
 משא"כ בהלכה ה', שמוסיף ענין חדש בנוגע
 ל"אותו הזמן" שיהי' בתקופה השני', אינו כותב
 שמעמד ומצב זה הוא בשביל איזו מטרה ותכלית,
 "כדי כו".

ויש לומר הביאור בזה:

בתקופה הראשונה דימות המשיח, בזמן ד"היום
 לעשותם" בתכלית השלימות (שאודותה מדבר

(67) ישע"י יא, ט.

(68) הדרן על הרמב"ם משיחות ש"פ לך לך תנש"א.

(69) לשיטתו – ש"העולם הבא אין בו גוף וגו' אלא נפשות
 הצדיקים בלבד בלא גוף" (הל' תשובה פ"ח ה"ב), "החיים
 (ש) באין לו לאדם אחר חיי העולם הזה שאנו קיימים בו בגוף
 ונפש" (שם ה"ח), ואינו מפרש אודות השכר שלאח"ז, בעולם
 התחי' (וראה לקמן בפנים).

(70) ראה לקו"ת צו טו, ג. דרושי ש"ש סה, סע"ד. סהמ"צ
 להצ"צ מצות ציצית פ"א (דרמ"צ יד, ב). ובכ"מ.

(71) ובסגנון דתורת החסידות – שעיקר ושלמות השכר הוא
 תענוג בורא (ראה המשך וככה תרל"ז פ"ב ואילך).

מהמחילה וסליחה וכפרה לאל אחד ואחת מישראל באופן ד"סלחתי כדברייך", תומשך שמחה גדולה לכל אחד ואחת בישראל, בסוכה
 אחת גדולה שבה ישבו כל ישראל.

משיחת וא"ו תשרי, ה'תשכ"ח

לקוטי שיחות חג הסוכות כרך יט

מתורגם ללשון הקודש

הפסוק "ויהי בשלם סוכו", האמור על בית המקדש,²⁴
צריך היה לנבוע מכך, שהמצוה, שבאמצעותה זוכים²⁵
לבנין בית המקדש תהיה המצוה "בסוכות תשבו²⁶
שבעת ימים" – הסוכה עצמה, ולא המצוה של²⁷
"שביתת הרגל בחג", שהיא תוספת למצות ה"סוכו"²⁸
וחלה רק ברגל, ביום הראשון?²⁹

כן יש להבין גם לגבי שמו של משיח: מדוע הזכיה³⁰
לשמו של משיח, שישמחנו, היא באמצעות המצוה של³¹
"ולקחתם לכם ביום הראשון"³², שהיא רק קשורה³³
לשמחה, ולא באמצעות מצות השמחה ("ושמחת³⁴
בחגך"¹⁵) עצמה¹⁶.

ב.

קיום מצוה בדבר גשמי, מזככו אך לא מקדשו
ממש

ההסבר לכך הוא:³⁵
מצות סוכה מיוחדת ונעלית ממצוות אחרות³⁶
מבחינת השפעתה על הדברים הגשמיים שבאמצעותם³⁷
היא מתבצעת (הסכך והדפנות), כדלהלן:³⁸
כאשר מקיימים מצוה בדבר גשמי, גורמת המצוה³⁹
לזיכוכו, עד אשר גם לאחר קיום המצוה חלים על⁴⁰
דברים גשמיים אלו דינים של "תשמישי מצוה"⁴¹. כגון⁴²
במצות ציצית, כל עוד קבועות הציציות בטלית הרי⁴³
"אסור להשתמש בהן שום תשמיש של חול". משום⁴⁴
בידוי מצוה"⁴⁵, ולפי מספר דעות¹⁹ "אף לאחר שנפסקו⁴⁶
אין לנהוג בהם מנהג בזיון".

קעג, רע"ב.

(13) תהלים צ, טו. וראה מדרש תהלים ופרש"י שם.

(14) ובבב"ר (שם) ובויק"ר (שם) מפרש שלכולם זוכים בזכות
"ולקחתם לכם ביום הראשון". ולהעיר דשם נאמר ואביא לכם ראשון זה
מלך המשיח ואינו מפרט "שמו של משיח". (וראה לקוטי לוי"צ שם).

(15) ראה טז, יד.

(16) דגם למ"ד בירושלמי (סוכה פ"ג הי"א) דושמחתם "בשמחת
לולב הכתוב מדבר" הרי השמחה בלולב דאורייתא היא כל ד' ימים ורק
בבית המקדש משא"כ בשכר. ראשון (המצוה בכל מקום ובכל זמן) הוא
– "ולקחתם לכם ביום הראשון (לבד)", ובוה אין מודגש ענין השמחה
(ראה ירושלמי שם, רמב"ם הל' לולב פ"ז הי"ג). ועוד, לפ"ז שייך יותר
למצות ושמחת בחגיך שמדאורייתא הוא גם בזה"ז (שו"ע אדה"ז סי'
תקט"ז ס"ו), ולזכות לשמו של משיח שייך יותר ע"י דבר הנהוג גם בזה"ז.
(17) מגילה כו, ב.

(18) שו"ע אדה"ז או"ח סכ"א ס"א משו"ע שם.

(19) רמ"א ושו"ע אדה"ז שם.

א.

דברי הגמרא והסבר המהרש"א על פעמיים
"ביום הראשון"

1 בפרשה שבה אנו מצווים על חג הסוכות¹ נאמר
2 פעמיים "ביום הראשון": "ביום הראשון² מקרא קודש
3 כל מלאכת עבודה לא תעשו"³, "ולקחתם לכם ביום
4 הראשון פרי עץ הדר..."⁴. הגמרא אומרת על כך⁵,
5 שבשכר פעמיים "ראשון" – "שביתת הרגל דחג"⁶
6 (ביום הראשון מקרא קודש⁷) ו"נטילת לולב (ולקחתם
7 לכם ביום הראשון) – זוכים "לבנין בית המקדש
8 ולשמו של משיח" הנקראים "ראשון" ("כסא כבוד
9 מרום מראשון מקום מקדשנו"⁸ "ראשון לציון הנה
10 הנם"⁹).

11 מסביר על כך המהרש"א: הטעם לחג הסוכות הוא
12 "כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם
13 מארץ מצרים"¹⁰, ועלידי השביתה ממלאכה בסוכות
14 זוכים לבית המקדש, שעליו נאמר "ויהי בשלם
15 סוכו"¹¹; ואילו נטילת ארבעת המינים קשורה לשמחה,
16 ככתוב "ולקחתם לכם... ושמחתם...", ולפיכך זוכים
17 באמצעותה לשמחה לעתיד בביאת המשיח.

18 בכך הוא מסביר גם את לשון חז"ל "לשמו של
19 משיח", שהרי השמחה שבביאת המשיח רמוזה בשמו
20 "ששמו מנחם"¹² שהוא ינחמנו וישמחנו כמ"ש¹³
21 "שמחנו כימות עניתנו".

22 יש להבין, מדוע מדגישים חז"ל את הביטוי ראשון:
23 אם הקשר שבין סוכות לבין בית המקדש הוא בגלל

(1) אמור כג.

(2) שם לה.

(3) ולאח"ז (שם לט) ביום הראשון שבתון. וראה הערה 7.

(4) שם, מ.

(5) פסחים ה, א. ביאור הגמרא ע"ד הקבלה (והשינוי לב"ר פס"ג, ח
ולויק"ר פס"ל ועוד) ראה לקוטי לוי"צ (אגרות קודש) ע' קג ואל"ך.

(6) פרש"י שם.

(7) ראה בפרש"י שם ד"ה אלא "ומקרא קודש דסוכות". ילקוט בא
רמז רא. ולהעיר מלקוטי לוי"צ שם (ס"ע קג) "וביום הראשון שבתון
דסוכות". וראה תוד"ה כרתנא שם. ח"י הר"ן שם.

(8) ירמ' יז, יב.

(9) ישע' מא, כז.

(10) אמור שם, מג. ונאמר זה כטעם על "בסוכות תשבו שבעת ימים
גו'" (שם, מב).

(11) תהלים עז, ג. ראה תגום עה"פ. מדרש תהלים שם.

(12) סנהדרין צח, ב. ירושלמי ברכות פ"ב ה"ד. איכ"ר פ"א נא. זח"ג

(*) וראה ביאור הר"פ פנרלא לספר המצות רס"ג ח"ג מילואים ט"ה.

הקדשת דבר גשמי למצוה²⁷, מזדכך העצם הגשמי, 30
אלא עצם מציאותו של הדבר הגשמי הזה, עוד לפני 31
קיום המצוה בו, ואף לפני "הזמנתו" למצוה, היא 32
שונה. עצם העובדה, שדבר זה ראוי לקיום המצוה 33
(כגון: צמר הראוי למצות ציצית) מצביעה על היותו 34
זך ו"נעלה" מדברים גשמיים אחרים (אף מדברים 35
המותרים) שאינם ראויים למצוה²⁸. 36

מעלתם של ארבעת המינים על פני דברים הראויים 37
למצוה, מתבטאת בכך, שזכותם ו"עליונותם" של 38
מינים אלו, ההופכות אותם לקיום המצוה, נראות 39
בגלוי, כפי שיוסבר להלן. 40

ד.

יתרונם של ארבעת המינים ניכר בענין האחדות 41
מוסבר בספרי החסידות²⁹, שהסיבה לבחירת 42
ארבעת המינים אלו דוקא לקיום המצוה "ולקחתם 43
לכם..." היא, מפני שיש בהם את תכונת האחדות: 44
לולב – עליו כפותין (כל העלים מאוחדים); הדס – 45
"תלתא בחד קינא" (=שלושה בקן אחד); ערבות – 46
גדלות באחזה; ובודאי³⁰ האתרוג, "שדר באילנו משנה 47
לשנה", ובתוכו מתאחדות התכונות השונות של ארבע 48
עונות השנה.

כיון שכל הנמצא בעולם הוא בדרך כלל מפורד 49
ומחולק, ברור, שתכונתם של ארבעת המינים לאחדות, 50
נובעת מהחלשה של מהותם כדברים הנמצאים בעולם 51
הזה, כלומר: מהקטנת אופיים החמרני, דבר הקשור 52
להתבטלותם כלפי אלוקות. 53

מזה מובן, שגם אם בכל המצוות יש לדברים 54
הגשמיים הראויים לביצוען זיכון ו"עליונות" עלפני 55
דברים אחרים (כדלעיל בסעיף ג'), בכל זאת אין זה 56
דומה לזיכון ולעליונות של ארבעת המינים הראויים 57
לקיום מצות ולקחתם לכם, כיון שזיכונם של ארבעה 58
מינים אלו ניכרת בגלוי בענין האחדות, מעל לנבראים 59
אחרים. 60

1 אך למרות זאת, הציציות הן רק "תשמישי מצוה"
2 (אף כאשר הן קבועות בטלית) ולא "תשמישי קדושה",
3 ולולא החשש לביזוי מצוה, מותר היה להשתמש בהן
4 ל"תשמיש של חול".

5 שונה מכך מצות סוכה, שעלידי קיומה²⁰ מתהווה
6 גם קדושה בעצי הסכך (ומדברנן, גם בדפנות) – "כשם
7 שחל שם שמים על הקדשים.. כך חל שם שמים על
8 הסוכה"²¹. ומפני הקדושה שבהם אסור להשתמש בהם
9 במשך ימי החג.

10 (ולמרות שגם הסוכה היא מ"תשמישי מצוה", ולא
11 "תשמישי קדושה", הרי זאת רק לאחר שעברו ימי
12 החג, כאשר עברה מצוותן, שאז מותר להשתמש בהן
13 תשמיש בזיון²², אבל בתוך שבעת ימי החג, חלה
14 בהם קדושה)²³.

15 הענין של קדושת סוכה, שונה מהיותה "תשמישי
16 מצוה" בלבד²⁴, כבמצוות אחרות, באופן השפעת
17 המצוה על הדבר הגשמי: ההגדרה של "תשמישי
18 מצוה" היא ש"משתמשין בהן לשם מצוה"²⁵, אך בהם
19 עצמם אין קדושה, ואילו במושג "קדושת הסוכה"
20 הכוונה היא לכך שהסוכה עצמה, הסכך והדפנות,
21 נעשית קדושה "כשם שחל שם שמים על הקדשים..
22 כך חל שם שמים על הסוכה"²⁶.

ג.

דבר גשמי הראוי למצוה הוא "נעלה" מדברים
אחרים

23 גם במצות נטילת ארבעת המינים אנו מוצאים,
24 שהקשר שבין המינים הגשמיים לבין המצוה
25 המתבצעת עלידם הוא חזק יותר מאשר במצוות
26 אחרות.

27 כדי להבין זאת יש להקדים ולומר, שהקשר שבין
28 דבר גשמי לבין המצוה המתבצעת עליו - איננו
29 מתבטא רק בכך, שבאמצעות המצוה (ואף עלידי

(20) שו"ע אדה"ז סי' תרלח סעיף טרז. וש"נ.

(21) שו"ע אדה"ז שם בריש הסימן. וש"נ. ולשון הגמרא (סוכה ט, א.
ביצה ל, ב) "על החגיגה".

(22) שו"ע אדה"ז שם סי"ט.

(23) אוה"ת סוכות ע' א'תשה. וש"נ.

(24) מגילה שם.

(25) לשון אדה"ז סי' כא שם.

(26) וכדויק לשון אדה"ז סי' תרלח כמ"פ (בנוגע לסכך, וכן בנוגע
לדפנות הסוכה) חל עליהם קדושת סוכה. וראה אוה"ת שם (מא"ר בשם
עבודת הקדוש) דה"ל "קדושת הגוף", דה"ל כמו הקדש".

(27) ראה שערי אורה נו, ו אילך. עז, ב ובקיצורים לשם.

(28) ראה המשך תער"ב ח"ב ע' תתפג: "וכן ציצית בצמר דוקא, וכמו

תרומה ומעשר שמה שמפרישין ומבדילין נעשה קדש והשאר חולין כו'
דקודם הבדלה הי' הכל בשוה ואח"כ נבדלו כו'". ובל' זה יש לפרש
שהבדלה שבהם היא מצד הפרשתם למצוה, אבל מהתחלת הענין שם
"מבדילים בדברים המותרים גופא מה שראוי למצוה ומה שאינו ראוי כו'
וכמו ד' מינים" משמע שגם בציצית כו' ההבדלה היא בעצם המין. וכ"כ
שם ע' תתקסא.

(29) סה"מ תקס"ח ע' תמו ואילך. סידור רסד, ד ואילך. המשך וככה
פפ"ז פצ"ג ואילך.

(30) ראה וככה שם פצ"ד.

ה.

השויון והשוני בין סוכה לארבעת המינים

1 זהו אחד הענינים שבהם ניכרים הן הצד המשותף
2 שבין שתי המצוות הללו (סוכה וארבעת המינים) והן
3 ההבדל ביניהן:

4 הצד השווה ביניהן הוא, שבשתיהן ניכר הקשר
5 שבין הדבר הגשמי (הסכך ודפנות הסוכה וארבעת
6 המינים) לבין המצוות, יותר מאשר במצוות אחרות;

7 וההבדל ביניהן הוא, שהקשר שבין הסכך והדפנות
8 בסוכה לבין מצות ישיבה בסוכה הוא באמצעות קיום
9 המצוה בדבר הגשמי, ואילו הקשר שבין ארבעת
10 המינים למצות "ולקחתם לכם" הוא בגלל המעלה
11 שבטבעם, העושה אותם ראויים למצוה.

ו.

עוד שויון והבדל

12 יש עוד שויון והבדל בין שתי המצוות הללו:

13 סוכה היא מעל להתחלקות, היא מקיפה את האדם
14 כולו (ראשו ורובו) כאחד. יתרעליכן: היא איננה רק
15 מעל להפרדה בין הראש, הגוף והרגל של אותו יהודי
16 בעצמו, אלא גם מעל להבחנה בין יהודי אחד למשנהו,
17 עד אשר כל ישראל ראויים לישב בסוכה אחת.³¹

18 וגם תכונתם של ארבעת המינים היא אחדות: (א)
19 האחדות בין הפרטים בכל מין בפני עצמו (כדלעיל
20 בסעיף ד'); (ב) האחדות בין ארבעת המינים: יחדיו –
21 בכל המינים ביחד מתקיימת מצוה אחת.

22 אך גם בענין האחדות יש הבדל בין הסוכה לבין
23 ארבעת המינים: בסוכה אין מלכתחילה פרטים נפרדים,
24 ואילו בארבעת המינים קיימים מלכתחילה פרטים
25 נפרדים (המינים השונים, ואף הפרטים השונים באותו
26 מין עצמו), אלא שהם מתאחדים.

ז.

ההבדל בין הסוכה לד' המינים נובע מן ההבדל
בגילוי האלוקות שבהם

27 יש לומר, ששני ההבדלים הקיימים בין סוכה לבין
28 ארבעת המינים – (א) ההבדל בענין הקשר בין המצוה
29 לדברים הגשמיים (ב) ההבדל בענין האחדות שבהם –
30 קשורים זה לזה, כדלהלן:

31 עצם המושג עולם, במהותו, אומר – התחלקות³²
32 והפרדה, וקיומה של אחדות בדברים מסויימים בעולם
33 נובע מכך שבדברים אלו ניכרת האחדות הבאה
34 ממקורם האלוף, מן הבורא.

35 מזה מובן שההבדל בין האחדות שבסוכה (שמעל
36 להתחלקות בין פרטים) לבין האחדות שבארבעת
37 המינים (שהיא התאחדות של פרטים) נובע מן ההבדל
38 שבין גילוי האלוקות בתוכם;

39 סוג האחדות שבארבעת המינים, התאחדות של
40 פרטים, שגם לאחר התאחדותם הם עדיין פרטים
41 שונים, מורה על התבטלותו של העולם (=התחלקות)
42 לאלוקות (=אחדות). ואילו האחדות שבסוכה, הנעלית
43 לחלוטין מהתחלקות, משקפת את האחדות שבאלוקות
44 שמעל לעולם.

45 לפי זה מובן הקשר שבין ההבדל בין סוכה
46 לארבעת המינים בענין האחדות שבהם, לבין ההבדל
47 ביניהם בענין הקשר של הדברים הגשמיים למצוות:

48 מהותם של ארבעת המינים היא, גילוי התבטלות
49 העולם כלפי אלוקות. לפיכך הקשר שבין הגשמיות
50 שבהם לבין המצוה בולט בגשמייותם, במציאותם
51 בעולם – בעצם מציאותם ניכר שהם ראויים למצוה;

52 לעומת זאת מהותה של סוכה היא גילוי האחדות
53 שבאלוקות. לכן בקשר הקיים בה בין המצוה לגשמיות
54 מודגשת המצוה, שהשפעת האלוקות באמצעות מצוות
55 נעלית מהפרדה בין רוחניות לגשמיות, ולפיכך חודרת
56 הקדושה גם לגשמיות של עצי הסכך והדפנות.

ח.

ההתאחדות שבד' המינים נובעת מן האחדות
האמיתית

57 למרות האמור לעיל, יש יתרון³³ בהתאחדות
58 הפרטים שבארבעת המינים, על פני האחדות שבסוכה,
59 הנעלית מהתחלקות, כיוון שמקורה של התאחדות
60 הפרטים הוא באחדות האמיתית, הנעלית לחלוטין
61 מעצם המושגים של "אחדות" ו"התחלקות פרטים".

62 מקורה של האחדות שמתבטאת בסוכה היא בדרגה
63 שבה בחינת הריבוי היא היפוכה של אחדות, ולכן אין
64 האחדות הזאת מאפשרת חלוקה לפרטים, ואילו
65 האחדות האמיתית כפי שהיא מבחינת עצמותו של

(33) וכהמעלה ב"אחד" על "יחיד" – ראה תו"א נה, ב. אמ"כ שער
הק"ש פ"ח ואילך. ועוד.

(31) סוכה כז, ב. וראה בארוכה לעיל ע' 390 ואילך.

(32) להעיר מדחז"ל ע"פ מה רבו מעשיך. וראה תו"א וארא (נו, ב)
ועוד.

ט.

קדושת הזמן של סוכות נעלית אף מקדושת הסוכה

לפי האמור לעיל, שהאחדות שבסוכה היא מעל
ההפרדה בין רוחניות לגשמיות, ולכן היא מחדירה
קדושה גם לגשמיות הסוכה, לעצי הסכך והדפנות,
מובן גם ההסבר לקדושת חג הסוכות:
קדושתו של כל יום טוב, נובעת מן הגילויים
האלוקיים המאירים ביום זה. נדרש כאן איפוא הסבר:
אם הגילויים שבסוכות (ענני הכבוד) הם בבחינת
"מקיף" מבחוץ, כיצד הם חודרים ל"פנימיות" היום
של סוכות, ומשפיעים על הפיכתו מיום חול ליום
קדוש?
ההסבר לכך הוא: כיוון שגילויי האלוקות שבסוכות
הם נעלים מן ההתחלקות בין רוחניות לגשמיות, לפיכך
הם מקדשים את הזמן של סוכות, כפי שהם מקדשים
את גשמיות הסוכה.
וכיון שהזמן של סוכות נראה בחיצוניותו זהה לכל
השנה – שלא כסוכה הגשמית (הסכך והדפנות) שגם
בגשמיות היא "מקיפה", ובמיוחד כאשר עשיית הסוכה
חייבת להיות לשם מצות³⁹ סוכה⁴⁰ – יוצא,
שהתקדשותו של הזמן שחל בו סוכות מביעה את גילויי
האלוקות של סוכות, שאינם מוגבלים בהבחנה בין
רוחניות לגשמיות, ביתר שאת מאשר קדושת גשמיות
הסוכה.
למרות זאת, כיוון שקדושת הסכך והדפנות, ואפילו
קדושת הזמן של סוכות, נובעת מגילויי הקדושה
בסוכה, ולא מעצמם, מורה הדבר על כך שגם סוג
האחדות שבסוכה מוגבל בהגבלה של אחדות שמעל
להתחלקות, אלא שלאחדות שלמעלה מהתחלקות אין
הגבלה לגבי מקום השפעתה, והיא משפיעה בכל
מקום.

1 הקב"ה היא אחדות פשוטה, שריבוי פרטים איננו
2 סתירה לגביה. להיפך, הריבוי נובע³⁴ דוקא מן האחדות
3 הפשוטה³⁵.
4 (בדומה לכך אנו מוצאים בענין התאחדות
5 הגשמיות והמצוות שבסוכה וד' המינים, שבד' המינים
6 יש בכך יתרון על פני ההתאחדות שבסוכה: התאחדות
7 הגשמיות עם מצות סוכה נעשית באמצעות קיום
8 המצוה, ואיננו בטבעו של הדבר הגשמי, לפיכך אין
9 היא מראה את האחדות האמיתית; ואילו בארבעת
10 המינים ניכר שהגשמיות עצמה היא כלי למצוות,
11 ודוקא זה מגלה את האחדות האמיתית).
12 אך כיוון שהתאחדות הפרטים בחיצוניות היא
13 התבטלותם³⁶ כלפי האחדות (ולא שהם עצמם
14 מתאחדים), הפחותה מן ההתאחדות שמעל לחילוק
15 לפרטים, לכן כדי לגלות את הפנימיות והשורש של
16 התאחדות הפרטים, שהיא בעצם מפני שהפרטים
17 בעצמם הם אחדות המבטאת את האחדות האמיתית –
18 לשם כך יש צורך בכך שהתאחדות הפרטים תבוא
19 בהמשך לאחדות שמעל להתחלקות.
20 עלידידיזה שהתאחדות הפרטים באה כהמשך
21 לאחדות הנעלית מהתחלקות, מתגלה, שקיומם של
22 פרטים באחדות איננו נובע מזה שהאחדות הנעלית
23 מהתחלקות עדיין לא השפיעה עליהם, אלא מכך
24 שהפרטים בעצמם הם אחדות, הם עצמם מגלים את
25 האחדות האמיתית.
26 ויש לומר, שזו אחת מן הסיבות לכך שמצות נטילת
27 ארבעת המינים – מן המובחר לקיימה בסוכה³⁷:
28 עלידידיזה שהתאחדות הפרטים במצות נטילת ארבעת
29 המינים באה כהמשך לאחדות שלמעלה מהתחלקות
30 אשר בסוכה, מביאים לידי גילוי את הפנימיות והשרש
31 של התאחדות הפרטים, את האחדות האמיתית³⁸.

(38) להעיר מסה"מ תקס"ש. סידור רסה, סע"א ואילך. לקוטי לוי"צ
הערות שם ע' קה (ע"ד הקבלה).
וראה לקו"ש שם (ע' 130'1) – ע"ד העבודה.
(39) ראה ירושלמי סוכה פ"א ה"ב שבסוכה ישנה (שלא לשם חג)
צריך לחדש בה דבר. ובבית יוסף או"ח סתרל"ו ממשמעות התוס'
והרא"ש ושאר פוסקים שהוא לעיכובא. וכ"פ בשו"ע (ואדה"ז) שם. וראה
שו"ע אדה"ז שם ס"ג "אין ניכר שהוא דר בה עתה לשם מצוה".
(40) ובפרט שגם העש"י דסוכה היא מצוה (ראה שו"ע אדה"ז סי'
תרמ"א "שעשייתה אינה גמור המצוה"). ולהירושלמי (סוכה שם. ברכות
פ"ט ה"ג) מברך גם על עשייתה "וציינו לעשות סוכה".

(34) נתבאר בתר"ח נח ד"ה ויהי כל הארץ פכו"ז ואילך. ד"ה מי מדר
תרס"ב. ועוד.
(35) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 163 ואילך.
(36) התכונה לסבול (ולא להיות גדל מ) קור נפרדת (ומנגדת) מהתכונה
לסבול (ולא להיות גדל מ) חום, ובאתרוג בטל זה ע"י "הרגש" האחדות
וביטול טבע פירוד (וניגוד) התכונות.
(37) סידור אדה"ז (לפני הלל). וראה שער הכוונות דרושי חגה"ס.
סידור האריז"ל (כוונת לולב ונענועיו) "והנה מצד הדין כו" (מ"ח מס'
ימי מצוה וסוכה רפ"ה). של"ה רמה, ב. וראה בארוכה לקו"ש חכ"ב (ע'
124 ואילך) הביאור ע"ד הנגלה.

אלא גם על הזמן, ההופך לרגל, המשבית את החול 16
 ("ראשון" – "כל מלאכת עבודה לא תעשו") באמצעות 17
 מקרא קודש (קריאתו קודש⁴¹, והחדרת הקודש אל 18
 תוכו). 19
 בכל זאת, גם ההשפעה על "מקום מקדשנו" באה 20
 רק מן הגילוי מלמעלה – "כסא כבוד מרום מראשון" 21
 – החודר אל המקום⁴². 22
 לעומת זאת, מהותו של "שמו של משיח" (מנחם 23
 – הבאת הנחמה על הגלות) היא גילוי פנימיות הענין 24
 של גלות, ולא רק הגילויים מלמעלה, אלא הגילוי כיצד 25
 הגלות עצמה היא שיא הטובה, כפי שיאמר⁴³ "אִתְּךָ 26
 ה' כִּי אֲנֹפֶת בִּי"⁴⁴. דבר זה לא יושג באמצעות מצות 27
 השמחה, אלא בקשר שבינה לבין נטילת ארבעת 28
 המינים, המראים כיצד גם עניני העולם בפני עצמם הם 29
 כלים לאחדות האלוהית. 30

(משיחות שמחת ביה"ש ושמחת"
 (שבת בראשית התועדות ב') תשכ"ד)

לעומת זאת, האחדות שבארבעת המינים איננה 1
 נובעת מקיום המצוה, אלא מעצם טבעם. כלומר, 2
 הפרטים מתאחדים לא מפני שענין האחדות (שמחוץ 3
 להם) משפיע עליהם וחודר לתוכם, אלא שהם עצמם 4
 אחדות, וזה מגלה את האחדות האמיתית. 5
 י.

הקשר שבין שביתת החג וארבעת המינים לבין
בניית בית המקדש, ושמו של משיח
 לפי האמור לעיל יובנו הקשר בין שביתת החג לבין 6
 בנין בית המקדש, וכן הסיבה לכך שדוקא שביתת החג 7
 וקיום מצות סוכה מביאים לבניית בית המקדש, והקשר 8
 בין נטילת ארבעת המינים לשמו של משיח: 9
 משמעותו של "בנין בית המקדש" היא, שמהותו 10
 של בית המקדש, "כסא כבוד מרום מראשון", 11
 משפיעה גם על "מקום מקדשנו", שהוא חלק מן 12
 העולם, דבריהול. לפיכך ניתן להגיע לכך בעיקר 13
 באמצעות הענין של "ביום הראשון מקרא קודש", 14
 שענני הכבוד אינם משפיעים על עצי הסוכה בלבד, 15

(44) ראה לעיל בשיחה לשבת נחמו (ע' 73 ואילך). ושם בסופו (ע' 102 ואילך). לקר"ש [המתורגם] ח"ת ע' 340 ואילך. וש"נ.

(41) ראה זהר ח"ג צד, א. סידור שער המועדים (ריז, א ואילך).
 (42) ראה רמב"ם הל' ביהב"ח פ"ו הט"ז "מפני השכינה כו".
 (43) ישע"י יב, א.

המשך ביאור למסכת תמיד ליום חמישי עמ' ב

וארבע טבעות, שבהם היו מכניסים את ראש הקרבן בשעת 18
 שחיטתו. טבעות אלו היו מסודרות בשש שורות, שבכל שורה 19
 ארבע טבעות. המשנה מפרשת באיזו טבעת היו מכניסים את קרבן 20
 התמיד: תמיד של שחר, היה נשחט על קרן צפונית מערבית של 21
 המזבח, על המזבח השני שמצד המזבח, ואילו התמיד של בין 22
 הערבים, היה נשחט על קרן מזרחית צפונית של המזבח, על טבעת 23
 שנייה. 24
 המשנה מפרשת את סדר השחיטה וזריקת הדם: שחט השוחט את 25
 התמיד, וקבל את דמו הכהן המקבל, וקא לו הכהן המקבל עם 26
 הדם [לקרן ו-לזוית] מזרחית צפונית של המזבח, ועומד שם על 27
 רצפת העזרה, ונותן מן הדם בזריקה על מזרח צפונית של המזבח. 28
 כלומר, מכון שקילוח הזריקה יבוא על זוית מזרחית צפונית, ובכך 29
 יגיע הדם לצד מזרח ולצד צפון של המזבח, והרי זו זריקה אחת 30
 הנראית כשתיים. ומקיף את המזבח לצד ימין והולך עד שהוא 31
 מגיע לקרן מערבית דרומית של המזבח, ונותן בזריקה על הזוית 32
 של מערב דרומית של המזבח. ועושה כן, לפי שמתן דמים של 33
 התמיד דינו כמתן דמים של עולה, שיש לזרוק בה שתי מתנות 34
 שהם ארבע. את שני הדם שנשארו בכלי, היה שופך אל יסוד 35
 דרומית של המזבח. 36

פרק רביעי - לא היו בופתין 1
 התנא ממשיך לפרט את סדר מעשי הבוקר במקדש. בפרק זה 2
 יבואר סדר שחיטת התמיד, זריקת דמו, הפשטו, ניתוחו, והולכת 3
 האברים לכבש. 4

משנה

המשנה מפרשת את סדר שחיטת התמיד וזריקת דמו: לא היו 5
 בופתין – קושרים ביחד את ארבעת רגלי הפלה של קרבן התמיד 6
 בעת השחיטה, אלא היו מעקידין אותו – קושרים רק את ידו של 7
 הכבש לרגלו. מוסיפה המשנה: מי מהכהנים שזכו בהולכת 8
 האברים, היו אוהין בו בכבש בשעת שחיטה. 9
 לעיל נאמר שמקום השחיטה היה בצד צפון של המזבח. המשנה 10
 מפרשת כיצד היו מניחים שם את התמיד בשעת השחיטה: וקב 11
 היה עקדתו – כך היו מניחים את הטלה בשעה שהיה עקוד ומוכן 12
 לשחיטה. ראשו לצד דרום של העזרה, קרוב למזבח, ורגליו לצד 13
 צפון. ומעקמים את פניו של הטלה שיהיו לצד מערב, והשוחט 14
 עומד בצד מזרח של הקרבן ופניו של השוחט לצד מערב. 15
 במרחק שמונה אמות מצד צפון המזבח, היו קבועים בארץ עשרים 16

בראשית מא, מז - ויוסף בן שלשים שנה בעמדו לפני פרעה מלך מצרים ויצא יוסף מלפני פרעה ויעבר בכל ארץ מצרים

סב

"יוסף" בחי יסוד, יצא מבית האסורים ברי"ה - כשהי' י"י שנה, כנגד ה"ל" קולות דשופר, יהוד ברית המעור עם ברית הלשון, וביאורו

יוסף הוא בחינת¹ ברית המעור² (יסוד), ויצא מבית האסורים³ בראש השנה. והי' אז בן ל' שנה, לנגד הל'⁴ קולות דשופר, ג' פעמים תשר"ת תש"ת ותר"ת. דבראש השנה הוא⁵ לעברך בברית ה' אלקיך, ואומרים⁶ זוכר הברית. והוא ע"י תקיעת⁷ שופר בפה.

(1) יוסף הוא ברית המעור: בחי' יסוד. ראה זהר חלק א' דף נט, ב "יוסף בגין דנטיר ל' לברית זכה דאקרי צדיק". ובתורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש"ס עמוד רנג, וז"ל: "יוסף - יסוד, הי' לו נסיון עם פוטיפר, והנסיון הי' בנותן שהוא באבר היסוד ע"ש. ובהערות על ספר בראשית עמוד רפד "שיוסף בחי' יסוד מספרו ו' פעמים הוי' כי הוא המדה השישית".

וראה בתורת מנחם התועדויות ה'תש"נ ח"ד שיחות ש"פ בלק עמוד 15 ובהערה 21 וז"ל: "שיוסף הוא בחי' יסוד דאצילות, שענינו הוא להביא ולהמשיך בחי' אצילות (האבות) בבי"ע. - ראה ביאורי הזהר ויחי כט, ד ואילך (מובא לעיל סימן ד הערה 3). אור התורה ויחי תתקצ"א א ואילך. תתשכ"א א ואילך. תורת מנחם - ספר המאמרים מלוקט חלק ד' עמוד קז ואילך. ע"ש".

(2) ברית המעור: היינו ברית הזכר - יסוד, והוא מלשון הפסוק (מלכים א ז, לו) "כמעז איש ולוית" פרש"י: זכור ונקבה החבוקים בזרועותיהן. כמער, לשון אחיזה ודיבוק שזכר המעורה בנקבה ופירוש איש ולויתו ולפי משמעותו לוית לשון דיבוק וכו'.

(3) ראש השנה י, ב, יא, א.

(4) ראה שו"ע אדמו"ר הזקן סימן תקצ סעיפים א-ב. ראה גם לקמן סימן סד הערה 7.

(5) דברים כט, יא. וראה לקוטי תורה פרשת נצבים מד, א דמ"ש קודם "אתם נצבים היום" קאי על ראש השנה. ועיין גם לקוטי שיחות חלק כד עמוד 191 ואילך.

(6) מוסף של ראש השנה "ברוך אתה ה' זוכר הברית".

(7) פירוש: מקשר השני דברים, א) יוסף הוא בחי' יסוד - ברית המעור (אבר היסוד), ב) יצא מבית האסורים ברי"ה כשהי' בן ל" כנגד ה"ל" קולות שהוא ע"י ברית הלשון - בפה. וראה הביאור הערה 9. 10.

(8) ספר יצירה פרק ו משנה ד. וז"ל: "כרת לו ברית בין רגליו, והיא המילה, ובין עשר אצבעותיו והיא הלשון". ראה ביאור הערה 9. אור התורה ויקרא חלק א עמוד רב ואילך. אגרות קודש מכ"ק אדמו"ר זי"ע חלק ב עמוד שמה. לקוטי שיחות חלק כב סוף עמוד 308. לעיל סימן כט. לקמן סימן טט.

וברית⁸ הלשון מכוון לנגד ברית⁹ המעור, ואס"ו יש מילה בראש השנה והתקוע הוא המוהל לא ירחץ הפה מדם המציצה ויתקע בפה מלוכלך בדם המילה כדי לערבב מצות מילה בשופר.

מילה¹¹ שופר בגי' תרע"א - אדנ"י במלואו.

¹² והמילוי דברית¹³ י"ת י"ש ו"ד ו' הוא תשל"ו מספר אדנ"י תרע"א כי ממנו, דהיינו מיסוד נבנה המלכות שם אדנ"י, וממנו היא¹⁴ מתמלאית.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד ט

(9) ראה אור התורה פרשת אחרי עמוד תקנו וז"ל: האדם נחלק לב', מפלגא ולעילא הוא אברי הנשימה שהם אברים רוחניים, ומפלגא דלתתא הוא אברי המזון שהם אברים הגשמיים, והתורה שהיא בדיבור פה שבפלגא דלעילא היא רפואה שעושה את האדם שלם ובריא בפלגא דלתתא כמו בפלגא דלעילא. כי שמירת התורה מועיל לשמירת הברית. וצריך האדם לזהר שיהי' שלם בפלגא דלתתא כמו בפלגא דלעילא כו'. וביאור כ"ז איתא במד"ר (אסתר רבה פ"ז, יא) יש ברית בפיהם ויש ברית בכשרם, יש ברית בפיהם לא ימיש ספר התורה זה מפין והגית כו' שהתורה היא בדיבור בפה, ויש ברית בכשרם ואתה את בריתי תשמור המול ימול כו', ועל ברייתך שחתמת בבשרינו, ובספר יצירה (פ"א מ"ב) יש ג"כ כיוצא בזה עשר ספירות במספר עשר אצבעות חמש כנגד חמש, וברית יחיד מכוון באמצע, במילת לשון ובמילת מעור. ע"ש.

(10) ראה ט"ז אר"ח הלכות ר"ה סימן תקפ"ד סק"ב וז"ל: שמעתי שהגאון הרב מהר"ר פייוויש מקראקא ז"ל הי' מל ברי"ה ולא קנח פיו אחר המילה, אלא בפה המלוכלך בדם מילה תקע בשופר, לערב מצות מילה בשופר ע"ש.

(11) פירוש: מילה (בגי' 85) + שופ"ר (586) = 671, וכן אדנ"י במילוי כזה: אל"ף (111) + דל"ת (434) + נו"ן (106) + יו"ד (20) = 671.

והכוונה כאן, דכל ענין של ראש השנה הוא להמשיך אלקות בעולם, ושבנ"י יתברכו ברוחניות ובגשמיות - בבני חיי ומוזנא, וזהר"ע יחוד יסוד ומלכות, "מילה" וכן "שופר" מרומז בבחי' "ברית" כנ"ל, ושם אדנ"י הוא מלכות ראה תניא - שער היחוד והאמונה פרק ז (פא, ב), וכמו שאומרים "אדון עולם אשר מלך" ואין מלך בלא עם.

וזהו הרמז דיוסף בחי' יסוד - "מילה" ברית, יצא מבית האסורים ברי"ה, ועיקר מצות היום ברי"ה הוא "שופר" (יוסף ל' שנה כנגד ל' קולות), להמשיך הגילוי בעוה"ז - מלכות "אדנ"י" וענין השם אדנ"י ב"מילוי" מורה על ענין "הגילוי" ראה מאמר ד"ה באתי לגני ה'תשל"ו (א) סעיף ו'.

(12) שורה זו - מלקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות דברים עמוד מז. (13) פירוש: "ברית" במילוי הוא כזה: בי"ת, רי"ש, יו"ד, תי", והאותיות הנתוסף ע"י ה"מילוי" הוא י"ת (410), + י"ש (310) + יו"ד (10), + ו' (6) = 736 - תשל"ו.

וכן אדנ"י (65) + ה"מילוי" דשם אדנ"י (כנ"ל הערה 11) שהוא בגי' 671 = 736 - תשל"ו. ראה הערה 14.

(14) מרמו ומבאר: ד"ברית" עצמה זו יסוד, וה"מילוי" מרמו האיק שיסוד ממלא ומשפיע לבחי' אדנ"י מלכות, ומיסוד היא מתמלאית וכנ"ל. ראה עד"ז לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד רטו.

(1) חג המצות הוא שמחת הנפש ושמחת הגוף מזמן העבר, שהוא זמן חרותינו ממצרים שגאלנו וגאל את אבותינו, בגאולת הגוף מקושי השעבוד, וגאולת הנפש מטומאת מצרים.

ושמחת זמן ההוה, לפי שהוא בזמן האביב, אחר שעבר הסתיו והגשם חלף הלך לו, וכל מעשה הבריאה והטבע נתחדש, וכאלו עתה נברא עולם חדש, והוא דומה כאלו הי' תחיית המתים לכל מעשה הטבע, והוא שמחה לגוף ולנפש גם יחד לזמן ההוה.

ולזמן העתיד, שעתידי הקב"ה לעשות לנו ניסים ונפלאות בחודש הזה כמו שעשה לאבותינו בזמן הזה, כמ"ש כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות (מיכה ז), וגם בחג הזה עתיד להיות תחיית המתים, כמו שמח' הש"י את כל מעשה הטבע כמו כן עתיד הקב"ה להחיות את המתים בחג הזה, לכן אנו קוראים בשבת חוה"מ של פסח את ההפטורה של תחיית המתים (ביחזקאל לז).

(2) חג השבועות שמחת העבר להנפש והגוף ביחד כי הוא זמן מתן תורתנו, שבו נתן לנו הקב"ה תורת אמת שהיא משיבת נפש, ונותנת לנו חיי עולם ואריכת ימים לגוף ולנפש בעוה"ז ובעוה"ב, וע"י התורה הבטיח לנו הש"י שנה"י ממלכת כהנים וגוי קדוש.

שמחת ההוה, שהוא חג הקציר בכורי קציר חטים, בזמן שהחטים והרבה מיני תבואה נתבכרו, וברכת ה' בבית ובשדה, והוא שמחה לגוף ולנפש.

ושמחת העתיד הוא, כי עוד עתיד הקב"ה לדבר עמנו פנים אל פנים, כמ"ש (ישעי' נד) וכל בניך למודי ה', ושעתיד להחזיר לנו את הנבואה כמ"ש (יואל ג) ונבאו בניכם ובנותיכם וגו', ועתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים, והצדיקים מראין עליו באצבע ויאמרו הוא אלקינו זה וגו', והקב"ה ישכון ביניהם כמ"ש (להלן כו) ונתתי משכני בתוכם, ומלאכי השרת ישאלו לישראל מה פעל אל.

(3) וחג הסוכות יש בו שמחת הגוף והנפש מזמן העבר כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים והם ענני כבוד.

ושמחת ההוה שהוא בסוף הקיץ, בזמן שכל התבואות וכל הפירות כבר נתבשלו, לכן נקרא ג"כ חג האסיף, וזהו שאמר כאן באספכם את תבואת הארץ, שבזמן הזה יאספו כל התבואה וכל הפירות ויראו שברכת ה' איתם והוא שמחה גדולה לגוף ולנפש, ולכן אנו אומרים בו שהוא זמן שמחתנו, וכן הבטיח לנו הש"י והיית אך שמח.

ומזמן העתיד, כי עתיד הקב"ה להקים את סוכת דוד הנופלת, ולעשות סוכה לצדיקים מעורו של ליתן, וגם מפלת גוג ומוגוג יהי' בחג הסוכות, ואז כל האלילים כליל יחלפו מן הארץ, ונשגב ה' לבדו, וכל העמים יכירו אז כי לה' המלוכה וביום ההוא יהי' ה' אחד ושמו אחד, ולכן כל הגוים עתידין לחוג את חג הסוכות ואז ישמח ה' במעשיו וישמח ישראל בעושייו ובני ציון יגילו במלכם, בשמחת הנפש ובשמחת הגוף, ב"ב אמן.

שמנה לחמן

ביאור הטעם, דחג הסוכות יום ראשון ובאמצע חוה"מ ואח"כ שמיני עצרת, ופסח יום ראשון ושביעי חג (ובאמצע חוה"מ) – כנגד ענני הכבוד וחירות, ובימי הגלות, ולע"ל שיחזרו וכו', וחג השבועות יום א' – כנגד התורה דהוא נצחי

אלה מועדי ה'. ונראה ליתן טעם על מה דאמר רחמנא שפסח יהי' שבעה ימים וביום הראשון וביום השביעי יהי' חג, ועצרת יהי' רק יום אחד וחג הסוכות רק יום אחד, ושמיני עצרת הוא רגל בפני עצמו, והימים שבאמצע פסח וסוכות הם חוה"מ ומותר במקצת מלאכה ואסור במקצת מלאכה.

ונראה הטעם, דהנה ידוע בפסח הוא יציאת מצרים שבו הי' חירות הגופות מעבדות, ועצרת הוא נתינת התורה, וסוכות הוא זכר לענני הכבוד שהקיפן הקב"ה.

ולזה בפסח שהוא זכרון לחירות הגוף ובעוננו נתבטל החירות והגלה אותנו ועתיד לגאלנו להשיב לחירות. וידוע שכל שבעה הוא סימן להקיף שלם, ולזה עושין יום ראשון ושביעי חג והאמצעים אינם חג, להורות אף שיש שמחה להחירות, יחזור ויתבטל, ואחר ההיקף שלם יחזור ויהי' עוד חג. ומבואר בספר יוסף לקח על מגילת אסתר שבשעת יציאת מצרים נתבטל מישראל שם עבדות לעולם, שבמצרים הי' עלינו שם עבדות שהיינו עבדים בחומר ובלבנים, ובשעת גאולת מצרים הי' מחסד הקב"ה שנתבטל מעלינו שם עבדים, שלא יקרא עלינו שום שם עבדות לעולם רק שם משועבדים.

ולזה הימים האמצעים המורה על ביטול החירות, כמ"מ צריכים לנהוג בהם קצת יו"ט מפני שעכ"פ נגאלנו משם עבדים, וצריכין לעשות זכר קצת לעשות קצת יו"ט לזכר חסד שעשה הקב"ה עמנו שביטל מאתנו שם עבדים. ועצרת שהוא על נתינת התורה אשר כרת ברית אתנו שלא ימושו מפניו ומפי זרענו עד עולם, ולכן אינו אלא יום אחד.

וחג הסוכות אשר הוא זכר לענני הכבוד שג"כ נתבטל בעוננו, ולכן יום ראשון חג, ושבעה ימים אינם חג, וכיון שמ"מ מקיף אותנו השגחת והשפעת השי"ת שמשגיח עלינו כמשגיח מן החלונות וכמציץ מן החרכים ולכן צריכין לנהוג באותן ימים קצת יו"ט, ומה שעתידי לשוב עלינו היקף ענני כבוד לא ידמה כלל לאותן הראשונים כדכתיב (ירמ' לא) ברית חדשה לא כברית אשר כרתי את אבותם וגו', ולזה שמיני רגל בפני עצמו כיון שלא ידמה להראשונים. נחלת יעקב

ביאור דרצה הקב"ה ליכות את ישראל שישמחו בחגיהם (פסח, שבועות, סוכות), בשמחת זמן העבר, וזמן ההוה, וזמן העתיד לבוא וכו'

רצה הקב"ה ליכות את ישראל שישמחו בחגיהם שמחת הנפש ושמחת הגוף, בשמחת זמן העבר, וזמן ההוה, וזמן העתיד, ע"כ נתן לנו שלשה חגים בשנה בשלשה זמנים מחולפים.

♦ יום ראשון י"ד תשרי ♦

לג (א) וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בִּרְךָ מֹשֶׁה אֱלֹהִים
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מוֹתוֹ:

כ"י - וְזֹאת הַבְּרָכָה • לִפְנֵי מוֹתוֹ. (ספרי) סמוך לְמִיתָתוֹ - שָׁאֵם לֹא עָכְשׁוּ, אִימָתִי?.

(ב) וַיֹּאמֶר יְהוָה מִסִּינַי בָּא וּזְרַח מִשְׁעִיר לָמוֹ הוֹפִיעַ
מִהַר פָּאֶרֶן וְאַתָּה מִרְכַּבַּת קָדֵשׁ מִימִינוֹ אֵשׁ דֵּת
לָמוֹ:

מִהַר פָּאֶרֶן • שֶׁהָלַךְ שָׁם וּפָתַח לִבִּי יִשְׁמַעֲלֵה
שִׁינְקְלִיָּה, וְלֹא רָצוּ. וְאַתָּה • לִישְׂרָאֵל (שם) • מִרְכַּבַּת
קָדֵשׁ • וְעַמּוֹ מִקְצֵת רַכְבוֹת מִלְּאָכִי קָדֵשׁ וְלֹא כָלָם,
וְלֹא רַבָּם, וְלֹא כְדָרָךְ בְּשֶׁר־וּדָם שְׁמֵרָאָה כָּל כְּבוֹד
עָשְׂרוּ וְתַפְאֲרָתוֹ בְּיוֹם חֲפָתוֹ. אֵשׁ דֵּת • שֶׁהִיתָה
כְּתוּבָה מֵאֵז לִפְנֵי בָאֵשׁ שְׁחוּרָה עַל גְּבִי אֵשׁ לִכְנָה,
נָתַן לָהֶם בְּלוֹחוֹת כְּתָב יָד יְמִינוֹ. דְּכַר אַחֵר: "אֵשׁ
דֵּת", כְּתָרְגוּמוֹ, שְׁנִתְּנָה לָהֶם מִתּוֹךְ הָאֵשׁ.

כ"י - וַיֹּאמֶר ה' מִסִּינַי בָּא • (שם) פָּתַח תְּחִלָּה בְּשִׁבְחוֹ
שֶׁל מָקוֹם, וְאַחֲרֵיכֵן פָּתַח בְּצִרְכֵּיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל,
וּבְשִׁבְחָה שֶׁפָּתַח בּוֹ יֵשׁ בּוֹ הַזְכָּרָת זְכוֹת לִישְׂרָאֵל. וְכָל
זֶה דִּרְךְ רָצוּי הוּא, כְּלוּמַר כִּדְאִי הֵם אֵלּוּ שֶׁתְּחִיל
עֲלִיָּהֶם בְּרָכָה. מִסִּינַי בָּא • יָצָא לִקְרֹאֲתָם כְּשִׁבְאוֹ
לְהַתִּיצֵב בְּתַחֲתִית הָהָר, כְּחֶתֶן הַיּוֹצֵא לְהַקְבִּיל פְּנֵי
כְּלָה, שְׁנֵאָמַר: (שְׁמוֹת יט) "לִקְרֹאֲת הָאֱלֹהִים", לְמַדְנִי
שֶׁיָּצָא כְּנֻגָּדָם. וּזְרַח מִשְׁעִיר לָמוֹ • (ספרי) שֶׁפָּתַח לִבִּי
עָשׂוּ שִׁינְקְלוֹ אֶת הַתּוֹרָה, וְלֹא רָצוּ. הוֹפִיעַ • לָהֶם.

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּשֵׁי שִׁיחוֹת כִּדְ יֵד פֶּרֶשׁת וְזֹאת הַבְּרָכָה - שְׁמוֹת דְּתוֹרָה)

הַקֶּב"ה לְדַעַתּוֹ, שְׁנֵאָמַר אֲשֶׁר שִׁבְרָתָ, יִשְׂרָאֵל כִּכְךָ שֶׁשִּׁבְרָתָ,
שֶׁבִזָּה מִרְמָז עֵילוּיִם שֶׁל הַלּוּחוֹת הָאֲחֵרוֹנוֹת לִגְבִי לּוּחוֹת
הָרִאשׁוֹנוֹת (שֶׁלֹּכֶן אָמַר לוֹ יִשְׂרָאֵל כִּכְךָ שֶׁשִּׁבְרָתָ), כִּי דֹקָא עַל
יָדִי שֶׁנִּשְׁאָו לְבוֹ לְשִׁבּוֹר אֶת הַלּוּחוֹת לַעֲיִנִי כָּל יִשְׂרָאֵל, פֶּעַל
בְּכָל יִשְׂרָאֵל (גַּם בְּאֵלּוּ שֶׁלֹּא חֲטָאוּ בְּעֶגְלָה) עֲבוּדַת הַתְּשׁוּבָה
- עֲבוּדָה בְּכַח עֲצָמוֹ.
וְכֹאֶשֶׁר נִתְקַבְּלָה תְּשׁוּבָתָם בְּמִלּוּאָה, אֵז נָתַן לָהֶם הַקֶּב"ה

בְּתַחֲלַת פְּרָשַׁת "וְזֹאת הַבְּרָכָה" מְדוּבָר בְּלוֹחוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת:
"הַיּוֹם מִסִּינַי בָּא גו'", וְעַל זֶה נֹאמַר "תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה
מוֹרְשָׁה קֹהֶלֶת יַעֲקֹב", מוֹרְשָׁה לְשׁוֹן יְרוּשָׁה, הֵינּוּ שְׁנִיתָנָה
וּבָאָה בִּירוּשָׁה, בְּדִרְךְ מִמִּילָא וְלֹא עַל יָדִי עֲבוּדָה וִיגִיעָה.
וְסוּיָם פְּרָשַׁת "וְזֹאת הַבְּרָכָה" (שֶׁהִכָּל הוֹלֵךְ אַחֵר חֲתִיתוֹם)
הוּא "לַעֲיִנִי כָּל יִשְׂרָאֵל", שֶׁקָּאִי עַל שִׁבִּירַת הַלּוּחוֹת,
שֶׁנִּשְׁאָו לְבוֹ לְשִׁבּוֹר הַלּוּחוֹת לַעֲיִנִיהֶם, וְהִסְקִימָה דַּעַת

בעל הטורים

הוֹפִיעַ. ג' בְּמִסּוּרָה. "הוֹפִיעַ מִהַר
פָּאֶרֶן", "מִצִּיּוֹן מִכְלָל יְפִי אֱלֹהִים
הוֹפִיעַ" (תְּהִלִּים ט, א), "אֵל נִקְמָתוֹ ה', אֵל
נִקְמָתוֹ הוֹפִיעַ" (שֶׁם צד, א). כְּמוֹ כֵּן נִגְלָה
לִבִּי יִשְׁמַעֲלֵה, כְּדִכְתִּיב "הוֹפִיעַ מִהַר
פָּאֶרֶן", וְלֹא קִבְּלוּהָ, עַל כֵּן "אֵל נִקְמָתוֹ
הוֹפִיעַ", אֲבָל יִשְׂרָאֵל שֶׁקִּבְּלוּהָ וְכוּ מִה
שְׁנֵאָמַר "מִצִּיּוֹן מִכְלָל יְפִי אֱלֹהִים
הוֹפִיעַ".
מִרְכַּבַּת. ב' בְּמִסּוּרָה. "וְאַתָּה מִרְכַּבַּת
קָדֵשׁ", "לֹא אֵינָה מִרְכַּבּוֹת עִם" (תְּהִלִּים
ג, ז) לָמוֹ, כִּי ה' אֶתָּה מִרְכַּבַּת קָדֵשׁ
לְעִזְרִי. תוֹרָה ג

כָּכֶם אֵלֶּף פְּעָמִים" - מִשְׁלִי. וַיִּבְרַךְ
אֶתְכֶם - מִשְׁלֹו.
הַפְּסוֹק מִתְחִיל בְּיִוִּי וּמִסִּינַי בְּיִוִּי,
לֹאמַר שֶׁבִּירָתָה י"ב שְׁבָטִים. תוֹרָה ב
(ב) וְזֹרָה. ג' בְּמִסּוּרָה. "וּזְרַח מִשְׁעִיר",
"וּזְרַח בַּחֲשֶׁךְ" (יִשְׁעִיָּה נח, ט), "וּזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ"
(קֹהֶלֶת א, ה). "וּזְרַח מִשְׁעִיר", שְׁנֵאָמַר
לְעָשׂוֹ לְקַבֵּל הַתּוֹרָה וְלֹא רָצוּ, עַל כֵּן
"וּזְרַח בַּחֲשֶׁךְ", שֶׁנִּשְׁעָשׂוּ וְנִהְפְּךְ לָהֶם
לְחֶשֶׁךְ וְלִאֲפִלְיָה. אֲבָל יִשְׂרָאֵל
שֶׁקִּבְּלוּהָ - "וּזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ", שְׁנֵאָמַר
(תְּהִלִּים יט, ט) "מִצִּיּוֹן ה' בְּרָה מֵאִירַת
עֵינַיִם".

לג (א) וְזֹאת הַבְּרָכָה. לַעֲלִיל מִיָּבִיחַ
כְּתִיב אֲשֶׁר אֵנִי נָתַן לִבִּי יִשְׂרָאֵל,
וְסוּמִיָּה לִיָּה וְזֹאת הַבְּרָכָה. לֹאמַר, אֵנִי
מִסְבִּים עַל בְּרִכְתְּכֶם.
וְזֹאת הַבְּרָכָה. בְּגִימָטְרִיא: זו הִיא
הַתּוֹרָה. כִּי בְּזִכְרוֹת הַתּוֹרָה בְּרָכֶם.
מֹשֶׁה אֵישׁ הָאֱלֹהִים. רֹאשִׁי תִּיבּוֹת:
מֵאָה, וְסוּפִי תִּיבּוֹת. הֵשֵׁם, וְסוּפִי
תִּיבּוֹת: מֹשֶׁה. וְזֶה ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
יוֹסֵף עֲלֵינוּ כָּכֶם אֵלֶּף פְּעָמִים" (לַעֲלִיל א,
יט), שְׁאָמַר: "תָּנוּ לוֹ מֵאָה בְּרָכוֹת בְּכָל
יוֹם, וּבְכָל בְּרָכָה וּבְרָכָה יוֹדִי וְהוֹבִיִּם,
הִרִי אֵלֶּךָ. לְכָךְ אָמַר: "יוֹסֵף ה' עֲלֵינוּ"

את הלוחות השניות, שבהן הוצא לעין כל שהוא יתברך קבל תשובתם ונתרצה הקב"ה לישראל בשמחה ובלב שלם ונתן להם לוחות שניות, הנינו שגם בתורה תהיה העבודה ויגיעה - למוד התורה בכל עצמו. וכאשר באים לשמיני-עצרת לאחר ז' ימי הסכות, הזמן שכל ההמשכות נקלטות בפנימיות, וגם בחינת התורה שנתנה בלוחות השניות, הרי אז באה השמחה האמתית והשלימה בלמוד האדם בתורה בכל עצמו. ולכן לאחר סיום התורה "לעיני כל ישראל", מתחילין לקרוא תכף "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", כי על ידי עבודת האדם בלמוד התורה בכל עצמו (ועל דרך זה - בעבודת הבעל-תשובה שהיא בכל עצמו ובבחינת התחדשות ממש) נעשה שיתף להקב"ה במעשה

בראשית שהוא מוסיף ומשפיע כביכול במעשה בראשית - כי שתפות בשלימותה היא כששניהם שתפים שוים לגמרי. ולכן הצדיק שעבודתו היא רק לגלות מהפח אל הפעל (הן הכחות שלו, והן בדירה שעושה בעולם) אין ה"שתפות" בשלימותה - שהרי הקב"ה בורא ומהנה מאין; אבל כשעבודתו היא בכל עצמו, הבעל-תשובה שעבודתו היא התחדשות ממש בבריאה, כנ"ל, ועד שעושה מדבר הפכי דבר הרצוי - מעולם דלא "הנן ליה" (להקב"ה) עושה עולם ד"הנן ליה", על ידי זה נעשה דומה לבורא - שתף בשלימות להקב"ה, ובורא שמים וארץ "חדשים" שנגש בהם ש"ה' אלקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה", ומסייעין להאדם למלאות שליחותו ועבודתו בעולם.

(ג) אף חבב עמים כל-קדשיו בידך והם תכו לרגלך ישא מדברתיך:

גאף חבבנון לשבטא פל קדישוהי בית ישראל בגבורא אפקנון ממזרים ואנון מדברין תחת ענגד נטלין על מימרך:

"ואשמע את מדבר אלי", כמו 'מתדבר אלי', אף זה "מדברתיך", מה שהיית מדבר להשמיעני לאמר להם. טיש פורפרליר"ש כלע"ז (צינע אונטערעדנוגען). ואונקלוס תרגם שהיו נוסעים על-פי דבריהם, והם"ם בו שמוש, משמשת לשון מן. דבר אחר: "אף חבב עמים", אף בשעת חבתן של האמות שהראית להם פנים שוחקות, ומסרת את ישראל בידם. כל-קדשיו בידך. כל צדיקיהם וטוביהם דבקו בך ולא משו מאחריה, ואפה שומרם. והם תכו לרגלך. והם מתמצעים ומתפנסים לתחת צלך. ישא מדברתיך. מקבלים גזרותיך ודתותיך בשמחה, ואלה דבריהם.

ז"ל אף חבב עמים. גם חבה יתרה חבב את השבטים, כל אחד ואחד קרוי 'עם', שהרי בנימין לבדו היה עתיד להולד כשאמר הקדוש-ברוך-הוא ליעקב: (בראשית לה) "גוי וקהל גוים יהיה ממך". כל-קדשיו בידך. נפשות הצדיקים גנוזות איתו, פענן שנאמר: (ש"א כה) "והיתה נפש אדני צרורה בצרור החיים את ה' אלהיך". והם תכו לרגלך. והם ראויים לכך, שהרי תכו עצמן לתוף תחתית הדר לרגלך, בסיני. "תכו" לשון פעלו, התוכו לתוף מרגלותיך. ישא מדברתיך. נשאו עליהם על תורתך. מדברתיך. הם"ם בו קרוב ליסוד, כמו: (במדבר ז) "וישמע את הקול מדבר אלי", (יחזקאל ב)

(ד) תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב:

דאורינא יחב לנא משה מסרה ירתא לכנשת יעקב:

ז"ל תורה. אשר צוה לנו משה, מורשה היא לקהלת יעקב, אחזנוה ולא נעזבנה.

בעל הטורים

ינצרו" (תהלים קה, מד-מח).
דבר אחר:
זהו שאמרו חז"ל (אבות פ"ב מ"ח) התורה אינה ירושה לך. כמו התם "ונתתי אותה לכם מורשה אני ה'", מורשה ולא יורשים, אף הקא נמי.
קהלת יעקב. משום דכתיב ביעקב (בראשית כה, כז) "יעקב איש תם ישב אהלים", "מה טובו אהליך יעקב" (במדבר כה, ח). אימתי התורה מתקיימת, כשמתאספין קהלת יעקב. תורה ה

על מה תכו" (ישעיה א, ח). מה התם לשון הפאה, אף הקא לשון הפאה, לומר שהם מכים ונהרגים להכנס וללכת אחריה.
תכו לרגלך ישא מדברתיך. ראשי תיבות: תלים. שעל כל קוץ וקוץ תלי תלים של הלכות. תורה ד
(ד) **מורשה.** ב' במסורה. "מורשה קהלת יעקב", "ונתתי אתה לכם מורשה" (שמות ח, ט). והיינו "ניתן ארצות גוים וגו' בעבור ישמרו חקיו ותורתיו

(ג) **אף חבב עמים.** בנימטריא: גרים. שאף גרים העתידין להתגייר עמדו בסיני. וכן "את אשר ישנו פה" (לעיל כט, יד) סופי תיבות: **תורה**, שכלם היו שם בשעת מתן תורה. ואמר בלשון אף, משום דמירי בבועלי יסורים שמתיסרים על דברי תורה.
קדשיו. ב'. "כל קדשיו בידך" "יראו את ה' קדשיו" (תהלים לד, י). למה "יראו את ה' קדשיו"? כי "כל קדשיו בידך". **תכו.** ב' במסורה. "והם תכו לרגלך",

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחות ליל שמחת תורה תש"ז, תשל"א)

התורה היא יְרֵשָׁה לְכָל יְהוּדִי, וְהַהֲלָכָה לְגִבִּי יִרְשָׁהּ הִיא שְׂאִין חֲשִׁיבוֹת לְגִיל, לְמַעֲמָד וּלְמַצָּב שֶׁל הַיּוֹרֵשׁ - הַתּוֹרָה מוֹעֲבֵרֶת לְכָל יְהוּדִי בִּירְשָׁהּ.

וּלְפִיכָּךְ, כְּאֲשֶׁר יֵשׁ הִתְחַדְּשוֹת וְנוֹסָף אִיר בַּתּוֹרָה - בְּשִׁמְחַת תּוֹרָה, חֵלָה אֲצֵל כָּל יְהוּדִי הִתְחַדְּשׁוֹת וְנוֹסָפֶת בְּהִתְנַהֲגוּתוֹ וּבְחַיּוּתוֹ עַל־פִּי הַתּוֹרָה.

וְלִכְּנֵן עָקֹר הַשְׂמִיחָה בְּשִׁמְחַת תּוֹרָה מִתְבַּטָּאת דְּנוֹקָא בְּהַקְפּוֹת - לֹא עַל־יְדֵי קְרִיָּאָה וְלִמּוּד בַּתּוֹרָה, אֲלֵא דְּנוֹקָא עַל־יְדֵי תַּנּוּעוֹת וּפְעֻלוֹת מַעֲשִׂיּוֹת שֶׁל רִיקוּד עִם הַתּוֹרָה עֲצֻמָּה - כִּי עָקֹר הַשְׂמִיחָה בְּשִׁמְחַת תּוֹרָה אֵינָהּ כָּל־כָּךְ עַל הַבְּנֵתָהּ, אֲלֵא בְּעָקֹר עַל כָּךְ שֶׁהַתּוֹרָה הִיא "שֶׁהַחֲנִינוּ" - מַחֲיָה אוֹתָנוּ בְּכָל עֲנִינֵנוּ, עַד לַעֲשִׂיהָ בְּפֶעַל.

הַתּוֹרָה הִיא "מִיִּמִּינוּ אֵשׁ דָּת לְמוֹ". וְנֹאמַר בְּסִפְרֵי: "מָה אֵשׁ - כָּל הַמְשַׁתְּמֵשׁ בּוֹ עוֹשֶׂה בְּגוֹפוֹ רֶשֶׁם, אִף בְּנִי אָדָם שֶׁעֲמִילִים בּוֹ נְפָרִים הֵם בֵּין הַבְּרִיּוֹת, כָּךְ תִּלְמִידֵי חֲכָמִים וְנָפָרִים בְּהִלּוּכָם וּבִדְבוּרָם וּבַעֲטִיפָתָם בְּשׁוֹק" (וּכְפִי שֶׁמִּפְרָשׁ הַרְמָב"ם אֶת הַפְּרָטִים שֶׁבָּקָר).

אִף, לְכַאוֹרָה, מִתְעוֹרֶרֶת הַשְּׁאֵלָה מִצָּד שְׁנִי: אֲצֵל תִּלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁהִתְחַלֵּת לְמוּד הַתּוֹרָה שׁוֹב הִיא אֲצֵלָם בְּאֶפֶן חֲדָשׁ לְגִמְרִי, מוֹבֵן, שֶׁנִּגְרָמַת הִתְחַדְּשׁוֹת וְנוֹסָפֶת הַנִּזְכָּרֶת "בְּהִלּוּכָם וּבִדְבוּרָם...", אֲבָל אֲצֵל יְהוּדִים שְׂאִינָם תִּלְמִידֵי חֲכָמִים, מָהוּ הַחֲדוּשׁ שֶׁיֵּשׁ לְתוֹרָתָם בְּשִׁמְחַת תּוֹרָה עַד־כִּדִּי כָךְ שֶׁהוּא מַשְׁפִּיעַ עַל כָּל עֲנִינֵיהֶם, כְּדָלְעִיל, עַד אֲשֶׁר הֵם שִׁמְחִים כָּל כָּךְ וּמְבַרְכִים בְּרַכַּת שֶׁהַחֲנִינוּ? עַל כָּךְ מְסַבֵּר בְּפֶרֶשְׁתָּנוּ: "תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מִשָּׁה מוֹרְשָׁה..." -

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטרשיחות כרך כט עמוד 229 ואילך - מותך 'לקראת שבת')

בְּחִינַת 'אֲשֶׁר' שֶׁהוּא הַתַּעֲנוּג, נַעֲשֶׂה קִדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, הֵינּוּ שְׂנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הֵם הֵם הַעוֹשִׂים אֶת הַמִּצְוֹת, וְזֶהוּ מָה שֶׁתּוֹב וְזִכְרָתָם אֶת כָּל מִצְוֹת הַנִּי, וְאַחֲרֵי כָךְ כְּתִיב וְעִשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, הֵינּוּ שִׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂים מִבְּחִינַת מִצְוֹת הַנִּי שִׁיִּהְיוּ מִצְוֹתֵי, וְהוּא עַל־דֶּרֶךְ הַנִּי שְׂנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל מַחְבְּרִים אֶת הַתּוֹרָה שֶׁלְמַעֲלָה בְּהַקְבָּה מְמֹשׁ. וְכָל זֶה הוּא בְּבִחִינַת יִשְׂרָאֵל. אֲמָנָם, הַתּוֹרָה הִיא מוֹרְשָׁה קַהֲלַת יַעֲקֹב, הֵינּוּ, שֶׁגַּם הַנִּשְׁמוֹת דְּבִחִינַת יַעֲקֹב, יו"ד עֲקֹב, שֶׁזֶּהוּ כְּפִי שֶׁהַנִּשְׁמָה יִרְדֶּה לְמִטָּה, הִנֵּה גַם נִשְׁמוֹת דְּבִחִינַת יַעֲקֹב הֵם מַשְׁפִּיעִים בַּתּוֹרָה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטרשיחות חלק כ"ט עמוד 229 ואילך - מותך 'לקראת שבת')

משמעות לשון 'אחזונה' - בתורה

שֶׁבַּשְׂדֵּה אַחְזוֹהָ אֶפִּילוֹ כִּשְׁהַבְעָלִים מוֹכְרִים אוֹתָהּ, חוֹזֶרֶת לָהֶם בִּיּוֹבֵל "בְּשָׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת תִּשְׁוּבוּ אִישׁ אֶל אַחְזוֹתָיו" דִּמְפִּינוֹ שֶׁשְׂדֵּה זֶה הִיא אַחְזוֹתָם, לִכֵּן קִשְׁוֶרָה אֲלֵיהֶם בְּכָל מָצָב.

כְּמוֹ כֵּן הַתּוֹרָה הִיא אַחְזוֹתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְקִשְׁוֶרָה אֲתָם בְּקִשְׁרֵי תְּמִידִי, דָּגָם כְּשֶׁנִּמְצָאִים בֵּין הָאֲמוֹת, הַתּוֹרָה הִיא "מוֹרְשָׁה קַהֲלַת יַעֲקֹב" יְרוּשָׁה וְאַחְזוֹהָ שֶׁל יִשְׂרָאֵל. דָּזָה שְׁבָגִי יִשְׂרָאֵל קִשְׁוֶרִים לְתוֹרָה בְּכָל מָצָב בּוֹ יִהְיוּ (וְאֶפִּילוֹ בְּזִמָּן שְׁבָגִי יִשְׂרָאֵל נִמְסְרוּ בְּיַדִּי אֲמוֹת הָעוֹלָם), נּוֹבֵעַ מִכָּךְ שֶׁהַתּוֹרָה הִיא "מוֹרְשָׁה קַהֲלַת יַעֲקֹב" יְרוּשָׁה וְאַחְזוֹהָ שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב:

אַחְזוֹנָה וְלֹא נַעֲזָבָה (לג, ד. ובפירושו רש"י)

צִרִּיף לְהִבִּין, מָהוּ הַלְשׁוֹן אַחְזוֹהָ שֶׁפִּרְשׁ רִשִׁי לְגַבִּי הַתּוֹרָה, דְּלְכַאוֹרָה מִתְאִים יוֹתֵר לְכַתֵּב לְשׁוֹן שְׁמִיעָה, לְמוּד, וְכִיּוֹצֵא בָּזָה, וְכִפִּי שֶׁכְּתִבָּה הַתּוֹרָה עֲצֻמָּה בְּפִסּוּקִים שֶׁלְפָנֵינוּ? גַּם צִרִּיף לְהִבִּין הַשְּׂמִיכוֹת בֵּין "מוֹרְשָׁה" - שֶׁהַתּוֹרָה הִיא יְרוּשָׁה, לָזֶה שֶׁאַחְזוֹנָה וְלֹא נַעֲזָבָה, הִרִי גַם אִם הַתּוֹרָה נִתְּנָה בְּמִתְנָה וְכִיּוֹצֵא בָּזָה, שִׁיף (לְכַאוֹרָה) לּוֹמֵר אַחְזוֹנָה וְלֹא נַעֲזָבָה?

וְנֵשׁ לּוֹמֵר שֶׁלְשׁוֹן "אַחְזוֹנָה" כָּאֵן אֵין מִשְׁמַעוֹ אַחְזוֹהָ אֲלֵא אַחְזוֹהָ, שֶׁהַתּוֹרָה הִיא אַחְזוֹתָם וְיִרְשָׁתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. דְּכִמוֹ

(ה) וַיְהִי בִּישְׁרוֹן מֶלֶךְ בְּהַתְּאַסֵּף רָאשֵׁי עַם יִחִד הַיְּהוּדָה בְּיִשְׂרָאֵל מֶלֶכָא בְּאַתְנָשׁוֹת רִישֵׁי עַמָּא בְּחִדָּא שְׁבִטָא דְּיִשְׂרָאֵל: שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל:

רִאשׁ", רְאוּיִין אֵלּוֹ שְׂאֲבָרְכֶם. דְּכָר אַחֲרֵ: "בְּהַתְּאַסֵּף", בְּהַתְּאַסֵּפֶם יִחִד, בְּאַגְדָּה אַחַת וְשְׁלוֹם בִּינִיָּהֶם - הוּא מֶלֶכָם, וְלֹא כְּשִׁישׁ מִחֻלָּקַת בִּינִיָּהֶם.

נִשְׁׁוֹת וַיְהִי • הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ-הוּא. בִּישְׁרוֹן מֶלֶךְ • תְּמִיד עַל מַלְכוּתוֹ עֲלֵיהֶם. בְּהַתְּאַסֵּף • בְּכָל הַתְּאַסֵּף רָאשֵׁי חֲשִׁבּוֹן אֲסִיפָתָם. רָאשֵׁי • כְּמוֹ (שְׁמוֹת ל) "כִּי־תִשָּׂא אֶת

וַיְחִי רְאוּבֵן לַחֲמִי עֶלְמָא וּמוֹתָא תַנִּינָא לֹא יָמוּת וַיִּקְבְּלוּן בְּנוֹהֵי אַחֲסָנְתָהוּן בְּמַנְיָהוּן:

שְׁנָאֲמַר: (בראשית לה) "וַיִּשְׁכַּב אֶת בְּלָהָה, וַיְהִי בְנִי יַעֲקֹב שְׁנָיִם עָשָׂר," שְׁלֹא יָצָא מִן הַמַּנְיָן.

וְזֹאת לַיהוּדָה וַאֲמַר קָבֵל יְיָ צִלוֹתָהּ דִּיהוּדָה בְּמַפְקָה (בְּאֶגְחָא) לְקַרְבָּא וּלְעִמָּה תְּתִיבְנָה לְשָׁלֵם יְדוּהִי יַעֲבֹדֵן לֵה פְרַעְנוּתָא מִסְּנָאוּהִי וְסָעִיד מִפְּעֻלֵי דְכַבּוּהִי הָוִי לֵה:

סְנַחְרִיב. וְאַל-עֲמוֹ תְּבִיאֲנוּ. לְשָׁלוֹם מִפְּנֵי הַמִּלְחָמָה (סְפָרִים אֲחֵרִים: מִן הַמִּלְחָמָה). יָדְיוֹ רַב לוֹ. יָרִיבוֹ רִיבוֹ וַיִּנְקְמוּ נִקְמָתוֹ. וַעֲזָר מִצְרֵיו תְּהִיָּה. עַל יְהוֹשֻׁפֶּט הַתְּפִלָּל, עַל מִלְחָמַת רְמוֹת גִּלְעָד: (ד"ה י"ב ח') "וַיִּזְעַק יְהוֹשֻׁפֶּט, וַה' עֲזָרוֹ." דְּבָר אַחֵר: "שְׁמַע ה' קוֹל יְהוּדָה", (ספרי) כֹּאן רְמֵז בְּרָכָה לְשִׁמְעוֹן מִתּוֹךְ בְּרוּכָתוֹ שֶׁל יְהוּדָה. וְאַף כְּשֶׁחֲלָקוֹ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, נִטַּל שְׁמַעוֹן מִתּוֹךְ גּוֹרְלוֹ שֶׁל יְהוּדָה, שְׁנָאֲמַר: (יהושע יט) "מִחֻבַּל בְּנֵי יְהוּדָה נָחַלַת בְּנֵי שְׁמַעוֹן". וּמִפְּנֵי מָה לֹא יָחַד לוֹ בְּרָכָה בְּפָנֵי עֲמוֹ? שֶׁהָיָה בְּלִבּוֹ עֲלִיוֹ עַל מָה שֶׁעָשָׂה בְּשֵׁטִים, כִּן כְּתוּב בְּאַגְדַּת תְּהִלִּים (מזמור צ.ז).

(ו) וַיְחִי רְאוּבֵן וְאַלְיָמָת וַיְהִי מִתְּיוֹ מִסְפָּר: ס

כ"ט וַיְחִי רְאוּבֵן. בְּעוֹלָם הַזֶּה. וְאַלְיָמָת. לְעוֹלָם הַבָּא, שְׁלֹא יִזְכָּר לוֹ מַעֲשֶׂה בְלָהָה. וַיְהִי מִתְּיוֹ מִסְפָּר. נִמְנֵין בְּמַנְיָן שְׁאָר אַחֲרֵי, דְּגָמָא הִיא זֹו פְּעֻנִין

(ז) וְזֹאת לַיהוּדָה וַאֲמַר שְׁמַע יְהוָה קוֹל יְהוּדָה וְאַל-עֲמוֹ תְּבִיאֲנוּ יְדִיו רַב לוֹ וַעֲזָר מִצְרֵיו תְּהִיָּה: פ

כ"ט וְזֹאת לַיהוּדָה. (מכות יא) סְמָךְ יְהוּדָה לְרְאוּבֵן, מִפְּנֵי שֶׁשְּׁנִיָּהֶם הוֹדּוּ עַל קְלָקוֹל שְׂבִידֵם, שְׁנָאֲמַר: (אויב טו) "אֲשֶׁר חֲכָמִים יִגִּידוּ וְגו', לָהֶם לְבָדֵם וְגו' וְלֹא עָבַר זֶר בְּתוֹכָם". (ב"ק צב) וַעֲזָר פִּרְשׁוֹ רְבוּתֵינוּ שֶׁכָּל אֲרֻבַּעִים שָׁנָה שָׁהִיו יִשְׂרָאֵל בְּמַדְבָּר, הָיוּ עֲצָמוֹת יְהוּדָה מִתְּגַלְגָּלִין בְּאֶרֶץ מִפְּנֵי נְדוּי שֶׁקָּבַל עָלָיו, שְׁנָאֲמַר: (בראשית מו) "וְחִטָּאתִי לְאָבִי כָל הַיָּמִים", אָמַר מֹשֶׁה: מִי גָרַם לְרְאוּבֵן שְׂוִידָה? יְהוּדָה וכו'. שְׁמַע ה' קוֹל יְהוּדָה. תְּפִלַּת דָּוִד, וּשְׁלֹמֹה, וְאַסָּא מִפְּנֵי הַכּוֹשִׁים, וַיְהוֹשֻׁפֶּט מִפְּנֵי הָעַמּוֹנִים וְחִזְקִיָּה מִפְּנֵי

• יום שני ט"ו תשרי •

ח וַלְלוּי אָמַר תְּמִיד וְאוֹרִיךְ אֶלְפֶּשֶׁתָא לְגַבֵּר דְּאֶשְׁתַּכַּח חֲסִידָא קְדָמָךְ דִּי נְסִיתוּהִי בְּנִסְתָּא וַהֲוָה שְׁלִים בְּתַנְתּוּהִי עַל מִי מְצוּתָא וְאֶשְׁתַּכַּח מִהֵימָן:

דְּבָר אַחֵר: "תְּרִיבְהוּ עַל מִי מְרִיבָה", נִסְתַּקְּפָה לוֹ לְבָא בְּעִלְיָה, אִם מֹשֶׁה אָמַר: (במדבר כ) "שְׁמַעוּ נָא הַמּוֹרִים", אַהֲרֹן וּמִרְיָם מָה עָשׂוּ?.

ט דַּעַל אַבּוּהִי וְעַל אִמָּה לֹא רַחֵם כִּד חֲבּוֹ מִן דִּינָא וְאַפִּי אַחוּהִי וּבְנוּהִי לֹא נָסִיב אַרְי נְטָרוֹ מִשְׁרַת מִימְרָךְ וַיִּקְנָמָךְ לֹא אֲשַׁנּוּ:

(ח) וַלְלוּי אָמַר תְּמִיד וְאוֹרִיךְ לְאִישׁ חֲסִידֶךָ אֲשֶׁר נָסִיתוֹ בְּמַפָּה תְּרִיבְהוּ עַלְמֵי מְרִיבָה:

כ"ט וַלְלוּי אָמַר. וְעַל לְוִי אָמַר. תְּמִיד וְאוֹרִיךְ. כְּלָפִי שְׂכִינָה הוּא מְדַבֵּר. אֲשֶׁר נָסִיתוֹ בְּמַסָּה. שְׁלֹא נִתְּלוֹנָנוּ עִם שְׁאָר הַמִּלִּינִים. תְּרִיבְהוּ וְגו'. כְּתַרְגּוּמוֹ.

(ט) הָאֲמַר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא רְאִיתִיו וְאֶת-אָחִיו לֹא הִפִּיר וְאֶת-בָּנוֹ לֹא יָדַע כִּי שְׁמָרוּ אֶמְרַתְךָ וּבְרִיתְךָ יִנְצְרוּ:

כ"ט הָאֲמַר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא רְאִיתִיו. כְּשֶׁחֲטָאוּ בְּעַגְל וְאֶמְרַתִּי: (שמות לב) "מִי לֵה' אֵלִי", נֶאֱסָפוּ אֵלֵי כָל בְּנֵי לְוִי, וְצִוִּיתִים לְהַרְגֹּת אֶת אָבִי אִמּוֹ וְהוּא מִיִּשְׂרָאֵל, אוֹ אֶת אָחִיו מֵאִמּוֹ, אוֹ אֶת בֶּן בָּתוֹ, וְכֵן עָשׂוּ. וְאִי אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ אָבִיו מִמֶּשׁ, וְאָחִיו מֵאָבִיו, וְכֵן בָּנוֹ מִמֶּשׁ, שֶׁהָרִי לְוִיִּים הֵם וּמִשְׁבֶּט לְוִי לֹא חָטָא

אֶחָד מֵהֶם, שְׁנָאֲמַר: (שם) "כָּל בְּנֵי לְוִי". כִּי שְׁמָרוּ אֶמְרַתְךָ. "לֹא יִהְיֶה לָךְ אֱלֹהִים אֲחֵרִים". וּבְרִיתְךָ יִנְצְרוּ. בְּרִית מִלִּיָּה, שְׁאוֹתָם שְׁנוּלָדוֹ בְּמַדְבָּר שֶׁל יִשְׂרָאֵל לֹא מָלוּ אֶת בְּנֵיהֶם, וְהֵם הָיוּ מוֹלִיִּין וּמִלִּין אֶת בְּנֵיהֶם (סְפָרִים אֲחֵרִים: אוֹתָם שְׁנוּלָדוֹ בְּמַדְבָּר, שִׁישְׂרָאֵל לֹא מָלוּ אֶת בְּנֵיהֶם, וְהֵם הָיוּ מוֹלִיִּין).

בעל הטורים

(ז) שְׁמַע ה' קוֹל. רֹאשִׁי תִיבּוֹת יְהוֹשֻׁפֶט בְּמִלְחָמַת רְמוֹת גִּלְעָד. יָדְיוֹ רַב בְּגִימְטְרִיָּא: דָּוִד. תּוֹרַת ח לֹא. סוֹפֵי תִיבּוֹת בְּגִימְטְרִיָּא: דָּוִד. תּוֹרַת ח שְׁמַע ה' קוֹל. רֹאשִׁי תִיבּוֹת יְהוֹשֻׁפֶט. שְׁהַתְּפַלֵּל עַל בְּגִימְטְרִיָּא: יְהוֹשֻׁפֶט. חֲסֵר יו"ד, שְׁלֹא הָיָה בְּעֶשְׂרֵה נְסִינּוֹת. תּוֹרַת י

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 1 עמ' 39)

וראה רש"י במדבר ג, יב (והלויים, שלא עבדו עבודת אלילים, נבחרו תחתיהם) ודברים י, ח (וטעיתם בעגל, ובני לוי לא טעו), שפרש על הלויים. אבל בשניהם פרש הטעם דלא טעו בעגל, ולא שהרגו. ואין כאן מקומו.

נֶאֱסַמוּ אֵלַי כָּל בְּנֵי לֵוִי וְצִוִּיתִים לְהַרֹּג... וְכֵן עָשׂוּ (רש"י לג, ט) רש"י כתב בפרשת תשא (לב, כט) שהכהנים זכו לכהונה מפני שהענישו את עובדי העגל. ולכאורה, על-פי זה הרי זה צריך להיות בכל שבת לוי, לאו דוקא כהנים.

יִשְׁמְרוּ אֵלַי דִּילְפֹּן דִּינִיךְ לִיעֲקֹב וְאִוְרֵיתְךָ לְיִשְׂרָאֵל יִשְׁוִיוּ קִטְרֵת בּוֹסְמִין קְדָמְךָ וּגְמִיר לְרַעְוָא עַל מִדְּבַחְךָ:

(י) **יִוְרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לִיעֲקֹב וְתוֹרֹתֶךָ לְיִשְׂרָאֵל יִשְׁמְרוּ קִטְרֵת בְּאִפְךָ וְכָלִיל עַל־מִזְבִּיחֶךָ:**

כ"י יורו משפטיך. ראויין אלו לך. וכליל. עולה.

יא בְּרַךְ יְיָ נִכְסוּהִי וְקִרְפֵּן יְדוּהִי תִקְבֵּל בְּרַעְוָא תִּכְרֵר תִּרְצָא דְסָנְאוּהִי וְדִבְעָלִי דְכְבוּהִי דְלָא יְקוּמוּן:

(יא) **בְּרַךְ יְהוָה חֵילוֹ וּפַעַל יָדָיו תִּרְצָה מִחֵץ מִתְנִים קָמִיו וּמִשְׁנָאִיו מִן־קוּמוֹן: ם**

וְהַתְּפַלל עֲלֵיהֶם, לְפִי שֶׁהִיוּ מוֹעֲטִים: שְׁנֵים־עָשָׂר בְּנֵי חֲשֹׁמוֹנָאִי וְאֶלְעָזָר כִּנְגֵד כְּמָה רַבְבוּת. לְכֹךְ נֶאֱמַר: "בְּרַךְ ה' חֵילוֹ וּפַעַל יָדָיו תִּרְצָה". וּמִשְׁנָאִיו מִן־יְקוּמוֹן. מִחֵץ קָמִיו וּמִשְׁנָאִיו מֵהִיּוֹת לָהֶם תִּקְוָמָה.

כ"י מִחֵץ מִתְנִים קָמִיו. מִחֵץ קָמִיו מִכֵּת מִתְנִים, פְּעֻנֵין שְׁנָאֵמַר: (תהלים ט) "וּמִתְנֵיהֶם תָּמִיד הַמַּעַד", וְעַל הַמַּעֲוִרִין עַל הַכְּהֵנָה אָמַר כֵּן. דְּכָר אַחֵר: רָאָה שְׁעִתִּידִין חֲשֹׁמוֹנָאִי וּבְנֵיו לְהִלָּחֵם עִם עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים,

יב לְבַנְיָמִן אָמַר יְדִיד יְהוָה יִשְׁכֵּן לְבִטְחָא עָלָיו חֲפָא עֲלוּהִי יְהִי מִגֵּן עֲלוּהִי כָל יוֹמָא וּבְאַרְעָה תִּשְׁרִי שְׁכֵנְתָא:

(יב) **לְבַנְיָמִן אָמַר יְדִיד יְהוָה יִשְׁכֵּן לְבִטְחָא עָלָיו חֲפָא עֲלוּ פְלִי־הַיּוֹם וּבֵין בְּתַפִּי שְׁכֵן: ם**

מִשְׁנִיבְחָה יְרוּשָׁלַיִם, לֹא שֶׁרָתָה שְׁכִינָה בְּמָקוֹם אַחֵר. וּבֵין בְּתַפִּי שְׁכֵן. בְּגִבָּה אֲרָצוֹ הִזָּה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּנוֹי, אֵלָּא שְׁנִימָא עֲשָׂרִים וְשָׁלֹשׁ אֲמָה מַעֲיִן עֵיטָם, וְשֵׁם הִזָּה דַּעְתּוֹ שֶׁל דּוֹד לְבָנוֹתוֹ, כְּדֹאִיתָא בִּישְׁחִיטָה קְדָשִׁים: 'אֲמַרִי נַחְתִּי בִּיה פּוֹרְתָא, מִשּׁוּם דְּכָתִיב: "וּבֵין בְּתַפִּי שְׁכֵן", אֵין לָךְ נָאָה בְּשׁוֹר יוֹתֵר מִכְתָּפִיו.

כ"י לְבַנְיָמִן אָמַר. לְפִי שְׁבִרְפַת לֵוִי בַּעֲבוּדַת הַקִּרְבָּנוֹת, וְשֶׁל בְּנֵימִן בְּבָנִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּחִלְקוֹ, סִמְכָן זֶה לָזֶה, וְסִמְכָן יוֹסֵף אַחֲרָיו שָׁאֵף הוּא מִשְׁכֵּן שִׁילָה הִזָּה בְּנוֹי בְּחִלְקוֹ, שְׁנָאֵמַר: (שם עח) "וַיֵּמָאס בְּאַהֲלֵ יוֹסֵף וְגו'", וּלְפִי שְׁבִית עוֹלָמִים חָבִיב מִשִּׁילָה, לְכֹךְ הִקְדִּים בְּנֵימִן לְיוֹסֵף. חֲפָא עָלָיו. מִכְסָּה אוֹתוֹ וּמִגֵּן עָלָיו. כְּלִי־הַיּוֹם. לְעוֹלָם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 1 עמ' 146)

יהודי: כְּשֶׁנֶּפֶשׁ הָאֱלֻקִּית שָׁבוּ אֵינָה בְּבַחֲנִית הַתְּנַשְׁאוֹת וְהַבְּדֵלָה מִנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית, גּוֹפוֹ, וְחִלְקוֹ בְּעוֹלָם, אֵלָּא הִיא מוֹתַעֲסָקָת אֶתָּם וּמוֹתַלְבֶּשֶׁת בָּהֶם, בְּכַדִּי לְבָרָרָם וּלְזַכְּכֵם – נַעֲשִׂים כָּלֵם מִשְׁכֵּן וּמִקְדָּשׁ לְהַשְׁרָאת הַשְּׁכִינָה.

אֲמַרִי, נַחְתִּי בִּיה פּוֹרְתָא (רש"י לג, יב) בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֲמֹר לְהָאִיר אֹר אֱלֹקֵי לְכָל הָעוֹלָם, עַד לְחִלְקוֹ הַכִּי נִמּוּךְ. לָכֵן לֹא הָיָה גְבוּהָ לְגִמְרִי מִן הָעוֹלָם, כִּי אִזּוּ הָיָה נַעֲלָה מִכְדִּי שִׁיּוּכַל לְהָאִיר לְכָל הָעוֹלָם; אֵלָּא נַחְתִּי בִּיה פּוֹרְתָא, וְאִזּוּ הוּא שִׁיּוּךְ וְקֻרֹב לְעוֹלָם. וְהוּא הָדִין לְמִקְדָּשׁ הַפְּרָטִי שֶׁבְּתוֹךְ כָּל

בעל הטורים

יַעֲקֹב (בְּרַאשִׁית מט, כז) "וְלַעֲרֹב יִחַלֵּק שָׁלָל", בְּמִנּוּחָה. וּבֵין בְּתַפִּי שְׁכֵן. בְּגִימְטְרִיאָה: וּבִירוּשָׁלַם.

וּבֵין בְּתַפִּי שְׁכֵן. וְלִיּוֹסֵף. רָמַז כִּי בְּתַחֲלָה הִזָּה בְּחִלְקוֹ שֶׁל יוֹסֵף מִשְׁכֵּן שִׁילָה. תוֹרָה יג

מִקְרִיב בְּבָמָה, אֵינוֹ זֹבְחִי צֶדֶק אֵלָּא מַה שֶּׁקָּרַב בְּפָנִים עַל יְדֵי כְהֵן. וְהוּא "וְכָלִיל עַל מִזְבִּיחֶךָ" – "אִזּוּ תַּחֲפִץ זֹבְחִי צֶדֶק עוֹלָה וְכָלִיל". תוֹרָה יא

(יא) וּפַעַל יָדָיו תִּרְצָה. בְּגִימְטְרִיאָה: שִׁירוֹת. תוֹרָה יב (יב) יִשְׁכֵּן לְבִטְחָה. לְאַחֵר שִׁיטְרוֹף הָאוֹמוֹת יִשְׁכֵּן לְבִטְחָא בְּזָבָב. וְכֵן בְּרִכּוֹ

(י) יוֹרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לִיעֲקֹב. שְׁפִיּוּצוֹ בְּכָל יִשְׂרָאֵל לְלִמּוּד תּוֹרָה. וְכֵן אָמַר יַעֲקֹב (בְּרַאשִׁית מז, ז) "וַאֲפִיצֵם בִּישְׂרָאֵל".

יִשְׁמְרוּ קִטְרֵת. בְּגִימְטְרִיאָה: כְּמוֹ מַעֲשִׂיר.

וְכָלִיל. ב' בְּמִסְוֶרָה. "וְכָלִיל עַל מִזְבִּיחֶךָ", "אִזּוּ תַּחֲפִץ זֹבְחִי צֶדֶק עוֹלָה וְכָלִיל" (תהלים נא, כא). אָף עַל פִּי שְׁוֹר

עטרת מרים

עטרת מרים

כי לא ידעו מה הוא, הטובה אם רעה והיה לעת-ערב יהיה-אור או יכיר
בטובת התשועה: ח והיה ביום ההוא כשיבקע הר הזיתים מן המזרח למערב
יצאו מים-חיים נובעים מירושלם חצים אליהם הקדמוני וחציהם המזרחי
וחצים אליהם האחרון המערבי, ודרך אותה בקיעה בקוץ ובחרף יהיה:

ט והיה יהיה למלך על-כל
הארץ ביום ההוא יהיה יהיה
אחד שכל הגוים יעזבו את אלהיהם
נמצא שאין עמו אל נכר וישמו אחד
שיהא שמו נזכר כפי כלם: י עם פי
ירושלים הרים סביב לה יפוב ותפוד
כל-הארץ להיות ארץ מישור
פערה מגבע לרמון העומדת
מגב ירושלים וראמה ותראה
ירושלים גבוהה על הכל וישבה
תחתיה במקומה הראשון למשער
מן שער בנימן עד-מקום שער
הראשון ועוד תתרחב מצפון לדרום
עד-שער הפנים ומגדל הנגאל
עד יקבי המלך שהיו עד עכשיו חיצן
לעיר: יא וישבו בה עם השכינה
וחרם לא יהיה-עוד לא יהיה בה
שומון ואבדון וישבה ירושלים
לבטח: יב וזאת באופן זה תהיה
המגפה אשר יגף יהיה את-כל
העמים אשר צבאו יתנו על צבאם
לצור על-ירושלים המקום בשורו
נפול והקסת האבנים והוא עומד
על-רגליו ולא נפל למשכב ועינו
תמקנה בחריהן שהן יושבות שם
ולשונו תמק בפהם: יג והיה
ביום ההוא תהיה מהומת-יהודה
רבה בהם לערבב דעתם להפכם

א הנה יום מיוחד לו בא ליהוה וחלק שללך ששלו הבבלים כמקד
מימות עולם ישוב לך וחלק בקרבך: ב עתה יפרש איד ישוב להם שללם
ואספתו את-כל-הגוים הם חיל גוג ומגוג אל-ירושלם למלחמה
וגלגלה העיר ונשפם ופילו הבתים ואבניהם ורמסו ברגליהם והנשים

תשכבנה ואנסו ויצא חצי העיר
בגולה ויתר העם החצי הנשאר
לא יכרת מן-העיר וישארו
במקום: ג ויצא יהוה ונלחם
בגוים ההם להפם ולאדם ביום
הלחמו ביום קרב כמו שנלחם עם
מצרים ביום מלחמת ים-סוף (שמות
יד): ד משל הוא, כאלו ועמדו
רגליו של המקום ברוך-הוא ביום-
ההוא על-הר הזיתים אשר הוא
על-פני ירושלים מקדם במזרח
ונבקע הר הזיתים מחציו
מזרחה וזמה ממזרח למערב גיא
גדולה מאד למען יטסו הגוים מיד
השבאים ודרך הבקע ומש חצי החר
צפונה לצד צפון וחציו נגבה לצד
דרום: ה ונסתם או תטסו מיד
השבאים, ודרך גיא-הרי אשר בין
ההרים שמשני צדי הנאי, כריגוע
גיהריס אל מקום אצל ונסתם
לשם פאשר נסתם נסו אבותיהם
במים האלה מפני הרעש הארץ
שהיה בימי עזיה מלך-יהודה
ובא ואז יהיה אלהי וכל
המלאכים הקדושים להיות עמך
בעזרתך ללחם מול גוג: ו והיה
ביום ההוא לא-יהיה אור יקרות
בהיר, ולא יהיה וקפאון חשך קרר
הנפשה, רחוקא ליצלו, ישראל יהיו או
נבוכים בדתם ולא יכירו אם היא
הכנה לתשועה או לכליון: ז והיה
הדרך הנה ויום-אחד הוא יודע
הוא נודע ליהוה מתי יתה מים הנה
אשר לא יהיה לא יום ולא-לילה

הפטרה ליו"ט ראשון של סוכות

זכריה פרק יד

יד א הנה יום-בא ליהוה וחלק שללך
בקרבך: ב ואספתו את-כל-הגוים אל-
ירושלם למלחמה ונלגדה העיר ונשפם
הבתים והנשים תשכבנה ויצא חצי העיר
בגולה ויתר העם לא יכרת מן-העיר: ג ויצא
יהוה ונלחם בגוים ההם ביום הלחמו ביום
קרב: ד ועמדו רגליו ביום-ההוא על-הר
הזיתים אשר על-פני ירושלים מקדם ונבקע
הר הזיתים מחציו מזרחה וזמה גיא גדולה
מאד ומש חצי החר צפונה וחציו נגבה:
ה ונסתם גיא-הרי כריגוע גיהריס אל-אצל
ונסתם פאשר נסתם מפני הרעש בימי עזיה
מלך-יהודה ובא יהוה אלהי כל-קדושים
עמך: ו והיה ביום ההוא לא-יהיה אור
יקרות וקפאון: ז והיה יום-אחד הוא יודע

ליהוה לא-יום ולא-לילה והיה לעת-ערב יהיה-אור: ח והיה ביום
ההוא יצאו מים-חיים חצים אליהם הקדמוני וחציהם אליהם
האחרון בקוץ ובחרף יהיה: ט והיה יהוה למלך על-כל-הארץ ביום
ההוא יהיה יהוה אחד וישמו אחד: י יפוב כל-הארץ פערה מגבע
לרמון נגב ירושלים וראמה וישבה תחתיה למשער בנימן עד-מקום שער הראשון עד-שער הפנים
ומגדל הנגאל עד יקבי המלך: יא וישבו בה לא יהיה-עוד וישבה ירושלים לבטח: יב וזאת
תהיה המגפה אשר יגף יהוה את-כל-העמים אשר צבאו על-ירושלים המקום בשורו והוא עומד
על-רגליו ועינו תמקנה בחריהן ולשונו תמק בפהם: יג והיה ביום ההוא תהיה מהומת-יהודה

עטרת מרים

לשנעון והחזיקו כאשר יחזיק איש מהם יד רעהו לעזרו ולסעדו, לפתע ועלתה ידו של הנער עליד רעהו להכותו למען יעזבו, כי בעבור כלבול הדעת אינו מבחין בין אוהב לאויב: יד וגם יתר העם של יהודה אשר תשאר בירושלם תלחם בירושלם אחר שיראו שהם ה' את הגוים, לכן ואספך

חיל עושר פל־הגוים סביב כי באו למלחמה ובגדים חדים והב וכסף ובגדים לרב מאד: טו כמו המנפה האמורה למעלה (יד יב) המק בשרו וגו' וכן תהיה מנפת הפוס הפרד הגמל והחמור וכל־הבהמה אשר יהיה במחנות ההמה כמנפה הזאת: טז והיה כל־הנותר מכל־הגוים הבאים להלחם על־ירושלם ועלו אל ירושלים מדי שנה בשנה להשתחוות למלך יהודה צבאות ולחג בהבאת קרבנות את־חג הסוכות לפי שבחג הסוכות תהיה המנפה הזאת ומפלת גוג, לכן ובאו בכל שנה להיות לזכרון הנס שנעשה ביום ההוא: יז ויהיה אם תמצא משפחה אשר לא־יעלה מאת משפחות אמות הארץ אל־ירושלם להשתחוות למלך יהודה צבאות או ולא עליהם יהיה לא ירד הגשם לגדל תבואתם, כי בחג הסוכות נגזרים גשמי שנה, וכן שלא באו ימנע מהם הגשם: יח ואם־משפחת מצרים לא־תעלה ולא באה ורוע ולא עליהם ירד הגשם כל השנים כי העלים משקה שדותיהם, לכן תהיה המקת הבשר המנפה

עטרת מרים

שלחם, אשר וגף יהודה את־הגוים על אשר לא־יעלו לחג את־חג הסוכות: יט זאת העונש של המקת הבשר תהיה גמול חפצת מצרים אבל וחפצת פל־הגוים אשר לא יעלו לחג את־חג הסוכות גמול חפצתם תהיה מניעת הגשם: כ ביום ההוא יהיה על־מצלות הגוים מרחב

שבצוארי הפוסם כאילו כתבו עליהם קדש ליהודה כי יקדישו אותם לעשות מהם כלי שרת כמו סירות לבשל, ויהיה הסירות בבית יהודה כמזרקים כספלים שמקבלים בהם תדם לפני המזבח שהמה מזהב: כא מרוב זבחי שלמים מהבאים לבית המקדש והיה כל־סיר בירושלם וביהודה קדש ליהודה צבאות ובאו פל־הנבחים וזבחי שלמים ולקחו מהם ובשלו בהם מבלי שאלה אם קרשים הם, כי כלם יהיו קרשים ולא־יהיה כנעני ובעונים מבני כנען עוד בבית־יהודה צבאות ביום ההוא כי גדולי הגוים יתנדבו להיות הם עובדי הכהנים בבית ה':

ג ויקהלו אל־המלך שלמה כל־איש ישראל בירח האתנים חדש תשרי בחג הוא החדש השביעי: ד ובאו כל זקני ישראל וישאו הכהנים את־הארון: ה ויעלו את־הארון יהודה מציון ואת־אהל מועד מנבעון ואת־כל־כלי הקדש אשר באהל ויעלו העלו אתם הכהנים והלויים העלו את אהל מועד וכליו: ו והמלך שלמה וכל־עדת ישראל שנקחו מעצמם, וראשי העם והזקנים הנועדים עליו ללכת אתו לפני הארון היו

רבה בהם והחזיקו איש יד רעהו ועלתה ידו עליד רעהו: יד וגם־יהודה תלחם בירושלם ואספך חיל פל־הגוים סביב זהב וכסף ובגדים לרב מאד: טו וכן תהיה מנפת הפוס הפרד הגמל והחמור וכל־הבהמה אשר יהיה במחנות ההמה כמנפה הזאת: טז והיה כל־הנותר מכל־הגוים הבאים על־ירושלם ועלו מדי שנה בשנה להשתחוות למלך יהודה צבאות ולחג את־חג הסוכות: יז ויהיה אשר לא־יעלה מאת משפחות הארץ אל־ירושלם להשתחוות למלך יהודה צבאות ולא עליהם יהיה הגשם: יח ואם־משפחת מצרים לא־תעלה ולא באה ולא עליהם תהיה המנפה אשר וגף יהודה את־הגוים אשר לא־יעלו לחג את־חג הסוכות: יט זאת תהיה חפצת מצרים וחפצת פל־הגוים אשר לא יעלו לחג את־חג הסוכות: כ ביום ההוא יהיה על־מצלות הפוס קדש ליהודה ויהיה הסירות בבית יהודה כמזרקים לפני

המזבח: כא והיה כל־סיר בירושלם וביהודה קדש ליהודה צבאות ובאו פל־הנבחים ולקחו מהם ובשלו בהם ולא־יהיה כנעני עוד בבית־יהודה צבאות ביום ההוא:

♦ יום שלישי ט"ז תשרי ♦

הפמרה ליום טוב שני של סוכות מלכים א, ח

ח ג ויקהלו אל־המלך שלמה כל־איש ישראל בירח האתנים בחג הוא החדש השביעי: ד ובאו כל זקני ישראל וישאו הכהנים את־הארון: ה ויעלו את־הארון יהודה ואת־אהל מועד ואת־כל־כלי הקדש אשר באהל ויעלו אתם הכהנים והלויים: ו והמלך שלמה וכל־עדת ישראל הנועדים

עטרת מרים

מִזְבְּחִים צִאֵן וּבָקָר אֲשֶׁר לֹא־יִסְפְּרוּ וְלֹא יִמְנוּ מִרְבּ: ז וַיָּבֹאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה אֶל־מְקוֹמוֹ אֶל־דְּבִיר הַבַּיִת אֶל־קֹדֶשׁ הַקִּדְשִׁים אֶל־תַּחַת כַּנָּפֵי הַכְּרוּבִים שְׁעֵשֶׂה שְׁלֹמֹה וַעֲמִדוֹ בְּאֶרֶץ וְגֹבַהּ הַכְּרוּבִים הָהֵם הָיוּ עֶשֶׂר אַמּוֹת: ח כִּי הַכְּרוּבִים שָׁנְעִשׂוּ מִתְחַלֵּה פְּרָשִׁים

עטרת מרים

אחר: טו וַיִּסַּב הַמֶּלֶךְ אֶת־פָּנָיו אֶל מוֹל הַעַם וַיְבָרֶךְ אֶת כָּל־קְהֵל יִשְׂרָאֵל וְכָל־קְהֵל יִשְׂרָאֵל עֲמִיד כִּי אִין יִשְׁבַּח בְּעֹנֶה: טז וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּפִיו אֶת דְּוֹר אָבִי וּבִידוֹ מָלָא מְלָא לֵאמֹר: יז מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶת־עַמִּי אֶת־יִשְׂרָאֵל־

מִמִּצְרַיִם לֹא־בִחְרָתִי בְּעִיר מִכָּל־שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל לִבְנוֹת בַּיִת לַיהוָה שָׁמָּה וְאֶבְחַר בְּדָוִד לַיהוָה עַל־עַמִּי יִשְׂרָאֵל שֶׁעַל יְדוֹ בָּאָה הַחֲבִנָה לַחֲזֹר בִּירוּשָׁלַם לִבְנוֹת בַּיִת: יח וַיְהִי עִם־לֵבָב דָּוִד אָבִי לִבְנוֹת בַּיִת לַשֵּׁם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: יט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־דָּוִד אָבִי יָעַן אֲשֶׁר הָיָה עִם־לֵבָבְךָ לִבְנוֹת בַּיִת לַשֵּׁם הַטִּיבֶת טוֹב עֲשִׂיתָ בָּהּ, וְלֹכּוֹת תִּחְשַׁב כִּי הָיָה עִם־לֵבָבְךָ: כ דַּק אֵתָּה לֹא חֲבִנָה הַבַּיִת כִּי אִם־בְּנִי הֵיכָא מִחֻלָּצִיד הוּא־יִבְנֶה הַבַּיִת לַשֵּׁם: כא וַיָּקָם יְהוָה אֶת־דָּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֶּר וַאֲקָם תַּחַת דָּוִד אָבִי וַאֲשַׁב עַל־כַּפֵּא יִשְׂרָאֵל בְּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה וַאֲבִנָה הַבַּיִת לַשֵּׁם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: כב וַאֲשַׁם שֵׁם הַדְּבִיר מְקוֹם לְאֲרוֹן אֲשֶׁר־שָׁם בְּהָאָרוֹן בְּרִית יְהוָה לַחֲזוֹת הַבַּיִת אֲשֶׁר כָּרַת עִם־אֲבֹתֵינוּ בַּעַת שְׁתֵּנִם בְּהוֹצִיאֻ אוֹתָם מִמִּצְרַיִם:

עֲלִיו אֶתּוֹ לִפְנֵי הָאָרוֹן מִזְבְּחִים צִאֵן וּבָקָר אֲשֶׁר לֹא־יִסְפְּרוּ וְלֹא יִמְנוּ מִרְבּ: ז וַיָּבֹאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה אֶל־מְקוֹמוֹ אֶל־דְּבִיר הַבַּיִת אֶל־קֹדֶשׁ הַקִּדְשִׁים אֶל־תַּחַת כַּנָּפֵי הַכְּרוּבִים: ח כִּי הַכְּרוּבִים פְּרָשִׁים כַּנָּפִים אֶל־מְקוֹם הָאָרוֹן וַיִּסְכּוּ הַכְּרָבִים עַל־הָאָרוֹן וְעַל־בְּדָיו מִלְמַעְלָה: ט וַיֹּאֲרֹכוּ הַבַּדִּים וַיִּרְאוּ רָאשֵׁי הַבַּדִּים מִן־הַקֹּדֶשׁ עַל־פְּנֵי הַדְּבִיר וְלֹא יִרְאוּ הַחוּצָה וַיְהִי שֵׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה: י אִין בְּאֲרוֹן רַק שְׁנֵי לַחֲזוֹת הָאֲבָנִים אֲשֶׁר הִנֵּחַ שָׁם מֹשֶׁה בַּחֲרַב אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה עִם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם: יא וַיְהִי בְּצֵאת הַכֹּהֲנִים שֹׁשְׁאוֹ הָאָרוֹן מִן־הַקֹּדֶשׁ וַהֲעֵנָן מָלָא אֶת־בַּיִת יְהוָה: יב וְלֹא־יָכְלוּ הַכֹּהֲנִים לַעֲמֹד בַּחֲזֵק וּבְעֹנֶה לְשֶׁרֶת מִפְּנֵי הָעֲנָן כִּי־מָלָא כְבוֹד־יְהוָה אֶת־בַּיִת יְהוָה: יג אִין בְּהִרְאוֹת הָעֲנָן אָמַר שְׁלֹמֹה רֹאֵה אֲנִי כִי בָּאָה הַשָּׁכֵנָה, כִּי יְהוָה אָמַר לְשָׁכֵן בְּעֶרְפֶּל: יד הוּאֵל וּבָאָה הַשָּׁכֵנָה בְּנֶה בְּנִיתִי אִם כֵּן בַּיִת וְכָל לֶךְ וַיְהִי מִכּוֹן לְשִׁבְתָּךְ בּוֹ עוֹלָמִים כִּי מַעֲתָה לֹא תִשָּׁרַח הַשָּׁכֵנָה עוֹד בְּמִקּוֹם

יְהוָה: יג אִין אָמַר שְׁלֹמֹה יְהוָה אָמַר לְשָׁכֵן בְּעֶרְפֶּל: יד בְּנֶה בְּנִיתִי בַיִת וְכָל לֶךְ מִכּוֹן לְשִׁבְתָּךְ עוֹלָמִים: טו וַיִּסַּב הַמֶּלֶךְ אֶת־פָּנָיו וַיְבָרֶךְ אֶת כָּל־קְהֵל יִשְׂרָאֵל וְכָל־קְהֵל יִשְׂרָאֵל עֲמִיד: טז וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּפִיו אֶת דְּוֹר אָבִי וּבִידוֹ מָלָא לֵאמֹר: יז מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶת־עַמִּי אֶת־יִשְׂרָאֵל־מִמִּצְרַיִם לֹא־בִחְרָתִי בְּעִיר מִכָּל־שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל לִבְנוֹת בַּיִת לַיהוָה שָׁמָּה וְאֶבְחַר בְּדָוִד לַיהוָה עַל־עַמִּי יִשְׂרָאֵל: יח וַיְהִי עִם־לֵבָב דָּוִד אָבִי לִבְנוֹת בַּיִת לַשֵּׁם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: יט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־דָּוִד אָבִי יָעַן אֲשֶׁר הָיָה עִם־לֵבָבְךָ לִבְנוֹת בַּיִת לַשֵּׁם הַטִּיבֶת כִּי הָיָה עִם־לֵבָבְךָ לִבְנוֹת בַּיִת לַשֵּׁם הַטִּיבֶת כִּי הָיָה עִם־לֵבָבְךָ: כ דַּק אֵתָּה לֹא תִבְנֶה הַבַּיִת כִּי אִם־בְּנִי הֵיכָא מִחֻלָּצִיד הוּא־יִבְנֶה הַבַּיִת לַשֵּׁם: כא וַיָּקָם יְהוָה אֶת־דָּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֶּר וַאֲקָם תַּחַת דָּוִד אָבִי וַאֲשַׁב עַל־כַּפֵּא יִשְׂרָאֵל בְּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה וַאֲבִנָה הַבַּיִת לַשֵּׁם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: כב וַאֲשַׁם שֵׁם מְקוֹם לְאֲרוֹן אֲשֶׁר־שָׁם בְּהָאָרוֹן בְּרִית יְהוָה לַחֲזוֹת הַבַּיִת אֲשֶׁר כָּרַת עִם־אֲבֹתֵינוּ בְּהוֹצִיאֻ אוֹתָם מִמִּצְרַיִם:

(יג) וַיֹּסֶף אָמַר מְבָרֶכֶת יְהוָה אֶרְצוֹ מִמֶּגֶד שָׁמַיִם
עֲבָדָא מְגִדְנִין מְטָלָא דְשָׁמַיָא מְלַעְלָא
וּמִמְבֹּעֵי עֵינָן וְיִתְהוּמִין דְּנִגְדָן מִמְעַמְקֵי
אֶרֶעָא מִלְרַע:

אותה מלמטה. אתה מוצא בכל השבטים ברכתו של
משה, מעין ברכתו של יעקב.

כ"י • מְבָרֶכֶת ה' אֶרְצוֹ • שלא היתה בנחלת השבטים
אֶרֶץ מְלָאָה כָּל טוֹב פֶּאֶרְצוֹ שֶׁל יוֹסֵף • מִמֶּגֶד • לשון
עֲדָנִים וּמִתְקָא • וּמִתְהוּמִין • שֶׁהִתְהוּמִין עוֹלָה וּמִלְחָלָח

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות ש"פ בראשית תשכ"א – תורת מנחם התוועדות כס עמ' 131)

בְּכָל טוֹב. תִּנּוּ יָדְכֶם וּתְסִייעוּ לַעֲבֹד אוֹתָהּ! בְּאֶרֶץ יֵשׁ הַכֹּל,
וְכֹאֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ אוֹתָהּ - הִיא תִתֵּן כָּל טוֹב. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף,
ש' אֶרֶץ' זוֹ מְבָרֶכֶת הֵן בְּרוּחַ, "מֶגֶד שָׁמַיִם מְטָל", וְהֵן בְּגֶשֶׁם,
"תְּהוּמִין רוֹבֵצַת תַּחַת".

כ"י • מְבָרֶכֶת ה' אֶרְצוֹ • שלא היתה בנחלת השבטים
אֶרֶץ מְלָאָה כָּל טוֹב פֶּאֶרְצוֹ שֶׁל יוֹסֵף • מִמֶּגֶד • לשון
עֲדָנִים וּמִתְקָא • וּמִתְהוּמִין • שֶׁהִתְהוּמִין עוֹלָה וּמִלְחָלָח

בַּאֲחַת הַפְּעָמִים הַנִּדְרֹת שֶׁכְּבוֹד־קְדוּשַׁת־מִוִּרְיָוּחֵמִי
אֲדָמוֹר דָּבָר עַל עֲצָמוֹ, הוּא אָמַר: אֶרְצוֹ שֶׁל "יוֹסֵף" מְבָרֶכֶת

(יד) וּמִמֶּגֶד תְּבוּאֹת שָׁמֶשׁ וּמִמֶּגֶד גֶּרֶשׁ יְרֵחִים:

אחר: "גֶּרֶשׁ יְרֵחִים", שֶׁהָאֶרֶץ מְגִרֶשֶׁת וּמוֹצִיָּאָה
מִחֲדָשׁ לְחֲדָשׁ.

כ"י • וּמִמֶּגֶד תְּבוּאֹת שָׁמֶשׁ • שֶׁהִיָּתָה אֶרְצוֹ פְּתוּחָה
לְחֲמָה, וּמִמֶּתְקָת הַפְּרוֹת. גֶּרֶשׁ יְרֵחִים • יֵשׁ פְּרוֹת
שֶׁהִלְבֵּנָה מִבְּשִׁלְתָן, וְאֵלּוּ הֵן: קְשׁוּאִין וְדִלּוּעִין. דָּבָר

טו וּמִרִישׁ טוֹרָא בְּפִירְיָא וּמִטוֹב רָמֵן דְּלֹא
פִּסְקָן:

(טו) וּמִרִישׁ הַרְרֵי־קָדֶם וּמִמֶּגֶד גִּבְעוֹת עוֹלָם:

גִּבְעוֹת עוֹלָם • גִּבְעוֹת הַעוֹשׂוֹת פְּרוֹת לְעוֹלָם וְאֵינָן
פּוֹסְקוֹת מִעֲצֹר הַגִּשְׁמִים.

כ"י • וּמִרִישׁ הַרְרֵי־קָדֶם • וּמְבָרֶכֶת מִרְאשִׁית בְּשׁוּל
הַפְּרוֹת, שֶׁהַרְרֵיהֶן מְקַדִּימִין לְכַבֵּר בְּשׁוּל פְּרוֹתֵיהֶם.
דָּבָר אַחֵר: מְגִיד שֶׁקְדָּמָה בְּרִיאַתָן לְשָׂאֵר הָרִים.

טז וּמִטוֹב אֶרֶעָא וּמִלְאָה רְעִי לָהּ דְּשִׁכְנָתָהּ
בְּשָׁמַיָא וְעַל מִשָּׁה אֲתַגְלִי בְּאֶסְנָא וְתֵנָן כָּל
אֵלִין לְרִישָׁא דְיוֹסֵף וּלְגִנְיָא פְּרִישָׁא
דְּאַחוּהִי:

(טז) וּמִמֶּגֶד אֶרֶץ וּמִלְאָה וְרִצּוֹן שְׁכֵנֵי סִנְהַ תְּבוּאֹתָהּ
לְרִישׁ יוֹסֵף וּלְקֶדֶד נְזִיר אַחִיו:

וְכֵן כָּל "רִצּוֹן" שֶׁבִּמְקָרָא. תְּבוּאֹתָהּ • בְּרָכָה זוֹ לְרִישׁ
יוֹסֵף. נְזִיר אַחִיו • שֶׁהִפְרֵשׁ מֵאֲחִיו בְּמִכִּירָתוֹ.

כ"י • וְרִצּוֹן שְׁכֵנֵי סִנְהַ • כְּמוֹ שׁוֹכֵן סִנְהַ, וְתִּהְיֶה אֶרְצוֹ
מְבָרֶכֶת מִרְצוֹנוֹ וְנִחַת רִחוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא
הַנִּגְלָה עָלֵי תַחֲלָה בְּסִנְהַ. רִצּוֹן • נִחַת רוּחַ וּפְיוּס,

יז וְכָא דְבִנְהִי זִינָא לָהּ וּגְבוּרָן דְּאֲתַעֲבִידָא
לָהּ מִקְדָּם תְּקַפָּא וְרוּמָא דִּילָהּ בְּגִבְרָתָהּ
עִמְמִיָּא וְקָטַל בְּחֲדָא עַד סִנְיָ אֶרֶעָא וְאֵנָן
רְבוּתָא דְּבֵית אֶפְרַיִם וְאֵנָן אֶלְפִּיָּא דְּבֵית
מְנַשֶּׁה:

(יז) בְּכוֹר שׁוּרוֹ הָדָר לוֹ וְקִרְנֵי רֹאם קִרְנָיו בָּהֶם עֲמִים
יִנְגַּח יַחְדָּו אֶפְסִי־אֶרֶץ וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרַיִם וְהֵם
אֶלְפֵי מְנַשֶּׁה: ם

כַּחוֹ קֶשֶׁה, וְאֵין קִרְנָיו נְאוּת, אֲבָל רֹאם קִרְנָיו נְאוּת
וְאֵין כַּחוֹ קֶשֶׁה, נִתֵּן לִיהוֹשֻׁעַ כַּחוֹ שֶׁל שׁוּר, וְיוֹפִי
קִרְנֵי רֹאם. אֶפְסִי־אֶרֶץ • שְׁלִשִׁים וְאַחַד מְלָכִים.
אֲפֹשֶׁר שֶׁכָּלֵם מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָיוּ? אֵלָּא אֵין לָהּ כָּל
מְלָךְ וְשִׁלְטוֹן, שְׁלֹא קָנָה לוֹ פְּלִטְרִין וְאַחֲזָה בְּאֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל, שֶׁחֲשׁוּבָה לְכָלֵם הִיא, שְׁנֶאֱמַר: (יִרְמְיָה ג) "נִחַלַת

כ"י • בְּכוֹר שׁוּרוֹ • יֵשׁ "בְּכוֹר" שֶׁהוּא לְשׁוֹן גִּדְלָה
וּמִלְכוּת, שְׁנֶאֱמַר: (תְּהִלִּים פט) "אֵף אֲנִי בְּכוֹר אֲתַנְהוּ",
וְכֵן: (שְׁמוֹת ד) "בְּנֵי בְכוּרֵי יִשְׂרָאֵל". בְּכוֹר • מְלָךְ הַיּוֹצֵא
מִמֶּנּוּ, וְהוּא יְהוֹשֻׁעַ. שׁוּרוֹ • שֶׁכַּחוֹ קֶשֶׁה בְּשׁוּר לְכַבֵּשׁ
כְּמָה מְלָכִים. הָדָר לוֹ • נִתּוֹן לוֹ, שְׁנֶאֱמַר: (בְּמִדְבָר כז)
"וְנִתְּתָה מִהוֹדֶף עָלָיו". וְקִרְנֵי רֹאם קִרְנָיו • שׁוּר

צבי צבאות גוים". והם רבבות אפרים. אותם המגנחים הם הרבבות שהרג יהושע שבא מאפרים. והם אלפי מנשה. הם האלפים שהרג גדעון במדין, שנאמר: (שופטים ח) "וַיִּזְכַּח וַיַּצְלִמְנֵה בְּקֶרֶךְ וְגו'".

♦ יום רביעי י"ז תשרי ♦

(יח) וְלִזְבוּלָן אָמַר שְׁמַח זְבוּלָן בְּצֵאתְךָ וַיִּשְׁשָׁךְ בָּאֵהָלֶיךָ:
יח וְלִזְבוּלָן אָמַר חֲדֵי זְבוּלָן בְּמִפְקֶךָ לֵאמֹר קָרָבָא עַל פְּעָלֵי דְבְּכָךְ וַיִּשְׁשָׁךְ בְּמִהְכָּךְ לְמַעַבְדַּד זְמַנִּי מוֹעֲדָא בִּירוּשָׁלַם:

של יששכר, והם יושבים ועוסקים בתורה. לפיכך הקדים זבולון ליששכר, שתורתו של יששכר על-ידי זבולון היתה. שמח זבולן בצאתך. הצלח בצאתך לסחורה. ויששכר. הצלח בישיבת אהלך לתורה, לישוב ולעבר שנים ולקבע חדשים, כמו שנאמר: (ד"א יב) "ומבני יששכר יודעי בינה לעתים... ראשיהם מאתים", ראשי סנהדראות היו עוסקים בכך, ועל-פי קביעת עתיהם ועבוריהם.

כ"י וְלִזְבוּלָן אָמַר. אלו חמשה שבטים שברך באחרונה: זבולן גד דן נפתלי ואשר – כפל שמותיקה לחזקם ולהגבירם, לפי שהיו חלשים שבכל השבטים, הם הם שהוליד יוסף לפני פרעה, שנאמר: (בראשית מז) "ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים", לפי שנראים חלשים ולא ישים אותם לו שרי מלחמתו. שמח זבולן בצאתך ויששכר באהלך. זבולון ויששכר עשו שפחות: "זבולן לחוף ימים ישכון", ויוצא לפרקמטיא בספינות ומשתפר ונותן לתוך פיו

יט שבטא דישראל לטור בית מקדשא יתכונשון תמן יבסון נכסת קודשין לרעוא ארי נכסי צממא ייכלון וסימא דמטמא בחלא מתגליא להון:

(יט) עמים הרקראו שם יזבחו וזבחי צדק פי שפע ימים יינקו ושפני טמוני חול: ס

בכיוני (ספרים אחרים: כספרי) ארזא. דבר אחר: "עמים הרקראו", על-ידי פרקמטיא של זבולון, תגרי עובדי-כוכבים באים אל ארצו, והוא עומד על הספר, והם אומרים: הואיל ונצטערנו עד כאן, גלף עד ירושלים, ונראה מה יראתה של אמה זו ומה מעשיה, והם רואים כל ישראל עובדים לאלה אחד ואוכלים מאכל אחד, לפי שהעובדי-כוכבים, אלהות של זה לא כאלהות של זה, ומאכלו של זה לא כמאכלו של זה, והם אומרים 'אין אומה פשרה כזו' ומתגריין שם, שנאמר: "שם יזבחו וזבחי צדק". פי שפע ימים יינקו. זבולון ויששכר, הים נותן להם מומן בשפע.

כ"י עמים. של שבטי ישראל. הרקראו. להר המורה יאספו. כל אסיפה על-ידי קריאה היא, ושם יזבחו ברגלים וזבחי צדק. פי שפע ימים יינקו. יששכר וזבולון, ויהא להם פנאי לעסק בתורה. ושפני טמוני חול. (מגילה ה) כסוי טמוני חול: טרית, וחלזון וזכוכית לבנה היוצאים מן הים ומן החול, ובהלקו של יששכר וזבולון היה, כמו שאמרו במסכת מגלה: (שופטים ח) "זבולון עם חרף נפשו למות", משום ד'נפתלי על מרומי שדה', שהיה מתרעם וזבולון על חלקו: לאחי נתת שדות וכרמים וכו'. ושפני. לשון כסוי, כמו שנאמר: (מ"א ו) "ויספן את הבית", (שם ו) "וספון בארז", ותרגומו: 'ומטלל

כ' ולגד אמר בריך אפתי לגד פליתא שרי ויקטול שלטונין עם מלכין:

(כ) וּלְגֵד אָמַר בְּרוּךְ מְרַחֵב גֹּד פְּלִיָּא שְׁכֵן וְטָרַף זְרוּעַ אֶפְרַיִם קֶדֶד:

אוקלים ועוסקים בתורה, על בן מזהיר אותם "אל תשכן באהלך עולה". תורה יט (כ) וּלְגֵד אָמַר. בברכתו של גד תמצא כל האלפיא ביתא, לפי שמשך רבינו

באהליך, "ואל תשכן באהלך עולה" (איוב יא, יד). תשכן – נוטריקון: תורה, שטר, בתובים, גביאים. כמו שדרשו (כתובות יט, ב), זה המשהה בביתו ספר שאינו מוגה. בני יששכר היו יושבי

לספר צרכים להיות גבורים. וטרף זרוע אף-
קדקד • הרוגיהן היו נפרין, חותכים הראש עם הזרוע
במכה אחת.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי לקוטי שיחות חלק ט עמוד 8 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

טעם הקדמת בני גור לבני יהודה – בכבוש הארץ

בורחים מפניו, וכפרוש ה' מצודות' על הפסוק "ואיבי תתה
לי ערף" "פי ינוסו ויחפכו לי ערף". מה שאינן בני גור
הורגים אותם מיד, "חותכים הראש עם הזרוע במכה
אחת".

והנה במלחמת שבועה עממין נצטוו "לא תחיה כל נשמה",
ולכן היתה מעלה מיחדת בכבוש הארץ דוקא בבני גור שהיו
הורגין אותם מיד. מה שאינן אצל יהודה שהיו בורחים,
שגם אם אחר-כך יתפסו, יהיה להם זמן להערים,
כהגבעונים בימי יהושע, וכהפנענים בימי מנשה (פירוש רש"י
נצבים כט, י). ומטעם זה פרש רש"י בפרשת דברים על
הפסוק "חלוצים תעברו לפני אחיכם": הם היו הולכים לפני
ישראל... לפי שהיו גבורים ואויבים נופלים לפניהם.

כא ואחזקבל בקדמתא דילה ארי תמן
באחסנתה משה ספרא רבא דישראל קביר
והוא נפק ועל בריש עמא זכון קדם יי עבד
ודינוהי עם ישראל:

(כא) וירא ראשית לו ביישם חלקת מחקק ספון
ויתא ראשי עם צדקת יהוה עשה ומשפטיו
עם ישראל: ס

הם היו הולכים לפני החלוצים בכבוש הארץ, לפי
שהיו גבורים, וכן הוא אומר: (במדבר לב) "חלוצים
תעברו לפני אחיכם וגו'". צדקת ה' עשה.
שהאמינו דבריהם ושמרו הבטחתם לעבר את הירדן,
עד שפכשו וחלקו. דבר אחר: "ויתא", משה. "ראשי
עם". צדקת ה' עשה. על משה אמור.

כא וירא ראשית לו. ראה ליתן לו חלק בארץ
סיחון ועוג, שהיא ראשית כבוש הארץ. ביישם
חלקת מחקק. פי ידע אשר שם בנחלתו חלקת
שדה קבורת מחקק, והוא משה. ספון. אותה חלקה
ספונה וטמונה מפל בריה, שנאמר: (לקמן לד) "ולא
ידע איש את קבורתו". ויתא. גור. ראשי עם.

♦ יום חמישי י"ח תשרי ♦

כב וילדן אמר דן תקיה כגור אריון ארעה
שתאיא מן נחליא דנגדן מן מתנן:

(כב) וילדן אמר דן גור אריה יונק מן-הבשן:

יוצא ממקום אחד ונחלק לשני מקומות, כך שבטו
של דן נטלו חלק בשני מקומות, תחלה נטלו בצפונית
מצרבית, עקרון וסביבותיה, ולא ספקו להם, ובאו
ונלחמו עם לשם, שהיא פמאס, והיא בצפונית
מזרחית, שהרי הירדן יוצא ממערת פמאס, והוא

כא וילדן גור אריה. אף הוא היה סמוך לספר, לפיכך
מושלו באריות. יונק מן-הבשן. פתרגומו, שהיה
הירדן יוצא מחלקו ממערת פמאס והיא לשם שהיא
בחלקו של דן, שנאמר: (יהושע ט) "ויראואו ללשם דן",
וזהו וילדו וקלוחו מן הבשן. דבר אחר: מה זנוק זה

בעל הטורים

ה, א. לומר, כל מה שטרף אין מציל
מידו. תורה כא

הארון, לומר: קיים זה מה שכתוב בזה.
וטרף. ב' במסורה. "וטרף ורוע", "אשר
אם עבר ורמס וטרף ואין מציל" (מכה

ע"ה קבור בחלקו, שקיים כל התורה
כולה מאל"ף עד תי"ו. וכן בבכרפת
יוסף, לפי שארוננו היה מהלך אצל

שיעור יומי ליום חמישי י"ח תשרי ושנים מקרא ואחד תרגום – לג – פרשת וזאת הברכה צט

שָׁנָאֹמֶר: (שם) "וַיֵּצֵא גְבוּל בְּנֵי דָן מֵהֶם, וַיַּעֲלֵוּ בְנֵי דָן וַיִּלָּחֲמוּ עִם לָשָׁם וְגו'", יֵצֵא גְבוּלָם מִכָּל אוֹתוֹ הָרוּחַ שֶׁהִתְחִילוּ לִנְחֹל בוֹ.

כג וּלְנִפְתָּלִי אָמַר נִפְתָּלִי שְׁבַע רֵצוֹן וּמְלִי בִרְכָן מִן קֳדָם יי מַעֲרֵב ים גִּנוֹסֵר וְדִרְוֵמָא יִרְתּ:

(כג) וּלְנִפְתָּלִי אָמַר נִפְתָּלִי שְׁבַע רֵצוֹן וּמְלִי בִרְכָת יְהוָה ים וְדִרְוֵם יִרְשָׁה: ׀

יִדַע, לָקַח, שָׁמַע, כְּשִׁמוּסִיף בוֹ ה"א, יְהִיָּה הַטַּעַם לַמַּעֲלָה: שְׁמָעָה, יִדְעָה, סִלְחָה, לָקַחְתָּ, אָף כָּאן: "יִרְשָׁה", לְשׁוֹן צוּי. וּבִמְסֹרֶת הַגְּדוּלָּה מְצִינוּ ב'אַלְפָּא בֵּיתָא' לְשׁוֹן צוּי דְּטַעְמִיהוֹן מַלְעִיל.

ז"י שְׁבַע רֵצוֹן. שְׁהִיָּתָה אֲרָצוֹ שְׁבַעָה כָּל רֵצוֹן יוֹשְׁבֵיהָ. ים וְדִרְוֵם יִרְשָׁה. ים כְּנֶרֶת נִפְלָה בְּחֻלְקוֹ, וְנִטַּל מֵלֹא חֶבֶל חָרָם בְּדִרְוֵמָה, לִפְרֹשׁ חֲרָמִים וּמִכְמוּרוֹת. יִרְשָׁה. לְשׁוֹן צוּי, כְּמוֹ (דְּבָרִים א) "צֵלָה רֶשֶׁת", וְהַטַּעַם שְׁלִמְעֵלָה בְּרִי"ש מוֹכִיחַ, כְּמוֹ: יִרְשָׁה,

כד וּלְאֲשֶׁר אָמַר בְּרִיךְ מִבְּרַכַּת בְּנֵי אֲשֶׁר יְהִי רֵצוֹן לְאַחֲוֵיהִי וְיִתְרַבִּי בְּתַפְנוּגִי מִלְכִּין:

(כד) וּלְאֲשֶׁר אָמַר בְּרוּךְ מִבְּנֵים אֲשֶׁר יְהִי רֵצוֹן אֲחִיו וּטְבֵל בְּשִׁמּוֹן רְגֵלוֹ:

"הוא אבי בְּרִיָּת", שְׁהִיוּ בְּנוֹתָיו נִשְׁוֹאוֹת לְכַהֲנִים גְּדוּלִים, הִנֵּמְשָׁחִים בְּשִׁמּוֹן זֵית. וְטְבֵל בְּשִׁמּוֹן רְגֵלוֹ. (ספרי) שְׁהִיָּתָה אֲרָצוֹ מוֹשְׁכַת שִׁמּוֹן כְּמַעֲזִין, וּמַעֲשֶׂה שֶׁנִּצְטָרְכוּ אֲנָשֵׁי יוֹדְקֵי אֲשֶׁר לְשִׁמּוֹן, מִנּוּ לָהֶם פּוֹלְמוֹסְטוֹס אֶחָד וְכו' כְּדֹאִיתָא ב'מִנְחֹת' (פ"ה).

ז"י בְּרוּךְ מִבְּנֵים אֲשֶׁר. רִאֲיִי ב'סַפְרִי: אֵין לָךְ בְּכָל הַשְּׂבָטִים שֶׁנִּתְבָּרַךְ בְּבָנִים כְּאֲשֶׁר, וְאֵינִי יוֹדַע כִּיצַד. יְהִי רֵצוֹן אֲחִיו. שְׁהִיָּה מִתְרַצָּה לְאֲחִיו בְּשִׁמּוֹן אֲנִפִּיקִינוֹן וּבְקַפְלָאוֹת, וְהֵם מְרַצִּין לוֹ בְּתִבּוּאָה. דָּבָר אַחֵר: "יְהִי רֵצוֹן אֲחִיו", שְׁהִיוּ בְּנוֹתָיו נָאוֹת, וְהוּא שָׁנָאֹמֶר בְּדְבָרֵי הַיָּמִים: (א ט)

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות א עמ' 109)

לְבָנִים שֶׁשָּׁמְשׁוּ בְּכַהֲנָה גְּדוּלָּה. אִשָּׁה צְנוּעָה זוֹכָה לְבָנִים 'כַּהֲנִים גְּדוּלִים', כְּלוֹמֵר: הִכָּהֵן הַגְּדוֹל נִכְנָס לְקֶדֶשׁ הַקִּדְּשִׁים, שֶׁם הָיָה הָאָרוֹן, שָׁבוּ הַלּוֹחוֹת, שֶׁעֲלֵיהֶם חֻקּוֹת עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת (לֹא כְּתוּבוֹת בְּדִין, שֶׁהוּא דָּבָר נוֹסֵף עַל הַקִּלְקֵל); וְכֵמוֹ כֵּן, הָאֵדָם וְהַתּוֹרָה שְׁלוֹמֵד הֵם דָּבָר אֶחָד.

שְׁהִיוּ בְּנוֹתָיו נָאוֹת. . נִשְׁוֹאוֹת לְכַהֲנִים גְּדוּלִים (ר"י לג, כד) יֵשׁ לִשְׂאֵל, מִה הִקְשֶׁר בֵּין שְׁנֵי הַדְּבָרִים. וַיֵּשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה הַנּוֹי הָאֲמִתִּי שֶׁל אִשָּׁה הוּא צְנִיעוּתָהּ, כָּל כְּבוֹדָה בַּת מֶלֶךְ פְּנִימָה. וְצְנִיעוּת מְבִיאָה וּמוֹעִילָה לְכַהֲנָה גְּדוּלָּה, כְּפִי שָׁנָאֹמֶר בְּמִדְרָשׁ שֶׁאִשָּׁה צְנוּעָה רְאוּיָה שֶׁתִּנָּשֵׂא לְכַהֵן וְתַעֲמִיד כַּהֲנִים גְּדוּלִים, וּבְזֻכּוֹת צְנִיעוּתָהּ זְכָתָה קִמְחִית

כה תַּקִּיף כְּפִרְזֵלָא וְנַחֲשָׁא וּכְיוּמִי עוֹלָמָתָךְ תַּקְפָּךְ:

(כה) בְּרִזָּל וְנַחֲשָׁת מְנַעֲלָךְ וּכְיוּמִיךְ דְּבִאָּךְ:

דָּבָר אַחֵר: "בְּרִזָּל וְנַחֲשָׁת מְנַעֲלָךְ", אֲרַצְכֶם נַעֲוִלָה בְּהֵרִים שְׁחוּצָבִין מִהֶם בְּרִזָּל וְנַחֲשָׁת, וְאֲרַצּוֹ שֶׁל אֲשֶׁר הִיָּתָה מְנַעֲוִלָה שֶׁל אֲרָץ יִשְׂרָאֵל. וּכְיוּמִיךְ דְּבִאָּךְ. וּכְיוּמִיךְ שֶׁהֵם טוֹבִים לָךְ, שֶׁהֵן יָמֵי תַחֲלָתָךְ, יָמֵי

ז"י בְּרִזָּל וְנַחֲשָׁת מְנַעֲלָךְ. עֲכָשׁוּ הוּא מְדַבֵּר כְּנֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל, שְׁהִיוּ גְבוּרֵיהֶם יוֹשְׁבִים בְּעָרֵי הַסֶּפֶר וְנוֹעֲלִים אוֹתָהּ, שֶׁלֹּא יוּכְלוּ הָאוֹיְבִים לִפְגֹּם בָּהּ, כְּאֵלוֹ הִיא סְגוּרָה בְּמְנַעֲוִלִים וּבְרִיחִים שֶׁל בְּרִזָּל וְנַחֲשָׁת.

בעל הטורים

אָמַר: וְטְבֵל בְּשִׁמּוֹן רְגֵלוֹ, שִׁיָּה מוֹתָר לְסוּף בְּשִׁמּוֹן. הִיָּה אֲסוּר בְּנַעֲיִלַת הַסֶּבֶל – אָמַר: בְּרִזָּל וְנַחֲשָׁת מְנַעֲלָךְ. מִבְּנֵים אֲשֶׁר יְהִי רֵצוֹן. רִאֲשִׁי תִּיבּוֹת: מֵאִיר. עַל שֵׁם הַשִּׁמּוֹן, שֶׁהוּא מֵאִיר פְּנִיָּהֶם וּמֵאִיר לְמִנְהָרָה. תּוֹרָה כַּה

בְּנִבּוּאָה, וְאָמְרוּ הַשְּׂבָטִים: מִהִיכָן יִדְעָה אִם לֹא מֵאֲבִיָּה, דִּישׁוּתָא דִּינוֹקָא אוֹ מֵאֲבָא אוֹ מֵאִמָּא, וְעִמְדוֹ וְנִדְוָהּ, וְכֹא מִשָּׁה רַבִּינוּ ע"ה לְהַתִּירוֹ, כִּי אָמַר לוֹ: מִנְהָרָה אֲסוּר בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּשָּׁה – אָמַר: בְּרוּךְ מִבְּנֵים. הִיוּ בְּדִילִין מִמֶּנּוּ – אָמַר: יְהִי רֵצוֹן אֲחִיו. הִיָּה אֲסוּר בְּסִיכָה –

(כג) נִפְתָּלִי שְׁבַע רֵצוֹן. רִאֲשִׁי תִיבּוֹת: נִשָּׁה. שְׁהִיָּה קַל כְּפֶשֶׁר לַעֲשׂוֹת רֵצוֹן אֲבִיו שֶׁבְּשִׁמּוֹן. תּוֹרָה כַּה (כד) בְּרוּךְ מִבְּנֵים אֲשֶׁר. לָךְ בְּרַכּוֹ מִשָּׁה בְּדְבָרִים הִלְלוּ, לְפִי שֶׁשָּׁמְכִירוֹ הַשְּׂבָטִים אֶת יוֹסֵף הִקְרִימוּ שְׁלֹא יִגְלוּ אוֹתוֹ, וְסָרַח בַּת אֲשֶׁר יִדְעָה מִמִּכִּירָתוֹ

יהיו דובאות כסף וזהב לארץ ישראל, שתהא מברכת בפרות, וכל הארצות מתפרנסות הימנה וממשיכות לה כסף וזהב, אשקלונ"ט, הכסף והזהב כלה מהם, שהן מזיבות אותם לארצכם.

נעוריה, כך יהיו ימי זקנתה, שהן דואבים, זבים ומתמוטטים. דבר אחר: "ויכמיה דבאד", ויכמיה שהם טובים לה, כמנזן מיד כל הימים אשר אתם עושים רצונו של מקום יהיו דבאד, שכל הארצות

(כו) אין באל ישרון רכב שמים בעזרה ובגאותו שחקים:
כז"י"א אין באל ישרון. דע לה ישרון, שאין באל בכל אלה העובדי כוכבים, ולא בצורה צורם. רכב

שמים • הוא אותו אלה שבעזרה, ובגאותו הוא רכב שחקים.

כז"י"א אין באל ישרון. דע לה ישרון, שאין באל בכל אלה העובדי כוכבים, ולא בצורה צורם. רכב

♦ יום שישי י"ט תשרי ♦

כז"י"א אין באל ישרון. דע לה ישרון, שאין באל בכל אלה העובדי כוכבים, ולא בצורה צורם. רכב

(כו) מענה אלהי קדם ומתחת זרעת עולם ויגרש מפניו אויב ויאמר השמר:

וכחם חלש מפניו. לעולם אימת הגבה על הנמוך, והוא שהפח והגבורה שלו בעזרה. ויגרש מפניו אויב. ויאמר לה 'השמד אותם'. מענה • כל תבה שצריכה למד בתחלתה, הטיל לה ה"א בסופה.

כז"י"א מענה אלהי קדם • למעון הם השחקים לאלהי קדם, שקדם לכל אלהים, וברר לו שחקים לשבתו ומעונתו, ומתחת מעונתו כל בעלי זרוע שוכנים. זרעת עולם • סיחון ועוג ומלכי כנען, שהיו תקפו וגבורתו של עולם, לפיכך על-כרחם יחדרו ויזועו

כח ושרא ישראל לרחצן בלחודוהי פעין ברקתא דברכנון יעקב אבוהון לארעא עבדא עבד וחרר אף שמיא דעלויהון ישמשנון בטלא:

(כח) וישפן ישראל במח בדר עין יעקב אל-ארץ דגן ותירוש אף-שמי יערפו-טל:

הבטחה שהבטיחם יעקב: "והיה אלהים עמכם, והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם". יערפו • יטיפו. אף שמי יערפו-טל • אף ברכתו של יצחק נוספת על ברכתו של יעקב: (שם כז) "ויתן לה האלהים מטל השמים וגו'".

כז"י"א במח בדר • כל יחיד ויחיד "איש תחת גפנו ותחת תאנתו", מפזרין ואין צריכין להתאסף ולישב יחד מפני האויב. עין יעקב • כמו: (במדבר יא) "ויעינו בעין הבלח", בעין הברכה שברכם יעקב, לא כבדד שאמר ירמיה: (ירמיה טו) "בדר ישבתי", אלא בעין

כט טובך ישראל לית דכותך עמא דפרקנה (מז) קדם יי תקיף בסעדה ודמן קדמוהי נצחן גבורתך ויכדכון סנאף לה ואת על פריקת צוארי מלכיהון תדרך:

(כט) אשריך ישראל מי כמוך עם נושע ביהוה מגן עזרך ואשר-חרב גאותך ויפחשו איביך לך ואתה על-במותימו תדרך: ס

איביך לה • כגון הגבעונים שאמרו: (יהושע ט) "מאריך רחוקה באו עבדיך וגו'". ואתה על-במותימו תדרך • כענין שנאמר: (שם י) "שימו את רגליכם על צוארי המלכים האלה".

כז"י"א אשריך ישראל • לאחר שפרט להם הברכות, אמר להם: 'מה לי לפרט לכם, כלל דבר: הפל שלכם'. אשריך ישראל מי כמוך • תשועתך בה אשר הוא מגן עזרך, (ואשר הוא) חרב גאותך. ויפחשו

בעל הטורים

ישראל, "אשריך וטוב לך" (תהלים קכח).
א. "אשריך ישראל", על פן "אשריך וטוב לך". תורה ל

בשחקים" (תהלים סח, לה) בגימטריא: **המן**.
ועל שם פן, שהוא לכוני ונעז כשלג. תורה כו
(כט) **אשריך**. ב' במסורה. "אשריך

(כו) **שחקים**. איתא במדרש (חגיגה יב, ב) ששם בשמים יש רקיע ששמו שחקים, ששם שחקים מן לצדיקים. "ועזו

♦ שבת קודש כ' תשרי ♦

א ויסלק מִשֶׁה מִמִּישְׁרָא דְּמוֹאֵב לְטוֹרָא דְּנָבו
ריש רמא די על אפי ירחו ואחזיה יי ית
כל ארעא ית גלעד עד דן:

לד (א) וַיֵּעַל מֹשֶׁה מֵעֶרְבַת מוֹאָב אֶל־הַר נָבו רֹאשׁ
הַפִּסְגָּה אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי יְרֵחוֹ וַיֵּרְאֶהוּ יְהוָה אֶת־כָּל־
הָאָרֶץ אֶת־הַגִּלְעָד עַד־דָּן:

עבודת פוכבים, שנאמר: (שופטים יח) "ויקִימוּ לָהֶם בְּנֵי
דָן אֶת הַפִּסָּל", וְהָרָאָהוּ שְׁמִשׁוֹן שְׁעֵתִיד לְצֵאת מִמֶּנּוּ
לְמוֹשִׁיעַ.

כ"א מֵעֶרְבַת מוֹאָב אֶל־הַר נָבו • כִּמָּה מַעְלוֹת הָיוּ,
וּפְסָעַן מֹשֶׁה בְּפִסְיעָה אַחַת. אֶת־כָּל־הָאָרֶץ • הָרָאָהוּ
אֶת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּשִׁלּוֹתָהּ, וְהַמְצִיקִין הַעֲתִידִין
לִהְיוֹת מְצִיקִין לָהּ. עַד־דָּן • הָרָאָהוּ בְּנֵי דָן עוֹבְדִים

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ האזינו, י"ג תשרי, ה'תשכ"ז)

(בְּעֵינֵי הַרְשׁוֹת) זָכָה לְהַשְׁלִיחוֹת לִילָף וְלומר לַאֲבָרְהָם
יִצְחָק וַיַּעֲקֹב שֶׁהִקְבִּי"ה קִים אֶת שְׁבוּעָתוֹ:
וּבְהִקְדִּים - שֶׁלְּקֹאֲרָה אֵינוֹ מוֹבָן:
כִּיּוֹן שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם "מֵאֲמִינִים בְּנֵי מֵאֲמִינִים", וְעַל־אֲחַת־
כִּמָּה־זִכְמָה אֲבָרְהָם אָבִינוּ שְׁהוּא "רֹאשׁ לְמֵאֲמִינִים" - אִיךְ
שֶׁיָּד לומר שִׁיְהִי סֶפֶק אֲצֵל אֲבָרְהָם בְּנוֹגַע לְקִיּוֹם שְׁבוּעָתוֹ
שֶׁל הִקְבִּי"ה, שִׁיִּצְטָרְכוּ לְשַׁלַּח לומר לוֹ שֶׁהִקְבִּי"ה קִים אֶת
הַשְׁבוּעָה!?

וְשֵׁנִים הַחוֹשְׁבִים שֶׁעֲנָן הַזְרִיזוֹת צָרִיךְ לִהְיוֹת רַק בְּעֵינֵי שֶׁל
מִצְוָה, כְּלִשׁוֹן חֲז"ל: "זְרִיזוֹן מְקַדִּימִין לְמִצְוֹת", אֲבָל בְּעֵינֵי
שֶׁל רְשׁוֹת - "כָּל מַעֲשִׂיךְ יִהְיֶה לְשֵׁם שְׁמִים" ו"בְּכָל דְּרָכֶיךָ
דַּעְהוּ" - לֹא נִוָּגַע עֲנָן הַזְרִיזוֹת.
וְעַל זֶה בָּאָה הַהוֹרָאָה מִהִנְהֻגַת מֹשֶׁה רַבֵּינוּ בְּעִלְיָה לְהַר נָבו
לְרֹאוֹת אֶת הָאָרֶץ - שְׁאִף־עַל־פִּי שְׁרָאִיתוֹ אֶת הָאָרֶץ לֹא הִיָּתָה
עֵינֵי שֶׁל מִצְוָה, כִּי־אִם דְּבַר הַרְשׁוֹת, מִכָּל־מְקוֹם "וַיַּעַל מֹשֶׁה
מֵעֶרְבֹת מוֹאָב אֶל הַר נָבו", "כִּמָּה מַעְלוֹת הָיוּ וּפְסָעַן מֹשֶׁה
בְּפִסְיעָה אַחַת", שְׁעֵשֶׂה זֹאת בְּזִרְיוֹת כו', שְׁמָזָה לְמַדִּים שֶׁגַּם
בְּעֵינֵי הַרְשׁוֹת צָרִיכָה לִהְיוֹת הַהִנְהֻגָה בִּאֲפָן שֶׁל זְרִיזוֹת.
וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף בָּזָה - עַל־פִּי הָאָמור לְעִיל שֶׁבִּשְׁכַּר הַזְרִיזוֹת

ב וַיֵּת כָּל נַפְתָּלִי וַיֵּת אֶרְעָא דְּאַפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה
וַיֵּת כָּל אֶרְעָא דִּיהוּדָה עַד יָמָא מַעֲרָבָא:

(ב) וְאֵת כָּל־נַפְתָּלִי וְאֵת־אֶרֶץ אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה וְאֵת
כָּל־אֶרֶץ יְהוּדָה עַד הַיָּם הָאֲחֵרוֹן:

יהודה • בְּשִׁלּוֹתָהּ וּבְחִרְבָּנָהּ, וְהָרָאָהוּ מַלְכוּת בֵּית
דָּוִד וְנִצְחָוֹנָם. עַד הַיָּם הָאֲחֵרוֹן • אֶרֶץ הַמַּעֲרָב
בְּשִׁלּוֹתָהּ וּבְחִרְבָּנָהּ. דְּבַר אַחֵר: אֵל תִּקְרִי "הַיָּם
הָאֲחֵרוֹן", אֵלָּא 'הַיָּם הָאֲחֵרוֹן', הָרָאָהוּ הַקְדוּשׁ־
בְּרוּךְ־הוּא כָּל הַמְּאֲרָעוֹת שְׁעֵתִידִין לִיאָרַע לִישְׂרָאֵל
עַד שְׁיִחְיוּ הַמֵּתִים.

כ"א וְאֵת כָּל־נַפְתָּלִי • הָרָאָהוּ אֶרְצוֹ בְּשִׁלּוֹתָהּ
וּבְחִרְבָּנָהּ, וְהָרָאָהוּ דְּבוּרָה וּבִרְק מְקַדֵּשׁ נַפְתָּלִי נִלְחָמִים
עִם סִיסְרָא וְחִילוֹתָיו. וְאֵת־אֶרֶץ אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה •
הָרָאָהוּ אֶרֶץ בְּשִׁלּוֹתָהּ וּבְחִרְבָּנָהּ, וְהָרָאָהוּ יְהוֹשֻׁעַ
נִלְחָם עִם מַלְכֵי כְּנָעַן, שָׁבָא מֵאֶפְרַיִם, וְגִדְעוֹן שָׁבָא
מִמְנַשֶּׁה, נִלְחָם עִם מִדְּיָן וְעַמְלָק. וְאֵת כָּל־אֶרֶץ

ג וַיֵּת דְּרוֹמָא וַיֵּת מִישְׁרָא בְּקַעְתָּא דִּירְחוֹ
קִרְתָּא דְּדִקְלָיָא עַד צַעֵר:

(ג) וְאֵת־הַנֶּגֶב וְאֵת־הַכָּפָר בְּקַעַת יְרֵחוֹ עִיר הַתְּמָרִים
עַד־צַעֵר:

הַמְּקַדֵּשׁ, שְׁנֵאֲמַר: (מלכים א' ו') "בְּכֹפֶר הִירָדִן יִצְקֶם הַמֶּלֶךְ
בְּמַעְבָּה הָאֲדָמָה".

כ"א וְאֵת־הַנֶּגֶב • אֶרֶץ הַדְּרוֹם. דְּבַר אַחֵר: מַעְרַת
הַמְּכַפְלָה, שְׁנֵאֲמַר: (במדבר יג) "וַיַּעַל בְּנֶגֶב, וַיָּבֹא עַד
חֲבֹרוֹן". וְאֵת־הַכָּפָר • הָרָאָהוּ שְׁלֹמֹה יוֹצֵק כָּלִי בֵּית

ד וַיֵּאמֶר יְיָ לֵה דָא אֶרְעָא דִּי קִימִית לַאֲבָרְהָם
לִיצְחָק וְלִיעֲקֹב לְמִימַר לְבָנֶיךָ אֲתִנְנָהּ
אֲחִיזְתְּךָ בְּעֵינֶיךָ וְלִתְמָן לֹא תַעֲבֹר:

(ד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי
לְאֲבָרְהָם לִיצְחָק וְלִיעֲקֹב לֵאמֹר לְזֶרְעֲךָ אֲתִנְנָהּ
הָרְאִיתִיךָ בְּעֵינֶיךָ וְשָׁמָּה לֹא תַעֲבֹר:

הָרֵאִיתִיהָ לָךְ, אָכֵל גִּזְרָה הִיא מִלִּפְנֵי שְׁשָׁמָה לֹא תַעֲבֹר, שְׁאֵלֹלִי כֶּן, הֵייתִי מְקַנְמָךְ עַד שֶׁתִּרְאֶה אוֹתָם נְטוּעִים וְקַבּוּעִים בָּהֶן, וְתִלָּךְ וְתִגִּיד לָהֶם.

כ"י • לֹאמַר לְזִרְעֶךָ אֶתְנַנֶּה הָרֵאִיתִיךָ • כְּדֵי שֶׁתִּלָּךְ וְתִאמַר לְאֶבְרָהָם, לִיצְחָק וְלִיֶּעֱקֹב: 'שְׁבוּעָה שְׁנִשְׁבַּע לָכֶם הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ הוּא, קִימָהּ, וְזֶהוּ "לֹאמַר", לָכֶן

ה וּמִית תִּמְן מִשָּׁה עֲבָדָה דִּינִי בְּאַרְעָא דְּמוֹאֵב עַל מִימְרָא דִּינִי:

(ה) וַיָּמָת שָׁם מִשָּׁה עֲבַד-יְהוָה בְּאַרְץ מוֹאֵב עַל-פִּי יְהוָה:

סֵפֶר הַתּוֹרָה חֹסֵר כְּלוּם, וְהוּא אוֹמֵר (לעיל לא): "לִקְחוּ אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה" ? אֵלָּא הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ הוּא אוֹמֵר, וּמִשָּׁה כּוֹתֵב בְּדַמְעָה. עַל-פִּי ה' • בְּנִשְׁקָהּ.

כ"י • וַיָּמָת שָׁם מִשָּׁה • (ב"ב טו) אֶפְשָׁר מִשָּׁה מֵת, וּכְתִיב: "וַיָּמָת שָׁם מִשָּׁה" ? אֵלָּא עַד כָּאן כָּתַב מִשָּׁה, מִכָּאן וְאִילָךְ כָּתַב יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֶפְשָׁר

וּיְקַבֵּר יְתָהּ בְּחִילָתָא בְּאַרְעָא דְּמוֹאֵב לְקַבֵּל בֵּית פְּעוֹר וְלֹא יָדַע אֲנִשׁ יֵת קִבְרָתָהּ עַד יוֹמָא הַדִּין:

(ו) וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּגִי בְּאַרְץ מוֹאֵב מוֹל בֵּית פְּעוֹר וְלֹא-יָדַע אִישׁ אֶת-קִבְרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

עוֹן אֲשָׁמָה", וְכִי אַחֲרִים מִשְׁיִאִים אוֹתָם? אֵלָּא הֵם מִשְׁיִאִים אֶת עֲצָמָם. מוֹל בֵּית פְּעוֹר • קִבְּרוּ הֵיכָּה מוֹכֵן שָׁם מִשְׁשֵׁת יְמֵי בְּרָאשִׁית, לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה פְעוֹר, וְזֶה אֶחָד מִן הַדְּבָרִים שֶׁנִּבְרְאוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמִשּׁוֹת (אבות פ"ה) •

כ"י • וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ • הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ הוּא בְּכַבּוּדוֹ. (ספרי נשא) רַבִּי יִשְׁמַעֵאל אוֹמֵר: הוּא קִבֵּר אֶת עֲצָמוֹ, וְזֶהוּ אֶחָד מִשְׁלֹשָׁה "אֲתִין שֶׁהִיָּה רַבִּי יִשְׁמַעֵאל דּוֹרֵשׁ כֵּן. כִּיּוֹצֵא בּוֹ (במדבר ו) "בַּיּוֹם מָלֵאת יָמִי נִזְרוּ יְבִיא אוֹתוֹ", הוּא מִבִּיא אֶת עֲצָמוֹ. כִּיּוֹצֵא בּוֹ (ויקרא כב) "וְהִשְׁיֵאוּ אוֹתָם

וּמִשָּׁה בֶּן-מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בְּמָתוֹ לֹא-כִהְתָּה עֵינִי וְלֹא-גַם לַחֲה:

(ז) וּמִשָּׁה בֶּן-מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בְּמָתוֹ לֹא-כִהְתָּה עֵינִי וְלֹא-גַם לַחֲה:

כ"י • לֹא-כִהְתָּה עֵינִי • אֵף מִשְׁמַת. וְלֹא-נָס לַחֲה • לַחֲלוּחִית שָׁבוּ, לֹא שָׁלַט בּוֹ רִקְבוֹן וְלֹא נִהְפָּךְ תֹּאֵר פְּנִיּוֹ.

ח וּבָכוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יֵת מִשָּׁה בְּמִישְׁרֵיא דְּמוֹאֵב תִּלְתִּין יוֹמִין וּשְׁלִימוֹ יוֹמִי בְּכִיתָא אֲבָלָא דְּמִשָּׁה:

(ח) וַיִּבְכוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת-מִשָּׁה בְּעֶרְכָּת מוֹאֵב שְׁלִשִּׁים יוֹם וַיִּתְּמוּ יְמֵי כְּכִי אֲבָל מִשָּׁה:

לְבַעֲלָה, נֶאֱמַר: (במדבר כ) "כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל", זְכָרִים וְנִקְבּוֹת.

כ"י • בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • הַזְּכָרִים, אֲבָל בְּאַהֲרֹן מִתּוֹךְ שֶׁהִיָּה וְדָרָךְ שְׁלוֹם וְנוֹתָן שְׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּבֵין אִשָּׁה

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּשִׁי שִׁיחוֹת כֹּד ענ"ו 255)

הָאֱמָת. אַהֲרֹן – מִבִּיא שְׁלוֹם לְכָל יְהוּדִי, גַּם אֲדָם כְּזֶה שֶׁבִּשְׁבִּילוֹ מִכְרְחִים לְשִׁנוֹת מִן הָאֱמָת. בְּמִשְׁךְ חַיִּי מִשָּׁה, כְּשֶׁהִיָּה עֶסוֹק בְּמַלּוּי תַּפְקִידוֹ, הִיָּה עֶסוֹק כְּלוֹ בְּעִבּוּדָה שְׁלוֹ, מִדַּת הָאֱמָת; אֲבָל כְּאֶשֶׁר הַשְּׁלִים שְׁלִיחוּתוֹ, הִרְגִּישׁ אֶת מַעֲלַת הַנִּהְגָּת אַהֲרֹן.

הַזְּכָרִים, אֲבָל בְּאַהֲרֹן . . זְכָרִים וְנִקְבּוֹת (רש"י לד, ח) לְכַאוֹרָה, מִדּוּעַ מְזַכְּרִים בַּעֲת מִיתַת מִשָּׁה אֶת הַחֲסֵרוֹן שְׁלוֹ לְגַבִּי אַהֲרֹן. וְנִשׁ לּוֹמַר: אַהֲרֹן עָשָׂה שְׁלוֹם עַל-יְדֵי שְׁשִׁנָּה קִצֵּת מִן הָאֱמָת. אֵף מִשָּׁה, שֶׁמִּדַּתוֹ אֱמָת, אֵינוֹ מְסַגֵּל לַפֻּעַל בְּדָרָךְ ז. וְנִשׁ בְּזֶה מִה שֶׁאֵין בְּזֶה: מִשָּׁה – אֵינוֹ נוֹטֶה מִן

ט ויהושע בר נון מלי רוח חקמתא ארי
סמך משה ית ידוהי עלוהי וקבילו מנה בני
ישראל ועבדו כמא די פקיד יי ית משה:

(ט) וְיִהְיֶה בְּ-נֹנָן מֵלֵא רוּחַ חֻכְמָה בְּ-סִמְךָ מֹשֶׁה
אֶת-יָדָיו עָלָיו וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲשׂוּ
כַאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה:

י ולא קם נביא עוד בישראל כמשה די
אתגלי לה יי אפיין באפיין:

(י) וְלֹא-קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יָדָעוּ
יְהוָה פָּנִים אֶל-פָּנִים:

(לב) "וְעַתָּה אֶעֱלֶה אֶל ה'", (במדבר ט) "עמדו ואשמעה
מה יצוה ה' לכם".

כז ~ אֲשֶׁר יָדָעוּ ה' פָּנִים אֶל-פָּנִים • שְׁהִיָּה לְבוֹ גַּם
בו ומדבר אליו בכל עת שרועה, כענין שנאמר: (שמות

יא לכל אתיא ומפתיא די שלחה יי למעבד
בארעא דמצרים לפרעה ולכל עבדוהי
ולכל ארעה:

(יא) לְכָל-הָאֲתֹת וְהַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר שְׁלַחְו יְהוָה
לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְפָרְעָה וּלְכָל-עַבְדָּיו וּלְכָל-
אֶרְצוֹ:

יב ולכל ידא תקפתא ולכל חזונא רבא די
עבד משה לעיני כל ישראל: חזק

(יב) וּלְכָל הַיָּד הַחֲזָקָה וּלְכָל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר
עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָל-יִשְׂרָאֵל:

(ט) "וְאֲשַׁבְּרֵם לְעֵינֵיכֶם", וְהִסְפִּימָה דַּעַת הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-
הוא לדעתו, שנאמר: (לעיל י) "אֲשֶׁר שִׁבְרַתְךָ", יִישַׁר
כְּחֹךְ שִׁשְׁבְּרַתְךָ (שבת פז):

כז ~ וּלְכָל הַיָּד הַחֲזָקָה • שְׁקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה בְּלוּחֹת
בְּיָדָיו. וּלְכָל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל • נְסִים וּגְבוּרוֹת
שֶׁבְּמִדְבַּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא. לְעֵינֵי כָל-יִשְׂרָאֵל.
שְׁנַשְׂאוּ לְבוֹ לְשֹׁכֵר הַלּוּחֹת לְעֵינֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש כב עמ' כה)

בראשית ברא אלקים, כי תנאי התנה הקב"ה עם כל
מעשה בראשית בעת הבריאה בנוגע לנסים (בראשית רבה ה,
ה. ז"ב ח קצה, ב. פירוש המשניות להרמב"ם ותוספות יום טוב אבות ה,
ו).

לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לְפָרֵשׁ אֶת סְמִיכוֹת הַתּוֹרָה סוּפָה
לְתַחֲלָתָהּ, עַל פִּי מַה שֶׁהִקְשׁוּ רַ"ל (נדרים לט, ב) וְהִכְתִּיב אֵין
כָּל חֲדָשׁ תַּחַת הַשָּׁמַשׁ. וְזֶהוּ הַמִּשְׁךְ הַתְּנוּבִים: לְכָל הָאוֹתוֹת
וְהַמּוֹפְתִים . . . אֲשֶׁר עָשָׂה . . . (ואין זה חדש, כִּי-אֵם)

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קושי-שיחות כרך ט עמוד 241-239)

ששברתך, כִּי-אֵם בְּסִיּוֹם פֶּרֶשׁת "וְזֹאת הַבְּרָכָה", שֶׁנֶּאֱמַר
כְּמַעֲט אַרְבָּעִים שָׁנָה לְאַחֵר מִכֵּן - רַק אִזּוּ מִפְּרֵשׁ רַשִּׁי
שֶׁ"אֲשֶׁר שִׁבְרַתְךָ" (דְּאַרְבָּעִים שָׁנָה מְקוּדָם) פִּירוּשׁוֹ "יִישַׁר
כְּחֹךְ שִׁשְׁבְּרַתְךָ".

אָמַר רִישׁ לְקִישׁ, "אֲשֶׁר שִׁבְרַתְךָ". אָמַר לוֹ הַקֵּב"ה
לְמֹשֶׁה: יִישַׁר כְּחֹךְ שִׁשְׁבְּרַתְךָ (ב"ב יד, ב).

ואף ששפשוטו, הטעם לכך הוא, כי ההוכחה לפרש פן
(על-פי הפשט), הוא מהמלים "לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל" - אֲבָל
מִכֵּין שֶׁכָּל עֵינֵי הַתּוֹרָה הֵם בְּדִיקוּק, הֲרִי מִזָּה גּוֹפֵא מוֹבֵן,
שֶׁה"יִישַׁר כֹּחַ" שֶׁנֶּחֱמַר הַקֵּב"ה לְמֹשֶׁה בְּעֵת אֲמִירת "פֶּסֶל לָךְ"
נִתְּגַלְתָּה רַק כִּשְׁ"וַיַּעַל מֹשֶׁה גו' אֶל ה' נָבו גו'".

וְהִנֵּה מַעֲלַת מֹשֶׁה בְּשִׁבְרֵת הַלּוּחֹת - אֲשֶׁר מִחֲמַת מַעֲלָה
זו, אָמַר לוֹ הַקֵּב"ה "יִישַׁר כְּחֹךְ שִׁשְׁבְּרַתְךָ" - מִהִנֵּה מַעֲלָה גַם
בְּנוֹגַע לְיִשְׂרָאֵל, וּכְדִלְקַמּוֹן:
הַעֲנִין יִבֵּן בְּהַקְדָם הַהִסְבֵּר מְדוּעַ נִתְּיַנָּה ה"יִישַׁר כֹּחַ" שֶׁנֶּחֱמַר
הַקֵּב"ה לְמֹשֶׁה עַל שִׁבְרֵת הַלּוּחֹת (לֹא הִיָּתָה מִיַּד בְּאוֹתוֹ
הַיּוֹם, אוֹ לְמַחֲרָתוֹ - מִיַּד בְּעֵלּוֹתוֹ לְהָר, אֲלָא) הִיָּתָה כְּעִבּוּר
אַרְבָּעִים יוֹם לְאַחֵר שִׁבְרֵת הַלּוּחֹת: כִּשְׁהַקֵּב"ה אָמַר לוֹ
"פֶּסֶל לָךְ גו'", רַק אִזּוּ אָמַר לוֹ "הַלּוּחֹת הָרָאוּשׁוֹנִים אֲשֶׁר
שִׁבְרַתְךָ - יִישַׁר כְּחֹךְ שִׁשְׁבְּרַתְךָ". לְכַאֲוֶה, לָמָּה לֹא אָמַר לוֹ
"יִישַׁר כֹּחַ" מִיָּד?

באור הדבר: לגבי חטא העגל, איתא בגמרא: "לא עשו
ישראל את העגל אלא ליתן פתחון פה לבעלי תשובה".
דבר זה שהקב"ה נתן אפשרות ליצר הרע לשלוט על
ישראל ולפתותם לעשות העגל, הוא לשם העילוי דתשובה
(ביטול החטא - עד שהאדם עומד במעלה נעלית יותר

פֶּלֶא גָדוֹל יוֹתֵר: עַל הַפֶּסוּק "אֲשֶׁר שִׁבְרַתְךָ" הָאֲמוֹר אַרְבָּעִים
יוֹם אַחֵר שִׁבְרֵת הַלּוּחֹת, כִּנֵּ"ל, לֹא מִפְּרֵשׁ רַשִּׁי "יִישַׁר כְּחֹךְ

מכפי שהיה לפני החטא), שאליו יגיעו על-ידיה.

מזה מובן גם לגבי שבירת הלוחות – המסובב מחטא העגל – שהטעם לכך (בפנימיות) הוא, כדי שעל-ידיה יתוסף עילוי – עילוי בתורה (לוחות) היפך השבירה – עד למעלה נעלית מה"לוחות אשר שברת", הלוחות השניות, המהוים "כפלים לתושיה" לגבי הלוחות הראשונות.

[ויש לומר, שגם פגת משה רבנו בשבירת הלוחות, כשדן הקל-וחומר: כיון ש"ישראל מומרים" אי-אפשר לתת להם את התורה, היה (לא רק לשם הגנה על כבוד התורה, אלא גם) כדי לפעול על ישראל שיעשו תשובה.

כמשל הבן שהנהגתו אינה כדבעי, עד ש"אביו דוחהו חוץ לביתו ואומר לו שאינו אביו" – שעל-ידיה דוקא מתגלית אהבת הבן לאביו, עד שצוּעק במר נפשו "שאינו רוצה ליפרד מאביו בשום אופן, ומכיל-שכן כשלא יקרא בשם אביו".

ועל-פי-זה מובן הדיקו "ואשרם לעיניכם" – וכפי שהכתוב גם מדגיש בסיים התורה "לעיני כל ישראל" – כי המעלה

והשבח של משה בשבירת הלוחות היו בזה ש"נשאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם", דבר זה הביאם לשוב בתשובה. ובה גם מבאר כיצד יום צום שבועה עשר בתמוז, יום שבירת הלוחות, יהפך לששון ולשמחה:

כיום, כאשר רואים אנו ששבירת הלוחות גרמה ש"אומה ולשון שולטת בהם", מהנה יום זה, יום תענית. מה-שאין כן לעתיד-לבא, אשר אז תתגלה בשלמות מעלת התשובה של ישראל על חטא העגל; ואשר תשובה זו ראשיתה ב"ואשרם לעיניכם" (ועל-דרך-זה – גם מעלתן של הלוחות השניות), אז יהיה יום שבועה עשר בתמוז, יום שבירת הלוחות – יום ששון ושמחה.

וזהו הטעם מדוע נאמר "ישר כחך ששברת" רק בצווי על הלוחות השניות. ובגילוי, בפשוטו של מקרא (עולם העשיה), מתגלה הדבר רק בסיים התורה, כשהקב"ה ראה למשה רבנו "עד היום האחרון" – כי דוקא אז מתגלה העילוי שאליו הגיעו ישראל על-ידי שבירת הלוחות.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי שיחות חלק ל"ד עמוד 217 – מתוך 'לקראת שבת')

מעלת משה בשבירת הלוחות

אמר לו עדין אינה אשתך . . המלך זה הקב"ה, השפחות אלו ערב רב, והשופבין זה משה, ארוסתו של הקב"ה אלו ישראל.

ועל-פי-זה מובנת בפשטות מעלת משה בשבירת הלוחות, שמעלה זו נעלית יותר משאר מעלותיו הנזכרות בכתוב, שהרי מובן גדל ויקר ערך התורה בעיני משה רבנו, ובפרט שהוא זה שקבלה מידו של הקב"ה, ואף-על-פי-כן כאשר ראה משה רבנו, הרועה הנאמן והאוהב ישראל, שיש מקום לחשוש שמציאותם של הלוחות יכולה לפגוע בישראל חס-ושלום, לא הסס כלל ושבּרם מיד כדי להציל את בני ישראל מהענש.

מ"א פסוקים, גאוא"ל סימן. חסלת פרשת וזאת הברכה

ולכל היד החזקה גוי אשר עשה משה לעיני כל-ישראל:

לעיני כל ישראל – שנשאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם (לד, יב. ובפירוש רש"י)

וצריך-עיון איו מתאים שלאחרי שהכתוב מספר על המעלות הגדולות והנפלאות של משה רבנו, יסים ב"לעיני כל ישראל", שנשאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם?

ויש לומר על-פי המדרש (הובא ברש"י פרשת תשא לד, א): "משל למלך שהלך למדינת הים והניח ארוסתו עם השפחות, מתוך קלקול השפחות יצא עליה שם רע. עמד שושבינה וקרע כתבתה. אמר, אם יאמר המלך להרגה,

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש – "השמים כסאי" עד והי' מידי חודש בחדשו גוי", ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שביחיד – יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד – יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע."

התוועדויות חלק א תשמ"ה עמוד 351

הפטרה לשבת חול המועד סוכות

עטרת מרים

יש ויבְקִנְאֵתִי בְּעִבּוֹר קִנְאֵתִי בְּאִשׁ
עֲבֵרְתִי דְּבִרְתִי נִשְׁבַּע אֲנִי אִם-לֹא

יחזקאל פרק לח

לח יח וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא בַּיּוֹם הַהוּא גּוֹג
עַל-אֲדָמָת יִשְׂרָאֵל נָאִם אֲדֹנָי יְהוִה תַּעֲלֶה חֲמַתִּי בָאִפִּי יִשׁ וּבִקְנֵאֵתִי

עטרת מרים

יח וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא בַּיּוֹם הַהוּא גּוֹג
עַל-אֲדָמָת יִשְׂרָאֵל נָאִם
אֲדֹנָי יְהוִה תַּעֲלֶה חֲמַתִּי בָאִפִּי
בְּגִלְלִי רִשְׁעָתָם בְּיָמִים קְדָמוֹת:

עטרת מרים

הקשת והציד מיד ימינך אפיל: ד עלהרי ישראל תפול אתה וכל־אנפיד ועמים אשר אתך לעופות החרוסים צפור כל בעל כנף גם תכלית ידורם וחתית השדה נתתיך לאכלה: ה על־פני השדה תפול במקום המלקחה כי אני דברתי וכן יקום נאם אדני יהוה:

ו ושלחתי־אש במוגז גם במדברתי

ובישבי האיים המופרדים מפני

אדם, ויושבים לבטח ואו וידעו

כִּי־אני יהוה: ז ואת־שם קדשי

אודיע אפרים בתוך עמי ישראל

ולא־אתל ולא אית את־שם־

קדשי עוד להיות מחלל וידעו

הגוים כִּי־אני יהוה קדוש שכן

בישראל: ח הגה באה תזון

ונהיתה עת השועה נאם אדני

יהוה הוא היום אשר דברתי ואו

יתרשם בפועל: ט ויצאו ישבי ערי

ישראל יצאו אל השלל ובערו

והשיקו ושיקו בידות הכלים ההם

שהם של עץ בנשק בכלי זון ומגן

וצנה בקשת ובחצים ובמקל יד

וברמח חנית ובערו בהם אש

שבע שנים כי יהיו רבים כל קד:

י ולא־ישאו עצים מן־השדה

ולא יחטבו יחטבו מן־היערים כי

וספיקו בכלי חזן כי בנשק ובערר

אש ושללו את־שלליהם אשר

שללו אותם בימי תגולה ובכוז את־

בוזיהם נאם אדני יהוה:

יא והנה ביום ההוא אתן לגוג

ב ושבבתיך וששאתיך והעליתיך מירבתי צפון והבאותיך על־הרי

ישראל: ג והביתי קשתך מיד שמאלך וחציד מיד ימינך אפיל:

ד על־הרי ישראל תפול אתה וכל־אנפיד ועמים אשר אתך לעיט צפור כל־כנף וחתית השדה

נתתיך לאכלה: ה על־פני השדה תפול כי אני דברתי נאם אדני יהוה: ו ושלחתי־אש במוגז גם במדברתי

ובישבי האיים לבטח וידעו כִּי־אני יהוה: ז ואת־שם קדשי אודיע בתוך עמי ישראל וכל־אתל

את־שם־קדשי עוד וידעו הגוים כִּי־אני יהוה קדוש בישראל: ח הגה באה ונהיתה נאם אדני

יהוה הוא היום אשר דברתי: ט ויצאו ישבי ערי ישראל ובערו והשיקו בנשק ומגן וצנה בקשת

ובחצים ובמקל יד וברמח ובערו בהם אש שבע שנים: י ולא־ישאו עצים מן־השדה ולא יחטבו

מן־היערים כי בנשק ובערו־אש ושללו את־שלליהם ובכוז את־בוזיהם נאם אדני יהוה: יא והנה

עטרת מרים

ביום ההוא יהיה רעש גדול על אדמת ישראל: כ ורעשו וידעו מפני דני הים ועוף השמים וחתית השדה וכל־הרמש הרמש על־האדמה וכל האדם אשר על־פני האדמה ונהרסו ההרים ונפלו המדרגות העששים לעלות בהן על העליות וכל־חומה לארץ

תפול הכל הוא ענין מליצה, ויורה על

גדל החרדה: כא וקראתי עליו על

גוג לכל־הרי אל כל מקום שהוא שם

חרב נאם אדני יהוה חרב איש

באחי תהיה לגדל המהומה שתבוא

בהם: כב ונשפמתי אתו אתונם

עמו בהביא עליו בדבר ובדם וגשם

שוטף ואבני אלגביש אבני קרה,

אש וגפרית אמטיר עליו ועל־

אנפיו ועל חיל צבאות עמו ועל־

עמים רבים אשר אתו להקם

ולאבדם, וזה יחשב לזכות כי בזה יודיע

שפשעו לו: כג והתגדלתי אתה

מגדל והתקדשתי ומקדש

ונודעתי ומפורסם לעיני גוים

רבים וידעו הכל כִּי־אני יהוה

ואין עוד זולתי: א ואתה בן־אדם

הנבא שיהיתי לך נבואה פרטית

ביותר על־גוג ואמרתי כה אמר

אדני יהוה הנני אפנה אליך גוג

נשיא ראש משד וחבל שאחר

מפלתו זאת יתחזק שנית ויאסף

מחנותיו שנית על ירושלים:

ב ושבבתיך וששאתיך אעיר לך להיות שובב

וששאתיך אפתה אותך להיות טורד

והעליתיך שנית מירבתי צפון

ממקומך צפון והבאותיך על־הרי

ישראל: ג והביתי אפה בקשתך

מיד שמאלך כי בה מחזיקים את

עטרת מרים

לאנשיו מקום-שם קבר קבר שם בישראל בגי העברים בו אל קדמת למורחו של הים כנרת, מדרום חפנים מפלגת גוג וחסמת היא חסמת ותסגר את-העברים שמה כי לא ימצאו עוד מקום פנוי לעבור, וקברו שם את-גוג ואת-כל-המונה וקראו אותו גיא המון גוג: יב וקברום בית

ישראל למען טהר את-הארץ לא בעבור כבודם, שבעה חדשים יתעסקו בקבורתם כי רבים יהיו: יג וקברו פלעם הארץ כלם יתעסקו בקבורתם והיה להם לשם שמונה יראו כלם כי הם נשקרים מה' ואדם יראים מדרב ומפנפת, וזה יהיה יום הפכדי נאם אדני יהוה שיתראה כבוד ה' ותשננתו הפרטית על ישראל ושמירתו אותם מכל פגע: יד ואנשי תמיד יבדילו וישאלו

עטרת מרים

עברים שיעברו תמיד בארץ לחקור על חללים כדי שיהיו מקברים את עם העברים ושבים בדרךים את חפנים הנותרים על-פני הארץ לטהרה. וזאת מקצה מסופה שבעה-חדשים אחר שסימו קבורת אנשי גוג בגיא המון גוג, אז יחקרו ולחפש אחר ההיונים שלא נהרגו בגיא: וזו ועברו

העברים בארץ חולכי דרכים וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון סימן שיפרשו ממנו חולכי דרכים ועושי טהרות עד קברו אתו המקברים אל-גיא המון גוג: מז כמו שתפא תהא יקרא גיא המון גוג לזכרון ששם מקום קבורתם וגם שם-עיר הסמוכה לאותו גיא תקרא המונה על שם המון גוג הנקברים בסמוך לה, ובה ובהו ובהו הארץ:

ביום ההוא אתן לגוג מקום-שם קבר בישראל גי העברים קדמת הים וחסמת היא את-העברים וקברו שם את-גוג ואת-כל-המונה וקראו גיא המון גוג: יב וקברום בית ישראל למען טהר את-הארץ שבעה חדשים: יג וקברו פלעם הארץ והיה להם

לשם יום הפכדי נאם אדני יהוה: יד ואנשי תמיד יבדילו עברים בארץ מקברים את-העברים את-הנותרים על-פני הארץ לטהרה מקצה שבעה-חדשים יחקרו: טו ועברו העברים בארץ וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון עד קברו אתו המקברים אל-גיא המון גוג: טז וגם שם-עיר המונה וטהרו הארץ:

עטרת מרים

א ויהי אחרי מות משה עבד יהוה ויאמר יהוה אליהושע בן-נון משרת משה לאמר: ב משה עבדי מת כי אלו היה עדין חי, לא יכלהם לעבור את הירדן כי עליו נגזר לכל יעבור ועתה קום עבר את-הירדן הנה אתה וכל-העם הנה אליהארץ אשר נתן להם לבני ישראל: ג על פל-מקום אשר תדרוך פריגלכם בו לכם נתתיו פאשר דברתי אלי-משה: ד מהמדבר והלבנון הנה ועד הנהר הגדול נהר-פרת כל ארץ החתים ועד-הים הגדול ברוח מבוא השמש יהיה גבולכם:

הפטרה לפרשת וזאת הברכה

יהושע פרק א

א ויהי אחרי מות משה עבד יהוה ויאמר

ה לא-יתנצב איש לפניך כל ימי חיך פאשר היתי עם-משה אחיה עמך לא ארפך לא אתן לך חילשה ולא אעזבך: ו חזק ואמץ בהנהגת העם כראוי כי אתה תנחיל את-העם הנה את-הארץ אשר-נשבעתי לאבותם לתת להם: ז רק חזק ואמץ מאד בתורה לשמר לעשות בכל-התורה אשר צוה משה עבדי כי לוא ואת, לא תועיל כלום בהנהגת העם כראוי, אל-תסור ממנו מספר התורה ימין ושמאלו למען

יהוה אליהושע בן-נון משרת משה לאמר: ב משה עבדי מת ועתה קום עבר את-הירדן הנה אתה וכל-העם הנה אליהארץ אשר נתן להם לבני ישראל: ג פל-מקום אשר תדרוך פריגלכם בו לכם נתתיו פאשר דברתי אלי-משה: ד מהמדבר והלבנון הנה ועד-הנהר הגדול נהר-פרת כל ארץ החתים ועד-הים הגדול מבוא השמש יהיה גבולכם: ה לא-יתנצב איש לפניך כל ימי חיך פאשר הייתי עם-משה אחיה עמך לא ארפך ולא אעזבך: ו חזק ואמץ כי אתה תנחיל את-העם הנה את-הארץ אשר-נשבעתי לאבותם לתת להם: ז רק חזק ואמץ מאד לשמר לעשות בכל-התורה אשר צוה משה עבדי אל-תסור ממנו ימין ושמאלו

צדקך: ה את־חקיך אֲשֶׁמֹר אֶל־תְּעוֹבוֹנִי עַד־מָאֹד:
 ב ט בָּמָה יִזְכֶּה־נָּעַר אֶת־אַרְחוֹ לִשְׁמֹר בְּדַבְּרֶךָ:
 י בְּכָל־לִבִּי דִרְשִׁיתִךָ אֶל־תִּשְׁגֵּנִי מִמִּצּוֹתֶיךָ:
 יא בְּלִבִּי צִפְנִיתִי אִמְרֹתֶךָ לִמְעַן לֹא אֲחַטֹּא־לְךָ:
 יב בְּרוּךְ אַתָּה יְיָהוָה לְמַדְנִי חֻקֶּיךָ: יג בִּשְׁפָתִי
 סִפְרִיתִי כָּל מִשְׁפָּטֵי־פִיךָ: יד בְּדֶרֶךְ עֲדוֹתֶיךָ שִׁשִּׁיתִי
 כְּעַל כָּל־הוֹן: טו בִּפְקוּדֶיךָ אִשְׁיַח וְאִפְיֹחַ
 אֶרְחֹתֶיךָ: טז בַּחֲקִיתֶךָ אֲשַׁתְּעֶשֶׂע לֹא אֲשַׁכַּח
 דְּבָרֶךָ: ג ז גָּמַל עַל־עֲבֹדְךָ אֲחִיָּה וְאַשְׁמְרָה דְּבָרֶךָ:
 יח גַּל־עֵינִי וְאִפְיֹחַ נִפְלְאוֹת מִתּוֹרֹתֶךָ: יט גַּר אֲנֹכִי
 בָּאָרֶץ אֶל־תִּסָּתֵר מִפְּנֵי מִצּוֹתֶיךָ: כ גִּרְסָה נִפְשִׁי
 לְתַאֲבָה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְּכָל־עֵת: כא גְּעַרְתָּ זָדִים
 אֲרוּרִים הַשֵּׁנִים מִמִּצּוֹתֶיךָ: כב גַּל מַעְלֵי חֶרֶף
 וְבוֹז כִּי עֲדִיתֶךָ נִצַּרְתִּי: כג גַּם יֵשְׁבוּ שָׂרִים כִּי
 נִדְּבָרוּ עֲבֹדְךָ יֵשִׁיחַ בַּחֲקִיךָ: כד גַּם־עֲדִיתֶךָ
 שִׁעֲשִׁיעִי אֲנִשִּׁי עֲצָתִי: ד כה דְּבָקָה לַעֲפָר נִפְשִׁי
 חֲיִנִּי בְּדַבְּרֶךָ: כו דִּרְכִּי סִפְרִיתִי וְתַעֲנִנִי לְמַדְנִי
 חֻקֶּיךָ: כז דֶּרֶךְ־פְּקוּדֶיךָ הִבִּינִי וְאִשְׁיַח
 בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ: כח דִּלְפָּה נִפְשִׁי מִתּוֹנָה קִיַּמְנִי
 בְּדַבְּרֶךָ: כט דֶּרֶךְ־שֹׁקֶר הִסַּר מִפְּנֵי וְתוֹרֹתֶךָ חֲנִנִי:
 ל דֶּרֶךְ־אֱמוּנָה בָּחַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ שְׁוִיתִי: לא דְּבַקְתִּי
 בְּעֲדוֹתֶיךָ יְיָהוָה אֶל־תִּבְשִׁשְׁנִי: לב דֶּרֶךְ־מִצּוֹתֶיךָ
 אֲרוּץ כִּי תִרְחִיב לִבִּי: ח ג הוֹרֵנִי יְיָהוָה דֶּרֶךְ חֻקֶּיךָ
 וְאַצְרֹנָה עֹקֵב: לד הִבִּינִי וְאַצְרָה תוֹרֹתֶךָ
 וְאַשְׁמְרָנָה בְּכָל־לֵב: לה הִדְרִיכֵנִי בְּנֹתִיב מִצּוֹתֶיךָ
 כִּי־בו חֲפָצְתִּי: לו הִטַּלְבִּי אֶל־עֲדוֹתֶיךָ וְאֵל
 אֶל־בָּצֵעַ: לו העֲבֵר עֵינִי מֵרְאוֹת שׂוֹא בְּדַרְכֶּךָ
 חֲיִנִּי: לח הִקֵּם לַעֲבֹדְךָ אִמְרֹתֶךָ אֲשֶׁר לִירְאֹתֶךָ:
 לט העֲבֵר חֶרְפִּיתִי אֲשֶׁר יִגְרִיתִי כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
 טוֹבִים: מ הִנֵּה תֹאבְתִי לִפְקֹדֶיךָ בְּצִדְקַתֶּךָ חֲיִנִּי:
 ו מא וַיִּבְאֵנִי חֶסֶדְךָ יְיָהוָה תִּשְׁוַעֲתֶךָ פֶּאֱמַרְתֶּךָ:
 מב וְאֶעֱנֶה חֶרְפִּי דָבָר כִּי־כִמְחִיתִי בְּדַבְּרֶךָ: מג וְאֵל־
 תִּצַּל מִפִּי דְּבַר־אֱמֶת עַד־מָאֹד כִּי לִמְשַׁפָּט
 יִחְלָתִי: מד וְאַשְׁמְרָה תוֹרֹתֶךָ תָּמִיד לְעוֹלָם וְעַד:

מה וְאַתְּהִלָּכָה בְּרַחֲבָה כִּי פִקְדֶיךָ דִרְשִׁיתִי:
 מז וְאִדְבַּרְהָ בְּעֲדִיתֶךָ נֶגֶד מַלְכִּים וְלֹא אֲבוֹשׁ:
 מז וְאַשְׁתַּעֲשֶׂע בְּמִצּוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֹּתִי: מח וְאַשֹּׂא
 כִּפִּי אֶל־מִצּוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֹּתִי וְאִשְׁיַח בַּחֲקִיךָ:
 ז מט זְכַר־דְּבָר לַעֲבֹדְךָ עַל אֲשֶׁר יִחְלָתֵנִי: נ זאת
 נִחְמַתִּי כְּעִנִּי כִּי אִמְרֹתֶךָ חִיתֵּנִי: נא זָדִים הִלְצֵנִי
 עַד־מָאֹד מִתּוֹרֹתֶךָ לֹא נָטִיתִי: נב זָכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
 מְעוֹלָם: נ ג יְיָהוָה וְאַתְנַחֵם: נג זִלְעָפָה אַחֲזֹתֵנִי
 מִרְשָׁעִים עֲזוּבֵי תוֹרֹתֶךָ: נד זְמֵרוֹת הַיּוֹלֵלִי חֻקֶּיךָ
 בְּבֵית מְגוּרֵי: נה זָכַרְתִּי כִּלְיָה שְׁמֹךְ יְיָהוָה
 וְאַשְׁמְרָה תוֹרֹתֶךָ: נו זאת הִיִּתְהַלֵּלִי כִּי פִקְדֶיךָ
 נִצַּרְתִּי: ח נ חֻקִּי יְיָהוָה אִמְרֹתִי לִשְׁמֹר דְּבָרֶיךָ:
 נז חֲלִיתִי פִנֶּיךָ בְּכָל־לֵב חֲנִנִי פֶּאֱמַרְתֶּךָ:
 נח חֲשַׁבְתִּי דְרָכִי וְאִשְׁכַּח רִגְלִי אֶל־עֲדוֹתֶיךָ:
 ס חֲשִׁיתִי וְלֹא הִתְמַהֲמַהְתִּי לִשְׁמֹר מִצּוֹתֶיךָ:
 סא חֲבַלִּי רָשָׁעִים עוֹדֵנִי תוֹרֹתֶךָ לֹא שִׁכַּחְתִּי:
 סב חֲצוֹת־לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לְךָ עַל מִשְׁפָּטִי
 צִדְקֶךָ: סג חֶבֶר אֲנִי לְכָל־אֲשֶׁר יִרְאוּךָ וְלִשְׁמֹרִי
 פְּקוּדֶיךָ: סד חֶסֶדְךָ יְיָהוָה מְלֵאָה הָאָרֶץ חֻקֶּיךָ
 לְמַדְנִי: ט סה טוֹב עֲשִׂיתָ עִם־עֲבֹדְךָ יְיָהוָה
 בְּדַבְּרֶךָ: סו טוֹב טַעַם וְדַעַת לְמַדְנִי כִּי בְּמִצּוֹתֶיךָ
 הִאֲמַנְתִּי: סז טָרַם אֶעֱנֶה אֲנִי שֹׁנֵן וְעָתָה אִמְרֹתֶךָ
 שְׁמַרְתִּי: סח טוֹב־אַתָּה וּמִטִּיב לְמַדְנִי חֻקֶּיךָ:
 סט טָפְלוּ עָלַי שֹׁקֶר זָדִים אֲנִי בְּכָל־לֵב: א אֲצַר
 פְּקוּדֶיךָ: ע טָפַשׁ כַּחֲלָב לִבִּי אֲנִי תוֹרֹתֶךָ
 שִׁעֲשַׁעְתִּי: עא טוֹב־לִי כִי־עֲנִיתִי לִמְעַן אֶלְמֹד
 חֻקֶּיךָ: עב טוֹב־לִי תוֹרַת־פִּיךָ מְאֹלֶפִי זֶהָב וְכֶסֶף:
 י עג יִדְּךָ עֲשׂוֹנִי וַיְכַוְנֵנוּנִי הִבִּינִי וְאַלְמִדָּה
 מִצּוֹתֶיךָ: עד יִרְאִיךָ יִרְאוּנִי וַיִּשְׂמְחוּ כִּי לְדַבְּרֶךָ
 יִחְלָתִי: עה יִדְעָתִי יְיָהוָה כִּי־צִדֵּק מִשְׁפָּטֶיךָ וְאֱמוּנָה
 עֲנִיתֵנִי: עו יִהְיֶנָּה חֶסֶדְךָ לְנַחֲמֵנִי פֶּאֱמַרְתֶּךָ
 לַעֲבֹדְךָ: עז יִבְאֵנִי רַחֲמֶיךָ וְאֲחִיָּה כִּי־תוֹרֹתֶךָ
 שִׁעֲשִׁיעִי: עח יִבְשׂוּ זָדִים כִּי־שֹׁקֶר עוֹתוּנִי אֲנִי
 אִשְׁיַח בִּפְקוּדֶיךָ: עט יֵשׁוּבוּ לִי יִרְאִיךָ

וְיִדְעֵי עֲדֹתֶיךָ: פ יהי־לִבִּי תָמִיד בַּחֲקִיךָ לִמְעַן לֹא
 אֲבוֹשׁ: כ פֹּא בָלַתָּה לְתַשׁוּעָתְךָ נַפְשִׁי לְדַבְּרֶךָ
 יַחְלָתִי: פב כָּלוּ עֵינֵי לְאַמְרָתְךָ לֵאמֹר מָתִי
 תִּנְחַמְנִי: פג כִּי־הֵייתִי כְּנָאֵד בְּקִטּוֹר חֲקִיךָ לֹא
 שָׁכַחְתִּי: פד כַּמָּה יָמִיד עֲבַדְךָ מָתִי תַעֲשֶׂה בְרַדְפִּי
 מִשְׁפָּט: פה כְּרוּלִי זָדִים שִׁיחֹת אֲשֶׁר לֹא
 כִּתְּוֹרְתְךָ: פו כָּל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמוּנָה שָׁקֵר רַדְפוֹנִי
 עֲזֹרָנִי: פז כַּמַּעַט כָּלוֹנִי בָאֶרֶץ וְאֲנִי לֹא־עֹזֹבְתִי
 פְקִדֶיךָ: פח כַּחֲסִדְךָ חִינִי וְאַשְׁמְרָה עֲדוֹת פִּיךָ:
 ל פֶּט לְעוֹלָם יִהְיֶה דְבָרְךָ נֶצֶחַ בְּשָׁמַיִם: צ לְדֹר
 וָדֹר אֱמוּנָתְךָ כּוֹנֵנֶת אֶרֶץ וּתְעַמֹּד: צא לְמִשְׁפָּטֶיךָ
 עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי תִכַּל עֲבֹדֶיךָ: צב לִוְלִי תוֹרַתְךָ
 שֶׁעָשִׂי אֲוֹ אֲבֹדְתִי בְּעֵינָי: צג לְעוֹלָם לֹא־אֲשַׁכַּח
 פְּקוּדֶיךָ כִּי כָם חִיֵּיתִנִּי: צד לֶךְ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי
 פְקוּדֶיךָ דִּרְשָׁתִּי: צה לִי קִוּוּ רַשְׁעִים לְאַבְדְּנִי
 עֲדֹתֶיךָ אֶתְּבוֹנֶן: צו לְכָל־תִּכְלָה רֵאִיתִי קֶץ רַחֲבָה
 מִצְוֹתֶיךָ מֵאֹד: צז מֵה־אֶהְבֵּתִי תוֹרַתְךָ כָּל־הַיּוֹם
 הִיא שִׁיחֹתִי: צח מֵאִי־בִי תַחֲפַמְנִי מִצְוֹתֶיךָ כִּי
 לְעוֹלָם הִיא־לִי: צט מִכָּל־מַלְמַדִּי הַשְׁפִּילְתִּי כִּי
 עֲדֹתֶיךָ שִׁיחָה לִּי: ק מִזִּקְנִים אֶתְּבוֹנֶן כִּי פְקוּדֶיךָ
 נִצְרַתִּי: קא מִכָּל־אֶרֶח רַע כָּלֹאֲתִי רִגְלִי לִמְעַן
 אֲשֹׁמֵר דְּבָרְךָ: קב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא־סָרְתִי כִּי־אַתָּה
 הוֹרַתִּנִּי: קג מִה־נִּמְלָצוֹ לַחֲפִי אֲמַרְתָּךְ מִדְּבַשׁ לִפִּי:
 קד מִפְּקוּדֶיךָ אֶתְּבוֹנֶן עַל־כֵּן שָׁנֹאתִי | כָּל־אֶרֶח
 שָׁקֵר: נ קֹה גֵר־לִרְגְלִי דְבָרְךָ וְאוֹר לְנִתִּיבְתִּי:
 קו נִשְׁבַּעְתִּי וְאַקְיָמָה לְשֹׁמֵר מִשְׁפָּטִי צִדְקָךָ:
 קז נַעֲנִיתִי עַד־מָאֹד יִהְיֶה חִינִי כַּדְּבָרְךָ: קח נִדְּבֹת
 פִּי רִצָּה־נָא יְהוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לְמַדְנִי: קט נַפְשִׁי
 כִּכְפִּי תָמִיד וְתוֹרַתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי: קי נִתְּנוּ רַשְׁעִים
 פֶּח לִי וּמִפְּקוּדֶיךָ לֹא תַעֲתִי: קיא נִחַלְתִּי עֲדֹתֶיךָ
 לְעוֹלָם כִּי־שָׁשׂוֹן לִבִּי הִמָּה: קיב נָטִיתִי לִבִּי
 לַעֲשׂוֹת חֲקִיךָ לְעוֹלָם עֲקֹב: קיג סַעֲפִים שָׁנֹאתִי
 וְתוֹרַתְךָ אֶהְבֵּתִי: קיד סִתְּרִי וּמִגְנִי אֶתָּה לְדַבְּרֶךָ
 יַחְלָתִי: קטו סוֹרוֹ־מִמֶּנִּי מְרָעִים וְאַצְרָה מִצְוֹת
 אֱלֹהֵי: קטז סִמְכֵנִי כְּאֲמַרְתָּךְ וְאַחִיהָ וְאַל־תִּבְיָשֵׁנִי

מִשְׁבְּרִי: קיז סַעֲדֵנִי וְאוֹשְׁעָה וְאוֹשְׁעָה בַּחֲקִיךָ
 תָמִיד: קיח סָלִית כָּל־שׁוֹנִים מִחֲקִיךָ כִּי־שָׁקֵר
 תִּרְמִיתָם: קיט סִגִּים הַשִּׁבְתָּ כָּל־רִשְׁעֵי־אֶרֶץ לִכֵּן
 אֶהְבֵּתִי עֲדֹתֶיךָ: קכ סָמַר מִפְּחַדְךָ בְּשָׂרִי
 וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יִרְאֵתִי: ע קֹא עֲשִׂיתִי מִשְׁפָּט וְצֶדֶק
 כָּל־תְּנִיחִנִּי לַעֲשֹׂקִי: קכב עָרַב עֲבַדְךָ לְטוֹב אֶל־
 יַעֲשֹׁקֵנִי זָדִים: קכג עֵינֵי כָלוּ לִישׁוּעָתְךָ וְלֹא־מָרַת
 צִדְקָךָ: קכד עֲשֵׂה עִם־עֲבַדְךָ כַּחֲסִדְךָ וּחֲקִיךָ
 לְמַדְנִי: קכה עֲבַדְךָ־אֲנִי הִבִּינִי וְאַדְעָה עֲדֹתֶיךָ:
 קכו עַת לַעֲשׂוֹת לִיהוָה הִפְּרוּ תוֹרַתְךָ: קכז עַל־כֵּן
 אֶהְבֵּתִי מִצְוֹתֶיךָ מִזֶּהֶב וּמַפָּז: קכח עַל־כֵּן |
 כָּל־פְּקוּדֵי כָל יִשְׁרָתִי כָּל־אֶרֶח שָׁקֵר שָׁנֹאתִי:
 פ קִבַּט כָּלֹאֲת עֲדֹתֶיךָ עַל־כֵּן נִצְרַתָם נַפְשִׁי:
 קל פָּתַח דְּבָרֶיךָ יָאִיר מִבֵּין פְּתִיִּים: קלא כִּי־פָעַרְתִּי
 וְאַשְׁאֵפָה כִּי לְמִצְוֹתֶיךָ יִאֲבָתִי: קלב כִּי־פָנָה־אֲלֵי וּחִנִּנִי
 כַּמִּשְׁפָּט לְאֶהְבֵּי שְׁמֶךָ: קלג פָּעַמִּי הִכֵּן בְּאֲמַרְתָּךְ
 וְאַל־תִּשְׁלַט־כִּי כָל־אֲנוֹן: קלד פָּדֵנִי מִעֲשֹׁק אָדָם
 וְאַשְׁמְרָה פְּקוּדֶיךָ: קלה פָּנִיד הָאֵר בַּעֲבַדְךָ וְלִמְדִנִּי
 אֶת־חֲקִיךָ: קלו פִּלְגִי־מִים יִרְדּוּ עֵינֵי עַל לֹא־שָׁמְרוּ
 תוֹרַתְךָ: צ קלז צִדִּיק אֶתָּה יְהוָה וְיִשָּׁר מִשְׁפָּטֶיךָ:
 קלח צוֹיֹת צֶדֶק עֲדֹתֶיךָ וְאַמּוּנָה מֵאֹד:
 קלט צִמְתַּתִּנִּי קִנְאֵתִי כִּי־שָׁכַחוּ דְּבָרֶיךָ צָרִי:
 קמ צְרוּפָה אֲמַרְתָּךְ מֵאֹד וְעֲבַדְךָ אֶהְבָּה:
 קמא צַעִיר אֲנִכִּי וְנִבְזָה פְּקִדֶיךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
 קמב צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרַתְךָ אֱמֶת: קמג צָר־
 וּמִצּוֹק מִצָּאוֹנִי מִצְוֹתֶיךָ שֶׁעָשִׂי: קמד צֶדֶק
 עֲדֹתֶיךָ לְעוֹלָם הִבִּינִי וְאַחִיהָ: ק קמה קָרָאתִי
 בְּכָל־לֵב עֲנִי יִהְיֶה חֲקִיךָ אֲצִרָה: קמו קָרָאתֶיךָ
 הוֹשִׁיעֵנִי וְאַשְׁמְרָה עֲדֹתֶיךָ: קמז קִדְמָתִי בְּנִשְׁפָּה
 וְאוֹשְׁעָה לְדַבְּרֶךָ יַחְלָתִי: קמח קִדְמֹו עֵינֵי אֲשֻׁמְרוֹת
 לְשִׁיחַ בְּאֲמַרְתָּךְ: קמט קוֹלִי שָׁמְעָה כַּחֲסִדְךָ יִהְיֶה
 כַּמִּשְׁפָּט חִינִי: קנ קָרְבוּ רַדְפִּי וּפֹה מִתּוֹרַתְךָ
 רַחֲקוּ: קנא קָרֹב אֶתָּה יְהוָה וְכָל־מִצְוֹתֶיךָ אֱמֶת:
 קנב קִדְּם יִדְעָתִי מִעֲדֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם
 יִסְדָּתָם: ר קנג רָאֵה־עֵינִי וְחַלְצֵנִי כִּי־תוֹרַתְךָ לֹא

שְׁכַחְתִּי: קנז רִיבָה רִיבִי וּגְאַלְנִי לְאַמְרַתְךָ חֲיִנִּי:
 קנז רַחֹק מִרְשָׁעִים יִשׁוּעָה בִּי־חָקֹךְ לֹא דָרָשׁוּ:
 קנז רַחֲמֶיךָ רַבִּים | יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חֲיִנִּי: קנז רַבִּים
 וְדָפִי וְצָרִי מִעֲדוֹתֶיךָ לֹא נִמְיָתִי: קנז רְאִיתִי
 בְּגָדִים וְאַתְקוּטָמָה אֲשֶׁר אִמְרַתְךָ לֹא שָׁמְרוּ:
 קנז רְאֵה בִּי־פְקוּדֶיךָ אֲהַבְתִּי יְהוָה פְּחַסְדֶּךָ חֲיִנִּי:
 קס ראש־דְּבָרְךָ אֱמֶת וְלַעֲלֹם כָּל־מִשְׁפָּט צְדָקָךְ:
 ש קסא שָׁרִים רִדְפוּנִי חֲנָם וּמִדְּבָרְךָ פָּחַד לִבִּי:
 קסב שֵׁשׁ אֲנֹכִי עַל־אִמְרַתְךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רֹב:
 קסג שֶׁקֶר שָׁנֵאתִי וְאַתְעַבָּה תוֹרַתְךָ אֲהַבְתִּי:
 קסד שִׁבְעַת בָּיִת הִלְלִיתְךָ עַל מִשְׁפָּטִי צְדָקָךְ:
 קסה שְׁלוֹם רַב לְאַהֲבֵי תוֹרַתְךָ וְאִין־לָמוּ מִכְשׁוֹל:

קסו שְׁכַחְתִּי לִישׁוּעַתְךָ יְהוָה וּמִצּוֹתֶיךָ עָשִׂיתִי:
 קסז שְׁמֵרָה נַפְשִׁי עֲדוֹתֶיךָ וְאַהֲבָם מְאֹד:
 קסח שְׁמֵרַתִּי פְקוּדֶיךָ וְעֲדוֹתֶיךָ כִּי כָל־דְּרָכֵי נִגְדֶּךָ:
 ת קסט תִּקְרַב רִנָּתִי לִפְנֶיךָ יְהוָה כְּדִבְרְךָ הִבִּינִנִּי:
 קע תָּבוֹא תַחֲנֹתִי לִפְנֶיךָ כְּאִמְרַתְךָ הִצִּילְנִי:
 קעא תִּפְעֲנָה שְׁפָתַי תְּהַלֵּלָה כִּי תִלְמְדֵנִי חֲקִיד:
 קעב תַּעֲזֹב לִשׁוֹנִי אִמְרַתְךָ כִּי כָל־מִצּוֹתֶיךָ צְדָק:
 קעג תַּחֲיֶינִי לְעִזְרוֹנִי כִּי פְקוּדֶיךָ בְּחַרְתִּי:
 קעד תִּאֲבֹתִי לִישׁוּעַתְךָ יְהוָה וְתוֹרַתְךָ שְׁעִשְׁעֵי:
 קעה תַּחֲיֶינַפְשִׁי וְתִהְלֹלְךָ וּמִשְׁפָּטֶךָ יַעֲזֹרֵנִי:
 קעו תַּעֲלִיתִי כִּשָּׁה אֲבִד בְּקֶשׁ עֲבָדְךָ כִּי מִצּוֹתֶיךָ לֹא
 שְׁכַחְתִּי:

אגרות קודש

ב"ה, שלחי תשרי, ה' תשי"א

ברוקלין, נ.י.

התלמיד מו"ה...שי

שלום וברכה!

הפ"נ שלו נתקבל, וקראתיו בערב יום הקדוש על הציון, ואח"כ בהיכל כ"ק מו"ח אדמו"ר
 הכ"מ, שלשם נכנסים לנתינת פדיונות ויחידות.

וצדיקא דאתפטר, דאשתכח בהאי עלמא יתיר מבחיוהי, בטח נתן ברכתו והשי"ת ימלא ברכתו
 בגשמיות וברוחניות,

בטח יוסיף אומץ בשקידה בלימודו וגם ישמור השיעורים השווים לכל נפש בחומש תהלים
 תניא שקבע כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ ונעתקו ב"מורה שיעור".

ויהי רצון שיגדל להיות ירא שמים חסיד ולמדן,

ונשיא המוסד לומד בו, הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, יוכל לומר עליו בשביעת רצון: ראו
 גידולים שגידלתי.

בברכת הצלחה בלימודו ביראת שמים

מ. שניאורסאהן

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ד תשרי פרק כ, מפרק עב עד סוף פרק עו	יום רביעי - י"ז תשרי פרק כ, מפרק פג עד סוף פרק פז
יום שני - ט"ו תשרי פרק כ, מפרק עז עד סוף פרק עח	יום חמישי - י"ח תשרי פרק כ, מפרק פח עד סוף פרק פט
יום שלישי - ט"ז תשרי פרק כ, מפרק עט עד סוף פרק פב	יום שישי - י"ט תשרי פרק כ, מפרק צ עד סוף פרק צו
שבת קודש - כ' תשרי פרק כ מפרק צז עד סוף פרק קג	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יוֹם רֵאשׁוֹן י"ד תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קלד, אך האמת אניד... עד עמ' 268, יאהב ה' וכו':

22 שהקדוש־ברוך־הוא נותן יסורים, ואיך יש להתייחס על־פי
23 תורה לבעיות החיים הגשמיים – אם הדרך היא לא לבקש עצות
24 על כך אצל תלמידי חכמים וצדיקים? ממשיך רבנו הזקן ומסביר:
25 אלה המתהלכים לבקש עצות איך להיפטר מהצרות הגשמיות,
26 אין דרכם הדרך הנכונה
27 על־פי תורה. שכן,
28 בעשותם כך – וְלֹא שָׁעוּ
29 אֶל ה' לָשׁוּב אֵלָיו בְּרוּחַ
30 נְמוּכָה וְהִכְנַעַת הַגּוֹף,
31 לְקַבֵּל תּוֹכַחְתּוֹ בְּאַהֲבָה,
32 "כִּי – הִרֵי, דוֹקָא אֶת
33 אֲשֶׁר יֵאָהֵב ה' וְכוּ": –
34 יוֹכִיחַ"12 – מִכָּאן, שֶׁבִּמְקוֹם
35 לְהִתְהַלֵּךְ וּלְחַפֵּשׂ עֲצוֹת
36 אֵיךְ לְהִיפָטֵר מֵעוֹשִׂים
37 גִּשְׁמִיִּים, עַל הָאֵדָם לְחֹזֵר

38 בַּתְּשׁוּבָה, שְׁהִי הַעוֹשִׂים סִימָן הֵם שֶׁהַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא רֹצֵה
39 שְׂאוֹתוֹ יְהוּדֵי יַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה, וְיִתִּירָה מִזֶּה, עַל יְהוּדֵי לִהְיוֹת שְׁבַע
40 רָצוֹן מִכֶּר, שֶׁכֵּן יֵשׁ לוֹ הַזְכּוּת, שְׂדוּקָא אוֹתוֹ בַּחֵר ה' לְעוֹרְרוֹ
41 לְתְּשׁוּבָה, כְּבִיטּוֹי לְאַהֲבָתוֹ הַמִּיּוֹחֶדֶת שֶׁל הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא
42 אֵלָיו.

1 אֵךְ הָאֱמֶת אֲנִיד לְשׁוֹמְעִים לִי, כִּי אֶהֱבֶה מִקְלָקֶלֶת
2 הַשּׁוֹרָה¹¹, וְהִנֵּה הִיא – הָאֶהֱבָה הִיא כְּסוֹת עֵינַיִם שְׁלֹא
3 לְרָאוֹת הָאֱמֶת, מִרֹּב אֶהֱבָתָם לַחֵי הַגּוֹף – שֶׁבִּגְלָל כֶּךָ בָּאִים
4 חֲסִידִים לְבַקֵּשׁ עֲצוֹת בַּעֲנִינִים גִּשְׁמִיִּים, כִּפִּי שִׁפְרֵשׁ לְהִלָּן,
5 בִּינְתִּים מִצִּין רִבְנוּ הַזֶּקֶן,
6 שְׁלֹא מְדוּבָר כֹּאן חֲסִי
7 וְשִׁלּוֹם עַל אֶהֱבָת הַגּוֹף
8 סֹתָם, אֲלֹא הַכּוֹנֶנָה הִיא
9 אֲכַן: לְשֵׁם שְׁמַיִם, –
10 רוֹצִים בְּחֵי גּוֹף טוֹבִים,
11 לְשֵׁם שְׁמַיִם, לְעֵבֶד בּוֹ –
12 עִם הַגּוֹף, אֶת ה', בְּרִשְׁפִּי
13 אֲשֶׁר יִשְׁלַחֲתָּ גְדוּלָּה
14 מֵאַהֲבָת נִפְשָׁם אֶת ה',
15 – הִרֵי לְמִירוֹת שׁוּדָא אֲכַן
16 לְשֵׁם שְׁמַיִם, אֵךְ כִּיּוֹן שְׁדָם

17 כָּל כֶּךָ שְׁקוּעִים בּוֹזֵה, עַד שִׁישׁ לָהֶם גַּם אֶהֱבֶה לַחֵי הַגּוֹף, אֶהֱבֶה
18 כּוֹז הַמִּפְרִיעָה לְסִדְרָה, הִרֵי בְּמִילָא – וְעַל בֶּן הַיָּמִבְּ כְּרָה לָהֶם
19 בְּצִעֵר הַגּוֹף חֲסִי־שְׁלֹם ה' וְרַחֲמֵם, וְאֵין יְכוּלִין לְקַבֵּל כָּלָל,
20 – צַעַר וְיִסּוּרִים, עַד שֶׁ – הַצַּעַר מַעֲבִירָם עַל דַּעְתָּם, לְכַתֵּת
21 רְגִלֵּיהֶם מַעִיר לַעִיר, לְשֹׂאֵל עֲצוֹת מִרְחוּק, – מִזֶּה אֲכַן הַטֶּעַם

יוֹם שְׁנִי ט"ו תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 268, וכמו אב רחמן... עד עמ' קלה, הדינין גם"ו:

62 לְטוֹב לוֹ כָּל הַיָּמִים. וְהִנֵּה, לְמַעַלָּה בְּחִינַת "פָּנִים" –
63 שֶׁלִּמְדֵנוּ לְעִיל, שֶׁמִּצְדוֹ שֶׁל יְהוּדֵי צִרִיךְ לִהְיוֹת לְלַמְעֵלָה הָאוֹפֵן
64 וְהַבְחִינָה שֶׁל "יֵשֶׁר יַחֲזוּ פָּנִים", ו"פָּנִים בְּפָנִים", הַהִיפֵךְ מִהַחֲזוֹרָת
65 הָעוֹרָף, אֲלֹא לְחֹזֶת בְּאֲבִינוּ שֶׁבִּשְׁמַיִם פָּנִים אֵל פָּנִים, הִרֵי
66 הַבְחִינָה שֶׁל "פָּנִים"
67 לְמַעֲלָה הוּא הָרָצוֹן
68 וְהַחֲשֵׁק, אֲשֶׁר אֲבִינוּ
69 שְׁבִשְׁמַיִם מְשַׁפִּיעַ לְבָנָיו
70 כָּל טוֹב עוֹלָמִים – גַּם
71 הָעוֹלָם הָרוּחָנִי וְגַם הָעוֹלָם
72 הַגִּשְׁמִי, וְחֵי נִפְשׁ וְגוֹף, –
73 הִרֵי כָּל זֶה הוּא מְשַׁפֵּעַ,
74 בְּאַהֲבָה וְרָצוֹן, חֲשִׁיקָה
75 וְחִפְצָה, עַל־יְדֵי תוֹרַת
76 חַיִּים – שְׁהִיא – הַתּוֹרָה
77 הִיא, רָצוֹנוּ וְתַבְרָךְ –

78 אֲשֶׁר נָתַן לָנוּ, – הַשְּׁפָעָה כּוֹז, שְׁהִיא בְּאַהֲבָה וְרָצוֹן וְכוּ, הִיא
79 הַנִּקְרָאת בְּחִינַת "פָּנִים", הַשְּׁפָעָה הַבָּאָה מִהַפָּנִים וּפְנִימִיּוֹת הָרָצוֹן
80 שֶׁלִּמְעֵלָה, כְּמוֹ שְׂאוֹמְרִים: – בְּשִׁמוּנָה־עֲשֶׂרָה, "כִּי בְּאוֹר פָּנֶיךָ

43 וְכִמּוֹ אֲב רַחֲמֵן חֲכָם וְצִדִּיק חֲסִידָה בְּנוּ, שְׂאִין לְבָן חֲכָם
44 לְחֲפֵךְ עוֹרָף לָנוּם, לְמִצּוֹא לוֹ עוֹרָה, אוֹ אֶפְלוֹ – לֹא, מִלִּין
45 יֵשֶׁר, לְפָנֵי אֲבִיו הָרַחֲמָן וְהַצִּדִּיק וְחֲסִידָה, – הִרְבִּי הִרְיִי"צ ג"ע
46 הָעִיר בִּאֲחַת מִשִּׁיחוּתֵינוּ¹³: כִּשְׂרַבְנוּ הַזֶּקֶן מְדַבֵּר בַּפֶּעַם הָרֵאשׁוֹנָה
47 אֹדוֹת אֲב הַמַּעֲנִישׁ אֶת
48 בְּנוֹ וּמִכָּה אוֹתוֹ, אֵין הוּא
49 מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּתוֹאֵר "חֲסִיד",
50 וְרַק לְאַחַר מִכָּן, כִּשְׁהוּא
51 מְדַבֵּר אֹדוֹת "מִלִּין"
52 "יֵשֶׁר", שֶׁם הוּא מִשְׁתַּמֵּשׁ
53 בְּתוֹאֵר זֶה. שֶׁכֵּן, אֲב
54 הַמִּכָּה אֶת בְּנוֹ, הוּא אֲכַן
55 רַחֲמָן וְצִדִּיק וְחֲכָם, אֲבֵל
56 לֹא חֲסִיד, כִּי חֲסִיד אֵינוֹ
57 מִכָּה! עַל־כֵּל־פָּנִים רְאוּם
58 אֲנוּ, שֶׁאֵם הֵבֵן הוּא חֲכָם –

59 לֹא יִנּוֹס לְחַפֵּשׁ לוֹ עוֹרָה אוֹ מִלִּין יֵשֶׁר, רַק לְהִיּוֹת "יֵשֶׁר יַחֲזוּ
60 פָּנִינוּ" – לֹא עִם הָעוֹרָף שְׁלֹ, אֲלֹא עִם הַפָּנִים שְׁלֹ, עִם אֲבִיו
61 – פָּנִים בְּפָנִים, – פָּנִים כְּנֶגֶד פָּנִים, לְקַבֵּל הַכְּאוֹתֵינוּ בְּאַהֲבָה,

1 נתת לנו תורת חיים כו" - לעשות בה - ועל ידה, רצונו,
2 ועל זה נאמר: "באור פני מלך חיים, ורצונו כו".
3 מה שאין צריך לעזוב גלולים, - לאומות העולם, משפיע חיי
4 גופם¹⁴ שלא ברצון וחשיקה וחפיצה, לכך נקראים "אלהים
5 אחרים", שיונקים - את
6 חיותם, מפחינת
7 "אחרים". - לא ברצון
8 הפנימי, אלא ברצון
9 החיצוני, כפי שהוסבר
10 בפרק כ"ב בחלק הראשון
11 של ספר "התניא",
12 שבשעה שנותנים דבר
13 לידיד, מסתכלים ישר
14 בפניו כשנותנים לו. שכן,
15 כיוון שבנפש זה בא
16 מהפנים ומהרצון הפנימי
17 של הנפש, כך גם בגוף
18 מתבטא הדבר על ידי
19 ההסתכלות בו בפנים,
20 ואילו כשנותנים דבר
21 לשונא - מפנים את הפנים
22 ממנו. שכן כיוון שבנפש,
23 הפנים, פנימיות הרצון
24 הפנימי, מופנים ממנו,
25 והתנייה היא רק ברצון
26 החיצוני איזה טעם שהוא,
27 אבל לא שרוצים לתת לו באמת, הרי כשם שבנפש, הפנים,
28 הרצון הפנימי, מופנה ממנו, משתקף הדבר גם בגוף, שהפנים
29 מופנים בשעה שנותנים לו ההשפעה. כך גם כאן - השפעת חיי
30 הגוף לאומות העולם ניתנת רק ברצון החיצוני, בחינת "אחוריים"
31 (הניגוד ל"פנים"), והם נקראים "אלהים אחרים". על-כל-פנים
32 יוצא, שבחינת "פנים" למעלה היא ההשפעה הניתנת לבני
33 ישראל ברצון הפנימי של הקדוש ברוך הוא. וכך הוא באדם,
34 הרצון והחשק - הרצון הפנימי של האדם, הוא בחינת
35 "פנים", - וכשאומרים שצריך להיות "פנים בפנים" מהאדם
36 להקדוש-ברוך-הוא, הכוונה היא לקבל ברצון וחשק (ברצון
37 פנימי) מה שניתן לו מה"פנים" שלמעלה (מהפנימיות שלמעלה).
38 ובענינו הכוונה שיש לקבל התוכחה של הקדוש-ברוך-הוא
39 (שהתבטאה ביסורים גשמיים) ברצון פנימי. ואם אינו מקבל -
40 התוכחה, פאהבה ורצון - באלו הופך ערך ואחור, חס-
41 ושלום. ועצה היעוצה לקבל - היסורים, באהבה, - שיהיה
42 בכוחו של אדם לקבל את היסורים באהבה, היא עצת ה'
43 בפי חכמינו ז"ל: "לפשפש במעשיו", - כפי שהגמרא¹⁵

אגרת הקדש

נתת לנו תורת חיים כו' לעשות בה רצונו וע"ז נאמר
באור פני מלך חיים ורצונו כו'. משא"כ לעו"ג משפיע
חיי גופם שלא ברצון וחשיקה וחפיצה לכך נק' אלהים
אחרים שיונקים מבחי' אחריים וכך הוא באדם הרצון
והחשק הוא בחי' פנים ואם אינו מקבל באהבה
ורצון כאלו הופך עורף ואחור ח"ו. ועצה היעוצה
לקבל באהבה היא עצת ה' בפי חז"ל לפשפש במעשיו
וימצא לו עונות הצריכין מירוק יסורים ויראה לעין
גודל אהבתו אליו המקלקלת השורה כמשל מלך
גדול וגורא הרוחץ בכבודו ובעצמו צואת בנו יחידו
מרוב אהבתו כמ"ש אם רחץ ה' צואת בנות ציון כו'
ברוח משפט כו' וכמים הפנים אל פנים תתעורר
האהבה בלב כל משכיל ומבין יקר מהות אהבת ה'
אל התחתונים אשר היא יקרה וטובה מכל חיי העולמים
כולם כמ"ש מה יקר חסדך וכו' כי טוב חסדך מחיים
כו' כי החסד שהוא בחי' אהבה הוא חיי החיים
שבכל העולמות כמ"ש מכלכל חיים בחסד ואז גם
ה' יתן הטוב ויאר פניו אליו בבחי' אהבה מגולה

אומרת: "אם רואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש במעשיו",
אחרי אלה ממעשיו שיש לעשות תשובה עליהם, ויעשה
תשובה, וימצא לו עונות הצריכין מירוק יסורים, ויראה
לעין גדל אהבתו - של הקדוש ברוך הוא, אליו, - אהבה
המקלקלת השורה,
במשל מלך גדול וגורא
הרוחץ בכבודו ובעצמו
צואת בנו יחידו, מרוב
אהבתו, - לבנו, שהרי זו
חריגה מהסדר, שאכן
המלך עצמו רוחץ ומנקה
את הצואה, רק אהבתו
הרבה של המלך אל בנו
יחידו מקלקלת את
השורה, שהוא עצמו
רוחץ את צואתו. כך יש
לראות אהבתו הגדולה
של הקדוש-ברוך-הוא
אליו - בנקותו עונותיו
על ידי יסורים. כמו
שכתוב¹⁷: "אם רחץ
ה' צואת בנות ציון
כו', ברוח משפט¹⁸
כו"²⁰, וכמים הפנים
אל פנים, -
כשמתכלים עם הפנים
במים, משתקפים במים אותם פנים, כך הרי גם לב האדם
לאדם, לב האדם למטה לאדם העליון - ללמעלה, התעורר
האהבה בלב כל משכיל ומבין יקר מהות אהבת ה' אל
התחתונים, - לאלה הנמצאים בתחתיות העולם הזה, אשר
היא - אהבתו של הקדוש ברוך הוא, יקרה וטובה מכל חיי
העולמים בלבם, - העולמות הרוחניים והגשמיים, כמו
שכתוב²¹: "מה יקר חסדך וכו'", - וכן כתוב²²: "כי טוב
חסדך מחיים כו'", כי החסד שהוא בחינת אהבה, -
פנימיות החסד היא אהבה, "אהבת עולם אהבתך על כן
משכתך חסד", מאהבה בא חסד, הוא חיי החיים שבכל
העולמות, כמו שאומרים: - בשמונה-עשרה, "מכלכל
חיים בחסד". - הרי שחסד ואהבה הם המזון והחיים של
החיים. ואז - כשיבין את אהבתו הגדולה של הקדוש-ברוך-
הוא אליו, המתבטאת ביסורים - וזה יעורר בו אהבה
להקדוש-ברוך-הוא, לקבל את היסורים באהבה, אז - גם ה'
יתן הטוב, - מה שטוב גם בגלוי, טוב הנראה והנגלה,
שרואים בעיני בשר שזה טוב, ויאר פניו אליו, - שהפנים

14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע דלכאורה כן הוא גם בחיי נפשם. ראה ח"א פכ"ב וספ"ג". 15. ברכות ה, א. 16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע בדנמשל כ' גודל (איכות?) ובמשל רוב (כמות?)". 17. ישעי' ד, ד. 18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בכתוב - את". 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מש' הכולל ליה"ר דביעור חמץ". 20. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וראה פרש"י שם". 21. תהלים לו, ח. 22. שם סג, ד.

- 1 והפנימיות שלמעלה יהיו באופן שיהיו נראים בפנים, וטוב
2 לאדם למטה, כְּבִחִית
3 אַחְבָּה מְגֵלָה, אֲשֶׁר
4 הִיָּתָה תַּחֲלָה מְלֻבֶּשֶׁת
5 וּמִסְתַּרֶת בְּתוֹכָהּ
6 מְגֵלָה, – הבאה מאחבה
7 מסותרת, הרי זה יבוא באחבה גלויה ובחסדים גלויים,
וּתְמַתְקוּ הַגְּבוּרוֹת בְּשֶׁרֶשׁן, – שבשורש הרי הגבורות הן
טוב, אלא שהן יורדות
למטה בענין של גבורות
ויסורים – הרי הגבורות
יתמתקו בשרשן, בשרשן,
וּתְמַתְקוּ הַדִּינִין נֶצַח
סְלֵחַ יְעֹד:

אגרת הקדש

אשר היתה תחלה מלובשת ומסותרת בתוכחה מגולה
ויתמתקו הגבורות בשרשן ויתבטלו הדינים נס"ו:

יום שלישי ט"ז תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קלה, אהובי אחיי... עד עמ' 270, או"נ מלו"נ:

- 15 האגרת הבאה נדפסה ונוספה כאן על ידי מסדרי "אגרת הקדש" (הוספת
16 כ"ק רבינו: "לאחרי הוצאות הראשונות דאגה"ק – ראה בהרשימה
17 דהדפוסים"). כהוספה לאגרת הקדש סימן כ"ב, למרות שבאופן גלוי לא
18 נראה הקשר בינה לבין האגרת הקודמת.

- 19 פרט לכך, שבחלק "אגרת
20 הקדש" סימן כ"ב, שלא נדפס

- 21 כאן (ב"אגרת הקדש")
22 מתאונן רבנו הזקן על
23 ששאלת עצות בענינים
24 גשמיים מעסיק אותו רבות –
25 אולי יש לכך שייכות לחלק
26 הבא של האגרת, שם הוא גם
27 בן מתאונן על העיסוקים
28 הרבים המקיפים אותו מכל
29 עבר.

- 30 אַהֲבִי, אַחִי וְרַעִי! – כך
31 קורא רבנו הזקן לחסידים
32 אליהם הוא כותב אגרת
33 קדש זו, מְגֵלֵל תְּרֻדָּתִי²³
34 אֲשֶׁר תְּקִיפוּ עָלַי יְחִיד²⁴

- 35 וּסְבוּנִי כְּמִים, כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה תְּמִיד לֹא יִחְשׂוּ – לֹא
36 אוֹכֵל מִלֵּט מִשָּׂא²⁵ לֵאמֹר עִם הַסֶּפֶר כָּל אֲשֶׁר בְּלִבִּי. אֲךָ
37 בְּקִצְרָה בְּאֵתִי, כְּמוֹכִיר וּמַחְזִיר עַל הָרָאוּנוֹת בְּכָלִי, –
38 עַל אוֹתָם דְּבָרִים שֶׁרַבְנוּ הִזְקִן כְּבָר עֹרֵר אֵלֵיהֶם, וּבְפֶרֶט אֶל
39 הַמַּתְנֵדִים בְּעַם, – הַמְקַרְבִּים עֲצָמָם, מַרְצֹנִים הַחוּפְשִׁי, בְּעֵנִן
40 עֲבוּדַת הַתְּפִלָּה – שֶׁעֲבוּדַת הַתְּפִלָּה תְּהִיָּה הֶרְבֵּה יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר
41 הַסֵּדֵר הַגִּיל בּוֹה, לְעֹמֵד עַל הָעֲבוּדָה זֶה תְּפִלָּה, – כְּפִי
42 שֶׁחֲכַמְנוּ ז"ל אוֹמְרִים²⁶: "אִיזוֹ הִיא עֲבוּדָה שֶׁהִיא בִּלְבָב הוּא אוֹמֵר
43 זֶה תְּפִלָּה", שֶׁהַתְּפִלָּה נִקְרָאת עֲבוּדָה שֶׁבֶלֶב – עֲבוּדָה שֶׁבֶלֶב וְעַם
44 הַלֵּב, בְּקוֹל רֶם, – לְהַתְּפַלל בְּקוֹל רֶם, – מוֹבֵן שֶׁחֲכוּנָה הִיא
45 מִחוּץ לַשְּׂמוּנָה עֲשֶׂרָה שֶׁעֲלֶיהָ לִהְיוֹת בִּלְחָשׁ, פֶּרֶט לִימִים

- וְהַתְּבוּנָה אֲשֶׁר נָתַן ה' בְּהִמָּה לְדַעַת לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל
אֲשֶׁר צִוָּה ה' בְּהַשְׁכֵּל וְדַעַת. רַק רִצּוֹן פְּשׁוּט וְרוּחַ
נְדִיבָה בְּכָל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לְבוֹ לַעֲבוֹד עֲבוּדָה
תְּמָה לַעֲשׂוֹת נ"ר לְיוֹצְרוֹ. וְעוֹנֵנִי כִּי עִם קֶשֶׁה עוֹרָף
הוּא וּסְלַחְתָּ. כִּי הַסְּלִיחָה הִיא ג"כ לְמַעֲלָה מִן הַחֵב.

- רִצּוֹן פְּשׁוּט – רִצּוֹן מוֹפְשֵׁט מִהַצִּיּוֹר וְהַגְּבִלָה שֶׁל הַרְצוֹן הַבָּא
מִצַּד הַשְּׁכֵל, וְ"רוּחַ נְדִיבָה", – לְהַתְּמַסְרוֹת עֲצִמִּית, בְּכָל אִישׁ
אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לְבוֹ לַעֲבֹד עֲבוּדָה תְּמָה, – שֶׁאֵין בָּהּ שׁוּם עֵנִין
אַחֵר מִלִּבָּד רַק לַעֲשׂוֹת נְתַת רוּחַ לְיוֹצְרוֹ. וְעַל זֶה – עַל רִצּוֹן
כּוֹזֵה שֶׁלְּמַעֲלָה לְגַמְרִי מִהַבְּנָה, נֶאֱמַר²⁸: "כִּי עִם קֶשֶׁה עֲרֹף
הוּא, וְסְלַחְתָּ", – כְּלוֹמֵר, הַסְּלִיחָה בָּאָה, מִפְּנֵי שׁוֹה "עִם קֶשֶׁה
עוֹרָף"²⁹, הֵינִי עֹקְשָׁנוֹת וְרִצּוֹן שֶׁלְּמַעֲלָה מִהַבְּנָה – זֶהוּ הַטַּעַם
שֶׁהִיָּה "וּסְלַחְתָּ", כִּי הַסְּלִיחָה הִיא גַּם-כֵּן לְמַעֲלָה מִן
הַתְּכַמָּה, – כֵּשֶׁם שֶׁבְּאֵדָם הַרְצוֹן הַפְּשׁוּט שֶׁלּוֹ הוּא לְמַעֲלָה
מִשְׁכָּלוֹ וְחֲכַמְתּוֹ – כִּךְ לְמַעֲלָה עֵנִין הַסְּלִיחָה הוּא לְמַעֲלָה
מִהַחֲכָמָה שֶׁלְּמַעֲלָה, כִּי "שָׂאֲלוּ לְהַתְּכַמָּה בּוֹ", – מִה יֵהָא דִּינָה

- וְהַתְּבוּנָה אֲשֶׁר נָתַן ה' בְּהִמָּה לְדַעַת לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל
אֲשֶׁר צִוָּה ה' בְּהַשְׁכֵּל וְדַעַת. רַק רִצּוֹן פְּשׁוּט וְרוּחַ
נְדִיבָה בְּכָל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לְבוֹ לַעֲבוֹד עֲבוּדָה
תְּמָה לַעֲשׂוֹת נ"ר לְיוֹצְרוֹ. וְעוֹנֵנִי כִּי עִם קֶשֶׁה עוֹרָף
הוּא וּסְלַחְתָּ. כִּי הַסְּלִיחָה הִיא ג"כ לְמַעֲלָה מִן הַחֵב.

- רִצּוֹן פְּשׁוּט – רִצּוֹן מוֹפְשֵׁט מִהַצִּיּוֹר וְהַגְּבִלָה שֶׁל הַרְצוֹן הַבָּא
מִצַּד הַשְּׁכֵל, וְ"רוּחַ נְדִיבָה", – לְהַתְּמַסְרוֹת עֲצִמִּית, בְּכָל אִישׁ
אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לְבוֹ לַעֲבֹד עֲבוּדָה תְּמָה, – שֶׁאֵין בָּהּ שׁוּם עֵנִין
אַחֵר מִלִּבָּד רַק לַעֲשׂוֹת נְתַת רוּחַ לְיוֹצְרוֹ. וְעַל זֶה – עַל רִצּוֹן
כּוֹזֵה שֶׁלְּמַעֲלָה לְגַמְרִי מִהַבְּנָה, נֶאֱמַר²⁸: "כִּי עִם קֶשֶׁה עֲרֹף
הוּא, וְסְלַחְתָּ", – כְּלוֹמֵר, הַסְּלִיחָה בָּאָה, מִפְּנֵי שׁוֹה "עִם קֶשֶׁה
עוֹרָף"²⁹, הֵינִי עֹקְשָׁנוֹת וְרִצּוֹן שֶׁלְּמַעֲלָה מִהַבְּנָה – זֶהוּ הַטַּעַם
שֶׁהִיָּה "וּסְלַחְתָּ", כִּי הַסְּלִיחָה הִיא גַּם-כֵּן לְמַעֲלָה מִן
הַתְּכַמָּה, – כֵּשֶׁם שֶׁבְּאֵדָם הַרְצוֹן הַפְּשׁוּט שֶׁלּוֹ הוּא לְמַעֲלָה
מִשְׁכָּלוֹ וְחֲכַמְתּוֹ – כִּךְ לְמַעֲלָה עֵנִין הַסְּלִיחָה הוּא לְמַעֲלָה
מִהַחֲכָמָה שֶׁלְּמַעֲלָה, כִּי "שָׂאֲלוּ לְהַתְּכַמָּה בּוֹ", – מִה יֵהָא דִּינָה

- וְהַתְּבוּנָה אֲשֶׁר נָתַן ה' בְּהִמָּה לְדַעַת לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל
אֲשֶׁר צִוָּה ה' בְּהַשְׁכֵּל וְדַעַת. רַק רִצּוֹן פְּשׁוּט וְרוּחַ
נְדִיבָה בְּכָל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לְבוֹ לַעֲבוֹד עֲבוּדָה
תְּמָה לַעֲשׂוֹת נ"ר לְיוֹצְרוֹ. וְעוֹנֵנִי כִּי עִם קֶשֶׁה עוֹרָף
הוּא וּסְלַחְתָּ. כִּי הַסְּלִיחָה הִיא ג"כ לְמַעֲלָה מִן הַחֵב.

- רִצּוֹן פְּשׁוּט – רִצּוֹן מוֹפְשֵׁט מִהַצִּיּוֹר וְהַגְּבִלָה שֶׁל הַרְצוֹן הַבָּא
מִצַּד הַשְּׁכֵל, וְ"רוּחַ נְדִיבָה", – לְהַתְּמַסְרוֹת עֲצִמִּית, בְּכָל אִישׁ
אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לְבוֹ לַעֲבֹד עֲבוּדָה תְּמָה, – שֶׁאֵין בָּהּ שׁוּם עֵנִין
אַחֵר מִלִּבָּד רַק לַעֲשׂוֹת נְתַת רוּחַ לְיוֹצְרוֹ. וְעַל זֶה – עַל רִצּוֹן
כּוֹזֵה שֶׁלְּמַעֲלָה לְגַמְרִי מִהַבְּנָה, נֶאֱמַר²⁸: "כִּי עִם קֶשֶׁה עֲרֹף
הוּא, וְסְלַחְתָּ", – כְּלוֹמֵר, הַסְּלִיחָה בָּאָה, מִפְּנֵי שׁוֹה "עִם קֶשֶׁה
עוֹרָף"²⁹, הֵינִי עֹקְשָׁנוֹת וְרִצּוֹן שֶׁלְּמַעֲלָה מִהַבְּנָה – זֶהוּ הַטַּעַם
שֶׁהִיָּה "וּסְלַחְתָּ", כִּי הַסְּלִיחָה הִיא גַּם-כֵּן לְמַעֲלָה מִן
הַתְּכַמָּה, – כֵּשֶׁם שֶׁבְּאֵדָם הַרְצוֹן הַפְּשׁוּט שֶׁלּוֹ הוּא לְמַעֲלָה
מִשְׁכָּלוֹ וְחֲכַמְתּוֹ – כִּךְ לְמַעֲלָה עֵנִין הַסְּלִיחָה הוּא לְמַעֲלָה
מִהַחֲכָמָה שֶׁלְּמַעֲלָה, כִּי "שָׂאֲלוּ לְהַתְּכַמָּה בּוֹ", – מִה יֵהָא דִּינָה

- וְהַתְּבוּנָה אֲשֶׁר נָתַן ה' בְּהִמָּה לְדַעַת לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל
אֲשֶׁר צִוָּה ה' בְּהַשְׁכֵּל וְדַעַת. רַק רִצּוֹן פְּשׁוּט וְרוּחַ
נְדִיבָה בְּכָל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לְבוֹ לַעֲבוֹד עֲבוּדָה
תְּמָה לַעֲשׂוֹת נ"ר לְיוֹצְרוֹ. וְעוֹנֵנִי כִּי עִם קֶשֶׁה עוֹרָף
הוּא וּסְלַחְתָּ. כִּי הַסְּלִיחָה הִיא ג"כ לְמַעֲלָה מִן הַחֵב.

- רִצּוֹן פְּשׁוּט – רִצּוֹן מוֹפְשֵׁט מִהַצִּיּוֹר וְהַגְּבִלָה שֶׁל הַרְצוֹן הַבָּא
מִצַּד הַשְּׁכֵל, וְ"רוּחַ נְדִיבָה", – לְהַתְּמַסְרוֹת עֲצִמִּית, בְּכָל אִישׁ
אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לְבוֹ לַעֲבֹד עֲבוּדָה תְּמָה, – שֶׁאֵין בָּהּ שׁוּם עֵנִין
אַחֵר מִלִּבָּד רַק לַעֲשׂוֹת נְתַת רוּחַ לְיוֹצְרוֹ. וְעַל זֶה – עַל רִצּוֹן
כּוֹזֵה שֶׁלְּמַעֲלָה לְגַמְרִי מִהַבְּנָה, נֶאֱמַר²⁸: "כִּי עִם קֶשֶׁה עֲרֹף
הוּא, וְסְלַחְתָּ", – כְּלוֹמֵר, הַסְּלִיחָה בָּאָה, מִפְּנֵי שׁוֹה "עִם קֶשֶׁה
עוֹרָף"²⁹, הֵינִי עֹקְשָׁנוֹת וְרִצּוֹן שֶׁלְּמַעֲלָה מִהַבְּנָה – זֶהוּ הַטַּעַם
שֶׁהִיָּה "וּסְלַחְתָּ", כִּי הַסְּלִיחָה הִיא גַּם-כֵּן לְמַעֲלָה מִן
הַתְּכַמָּה, – כֵּשֶׁם שֶׁבְּאֵדָם הַרְצוֹן הַפְּשׁוּט שֶׁלּוֹ הוּא לְמַעֲלָה
מִשְׁכָּלוֹ וְחֲכַמְתּוֹ – כִּךְ לְמַעֲלָה עֵנִין הַסְּלִיחָה הוּא לְמַעֲלָה
מִהַחֲכָמָה שֶׁלְּמַעֲלָה, כִּי "שָׂאֲלוּ לְהַתְּכַמָּה בּוֹ", – מִה יֵהָא דִּינָה

- וְהַתְּבוּנָה אֲשֶׁר נָתַן ה' בְּהִמָּה לְדַעַת לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל
אֲשֶׁר צִוָּה ה' בְּהַשְׁכֵּל וְדַעַת. רַק רִצּוֹן פְּשׁוּט וְרוּחַ
נְדִיבָה בְּכָל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לְבוֹ לַעֲבוֹד עֲבוּדָה
תְּמָה לַעֲשׂוֹת נ"ר לְיוֹצְרוֹ. וְעוֹנֵנִי כִּי עִם קֶשֶׁה עוֹרָף
הוּא וּסְלַחְתָּ. כִּי הַסְּלִיחָה הִיא ג"כ לְמַעֲלָה מִן הַחֵב.

- רִצּוֹן פְּשׁוּט – רִצּוֹן מוֹפְשֵׁט מִהַצִּיּוֹר וְהַגְּבִלָה שֶׁל הַרְצוֹן הַבָּא
מִצַּד הַשְּׁכֵל, וְ"רוּחַ נְדִיבָה", – לְהַתְּמַסְרוֹת עֲצִמִּית, בְּכָל אִישׁ
אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לְבוֹ לַעֲבֹד עֲבוּדָה תְּמָה, – שֶׁאֵין בָּהּ שׁוּם עֵנִין
אַחֵר מִלִּבָּד רַק לַעֲשׂוֹת נְתַת רוּחַ לְיוֹצְרוֹ. וְעַל זֶה – עַל רִצּוֹן
כּוֹזֵה שֶׁלְּמַעֲלָה לְגַמְרִי מִהַבְּנָה, נֶאֱמַר²⁸: "כִּי עִם קֶשֶׁה עֲרֹף
הוּא, וְסְלַחְתָּ", – כְּלוֹמֵר, הַסְּלִיחָה בָּאָה, מִפְּנֵי שׁוֹה "עִם קֶשֶׁה
עוֹרָף"²⁹, הֵינִי עֹקְשָׁנוֹת וְרִצּוֹן שֶׁלְּמַעֲלָה מִהַבְּנָה – זֶהוּ הַטַּעַם
שֶׁהִיָּה "וּסְלַחְתָּ", כִּי הַסְּלִיחָה הִיא גַּם-כֵּן לְמַעֲלָה מִן
הַתְּכַמָּה, – כֵּשֶׁם שֶׁבְּאֵדָם הַרְצוֹן הַפְּשׁוּט שֶׁלּוֹ הוּא לְמַעֲלָה
מִשְׁכָּלוֹ וְחֲכַמְתּוֹ – כִּךְ לְמַעֲלָה עֵנִין הַסְּלִיחָה הוּא לְמַעֲלָה
מִהַחֲכָמָה שֶׁלְּמַעֲלָה, כִּי "שָׂאֲלוּ לְהַתְּכַמָּה בּוֹ", – מִה יֵהָא דִּינָה

- וְהַתְּבוּנָה אֲשֶׁר נָתַן ה' בְּהִמָּה לְדַעַת לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל
אֲשֶׁר צִוָּה ה' בְּהַשְׁכֵּל וְדַעַת. רַק רִצּוֹן פְּשׁוּט וְרוּחַ
נְדִיבָה בְּכָל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לְבוֹ לַעֲבוֹד עֲבוּדָה
תְּמָה לַעֲשׂוֹת נ"ר לְיוֹצְרוֹ. וְעוֹנֵנִי כִּי עִם קֶשֶׁה עוֹרָף
הוּא וּסְלַחְתָּ. כִּי הַסְּלִיחָה הִיא ג"כ לְמַעֲלָה מִן הַחֵב.

- רִצּוֹן פְּשׁוּט – רִצּוֹן מוֹפְשֵׁט מִהַצִּיּוֹר וְהַגְּבִלָה שֶׁל הַרְצוֹן הַבָּא
מִצַּד הַשְּׁכֵל, וְ"רוּחַ נְדִיבָה", – לְהַתְּמַסְרוֹת עֲצִמִּית, בְּכָל אִישׁ
אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לְבוֹ לַעֲבֹד עֲבוּדָה תְּמָה, – שֶׁאֵין בָּהּ שׁוּם עֵנִין
אַחֵר מִלִּבָּד רַק לַעֲשׂוֹת נְתַת רוּחַ לְיוֹצְרוֹ. וְעַל זֶה – עַל רִצּוֹן
כּוֹזֵה שֶׁלְּמַעֲלָה לְגַמְרִי מִהַבְּנָה, נֶאֱמַר²⁸: "כִּי עִם קֶשֶׁה עֲרֹף
הוּא, וְסְלַחְתָּ", – כְּלוֹמֵר, הַסְּלִיחָה בָּאָה, מִפְּנֵי שׁוֹה "עִם קֶשֶׁה
עוֹרָף"²⁹, הֵינִי עֹקְשָׁנוֹת וְרִצּוֹן שֶׁלְּמַעֲלָה מִהַבְּנָה – זֶהוּ הַטַּעַם
שֶׁהִיָּה "וּסְלַחְתָּ", כִּי הַסְּלִיחָה הִיא גַּם-כֵּן לְמַעֲלָה מִן
הַתְּכַמָּה, – כֵּשֶׁם שֶׁבְּאֵדָם הַרְצוֹן הַפְּשׁוּט שֶׁלּוֹ הוּא לְמַעֲלָה
מִשְׁכָּלוֹ וְחֲכַמְתּוֹ – כִּךְ לְמַעֲלָה עֵנִין הַסְּלִיחָה הוּא לְמַעֲלָה
מִהַחֲכָמָה שֶׁלְּמַעֲלָה, כִּי "שָׂאֲלוּ לְהַתְּכַמָּה בּוֹ", – מִה יֵהָא דִּינָה

- וְהַתְּבוּנָה אֲשֶׁר נָתַן ה' בְּהִמָּה לְדַעַת לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל
אֲשֶׁר צִוָּה ה' בְּהַשְׁכֵּל וְדַעַת. רַק רִצּוֹן פְּשׁוּט וְרוּחַ
נְדִיבָה בְּכָל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לְבוֹ לַעֲבוֹד עֲבוּדָה
תְּמָה לַעֲשׂוֹת נ"ר לְיוֹצְרוֹ. וְעוֹנֵנִי כִּי עִם קֶשֶׁה עוֹרָף
הוּא וּסְלַחְתָּ. כִּי הַסְּלִיחָה הִיא ג"כ לְמַעֲלָה מִן הַחֵב.

23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכר בדפוסים - דלכאורה צ"ל טרדותי ל' רבים כהמשך". 24. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"ד תהלים פח, יח (בהיפך הסדר) - [וכן כמה ל' כאן שלאח"ז]". 25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בתניא שלפנינו: לא אוכל משא, אבל ב"לוח התיקון" תיקן ככפנים. והוא ע"ד לשון הכתוב ישע"י מו, ב. 26. תענית ב, א. 27. אדה"ז סק"א ס"ב - ג. 28. תשא לב, ט. 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דמזה מובן שזהו למעליותא".

אחריכם אשר ערכתי שיח" — "שלא להשליך דברי אחריכם" 43
הוא מקיף, "אשר ערכתי שיח" הוא פנימי (כלומר, שרבנו הזקן 44
פעל בחסידים גם בדרך מקיף וגם בפנימיות), ומה שאומר לאחר 45
מכן: "במצות חכמינו ז"ל והוי שפל רוח בפני כל אדם בכלל כי 46
יציבא מילתא ותקין 47
פתגמא שכל אחד מתוקן 48
מחבירו" — הכוונה 49
בהוספה "כל אחד מתוקן 50
מחבירו" היא, שעל ידי 51
הזולת נעשה האדם עצמו 52
מתוקן. וכתוב: — 53
וכתוב: "כל [איש] 54
ישראל כאיש אחד 55
חברים", כמו שאיש 56
אחד מחבר מאברים 57
רבים, ובהפך — אחד 58
מהשני, נוגע בלב, כי 59
ממנו תוצאות חיים", — 60
כך גם, כפי שרבנו הזקן 61
מסביר בפרוטרוט באגרת 62
הקודש סימן ל"א — 63
שפירוד חסידותו בין בני 64
ישראל נוגע בביכול 65
בשכינה שהוא ה"לב" של 66
בני ישראל. אם-כן 67
אנחנו היות פלנו כאיש אחד ממש — תבין העבודה בלב, 68
— עבודת התפלה שהיא — כנוצר לעיל — "עבודה שבלב", 69
שענינה לחבר את הנשמה עם מקורה בשכינה, הרי על-ידי 70
שבני ישראל הם באחדות, דבר המביא לאחדות עם השכינה — 71
תביא האחדות לחיזוקה ולקיומה של העבודה שבלב בתפלה, 72
ומכלל הן בו, — כפי הלשון³⁷ "מכלל הן אתה שומע לא", 73
שבשעה שחסרה האחדות חסידותו, חסר ב"עבודה שבלב" 74
בתפלה. ועל כן — ולכן נאמר³⁸: "ולעבדו" — את הקדוש ברוך 75
הוא, שכם אחד" דוקא. — כלומר, באותה כוונה, מתי הוא 76
הענין האמיתי של "לעבדו"? — כשהוא "שכם אחד" דוקא, 77
כשכולם הם באחדות. ועל כן — ולכן, אהובי ידידי, — אומר 78
רבנו הזקן לחסידים, נא ונא לטרוח בכל לב ונפש לתקן 79
אהבת רעהו בלב, "ואיש את רעת רעהו אל תחשבו 80
בלבכם" כתיב³⁹, ולא תעלה על לב לעולם, — לא רק 81
שלא לחשוב, שמשמעותו יכולה להיות מחשבה ממש, כי-אם 82
גם שלא יעלה על הלב אף פעם, ואם תעלה — שאדם סתם, 83
גם מי שהוא במדרגת "בינוני", הרי איננו בעל-הבית על עצמו 84

של הנפש החוטאת — וענתה חכמה: נפש כי תחטא תישפט 1
ותיענש, ולא שתשובה תכפר ותביא סליחה לחטא, כפי שמובא 2
בירושלמי⁴⁰, ומשה רבנו עליו-השלוש פקש מדה כנגד 3
מדה⁴¹, — באותה מדה שהאדם עושה תשובה ברצון שלמעלה 4
מהבנה — כך תומשך לו 5
סליחה ממדריגה 6
שלמעלה מחכמה, שמשם 7
באה הסליחה, ודי למבין. 8
ועוד זאת אדרש 9
ממעלתכם, — בתחילה, 10
בשהוא מדבר בענינים 11
שבין אדם למקום, 12
השתמש רבנו הזקן בלשון 13
"מזכיר ומחזיר על 14
הראשונות", ואילו כעת, 15
בשהוא מתחיל לדבר 16
אודות בין אדם לחבירו — 17
הוא משתמש בלשון 18
דרישה, שלא להשליך 19
דברי אחריכם, אשר 20
ערכתי שיח, להיות כל 21
איש ישר והולך בתמו, 22
כאשר עשה האלקים 23
את האדם ישר⁴², ולא 24
לבקש חשבונות רבים⁴³, 25
מעלילות מצעדי גבר ומחשבות אדם ותחבולותיו, — שלא 26
לחשוב אודות אדם שני מה הן חשבונותיו וכוונותיו, כי זו 27
מלאכת שמים היא ולא מלאכת בשר-ודם. — הקדוש ברוך 28
הוא יודע הכל, "עלילות מצעדי גבר, מחשבות אדם 29
ותחבולותיו, ויצרי מעללי איש" — כפי הנוסח בתפלת ראש 30
השנה. ולהאמין באמונה שלימה במצות חז"ל⁴⁴: "והוי 31
שפל רוח בפני כל אדם" בכלל, — בלי יוצא מן הכלל⁴⁵. כי 32
יציבא מלתא ותקין פתגמא, שכל אחד מתקן מחבירו, — 33
שכן, אמת הדבר ונכון הביטוי שכל אחד "מתוקן" מחבירו, כל 34
אחד נהיה יותר טוב על ידי חבירו. שכן, לכל אחד מעלתו 35
המיוחדת שאיננה בשני, ועל ידי האחדות של כולם יחד 36
מיתווספת לכל אחד המעלה שישנה בשני ואיננה בו. על מה 37
שרבנו הזקן אומר כאן "ועוד זאת אדרוש ממעלתכם", אמר כ"ק 38
אדמו"ר מהור"צ נ"ע באחת משיחותיו הקדושות⁴⁶, שאין 39
הכוונה שרבנו הזקן כתב זאת אל בני עליה, רבנו הזקן כתב זאת 40
אל חסידים, ופירוש המלים "אדרוש ממעלתכם" הוא, עוררו 41
מעלותיכם. להלן אומר רבנו הזקן: "שלא להשליך דברי 42

אגרת הקדש

כי שאלו לחכמה בו' ומשה רבינו ע"ה ביקש מדה 1
כנגד מדה וד"ל. ועוד זאת אדרוש ממעל' שלא 2
להשליך דברי אחריכם אשר ערכתי שיח להיות כל 3
איש ישר והולך בתמו כאשר עשה האלקי את 4
האדם ישר ולא לבקש חשבונות רבים מעלילות 5
מצעדי גבר ומחשבות אדם ותחבולותיו. כי זו מלאכת 6
שמים היא ולא מלאכת ב"ו. ולהאמין באמונה 7
שלימה במצות חז"ל והוי שפל רוח בפני כל אדם 8
בכלל כי יציבא מלתא ותקין פתגמא שכ"א מתוקן 9
מחבירו. וכתוב כל [איש] ישראל כאיש אחד חברים. 10
כמו שאיש א' מחובר מאברים רבים ובהפך נוגע 11
בלב כי ממנו תוצאות חיים. א"כ אנחנו היות כולנו 12
כאיש א' ממש תיכון העבודה בלב ומכלל הן בו'. 13
וע"כ נאמר ולעבדו שכם אחד דוקא. וע"כ אהובי 14
ידידי נא ונא לטרוח בכל לב ונפש לתקוע אהבת 15
רעהו בלב. ואיש את רעת רעהו אל תחשבו בלבכם 16
כתוב ולא תעלה על לב לעולם ואם תעלה יהרפנה 17

אנחנו היות פלנו כאיש אחד ממש — תבין העבודה בלב, 1
— עבודת התפלה שהיא — כנוצר לעיל — "עבודה שבלב", 2
שענינה לחבר את הנשמה עם מקורה בשכינה, הרי על-ידי 3
שבני ישראל הם באחדות, דבר המביא לאחדות עם השכינה — 4
תביא האחדות לחיזוקה ולקיומה של העבודה שבלב בתפלה, 5
ומכלל הן בו, — כפי הלשון³⁷ "מכלל הן אתה שומע לא", 6
שבשעה שחסרה האחדות חסידותו, חסר ב"עבודה שבלב" 7
בתפלה. ועל כן — ולכן נאמר³⁸: "ולעבדו" — את הקדוש ברוך 8
הוא, שכם אחד" דוקא. — כלומר, באותה כוונה, מתי הוא 9
הענין האמיתי של "לעבדו"? — כשהוא "שכם אחד" דוקא, 10
כשכולם הם באחדות. ועל כן — ולכן, אהובי ידידי, — אומר 11
רבנו הזקן לחסידים, נא ונא לטרוח בכל לב ונפש לתקן 12
אהבת רעהו בלב, "ואיש את רעת רעהו אל תחשבו 13
בלבכם" כתיב³⁹, ולא תעלה על לב לעולם, — לא רק 14
שלא לחשוב, שמשמעותו יכולה להיות מחשבה ממש, כי-אם 15
גם שלא יעלה על הלב אף פעם, ואם תעלה — שאדם סתם, 16
גם מי שהוא במדרגת "בינוני", הרי איננו בעל-הבית על עצמו 17

30. מכות פ"ב ה"ו. 31. דב"ר פ"א, ט. 32. ל' הכתוב - קהלת ז, כט. 33. אבות פ"ד מ"ו. 34. בתניא פ"ל מובא גם כן מאור"ל זה בשניונים, ועל כך מעיר הרבי: "כפ"ל מדובר בנוגע לעבודה בעצמו, במלחמת היצר בסומוע"ט וכו' - בזה נוגע התבוננות שחביא לפועל במחדו"מ ולכן צ"ל, ופרטית ובהנהגה דוקא דפ' הקל ממנו וכו' ואין זה שייך לאמונה - וכלבד ששכלו יכריחו להתנהג בפו"מ כו'; באגה"ק מדובר בנוגע שיצטרף (לכל איש ישראל - כולנו כאיש א' ממש, אלא שצריך באווארענען שאם נדמה לו חסרון בפ' או בקבוצת אנשים (אל יחשוב ע"ז וכו' כדלקמן) יאמין (ובכדי שיהי' ממש צ"ל) באמונה שלימה - ואדרבא לא יתבונן בפרטי הנהגת פ' ופ". 35. סה"ש תש"ה ע' 51. 36. שופטים כ, יא. 37. ספרי עקב יא, יט. 38. צפני' ג, ט. 39. זכרי' ח, יז.

מאשר הדיבור, הן לטוב והן למוטב⁴². – בדברים שהם לא
טוב אלא שעליהם להיות טוב כשמהפכים את הרע לטוב, הרי,
גם בענינים טובים יש למחשבה – מחשבות טובות – השפעה
בנפש יותר מאשר לדיבור, וגם בענינים לא טובים, שמחשבות
לא טובות יש להן השפעה
הרסנית יותר מאשר
דיבורים לא טובים, שכן
מחשבה היא לבוש
המאוחד עם הנפש יותר
מאשר דיבור, שלכן
מחשבה ישנה תמיד כשם
שהנפש ישנה תמיד,
ואילו דיבור הרי "עת
לדבר" ו"עת לחשות

מלדבר"⁴³, שכן דיבור אינו מאוחד כליכך עם הנפש כמו
מחשבה. וה' הטוב המקבץ את עמו בשלום, ושים עליכם
שלום ורחמים עד העולם, כנפש אוהב נפשים מלב ונפש:

שלא יעלה בו הרהור כזה – הרי אם יעלה בו הרהור כזה,
יהפך מלבו כהנדה עשן, וכמו מהשבת עבודתו
ממש⁴⁰. – כך יגרש ממחשבתו כל מחשבה רעה על יהודי שני.
כי גרולה – עבירת לשון הרע כנגד – העבירות, עבודה זרה
וגילוי עריות ושפיכות
דמים, – כפי שהגמרא⁴¹
אומרת "כל המספר לשון
הרע מגדיל עוונות כנגד
שלוש עבירות עבודת
כוכבים וגילוי עריות
ושפיכות דמים", ואם
בדיבור כך בו, – שלשון
הרע שקול כנגד עבודה
זרה, גילוי עריות ושפיכות
דמים, הרי לשון הרע במחשבה – לחשוב לשון הרע – גרוע
מזה בהרבה. וכבר נודע לכל חכם לב ויתרון הכשר
המחשבה על הדיבור, – שהמחשבה פועלת על הנפש יותר

יום רביעי י"ז תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 270, כג. בגזירת... עד עמ' קלו, אליהם כלל.

השראת השכינה היא רק עליהם, בבחינת מקיף, כפי שאומר
בחלק הראשון של ספר ה"תניא" סוף פרק י"א, אך כשעשרה
יהודים לומדים תורה ביחד – שורה השכינה "ביניהם",
בפנימיות, כי זה כל האדם. – כפי שהגמרא מפרשת בברכות⁴
את הפסוק: "כי זה כל
האדם": "כל העולם כולו
לא נברא אלא בשביל
זה, ואף גם זאת היתה
כל ירידתו בעולם הזה
– ירידת הנשמה
ממדרגת הגבוהה
לעולם זה – הרי תכלית
ירידה זו היא לצרף עליה
זו, – שהנשמה מתעלית
עלידי לימוד תורה
בציבור, אשר אין עליה

למעלה הימנה. – כלומר, העליה שבגללה היתה ירידת
הנשמה, נעשית לא רק אחרי הירידה, כשהנשמה עוזבת את
הגוף, אלא בעוד הנשמה היא בגוף ישנה כבר עליה שגובה
ממנה אי אפשר להיות כלל בענין השראת השכינה – שנעשה
ביהודי עלידי לימוד התורה בריבים, כי שכינת עזו אשר
בגבהי מרומים, והשמים ושמי השמים לא יכללו אימתה
– תשכן ותתגדל בתוך בני ישראל, כמו שכתוב: "כי אני

בג. באגרת קודש זו, סימן כ"ג, מעורר רבנו הזקן, לעשות קביעות
בלימוד "עין יעקב" ברבים בין מנחה למעריב, וכן בהלכה למעשה
ב"שולחן ערוך", ובתור הקדמה לכך הוא מסביר ההפלאה והגדלות
העצומות בהשראת השכינה ששורה בבני ישראל בשעה שהם לומדים
תורה בציבור, וזהי ממדרגת
השכינה שקבלתה בגילוי
בתור שכר יכולים רק בעולם
הבא, אך בדרך השראה, היא
שורה על ובתוך בני ישראל⁷
בשעה שלומדים תורה
בציבור.
בגזירת עירין פתגמא
ומאמר קדישין⁸, –
בגזירת המלאכים נאמרים⁹
הדברים, ובמאמר¹⁰
המלאכים הנקראים

"קדישין" (קדושים). זהו לשון הפסוק¹ שחכמינו ז"ל² (ורבנו הזקן
באן) משתמשים בה על תלמידי חכמים שהם כמלאכי השרת³,
שחכמי המשנה שהם כמלאכים אמרו כך, חכמי המשנה
עליהם השלום, ששנו במשנתם: "עשרה שיישבין ועוסקין
בתורה – שכינת שרונה ביניהם", – זה ענין גבוה יותר מאשר
הענין של "אכל בי עשרה שכינתא שריא"⁵, על כל עשרה
יהודים הנמצאים יחד במקום אחד שורה שכינה – שכן, אותה

40. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי י"ל הדיוק בזה ע"פ מחז"ל דרך על מח' ע"ז נענשין (קדושין מ, א)". 41. ערכין טו, ב. 42. הערת
כ"ק אדמו"ר שליט"א: "פי' 'למוטב' – בלקויות (ס"פ קרח)". 43. ע"פ קהלת ג, ז. 1. דניאל ג, יד. 2. הערת כ"ק אדמו"ר
שליט"א: "פסחים לג, א". 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "רש"י שם, עיי"ש". 4. אבות פ"ג משנה ו'. 5. סנהדרין לט, א. 6. ו, ב.
7. קהלת יב, יג. 8. שלח לה, לר.

בפנימיות, ו"אין דבר שבקדושה בפחות מעשרה". - כפי
 שהגמרא אומרת שם בברכות, כנזכר לעיל, הרי, כדי שיהיה
 "בקרבת קדוש" הרי זה דוקא עלידי לימוד התורה בעשרה.
 ומשום הכי נמי, אצטריך להו לרז"ל למילף מקרא: "מנין
 שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה בו". -
 ולכן צריכים גם חכמינו
 ז"ל ללמוד מפסוק מהיכן
 יודעים אנו שאפילו אחד
 שיושב ועוסק בתורה -
 קובע לו השי"ת שכר, כפי
 שהמשנה למדה זאת
 באבות¹⁴ מהפסוק¹⁵ "ישב
 בדד וידום כי נטל עליו",
 צריכים רבותינו ז"ל לימוד
 מיוחד על כך. ואף גם
 זאת, לא מצאו לו סמך
 מן המקרא אלא לקביעת שכר בלבד, ליחיד לפי ערכו לפי
 [פסח אחר: ולפי] ערך המרבים, - אם היחיד הוא חלק ממרובים
 יותר אך פחות מעשרה - מקבל כל אחד מהם את השכר לפי
 ערך המרובים המשתתפים בו. בהתאם לגירסת "לפי ערך"
 הכוונה היא, שהיחיד מקבל שכרו לפי הערך שיוצא בחלקו
 בתור חלק מהמרובים, ובהתאם לגירסת "ולפי ערך", בוא"ו,
 הכוונה היא, שכלל שהיחידים מרובים יותר כך גדל שכרו של
 כל יחיד לעצמו. אבל לענין השראת קדושת הקדוש-ברוך
 הוא¹⁶ - אין לו ערך אליהם כלל. - הקדושה הנמשכת על
 ידי לימוד התורה של יחידים, אין לה שום ערך לקדושה
 הנמשכת מלימוד התורה של ציבור.

ה' שובן בתוך בני ישראל - עלידי עסק התורה והמצות
 בעשרה דוקא, - עשרה יהודים הם "עדה" ו"ציבור", כמו
 שאמרנו רז"ל: "אתיא תוך תוך בו". - למדים גזירה-שה
 מ"תוך" "תוך", כתוב "ונקדשתי בתוך בני ישראל"¹⁰, ובמרגלים
 שהיו עשרה כתוב¹¹
 "מתוך העדה" - למדים
 מכך שדבר שבקדושה
 הוא בעשרה יהודים
 דוקא. באחת משיחותינו
 הקדושות¹² מעיר כ"ק
 אדמו"ר מהור"י צ"ע,
 מדוע ענין זה ש"עדה"
 הכוונה לעשרה, למדו
 רבותינו ז"ל מה"תוך" של
 העדה הרעה של
 המרגלים, עליהם כתוב¹⁴
 "הבדלו מתוך העדה
 הרעה הזאת"? והוא אומר שם, שמשה רבנו הזהיר "הבדלו" על
 המקיף של הרע, שכן את הפנימי היה בכוחו לתקן, במילא יש
 לומר שגם בקדושה הכוונה כאן למקיף של קדושה, כלומר
 שבעדה של עשרה מיתוסף אור מקיף של קדושה המובדל
 לגמרי מהאור השורה על פחות מעשרה. ועל זה - על
 ההשראה של קדושה הנמשכת עלידי עסק התורה והמצוות
 בעשרה, נאמר¹³: "בקרבת קדוש", - שבחינת "קדוש" שבעצם
 היא קדוש ומובדל - נמשכת "בקרבת", בפנימיות, בבני ישראל.
 וכפי שמפרש בשיחה הקדושה האמורה, שלעיל מדובר
 כשהאור נמשך בבחינה של מקיף, ועתה כשהוא מביא את
 הפסוק "בקרבת קדוש" הכוונה היא כפי שהמקיף נמשך

יום חמישי י"ח תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קלו, וההפרש שבין השראה... עד עמ' קלו, עמלה בת.

הקדוש-ברוך הוא לנפשו של יהודי המחפש את ה', החיפוש
 יכול להיות בעבודת התפלה שלפני תורה, או בתורה עצמה,
 כפי שהוא אומר בחלק
 הראשון של ספר ה"תניא"
 סוף פרק ל"ז, ש"קורא
 בתורה" זה כמו בן הקורא
 לאביו שיבוא אליו ויהיה
 אתו יחד, ולכן נקראת
 התורה "אור",
 ש"מאיר": "עמ' אור בשלמה"¹⁸, - שזה מוסב על אור

וההפרש שבין השראה לקביעות שכר - בין השראה של
 קדושה שנעשית על ידי תורה בציבור, לבין קביעת שכר
 שנעשה על ידי תורה של
 יחיד, מוכן למביני מדע.
 כי קביעת שכר הוא,
 ש"מאיר" ה' לנפש
 תדרשנו, באור תורתו,
 שהיא מעמ' לבושו¹³
 ממש, - שהקדוש-ברוך
 הוא מתעטף ומתלבש בתורה - ועל ידי לבוש זה מאיר

אגרת הקדש

וההפרש שבין השראה לקביעות שכר

מוכן למביני מדע. כי קביעת שכר הוא ש"מאיר" ה'

לנפש תדרשנו, באור תורתו, שהיא מעמ' לבושו ממש

ולכן נקראת התורה אור שנאמר עוטה אור בשלמה

התורה "אור", ש"מאיר": "עמ' אור בשלמה"¹⁸, - שזה מוסב על אור

9. ברכות כא, ב. 10. אמור כב, לב. 11. קרח טז, כא. 12. ספר השיחות תש"ד ע' 29. 13. ישעי' יב, ו. 14. פרק ג' משנה ב'. 15. איכה ג, ח. 16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ידועה הקושיא בזה, דבאבות שם (מ"ב) שנים שיושבין ואין ביניהם ד"ת שכינה שריו" ביניהם. וייל ע"פ משנת באוה"ת עקב ע' תקמב. ברכות ו, א. במגן אבות סוף ח"ו 1) גירסת אחרת באגה"ק זו. 2) ע"פ הבי' שם (כנראה לקוח מהצ"צ) - יש לתרץ הנ"ל. ראה גם תניא מהדו"ק ע' רסא הערה 13 שורה 48. 17. תהלים קד, ב. 18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ככ"מ מובא ע"ז הכתוב כי נר מצוה ותורה אור - אבל כאן הכוונה להביא ראי' ש"מאיר ה'" ע"י תורה אור, "אור תורתו" כמו שע"י "שלמה" מתגלים כמה ענינים דהמלוכש בה. [ולכן נק' אור - שזהו עליו לגבי תורה אור מצ"ע - מפני שהוא שלמה שע"י

הקדוש־ברוך־הוא עצמו] ואורו, בְּהַגְלֹתוֹ – כשאור ה' 18
מתגלה מִמַּעַטָּה לְבוֹשׁוֹ שֶׁהִיא הַתּוֹרָה, וַיֵּצֵא כְּבָרְק חָצוֹ, – 19
אור כזה שהתחלתו יוצא מלבוש התורה כחץ של ברק לנפש¹⁹. 20
וְזוֹ הִיא קְבִיעַת שֹׁכֵר הַתּוֹרָה, הַקְּבוּעָה תָּמִיד בְּנֶפֶשׁ עֲמֻלָּה 21
בָּהּ. – הרי שהשכר של 22

תורה קבוע תמיד בנפש, 23
לא רק בעולם הבא 24
כשיהיה שכר המצוה 25
ש"בהאי עלמא ליכא"²⁰ 26
(שאינו ניתן בעולם הזה), 27
אלא תמיד, גם בהיות 28
הנשמה בגוף, קבוע בה 29
שכר זה של תורה, זה 30
שכר ואור מוגבלים 31
שיכולים "להתפס" בנפש 32
גם כשהיא מלוכשת בגוף, לכן אומרים, גם כשאחד יושב ולומד 33
תורה קבוע לו הקדוש־ברוך־הוא שכר. 34

אגרת הקדש

והנפש היא בעלת גבול ותכלית בכל כחותיה לכן
גם אור ה' המאיר בה הוא גבולי מצומצם ומתלבש
בתוכה וע"כ יתפעל לב מבקשי ה' בשעת התפלה
וכיוצא בה כי בו ישמח לבם ויגיל אף גילת ורנן
ותתענג נפשם בנועם ה' [נ"א על ה'] ואורו בחגולות
ממעטה לבושו שהיא התורה ויצא כברק חצו וזו
היא קביעת שכר התורה הקבועה תמיד בנפש עמלה

1 התורה שהוא "לבוש" (שלמה), מפני שהוא בהגבלה, וְהַנֶּפֶשׁ
2 הִיא בְּעֵלְת גָּבּוּל וְתִכְלִית בְּכָל כַּחוֹתֶיהָ, – כלומר, גם בכמות
3 וגם באיכות, כל כוחות הנפש הם מוגבלים, וכיוון שהואור
4 המאיר לנפש צריך להתקבל בתוך כוחות הנפש, מן ההכרח הרי
5 שגם האור יהיה מוגבל.
6 ובלשון רבנו הזקן: לָכֵן גַּם
7 אור ה' הַמֵּאִיר בָּהּ –
8 בנפש, הוּא גָּבּוּל, 1
9 מִצֻּמְצָם, וּמִתְלַבֵּשׁ 2
10 בְּתוֹכָהּ, – בתוך הנפש, 3
11 שהנפש תופסת את אור 4
12 ה' בפנימיות, וְעַל כֵּן – 5
13 ולכן, וְיִתְפַּעַל לֵב מִבְּקִשֵּׁי 6
14 ה' בְּשַׁעַת הַתְּפִלָּה 7
15 וְכִיּוֹצֵא בָּהּ, כִּי בּוֹ 8
16 יִשְׂמַח לָבָם, וְיִגֵּל – בגילה גלויה, המתבטאת ב־אֵף גִּילָת
17 וְרִנָּה, וְיִתְעַנֵּג נַפְשָׁם בְּנוֹעָם ה' [נָסַח אַחֵר: עַל ה' – על

יום שישי י"ט תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קלו, אבל ההשראה היא... עד עמ' 272, ממציאותו לגמרי.

59 גם בהשראת השכינה שעל ידי תורה של רבים – הרי עיקר
60 האור הוא גם כן באופן מקיף. שכן, זה אור שבבחינת בלי־גבול
61 שיכול להתקבל בנפש רק באופן של מקיף. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב²¹:
62 "וַיְהִי נֹעַם ה' עֲלֵינוּ, וַיַּעֲשֶׂה יְדֵינוּ כוֹנֵנָה עֲלֵינוּ", כְּלוֹמֵר, 62
63 כִּי "נֹעַם ה'" אֲשֶׁר 63

הופיע ב"מעשה 64
יְדֵינוּ"²², בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה 65
וְהַמִּצְוֹת, דְּאוֹרֵיתָא 66
וְכָרְשָׁא־בְרִיד־הוּא כְּלָא 67
חֵד – שהתורה והקדוש־ 68
ברוך־הוא הם דבר אחד 69
לגמרי, וַיִּתְּבוֹנֵן וַיִּשְׁרָה 70
עֲלֵינוּ מִלְּמַעְלָה, – 71
"עֲלֵינוּ", מַעֲלִינוּ, בְּבַחֲיַת 72
מִקִּיף, לְהִיּוֹתוֹ בְּלִי גָבּוּל 73
וְתִכְלִית וַאֲיֵנוּ מִתְלַבֵּשׁ 74
בְּנֶפֶשׁוֹ וְשִׁכְלָנוּ, וְעַל כֵּן 75
– ולכן, אֵין אֲנוּ מְשִׁיגִים 76
בְּשִׁכְלָנוּ הַנְּעִימוֹת 77
וְהַעֲרֻבוֹת מִ"נֹעַם ה'" 78
וְזוֹ הַשְּׂכִינָה – שהוא, בְּלִי גָבּוּל וְתִכְלִית, אֲשֶׁר מִתְּבוֹנֵן 79
וְשׁוֹרָה עֲלֵינוּ ב"מַעֲשֶׂה יְדֵינוּ", בְּתוֹרָה – הַנְּלֻמָּדָה, וּמִצְוֹת – 80
הַנְּעוֹשׂוֹת, בְּרָבִים דְּרָקָא. – שדוקא בתורה ובמצוות שברבים, 81
ישנה השראה מאור בלי גבול, וְעַל זֶה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ 82

אגרת הקדש

אבל ההשראה היא הארה עצומה מאור ה'
המאיר בה בלי גבול ותכלית ואינו יכול להתלבש
בנפש גבולית כ"א מקיף עליה מלמעלה מראשה ועד
רגלה כמו שאמרו חז"ל אבל בי עשרה שכינתא
שריא כלומר עליהם מלמעלה כמ"ש ויהי נועם ה'
עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו כלומר כי נועם ה'
אשר הופיע במעשה ידינו בעסק התורה והמצוות
דאורייתא וקוב"ה כולא חד יתכוון וישרה עלינו
מלמעלה להיותו בלי גבול ותכלית ואינו מתלבש
בנפשנו ושכלנו וע"כ אין אנו משיגים בשכלנו הנעימות
והעריבות מנועם ה' וזו השכינה בלי גבול ותכלית
אשר מתכוון ושורה עלינו במעשה ידינו בתורה
ומצוות רבים דוקא. וע"ז ארו"ל שכר מצוה כהאי

35 אָבֵל הַהִשְׁרָאָה – השראת השכינה, מה שאומרים "שכינה
36 שרויה ביניהם", הִיא הָאֵרָה עֲצוּמָה מְאֹד ה' הַמֵּאִיר בָּהּ –
37 בנפש עצמה, לא בכוחות הנפש שהם מוגבלים, כִּי־אֵם בנפש
38 עצמה, בְּלִי גָבּוּל וְתִכְלִית, וַאֲיֵנוּ יָכוֹל לְהִתְלַבֵּשׁ – בפנימיות,
39 בְּנֶפֶשׁ גָּבּוּלִית – בנפש
40 מוגבלת, כִּי־אֵם –
41 בבחינת של אור מִקִּיף 9
42 עֲלֵיהָ מִלְּמַעְלָה מְרִאשָׁה 10
43 וְעַד רִגְלָהּ, – מהמדריגה 11
44 העליונה שבנפש עד 12
45 למדריגה התחתונה, שכל 13
46 כוחות הנפש מוקפים 14
47 ב"אור ה'" הבלתי מוגבל, 15
48 כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֲזוֹנֵי²³: 16
49 "אָבֵל בִּי עֲשֶׂרָה 17
50 שְׂכִינָתָא שְׂרִיא", – על 18
51 כל עשרה יהודים שורה 19
52 שכינה, כְּלוֹמֵר, עֲלֵיהֶם 20
53 מִלְּמַעְלָה, – הרי על־דרך 21
54 שרבותינו ז"ל אומרים
55 בענין השראת השכינה השורה על כל בני ישראל, גם כשאין
56 הם לומדים תורה (כפי שיסביר להלן), שם הרי ודאי שהכוונה
57 היא להשראה בבחינת מקיף, וכפי הלשון "אכל", "על כל",
58 שעליהם בבחינת מקיף מאירה השראת השכינה, על־דרך־זה

יתגלה ה'). ועיין הצ"צ עה"פ עוטה אור". 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אגה"ק סו"ס טו שזהו ממקור כו". 20. קידושין לט, ב. 21. תהלים צ, יז. 22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע הפי' ב"מעשה ידינו" שזהו "עסק התומצ"צ".

1 וְלֵאמֹר: "שֶׁכֶּר מְצוּחַ בְּהָאֵי עֲלָמָא לִיבָא", - שכר מצוה בעולם
 2 הזה - אין, שזה מוסב על האור וההתגלות הבלתי מוגבלת,
 3 הבאות על ידי מצוה - התגלות זו איננה בעולם הזה. שכן,
 4 העולם הזה הרי מתנהג בצורה מוגבלת - ולכן אין בעולם הזה
 5 התגלות אור בלתי מוגבל,
 6 כִּי אֵי אֶפְשָׁר לְעוֹלָם
 7 לְהַשִּׁיגוֹ, - את האור
 8 שהוא בלי גבול, כִּי־אֵם
 9 בְּהַתְּפַשְׁמוֹת הַנֶּפֶשׁ
 10 מִתְּהוֹמָה. - אז, כשאין על
 11 הנפש ההגבלות שמן
 12 הגוף, בכוח הנפש להשיג
 13 התגלות שבלי גבול, וְאֵפֶן
 14 גַּם זֹאת - שבכוח הנפש
 15 להשיג זאת אז - הרי זה
 16 עַל דֶּרֶךְ הַחֶסֶד, - הרי זה
 17 חסד מהקדוש־ברוך־הוא
 18 שנותן הכוח לנפש "לתפוס" התגלות כזו, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב²³: "וְיִלָּךְ
 19 ה' חֶסֶד, כִּי אֶתָּה תִשְׁלַם לְאִישׁ כְּמַעֲשָׂהוּ"²⁴, - שתשלם
 20 השכר לפי מעשי האדם הוא חסד מהקדוש־ברוך־הוא, וְכִמּוֹ
 21 שְׁאֵמְרוּ רַ"ן²⁵, שֶׁהַקְדוּשָׁה־בְּרוּךְ־הוא נֹתֵן כַּח בְּצַדִּיקִים כו'.
 22 - לקבל את שכרם לעתיד לבוא. שכן, השכר הוא הרי בלתי
 23 מוגבל, וכדי שהנשמה שהיא מוגבלת - גם אחרי שהיא
 24 מתפשטת מהגוף ואין עליה הגבלות הגוף - תוכל לקבל שכר
 25 שהוא בלתי מוגבל, צריך הקדוש ברוך הוא להעניק לה כוח על
 26 כֹּךְ. מִה־שְּׁאִין־בֵּן בְּמִלְאָכִים²⁶, - שאין בכוחם לקבל התגלות
 27 בלתי מוגבלת, כְּמוֹ שֶׁשִּׁמְעָתִי מְרֻבֹּתִי, - הכוונה על הבעל־
 28 שם־טוב והמגיד ממזריטש, כִּי אֵלּוֹ נִמְצָא מִלְאָךְ²⁷ אֶחָד²⁸
 29 עוֹמֵד בְּמַעֲמַד עֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל בִּיחָד, - הרי זה רק מה
 30 שעשרה יהודים נמצאים יחד - ש"אכל בי עשרה שכינתא
 31 שריא" - שורה הרי שם השכינה, אֵפֶן שְׂאִינִם מְדַבְּרִים בְּדַבְּרֵי
 32 תוֹרָה - תַּפֵּל עָלָיו אֵימָתָהּ וּפְחַד בְּלִי גְבוּל וְתַכְלִית,
 33 מְשַׁכֵּינָתָא דְשְׂרִיא עָלֵיהּ, - מהשכינה השורה עליהם, עַד
 34 שֶׁהִיא מְתַבַּטֵּל מִמְּצִיאוֹתָיו לְנִמְרִי. - מצד הביטול והפחד
 35 הגדולים שהיתה משרה עליו השראת השכינה השורה על

אגרת הקדש

עלמא ליבא כי אי אפשר לעולם להשיגו כי אם
 בהתפשטות הנפש מהגוף ואף גם זאת על דרך
 החסד כמ"ש ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש
 כמעשהו וכמו שארז"ל שהקב"ה נותן כח בצדיקים
 כו'. משא"כ במלאכים כמו ששמעתי מרבותי כי
 אילו נמצא מלאך אחד עומד במעמד עשרה מישראל
 ביחד אף שאינם מדברים בדברי תורה תפול עליו
 אימתה ופחד בלי גבול ותכלית משכינתא דשריא
 עליהו עד שהיה מתבטל ממציוותו לגמרי

עשרה מישראל יחד למרות שאין הם עוסקים בשעת מעשה
 בתורה²⁹. בספר השיחות תש"ד³⁰ מביא כ"ק אדמו"ר מהור"י צ
 נ"ע, כשאביו למד אתו אגרת קדושה זו בפעם השניה, הרי
 בשעה שהגיע למה שרבנו הזקן מדבר אודות מעלת הנשמות
 לגבי מלאכים, ומסיים
 "כמו ששמעתי מרבותי"
 וכו' - דיבר הרבי
 (מהורש"ב) נ"ע אודות
 הלשון "ששמעתי מרבותי"
 - שלעיל ב"תניא" פרק
 ל"ה (בהגדה) כתוב הלשון
 "ששמעתי ממורי", ואילו
 כאן הוא אומר הלשון
 "ששמעתי מרבותי", והוא
 אמר על כך: "ששמעתי
 ממורי" הוא מתכוון להוד
 כבוד קדושת הרב המגיד
 ממזריטש, ו"ששמעתי מרבותי" הכוונה למורנו הבעל־שם־טוב
 והרב המגיד ממזריטש. לאחר מכן, אומר שם כ"ק אדמו"ר
 מהור"י צ נ"ע, אמר הוד כבוד קדושת אאמו"ר (אדוני אבי מורי
 ורבי), שאלו הן מההלכות שלומדים בגן־עדן אודות מעלת
 הנשמות לגבי מלאכים, כפי שהם (המלאכים) מתבטלים מ"אור
 הוי"ו" ששכינתא שריא (שהשכינה שורה) במעמד עשרה
 מישראל, למרות שאין הם מדברים בדברי תורה, והוא - ממשיך
 כ"ק אדמו"ר מהור"י צ נ"ע לספר - סיפר לי שמונה סיפורים
 בנוגע להלכות שלומדים בגן עדן, וסיים: וכל זה הוא ב"תניא"
 הקדמה לכך, לעשות קביעות בכל יום ללמוד "עין יעקב", שהוא
 אומר על כך שרוב סודות התורה מוסתרים בו וזה מכפר על
 עוונות האדם. להלן³¹ הוא מביא שם, שהרבי (מהורש"ב) נ"ע
 אמר לו גם אז, שלחסידיים מלפנים היתה קביעות בחוק לימודם
 (בלימודים שהיו לומדים כל יום כחוק בל יעבור), שנוסף על
 השיעורים במשניות, עמוד גמרא ותניא, היו גם לומדים פסקא
 ב"עין יעקב", ועל־כל־פנים הלכה אחת בקיצור שולחן ערוך שני
 סעיפים³², אם היה זה סעיף גדול היו לומדים באופן כזה שהיה
 זה הלכה אחת, ועל פי רוב הלכה אחת חלוקה בשני סעיפים,

23. תהלים סב, יג. 24. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דלכאורה באם זהו כמעשהו - מהו החסד - אלא שזהו שיכול לקבלו".
 25. סנהדרין ק, ב. 26. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שלא ניתן להם הכח". 27. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע שהרי מלאכים
 מעלים התפלות גם דצבור". 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע - הכוונה?". 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "והא דהעשרה
 אינם בטלים כו' ואינם בפחד כו' עכצ"ל משום דלא חזי אפילו מזליהו (דא צ"ל בחרדה וכמרו"ל בחברי דניאל [מגילה ג, א]),
 ומוכרח להיות כן דאם לאו - בטלה הבחירה כמובן ממצב חברי דניאל. והתועלת דשכינתא שריא - סיוע (בהעלם) להעבודה". 30. ע'
 97-98. 31. ע' 101. 32. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צע"ג אם אינו טה"ד: (1) לא ה' נפוץ לימודו ברוסיה אפילו בדורות האחרונים.
 (2) ע"פ רוב כל סעיף - ה' בפ"ע. (3) נדפס לראשונה - בסוף ימי הצ"צ ומחוץ לרוסיה. (4) שו"ע אדה"ז נדפס בתחלת נשיאות
 אדהאמ"צ, ובטח נקבעו שיעורים בו מאז. וה"ז לימוד ה' פסקות. ומה יגרום לשנות ולהחליף? !".

יום שבת קודש כ' תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 272, וע"כ רע בעיני... עד עמ' 272, כמ"ש בזוה"ק.

- 1 וְעַל כֵּן, – ולכן, רע בְּעֵינֵי הַמַּעֲשֶׂה³³ אֲשֶׁר נַעֲשָׂה תַּחַת
2 הַשֶּׁמֶשׁ בְּכָלֵל, – כלומר, באלה שעוסקים בעסק או בעבודה,
3 שהם ענינים שתחת השמש (לא כמו תורה שהיא "לעילא מן
4 שמשא", למעלה מן השמש), הרי גם כשהם עושים מה שהוא
5 אומר להלן, שלפני
6 התפלה או אחרי התפלה,
7 אין הם לומדים תורה,
8 אלא זה נעשה מושב
9 לצים – הרי זה "רע
10 בעיני", וּבְפֶרֶט בֵּין אֲחֵי
11 וְרַעֲי תַנְגְּשִׁים אֶל ה' ³⁴,
12 "תַּנְגְּשָׁה – זו תַּפְלָה"³⁵,
13 – כלומר אלה העוסקים
14 בעבודת התפלה, וְאַחֲרֵי
15 הַתַּפְלָה או לְפָנֶיהָ
16 נַעֲשֶׂה "מוֹשֵׁב לְצִיִּים"³⁶,
17 רַחֲמֵנָא לְצִלָּן, כְּמוֹ
18 שְׁאֲמְרוּ רַז"ל³⁷: "שְׁנֵי
19 שְׂוֹשְׁבֵין וְאֵין בִּינֵיהֶם
20 דְּבְרֵי תוֹרָה כּו', – הרי
21 זה מושב לצים, וְאֵם
22 נַעֲשֶׂה "מוֹשֵׁב לְצִיִּים"³⁸
23 בְּעֶשְׂרָה, – מישראל,

- עֲבָרָה בְּרַבִּים – דוֹחֵק כָּל שְׁעוֹר קוֹמָה שֶׁל יוֹצֵר בְּרִאשִׁית
כְּכִיכּוֹל³⁹, כְּמוֹ שְׁאֲמְרוּ רַז"ל⁴⁰: "אֵין אֲנִי וְהוּא וְכו'", –
יכולין לדור בעולם, הרי שהוא דוחה את השכינה לגמרי,
שאין היא יכולה לשרות שם. אֶלָּא שֶׁ"מֶלֶךְ אֲסוּר בְּרַחֲמִים"
כּו' ⁴¹. – השכינה היא
באופן של "אסור" –
בקשורה נגד רצונה שלא
לשרות במקום כזה – הרי
יש בכך משום עלבון
וקלון לשכינה הנמצאת
שם באופן של "מלך
אסור וכו'". אֶבְל "וְי
לְמֶאֱנָן דְּדַחֲקִין
לְשִׁכְנֵתָא כְּדִ יוֹקִים לָהּ
קְדִישָׁא בְּרִידֵיהּ, – וְי
לאלה ש'דוחקים' את
השכינה, כאשר הקדוש
ברוך הוא יקים אותה,
וְיִימָא לָהּ: – ויאמר לה:
"הַתַּנְגְּרִי מַעֲפָר קוּמִי
וְגו' ⁴²", וְעַל תַּלַּת מְלִין
מִתְּעַבְבִי יִשְׂרָאֵל
בְּגִלּוּתָא: – על שלשה
דברים מתעכבים בני ישראל בגלות: עַל דְּדַחֲקִין לְשִׁכְנֵתָא,
עַל שֶׁהֵם מַצִּירִים לְשִׁכְנָהּ, וְעַל דְּעֶבְדִּין קָלְנָא בְּשִׁכְנֵתָא
– ועל שגורמים קלון לשכינה, וְכו', כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּפֶהֱר
הַקְדוּשָׁה⁴³.

אגרת הקדש

וע"כ רע

בעיני המעשה אשר נעשה תחת השמש בכלל ובפרט
בין אחיי ורעיי הנגשים אל ה' הגשה זו תפלה ואחר
התפלה או לפני נעשה מושב לצים ר"ל כמו שארז"ל
שנים שיושבין ואין ביניהם ד"ת כו' ואם נעשה מושב
לצים בעשרה דשכינתא שריא עלייהו אין לך עלבונא
וקלנא דשכינתא גדול מזה רחמנא ליצילן ואם אמרו
רז"ל על העובר עבירה בסתר שדוחק רגלי השכינה
ח"ו העובר עבירה ברבים דוחק כל שיעור קומה של
יוצר בראשית כביכול כמ"ש רז"ל אין אני והוא וכו'
אלא שמלך אסור ברהמים כו'. אבל ווי למאן דדחקין
לשכינתא כד יוקים לה קודשא ב"ה ויימא לה התנערי
מעפר קומי וגו' ועל תלת מילין מתעכבי ישראל
בגלותא על דדחקין לשכינתא ועל דעבדין קלנא
בשכינתא וכו' כמ"ש בזוה"ק.

- 24 דְּשִׁכְנֵתָא שְׂרִיא עֲלֵיהּ – שהשכינה שורה עליהם, אֵין לָךְ
25 עֲלִבּוֹנָא וְקָלְנָא דְּשִׁכְנֵתָא – עלבון וקלון השכינה, גְּדוֹל
26 מִזֶּה רַחֲמֵנָא לְצִלָּן, וְאֵם אֲמְרוּ רַז"ל³⁷ עַל הָעוֹבֵר עֲבָרָה
27 בְּפֶתֶר שֶׁ"דוֹחֵק רַגְלֵי הַשִּׁכְנָה" חֲסִידֵי שְׁלוֹם, – הרי, הָעוֹבֵר

33. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ל' הכתוב - קהלת ב, יז". 34. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה פרש"י יתרו יט, כב. ותפלות במקום קרבנות תקנום". 35. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ב"ר פמ"ט. פרש"י עה"פ". 36. אבות פרק ג' משנה ב'. 37. קידושין לא, א. 38. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה ע"ח ש' השמות פ"ז. יהל אור ע' תקענ ואילך". 39. סוטה ה, א. 40. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מאגה"ת רפ"ז". 41. כמ"ש בישעי"ב, נב, ב. 42. ח"ג עה, ב.

המשך ביאור למסכת תמיד ליום שלישי עמ' א

5 והכבש, וְלֹא הִיָּה לֹחֵק נֵר בְּיָדוֹ לְהַאִיר לוֹ הַדֶּרֶךְ, אֶלָּא הִיָּה מְחַלֵּף
6 לְאֹר הַמַּעֲרָבָה שֶׁעַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ. וְשֹׁאֵר הַכֹּהֲנִים לֹא הָיוּ רוֹאִין אוֹתוֹ,
7 מאחר והכבש שהוא גבוה הרבה מפסיק ביניהם.

1 את מקום המחנה ואמרו לו, וְהָרִי הַמִּחְתָּה נִתְּנָה בְּמַקְצֵעַ – בקרן
2 זוית שבין הַכֶּבֶשׁ לְמִזְבֵּחַ, בְּצֶד מַעֲרָבוֹ שֶׁל כֶּבֶשׂ וּדְרוֹמוֹ שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ
3 [ראה איור ג].
4 ובשעה שזדיה נכנס ליקח המחנה, אֵין אָדָם נִכְנָס עִמּוֹ לְבִין הָאוֹלָם

יום ראשון

יום רביעי

יד תשרי, ערב חה"ס

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, רביעי עם פירש"י.

תהלים: עב"עו.

תניא: אך האמת . . . יאהב ה' וכו'.

ערוב תבשילין.

אין מוסיפין על שתי ערבות, מזה-שאיין-בן בהדסים.

מהדרים לאגוד הלולב בספכה ובערב יום-טוב. על הלולב שתי כריכות - ומשתדלים ששתיהם תהיינה מכסות בהדסים וערבות, גם כריכה העליונה במוצט על-כל-פנים - ומלבד זה שלש כריכות שבהם אוגד ההדסים והערבות עם הלולב, שלש אלו במשך טפח אחד.

יום שני

יום חמישי

טו תשרי, א דחג הסוכות

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, חמישי עם פירש"י.

תהלים: עז"עח.

תניא: וכמו אב . . . הדינין נס"ו.

בשנותנים הדי' מינים לאחר לברך עליהם, אומרים בפרוש שהוא במתנה על מנת להחזיר, ובפרט ביום ראשון. והוא תועלת לנותן ולמקבל. הורה אדוני אבי מורי ורבי [הרש"ב] שיתחילו ברכת שהחנינו בשהלולב בידו אחת והאתרוג בשניה.

הפסוקים כי אמת י גו' - רק בהושענא-רבא.

גם ביום מברכים "לישב בספכה" אחר קדוש ולא אחר המוציא.

ההנהגה בעת ברכת כהנים (פנזכר לעיל יום ב' דחג השבועות), אנו יודעים על-ידי-זה שרבונו הזקן היה לוקח את ה"צמח צדק" קדם חתנתו תחת טליתו לנשיאת כפים.

יום שלישי

יום שישי

טז תשרי, ב דחג הסוכות [בחול"ל]

ה'תש"ד

בקדוש הלילה: שהחנינו, ואחר-כך לישב בספכה. במתנה אין אומרים הודו, אבל אומרים פתח אליהו.

שיעורים. חומש: ברכה, ששי עם פירש"י.

תהלים: עט"פב.

תניא: אהובי . . . או"נ מלו"נ.

הצ"צ סיפר: תקס"ט האבען מיר געהערט פון זיידען דעם זעקסטען מאל דעם ושבתם מים - הראשון - פון לקו"ת, און עס איז געווען ע"ד ווי די גמרא זאגט (ירוש' סוכה פ"ה ה"א) שמשם שואבים. יונה האט מקבל געווען בשמחת בית השואבה גילוי הנבואה, מיר האבען מקבל געווען עד אין סוף, דער סוף איז אז משיח וועט קומען, שנעוץ תחלתן בסופן.

ה"צמח צדק" ספר: בשנת תקס"ט שמענו מהסבא [אדמו"ר הזקן] בפעם הששית את [המאמר] "ושאבתם מים" - הראשון - שב"לקוטי תורה", וזה היה בדומה למה שהגמרא אומרת (ירושלמי ספכה פרק ה' הלכה א') שממש שואבים. יונה [הנביא] קבל בשמחת בית השואבה את גילוי הנבואה, אנו קבלנו עד אין-סוף, הסוף הוא שמשיח יבוא, שנעוץ תחלתן בסופן.

יום
רביעי

שבת

יוז תשרי, שבת חוהמ"ס

ה'תש"ד

גם בשמחה ובצחלה.

שילום עליכם, אשת חיל, מזמור לדוד, דא היא סעודתא, ויתן לך - אומרים בלחש.
במוסף - "וימנחתם ונסכיהם" אחרי פסוקי כל יום ויום. בשבת אין אומרים הושענות.

שיעורים. חומש: ברכה, שביעי עם פירש"י.

תהלים: פג"ז.

תניא: כג. בגזירת . . . קלו כלל.

על-ידי העבודה דנסיונות מתגלה בחינת יחידה שבנפש, כמאמר "חבוקה ודבוקה בך" -
התקשרות הנשמה באלקות, ועל-ידי-זה - "טוענת עלך" - בקיום התורה ומצות במסירת נפש,
הנה - "יחידה ליחידך" - שמתגלה בחינת יחידה שבנפש, דעל-ידי התגלות זו נהפך יחידה
שבנפש הבהמית לאלקות, שהוא ענין התקף בקיום התורה ומצות בחיות פנימי, ובהרגש תענוג
גדול והנאה מרבה בעבודת ה', ובכל עניני העולם הן ולא שוין אצלו בהשואה אמיתית, כי נלקח
ממנו התענוג וטוב טעם שבענינים הגשמיים.

יום
חמישי

יום ראשון

יח תשרי, ב דחוהמ"ס [בחול"ל]

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: פח"ט.

תניא: וההפך . . . קלו עמלה בה.

אומרים "אום אני חומה" וגם "אדון המושיע", אבל אין מקיפים אלא פעם אחת. אומרים תבת "הושענא"
הן בראש והן בסוף - באותם האותיות שאומרים השליח צבור בקול רם. בהשאר - אומרים רק פעם אחת.
מנהגנו להתחיל בקול רם מאות "ס" או "ע".
מדיקים לעשות הקף שלם, ומשלימים באות "ת".

יום
שישי

יום שני

יט תשרי, ג דחוהמ"ס [בחול"ל]

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, שני עם פירש"י.

תהלים: צ"ו.

תניא: אבל ההשאה . . . 272 לגמרי.

איתא [מובא בספרים], שכל השנה באמרו בשמונה-עשרה "ואת כל מיני תבואתה לטובה",
צריך לכוין לחטים למצה ואתרוג - במקום אחד נזכר מלבד הנ"ל גם זין לקדוש - ואז במילא
תהיה כל התבואה לטובה.

שבת
קודש

יום שלישי

כ תשרי, ד דחוהמ"ס [בחול"ל]

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, שלישי עם פירש"י.

תהלים: צז"ק.

תניא: וע"כ . . . כמ"ש בזה"ק.

בצת הנענועים צריך להגיע עד החוה, מקום שמכים באמירת "אשמנו".

אמר אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] באחת ההתנודות, שיש לומר שזהו כמו הענין שעל-ידי
הכבוד ראש שקדם התפלה, שמתמקמר בנפשו, על-ידי-זה דוקא יכול להיות אחר-כך התפעלות
המדות בתפלה.

מדוע צריך למכור כסותו כדי להדליק נר חנוכה? יום ראשון י"ד תשרי ה'תש"פ

הכתוב כאילו עשאה" (ברכות ו, א), מה שאין כן מצוה שהיא לצורך פרסום הנס לאחרים, אין מחשבתו מועילה לענין זה. ולכן לצורך מצות 'ארבעה כוסות' בפסח שהיא לפרסום נסי יציאת מצרים - חייב למכור את כסותו. ואם במצות ארבעה כוסות שהפרסום הוא רק לאנשי ביתו, ישנו חיוב זה, קל-יחומר למצות נר חנוכה שהפרסום הוא לרבים, כי "מצוה להניחו על פתח ביתו מבחוץ" (לעיל ה"ז) - שחייב למכור כסותו כדי להדליק.

וה'צפנת פענח' (להגאון הרונצ'ובי, בהלכה זו) כתב שהלכה זו מקורה מהמסופר (מגילה כז, ב) שאמו של רבי זכאי מכרה בגד כדי לקנות לבנה יין לקידוש, ורב הונא משכן את חגורתו ובכסף שקיבל קנה יין לקידוש. ואם כן, כל-שכן שבמצות נר חנוכה הקודמת לקידוש היום כיון "שיש בו זכרון הנס", צריך למכור את כסותו כדי שיוכל להדליק.

הלכות חנוכה פרק ד הלכה יב: אָפּלוּ אִין לוּ מָה יֵאכַל אֱלָא מִן הַצִּדָקָה - שׁוֹאֵל, אוּ מוֹכֵר כְּסוּתוֹ; וְלִזְקָתָהּ שְׁמֵן וְנֵרוֹת, וּמִדְּלִיק.

מנין למד הרמב"ם שעני המתפרנס מן הצדקה חייב למכור כסותו כדי להדליק נר חנוכה, הרי אין חיוב להוציא לצורך מצוה יותר מחומש אפילו אם היא מצוה עוברת (רמ"א א"ח סי' תרנז)?

וכתב המגיד משנה: הרמב"ם למד זאת מההלכה (הל' חמץ ומצה פ"ז ה"ז) שאפילו עני המתפרנס מן הצדקה אין פוחתין לו מארבעה כוסות בפסח משום 'פרסומי ניסא'. ואם כן, כל-שכן לענין הדלקת נר חנוכה הקודמת לקידוש היום (להלן ה"א) כי נר חנוכה יש בו משום 'פרסומי ניסא'.

וה'אבני נזר' (א"ח סי' תקא סק"ג) מוסיף ביאור: אין אדם חייב למכור כסותו כדי לקיים מצוה-עשה שהרי "חשב אדם לעשות מצוה, ונאנס ולא עשאה, מעלה עליו

האם אפשר לקדש אשה באתרוג של מצוה? יום שני ט"ו תשרי ה'תש"פ

יהא חייב מיתה, כי לאומר שהאתרוג כשר יש בו שווה פרוטה והקידושין חלים, ולאומר שהאתרוג פסול אינו שווה פרוטה ולא חלים הקידושין, ונמצא שחולק בדבר שמביא לידי כרת, אלא מכאן שרק דבר שיש בו שווי כספי מצד עצמו מועיל לקידושין, אבל אם שוויו הוא מצד המצווה אין הקידושין חלים. ולכן, מחלוקת על כשרות האתרוג אינה מביאה לידי כרת, כי לכל הדעות אין הקידושין חלים.

והחיד"א (ברכי יוסף א"ח סי' יג סק"א) דחה הוכחה זו: לעולם אפשר לקדש באתרוג השווה רק מצד המצוה, ועם זאת צדקו דברי הרמב"ם שאם המחלוקת היא אם האתרוג כשר או פסול אינו נעשה זקן ממרא. כי הדין כשלעצמו, אם האתרוג כשר או פסול, אין בו נגיעה לחיוב כרת, רק שכתוצאה מזה - בעקיפין "מתגלגל לבוא אחר כמה דברים לידי כרת", ובאופן כזה סובר הרמב"ם שאינו נעשה זקן ממרא (וכעין זה כתב הגר"א וסרמ"א ב'קונטרס דברי סופרים' סי' א סק"ח).

הלכות אישות פרק ד, הלכה יט: הַמִּקְדָּשׁ בְּפָחוֹת מִפְּרוּטָה, אֵינָהּ מְקַדֶּשֶׁת.

ה'משנה למלך' (מובא בשמו בספר 'בני חיי' סי' מ, אך אינו במש"מ לפנינו) הסתפק במקדש אשה באתרוג של מצוה שמצד עצמו אינו שווה פרוטה ורק בגלל שצריכים אותו למצוה דמיו יקרים, האם מקודשת בגלל שוויו מצד המצוה? והביא ראיה ששווי מצד המצוה אינו מועיל לקידושין, אלא צריך שהדבר יהיה שווה פרוטה מצד עצמו, מדין זקן ממרא. חכם מחכמי התורה החולק על בית דין הגדול והורה לעשות שלא כהוראתם, שחייב מיתה (הל' ממרים פ"ג ה"ד) בתנאי שחולק עליהם בדבר שחייב על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת, אבל אם חולק בשאר המצוות כגון שאמר להוסיף מין חמישי על ד' המינים או שחולק בענין כשרות של אתרוג או ציצית - "זה אומר פסול וזה אומר כשר... הרי זה פטור מן המיתה" (שם, פ"ד ה"ג). ואם אפשר לקדש אשה באתרוג השווה פרוטה רק מצד מצוותו - הרי גם אם חלק באתרוג אם כשר או פסול

טובת הנאה אינה ממון יום שלישי ט"ז תשרי ה'תש"פ

טובת הנאה ("שנותנה לכל כהן שירצה"), והרי היא כממונו כי 'טובת הנאה - ממון'!

ותירץ: אכן, טובת הנאה אינה ממון, והישראל יכול לאסור הנאתו על הכהן משום שהכהן הנוטל את התרומה מחזיק לו טובה על כך, וזו הנאה שנאסרת עליו, שהרי "אפילו ויתור אסור במודר הנאה" (נדרים לב, ב). כלומר, למודר הנאה אסור אפילו דברים שאדם מוותר עליהם, כגון לעבור דרך חצרו (לעיל פ"ו ה"א) כי הדבר נחשב הנאה, והנאה זו נאסרה עליו. וה'ים של שלמה' (ב"ק, פ"ט סי' סא) מבאר:

הלכות אישות פרק ה, הלכה ו: יִשְׂרָאֵל שֶׁקִּדֵּשׁ בְּתִרְוּמָה שֶׁהַפְּרִישׁ מִגִּרְוֹ, אֵינָהּ מְקַדֶּשֶׁת, שְׁחָרִי אִין לוּ לְמִכְרָה, וְאִין לוּ מָה אֱלָא טוֹבַת הַנְּהִי, לְפִי שְׁנוּתָהּ לְכָל כֹּהֵן שִׁירְצָה; וְטוֹבַת הַנְּהִי אֵינָה מִמּוֹן.

הקשה ה'כסף משנה' (הל' נדרים פ"ז ה"א): דברי הרמב"ם כאן שאין ישראל יכול לקדש בתרומה שהפריש מגרונו כי "טובת הנאה אינה ממון" סותרים לדבריו בהלכות נדרים (שם) שישראל האוסר הנאתו על כהן מסויים, אסור לכהן זה ליטול ממנו תרומות. ואף שהתרומה אינה של הישראל, יכול הוא לאסרה על כהן מסויים, כי יש לו בה

קכד הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

אף שטובת הנאה אינה ממון ואין ישראל יכול לקדש אשה בתרומה, יכול הוא לאסור את התרומה על הכהן בנדר, אף שאין בו דין ממון, כי לענין זה יש לו בעלות שהרי הכהן אינו יכול לקחת את התרומה בעל-כרחו של הבעלים (כמו שאסור לקחת מהבעלים דבר הפחות מ'ששה פרוטה').

וה'חתם סופר' (נדרים פה, א) כתב:

טובת הנאה אינה ממון כאשר אין זה ממון הן לנותן והן למקבל, אבל כאשר רק לבעלים אין זה ממון (אלא רק טובת הנאה) ואילו הכהן המקבל את התרומה יש לו בה הנאת ממון – נחשבת התרומה כממון הבעלים ואסורה על הכהן.

שליחות בדבר שהמשלח אינו יכול לעשותו יום רביעי י"ז תשרי ה'תש"פ

יום מלידת הבן, שאז נעשה ראוי לפדיון, אבל אינו יכול למנות שליח תוך שלושים יום כדי לפדותו אחר כך, כדין הגמרא שאי אפשר למנות שליח בדבר שאין בידו לעשות עכשיו.

אלא שה'דגול מרובה' (יור"ד שם) מסתפק: היות והאב יכול לתת את מעות הפדיון לכהן בתוך שלושים יום ולומר לו שבנו יפדה לאחר שלושים יום (ש"ע שם סי"ג) ייתכן שכן נחשב דבר שיכול לעשותו עכשיו, כדברי התוספות (הג"ל) שאם ביד האיש להביא עיסה ולומר שתהיה חלה על הקמח כשיהא נילוש - יכולה למנות שליח (וכן כתב האבנו נור יור"ד סי' שצה).

ולמעשה מסיק ה'דגול מרובה' שהאב הצריך ללכת לדרכו יכול למנות שליח אף קודם לשלושים יום, אפילו אם נאמר שהשליחות לא חלה בזמן שמינהו, כי על-כל-פנים נעשה אחר כך לשליחו מטעם 'זכין לאדם שלא בפניו'. ואין לחשוש שמא יש כאן 'חוב' לאב (לדעת הט"ז - כי מונע ממנו קיום המצוה בגופו), כי השליח אינו עושה זאת מדעת עצמו אלא בציווי של האב, וניכר שנוה לו הדבר ורוצה בו.

הלכות אישות פרק ט, הלכה ו: אין אדם עושה לו שליח לקדש לו אלא אשה שיכול הוא לקדשה בשעת השליחות.

כך היא מסקנת הגמרא (נזיר יב, ב) שאדם יכול למנות שליח בדבר שיכול לעשותו עכשיו, ואילו דבר שאינו יכול לעשותו עכשיו - אין בכוחו למנות שליח.

והקשו התוספות (שם ד"ה מ"ט): מעשים בכל יום שאישה אומרת לחברתה 'לושי לי קמח והפרישי חלה בעבורי', ואיך היא נעשית שליח לדבר והרי לפני הלישה אי אפשר להפריש חלה, כי אין מפרישים חלה מקמח (הל' בכורים פ"ח ה"א)? ותירצו: מאחר שניתן להביא עיסה מגולגלת ולומר 'עיסה זו תהא חלה על הקמח לכשיהיה נילוש', הרי הדבר בידה, וכל דבר שביד האדם לעשות אינו כמחוסר מעשה, ולכן יכולה למנות שליח על זה.

והנה, כתבו אחרונים (ט"ז וש"ך יור"ד סי' שה סק"א) שהאב יכול לפדות את בנו בכורו על ידי שליח. והוסיף ה'דגול מרובה' (שם) שזהו רק כשהאב ממנה את השליח אחר שעברו שלושים

יום חמישי י"ח תשרי ה'תש"פ נדר מפקיע שעבוד?

בקרבתו) הוא כעין הקדש, ויש בו קדושת הגוף ומפקיע את שעבוד המזונות, ולכן גם אם אינו מוותר על מעשי ידיה יכול הבעל להדיר את אשתו (והגמרא שביארה שחלות נדר הבעל שהדיר את אשתו היא משום שאמר 'צאי מעשה ידיך במזונותי' היא לפי דעת התנא החולק על ר"ב בן נורי). והרמב"ם פוסק כרבי יוחנן בן נורי, ולכן "מדיר את אשתו מליהנות לו" גם אם אינו אומר לה 'צאי מעשי ידיך במזונותיך'.

והקשה ה'לחם משנה': להלן (פי"ד ה"ו) כתב הרמב"ם, "אם אמר לה [לאשתו] תשמישי אסור עליך... לא נדר כלום... מפני שהוא משועבד לה". ולכאורה, הרי 'קונם' מפקיע מידי שעבוד? וביאר:

'קונם' מפקיע רק שעבוד ממוני כי הוא ניתן למחילה, שהרי אם התנה הבעל ואמר על מנת שאין לך עלי 'שאר וכסות' התנאי קיים (לעיל ה"ו), אבל אינו יכול לבטל חיוב 'עונה' שלא ניתן למחילה וגם 'קונם' לא יוכל להפקיע שעבוד זה.

הלכות אישות פרק יב, הלכה כג: המדיר את אשתו מליהנות לו... אם... התיר נדרו - תרי מוטב; ואם לאו - יוציא ויתן כתובה.

הבעל שהדיר את אשתו מליהנות מנכסיו, פוגע בחיוביו כלפיה, ולכן חייב לגרשה. ומקשה הר"ן (על הרי"ף):

משמעות הגמרא (כתובות ע, א) היא כי מאחר שהבעל משועבד לזון את אשתו אין הוא יכול להדיר את אשתו ממזונותיה אלא אם אמר לה 'צאי מעשה ידיך במזונותיך', היינו שאם הבעל מוותר על מעשי ידי האשה כדי שהיא תתפרנס מהם אין הוא צריך לתת לה מזונות, ואז יכול הנדר לחול ויהיה אסור לה ליהנות ממזונותיו.

ואס"כ למה הרמב"ם סתם את הדברים, ומשמע שגם אם לא ויתר לה על מעשי ידיה וממילא משועבד לזון אותה - יכול הבעל להדיר את אשתו ממזונותיו?

ומתיר: לדעת רבי יוחנן בן נורי (שם נט, ב) 'קונם' (היינו לאסור את הדבר

יום שישי י"ט תשרי ה'תש"פ מתי לימוד תורה קודם לנישואין?

ויבטל מן התורה - הרי זה מתיר להתאחר. מהלכה זו עולה שמותר להתאחר בקיום מצוות פרו-ורבו

הלכות אישות פרק טו, הלכה ב: אם היה עוסק בתורה ומרוד בה, והיה מתירא מלשא אשה כדי שלא יפריח במזונות

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ קכה

תורה ואחר כך ישא אשה, הרי שלדעת הרמב"ם יש לדבר קצבה ולאחר שלמד תורה צריך לישא אשה! ומבאר אדמו"ר הזקן, כי יש להבדיל בין סוגי הלימוד: ישנו לימוד של "כל ההלכות בטעמיהן בדרך קצרה, שהן פירוש כל התרי"ג מצוות בתנאיהן ודקדוקיהן ודקדוקי סופרים" (הל' ת"ת פ"ג ה"א), וללימוד זה אכן יש שיעור וקצבה, כמפורש במשנה (אבות ס"ה) "חמש שנים משנה וחמש שנים תלמוד", ולכן לימוד זה קודם לנשיאת אשה. אבל ישנו לימוד "להבין דבר מתוך דבר על ידי עיון ופלפול בעמקי ההלכות, שזהו ודאי דבר שאין לו גבול וקץ כדכתיב ארוכה מארץ וגו', הילכך אין לו ליבטל ממצוות-עשה דפרו ורבו בשבילה" (ק"א שם. ועיין שם שמוכח חילוק זה מדברי הרמב"ם עצמו בהל' ת"ת פ"א ה"א-ב).

כדי ללמוד תורה [בתנאי ש"לא יהיה יצרו מתגבר עליו", כדלקמן ה"ג (וראה ב"י לטור אבה"ע סי' א)]. וכתב הרא"ש (קדושין פ"א סי' מב): "וקיצבה לאותו לימוד לא ידענא, שלא יתכן שיתבטל מפריה ורביה כל ימיו. שלא מצינו זה אלא בבן עזאי שחשקה נפשו בתורה".

וכתב ה'בית שמואל' (אה"ע סי' א סק"ה) בדעת הרמב"ם "משמע דסבירא ליה באמת אין קצבה לדבר", ולכן כל אחד (ולא רק בן עזאי) "מותר להתאחר כל זמן שאין יצרו מתגבר עליו ואין לדבר קצבה". ולפי זה יתכן אפילו שאדם ילמד תורה כל חייו ולא ישא אשה כלל שהרי אין קצבה לדבר.

אך אדמו"ר הזקן (הל' ת"ת פ"ג ק"א סק"א) העיר על דבריו, כי "אשתמטתיה מה שכתב הרמב"ם בהלכות תלמוד תורה פ"א" והכוונה למה שכתב הרמב"ם שם (בה"ה) "לעולם ילמד אדם

שבת קודש כי תשרי ה'תש"פ

תקנת חכמים גוברת

שומעים? וכיון שקדושת בכורה היא מחמת מצות התורה ('דברי הרב'), ואילו קדושת עולה היא מנדבת האדם ('דברי התלמיד'), דברי הרב הם הקובעים.

וכן בענייננו: מתנת 'שכיב מרע' חלה מרצונו של האדם, ואילו מזון האשה והבנות הם על פי תקנת חכמים, ולכן המתנה לא חלה וזכויות האשה והבנות גוברות.

וב'אבני מילואים' (ק"א, יא) ביאר באופן אחר: לדעת הרמב"ם, זכות האשה והבנות קודמת בזמן לזכות מקבל המתנה, כמובן מדבריו בהלכות זכיה ומתנה (פ"ח הלכה ט) שם הביא דין זה, וביאר 'שהרי במיתתו נתחייבו הנכסים בכתובה ובמזונות, ואלו שנתן להם לא יקנו אלא לאחר מיתתו, הרי שזכות הכתובה חלה בשעת המיתה עצמה והיא קודמת ברגע אחד לזכות מקבל המתנה החלה רק לאחר המיתה, ולפי זה מה שכתב כאן 'הרי המתנה וחייב הנכסים באין כאחד' אינו בדקדוק, אלא עיקר כוונתו כמו שביאר שם שחייב הנכסים קודם למתנה.

הלכות אישות פרק יט, הלכה יג: נתן כל נכסיו במתנה לאחרים - הואיל ומתנת שכיב מרע אינה קונה אלא לאחר מיתתו, כמו שיתבאר - הרי המתנה וחייב הנכסים בתנאים אלו באין כאחד; ולפיכך אלתנותו ופגותיו נזונות מנכסיו.

כלומר, אילו זמן חלות המתנה היה קודם המיתה היו המקבלים זוכים במתנה קודם שיוזכו הבנות או האשה בנכסים לצורך המזונות, אך מאחר ומתנת שכיב מרע קונה רק לאחר מיתה, נמצא שהמתנה אמורה לחול באותו רגע שהאשה והבנות זוכות בנכסים, ולכן אין בכוחה לחול.

ויש להבין: מאחר ושתי הזכויות אמורות לחול כאחת, מדוע גובר כוח האשה והבנות על כוח מקבלי המתנה ואין אומרים 'יחלוקו'?

ומבאר ה'קצות החושן' (ס' רנב, א), על פי דברי הגמרא (תמורה כה, א) לגבי בכור בהמה שמרגע היוולדו הוא קדוש בקדושת בכורה, ואם אמר אדם ברגע הלידה שיתקדש לעולה אין דבריו חלים, שכן 'דברי הרב ודברי התלמיד - דברי מי

המשך ביאור למסכת תמיד ליום שבת קודש עמ' א

נשים, ולא היו בו אנשים. בעי' למיעבד קרבא בתייהו - רצה לעשות עמן מלחמה, אמרו לו הנשים שהיו שם, איזו תועלת תהיה לך אם תלחם עמנו, הרי אי קטלת לן - אם תצליח להורגנו, לא תהיה לך גדולה בזה, שהרי אמרו אנשי העולם, נשי קטל - שלא הרג אלא נשים, ואין זו גבורה. ואי קטילנא לך - ואם נצליח להורגך, יהא לך דבר זה לבזיון רב, לפי שאמרו אנשי העולם עליך, שאתה מלקא דקטלוהו נשי - מלך שהרגוהו נשים. קיבל אלכסנדרוס את דבריהם ולא הרע להם. לאחר מכן, אמר להן לנשים, אייתו לי נהמא - הביאו לי לחם לאכול. אייתו לי נהמא דהקמא אפתורא דהקמא - הביאו לי הנשים לחם של זהב על גבי שולחן מזהב.

1 - הבא עמך חמורים ממדינת לוב, דפרשי בהקמא - שהולכים הם
2 גם בחושך כמו באור, ואייתי קיבורי דמתני - והבא גם פקעות של
3 חבלים, וקמר בהאי ניסא - וקשור את ראש החבל בצד זה של הרי
4 החושך, במקום שעדיין אור, ואת שאר החבל החזק בידך, וכך
5 תלך אחרי החמורים ותעבור את הרי החושך, דכי אתית (באורקא)
6 נקמת בגייהו - כדי שכשתרצה לחזור, תאחז בחבלים אלו, ותלך
7 עד שתגיע למקום שנקשר, ואיתית לאתרך - וכך תגיע למקומך
8 בשלום.
9 מספרת הגמרא: עבד הכי - אכן כך עשה אלכסנדרוס ככל אשר
10 הורו לו, ואול - והלך למדינת אפריקי דרך הרי החושך. מָמָא -
11 הגיע לְהַהוּא מְחֻזָּא דְּבִלְוִיָּה נָשִׁי - למחוז אחד שכל תושביו היו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - י"ד כ' תשרי ה'תש"פ

יום ראשון י"ד תשרי ה'תש"פ

הלכות מגילה וחנוכה

פרק שלישי - הלכות חנוכה

(1) נבאר בו ענין הנס שארע בזמן החנוכה, בימי בית שני. וחיוב ההדלקה בשמנות הלילות. וקריאת ההלל בשמנות הימים. ונמשך לזה ביאור קריאת ההלל, וענינו בכל הימים הנקרא בהם, שהוא מדברי סופרים. ונתבאר בו גם כן כיצד היו קוראין אותו בזמן חכמי המשנה והתלמוד.

1 א. כְּבִית שְׁנִי, כְּשֶׁמֶלְכִי יוֹן גָּזְרוּ גְזֵרוֹת עַל יִשְׂרָאֵל²,
2 וּבְשָׁלוֹ דָתָם, וְלֹא הִנִּיחוּ אוֹתָם לְעֵסֶק בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת,
3 וּפְשָׁטוּ יָדָם בְּמִמּוֹנָם וּבְכַוְנוֹתֵיהֶם³, וְנִכְנְסוּ לְהִיכָל
4 וּפְרָצוּ בוֹ פְּרָצוֹת וְטִמְאוּ הַטְּהָרוֹת, וְצָר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל
5 מְאֹד מִפְּנֵיהֶם, וּלְחָצִים לַחֵץ גָּדוֹל; עַד שֶׁרַחֵם עֲלֵיהֶם
6 אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, וְהוֹשִׁיעַם מִיָּדָם וְהִצִּילָם. וְגָבְרוּ בְּנֵי
7 חֲשֹמוֹנָאִי, הַכֹּהֲנִים הַגְּדוֹלִים, וְהִרְגוּם, וְהוֹשִׁיעוּ
8 יִשְׂרָאֵל מִיָּדָם. וְהִעֲמִידוּ מֶלֶךְ מִן הַכֹּהֲנִים, וְחִזְקָה
9 מַלְכוּת לְיִשְׂרָאֵל יָתֵר עַל מַאתִים שָׁנָה, עַד הַחֲרָבָן
10 הַשְּׁנִי.

~ נקודות משיחות קודש ~

"...וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם".

הלשון "הכהנים הגדולים" קשה לכאורה, שהרי כהן גדול אחד בדור, ומה כוונתו כאן.

והביאור בזה: ידועה מחלוקת הרמב"ם והתוס' במי שרוצה למסור נפשו על עבירות שאינן משלוש העבירות החמורות שבתורה, היינו עבירות שדינן "יעבור ואל יהרג". לדעת הרמב"ם (הל' יסודי התורה פ"ה ה"ד) "כל מי שנאמר בו יעבור ואל יהרג ונהרג ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו".

אבל התוס' (במסכת עבודה זרה כז: ד"ה יכול) סברו שהרשות בידו לעבור, אבל "אם רצה להחמיר על עצמו אפי' בשאר מצוות הרשות בידו".

וכתבו הפוסקים (נמוקי" ס"פ בן סורר ועוד) שגם לדעת הרמב"ם כל מי שנאמר בו יעבור ואל יהרג "אם הוא אדם גדול וחסידי ירא שמים, ורואה שהדור פרוץ בכך, רשאי לקדש את ה' ולמסור עצמו אפילו על מצוה קלה, כדי שיראו העם וילמדו כו'".

במילה זו תירץ הרמב"ם את השאלה מאיזה דין לחמו בני חשמונאי ביוונים, שהרי אע"פ שבשעת השמד "יהרג ואל יעבור" בכל אופן, הרי זה רק אם כופין אותו לעבור על מצוות התורה, אבל לכאורה אין חיוב לצאת במלחמה נגד

מלכות הרשעה שגזרה גזירות אלה. לכך כתב הרמב"ם על בני חשמונאי "הכהנים הגדולים" שכיון שהיו "גדולים" במובן של "גדול וחסידי וירא שמים" שכתב ה'כסף משנה', היתה הרשות בידם למסור נפשם על דברים שהדור פרוץ בהם.

ובזה יבואר באורח פלא ענין נוסף, על פי דברי השל"ה שכל מועדי השנה יש להם שייכות לפרשיות החלות באותו הזמן, הרי שאותה השאלה ממש יש לשאול בפרשת וישב הנקראת בחנוכה בענין יוסף הצדיק, מאיזה דין הלך לראות את שלום אחיו בצאן, והרי ידע מדברי המלאך - "נלכה דותינה" שרוצים "לבקש לך נכלי דתות שימיתוך בהם".

ואם תמצא לומר שרצה למסור נפשו על כיבוד אב, ורש"י בחומש סובר כהתוס' הנ"ל ש"הרשות בידו", הרי ציווי יעקב ליוסף היה "והשבני דבר", והרי אם יהרגוהו לא קיים המצוה כלל, וא"כ הדרא קושיא מאיזה דין הלך יוסף לראות את שלום אחיו בצאן והכניס עצמו בסכנת נפשות. ומתוך שיוסף הלך דותינה מאותו הדין שנלחמו החשמונאים ביוונים. כי יוסף ראה ש"הדור פרוץ" בכיבוד אב, שהרי ראובן בבלל יצועי אביו, שמעון ולוי "עכרתם אותי" וגם כל שאר האחים אינם מתחשבים באביהם כלל ומוכנים להרוג את יוסף, מכאן מסיק יוסף שהדור פרוץ בכיבוד אב, ויש אפילו למסור את הנפש כדי שיראו וילמדו מצות כיבוד אב.

(על פי לקו"ש חלק ל"ה עמוד 173)

(2) "וחושך על פני תהום - זו מלכות יון, שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהם, שהייתה אומרת להם: כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל". (3) "אמר רבי יהושע בן לוי נשים חייבות בנר חנוכה שאף הן היו באותו הנס".

11 ב. וּכְשֶׁגָּבְרוּ יִשְׂרָאֵל עַל אוֹיְבֵיהֶם וְאַבְדּוּם, בְּחִמְּשָׁה
12 וְעֶשְׂרִים בְּחֹדֶשׁ כְּסָלוֹ הָיָה. וְנִכְנְסוּ לְהִיכָל, וְלֹא
13 מִצְאוּ שָׁמָּה טָהוֹר בְּמִקְדָּשׁ אֶלָּא פֶּה אֶחָד. וְלֹא הָיָה
14 בוֹ לְהִדְלִיק אֶלָּא יוֹם אֶחָד בְּלֵבָד, וְהִדְלִיקוּ מִמֶּנּוּ
15 גִּירוֹת הַמַּעֲרָכָה שְׁמוֹנָה יָמִים, עַד שֶׁכָּתְשׁוּ זֵיתִים
16 וְהוֹצִיאוּ שָׁמֶן טָהוֹר.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכשגברו ישראל על אויביהם ואבדום, בחמשה ועשרים בחודש כסלו היה...".

וקשה, כיון שלדעת הרמב"ם היה נצחון המלחמה בכ"ה בכסלו, נמצא, שהדלקת המנורה היתה בכ"ה בין הערביים כי גם לדעת הרמב"ם שהדלקה המנורה היתה גם ביום,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון י"ד תשרי - ספר זמנים - הל' מגילה וחנוכה קכו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה. בכל יום יום משמנות הימים אלו גומרים את
ההלל⁹. ומכרף לפניו: אשר קדשנו במצותיו וצונו
לגמור¹⁰ את ההלל; בין יחיד בין צבור. אף על פי
שקריאת ההלל מצוה מדברי סופרים¹¹, מכרף עליו
"אשר קדשנו במצותיו וצונו"¹², כדרך שמכרף על
המגלה ועל הערוב. שכל ודאי של דברייהם¹³
מכריזין עליו. אבל דבר שהוא מדברייהם ועקר
עשייתן לו מפני הספק, כגון מעשר דמאי¹⁴, אין
מכריזין עליו. ולמה מכריזין על יום טוב שני¹⁵, והם
לא תקנוהו אלא מפני הספק? כדי שלא יזלזלו
בוא¹⁶.

9 קורין את כל ההלל בלי דילוגים. 10 ורבי מאיר
מרטנברג נהג לומר "לקרוא את ההלל". 11 "והלל זה
מי אמרו? נביאים שביניהם תקנו להם לישראל שיהיו
אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא
תבוא עליהן, ולכשנאלין אומרים אותו על גאולתן".
12 "והיכן ציונו? רב אויא אמר מלא תסור".
13 מדרבנן. 14 שהפרשתו אינו אלא מספק שמא לא
הפריש עם-הארץ. 15 של גלויות. 16 אם יראו שלא
מכריזין על יום טוב שני, יקילו לעצמם לעשות בו מלאכה.

ו. ולא הלל של חנכה בלבד הוא שמדברי סופרים,
אלא קריאת ההלל לעולם מדברי סופרים בכל
הימים שגומרים בהן את ההלל¹⁷. ושמונה עשר
יום¹⁸ בשנה מצוה לגמור בהן את ההלל, ואלו הן:
שמונת ימי החג, ושמונת ימי חנכה, וראשון של
פסח, ויום עצרת. אבל ראש השנה ויום הכפורים
אין בהן הלל, לפי שהן ימי תשובה ויראה ופחד,
לא ימי שמחה ותרנה¹⁹. ולא תקנו הלל בפורים,
שקריאת המגלה היא ההלל²⁰.

17 וכן מפורש בתלמוד: "קריאת שמע דאורייתא - הלל
דרבנן". 18 בארץ ישראל. אבל בחוץ לארץ נוספו על
אלה שלושה ימים. 19 "אמר רבי אבהו: אמרו מלאכי
השרת לפני הקדוש-ברוך-הוא, רבונו של עולם מפני מה אין
ישראל אומרים שירה לפניך בראש השנה וביום הכפורים?
אמר להם: אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי
מתים פתוחים לפניו וישראל אומרים שירה לפני??"
20 ולפי זה חידש המאירי שאם אין לו מגילה, חייב לקרוא
הלל.

ז. מקומות שעושין יום טוב שני ימים, גומרים את
ההלל אחד ועשרים יום: תשעה ימי החג, ושמונה
ימי חנכה, ושני ימים של פסח, ושני ימים של
עצרת. אבל בראשי חודשים קריאת ההלל מנהג
ואינו מצוה²¹. ומנהג זה - בצבור, לפיכך קוראין
בדלוג²². ואין מכריזין עליו, שאין מכריזין על
המנהג. ויחיד לא יקרא כלל. ואם התחיל -
ישלים²³, ויקרא בדלוג כדרך שקוראין הצבור. וכן
בשאר ימי הפסח קוראין בדלוג²⁴, בראשי חודשים.

הרי אין מחנכין את המנורה אלא בהדלקת שבעה נרותיה
בין הערביים" ונמצא שהדלקת המנורה היתה אור לכ"ו,
ומדוע תיקנו חכמים להדליק המנורה באור לכ"ה.

והנה מלבד הדיון הארוך בזה באחרונים, יש לומר הטעם
בפשטות, שבקדשים היום הולך אחר הלילה, ולכן לא
תיקנו להדליק אור לכ"ו שאז תחשב הדלקה זו ליום כ"ו
אלא תיקנו ההדלקה אור לכ"ה.

ובטעם הפנימי יש לומר בזה על פי מה שנתבאר בתורה
אור' שההבדל שבין חנוכה ופסח כי נס חנוכה היה מבחינת
ממלא כל עלמין, ולכן היה קודם הניצחון במלחמה ואח"כ
יום המנוחה כי מצד ממכ"ע לא יכול להיות הגילוי וביטול
המנגד בבת אחת. אבל הנס בפסח בבחינת סוכ"ע שיכול
להכיל בתוכו גם הגילוי וגם ביטול המנגד, נגוף למצרים
והתגלות הקדושה לישראל בבת אחת, וביאור זה מתאים
גם לדעת הרמב"ם שהנצחון היה בכ"ה והדליקו המנורה
באור לכ"ו, אבל לדעת אדמוה"ז שהנצחון היה בכ"ד כסלו
הקושיא מעיקרא ליתא.

(על פי יין מלכות ספר זמנים סימן נה)

ג. ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור, שיהיו
שמונת ימים האלו, שתחלתן כ"ה בכסלו, ימי
שמחה והלל. ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי
הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות, להראות
ולגלות הנס. וימים אלו הן הנקראין חנכה. והן
אסורין בהספד ותענית בימי הפורים. והדלקת
הנרות בהן מצוה מדברי סופרים, בקריאת המגלה.

4 ומשום כך אין להדליק ביום, כמו שהדליקו במנורה
שבמקדש, כי "שרגא בטיהרא מאי מהני" (אין אור הנר
נראה ביום).

ד. כל שחייב בקריאת המגלה, חייב בהדלקת נר
חנכה⁵. והמדליק אותה פליגה הראשון, מכרף שלש
ברכות, ואלו הן: ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם
אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של חנכה.
ו"שעשה נסים לאבותינו" וכו'. ו"שהחנינו וקימנו"
וכו'. וכל הרואה אותה ולא ברוך⁶, מכרף שתיים:
"שעשה נסים לאבותינו" ו"שהחנינו"⁷. ובשאר
הלילות - המדליק מכרף שתיים⁸, והרואה מכרף
אחת. שאין מכריזין "שהחנינו" אלא פליגה
הראשון.

5 ואף הנשים בכלל זה, שאף על פי שהן פטורות ממצוות
עשה שהזמן גרמא - חייבות במקרא מגילה שאף הן היו
באותו הנס וכמו כן חייבות בנר חנוכה מאותו הטעם.
6 אף על פי שהדליקו עליו בביתו - כיוון שהוא עצמו לא
הדליק. 7 ואינו מברך "להדליק", שהרי כבר הדליקו
עליו בביתו. 8 "להדליק" ו"שעשה נסים".

29 וְחֹזֵר וְאוֹמֵר "הֲלָלוּ אֶת שֵׁם ה'", וְכָל הָעָם עוֹנִין
30 "הֲלָלוּהָ". וְחֹזֵר וְאוֹמֵר "יְהִי שֵׁם ה' מְבָרֵךְ מֵעַתָּה
31 וְעַד עוֹלָם", וְכָל הָעָם עוֹנִין "הֲלָלוּהָ". וְכֵן עַל כָּל
32 דָּבָר. עַד שְׁנַמְצָאוּ עוֹנִין בְּכָל הַהֶלֶל "הֲלָלוּהָ" מֵאָה
33 וְשָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים פְּעָמִים. סִימָן לָהֶם: שְׁנוֹתָיו שָׁל
34 אַהֲרֹן.²⁹

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכל העם עונים הללו" וכן על כל דבר עד שנמצאו עונים בכל
ההלל הללו מאה ושלוש ועשרים פעמים כמניין שנותיו של
אהרן הכהן.

וצריך להבין: דרכו של הרמב"ם שאינו כותב ב"י"ד החזקה"
סימנים, גימטריות וכד', ומה טעם ראה לציין שמספר
הפעמים שאומרים "הללויה" למנהג זה הוא כנגד שנותיו
של אהרן הכהן.

ויש לבאר שמה שנקט הרמב"ם מניין שנותיו של אהרן
הכהן גם הוא הלכה, ומהמילים "כמניין שנותיו של אהרן
הכהן" אנו לומדים שיטתו המיוחדת של הרמב"ם בדיון
אמירת ההלל. ובהקדים: על מנהג זה הקשה "המאירי"
(בית הבחירה סוכה לח.) ושאל שהרי ההלל הוא תפילה
שאינו אדם מוציא בה חבירו ידי חובה, ותיירץ שם שכיון
שאינה תפילה ממש לכן הקילו חכמים בהלל לאומרו
באופן זה.

אבל הרמב"ם שכתב על מנהג זה "ובו ראוי לילך", סובר
שאמירת ההלל באופן שכזה נחשבת לכתחילה לתפילה
גמורה, וכל העונה הללו" יוצא בה ידי חובת תפילה. ומכאן
שיטת הרמב"ם היא שלא כ"המאירי" כי לדעתו ההלל
הוא כן תפילה, ואמירתו באופן זה היא בשלמות גמורה
ואין כאן הוצאת הציבור ידי חובה בתפילת השליח-ציבור,
וממילא גם לא קולא של חכמים בדבר. ובטעם שיטת
הרמב"ם יש לומר ששני אופנים באחדות הציבור, ישנה
אחדות הבאה מתוך וויתור על ביטוי היחיד למען מטרת
הכלל, תפילה באחדות שכזו אכן אינה תפילה ממש, וזהו
אכן הגדר לדעת ה"מאירי".

אבל ישנה אחדות גבוהה יותר, אחדות מהסוג שאותה
פעל אהרן הכהן בעם ישראל, והיא כה גדולה עד שאינה
"מוחקת" את ביטוי היחיד המרגיש בה כאילו הוא עצמו
מתפלל ומהלל לקונו. לשיטת הרמב"ם הנרמזת ב"מניין
שנותיו של אהרן הכהן" זוהי האחדות המצויה בין אומרי
ההלל כמנהג זה, ומשום כך היא תפילה גמורה ממש.

(על פי לקו"ש חלק כ"ג עמוד 229)

29 "מאה ועשרים וג' פעמים שישאל עונים הללויה כנגד
שנותיו של אהרן, הללויה הללו א"ל בקדשו, לאהרן
קדושו, לאהרן קדש ה'".

35 יג. וכן כשהקורא מגיע לראש פל פֶּרֶק ופֶּרֶק³⁰, הן
36 חוזרין ואומרים מה ששָׁמַר. כִּיצַד? כִּשְׁהוּא אוֹמֵר

21 "רב אקלע לבבל, חזינהו דקא קרי הלילא בריש ירחא,
סבר לאפסקינהו, כיוון שחזי דקא מולגי דלוגי, אמר: שמע
מינה מנהג אבותיהם בדיהם" [=רב הגיע לבבל, וראה
שקוראים שם הלל בראש חודש, סבר להפסיק אותם, אך
כאשר ראה שהם אומרים את ההלל בדילוגים אמר: שמע
מינה מנהג אבותיהם בדיהם]. 22 להראות שאינו אלא
מנהג, כנ"ל. 23 "תנא יחיד לא יתחיל ואם התחיל גומר".
24 רק בימי הסוכות גומרים את ההלל לפי שכל יום חלוק
מחבירו בקרבנותיו אבל ימי הפסח שווים בקרבנותיהם.

1 ח. כִּיצַד מְדַלְגִין? מִתְחִילִין מִתְחִלַת הַהֶלֶל עַד
2 "חֲלָמִישׁ לְמַעֲיָנוּ מִיָּמִים", וּמְדַלֵּג, וְאוֹמֵר "ה' זָכְרָנוּ
3 יְבָרֵךְ" וְכו'. עַד "הֲלָלוּהָ", וּמְדַלֵּג, וְאוֹמֵר "מָה
4 אָשִׁיב לָהּ" עַד "הֲלָלוּהָ", וּמְדַלֵּג, וְאוֹמֵר "מִן
5 הַמִּצֵּר קָרָאתִי יְיָ" עַד סוֹף הַהֶלֶל. זֶה הוּא הַמִּנְהָג
6 הַפְּשוּט. וַיֵּשׁ מְדַלְגִין דְּלוּג אַחֲרָיו.²⁵

25 ואנו נוהגים לדלג "לא לנו" ו"אהבתי".

7 ט. כָּל הַיּוֹם כְּשֶׁר לְקִרְיַת הַהֶלֶל. וְהַקּוֹרֵא אֶת הַהֶלֶל
8 לְמַפְרָע²⁶ - לֹא יֵצֵא²⁷. קָרָא וְשָׁהָ וְחֹזֵר וְקָרָא - אָף
9 עַל פִּי שֶׁשָּׁהָ כְּדִי לְגַמֵּר אֶת כָּלוּ, יֵצֵא. יָמִים
10 שְׁגוּמְרִין בֵּהֶן אֶת הַהֶלֶל, יֵשׁ לוֹ לְהַפְסִיק בֵּין פֶּרֶק
11 לְפֶרֶק, אֲכָל בְּאֻמְצַע הַפֶּרֶק לֹא יַפְסִיק. וְיָמִים
12 שְׁקוּרָאִין בֵּהֶן בְּדִלּוּג, אֲפִלּוּ בְּאֻמְצַע הַפֶּרֶק פּוֹסֵק.

26 מהסוף להתחלה [=והרבי מסביר בשם הבעל שם טוב:
"למפרע" שהוא סובר שכל זה קרה פעם בעבר ואין לזה כל
קשר לזמננו]. 27 למדו זאת ממה שנאמר בהלל "ממזרח
שמש עד מבואו", כשם ששקיעת השמש וזריחתה לא
ייהפכו, כך מהולל שם ה' ולא למפרע.

13 י. כָּל יוֹם שְׁגוּמְרִין בּוֹ אֶת הַהֶלֶל, מְבָרֵךְ לְפָנָיו.
14 וּמְקוֹם שְׁנֵהֲגוּ לְבָרֵךְ אַחֲרָיו - מְבָרֵךְ. כִּיצַד מְבָרֵךְ?
15 יְהִלּוּף ה' אֱלֹהֵינוּ כָּל מַעֲשֵׂי, וְצִדִּיקִים וְחַסִּידִים
16 עוֹשֵׂי רְצוֹנָה, וְכָל עַמָּה בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרִנָּה יוֹדוּ
17 לְשִׁמְךָ. כִּי אַתָּה ה', לָךְ טוֹב הַלְלוּת, וְנַעֲמִים לְשִׁמְךָ
18 לְזַמֵּר, וּמַעֲוֹלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה הָאֵל. בְּרוּךְ אַתָּה ה',
19 הַמֵּלֵךְ הַמְּהַלֵּל הַמְּשַׁבַּח הַמְּפָאֵר חֵי וְקִיָּם תָּמִיד וּמֵלֵךְ
20 לְעוֹלָם וָעֶד.

21 יא. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שְׁנֵהֲגוּ לְכַפֵּל. מִ"אוֹדֵךְ כִּי
22 עֲנִיתָנִי"²⁸ עַד סוֹף הַהֶלֶל כּוֹפְלִין כָּל דָּבָר וְדָבָר שְׁתִּי
23 פְּעָמִים. וּמְקוֹם שְׁנֵהֲגוּ לְכַפֵּל - יְכַפֵּל, וּמְקוֹם שְׁנֵהֲגוּ
24 שְׁלֹא לְכַפֵּל - אֵין כּוֹפְלִין.

28 לפי שכל הפרק כפול ומ"אודך" ולמטה אינו כפול
ולפיכך נהגו לכפול הפסוקים.

25 יב. מִנְהָג קִרְיַת הַהֶלֶל בְּיָמֵי חֻקִּים הָרָאשׁוֹנִים כֶּף
26 הִיָּה: אַחֵר שְׁמִבְרֵךְ הַגָּדוֹל שְׁמִקְרָא אֶת הַהֶלֶל, מִתְחִיל
27 וְאוֹמֵר "הֲלָלוּהָ", וְכָל הָעָם עוֹנִין "הֲלָלוּהָ". וְחֹזֵר
28 וְאוֹמֵר "הֲלָלוּ עֲבָדֶי ה'", וְכָל הָעָם עוֹנִין "הֲלָלוּהָ".

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ראשון י"ד תשרי – ספר זמנים – הל' מגילה וחנוכה קכט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

הָרֹאשׁוֹן מְדֻלֵּק עֲשָׂרָה נְרוֹת, וּבְלִיל שְׁנֵי עָשָׂרִים, 28
וּבְלִיל שְׁלִישִׁי שְׁלֹשִׁים, עַד שְׁנִמְצָא מְדֻלֵּק בְּלִיל 29
שְׁמִינִי שְׁמוֹנִים נְרוֹת. 30

~ נקודות משיחות קודש ~

"כיצד הרי שהיו אנשי הבית עשרה, בלילה הראשון מדליק עשרה נרות ובליל שני עשרים..."

אבל בהלכה ג' כתב "מנהג פשוט בכל ערינו בספרד שיהיו כל אנשי הבית מדליקין נר אחד בלילה הראשון ומוסיפין והולכין נר בכל לילה ולילה". ויש לומר שמכל-מקום שניהם כשיטת המהדרין מן המהדרין, ובפרט מנהג הרמ"א שהיה דור אחרון לגבי הרמב"ם שהוא בהוספה על מנהג ספרד אבל לא הונהג כך אע"פ שהרמב"ם הביאו להלכה.

(על פי לקו"ש חלק כ' עמוד 634)

ג. מנהג פשוט בכל ערינו בספרד, שיהיו כל אנשי 31
הבית מדליקין נר אחד בלילה הראשון ומוסיפין 32
והולכין נר בכל לילה, עד שנמצא מדליק בליל 33
שמיני שמונה נרות, בין שהיו אנשי הבית מרבים 34
בין שהיה אדם אחד. 35

7) שמצות הדלקת נר חנוכה היא משום פרסום הנס, וצריך שיהיה היכר בהדלקת הנרות כמה יום בחנוכה הוא. ואם כל אחד ואחד ידליק, לא יהיה כל-כך היכר לתוספת הנס, שיחשבו שכך מספר בני הבית ('תוספות' שם).

ד. נר שיש לו שתי פיות⁸, עולה לשני בני אדם⁹. 36
מלא קצרה שמן והקיפה פתילות, אם כפה עליה 37
כלי¹⁰ - כל פתילה ופתילה נחשבת¹¹ כנר אחד; לא 38
כפה עליה כלי - נעשית כמדורה, ואפילו כנר אחד 39
אינה נחשבת. 40

8) והכניס לתוכם שתי פתילות. 9) שבת כג, ב. והיינו למהדרין שמדליקים נר לכל אחד ואחד (רש"י שם). 10) לפני ההדלקה. שעל-ידי-זה אין הפתילות מתחברות יחד. 11) שבת, שם. שמצות חנוכה היא להדליק נר ולא מדורה.

ה. אין מדליקין נרות חנוכה קדם שתשקע החמה, 41
אלא עם שקיעתה¹²; לא מאחרין ולא מקדימין¹³. 42
שכח או הזיד ולא הדליק עם שקיעת החמה, 43
מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק¹⁴. וכמה 44
הוא זמן זה? כמו חצי שעה או יתר¹⁵. עבר זמן זה, 45
אינו מדליק¹⁶. וצריך שיזמן שמן כנר כדי שתהיה 46
דולקת והולכת עד שתכלה רגל מן השוק¹⁷. 47
הדליקה וכבתה, אינו זקוק להדליקה פעם אחרת¹⁸. 48
נשארה דולקת אחר שקלתה רגל מן השוק - אם 49
רצה לכבותה או לסלקה, עושה¹⁹. 50

12) שבת כא, ב. 13) בשבת כג, ב: "אמר לה ההוא סבא: ובלבד שלא יקדים ושלא יאחר" [ומפרשה רבינו בנר חנוכה (וכן הוא שם בתחילת הענין "דהוה רגיל בשרגי נר חנוכה

"בצאת ישראל ממצרים", כל העם חוזרין ואומרים 1
"בצאת ישראל ממצרים". והקורא אומר "בית 2
ישראל מעם לעז", וכל העם עוזין "הללויה". עד 3
שיאמר "אהבתי כי ישמע ה' את קולי תחנוני", וכל 4
העם חוזרין ואומרים "אהבתי כי ישמע ה'" וכו'. 5
וכן כשיאמר הקורא "הללו את ה' כל גוים", כל 6
העם חוזרין ואומרים "הללו את ה' כל גוים". 7

(30) "שמצוה לענות ראשי פרקים".

יד. הקורא אומר "אנא ה' הושיעה נא", והם עוזין 8
אחריו "אנא ה' הושיעה נא", אף על פי שאינו 9
ראש פרק. הוא אומר "אנא ה' הצליחה נא", והם 10
עוזים "אנא ה' הצליחה נא". הוא אומר "ברוך 11
הבא", וכל העם אומרים "ברוך הבא". ואם היה 12
המקרא את ההלל קטן או עבד או אשה, עונה 13
אחריהם מה שהן אומרים מלה מלה בכל ההלל. זהו 14
המנהג הראשון, ובו ראוי לילך. אבל בזמנים אלו 15
ראיתי בכל המקומות מנהגות משנות בקריאתו 16
ובעניית העם, ואין אחד מהם דומה לאחד. 17

פרק רביעי

1) נתבאר בו משפטי ההדלקה בשלמות, כמה נרות הם מדליקין, ובאי זה זמן, ושיעור השמן, ובאי זה שמן, ואם אסור ליהנות ממנו, ובאי זה מקום מניחין אותו ומדליקין אותו, ומי הם הראויים להדליקו, ואם אדם נפטר מפני שמדליקים בשבילו. ונסתיים הפרק בביאור מעלת המצוה, ושהיא קודמת לקידוש היום, ואחר כן נתבאר שנר ביתו קודם לנר חנוכה מפני השלום. ונכנס רבינו בספרו זה בשביתה ויצא בשלום.

א. כמה נרות הוא מדליק בחנוכה? מצוה שיהיה 19
כל בית ובית מדליק נר אחד, בין שהיו אנשי הבית 20
מרבין בין שלא היה בו אלא אדם אחד². והמהדר 21
את המצוה³, מדליק נרות כמנין אנשי הבית, נר לכל 22
אחד ואחד⁴, בין אנשים בין נשים⁵. והמהדר יותר 23
על זה ועושה מצוה מן המבחר⁶, מדליק נר לכל 24
אחד בלילה הראשון ומוסיף והולך בכל לילה 25
ללילה נר אחד. 26

2) "מצות חנוכה, נר איש וביתו" (שבת כא:). 3) בכת"י: "המצוות". 4) "והמהדרין, נר לכל אחד ואחד" (שבת, שם). 5) שהרי אף הנשים חייבות בנר חנוכה (ראה למעלה פ"ג ה"ד). 6) "המהדרין מן המהדרין: בית שמאי אומרים, ביום ראשון מדליק שמנו, מכאן ואילך פוחת והולך. ובית הלל אומרים, ביום ראשון מדליק אחת, מכאן ואילך מוסיף והולך" (שבת שם). והלכה כבית הלל. ודעת רבינו שהמהדרין מן המהדרין מקיימים גם את ההידור של המהדרין, להדליק לכל אחד ואחד, ויש חולקים על זה ('תוספות' שבת שם ד"ה והמהדרין) וראה להלן ה"ג.

ב. כיצד הרי שהיו אנשי הבית עשרה - בלילה 27

קל שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון י"ד תשרי - ספר זמנים - הל' מגילה וחנוכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

34) להיכיר שהדליק נר חנוכה לשם מצוה. (35) שמשמש לאור המדורה, ויש היכר לנר חנוכה. (36) שבת, שם.

ט. גר חנכה שהדליקו חרש שוטף וקטן או עפ"ם 20
- לא עשה כלום, עד שידליקנו מי שהוא חייב 21
בהדלקה. 37) הדליקו מבפנים והוציאו דלוק והניחו 22
על פתח ביתו - לא עשה כלום, עד שידליקנו 23
במקומו. 38) אחז הנר בידו ועמד - לא עשה כלום, 24
שהרואח אומר: לצרכו הוא עומד. 39) עשיתי 25
שהיתה דולקת כל היום פלו, למוצאי שבת מכפה 26
ומברך ומדליקה. שההדלקה היא המצוה, ולא 27
ההנחה. 41) ומתר להדליק גר חנכה מנר חנכה. 42) 28

37) ולא מועיל אם אלו ידליקו והחייב במצוה יניח הנר במקומו, כי הדלקה עושה מצוה ולא הנחה (שם כג.). 38) שם, כב, ב. (39) שם. ואף-על-פי שעמד בחוץ. 40) פנס. (41) שם, כג, א. שהרי כך מברכים: "להדליק נר חנוכה". (42) ואין כאן ביזוי מצוה, שהרי הדלקה עושה מצוה, ואם כן בעת שמדליק - עוסק הוא במצוה (שם כב:). אבל להדליק קיסם או גפרור מנר חנוכה כדי להדליק בזה נר חנוכה אחר - אסור, משום ביזוי מצוה, ועי' ראב"ד.

י. חצר שיש לה שני פתחים בשתי רוחות, צריכה 29
שתי נרות; שמא יאמרו העוברים ברוח זו: לא הניח 30
גר חנכה. אבל אם היו ברוח אחת, מדליק באחד 31
מיהן. 43) 32

(43) שם כג, א.

יא. אורח שמדליקין עליו בתוך ביתו, אינו צריך 33
להדליק עליו במקום שנתארח בו. 44) אין לו בית 34
להדליק עליו בו, צריך להדליק במקום שנתארח 35
בו, ומשתתף עמיהן בשמן. 45) ואם היה לו בית בפני 36
עצמו - אף על פי שמדליקין עליו בתוך ביתו, צריך 37
להדליק בבית שהוא בו, מפני העוברים. 46) 38

44) שבת, שם. וראה למעלה פ"ג ה"ד והערה טז.
45) שם. (46) שלא יאמרו העוברים: לא הדליק נר חנוכה (רב אלפס, שם).

יב. מצות גר חנכה - מצוה חביבה היא עד מאד, 39
וצריך אדם להזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף 40
בשבת האל והודיה לו על הנסים שעשה לנו. אפלו 41
אין לו מה יאכל אלא מן הצדקה, שואל או מוכר 42
כסותו ולוקח שמן וגרות ומדליק. 47) 43

47) שהרי אמרו (מגילה כז:): "שאלו תלמידיו את רבי זכאי: במה הארכת ימים? אמר להם, אמא זקנה היתה לי, פעם אחת מכרה כיפה שבראשה, והביאה לי קידוש היום", אם כן כל-שכן שלמצוות נר חנוכה שואל או מוכר כסותו, שהרי מצות נר חנוכה קודמת לקידוש היום, כדלהלן בהלכה הבאה ('צפנת פענח').

יג. הריני שאין לו אלא פרוטה אחת, ולפניו קדוש 44

ונר שבת", לפי הגירסא בספר העתים - דק"ס עמ' 44 הערה ג) שהרי אמרו שם "הוה מאחריה ומדלקת", ובשבת קשה לומר כן, כי איך תאחר? ועי' רש"י שם ומגיד-משנה כאן. 14) שבת, שם. 15) רב אלפס (שבת פ"ב). 16) שם: "דאי לא אדליק - מדליק" שאם לא הדליק משתשקע החמה, מדליק עד שתכלה רגל מן השוק, אבל אחר זמן זה אינו מדליק. 17) "ואי נמי לשיעורה", היינו שצריך לתת בה שמן שתדלק כשיעור זה (רב אלפס שם בפירוש השני). 18) שם. 19) רב אלפס שם בפירוש הראשון, למה שאמרו "ואי נמי לשיעורה".

ו. כל השמנים וכל הפתילות פשרות לגר חנכה, 20
ואף על פי שאין השמנים נמשכים אחר הפתילה, 21
ואין האור נתלית יפה באותן הפתילות. 21) ואפלו 22
בלילי שבת שבתוף ימי חנכה מתר להדליק השמנים 23
והפתילות שאסור להדליק בהן גר שבת, 22) לפי 24
שאסור 23 להשתמש לגר חנכה 24 בין בשבת בין בחול. 25
ואפלו לבדק מעות 25 או למנותן לאורה אסור. 26

20) שבת כא, ב: "פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהם בשבת, מדליקין בהם בחנוכה, בין בחול בין בשבת". 21) מפני שהלכה היא: "כבתה - אינו זקוק לה" (שם) וכמו שפסק רבינו למעלה ה"ה. 22) שאסור להדליק נר שבת באותם השמנים הגרועים שאין נמשכים אחר הפתילה, ובאותן הפתילות הגרועות שאין האור נתלית בהן, "גזירה שמא יהיה אור הנר אפל, ויטה אותה בשעה שישתמש לאורה" (פ"ה מהל' שבת ה"ה). 23) שבת, שם. 24) לפי שנעשה זכר לנס שקרה במנורה בבית המקדש, עשאוה כמנורה שאין משתמשים בה כלל (ר"ן בשבת שם). ואם כן אין לחשוש שמא יטה את הנר. 25) שהוא תשמיש קל, ואינו צריך עיון גדול. 26) שבת כב, א.

ז. גר חנכה מצוה להניחו על פתח ביתו מבחוץ. 27
בשפת הסמוך לפתח על שמאל הנכנס לבית, כדי 28
שתהיה מזוזה בימין ונר חנכה משמאל. 28) ואם היה 29
דר בעצירה, 29) מניחו בחלון הסמוכה לרשות 30
הרבים. 30) ונר חנכה שהניחו למעלה מעשרים אמה 31
- לא עשה כלום, לפי שאינו נכרי. 31)

27) שם כא, ב. לפרסם את הנס לעוברים ושבים.
28) ויהיה מוקף במצוות (שבת כב.). 29) שאין לו פתח פתוח לרשות הרבים. 30) שם כא, ב. 31) שם כב, א. שעד עשרים אמה שולטת עינו של אדם, אבל לא יותר.

ח. בימי הספנה 32 מניח אדם נר חנכה בתוך ביתו 33
מבפנים. ואפלו הניחו על שלחנו - די. 33) וצריך 34
להיות בתוך הבית גר אחר להשתמש לאורה. 34) ואם 35
היתה שם מדורה, אינו צריך גר אחר. 35) ואם אדם 36
חשוב הוא, שאין דרכו להשתמש למדורה - צריך 37
גר אחר. 36)

32) שאסור להוציא אור בחוץ. 33) שם כא, ב.

36

פָּרֶק ראשון

(1) ביאר בו רבינו שקודם מתן תורה לא היו מקדשין האשה, כיצד האשה מתקדשת, קדשה, עריות, שניות, איסורי לאווין ואיסורי עשה.

א. קִדְּם מִתֵּן תּוֹרָה הָיָה אֲדָם פּוֹגֵעַ אִשָּׁה בַּשּׁוּק, אִם רָצָה הוּא וְהִיא לִשְׂא אֹתָהּ - מִכְנִסָּה לְתוֹךְ בֵּיתוֹ וּבִעֲלָהּ בֵּינוּ לְבִין עֲצָמוֹ, וְתִהְיֶה לוֹ לְאִשָּׁה. בֵּינוֹ שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה נִצְטָווּ יִשְׂרָאֵל, שְׂאִם יִרְצֶה הָאִישׁ לִשְׂא אִשָּׁה - יִקְנֶה אֹתָהּ תַּחֲלָה בִּפְנֵי עֲדִים, וְאַחֵר כָּן תִּהְיֶה לוֹ לְאִשָּׁה; שְׂנֵאֲמַר: כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבָא אֵלֶיהָ.

(2) וחבירו חייב עליה משום אשת איש, וכן אמרו בסנהדרין נז: על מה שנאמר בתורה: "והיא בעולת בעל" (בראשית כ, ג) - "בעולת בעל יש להם (לבני נח), נכנסה לחופה ולא נבעלה אין להם". והשווה הל' מלכים ט, ז. (3) כלומר, אם ירצה איש ליקח לו אשה, יקנה אותה תחילה בביאה. ובקידושין ט: מובא הפסוק: "כי יקח איש אשה ובעלה" (דברים כד, א). וכן הוא ב'ספר המצוות' לרבינו, עשה ריג.

ב. וְלִקְוֹחִין אֵלּוּ - מִצְוַת עֲשֵׂה⁴ שֶׁל תּוֹרָה הֵם. וּבִאֲחֵד מִשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ הָאִשָּׁה נִקְנִית: בְּכֶסֶף⁵, אוּ בַּשֹּׁטָר⁶, אוּ בְּבִיאָה⁷. בְּבִיאָה וּבַשֹּׁטָר - מִהִתְוָה⁸, וּבְכֶסֶף - מִדְּבָרֵי סוּפְרִים⁹. וְלִקְוֹחִין אֵלּוּ, הֵן הַנִּקְרָאִין קִדּוּשִׁין אוּ אֲרוּסִין בְּכָל מְקוֹם. וְהָאִשָּׁה שֶׁנִּקְנִית בְּאֲחֵד מִשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ¹⁰, הִיא הַנִּקְרָאת מְקַדָּשֶׁת אוּ מֵאֲרֶסֶת¹¹.

(4) עיקר המצוה הם הנישואין, וכמו שכתב למעלה במנין המצוות "לישא אשה בכתובה וקידושין" (וכן נראה במסכת מועד קטן יח: שהאירוסין אינם עיקר המצוה) אלא שהליקוחין (= האירוסין) הם תחילת המצוה (כסף-משנה בשם ר"א בן רבינו). (5) נותן לה פרוטה ואומר לה: הרי את מקודשת לי, כמבואר להלן פ"ג, ה"א. (6) כותב לה על הנייר, הרי את מקודשת לי, כמבואר להלן פ"ג, ה"ג. (7) אומר לה הרי את מקודשת לי בבעילה זו, ומתייחד עמה בפני שני עדים ובעלה, לקמן פ"ג, ה"ח. (8) וכן אמרו (קידושין ט:) על מה שנאמר בתורה "כי יקח איש אשה ובעלה" - "ובעלה, מלמד שנקנית בביאה". "ובשטר" - הואיל וגומר ומוציא (מגרשים בו) גומר ומכניס (מקדשים בו). וכן אמרו (קידושין ה.) "אמר קרא: ויצאה והיתה - מקיש הויה (קידושין) ליציאה (גירושין), מה יציאה בשטר, אף הויה בשטר". (9) מדברי חכמים. כי אע"פ שקנין כסף נלמד בגזירה-שוה, קיחה קיחה משדה עפרון (ראה קידושין ב.). הואיל ואינו מפורש בתורה, נקרא: מדברי סופרים. כלומר, אילולא קיבלו חכמים פירוש, לא היינו מבינים אותו כך (כסף-משנה). וכן יסד רבינו ב'ספר המצוות' שורש שני, כי לא כל מה שהוציאו חכמים באחת מי"ג מידות הוא נקרא דאורייתא, אלא-אם-כן יאמרו בו בפירוש שהוא מדאורייתא. וכבר ביאר רבינו בתשובתו שאע"פ שגם קידושי שטר נלמדים בהיקש של "ויצאה והיתה" ואינם

היום⁴⁹ והדלקת נר חנכה - מקדים לקנות שמן להדליק נר חנכה על הניזן לקדוש היום; הואיל ושניהם מדברי סופרים⁵⁰, מוטב להקדים נר חנכה שיש בו זכרון הנס.⁵¹

(48) שבת כג, ב. (49) לקנות יין לקידוש של שבת. (50) שאף-על-פי ש"מצוות-עשה לקדש את יום השבת בדברים, שנאמר: וזכור את יום השבת לקדשו" (פכ"ט מהל' שבת ה"א) - לקדש על היין אינו אלא מדברי סופרים, כמו שכתב שם רבינו (ה"ו). (51) וקידוש היום יקיים על הפת.

יד. הִיָּה לִפְנֵינוּ נֵר בֵּיתוֹ⁵² וְנֵר חֲנֻכָּה, אוּ נֵר בֵּיתוֹ וְקִדּוּשׁ הַיּוֹם - נֵר בֵּיתוֹ קוֹדֵם, מִשּׁוּם שְׁלוֹם בֵּיתוֹ⁵³; שֶׁהָרִי הָשֵׁם נִמְחַק לַעֲשׂוֹת שְׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ⁵⁴. גְּדוֹל הַשְּׁלוֹם, שֶׁכָּל הַתּוֹרָה נִתְּנָה לַעֲשׂוֹת שְׁלוֹם בְּעוֹלָם⁵⁵. שְׂנֵאֲמַר: הִרְכִּיָּה דְּרַבִּי נָעֻם, וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שְׁלוֹם.

(52) נר שבת, שמצוה להדליק נר לשבת, משום שלום בית (פ"ה מהל' שבת ה"א). (53) שבת כג, ב. (54) סוכה נג, ב. (55) גיטין נט, ב. - 'אור שמח'.

נגמר ספר שלישי, והוא ספר זמנים. הלכותיו עשר, ופרקיו שבעה ותשעים: הלכות שבת - שלשים פרקים. הלכות ערובין - שמונה פרקים. הלכות שביית עשור - שלשה פרקים. הלכות שביית יום טוב - שמונה פרקים. הלכות חמץ ומצה - שמונה פרקים. הלכות שופר וספה ולולב - שמונה פרקים. הלכות שקלים - ארבעה פרקים. הלכות קדוש החדש - תשעה עשר פרקים. הלכות תעניות - חמשה פרקים. הלכות מגלה וחנכה - ארבעה פרקים. תורת חכם מקור חיים, לסור ממקשי מות

ספר רביעי והוא ספר נשים. הלכותיו חמש. וזהו סדורן: א. הלכות אישות. ב. הלכות גרושין. ג. הלכות יבום ונחליצה. ד. הלכות נערה בתולה. ה. הלכות סוטה. והמצוות הנכללים בהם מפרשים בשמותם במקומותם.

הלכות אישות

יש בכללן ארבע מצות. שתי מצות עשה, ושתי מצות לא-תעשה, וזה הוא פרטן: (א) לשא אשה בכתבה וקדושין. (ב) שלא תבעל אשה בלא כתבה וקדושין. (ג) שלא ימנע שאר פסות ועונה. (ד) לפרות ולרבות ממנה. ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

אבל אם הניח בתו מוכנת לכל מי שיבוא עליה . . . הרי היא קדשה, ולוקה הבעל והנבעלת משום לא תהיה קדשה". וכנראה, שסמך רבינו כאן על דבריו שם. וכן החליט שם מן ה'כסף משנה'. והשווה דברי רבינו הל' מלכים פ"ד, ה"ד: "וכן לוקח (המלך) נשים ופילגשים, נשים בכתובה וקידושין, ופילגשים בלא כתובה ובלא קידושין אלא ביחוד בלבד קונה אותה ומותרת לו, אבל ההדיוט אסור בפילגש אלא באמה העבריה בלבד אחר יעוד". וטעם אסור הקדשה, יאמר רבינו ב'מורה נבוכים' ח"ג מט, הוא מניעת רוב תאות המשגל והתמדתו, כי בהתחלף גופי הקדשות תוסיף התאוה, כי לא יתעורר האדם לגוף אחד שהרגיל בו תמיד כהתעוררו לגופים מתחדשים, חלוקי הצורות והענינים. והתועלת באיסור היא גדולה מאד, והיא מניעת הקטטות. כי אילו היתה הקדשה מותרת, היו באים אל אשה אחת אנשים הרבה בעת אחת ולא היו נמלטים מהמחלוקת, והיו הורגים זה את זה, או אותה ככתוב: "ובית זונה יתגודדו".

ה. כל שאסר¹⁷ ביאתו בתורה, וחיב על ביאתו פרת¹⁸
- והם האמורות בפירוש אחר מות¹⁹ - הן הנקראות
עריות. וכל אחת מהן נקראת ערוה²⁰. כגון אם
ואחות ובת וביצא בהן²¹.

(17) הכתוב. (18) עונש כרת, שלא יזכה לחיי עולם הבא אלא נכרת ברשעו ואבד כבהמה (לשון רבינו הל' תשובה פ"ח, א). (19) פרק יח. ובסופו נאמר: כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות. (20) רש"י בפירושו לתורה (ויקרא כ, יח) אומר: ערוה - לשון גילוי הוא, משורש ערה. והוא"ו יורדת בתיבה לשם דבר, כמו זעוה מגזרת זע, וכן אחוה מגזרת אח. והראב"ע בפירושו לויקרא (יח, ו) יאמר: ערוה - דבר מגונה נחשף צריך להתכסות. ובעל ה'כתב והקבלה' שם, אמר: ערוה - אבר הזיווג והדיבוק, כי שורש "ערה" הוראתו ענין דיבוק וחיבור כמו "ערות על יאור" (ישעיה יט, ז). וכן: "ומתערה כאזרח רענן" (תהלים לו, לה). ואותו מקום שהזיווג והדיבוק בו, יקרא ערוה. (21) ופרטי דיניהן מבוארים בהל' איסורי ביאה.

ו. ויש נשים אחרות, שהן אסורות מפי הקבלה²², ואסורן מדברי סופרים²³. והן הנקראות שניות, מפני שהן שניות לעריות²⁴. וכל אחת מהן נקראת שניה. ועשרים נשים הן, ואלו הן: (א) אם אמו. וזו אין לה הפסק, אלא אפילו אם אם אמו עד מעלה מעלה - אסורה. (ב) אם אבי אמו בלבד²⁵. (ג) אם אביו. וזו אין לה הפסק, אלא אפילו אם אם אביו עד למעלה - אסורה. (ד) אם אבי אביו בלבד²⁶. (ה) אשת אבי אביו. וזו אין לה הפסק, אפילו אשת יעקב אבינו אסורה על אחד ממנו. (ו) אשת אבי אמו בלבד²⁷. (ז) אשת אחי האב מן האם²⁸. (ח) אשת אחי האם, בין מן האם בין מן האב²⁹. (ט) פלת בנו³⁰. וזו אין לה הפסק, אפילו פלת בן בן בנו עד סוף כל העולם - אסורה,

1 מפורשים בתורה, אולם חכמינו ז"ל בקידושין ט: אמרו בפירוש שהם מדאורייתא, לפיכך פסק בשטר שהוא מן התורה. ראה במוספנו "תשובות רבינו". וראוי לציין, שרבינו אברהם בנו של הרמב"ם יאמר בספרו "ברכת אברהם" סימן מד: לא הגיהו הספרים שלכם בטוב . . . ומכל מקום נוסח דבריו המתוקנים בכתב ידו כך: "בכסף או בשטר או בביאה, ושלשתם דין תורה" [וכן הוא ב'מאירי' לקידושין עמ' 3 שגדולי הדורות העידו על רבינו שחזר בו ממה שכתב שכסף מדברי סופרים. וכן כתב רמ"ך בהגהותיו (כתב יד אוקספורד), שחזר הרב והגיה בספרו "ושלשתן דבר תורה"]. ובעצם דברי רבינו שכתב: "ובכסף מדברי סופרים", אין כוונתו לומר שהוא מתקנת חכמים בלבד, ואינו גומר באשה כמו קידושי שטר וביאה, שהרי בפירוש כתב כאן: "כיון שנקנית האשה . . . הרי היא אשת איש, והבא עליה . . . חייב מיתת בית דין". וכן כתב בהל' תרומות פ"ו ה"ג שארסה בת ישראל שנתארסה לכהן, אוכלת בתרומה מדין תורה, ולא חילק בין נתארסה בכסף או נתארסה בשטר, אלא כוונתו לומר שזה בכלל תורה שבעל פה, הואיל ולא נכתב בפירוש בתורה. והשווה דברי רבינו בפירושו כלים פ"ז ה"ב, שכתב: "כל מה שלא התבאר בלשון התורה, יקרא מדברי סופרים, ואע"פ שהדברים הם הלכה למשה מסיני". (10) אע"פ שעדיין לא נכנסה לבית בעלה. (11) בניגוד לנכנסה לבית בעלה, הנקראת: נשואה. כמבואר לקמן פ"י, ה"ב.

2 ג. וכיון שנקנית האשה ונעשית מקדשת, אף על פי
3 שלא נבעלה ולא נכנסה לבית בעלה - הרי היא
4 אשת איש, והבא עליה חזין מפעלה - חיב מיתת
5 בית דין¹². ואם רצה לגרש - צריכה גט¹³.

(12) סקילה או חנק, כמבואר בהל' איסורי ביאה פ"ג.
(13) ספר כריתות.

6 ד. קדם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשווק, אם
7 רצה הוא והיא - נותן לה שכרה ובוטל אותה על
8 אם הדרף והולף¹⁴. וזו היא הנקראת קדשה¹⁵.
9 משנתנה התורה נאסרה הקדשה, שנאמר: לא תהיה
10 קדשה מבנות ישראל. לפיכך, כל הבעל אשה לשם
11 זנות בלא קדושין - לוקה מן התורה, לפי שבעל
12 קדשה¹⁶.

(14) כמו שנאמר בבראשית לח, טז. כלשון הכתוב שם, כא: "איה הקדשה היא בעינים על הדרך", וכפירוש רש"י שם: קדשה - מקודשת ומזומנת לזנות. (16) ולדעת הראב"ד, אין איסור קדשה אלא במי שמפקירה עצמה לכל אדם, אבל במייחדת עצמה לאיש (בלא קידושין) אין בה איסור לאו, ולדעתו זוהי הפילגש שאמורה בתורה (בראשית כה, ו). וכן אמרו בסנהדרין כא, א: "פילגשים - בלא כתובה ובלא קידושין". ויתכן כי גם רבינו יודה שאין איסור מלקות אלא במי שמכניה עצמה לכך, כמו שמבואר מדבריו בהל' נערה בתולה פ"ב, ה"ז: "לכך נאמר אל תחלל את בתך להזנותה - שזה שחייבה תורה לאונס ולמפתה ממון ולא מלקות, כשאירע הדבר מקרה ולא הכינה עצמה לכך . . .

יבמות כא. שאמרו בפירוש: "ומותר אדם באשת חמיו", אולם ב'ירושלמי' יבמות פ"ב, ה"ד אמרו: אשת חמיו אסורה מפני מראית עין (שנראית כחמותו. וב'תוספות' ליבמות כא. הביאו מעשה בפירושניצאי באחד שהיה טבחו טבוח ויינו מזוג לישא אשת חמיו, והפסיד רבינו-תם לסעודתו. וראה בשו"ע אהע"ז ס"ו טז סכ"ד. ובנוגע לחורגת (בת אשת האב, מבעל אחר) הגדילה בין האחים, אמרו שם ב'ירושלמי' שאסורה להנשא לאחד האחים משום מראית עין, שנראית כאחותם. אולם בבבלי סוטה מג, ב התיירוה, משום שיש לדבר קול, והכל יודעים שאינה אחותם. וראה בשו"ע אהע"ז ס"ו טו, סעיף יא.

1 עד שתהיה אשת אחד ממנו שניה על יעקב אבינו.
2 (י) כלת בתו בלבד³¹. (יא) בת בת בנו בלבד³². (יב)
3 בת בן בנו בלבד³³. (יג) בת בת בתו בלבד. (יד) בת
4 בן בתו בלבד. (טו) בת בן בן אשתו בלבד. (טז) בת
5 בת בת אשתו³⁴ בלבד. (יז) אם אם אבי אשתו³⁵
6 בלבד. (יח) אם אם אב אם אשתו בלבד. (יט) אם אם
7 אם אשתו בלבד. (כ) אם אם אב אבי אשתו בלבד³⁷.
8 נמצאו השניות שאין להן הפסק - ארבע: אם האם
9 עד למעלה, ואם האב עד למעלה, ואשת אבי האב
10 עד למעלה, ואשת בן בנו עד למטה³⁸.

11 ז. כל שאסר ביאתו בתורה, ולא חיב עליו פרת
12 - הן הנקראים אסורי לאוין³⁹. ועוד נקראין
13 אסורי קדשה⁴⁰. ותשעה⁴¹ הן, ואלו הן: אלמנה
14 לכהן גדול⁴². גרושה או זונה⁴³ או חללה⁴⁴ בין
15 לכהן גדול בין לכהן הדיוט⁴⁵. וממזרת⁴⁶ לבן
16 ישראל. ובת ישראל לממזר⁴⁷. ובת ישראל
17 לעמוני ומואבי⁴⁸. ובת ישראל לפצוע דקא⁴⁹
18 וכרות שפכה⁵⁰. וגרושתו אחר שנשאת לאחר⁵¹.
19 ויבמה שנשאת לזר ועדין רשות היבם עליה⁵².
20 החלוצה⁵³ - הרי היא בגרושה, והיא אסורה
21 לכהן מדברי סופרים⁵⁴. והנתינים⁵⁵ - הרי הם
22 כממזרים, אחד זכרים ואחד נקבות, ואסורם
23 מדברי סופרים⁵⁶. ובהלכות אסורי ביאה⁵⁷ יתבאר
24 לך מה הם הנתינים.

(22) שקיבלו החכמים איש מפי איש. ובתלמוד בבלי קורא לדברים הנמצאים בנביאים ובכתובים: דברי קבלה, בניגוד למה שכתוב בתורה משה הנקרא: 'דברי תורה'. ראה: חגיגה י:, בבא קמא ב: וכן במועד קטן יז: "דבר זה מתורת משה לא למדנו, ומדברי קבלה למדנו". השווה דברי רבינו ה'ל' תלמוד תורה פ"א, ה"ב. ורש"י בחולין קלז, אומר: "דברי נביאים נקראים קבלה מפני שקיבלו ברוח הקודש כל נבואה ונבואה לפי צורך השעה והדור והמעשה". וראה הערה הבאה. (23) יבמות כא. ושם אמרו, שאיסור שניות מקורו מתקנת שלמה המלך, וסמכו על הפסוק (קהלת יב, ט): ואיזן וחקר תיקן משלים הרבה, "קודם שבא שלמה, היתה תורה דומה לכפיפה שאין לה אזנים עד שבא שלמה ועשה לה אזנים", כשם שהכפיפה נאחזת ומשמרת ע"י אזניה, כך ע"י איסור שניות מתרחקין מן העריות. (24) והתורה אמרה (ויקרא יח, ל): ושמרתם את משמרת - עשו משמרת למשמרתי (יבמות שם). כי ע"י איסור השניות, לא יכשל באיסור ערוה. (25) ולא אם אם אבי אמו. (26) פרט לאם אבי אבי אביו שמתרת. (27) פרט לאשת אבי אבי אמו שמתרת. (28) אולם אשת אחי אביו מן האב אסורה עליו מן התורה, ככתוב (ויקרא יח, יד) ערות אחי אביך לא תגלה, וביבמות נד: הוכיחו שבאשת אחי אביו מן האב הכתוב מדבר. (29) יבמות כא, ב. (30) אשת בן בנו נקראת כלת בנו, כי אשת בנו נקראת "כלתו" ואסורה עליו מן התורה (ויקרא יח, טו). (31) פרט לכלת בת בתו שמתרת (יבמות כא:). (32) שם, כב. אולם ב'שולחן ערוך' אבן-העזר ס' טו סי"ב פסק שאין לה הפסק. וכן בשאר השניות המנויות מכאן עד הסוף, כולן אין להן הפסק, לדעת ה'שולחן ערוך' שם. (33) ואל תתמה איך אפשר שכלת בן בן בנו תהיה אסורה עד סוף כל הדורות, ובת בן בן בנו תהיה מותרת? כי איסור עריות אינו תלוי בסברה אלא גזירה היא, ואין להרהר בפרטיו (מגיד-משנה). (34) ובת בן אשתו או בת בת אשתו אסורות עליו מן התורה, כמפורש בויקרא יח, יז. (35) כי אם אבי אשתו אסורה עליו מן התורה, משום: בת בנה לא תקח. (36) כי אם אם אשתו אסורה מן התורה, משום: את בת בתה לא תקח, כנ"ל. (37) כל זה מבואר ביבמות כב, א. (38) שם כא, א. ומדברי רבינו נראה שאשת חמיו (חותנו) מותרת לו, שהרי לא מנאה בין השניות. ואמנם כן מבואר בתלמוד

(39) שאין בביאתן אלא איסור לאו (=לא תעשה) גרידא. (40) יבמות כ, א במשנה. ונקראו כן על פי הכתוב "קדושים יהיו לאלהיהם" (ויקרא כא, ו) הנאמר באלמנה לכהן גדול (יבמות, שם בגמרא). (41) סדר מנין תשעת איסורי לאוין הוא כדלקמן: (א) אלמנה לכהן גדול, (ב) גרושה, (ג) זונה, (ד) חללה, כי נשים אלו נמנות במצוות נפרדות במנין תרי"ג המצוות לרבינו ב'ספר המצוות' שלו (מצות לא-תעשה קנח - קס). ואע"פ שזונה וחללה נכללו בלאו אחד, כבר תירך רבינו שם בסוף שורש ט, שהן כלאוין נפרדים כי לפיכך נפרדה הגרושה בלאו, ככתוב: "ואשה גרושה מאישה לא יקחו", ללמד: כשם שלוקין על הגרושה בפני עצמה, כך לוקין על זונה וחללה בפני עצמן, וכמבואר בקידושין עז: (השווה לא-תעשה קסא שם). (ה) איסור ממזרות הנכלל בפסוק אחד ונמנה למצוה אחת (ל"ת שנד). (ו) עמוני ומואבי הנכללים בפסוק אחד ונמנים למצוה אחת (ל"ת נג). (ז) פצוע דקא וכרות שפכה, גם הם נכללים בפסוק אחד ונמנים למצוה אחת (ל"ת שס), (ח) מחזיר גרושתו משנשאת, הנמנית למצוה מיוחדת (ל"ת שנו), (ט) יבמה לזר (ל"ת שנו), וכל אלה הם תשעה גופי נשים האסורים לאישים שונים. וממזרת לישראל ובת ישראל לממזר - נחשבות לגוף אחד, כי איסורם בא בתורה בדיבור אחד: לא יבוא ממזר בקהל ה' (ע"פ לחם-משנה, ונמוקי מהרא"י). (42) ואיסורה מפורש בתורה (ויקרא כא, יד). (43) כל שאינה בת ישראל,

יום שני ט"ו תשרי ה'תש"פ

פרק שני

(1) ביאר בו מה הן קטנה, נערה ובוגרת ואילונית וסימניהן, קטן וגדול, וסריס וסימניהם, בדיקת הסימנים ועל פי מי בודקין, אנדרווגינוס וטומטום ודיניהם, חרש וחרשת, פקח ופקחת.

- א. הבת מיום לדתה עד שתהיה בת שתיים עשרה שנה גמורות - היא הנקראת קטנה, ונקראת תינקת. ואפילו הביאה כמה שערות בתוך הזמן הזה - אינם אלא כשומא.³ אבל אם הביאה שתי שערות למטה בגוף במקומות הידועות להבאת שער, והיא מבית שתיים עשרה שנה ויום אחד ומעלה - נקראת נערה.⁴

(2) ואינה בת עונשים. (3) מין יבלת ודרכה לגדל שיער. (4) והרי היא גדולה לכל עונשים שבתורה.

- ב. והבאת שתי שערות בתוך הזמן הזה⁵ נקרא סימן התחתון. ומאחר שתביא סימן התחתון תקרא נערה עד ששה חדשים גמורים.⁶ ומתחילת יום תשלוש הששה חדשים ומעלה תקרא בוגרת.⁷ ואין בין נערות לבגרות אלא ששה חדשים בלבד.⁸

(5) מגיל שתיים עשרה שנה ומעלה. (6) מיום ליום. (7) כלומר, מלאה שער, כי תרגום ירושלמי של איש שעיר - גבר בגר. ומשבגרה הבת אין לאביה רשות בה, והרי היא מקבלת קידושה לדעתה, בעוד שהנערה היא ברשות אביה ואינה מתקדשת שלא לדעת אביה. וכן האב זכאי במציאתה ובמעשה ידיה של בתו הנערה עד שתבגר. (8) משעה שהביאה סימני נערות אינה שוהה להיות בוגרת אלא שישה חדשים.

- ג. הגיעה לשתיים עשרה שנה ויום אחד ולא הביאה שתי שערות, אף-על-פי שנראו בה סימני אילונית⁹ - עדין קטנה היא, עד עשרים שנה. וכשתביא שתי שערות, אפילו בשנת עשרים¹⁰ - תהיה נערה ששה חדשים, ואחר כך תקרא בוגרת.¹¹

(9) אשה עקרה מטבעה ודמות גבר לה במקצת, איילונית - הרי היא כאיל שאינו יולד. (10) ואף על פי שנראו בה סימני אילונית. (11) כי כל שאין לה דין איילונית אינה יוצאת לבגרות אלא אחרי שישה חדשי ימי נערות.

- ד. היתה בת עשרים שנה פחות שלשים יום ולא הביאה שתי שערות, ונראו בה כל סימני אילונית - הרי היא אילונית.¹² ואם לא נראו בה כל סימני אילונית - עדין קטנה היא, עד שתביא שתי שערות¹³ או עד שתהיה בת חמש ושלשים שנה ויום אחד.¹⁴

(12) אין לה ימי נערות, אלא מקטנותה תצא לבגרות.

או בת ישראל שנבעלה לאדם שהיא אסורה להנשא לו איסור השוה בכל, או שנבעלה לחלל, כמבואר בהל' איסורי ביאה (פי"ח, ה"א). (44) זו שנולדה מאיסור כהונה (כגון בת כהן מאשה גרושה). וכן אחת מהנשים האסורות לכהן שנבעלה לכהן - נתחללה (הל' איסורי ביאה פי"ט, ה"א). (45) כמפורש בתורה ויקרא כא, ז. (46) שנולדה מאיסור ערוה, כמבואר בהל' איסורי ביאה, פט"ו ה"א. (47) כמפורש בתורה (דברים כג, ג). (48) ואפילו נתייירו, ואיסורם מפורש בתורה (שם ד). (49) שנפצעו ביצור. (50) שנכרת גידו (האבר). ואיסורם מפורש בתורה (שם ב). (51) שנאמר (שם, כד, ד): "לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה. . . אחרי אשר הוטמאה". (52) שעדיין לא ייבמה ולא חלץ לה, והתורה אומרת (שם כה, ה): "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר". (53) שחלץ לה יבמה. (54) מדברי חכמים (קידושין עח). (55) הם הגבעונים שנתגיירו בערמה בימי יהושע, ונקראו נתינים על שם שנתנם יהושע לעבודת המקדש ככתוב (יהושע ט, כז): "ויתנם יהושע. . . חוטבי עצים ושואבי מים. . . ולמזבח ה'". (56) מדברי חכמים. כי יהושע ודוד גזור עליהם שלא יבואו בקהל לעולם, כדלהלן פי"ב מהל' איסורי ביאה הכ"ב-כ"ד. (57) שם.

- ח. ויש שאסור ביאתן בפעשה⁵⁸, ואינו מחייבי לאוין. ושלשה הם: מצרי ואדומי⁵⁹, דור ראשון ודור שני⁶⁰, אחד זכרים ואחד נקבות⁶¹. ובעולה לכהן גדול. לפי שלא נאמר באלו 'לא יבוא' או 'לא יקח', אלא מכלל שנאמר 'דור שלישי' יבא להם בקהל ה' אתה למד, שדור ראשון ושני לא יבוא⁶³; ומכלל שנאמר 'והוא אשה בבתליה' יקח אתה למד, שאינה בתולה⁶⁴ לא יקח. ולאו הפא מכלל עשה - הרי הוא בפעשה.⁶⁵

(58) שאזהרתן באה בתורה בצורת לא-תעשה הבא מכלל עשה, שדינו כמצות-עשה, כדלהלן. (59) אפילו כשנתגיירו. (60) מצרי ומצרית שנולד להם בן אחר שנתגיירו - נקרא הבן 'מצרי שני', וכן מצרית מעוברת שנתגיירה נקרא בנה 'מצרי שני', וכן באדומי (יבמות עח). (61) שם עו, ב. (62) מצרי שני שנשא מצרית שניה, הבן הנולד להם נקרא דור שלישי כמבואר בהל' איסורי ביאה פי"ב ה"כ, ובמגיד משנה שם. (63) וכדאי לציין שרבינו בהל' איסורי ביאה פי"ב הכ"ה, כותב: "כשעלה סנחריב מלך אשור בבל כל האומות ועירבן זו בזו והגלה אותן ממקומן, ואלו המצרים שבארץ מצרים עתה אנשים אחרים הם, וכן האדומים שבשדה אדום, והואיל ונתערבו ארבע אומות האסורות בכל אומות העולם שהן מותרות - הותר הכל, שכל הפורש מהן להתגייר חזקתו שפירש מן הרוב, לפיכך כשיתגייר הגר בזמן הזה בכל מקום בין אדומי בין מצרי בין עמוני. . . אחד הזכרים ואחד הנקבות - מותרים לבוא בקהל מיד". (64) ואפילו בוגרת ומוכת עץ, כי גם אלה אינן בתולות ואע"פ שלא נבעלו, וכן פסק רבינו בהל' איסורי ביאה פי"ז, ה"ג-יד. (65) יבמות נד, ב.

י. הַבֵּן מְשִׁילֵד עַד שִׁיחִיהָ בֶּן שָׁלֹשׁ עָשָׂרָה שָׁנָה - 33
נִקְרָא קָטָן, וְנִקְרָא תִינוּקָא. 26. וְאִפְלוּ הִבִּיא בְּמָה 34
שְׁעָרוֹת בְּתוֹךְ הַזְמָן הַזֶּה - אֵינוֹ סִימָן, אֲלֵא שׁוּמָא. 35
הִבִּיא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת לְמִטָּה בְּמִקוּמוֹת הַיְדוּעוֹת לְשַׁעַר, 36
וְהוּא מִבֶּן שָׁלֹשׁ עָשָׂרָה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד וּמַעְלָה - 37
נִקְרָא גְדוֹל, וְנִקְרָא אִישׁ. 27. 38

26) ואינו בר עונשים. היוצא מזה שהבת מקדימה להיות גדולה יותר מהבן - בשנה שלמה. וחכמינו זכרונם לברכה מצאו לזה סמך בתורה: "ויבן ה' את הצלע - מלמד שנתן הקדוש-ברוך-הוא בינה יתירה באשה יותר מבאיש". דרשו "ויבן" מלשון בינה. 27) איש כי יפלא לנדור נדר - מה תלמוד לומר "איש" לרבות בן י"ג שנה ויום אחד שאף על פי שאינו יודע להפליא (לפרש לשם מי נדר) נדריו קיימים. וכן הכתוב אומר: איש או אשה כי יעשו מכל חטאות האדם.

יא. הַגִּיעַ לְזִמָּן הַזֶּה 28. וְלֹא הִבִּיא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת, 39
אֶף-עַל-פִּי שֶׁנֶּרְאוּ בּוֹ סִימָנֵי סָרִיס - הָרִי הוּא קָטָן, 40
עַד שִׁיחִיהָ בֶּן עָשָׂרִים שָׁנָה פָּחוֹת שְׁלֹשִׁים יוֹם. הַגִּיעַ 41
לְזִמָּן הַזֶּה וְלֹא הִבִּיא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת לְמִטָּה, וְלֹא הִבִּיא 42
שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת בְּזִקָּן, אִם נִרְאָה בּוֹ אֶחָד מִסִּימָנֵי סָרִיס 29. 43
- הָרִי הוּא סָרִיס 30, וְדִינוּ דִּין הַגְּדוֹל לְכָל דָּבָר; וְאִם 44
לֹא נִרְאָה בּוֹ סִימָן מִסִּימָנֵי סָרִיס - עַדִּין קָטָן הוּא, 45
עַד שֶׁיִּבִּיא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת לְמִטָּה בְּמִקוּם הָרְאוּי לָהֶן, 46
אוֹ עַד שִׁיחִיהָ בֶּן חֲמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד. 31. 47

28) י"ג שנה ויום אחד. 29) סריס הוא זה שאין לו כוח ההולדה. 30) כל מי שלא הביא שתי שערות בזמן אפילו אם לא נראה בו אלא אחד מסימני סריס, הרי הוא סריס. 31) כי כבר נכנס לרוב שנותיו, שהן שבעים שנה.

יב. הַגִּיעַ לְזִמָּן הַזֶּה וְלֹא הִבִּיא - הָרִי זֶה סָרִיס, 48
אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹא נִרְאָה בּוֹ אֶחָד מִסִּימָנֵי סָרִיס. הַגִּיעַ 49
לְשִׁנַּת עָשָׂרִים פָּחוֹת שְׁלֹשִׁים יוֹם וְלֹא הִבִּיא שְׁתֵּי 50
שְׁעָרוֹת לְמִטָּה, וְהִבִּיא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת בְּזִקָּן, אֶף-עַל-פִּי 51
שֶׁנּוֹלַד לוֹ אֶחָד מִסִּימָנֵי סָרִיס - אֵינוֹ סָרִיס; אֲלֵא הָרִי 52
הוּא בְּקִטְנוּתוֹ, עַד שֶׁיּוֹלְדוּ לוֹ כָּל סִימָנֵי סָרִיס, אוֹ עַד 53
שִׁיחִיהָ בֶּן חֲמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד. 54

יג. וְאֵלּוּ הֵן סִימָנֵי סָרִיס: כָּל שֶׁאֵין לוֹ זִקָּן 32, וְשַׁעַר 33
לְקוֹי 33, וּבִשְׂרֹ מַחְלִיק 34, וְאֵין מִימֵי רִגְלָיו מַעֲלִים 35
רְתִיחָה 35, וּכְשֶׁמְטִיל מִים אֵינוֹ עוֹשֶׂה כַּפָּה 36, וְשִׁכְבַּת 37
זֶרְעוֹ דָּהָה, וְאֵין מִימֵי רִגְלָיו מַחְמִיצִין 37, וְרוֹחֵץ 38
בִּמְיוֹת הַגֶּשְׁמִים וְאֵינוֹ מַעֲלָה בְּשֹׂר הַבֶּל 38, וְקוֹלוֹ 39
לְקוֹי 39. וְאֵינוֹ נִכָּר בֵּין אִישׁ לְאִשָּׁה. 40

32) שלא נתמלא זקנו. 33) רך. 34) חלק כבשר אשה בלי שער. 35) קצף. 36) שאין קלוח השתן הולך ועושה כיפה (=קשת) כש מטיל מים כלפי מעלה אלא יורדים מיד. 37) מסריחים כאשר שוהים בכלי. 38) אדים וחמימות

13) ואז תהיה נערה. 14) ואז היא איילונית, כי גיל זה הוא רוב שנותיו של אדם, כי ימי שנותינו הם שבעים שנה. 1
ה. הַגִּיעַ לְזִמָּן הַזֶּה וְלֹא הִבִּיאָה שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת - הָרִי 2
זוֹ נִקְרָאת אִילוֹנִית, אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹא נִרְאָה בָּהּ סִימָן 3
מִסִּימָנֵי אִילוֹנִית. נִמְצְאָתָה אִתָּה לְמַד, שֶׁהָאִילוֹנִית אֵין 4
לָהּ יָמֵי נַעֲרוּת 15, אֲלֵא מִקְטָנוּתָהּ תִּצָּא לְבָגְרוּת 16.

15) כי הרי עד שהוקבעה לאיילונית הייתה קטנה, ומשנקראה איילונית הרי היא כבוגרת. 16) שהנערות בסימנים (שתי שערות) תלויה, וזו אין לה סימנים.

ו. וְאֵלּוּ הֵן סִימָנֵי אִילוֹנִית: כָּל שֶׁאֵין לָהּ דִּדִּין, 5
וּמִתְקַשָּׁה בְּשַׁעַת תְּשֻׁמִּישׁ 17, וְאֵין לָהּ שְׁפּוּלֵי מַעֲסִים 6
בְּנָשִׁים 18, וְקוֹלָה עָבָה וְאֵינָה נִכָּרֶת בֵּין אִישׁ לְאִשָּׁה. 7
וְהַנַּעֲרָה וְהַבּוֹגֶרֶת וְהָאִילוֹנִית - כָּל אַחַת מִשְׁלָשָׁתָן 8
נִקְרָאת גְּדוֹלָה 19. 9

17) התשמיש קשה לה. 18) כמין כף (מקום תפוח) למעלה מן הערוה לעומת הבטן. 19) לכל עונשים שבתורה. וכן לעניין מיאון, שאינן ממאנות.

ז. וְיֵשׁ בִּבְת סִימָנֵי מְלַמְעָלָה, וְהֵן הַנִּקְרָאִין סִימָן 10
הַעֲלִיּוֹן. וְאֵלּוּ הֵן: מִשְׁתַּחֲזִיר יָדֶיהָ לְאַחֲרֶיהָ וְיַעֲשֶׂה 11
קָמָט בְּמִקוּם הַדִּדִּין. וּמִשְׁיַשְׁחִיר רֹאשׁ הַדִּד 20. 12
וּמִשְׁתִּיתָן אֲדָם יָדוֹ עַל עֵקֶץ הַדִּד, וְהוּא שׁוֹקֵעַ וְשׁוֹהָה 13
לְחֹזֶר. וּמִשְׁיַפֵּצַל רֹאשׁ הַטֶּם הַדִּד וְיַעֲשֶׂה בְּרֹאשׁוֹ 14
בְּדוֹר קָטָן. וְרִבּוּתֵי פֶרְשׁוֹ, מִשְׁיַפֵּצַל הַחֹטֶם עֲצָמוֹ. 15
וְכֵן מִשְׁטִיטוֹ הַדִּדִּין. וּמִשְׁתִּיתָן שֶׁקָּשׁוּ הַדִּדִּין. וּמִשְׁתַּחֲזִיף 16
הַעֲטָרָה, שֶׁהוּא מְקוּם הַבִּשְׂרֹ הַתְּפוּחִם שֶׁלְּמַעַלָּה מִן 17
הַעֲרוֹה לְעַמַּת הַבֶּטֶן. וּמִשְׁתִּתְּמַעֵן הַבִּשְׂרֹ הַזֶּה וְלֹא 18
יִהְיֶה קָשָׁה. 19

20) הפטמה.

ח. כָּל אֵלּוּ הַסִּימָנִין שְׁמוּנָה. נִרְאָה בִּבְת סִימָן אֶחָד 20
מִכָּל אֵלּוֹ אוֹ כָּלָן, וְהִיא בֵּת שְׁתֵּים עָשָׂרָה שָׁנָה אוֹ 21
פָּחוֹת - אֵין מִשְׁגִּיחִין בּוֹ, וְהָרִי הִיא קְטָנָה. נַעֲשִׂית 22
בֵּת שְׁתֵּים עָשָׂרָה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, וְנִרְאָה בָּהּ סִימָן 23
הַתַּחְתּוֹן - אֵין מִשְׁגִּיחִין בְּאֶחָד מִכָּל אֵלּוֹ 21. וְאִם לֹא 24
נִרְאָה הַתַּחְתּוֹן, וְנִרְאָה בָּהּ אֶחָד מִכָּל אֵלּוֹ - הָרִי הִיא 25
סִפֵּק בֵּין נַעֲרָה לְקְטָנָה, וְדָנִים בָּהּ לְהַחְמִיר 22. וְאִם 26
נִרְאוּ כָּלָן, [וְלֹא נִרְאָה סִימָן הַתַּחְתּוֹן] - הָרִי זֶה 27
גְּדוֹלָה וְדֹאִית 23; שְׂאִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּבְאוּ כָּלָן 24, אֲלֵא 28
בְּכָר בָּא סִימָן הַתַּחְתּוֹן וְנִשְׁרָא 25. 29

21) והרי היא נערה, למרות שאין בה סימן העליון. 22) אינה ממאנת שמא נערה היא ואינה חולצת שמא עדיין קטנה היא. 23) אף על פי שלא נראה בה הסימן התחתון. 24) וסימן התחתון עדיין לא בא. 25) ונפל.

ט. הַבֵּת שֶׁיִּלָּדָה אַחֵר שְׁתֵּים עָשָׂרָה שָׁנָה, אֶף-עַל-פִּי 30
שֶׁלֹא הִבִּיאָה סִימָנִים, לֹא תַחְתּוֹן וְלֹא עֲלִיּוֹן - הָרִי 31
זֶה גְּדוֹלָה. בָּנִים הָרִי הֵם כְּסִימָנִין. 32

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כ. כשבדקין הבת - בין בתוך הזמן, שהוא כל שנת
שנים עשרה, בין קדם זמן זה, בין לאחר הזמן -
בדקין על פי נשים קשרות ונאמנות. ואפלו אשה
אחת בדקת, ושומעין לה אם הביאה ואם לא הביאה.

כא. כל השנים האמורות בכן ובבת ובכרין⁴⁹ ובכל
מקום, אינן לא שני הלכנה ולא שני החמה, אלא
שנים של סדר העבור, שהן פשוטות ומעברות, על
פי בית דין, כמו שהם קובעין אותן, כמו שבארנו
בהלכות קדוש החדש. ובאותן השנים מוגין לכל
דברי הדת.

(49) שהערך משתנה לפי גיל הנערך.

כב. אין סומכין על הנשים במנין השנים, ולא על
הקרובים, אלא על פי שנים אנשים קשרים להעיד.

כג. האב שאמר: בני זה בן תשע שנים ויום אחד,
בתי זו בת שלש שנים ויום אחד - נאמן לקרן,
אבל לא למפות⁵⁰ ולא לענשים. בני זה בן שלש
עשרה שנה ויום אחד, בתי זו בת שנים עשרה שנה
ויום אחד - נאמן לנדרים ולערכין ולתרומות
ולהקדשות, אבל לא למפות ולא לענשים.

(50) אם חטא האשם בשוגג.

כד. מי שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות - הוא
הנקרא אנדרוגינוס, והוא ספק אם זכר ספק אם
נקבה. ואין לו סימן שידע בו אם הוא זכר ודאי
אם היא נקבה ודאית לעולם.

כה. וכל מי שאין לו לא זכרות ולא נקבות, אלא
אטום⁵¹ - הוא הנקרא טמטום, וגם הוא ספק. ואם
נקרע⁵² הטמטום ונמצא זכר - הרי הוא זכר ודאי;
ואם נמצא נקבה - הרי הוא נקבה. וטמטום
ואנדרוגינוס שהיו בן שנים עשרה שנה ויום אחד
- הרי הן בחזקת גדולים. והם שנדבר בהן בכל
מקום.

(51) סתום. (52) שהסירו ממנו את הקרום המכסה את
ערוותו.

כו. חרש וחרשת האמורים בכל מקום⁵³, הן
האלמים שאין שומעין ולא מדברים⁵⁴; אבל מי
שמדבר ואינו שומע⁵⁵, או שומע ואינו מדבר⁵⁶ -
הרי הוא בכל אדם. ואיש ואשה שהן שלמים
בדעתן, ואין לא חרשים ולא שוטים⁵⁷ - נקראין
פקח ופקחת.

(53) השוו אותם לשוטה. לפוטרים מכל דבר, מפני שאינם בני
דעת. (54) שנולד חרש ממעי אמו, וכיוון שלא שמע
מעולם מה שמדברים עימו אי אפשר שידבר. (55) תחילתו

כעין עשן. (39) "וקולו דק עד שאינו ניכר בין קולו לקול
הנשים".

יד. וסרים זה הוא הנקרא סריס חמה⁴⁰ בכל מקום.
אבל הבן שחתכו⁴¹ או נתקו⁴² או מעכו גידיו או
ביציו, כמו שהעכו"ם עושין - הוא הנקרא סריס
אדם⁴³. וכשיהיה בן שלש עשרה שנה ויום אחד
נקרא גדול, שאין זה מביא סימן לעולם⁴⁴.

(40) שמש. כלומר שנולד סריס מבטן אמו. שלא ראה שעה
אחת בכשרותו. (41) בכלי. (42) ביד. (43) שנסתרס
בידי אדם לאחר שנולד. (44) של שתי שערות.

טו. בן שלש עשרה שנה ויום אחד שלא הביא
סימן שלמטה, ונראו בו כל הסימנים של מעלה⁴⁵ -
הרי זה ספק בין גדול לקטן. ואם לא נבדק מלמטה
- בין שנראה בו סימני בגרות מלמעלה, הרי זה
בחזקת גדול.

(45) שערות הזקן, ושערות בית השחי.

טז. שתי שערות האמורות בכן ובבת בכל מקום,
שעורן כדי לכף ראשן לעקרון. ומשיצמחו ויהיו
יכולות להנטל בפי הזוג⁴⁶ עד שגיעו לכף ראשן
לעקרון, דינו בהן להחמיר בכל מקום. לפיכך, בכן
ובבת נחשב אותם גדולים להחמיר, הואיל וצמחו
כדי להנטל בפי הזוג; ונחשב אותם קטנים
להחמיר, הואיל ולא הגיעו לכף ראשן לעקרון.

(46) של מספריים. שהוא שיעור קטן משיעור של לכוף
ראשן לעקרון.

יז. שתי שערות אלו צריכות שיהיו במקום הערוה.
ובית הערוה פלו מקום סימני - בין למעלה, בין
למטה, בין על איברי הירע עצמן. וצריכות להיות
במקום אחד⁴⁷. ושיהיה בעקרון⁴⁸ גמות. ואפלו שתיהן
בגמא אחת - הרי אלו סימן. נמצאו שתי גמות זו
בצד זו, ואין בהן שער - הרי אלו סימן; חזקה אין
גמא בלא שער, ושערות היו בהן ונשרו.

(47) שתיהן למעלה או למטה. (48) בשרשם.

יח. הבת שהביאה שתי שערות בתוך שנים עשרה
שנה, והבן שהביא בתוך שלש עשרה - שניהם
שומא, כמו שבארנו. אף-על-פי שאותן שערות
במקומן הם עומדות אחר שלש עשרה לזכר ואחר
שנים עשרה לנקבה - אינן סימן.

יט. כמה דברים אמורים? כשבדקו בתוך הזמן
ונודע שהן שומא; אבל אם לא נבדקו אלא אחר
זמן, ונמצאו שם שתי שערות - הרי הן בחזקת
סימנין, ואין אומרינן: שמא קדם זמן צמחו, כדי
שיהיו שומא.

היה פיקח עד שלמד לדבר ואחרי כן נתחרש. (56) שנשתתק וניטל דיבורו. (57) ואיזהו שוטה? המקרה את כסותו, והמאבד כל מה שנותנים לו. ולשון רבינו הלכות עדות ט, ט: "ולא שוטה שהוא מהלך ערום ומשבר כלים. . . אלא כל מי שנטרפה דעתו ונמצאת דעתו משובשת תמיד בדבר מן הדברים".

1 כז. נמצאו כל השמות⁵⁸ שפארנו ענינם בשני פרקים
2 אלו - עשרים שמות. ואלו הן: קדושין. ערוה.
3 שניה. אסורי לאוין. אסורי עשה. קטנה. נערה.
4 בוגרת. אילונית. גדולה. סימן התחתון. סימן
5 העליון. קטן. סריס חמה. סריס אדם. גדול.
6 אנדרוגינוס. טמטום. חרשים. פקחים. שים כל
7 השמות האלו לעמדת תמיד, ואל ילדו מעניף כל
8 עניניהם, כדי שלא נהיה צריכין לבאר כל שם מהן
9 בכל מקום שצריך אותו.

(58) מושגים, מונחים.

פרק שלישי

(1) נתבארו בו דיני קידושי כסף ומי הוא הנותן, קידושי שטר וביאה. הקנה עצמו לה. קידש ולא פירש, קידשה לחצאין. קידש בחצי פרוטה, שהאב זכאי בביתו עד שתבגר או עד שתנשא, שליחות בקידושין, שלא לקדש בביאה, בלא שידוכין, ובשוק, ברכת אירוסין.

10 א. פיצד האשה מתקדשת? אם בכסף הוא מקדש
11 - אין פחות מפרוטה³ כסף או שוה פרוטה. אומר
12 לה: הרי את מקדשת⁴ לי⁵, או: הרי את מארסת לי,
13 או: הרי את לי לאשה בזה⁶, ונותן לה בפני עדים.⁷
14 והאיש הוא שאומר דברים שמשמען שקונה אותה
15 לו לאשה, והוא שיתן לה הכסף⁸.

(2) קידושין ב, א. (3) כבית הלל שם. וכן הוא במשנה בבבא מציעא נה. ושיעור הפרוטה הוא משקל חצי גרעין שעורה מכסף (פירוש המשנה לרבינו, קידושין א, א). (4) לשון חכמים היא שהבעל אוסר את אשתו לכל העולם כהקדש (קידושין ב:). (5) בשבילי, כלומר ע"י שתהיי אשתי תאסרי לכל העולם כהקדש (תוספות' שם). פירוש אחר: "מקודשת לי" - מיוחדת לי, מזומנת לי (שם). (6) מקור דבר זה, שצריך לומר "בזה", הוא במשנה קידושין מו. "התקדשי לי בתמרה זו". והמאירי (עמ' 4) כתב שאין הכרח בזה אלא שהלשון יותר שלם בכך. (7) בכתי" התמימים "שני עדים". (8) שנאמר "כי יקח איש אשה" (דברים כב, יג. וכד, א) ודרשו חז"ל (קידושין ד:): "כי יקח - ולא כי תקח".

16 ב. נתנה היא ואמרה לו: הרי אני מקדשת לך, הריני
17 מארסת לך, הריני לך לאנתו⁹, או בכל לשון הקנאה
18 - אינה מקדשת¹⁰. וכן אם נתנה היא לו ואמר הוא
19 - אינה מקדשת¹¹. ואם נתן הוא ואמרה היא - הרי
20 זו מקדשת מספק¹².

(9) לאשה. "לי לאשה" (בראשית יב, יט), מתרגם יונתן "לי לאנתו". (10) קידושין ה, ב. שהאיש לוקח את האשה ולא האשה את האיש, כמו שכתבנו למעלה. (11) שם. ואם המקדש חשוב, שיש לה הנאה בהסכימו לקבל וליהנות ממנה, הרי זו מקודשת (לקמן פ"ה, הכ"ב). (12) קידושין ה, ב: "ספיקא הוא, וחיישינן מדרבנן". שאם בא אחר וקידשה - צריכה גט משניהם, שמא לא היו של הראשון קידושין וחלו קדושי שני או שמא של ראשון קידושין ולא של שני (רש"י שם). מלשון הגמרא הנ"ל, משמע שאין זה אלא ספק מדרבנן, אבל מן התורה אין כאן קידושין כלל ואינה צריכה גט ממנו. אולם מדברי רבינו שכתב: "מקודשת מספק", נראה שהיא מקודשת מן התורה קידושי ספק, וצריכה ממנו גט מדאורייתא, אם תרצה להנשא לאחר. ראה ר"ן לקידושין ה: ו"בית הבחירה" להרב המאירי שם.

ג. ואם קדש בשטר - פותב על הנזיר או על החרס¹³
או על העלה או על כל דבר שירצה: הרי את
מקדשת לי, או: הרי את מארסת לי, וכל פיוצא
בדברים אלו, ונותנו לה בפני עדים¹⁴.

(13) אע"פ שאינו שוה פרוטה (שם ט). (14) ואין השטר צריך חתימת עדים מבפנים, הואיל ומוסרו לה בפני עדים.

ד. וצריך¹⁵ שכתב אותו לשם האשה המתקדשת¹⁶,
כגט¹⁷. ואינו פותבו אלא מדעתה¹⁸. כתבו שלא
לשמה¹⁹, או לשמה שלא מדעתה²⁰, אף-על-פי
שנתנו לה לדעתה בפני עדים - אינה מקדשת²¹.

(15) קידושין ט. בעייתו של רבי שמעון בן לקיש, ששוב פשטה. (16) פרט לנכתב לשם אשה אחרת ונמלך לקדש בו אשה זו ששמה כשמה. (17) שצריך לכתבו לשם האשה המתגרשת, שנאמר: "וכתב לה ספר כריתות" - "לה - לשמה" (גיטין כו). והוקשה הויה ליציאה (קידושין ט:). שהרי כל עיקר קידושי שטר נלמד מהיקש זה של "ויצאה והיתה" (ראה למעלה פ"א הערה ז). וכתב הרשב"א (הובא כאן בפירוש המגיד משנה) שבנוסח שטר הקידושין צריך להזכיר בו שמות האיש והאשה כגט. והדברים מפורשים בירושלמי (קידושין פ"א, ה"ב) "סדר קידושין כך הוא: אני פלוני קידשתי בתו של פלוני" (הגר"א לאהע"ז סי' לב ס"ק ו). (18) בידיעתה ובהסכמתה. (19) שנכתב לשם אשה אחרת ששמה כשם אשה זו, ונמלך בדעתו לקדש את זו בשטר זה. (20) קודם הכתיבה לא נמלך בה. (21) מקיש הויה ליציאה, מה יציאה צריכים דעת מקנה (הבעל) אף הויה צריכים לדעת מקנה - זו האשה, המקנה את עצמה לבעל (קידושין ט: כרב פפא ורב שרביא).

ה. ואם קדש בביאה - אומר לה²²: הרי את מקדשת לי, או: הרי את מארסת לי, או: הרי את לי לאשה בפעילה²³, וכל פיוצא בזה²⁴, ומתניח עמה בפני שני עדים ובועלה²⁵. והמקדש בביאה - מסתמא²⁶ דעתו על גמר ביאה²⁷, וכשיגמר ביאתו תהיה מקדשת²⁸. (ובין שפא עליה בדרבה ובין שפא עליה שלא בדרבה - הרי זו מקדשת)²⁹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לבשר אחד" (בראשית ב, כד). מיועדת - מלשון "אשר לא יעדה" (שמות כא, ח) שהיא לשון קידושין באמה עבריה. עזרתי, נגדתי - לשון "אעשה לו עזר כנגדו" (בראשית ב, יח). צלעתי, סגורתי, תחתי - מלשון: "ויקח אחת מצלעותיו ויסגור בשר תחתנה" (שם כא). עזורתי - לשון עצרת שתהא נאספת עמי לבית, וכן תפושתי - נתפסת עמי בבית (רש"י ו'תוספות' ר"י הזקן שם). ואפשר שאין משמען לשון קידושין אלא שתבוא לעשות מלאכתו. (37) אז היא ספק מקודשת. (38) מפני שאינה יודעת מה אמר לה, ולפיכך אינה מקודשת כלל (שם). ואפילו אם אמרו שניהם שלקידושין נתכוונו אינה מקודשת, שהרי לא נתבררה אמימת הלשון לעדים, שגם הם צריכים להבין את לשונו ('תוספות' ר"י שם).

ח. וַיֵּשׁ לְאִישׁ לְקַדֵּשׁ הָאִשָּׁה בְּכָל לְשׁוֹן שֶׁהִיא מְכַרֶּת בּוֹ³⁹, וַיְהִי מִשְׁמַע הַדְּבָרִים בְּאוֹתָהּ הַלְשׁוֹן שֶׁקָּנָאָה, כִּמּוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹנוֹ⁴⁰. הִיָּה מְדַבֵּר עִם הָאִשָּׁה עַל עֶסְקִי הַקִּדּוּשִׁין וְרִצְתָּהּ⁴¹, וְעַמֵּד וְקַדֵּשׁ, וְלֹא פָּרַשׁ וְלֹא אָמַר לָהּ כָּלוּם, אֲלֵא נָתַן בְּיָדָהּ אוֹ בְּעַל - הוּאִיל וְהֵן עֲסוּקִין בְּעִנְיָן - דִּי, וְאִינוּ צָרִיךְ לְפָרְשָׁהּ⁴². וְכֵן עָדִי הַקִּדּוּשִׁין וְהַגְּרוּשִׁין אִינוּ צָרִיךְ לומר לָהֶם: אַתֶּם עָדִי, אֲלֵא בִּינּוֹן שֶׁגָּרַשׁ אוֹ קִדֵּשׁ בְּפָנֵיהֶם - הָרִי זֶה מְקַדֶּשֶׁת אוֹ מְגַרֶּשֶׁת⁴³.

(39) נוסף על הלשונות המנויות לעיל ה"ו. (40) והאומר לאשה הריני נותן לך בשביל אהבה וחובה - חוששין לקידושו, כי שמא נתכוין שתהיה אהבה וחובה ביניהם, והרי זה כאילו אמר: הרי את מיוחדת או מיועדת לי ('תשובות מיימוניות', וכן בשו"ע אהע"ז סי' כז, ס"ג). (41) שאמרה הן (כסף-משנה). (42) משנה, מעשר שני פ"ד מ"ו. וכן בקידושין ו, א. (43) ואף-על-פי שלא הזמנים ולא ייחדם לכך (קידושין מג). ורק בהודאת ממון צריך שיאמר אתם עדי, שאם לא כן יכול לומר לו: משטה אני בך ('תוספות' שם). ודוקא שקידשה בפני שנים והם אצלה, שראתה והרגישה בהם. אבל אם הטמין לה עדים אחורי הגדר, אינה מקודשת, כי אילו היתה מרגישה בהם, יתכן ולא קיבלה הקידושין, רק עכשיו בידעה שאין עדים אצלה - קבלתם, בחשבה כי משחקת היא בו הואיל ואין כאן עדים (מגיד-משנה).

ט. הָאוֹמֵר לָאִשָּׁה: הַתְּקַדְּשִׁי לְחֻצְי - הָרִי זֶה מְקַדֶּשֶׁת. הָא לָמָּה זֶה דּוֹמָה? לְאוֹמֵר לָהּ: תְּהִי אִשְׁתִּי אֶת וְאַחֲרָת⁴⁴, שֶׁנִּמְצָא שָׂאִין לָהּ אֲלֵא חֲצִי אִישׁ. אֲכַל אִם אָמַר: חֲצִיךָ מְקַדֶּשֶׁת לִי - אֵינָה מְקַדֶּשֶׁת, שָׂאִין אִשָּׁה אַחַת רְאוּיָה לְשָׁנִים⁴⁵. וְכֵן אִם אוֹמֵר: הָרִי אֶת מְקַדֶּשֶׁת לִי וְלֹדָהּ - אֵינָה מְקַדֶּשֶׁת⁴⁶.

(44) שאם ארצה לישא אחרת עליך - אשא (קידושין ז). וראה לקמן פ"ד, ה"ג: "נושא אדם כמה נשים". (45) שם. (46) ואין אומרים: תפוס לשון ראשון עיקר, וברגע שאמר הרי את מקודשת לי, כבר נתקדשה לו ואין הדיבור האחרון "ולזה" יכול לחול, וממילא היא מקודשת לו קידושין

(22) בפני שני עדים, בעת שנכנס להתייחד עמה. (23) שאבוא אליך כשאתיחד עמך. (24) שאר לשונות קידושין המפורשות לקמן ה"ו. ובכת"י התימנים, הנוסח: או הרי את מאורסת לי וכל כיוצא או הרי את לי לאשה בבעילה זו. (25) ומאחר שהעדים ראו מתייחדים, אינם צריכים להעיד על הבעילה, לפי ש"הן הן עדי ייחוד, הן הן עדי ביאה" (קידושין סה:). (26) בכת"י התימנים, תיבה זו אינה. וראה להלן הערה כז. (27) קידושין י, א. (28) ואם הערה בה (=התחיל ביאתו ולא גמרה) לשם קידושין ופשטה ידה וקיבלה קידושין מאחר, הרי זו מקודשת לשני, הואיל ועדיין לא היתה מקודשת (שם). ומלשון רבינו "מסתמא", נראה שדעתו לומר שאם פירש ואמר התקדשי לי בתחילת ביאתי, הרי זו מקודשת בתחילת ביאה (מגיד-משנה). (29) קידושין ט, ב. ומבואר יותר ב'ירושלמי' קידושין פ"א, ה"א. ובסנהדרין נד, א - אמרו: נאמר בתורה (ויקרא כ, יג) "משכבי אשה" - מגיד לך הכתוב ששני משכבות באשה. וכל קטע זה מוקף בסוגריים, הואיל ובדפוסים ישנים כגון קושטא רס"ט; ווניציה של"ד - אינו. אבל בדפוס רומא משנת ר"מ, ישנו כלפנינו.

ו. הַדְּבָרִים שֶׁיֹּאמַר הָאִישׁ כְּשִׁינְקֵדֶשׁ, צָרִיךְ שֶׁיְהִי מִשְׁמַע שֶׁהוּא קוֹנֶה³⁰ הָאִשָּׁה, וְלֹא שֶׁיְהִי מִשְׁמַע שֶׁהִקְנָה עֲצָמוֹ לָהּ. פִּיֶּצֶד? הָרִי שֶׁאָמַר לָהּ, או שֶׁכָּתַב בְּשֹׁטֶר שֶׁנָּתַנוּ לָהּ: הָרִינִי בְּעֲלִיךָ, הָרִינִי אֶרְוִסִיךָ, הָרִינִי אִשְׁיךָ, וְכָל פִּיּוּצָא בְּזָה - אֵין בָּאֵן קִדּוּשִׁין כָּלָל³¹. אָמַר לָהּ³², או כָּתַב לָהּ: הָרִי אֶת אִשְׁתִּי, הָרִי אֶת אֶרְוִסְתִּי, או: הָרִי אֶת קְנוּיָה לִי, הָרִי אֶת שְׁלִי, הָרִי אֶת לְקוּחְתִּי³³, הָרִי אֶת חְרוּפְתִּי³⁴, הָרִי אֶת בְּרִשׁוֹתִי, הָרִי אֶת זְקוּקָה לִי, וְכָל פִּיּוּצָא בְּהֵן³⁵ - הָרִי זֶה מְקַדֶּשֶׁת.

(30) רוכש. (31) קידושין ה, ב. שנאמר בתורה: כי יקח איש אשה, ולא שיקח את עצמו לה. (32) בכת"י התימנים, כל הקטע הזה אינו. (33) מלשון הכתוב: כי יקח איש אשה. (34) קידושין ו. "שכן ביהודה קוראים לארוסה חרופה", וכגירסת רבינו חננאל שם (הובאה ברשב"א) בניגוד לגירסתנו בגמרא שרק ביהודה היא מקודשת. ובשו"ע אהע"ז סי' כז ס"ג פסק שהרי זו מקודשת בספק. (35) ובלבד שתבין שהיא לשון קידושין, אבל אם אינה מכרת באותה לשון - אינה מקודשת, אלא-אם-כן דיבר עמה תחילה על עסקי קידושין ונתרצתה לו, כמבואר בסמוך ה"ח.

ז. אָמַר לָהּ, או כָּתַב לָהּ: הָרִי אֶת מִיחֲדָת לִי, הָרִי אֶת מִיֶּעֱדָת לִי, הָרִי אֶת עֲזֻרְתִּי, הָרִי אֶת נִגְדָתִי, הָרִי אֶת צִלְעָתִי, הָרִי אֶת סְגוּרְתִּי, הָרִי אֶת תְּחֻתִּי, הָרִי אֶת עֲצוּרְתִּי, הָרִי אֶת תְּפוּסָתִי - הָרִי זֶה מְקַדֶּשֶׁת בְּסִפְקָהּ³⁶. וְהוּא, שֶׁיְהִי מְדַבֵּר עִמָּה תְּחִלָּה עַל עֶסְקִי קִדּוּשִׁין³⁷; אֲבָל אִם אִינוּ מְדַבֵּר עִמָּה תְּחִלָּה עַל עֶסְקִי קִדּוּשִׁין - אֵין חוֹשְׁשִׁין לְמִלּוֹת אֲלֵהֶם³⁸.

(36) קידושין ו, א. כי כל הלשונות האלו, ספק אם משמען לשון קידושין: מיוחדת, כמו "מאוחדת" - מלשון "והיו

לְאִבְיָהָ⁵⁸. וְכֵן הוּא זָכָאי בְּמִצְיָאתָהּ וּבְמַעֲשֵׂה יְדֶיהָ⁵⁹ וּבְכַתְּבָתָהּ⁶⁰. אִם נִתְגַּרְשָׁה אוֹ נִתְאַלְמְנָה מִן הָאֲרוּסִין⁶¹, הוּא זָכָאי כָּל עַד שֶׁתִּבְגֵּר⁶². לְפִיכָךְ⁶³ מִקְּבֵל הָאֵב הָאֵב קְדוּשֵׁי בְתוּלָה מִיּוֹם שֶׁתּוֹלֵד עַד שֶׁתִּבְגֵּר⁶⁴. וְאִפְּלוּ הִיתָה חֲרָשָׁת אוֹ שׁוּטָה⁶⁵ וְקִדְּשָׁה הָאֵב - הָרִי הִיא אִשָּׁת אִישׁ גְּמוּרָה⁶⁶. וְאִם הִיתָה בֵּת שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, מִתְקַדְּשֶׁת בְּכִינָהּ מִדַּעַת אֲבִיהָ; פְּחוּת מִכֵּן, אִם קִדְּשָׁה אֲבִיהָ בְּכִינָהּ⁶⁷ - אֵינָה מִקְדָּשָׁתָה⁶⁸.

(56) מבלי להמלך בה ולקבל הסכמתה. (57) קידושין מא, א. וכתובות מו, א. (58) כסף קידושה לאביה. - כתובות שם. אמרה תורה (במדבר ל, יז) בנעוריה בית אביה - כל שבח נעוריה לאביה. (59) במציאתה - שם, מז. משום איבה, כי הואיל ואין האב חייב במזונות בתו מצד הדין, אם תעכב המציאה לעצמה, יטור לה איבה וימנע מלזונה. ובמעשה ידיה - שם, מז: שנאמר (שמות כא, ז) "וכי ימכור איש את בתו לאמה" - "מה אמה - מעשה ידיה לרבה, אף בת - מעשה ידיה לאביה". (60) שתיקנו חכמים שהבעל יכתוב כתובה לאשתו, כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, כמבואר לקמן פ"י. (61) כתובות מג, ב. (62) זמן הבגרות מפורש למעלה פ"ב ה"ב. (63) הואיל ואין אנו צריכים לדעתה של הקטנה או הנערה המתקדשת. (64) שהרי קידושה בידו. (65) ראה לעיל פ"ה הכ"ו, מה היא חרשת ושוטה. (66) יבמות קיב, ב. אבל חרשת גדולה אינה מקודשת קידושין גמורים מן התורה כמבואר לקמן פ"ד, ה"ט. וכן השוטה כשהיא גדולה - אינה מתקדשת כלל, כמבואר שם. (67) שבא עליה המקדש. (68) נדה מד, ב. שפחות מג' שנים אין ביאתה ביאה, והרי זה כנותן אצבע בעין, מה עין מדמעת וחוזרת ומדמעת, אף היא בתוליה חוזרים (שם מה). וכל זה מצד הדין, אבל מצות חכמים היא, שלא יקדש אדם בתו כשהיא קטנה, כמבואר לקמן ה"ט.

יב. בְּגֵרָה הִבֵּת - אֵין לְאִבְיָהָ בֵּה רְשׁוּת, וְהִרִי הִיא כְּשֶׁאָר כָּל הַנָּשִׁים שְׂאֵינָם מִתְקַדְּשׁוֹת אֶלָּא לְדַעְתָּן⁶⁹. וְכֵן אִם הִשְׁיִינָה אֲבִיהָ, וְנִתְאַלְמְנָה אוֹ נִתְגַּרְשָׁה בְּחַיֵּי אֲבִיהָ - הָרִי הִיא בְּרִשׁוּת עַצְמָהּ, וְאֶף-עַל-פִּי שְׂעִידִין הִיא קְטָנָה. בֵּינוֹן שְׁנִשְׁאֵתָה⁷⁰, אֵין לְאִבְיָהָ בֵּה רְשׁוּת לְעוֹלָם⁷¹.

(69) קידושין עט, א. (70) משתכנס לחופה נקראת נשואה, ראה לקמן פ"י, ה"ב. (71) כתובות מג, ב. וכן בקידושין מד, ב. וראה במוספנו: "תשובות רבינו".

יג. נִתְקַדְּשָׁה קֹדֶם שֶׁתִּבְגֵּר שְׁלֹא לְדַעַת אֲבִיהָ - אֵינָה מִקְדָּשָׁתָה⁷², וְאִפְּלוּ אִם נִתְגַּרְשָׁה⁷³ הָאֵב אַחֵר שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה⁷⁴. וְאִפְּלוּ אִם נִתְאַלְמְנָה אוֹ נִתְגַּרְשָׁה מִן אוֹתָן הַקִּדוּשִׁין - אֵינָה אֲסוּרָה לְכַהֵן⁷⁵. וְכֵן הִיא וְכֵן אֲבִיהָ יִכְלִין לְעַבְדָּהּ⁷⁶. בֵּין אִם נִתְקַדְּשָׁה בְּפָנָיו⁷⁷ בֵּין שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה שְׁלֹא בְּפָנָיו⁷⁸ - אֵינָה מִקְדָּשָׁתָה.

(72) קידושין מה, ב. - כדעת רבינא שם. וכן פסק ה'אלפסי'

גמורים, אלא לשונו מורה שתהא מקודשת לשניהם כאחד, ולפיכך אינה מקודשת אף לאחד מהם ('מעשה רוקח').

י. אָמַר לָהּ: הָרִי חֲצִיךָ מִקְדָּשָׁת לִי בְּפִרוּטָה, וְחֲצִיךָ בְּפִרוּטָה⁴⁷; אוֹ שְׂאֵמַר לָהּ: חֲצִיךָ מִקְדָּשָׁת לִי בְּחֲצִי פְּרוּטָה, וְחֲצִיךָ הָאַחֶרֶת מִקְדָּשָׁת בְּחֲצִי פְּרוּטָה - הָרִי זֶה מִקְדָּשָׁתָה⁴⁸. אָמַר לָהּ: חֲצִיךָ מִקְדָּשָׁת לִי בְּפִרוּטָה הַיּוֹם, וְחֲצִיךָ בְּפִרוּטָה לְמָחָר⁴⁹; שְׁתֵּי חֲצִיֶיךָ בְּפִרוּטָה⁵⁰; שְׁתֵּי בְּנוֹתֶיךָ⁵¹ לְשָׁנִי בְּנִי⁵² בְּפִרוּטָה; בִּתְךָ מִקְדָּשָׁת לִי וּפְתָרְךָ מְכִינָה לִי בְּפִרוּטָה⁵³; אוֹ: בִּתְךָ וְקִרְקָעְתְּךָ לִי בְּפִרוּטָה⁵⁴ - בְּכָל אֵלּוּ מִקְדָּשָׁת בְּסַפֵּק⁵⁵.

(47) קידושין ז, ב. ואע"פ שהזכיר "חציין" - אין זה מקדש אשה לחצאין, אלא מונה והולך הוא, וראש דיבורו מתייחס גם לסופו, ואין כאן הפסק בקידושו. והרי זה כמקדש בשתי פרוטות, ואומר: נמצא חציין עולה לי בפרוטה, וחציין השני בפרוטה (לחם-משנה). (48) קידושין, שם. וגם כאן הוא "מונה והולך" ולא טעה לומר שמקדשים לחצאין (רש"י שם). ומובן שכל זה אמר לה בכדי דיבור אחד, אבל אם הפסיק באמצע דיבורו בין חצי לחצי, אינה מקודשת (ר"ן שם). (49) כאן יש לדון שהפסיק בקידושו, שהרי דחה את קידושי החצי השני למחר. (50) כאן אין לתלות ולומר: "מונה והולך הוא", שהרי לא מנה את הכסף אלא הפסיק בקידושי גוף האשה, ואולי טעה לומר שאשה מתקדשת לחצאין. (51) המקדש אומר כן לאביהן. ובקטנות מדובר, שכסף קידושיהן שלו. והספק הוא, אם אחי המקבל נלך והרי קיבל פרוטה שלימה ותהייה מקודשת. או אולי עלינו להשגיח באשה המתקדשת ואז יוצא לכל אשה חצי פרוטה ואינן מתקדשות. אבל אילו היו הבנות גדולות שהאב קיבל את כסף הקידושין בתורת שליח הבנות, אז ודאי שאין הבנות מקודשות, שהרי כל אחת קיבלה רק חצי פרוטה ('תוספות' שם). (52) והם גדולים, ועשאוהו שליח לקדש. (53) הספק הוא: אם התכוין לכלול בפרוטה זו את הפרה והאשה כאחד, נמצא שהוא קידש האשה רק בחצי פרוטה ואינה מקודשת, או מתוך שאדם יודע שאין אשה מתקדשת בפחות מפרוטה, ואין הפרה נקנית בכסף (קידושין כה:), ודאי התכוין לומר בתך - בפרוטה, ופרתו תיקנה לו כשימשכנה. (54) קרקע נקנית גם בכסף, וגם בחזקה. ובכל זאת יש ספק, אולי נתכוין לומר בתך בפרוטה, וקרקעך - כשאחזיק בה. (55) בקידושין ז, ב. - העלו את כל הבעיות האלו ב"תיקון". ואע"פ שגם שני הדינים הראשונים שבהלכה זו הוזכרו שם בין הבעיות ולא נפתרו, סובר רבינו שהואיל והגמרא אמרה שם: "אם תמציר-לומר מונה והולך הוא" ביחס לשני דינים אלו, הרי זה כאילו התלמוד הסכים להגיון הזה והוציאן מכלל ספק. כי כלל מקובל הוא מהגאונים, כל מקום שהתלמוד אומר "אם תמציר-לומר" הרי זה כמו פשיטות ופתרון (רא"ש לקידושין שם).

יב. בְּגֵרָה הִבֵּת - אֵין לְאִבְיָהָ בֵּה רְשׁוּת, וְהִרִי הִיא כְּשֶׁאֵר כָּל הַנָּשִׁים שְׂאֵינָם מִתְקַדְּשׁוֹת אֶלָּא לְדַעְתָּן⁶⁹. וְכֵן אִם הִשְׁיִינָה אֲבִיהָ, וְנִתְאַלְמְנָה אוֹ נִתְגַּרְשָׁה בְּחַיֵּי אֲבִיהָ - הָרִי הִיא בְּרִשׁוּת עַצְמָהּ, וְאֶף-עַל-פִּי שְׂעִידִין הִיא קְטָנָה. בֵּינוֹן שְׁנִשְׁאֵתָה⁷⁰, אֵין לְאִבְיָהָ בֵּה רְשׁוּת לְעוֹלָם⁷¹.

יג. הָאֵב מִקְדָּשָׁת אֶת בְּתוּלָה שְׁלֹא לְדַעְתָּהּ⁵⁶ כָּל זְמַן שֶׁהִיא קְטָנָה, וְכֵן כְּשֶׁהִיא נַעֲרָה רְשׁוּתָהּ בְּיָדוֹ⁵⁷, שְׁנֵאמַר: אֶת בְּתוּלָתָהּ לְאִישׁ הִזָּה לְאִשָּׁה. וְקִדְּשִׁיהָ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הדבר⁸⁸, לפיכך אם הודו השליח והמקדש - אינן
צריכין עדים⁸⁹. כמו שליח הגט⁹⁰, וכמו שליח
שהקדשה⁹¹ להפריש לו תרומה, וכיצא בהן ככל
מקום⁹² - ששלוחו של אדם פמותו, ואינו צריך
עדים.

(87) כדין שליח לקבלה בגט, המבואר בסמוך. (88) בניגוד
לעצם מעשה הקידושין שאינו חל כלל בלא עדים, ראה
לקמן פ"ד, ה"ו. (89) וכן נראה ב"ירושלמי" קידושין פ"ג,
ה"א: "לא הוחזק השליח בעדים". (90) להולכה, שאין
הבעל צריך למנותו בעדים. וכמבואר לקמן ה' גירושין
פ"ו, ה"ד. אבל בשליח הגט לקבלה, משנה מפורשת היא
בגיטין סג, ב שצריך שני עדים במינויו. והראב"ד חולק,
ולדעתו גם בשליח קידושין להולכה צריך לעשות בפני
שנים. ואין להשוות שליח קידושין (בקידושי כסף) לשליח
הגט שתופס הגט בידו, ולפיכך אינו זקוק לעדים. אולם
כדברי רבינו מוכח מסוגיית הש"ס קידושין מה, ב - שאמרו
שם: "ודילמא שליח שויה", ומשמע שאין עדים שעשו
שליח, ובכל זאת סבר התלמוד שאם הבן עשה את אביו
שליח לקדש, הרי הוא שליח גמור וקידושי קידושין
(כסף-משנה). (91) בעל התבואה. (92) כגון בקרבן פסח
שהשליח מתמנה לשחוט פסח לשולחו בלא עדים. וכן
לענין קרבן מעילה. ראה ה' מעילה פ"ז, ה"א. וגם בעניני
שליחות במכירה, כגון "האומר לשלוחו צא ומכור לי קרקע
זו... או קנה לי, הרי זה מוכר ולוקח וכל מעשיו קיימים,
ואין העושה שליח צריך קנין ולא עדים אלא באמירה בלבד
בינו לבין חבריו" (ה' שלוחין פ"א, ה"א).

טז. השליח נעשה עד⁹³. לפיכך, אם עשה שני
שלוחין לקדש לו אשה, והלכו וקדשו אותה - הן
הן שלוחיו והן הן עדי הקדושין⁹⁴, ואינן צריכין
לקדשה לו בפני שנים אחרים.

(93) קידושין מג, א. ואין אומרים: כיון ששלוחו של אדם
כמותו, הרי זה כגופו של המקדש עצמו ואינו יכול לקדש
בלא עדים, אלא אדרבא בזה שעדי נעשו שלוחיו - עוד
חזיק את מעשה הקידושין (שם). (94) יש אומרים,
שהמדובר בקידושי שטר אבל בקידושי כסף הרי הם נוגעים
בעדותם (כמו שכתב רבינו בפ"א מהל' שלוחין ה"ז) ואינם
נעשים עדים (ועי' מגיד-משנה).

יז. הכל פשרין לשליחות, חוץ מחרש שוטף וקטן -
לפי שאינן בני דעת⁹⁵, והעפ"ם - לפי שאינן בן
ברית⁹⁶, ונאמר: בן תרימו גם אתם⁹⁷ - לרבות
השליח; ומה אתם בני ברית, אף שלוחכם בני ברית,
להוציא את העפ"ם. אכל העבד⁹⁸, אף-על-פי שהוא
נעשה שליח לדבר שבפמון⁹⁹, הרי הוא פסול
לשליחות הקדושין והגטין, לפי שאינו בתורת גטין
וקדושין¹⁰⁰.

(95) ובשליחות, "איש" כתוב: "ויקחו להם איש שה לבית
אבות" (שמות יב, ג) אחד לוקח לכולם. איש - ולא קטן

בהלכותיו לקידושין שם. (73) הסכים. (74) כי מה יועיל
ריצוי שלאחר מעשה קידושין. אבל אם נתרצה האב בשעת
הקידושין, הרי היא מקודשת. ואע"פ שלא קיבל אביה
קידושה (ר"ן שם בפירוש דעת רבינו). (75) ואינה
בגרושה שאסורה לכהן הדיוט, וכאלמנה שאסורה לכהן
גדול. (76) אפילו אם נתרצה האב בשעת הקידושין ואח"כ
הבת ממאנת במקדש, יכולה לעכב ואין הקידושין קידושין,
שאין אביה יכול לכופה אלא כשהוא בעצמו מקדשה,
כמבואר לעיל יא, א. וכן אביה יכול לעכב אח"כ אפילו
כשנתקדשה בפניו ושתק באותה שעה (כסף-משנה ומהר"י
קולון בדעת רבינו). (77) ושתק, ואח"כ עיכב. (78) אפילו
אם נתרצה אח"כ, וגם הבת לא עיכבה, אינה מקודשת
הואיל ולא נתרצה בשעת הקידושין.

יד. היתה הבת ספק בוגרת⁷⁹, בין שקדשה אביה
שלא לדעתה בין שקדשה היא עצמה שלא לדעת
אביה - הרי זו מקדשת בספק⁸⁰, לפיכך צריכה גט
מספק. יש לאיש לעשות שליח לקדש לו אשה⁸¹,
בין אשה פלונית בין אשה משאך הנשים⁸². וכן
האשה הגדולה⁸³ עושה שליח לקבל קדושיה⁸⁴, בין
מאיש פלוני בין מאיש משאך אנשים. וכן האב
עושה שליח לקבל קדושי בתו כשהיא ברשות⁸⁵.
ואומר האב לבתו הקטנה: צאי וקבלי קדושיך⁸⁶.

(79) כגון שיש ספק אם עברו כבר ששה חדשים מיום הבאת
סימני נעוריה או לא (ראה לעיל פ"ב, ה"ב). או כגון שנראה
בה אחד מסימני העליון ועדיין לא הביאה שתי שערות,
נמצא כי היא ספק נערה, ספק קטנה (לעיל פ"ב, ה"ח)
ואח"כ הביאה שתי שערות ועברו ששה חדשים מיום
שהביאה הסימן הראשון, ויש ספק אולי הוא סימן גמור,
וממילא היא כיום בוגרת, או שמא לא נעשתה נערה אלא
עם הבאת הסימן התחתון, ומשם ואילך עדיין לא עברו
ששה חדשים ועדיין היא נערה (לחם-משנה). (80) קידושין
עט, א. לענין קידושי אביה אנו חוששים שמא עדיין נערה
היא, ולענין קידושי עצמה אנו חוששים שמא בוגרת היא.
(81) קידושין מא, א. שכלל הוא בדינו "שלוחו של אדם
כמותו", שנאמר (שמות יב, ו) "ושחטו אותו כל קהל עדת
ישראל בין הערבים", וכי כל הקהל כולו שוחט, והלא אינו
שוחט אלא אחד? אלא, מכאן ששלוחו של אדם כמותו
(שם, עמוד ב). (82) שלא פירש לו: קדש לי אשה זו או
זו, אלא אמר לו סתם "קדש לי אשה" - רוצה לומר איזו
שהיא. ומקור הדברים ממסכת נזיר יב, א. (83) הבוגרת.
(84) קידושין מא, א. (85) שם. (86) שם יט, א. הבת
מקבלת בעצמה כסף הקידושין, ואחרי שזכתה בכסף זכה
בו אביה כי כל שבח נעוריה לאביה. ואע"פ שמן התורה
אין זכיה לקטן (גיטין סא.) - כשיש דעת אחרת מקנה לו,
יש לו זכיה (ר"ן לקידושין פ"א).

טו. כל העושה שליח לקבל הקדושין, צריך
לעשותו בפני עדים⁸⁷. אכל האיש שעשה שליח
לקדש לו אשה, אינו צריך לעשותו בעדים. שאין
מקום לעדים בשליחות האיש אלא להודיע אמתת

מַעַל יְדֵי שְׁלוּחָהּ¹⁰⁸. וְכֵן מַצּוּה לְאִשָּׁה שֶׁתִּקְדַּשׁ עֲצָמָה
בִּידָה יוֹתֵר מֵעַל יְדֵי שְׁלוּחָהּ¹⁰⁹. וְאַף-עַל-פִּי שֵׁשׁ
רְשׁוֹת לְאָב לִקְדָּשׁ בְּתוֹ כְּשֶׁהִיא קִטְנָה וְכֶשֶׁהִיא נַעֲרָה
לְכָל מִי שִׁירָצָה - אֵין רְאוּי לַעֲשׂוֹת בָּן. אֲלָא מַצּוֹת
חֻכָּמִים שֶׁלֹּא יִקְדַּשׁ אָדָם בְּתוֹ כְּשֶׁהִיא קִטְנָה, עַד
שֶׁתִּגְדִּיל וְתֹאמַר: לְפָלוֹנִי אֲנִי רוֹצֶה¹¹⁰. וְכֵן הָאִישׁ אֵין
רְאוּי לִקְדָּשׁ קִטְנָה¹¹¹. וְלֹא יִקְדַּשׁ אִשָּׁה עַד שִׁירָצָהּ
וְתִהְיֶה כְּשֶׁרָה בְּעֵינָיו; שָׁמָּה לֹא תִמָּצֵא חֵן בְּעֵינָיו,
וְנִמָּצֵא מִגְרָשָׁה אוֹ שׁוֹכֵב עִמָּה וְהוּא שׁוֹנְאָה¹¹².

(107) אפילו מכירה (ראה להלן הערה קי). (108) שכשגופו
עוסק במצוה, מקבל שכר יותר (רש"י לקידושין מא.).
(109) אע"פ שאינה מצווה בפריה ורביה, בכל זאת יש לה
מצוה שמסייעת לבעל לקיים מצותו (ר"ן לקידושין שם).
(110) ולא יכוף את רצונו עליה, וב'תוספות' קידושין מא, א
כתב: "ועכשיו שאנו נוהגים לקדש בנותינו אפילו קטנות,
משום שבכל יום ויום הגלות מתגברת עלינו, ואם יש סיפק
ביד אדם עכשיו לתת לבתו נדוניה, שמא לאחר זמן לא יהא
סיפק בידו ותשוב עגונה לעולם". וכן מסכם הרמ"א בשו"ע
אהע"ז סי' לו, ס"ח. (111) שמא שכשתגדל לא תרצה בו.
(112) והתורה אמרה: ואהבת לרעך כמוך (קידושין מא.).

כ. הַמִּקְדָּשׁ בְּבִיָּאָה - הָרִי אֵלֶּי קִדּוּשֵׁי תוֹרָה. וְכֵן
מִתְקַדְּשֵׁת בְּשִׁטָּר מִן הַתּוֹרָה. כְּשֶׁשׁ שְׁגוּמָר וּמִגְרָשׁ,
שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָתֹב לָהּ סֵפֶר פְּרִיתוֹת¹¹³, כִּף גּוֹמֵר
וּמִכְנִיס¹¹⁴. אֲבָל הַכֶּסֶף מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים¹¹⁵ (וְכֵן דִּין
הַכֶּסֶף דִּין תּוֹרָה, וּפְרוּשׁוֹ מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים)¹¹⁶,
שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה, וְאָמְרוּ חֻכָּמִים: לְקוֹחֵהִים
אֵלֶּי יִהְיֶה בְּכֶסֶף, שֶׁנֶּאֱמַר: נָתַתִּי כֶסֶף הַשְּׂדֵה קֹחַ
מִמֶּנִּי.

(113) והשטר הוא הספר שגומר לחלוטין את גירושה.
(114) גומר בקנין קידושה לעשותה אשת איש (קידושין
ט:). (115) מבואר לעיל פ"א, ה"ב. (116) פסקא זו אינה
בכת"י בריטיש מוזיאום, בכת"י אוקספורד, ובכת"י ששון
ובכמה כת"י תימניים. ועי' ב'כסף משנה' שכתב כי נוסחתנו
אינה מכוונת, שהרי בתחילה כתב שהכסף חלוק מביאה
ושטר, שאלו מן התורה וכסף מדברי סופרים. [ניתכן כי זוהי
הגהה על-פי מה שהגיה רבינו הרמב"ם למעלה פ"א ה"ב,
"ושלשתם דין תורה" (עיי"ש הערה ח) וגם הנוסחא
הראשונה לא זזה ממקומה. ובכת"י תימני אחד שבידי הרב
י.ל. מיימון ישנה רק הפסקא הזאת, ואילו הפסקא
הקודמת: "אבל הכסף מדברי סופרים" - איננה].

כא. אַף-עַל-פִּי שֶׁעָקַר הַדְּבָר כִּף הוּא, כִּכְר נִהְיָו כָּל
יִשְׂרָאֵל לִקְדָּשׁ בְּכֶסֶף אוֹ בְּשׂוֹה כֶּסֶף. וְכֵן אִם רָצָה
לִקְדָּשׁ בְּשִׁטָּר - מִקְדָּשׁ. אֲבָל אֵין מִקְדָּשִׁין בְּבִיָּאָה
לְכַתְּחִלָּה. וְאִם קִדָּשׁ בְּבִיָּאָה - מִכֶּן אוֹתוֹ מִפֶּת
מִדְּרוֹת¹¹⁷, כִּדִּי שֶׁלֹּא יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל פְּרוּצִים בְּדָבָר
זֶה¹¹⁸, אַף-עַל-פִּי שֶׁקִּדּוּשֵׁי קִדּוּשִׁין גְּמוּרִין.

(117) מלכות מדברי סופרים שאין לה קצבה, אלא לפי ראות

ולא מי שאינו בן דעת (רש"י לגיטין כג.) וראה הל' שלוחין
פ"ב ה"ב. (96) מהול ובא בברית מצוות. (97) תיבת "גם"
מיותרת בפסוק זה, ובאה לרבות את השליח. (98) עבד
כנעני - גוי שנמכר לישראל לעבד, ומל וטבל לשם עבדות
- חייב במצוות כנשים. (99) שכן ברית הוא. שהרי נאמר
(דברים כט, י) "מחוטב עציץ עד שזאב מימך - לעבדך"
בברית ה' אלהיך" (רש"י לגיטין כג, ב. והשווה דברי רבינו
בהל' שלוחין פ"ב ה"ב). (100) שעבד שקידש, אין
קידושו תופסים כלל. וסברא היא: כל דבר שאינו שייך בו,
אינו נעשה עליו שליח (רש"י קידושין מא:). וכל הלכה זו
מקורה בגיטין כג, ב. ושם הדברים שנויים לענין גט, אולם
רבינו משה דיני קידושין לגיטין, על-פי ההיקש הידוע:
"ויצאה והיתה, מקיש הויה ליציאה" (קידושין ה.) -
מגיד-משנה.

יח. שְׁלִיחַ הָאִישׁ שֶׁמִּקְדָּשׁ אוֹמֵר לָהּ: הָרִי אֵת
מִקְדָּשְׁתָּ לְפָלוֹנִי בְּכֶסֶף זֶה אוֹ בְּשִׁטָּר זֶה¹⁰¹. אִם שְׁלִיחַ
הָאִשָּׁה הוּא שֶׁמִּקְבֵּל הַקִּדּוּשִׁין, אוֹמֵר לוֹ¹⁰²: הָרִי
פְּלוֹנִית שֶׁשְׁלַחָה אוֹתָךְ מִקְדָּשְׁתָּ לִּי. וְהוּא אוֹמֵר לוֹ:
קִדְּשִׁיתִּיךְ לָךְ, אוֹ: אֶרְשִׁיתִּיךְ לָךְ, אוֹ: נִתְּתִיךְ לָךְ
לְאִשָּׁה, וְכָל פִּיּוּצָא בְּזֶה. וְכֵן הַמִּקְדָּשׁ עַל יְדֵי הָאָב
אוֹמֵר לוֹ: הָרִי בְּתָךְ פְּלוֹנִית מִקְדָּשְׁתָּ לִּי. וְהוּא אוֹמֵר
לוֹ: קִדְּשִׁיתִּיךְ לָךְ. אִם אָמַר הָאָב אוֹ הַשְּׁלִיחַ: הֵן -
דִּיּוֹ. וְאִפְּלוֹ שֶׁתִּקְ¹⁰³. וְאִם הָיוּ עֲסוּקִין בְּאוֹתוֹ עֲנִין,
וְנָתַן לְאָב אוֹ לְשְׁלִיחַ וְלֹא פִּרְשׁ וְלֹא אָמַר דְּבָר - דִּיּוֹ,
וְהִיא מִקְדָּשְׁתָּ¹⁰⁴. וְאִם קִדָּשׁ בְּשִׁטָּר, אֵינוֹ כּוֹתֵבוֹ אֲלָא
מִדְּעַת הָאָב אוֹ מִדְּעַת הַשְּׁלִיחַ¹⁰⁵. וְכֵן כָּל הַדְּבָרִים
כֶּלֶן שֶׁל קִדּוּשִׁין, דִּין הָאִישׁ עִם הָאִשָּׁה כְּדִין שְׁלִיחַ
עִם שְׁלִיחַ¹⁰⁶ אוֹ עִם הָאָב.

(101) ראה למעלה ה"א, הערה ה. (102) המקדש - לשליח.
(103) בכת"י התימנים, אין זה. ולפי נוסחתנו, כן הוא
פירושה: אפילו אם שתק השליח או האב, ולא אמרו דבר
- הרי היא מקודשת, שכל האמירה אינה אלא חומרא
בעלמא ('דרישה', ט"ז, 'חלקת מחוקק' והגר"א באהע"ז סי'
לו ס"א). וה'טור' הביא "אפילו שתק אם היו עסוקים". ולפי
זה, ביאר הב"ח שזה נמשך למה שכתוב אחר-כך, ומוסב על
המקדש - אבל השליח צריך לומר, על-כל-פנים "הן", שאם
לא כן אפשר שחזר בו ומקבל את הכסף לשם פקדון
(ועיי"ש גם ב'דרישה'). (104) הואיל ועסוקים בענין
הקידושין, וכדין האיש עם האשה המפורש לעיל ה"ח.
(105) כמבואר לעיל ה"ד. ולדעת הרמב"ן אינה מספיקה דעת
האב או שלוחה אלא צריכים דעתה של האשה עצמה, כי
היא המקנה את עצמה לבעלה. וכשם שבגט שהבעל הוא
המקנה - צריכים דעתו ולא שלוחו, ראה לקמן הל' גירושין
פ"ב, ה"ו, כך בקידושין - דעתה, ולא דעת שלוחה.
(106) בכת"י התימנים, הנוסח: "כדין האיש עם האשה, כך
דין שליח". וה'טור' אהע"ז סימן לו, הביא: "וכן בכל
הדברים של קידושין, דין האיש עם השליח כדין האיש עם
האשה".

יט. מַצּוּה שֶׁיִקְדַּשׁ אָדָם אֶת אִשְׁתּוֹ בְּעֲצָמוֹ¹⁰⁷ יוֹתֵר

ג) "והיא בעולת בעל". וראה למעלה פ"א ה"א (רבי בצלאל הכהן מוילנא בהגהותיו). (129) חופה הוא יחוד בביתו של המקדש, כמו שכתב רבינו להלן פ"ה ה"א. (130) ועדיין היא אסורה לו עד שתכנס לחופה, ושם מברכים "ברכת חתנים" הסדורה לקמן פ"ה ה"ג. (131) "ירושלמי" סוטה פ"ח, ה"ה. "שהיין מגתו מערבין בו . . . ומקדשין בו את הכלה". (132) משקה הבא מן התמרים או ממשרת שעורים. (133) רב נסים גאון (הובא ברא"ש לכתובות פ"א, אות טז).

פרק רביעי

1) כלל בו רבינו דין קידושין שלא ברצון, קידושין בעד אחד או בפסולי עדות, קידושי חרש או שוטה, חרשת או שוטה, סריס, טומטום, אנדרוגינוס, אילונית, עריות, שניות, יבמה לשוק, גויה או שפחה, גוי, עבד וישראל מומר, חצייה שפחה וחצייה בת חורין, חציו עבד וחציו בן חורין, ושיכור, פחות משוה פרוטה או קטן ושלח סבלונות.

- א. אין האשה מתקדשת אלא לרצונה.²⁰ והמקדש
- אשה בעל פרה - אינה מקדשת.²¹ אבל האיש
- שאנסוהו עד שקדש בעל פרו - הרי זו מקדשת.²²
- ויש לאיש לקדש נשים רבות פאחת.²³ והוא, שיהיה
- בפספס - אם קדש בפספס - פרוטה לכל אחת ואחת.²⁴
- ויש לאחת מהן או לאחר לקבל הקדושין על ידי
- כלן מדעתן.²⁵

26

2) קידושין ב, ב. שנאמר בתורה (דברים כד, ב) "והלכה והיתה לאיש אחר" - מדעתה משמע (רש"י ליבמות יט:) וגם מפני שצריכים דעת המקנה, והאשה היא המקנה עצמה לבעל (רש"י לקידושין מד.). (3) בבא-בבא, מת, ב. ואע"פ שבמקח וממכר, מכירה בעל כרחו מועילה (ראה הל' מכירה פ"ה ה"א) - בקידושי אשה, קנסוהו חכמים והקפיעו את קידושיו, הואיל "והוא עשה שלא כהוגן, לפיכך עשו עמו שלא כהוגן" (שם), ואפילו אמרה רוצה אני - אין רצונה הבא מתוך כפייה מועיל לו, וכתקנת חכמים הנ"ל (יד איתן'). (4) בבא-בבא, שם. ואפילו לא אמר בסוף: רוצה אני, שמעשה קידושיו מעיד עליו, וכאילו אמר: רוצה אני. וכאן לא תיקנו חכמים להפקיע הקידושין, הואיל ובידו לגרשה בעל כרחו (לפני תקנת רבינו גרשום). אבל כשהוא קידש בעל כרחו, אינה יכולה להפקיע עצמה ממנו אלא ברצונו, לפיכך תיקנו חכמים להפקיע קידושין למפרע ואינה מקודשת כלל, וממילא אינה צריכה גט (מגיד-משנה). (5) בבא אחת. (6) קידושין נ, א. אבל אם מקדש הרבה נשים בשטר אחד, אינו צריך אלא לפרט בכתבתו שמיחד כל אחת ואחת לו לאשה (מ'עשה רוקח'). (7) בהסכמתן (קידושין ב, ב. ובגמרא שם נב.).

- ב. המקדש את האשה ונתן הקדושין מדעתה ביד
- חברתה,²⁸ ואמר לחברתה פשנתן הקדושין בידיה:
- ואת נמי, או: וכן גם את, וכיצא בזה - הרי שתייהן
- מקדשות.³⁰ אבל אם נתן בידיה ואמר לה: ואתי -
- הרי זו שקבלה הקדושין מקדשת בפספס; שמה לא
- נתבנן אלא לראות מה בלבה, וכאלו אמר לה: ואת

27

28

29

30

31

32

עיני הדיין. ורש"י בחולין קמא, ב - פירש, מדרות - רצוי בתוכחה שלא יהא רגיל בכך ואין לה קצבה אלא עד שיקבל עליו. (118) קידושין יב, ב.

- 1 כב. וכן המקדש בלא שדוכין¹¹⁹ או המקדש בשוק
- 2 - אף-על-פי שקדושיו קדושין גמורין, מפני אותו
- 3 מפת מדרות¹²⁰, כדי שלא יהא דבר זה הרגל לזנות,
- 4 וידמה לקדשה שהיתה קדם מתן תורה¹²¹.

(119) שלא דיבר בה קודם לכן, שתתרחצה להתקדש לו (רש"י לקידושין יג.). שידוך - לשון השקטה "והארץ שקטה" (יהושע יא, כג) מתורגם "וארעא שדוכת", שע"י הדיבור על לב הפנויה להתקשר בקשר נישואין, נחה שקטה דעת הצדדים המתחתנים ('ערוך השלם', ערך שדך ד). (120) קידושין יב, ב. והרמ"א בשו"ע סי' כו כתב: "ולא ראיתי מימי שהכו מי שקידש בלא שידוכין". (121) ראה לעיל פ"א, ה"ד.

- 5 כג. כל המקדש אשה - בין על ידי עצמו בין על
- 6 ידי שליח - צריך לברך קדם הקדושין¹²², או הוא¹²³
- 7 או שלוחו¹²⁴, בדרך שמברכין על כל המצות¹²⁵,
- 8 ואחר כך מקדש. ואם קדש ולא ברך - לא יברך
- 9 אחר הקדושין, שזו ברכה לבטלה. מה שנעשה -
- 10 כבר נעשה¹²⁶.

(122) פסחים ז, ב. וב'ירושלמי' ברכות פ"ט, ה"ג. (123) כך נוהגים בארץ מערב, אבל במלכויות אלו אין המקדש מברך אלא אחר ('הגהות מיימוניות') וכן נוהגים היום (רמ"א אהע"ז סי' לד) כדי שלא לבייש מי שאינו יודע לברך (רש"ל). (124) וכן מצינו ברבקה, שנאמר בה 'ויברכו את רבקה' (בראשית כד, ט) ושם אליעזר השליח קידש אותה ('תוספות' לכתובות ז:). (125) עובר לעשייתן (=לפני עשייתן) - פסחים שם. (126) השווה דברי רבינו בהלכות ברכות פ"א, ה"ו.

- 11 כד. כיצד מברך? ברוך אתה יי אלהינו מלך
- 12 העולם, אשר קדשנו במצותיו, והבדילנו מן
- 13 העריות¹²⁷, ואסר לנו את הארוסות¹²⁸, והתיר לנו את
- 14 הנשואות על ידי חפה¹²⁹ קדושין. ברוך אתה יי,
- 15 מקדש ישראל. זו היא ברכת ארוסין¹³⁰. ונהגו העם
- 16 להסדיר ברכה זו על פוס של יין¹³¹ או של שכר¹³².
- 17 ואם יש שם יין - מברך על היין תחלה, ואחר כך
- 18 מברך ברכת ארוסין, ואחר כך מקדשה. ואם אין לו
- 19 יין או שכר - מברך אותה בפני עצמה¹³³.

(127) כתובות ז, ב. ושם הגירסה: רוצונו על העריות. כלומר, צונו לפרוש מן העריות, ודומה לזה: "ועשיתם לכם פסל תמונת כל, אשר צוך ה' אלקיך" (דברים ד, כג) כלומר, צוך שלא לעשות. ראה תשובות רבינו הוצ' פריימן סימן קכא. (128) כתובות שם, מדרבנן. שלא התירו ארוסה עד שתכנס לחופה ובברכה (רש"י שם). ויש מפרשים, שעל-ידי אירוסין נאסרה הארוסה לאחרים. בניגוד לבני נח שאין להם איסור אשת-איש אלא ע"י בעילת בעל, כלשון הכתוב (בראשית כ,

19 אֶתֵּן לָךְ תְּהִי מְקַדָּשֶׁת לִי - אִם אִמְרָה: הֵן, וְנָתַן לָהּ
20 - הִרִי זֶה מְקַדָּשֶׁת; אָבֵל אִם אִמְרָה לוֹ: תֵּן לִי מִהֵן,
21 אוֹ: הִשְׁלַף לִי, אוֹ דְּבָרִים שְׁעֲנִנָּם: לֹא תִשְׁחַק עִמִּי
22 בְּדָבָרִים אֵלֶּי, אֲלֹא תֵּן לִי בִלְבָד, וְנָתַן - אִינָּה
23 מְקַדָּשֶׁת.²⁹ וְכֵן אִם הָיָה שׁוֹמֵה יֵינן, וְאִמְרָה לוֹ: תֵּן
24 לִי כּוֹס אֶחָד, וְאָמַר לָהּ: אִם אֶתֵּן לָךְ הִרִי אֶת
25 מְקַדָּשֶׁת לִי בּוֹ, וְאִמְרָה: הִשְׁקֵנִי הַשְּׂקוֹת, אוֹ: תֵּן,
26 הַשְּׂקָה.³⁰ הִשְׁלַף - אִינָּה מְקַדָּשֶׁת; שְׂאִין הַדְּבָרִים
27 נִרְאִין אֲלֹא: הִשְׁקֵנִי בִלְבָד, וְלֹא תִשְׁחַק עִמִּי בְּדָבָר
28 אֲחֵר.

(29) קידושין ט. (30) או השקה, או השלך. לשון "השלך" במשליך פירות מאילן, כמבואר בקידושין שם.

29 ו. הַמְקַדָּשׁ בְּעֵד אֶחָד - אֵין חוֹשְׁשִׁין לְקִדּוּשֵׁיו³¹,
30 וְאֶף-עַל-פִּי שְׁשֻׁנֵּיהֶם מוֹדִין. קָל וְחִמְרָ לְמְקַדָּשׁ בְּלֹא
31 עֵדִים.³² הַמְקַדָּשׁ בְּפִסּוּלֵי עֲדוֹת שֶׁל תּוֹרָה³³ - אִינָּה
32 מְקַדָּשֶׁת;³⁴ בְּפִסּוּלֵי עֲדוֹת שֶׁל דְּבָרִי סוֹפְרִים³⁵, או
33 בְּעֵדִים שֶׁהֵן סֶפֶק פִּסּוּלֵי תּוֹרָה³⁶, אִם רָצָה לְכַנֵּס -
34 חוּזֵר וּמְקַדָּשׁ בְּכָשָׁרִים, וְאִם לֹא רָצָה לְכַנֵּס - צְרִיכָה
35 גִּט מִמֶּנּוּ מִסָּפֶק. וְאִפְּלוּ בְּפָרָה הָאִשָּׁה וְהַכְחִישָׁה אֶת
36 הַעֲדִים וְאִמְרָה: לֹא קִדַּשְׁתִּנִּי - כּוֹפִין אוֹתָהּ לָקַח
37 גִּט.³⁷ וְכֵן דִּין כָּל קִדּוּשֵׁי סֶפֶק: אִם רָצָה לְכַנֵּס - חוּזֵר
38 וּמְקַדָּשׁ וְדָאִי, וְאִם לֹא רָצָה לְכַנֵּס - צְרִיכָה גִּט מִמֶּנּוּ
39 מִסָּפֶק.

(31) ואינם אפילו קידושי ספק. (32) שאין חוששין לקידושיו (קידושין סה.), וזה נלמד מ'גזירה שוה': נאמר בעריות: "ערות דבר", ונאמר בממון: "על פי שנים עדים יקום דבר", מה להלן בשני עדים, אף כאן בשנים (רש"י שם). (33) כגון שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות מן התורה. (34) סנהדרין כה, ב. (35) שעבר עבירה שאינה אלא מדבריהם, כגון שחילל יום-טוב שני של גלויות (הל' עדות פ"י, ה"ג). (36) כגון שהעידו שנים על אחד שעבר עבירה, ובאו שנים אחרים והכחישום ואמרו לא עבר ולא נפסל, הרי זה ספק פסול (הל' עדות פ"ב, ה"ג). (37) אם תרצה להנשא לאחר. אבל הלשון "כופין אותה" תמוה: אם תרצה הנשא, ואם לא תרצה לא תנשא, ולמה כופין אותה? וב'טור' אהע"ז סי' מב, מביא בדברי רבינו: "כופין אותו ליתן גט", והיא הגירסא הנכונה בדברי רבינו (כסף-משנה).

40 ז. קָטָן³⁸ שֶׁקִּדַּשׁ - אֵין קִדּוּשֵׁיו קִדּוּשִׁין.³⁹ אָבֵל גְּדוֹל
41 שֶׁקִּדַּשׁ אֶת הַקִּטְנוֹת⁴⁰ הִתְיַמְתָּה, או קִטְנָה שִׁינְצָא
42 מִרְשׁוֹת אֲבִיהָ⁴¹, אִם הִיָּתָה פְּחוּתָה מִבֵּת שֶׁשׁ, אֶף-
43 עַל-פִּי שֶׁהָיָה נְבוֹנָה לַחַשׁ⁴² בְּיוֹתֵר וּמִכְּבֹּד וּמִכְּבֹּד⁴³
44 - אֵין פָּאֵן שֶׁשֶׁם⁴⁴ קִדּוּשִׁין, וְאִינָּה צְרִיכָה לְמֵאנָה⁴⁵; וְאִם
45 הִיָּתָה מִבֵּת עֶשְׂרִי שָׁנִים וּלְמַעְלָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהָיָה
46 סְכָלָה בְּיוֹתֵר⁴⁶ - הוֹאִיל וְנִתְקַדָּשָׁה לְדַעְתָּהּ, הִרִי זֶה
47 מְקַדָּשֶׁת לְמֵאוֹן. הִיָּתָה מִבֵּת שֶׁשׁ וְעַד סוֹף עֶשְׂרִי -
48 בּוֹדֵקִין אֶת יְפֵי דַעְתָּהּ, אִם מִכְּבֹּד וּמִכְּבֹּד עֲסָקִי

1 מֵה תֹאמְרֵי בְּדָבָר זֶה? וּלְפִיכָף קִבְּלָה הַקִּדּוּשִׁין
2 הִיא¹², שֶׁהִרִי זֶה עֲדִין שׁוֹאֵלָה לְרֹאוֹת מֵה בְּלָכָה¹³,
3 וּמִפְּנֵי זֶה הִיא סֶפֶק מְקַדָּשֶׁת¹⁴.

(8) שתקבל בשבילה כסף הקידושין בתור שליח. (9) וגם את. (10) וכגון שנתן לה שתי פרוטות לפחות, כדי כסף קידושין לשתיהן. (11) אחרי שאמר לה: הרי אשה פלונית שולחתך מקודשת לי. (12) ולא החזירתם תיכף לקבלתה. (13) אם מסכימה להתקדש לו, וגם היא עדיין לא החליטה בזה. (14) והרי היא ספק אשת איש, ודינה כמבואר לעיל פ"ג, ה"ב בבבאורנו. ומהות הספק: אם יש 'יד' לקידושין אם לא (גדרים ו:). והשווה דברי רבינו הל' מתנות עניים פ"ב, יג; ושם פ"ח, ב.

4 ג. אָמַר לָהּ: הִתְקַדָּשִׁי לִי בְּדִינָךְ זֶה, נָטַלְתָּ וּזְרָקְתָּ
5 לְפָנָי¹⁵ או לִים או לְאוֹר או לְדָבָר הָאֶבֶד¹⁶ - אִינָּה
6 מְקַדָּשֶׁת¹⁷. אִמְרָה לוֹ: תִּגְהֶוּ לְאֶבֶד, או לְאֶבֶד, או
7 לְאִישׁ פְּלוֹנִי, וְנָתַן - אִינָּה מְקַדָּשֶׁת¹⁸. וְאִם אִמְרָה לוֹ:
8 תִּגְהֶוּ לוֹ שִׁיקְבְּלָהּ לִי¹⁹, וְנָתַן²⁰ - הִרִי זֶה מְקַדָּשֶׁת²¹.

(15) למקום שאינו אבד. (16) ואע"פ שהיא חייבת לשלם. (17) ואין אומרים שקבלתו לשם קידושין, ולא נתכוונה אלא לנסותו אם רגזן הוא. אלא בכולם אני אומר שהיא מסרבת להתקדש לו, ולפיכך זרקה את כסף הקידושין (קידושין ח:). (18) שם. כי משטה היא בו, כלומר, תן מעותיך לאחרים. (19) בשבילי, בתורת שליח. (20) ואמר לו: זכה בכסף זה לפלונית. (21) שם. אפילו לא חזר ואמר התקדשי לי בדינך שנתתי לו (שו"ע אהע"ז סי' ל, ס"ח).

9 ד. אִמְרָה: הַנִּיחָהּ עַל הַסֵּלַע²² - אִינָּה מְקַדָּשֶׁת²³.
10 וְאִם הָיָה סֵלַע שְׁלֵה - מְקַדָּשֶׁת²⁴. הָיָה סֵלַע שֶׁל
11 שְׁנֵיהֶם - הִרִי זֶה מְקַדָּשֶׁת בְּסָפֶק²⁵. אָמַר לָהּ:
12 הִתְקַדָּשִׁי לִי בְּכֶכֶר זֶה, אִמְרָה לוֹ: תִּגְהֶוּ לְעֵנִי - אִפְּלו
13 הָיָה עֵנִי הַסֵּמוּף עָלֶיהָ²⁶, אִינָּה מְקַדָּשֶׁת²⁷. תִּגְהֶוּ
14 לְכָלֵב - הִרִי זֶה אִינָּה מְקַדָּשֶׁת. וְאִם הָיָה הַכָּלֵב שְׁלֵה
15 - מְקַדָּשֶׁת. וְאִם הָיָה רֵץ אַחֲרֶיהָ לְנִשְׁכָּהּ, וְאִמְרָה לוֹ:
16 תִּגְהֶוּ לְכָלֵב זֶה - הִרִי זֶה סֶפֶק מְקַדָּשֶׁת²⁸.

(22) אבן קשה. (23) שאינו שלה, והרי זה כאמרה: זרקה לים. (24) שחצרו של אדם קונה לו, הרי הוא כאילו קבלתו בידה (קידושין ח: וברש"י שם). (25) כי אע"פ שאין קונים בחצר השותפים זה מזה (ראה בבא-בבא פד:). (26) הוֹאִיל והוא מחזר אחריה לקדשה, יש להניח שהשאל לה מקומו וקנתה. ויש מקום לספק, אולי כוונתה לומר לו: תנהו על סלע שלך שאיני רוצה בכסף קידושין (קידושין שם, וברש"י שם). וראה להלן הלכה כא. (27) לקדשו (27) קידושין שם, כי כשם שהיא חייבת לפרנסו, כך גם הוא מצווה להחיותו ולא נתן לה כלום. (28) קידושין שם. כי אע"פ שהוא מחוייב בהצלתה, אולי מתוך שהציל את גופה מסכנה, גמרה בלבה להתקדש לו (ר"ן שם).

17 ה. הָיָה מוֹכֵר פְּרוֹת או פְּלִים וְכִינְצָא בֵּהֶן, בָּאָה
18 אִשָּׁה וְאִמְרָה לוֹ: תֵּן לִי מַעֲט מֵאֵלֶּי, וְאָמַר לָהּ: אִם

- 1 הנשואין והקדושין⁴⁷ - צריכה למאן, ואם לא -
2 אינה מקדשת למאן, ואינה צריכה למאן⁴⁸.
- 18 אכל השוטה שקדש פקחת, או פקח שקדש שוטה
19 - אין כאן קדושין כלל, לא מדברי תורה ולא מדברי
20 סופרים⁶⁴.

(58) מפורש לעיל פ"ב, הכ"ו. (59) איש ואשה שהם שלמים בדעתם, ואינם לא חרשים ולא שוטים, נקראים פקח ופקחת (לעיל שם). (60) יבמות קיב, ב. (61) כלל הוא: כל שהקדושין הראשונים הם מדברי סופרים, קידושין חלים אחריהם, דוגמא לכך דברי רבינו לקמן הל' גירושין פ"א, ה"ו. (62) מן התורה. (63) הואיל והפקח לא נשאה עדיין, אבל אם נשאה הפקח - אסורה לשניהם, כמבואר לקמן הל' גירושין פ"א, ה"ה. ומקור דברי רבינו בירושלמי יבמות יד, א. (64) יבמות קיב, ב. חרש וחרשת שקיימת בהם תקנת חכמים (שדרכם להיות שלום ביניהם) תיקנו להם קידושין, שוטה ושוטה שאין תקנת חכמים קיימת בהם (אין שלום ביניהם, כי אין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת) לא תיקנו להם קידושין.

- 21 י. סריס שקדש, בין סריס חמה בין סריס⁶⁵ אדם, וכן
22 אילונית⁶⁶ שנתקדשה - הרי אלו קדושין
23 גמורין⁶⁷.

(65) מפורש לעיל פ"ב, הלכות יא"ד. (66) לעיל פ"ב, הלכות ד"ו. (67) אע"פ שסריס אדם אסור לו לבוא בקהל - מכל-מקום קידושין תופסין, שהלכה היא: קידושין תופסין בחיבי לאוין, ואין צורך לומר שסריס אדם קידושיו תופסין, שהרי מותר לו לבוא בקהל (ראה יבמות עה: וברף עט:) והשווה דברי רבינו הל' איסורי ביאה פט"ז. וכן האילונית אע"פ שאם אין לו בנים מאשה אחרת, כופים אותו להוציאה, כמבואר לקמן פכ"ד ה"א, בכל זאת צריכה גט ממנו ואפילו לא הכיר בה ונמצאת אח"כ אילונית (כתובות ק:). ובשו"ע אהע"ז סי' מד ס"ד, יש חולקים וסוברים שאילונית אדם לא הכיר בה מקודם אינה מקודשת, שאין אדם מוותר על מום גדול כזה, ואינה צריכה גט.

- 24 יא. טמטום ואנדרוגינוס⁶⁸ שקדשו אשה, או
25 שקדשן איש - הרי אלו קדושי ספק, וצריכין גט
26 מספק⁶⁹.

(68) מפורשים לעיל פ"ב הלכות כד"כה. (69) קידושי טמטום - מבוארים ביבמות עב, א - שהם קידושי ספק, שמה זכר או שמה נקבה היא, ואע"פ שאין הטמטום ראוי להנשא, צריך הוא גט לענין תרומה, כגון אם הוא כהן ונתקדש לישראל שאסור בתרומה אם יקבל גט הוא חוזר לתרומת בית אביו. וכן תפסו קידושיו לענין שהמקדש נאסר באחות הטמטום ובאמו (רש"י שם). ואשר לאנדרוגינוס, אמרו (יבמות פג.) אנדרוגינוס בריה בפני עצמה היא ולא הכריעו בו חכמים אם זכר אם נקבה. והשווה דברי רבינו הל' איסורי ביאה פ"א, הט"ו: "אנדרוגינוס מותר לישא אשה". ומקורו מיבמות פא, א.

- 27 יב. המקדש אחת מן העריות⁷⁰ - לא עשה פלוס,
28 שאין קדושין תופסין לעריות⁷¹; חוץ מן הנדה⁷²,

(38) פחות משלש-עשרה שנה, כמבואר לעיל פ"ב, י. (39) קידושין נ, ב. וראה לקמן ה"כ. (40) הפחתה משתים-עשרה שנה, כמבואר לעיל פ"ב, א. (41) שהשיאה אביה ונתאלמנה או נתגרשה בחיי אביה (לעיל פ"ג, יב). (42) מלשון הכתוב, ישעיה ג, ג. (43) עסקי הקידושין והנישואין. (44) בכת"י התימנים, ליתא. ולפי זה, יש לקרוא: "אין כאן קידושין". (45) "אלא הולכת לבית אמה, כאילו לא נתקדשה מעולם" (לשון רבינו הל' גירושין פ"ג, ה"ז). ומקור דברי רבינו ביבמות קז, ב - שרבי חנינא בן אנטיגנוס אומר שם: כל תינוקות שאינה יכולה לשמור קידושיה אינה צריכה למאן, ופירש שם רבינו: שפחות מבת שש, אינה יודעת לשמור קידושיה, וזה בהסתמך על דברי רבא בגיטין סה, א. (46) לא שעושה מעשה שטות, אלא שאינה חריפה כלל. ומתוך שהיא בת עשר, חזקה עליה שהיא יודעת לשמור קידושיה. (47) ולשון רבינו לקמן הל' גירושין פ"א, ה"ז: "בודקין אותה לפי יופי דעתה, אם יודעת לשמור (כסף) קידושיה ושהן קידושין, לא שתשמור אותן כדרך שמשמרת האגוז והתמרה". (48) גיטין סה, א: "הפעוטות מקחן מקח . . . וכנגדן בקטנה מתקדשת למיאון" (כגירסת הרי"ף שם). וזמן הפעוטות הוא מגיל שש ועד עשר שנים, כל אחד לפי חריפות שכלו, כמבואר בגיטין נט, א. וראה דברי רבינו הל' מכירה פכ"ט, ה"ר"ח.

- 3 ח. כיצד מקדשת למאן? שאם נתקדשה ולא רצתה
4 לישוב עם בעלה, צריכה למאן בפני שנים⁴⁹ ולומר:
5 איני רוצה בו, ויוצאה בלא גט, כמו שיתבאר
6 בהלכות גירושין⁵⁰. וזו היא הנקראת מקאנת⁵¹. ולמה
7 יוצאה בלא גט? מפני שאין קדושיה גמורין
8 מן התורה⁵², אלא מדברי סופרים⁵³, והן תלוין:
9 שאם ישבה עם בעלה עד שגדלה⁵⁴ - גמרו קדושיה,
10 ונעשית אשת איש גמורה⁵⁵, ואינו צריך לחזר
11 לקדשה אחר שגדלה⁵⁶; ואם לא רצתה לישוב -
12 צריכה למאן⁵⁷, ותצא בלא גט.

(49) יבמות קא, ב. (50) פ"א, ה"ח. (51) בכל מקום. כגון במשנה, כתובות פ"א, מ"ו. וכן לקמן פ"ט הי"ד. (52) שהרי יתומה היא, ולא קיבל אביה קידושיה. (53) שלא ינהגו בה מנהג הפקר (יבמות קיב, ב. ולקמן פ"א, ה"ו). (54) ונבעלה לו בגדלותה. (55) ואין קידושי אחר תופסים בה. (56) שהבעילה היא גמר קידושין הראשונים (יבמות קט:). (57) בעודה קטנה, אבל משתגדיל אע"פ שלא נבעלה אינה ממאנת וצריכה גט מדברי סופרים, כמבואר בפרוטרוט לקמן הל' גירושין פ"א, ה"ו.

- 13 ט. חרש⁵⁸ שנשא פקחת, וכן חרשת שנשאת
14 לפקחת⁵⁹ - אין קדושיהן גמורין מן התורה, אלא
15 מדברי סופרים⁶⁰. לפיכך, אם בא פקח וקדש אשת
16 חרש הפקחת - הרי זו מקדשת לשני⁶¹ קדושין
17 גמורין⁶². ונותן גט, והיא מתרת לבעלה החרש⁶³.

- 1 **שְׁהִמְקִדְשׁ אֶת הַנֶּדֶה - הָרִי זֶה מְקַדֶּשֶׁת קִדּוּשִׁין**
2 **גְּמוּרִין⁷³. וְאִין רְאִי לַעֲשׂוֹת בִּין⁷⁴.**
- 70) שחייב על ביאתו כרת, והן האמורות בויקרא פרק יח, ראה לעיל פ"ב ה"ה. 71) קידושין סז, ב: "אמר קרא: כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו", הוקשו כל העריות לאחות אשה, מה אחות אשה לא תפסי בה קידושין (שנאמר: ואשה אל אחותה לא תקח - לא תוכל לקדשה), אף כל עריות לא תפסי בהן קידושין". 72) פנויה בימי נדתה. 73) קידושין סה, א. שנאמר (ויקרא טו, כד) "ותהי נדתה עלי", - אפילו בשעת נדתה, תהא בה הויה (תפיסת קידושין). 74) כיון שאינה ראויה לביאה, אין לקדשה. וגם יש לחוש שמא יגע בה. וראה לקמן פ"י, ה"ו. ומה שאין אנו נזהרין בזה הוא משום שאנו מקדשים בשעת נישואין, וכבר הוכנו כל צרכי החופה וטבחו טבחם ואי־אפשר לדחותם בגלל ההפסד ('פרישה' לטור' אהע"ז סי' מד).
- 3 **יג. אִשֶּׁת אִישׁ שֶׁשָּׁפְטָה יָדָהּ וְקִבְּלָה קִדּוּשִׁין מֵאַחֵר**
4 **בִּפְנֵי בַעְלָהּ - הָרִי זֶה מְקַדֶּשֶׁת לְשֹׁנֶי⁷⁵; שְׁהִיאֶשָׁה**
5 **שְׁאִמְרָה לְבַעְלָהּ בִּפְנֵיו: גִּרְשָׁתָּנִי - נֶאֱמַנְתָּ⁷⁶. חֲזָקָה**
6 **אִין אִשָּׁה מְעֵזָה פְּנִיָּה בִּפְנֵי בַעְלָהּ. אָבֵל אִם קִדְּשָׁה**
7 **אַחֵר שְׁלֹא בִּפְנֵי בַעְלָהּ - אִין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ,**
8 **עַד שֶׁתֵּבִיא רְאִיָּה שְׁנִתְגַּרְשָׁה קִדָּם שֶׁתִּקְבַּל הַקִּדּוּשִׁין.**
9 **כֹּל שְׁלֹא בִּפְנֵיו - מְעֵזָה⁷⁷.**
- 75) כי בוודאי נתגרשה מבעלה הראשון. 76) אפילו להנשא לכתחילה ואפילו הוא מכחישה, כמבואר לקמן ה"ו גירושין פ"ב, ה"ד. ויש אומרים, כי בזמן הזה שמרובה החוצפה והפריצות אינה נאמנת אלא לחומרא (שו"ע אהע"ז סי' יז, ס"ב). 77) גיטין פט, ב.
- 10 **יד. הַמְקַדֵּשׁ אֶחָת מִן הַשְּׁנִיּוֹת אוֹ מֵאֶסְוֵרִי לְאוֹיִן אוֹ**
11 **מֵאֶסְוֵרִי עֲשֶׂה⁷⁸, וְכֵן יִבֶּם שְׁקֵדֶשׁ צֶרֶת יִבְמָה⁷⁹ - הָרִי**
12 **זֶה מְקַדֶּשֶׁת קִדּוּשִׁין גְּמוּרִין⁸⁰; חוּץ מִיבְמָה**
13 **שְׁנִתְגַּרְשָׁה לְזָרָה⁸¹, שְׁהִיא מְקַדֶּשֶׁת בְּסִפָּק. נִסְתַּפֵּק**
14 **לְחֻכְמֵיכֶם, אִם הַקִּדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בִּיבְמָה כְּשֶׁאָר חֵיבִי**
15 **לְאוֹיִן, אוֹ אִין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ כְּעֶרְוָה⁸². וְאִף־**
16 **עַל־פִּי שְׁאֶסְוֵר לוֹ לְכַנֵּס⁸³ אֶחָת מִכָּל אֱלֹהִים⁸⁴, הָרִי זֶה**
17 **מְגַרֵּשׁ בְּגִטָּה⁸⁵.**
- 78) כולן מפורשות לעיל פ"א, הלכות רח. 79) לאחיו המת היו שתי נשים, ואחת מהן נתייבמה, והשניה - הנקראת צרה - אסורה להנשא לאחים, שנאמר: יבמה יבוא עליה - עליה ולא על צרתה. ולא הבא מכלל עשה - עשה (יבמות יא. והשווה דברי רבינו ה"י יבום פ"א, ה"ב). 80) כי הלכה היא, קידושין תופסין בחיבי לאוין ועשה, שנאמר: "כי תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנאוה", וכי יש אהובה לפני המקום או שנאוה לפני המקום? אלא אהובה - אהובה בנישואיה, שנאוה - שנאוה בנישואיה (שנשאה באיסור), ובכל זאת אומר הכתוב: "כי תהיין" - לשון הויה, מכאן שקידושין תופסין בהן (קידושין סח). 81) לפני שחלצה יבמה, והתורה אמרה: "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר" (דברים כד, ה). 82) משום שנאמר
- בה: "לא תהיה" לשון הויה ותפיסת קידושין, כלומר, לא יתפסו בה קידושין לזר (יבמות צב:). 83) לחופה. 84) שהרי אסורות עליו איסור לאו. 85) הואיל וקידושין תופסין בהם ואסור לו לקיימן, על כרחו מוציאן בגט. וראה במוספנו "תשובות רבינו".
- 18 **טו. הַמְקַדֵּשׁ פּוֹתִית אוֹ שִׁפְחָה⁸⁶ - אִינָן קִדּוּשִׁין, אֶלָּא**
19 **הָרִי הִיא אַחֵר הַקִּדּוּשִׁין כְּמוֹ שֶׁהִיתָה קִדָּם**
20 **הַקִּדּוּשִׁין⁸⁷. וְכֵן עֲפוּ"ם וְעָבָד שְׁקֵדְשׁוּ בֵּת יִשְׂרָאֵל -**
21 **אִין קִדּוּשִׁיהֶן קִדּוּשִׁין⁸⁸. יִשְׂרָאֵל מוֹמֵר שְׁקֵדֶשׁ, אִף־**
22 **עַל־פִּי שֶׁהוּא עוֹבֵד עֲבוֹדַת פֹּכְכִים וּמַזְלוֹת בְּרִצּוֹנוֹ -**
23 **הָרִי אֵלֶּה קִדּוּשִׁין גְּמוּרִים⁸⁹, וְצִרִיכָה גִּט מִמֶּנּוּ⁹⁰.**
- 86) כנענית. 87) קידושין סח, א. שפחה, אמר קרא: שבו לכם פה עם החמור (בראשית כב, ה), עם הדומה לחמור (ואליעזר עבד היה). נכרית, אמר קרא: לא תחתן בם (דברים ז, ג), לא תהא לך בם תורת חיתון. 88) יבמות מה, א מהטעם הנ"ל. ובשאלות (וישלח סי' כה) למד בגוי מהפסוק: "והיא בעולת בעל" (בראשית כ, ג) - בעולת בעל יש להם (לגויים), נכנסה לחופה ולא נבעלה אין להם, וכל־שכן שקידושי אירוסין אין להם (רש"י ביבמות שם). 89) יבמות מז, ב. וכן בבכורות ל, ב. וכבר אמרו (סנהדרין מד.) על הפסוק: "חטא ישראל" (יהושע ז, יא) - "אע"פ שחטא - ישראל הוא". ורבינו ב'אגרת תימן' כותב: "שהתורה הזאת לא יוכל להמלט . . . ממנה אפילו אחד מזרע יעקב . . . לא הוא ולא זרעו . . . בין ברצונו בין שלא ברצונו". וגם אם הוליד מומר זה בן (מאשה ישראלית) הרי הבן ישראל גמור וקידושי קידושין (מגיד־משנה). וראה בתשובת רס"ג אוצה"ג ליבמות סי' תעד. 90) רבי דוד כהן בתשובותיו בית ט' חדר א', מבאר דברי רבינו שכונתו לומר שכופים אותו לגרשה שלא תעמוד עמו, כי ישלילה בכמה מכשולים. וזהו שהוסיף: "וצריכה גט ממנו".
- 24 **טז. הַמְקַדֵּשׁ אִשָּׁה שֶׁחֲצִיָּה שִׁפְחָה וְחֲצִיָּה בֵּת**
25 **חוּרִין⁹¹ - אִינָה מְקַדֶּשֶׁת קִדּוּשִׁין גְּמוּרִין⁹² עַד**
26 **שֶׁתִּשְׁתַּחֲרַר, וְכִינֹן שֶׁנִּשְׁתַּחֲרַרָה - גְּמֻרֵי קִדּוּשִׁיהָ⁹³,**
27 **כְּקִדּוּשֵׁי קִטְנָה⁹⁴ שְׁגִדְלָה, וְאִינוּ צָרִיךְ לְקַדְּשָׁה**
28 **קִדּוּשִׁין אַחֲרֵים⁹⁵. כָּא אַחֵר וְקִדְּשָׁה אַחֵר שֶׁנִּשְׁתַּחֲרַרָה**
29 **- הָרִי זֶה סָפֵק קִדּוּשִׁין לְשֹׁנֵיהֶם⁹⁶.**
- 91) כגון שהיתה משועבדת לשני שותפים, ושחרר אחד מהם את חלקו. 92) שהרי חצי שפחה שבה אינו ראוי לקידושין, כמבואר לעיל ה"ט"ו. ואם כן, הרי הוא כאומר לאשה חציין מקודשת לי שאינה מקודשת כמבואר לעיל (פ"ג ה"ט), ויתכן כי דין זה עדיף ממקדש חצי אשה, כי שם השאיר בקניינו, וכאן לא השאיר בקניינו כי כל מה שהיה ראוי ממנה להתקדש - קידש. ולפיכך הרי זו מקודשת קידושי ספק (גיטין מג. וכביאור הב"ח אהע"ז מד, וה'מרכבת המשנה'). וראה להלן הערה צה. 93) ונתפשטו קידושיו בכלה. שמעתה - כולה ראויה לקידושין. 94) יתומה. 95) כמבואר לעיל ה"ח. שאין זו, המקודשת קידושי ספק מדין תורה, גרועה מקטנה המקודשת קידושי ודאי מדברי סופרים שאינה צריכה קידושין אחרים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(105) קידושין מו, א. ושיעור פרוטה, משקל חצי שעורה מכסף צרוף (רבינו בפירושו למשנה קידושין פ"א מ"א, וכן בשו"ע אהע"ז סי' כו, ועי' הל' עירובין פ"א הי"ב, וכן בשו"ע יו"ד סי' רצד ס"ו). (106) קידושין יב. ותופסים בה קידושי שני, וצריכה גט משניהם אם רוצה להנשא לאחר, וכן אם לא נתקדשה לאחר, והמקדש הראשון רוצה לקיימה - צריכה קידושין אחרים, כדי שתהא מקודשת קידושי ודאי (רש"י לקידושין יב. וב"טור אהע"ז סי' לא). (107) זמן מרובה. ואם יכול להתקיים ע"י כיבוש בחומץ או במלח וכיוצא בהם, וראוי הוא להגיע למקום אחר שיטוה פרוטה - הרי אלו קידושי ספק (מהרי"ק שורש פד, כסף-משנה ומעשה-רוקח).

כ. המקדש אשה בפחות מפרוטה, או שקדש שתי נשים בפרוטה, אף-על-פי ששלח סבלונות¹⁰⁸ לאחר מכן - אינה מקדשת. וכן קטן שקדש, אף-על-פי ששלח סבלונות לאחר שהגדיל - אינה מקדשת. שמחמת קדושין הראשונים שלחן, שהיו קדושין פסולין¹⁰⁹.

(108) מתנות, שדרך ארוס לשלוח לארוסתו, סבלונות - מלשון סבל והוא נושא המשא, שנושאים אותו מיד זה ליד זה (רבינו בפירושו למשנה, קידושין פ"ב מ"ו, ובבבא-בטרא פ"ט מ"ה) ומצאנו מתנה בלשון משא: "וישא משאות" (בראשית מג, לד) - ויתן מתנות (תוספות יו"ט, קידושין שם). (109) קידושין נ, ב. ואין אומרים: אדם יודע שאין קידושי קטן כלום, ושלח הסבלונות לאחר שהגדיל לשם קידושין, אלא - מחמת הקידושין הראשונים שלהם.

כא. המקדש את האשה בכסף או בשטר, אינו צריך שיתן הקדושין לתוך ידה; אלא בין שצעתה לזרק לה קדושיה, וזרק¹¹⁰ - בין לתוך ידה בין לתוך חיקה, או לתוך תצרה או לתוך שדה שלה - הרי זו מקדשת¹¹¹. היתה עומדת ברשות הבעל, צריך שיתן לתוך ידה או לתוך חיקה¹¹². היתה עומדת ברשות שהיא של שניהן¹¹³, וזרק לה קדושיה מדעתה, ולא הגיעו לידיה או לחיקה הרי זו מקדשת קדושי ספק¹¹⁴. ואפלו אמרה לו: הנח קדושין על מקום זה, ואתו המקום של שניהם - הרי אלו קדושי ספק¹¹⁵.

(110) משמע שהסכימה שיזרוק לה הקידושין, אבל אם אמרה תנם בידי, והוא שינה וזרקם - אינה מקודשת, שהרי אינה מרצונה (ב"ח אהע"ז סי' ל). וראה 'חלקת מחוקק' שם). וימעשה רוקח' הביא כאן נוסחה אחרת בדברי רבינו: "כיון שרצה לזרוק", ולפי זה אין צורך בהסכמתה. אבל עצם הלשון מגומגם לפי נוסחא זו. (111) כן היא בגיטין עז, א לענין גירושין. ושם דף עח. אמרו: "כן לענין קידושין". ואין צורך שתעמוד בצד חצרה כמו בגירושין (ראה הל' גירושין פ"ה ה"ב) כי הקידושין זכות הן לה, וזכין לאדם אפילו שלא בפניו (מגיד-משנה). (112) שם עז, א. (113) ששניהם שותפים בחצר. (114) קידושין ח, ב: "בעי

משגדלה. (96) כי שמא לא חלו כלל קידושיה לפני שחוררה, הואיל ודומה למקדש חצי אשה, וממילא חלו בה קידושי שני. או אולי חלו בה קידושי ראשון כי לא השאיר כלום בקניינו, וממילא לא חלו בה קידושי שני (ב"ח ומרכבת משנה' כפי הבנתם בסוגיא דגיטין מג, א. ועמוד ב שם).

יז. ואי זו היא שפחה חרופה האמורה בתורה?⁹⁷ זו מי שחציה שפחה וחציה בת חורין שקדשה עבד עברי⁹⁸. ומי שחציו עבד וחציו בן חורין⁹⁹ שקדש בת חורין - הרי זו ספק קדושין¹⁰⁰.

(97) שהבא עליה חייב להביא אשם (ויקרא יט, כ) - מאחר שאמרנו למעלה (הט"ז) שהמקדש חצי שפחה וחצי בת חורין - אין קידושיה גמורים עד שתשתחרר. (98) שהרי היא מותרת לו גם בחצי השפחה שבה (שעבד עברי מותר בשפחה כנענית), ולפיכך יש לו גם בה קידושין גמורים בחצי הבן-חורין. מה-שאין-כן בן-חורין המקדש אותה שאסורה עליו מצד חצי השפחה שבה. וראה בפירוש המשניות להרמב"ם בכריתות (פ"א, י), ועי' 'פני יהושע' גיטין מג, א. (99) כגון שהיה משועבד לשני שותפים, ושחרר אחד את חלקו. (100) כי אולי הוא דומה לאומר לאשה התקדש לחצי, שמקודשת, כמבואר לעיל פ"ג ה"ט, או שמא יש לחלק, ששם היא ראויה לכולו, שהרי הוא בן חורין, ונעשה כאומר: תהי אשתי את ועוד אחרת, אבל בנידון שלפנינו הרי אינה ראויה לכולו מחמת חלק עבודתו שאינו בר קידושין, וגם אסור בה כדין כל עבד האסור בבת חורין (גיטין מג. והשווה דברי רבינו הל' עבדים פ"ד, ה"ז).

יח. שכור שקדש - קדושיו קדושין, ואף-על-פי שנשתכר הרבה¹⁰¹. ואם הגיע לשכרותו של לוי¹⁰² - אין קדושיו קדושין¹⁰³. ומתנישבין בדבר זה¹⁰⁴.

(101) עירובין סה. "שיכור מקחו וממכרו ממכר . . . כללו של דבר, הרי הוא כפקח לכל דבריו". (102) "והוא השיכור שעושה ואינו יודע מה עושה" (לשון רבינו הל' מכירה פכ"ט, ה"ח). (103) עירובין שם, והרי הוא כשוטה לכל דבריו. (104) חוקרים היטב אם באמת הגיע לשכרות של לוי, כי יש להזהר באיסור ערוה החמור מאד.

יט. המקדש בפחות מפרוטה - אינה מקדשת¹⁰⁵. קדשה באכל או בכלי וכיוצא בו ששנה פחות מפרוטה - הרי זו מקדשת בספק, וצריכה גט מספק; שמא דבר זה שנה פרוטה במקום אחר. הא למדת, שכל המקדש בשנה פסוף: אם היה באותה המדינה שנה פרוטה - הרי אלו קדושי ודאי, ואם אינו שנה פרוטה - הרי אלו קדושי ספק¹⁰⁶. יראה לי, שאם קדש בתכשיל או בירק שאינו מתקיים¹⁰⁷ וכיוצא בהם, אם לא היו שנה פרוטה באותו המקום - אינה מקדשת כלל; שהרי דבר זה אינו מגיע למקום אחר עד שיפסד ויאבד, ולא יהא שנה פרוטה. ודבר של טעם הוא זה, וראוי לסמוך עליו.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ט"ז תשרי - ספר נשים - הלכות אישות קמז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

20 עבודת פוככים ומזלות אסורין בהנאה פמוה.
21 המקדש בפךש עגלי עבודת פוככים ומזלות - אינה
22 מקדשת; שהכל מעבודת פוככים ומזלות אסור
23 בהנאה, שנאמר: ולא ידבק בידך מאומה מן החרם.
24 אבל המקדש בפךש שור הנסקל⁶ - הרי זו מקדשת.
25 אף-על-פי ששור הנסקל אסור בהנאה - פךשו אינו
26 אסור בהנאה, שאינו דבר חשוב לגבי השור.

6 שור שהמית אדם, ודינו להיסקל ומשנגמר דינו אסור בהנאה.

27 ג. המקדש בפרות שביעית או באפר פרה אדמה או
28 במים שמלאן לעשותן מי נדה - הרי זו מקדשת.
29 המקדש בהקדש של פדק הבית בשוגג⁸ - הרי זו
30 מקדשת⁹, והוא ישלם קרן וחמש להקדש, ויביא
31 אשמו, פדין כל מועל בפשגה. ואם קדש בו אשה
32 במזיד - אינה מקדשת¹⁰.

7 כסף הניתן לגזבר בית המקדש לצרכי תיקון הבית.
8 שלא ידע בו שהוא של הקדש. 9 כי על ידי מעילתו
נתחלה קדושתו ויצא הכסף לחולין. 10 כי אין הקדש
מתחלל אלא בשוגג שנאמר בו מעילה.

33 ד. קדשה במעשר שני¹¹, בין בשוגג בין במזיד -
34 אינה מקדשת; לפי שאין לו לעשות בו שאר חפציו
35 עד שיתחלל, שנאמר במעשר: לוי הוא.

11 הוא החלק העשירי מהתבואה, הנאכל בירושלים בקדושה.

36 ה. פהן שקדש בחלקו¹² מקדשי קדשים¹³ או
37 מקדשים קלים¹⁴ - אינה מקדשת, מפני שלא התרו
38 אלא לאכילה בלבד¹⁵. אבל פהן שקדש בתרומה
39 גדולה¹⁶ ובתרומת מעשר ובכפורים¹⁷, וכן לוי
40 שקדש במעשר ראשון¹⁸, וישראל שקדש במעשר
41 עניני¹⁹ - הרי זו מקדשת²⁰.

12 שחולק עם אחיו הכהנים. 13 כגון קרבנות החטאת
והאשם. 14 כגון שלמים שקדושתם קלה. 15 כי אין
הם ממונו הפרטי של הכהן, אלא משולחן גבוה (שולחנו
של הקב"ה) זכה בהם לאכילה. 16 אחד מחמישים
(לאדם ממוצע) בפירות ובתבואה שהישראל מפריש לכהן,
ונקראת גדולה, שהיא ראשית כל ההפרשות אחרי מריחת
הכרי, בניגוד לתרומת מעשר הניתנת לכהן מידי הלוי
המפריש מעשר מן המעשר, שהוא [=הלוי] קיבל, ואינה
אלא אחד ממאה. 17 הניתנים אף הם לכהן ונאכלים
בירושלים. 18 שקיבל מהישראל ונקרא ראשון, בהבדל
ממעשר שני הבא אחריו שהוא נאכל לבעליו בירושלים.
19 בשנה השלישית והשישית לשמיטה מפרשים מעשר
עני. ובשנה הראשונה, השנייה הרביעית והחמישית - מעשר
שני. 20 שכל אלה הם קניינו של המקבל וממונו.

42 ו. מתנות²¹ שלא הורמו²², הרי הם פמו שהורמו²³.
43 לפיכך, ישראל שנפלו²⁴ טבלים²⁵ מבית אבי אמו

רב ביבי, סלע (אבן) של שניהם מהו - תיקור. כי אע"פ
שהלכה היא שבמקח וממכר אין קונים מזה לזה בחצר של
שניהם, כמבואר בבבא-בבא פד, ב ובהל' מכירה פ"ד, אבל
בקידושין יש לחוש שמא השאיל לה זכותו כיון שכבר יש
לה חלק בה (מגיד-משנה). 115 קידושין שם. וראה
למעלה ה"ד.

1 כב. היו עומדים פרשות הרבים¹¹⁶ או פרשות
2 שאינו של שניהם¹¹⁷, וזרק לה קדושה: קרוב לו
3 - אינה מקדשת; קרוב לה - הרי זו מקדשת;
4 מחצה על מחצה, או שהיו ספק קרוב לו ספק
5 קרוב לה, ואבדו קדם שניעו לידה¹¹⁸ - הרי זו
6 ספק מקדשת. כיצד הוא קרוב לו וקרוב לה? כל
7 שהוא יכול לשמר אותן¹¹⁹, והיא אינה יכולה -
8 זה הוא קרוב לו. היא יכולה לשמר אותן, והוא
9 אינו יכול - זהו קרוב לה. שניהן יכולין לשמר
10 אותן, או שניהן אין יכולים לשמר אותן - זה
11 הוא מחצה על מחצה¹²⁰.

116 אף-על-פי שברשות הרבים לא תיקנו חכמים שיקנו לו
לאדם ארבע אמות (פי"ז מהל' גזילה ואבידה ה"ט) - כאן
נקנים לה קידושה מטעם שיכולה לשמור אותם, ואפילו הם
רחוקים ממנה מאה אמה (גיטין שם, לדעת רבי יוחנן). ועי'
כסף-משנה ולחם-משנה. 117 השייכות לאדם אחר.
118 ואי אפשר לברר את מצב קרבתם. 119 ואפילו
רחוק מאה אמה, כמו שכתוב למעלה. 120 גיטין עח, ב.
לענין גירושין, והוא הדין לענין קידושין, שנאמר "ויצאה
ההיתה" השווה הויה ליציאה (שם).

יום שלישי ט"ז תשרי ה'תש"פ

פרק חמישי

1 נתבארו בו דיני קידושין באיסורי הנאה, בהקדש, בטובת
הנאה, בגזל ובגנבה ואבדה, בפקדון, במלוה, בהנאת מתנה
שנתן לאחרים בפקודתה, או שקיבל מאחרים ברצונה,
במשכון, במתנה על מנת להחזיר, שתיקה לאחר מתן מעות.

12 א. המקדש בדבר שהוא אסור בהנאה, כגון חמץ
13 בפסח או בשר בחלב² וכיוצא בהן משאר אסורי
14 הנאה - אינה מקדשת³. ואפלו היה אסור בהנאה
15 מדבריהם, כגון חמץ⁴ בשעה ששית מיום ארבעה
16 עשר⁵ - אינה מקדשת.

2 שנתבשל בחלב. 3 שהרי אינה יכולה ליהנות מכסף
קידושיו, נמצא שלא נתן לה כלום. 4 היינו חמץ גמור
שאסור בהנאה מן התורה ולפיכך אינה מקדשת, אף על פי
שבשעה ששית אינו אסור אלא מדרבנן, אבל חמץ שאינו
אסור אלא מדרבנן, קידושיו קידושין. 5 בניסן. שמן
התורה אין החמץ אסור אלא מתחילת שעה שביעית ביום.

17 ב. עבר ומכר דבר האסור בהנאה וקדש בדמיו -
18 הרי זו מקדשת; חוץ מעבודת פוככים ומזלות,
19 שאם קדש בדמיה - אינה מקדשת, מפני שדמי

ובלכר שיהו נאמנים ויודעים בשומא". (40) לשותף חברו. (41) ואפילו נתן לה שווה שתי פרוטות שמגיע לחלקו לפחות שוה פרוטה - אינה מקודשת, לפי שרצונה להתקדש בכל הסכום ולא בחציו, אלא אם כן פירש לה: "התקדשי לי במה שיש לי בו".

י. גזל את האשה או גנב ממנה או חמסה, וחזר וקדשה בגזל ובגנבה ובחמס שלה, ואמר לה: הרי את מקדשת בו - אם קדם ביניהן שדוכין⁴², ונטלה ושתקה - הרי זו מקדשת⁴³; ואם לא שדך אותה מעולם⁴⁴, אף-על-פי ששתקה בשעתה לה דברים אלו בתורת קדושין - אינה מקדשת⁴⁵; ואם אמרה: הן⁴⁶ - הרי זו מקדשת.

(42) דברי שידול וריצוי להסכים להצעת נישואין. ואפילו היו אלה לפני שגזל ממנה. (43) מתוך שנטלתו ושתקה סימן שמחלה לו וקבלתו לשם קידושין. (44) אפילו לפני הגזילה. (45) כי שלא לקחה, ולא לשם קידושין. (46) בשעת הקידושין.

יא. וכן אם נתן לה פקדון, ואמר לה: פנסי פקדון זה, וחזר ואמר לה: הרי את מקדשת לי בו - אם אמר לה קדם שנטלתו, ונטלתו ושתקה - הרי זו מקדשת⁴⁷; ואם אחר שנטלתו בתורת פקדון אמר לה: הרי את מקדשת בו, ושתקה - אין זה כלום, שכל שתיקה שלאחר מתן מעות אינה מועלת⁴⁸; אבל אם אמרה 'הן' אחר שנטלה - הרי זו מקדשת⁴⁹.

(47) ואפילו לא קדם ביניהם שידוכין. כי קבלת הפיקדון הייתה לשם קידושין. (48) כי לא איכפת לה כלום באמירתו, הואיל ומתחילתו קיבלתו רק לשם פיקדון. (49) הואיל והפיקדון קיים, הרי זה כאומר התקדשי לי בפיקדון שיש לי בידך - שמקודשת.

יב. החזיר לה חוב שהיה לה אצלו, ואמר לה: הרי את מקדשת בו⁵¹ קדם שתטלנו, ונטלתו ושתקה: אם היה ביניהן שדוכין⁵² - הרי זו מקדשת⁵³, ואם לא שדך - אינה מקדשת, עד שתאמר 'הן'. ואם אמר לה אחר שנטלה החוב שלה הרי את מקדשת בו⁵⁴ - אפילו אמרה 'הן', אינה מקדשת⁵⁴; שהרי לא הגיע לידה ממנו כלום, אלא שלה נטלה, וכבר נפרע חובו משעה שנטלה, ואינה יכולה לחזר ולתבעו בחוב פעם אחרת⁵⁵.

(50) בשעת החזרת החוב. (51) ודעתו שתתקדש וגם תהיה נפרעת בכסף זה. (52) ונתרצית לו. (53) כי קבלתו לשם קידושין ואת החוב מחלה לו. (54) כי יכולה לומר: בתורת פירעון חובי קיבלתיו. ואם לא הזכיר לה בתחילה אודות הפירעון, אלא שהוא חייב לה כסף והגיע זמנו לפרוע, ואמר הרי את מקודשת לי בכסף זה ונטלתו ושתקה מקודשת אף על פי שלא שידך, ואפילו תאמר אחרי כן לא לקידושין

כהן, והפריש²⁶ מהן תרומה ומעשרות - הרי הן בתרומות ומעשרות שנטלו לו פירשה מאבי אמו²⁷. ואם קדש בהן אשה - הרי זו מקדשת; שאף-על-פי שאינן ראויין לו לאכילה²⁸, יש לו למכרן למי שהן ראויין לו²⁹. אבל ישראל שקדש בתרומה שהפריש מגרנו³⁰ - אינה מקדשת; שהרי אין לו למכרה³¹, ואין לו בה אלא טובת הנאה, לפי שנותנה לכל כהן שפירצה³², וטובת הנאה אינה ממוין³³.

(21) התרומות והמעשרות הנזכרות לעיל, הניתנות במתנה לכהן, ללוי ולעני. (22) שלא הופרשו על ידי בעליהן ועדיין מעורבות הן בין הפירות. (23) הואיל ועומדים להרים כמורמים הם. (24) בירושה. (25) תבואה שלא הופרשו ממנה מתנותיה הרי היא טבל ואסורה באכילה, ולשון טבל, טב-לא, מלה מורכבת. (26) הישראל, הנכד. (27) כי כבר זכה בהן וקנו הכהן בחייו שלא הוטל עליו אלא להפרישן ולקיימן לעצמו, ואף יורש זה יפרישן וימכרן לכהנים. (28) כי תרומה אסורה באכילה לזר (ישראל). (29) והכסף הוא שלו. (30) שלא נפל לו בירושה מזקנו הכהן. (31) אלא לתינתה מתנה לכהן. (32) שרשאי ליטול דבר מועט מאוהבו [=הכהן] בשביל שיתנה לו [=ולא לכהן אחר]. (33) לקדש בו אשה.

ז. המקדש את האשה בגזל או בגנבה או בחמס³⁴, אם נתיאשו הבעלים ונודע³⁵ שקנה אותו דבר בנאוש³⁶ - הרי זו מקדשת, ואם לאו - אינה מקדשת.

(34) שנתן דמי החפץ לבעליו ולקחו ממנו בעל כורחו. (35) לעדי הקידושין, בשעת מעשה הקידושין. כי אם לא ידעו עדי הקידושין את דבר הנאוש (אפילו נתיאשו בעליו) הרי זה כמקדש ללא עדים שאינה מקודשת. (36) ואף על פי שהלכה היא: יאוש בלבד אינו קונה - אך מכיוון שהגיע החפץ ליד האשה, יש כאן יאוש ושינוי רשות וקנאתה האשה, וממילא קנה אותה הבעל.

ח. הנכנס לבית חברו ולקח לו פלי או אכל וכיוצא בהן וקדש בו אשה, ובא בעל הבית, אף-על-פי שאמר לו: למא לא נתת לה דבר זה, שהיא טוב ממה שנתת לה? - אינה מקדשת; שלא אמר לו דבר זה אלא כדי שלא להתביש עמו, והואיל וקדש במקומו חברו שלא מדעת חברו - הרי זה גזל ואינה מקדשת. ואם קדשה בדבר שאין בעל הבית מקפיד עליו, כגון תמרה או אגוז - הרי זו מקדשת מספק³⁷.

(37) כי שמא בכל זאת הקפיד בעל הבית.

ט. היתה סחורה בינו ובין חברו³⁸, וחלקה שלא מדעת חברו, וקדש בחלקו - הואיל וצריכה שומת בית דין³⁹, אינה מקדשת; שאין זה נוטל לעצמו מה שפירצה ונתיח⁴⁰ מה שפירצה⁴¹.

(38) בשותפות. (39) "של שלושה ואפילו הם הדיוטות

נתכוונתי אלא לפירעון חובי קבלתי, אינה נאמנת. (55) נמצא שלא נתן לה כלום לשם קידושין.

1 יג. המקדש במלוה, אפילו היתה בשטר - אינה
2 מקדשת. כיצד? כגון שהיה לו אצלה חוב דינר,
3 ואמר לה: הרי את מקדשת לי בדינר שיש לי בידך
4 - אינה מקדשת; מפני שהמלוה להוצאה נתנה⁵⁶,
5 ואין כאן שום דבר קיים⁵⁷ להנות בו מעתה, שפכר
6 הוציאה אותו דינר⁵⁸ ועברה הנאתו⁵⁹.

(56) הלווה רשאי להוציאה [=להשתמש בה] ואינו חייב להעמידה שתהא מצוייה בכל עת שיתבענו המלווה. (57) הנמצא מול עינינו. (58) ואפילו המעות עדיין בידה הרי הן כאילו כבר הוציאתן. (59) וקידושי כסף נלמדים מקניין שדה עפרון שנאמר בו: "נתתי כסף השדה קח ממני" הרי שבשעת הקניין צריך ליתן הכסף. ואפילו החזיר לה השטר [=חוב] ויש בנייר שווה פרוטה, אינה מקודשת, מפני שעיקר דעתה על כסף המלווה.

7 יד. היה לו אצלה מלוה על המשכון⁶⁰, וקדשה
8 באותה המלוה, והחזיר לה המשכון - הרי זו
9 מקדשת; שהרי היא נהנית במשכון מעתה, והרי
10 הגיע הנאה לידה.

(60) בין שמשכנה בשעת ההלוואה, בין שלא בשעת ההלוואה, אלא כשהגיע זמן הפירעון תבע מעותיו ומשכנה על ידי בית דין.

11 טו. המקדש בהנאת מלוה - הרי זו מקדשת. כיצד?
12 כגון שהלוה אותה עתה⁶¹ מאתים וזו, ואמר לה:
13 הרי את מקדשת לי בהנאת זמן שארויה⁶² לך במלוה
14 זו, שתהיה בידך כך וכך יום, ואיני תובעה ממך עד
15 זמן פלוני - הרי זו מקדשת; שהרי יש לה הנאה
16 מעתה להשתמש במלוה זו עד סוף זמן שקבע.
17 ואסור לעשות כן, מפני שהיא כרבית⁶³. ופרשו
18 רבנן בהנאת מלוה דברים שאין ראוי לשמען⁶⁴.

(61) בשעת הקידושין. (62) שארזיב (כלומר שאאריך). (63) שבשכר המתנתו בגביית כספו מקדשה, אולם אין זו ריבית גמורה אלא "כריבית", שהרי כשנושא אשה נתחייב לה בעשרה דברים, נמצא שאין זו הנאה גמורה, והרי היא הערמת ריבית. והרב המאירי סובר, הואיל וההנאה מגעת לשניהם אין כאן ריבית גמורה. (64) הכוונה לרבנו יצחק אלפסי [=הרי"ף] המפרש: הנאת מלווה - כגון שהלווה לה מכבר, והגיע עכשיו זמן הפירעון, ואמר לה, התקדשי לי באותה הנאה שאסכים להאריך לך את זמן הפירעון עד יום פלוני. אולם רבינו דוחה פירושו הואיל ואינו נותן לה עכשיו כל כסף, אינה יכולה להתקדש כי הרווחת זמן הפירעון אינה עדיפה ממחילת המלווה גופא שכבר אמרנו שאינה מקודשת.

19 טז. אמר לה: הרי את מקדשת לי בפרוטה זו ובחוב
20 שיש לי אצלך - הרי זו מקדשת. וכן אם אמר לה:
21 במלוה שיש לי אצלך ובפרוטה זו - הרי זו
22 מקדשת⁶⁵.

(65) אף על פי שהקדים את דבר המלווה לנתינת הפרוטה אין זה נחשב כמקדש במלווה, הואיל ונתן לה פרוטה בשעת הקידושין - דעתה לפרוטה שהיא מקבלת כעת בזמן מעשה הקידושין.

23 יז. היה לו חוב ביד אחרים ואמר לה: הרי את מקדשת
24 לי בחוב שיש לי ביד זה במעמד שלשתם⁶⁶ - הרי זו
25 מקדשת⁶⁷.

(66) (1) הלווה (2) המקדש (3) המתקדשת. (67) ההלכה היא שעל ידי מעמד שלושתן אפשר להקנות את החוב למקבל, ללא כל הקנאה נוספת.

26 יח. קדשה בפקדון שיש לו בידה או בשאלה⁶⁸
27 שהשאלה, אם היה הפקדון והשאלה פרוטה או
28 שוה פרוטה באחד מהן קיים ברשותה⁶⁹ - הרי זו
29 מקדשת.

(68) שאלת כלים וכדומה, שאינם ניתנים להוצאה, אלא חוזרים לבעליהם בעינם. (69) שלא גנב או אבד, כי אם אבד הרי זה כמו "מלווה" ואינה מקודשת.

30 יט. אמר לה: הרי את מקדשת לי בשכר שאדבר
31 עליך⁷⁰ לשלטון⁷¹, ודבר עליה לשלטון, והניח
32 השלטון ולא תבעה⁷² - אינה מקדשת, אלא אם נתן
33 לה פרוטה משלו; שההנאה שפאה לה מדבריו הרי
34 היא במלוה, והמקדש במלוה - אינה מקדשת.

(70) לטובתך. (71) מושל. (72) למשפט.

35 כ. הרי את מקדשת לי במלאכה זו שאעשה עמך⁷³,
36 ועשה - אינה מקדשת, אלא אם כן נתן לה פרוטה
37 משלו; לפי שהשכירות זקפה בה הפועל מתחלה
38 ועד סוף, כל זמן שיעשה מקצת מן המלאכה זוכה
39 במקצת מן השכר, ונמצא השכר כלו מלוה אצלה,
40 והמקדש במלוה - אינה מקדשת.

(73) למענך, וכגון שנתנה לו זהב ואמרה לו: עשה לי ממנו נזמים וטבעות.

41 כא. האשה שאמרה: תן דינר לפלוני מתנה
42 ואתקדש אני לך, ונתן, ואמר לה: הרי את מקדשת
43 לי בהנאת מתנה זו שנתתי על פיו - הרי זו
44 מקדשת. אף-על-פי שלא הגיע לה כלום - הרי
45 נהנית ברצונה שנעשה, ונהנה פלוני בגללה. וכן אם
46 אמרה לו: תן דינר לפלוני מתנה ואתקדש לו, ונתן
47 לו, וקדשה אותו פלוני ואמר לה: הרי את מקדשת
48 לי בהנאת מתנה זו שקבלתי ברצונה - הרי זו
49 מקדשת.

50 כב. אמר לה: הילך דינר זה במתנה והתקדשי
51 לפלוני, וקדשה אותו פלוני ואמר לה: הרי את
52 מקדשת לי בהנאה זו הבאה לך בגללי - הרי זו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 מקדשת, אף-על-פי שלא נתן לה המקדש כלום.
2 אמרה לו: הילך דינר זה מתנה ואתקדש לך,
3 ולקחו, ואמר לה: הרי את מקדשת לי בהנאה זו
4 שקבלתי ממך מתנה - אם אדם חשוב הוא, הרי זו
5 מקדשת; שהנאה יש לה בהיותו נהנה ממנה,
6 ובהנאה זו הקנת עצמה לו.

43 כט. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי בכוס זה
44 - אם היה מלא מים - הרי זו מקדשת בו ובמה
45 שבתוכו, ואם היה מלא יין - הרי זו מקדשת בו
46 ולא במה שבתוכו, ואם היה מלא שמן - הרי זו
47 מקדשת במה שבתוכו ולא בו. לפיכך: אם לא היה
48 בשמן שוה פרוטה - הרי זו מקדשת בספק, ואם
49 היה בשמן שוה פרוטה - הרי זו מקדשת ודאי. ואין
50 משגיחין על הכוס.

פרק ששי

51 (1) כלל בו רבינו דיני תנאי וארבעה דברים הצריכים לו,
המתנה על מה שכתוב בתורה, דין תנאי שבממון, דין
"מעכשיו" ו"על מנת".

52 א. המקדש על, תנאי² אם נתקיים התנאי - מקדשת,
53 ואם לאו - אינה מקדשת. בין שיהיה התנאי מן
54 האיש³, בין שיהיה מן האשה⁴. וכל תנאי שבעולם
55 - בין בקדושין, בין בגרושין⁵, בין במקח, בין
56 בממכר⁶, בין בשאר דיני ממון⁷ - צריך להיות
57 בתנאי ארבעה דברים⁸.

(2) כגון שאמר לאשה: אם תתני לי מאתיים זוז, הרי את
מקודשת לי בדינר זה. (3) לטובת האיש ('פרישה' סי' לח
אות א). (4) לטובת האשה ('פרישה' שם). (5) כגון
שאמר לה הרי זה גיטך על-מנת שתתני לי מאתיים זוז.
(6) בנוסח כת"י התימנים: "בין במקח וממכר". (7) כגון
מתנות. השווה דברי רבינו הל' זכיה ומתנה פ"ג ה"ז.
(8) לענין תנאי כפול בממון. ראה להלן הי"ד.

58 ב. ואילו הן הארבעה דברים של כל תנאי: שיהיה
59 כפול⁹, ושהיה הן שלו קודם ללאו¹⁰, ושהיה התנאי
60 קודם למעשה¹¹, ושהיה התנאי דבר שאפשר
61 לקיימו¹². ואם חסר התנאי אחד מהן - הרי התנאי
62 בטל, וכאלו אין שם תנאי כלל; אלא תהיה זו
63 מקדשת או מגרשת מיד, ויתקיים המקח או המתנה
64 מיד, וכאלו לא התנה כלל, הואיל וחסר התנאי אחד
65 מן הארבעה¹³.

(9) מפורש בסמוך ה"ה. (10) בסמוך ה"ו. (11) בסמוך
ה"ד. (12) בסמוך ה"ז. (13) כל ארבעה דברים אלו, למדו
חכמים מתנאי בני גד ובני ראובן (במדבר לב, כט-ל) שנאמר
בו: "ויאמר משה אליהם, אם יעברו בני גד ובני ראובן
אתכם את הירדן . . . ונתתם להם את ארץ הגלעד לאחוזו,
ואם לא יעברו אתכם ונאחזו בתוכם בארץ כנען", הרי
שהוצרך משה לכפול ולומר: "אם יעברו" "ואם לא יעברו"
. . . ונאחזו בתוכם, ואילו לא היה כופל את תנאו היו
נוחלים את ארץ הגלעד אע"פ שלא היו עוברים, ואין
אומרים מכלל "הן אתה שומע לאר". מכאן אומר רבי מאיר

7 כג. האומר לאשה: התקדשי לי בדינר, והרי זה
8 המשכון בידך עד שאמן הדינר - אינה מקדשת לו;
9 לפי שלא הגיע הדינר לידיה, ולא המשכון נתן
10 להיותו שלה. היה בידו משכון על חוב שיש לו
11 אצל אחרים, וקדש בו אשה - אף-על-פי שאינו
12 שלו, הרי זו מקדשת; לפי שבעל חוב יש לו מקצת
13 קנן בגופו של משכון.

14 כד. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי בדינר זה
15 על מנת שתחזיריהו לי - אינה מקדשת, בין החזירה
16 בין לא החזירה; שאם לא החזירה - לא נתקיים
17 התנאי, ואם החזירה - הרי לא נהנית ולא הגיע
18 לידיה כלום.

19 כה. נתן לה אגדה של הדס וכיוצא בה ואמר לה:
20 הרי את מקדשת לי בזו, וקבלה אותו, אמרו לו:
21 והלא אין בה שוה פרוטה, ואמר: תתקדש בארבעה
22 זוזים המהבאים בתוך האגדה - אם אמרה 'הן' -
23 הרי זו מקדשת, ואם שתקה - אינה מקדשת במעות
24 אלו, שהשתיקה שלאחר מתן מעות אינה מועלת
25 כלום; ויהיה מקדשת בספק מפני האגדה, שמה
26 שוה פרוטה במקום אחר.

27 כו. האומר לאשה: התקדשי לי בתמרה זו,
28 התקדשי לי בזו, התקדשי לי בזו - אם יש באחת
29 מהן שוה פרוטה - הרי זו מקדשת, ואם לאו - אינה
30 מקדשת אלא מספק, שמה תשוה תמרה אחת
31 פרוטה במקום אחר.

32 כז. אמר לה: התקדשי לי בזו ובזו ובזו - אם יש
33 בכלם שוה פרוטה - מקדשת¹⁴, ואם לאו - אינה
34 מקדשת אלא מספק. היתה אוכלת ראשונה ראשונה
35 אם יש באחרונה שוה פרוטה - מקדשת, ואם לאו
36 - אינה מקדשת אלא מספק; שאותן תמרים שאכלה
37 הרי הן כמלוה, והמקדש כמלוה - אינה מקדשת.
38 ונמצא שאין הקדושין אלא בתמרה אחרונה.

(74) כיוון שלא הזכיר בכל אחת מהן - קידושין - נתכוון
לקדשה בכולן כאחת. ולפיכך מצטרפות לשווה פרוטה.

39 כח. אמר לה: הרי את מקדשת לי באלו, אם יש
40 בכלן שוה פרוטה - מקדשת; אף-על-פי שהיא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ט"ז תשרי - ספר נשים - הלכות אישות קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(18) קידושין סא, א. גיטין עו, א. שאינו דומה לתנאי בני גד וראובן שהיה כפול, כמפורש לעיל ה"ב.

ו. וכן אם אמר לה: אם לא תתני לי מאתים וזו לא תהיי מקדשת לי, ואם תתני לי מאתים וזו הרי את מקדשת לי בדינך זה, ואחר כך נתן הדינך בידה - הרי התנאי בטל, לפי שהקדים לאו לה¹⁹. והרי זו מקדשת מיד, ואינה צריכה לתן לו כלום.

(19) ובתנאי בני גד וראובן, הקדים משה הן ללאו, שאמר תחילה: אם יעברו - ונתתם, ואח"כ: ואם לא יעברו וגו' (גיטין עה: וברש"י שם). וכתב הר"ן שם: "צריך שלא יסיים דבריו ב"הן", הואיל ובגמר דבריו אדם נתפס - והרי גמר ב"הן".

ז. וכן אם אמר לה: אם תעלי לרקיע או תרדי לתהום הרי את מקדשת לי בדינך זה, ואם לא תעלי לרקיע ולא תרדי לתהום לא תהיי מקדשת, ואחר כך נתן הדינך בידה - הרי התנאי בטל²⁰ והרי היא מקדשת מיד; שהדבר ידוע שאי אפשר לה לקיים תנאי זה, ואין זה אלא כמפליגה²¹ בדברים דרף שחוק והתול.

(20) שאין תנאו קיים אא"כ היה כתנאי בני גד וראובן, שאפשר היה להם לעבור חלוצים למלחמה. (21) בבא מציעא צד, א. גיטין פד, א. שאין בלבו לשום תנאי אלא להקניטה בדברי הבאי (רש"י שם).

ח. הרי שהתנה בדבר שאפשר לעשותו אלא שהתורה אסרה אותו, כגון שאמר לאשה: אם תאכלי חלב ודם הרי את מקדשת לי בדינך זה, ואם לא תאכלי לא תהיי מקדשת; אם תאכלי בשר חזיר הרי זה גטין, ואם לא תאכלי לא יהא גט²²; ואחר שהתנה נתן הדינך או הגט בידה - הרי התנאי קיים; ואם עברה ואכלה - תהיה מקדשת או מגרשת, ואם לא אכלה - אינה מקדשת ואינה מגרשת. ואין אומרים בזה: הרי התנה על מה שכתוב בתורה²³, שהרי בידה שלא תאכל ושלל תתקדש ולא תתגרש²⁴.

(22) גיטין פד, א. (23) ותנאו בטל. (24) ואין כאן עקירה ודאית (שם).

ט. ובמה אמרו חכמים²⁵: כל המתנה על מה שכתוב בתורה - תנאו בטל, חוץ מדבר שבפמון שתנאו קיים²⁶ כגון שקדש או גרש או נתן או מכר על תנאי, שהוא רוצה בתנאו שיוצא עצמו בדבר שלא זכתה לו תורה ומנעה ממנו²⁷, או יפטר עצמו בתנאו מדבר שחייבה אותו בו התורה²⁸; שאומרים לו: תנאך בטל, וכבר נתקיימו מעשיך, ואין אתה נפטר מדבר שחייבה אותך בו התורה, ולא תוצא בדבר שמנעה אותך ממנו.

(קידושין סא:). כל תנאי שאינו כפול כתנאי בני גד ובני ראובן - אינו תנאי, והוא הדין לשאר הדברים המעכבים בתנאי - כולם מתנאי בני גד ובני ראובן הם למדים, וכמבואר בסמוך כל דבר במקומו.

ג. פיצד? האומר לאשה: אם תתני לי מאתים וזו הרי את מקדשת לי בדינך זה, ואם לא תתני לי לא תהיי מקדשת, ואחר שהתנה תנאי זה נתן לה הדינך - הרי התנאי קיים, והרי זו מקדשת על תנאי; ואם נתנה לו מאתים וזו - תהיה מקדשת, ואם לא נתנה לו - אינה מקדשת.

ד. אכל אם אמר לה: הרי את מקדשת לי בדינך זה, ונתן הדינך בידה, והשלים התנאי¹⁴ ואמר: אם תתני לי מאתים וזו תהיי מקדשת, ואם לא תתני לי לא תהיי מקדשת - הרי התנאי בטל, מפני שהקדים המעשה¹⁵ ונתן בידה ואחר כך התנה¹⁶. ואף-על-פי שהכל בתוך כדי דבור - הרי זו מקדשת מיד, ואינה צריכה לתן לו כלום¹⁷.

(14) אחרי נתינתו. (15) מעשה הקידושין [וראה להלן הערה נד]. (16) בבא מציעא צד, א. גיטין עה, א. כי גם בתנאי בני גד ובני ראובן, הודגש התנאי קודם למעשה "אם יעברו" - זהו התנאי, "ונתתם להם" - זהו המעשה, וכן כתוב ביעקב אבינו (בראשית ל, לא) "אם תעשה לי הדבר הזה, אשובה ארעה צאנך". הקדים התנאי למעשה (רש"י ב"מ צד.). (17) ולדעת הראב"ד (למעלה ה"א) אפילו לא הקדים את המעשה בפועל ממש, אלא גמר את כל תנאו ואח"כ נתן הדינך, כל שהקדים בניסוח תנאו את אמירת המעשה לאמירת התנאי, הרי תנאו בטל, כי אין זה דומה לתנאי בני גד ובני ראובן, שנאמר בו: אם יעברו... ונתתם להם, הרי שאמירת התנאי קדמה לאמירת המעשה. ולדבריו, אם יאמר: הרי את מקדשת לי בדינך זה, אם תתני לי מאתים וזו. ואם לא תתני לי, לא תהיי מקדשת. ואח"כ נתן לה הדינך, הרי זו מקדשת מיד, כי כך הוא מפרש את דברי המשנה (בבא מציעא צד:): "כל תנאי שיש מעשה בתחילתו, תנאו בטל" וכן פירשו הרמב"ן והרשב"א ז"ל. וכן דעת ה'תוספות' בקידושין סב, א. אולם לשון המשניות והתלמוד מכמה מקומות בדיני תנאי, מסייעת לדברי רבינו, שהרי שנינו: הרי זה גיטך אם תתני לי מאתים וזו (גיטין עד.), וכן הרי זה גיטך אם לא באתי מכאן ועד י"ב חודש (שם עו:). תנאו קיים. הרי שאפילו הקדים אמירת המעשה להתנאת תנאו, התנאי קיים - ואין זה בכלל: "כל תנאי שיש מעשה בתחילתו" (מגיד-משנה).

ה. וכן אם אמר לה: אם תתני לי מאתים וזו הרי את מקדשת לי בדינך זה, ואחר כך נתן הדינך בידה - הרי התנאי בטל, מפני שלא כפל תנאו¹⁸; שהרי לא אמר לה: ואם לא תתני לא תהיי מקדשת. והרי זו מקדשת מיד, ואינה צריכה לתן לו כלום.

תמיד, וְכָל מְקוֹם שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ: הַמְקַדֵּשׁ עַל תְּנַאי 24
כָּךְ וְכָךְ, אוֹ הַנּוֹתֵן גִּט עַל תְּנַאי כָּךְ וְכָךְ, אוֹ הַמּוֹכֵר 25
אוֹ הַנּוֹתֵן עַל תְּנַאי - תִּדְעַ, שֶׁהַתְּנַאי יֵשׁ בּוֹ אֲרָבָעָה 26
דְּבָרִים אֵלּוּ שֶׁבְּאַרְנוּ, כְּדֵי שְׁלֹא נִהְיֶה צָרִיכִין לִפְרֹשׁ 27
אוֹתָן בְּכָל מְקוֹם⁴³, וְאִם חָסֵר אֶחָד מֵהֵן - אֵין פָּאן 28
תְּנַאי⁴⁴. 29

(43) כעין זה לעיל פ"ב הכ"ז. (44) ויש להעיר, כי יש דברים שאין תנאי מועיל בהם לגמרי, כגון במעשה שאי אפשר לקיימו על ידי שליח, דוגמא לכך: מצות חליצה שאין התנאי מועיל בה, ואם אמר ליבמתו הריני חולץ לך על-מנת שתתני לי מאתים זוז, חליצתה כשרה אע"פ שלא נתנה (ראה הל' חליצה ויבום פ"ד הכ"ד), מפני שמצות חליצה אי אפשר לקיים על-ידי שליח, כי רק היבם בעצמו צריך לחלוץ, לפיכך אין התנאי מועיל בה, כי אינה דומה לתנאי בני גד ובני ראובן, שמעשה נתינת ארץ הגלעד אפשר לקיים ע"י שליח, שהרי משה ציוה ליהושע שליחו לתת להם את הארץ, והדבר מפורש בכתובות עד, א. ורבינו כאן אינו עוסק אלא בדברים שהתנאי מועיל בהם, לפרש מה הם הדינים המעכבים ביסוד התנאי (מגיד-משנה ה"ב).

יד. יֵשׁ מְקַצֵּת גָּאוֹנִים אַחֲרֵיכֶם⁴⁵ שְׁאֲמְרוּ, שְׁאֵין 30
צָרִיךְ אָדָם לִכְפֹּל תְּנַאֵי אֲלֵא בְּגִטִּין וְקִדּוּשִׁין בְּלִבְדוֹ, 31
אֲבָל בְּדִינֵי מָמוֹן - אֵינוֹ צָרִיךְ לִכְפֹּל⁴⁶. וְאֵין רָאוּי 32
לְסַמֵּךְ עַל דָּבָר זֶה, שֶׁכְּפִילַת הַתְּנַאי עִם שְׁאָר 33
הָאֲרָבָעָה דְּבָרִים מִתְּנַאי בְּנֵי גֵד וּבְנֵי רְאוּבֵן לְמַדּוֹ 34
אוֹתָן חֻקִּים: אִם יַעֲבֹרוּ בְּנֵי גֵד וּגֹ' וְאִם לֹא יַעֲבֹרוּ, 35
וְתְּנַאי זֶה לֹא הֵיָה לֹא בְּגִטִּין וְלֹא בְּקִדּוּשִׁין. וְכֵנָּה 36
הִזְכִּיר גְּדוּלֵי הַגָּאוֹנִים הָרִאשׁוֹנִים⁴⁷, וְכֵן רָאוּי 37
לַעֲשׂוֹת⁴⁸. 38

(45) רבינו אלפסי בתשובותיו סי' לא (הובאת בר"ן קידושין פ"ג) וכן רבינו שמואל בן חפני הכהן. (46) וגם הרשב"ם בבבא-בבא קלז: סובר כן, ולדעתו אין הלכה כרבי מאיר (קידושין סא). המצריך תנאי כפול בכל מקום, אלא כחכמים החולקים עליו ואינם לומדים כלל מתנאי בני גד ובני ראובן כמפורש במשנה שם, אלא שבגטין וקידושין החמירו חכמים להצריך בהם תנאי כפול משום גזירה, כי אם לא יכפול תנאו, אולי יש בית-דין הסובר כרבי מאיר, ולדעתו אין זה תנאי והמעשה קיים, נמצא שהגט כשר ויתיר אשת-איש להנשא לאחרים, בעוד שמעיקר הדין התנאי קיים אע"פ שאינו כפול, וממילא אם לא נתקיים התנאי הגט בטל ועדיין אשת איש היא, לפיכך החמירו להצריך בו תנאי כפול, שהתנאי יהא קיים אפילו לרבי מאיר, ואז אם לא יתקיים התנאי לא תינשא, ואם לא כפל תנאו בגירושין או בקידושין חוששים לה ואינה לא מגורשת ודאי, לא מקודשת ודאי, כל עוד שלא קויים התנאי, כי הולכים בזה להחמיר (מגיד-משנה). (47) בעל ה"שאלות" פרשת מטות וכן ב'הלכות גדולות', ולדעתם הלכה כרבי מאיר (קידושין שם) להצריך תנאי כפול בכל מקום. (48) וכן דעת ה'תוספות' בקידושין מט, ב. והרא"ש בבא-בבא קלז דעת מה, ובתשובותיו כלל פא. ורבינו בהל' זכיה ומתנה

(25) קידושין יט, ב. (26) כגון שקידש אשה על תנאי שאין לה עליו כסות, כמבואר בסמוך ה"א. (27) כגון להתעמר ביפת תואר, כמבואר בסמוך. (28) כגון עונה.

1 י. בִּיצֵד? כְּגוֹן שֶׁקִּדֵּשׁ אִשָּׁה עַל תְּנַאי שְׁאֵין לָהּ עָלָיו 2
שְׁאָר²⁹ כְּסוּת וְעוֹנָה³⁰; שְׁאֲמְרִין לוֹ: בְּכִסּוּת וּשְׁאָר, 3
שֶׁהוּא תְּנַאי שֶׁבְּמָמוֹן - תְּנַאֲךְ קָיָם³¹, אֲבָל בְּעוֹנָה - 4
תְּנַאֲךְ בָּטֵל³², שֶׁהַתּוֹרָה חִיבָה אוֹתָךְ בְּעוֹנָה, וְהָרִי זֶה 5
מְקַדֵּשׁ, וְאַתָּה חִיב בְּעוֹנָתָה, וְאֵין בִּידָךְ לִפְטֹר 6
עַצְמְךָ בַּתְּנַאֲךְ³³. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בָּזֶה. וְכֵן הַמְקַדֵּשׁ 7
יִפֹּת תְּאָר³⁴ עַל תְּנַאי שֶׁיִּתְעַמֵּר בָּהּ³⁵ - הָרִי זֶה 8
מְקַדֵּשׁ, וְאֵין לוֹ לְהִתְעַמֵּר בָּהּ; שֶׁהָרִי הַתּוֹרָה מְנַעָה 9
אוֹתוֹ מִלְּהִשְׁתַּעֲבֹד בָּהּ³⁶ אַחֵר שֶׁנִּכְבְּעָלָהּ³⁷, וְלֹא מִפְּנֵי 10
תְּנַאֵי יִזְכֶּה בְּדָבָר שֶׁמְנַעָה אוֹתוֹ תּוֹרָה, אֲלֵא תְּנַאֵי 11
בָּטֵל³⁸. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בָּזֶה³⁹.

(29) מזונות. (30) חיי אישות, והתורה אמרה (שמות כא, י): שארה כסותה ועונתה לא יגרע. (31) לפי שדבר בממון ניתן למחילה. (32) שהוא צער הגוף ואינו ניתן למחילה (רש"י לקידושין יט:). (33) רש"י בב"מ צד, א כתב: "המקדש את האשה, משאמר לה התקדשי לי - הרי היא מקודשת. וכשאמר לה על-מנת שאין לך עלי מתנה על מה שכתוב בתורה כי אין אישות לחצאין, וכשתפסו הקידושין לגמרי תפסו". (34) שהביאה לביתו משבי-המלחמה ונתגיירה. ככתוב בתורה (דברים כב, יב). (35) שישתמש בה כשפחה. (36) שנאמר (שם שם, יד): לא תתעמר בה תחת אשר עניתה. (37) בגיותה, בשעת השביה, ראה הל' מלכים פ"ח ה"ה. (38) שאם מחויב עונה אינה יכולה להפטור ותנאו בטל, כל-שכן זה שבא לזכות במה שאינו רשאי (מגיד-משנה). (39) כגון המוכר את בתו ופסק על האדון על-מנת שלא לייעד אותה (להלן פ"ד מהל' מלכים הט"ז).

12 יא. הַתְּנָה עַל הָאִשָּׁה בְּשַׁעַת קִדּוּשִׁין אוֹ בְּשַׁעַת 13
גִּירוּשִׁין שֶׁתִּבְעַל לְאִבֶּיהָ וּלְאִחֶיהָ אוֹ לְבִנָּהּ וּבִיּוֹצֵא 14
בָּזֶה - הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁהַתְּנָה עָלֶיהָ שֶׁתַּעֲלֶה לְרִקְיעַ אוֹ 15
שֶׁתִּרְדַּ לְתַהוֹם, וְתְּנַאֵי בָטֵל; שְׁאֵין בִּידָה שֶׁיַּעֲבֹרוּ 16
אַחֲרֵים וְיִבְאוּ עַל הָעֵרְוָה⁴⁰, וְנִמְצָא שֶׁהַתְּנָה עִמָּה 17
בְּדָבָר שְׁאֵינוֹ בִּידָה לְקִיּוּמוֹ⁴¹. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בָּזֶה.

(40) שאפילו היא מסכימה לחטוא, הם לא יסכימו לבוא עליה בעבירה. (41) גיטין פד, א.

18 יב. אֲבָל אִם הַתְּנָה עָלֶיהָ שְׁיִתֵּן לִי פְלוֹנִי חֲצָרוֹ אוֹ 19
שְׁיִשְׂא בְתוֹ לְבִנִּי וּבִיּוֹצֵא בָּזֶה - תְּנַאֵי קָיָם; שֶׁהָרִי 20
אֶפְשָׁר בִּידָה לְקִיּוּמוֹ, וְתִתֵּן לְפְלוֹנִי מָמוֹן רַב⁴² עַד 21
שְׁיִתֵּן לוֹ חֲצָרוֹ וְעַד שְׁיִשְׂא בְתוֹ לְבִנּוֹ, שֶׁהָרִי אֵין פָּאן 22
עֲבָרָה. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בָּזֶה.

(42) גיטין, שם. "פלוני אפשר לשחדו בממון", וכביאור הגר"א אהע"ז סי' לח ס"ק ח.

23 יג. שִׁים כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים שֶׁל תְּנַאִים לְנֶגֶד עֵינֶיךָ

25 וְכָל הָאוֹמֵר עַל מִנְת' - פֹּאמֵר מַעֲכָשׁוֹ⁵⁷, וְאֵינוֹ
26 צָרִיךְ לְכַפֵּל הַתְּנָאי וְלֹא לְהַקְדִּימוֹ לַמַּעֲשֶׂה.

(54) דעת רב האי גאון הובאה ברא"ש לגיטין פ"ו אות ט, וכן ברי"ף שם פ"ז, וראייתם מלשון המשניות בגיטין פ"ז, ה"ו שהוזכר בהם תנאי בלשון "על מנת" - שהוא כאומר "מעכשיו" - כמבואר בסמוך, ולא הוזכר בהם כפל התנאי, מכאן - שב"על מנת" ו"מעכשיו" אין צורך בכפל התנאי (ראה במוספנו "תשובות רבינו"), והטעם יתבאר בהלכה יח בסמוך. וה'תוספות' בגיטין עה, א חולקים על זה. ולדעתם כל המשניות הללו עוסקות בתנאי כפול אע"פ שלא הוזכר בהן. וכן דעת רבינו חננאל והרא"ש בגיטין פ"ו אות ט' ובתשובותיו כלל פא. (55) [לפי דעת רבינו (למעלה ה"ד)] שמעשה קודם לתנאי, היינו שהקדים ונתן הקידושין בידה ואחר-כך התנה - קשה מאד כאן באומר מעכשיו, היאך מועיל התנאי לאחר המעשה, והרי אמרו בנדרים פז, א - שבקידושין לא אמרו "תוך כדי דבור כדיבור" ואי אפשר לחזור בו. והרגיש בזה הרמ"ך בהגהותיו לרמב"ם (למעלה שם) כת"י אוקספורד. (56) שכן שנינו בגיטין פד, א - הרי זה גיטך על-מנת שתעלי לרקייע, רבי יהודה בן תימא אומר הרי זה גט, ופסקו שם הלכה כרבי יהודה, הרי שאפילו ב"על מנת" צריך להתנות בדבר שאפשר לקיימו. (57) שכוונתו, מעכשיו יהא המעשה קיים על-מנת שתקיים התנאי (גיטין עד). וכן פסקו רבינו אלפסי (גיטין פז) ורב האי גאון הובא ברא"ש הנ"ל.

27 יח. פיצד? האומר לאשה: הרי את מקדשת לי על
28 מנת שתתני לי מאתים זוז, הרי זה גיטך על מנת
29 שתתני לי מאתים זוז, הרי חציר זו נתונה לך
30 במתנה על מנת שתתני לי מאתים זוז - הרי תנאו
31 קיים, ונתקדשה או נתגרשה וזכתה זו בחצר, והם
32 יתנו המאתים זוז; ואם לא נתנו - לא תהיה זו
33 מקדשת ולא מגרשת ולא תזכה זו בחצר. ואף-על-
34 פי שלא כפל תנאו, ואף-על-פי שהקדים המעשה
35 לתנאי ונתן הקדושין או הגט בידה והחזיקה זו
36 בחצר ואחר כך השלים תנאו; שהרי פשיטתם
37 התנאי, תזכה זו בחצר ונתקדש זו ונתגרש מעשה
38 ראשונה שבה נעשה המעשה פאלו לא היה שם
39 תנאי כפל⁵⁸.

(58) שהרי כל דיני תנאי, אנו לומדים מתנאי בני גד ובני ראובן, ושם המדובר בתנאי של "אם" (רי"ף בגיטין פ"ז) ופירש הראב"ד ז"ל (הובא ברשב"א גיטין עה. ובר"ן שם פ"ז, וברא"ש שם פ"ו ס"ט). שתנאי בעל-מנת או של מעכשיו, כיון שישנה אפשרות שהמעשה יתקיים עכשיו, כגון אם תקיים התנאי, נמצא שאין התנאי מבטלת לגמרי את המעשה, ולכן אין צריך לכפילות התנאי וליתר פרטי התנאי, אבל בתנאי של "אם" שהתנאי מבטל לגמרי את המעשה - שהרי הוא אומר "הרי את מקודשת לי" ונותן לה הקידושין והם צריכים לחול מיד, ובתנאו הוא עוקר את דבריו הראשונים, שהרי הוא אומר "אם תתני לי מאתים זוז", שלפיה זה אף אם תתן לו - לא

פ"ג ה"ט, כותב: "ורבותי הורו שאין צריך לכפול התנאי ולהקדים הן ללא אלא בגיטין וקידושין בלבד, ואין לדבר זה ראייה", והראב"ד שם מעיר: אע"פ שאין ראייה לדבר - זכר לדבר, כי איך יתכן שזה מוכר קרקעו או נותנה, ומתנה אינו מוכרה אלא בתנאי זה, ואע"פ שלא כפלו, איך נוציא הקרקע ממנו כל עוד שלא עשה הלוקח כפי שהותנה עליו, אבל בגיטין וקידושין אומדנא היא, מכיון שנתן דעתו לגרש או לקדש אינו אלא כמפליג בדבריים, ואין התנאי מועיל בהן אלא אם חזקו בכפילו ובשאר הדברים המעכבים בו כי כולם חיזוק לתנאיהם, ואל תשיבני מנחלת בני גד ובני ראובן כי לא היתה מוחזקת ביד ישראל, ואינה דומה לקרקע המוחזקת לו לאדם בירושתו או ממקחו.

1 טו. המקדש על תנאי - פשיטתם התנאי, תהיה
2 מקדשת מעשה שנתקיים התנאי, לא מעשה
3 שנתקדשה. פיצד? האומר לאשה: אם אתן לך
4 מאתים זוז בשנה זו הרי את מקדשת לי בדינר זה,
5 ואם לא אתן לך לא תהיה מקדשת, ונתן הדינר
6 לידה בניסן, ונתן לה המאתים זוז שהתנה עמה
7 באלול - הרי זו מקדשת מאלול. לפיכך, אם קדשה
8 אחר קדם שיתקיים התנאי של ראשון - הרי זו
9 מקדשת לשני⁴⁹. וכן הדין בגיטין⁵⁰ ובקמזנות⁵¹:
10 בשעה שיתקיים התנאי, הוא שיהיה גט או יתקיים
11 המקדש או המתנה.

(49) קידושין ס, א. וממילא אין קידושי הראשון תופסים בה אפילו כשהראשון יקיים תנאו אחר, כי הרי אשת-איש היא מהשני ואין קידושין תופסין באשת איש. (50) ראה לקמן הל' גירושין פ"ח, ה"א. (51) כל זה במתנה שבעל-פה, אבל במתנה בשטר ויש תאריך בשטר, זמנו של השטר מוכיח עליו, והרי זה כאומר מהיום או מעכשיו, בבא-בתרא קלו, א. וכן פסק רבינו בהל' זכיה ומתנה פ"ב ה"ו, ויש אומרים שאפילו בגט אם יש בו זמן, זמנו מוכיח עליו והרי מגורשת למפרע (מגיד-משנה), וראה לקמן הל' גירושין פ"ח ה"א, שבגיטין אין רבינו מסכים להם.

12 טז. במה דברים אמורים? בשעה שם תנאי ולא
13 אמר 'מעכשיו'; אבל אם אמר לה: הרי את מקדשת
14 לי מעכשיו בדינר זה אם אתן לך מאתים זוז,
15 ולאחר זמן נתן לה מאתים זוז - הרי זו מקדשת
16 למפרע מעשה הקדושין⁵², אף-על-פי שלא נעשה
17 תנאו אלא לאחר זמן מרבה. לפיכך, אם קדשה
18 השני קדם שיעשה התנאי⁵³ - אינה מקדשת. וכן
19 הדין בגיטין ובקמזון.

(52) קידושין ס, ב. (53) ואח"כ הראשון תנאו.

20 יז. כל האומר 'מעכשיו', לא יצטרך לכפל תנאו⁵⁴
21 ולא להקדים התנאי על המעשה, אלא אף-על-פי
22 שהקדים המעשה⁵⁵ - תנאו קיים. אבל צריך להתנות
23 בדבר שאפשר לקיימו, ואם התנה בדבר שאי אפשר
24 לקיימו - הרי זה כמפליג בדבריים, ואין שם תנאי⁵⁶.

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ממנו ממזרים, כי היתה אשת איש בשעת נישואיה (קידושין ס, ב - אלא ששם לא נאמר הטעם: "כדי לקלקלה"). ואחרים מפרשים הטעם, שמא נתחרט אח"כ, ולפיכך הוא אומר: אין לי, כי מאחר שקידש מתחילה על דעת כן, חזקה היא שיש לו, ועכשיו הוא מתחרט ("רין ורא"ש שם) והשווה דברי רבינו בהל' גירושין פ"י, ה"ג.

ג. הרי את מקדשת לי בזה על מנת שיש לי מאתים 14
זוז או בית כור עפר במקום פלוני, אם יש לו באותו 15
מקום - הרי זו מקדשת¹⁶; ואם אין לו באותו מקום 16
שאומר - הרי זו מקדשת מספק, שמא יש לו שם, 17
והוא מתכוון לקלקלה¹⁷. 18

16 קידושין ס, ב. ודין מאתים זוז במקום פלוני, מקורו ב'תוספתא' שם, פ"ג. ויש סוברים שבנוגע לכסף אין קפידא, שאפילו אינם באותו מקום ונמצאים במקום אחר, הרי זו מקדשת קידושי ודאי, כי בקל אפשר להעבירם ממקום למקום (רא"ש שם). 17 בגמרא שם, לא מפורש דין זה. ורבינו למדו ממה שאמרו בעל-מנת שיש לי בית כור עפר (למעלה ה"ב). והרא"ש (שם) חולק, וסובר שאפילו קידושי ספק אין כאן, כי אילו היה לו בית כור במקום פלוני, היה הדבר ידוע, כי קרקע אי אפשר להטמין, ויש קול לדבר. וכן נראה ב'תוספתא' שם גם בענין מאתים זוז (וראה ב'תוספות' המיוחסות לר"י שם).

ד. הרי את מקדשת לי בזה על מנת שאראך מאתים 19
זוז או בית כור עפר - הרי זו מקדשת, ויראנה¹⁸. 20
הראה הזוהים ביד אחרים, או שהראה בית כור עפר 21
בשדה אחרים - אינה מקדשת, עד שיראנה משלו¹⁹. 22
לקח המעות בהלוואה או בשתפנות, או ששכר השדה 23
או לקחה באריסות²⁰, והראה - אינה מקדשת, עד 24
שיראנה משלו; שמשמע 'שאראך' - שאראך משל 25
עצמי דבר זה שאמרת לי²¹. 26

18 ואפילו יביא עדים שיש לו, אינה מקודשת עד שיראנה ('טור' אה"ע ז' סי' לח). 19 ואם לא הראה לה, אינה מקודשת אפילו מספק ('טור', שם). 20 שמעבד שדה אחרים לקבל ממנה חלק בפירותיה, שליש או רביע, כפי מנהג המדינה. 21 קידושין ס, ב.

ה. הנה לו בית כור עפר, והנה בו נקעים²² עמקים 27
עשרה טפחים, או סלעים²³ גבוהים עשרה טפחים, 28
אם היו הנקעים מלאים מים - הרי הן בסלעים, ואין 29
נמדדין עמו, מפני שאינן ראויין לזריעה²⁴; ואם 30
אינן מלאים מים - נמדדין עמו, מפני שהן ראויין 31
לזריעה²⁵. 32

22 חפירות, יתקבצו שם המים (רבינו בפירושו למשנה כלאים פ"ה, מ"ד). 23 אדמה קשה כאבן ואינה ראויה לזריעה. 24 קידושין סא, א. אבל אם אין הנקעים עמוקים עשרה טפחים, אפילו הם מלאים מים נמדדים עמו, מפני שהם נקראים "אגנות הקרקע" שהמים מתמצים לתוכם ובטלים הם לגבי השדה (שם). והוא-הדין בסלעים שאינם

יחולו הקידושין מעכשיו אלא משעה שתתן - באופן זה של ביטול המעשה, צריך לחזק את התנאי בכפילות ובכל יתר הפרטים.

פרק שביעי

1 נתבארו בו המשך דיני תנאי: המקדש על מנת שירצה אביו, שיש לו ממון, שאין עליה נדרים או מומין, מעכשיו לאחר שלושים יום, המקדש חוץ מפלוני, המקדש אשתו לאחר שיגרשנה, המקדש אשה שאסורה לו עכשיו לכשתותר לו, או אשה שלא באה לעולם, דברים הצריכים שומא, דין ודברים בינם בסכום כסף הקידושין, שליח ותנאי, חזרה בקידושין.

א. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי על מנת 1
שירצה אבי²: רצה האב³ - מקדשת; לא רצה, או 2
ששתק⁴, או שמת קדם שישמע הדבר⁵ - אינה 3
מקדשת⁶. על מנת שלא ימחה אבי⁷: שמע ומחה - 4
אינה מקדשת; לא ימחה⁸, או שמת⁹ - הרי זו 5
מקדשת. מת הבן ואחר כך שמע האב¹⁰ - מלמד 6
האב שיאמר: איני רוצה¹¹, כדי שלא יהו קדושין 7
ולא תפל לפני יבם¹². 8

2 שיאמר בפירוש: "הן" כשישמע. 3 שאמר "הן" כשמע. 4 בשעה ששמע. 5 והרי לא יוכל לעולם לומר: "הן", ואם כן לא נתקיים תנאו. 6 שהכל תלוי בשעת השמיעה, ואם אמר אז "הן" נתקיימו הקידושין. אבל אם שתק באותה שעה אע"פ שנתרצה אחר-כך או שלא שמע ומת, שלא יתקיים התנאי לעולם - אינה מקודשת (כסף-משנה). 7 בשעת השמיעה. 8 בשעת השמיעה, ואפילו מיחה אחר-כך (כסף-משנה). 9 קודם ששמע. 10 שאם שמע לפני שמת ולא מיחה, הרי זו מקודשת כנ"ל. 11 כל זמן שעסוקים בשמיעת דבר הקידושין, או בתוך כדי דיבור, אבל אם בשעת השמיעה שתק - לא תועיל לו מחאתו אח"כ (כסף-משנה). 12 קידושין סג, א. ולדעת הראב"ד, שמע קודם שמת הבן ולא מיחה, יוכל אח"כ למחות כשמת בנו, הואיל ולא קבע זמן למחאתו יוכל למחות לעולם, ולפיכך כשמת הבן - מלמדים אותו למחות אפילו אם שמע קודם מיתת הבן.

ב. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי בזה על מנת 9
שיש לי מאתים זוז או בית כור עפר¹³: אם יש שם 10
עדים¹⁴ שיש לו - הרי זו מקדשת; ואם אין לו - 11
הרי זו מקדשת מספק, שמא יש לו, והוא אומר 12
'אין לי' כדי לקלקלה¹⁵. 13

13 קרקע הראוי לזרוע עליו "כור", שהוא שלושים סאה תבואה, וזהו שטח של מאתים ושבעים וארבע אמות על מאתים ושבעים וארבע אמות בקירוב, כמו שכתב רבינו בפ"ד מהל' ערכין ה"ד. 14 כן כתב הרא"ש (קידושין פ"ג סימן ד) על-פי ה'תוספתא' שם (שצריך עדים במתנה על-מנת שאדבר עליך לשלטון, והוא-הדין כאן). 15 להכשילה, כי בינתיים היא תינשא לאחרים ותלד בנים, והוא יטען אח"כ שיש לו כסף או קרקע, נמצא שאסרה על הבעל השני ובניה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ט"ז תשרי - ספר נשים - הלכות אישות קנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וגבויים עשרה טפחים - שהם נקראים "שדראות הקרקע" והם בטלים על גבה. (25) שם, והשווה דברי רבינו הל' ערכין פ"ד, ה"ג. ולענין רוחב הנקעים לא נתפרש השיעור, וברשב"ם לבבא בתרא קב, ב - פירש: שיש ברחבם ארבעה טפחים על ארבעה. וכתב הרשב"א: בור מלא מים אע"פ שאינו בר זריעה, הואיל ומשקים ממנו את השדה, הריהו משמש צורך השדה ונמדד עמו (מגיד-משנה).

ו. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי בזה על מנת שאין עליך נדרים, ונמצא עליה אחד משלשה נדרים אלו: שלא תאכל בשר, או שלא תשתה יין, או שלא תתקשט במיני צבעונין²⁶ - אינה מקדשת²⁷. נמצא עליה נדר חוץ מאלו, אף-על-פי שהוא אומר: מקפיד אני אפלו על זה - הרי זו מקדשת²⁸. ואם אמר לה: על מנת שאין עליך כל נדר - אפלו נמצאת שנדרה שלא תאכל חרובין, אינה מקדשת²⁹.

והוא-הדין לשאר המינים שדרך כל נשי המקום להתקטט בהן" (לשון רבינו לקמן פכ"ה, ה"א). כתובות עב, ב. כי אלו הם דברים שיש בהם עינוי נפש (כי אם לא תתקטט, גנאי הוא לה ומתנגה עליו) והמקדש מקפיד עליהם. (28) שם. הואיל ואין אנשים רגילים להקפיד על זה, אין קפידתו קפידא. (29) "ירושלמי" כתובות פ"ז, ה"ז. רמז רבינו לדבריו (הל' דעות פ"ד, ה"א): "והחרובים רעים לעולם", והייתי סבור שאין הבעל מקפיד על נדר זה, ואדרבה מרוצה הוא שלא תאכל דברים המזיקים לגופה - לפיכך משמיענו שכיון שאמר "כל נדר", אף זה בכלל ('מעשה רוקח').

ז. הרי את מקדשת לי בזה על מנת שאין בך מומין, ונמצא בך אחד מן המומין הפוסלין בנשים - אינה מקדשת. נמצא בך מום אחר חוץ מאותן המומין, אף-על-פי שאמר: מקפיד אני אפלו על זה - הרי זו מקדשת³⁰. ומה הן המומין הפוסלין בנשים? כל המומין הפוסלין בכהנים³¹ פוסלין בנשים. ובהלכות ביאת מקדש³² יתבאר כל מומין של כהנים. ויותר עליהן בנשים: ריח רע³³, וזיעה³⁴, וריח הפה³⁵. וקול עבה³⁶. וידין גסין מחברותיה טפח. וטפח בין יד ליד. ונשיכת פלג ונעשה המקום צלקת³⁷. ושומא³⁸ שעל הפדחת³⁹ - אפלו היתה קטנה ביותר, ואפלו קרובה לשער ראשה⁴⁰, ואף-על-פי שאין בה שער. וזו היא⁴¹ השומא שיתרה אשה על הכהנים. אבל אם היתה שומא שיש בה שער בשאר הפנים, או שומא גדולה כאיסר⁴² אף-על-פי שאין בה שער - הרי זה מום בין בכהנים בין בנשים⁴³.

ז. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי בזה על מנת שאין עליך אחד מן המומין הפוסלין בנשים, או נמצא עליה אחד משלשה נדרים - הרי זו מקדשת מספק⁴⁶. קדשה על מנת שאין עליה נדרים, והיו עליה נדרים, והלכה אצל חכם והתיר לה - הרי זו מקדשת⁴⁷.

ח. המקדש אשה סתם⁴⁴, ונמצא עליה אחד מן המומין הפוסלין בנשים, או נמצא עליה אחד משלשה נדרים⁴⁵ - הרי זו מקדשת מספק⁴⁶. קדשה על מנת שאין עליה נדרים, והיו עליה נדרים, והלכה אצל חכם והתיר לה - הרי זו מקדשת⁴⁷.

ז. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי בזה על מנת שאין בך מומין, ונמצא בך אחד מן המומין הפוסלין בנשים - אינה מקדשת. נמצא בך מום אחר חוץ מאותן המומין, אף-על-פי שאמר: מקפיד אני אפלו על זה - הרי זו מקדשת³⁰. ומה הן המומין הפוסלין בנשים? כל המומין הפוסלין בכהנים³¹ פוסלין בנשים. ובהלכות ביאת מקדש³² יתבאר כל מומין של כהנים. ויותר עליהן בנשים: ריח רע³³, וזיעה³⁴, וריח הפה³⁵. וקול עבה³⁶. וידין גסין מחברותיה טפח. וטפח בין יד ליד. ונשיכת פלג ונעשה המקום צלקת³⁷. ושומא³⁸ שעל הפדחת³⁹ - אפלו היתה קטנה ביותר, ואפלו קרובה לשער ראשה⁴⁰, ואף-על-פי שאין בה שער. וזו היא⁴¹ השומא שיתרה אשה על הכהנים. אבל אם היתה שומא שיש בה שער בשאר הפנים, או שומא גדולה כאיסר⁴² אף-על-פי שאין בה שער - הרי זה מום בין בכהנים בין בנשים⁴³.

ז. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי בזה על מנת שאין בך מומין, ונמצא בך אחד מן המומין הפוסלין בנשים, או נמצא עליה אחד משלשה נדרים - הרי זו מקדשת מספק⁴⁶. קדשה על מנת שאין עליה נדרים, והיו עליה נדרים, והלכה אצל חכם והתיר לה - הרי זו מקדשת⁴⁷.

ח. המקדש אשה סתם⁴⁴, ונמצא עליה אחד מן המומין הפוסלין בנשים, או נמצא עליה אחד משלשה נדרים⁴⁵ - הרי זו מקדשת מספק⁴⁶. קדשה על מנת שאין עליה נדרים, והיו עליה נדרים, והלכה אצל חכם והתיר לה - הרי זו מקדשת⁴⁷.

ח. המקדש אשה סתם⁴⁴, ונמצא עליה אחד מן המומין הפוסלין בנשים, או נמצא עליה אחד משלשה נדרים⁴⁵ - הרי זו מקדשת מספק⁴⁶. קדשה על מנת שאין עליה נדרים, והיו עליה נדרים, והלכה אצל חכם והתיר לה - הרי זו מקדשת⁴⁷.

ט. קדשה על מנת שאין בה מומין, והיו בה מומין, והלכה אצל רופא ורפא אותה - אינה מקדשת⁴⁸. אבל אם התנה האיש שאין עליו נדרים ושאין בו מומין, והיו עליו נדרים והיו בו מומין, והלך אצל חכם והתירו, אצל רופא ורפאו - הרי זו מקדשת; שאין גנאי לאיש במומין שקבר נרפאו, והאשה אינה מקפדת על זאת⁴⁹.

ט. קדשה על מנת שאין בה מומין, והיו בה מומין, והלכה אצל רופא ורפא אותה - אינה מקדשת⁴⁸. אבל אם התנה האיש שאין עליו נדרים ושאין בו מומין, והיו עליו נדרים והיו בו מומין, והלך אצל חכם והתירו, אצל רופא ורפאו - הרי זו מקדשת; שאין גנאי לאיש במומין שקבר נרפאו, והאשה אינה מקפדת על זאת⁴⁹.

י. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי בזה על מנת שאין עליך אחד מן המומין הפוסלין בנשים, או נמצא עליה אחד משלשה נדרים - הרי זו מקדשת מספק⁴⁶. קדשה על מנת שאין עליה נדרים, והיו עליה נדרים, והלכה אצל חכם והתיר לה - הרי זו מקדשת⁴⁷.

1 מִקִּדְשֶׁת לִי בְּזִזִּים אֵלֶּי לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם⁵¹, אַךְ
2 עַל-פִּי שְׁנֵת־אֲכָלוּ הַמַּעוֹת בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - הֲרִי זֶה
3 מִקִּדְשֶׁת לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם⁵². וְאִם חִזֵּר בּוֹ בְּתוֹךְ
4 הַשְּׁלֹשִׁים אוֹ חִזֵּר הִיא - אִינָה מִקִּדְשֶׁת⁵³.

5 יא. בא שני וקדשה בתוך שלשים יום - הרי זו
6 מקדשת לשני לעולם. לפי שבשעה שקדשה השני
7 לא היתה מקדשת, ותפסו בה קדושי שני, ונעשת
8 אשת איש; ולאחר השלשים יום, כשיבואו קדושי
9 ראשון, ימצאו אותה אשת איש, ונמצא הראשון
10 כמי שקדש אשת איש⁵⁴, שאין הקדושין תופסין
11 בה⁵⁵.

12 יב. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי מעכשיו
13 ולאחר שלשים יום בדינך זה, ובא אחר וקדשה
14 בתוך השלשים יום - הרי זו מקדשת מספק
15 לשניהם⁵⁶. לפיכך שניהם נותנין גט⁵⁷, בין בתוך
16 השלשים יום⁵⁸ בין לאחר השלשים יום. הרי את
17 מקדשת לי מעכשיו ולאחר שלשים יום, ובא אחר
18 ואמר: הרי את מקדשת לי מעכשיו ולאחר עשרים
19 יום, ובא אחר ואמר: הרי את מקדשת לי מעכשיו
20 ולאחר עשרה ימים, אפלו הן מאה על הסדר הזה⁵⁹
21 - קדושי פלן תופסין בה, וצריכה גט מכל אחד
22 ואחד, מפני שהיא ספק מקדשת לכל⁶⁰.

56) מסופקים אנו בדברי הראשון: "מעכשיו ולאחר שלשים יום" מה משמעותם? - אם "תנאי" הם, כלומר אם לא

61) אם אפשר לקדש אשה ולהשאיר שיור בקניה, או עליו להקיש קידושין לגירושין, שנאמר (דברים כד, ב): "ויצאה . . והיתה לאיש אחר", השווה הכתוב הויה (קידושין) ליציאה (גירושין), מה גירושין אינם ניתנים לשיור, שהרי כתוב בהם "ספר כריתות", וכל ששייר בגיטו אין זה "כריתות" - אף קידושין אינם ניתנים לשיור (גיטין סב:). ואין זה דומה ל"מקדש מעכשיו ועד שלושים" האמור לעיל ה"ב, כי שם אין השיור אלא עד שלושים יום, וכאן נעשה השיור בעצם מהות הקידושין (ה'מאירי'). (62) כאן לא שייר בעצם הקידושין כלום, אלא שהתנה עמה תנאי מסויים, והרי זה כשאר תנאי קידושין שאפשר להתנות (גיטין, שם). (63) שאין אשה ראויה לשני אנשים כאחד (לעיל פ"ג, ה"ט). (64) מחמת איסור תורה, והמתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל והמעשה קיים, כמבואר לעיל פ"ו ה"ט.

30 יד. הנותן שתי פרוטות לאשה ואמר לה: הרי את
31 מקדשת לי היום באחת, ובאחת לאחר שאגרשך⁶⁵ -
32 הרי זו מקדשת⁶⁶, וכשיגרש אותה תהיה מקדשת,
33 עד שיגרש אותה פעם שניה מן קדושי פרוטה

דבר שלא בא לעולם, ואמנם אמרנו: דבריו קיימים, להחמיר שהיא נעשית כאשת-איש".

יז. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי במאה דינרין, ונתן לה אפלו דינר אחד - הרי זו מקדשת⁷⁹ משלקחה הדינר. והוא⁸⁰, שישלים לה השאר. שנה כמי שאמר: הרי את מקדשת לי בדינר זה על מנת שאשלים לך מאה דינרים, שהיא מקדשת לו מעכשיו. במה דברים אמורים? כשאמר לה במאה דינרים סתם; אבל אם פרש ואמר לה: הרי את מקדשת לי במאה דינרין אלו, והתחיל למנות לתוך ידה - אינה מקדשת עד שישלים [לה מאה]⁸¹, ואפלו בדינר האחרון שניהם יכולים לחזור זה בזה⁸². וכן אם נמצא מנה חסר דינר⁸³, או נמצא מנה דינר נחשת⁸⁴ - אינה מקדשת⁸⁵. נמצא בהם דינר רע⁸⁶: אם יכולה להוציאו על ידי הדחק - תחליפנו⁸⁷, ואם לאו - אינה מקדשת.

(79) ואין אחד מהם יכול לחזור בו. (80) ובלבד. (81) כיון שראתה אותו מונה והולך - דעתה על כל הסכום המדובר (קידושין ת. וברש"י). (82) שעדיין לא חלו הקידושין. (83) כגון שנתן לה הכסף בלילה, ולא הרגישה בחסרון הדינר. (84) וסתם דינר הוא של כסף. (85) שהרי הטעה אותה, ואפילו אם יחליפנו אינה מקודשת, שהרי סמכה דעתה על-מנת שהראה לה והריחו חסר ('תוספות' שם). (86) שנשחק וחסר ממשקלו. (87) חייב להחליפו מדין חוב, אבל אין זה מעכב את הקידושין, ואפילו לא החליפו לה מקודשת, הואיל ויוצא ע"י הדחק אינה מקפדת (קידושין שם, ובר"ן).

יח. אומר לה: הרי את מקדשת לי בבגדים אלו שהן שוין חמשים דינרים, והיו של משי וכיוצא בהן שהאשה מתאנה להן⁸⁸: אם היו שוין חמשים - הרי זו מקדשת משעת לקיחה, ואין צריכין שומא בשוק ואחר כך תהיה מקדשת, כדי שתסמך דעתה, אלא הואיל והן שוין כמו שאמר לה - הרי זו מקדשת משעה ראשונה⁸⁹; ואם אין שוין - אינה מקדשת⁹⁰.

(88) הערכה ע"י שמאים. (89) קידושין ז, ב. וכן אמרו שם (ט). "שיראי (משי) אינם צריכים שומא". וסובר רבינו, דוקא משי וכיוצא בו שהאשה מתאנה להם. אבל יש סוברים, דוקא משי אינו צריך שומא לפני הקידושין הואיל ושומתו ידועה במקצת, ואין רגילים לטעות בו טעות גדולה, אבל שאר דברים כגון אבנים טובות ומרגליות, שיש שאינן טובות אלא מעט, ורגילים לטעות בהן בהרבה יותר משווין - צריכות שומא לפני הקידושין, כי אין האשה סומכת דעתה עליהם בלא שומא. ומכאן נהגו לקדש בטבעת שאין בה אבן (רבינו'תם שם. וכן בשו"ע אהע"ז סי' לא ס"ב). (90) קידושין ז, ב.

יט. איש ואשה שהיו עסוקין בדברי ארוסין, הוא

שניה. אבל אם אמר לאשה: הרי את מקדשת לי בזה לאחר שאתגיר⁶⁷, לאחר שתתגירי, לאחר שאשתחרר⁶⁸, לאחר שתשתחררי, לאחר שימות בעליך, לאחר שתמות אחתיך⁶⁹ - אינה מקדשת. לפי שאינו יכול עתה לקדשה⁷⁰.

(65) אחרי קידושין אלו. (66) בעיה היא בקידושין סב, ב -אם יכול לקדשה עכשיו לאחר שיגרשנה, ולא נפשטה, אלא שרבינו למדה מדין הש"ס (כתובות נט). "האומר שדה זו שאני מוכר לך לכשאקנה ממך תיקדש (תימסר לרשות ההקדש) הרי זו מקודשת כשיקנה, שהרי עתה בידו להקדישה (ראה הל' ערכין פ"ו, ה"ט) ואף בקידושי אשה הדין כן (מגיד-משנה בשם רשב"א, וכן כתב ה'מאירי' בדעת רבינו). ויש מפרשים מה שכתב רבינו מקודשת - מקודשת מספק (כסף-משנה ותוס' ר"י שם). וכן נראה ממה שכתב רבינו בסמוך: "וכשיגרש אותה תהיה מקודשת עד שיגרש אותה פעם שניה", הרי שאין הקידושין ודאיים (כסף-משנה). (67) ועכשיו הוא גוי ואין לו קידושין. (68) ועכשיו הוא עבד כנעני ואין קידושי תופסין, כמבואר לעיל פ"ד, ה"טו. (69) היא אשתי. ואין קידושין תופסין באחות אשתו בחייה. (70) והרי אלו כדברים שלא באו עדיין לעולם, ואין אדם קונה או מקנה דבר שלא בא לעולם (קידושין סב).

טו. האומר ליבמה⁷¹: הרי את מקדשת לי בזה לאחר שיתחיל לך יבמך - הרי זו מקדשת⁷²; הואיל ואלו קדשה עתה, היו קדושין תופסין בה מספק⁷³.

(71) אשה שמת בעלה בלא בנים ולו אח, הרי היא זקוקה ליבם (אחי בעלה) ואסור לה להנשא לאחרים עד שיבמה יחלוץ לה. (72) בנוסח כת"י התימנים וב'מעשה רוקח', נוספה כאן המילה: "מספק". (73) כמבואר לעיל פ"ד, ה"ד ובביאורנו שם, ע"פ הסוגיא ביבמות צב, ב.

טז. האומר לחברו: אם ילדה אשתך נקבה הרי היא מקדשת לי בזה - לא אמר כלום⁷⁴. ואם היתה אשת חברו מעברה והפך העבר - הרי זו מקדשת⁷⁵. ויראה לי, שצריך לחזור ולקדש אותה אחר שתלד על ידי אביה⁷⁶, כדי שיכניס אותה⁷⁷ בקדושין שאין בהן דפי⁷⁸.

(74) שעדיין לא נתעברה האשה, והרי זה דבר שלא בא לעולם. (75) קידושין סב, ב. והרי זה כמזכה לעובר שלו - שקנה, הואיל ודעתו של אדם קרובה אצל בנו (פכ"ב מהל' מכירה ה"י) והוא-הדין כאן דעתו של האב קרובה אצל בתו וגמר ומקנה (תוס' המיוחסות לר"י קידושין סג. בדעת רבינו). (76) בנוסח כת"י התימנים: "מאביה אחר שתולד". (77) ישאנה ויכניסה לביתו. (78) חסרון ופגם. מלשון הכתוב (תהלים נ, כ): "בבן אמך תתן דופי". ורבינו בפירוש המשנה (קידושין פ"ג, ה) אומר: "ומה שמתחזק אצלי, שצריך שיקדש אותה אחר שנולדה ואז מותר לבוא עליה, לפי שמן העיקרים שבידנו אין אדם מקנה לחבירו

22 כג. המקדש על תנאי, וחזר אחר פמה ימים ובטל
23 התנאי, אף-על-פי שבטלו בינו לבניה שלא בפני
24 עדים - בטל התנאי, והרי היא מקדשת סתם¹⁰².
25 וכן אם היה התנאי¹⁰³ מן האשה, ובטלה אותו
26 אחר כך בינה ובינו - בטל התנאי. לפיכך, המקדש
27 על תנאי, וכןס סתם¹⁰⁴ או בעל¹⁰⁵ סתם - הרי זו
28 צריכה גט¹⁰⁶, אף-על-פי שלא נתקיים התנאי; שמה
29 בטל התנאי כשבעל או כשפנס¹⁰⁷. וכן המקדש
30 בפחות משנה פרוטה או במלזה¹⁰⁸, וחזר ובעל
31 סתם בפני עדים¹⁰⁹ - צריכה גט; שעל בעילה זו
32 סמך¹¹⁰, ולא על אותן הקידושין הפסולין¹¹¹. חזקה
33 היא, שאין אדם מישראל הפשירים עושה פעילתו
34 בפעילת זנות¹¹², והרי בידו עתה לעשותה בפעילת
35 מצוה¹¹³.

(102) כתובות עג, א. וסובר רבינו שביטול התנאי אינו צריך עדים כל שהקידושין עצמם היו בעדים, וכמו שגילה דעתו לעיל פ"ג, טז: שליח הבעל לקדש לו אשה אינו צריך לעשותו בעדים. "שאינ מקום לעדים בשליחות הבעל". והוא-הדין לביטול התנאי או קיומו, כל שהקידושין עצמם היו בעדים. (103) כנסה לביתו לשם נישואין, כמבואר לקמן פ"י, ה"א. (104) ולא דיבר כלום אודות התנאי. (105) כתובות עד, א. (106) מספק. (107) והראב"ד מצריך שיכניסנה בעדים, ואז הריהו כביטל התנאי בעדים. וכשיטתו לעיל פ"ג הט"ז, שגם שליח הבעל צריך להעשות בעדים. ע"פ הכלל: כל דבר שבעורה, אינו פחות משנים. (108) שאינה מקודשת בהן. (109) שנתייחד עמה בעדים "שכל המקדש בביאה, אינו צריך לבעול בפני עדים אלא יתייחד בפניהם ויבעול" ש"הן הן עדי יחוד, הן הן עדי ביאה" (מלשון רבינו להלן ה' גירושין פ"י ה"ח, וכן נראה למעלה פ"ג ה"ה). (110) לקדשה בה. (111) כתובת עד, א. ומוכן שבשני הדינים האחרונים: מקדש בפחות משנה פרוטה, ומקדש במלוה, צריך שהבעילה (כלומר היחוד) תהיה בעדים, שהוא עיקר קידושיו, אבל במקדש על תנאי אין צריך לבעול בעדים, כי אם רק ביטל תנאו כשבעל, אזי מתקיימים קידושיו הראשונים שהיו בעדים (מגיד-משנה). (112) הילכך ודאי בעל לשם קידושין ומקודשת ודאי, אבל במקדש על תנאי אפילו כשבעל אינה אלא מקודשת מספק, כי שמה בעל על סמך תנאו, וסבור היה שתנאו נתקיים ואין ביאתו ביאת זנות (מגיד-משנה). (113) וכתב רבינו בתשובתו: "ולעולם כל ישראל בחזקה זו, עד שיתבאר שנאף דרך זנות. ואין אנו אומרים בו חזקה, שאם-כן נמצא כל מי שזנה עם פנויה בעדים צריכה ממנו גט". השווה דברי רבינו לקמן ה' גירושין פ"י, ה"ט. וראה במוספנו 'תשובות רבינו'. וב'מעשה רוקח' דקדק מזה, אם בבעילתו זו הוא עושה איסור אחר, כגון שהיתה נדה, או שבעל ביום-הכיפורים (שאסור בביאה) לא נאמרה בו חזקה זו, - שאין זה מישראל הכשרים.

1 אומר: במאה דינרים אקדש אותך, והיא אומרת:
2 איני מתקדשת לך אלא במאתים, והלך זה לביתו
3 וזו לביתה⁹¹, ואחר כך תבעו זה את זה וקדשו
4 סתם⁹²: אם האיש תבע את האשה - יעשו דברי
5 האשה⁹³, ואם האשה תבעה את האיש - יעשו דברי
6 האיש⁹⁴.

(91) ולא הסכימו ביניהם. (92) ונתן לה מעות צרורות, ולא ידעה כמה. (93) שהיא סברה מאתים הן, וכל שאין שם מאתים אינה מקודשת. (94) ואפילו אין שם אלא מאה הרי זו מקודשת, כי על דעת הצעתו הקודמת היא תבעתו לקדש (תוספתא קידושין פ"ב ה"א. וכפירוש ה'מאירי' לקידושין ח, א. והשווה דברי רבינו ה'ל' מכירה פ"ב, ה"א).

7 כ. העושה שליח לקדש לו אשה⁹⁵, והלך השליח
8 וקדשה על תנאי - אינה מקדשת. וכן אם אמר לו
9 לקדשה על תנאי, והלך וקדשה סתם, או על תנאי
10 אחר, או ששנה את התנאי - אינה מקדשת⁹⁶.

(95) ללא כל תנאי. (96) כלל הוא: "שליח שעבר על דברי משלחו, לא עשה כלום" (לשון רבינו ה'ל' שלוחין פ"א, ה"ב. ומקורו בכתובות ט:).

11 כא. אמר לו: קדשה לי במקום פלוני, והלך וקדשה
12 במקום אחר - אינה מקדשת⁹⁷. קדשה לי והרי היא
13 במקום פלוני, והלך וקדשה במקום אחר - הרי זו
14 מקדשת, מפני שמראה מקום הוא לו⁹⁸. וכן היא
15 שאמרה לשלוחה: קבל לי קדושי במקום פלוני,
16 וקבלם לה במקום אחר - אינה מקדשת. הרי הבעל
17 במקום פלוני, וקבל לה במקום אחר - הרי זו
18 מקדשת, מפני שמראה מקום היא לו⁹⁹.

(97) הקפיד המקדש לומר במקום פלוני שיש לו שם אוהבים, ואם משהו יאמר עליו דברים בפניה - ימחו בידו (קידושין נ. וברש"י). (98) "שם תמצאנה", ואין זו הקפדה (שם). (99) נלמד מדין האיש עם שליחו, שלשניהם דין אחד. וכן מוכח בקידושין מח, ב: "שאמרה היא לשלוחה צא וקבל לי קידושי מפלוני, שאמר לי התקדשי לי בדינר של כסף, והלך ונתן לו דינר של זהב . . . מראה מקום היא לו" (הגר"א לא האע"ז ס"ל לו ס"ק ז).

19 כב. המקדש את האשה וחזרו בו מיד הוא או היא,
20 אף-על-פי שחזרו בתוך פדי דבור¹⁰⁰ - אין חזרתם
21 כלום, והרי היא מקדשת¹⁰¹.

(100) שאילת תלמיד לרב: "שלום עליך רבי" (הל' שבועות פ"ב, יז ע"פ הסוגיא בבביר כ:). (101) נדרים פז, א: "והלכה תוך כדי דיבור כדיבור, חוץ מעובד ע"ז ומקדש ומגרש". ופירש הר"ן שם: בכל דבר רגיל שאדם עושה, לא בגמר דעתו הוא עושה אלא בהסכמה גמורה מראש, ולפיכך לא מועילה בהם חזרה.

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום רביעי י"ז תשרי - ספר נשים - הלכות אישות קנט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יום רביעי י"ז תשרי ה'תש"פ

פֶּרֶק שְׁמִינִי

(1) כולל המשך תנאים בקידושין ואם נתגלה שלא קיים התנאי.

א. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי בכוס זה של זין, ונמצא של דבש; של דבש, ונמצא של זין; בדינר זה של כסף, ונמצא של זהב; של זהב, ונמצא של כסף; על מנת שאני כהן, ונמצא לוי; לוי, ונמצא כהן; נתין, ונמצא ממזר; ממזר, ונמצא נתינ; בן עיר, ונמצא בן כרך; בן כרך, ונמצא בן עיר; על מנת שאני עני, ונמצא עשיר; עשיר, ונמצא עני; על מנת שביתי קרוב למרחץ, ונמצא רחוק; רחוק, ונמצא קרוב; על מנת שיש לי שפחה או בת גודלת, או אופה, ואין לו; על מנת שאין לו, ויש לו; על מנת שיש לי אשה ובנים, ואין לו; על מנת שאין לי, ויש לו - בכל אלו וכל הדומה להן אינה מקדשת. וכן היא שהטעתו.

(2) כגון שהיה מכוסה ולא הכירה עד אחרי הקידושין. (3) כתוב ב"הגהות מיימוניות": אחד קידש בטבעת שהייתה נראית באותה שעה בפני עדי הקידושין שהיא של זהב וגם בעיני הצורך נראתה כן, ואחרי כן קרוב לחצי שנה נמצאת של נחושת - הרי זה דומה להתקדשי לי במנה ונמצא חסר דינר, או נמצא בו דינר נחושת שאינה מקודשת, ואף על פי שהמקדש עצמו לא אמר שהוא של זהב אלא העדים אמרוהו, אלא שלמעשה יש להחמיר לא להתירה בלי גט. ומטעם זה "נוהגין תחת החופה לשאול לעדים אם הטבעת שווה פרוטה, כדי שתדע הכלה שאינו מקדשה אלא בשווה פרוטה." (4) קולעת שערות. (5) כי לפעמים אם יש לו גודלת זהו חיסרון, כי הגודלת מתוך שהיא מצוייה בבתי שכינותיה תלך לספר עליה דברים שהם נגד רצונה. וכן הדין באופה שמצוייה אצל הרבה אנשים. (6) בין למעלה בין לחיסרון. כי אפילו בשבח אחרים אינה מרוצה, שאומרת: "מנעל הגדול ממידת רגלי איני חפצה בו".

ב. ובכלם, אף-על-פי שאמרה: בלבי היה להתקדש לו אף-על-פי שהטעני ואין הדבר כמו שאמר, וכן אם אמר הוא: בלבי היה לקדשה אף-על-פי שהטענתי - אינה מקדשת, לפי שהדברים שבלב אינם דברים.⁷

(7) כי היה לה לפרש בפה בשעת הקידושין.

ג. הרי את מקדשת לי על מנת שאני כסף,⁸ ונמצא כסף ובכרסי; על מנת שאני בן עיר, ונמצא בן עיר וכן כרך; על מנת ששמי יוסף, ונמצא שמו יוסף ושמעון - הרי זה מקדשת. אבל אם אמר לה: על מנת שאין שמי אלא יוסף, ונמצא שמו יוסף ושמעון; שאני

אֶלָּא כֶּסֶם, וְנִמְצָא כֶּסֶם וּבְכָרִסִּי; שְׁאֵינִי אֶלָּא בֶּן עִיר, וְנִמְצָא בֶּן כֶּרֶךְ וּבֶן עִיר - אֵינָה מְקַדֶּשֶׁת.

(8) מוכר בשמים. (9) מעבד עורות וריחו רע.

ד. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי על מנת שאני יודע לקרות, צריך שיקרא התורה ויתרגם אותה תרגום אנקלוס הגר. ואם אמר לה: על מנת שאני קורא, צריך להיות יודע לקרות תורה נביאים וכתובים בדרך דקדוק יפה. על מנת שאני יודע לשנות, צריך להיות יודע לקרות המשנה. ואם אמר: על מנת שאני תנא, צריך להיות יודע לקרות המשנה וספרא¹⁰ וספרי¹¹ ותוספתא¹² של רבי חייא¹³.

(10) תורת כהנים, וחיברו רב. (11) מדרשי הלכה לספרים: במדבר ודברים. (12) תוספת למשנה לבאר עניינה השנויים בלשון קצרה. (13) שהיא מוסמכת ביותר.

ה. על מנת שאני תלמיד - אין אומרים: כפן עזאי וכן זומא, אלא כל ששואלין אותו דבר אחד בתלמודו ואומרו: ואפלו בהלכות הקה, שמתלמדין אותו ברבים מדברים הקלים סמוך לחג, כדי שיהיו כל העם בקיאים בהן. על מנת שאני חכם - אין אומרים: פרבי עקיבא וחבריו, אלא כל ששואלין אותו בכל מקום דבר חכמה¹⁴ ואומר. על מנת שאני גבור - אין אומרים: פאכנר בן נר¹⁵ וכיוצא¹⁶, אלא כל שחבריו מתיראים ממנו מפני גבורתו. על מנת שאני עשיר - אין אומרים: [ברבי אלעזר בן חרסום]¹⁷ וברבי אלעזר בן עזריה¹⁸, אלא כל שבגיו עירו מקבדין אותו מפני עשרו. על מנת שאני צדיק - אפלו רשע גמור, הרי זה מקדשת מספק, שמה הרהר תשובה בלבד¹⁹. על מנת שאני רשע - אפלו צדיק גמור, הרי זה מקדשת מספק, שמה הרהר בעבודת פוכבים ומזלות בלבד; ששון עבודת פוכבים ומזלות גדול הוא, ומשיהרהר לעבד בלבד נעשה רשע, שנאמר: פן יפתה לבבכם, וכתוב: למען תפשו את בית ישראל בלבם.

(14) דבר התלוי בסברא. (15) שר צבא של שאול המלך. (16) בן צרויה, שר צבא של דוד המלך. (17) היה עשיר גדול ואביו הניח לו אלף עיירות ביבשה וכנגדן אלף ספינות בים. (18) אף הוא היה עשיר גדול והיה מפריש מעשר מעדרו שנים עשר אלף עגל בכל שנה ושנה. (19) ובכל זאת, המקדש בפסולי עדים [=רשעים] אינה מקודשת ואין חוששים שמה הרהרו תשובה בליבם, כי רק כאן שאומר בפירוש לפנינו: "על מנת שאני צדיק", יש לחוש שמה הרהר בליבו, אבל כאשר אין העדים אומרים כלום למה נחוש להם.

ו. המקדש את האשה, ואמר: הייתי סבור שהיא

53

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בזה, ונתן להן פרוטה⁸ או שקבלתה אחת על יד
חברתה; וכן האומר לאב: אחת מבנותיך מקדשת
לי, וקבל האב קדושה⁹ - בלן צריכות גט ממנו,
ואסור לו לבוא על אחת מהן¹⁰, מפני שהקדושין
תופסין בהן אף-על-פי שאי אפשר לבוא על אחת
מהן¹¹.

(8) שנתן לשתייהן יחד (לשון רבינו בפירושו למשנה,
קידושין פ"ב, מ"ז). (9) שהאב זכאי לקבל את קידושי בתו
עד שתיבגר, כמפורש לעיל פ"ג, ה"א. (10) הואיל ולא
פירש איזו מהן קידש, אינו יכול לישא אף אחת מהן, שמא
הוא פוגע באחת אשתו. (11) קידושין נא, א. נב, א.)
כאביי לגבי רבא, האומר: קידושין שאינן מסורין לביאה הם
קידושין. והיא אחת מההלכות המסומנות ביע"ל קג"ס
שהלכה כאביי. ואם שידך אחת מבנותי תחילה, ואח"כ
בשעת קידושין אמר המשוך לאב: "בתך מקודשת לי",
ולא פירש: "פלוגית בתך", אומר רבינר-תם שהמשודכת
מקודשת, כיון שחל עליו חרם ותקנת הקהילות (לא לחזור
בו משידוכו) לא עוב זו ומקדש אחרת, ואפילו במקום שאין
בו תקנת הקהילות - שארית ישראל לא יעשו עולה ולא
יברו כזב (הגהות מיימוניות, אולם ראה 'תוספות'
לקידושין נב. ובשור"ע אהע"ז סי' לו, סט"ז).

ד. העושה שליח לקדש לו אשה פלוגית, והלך
וקדשה¹² לו, וקדש המשלח בעצמו לאמה או לבתה
או לאחותה, ואין ידוע אי זו מהן נתקדשה ראשונה
- שתייהן צריכות גט, ואסורות עליו¹³. וכן אשה
שעשתה שליח לקדשה, והלך וקדשה, והלכה
וקדשה היא עצמה לאחר, ואין ידוע אי זו מהן
קודם¹⁴ - שניהן נותנין לה¹⁵ גט. ואם רצו, אחר
נותן גט ואחר פוגם¹⁶.

(12) בכת"י התימנים: "לקדשה". (13) כי אסור לו לקחת
קרובות גרושתו. (14) שאם קידושה קדמו, הרי ביטלה את
מעשה שלוחה, והיתה מקודשת לאחר. (15) אם רוצה
להנשא לאחר. (16) כי אינה עוד אשת איש מהאחד,
וממילא מותרת לו (קידושין עט.).

ה. במה דברים אמורים?¹⁷ ברחוקין; אבל אם
קדשה השליח לאב, וקדשה היא עצמה לבן או
לאח וכיוצא בהן - שניהם נותנין גט, והיא אסורה
לשניהם¹⁸.

(17) שמותרת להנשא לשני, לאחר הגט. (18) שהרי גרושת
האב אסורה על הבן, וגרושת הבן אסורה על האב, וגרושת
האח - על אחיו (להלן פ"ב מהל' איסורי ביאה ה"א).

ו. האומר לשלוחו: צא וקדש לי אשה, ומת
השליח, ואינו ידוע אם קדש אם לא קדש לו אשה
- הרי זה בחזקת שקדש, שחזקת שליח לעשות
שליחותו¹⁹. והואיל ואין ידוע אי זו אשה קדש לו²⁰
- הרי זה אסור בכל אשה שיש לה קרובות שהן

1 פהנת, והרי היא לויה; לויה, והרי היא פהנת;
2 עניה, והרי היא עשירה; עשירה, והרי היא עניה -
3 הרי זו מקדשת, מפני שלא הטעתה²⁰. וכן היא
4 שאמרה: סבורה הייתי שהוא כהן, והרי הוא לוי;
5 לוי, והרי הוא כהן; עשיר, והרי הוא עני; עני, והרי
6 הוא עשיר - הרי זו מקדשת, מפני שלא הטעה
7 אותה.

(20) אלא הוא הטעה את עצמו ודברים שבלב אינם דברים.

פרק תשיעי

(1) נתבארו בו דין קידושין שלא נמסרו לביאה, שליח שמת
בדרך, קידש אחת מבנותיו סתם, נאמנות האב על בתו
בקידושין, האומר לאשה קידשתך והיא כופרת, ושליח
שקידש האשה לעצמו, ביטול השליחות, קול בקידושין,
והכחשות בהם.

8 א. המקדש שתי נשים, שאסור לשא שתייהן משום
9 ערוה, פאחת² - אינן מקדשות. כיצד? כגון שקדש
10 אשה ובתה או שתי אחיות פאחת - אין אחת מהן
11 מקדשת³.

(2) שאמר: הרי שתיכן מקודשות לי. (3) קידושין ג, ב. כלל
הוא: "כל שאינו בזה אחר זה - אפילו בבת אחת אינו",
והואיל ואין קידושין תופסין באחות אשתו, שנאמר בה
(ויקרא יח, יח): "וראשה אל אחותה לא תקח" (=לא
תקדשה, עי' קידושין סז) - אף כשקידשן כאחת, אין
קידושין תופסין אף באחת מהן.

12 ב. קדש נשים רבות פאחת, ואמר: הרי כלכם
13 מקדשות לי, והיו בהן שתי אחיות או אשה ובתה
14 וכיוצא בהן - אין אחת מפלן מקדשת⁴. ואם אמר
15 להן: הראויה מכם לי לביאה מקדשת לי - הרי בלן
16 מקדשות לו, חוץ מאחיות או אשה ובתה⁶ וכיוצא
17 בהן. וכן אם אמר להן: הרי כלכם מקדשות לי,
18 והיתה בהן שפחה או עפוי⁵ או אשה אחת ערוה,
19 כגון אשת איש או בתו או אחותו וכיוצא בהן - אין
20 אחת מכלם מקדשת. ואם אמר: הראויה מכם לי
21 לביאה תהיה מקדשת לי - הרי בלן מקדשות לו⁷,
22 חוץ מאותה אשה שאין קדושין תופסין בה.

(4) ונתן לאחת מהן כסף קידושין עבור כולן. (5) קידושין נא,
א. הואיל ואמר "כולכן" והדבר ידוע שהאחיות אינן מקודשות
- לא חלו הקידושין גם על האחרות, שהרי כלל כולן בדיבור
אחד, ומתוך שלא קנה את האחיות - לא קנה גם את הנכריות.
דוגמא לכך: "קנה אתה וחמור (אתה ובהמה זו תקנו נכסי) לא
קנה כלום" (בבא-בטרא קמג). כיון שבקנין אחד שיתף שניהם
- מתוך שהחמור לא קנה, אף הוא לא קנה. (6) שאי-אפשר
לו לבוא על אחת מהן, כמבואר בסמוך ה"ג. (7) כאן לא
נתכוין מתחילה לקדש אלא את הנשים הכשרות לו, ואלה
שאינן ראויות לו לא נכללו באמירתו (קידושין נא:).

23 ג. אמר לשתי אחיות: הרי אחת מכם מקדשת לי

עוזב מצוה המוטלת עליו (קידושי בתו הנערה) ועושה מצוה שאינה מוטלת עליו, וראה שם סד, ב וברש"י.

ט. מי שיש לו שתי פתיו³⁴ בנות משתי נשים, וכלן ברשותו³⁵, וקדש אחת מהן, ובשעת הקדושין אמר לבעל: קדשתי לך את בתי הגדולה, אף-על-פי שיש לומר: שמא גדולה שבגדולות³⁶ קדש לו או גדולה שבקטנות³⁷, או קטנה שבגדולות שהיא גדולה מן הגדולה שבקטנות³⁸ - הרי כלן מתרות³⁹ חוץ מן הגדולה שבגדולות, שהיא לבדה המקדשת. וכן אם קדש בתו הקטנה, אף-על-פי שיש לומר: שמא קטנה שבקטנות או קטנה שבגדולות, או גדולה שבקטנות שהיא קטנה מן הקטנה שבגדולות - הרי כלן מתרות חוץ מן הקטנה שבקטנות, והיא לבדה המקדשת. שמשמע בתו הגדולה - שאין בבנותיו גדולה ממנה, ומשמע בתו הקטנה - שאין בהן קטנה ממנה⁴⁰.

(34) קבוצות. (35) שעדיין לא בגרו ויכול לקדשן שלא מדעתן. (36) מהאשה הראשונה שילדה לו תחילה. (37) מאשתו השנייה שילדה לו אח"כ. (38) שהיא נולדה לו טרם שילדה אשתו השנייה את בתה הראשונה. (39) להנשא לאחרים. (40) שם. אין אדם עשוי לדבר בלשון המביאה לידי ספק (קידושין סד: כרבי יוס').

י. נאמן האב לומר על בתו קדם שתבגר שהיא מקדשת, ואוסרה על הכל⁴¹.

(41) ואע"פ שאינה כל-כך בידו לקדשה, כי שמא לא ימצא אדם שיסכים לקדשה - בכל זאת נאמן מחמת הכתוב (דברים כב, טז): "את בתי נתתי לאיש הזה". באמרו "לאיש" - אסרה לכל העולם, שאין אנו יודעים למי קדשה, ובאמרו "הזה" - התירה לזה (קידושין סד). ובנערה הכתוב מדבר.

יא. האב שאמר: קדשתי את בתי ואיני יודע למי קדשתי - הרי זו אסורה לעולם על כל אדם, עד שיאמר האב: נודע לי שלפלוגי קדשתי, ותהיה צריכה ממנו גט בלבד⁴². ואף-על-פי שנודע לו אחר שבגרה⁴³.

(42) כלומר, רק ממנו תתגרש ואז תהיה מותרת לכל אדם. (43) ואז כבר אינה ברשותו. בכל זאת נאמן משום "שהפה שאסר הוא הפה שהתיר", ונימוק זה מועיל אפילו כשהדיבור השני בא לאחר כדי דיבור של האמירה הראשונה, כיון שהאיסור אינו אלא מפי האב, הוא נאמן להתירה אפילו לאחר מכאן. כי אין הדיבור האחרון סותר כלום את הדיבור הראשון, כי יתכן שמתחילה לא ידע מי קידשה, ועכשיו נודע לו (מגיד-משנה, הל' גירושין פ"ב ה"א) והרי אפילו אדם אחר נאמן להתירה, כמבואר בסמוך - כל-שכן שהאב בעצמו נאמן לכך (מגיד-משנה).

יב. אמר האב: איני יודע למי קדשתי, ובא אחד

1 ערוה עמה²¹, כגון אשה שיש לה בת או אם או אחות וכיוצא בהן; שאם תאמר ישא זו, שמא אמה קדש לו שלוחו או אחותה או בתה. ומתר באשה שאין לה קרובות כגון אלו²². היתה לה קרובה, כגון אם או אחות וכיוצא בהן, והיתה הקרובה אשת איש בשעה שעשה הוא שליח, אף-על-פי שנתגרשה קדם שנימות השליח - הרי זה מתר בה; ואין אומרים: שמא קדש השליח את קרובתה אחר שנתגרשה, מפני שלא היתה ראויה בשעה שעשה השליח, ואין אדם עושה שליח לקדש לו אלא אשה שיכול הוא לקדשה בשעת השליחות²³.

(19) ובוודאי קידש (נזיר יב.). (20) שלא פירש לו איזו אשה רוצה לקדש. (21) שהמקדש את האשה, הרי זה אוסר עליו שבע עריות: אמה, אם אמה, ואם אביה, בתה ובת בנה ובת בתה ואחותה בזמן שהיא קיימת (מסכת דרך ארץ, א, א). (22) נזיר, שם. (23) שם. ומכאן יש להוכיח שהשליח יכול לקדש קרובתו למשלחו אע"פ שאינו יכול לקדשה לעצמו, שאם לא כן למה לא אמרו שמותר המשלח בקרובות השליח (מגיד-משנה).

ז. מי שהיו לו חמשה בנים, ועשו כלן שליח את אביהם לקדש להם אשה²⁴, ואמר אבי הבנים לאיש שיש לו חמש בנות: אחת מבנותיך מקדשת לאחד מבני²⁵, וקבל האב²⁶ הקדושין²⁷ - כל אחת מהן צריכה חמשה גטין מפל האחין, הואיל וכלן²⁸ נתנו רשות לאב לקדש להן אשה²⁹. מת אחד מהם - כל אחת מהן צריכה ארבעה גטין³⁰, וחליצה מאחד מהם³¹.

(24) וכגון שהם גדולים הראויים לעשות שליח ולקדש אשה (קידושין נב.). (25) ולא פירש איזה בן, והלה לא פירש איזו בת. (26) אבי הבנות. (27) אפילו לא עשאוהו הבנות שליח, יכול הוא לקבל קידושיהן, הואיל ועדיין לא בגרו ורשותן בידו, כמבואר לעיל פ"ג ה"א. (28) כל הבנים. (29) ואינו ידוע מי הוא המקדש ומי זאת המקודשת. (30) מארבעת האחים הנשארים. (31) שמא ארוסת המת היא וזקוקה ליבום. ואינה יכולה להנשא לאחרים עד שתחלוץ (קידושין נב). ולהתייבם אינה ראויה כי שמא היא ארוסה לאחד האחים החיים, ונמצא זה נושא אשת אחיו החי.

ח. האב שהיתה לו בת קטנה או נערה, שהיא ברשותו, ובת בוגרת³², ונתנה לו הבוגרת רשות לקדשה, וקדש בתו סתם לאחד - אין הבוגרת בכלל, עד שיפרש ויאמר: בתי הבוגרת שעשית אותי שליח. לפיכך אין הבוגרת מקדשת³³ (ואחותה מקדשת).

(32) בת י"ב שנה עד י"ב וששה חדשים נקראת נערה, ומתחילת יום גמר הששה חדשים ומעלה נקראת בוגרת, כמפורש לעיל פ"ב ה"ב. (33) קידושין נא, ב: "אין אדם

1 וְאָמַר: אֲנִי הוּא שְׁקֵדְשִׁיתָּהּ - נֶאֱמָן⁴⁴ אֶף לְכַנֵּס⁴⁵,
2 וְאֵינוּ צָרִיךְ קְדוּשִׁין אַחֲרֵים.

44) שאינו חצוף לומר לפני האב שקידשה, כי מתיירא הוא שמא יכחישנו האב ויאמר: "לא ממך קבלתי כסף הקידושין". (45) ואין אומרים שמא יצרו תקפו (קידושין ס:).

3 י.ג. בְּאוֹ שְׁנִים, זֶה אוֹמֵר: אֲנִי קְדֻשְׁתִּיהָ, וְזֶה אוֹמֵר:
4 אֲנִי קְדֻשְׁתִּיהָ - שְׁנֵיהֶם נוֹתְנִין גִּט⁴⁶. וְאִם רָצוּ, אֶחָד
5 נוֹתֵן גִּט וְאֶחָד כּוֹנֵס⁴⁷. כִּנְסָה, וְאַחֲרַיִךְ כֶּף בָּא אַחֵר
6 וְאָמַר: אֲנִי הוּא שְׁקֵדְשִׁיתָּהּ - אֵינוּ נֶאֱמָן, וְאֵינוּ
7 אוֹסְרָה עַל בַּעֲלָהּ⁴⁸.

46) להתירה להנשא לאחרים. (47) שם. ואפשר שיצטרך לקדשה קידושין אחרים כשיכנסנה, שהרי הראשון טען שהיא מקודשת לו, ושמא באמת לא נתקדשה לשני העומד לכנסה עכשיו (רשב"א). (48) כי מאחר שכנסה בהיתר ובהסכמת החכמים, אין השני הבא יחידי נאמן לאסרה עליו. ולדעת הרשב"א אפילו עדיין לא כנסה, אלא כיון שהתירוה לכונסה - אין השני נאמן להוציאה מהיתרה הראשון, והשווה כתובות כג, א.

8 יד. הָאִשָּׁה שְׁאָמְרָה: נִתְקַדְשִׁיתִי וְאֵינוּ יוֹדֵעַת לְמִי
9 נִתְקַדְשִׁיתִי, וְכָא אֶחָד וְאָמַר: אֲנִי הוּא שְׁקֵדְשִׁיתִי -
10 נֶאֱמָן לָתֵן גִּט, וְתִהְיֶה מִתֵּרֵת לְכָל אָדָם חוּץ מִמֶּנּוּ⁴⁹;
11 אֲבָל אֵינוּ נֶאֱמָן לְכַנֵּס, שְׁמָא יֵצְרוּ תַקְפּוֹ וְהִיא
12 תִּרְגִּילָהּ⁵⁰ לוֹ בְּדִי לְהִתִּירָהּ⁵¹.

49) אפילו אחר שיגרשנה, כי אם תתירנה לו לאחר הגירושין, יש לחוש לקנוניא והערמה מצד שניהם. (50) תחפה עליו ותשדלנו אחריה. (51) ואינו מתיירא ממנה שתכחישנו, ואפילו אם יבוא עוד אחר לומר אני קדשתיה, היא תכחישנו (קידושין סג: וברש"י).

13 טו. הָאוֹמֵר לָאִשָּׁה: קְדֻשְׁתִּיךְ, וְהִיא אוֹמֶרֶת: לֹא
14 קְדֻשְׁתִּי - הוּא אֲסוּר בְּקִרְבּוּתֶיהָ⁵², וְהִיא מִתֵּרֵת
15 בְּקִרְבּוּתֶיהָ⁵³. קְדֻשְׁתִּי, וְהִיא אוֹמֶרֶת: לֹא קְדֻשְׁתִּיךְ -
16 הוּא מִתֵּרֵת בְּקִרְבּוּתֶיהָ, וְהִיא אֲסוּרָה בְּקִרְבּוּתֶיהָ⁵⁴.
17 קְדֻשְׁתִּיךְ, וְהִיא אוֹמֶרֶת: לֹא קְדֻשְׁתִּי אֲלָא בְּתִי - הוּא
18 אֲסוּר בְּקִרְבּוּת גְּדוּלָּה⁵⁵, וּגְדוּלָּה מִתֵּרֵת בְּקִרְבּוּתֶיהָ;
19 וּמִתֵּרֵת בְּקִרְבּוּת הַבֵּת, וְהַבֵּת מִתֵּרֵת בְּקִרְבּוּתֶיהָ⁵⁶. קְדֻשְׁתִּי
20 אֶת בְּתִי, וְהִיא אוֹמֶרֶת: לֹא קְדֻשְׁתִּי אֲלָא אוֹתִי - הוּא
21 אֲסוּר בְּקִרְבּוּת הַבֵּת, וְהַבֵּת מִתֵּרֵת בְּקִרְבּוּתֶיהָ; וּמִתֵּרֵת
22 בְּקִרְבּוּת הָאֵם, וְהָאֵם אֲסוּרָה עַל קִרְבּוּתֶיהָ⁵⁷.

52) שבהודאתו עשה אותן עליו כחתיכת איסור, ש"כיון שקידש אדם אשה, נאסרו עליו מקרובותיה שש נשים . . .

בין בחיי אשתו בין לאחר מותה, ואלו הן: אמה ואם אמה ואם אביה, ובתה ובת בתה ובת בנה . . . וכן אחות אשתו ערוה עליו עד שתמות אשתו" (הל' איסורי ביאה פ"ב, ה"ד טו). (53) שהיא מכחישתו. (54) אביו, אבי אביו, בנו, בנו ובן בנו, אחיו ובן אחיו (יבמות מ:), שעשאתם עליה

כחתיכת איסור בהודאתה (כנ"ל הערה נא). (55) האם. (56) ואין האם נאמנת על בתה. (57) קידושין סה, א.

טז. וְכָל אֵלּוּ שְׁטוּעֵנִין הַקְדוּשִׁין⁵⁸, בְּשִׁטְעֵן הַטּוּעֵן
שֶׁהָיוּ שָׁם קְדוּשִׁין בְּפָנֵי עֲדִים וְהִלְכוּ לְמִדְיָנָה אַחֲרֵת
אוֹ מָתוּ; אֲבָל אִם הוּדוּ שֶׁהָיוּ הַקְדוּשִׁין בְּלֹא עֲדִים
- אֵין בָּאֵן קְדוּשִׁין, כִּמּוֹ שֶׁבֶּאֱרָנוּ⁵⁹. וְכָל מְקוֹם
שֶׁתִּאֲמַר אִשָּׁה לְאִישׁ: קְדֻשְׁתִּי, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא
קְדֻשְׁתִּיךְ - מִבְּקָשִׁים מִמֶּנּוּ שִׁיכְתֹּב לָהּ גִּט לְהִתִּירָהּ
לְשֹׂאֵר הָעָם⁶⁰, שְׂאִין לוֹ בִּזְהָ הַפֶּסֶד⁶¹. וְאִם נָתַן לָהּ
גִּט מִעֲצָמוֹ - כּוֹפִין אוֹתוֹ לָתֵן כְּתֻבָּה⁶².

58) בין הוא בין היא. (59) לעיל פ"ד, ה"ו. (60) כי אם לא תקבל גט, הרי נאסרה להנשא לכל העולם - ע"פ דבריה. (61) הפסד ממון, כי לא יצטרך לתת לה כתובה, ואע"פ שאם יגרשנה יאסר בקרובותיה - אין בזה הפסד גדול, כי הרבה נשים יוכל לישא חוץ מקרובותיה (מגיד משנה) אבל לכופו אי אפשר, שיוכל לטעון כי אינו רוצה להאסר בקרובותיה. (62) קידושין סה, א. כי גילה דעתו שקידשה, ואע"פ שרבינו סובר אין לארוסה כתובה אלא-אם-כן כתב לה (ראה לקמן פ"י ה"א) ואם כן היאך יכול לטעון שמעולם לא קידשה - הרי כתובתה בידה! אולם כאן ידובר במקום שכתובים כתובה קודם שמקדשים (ראה לקמן הכ"ט), ואם כן אין כל הוכחה מכתובתה שאולי לא נתקיימו הקידושין אח"כ (מגיד-משנה).

יז. הָעוֹשֶׂה שְׁלִיחַ לְקַדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה, וְהִלָּף וְקִדְּשָׁה
לְעַצְמוֹ - הֵרִי זֶה מִקְדָּשָׁה לְשִׁלְיָהּ⁶³. וְאֲסוּר לַעֲשׂוֹת
בִּין⁶⁴. וְכָל הָעוֹשֶׂה דָּבָר זֶה וְכִיּוֹצֵא בּוֹ בְּשֹׂאֵר דְּבָרֵי
מִקָּדָשׁ וּמִמְכָּר - נִקְרָא רָשָׁע⁶⁵.

63) ודוקא אם קידשה בכונה, אבל אם רצה לקדשה למשלחו וטעה ואמר: "הרי את מקודשת לי" אינה צריכה גט מהשליח, כי קידושין בטעות אינם קידושין ('הגהות מיימוניות' ושו"ע אה"ע ז' ס' לה, ס"ט). (64) קידושין נח, ב: "מה שעשה עשוי - אלא שנהג בו מנהג רמאות". (65) שם נט, א: "עני המהפך בחררה (עוגה דקה), ובא אחר ונטלה הימנו - נקרא רשע" שיו"ד לחיי חבירו. השווה הל' מכירה פ"ז, ה"י.

יח. הָעוֹשֶׂה שְׁלִיחַ לְקַדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה, וְהִלָּף וְקִדְּשָׁה, הַשְּׁלִיחַ אוֹמֵר: לְעַצְמִי קְדֻשְׁתִּיהָ⁶⁶, וְהָאִשָּׁה אוֹמֶרֶת:
לְרֹאשׁוֹן שְׁלַחְהוּ נִתְקַדְשִׁיתִי⁶⁷ - אִם לֹא עָשָׂה הַשְּׁלִיחַ
בְּעֲדֵים⁶⁸ - הֵרִי הַשְּׁלִיחַ אֲסוּר בְּקִרְבּוּתֶיהָ⁶⁹, וְהִיא
מִתֵּרֵת בְּקִרְבּוּתֶיהָ; וְהָאִשָּׁה אֲסוּרָה בְּקִרְבּוּתֶיהָ⁷⁰,
וְהַמְשַׁלֵּחַ מִתֵּרֵת בְּקִרְבּוּתֶיהָ⁷¹; וְאִם הִזְדַּק הַשְּׁלִיחַ
בְּעֲדֵים⁷² - הֵרִי זֶה מִקְדָּשָׁה לְרֹאשׁוֹן⁷³.

66) כגון שאמר לה השליח מתחילה: "פלוגי שלחני לקדשך בשבילי", ולאחר שעה קידשה סתם. (67) הוא אומר: לעצמי נתכוונתי. והיא אומרת: למשלח נתכוונתי. (68) רבינו לשיטתו לעיל פ"ג, ה"ו: "האיש שעשה שליח לקדש לו אשה אין צריך לעשותו בעדים, שאין מקום לעדים

(87) כלומר, דין זה לא יתואר אלא כשכתב לאחת מהן כתובה, כי אם לא כתב כלל, הלכה היא: "אין לארוסה כתובה כלל" כמבואר לקמן פ"י, ה"א. אבל באשה נשואה, אפילו לא כתב לה כתובה אלא נשאה סתם, חייב לתת לה כתובתה מתנאי בית-דין כמפורש לקמן פ"ב, ה"ה.

כב. האשה שניצא עליה קול שהיא מקדשת לפלוני 18
- הרי זו בחזקת מקדשת, אף-על-פי שאין שם ראיה 19
ברורה. וכל קול שלא החזק בבית דין, אין חוששין 20
לו⁸⁸. וכיצד הוא הקול שתחזק זו בו שהיא 21
מקדשת? כגון שפאו שנים והעידו, שראו הנרות 22
דולקות⁸⁹, ומטות מצעות, ובגין אדם נכנסין ויוצאין, 23
ונשים שמחות לה ואומרות: נתקדשה פלונית היום. 24
שקענו אותן אומרות: פלונית תתקדש היום - אין 25
חוששין לה, שמא נדדמנו לקדש ולא נתקדשה, עד 26
שנשמעו שנתקדשה⁹⁰. וכן אם באו שנים ואמרו: 27
ראינו כמו שמחת ארוסין, ושמענו קול הברה⁹¹, 28
ושמענו מפלוני ששמע מפלוני שנתקדשה פלונית 29
בפני פלוני ופלוני, והלכו להם העדים למדינה 30
אחרת או מתו - הרי זה קול שמחזיק אותה 31
מקדשת⁹². 32

(88) גיטין פט, ב: "שהרבה אומרים: פלוני שמע מפלוני, והם אומרים: שמענו מפלוני ופלוני שהלכו למדינת הים, ואילו יבואו לבית-דין ויחקרו, יאמרו: לא שמענו ולא ראינו" (ר"ן שם). (89) נוהגים היו להדליק נר בשעת שמחה, כמו שמצינו (סנהדרין לב:): "אור הנר ב'ברור-חיל" משתה שם". (90) גיטין פט, א. (91) המולה ושואן. (92) אע"פ שאלו השנים לא שמעו אלא מפי עד אחד - הואיל והקול מוליך וגומר בשנים שהלכו, הרי זה קול (גיטין פט). אבל לפנינו בגמרא: "פלוני מהיכן שמע - מפלוני, ופלוני מפלוני, והלכו להם למדינת הים", היינו שראובן שמע מלוי, ושמעון שמע מיהודה, ולוי ויהודה הלכו להם, ולפנינו באו ראובן ושמעון ואישור את הקול, יוצא שגם העדים שלפני האחרונים שנים הם, וכל אחד מהם מעיד בשם אחד, ולא מפי שנים, וביחד הם מצטרפין לשנים. ורבינו היתה לו גירסא אחרת בגמרא: "פלוני מהיכן שמע? מפלוני ופלוני והלכו להם", ולפי זה מעידים שבאו לפנינו על אחד ששמע מפי אחד ששמע מפי שנים.

כג. במה דברים אמורים? ⁹³ שלא היתה שם 33
אמתלא⁹⁴; אבל אם היתה שם אמתלא, ושמעו 34
האמתלא כששמעו שנתקדשה - לא החזקה 35
מקדשת. כיצד היא האמתלא? פלונית נתקדשה על 36
תנאי⁹⁵, או קדושי ספק⁹⁶ - לא החזקה, אלא שואלין 37
אותה, וסומכין על דבריה, הואיל ואין שם ראיה 38
ברורה ולא קול חזק⁹⁷. 39

(93) שהחזקה מקודשת. (94) משל וטעם השובר את הקול (רש"י שם פח:): = תירוץ לשם התנצלות. (95) ושמא לא נתקיים התנאי, והרי זה קול ושוברו עמו. (96) שלא ידוע

בשליחות האיש אלא להודיע אמיתת הדבר". (69) כי לדבריו הרי היא מקודשת לו, ועשאו עליו חתיכת איסור בהודאתו, כמבואר לעיל הט"ו. (70) שלדבריה נתקדשה לו. (71) שהרי שלוחו צווח שלא קידשה למשלח. (72) שעשאו המשלח שליח במעמד שני עדים. (73) והוא אסור בקרובותיה ("ירושלמי" קידושין פ"ג, ה"א) ובכל זאת גם השליח אסור בקרובותיה (מגיד-משנה).

1 יט. אמרה: איני יודעת למי נתקדשתי, אם לשולח
2 או לשלוחו: אם לא החזק השליח בעדים - הרי זו
3 מקדשת לשני⁷⁴, ואם החזק שהוא שלוחו - שניהן
4 נותנין גט⁷⁵; ואם רצו, אחד נותן גט ואחד כונס⁷⁶.

(74) הואיל ואין כאן עדות, וגם המשלח אינו כאן בשעת קידושין, אין האשה סומכת כל-כך על שליחות זו, שהרי המשלח יכול לכפור בכל, ואין עדים לדבר. (75) כאן סמכה דעתה על שליחותו, שהרי המשלח לא יוכל לכפור במקום עדים אלא מכיון שאומרת "איני יודעת" הרי היא בספק קידושין לשניהם. (76) "ירושלמי" שם. ולדעת הראב"ד אי אפשר לעשות שליח לקדש אשה - בלי עדים, כמפורש לעיל פ"ג, הט"ו. והוא מפרש: החזק השליח בעדים - שהיתה השליחות מפורסמת במקום האשה - ולפיכך אף הראשון אסור בקרובותיה, שאין מחאת השליח מועילה לבטל שליחות מפורסמת. לא החזק השליח - שלא היתה השליחות מפורסמת - כאן אם השליח מוחה וצווח שלעצמו קידשה מועלת מחאתו והראשון מותר בקרובותיה.

5 כ. האשה שעשתה שליח לקדשה, והלך וקדשה,
6 ובעת הליכתו בטלה השליחות וחזרה בה⁷⁷, ואין
7 ידוע אם קדם שקבל לה הקדושין חזרה או אחר
8 הקדושין - הרי זו מקדשת מספק⁷⁸. וכן האיש
9 שעשה שליח וחזר בו⁷⁹.

(77) וחזרתה מועילה, כי בא הדיבור השני ומבטל הדיבור הראשון (קידושין נט:). ואפילו שלא בפני השליח, כמפורש ברש"י שם. (78) וצריכה גט (שם עט.). (79) שם עח, ב.

10 כא. המקדש אחת מחמש נשים ואינו יודע אי זו
11 מהן קדש, וכל אחת ואחת אומרת: אותי קדש -
12 אסור בקרובות פלן⁸⁰, ונותן גט לכל אחת ואחת⁸¹,
13 ומניח כתובה⁸² אחת ביניהן ומסתלק⁸³. ואם קדש
14 בבאי⁸⁴ - קנסו אותו חקמים⁸⁵, שיתן כתובה לכל
15 אחת ואחת⁸⁶. והדבר ידוע שפתיחה שפתיחה לאחת
16 מהן אבדה, וכל אחת ואחת אומרת: אני היא
17 שקדשתי וכתבת לי כתובה ואבדה כתבתי⁸⁷.

(80) שלכן אסורות עליו מספק. (81) אם אינו רוצה לישא את כולן. (82) סכום כתובה. (83) ואינו חייב לשלם לכל אחת ואחת מספק. (84) עשה בה מעשה וגיינה אותה (רש"י ליבמות קיח:). (85) על שעבר על דבריהם שלא לקדש בבאי⁸⁴ כמבואר לעיל פ"ג הכ"א. (86) יבמות קיח, ב: "רבי עקיבא אומר, אין זו דרך מוציאתו מידי עבירה עד שיתן גט וכתובה לכל אחת ואחת". השווה הל' גזילה פ"ד, ה"ט.

לָהּ - חוֹשֵׁשִׁין לָהּ שְׁמָא נִתְקַדְּשָׁה, וַיִּצְרִיכָה גִט 24
מִסְפֵּק, אֶף-עַל-פִּי שָׂרָב אֲנָשִׁי הָעִיר אֵין מִשְׁלָחִין 25
סְבִלּוֹנוֹת אֶלָּא קֹדֶם הָאֲרוֹסִין¹⁰⁸. וּמִקּוֹם שְׁנֵהֲגוּ בְּלִן 26
לְשַׁלַּח סְבִלּוֹנוֹת בִּתְחִלָּה וְאַחֵר כִּף מִקְדָּשִׁין, וְרָאוּ 27
סְבִלּוֹנוֹת - אֵין חוֹשֵׁשִׁין לָהּ¹⁰⁹. 28

(106) מיעוט אנשי העיר. (107) מתנות. וראה למעלה פ"ד
ה"כ. (108) עלינו לחוש למיעוט אנשי העיר המאוסים
ואח"כ מסבלים (קידושין ג: וכגירסת רבינו חננאל והרי"ף
שם), ושמה גם זה נהג כמותם. ומכיון ששלח לה סבלונות
- כבר קידשה מקודם. ואין הולכים בזה אחר הרוב, כי אין
זו רוב קבוע ומחוייב מצד טבע העולם, אלא מצד המנהג,
והמנהג עשוי להשתנות (ר"ן שם, וראה 'תוספות' ר"י הזקן
לקידושין שם). (109) כי בוודאי עדיין לא הוקדשה.

כט. הַחֹזֵק שֹׁטֵר כְּתֻבָּתָהּ¹¹⁰: אִם דָּרָךְ מִקְצֵת אֲנָשִׁי 29
הַמִּקּוֹם שֶׁמִּקְדָּשִׁין וְאַחֵר כִּף כּוֹתְבִין - חוֹשֵׁשִׁין 30
לָהּ¹¹¹; וְאֶף-עַל-פִּי שְׂאִין שֵׁם סוֹפֵר, אֵין אוֹמְרִין: 31
שְׁמָא מִפְּנֵי הַסּוֹפֵר שֶׁמֶצֶא הַקָּדִים וְכֻתְבִּים¹¹²; וְאִם דָּרָךְ 32
כָּל אֲנָשִׁי הַמִּקּוֹם שְׁפוֹתְבִין כְּתֻבָּתָהּ קֹדֶם הַקְּדוּשָׁין - 33
אֵין חוֹשֵׁשִׁין לָהּ¹¹³. 34

(110) ראו שטר כתובתה אע"פ שלא הגיע לידה.
(111) להצריכה גט אם רוצה להנשא לאחרים. מכיון
שהמיעוט מקדשים ואח"כ כותבים הכתובה, שמה גם זה
נהג כן, וקידשה לפני כתיבת הכתובה. (112) ועדיין לא
קידש. (113) שבוודאי עדיין לא נתקדשה (קידושין נ:).

ל. שְׁנֵים אוֹמְרִין: רְאִינוּהָ שְׁנִיתְקַדְּשָׁה בְּיוֹם פְּלוֹנִי, 35
וּשְׁנֵים אוֹמְרִין: לֹא רְאִינוּהָ - אֶף-עַל-פִּי שְׁכָלָם 36
שְׂכָנִים בְּחֵצֵי אֶחָת, הָרִי זֶה מִקְדָּשָׁה; שְׂאִין [טַעֲנָת] 37
'לֹא רְאִינוּהָ' רְאִיָּה, שֶׁדָּרָךְ הָעֵם לְקַדֵּשׁ בְּצִנְעָה¹¹⁴. 38

(114) ואפשר שנתקדשה ולא ראו (כתובות כג.).

לא. אָמַר עַד אֶחָד: מִקְדָּשָׁהּ הִיא זֶה, וְהִיא אוֹמֶרֶת: 39
לֹא נִתְקַדְּשָׁתִי - הָרִי זֶה מִתְרַת¹¹⁵. אֶחָד אוֹמֵר: 40
מִקְדָּשָׁהּ, וְאֶחָד אוֹמֵר: אֵינָהּ מִקְדָּשָׁהּ - לֹא תִשָּׂא¹¹⁶; 41
וְאִם נִשְׂאָת - לֹא תִצָּא, שֶׁהָרִי הִיא אוֹמֶרֶת: לֹא 42
נִתְקַדְּשָׁתִי. אֶמְרָה: מִקְדָּשָׁהּ אֲנִי, וְאַחֵר זֶמֶן עֲמָדָה 43
וְקִדְּשָׁה עֲצָמָה: אִם נִתְּנָה אֶמְתָּלָא¹¹⁷ לְדִבְרִיָּה, 44
וְאֶמְרָה: מִפְּנֵי כִף וְכִף אֶמְרָתִי בִּתְחִלָּה שְׂאִין 45
מִקְדָּשָׁהּ, וְרְאִינוּ בְּדִבְרִיָּה מִמֶּשׁ - הָרִי זֶה מִתְרַת 46
לְשָׁנִי¹¹⁸; וְאִם לֹא נִתְּנָה אֶמְתָּלָא, אוֹ שְׁתַּנָּה וְאֵין בָּהֶן 47
מִמֶּשׁ - הָרִי זֶה אֶסוּרָה, וְקִדְּשִׁי שְׁנֵי קִדְּשִׁי סְפֵק. 48
לְפִיכָף נִתַּן לָהּ גִּט, וְתִהְיֶה אֶסוּרָה עָלָיו וְעַל הַכָּל 49
עַד שְׂיָבֹא אֶרֶסָהּ¹¹⁹. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁבָּאת וְאֶמְרָה: 50
אִשָּׁת אִישׁ אֲנִי, וְחֻזְרָה וְאֶמְרָה: פְּנוּיָה אֲנִי - אִם 51
נִתְּנָה אֶמְתָּלָא לְדִבְרִיָּה וְיֵשׁ בְּדִבְרִיָּה מִמֶּשׁ, הָרִי זֶה 52
נִתְּנָה¹²⁰. 53

(115) להנשא לאחרים (קידושין סה:), כי עד אחד אינו נאמן

אם היו בקידושין שוה פרוטה או לא. או שמה קטן היה
בעת שקידש. או זרק לה קידושה ברשות הרבים, ספק
קרובים לו, ספק קרובים לה (לעיל פ"ד, הכ"ב). (97) גיטין
פח, ב.

1 כד. יֵצֵא עָלֶיהָ קוֹל שְׁנִיתְקַדְּשָׁה לְפָלוֹנִי, וְאַחֵר יָמִים
2 אֶמְרוּ אֶמְתָּלָא⁹⁸, אִם נִרְאִין הַדְּבָרִים לְבֵית דִּין שֶׁהוּא
3 בֵּין⁹⁹ - סוֹמְכִין עַל הָאֶמְתָּלָא, וְלֹא תִחֲזֹק מִקְדָּשָׁהּ;
4 וְאִם לֹא - הוֹאִיל וְלֹא נִשְׁמָעָה הָאֶמְתָּלָא בַּעֲת
5 שְׁנִשְׁמָעָה הַקְּדוּשָׁין, אֵין חוֹשֵׁשִׁין לְאֶמְתָּלָא.

(98) שמתחילה יצא הקול: "פלוני זרק קידושין לפלונית",
ולאחר ימים אמרו: "שהקידושין היו קרובים לו".
(99) שרגלים לדבר שהאמתלא אמת היא, שהרי מתחילה
אמרו שזרק לה הקידושין, ואח"כ אמרו שנפלו קרובים
לו, והרי כמה פעמים קורה דבר כזה (שם פט: וכדעת רב
זבדי).

6 כה. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָת, שֶׁיֵּצֵא עָלֶיהָ קוֹל שְׁנִיתְקַדְּשָׁה
7 לְבָנוּ שֶׁל פְּלוֹנִי, וְאַחֵר זֶמֶן שְׂאִלוּ לְאִבּוֹ וְאָמַר: עַל
8 תִּנְאִי כִף נִתְקַדְּשָׁה לוֹ וְלֹא נִתְּנָה תִּנְאִי. וְלֹא סְמָכוּ
9 חֲכָמִים עַל דְּבָרָיו, אֶלָּא אָמְרוּ: הָרִי זֶה סְפֵק מִקְדָּשָׁהּ,
10 וְכֵאלּוֹ אֵין שֵׁם אֶמְתָּלָא¹⁰⁰.

(100) כיון שמתחלה יצא הקול בלי אמתלא בצדו, ורק
אח"כ נשמעה האמתלא (שם פט:). ואין אמתלא זו דומה
לזו שלמעלה בהלכה כד (ראה הערה הקודמת).

11 כו. יֵצֵא עָלֶיהָ קוֹל שֶׁהִיא מִקְדָּשָׁה לְפָלוֹנִי, וְכֵאֲנִי
12 וְקִדְּשָׁה בְּפִנְיָנוּ¹⁰¹ - בּוֹדְקִין עַל קִדְּשִׁי רֵאשׁוֹן שֶׁהֵן
13 בְּקוֹל: אִם בָּאוּ עֲדִים בְּרָאָה בְּרוּרָה שֶׁהִיא מִקְדָּשָׁה
14 לְרֵאשׁוֹן - אֵין קִדְּשִׁי שְׁנֵי כְּלוּם¹⁰²; וְאִם לֹא -
15 מִגֵּרֶשׁ רֵאשׁוֹן שֶׁקִּדְּשׁוּ בְּקוֹל, וְנוֹשֵׂא הַשְּׁנֵי
16 שֶׁקִּדְּשׁוּ וְדָאִי. וְאִם גֵּרֶשׁ הַשְּׁנֵי - לֹא יִכְנֹס הָרֵאשׁוֹן,
17 שְׁמָא יֵאמְרוּ: הַחֲזִיר גֵּרִישָׁתוֹ מִן הָאֲרוֹסִין¹⁰³ אֶחָר
18 שְׁנִיתְאָרְסָה לְאַחֵר¹⁰⁴.

(101) קידושי ודאי. (102) ואינה צריכה ממנו גט.
(103) שם פט, ב וכרב הונא. שאנו חששים שיטעו לומר:
"על ידי שגירשה ראשון תחילה, קידשה שני, ועכשיו הוא
מחזירה" (רש"י שם). (104) ואסורה עליו, כמבואר לקמן
הל' גירושין פ"א, ה"ב.

19 כז. יֵצֵא עָלֶיהָ קוֹל שֶׁהִיא מִקְדָּשָׁה לְפָלוֹנִי, וְיֵצֵא קוֹל
20 אֶחָר כְּמוֹתוֹ שֶׁהִיא מִקְדָּשָׁה לְאַחֵר - אֶחָד כּוֹתֵב גִּט
21 וְאֶחָד כּוֹנֵס, בֵּין רֵאשׁוֹן בֵּין אַחֲרוֹן¹⁰⁵.

(105) גיטין, שם. כיון שגם קידושי שני אינם ברורים, לא
חששו שמה יאמרו: "החזיר גרושתו מן האירוסין" וכו', כי
לא יגיעו לטעות זו אלא אם-כן יאמרו ששני הקולות אמת
הם, וכל-כך לא החמירו ('תוספות' שם ז).

22 כח. מִקּוֹם שְׁנֵהֲגוּ¹⁰⁶ לְשַׁלַּח סְבִלּוֹנוֹת¹⁰⁷ לְאֲרוּסָה
23 אַחֵר שֶׁתִּתְאָרֵס, וְכֵאֲנִי עֲדִים שֶׁרָאוּ סְבִלּוֹנוֹת שֶׁהוּבְלוּ

מוליכין אותם לביתם ואוכלים ביחד במקום צנוע". ובסוטה מט, ב - אמרו: "מאי חופת חתנים - זהורית המוזהבת", ומפרש רש"י: "טלית צבועה שני, ובה קבועים טסי זהב עד שמעמידים אותה כמין כיפה". (12) נוסף על קידושיה מכבר, יבוא עליה כעת לשם נישואין. (13) "המכניס ראש העטרה בלבד, הוא הנקרא מערה, מלשון את מקורה הערה" (לשון רבינו הל' איסורי ביאה פ"א, ה"י). (14) אפילו בלא כניסה לחופה. שאם חופה שאינה אלא מפני צורך ביאה - קונה, ביאה עצמה לא כל-שכן (ר"ן לקידושין פ"א). ומה שכתב רבינו למעלה (פ"ג, ה"ה): "וכשיגמור ביאתו תהיה מקודשת" - שם מדובר בביאה של קידושין, שלא היו שם קידושין אחרים אלא ביאה, וכאן מדובר בביאה של נישואין שאחר הקידושין. וכך אמרו ביבמות נה, ב: "אשה לבעלה, מניין שנקנית בהערה? אתיא קיחה-קיהח". ופירש ה'אלפסי' שם, שהכוונה לביאה שאחר הקידושין. הואיל ויש לו בה קנין מכבר, ביאה כל שהיא גומרת בה. וראה לעיל פ"ג ה"ה בבאורנו. (15) לירושא (אם מתה), ולהטמא לה אם כהן הוא, וכן להפרת נדרה. שאשתו ארוסה אינו יורשה ואינו מיטמא לה וכו' כמבואר ביבמות כט, ב וקידושין י, א.

לומר שנתקדשה, במקום שהאשה מכחישה אותו - חזקה היא בדינו שלא תעזי פניה בפני העד להכחישו (מגיד-משנה). (116) אפילו כשאומרת לא נתקדשתי, שמכיון שיש עד המסייע לדבריה, היא מעיזה לכפור להכחיש את העד, ואין כל ערך להכחשתה. (117) טעם למה אמרה תחילה: "מקודשת אני". (118) כתובות כב, א: "מעשה באשה אחת גדולה שהיתה גדולה בנוי, וקפצו עליה בני אדם לקדשה, ואמרה: מקודשת אני, לימים עמדה וקידשה את עצמה. אמרו לה חכמים: מה ראית לעשות כן? אמרה: בתחילה שבאו עלי אנשים שאינם מהוגנים, אמרתי: מקודשת אני, עכשיו שבאו עלי אנשים מהוגנים - עמדתי וקידשתי את עצמי". (119) הראשון. וגם לו אינה מותרת עד שיגרשנה השני שקידשה קידושי ספק (מגיד-משנה). (120) להתירה לשני, ואף-על-פי שלא נתקדשה עוד - סומכים עליה להתירה להתקדש לו (כתובות, שם).

פָּרֶק עֲשִׂירִי

(1) כלל בו רבינו איסור ביאה על ארוסתו, נישואין, ברכת חתנים, כתובה, ימי המשתה ושמחת הנישואין, באיזה יום האשה נשאת ובאיזה ימים אסורה להנשא וקביעת זמן הנישואין.

ב. פִּינֵן שְׁנִכְנִסָה הָאָרוּסָה לַחֲפָה - הָרִי זֶה מִתְּרַת לְבֹא עָלֶיהָ בְּכָל עַת שְׂרִירָה, וְהָרִי הִיא אִשְׁתּוֹ גְּמוּרָה לְכָל דְּבָר. ¹⁶ וּמִשְׁתַּכְנֵס לַחֲפָה נִקְרָאת נִשְׁוּאָה, אָף-עַל-פִּי שְׁלֹא נִכְעָלָה. ¹⁷ וְהוּא, שְׁתֵּהִיָּה רְאוּיָה לְבִעֻלָּה; אָבֵל אִם הֵימָּה נָדָה, אָף-עַל-פִּי שְׁנִכְנִסָה לַחֲפָה וְנִתְיַחַד עִמָּה - לֹא גָמְרוּ הַנִּשְׁוּאִין, וְהָרִי הִיא בְּאָרוּסָה עֲדִין. ¹⁸

(16) כתובות מח, ב. וכן בקידושין ה, ב. אלא שצריך לכתוב לה כתובה קודם כניסה לחופה, כמבואר בסמוך ה"ז. (17) כתובות נו, א. (18) שם, כדעת הרי"ף המסיים: "הלכך אינה קונה". ויש חולקים על זה. ראה בשו"ע אהע"ז סי' סא ס"א. ובסעיף ב שם, מסיים הרמ"א: "ועכשיו המנהג שלא לדקדק ואין ממתינים, ומ"מ טוב להודיע לחתן תחילה שהיא נדה".

ג. וְצִרִיף לְבָרֶךְ בְּרַכַּת חֲתָנִים ¹⁹ בְּבֵית הַחֲתָן קֹדֶם הַנִּשְׁוּאִין. וְהֵן שֵׁשׁ בְּרִכּוֹת, וְאֵלוֹ הֵן: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַפֶּל בָּרָא לְכָבוֹדוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, יוֹצֵר הָאָדָם. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ, בְּצֶלֶם דְּמוּת תְּבִינָתוֹ, וְהִתְקִין לוֹ מִמֶּנּוּ בִּנְיָן עַדִּי עַד. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, יוֹצֵר הָאָדָם. שׂוֹשׁ תִּשְׁשִׁי וְתִגְלַל עֲקָרָה בְּקִבוּץ בְּנֵיהָ לְתוֹכָהּ בְּשִׁמְחָה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ. ²⁰ שִׂמַּח תְּשֻׁמַּח רַעִים הָאֲהוּבִים, ²¹ בְּשִׂמְחָתָם יִצִּירָם בְּגֵן עֵדֶן מְקֻדָּם. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ חֲתָן וְכֻלָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּרָא שְׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה, חֲתָן וְכֻלָּה, גִּילָה רָגָה וְדִיצָה וְחִדּוּהָ, אֲהִבָּה אֲתוּרָה שְׁלוֹם וְרַעוּת. מְהִירָה יְיָ אֱלֹהֵינוּ שְׂמֵעַ בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלַיִם קוֹל

1 א. הָאָרוּסָה ² אִסוּרָה לְבִעֻלָּה מִדְּבָרֵי סוּפְרִים ³ כָּל זְמַן
2 שֶׁהִיא בְּבֵית אָבִיהָ. ⁴ וְהָבָא עַל אֲרוּסָתוֹ בְּבֵית חָמִיו -
3 מִפִּינֵן אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדּוּת. ⁵ וְאִפְּלוֹ אִם קָדְשָׁה בְּבִינָה
4 - אִסוּר לוֹ לְבֹא עָלֶיהָ בִּינָה שְׁנֵיהָ בְּבֵית אָבִיהָ, ⁶ עַד
5 שְׂיָבִיָּא אוֹתָהּ ⁷ לְתוֹף בִּיתוֹ ⁸ וְיִתְיַחַד עִמָּה וְיִפְרִישְׁנָה ⁹
6 לוֹ. וְיִחַדָּה זֶה הוּא הַנִּקְרָא כְּנִיסָה לַחֲפָה ¹⁰ וְהוּא
7 הַנִּקְרָא נִשְׁוּאִין בְּכָל מְקוֹם ¹¹. וְהָבָא עַל אֲרוּסָתוֹ לְשֵׁם
8 נִשְׁוּאִין אַחֵר שֶׁקָּדְשָׁה ¹² - מִשְׁנִיעָה בָּהּ ¹³ קְנָאָה,
9 וְנִעְשִׂית נִשְׁוּאָה ¹⁴, וְהָרִי הִיא אִשְׁתּוֹ לְכָל דְּבָר. ¹⁵

(2) המקודשת לבעלה באחד משלושה דברים המנויים למעלה (פ"א ה"ב), נקראת מקודשת או מאורסת, כמפורש שם. (3) מדברי חכמים. (4) כתובות ז, ב: "ואסר לנו את הארוסות". ושנינו במסכת כלה בהתחלתה: "כלה בלא ברכה (ברכת חתנים) אסורה לבעלה כנדה". ו"בלא ברכה" פירושו בלי חופה, לפי שהברכות נאמרות בשעת החופה, והברכות אינן מעכבות, ראה להלן הלכה ו. וכבר כתב רבינו בתשובתו (מובאת במוספנו): "וכלה בלא ברכה, אסורה לבעלה מדרבנן, וזה שאמרו "כנדה" לחזק הדבר בלבד". (5) 'ירושלמי' פסחים פ"י, ה"א. (6) אם אין כוונתי לשם נישואין. ועל-ידי ביאה ראשונה אינה אלא מאורסת בלבד, כי ביאה אינה עושה נישואין. וכן דעת אב"י ורבא בקידושין י, א. (7) מבית אביה. (8) לדור עמו בקביעות. (9) להיות עמו בביתו כל הימים, "אבל הביאה לביתו לפי שעה ובא עליה שלא לשם נישואין ואח"כ שלחה לבית אביה - אין אלו נישואין" (חלקת מחוקק' לאהע"ז סי' נה, ס"א). (10) ראה סוכה כה, ב. (11) ובאהע"ז סי' נה, מביא הרמ"א כמה דעות בענין זה, ומסיים: "והמנהג פשוט עכשיו לקרות חופה מקום שמכניסים יריעה פרוסה על גבי כלונסות, ומכניסים תחתיה החתן והכלה ברבים. . . ואח"כ

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(30) כתובות ז, ב: "אמר אביי, וביהודה שנו (שמברכים ברכת חתנים בבית האירוסין) מפני שמתייחד עמה". אבל בלי יחוד, דהיינו חופה, אין לברך ברכת חתנים, הרי שהיחוד עושה הנישואין, ואין הברכות עושות את הנישואין. (31) כי אין הברכה מעכבת את הנישואין. ומה שאמרו (מסכת כלה): "כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה" הכוונה בלא חופה, כי עיקר הברכה היא בשעת חופה. (32) כי "כל מצוה שעדיין עשייתה קיימת, מברך אחר עשייתה" (הל' ברכות פ"א, ה"ה) ועדיין זה נקרא "עובר לעשייתה" כי מצות נישואין היא כל הימים אשר הוא דבוק באשתו (ב"ח לאהע"ז סי' סב). (33) שתטבול במי מקוה, או במעיין או בימים שהם כמעין (הל' איסורי ביאה פ"א, ה"ט"ז) דכיון שאסור לו להתייחד עמה - אין ראוי שתיכנס לחופה, שהיא משום ביאה. (34) אף-על-פי שלא גמרו הנישואין, והרי היא כארוסה עדיין (למעלה ה"ב). ועיין בשו"ע אבן-העזר סי' סא ס"א בהגהה, ובביאורי הגר"א שם סק"ז.

ז. וצריך לכתב פתבה³⁵ קדם פניסה לחפה³⁶, ואחר כף יהיה מתר באשתו³⁷. והחתן נותן שכר הסופר³⁸. וכמה הוא פותב לה? אם היתה פתולה - אין פותבין לה פחות ממאתים דינרים; ואם בעולה - אין פותבין לה פחות ממאה דינרים. וזה הוא הנקרא עקר פתבה. ואם רצה להוסיף לה, אפלו כפר³⁹ זהב - מוסיף⁴⁰. ודין התוספת ודין העקר אחד הוא לרב הדברים. לפיכך, כל מקום שנאמר בו פתבה סתם, הוא העקר והתוספת כאחד⁴¹. והכמים הם שתקנו פתבה לאשה, כדי שלא תהיה קלה בעיניו להוציאה⁴².

(35) סכים כסף שחייב ליתן לה אם יגרשנה. (36) כדי שתהא חופה הראויה לביאה, כמבואר בסמוך ה"ט"י. (37) כי בלי כתובה, בעילתו זנות. ונוסח טופס הכתובה, הביאו רבינו בהל' יבום וחליצה פ"ד, הל"ג. וראה במוספנו: נוסח הכתובה שבזמננו. (38) בבא-בתרא קסז, ב. שהרי הוא קונה וגם מרויח בקבלת הנדוניא (נמוקי יוסף). (39) משקל עתיק לזהב, מלשון (שמות כה, לט) "ככר זהב טהור יעשה אותה". (40) כתובות נד, ב: ואין אומרים שאינו רשאי, כדי שלא לבייש את מי שאין לו (שם). ובלשון המשנה שם: "אם רצה להוסיף אפילו מאה מנה - יוסיף". (41) כתובות, שם. לדוגמה: התובעת כתובתה בבית-דין אין לה מזונות (לקמן פ"ח, ה"א). הוא-הדין אם לא תבעה אלא תוספת - אין לה מזונות. (42) (כתובות יא, א. פב, ב. והעיר הרמ"א (אהע"ז סי' סו, ס"ג): "בזמן הזה במדינות אלה שאין מגרשים בעל-כרחו של אשה משום חרם רבינו גרשום", היה אפשר להקל בכתיבת הכתובה. אבל אין המנהג כן". אמנם יש פוסקים כרבן שמעון בן גמליאל שכתובה היא מן התורה, והוא מסתמך על הפסוק (שמות כב, טז): "כסף ישקול כמוהר הבתולות", משמע שהתורה קבעה מוהר לבתולה. ובהתאם לזה אנו קוראים בנוסח הכתובה שכותבים לבתולה: "ויהיבנא ליכי כסף זוזי מאתן דחזי ליכי מדאורייתא" (ואתן לך כסף מאתים זוזי הראויים

1 ששון קול שמחה קול חתן וקול פלה, קול מצחלות
2 חתנים מחפתם ונערים ממשחת מנגינתם. ברוך
3 אתה יי, משמח החתן עם הפלה²².

(19) נוסף לברכת אירוסין שמברכים קודם הקידושין, כמבואר לעיל פ"ג, הכ"ג-כד. (20) ובכת"י התימנים, הנוסח: משמח עמו ובונה ירושלים. (21) בנוסח כת"י התימנים, ובדפוס שונצינו: "ואהובים". (22) ובסוף ברכה חמישית, הוא חותם: "משמח חתן וכלה" לפי שהברכה הקודמת אינה עוסקת בשמחת חתונה אלא תפילה היא שמתפללים ומברכים שיהיו שמחים בהצלחה כל ימיהם, לפיכך אין לחתום בה משמח חתן עם הכלה שמשמעה שמחת איש באשה, אלא ברוך ה' משמח את שניהם לעולם בסיפוק מזונות וכל טוב, ואילו בברכה האחרונה הוא משבח את ה' שברא חתונת דיבוק איש באשה ע"י שמחה וחדוה, לפיכך חותם בה: משמח חתן עם הכלה - לשון שמחת איש באשה (כתובות ח. וברש"י שם). וראה בביאורנו בהל' ברכות פ"ב, ה"א.

ד. ואם יהיה שם יין - מביא פוס של יין, ומברך על היין²³ תחלה, ומסדר את פלן על הפוס, ונמצא מברך שבע ברכות. ויש מקומות, שנהגו להביא²⁴ עם היין, ומברך על ההדס אחר היין²⁵, ואחר כף מברך השש²⁶.

(23) "שהיין גורם ברכה לעצמו" (ברכות מב.). פירש רש"י: "בכמה מקומות הוא בא ומברכים עליו, ואע"פ שלא היו צריכים לשתייתו", ואם אין לו יין מברך על השכר כמו שמבואר בתשובת רבינו המובאת במוספנו. והשווה לעיל פ"ג, כד. (24) להריח בו. וכן מצינו (שבת קי.). כשנפטר רב, גזרו שלא להביא הדס לחופה, שימעטו בשמחה כל אותה שנה, הרי שהיו רגילים להביא הדס לחופה. (25) שהיין תדיר יותר, והוא קודם [וכן כתב רבינו למעלה פ"ז מהל' ברכות ה"ד]. (26) אבל אין היין וההדס מעכבים ברכת חתנים, ואפילו אין לו יין והדס מברכים אותה. וראה 'טור' אהע"ז סי' סב.

ה. ואין מברכין ברפת חתנים אלא בעשרה גדולים²⁷ ובכני חורין²⁸, וחתן מן המנין²⁹.

(27) כתובות ז, ב: שנאמר (רות ד, ב): "ויקח עשרה אנשים מזקני העיר". אנשים ולא קטנים. (28) פרט לעבדים כנענים (כמבואר בברכות מז:). (29) מגילה כג, ב. כתובות ח, ב.

ו. המאירס את האשה וברך ברפת חתנים ולא נתיחד עמה בביתו - עדין ארוסה היא; שאין ברפת חתנים עושה הנישואין, אלא פניסה לחפה³⁰. ארס וכןס לחפה ולא ברח ברפת חתנים - הרי זו נשואה גמורה³¹, וחוזר ומברך אפלו אחר כמה ימים³². ולא תנשא נדה עד שתטהר, ואין מברכין לה ברפת חתנים עד שתטהר³³. ואם עבר ונשא וברך - אינו חוזר ומברך³⁴.

לְשָׁהוּת עִם אִשְׁתּוֹ אֶפְלוּ שָׁעָה אַחַת בְּלֹא כְּתָבָה. אָבֵל
הַמוֹכֵרֶת כְּתָבָהּ לְאַחֲרִים בְּטוֹבַת הַנָּאִה⁵⁴ - אֵינוֹ
צָרִיךְ לִכְתֹּב לָהּ כְּתָבָה אַחֶרֶת; שְׁלֹא תִקְנוּ כְּתָבָה אֶלָּא
כְּדִי שְׁלֹא תִהְיֶה קִלְיָה בְּעֵינָיו לְהוֹצִיאָהּ, וְאִם הוֹצִיא
זֶה⁵⁵ - מִשְׁלֵם כְּתָבָהּ לְלוֹקֶת כְּדֶרֶךְ שְׁהִיָּה מִשְׁלֵם
לָהּ אִם לֹא מִכְרָה⁵⁶.

(52) כתובות נז, א. (53) ולא התוספת. וזה מוסב על מחלה או מכרה כתובתה. אבל אם אבד שטר הכתובה, צריך לכתוב לה גם התוספת, ככל הכתוב בכתובה הראשונה ('בית שמואל' סי' סו סק"י). (54) אם ימות הוא או יגרשנה, יגבו הם את הכתובה. ואם תמות היא - בעלה יורשה, וכספם אבוד. ולכן אינה יכולה למכור את הכתובה לפי שוויה אלא בפחות מזה, וזוהי "טובת הנאה" שכתב רבינו. (55) את אשתו. (56) בבא-קמא פט, ב.

יא. הַמֶּאֱרָס אֶת הָאִשָּׁה, וְכָתַב לָהּ כְּתָבָה, וְלֹא נִכְנָסָה
לְכַפָּה - עֲדִין אַרוּסָה הִיא, וְאִינָה נִשְׁוֹאָה; שְׂאִין
הַכְּתָבָה עוֹשָׂה נִשְׁוֹאִין⁵⁷. וְאִם מֵת או גֵּרְשָׁה - גּוֹבָה
עָקָר כְּתָבָהּ מִבְּנֵי חוּרִין⁵⁸, וְאִינָה גּוֹבָה תוֹסֶפֶת כָּלֵל,
הוֹאִיל וְלֹא כִנְסָה⁵⁹. אָבֵל אִם אָרַס אִשָּׁה וְלֹא כָתַב
לָהּ כְּתָבָה, וּמֵת או גֵּרְשָׁה וְהִיא אַרוּסָה - אֵין לָהּ
כְּלוּם, וְאֶפְלוּ הָעֶקֶר; שְׁלֹא תִקְנוּ לָהּ עָקָר כְּתָבָה עַד
שִׁתְּנָשָׂא או עַד שִׁיכְתֹּב⁶⁰. וְהַמֶּאֱרָס אֶת בִּתּוֹ, וְכָתַב
לָהּ⁶¹ כְּתָבָה, וּמֵת או גֵּרְשָׁה כְּשֶׁהִיָּתָה נְעִרָה - כְּתָבָהּ
לְאִבֶּיהָ⁶², כְּמוֹ שִׁבְּאֲרָנוּ [לְמַעַלָּה בְּפֶרֶק שְׁלִישִׁי]⁶³.

(57) כתובות נד, ב: "שלא כתב לה אלא על-מנת לכנסה". ומפרש רבינו שהכתובה אינה כלום כל זמן שלא כנסה (רא"ש, שם). (58) מנכסים שיש לו תחת ידו, ולא מנכסיו שמכר, ואפילו אחרי שכתב לה אינם משועבדים לה (שם, מג:). "מאימת גובה - אחד זה ואחד זה (בין עיקר בין תוספת) מן הנישואין". כלומר אינה טורפת ממשועבדים כלל. וכן דעת רב שרירא גאון. (59) כדעת רבי אלעזר בן עזריה (כתובות נד:): שלא כתב לה ממונו חנם אלא משום חיבת ביאה (רש"י שם נה.). (60) כתובות פט, ב. בבא-מציעא יז, ב"ח, א. (61) הבעל. (62) כתובות מג, ב. (63) הי"א.

יב. וְכֵן תִּקְנוּ חֲכָמִים, שְׁפָל הַנוֹשֵׂא בְּתוּלָה יִהְיֶה
שְׂמִיחַ עִמָּה שְׁבַעַת יָמִים⁶⁴. אֵינוֹ עוֹסֵק בְּמִלְאָתוֹ,
וְלֹא נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּשׂוּק, אֶלָּא אוֹכֵל וְשׂוֹתֵה וְשִׂמְחָה.
בֵּין שְׁהִיָּה בַּחוּר, בֵּין שְׁהִיָּה אֶלְמוּן. וְאִם הִיָּתָה
בְּעוּלָה⁶⁵ - אֵין פָּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה יָמִים. שִׁתְּקַנָּת חֲכָמִים
הִיא לְבָנוֹת יִשְׂרָאֵל, שְׁהִיָּה שְׂמִיחַ עִם הַבְּעוּלָה
שְׁלֹשָׁה יָמִים, בֵּין בַּחוּר בֵּין אֶלְמוּן⁶⁶.

(64) כתובות ז, ב. ובי"ר ושלמי' שם, פ"א ה"א: "משה תיקן שבעת ימי המשתה". (65) אבל אלמנה מן האירוסין, שאינה בעולה - ישמח עמה שבעה ימים ('בית שמואל' סי' סד סק"ג). (66) כתובות ז, ב: "שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא שמח עמה שלשה ימים". ויש אומרים

לך מן התורה). ראה ב'תוספות' לכתובות י, א. וכדאי להעיר שגם בנוסח הכתובה לרבינו בפ"ד מהל' יבום וחליצה, כתוב: "דחזי ליכי מדאורייתא". אלא שבכמה מקורות חסרה שם המילה "מדאורייתא". ובכתיב אחד כתוב: "מדרבנן". וזהו כשיטתו כאן שכתובה מדרבנן.

ח. דִּינָרִים אֵלוֹ לֹא תִקְנוּ אוֹתָם מִן הַכֶּסֶף הַטְּהוֹר,
אֶלָּא מִמִּטְבַּע שְׁהִיָּה בְּאוֹתָן הַיָּמִים, שְׁהִיָּה שְׁבַעַת
חֲלָקִים נְחֹשֶׁת וְאַחַד כֶּסֶף, עַד שְׁהִיָּה בְּסִלְעָה⁴³ חֲצִי
זוֹ כֶּסֶף⁴⁴. וְנִמְצָא מֵאֲתִים דִּינָרִים שֶׁל בְּתוּלָה -
חֲמִשָּׁה וְעֶשְ�רִים זוּזִין שֶׁל כֶּסֶף טְהוֹר, וּמֵאָה דִּינָרִים
שֶׁל בְּעוּלָה - שָׁנִים עֶשְׂרִי זוּזִים וּמִחֲצָה⁴⁵. וּמִשְׁקָל כָּל
זוֹ - שֵׁשׁ וְתִשְׁעִים שְׁעוּרוֹת, כְּמוֹ שִׁבְּאֲרָנוּ בְּתַחֲלַת
עֲרוּבִין⁴⁶. וְהַדִּינָר הוּא הַנִּקְרָא זוֹ בְּכָל מְקוֹם, בֵּין
שְׁהִיָּה מִן הַכֶּסֶף הַטְּהוֹר בֵּין שְׁהִיָּה מִמִּטְבַּע אוֹתָן
הַיָּמִים.

(43) שהוא ארבעים דינרים. (44) טהור. (45) מקור דברים אלו הוא מה שאמרו (בקיודשין יא.): "כל כסף האמור בתורה כסף צורי, ושל דבריהם כסף מדינה". וכסף מדינה הוא שמינית שבכסף צורי, והרי חיוב כתובה אינו אלא מדבריהם כמו שכתב רבינו למעלה ה"ז. (46) פ"א הי"ב, "מנה האמור בכל מקום - מאה דינר, והדינר שש מעות, והמעה משקל ט"ז שעורות".

ט. אֵין פּוֹחֲתִין לְבְּתוּלָה מִמֵּאֲתִים וְלְבְּעוּלָה מִמֵּאָה,
וְכָל הַפּוֹחֲת - בְּעִילָתוֹ בְּעִילַת זָנוֹת⁴⁷. אַחַד הַכּוֹתֵב
אֶת הַכְּתָבָה בְּשֵׁטֶר וְאַחַד שֶׁהֲעִידוּ עָלָיו עֲדִים⁴⁸ וְקָנוּ
מִיָּדוֹ⁴⁹ שְׁהוּא חֲבִיב לָהּ מֵאָה או מֵאֲתִים - הָרִי זֶה
מִתּוֹ⁵⁰. וְכֵן אִם נָתַן לָהּ מִשְׁלָטְלִין כְּנֶגֶד כְּתָבָהּ -
הָרִי זֶה מִתּוֹ לְבַעַל עַד שְׁהִיָּה לוֹ פְּנָאי לְכָתֵב⁵¹.

(47) כי כל מה שהיא קלה בעיניו להוציאה, אין דעתה סומכת על קשר נישואיה, וחוששת שמחר יכעס עליה ויוציאה, ומתוך שאין בטחון באישותה - בעילתה כבעילת זנות (כתובות נו:). (48) שהתחייב בפניהם לתת לה כתובה. (49) בקנין חליפין "ועיקר הדרך הזו, שיתן הקונה למקנה כלי כל שהוא, ויאמר לו קנה כלי זה חלף החצר או היין . . . שמכרת לי בכך וכך, כיון שהגביה המוכר את הכלי וקנהו, קנה הלוקח אותה הקרקע או אותן המטלטלין אע"פ שעדיין לא משכן ולא נתן הדמים . . . וזהו הנקרא קניין" (מדברי רבינו הל' מכירה פ"ה, ה"ה). (50) כתובות נה, א. סתם קנין לכתובה עומד, ועל סמך הקנין יכולים העדים לכתוב כתובה ואינם צריכים להמלך בו שנית. (51) כתובות ז, א. אבל כשיהיה לו פנאי חייב לכתוב, כי חכמים תיקנו שיהא כותב לה: "כל נכסי אחראין לכתובתך" - ולא ייחד לה מטלטלין לכתובתה, כדי שלא יאמר לה (לכשיכעס) טלי כתובתך וצאי (כתובות פב:).

י. הַפּוֹנֵס אֶת הָאִשָּׁה וְלֹא כָתַב לָהּ כְּתָבָה, או שְׁכָתַב וְאָבֵד שֵׁטֶר הַכְּתָבָה⁵², או שִׁמְחָלָה כְּתָבָהּ לְבַעַלָּהּ,
או שִׁמְכָרָה לוֹ כְּתָבָהּ - חוּזֵר וְכּוֹתֵב לָהּ עָקָר
כְּתָבָה⁵³, אִם רָצָה לְקַיְּמָהּ, לְפִי שְׁאָסוּר לוֹ לְאָדָם

נשים בערב שבת והוא שיטרה בסעודת הנישואין שלושה ימים קודם הנישואין.⁷³ שבחופתה הוא קונה אותה, ואין קונים קנין בשבת (ירושלמי כתובות פ"א, ה"א).⁷⁴ פ"ז מהל' יום-טוב שם, מהגמרא במועד קטן ח, ב. (75) ולא נתן לו שתייה בשבוע אחד, שאין מערבין שמחה בשמחה (ירושלמי מועד קטן פ"א, ה"ז). וכתבו ה'תוספות' במועד קטן ח, ב - שצריך שיהא לבו פנוי למצוה אחת ולא יפנה עצמו הימנה - ולפיכך אין עושין מצוות חבילות חבילות - וכך יהא לבו פנוי לשמחה זו. (76) כתובות ג, ב.

טו. מקום שאין בתי דינים יושבין בו אלא בשני ימים ובחמישי בלבד,⁷⁷ בתולה נשאת ביום רביעי; שאם היתה לו טענת בתולים,⁷⁸ נשפים לבית דין.⁷⁹ ומנהג חכמים, שהנשוא את הבעולה ישאנה בחמישי, כדי שיהיה שומע עמה חמישי וערב שבת ושבת, ויצא למלאכתו יום ראשון.⁸⁰

(77) כתקנת עזרא שיהא בית-דין יושב בכל עיר ועיר בימים אלו שיש בהם קריאת התורה, שאז העם מתכנס מהכפר לעיר לשמוע קריאת התורה (בבא-קמא פב.). (78) שלא מצאה בתולה, כמבואר לקמן פ"א ה"ט. (79) בעוד כעסו עליו, ואם יש שהות בינתיים, יש לחוש שמא יתפייס ותתקרב דעתו ויקיימנה ושמא זינתה תחתיו ונאסרה עליו (לשון רש"י לכתובות ב.). ואינה נשאת ביום ראשון, כי "סקרו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא (החתן) טורח בסעודה שלושה ימים, אחד בשבת ושני בשבת ושלשי בשבת, וברביעי כנסה" (שם). (80) שם, ה. שמכיון שבאלמן שנשא אלמנה אין מברכים שבע ברכות אלא ביום ראשון (למעלה פ"ב מהל' ברכות ה"ט) חששו שמא יעזבנה ויצא למלאכתו למחר (רש"י שם).

טז. המאמר את בתו קטנה, ותבעה הפעל לנשואין - בין היא בין אביה יכולין לעכב שלא תנשא עד שתגדיל.⁸¹ ותעשה נערה. ואם רצה לקנסה⁸² - כונס.⁸³ ואין ראוי לעשות כן.⁸⁴

(81) כתובות נו, ב: שאף אביה יכול לעכב בטענה שמא תמרוד בבעלה ותחזור לבית אביה. (82) כלומר אם כנסה, על אף ההתנגדות שלה ושל אביה - הנישואין קיימים (ועי' 'חלקת מחוקק' סי' נו סק"ו). (83) אפילו בעודה קטנה. (84) מאחר שהם מתנגדים לנישואין. ובקידושין אסור אפילו שניהם רוצים - "עד שתגדיל ותאמר בפלוני אני רוצה" (קידושין מא. ולעיל פ"ג, ה"ט).

יז. ארסה⁸⁵ ושהה כמה שנים ותבעה לנשואין והרי היא נערה - נותנין לה שנים עשר חדש מיום התביעה לפרנס את עצמה.⁸⁶ ולתקן מה שהיא צריכה לה, ואחר כך תנשא. תבעה אחר שבגרה - נותנין לה שנים עשר חדש מיום הבגרה.⁸⁷ וכן אם קדשה ביום הבגרה - נותנין לה שנים עשר חדש מיום הקדושין, שהוא יום הבגרה. קדשה אחר שבגרה, אם עברו עליה שנים עשר חדש בבגרותה ולאחר כך

שבבחרו שנשא אלמנה כיון שמברכים שבע ברכות כל שבעת ימי המשתה (למעלה פ"ב מהל' ברכות ה"ט) - אינו בדין שיברכו לו ברכות חתנים כל שבעה והוא יעסוק במלאכתו (מגיד-משנה).

יג. יש לו⁶⁷ לאדם לשא נשים רבות פאחת ביום אחד, ומכרף ברכת חתנים לכלן פאחת.⁶⁸ אבל לשמחה - צריך לשמח עם כל אחת שמחה הראויה לה: עם בתולה - שבעה, עם בעולה - שלשה; ואין מערבין שמחה בשמחה.⁶⁹

(67) רשאי. (68) תוספתא ברכות פ"ט: "היו עושים כולם מצוה אחת, אחד מברך לכולם" (הגר"א לאהע"ז סי' סב ס"ק ו). (69) שמחתה של זו בזו (מועד קטן ח:). והטעם יתבאר להלן ה"ד. ובי'הגהות מיימוניות' הורו שלא לכרך לשני חתנים כאחד משום עין רעה. וראה שו"ע אהע"ז סי' סב ס"א שאין לעשות שתי חופות כאחת משום איבה, שמא יכבדו אחת יותר מחברתה, ואין נזהרין מזה. ואדרבה יש מכוונים לעשות חופות עניות עם חופות עשירות משום מצוה".

יד. מתר לארס בכל יום חול⁷⁰, אפלו בתשעה באב,⁷¹ בין ביום בין בלילה. אבל אין נושאין נשים לא בערב שבת ולא באחד בשבת, גזרה שמא יבוא לידי חלול שבת בתקון הסעודה, שהחתן טרוד בסעודה.⁷² ואין צריך לומר שאסור לשא אשה בשבת.⁷³ ואפלו בחול של מועד אין נושאין נשים, כמו שבארנו.⁷⁴ לפי שאין מערבין שמחה בשמחה, שנאמר: מלא שבע זאת ונתנה לך גם את זאת.⁷⁵ ושאר הימים מתר לשא אשה בכל יום שירצה. והוא, שיטרח בסעדת נשואין שלשה ימים קדם הנשואין.⁷⁶

~ נקודות משיחות קודש ~

"...לפי שאין מערבין שמחה בשמחה, שנאמר מלא שבע זאת".

ואף שאין למדין מלפני מתן תורה, הנה במפרשים נאמרו בזה כמה תירוצים, יש שאמרו שבדבר שיש בו טעם וסברא, למדים גם מלפני מתן תורה, ומה שאין למדים - היינו מצוה בלי טעם וגזירת הכתוב. ויש שכתבו שלימודים שהם בתורת "גילוי מילתא" כן למדים מלפני מתן תורה. (ועיין עוד תירוצים בעניין זה באנציקלופדיה תלמודית ע' אין למדים מלפני מתן תורה).

(על"פ לקוטי שיחות כ"ה עמוד 124)

(70) ואפילו בחול המועד (למעלה פ"ז מהל' יום-טוב ה"ז). אבל בשבתות וימים טובים אסור לקדש, שמא יבוא לכתוב שטר אירוסין (ביצה לו. והשווה דברי רבינו בהל' שבת פכ"ג, ה"ד). (71) 'ירושלמי' כתובות פ"א, ה"א: "שלא יקדמנו אחר בתפילה". (72) כתובות ה, א. ובשו"ע אהע"ז סי' סד ס"ג, פוסק: "ויש מתירים. וכן פשט המנהג לישא

25 כְּתִבְתָּן מֵאֲתִים⁵, וְאִם הָיוּ בָנוֹת שְׁלֹשׁ שָׁנִים וַיּוֹם
26 אֶחָד וּמַעֲלָה - כְּתִבְתָּן מֵאָה.

(2) מהבעל השני. (3) אפילו יש עדים שלא נסתרה (נתייחדה) עם הראשון או שנכנסה לחופה ומת בעלה מייד. (4) שהייתה שפחה כנענית ושוחררה. (5) שאפילו נבעלו, סופן שיחזרו להיות בתולות כשאר הבתולות.

27 ב. וּמִפְנֵי מָה תִּקְנוּ חֲכָמִים לֵאלּוּ כְּתִבָּה מֵאָה
28 וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהָן בְּתוּלוֹת? הוֹאִיל וְחֻזְקַת הַנְּשׂוּאָה
29 שֶׁתִּבְעַל, וְחֻזְקַת הַשְּׁפָחָה וְהַכּוֹתִיט וְהַשְּׁבוּיָה
30 שֶׁתִּבְעַל⁶, תִּקְנוּ לֵאלּוּ מֵאָה בֵּין נִבְעָלוּ בֵּין לֹא נִבְעָלוּ,
31 וְהָרִי הֵן בְּכַעֲלוֹת לְכָל דָּבָר.

(6) כיוון שראויות לביאה בחזקת הפקר הן ונבעלות בנכריותן והשבויה בשבייתתה.

32 ג. מִכַּת עֵץ⁷ - כְּתִבְתָּהּ מֵאָה. אֲפִלּוּ נִשְׂאָת עַל מִנָּת
33 שֶׁהִיא בְּתוּלָה שְׁלֵמָה, וְנִמְצְאָת מִכַּת עֵץ - כְּתִבְתָּהּ
34 מֵאָה. קִטְנָה מִכַּת שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְלִמְטָה שֶׁנִּבְעָלָה,
35 אֲפִלּוּ בֹא עָלֶיהָ אָדָם גָּדוֹל - כְּתִבְתָּהּ מֵאֲתִים; סוּפָה
36 שֶׁתִּחְזֹר בְּתוּלָה בְּשָׂאָר הַבְּתוּלוֹת. וְכֵן גְּדוּלָּה שֶׁבֹא
37 עָלֶיהָ קִטָּן מִבֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וְלִמְטָה - כְּתִבְתָּהּ
38 מֵאֲתִים, כֹּאֲלוּ לֹא נִבְעָלָה כָּלָל; שְׂבִיאוֹת בֶּן תִּשְׁעֵי
39 שָׁנִים וַיּוֹם אֶחָד - בִּיאוֹתוֹ בִּיאוֹה, פְּחוֹת מִזֶּה - אֵין
40 בִּיאוֹתוֹ בִּיאוֹה.

(7) שנפלה והכה אותה עץ והלכו בתוליה.

41 ד. בְּתוּלָה שֶׁהִיא בּוֹגֶרֶת אוֹ סוּמָא אוֹ אֵילוֹנִית⁸ -
42 כְּתִבְתָּן מֵאֲתִים. אֲכָל הַחֲרָשֶׁת וְהַשּׁוּטָה לֹא תִקְנוּ לָהֶן
43 כְּתִבָּה. הַשּׁוּטָה - לֹא תִקְנוּ לָהּ נִשְׂוִאִין כָּלָל;
44 וְהַחֲרָשֶׁת, אֶף-עַל-פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהּ נִשְׂוִאִין מִדְּבָרֶיהֶם -
45 לֹא תִקְנוּ לָהּ כְּתִבָּה, כְּדִי שְׁלֹא יִמְנְעוּ מִלְּשֹׂאָת אוֹתָהּ.
46 וּכְשֶׁם שֶׁאֵין לָהּ כְּתִבָּה, כִּף אֵין לָהּ מִזּוֹנוֹת וְלֹא תִנְאִי
47 מִתִּנְאִי כְּתִבָּה⁹. וְאִם כֹּנֵס הַחֲרָשֶׁת וְנִתְפַקְּחָה¹⁰ - יֵשׁ
48 לָהּ כְּתִבָּה¹¹ וְתִנְאִי כְּתִבָּה, וּכְתִבְתָּהּ מֵאָה.

(8) וכגון שידע בה, ומתחילה נשאה לשם איילונית, אבל לא הכיר בה שהיא איילונית אין לה כתובה. (9) כגון רפואה או פדיונה אם נשכית. (10) שחזרה לשמוע ולדבר. (11) אם רוצה לקיימה אחר שנתפקחה, שאיך תשב עם בעלה - והיא בת דעת - בלא כתובה.

49 ה. נִשְׂא חֲרָשֶׁת אוֹ שּׁוּטָה וְכָתַב לָהֶן מֵאָה מִנָּה -
50 כְּתִבְתָּן קִימָת, מִפְּנֵי שֶׁרָצָה לְהִזְיֵק נִכְסֵי¹².

(12) אף על פי שלא תקנו לה חכמים כתובה הרי הוא כתב לה, הואיל ורצה להפסיד ולהיות נזוק מנכסיו - תנאו קיים.

51 ו. חֲרַשׁ אוֹ שּׁוּטָה שֶׁנִּשְׂאָו נָשִׁים פְּקוּחוֹת, אֶף-עַל-פִּי
52 שֶׁנִּתְפַקְּחָה הַחֲרַשׁ וְנִשְׁתַּפְּחָה¹³ הַשּׁוּטָה - אֵין לְנָשִׂיהֶם
53 עָלֵיהֶם כְּלוּם. רָצוּ לְקַיֵּם אַחֵר שֶׁהִכְרִיאוּ - יֵשׁ לָהֶן
54 כְּתִבָּה, וּכְתִבְתָּן מֵאָה. וְאִם בֵּית דִּין הֵם שֶׁהִשְׂאִו

1 נִתְקַדְּשָׁה - אֵין נוֹתֵנִין לָהּ אֶלָּא שְׁלֹשִׁים יוֹם מִיּוֹם
2 הַתְּבִיעָה. וְכֵן הַמֶּאֱרָס אֶת הַבְּעוּלָה¹⁴ - נוֹתֵנִין לָהּ
3 שְׁלֹשִׁים יוֹם מִיּוֹם הַתְּבִיעָה¹⁵.

(85) כשהיא קטנה. (86) במלבושים ותכשיטים (כתובות נז:). (87) שמיום שבגרה מתחילה להכין לה תכשיטיה. (88) אלמנה מן הנישואין (שם, וב"ירושלמי" כתובות פ"ה, ה"ג). (89) שאינה צריכה לטרוח הרבה בתכשיטין שכבר יש בידה (רש"י שם עמ' א).

4 יח. כְּשֶׁם שֶׁנוֹתֵנִין זָמַן לֵאשָׁה מִשְׁתַּכְּעָה הַבְּעַל
5 לְפָרְגָם אֶת עֲצָמָהּ וְאַחֵר כִּף תִּנְשָׂא, כִּף נוֹתֵנִין זָמַן
6 לֵאשִׁי לְפָרְגָם אֶת עֲצָמוֹ¹⁶ מִשְׁתַּכְּעָה הָאִשָּׁה אוֹתוֹ.
7 וְכִמָּה נוֹתֵנִין לוֹ? כִּמּוֹ שֶׁנוֹתֵנִין לָהּ: אִם שָׁנִים עֶשְׂרִי
8 חֲדָשׁ - שָׁנִים עֶשְׂרִי חֲדָשׁ, וְאִם שְׁלֹשִׁים יוֹם - שְׁלֹשִׁים
9 יוֹם¹⁷.

(90) בצרכי סעודה וחופה. (91) כתובות נז, א. ואין משגיחין בו אם הוא בחור או אלמן - אלא בה, אם היא בתולה נותנין לה י"ב חודש, ואפילו הוא אלמן. ואם היא בעולה אין לו אלא ל' יום, ואפילו הוא בחור. וב"ירושלמי" כתובות פ"ה ה"ג, משמע שנותנים לו זמן לפי מה שהוא לבחור - י"ב חודש, לאלמן - ל' יום (מגיד-משנה).

10 יט. הִגִּיעַ זָמַן שֶׁנִּתְּנוּ לֵאשִׁי וְלֹא נִשְׂאָה - נִתְחַיֵּב
11 בְּמִזְוֹנוּתֶיהָ, אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא כֹנֵס¹⁸. וְאִם הִגִּיעַ הַזָּמַן
12 בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת אוֹ בְּעֶרֶב שַׁבָּת - אֵינוֹ מַעֲלָה לָהּ
13 מִזּוֹנוֹת בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְכַנֵּס¹⁹. וְכֵן
14 אִם חָלָה הוּא אוֹ הִיא אוֹ שֶׁפָּרְסָה נְדָה בְּשֶׁהִגִּיעַ הַזָּמַן
15 - אֵינוֹ מַעֲלָה לָהּ מִזּוֹנוֹת; שֶׁהִיא אֵינָה רְאוּיָה לְהִנְשֹׂא
16 עַד שֶׁתִּטְהַר אוֹ עַד שֶׁתִּכְרִיא, וְכֵן הוּא אֵינוֹ יָכוֹל
17 לִשָּׂא אִשָּׁה עַד שֶׁיִּכְרִיא²⁰.

(92) כתובות נז, א. (93) כמבואר לעיל ה"ד. (94) כתובות ב, א. שכל זמן שעוכב הנישואין הוא מחמת אונס - אינה אוכלת משלו.

יום חמישי י"ח תשרי ה'תש"פ

פרק אחד עשר

(1) ביאר בו רבינו כמה היא כתובת בתולה, אלמנה וגרושה, בעולה, ומוכת עץ, בוגרת, אילנית, סומא חרשת ושוטה, וחרש שוטה וקטן שנשאו נשים, גר וגירות, טענת בתולים או פתח פתוח.

18 א. הַנּוֹשֵׂא בְּתוּלָה שֶׁנִּתְאַלְמָנָה אוֹ שֶׁנִּתְגַּרְשָׁה אוֹ
19 נִחְלָצָה. אִם מִן הָאֲרוֹסִין נִתְאַלְמָנָה אוֹ נִתְגַּרְשָׁה אוֹ
20 נִחְלָצָה - כְּתִבְתָּהּ²¹ מֵאֲתִים, וְאִם מִן הַנְּשׂוֹאִין -
21 כְּתִבְתָּהּ מֵאָה, שֶׁמִּשְׁנִשְׂאָת הָרִי הִיא בְּכַעֲלוֹהָ²². וְכֵן
22 הַנּוֹשֵׂא בְּתוּלָה מִשְׁתַּחֲרָרֶת²³ אוֹ גִּירָת אוֹ שְׁבוּיָה: אִם
23 נִשְׁתַּחֲרָרָה הַשְּׁפָחָה וְנִתְגַּרְשָׁה הַכּוֹתִיט וְנִפְדִּית
24 הַשְּׁבוּיָה וְהֵן פְּחוֹתוֹת מִכַּת שְׁלֹשׁ שָׁנִים וַיּוֹם אֶחָד -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מַשְׁגִּיחִין בְּטַעֲנֹתָ²⁹. וַיֵּשׁ לוֹ לְהַחֲרִים סֶתֶם שְׁלֹא בָּא
עָלֶיהָ אִישׁ, שָׁאִין הַדָּבָר וְדָאִי לֹא³⁰.

27 קידשה בחזקת בתולה ונמצאת מוכת עץ כתובתה מנה.
28 נמצאת בעולה מקחה טעות. 29 כי טענתה - וודאי,
וטענתו - ספק, וברי ושמא ברי עדיף. 30 כלומר, אינו
יכול להשביעה מספק, אבל יכול להחריס סתם ולומר בחרם
יהיה מי שמוציא ממני מומן שאיני חייב בו.

י.א. אָמְרָה הִיא: אָמֵת אָמַר, שְׁלֹא מִצְאֵנִי בְּתוּלָה,
וְאִישׁ בָּא עָלַי בְּאֵנס אַחֵר שְׁנֵתְאָרְסִיתִי לֹא³¹ - הָרִי זֶה
נֶאֱמָנָה, וּכְתַבְתָּהּ מֵאֲתִים כְּמוֹ שֶׁהִיָּתָה. וְאֵם טַעֲנָן
וְאָמַר: שָׁמָּה עַד שְׁלֹא אָרְסִיתִיךָ נֶאֱבַנְסִתִּי וּמִקְחִי מִקְחָה
טַעֲנוֹת³², אוֹ אַחֵר שְׁאָרְסִיתִיךָ נִבְעַלְתָּ בְּרָצוֹנָה - הָרִי זֶה
מִחֲרִים סֶתֶם עַל מִי שֶׁטּוֹעֵן שָׁקֵר כְּדִי לְחִיבְנִי מִמוֹן
שְׁאִינִי חָיִב בּוֹ³³.

31 וכתובתי מאתיים שהרי בתולה נתארסתי ומזלך גרם
שנתקלקלתי. 32 ואין לך כלום. 33 אבל להשביעה
אינו יכול כי היא טוענת - וודאי, והוא טוען - שמא, וגם
יש לכל אשה חזקת הגוף המסייעת לה, שהרי בתולה
נולדה ונעמידנה על חזקתה ובתולה נתארסה ואחרי כן
נאנסה.

יב. טַעֲנָן וְאָמַר: לֹא מִצְאֲתִיהָ בְּתוּלָה, וְהִיא אוֹמֶרֶת:
לֹא בָּא עָלַי וְעַדִּין אֲנִי בְּתוּלָה - בּוֹדֵקִין אוֹתָהּ³⁴, אוֹ
חוֹזֵר וּבּוֹעֵל בְּפָנֶי עֲדִים³⁵. אָמְרָה: בָּא עָלַי וּבְתוּלָה
מִצְאֵנִי כָּל הַבְּתוּלוֹת, וְשָׁקֵר הוּא טוֹעֵן - שׁוֹאֲלִין
אוֹתוֹ וְאוֹמְרִין לוֹ: מָה הָיָה הַדָּבָר עַד שֶׁאֲמַרְתָּ
שְׁאִינָהּ בְּתוּלָה? אִם אָמַר: מִפְּנֵי שְׁלֹא מִצְאֲתִי לָהּ דָּם
- בּוֹדֵקִין בְּמִשְׁפַּחְתָּהּ, שָׁמָּה אֵין לָהּ דָּם כָּלֵל, לֹא
דָּם נִדָּה וְלֹא דָּם בְּתוּלִים. אִם נִמְצָאוּ כֶּלֶן בֶּן - הָרִי
זֶה בְּחֻזְקָתָה; לֹא נִמְצָאוּ בְּנוֹת מִשְׁפַּחְתָּה בֶּן - בּוֹדֵקִין
אוֹתָהּ, שָׁמָּה חֲלִי גָדוֹל יֵשׁ בָּהּ שֶׁיִּבְשׁ לְחֻלּוּחִית
הָאִיבָרִים, אוֹ שֶׁהִיָּתָה מִתְעַנֶּיֶת בְּרָעָב. מְרִטִיבִין
אוֹתָהּ³⁶ וּמֵאֲכִילִין אוֹתָהּ וּמִשְׁקִין אוֹתָהּ עַד שֶׁתִּכְרִיא,
וְתִבְעַל שְׁנִית, וְנִרְאָה אִם תּוֹצִיא דָּם אִם לֹא. וְאֵם
אֵין שָׁם חֲלִי וְלֹא רָעָב וְלֹא פִיזָא בּוֹ - הָרִי זֶה טַעֲנָה
בְּתוּלִים. וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁמִּצָּא דַּחַק בַּעַת תִּשְׁמִישׁ -
הוֹאִיל וְלֹא יָצָא דָּם, אֵין כָּאֵן בְּתוּלִים; שֶׁכָּל בְּתוּלָה
יֵשׁ לָהּ דָּם - בֵּין קִטְנָה בֵּין גְּדוּלָה, בֵּין נַעֲרָה בֵּין
בּוֹגֶרֶת - אֲלֹא מִפְּנֵי הַחֲלִי, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. וְאֵם אָמַר:
מִפְּנֵי שְׁלֹא מִצְאֲתִי דַּחַק, אֲלֹא פֶתַח פְּתוּחַ מִצְאֲתִי -
שׁוֹאֲלִין עַל שְׁנוּתֶיהָ, שָׁמָּה בּוֹגֶרֶת הִיא; שָׂרֵב
הַבּוֹגֶרֶת אֵין לָהּ דַּחַק שֶׁמְרַגִּישִׁין בּוֹ הַרְבֵּה, שֶׁהָרִי
גְּדוּלָה וְנִתְרַפּוּ אִיבָרֶיהָ וְכָלוּ בְּתוּלֶיהָ. וְאֵם לֹא כְּגֵרָה
עַדִּין - אוֹמְרִין לוֹ: שָׁמָּה הִטִּיתָה אוֹ פִּעֻלָּתָה בְּנִחַת
וְלִפְיָכֶךָ לֹא הִרְגַּשְׁתָּ בְּדַחַק? אִם אָמַר: לֹא כִי, אֲלֹא
וְדָאִי פֶתַח פְּתוּחַ הָיָה - הָרִי זֶה טַעֲנָה בְּתוּלִים לְכָל
בְּתוּלָה שְׁלֹא כְּגֵרָה, בֵּין קִטְנָה בֵּין נַעֲרָה, בֵּין בְּרִיאָה

1 הַחֲרַשׁ וְכָתְבוּ לָהּ כְּתַבְתָּהּ עַל נִכְסָיו - נוֹטֵלֶת כָּל מָה
2 שֶׁכָּתְבוּ לָהּ בֵּית דִּין. אֲבָל הַשּׁוֹטָה אֵין בֵּית דִּין
3 מִשְׁאִין אוֹתוֹ בְּכָל מָקוֹם. וּמִפְּנֵי שָׁאִין תִּקְנַת חֲכָמִים
4 עוֹמֶדֶת בּוֹ, לֹא תִקְנֶה לוֹ נִשְׁוֹאִין. וְכֵן הִקְטָן לֹא תִקְנֶה
5 לוֹ חֲכָמִים נִשְׁוֹאִין, הוֹאִיל וְסוּפוֹ לְבּוֹא לִידֵי נִשְׁוֹאִין
6 גְּמוּרִין. וּמִפְּנֵי מָה תִקְנֶה נִשְׁוֹאִין לְקִטְנָה וְאֶף-עַל-פִּי
7 שֶׁהִיא בָּאָה לִידֵי נִשְׁוֹאִין גְּמוּרִין? כְּדִי שְׁלֹא יִנְהַגוּ
8 בָּהּ מִנְהַג הַפְּקָר¹⁴. וְאֵין מִשְׁאִין אֶת הִקְטָן¹⁵ עַד
9 שֶׁבּוֹדֵקִין אוֹתוֹ וְיֹדְעִים שֶׁהִיא סִימְנִין¹⁶.

13 נצטללה דעתו. 14 אם לא תינשא אין מי שישמרנה
וינהגו בה מנהג הפקר בזנות. 15 שזוהי כביאת זנות.
16 סימני בגרות המפורשים למעלה.

ז. קָטָן, אֲפִלּוּ בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד¹⁷, שֶׁנִּשְׁאָא
אִשָּׁה - אֵין לָהּ כְּתַבְתָּהּ¹⁸. וְאֵם הַגְּדִיל וְקִימָה אַחֵר
12 שֶׁהַגְּדִיל¹⁹ - יֵשׁ לָהּ עֶקֶר כְּתַבְתָּהּ. וְכֵן גֵּר שְׁנֵתְגִיר הוּא
13 וְאִשְׁתּוֹ - כְּתַבְתָּהּ מִנָּה, שֶׁעַל מִנָּת בֶּן קִימָה²⁰.

17 שביאתו ביאה. 18 "שאין קניין קטן כלום עד שיביא
שתי שערות". 19 ובא עליה כשהגדיל. 20 כתובתה
מנה - שהרי עכשיו בעולה היא.

ח. כָּל בְּתוּלָה שֶׁכְּתַבְתָּהּ מֵאֲתִים - יֵשׁ לָהּ טַעֲנָה
15 בְּתוּלִים²¹; וְכָל שֶׁכְּתַבְתָּהּ מֵאֶה²², אוֹ שְׁלֹא תִקְנֶה לָהּ
16 חֲכָמִים כְּתַבְתָּהּ²³ - אֵין לָהּ טַעֲנָה בְּתוּלִים²⁴. וְהַמְתִּיחַד
17 עִם אָרוֹסָתוֹ קֹדֶם נִשְׁוֹאִין - אֵין לָהּ טַעֲנָה בְּתוּלִים²⁵.

21 שאם טען לא מצאתיה בתולה הפסידה כל כתובתה.
22 כגון אלמנה מן הנישואין שאף על פי שעדיין לא
נתייחדה עם בעלה הראשון - הרי היא כבעולה. 23 כגון
חרשת ושוטה והוא כתב להן כתובה. 24 שאין טענת
בתולים אלא להפסידה ממה שהוא תנאי בית דין (=מאתיים
לבתולה) אבל במה שהוא עצמו כתב להן אין לו טענה כלל.
25 שמא בא עליה ושכח.

ט. וְמָה הִיא טַעֲנָה בְּתוּלִים? זֶה שֶׁנִּשְׁאָא אִשָּׁה
19 שֶׁחֻזְקָתָה שֶׁהִיא בְּתוּלָה, וְטוֹעֵן וְאוֹמֶר: לֹא מִצְאֲתִיהָ
20 בְּתוּלָה. וְשֹׁנֵי סִימְנִין הֵן לְבְּתוּלָה: הָאֶחָד - דְּמִים
21 שֶׁשׁוֹתֵתִין מִמֶּנָּה בְּסוּף בִּיאָה רִאשׁוֹנָה. וְהַשֵּׁנִי -
22 הַדַּחַק שֶׁמִּצָּא בָּהּ בְּבִיאָה רִאשׁוֹנָה בַּשַּׁעַת תִּשְׁמִישׁ²⁶.

26 וכל הטענה [=היא רק כדי] להפסידה כתובתה. אבל
לבעלה מותרת אם אינה אשת כהן שיש כאן שני ספיקות
שמא נבעלה לפני הקידושין ואפילו אם נבעלה לאחר
הקידושין - שמא באונס.

י. הַנִּשְׁאָא אֶת הַבְּתוּלָה שֶׁכְּתַבְתָּהּ מֵאֲתִים, וְטַעֲנָן
24 וְאָמַר: לֹא מִצְאֲתִיהָ בְּתוּלָה - שׁוֹאֲלִין אוֹתָהּ: אִם
25 אָמְרָה: אָמֵת הוּא, לֹא מִצְאֵנִי בְּתוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁנִּפְלְמִיתִי
26 וְהִכְנִי עֵץ אוֹ קֶרֶקַע וְהִלְכּוּ בְּתוּלִי - הָרִי זֶה נֶאֱמָנָה.
27 וְתִתְּחוּרַת כְּתַבְתָּהּ לְמִנְהָ²⁷. אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא טוֹעֵן
28 וְאוֹמֶר: שָׁמָּה אִישׁ בָּא עָלַי וְאֵין לָהּ כָּלום²⁸ - אֵין

41) שאינה מחמת תקנה אלא שנתחייב מרצונו והרי הוא כשאר החייבים שאינם יכולים להפקיע את חיובם בלי ראייה ברורה. 42) וכל שכנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה הרי זה מקח טעות. 43) הואיל וכל כוח גבייתה הוא מחמת השטר שכתב לה תוספת זו. 44) באחיזת חפץ קדוש.

יז. הרי שרצה לקיימה אחר שהפסידה עקר
הפתחה⁴⁵ - חוזר וכותב לה מאה, לפי שאסור לאדם
לשהות עם אשתו שעה אחת בלא פתחה, כמו
שבארנו.

45) ויש שאסור לו לקיימה אפילו כשירצה כגון אם אשת
כהן היא ובעלה טוען שמצאה בעולה נאסרה עליו.

פרק שנים עשר

1) כלל בו רבינו עשרה דברים שחייב האיש לאשתו ושזכאי
בה, מזונותיה ומעשה ידיה, מזונות בניו ובנותיו הקטנים,
הלך הבעל למדינת הים, הדיר את אשתו או שנדרה היא.

א. פשוטא אדם אשה - בין בתולה בין בעולה,
בין גדולה בין קטנה, אחת בת ישראל ואחת הגויות
או המשחררת² - יתחייב לה בעשרה דברים, ויזכה
בארבעה דברים.

2) שפחה כנענית שרבה שחררה, ומשהטבילה לשם שחרור
הרי היא כישראלית.

ב. והעשרה - שלשה מהן מן התורה, ואלו הן:
שארה, כסותה, ועונתה. שארה - אלו מזונותיה.³
כסותה - כמשמעה. עונתה⁴ - לבוא עליה בדרך כל
הארץ.⁵ והשבעה מדברי סופרים. וכל תנאי בית דין
הם.⁶ האחד מהם - עקר פתחה, והשאר - הם
הנקראין תנאי פתחה,⁸ ואלו הן: לרפאתה אם
חלתה,⁹ ולפדותה אם נשפית¹⁰, לקברה אם מתה,¹¹
ולהיות נזונה מן נכסיו¹² וישבעת בביתו אחר מותו
כל זמן אלמנותה,¹³ ולהיות בנותיה ממנו נזונות
מנכסיו אחרי מותו עד שתתארסנה,¹⁴ ולהיות בניה
הזכרים ממנו יורשין פתחה יותר על חלקם בירשה
שעם אחיהם.¹⁵

3) כתובות מז, ב. וכן הוא אומר (מיכה ג, ג): "ואשר אכלו
שאר עמי". 4) עונתה - לשון "עת דודים", מלת "עת"
בחסרו נו"ן, כלומר שרשה: "ענת" (אבן-עזרא לשמות כא,
י). 5) כל אלה מן התורה הם, שנאמר באמה עבריה
(שמות כא, י): "שארה כסותה ועונתה לא יגרע", ולמעלה
מזה נאמר (שם, ט): "כמשפט הבנות יעשה לה". ואמרו
במכילתא פ' משפטים: "וכי מה למדנו במשפט הבנות,
אלא הרי זה בא ללמד ונמצא למד", כלומר, מאמה עבריה
למדנו שמשפט כל בנות ישראל באלה שלשה דברים הוא
כמשפטה (ראה 'ספר המצוות' לרבינו, ל"ת רסב).
6) שתיקנו שכל הנושא אשה סתם, תזכה האשה בכל
הדברים דלהן, אע"פ שלא כתב לה שום כתובה, כמבואר

1 בין חולה; שכל נערה בתולה - פתחה סתום הוא.
2 ואף-על-פי שיצא הדם - הואיל ומצא פתח פתוח,
3 אין כאן בתולים.

34) "אמר רבן גמליאל בר רבי הביאו לי שתי שפחות אחת
בתולה ואחת בעולה, הושיבן על פי חבית של יין, בעולה
ריחה נודף (מפיה מריחים ריח יין) בתולה - אין ריחה נודף,
אף זו הושיבה ולא היה ריחה נודף, אמר לו: לך זכה
במקחך". 35) שרק מתייחד בפני עדים ומכניסם לה מפה
לראות טיפי דמים שאחר הביאה. אבל לבעול ממש בפניהם
אסור. 36) מכניסים אותה למרחץ.

יג. יש גאונים שהורו, שהבוגרת אין לה טענת
דמים ויש לה טענת פתח פתוח. ואין דרך הגמרא
מראה דבר זה, וטעות היה בנסחאות שלהם. וכבר
בדקתי על ספרים רבים וקדמונים, ומצאתי שהדבר
כמו שבארנו, שאין לבוגרת אלא טענת דמים בלבד.

יד. חכמים הם שתקנו עקר פתחה לאשה, והם
התקינו ואמרו, שכל הטוען טענת בתולים והאשה
מכחשת אותו - נאמן³⁷, ועליה להביא ראיה, לא על
האיש; שחזקה היא, שאין אדם טורח בסעדה
ומפסידה³⁸, והופך שמחתו אכל.

37) להפסידה כתובתה. 38) "שאם היה שונא אותה
מתחילה לא היה טורח בסעודה וכונסה ומפסיד סעודתו
חינם אלא היה מגרשה תחילה". משמע מזה אילו לא טרח
בסעודה אינו נאמן. ואף על פי שיש לו חזקת ממון (הממון
נמצא אצלו), אך חזקת גופה עדיפה, שהרי בתולה נולדה.

טו. ועד מתי יש לו לטען טענת בתולים? אם
נסתרה - מיד³⁹, ואם לא נסתרה - אפלו לאחר
16 שלשים יום.

39) אבל אינו יכול לטעון לאחר זמן, כי מכיוון שנתייחד
איתה בוודאי בעל אותה ומכיוון ששתק עד עכשיו ודאי
מצאה בתולה ולפיכך שתק ורק עכשיו הוא כועס ומעליל
עליה.

טז. הורו כל הגאונים, שזה שאמרו חכמים שהוא
נאמן אם הכחישתו אשתו - להפסידה עקר
הפתחה⁴⁰, אבל התוספת - יש לה⁴¹; אלא אם כן
נודע בראיה ברורה שהיתה בעולה, או שהודת לו
שהיא בעולה קדם שתתארס והטעתה⁴². לפיכך⁴³ יש
לו להשביעה בנקיטת חפץ⁴⁴, כדין כל הנשבעין
ונוטלין, ואחר כך תגבה התוספת. ואין לה
להשביעו שלא מצאה בתולה ואחר כך תפסיד עקר
פתחה, שחזקה היא שאין אדם טורח בסעדה
ומפסידה; ויש לה להחרים סתם על מי שטען עליה
שקר.

40) שהוא תקנת חכמים והם אמרו שיהיה נאמן.

27 כתובות נא, א. וכל אלו הדברים מפורשים לפרטיהם בפרקים הבאים, מכאן עד סוף פרק כג.
ו. התנה הפעל שלא יתחייב באחד מן הדברים שהוא חייב בהן, או שהתנה האשה שלא יזכה הפעל באחד מן הדברים שהוא זוכה בהם - התנאי קיים²⁸; חוץ משלשה דברים, שאין התנאי מועיל בהן, וכל המתנה עליהן - תנאו בטל. ואלו הן: עונתה, ועקר כתבתה, וירשתה.

28 אפילו במזונות וכסות שהם מן התורה (קידושין יט:): "רבי יהודה אומר, בדבר שבממון - תנאו קיים", ממון ניתן למחילה (רש"י).

ז. פיצד? התנה עם האשה שאין לה עליו עונה - תנאו בטל, וחייב בעונתה; שהרי התנה על מה שכתוב בתורה, ואינו תנאי ממון²⁹.

29 אלא צער הגוף, וצער הגוף אינו ניתן למחילה (רש"י שם), וראה לעיל פ"ו ה"ג.

ח. התנה עמה לפדות מעקר כתבה, או שכתב לה מאתים או מאה עקר כתבה, וכתבה לו שנתקבלה מהן כף וכו', והיא לא נתקבלה³⁰ - תנאו בטל; שכל הפדות לכתולה ממאמץ וילאמנה ממאה - הרי בעילתו בעילת זנות³¹.

30 שמחלה לו וכתבה לו שובר על כך. (31 כתובות נד, ב. כי חכמים תיקנו לה כתובה כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, וכל שנפחתה כתובתה הרי קלה בעיניו להוציאה, וממילא בעילתו היא ביאת זנות, שהרי למחר יכעס עליה ויוציאנה, ואין כאן אישות יציבה. ומתוך שבעילתו היא זנות - הרי זה הופך לדבר איסור ולא "דבר שבממון" גרידא. ועל איסור אינו יכול להתנות (לחם-משנה). וכל זה כשרוצה לקיימה, אבל אם אינו רוצה לקיימה - תנאו קיים, כדין כל תנאי שבממון, שהרי מצינו בכמה מקומות שהאשה יכולה למחול כתובתה (ראה כתובות נג. ובבא קמא פט: ולקמן פ"ז ה"ט) - כשאינו רוצה לקיימה (מגיד-משנה).

ט. התנה עמה אחר ששואה שלא יירשנה - תנאו בטל³². ואף-על-פי שירשת הפעל מדברי סופרים, עשו חזוק לדבריהם כשל תורה³³. וכל תנאי שבירשה בטל ואף-על-פי שהוא ממון, שנאמר פה: לחקת משפט³⁴. ובשאר הדברים - תנאו קיים. כגון שהתנה עמה שאין לה שאר וקסות, על מנת שלא יאכל פרות נכסיה, וכל פיוצא בזה - תנאו קיים³⁵.

32 אבל קודם שישאנה יכול להתנות כרצונו, שנחלה הבאה לאדם שלא ממשפחתו מתנה עליה שלא יירשנה קודם שתהא ראוייה לו (לקמן פכ"ג, ה"ו). (33 כתובות פד, א. (34 "לומר שחוקה זו לא תשתנה ואין התנאי מועיל בה" (לשון רבינו ה' נחלות פ"ו, ה"א) וכן הוא במדרש הגדול כ"י פרשת פינחס: "לחוקת משפט, מכאן אמרו: כל תנאי שבממון - קיים, חוץ מתנאי שביירושה שנאמר לחוקת

בסמוך ה"ה. (7) מנה - לבעולה, ומאתים - לכתולה. (8) חיובים הנכתבים בשטר הכתובה. ומתוך שבית-דין התנה שאפילו לא נרשמו בשטר הכתובה יהיה תקפם קיים כאילו נכתבו - נקראים משום כך תנאי כתובה. (9) כתובות נא, א. (10) שם. (11) שם מו, ב. (12) שם נב, ב. (13) שם. (14) שם. (15) שם. "כיצד, נשא אשה, כתובתה ונדונייתה אלף (דינר), וילדה בן ומתה בחייו, ואח"כ נשא אשה אחרת כתובתה ונדונייתה מאתים וילדה בן ומתה בחייו, ואח"כ מת הוא והניח אלפיים, בנו מן הראשונה יורש אלף שבכתובת אמו, ובנו מן השניה יורש מאתים שבכתובת אמו, והשאר - יורשים אותו בשוה, נמצא ביד בן הראשונה אלף וארבע מאות, וביד בן השניה שש מאות" (מאתים - כסף כתובה, וארבע מאות - חלק הירושה) מלשון רבינו לקמן פ"ט, ה"ב.

ג. והארבעה שזוכה בהן - כלם מדברי סופרים, ואלו הן: להיות מעשה ידיה שלי¹⁶, ולהיות מציאתה שלי¹⁷, ושפיה אוכל כל פרות נכסיה בחייה¹⁸, ואם מתה בחייו - יירשנה¹⁹, והוא קודם לכל אדם פירשה²⁰.

16 כתובות מז, ב: "ומה היא עושה לו? הכל כמנהג המדינה. מקום שדרך לארוג - אורגת, לרקום - רוקמת" וכו' (לקמן פכ"א, ה"א). (17) כתובות סה, ב. (18) מבואר לקמן פכ"ב ה"ז (כתובות מו:). (19) שם פג, ב. (20) אפילו לאביה, והשווה ה' נחלות פ"א, ה"ח.

ד. ועוד תקנו חכמים, שיהיו מעשה ידי האשה כנגד מזונותיה²¹, ופדיונה - כנגד אכילת פרות נכסיה, וקבורתה - כנגד ירשתו לכתבתה. לפיכך²², אם אמרה האשה: איני נזונת ואיני עושה - שומעין לה, ואין כופין אותה²³. אבל אם אמר הפעל: איני נזן ואיני נוטל כלום ממעשה ידי - אין שומעין לו, שמא לא יספקו לה מעשה ידיה במזונותיה²⁴. ומפני תקנה זו²⁵ יחשבו המזונות מתנאי הכתבה²⁶.

21 הואיל והוא מעלה לה מזונות, עליה לתת לו מעשה ידיה שלא תהיה לו עליה איבה (כתובות נח:). (22) הואיל ועיקר התקנה הוא לטובתה, שהרי בתחילה תיקנו לה מזונות ואחר-כך נתנו לו מעשה ידיה משום איבה. (23) שם פג, א: "כל האומר אי אפשי בתקנת חכמים, שומעים לו" כלומר: "אני איני צריכה לכן, מעונגת אני ואי אפשי לעשות מלאכה, אמצא לי מזונות, או יש לי אומנות יקרה יתר על כדי מזונותי" (רש"י שם). (24) שם ע, ב. והוא-הדין לענין פדיונה וקבורתה, שאין הבעל יכול להשתמש מחיובו אפילו הסכים לוותר על פירותיה וירושתה. (25) של מעשה ידיה כנגד מזונותיה. (26) אע"פ שעיקרה הוא מדין תורה, כמבואר לעיל ה"ב.

ה. כל הדברים האלו, אף-על-פי שלא נכתבו בשטר הכתבה, ואפילו לא כתבו כתבה אלא נשא סתם - כיון ששואה, זכה בארבעה דברים שלו, וזכתה האשה בעשרה דברים שלה, ואין צריכין לפרש²⁷.

מלאכה אחרת כדי לזון את אשתו" (תוספות' לכתובות סג. וראה באהע"ז סי' ע ס"ג).

יב. בעל שרצה לתן לאשתו מזונותיה הראויות לה, ותהיה אוכלת ושותה לעצמה, והוא שותה ואוכל לעצמו - הרשות בידו⁴⁸; ובכלל שיהאכל עמה מלילי שבת ללילי שבת⁴⁹.

(48 כתובות סד, ב. וכדעת רב נחמן (שם סה:). (49 שהוא זמן עונת תלמידי חכמים, כמבואר לקמן פי"ד ה"א. ומחמת עונג שבת מחוייבת בו העונה לכל אדם, כדברי רבינו בפירושו למשנה נדרים פ"ח מ"ו.

יג. האשה שפסקו לה מזונות, והותירו - המותר לבעל⁵⁰. הנה בעלה כהן - אינו נותן לה כל מזונותיה תרומה, מפני שטרח גדול הוא לה לשמרון מדברים המטמאין⁵¹ ולאכלן בטרה⁵²; אלא נותן לה מחצה חלין ומחצה תרומה⁵³.

(50 כתובות סה, ב. (51 כי תרומה טמאה אסורה באכילה. (52 טהרת הגוף, כי בימי טומאתה אסורה בתרומתה. (53 שם נו, א במשנה. ונח, א בגמרא. והחולין תאכל בימי טומאתה.

יד. כשם שאדם חייב במזונות אשתו, כך הוא חייב במזונות בניו ובנותיו הקטנים, עד שיהיו בני שש שנים⁵⁴; מפאן ואילף - מאכילן עד שיגדלו, פתקנת חכמים⁵⁵. ואם לא רצה - גוערין בו, ומכלימין אותו, ופוערין⁵⁶ בו. ואם לא רצה - מקריזין עליו בצבור ואומרים: פלוני אכזרי הוא, ואינו רוצה לזון בניו, ויהרי פחות הוא מעוף טמא שהוא זן את אפרוחיו⁵⁷. ואין כופין אותו⁵⁸ לזונם אחר שש.

(54 שם סה, ב. [ומפשטות הדברים נראה שכשם שחייב מזונות אשתו הוא מן התורה (למעלה הלכה ב), כמו כן החייב במזונות בניו ובנותיו הקטנים - הוא מן התורה, ובכלל מזונות אשתו הוא "שכין שהן נגזרים אחריה, אי אפשר לה להעמיד עצמה שלא תזון אותם" - ר"ן סוף פ"ה]. (55 שם מט, ב. תקנת אושא, כשישבה סנהדרין באושא אחרי שגלתה מלשכת הגזית. (56 מרבים לבקש. (57 אע"פ שהוא אכזרי, שהרי הוא דורס ואוכל. (58 אין בית-דין יורד לנכסיו (שם).

טו. כמה דברים אמורים?⁵⁹ באיש שאינו אמוד⁶⁰, ואין ידוע אם ראוי לתן צדקה או אינו ראוי; אבל אם היה אמוד⁶¹ שיש לו קמזון הראוי לתן ממנו צדקה המספקת להן - מוציאין ממנו בעל פרוח משום צדקה⁶², וזנין אותן עד שיגדלו⁶³.

(59 שאין כופים אותו. (60 אינו מוחזק לבעל ממון. (61 משוער. (62 שכופים עליה, כלשון רבינו: "מי שאינו רוצה ליתן צדקה. . . בית-דין כופין אותו ומכים אותו מכת

משפט" (וראה מש"כ הרב י. ל. מיימון בקובץ הרמב"ם עמ' ע). וכן מצאנו בכמה מקומות ש"כל מקום שנאמר בו חוקה, אינו אלא לעכב", ראה מנחות יט, א. קידושין יד, א. ועוד. וכדברי רבינו כאן, כתב גם בתשובותיו (פריימן סי' שיט). וראה גם להלן פכ"ג ה"ו. (35 כתובות נו, ב. פג, א.

י. כמה מזונות פוסקין לאשה?³⁶ פוסקין לה לחם שתי סעודות בכל יום. סעודה בינונית של כל אדם באותה העיר, כאדם שאינו לא חולה ולא גרערן³⁷. ומאותו מאכל של אנשי אותה העיר: אם חטים - חטים, ואם שעורים - שעורים, וכן ארז ודחן או משאר מינין שנהגו בהן. ופוסקין לה פרפרת³⁸ לאכל בה את הפת. כגון קטנית או ירקות וכיוצא בהן³⁹. ושמן לאכילה, ושמן להדלקת הנר, ופרות, ומעט יין לשותות, אם היה מנהג המקום שישותו הנשים יין⁴⁰. ופוסקין לה שלש סעודות בשבת⁴¹, ובשאר⁴² או דגים כמנהג המקום⁴³. ונותן לה בכל שבת ושבת מצה פסח⁴⁴ לצרכיה, כגון פרוטה⁴⁵ לכבוס או למרחץ וכיוצא בהן.

(36 אע"פ שהיא אוכלת עמו יחד, אפשר שהוא כילי (קמצן) ואוכל פת חריבה. או אולי מדובר כאן כשהבעל אינו בביתו ועושה מלאכה במקום אחר, וצריך לפסוק לה מזונות ('פרישה' ל'טור' אהע"ז סי' ע, וב'חלקת מחוקק' לשו"ע שם ס"ק ג). (37 רעבתן. (38 מאכל לתיבול הפת. (39 כתובות פד, ב. (40 שם, סה, א. אבל אם אין שם מנהג זה, אין פוסקין לאשה יין, שהיין מרגיל לתאוה, ואמרו שם: "כוס אחד יפה לאשה, שנים ניוול הוא, שלשה תובעת בפה וכו'". (41 שהאשה חייבת בשלוש סעודות בשבת כמו האיש ('שולחן ערוך' אורח סי' רצא ס"ו). (42 בכת"י תימן: "בשר". וכן הביא ה'טור' סי' ע בדברי רבינו. והב"ח שם הניח כלפינו. (43 וראה שבת קיח, ב'קט, א. (44 כתובות סד, ב. ושיעור המצה אחד משה בדיו, שהוא שלושם ושתיים פרוטה (קידושין יב). (45 [תיבת "פרוטה" אינה מובנת. ובכת"י תימן איננה. וכן הוא ב'מאירי' שם עמוד 275].

יא. כמה דברים אמורים? בעניי שבישראל; אבל אם היה עשיר - הפל לפי עשרו. אפלו היה קמזון ראוי לעשות לה כמה תבשילי בשר בכל יום - כופין אותו ופוסקין לה מזונות כפי קמזונו⁴⁶. ואם היה עני ביותר ואינו יכול לתן לה אפלו לחם. שהיא צריכה לו - כופין אותו להוציא, ותהיה פתבתה חוב עליו עד שתמצא ידו ויתן⁴⁷.

(46 כתובות סד, ב: "שאם בעבד עברי אמרו (דברים טו, טז) "כי טוב לו עמך" [עמך במאכל, עמך במשתה] קל-וחומר באשתו" (קידושין כב. 'מאירי'). (47 שם עז, א. ומשמע מדברי רבינו שאין כופים אותו להשתכר כפועל ולזון את אשתו, אלא כופים אותו להוציא. ויש אומרים: ש"חייב אדם להשכיר עצמו ללמד תינוקות או לעשות

שהרי הוא חייב לזנום בעל כרחו שלא בתורת צדקה (שם). ואם הוא אמור, בית-דין יורד לנכסיו וזן את בניו שהם למעלה משש עד שיגדלו - בתורת צדקה, שכיון שיצא מדעתו, אנו אומרים רצונו כי ודאי מסכים היה לפרנסם, וכן פוסק רבינו (הל' נחלות פ"א, יא) "מי שנשטתה . . . בית-דין פוסקים עליו צדקה אם היה ראוי", ולא יהיו בניו אלה גרועים מאדם אחר (מגיד-משנה). (77) בלבוש ובכסות (כתובות מח).

מרדות עד שיתן מה שאמדוהו ליתן, ויורדים לנכסיו בפניו" (הל' מתנות עניים פ"ז ה"י). (63) כתובות מט, ב. אבל שלא בפניו אין יורדים לנכסיו, כמבואר בסמוך ה"ז. ורבינו בהל' מתנות עניים פ"י הט"ז, כותב: "הנותן מזונות לבניו ולבנותיו הגדולים שאינו חייב במזונותיהם כדי ללמד הזכרים תורה ולהנחיק הבנות בדרך ישרה ולא יהיו מבוזות . . . הרי זה בכלל הצדקה, וצדקה גדולה היא שהקורבן קודם." ועי' כתובות נ, א.

יח. יש מן הגאונים שהורה, שאין פוסקין מזונות לאשה שהלך בעלה למדינת הים או שמת בעלה, עד שיהא שטר כתבה יוצא מתחת ידה, ואם לא תוציא שטר כתבה - אין לה מזונות; שמה נטלה כתבתה מבעלה⁷⁸ או מחלה לו כתבתה, שאין לה מזונות, כמו שיתבאר⁷⁹. ויש מי שהורה, שפוסקין לה מזונות בחזקת שלא נטלה ולא מחלה, ואין מצריכין אותה להביא כתבה. ודעתי נוטה לזה בפי שהלך בעלה, הואיל ויש לה מזונות מן התורה⁸⁰; אבל אם מת בעלה - אין לה מזונות עד שתביא כתבה, מפני שהיא אוכלת בחזקת חכמים⁸¹. ועוד, שזונות מנכסי יורשים, ולעולם טוענין ליושר⁸².

(78) ראה לקמן פ"ח ה"א: "אלמנה ניזונת - עד שתיטול כתובתה". (79) לקמן פ"ז ה"ט: "המוחלת כתובתה לבעלה, איבדה כל תנאי כתובתה ואפילו מזונות אין לה עליה". ואפילו בשבועה אינה נאמנת ('קרבן נתנאל' לרא"ש פ"ג דכתובות סו אות קטן כ). (80) כמבואר לעיל ה"ב, ולפיכך חמור שעבודה, וניזונת בחזקת שלא נטלה. (81) שתיקנו לה בתנאי כתובה, כמפורש לעיל ה"ב. (82) בית-דין פותח פה וטענה לטובת היוורש (בבא-בבא כג). אף כאן אנו שוקדים על תקנת היוורשים שמא מחלה כתובתה לאביהם והם אינם יודעים.

יט. הלך בעלה, ולוהה ואכלה - פשיבוא חיב לשלם⁸³. עמד אחד מדעת עצמו וזנה משלה⁸⁴ - אם יבוא הפעל, אינו חיב לשלם לו; והרי זה אבד את מעותיו, מפני שלא צוהו לזונה והיא לא לוהה ממנו⁸⁵.

(83) כתובות קז, ב. ואפילו כאן אין הבעל מחשב עמה על מעשה ידיה (ראה למעלה הט"ו) אלא פורע הקפותיה (מגיד-משנה). (84) לא בתורת הלואה. (85) כי אילו לוותה ממנו כסף למזונותיה על-מנת שתשלם לו, יכול הוא לתובעה, והיא תובעת הבעל וישלם. אבל עכשיו שפירנסה שלא לשם הלואה - הניח מעותיו על קרן הצבי (שם ברש"י). והרי זה כפורע חובו של חבירו שלא מדעתו, שאינו חוזר ונפרע ממנו כלום (מגיד-משנה). ולדעת הרשב"א לא הפסיד אלא כשאמר מפורש שמחמת מזונות שחייב לה בעלה הוא מפרנסה, במקום בעלה, ולפיכך יכול הבעל לטעון ולומר לו: "לא אמרתי לך לפרוע בשבילי". אבל כשפרנסה סתם - חוזר וגובה, כי כל המפרנס סתם - אינו מפרנס בתורת מתנה אלא בתורת הלואה.

טז. מי שהלך למדינה אחרת, ובאה אשתו לבית דין לתבע מזונות: שלשה חדשים הראשונים מיום הליכתו - אין פוסקין לה בהן מזונות, שחזקה⁶⁴ שאין אדם מניח ביתו ריקן; מפאן ואילך - פוסקין לה מזונות⁶⁵. ואם היו לו נכסים - בית דין יורדין לנכסיו ומוכרין למזונותיה. ואין מחשבין עמה על מעשה ידיה⁶⁶, עד שביבא בעלה; אם מצאה שעשתה - הרי אלו שלו. וכן אם לא עמדה בדין, אלא מכרה לעצמה⁶⁷ למזונות - מכרה קים. ואינה צריכה הכרזה⁶⁸ ולא שבועה⁶⁹, עד שביבא בעלה ויטעון⁷⁰, או עד שתבוא לגבות כתבתה אחר מותו⁷¹ - מגלגלין עליה⁷² שלא מכרה אלא למזונות שהיא צריכה לה⁷³.

(64) ניתן לשער. (65) כתובות קז, א. (66) ולדעת הרא"ש (שם): אין פוסקין לה מזונות עד שידקדקו אם לא יספיקו לה מעשי-ידיה, שכשנפרעים מנכסיו של אדם שלא בפניו - ראוי הוא להפך בזכותו ('הגהות מיימוניות'). (67) שלא בהוראת בית-דין. (68) הוא שמכרזים כמה ימים על מכירה פומבית כפי מה שיראה הבית-דין עד שיפסקו המוספים. ראה בפכ"ב מהל' מלוה ולוה ה"ו ובמגיד-משנה שם. (69) שאין בידה משל בעלה כלום. (70) הנחתה לה כסף למזונות. (71) ואז היא נשבעת שלא הניח לה בעלה כלום, כמבואר לקמן פט"ז ה"ד. (72) מוסיפה בשבועתה גם מענין המזונות (שם, קה. קז). (73) שלא ביבואה במכירה. דעת רבינו שדין מזונות אשה שהלך בעלה, שוה לדין מזונות האלמנה, כמבואר בכתובות קז, א לדעת רב, ובמזונות האלמנה אין צורך בהכרזה, כמבואר שם צח, א.

יז. וכשם שפית דין מוכרין למזון האשה שהלך בעלה, כך מוכרין למזון בניה ובנותיה פשה בניה שש שנים או פחות; אבל יתר על שש - אינן זנין אותן מנכסיו שלא בפניו, אף-על-פי שהוא אמור⁷⁴. וכן מי שנשטתה⁷⁵ - בית דין יורדין לנכסיו ומוכרין, וזנין אשתו ובניה ובנותיה שהן בניה שש שנים או פחות⁷⁶, ומפרינן⁷⁷ אותן.

(74) שהרי אין כופים אותו אלא משום צדקה, ומכיון שהלך ממדינה זו בדעה צלולה ולא צוה שיפרנסום - אין יורדים לנכסיו שלא בפניו (כתובות מח). (75) יצא מדעתו. (76) אפילו שאינו אמור ואינו ידוע לנו אם ראוי ליתן צדקה,

- תובעת מזונות, ואמר הוציאו לה מעשה ידיה במזונותיה - רשאי". וסובר רבינו: אחר חזרתו - אשתו תובעת מזונות - שכבר אכלה על ידי מעשה ידיה שדחקה עצמה. רשאי הבעל לומר יצאו מעשי ידיה במזונותיה ואין לה כלום עליו. ומובן שאם עשתה והותירה - הכל שלה, הואיל ולא העלה לה מזונותיה, זכתה במעשי ידיה (רמב"ן).
- כג. המדיר את אשתו מלהנות⁹⁸ לו - בין שפרש¹⁸ עד זמן פלוני, בין שלא פירש אלא סתם - ממתינין לו שלשים יום: אם תמו ימי נדרו¹⁹ או שלא תמו¹⁰⁰ והתיר נדרו - הרי זה מוטב, ואם לאו - יוציא ויתן כתובה¹⁰¹. ובאותן השלשים יום תהיה היא עושה ואוכלת, ויהיה אחד מחבריו מפרנס אותה¹⁰² דברים שהיא צריכה להן יתר על מעשה ידיה, אם אין מעשה ידיה מספיקין לכל.
- 98 מממונו ומנכסיו. 99 שלא הדירה יותר משלושים יום. 100 שהדירה יותר משלושים יום. 101 כתובות ע, ב. עד שלושים יום לא שמעו אנשים על כך, ואין זה בזיון בשבילה. יותר משלושים, כבר נודע הדבר ברבים והיא מתבזה מזה שבעלה הדיר אותה מנכסיו. ואע"פ שהוא משועבד לתת לה מזונותיה - יכול הוא להדירה מנכסיו, כי הלכה היא (כתובות נט:): "קונמות מפקיעים מידי שעבוד" קונמות - זהו נדר שאדם אסר על עצמו איזה דבר כהקדש. "קונם" כינוי לקרבן הוא בלשון עלגים, וכל הקדש שאינו לכל אלא על אדם אחד, נקרא "קונם". ומתוך שנדר זה אינו ניתן לפדיון כשאר קדושת דמים, אלא אסור הוא על האדם המורד בקדושת מזבח שהיא קדושת הגוף שאין לה פדיון, הוא חמור ביותר שמפקיע מידי שעבוד, ולפיכך חל הנדר לאסור את אשתו מלהנות מממונו (ר"ן לכתובות פ"ו). 102 ואין הוא נקרא שלוחו של הבעל המדיר, כיון שהבעל לא אמר לו לפרנסה, אלא הודיע ברבים: "כל הון אינו מפסיד" (כתובות ע': והל' נדרים פ"ז, הי"ב).
- כד. המדיר את אשתו שלא תטעם אחד מפל הפירות¹⁰³ - ממתינין לו עד שלשים יום; יתר על כן - יוציא ויתן כתובה¹⁰⁴. אפלו הדירה שלא תאכל מאכל רע, אפלו הדירה ממין שלא אכלה אותו מימיה - יוציא אחר שלשים יום ויתן כתובה¹⁰⁵. נדרה היא שלא תאכל אחד מפל הפירות, וקיים לה הוא את נדרה¹⁰⁶, או נדרה בנזיר¹⁰⁷ ולא הפיר לה: אם רצה¹⁰⁸ שתשב תחתיו ולא תאכל פירות או תהיה נזירה - תשב, ואם אמר: איני רוצה בפאשה נזרנית - יוציא ויתן כתובה; שהרי היה בידו להפיר, והוא קיים לה בריצונו¹⁰⁹.
- כז. הבעל שאמר⁸⁶ לאשתו בפעם שהלך: טלי מעשה ידיך במזונותיך⁸⁷ - אין לה מזונות; שאלו לא רצתה בדבר זה ולא סמכה דעתה - היה לה לתבעו⁸⁸, או לומר לו: אין מעשה ידי מספיקין לי. 86 כתובות קז, א. 87 והיא שתקה ולא הגיבה בשעת מעשה. 88 אפילו כשמעשי ידיה מספיקים לה, יכולה להתנגד לו ('בית שמואל' לאהע"ז ס' סט ס"ק ד), וזהו פירוש "לתבעו" להתנגד אפילו כשמעשיה מספיקים לה. שהרי עיקר התקנה לטובתה שיהיו לה מזונותיה, ושוב תיקנו מעשי ידיה תחת מזונותיה, ולפיכך אינו יכול לומר לה, בעל כרחך, איני זונך ואיני נוטל כלום ממעשה ידיך, כמפורש למעלה בה"ד.
- כא. הרי שעמדה בדין ופסקו לה מזונות, ומכרו בית דין⁸⁹ ונתנו לה, או שמכרה היא לעצמה, ובא הבעל ואמר: הנחתי לה מזונות - הרי זו נשבעת בנקיטת חפץ⁹⁰ שלא הניח לה⁹¹. לא תבעה ולא מכרה, אלא שהתה עד שבא, הוא אומר: הנחתי, והיא אומרת: לא הנחתי, אלא לויתי מזה ונתפרנסתי⁹² - נשבע שבועת הסת⁹³ שהניח לה ונפטר, וישאר החוב עליה⁹⁴.
- 89 מנכסי בעלה. 90 מבואר למעלה פ"א הט"ז. 91 משנה, כתובות קה, א: "חנן אומר תשבע בסוף". ומפרש רבינו: בסוף - כשיבוא הבעל לטעון כנגדה: "הנחתי לך מזונות". ודין שבועת המשנה בנקיטת חפץ (מגיד-משנה). 92 כאן היא תובעת שישלם חובה והוא כופר בכל. 93 כדין כופר בכל שפטור משבועה מן התורה, אלא שחכמי הגמרא תיקנו שישבע, ואינה בנקיטת חפץ כמבואר בהל' טוען ונטען פ"א ה"ג. ובהל' שבועות פ"א ה"ג. היסט - לשון שימה ששמו חכמים עליו שבועה, כמו (שמואל-א' כו, יט): "אם ה' היתה ב"י" (רש"י לשבועות מ:). וראה ברש"י לאלפסי ב"מ פ"א: "שהשיאו חכמים לכך להסיתו להודות". וגאון פירש היסט בטי"ת, לשון כבדות שהכבירו עליו להשבע ('הערוך' ערך הסת). 94 וכשתשיג ידה תשלם למלוה. והמקור לדברי רבינו, הברייאא בכתובות קז, א: "ואם בא ואמר פסקתי לה מזונות - נאמן" ומפרש רבינו נאמן בשבועת היסט, במקרה שלותה ורוצה להפקיע ממנו (מגיד-משנה).
- כב. מכרה מטלטלין ואמרה: למזונות מכרתי, והוא טוען ואומר: מזונותיך הנחתי - נשבעת שבועת הסת שלא הניח⁹⁵. הרי שלא תבעה⁹⁶ ולא לויתה ולא מכרה, אלא דחקה עצמה ביום ובלילה ועשתה ואכלה - אין לה כלום⁹⁷.

95 הואיל והיתה יכולה להבריא את המטלטלין ולומר אין לך בידי כלום, שנאבדו וכיוצא בזה, ואז היתה פטורה משבועת המשנה, שהרי היא "כופרת בכל" - אף כשטוענת מכרתים למזונות - אינה נשבעת בנקיטת חפץ אלא 'שבועת היסט' בעלמא. 96 מזונות על-ידי בית-דין. 97 כדברי הברייאא ע"פ גירסת רבינו: "מי שהלך למדינת הים ואשתו

103 שאסר הנאת ממנו עליה אם תטעם מין פירות פלוני, אבל אם אמר לה הריני אוסר עליך מין פלוני לא אמר כלום, כי אין אדם יכול לאסור על חבירו אכילת פירות שאינם שלו (מגיד-משנה). 104 אם לא התיר נדרו. 105 כתובות עא, א. לדעת שמואל. 106 שהחריש ביום שמעו הנדר,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

8) רבינו מדבר בעניי שבִּישְׂרָאֵל, ואילו בעשירי הכל לפי עשרו כמבואר בסמוך ה"ה.

ג. ובכלל הפסות - שהיא חֵיב לָתֵן לָהּ כָּלִי בֵּיתָהּ, 16
ומדור⁹ שְׂוֹשְׁבֶתָהּ בּוֹ. ומה הן כָּלִי בֵּיתָהּ? מִטָּה 17
מִצֵּעַתָּה¹⁰, וּמִפֶּתַח¹¹ אוּ מִחֻצְתָּהּ לִישֹׁב עָלֶיהָ, וְכָלִי 18
אֲכִילָהּ וְשִׁתָּהּ, כְּגוֹן קִדְרָה וְקֶעֶרָה וְכוּס¹² וּבִקְבֹקֶץ 19
וְכִיּוֹצֵא בָהֶן. וְהַמְדֹּר? שְׂשׂוֹכֵר לָהּ בֵּית שֶׁל אֲרֻבָּע 20
אֲמוֹת עַל אֲרֻבָּע אֲמוֹת¹³, וְתֵהִי רִחְבָּהּ¹⁴ חֻצְתָּהּ לָהּ 21
כְּדֵי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ, וְיֵהִי לָהּ בֵּית הַכֶּסֶף חוּץ מִמֶּנּוּ. 22

9) בית דירה (כתובות קג.). 10) משנה, כתובות סד, ב.
[וה'מאירי' שם (עמ' 274) הביא בשם רבינו: "מטה מוצעת
לשכב [עליה]". וראה בפרק ל' מהל' שבת ה"ה, ובבבא-
מציעא קיג:]. 11) מצע גס כעין מחצלת של קנים.
12) "ירושלמי" שם. 13) כי אין בית פחות מארבע אמות
(סוכה ג:). 14) "רחבה" היא חצר שמאחורי הבית.

ד. וכן מחייבין אותו לָתֵן לָהּ תְּכֵשִׁיטִים, כְּגוֹן בִּגְדֵי 23
צְבָעוֹנִין לְהִקְיָהּ עַל רֹאשָׁהּ וּפְדֻתָּהּ¹⁵, וּפוֹדֶף¹⁶ 24
וְשָׂרָף¹⁷ וְכִיּוֹצֵא בָהּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִתְגַּנֵּה עָלָיו. 25

15) מצחה. 16) צבע כחול שהנשים צובעות בו את עפעפי
עיניהם. ככתוב (מלכים ב ט, ל): "ואיובל שמעה ותשם
בפוך עיניה". 17) צבע אדום ללחיה (רש"י לכתובות יז.).
והיוב תכשיטין מקורו שם מח, א: "מי שנשתטה בית-דין
נותנים . . . תכשיטין לאשתו".

ה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּעֵנֵי שְׂבִישְׂרָאֵל; אֲכָל 26
בְּעִשְׂרִי - הַכֹּל לִפְי עֲשָׂרוֹ¹⁸. וְאִפְלוּ הִיא רְאוּי לְקִנּוּת 27
לָהּ כָּלִי מִשִּׁי וּרְקִמָה וְכָלִי זָהָב - כּוֹפִין אוֹתוֹ וְנוֹתֵן. 28
וְכֵן הַמְדֹּר - לִפְי עֲשָׂרוֹ, וְהַתְּכֵשִׁיט וְכָלִי הַבֵּית - 29
הַכֹּל לִפְי עֲשָׂרוֹ. וְאִם קֶעֶרָה יָדוּ לָתֵן לָהּ אִפְלוּ בְּעֵנֵי 30
שְׂבִישְׂרָאֵל - כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא¹⁹, וְתֵהִי הַתְּכֵפָה 31
עָלָיו חֹב עַד שְׁנֵי עֲשָׂרִי. 32

18) שם סד, ב. 19) שם עז, א. וכמבואר לעיל פ"ב הי"א.
והרמ"ך תמה על זה, למה נכפנו להוציא, ובשאר חובות אין
כופין ללוה אם אין לו לפרוע, וטוב שתתגלגל האשה עמו
עד שירחמו עליהם מן השמים ('מעשה רוקח').

ו. וְלֹא הָאִשָּׁה בַּלְבָּד, אֲלֹא בָנִי וּבָנוֹתָיו הַקְטָנִים, 33
בָּנֵי שֵׁשׁ אוּ פָחוֹת - חֵיב לָתֵן לָהֶם פְּסוֹת הַמִּסְפָּקָת 34
לָהֶם²⁰, וְכָלִי תְּשֻׁמִּישׁ, וְהַמְדֹּר לְשֹׁפֶן בּוֹ. וְאִינוּ נֹתֵן 35
לָהֶם לִפְי עֲשָׂרוֹ, אֲלֹא כִּפִּי צָרְפֵן בַּלְבָּד. זֶה הַכֹּלֵל: 36
כָּל מִי שֵׁשׁ לוֹ עָלָיו מְזוֹנוֹת בֵּין בְּחֵיזוּ בֵּין אַחֵר 37
מוֹתוֹ²¹ - יֵשׁ לוֹ פְּסוֹת²² וְכָלִי בֵּית וְהַמְדֹּר; וְכָל שְׂפִית 38
דִּין מוֹכְרִין לְמְזוֹנוֹתָיו²³, כֶּף מוֹכְרִין לְכֶסֶתוֹ וְכָלִי 39
בֵּיתוֹ וְהַמְדֹּר. 40

20) כי כלל הוא: פרנסה (הלבשה) הרי היא כמזונות
(כתובות סח.). 21) כגון אשתו ובנותיו עד שתתארסנה.

ולא הפרו, וממילא הנדר קיים, מלשון הכתוב (במדבר ל, ח): "ושמע אשה ביום שמעו והחריש לה וקמו נדריה".
107) שאמרה הריני נזירה. 108) הבעל. 109) לפיכך
עליו לתת כתובתה, בלשון הגמרא (כתובות עא.): "הוא נתן
אצבע בין שיניה" להנשך, ועל כרחו ישלם לה כתובתה.
בדין זה לא הזכיר רבינו על המתנת שלושים יום, הואיל
וקיים לה ברצונו אין לצפות שיפר נדרו, כי אינו רשאי ואינו
זכאי לכך, ולפיכך ביום השני לשימעת נדרה, יוציא אם אינו
רוצה באשה נדרנית (שם). אלא שהר"ן העיר כי לפי סוגיית
הגמרא (שם): עליו להוציא אפילו אם ירצה לקיימה, שהיא
אומרת: "הואיל ולא הפר את נדרי, ודאי שונא אותי ואיני
יכולה עוד לדור עמו, שהרי לא נדר בשעת כעס, אלא
החריש לי מתוך ישוב הדעת, ודאי שנאה כבושה לו בלבו
עלי, ומה יש לי עוד להמתין".

פרק שלשה עשר

1) יבאר בו הכסות, הדירה וכלי הבית שחייב לאשתו ולבניו
ולבנותיו הקטנים, ואם הדיר אותה מלהתקטט. הרחיקו זה
את זה מקרוביהם, בעל שהתנגד לדירה מפני הפרוצים,
שלש ארצות לענין נשואין, ואם כופין אותה לצאת עם
בעלה למקום שירצה.

א. בְּמָה הַפְּסוֹת שֶׁהוּא חֵיב לָתֵן לָהּ? בִּגְדִים שֶׁל 1
חֲמִשִּׁים זָזוּ מִשְׁנֵה לְשָׁנָה, מִמִּטְבַּע אוֹתָן הַיָּמִים, 2
שֶׁנִּמְצְאוּ הַחֲמִשִּׁים - שֵׁשֶׁה דִּינָרִין וְרִבְעֵי דִּינָר כֶּסֶף². 3
נֹתֵנִן לָהּ חֲדָשִׁים בִּימֹת הַגְּשָׁמִים, וְלוֹבֶשֶׁת 4
בְּלֹאֲתֶיהָ³ בִּימֹת הַחֶמָּה⁴. וְהִשְׁחָקִים, וְהֵם מוֹתֵר 5
הַפְּסוֹת⁵ - הֲרִי הֵן שְׁלָה, כְּדֵי שֶׁתִּתְכַּסֶּה בָּהֶם בִּימֵי 6
נִדְתָּהּ⁶. וְנוֹתֵנִן לָהּ חֲגוּרָה לְמִתְנִיָּה וְכֶפֶה לְרֹאשָׁהּ 7
וּמִנְעָל מְמוּעָד לְמוּעָד. 8

2) טהור, כי מטבע של ימיהם היה שבעה חלקים נחושת
ואחד כסף, נמצא שדינר אותם הימים הוא אחד משמונה
דינרי הכסף, וחמשים דינרים פשוטים אינם אלא ששה
דינרי כסף ורבע. ראה לעיל פ"י ה"ח. 3) הבגדים
שנתיישנו. 4) כי בגדים חדשים מחממים יותר, ויפים לה
בימות הגשמים וקשים לה בימות החמה. 5) שבלתה
ונשתחקה. 6) שלא תתגנה על בעלה כשתלבש בימי
טהרתה בגדים שלבשה בימי נדתה (כתובות סד: סה:
וברש"י). 7) שם, במשנה. ואותו תנא ישב במקום הרים
שהנעליים בלות בהם מהר, והיא צריכה שלשה זוגות נעלים
לשנה, ומכוין ליתן לה מרגל לרגל כדי לשמחה ברגל (שם
סה:).

ב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּאוֹתָן הַיָּמִים וּבְאֶרֶץ 9
יִשְׂרָאֵל; אֲבָל בְּשָׂר זְמָנִים וּשְׂאָר הַמְּקוֹמוֹת - אֵין 10
הַדְּמִים עֲקָר. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁיֵּהִי שֵׁם הַבְּגָדִים בִּיקָר 11
הַרְבֵּה אוּ בְּזוֹל הַרְבֵּה. אֲלֹא הָעָקָר שְׂסוּמְכִין עָלָיו, 12
שֶׁמְחַיִּבִּין אוֹתוֹ לָתֵן לָהּ בִּגְדִים הָרְאוּיִים בִּימֹת 13
הַגְּשָׁמִים וּבִימֹת הַחֶמָּה, בְּפָחוֹת⁸ שְׁלוֹבֶשֶׁת כָּל אִשָּׁה 14
בְּעֵלֶת בֵּית שְׂבִיאָתָהּ הַמְּדִינָה. 15

28 שְׁעַל רֹאשָׁהּ בְּלֶבֶד, עַד שֶׁיְהִיָּה עָלֶיהָ רִדִּיד³⁸ הַחוּפָּה
29 אֶת כָּל גּוּפָהּ כְּמוֹ טָלִית - נוֹתֵן לָהּ בְּכָלֵל הַכְּסוּת
30 רִדִּיד³⁹ הַפְּחוּת מִכָּל הַרְדִּידִין. וְאִם הָיָה עֲשִׂיר - נוֹתֵן
31 לָהּ לְפִי עֲשָׂרוֹ. כְּדֵי שֶׁתַּעֲצֵא בּוֹ לְבֵית אַבִּיהָ אוֹ לְבֵית
32 הָאָבֶל אוֹ לְבֵית הַמִּשְׁתָּה⁴⁰. לְפִי שֶׁכָּל אִשָּׁה יֵשׁ לָהּ
33 לְצֵאת וּלְיָלֵף לְבֵית אַבִּיהָ לְבָקְרוֹ, וּלְבֵית הָאָבֶל וּלְבֵית
34 הַמִּשְׁתָּה לְגַמֵּל חֶסֶד לְרַעוּתָהּ אוֹ לְקְרוֹבוּתָהּ, כְּדֵי
35 שֶׁיּוּבֹאוּ הֵם לָהּ⁴¹, שְׂאִינָהּ בְּבֵית הַסֹּהֵר עַד שֶׁלֹּא תַעֲצֵא
36 וְלֹא תְּבֹא. אֲבָל גִּנְאִי הוּא לְאִשָּׁה שֶׁתְּהִיָּה יוֹצֵאָה
37 תְּמִיד, פֶּעַם בַּחוּץ פֶּעַם בְּרַחוּבוֹת. וְיֵשׁ לַפֶּעַל לְמַנֵּעַ
38 אֶשְׁתּוֹ מִזֶּה, וְלֹא יִנְיַחָהּ לְצֵאת אֲלָא כְּמוֹ פֶּעַם אַחַת
39 בַּחֲדָשׁ אוֹ כְּמוֹ פְּעָמִים בַּחֲדָשׁ, לְפִי הַצִּדֻק⁴². שְׂאִין
40 יִפִּי לְאִשָּׁה אֲלָא לִישָׁב בְּזוּיָהּ בֵּיתָהּ⁴³, שֶׁקֶד כְּתוּב:
41 כָּל כְּבוֹדָהּ בַּת מָלָךְ פְּנִימָה⁴⁴.

38) צע"ה, כלשון הכתוב (ישעיה ג, כג): "והצניפות והרדידים". וראה להלן פכ"ד הי"ב, ובהל' סוטה פ"ג ה"ה. (39) אע"פ שבבית אינה לובשת רדיד, הואיל והיא יוצאת בו לשוק כמנהג המקום, חייב ליתנו לה. (40) כתובות ע"א, ב. (41) שם ע"ב, א: "למחר היא מתה ואין כל בריה סופדה". היה רבי מאיר אומר: "והחי יתן אל לבו" - דברים של מיתה, אם ספד - יספדוהו. אם ליהוה - ילווהו וכו' (שם). (42) ובמדרש רבה (בראשית פרשה ח) אמרו: "וכבשוה" - וכבשה כתוב. האיש כובש את אשתו שלא תצא לשוק, שכל אשה שיוצאה לשוק סופה להכשל, מדינה שנאמר בה: "ותצא דינה" ולבסוף נכשלה. וב"ספרי" פרשת כי-תצא אות רמב, דרשו על הפסוק: "ומצאה איש בעיר" - "אילו לא יצאת בעיר, לא היה מסתקף לה. מגיד שפירצה קוראת לגנב". (43) ובילקוט שמעוני (תהלים קכח, ד) דרשו על הפסוק: אשתך כגפן פוריה. אימתי אשתך כגפן פוריה - כשהיא צנועה בירכתי ביתך". (44) יבמות עז, א.

יב. המדיר את אשתו שלא תלך לבית אביה - בזמן שהיא⁴⁵ עמה בעיר, חדש אחד - ממתינין⁴⁶ לו, שנים⁴⁷ - יוציא ויתן כתובה⁴⁸; ובזמן שהיא בעיר אחרת: רגל אחד - ממתינין⁴⁹ לו, שנים - יוציא ויתן כתובה⁵⁰.

45) אביה. 46) אולי יתיר את נדרו. 47) יום אחד בחודש השני נחשב כשני חדשים. 48) יותר מחודש אינה יכולה להעמיד עצמה שלא ללכת לבית אביה (כתובות ע"א:). 49) דרך הבת ללכת לבית אביה ברגלים. 50) שם.

יג. המדיר את אשתו שלא תלך לבית האב⁵¹ או לבית המשתה - או יתיר את נדרו⁵² או יוציא⁵³ ויתן כתובה; שזהו כמי שאסרה בבית הסהר ונעל בפניה⁵⁴. ואם היה טוען מפני בני אדם פרוצים⁵⁵ שיש באותו בית האב או בבית המשתה, והחזקו שם פרוצים - שומעין לו⁵⁶.

51) שאמר לה: אם תלכי לבית האב, תיאסר הנאת ממוני

22) "ירושלמי" כתובות פ"ב ה"א: "ומתכסיין בכסותיה". והשווה לקמן פ"ט, הי"א. 23) למעלה פ"ב ה"טז.

1 ז. האשה שהלך בעלה, ופסקו לה בית דין מזונות וכתובות וכלי בית ושכר מדור - אין פוסקין לה תכשיט, שהרי אין לה בעל שתתקשט לו²⁴; אבל מי שגשתטה בעלה או שנתחרש - פוסקין לה תכשיט²⁵. ודין הבעל עם אשתו בטענת הכסות והפלים ושכר המדור - כדינם בטענת המזונות. אם אמר הוא: נתתי, והיא אומרת: לא נתת - דין אחד לכל²⁶.

24) כתובות מח, א. 25) שם, כי אומדים דעתו אילו היה בריא לא היה רוצה שתתנוול אשתו. אבל בהלך, הואיל ויצא לדעת היה לו לצוות, ומתוך שלא צוה - גילה שאין רצונו בכך (רש"י שם). 26) כמבואר לעיל פ"ב, ה"כ"א-כב.

9 ח. המדיר את אשתו שלא תתקשט באחד מכל המינין²⁷ - בעניות²⁸: שנה אחת - יקיים, יתר על כן - או יתיר את נדרו או יוציא ויתן כתובה²⁹; ובעשרות: שלשים יום - יקיים³⁰, יתר על כן - יתיר את נדרו או יוציא ויתן כתובה.

27) שאמר לה: אם תתקשטי, תהא הנאת ממוני אסורה עליך. כי אחרת - אין הוא יכול לאסרה להתקשט, כמבואר למעלה בפ"ב ה"ד. 28) שאין מרבות להתקשט. 29) כתובות ע"א, ב. 30) שם: "שכן אשה חשובה נהנית מריח קישוטיה שלושים יום".

14 ט. הדירה שלא תלך למרחץ: בכרפים³¹ - שבת אחת, בכפרים שתי שבתות³². שלא תנעל מנעל: בכפרים - שלשה ימים, ובכרפים - מעת לעת³³. יתר על זה - יתיר את נדרו או יוציא ויתן כתובה.

31) בערים גדולות שמנהגן להתרחץ תכופות. 32) "ירושלמי" כתובות פ"ז, ה"ד. 33) שם.

18 י. הדירה שלא תשאול ולא תשאיל מכלי הבית שדרוך כל השכנות לשאל אותן ולהשאילן, כגון נפה וכברה³⁴, רחים ותנור וכיוצא בהם - יתיר את נדרו או יוציא ויתן כתובה, מפני שמשיאה³⁵ שם רע בשכנותיה³⁶. וכן היא שגדרה שלא תשאול ולא תשאיל נפה וכברה ורחים ותנור וכיוצא בהם, ושלא תארג בגדים נאים לפנים, במקום שדרוך לארג אותם לפנים - תצא בלא כתובה, מפני שמשיאותו שם רע בשכנותו שהוא פילי³⁷.

34) נפה לקמח, וכברה - לנקות התבואה (רבינו בפיורשו למשנה שביעית פ"ה, מ"ט). 35) כלומר, מביא עליה. 36) שהיא קמצנית (כתובות ע"ב). 37) שם. כלי - קמצן. מלשון הכתוב (ישעיה לב, ה) "ולכלי לא יאמר שוע".

27 יא. מקום שדרוך שלא תצא אשה לשוק בכפה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חומה (רבינו בפי"מ לכתובות פ"ג מ"י). (65) שבארץ ישראל. (66) כתובות קי, א.

יז. איש שהיה מארץ מן הארצות, ונשא אשה בארץ אחרת - כופין אותה ויוצאה עמו לארצו, או תצא בלא כתובה; שעל מנת כן נשאה, אף-על-פי שלא פרש⁶⁷. אבל הנושא אשה באחת מן הארצות, והיא⁶⁸ מאנשי אותה הארץ - אינו יכול להוציאה לארץ אחרת; אבל מוציאה ממדינה למדינה ומכפר לכפר באותה הארץ. ואינו יכול להוציאה ממדינה לכפר, ולא מכפר למדינה; שיש דברים שישביח המדינה טובה להם, ויש דברים שישביח הכפרים טובה להם⁶⁹.

(67) תוספתא כתובות פ"ב, יא. (68) בכת"י תימן: "והוא". וכן הוא בשולחן ערוך אהע"ז סי' עה ס"א. (69) כתובות קי, ב.

יח. וכשמוציאה ממדינה למדינה ומכפר לכפר באותה הארץ - אינו יכול להוציאה מנה היפה לנה הרע, ולא מרע ליפה⁷⁰; מפני שהיא צריכה להטפל⁷¹ ולבדק עצמה בנה היפה, כדי שלא תהיה בו קלה⁷² וכעורה. וכן לא יוציאה ממקום שרבו ישראל למקום שרבו עפ"ם⁷³. ובכל מקום⁷⁴ מוציאים ממקום שרבו עפ"ם למקום שרבו ישראל.

(70) נוף יפה ומקום נאה, ולא נתכוין רבינו לדירה יפה, שאם כן היה לו לומר אפילו באותה עיר לא יוציאה, מבית רע לבית יפה ('מעשה רוקח'). (71) להשתדל ולטפל בעצמה. (72) נקלה ובלתי חשובה, ובכתובות קי, שנינו: "שהנה היפה בודק". ומפרש רש"י: בודק את הגוף למי שבא מנה רע, ומתוך כך חללים באים עליו. וכן אמר שמואל (שם): "שינוי וסת (אפילו לטובה) - תחילת חולי מעיים". (73) אפילו מכפר לכפר (תוספתא שם). (74) אפילו מנה היפה לנה הרע.

יט. במה דברים אמורים? מחוצה לארץ לחוצה לארץ, או מארץ ישראל לארץ ישראל; אבל מחוצה לארץ לארץ ישראל - כופין אותה לעלות. אפילו מנה היפה לנה הרע, ואפילו ממקום שרבו ישראל למקום שרבו עפ"ם - מעלין⁷⁶. ואין מוציאים מארץ ישראל לחוצה לארץ, ואפילו מנה הרע לנה היפה, [ואפילו ממקום] שרבו עפ"ם למקום שרבו ישראל.

(75) שיש לחלק בין מדינה לעיר, ובין נה יפה לרע, או בין רוב ישראל לרוב גויים. (76) כתובות קי, ב. ובתוספתא שם. ובהל' מלכים פ"ה ה"ב, כתב רבינו: "לעולם ידור אדם בארץ ישראל אפילו בעיר שרובה גויים, ואל ידור בחוץ לארץ ואפילו בעיר שרובה ישראל, שכל היוצא לחוץ לארץ כאילו עובד עבודה זרה" (ומקורו מדברי הגמרא בכתובות שם).

כ. אמר האיש לעלות לארץ ישראל, והיא אינה

עליך. (52) בתוך שלושים יום, כדין המדיר את אשתו מליהנות לו שממתינים לו שלושים יום, כמבואר לעיל פ"ב הכ"ג. (53) לאחר שלושים יום, כדברי רבינו למעלה פ"ב שם (מגיד-משנה). (54) כתובות עא, ב. (55) שאינם מרחיקים את עצמם מעריות. (56) שם עב, א.

יד. האומר לאשתו: אין רצוני שיבואו לביתי אביך ואמך, אחיך ואחיותיך - שומעין לו. ותהיה היא הולכת להם כשיאירע להם דבר, ותלך לבית אביה פעם בחדש ובכל רגל ורגל; ולא יכנסו הם לה אלא אם ארע לה דבר, כגון חלי או לדה. שאין כופין את האדם שיכנסו אחרים ברשותו⁵⁷. וכן היא שאמרה: אין רצוני שיכנסו אצלי אמך ואחיותיך, ואיני שוכנת עמהם בחצר אחת, מפני שמרעין לי ומצריין לי - שומעין לה; שאין כופין את האדם שישבו⁵⁸ אחרים עמו ברשותו⁵⁹.

(57) כן כתבו הגאונים (מגיד-משנה). ומקורו במשנה (כתובות עא:): "ואם היה טוען משום דבר אחר - רשאי" (הגר"א באבן-העזר סי' עד ס"ק ג). (58) פתח ב"כניסה" - שיכנסו אצלי, וסיים ב"שיבה", כי כך דרכן של נשים הנכנסות לזמן מה ומתעכבות שעות מרובות ('מעשה רוקח'). (59) תשובת הרי"ף סימן טו. והראב"ד טוען: אימתי בזמן שהן באות בגבולה, אבל אם היא באה לגבולן אין מוציאים אותן בשבילה, אע"פ שהמדור שלו הוא הואיל ובעלה רוצה בשיבתן, אבל מבקשים מהן שלא יצערו אותה בשיבתן. וכנגד זה סובר המגיד משנה: אין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת, ואם נראה לבית-דין שהן גורמות לה קטטה עם בעלה - הדין עמה, ובאהע"ז סי' עד סעיף י, מסכם הרמ"א: ונוהגים להושיב עמהם איש או אשה נאמנים לדור עמהם עד שיתברר עלידי מי נתגלגל הריב והקטטה.

טו. האיש שאמר: איני דר במדור זה, מפני שבני אדם רעים או פרוצים או עפ"ם בשכונתי ואני מתירא מהם - שומעין לו, ואף-על-פי שלא החזקו בפריצות, שפך צוץ חכמים⁶⁰: הרחק משכן רע. ואפילו היה המדור שלה - מוציאים אותה ממנו, ושוכן בין בני אדם פשרים⁶¹. וכן היא שאמרה כן, אף-על-פי שהוא אומר: אני איני מקפיד עליהם - שומעין לה, מפני שהיא אומרת: אין רצוני שניצא עלי שם רע בשכנות אלו.

(60) אבות פ"א, מ"ז. (61) השווה דברי רבינו הל' דעות פ"ו, ה"א.

טז. כל הישוב ארצות ארצות הוא⁶², כגון ארץ כנען וארץ מצרים וארץ תימן וארץ פוש וארץ שניערי⁶³ וכיוצא בהן. וכל ארץ וארץ - ממדינות⁶⁴ וכפרים. וערי ישראל⁶⁵ לענן נשואין שלש ארצות היות⁶⁶: יהודה, ועבר הירדן, והגליל.

(62) חלוק לארצות. (63) בכל. (64) ערים גדולות ומוקפות

הגמלים ממקום רחוק. (6) פורשים לים הגדול ולקצווי ארץ.
 ב. ישי לאשה לעבב על בעלה שלא יצא לסחורה
 אלא למקום קרוב, שלא ימנע מעונתה ולא יצא
 אלא ברשותה. וכן יש לה למנעו לצאת ממלאכה
 שעונתה קרובה למלאכה שעונתה רחוקה, כגון
 חמר שבקש להעשות גמל, או גמל להעשות מלח.⁸
 ותלמידי חכמים יוצאין לתלמוד תורה שלא ברשות
 נשותיהן שמים ושלש שנים. וכן רף וענג שנעשה
 תלמיד חכם - אין אשתו יכולה לעבב.

(7) יכולה. (8) ואף על פי שהמלאכה השנייה מפרנסת יותר,
 כי "רוצה אשה בקב ותיפלות (להיות בעלה עימה) מעשרה
 קבים ופרישות".

ג. נושא אדם כמה נשים, אפלו מאה, בין בבית אחת
 בין בזו אחר זו, ואין אשתו יכולה לעבב. והוא,
 שיהיה יכול לתן שאר כסות ועונה כראוי לכל אחת
 ואחת. ואינו יכול לכף אותן לשפן בחצר אחת, אלא
 כל אחת ואחת לעצמה.¹⁰

(9) "ובמקום שנהגו שלא לישא אלא אשה אחת אינו רשאי
 לישא אשה אחרת על אשתו" ואחרי תקנת "חרם דרבינו
 גרשום" אסור לישא אשה שנייה אפילו אם הראשונה
 מסכימה. (10) כדי שלא יתקנאו זו בזו.

ד. וכמה היא עונתה? לפי מנין.¹¹ ביצד? פועל¹²
 שהיו לו שתי נשים - יש לזו עונה אחת בשבת, ויש
 לזו עונה אחת בשבת.¹³ היו לו ארבע נשים - נמצא
 עונת כל אחת מהן פעם אחת בשתי שבתות.¹⁴ וכן
 אם היה מלח ויש לו ארבע נשים - תהיה עונת כל
 אחת מהן פעם אחת בשתי שנים. לפיכך¹⁵ צונו
 חכמים, שלא ישא אדם¹⁶ יותר על ארבע נשים,
 אף-על-פי שיש לו ממון הרבה, כדי שתגיע להן
 עונה פעם אחת בחודש.¹⁷

(11) לפי מספר הנשים. (12) שמלאכתו בעיר ועונתו פעמים
 בשבוע. (13) ואף על פי שעונתה מתמעטת, הואיל והמנהג
 במקום לישא עוד נשים הרי זה כאילו התנה עימה ליקח
 עוד נשים. (14) כי העונה שקבעו חכמים אינה לאשה אחת
 אלא שהאיש לא ימנע מלפרות ולרבות פחות מהזמן
 שקבעו לו. (15) הואיל ועונתן לפי מנין. (16) המתנהג
 כתלמיד חכם שעונתו פעם בשבוע. (17) אבל הענוגים
 הבטלים ממלאכתם שעונתם בכל לילה יכולים לישא יותר
 מארבע נשים.

ה. המדיר את אשתו שתאמר לאחרים מה שאמר
 לה או מה שאמרה לו מדברי שחוק וקלות ראש
 שמדבר אדם עם אשתו על עסקי תשמיש - הרי זה
 יוציא ויתן כתובה; שאין זו יכולה להעז פניה ולומר
 לאחרים דברי קלון. וכן אם הדירה שתהיה פועלת

רוצה - תצא בלא כתובה.⁷⁷ אמרה היא לעלות, והוא
 אינו רוצה - יוציא ויתן כתובה. והוא הדין לכל
 מקום מארץ ישראל עם ירושלים. שהכל⁷⁸ מעלין
 לארץ ישראל.⁷⁹ ואין הכל מוציאין משם; הכל
 מעלין לירושלים.⁸⁰ ואין הכל מוציאין משם.

(77) כתובות, שם. ומה שכתבו ב'תוספות' שם בשם רבינו
 חיים: "שעכשיו אין מצוה לדור בא"י כי יש כמה מצוות
 התלויות בארץ, וכמה עונשים שאין אנו יכולים ליהרר מהם
 ולעמוד עליהם" כבר העיר רבי יוסף טראני (מהרי"ט)
 בתשובותיו סימן כח, שאיזה תלמיד טועה כתב הדברים על
 שם ה'תוספות', ואין לסמוך עליהן, וראה ב'פתחי תשובה'
 לאהע"ז סי' עה ס"ק ז', ובשו"ע שם סעיף ה'. (78) אחד
 האנשים ואחד הנשים (כתובות, שם). (79) "מחרימים
 בשם על כל מי שעושה זה בדרך עלילה על אשתו שלא
 לעשותו זולתי ללכת להתברך בארץ ישראל לא זולת זה
 ויענה הבעל אמן, ואז יכריחו האשה ללכת עמו". מדברי
 תשובת רבינו, וראה בתשובת רבינו בסוף הספר.
 (80) ב'מרדכי' סוף מסכת כתובות, הביא דעת רבינו מאיר:
 שרק בזמן שבית המקדש היה קיים - יש מצוה לדור
 בירושלים יותר מבשאר הארץ, אבל בזמן הזה אין חילוק
 בין ירושלים לשאר א"י. וכנהגת מהר"ם מטיקטין שם:
 "שבעונותינו אין שם היום מעלות לקדושה, ואין הוא יכול
 לדחותה מקדושה לקדושה. . . והרי עתה כולן שווין
 למצוה, ירושלים ושאר א"י."

יום שישי י"ט תשרי ה'תש"פ

פרק ארבעה עשר

(1) כלולים בו דיני עונה, ואם יכולה לעכבו שלא יעזוב ביתו,
 דין תלמידים היוצאים ללמוד, אם יכולה האשה לעכב שלא
 ישא בעלה אשה אחרת, שלא ישא אדם יותר מארבע נשים,
 המדיר אשתו מחיי משפחה, דיני מורדת או מורד, פדיונה
 וקבורתה.

א. עונה האמורה בתורה² - לכל איש ואיש כפי
 פחו ויכפי מלאכתו. ביצד? בני אדם הבריאים
 והרפים והענגים³, שאין להם מלאכה שמכשלת
 פחו, אלא אוכלין ושותין ויושבים בבתיהן - עונתן
 בכל לילה. הפועלין, כגון החיטין והאורגין
 והבונים ויוצאי בהן, אם היתה מלאכתן בעיר -
 עונתן פעמים בשבת, ואם היתה מלאכתן בעיר
 אחרת - עונתן פעם אחת בשבת. החמרים⁴ - פעם
 אחת בשבת. והגמלים⁵ - אחת לשלשים יום.
 והמלחין⁶ - אחת לששה חדשים. תלמידי חכמים -
 עונתן פעם אחת בשבת, מפני שתלמוד תורה מתיש
 פחו. ודרך תלמידי חכמים לשמש משתן מלילי
 שבת ללילי שבת.

(2) חיי אישות. (3) מפונקים. (4) מוליכים תבואה על
 חמורים מכפרים לשוק שבעיר. (5) מביאים סחורות על

או מפני שקללני, או מפני שעשה עמי מריבה,
וכיוצא בדברים אלו - שולחים לה מבית דין
ואומרים לה: הוי יודעת, שאם את עומדת במרדך
- אפלו כתבתך מאה מנה, הפסדת אותה. ואחר כך
מכריזין עליה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות בכל
יום, ארבע שבתות זו אחר זו, ואומרים: פלונית
מרדה על בעלה.

י. ואחר ההכרזה שולחין לה בית דין פעם שנייה
ואומרים לה: אם את עומדת במרדך, הפסדת
כתבתך. אם עמדה במרדה ולא חזרה - נמלכין בה,
ותאבד כתבתה, ולא יהיה לה כתבה כלל. ואין
נותנין לה גט עד שנים עשר חדש, ואין לה מזונות
כל שנים עשר חדש. ואם מתה קדם הגט - בעלה
יורשה.

יא. פסדר הזה עושין לה אם מרדה כדי לצערו.
ואפלו היתה נדה או חולה, שאינה ראויה לתשמיש.
ואפלו היה בעלה מלח, שעונתו לששה חדשים.
ואפלו יש לו אשה אחרת.

יב. וכן ארוסה שהגיע זמנה להנשא, ומרדה כדי
לצערו ולא נשאת - הרי זו מורדת מתשמיש. וכן
יבמה שלא רצתה להתיבם כדי לצערו, פסדר הזה
עושין לה.

יג. המורדת הזאת, כשהיא יוצאת אחר שנים עשר
חדש בלא כתבה, תחזיר כל דבר שהוא של בעל.
אבל נכסים שהכניסה לו ובלאותיהן גזמים, אם
תפסה - אין מוציאם מידה, ואם תפסן הבעל - אין
מוציאין מידו. וכן כל מה שאבד מנכסיה שקבל
הבעל אחריותו עליו, אינו משלם לה כלום. זה הוא
דין הגמרא במורדת.

יד. ואמרו הגאונים, שיש להם בבבל מנהגות
אחרות במורדת. ולא פשטו אותן המנהגות ברב
ישראל, ורבים וגדולים חולקין עליהם ברב
המקומות. וכדין הגמרא ראוי לתפס ולדון.

טו. המורד על אשתו ואמר: הריני זן ומפרנס
אותה, אבל איני בא עליה מפני ששנאתיה -
מוסיפין לה על כתבתה משקל שש ושלושים
שעורות של כסף בכל שבת ושבת. וישב ולא ישמש
כל זמן שתראה היא לישב. ואף-על-פי שכתבתה
הולכת ונוספת, הרי הוא עובר בלא תעשה,
שנאמר: לא יגרע. שאם שנאה - ישלחה, אבל
לענות - אסור. ולמה לא ילקה על לאו זה? מפני
שאין בו מעשה.

בעת תשמיש שלא תתעבר, או שהדירה שתעשה
מעשה שוטים ודברים שאין בהן ממש אלא כשטות
- הרי זה יוציא ויתן כתבה.

ו. המדיר את אשתו מתשמיש המטה: שבת אחת¹⁸
- ממתנין לו¹⁹, יתר על כן - יוציא ויתן כתבה או
יפר נדרו. אפלו היה מלח, שעונתו לששה חדשים;
שפיין שנדר - הרי צערה ונתיאשה. וכיצד מדירה?
אם אמר לה: תשמישי אסור עליך, או שנשבע שלא
ישמש מטתי - לא נדר כלום, ואם נשבע - נשבע
לשוא, מפני שהוא משעבד לה²⁰. אמר לה: הנאת
תשמישך אסורה עלי²¹ - הרי זה נדר, ואסור
לשמש; שאין מאכילין לאדם דבר האסור²².

(18) שבוע אחד. (19) שמה יתיר את נדרו. (20) מן התורה.
והנדר והשבועה אינם יכולים להפקיע שעבוד זה. (21) כאן
לא אסר הנאת תשמישו עליה אלא להיפך: הנאת תשמישה
עליו. (22) ושעבודו בטל מאליו כיוון שאסור הוא.

ז. אסור לאדם למנע אשתו מעונתה. ואם עבר ומנע
כדי לצערה - עבר בלא תעשה שבתורה, שנאמר:
שארה כסותה ועונתה לא יגרע. ואם חלה או תשש
פחו ואינו יכול לבעל - ימתין ששה חדשים שמה
יבריא, שאין לך עונה גדולה מזו²³, ואחר כך או
יטל ממנה רשות או יוציא ויתן כתבה.

(23) זוהי העונה הרחוקה ביותר הנוהגת במלח.

ח. האשה שמנעה בעלה מתשמיש המטה, היא
הנקראת מורדת. ושולחין אותה מפני מה מרדה.
אם אמרה: מאסתיהו ואיני יכולה להפעל לו
מדעתי²⁴ - כופין אותו לשעתו²⁵ לגרשה, לפי שאינה
כשבויה שתבעל לשנוא לה. ותצא בלא כתבה
כלל²⁶. ותטל בלאותיה²⁷ הקימין - בין מנכסים
שהכניסה לבעלה ונתחייב באחריותו²⁸, בין מנכסי
מלוג שלא נתחייב באחריותו²⁹. ואינה נוטלת בשל
בעל כלום. ואפלו מנעל שברגליה ומטפחת
שבראשה שלקחן לה, פושטת ונותנת לו. וכל מה
שנתן לה מתנה מחזרת אותו, שלא נתן לה על מנת
שתטל ותצא.

(24) מרצוני. (25) מיד, ללא כל שהיות ודחיות. (26) כי
במורה זה ביטלה תנאי האישות שקבעו לה חכמים.
(27) בגדים שבלו או נשחקו מרוב שימוש. והוא הדין לשאר
נכסים שנפחתו מרוב שימוש. (28) ונקראים: "נכסי צאן
ברזל". (29) אלא הרי הם ברשות האשה אם פחתו - פחתו
לה, אם הותירו - הותירו לה. מלוג - על שם שהבעל אוכל
פירות אותם נכסים ומולג אותם כמליגת התרנגולים.

ט. ואם מרדה מתחת בעלה כדי לצערו, ואמרה:
הריני מצערת אותו בכך מפני שעשה לי כך וכך,

על דמיה, אלא כמה שהיא שנה⁴¹ כשאר
השבועות⁴². היו דמיה יותר על כדי כתבתה, ואמר:
הריני מגרשה, וזו כתבתה, ותלך ותפדה את עצמה
- אין שומעין לו, אלא כופין אותו ופודה אותה.
אפלו היו דמיה עד עשרה בכתבתה, ואפלו אין לו
אלא כדי פדיונה. כמה דברים אמורים? בפעם
ראשונה; אבל אם פדאה ונשפית פעם שניה, ורצה
לגרשה - הרי זה מגרשה ונותן כתבה, והיא תפדה
את עצמה⁴³.

(41) כשפחה העומדת להימכר בשוק. (42) שאין פודים
אותו יותר מכדי שוויין מפני תקון העולם שלא יהיו
האויבים רודפים אחריהן לשבותן. (43) פדיון אחד תקנו
לה חכמים ולא שניים.

כ. מי שנשפית אשתו והוא במדינת הים - בית דין
יורדין לנכסיו⁴⁴ ומוכרין בהכרזה⁴⁵, ופודין אותה
בדרך שהבצל פודה.

(44) על כל תנאי בית דין שבכתובתה מוכרין.
(45) שמכריזים על מכירה פומבית עד שיפסקו המוסיפים.

כא. המדיר את אשתו נדר שהיא חייב בגללו
לגרשה ולתן כתבה, ונשפית אחר שהדינה - אינו
חייב לפדותה; שמשעה שהדינה נתחייב לגרשה
ולתן לה כתבה.

כב. האשה שהיתה אסורה על בעלה מאסורי
לאוין⁴⁶, ונשפית - אינו חייב לפדותה, אלא נותן לה
כתבתה והיא תפדה את עצמה. והלא השבועה
אסורה לכהן והרי הוא פודה אותה? מפני שלא
היתה אסורה מקדם, ואסור השבועה הוא שגרם
לה⁴⁷.

(46) כגון אלמנה לכהן גדול, גרושה לכהן הדיוט, או ממזרת
לישראל וכן גרושתו אחר שנשאת לאחר. (47) "כל
שאיסור שבייה גורם לה חייב לפדותה, איסור דבר אחר
(כגון אלו שמנינו בהערה הקודמת) גורם לה אינו חייב
לפדותה".

כג. מתה אשתו - חייב בקבורתה, ולעשות לה מספד
וקנינים⁴⁸ בדרך כל המדינה. ואפלו עני שבשיראל
לא יפחתו לו משני חילוקין⁴⁹ ומקוננות⁵⁰. אם היה
עשיר - הפל לפי כבודו. ואם היה פבודה יותר
מפבודו - קוברין אותה לפי פבודה; שהאשה עולה
עם בעלה, ואינה יורדת אפלו לאחר מיתה.

(48) שירי אבל ויגון על ידי מקוננת. (49) כלי ניגון חלולים
שקולם מעורר בכי. (50) אשה מקוננת בקול דברי הספר.

כד. לא רצה לקבר את אשתו, ועמד אחד מדעת
עצמו וקברה - מוציאין מבעלה על פרחו ונותנין
לזה, כדי שלא תהיה זו משלכת לכלבים. היה

טז. איש ואשתו שפאו לבית דין, הוא אומר: זו
מורדת מתשמיש, והיא אומרת: לא פי, אלא בדרך
כל הארץ אני עמו; וכן אם טענה היא ואמרה
שהוא מורד מתשמיש, והוא אומר: לא פי, אלא
בדרך כל הארץ אני עמה - מחרימין בתחלה על מי
שהוא מורד ולא יודה בבית דין, ואחר כך, אם לא
הודו, אומרין להם: התיחדו³⁰ בפני עדים. נתיחדו,
ועדין הם טוענין³¹ - מבקשין מן הנטען ועושין
פשרה פני פת הדין³². אבל לבעל בפני בני אדם אי
אפשר, לפי שאסור לבעל בפני כל ברה.

(30) לשם ביאה. (31) שאחד מורד על השני מתשמיש.
(32) "השמים ביני לבינך יעשו דרך בקשה" ופירשו
בירושלמי: שהאשה טוענת "כשם שהשמים רחוקים מעל
הארץ כן אשה זו הורחקה מבעלה". יעשו דרך בקשה -
"יעשו סעודה והם מתרגלים לבוא דרך סעודה". וסובר
רבינו "דרך בקשה" - הכוונה לפשרה, ועשיית סעודה היא
אחת מדרכי הפשרה. ורבינו בפירוש המשנה אומר: דרך
בקשה - שתתפייס, אין כופין על הגירושין וגם אין מכריחין
שתישאר עימו ואין דנים אותה דין מורדת על בעלה אלא
מאריכים העניין וממצעים ביניהם על דרך השלום, ואין
פוסקים ביניהם דין עד שיתרצו שניהם על מה שיתרצו.

יז. האשה שחלתה - חייב לרפאת אותה עד
שתבריא. ראה שהחלי ארץ ויפסיד ממון הרבה
לרפואה, ואמר לה: הרי כתבתיה³³ מנחת, או רפאי
עצמך מכתבתיה או הריני מגרשך ונותן כתבה
והולך - שומעין לו³⁴. ואין ראוי לעשות כן, מפני
דרך ארץ³⁵.

(33) כסף כתובתך. (34) ובזמן הזה שאין מגרשים בעל
כורחה, משום חרם דרבינו גרשום, וודאי שמחוייב
לרפאותה ואינו מועיל מה שנותן לה גיטה וכתובתה.
(35) שנינו: "ושלחתה לנפשה" - שאם הייתה (אשת יפת
תואר) חולה ימתין לה עד שתבריא, קל וחומר לבנות
ישראל שהן קדושות וטהורות".

יח. נשפית³⁶ - חייב לפדותה. ואם היה פהן, שפכר
נאסרה עליו³⁷ - פודה אותה³⁸ ומחזירה לבית אביה.
אפלו היה בעיר אחרת - מטפל לה עד שמחזירה
למדינתה. ומגרשה ונותן לה כל כתבתה. היה בעלה
ישראל, שהשבועה מתרת לו³⁹, מחזירה לו לאשה
כמו שהיתה. ואם רצה אחר כך, מגרשה⁴⁰ ונותן לה
כתבתה.

(36) בין הגויים. (37) כי אשת כהן אפילו נאנסה אסורה
לבעלה. (38) שלא תיטמע בין הגויים. (39) כי אפילו
נבעלה בשבי, אשת ישראל שנאנסה מותרת לבעלה.
(40) שרוצה להחמיר על עצמו אולי נבעלה ברצון, או שהיא
מאוסה עליו אפילו כשנאנסה. וכיום שאין מגרשים בעל
כורחה, אינו יכול לגרשה.

יט. אין מחיבין את הבעל לפדות את אשתו יותר

- 1 במדינה אחרת פשמה אשתו - בית דין יורדין
2 לנכסיו ומוכרין בלא הכרזה⁵¹, וקוברין אותה לפי
3 ממון הפעל ולפי פבורו או לפי פבורה⁵².

6 יבמות, שם: שנאמר (בראשית א, כח): "פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה" - "איש דרכו לכבוש [את הארץ], ואין אשה דרכה לכבוש [את הארץ]". (7) משמלאו לו י"ז שנה ונכנס לשנתו ה"ח. וכמו ששינו (אבות פ"ה מכ"א): "בן שמונה-עשרה לחופה". ולדעת ה'מגיד משנה' הנוסחה האמיתית היא הכתובה בקצת ספרים "מבן שמונה-עשרה". (8) קידושין כט, ב: "עד עשרים שנה יושב הקב"ה ומצפה לאדם מתי ישא אשה, כיון שהגיע עשרים ולא נשא, אומר: תיפח עצמותיו". (9) שם. (10) ברכות יא, א. (11) השקולה כנגד כל המצוות. וראה ה' תלמוד תורה פ"ג ה"ג. [ואף-על-פי שלא פטרו את העוסק בתלמוד תורה ממצוה שאי-אפשר לעשותה על-ידי אחרים (מועד קטן ט). ולא אמרו בזה: "עוסק במצוה פטור מ המצוה". משום שכל עיקר תלמוד תורה הוא "לשמוך ולעשות" (וראה 'מאירי' שם עמוד מז) - מצות פריה ורביה אף-על-פי שאי-אפשר לעשותה על ידי אחרים, אינה בכלל זה, שהרי אינה מצוה עוברת ואפשר לקיימה אחר כך. וראה בשיטת רבינו ירדיה, למועד קטן שם עמ' סח].

- 18 ג. מי שחשקה נפשו בתורה תמיד ושוטה¹² בה כפן
19 עזאי¹³, ודבק בה כל ימיו ולא נשא אשה - אין פירו
20 עון. והוא, שלא יהיה יצרו מתגבר עליו; אבל אם
21 יהיה יצרו מתגבר עליו - חייב לשא אשה, ואפלו היו
22 לו בנים, שמה יבוא לידי הרהור¹⁴.

12 עוסק בה תמיד, מלשון הכתוב (משלי ה, יט): "באהבתה תשגה תמיד". ורבי משה הדרשן (הובא ברש"י שם) אומר: שבערבית, שגיה - פירושה עסק. ורבותינו פירשו, לשון משנה כמשמעו, בעבור אהבת התורה הוא שוגג בשאר עסקיו ומסיח דעתו מהם, כמו שאמרו (עירובין נד:) על רבי אלעזר בן פדת שהיה יושב ועוסק בתורה בשוק התחתון של ציפורי, וסדינו מוטל בשוק העליון. פעם בא אדם ליטלו ומצא נחש כרוך עליו (רש"י שם). וגם הראב"ד בה' תשובה פ"י ה"ו פירש כן. (13) שנשא אשה ופירש ממנה (סוטה ד: ויבמות ג:) ואמר לחבריו: "כל שאינו עוסק בפריה ורביה, כאילו שופך דמים וממעט הדמות. . . ומה אעשה שנפשי חשקה בתורה? אפשר לעולם שיתקיים ע"י אחרים". (14) והרהורי עבירה קשים מעבירה עצמה. (יומא כט.).

- 23 ד. כמה בנים יהיו לאיש ותתקנים מצוה זו פידו?
24 זכר ונקבה¹⁵. שנאמר: זכר ונקבה בראם. היה הפן
25 סריס, או שהיה הבת אלונית - לא קנים מצוה
26 ¹⁶.

15 יבמות סא, ב. (16) יבמות סב, ב. ו'ירושלמי' שם פ"ו ה"ו, שהרי אלו אינם ראויים להוליד, והכתוב אומר (ישעיה מה, יח): "לא תוהו בראה לשבת יצרה", ליישב העולם. סריס ואילונית - מפורשים לעיל פ"ב ה"ז, והלכות יבגי.

- 27 ה. נולדו לו נמתי והניחו בנים - הרי זה קנים מצוה

51 כי אין פנאי להמתין להכרזה. ואפילו אם מישוהו הלוה לצורך קבורה, הרי כשבא בית דין לפרעו מוכרים בלא הכרזה כדי שלא תנעל דלת בפני גומלי חסדים. (52) אם הוא יותר מכבודו.

פרק חמשה עשר

1 נתבאר בו דין מחלה על עונתה, מצות פריה ורביה, עמד עם אשתו עשר שנים ולא ילדה, הטוענת על בעלה שאינו יכול להוליד, שלא ישב בלא אשה ולא היא בלא איש, שחייב לקנא לאשתו, שלא יבעול אלא מדעתה, שתהא האשה צנועה בביתה ותשמע לבעלה, שיכבדו זה את זה.

- 4 א. האשה שהרשת את בעלה אחר הנשואין שנימנע
5 עונתה - הרי זה מתר². כמה דברים אמורים?
6 בשניהם לו בנים, שפבר קנים מצות פריה ורביה; אבל
7 לא קנים - חייב לבעל בכל עונה³ עד שיהיו לו בנים⁴,
8 מפני שהיא מצוה עשה של תורה, שנאמר: פרו
9 ורבו⁵.

~ נקודות משיחות קודש ~

..שנאמר פרו ורבו..

הפסוק "פרו ורבו" מופיע גם בפרשת בראשית כציווי לאדם הראשון, וגם בפרשת נח כציווי לנח. ויש לומר שהרמב"ם כאן מתכוון ל"פרו ורבו" שבפרשת בראשית, כי כאן מדבר על החיוב במי שאין לו עדיין בנים, לכן הביא הפסוק המדבר באדם וחוה כשעדיין לא היו להם בנים, אבל הציווי לנח היה כשיצא מהתיבה וכבר היו לו שלושה בנים, ויש לומר ששם הציווי הוא על ההוספה בבנים.

(על"פ 'ספר השיחות' תנש"א חלק א' עמוד 75)

2 כתובות סא, ב. ואינו עובר על הכתוב: "שארה. . . ועונתה לא יגרע", אלא-אם-כן מנע עונתה שלא ברשותה, כמבואר לעיל פ"ד ה"ז. (3) הראויה לו כפי כוחו ומלאכתו, כמבואר לעיל פ"ד ה"א. (4) יבמות סא, ב. כי מצות עונה היא התחייבות של הבעל לאשתו, ואת זה היא יכולה למחול לו. אבל מצות פריה ורביה - אינו יכול לבטל. (5) פסוק זה הובא במשנה (יבמות סה:), וכן ב'ספר המצוות' מהדורת הליר, 'עשה' ר"ב. אבל בסנהדרין נט: הובא הפסוק (בראשית ט, ז) "ואתם פרו ורבו". וכן הוא בשאלות ס"ה וקסה.

- 10 ב. האיש מצוה על פריה ורביה, אבל לא האשה.
11 ואימתי האיש נתחייב במצוה זו? מכן שבע עשרה.
12 וכיון שעברו עשרים שנה ולא נשא אשה - הרי זה
13 עובר ומבטל מצות עשה⁸. ואם היה עוסק בתורה
14 וטרוד בה, והיה מתירא מלשא אשה, פדי שלא
15 יטרח במזונות בעבור אשתו ויבטל מן התורה - הרי

להתגרש, שהרי בפירוש אמרה משנתנו (יבמות סד.) "ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה" (ר"ן שם בשם הרשב"א). (25) כתובות עז, א. כדי שיקיים מצות פריה ורביה. (26) ובכת"י התימנים: "אין שומעין להן". (27) כתובות, שם. כי על עוד שלא יגרשה, אולי לא תרצה אשה שניה להנשא לו, אבל אם נשא שניה אינו חייב להוציא את הראשונה.

ח. שֶהָתָה עֶשְׂרֵי שָׁנִים וְלֹא יָלְדָה, וְהָרִי הוּא יוֹרָה כַּחֲזָקָה שֶׁכָּתַב זֶרַע²⁹ - חֲזָקָת הַחֲלִי מִמֶּנָּה³⁰, וְחֵצָא שֶׁלֹא בִּכְתָבָהּ. וַיֵּשׁ לָהּ תוֹסֶפֶת. לֹא תִהְיֶה זֹו פְחוּתָהּ מֵאִילּוּנִית שֶׁלֹא הִכִּיר בָּהּ³¹, שֶׁיֵּשׁ לָהּ תוֹסֶפֶת, כְּמוֹ שֶׁתִּבְאָר³². וְאִם אֵינִי יוֹרָה כַּחֲזָקָה³³ - חֲזָקָת הַחֲלִי מִמֶּנָּה בְּלִבָּד³⁴, וְיוֹצִיא וְיִתֵּן הַכְּתָבָה כָּלָהּ, עֶקֶר וְתוֹסֶפֶת³⁵.

(28) ובכת"י התימנים: "שכתב זרע כחץ". (29) וראוי להוליד. (30) הואיל ואינה מכחישתו. (31) כשנשאה. (32) לקמן פכ"ד ה"ב-ג. "ולמה אין להם עיקר (כתובה) ויש להם תוספת? העיקר, שהוא תקנת חכמים. . . הואיל ולא הכיר בה אין לה. אבל תוספות שהוא חייב עצמו בה, כל זמן שתרצה ותעמוד לפניו (לשמשו) הרי עמדה בתנאי שלה, והרי הקנית לו הנאתה. . . אבל התורה אסרה עליו, ומה היא יכולה לעשות?". ורש"י בכתובות קא, א אומר: "תוספת - מתנה היא שנתן לה בחיבת ביאה". (33) "כל שכתב זרע שאינו יורה כחץ - אינו מזרעת" (חגיגה טו.). (34) הואיל ומודה או שותק לטענת האשה. (35) יבמות סה, א.

ט. הוּא אוֹמֵר: מִמֶּנָּה נִמְנַע הוֹלְדָה³⁶, וְהִיא אוֹמֶרֶת: מִמֶּנּוּ נִמְנַע, מִפְּנֵי שְׁאִינוֹ יוֹרָה כַּחֲזָקָה - נֶאֱמַנְתָּ³⁷, וַיֵּשׁ לוֹ לְהַחֲרִים סֶתֶם³⁸ עַל מִי שֶׁשׁוֹטְעֵנָה דָּבָר שְׁאִינָהּ יוֹדֵעַת בּוֹ בְּיָדָי, וְאַחֵר כֶּף יִתֵּן כְּתָבָהּ. וְאִם אֶמְרָה: אֵינִי יוֹדֵעַת אִם מִמֶּנִּי אִם מִמֶּנּוּ - אֵין לָהּ עֶקֶר כְּתָבָהּ, כְּמוֹ שְׁאֶמְרֵנוּ³⁹. הַעֲמֵד מִמּוֹן כַּחֲזָקָת בְּעֶלְיוֹ, עַד שֶׁתִּטְעֵן בְּיָדָי שְׁאִינוֹ יוֹרָה כַּחֲזָקָה. וְלִמָּה נֶאֱמַנְתָּ הִיא בְּטַעֲנָה זֹו? מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְרַגֶּשֶׁת אִם יוֹרָה כַּחֲזָקָה אִם לֹא יוֹרָה כַּחֲזָקָה, וְהוּא אֵינוֹ מְרַגֵּשׁ⁴⁰.

(36) דין זה עוסק ג"כ בשהתה עשר שנים ולא ילדה, והוא טוען שממנה נמנע הולדה כדי להפסידה כתובתה. (37) כמבואר בסמוך. (38) מפורש לעיל פ"י, ה"י. (39) לעיל ה"ח. ותוספת יש לה, כמבואר שם. (40) יבמות סה, א.

י. הָאִשָּׁה שֶׁבָּאָה לְתַבֵּעַ מִבְּעֻלָּה לְגִרְשָׁה אַחֵר עֶשְׂרֵי שָׁנִים מִפְּנֵי שֶׁלֹא יָלְדָה⁴¹, וְהִיא אוֹמֶרֶת שְׁאִינוֹ יוֹרָה כַּחֲזָקָה⁴² - שׁוֹמְעִין לָהּ. אֶף-עַל-פִּי שְׁאִינָה מַצְוָה עַל פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, צְרִיכָה הִיא לְכָנִים לְזִקְנוֹתָהּ⁴³. וְכוֹפִין אוֹתָהּ לְהוֹצִיאָה⁴⁴, וְיִתֵּן עֶקֶר כְּתָבָהּ בְּלִבָּד; שֶׁלֹא קֵתַב לָהּ הַתוֹסֶפֶת עַל מְנָת שֶׁתִּצָּא לְרִצּוֹנָה וְתִטַּל.

(41) והוא כבר קיים מצות פריה ורביה מאשה אחרת, שאם לא כן - מה לנו ולטענתה, הרי כופין אותו להוציא וליתן

1 פְּרִיָּה וּרְבִיָּה. בְּנֵי בָנִים הָרִי הֵם כְּבָנִים¹⁷. בְּמָה דְּבָרִים
2 אֲמֹרִים? בְּשֶׁהָיוּ בְּנֵי הַבָּנִים זָכָר וְנִקְבָּה, וְהָיוּ בָּאִים
3 מִזָּכָר וְנִקְבָּה. אֶף-עַל-פִּי שֶׁהִזְכָּר בֵּן בְּתוֹ וְהַנִּקְבָּה בְּת
4 בְּנוֹ - הוֹאִיל וְהֵם מְשֻׁנִּי בְּנֵי הֵן בָּאִים, הָרִי קִיָּם
5 מִצְּוֹת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה. אֲבָל אִם הָיוּ לוֹ בֵּן וּבִת וְמֵתוּ,
6 וְהָנִיחַ אֶחָד מֵהֵן זָכָר וְנִקְבָּה - עֲדִין לֹא קִיָּם
7 הַמַּצְוָה¹⁸.

(17) יבמות, שם. וגם הכתוב אומר (דברים ז, גד): "בתך לא תתן לבנו. . . כי יסיר את בנך מאחריי", הרי שבן בתו קרוי בנו. (18) יבמות, שם. אלה השנים שמבנו, אינם נחשבים אלא כאחד, ובמקום בתו שמתה - לא נשאר כלום.

8 ו. הָיוּ לוֹ בָנִים בְּגִיּוּתוֹ, וְנִתְגַּיֵּר הוּא וְהֵם - הָרִי זֶה
9 קִיָּם מַצְוָה זו¹⁹. הָיוּ לוֹ בָנִים וְהוּא עֶבֶד²⁰, וְנִשְׁתַּחֲרַר
10 הוּא וְהֵם - לֹא קִיָּם מִצְּוֹת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה עַד שֶׁיּוֹלִיד
11 אַחֵר שֶׁנִּשְׁתַּחֲרַר; שֶׁהָעֶבֶד אֵין לוֹ יְחוּס²¹.

(19) יבמות סב, ב ובכורות מז, א לדעת רבי יוחנן. אבל אם לא נתגייירו בניו עמו, עדיין לא קיים המצוה, שהכתוב אומר "לשבת יצרה" וישיבת גויים אינה ישוב. (20) כנעני. (21) שאין בניו הנולדים לו בעבודתו מתייחסים אחריו, שנאמר (בראשית כב, ה): "שבו לכם פה עם החמור", ודרשו חכמים (יבמות סב.) "עם החמור" (עם בעי"ן פתוחה) - עם הדומה לחמור, ואליעזר עבד אברהם היה. ולא כן הגוי שבניו מתייחסין אחריו בגיטו, שנאמר (מלכים-ב כ, יב): "בעת ההיא שלח בראדך בלאדן בן בלאדן מלך בבל", הרי שהזכיר שמו ושם אביו. ולמעלה מזה מצאנו (מלכים-א טו, יח): "וישלח המלך אסא אל בן הדר בן טבריון בן חזיון מלך ארם", הרי שאפילו שם אביו אביו הוזכר בייחוסן (שם).

12 ז. לֹא יֵשֵׁא אָדָם עֶקֶרָה וְזִקְנָה וְאִילּוּנִית²² וְקִטְנָה²³
13 שְׁאִינָה רְאוּיָה לִילָד, אֲלֵא אִם בֵּן קִיָּם מִצְּוֹת פְּרִיָּה
14 וּרְבִיָּה, אוֹ שֶׁהִיתָה לוֹ אִשָּׁה אַחֶרֶת לְפִרְוֹת וְלִרְבּוֹת
15 מִמֶּנָּה. נִשָּׂא אִשָּׁה וְשֶׁהָתָה עִמּוֹ עֶשְׂרֵי שָׁנִים וְלֹא יָלְדָה
16 - הָרִי זֶה יוֹצִיא²⁴ וְיִתֵּן כְּתָבָהּ, אוֹ יֵשֵׁא אִשָּׁה הָרְאוּיָה
17 לִילָד. וְאִם לֹא רָצָה לְהוֹצִיא - כּוֹפִין אוֹתָהּ וּמְכִין
18 אוֹתָהּ בְּשׁוֹט עַד שֶׁיּוֹצִיא²⁵. וְאִם אֶמְרָה: אֵינִי בּוֹעֵלָה,
19 וְהָרִינִי שׁוֹכֵן עִמָּה בְּפָנֶי עֲדִים פְּדִי שֶׁלֹא אֶתִּיחַד עִמָּה
20 - בֵּין שְׁאֶמְרָה הִיא, בֵּין שְׁאֶמְרָה הוּא - אֵין שׁוֹמְעִין²⁶,
21 אֲלֵא יוֹצִיא אוֹ יֵשֵׁא אִשָּׁה הָרְאוּיָה לִילָד²⁷.

(22) שם, סא, א: "כהן הדיוט לא ישא איילונית אלא-אם-כן יש לו אשה ובנים", והוא-הדין לישראל, כפירוש הגמרא שם, אלא משמיענו בכהן משום פלוגתא דרבי יהודה שם. (23) כל אלו מפורשים בתוספתא שם פ"ח. (24) שמה לא זכה להבנות ממנה. זכר לדבר, ש"מקץ עשר שנים לשבת אברהם בארץ כנען" (בראשית טז, ג) לקח את הגר להבנות ממנה (ולא לקחה קודם לכן - כי אין ישיבת חוץ-לארץ עולה מן המניין. יבמות סד.) וכל שילדה לו בן אחד אע"פ שעדיין לא קיים בזה מצות פריה ורביה, אין כופין אותם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15 יד. נשאת לראשון ושהתה עמו עשר שנים ולא
16 ילדה והוציאה - מתרת להנשא לשני⁵⁹. שהתה עם
17 השני עשר שנים ולא ילדה - לא תנשא לשלישי⁶⁰.
18 ואם נשאת לשלישי - תצא⁶¹ שלא בכתבה⁶², אלא
19 אם בן יש לו אשה אחרת או שקיים מצות פריה
20 ורביה⁶³.

59) שעדיין לא הוחזקה זו עקרה, כי שמא הראשון לא זכה להבנות ממנה (יבמות סד). 60) שכבר הוחזקה עקרה. 61) לאלתר. 62) ודוקא שלא הכיר בה כשנשאה, אבל אם הכיר בה כשנשאה - לא תהא זו פחותה מאיילונית שהכיר בה שיש לה כתובה מפני שרצה ליזוק בנכסיו, כמבואר לקמן פכ"ד ה"א ('מגיד משנה'). 63) יבמות סה, א.

21 טו. האשה שבאה לבית דין ואמרה: בעלי אינו
22 יכול לשמש בדרך כל הארץ⁶⁴ שמוש שמויליד, או⁶⁵
23 שאינו יורה כחץ - יעשו הינין פשרה⁶⁶. ואומרים
24 לה: ראוי לך שתנהגי עם בעליך עד שתשהי עשר
25 שנים ולא תולדי, ואחר כך תתבעי⁶⁷. ומגלגלין⁶⁸
26 עמה בדרך זה. ואין כופין אותה לישב, ולא דנין
27 אותה בדין המורדת⁶⁹, אלא מאריכין בדרך זה עד
28 שיעשו פשרה⁷⁰.

64) שאין לו גבורת אנשים, והיא רוצה להתגרש מיד. 65) בנוסח כת"י קדום שהובא ב'כנסת הגדולה' וב'מעשה רוקח' חסירה תיבת "או", ולפי"ז אין כאן אלא טענה אחת. 66) פיצוי על-ידי ויתור מסויים מכל צד. פשרה - לשון פושרים, לא חס ולא קר (רבינו בפירושו למשנה, כתובות פ"י מ"ו). 67) גט. 68) מטפלים ומתעסקים. 69) השנוי לעיל פ"ד ה"ח. 70) נדרים צ, ב במשנה: "השמים בניי לבינך (שאינו יורה כחץ - גמרא שם) יעשו דרך בקשה". וכל זה כשהוא מכחיש, אבל אם הבעל מודה שאין לו גבורת אנשים - יתן גט וכתובה מיד ('תוספות' יבמות סה: דיבור-המתחיל: "כי הא").

29 טז. אף-על-פי שקיים אדם מצות פריה ורביה, הרי
30 הוא מצוה מדבריו סופרים שלא יבטל מלפירות
31 ולרבות כל זמן שיש בו פח⁷¹; שכל המוסיף נפש
32 אחת בישראל - כאלו בנה עולם⁷². וכן מצות
33 חקמים היא, שלא ישב אדם בלא אשה⁷³, שלא
34 יבוא לידי הרהור⁷⁴; ולא תישב אשה בלא איש, שלא
35 תחשד⁷⁵.

~ נקודות משיחות קודש ~

אע"פ שקיים אדם מצות פריה ורביה, הרי הוא מצוה מדבריו סופרים שלא יבטל מפריה ורביה, שכל המוסיף נפש אחת מישראל כאילו בנה עולם מלא.

וצריך להבין, הרי המקור לדין זה הוא בגמרא יבמות, שם למד רבי יהושע דין זה מהפסוק "בבוקר זרע זרעך ולערב אל תנח ירך", ומדוע כתב הרמב"ם טעם חדש. ועוד צריך להבין, הרי הלשון בגמרא סנהדרין הוא "כל המקיים נפש

כתובה, כמבואר לעיל ה"ז. או אפילו גם הוא לא קיים המצוה, אלא שהוא טוען: אשא אשה אחרת עליה, ואינו רוצה לגרשה. והיא תובעת גירושין ('מעשה רוקח'). 42) ולפיכך לא ילדה ממנו. ואף-על-פי שפעם הוליד בנים מאשה אחרת (כנ"ל בהערה הקודמת) - שוב נתקלקל ואינו מוליד. 43) שיחזיקו בה לעת זקנתה, וביום מותה יטפלו בקבורתה. 44) שם סה, ב וב'אלפסי' (שם). וכתב הר"ן שם, אם ילדה בן אחד ואפילו בת אחת, אינה יכולה לטעון עוד: רוצה אני בכך או בכך ובת, ואין כופין אותו להוציא.

1 יא. הלך בסחורה⁴⁵ בתוך עשר שנים, או שהיה
2 הפעל חולה, או שהיתה היא חולה⁴⁶, או שהיו
3 חבושין בבית האסורין⁴⁷ - אין עולה להן אותו זמן
4 מן המנין⁴⁸.

45) 'ירושלמי' יבמות פ"ו, ה"ו. 46) ואפילו לא מנעם החולי מחיי אישות. 47) ואפילו שימשו מיטותיהם בבית האסורים. 48) של עשר שנים (יבמות סד). ופירש הרא"ש שם: שאנו תולים כי העוון שגרם להם לחלות או להחבש בבית האסורים, מנעם גם-כן מלהוליד, כמו שמצאנו באברהם אבינו שבעוון שיצא מארץ ישראל לחוצה-לארץ, נענש ולא הוליד, ולא מנו לו את ישיבתו בחוץ-לארץ.

5 יב. הפילה - מונה⁴⁹ מיום שהפילה⁵⁰. אם הפילה
6 וחרזה והפילה שלש פעמים - החרזה לנפלים,
7 ושמא לא זכה להבנות ממנה, ויוציא ויתן כתבה⁵¹.
(עשר שנים. 50) יבמות, שם. 51) אפילו בתוך עשר שנים (יבמות סה:).

8 יג. הוא אומר: הפילה בתוך עשר, כדי שיששה
9 עמה⁵², והיא אומרת: לא הפלתי⁵³ - נאמנת, שאינה
10 מחזקת עצמה בעקרונת⁵⁴. הוא אומר: הפילה
11 שנים⁵⁵, והיא אומרת: הפלתי שלשה⁵⁶ - נאמנת,
12 שאינה מחזקת עצמה במפלת, ויוציא ויתן כתבה.
13 ובכל זה משביעה שבועת הסת⁵⁷ שלא הפילה או
14 שהפילה שלשה, שבטענה זו יתחייב לתן כתבה⁵⁸.

52) כשאנו באים לכופו להוציא - הוא טוען שעדיין לא הגיע הזמן, הואיל ומונים לה מיום שהפילה. 53) ואין כאן חשש שמא נתנה עיניה באחר, שהרי היא לא תבעה להתגרש, ורק כשכפו אותו לגרשה וטען שהפילה, אמרה היא שלא הפילה. 54) שם, סה, ב. ויוציא ויתן כתובה. 55) ולא אוציא. 56) והיא לא תבעה להתגרש כדלעיל (ר"ן שם). 57) מפורש לעיל פ"ב הכ"א. 58) והרי הוא מכחיש וטוען נגדה טענת ודאי שאינו חייב להוציאה, וממילא אינו חייב ליתן כתובתה, והרי זה דומה למוציא שטר חוב על חבירו, וטוען הלוה: "קבעת לי זמן", שנשבע המלוה שבועת היסט ונוטל, כמו שכתב רבינו בפ"ג מהל' מלוה ולוה ה"ז ('כסף משנה'). ולעיל ה"ט כתב רבינו: "ויש לו להחרים סתם", ולא כתב "להשביע" - כי שם אינו טוען טענת ודאי, שהרי אינו מרגיש ואין נשבעין שבועת היסט על טענת ספק ('מגיד משנה').

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

וכשמגיע הערב רוצה לנוח מעבודתו, אזי אומרים לו "ולערב אל תנח ירך".

(על"פ י"ן מלכות" ספר נשים סימן י)

71) ביבמות סב, ב למדו כן ממה שנאמר (קהלת יא, ו): "בבוקר זרע את זרעך, ולערב אל תנח ירך". 72) כעין זה בסנהדרין לז, א: "כל המקיים נפש אחת מישראל - כאילו קיים עולם מלא". וביבמות סג, ב: "כל שאינו עוסק בפריה ורביה, כאילו שופך דמים וממעט הדמות". 73) שם, סא, ב. משום שנאמר (בראשית ב, יח): "לא טוב היות האדם לבדו". 74) יבמות סג, א: "דיינו שמגדלות את בנינו, ומצילות אותנו מן החטא". 75) ראה בבא-מציעא עא, א. אבל מצד הדין מותר לה לשבת בלא איש (הל' איסורי ביאה פכ"א, הכ"ו).

1 יז. וְחֻבָּה עַל כָּל אִישׁ לְקִנְיָתָהּ⁷⁶ לְאִשְׁתּוֹ. אָמְרוּ
2 חֲכָמִים: אֵין אָדָם מְקַנָּא לְאִשְׁתּוֹ אֲלֵא אִם פֶּן נִכְנָסָה
3 בּוֹ רוּחַ טְהוֹרָה⁷⁷. וְלֹא יִקְנָא לָהּ בֵּיתָהּ מִדָּא⁷⁸. וְלֹא
4 יֵאָנֵס אוֹתָהּ וְיַבְעֵל בְּעַל פְּרֻחָהּ⁷⁹, אֲלֵא בְדַעְתָּהּ וּמִתּוֹךְ
5 שְׂמִיחָהּ⁸⁰ וְשִׂמְחָהּ⁸¹.

76) להתרות בה שלא להתנהג בפריצות. והכתוב אומר (במדבר ה, יד): "וקנא את אשתו", ואמרו חכמינו (סוטה ג.). "אין קינוי אלא לשון התראה". ורבינו בפירוש המשנה, סוטה פ"א מ"א, אומר: הקינוי - היא המניעה מהדברים הדומים להביא החשד. וב'תוספות יו"ט' שם, מפרש: קינוי - לשון כעס שמכעיסה ומקניטה, כמו: (דברים לב, כא): "הם קנאוני בלא אל", וכן (משלי ו, לד): "כי קנאה חמת-גבר". 77) סוטה ג, א. ששונא את הפרוצות (רש"י שם). 78) ראה דברים נכוחים בזה הל' סוטה פ"ד, הי"ח. ושם הלכה יט, כותב רבינו: "אין ראוי לקפוץ ולקנאות בפני עדים תחילה, אלא בינו לבינה בנחת ובדרך טהרה ואזהרה כדי להדריכה בדרך ישרה ולהסיר המכשול". 79) עירובין ק, ב: "כל הכופה אשתו לדבר מצוה, יהיו לו בנים שאינם מהוגנים, שנאמר (משלי יט, ב): וגם בלא דעת נפש לא טוב". - "לא טובים הבנים הנעשים בלא דעת האשה, שהיה בעלה אץ ברגלים" (רש"י שם). 80) חגיגה ה, ב. 81) פסחים עב, ב: "חייב אדם לשמח את אשתו בדבר מצוה". והשווה הל' דעות פ"ה ה"ד, והל' איסורי ביאה פכ"א הי"ב, וראה נדרים כ: "אלו בני תשע מדות . . . בני מריבה", שמשמש במריבה (רש"י). והר"ן שם מפרש: אע"פ שאינו שונאה אלא שהיתה מריבה ביניהם לפי שעה.

6 יח. וְכֵן צוּר חֲכָמִים עַל הָאִשָּׁה, שֶׁתְּהִיָּה צְנוּעָה בְּתוֹךְ
7 בֵּיתָהּ⁸², וְלֹא תִרְבֶּה שְׂחוּק וְקִלּוֹת רֹאשׁ בְּפָנֶיהָ בְּעִלְיָהּ⁸³.
8 וְלֹא תִתְבַּע תְּשֻׁמִּישׁ הַמָּטָה בְּפִיָּהּ⁸⁴, וְלֹא תִהְיֶה
9 מְדַבֶּרֶת⁸⁵ בְּעֶסֶק זֶה. וְלֹא תִמְנַע מִבְּעִלָּהּ כְּדִי לְצַעֲרוֹ⁸⁶
10 עַד שִׂוְסִיף בְּאַהֲבָתָהּ, אֲלֵא נִשְׁמַעַת לּוֹ בְּכָל עַת
11 שְׂרִיצָה. וְתִזְהַר מְקֻרְבֵּיו וּבְנֵי בֵיתוֹ, כְּדִי שְׁלֹא יַעֲבֹר
12 עָלֶיהָ רוּחַ קִנְיָה. וְתִתְנַחֵק מִן הַכַּעֲזוֹר⁸⁷ וּמִן הַדּוּקָה
13 לְכַעֲזוֹר⁸⁸.

אחת מישראל", ואמנם כאן מדובר על הולדה ואין מתאים הלשון "מקיים נפש", מכל-מקום היה לו לכתוב לכאורה כל המוליד, כיון שמדובר על הולדה חדשה.

והביאור בזה: בהמשך הפסוק "בבוקר זרע את זרעך כו'" מובאים שני פרטים. א: "כי אינך יודע אי זה יכשר הזה או זה". ב: "ואם שניהם כאחד טובים".

וסבר הרמב"ם שהטעם הראשון אינו להלכה, כי כל ישראל בחזקת כשרות, ובוודאי יהיו שניהם טובים. ולאידך אם יש מקום לחשש "אי זה יכשר הזה או זה" הרי אין לדבר סוף, ויהיה עליו לשאת כמה נשים כדי שילד כמה בנים, שאולי יהיה האחד מהם כשר, ובפרט שעניין זה נוגע גם לאשה שאם אינה צדקנית יגרום הדבר לחסרון גם אצל הבן.

לכן סובר הרמב"ם שהטעם הנוגע להלכה הוא "שניהם כאחד טובים", ומכיון שאין זה מצד החשש אי זה יכשר אלא רק להוסיף בטוב, אין זה סיבה מספקת לישא אישה על אשתו שאז נעשית כל אחת צרה לחברתה.

לכן גם לא הביא הרמב"ם את הפסוק שבגמרא "בבוקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ירך, כי אינך יודע אי זה יכשר הזה או זה, ואם שניהם כאחד טובים" כיון שסובר שהחלק הראשון שבפסוק - "אינך יודע אי זה יכשר הזה או זה" - אינו להלכה.

לכן גם כתב הלשון "כל המוסיף" ולא כל המוליד וכד', כי כיון ש"שניהם כאחד טובים" הרי בזה עניין של הוספה על הטוב.

ומכאן נבוא להבין גם מדוע הביא הרמב"ם טעם חדש "שכל המוסיף נפש מישראל כאילו בנה עולם", כי הטעם לציווי ההוספה הוא כאמור "ואם שניהם טובים", ועתה מפרש ומסביר את גודל העילוי של הוספת נפש בישראל, שעניינו "בנה עולם", היינו לא רק הוספה סתם אלא בנין חדש של עולם מלא.

ועדיין צריך להבין, אם לא מדובר על הוספה גרידא כִּי-אם על עולם חדש, מדוע נקט הלשון "בנה עולם" ולא "ברא" או "יצר עולם".

והביאור: הגם שהוספת נפש אחת היא יצירת עולם חדש, מכל-מקום בנוגע לאדם כי עיקר מציאות הגוף באה מהקב"ה, ובוודאי הנשמה שנותן בו הקב"ה, ואעפ"כ מתאים הלשון "בנה עולם" שהרי סוף-סוף נעשה הדבר על-ידי פעולתו, ועל-דרך שמצינו בנוגע לבנין בית כפשוטו שהמציב את דלתות הבית לאחר ששנבנה נקרא כל הבנין על שמו.

ובפנימיות העניינים, ישנו גם "פרו ורבו" ברוחניות, ו"כל המלמד בן חבירו תורה, מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו" וגם כאשר יהודי עוסק כל היום כולו בהשפעה על הזולת,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בתולה נשאת והיורשים אומרים בעולה, אם נאמן הקטן להעיד בגדולו, כתובה בלי גט או איפכא, שני גיטין ושתי כתובות.

- א. הנכסים שִׁמְכַנְסַת הָאִשָּׁה לְבַעְלָהּ - בֵּין קֶרְקַע, 12
בֵּין מְטָלְטֵלִין,² בֵּין עֲבָדִים - אֶף-עַל-פִּי שְׁהוּ נִכְתָּבִין 13
בְּשֹׁטֶר הַכְּתָבָה, אֵין נִקְרָאִין כְּתָבָה, אֲלָא נִדְוָנִיא³ 14
שְׁמָם. וְאִם קָבַל הַבַּעַל אַחֲרֵי הַנִּדְוָנִיא עָלָיו 15
וְנַעֲשִׂית בְּרִשּׁוֹתָו - אִם פְּתָחָהּ⁴ פְּתָחָהּ לָהּ, וְאִם 16
הוֹתִירָהּ⁶ הוֹתִירָהּ לָהּ - הָרִי זֶה נִקְרָאת נִכְסֵי צֶאֱן 17
בְּרִזָּל⁸. וְאִם לֹא קָבַל אַחֲרֵי הַנִּדְוָנִיא עָלָיו, אֲלָא 18
הָרִי הִיא בְּרִשּׁוֹת הָאִשָּׁה - אִם פְּתָחָהּ⁹ פְּתָחָהּ לָהּ, 19
וְאִם הוֹתִירָהּ הוֹתִירָהּ לָהּ - הָרִי זֶה נִקְרָאת נִכְסֵי 20
מְלוּג¹⁰. 21

(2) חפצים שאפשר לטלטלם ולהעבירם ממקום למקום, נכסי דנייד, בניגוד לקרקעות שהם: נכסי דלא נייד. (3) מלשון הפסוק (יחזקאל טז, לג): "ואת נתת את נדניך". (4) תפסד או תזול. (5) לחובתו, והוא אחראי לשלם לה כשיגרשנה את כל התמורה כפי שהוערכה בשטר הכתובה. (6) השביחה, הוקרה. (7) לזכותו, ואינו מחזיר לה את השבח. (8) יבמות פ"ז, מ"א. שהקדן קיימת כבדול, שאפילו כלתה או נגנבה כולה - חייב לשלם, ולפי שהיו רגילים לשום הצאן בשומת כך וכך, והיה הרועה חייב באחריותו כפי השומא אפילו אם מתו כל הצאן, לכך נקרא הנכסים שהבעל מקבל עליו אחריותו: "נכסי צאן ברזל" (ברטנורא' שם). (9) או נגנבה. (10) אמרו ב'בראשית רבה' פמ"ה (וכן ב'ירושלמי' יבמות פ"ז, ה"א): "מהו עבדי מלוג? כמו שאתה אומר: מלוג מלוג". כענין מליגת (מריטת) הראש, שתולשים השיער ועוזבים הראש, כך הבעל אוכל הפירות ומניח הקדן ואין לו רשות בה ('הערוך' ערך מלוג).

- ב. וְכֵן כָּל נִכְסִים שֵׁישׁ לָאִשָּׁה, שְׁלֹא הִכְנִיסָה אוֹתָן 22
לְבַעְלָהּ וְלֹא כְּתָבוּ אוֹתָן בְּכְתָבָהּ¹¹, אֲלָא נִשְׁאָרוּ 23
לְעַצְמָהּ, אוֹ נִפְלוּ לָהּ בִּרְשָׁה אַחֵר שְׁנִתְאַרְסָה, אוֹ 24
נִתְּנוּ לָהּ בְּמִתְנָה - הִפֵּל נִקְרָאִין נִכְסֵי מְלוּג, שְׁפָלָן 25
בְּרִשּׁוֹתָהּ¹² הֵן. וְאֵין נִקְרָאִין כְּתָבָה אֲלָא עֶקֶר כְּתָבָה, 26
שְׁהוּא מְאָה¹³ אוֹ מְאִתִּים¹⁴, עִם הַתּוֹסֶפֶת¹⁵ בְּלִבָּד. 27

(11) בשעת האירוסין לא רשמו אותן בשטר הכתובה. (12) ואין לבעל רשות לכלותם או למכרם כִּי-אם לאכול פירותיהם בלבד, כפי שיתבאר לקמן פכ"ב ה"ז. (13) זוז - לאלמנה. (14) זוז - לכתולה. (15) שהוא מוסיף לה משלו (למעלה פ"ה ה"ז), וראה להלן הערה טז. וסובר רבינו שאין לנדוניא דין כתובה, כדין כל חוב שבין מלוה ולוה. כי מה שתיקנו חכמים לתת לאשה כסף שלא הכניסה לבעלה, זהו ראוי להקרא כתובה. אבל מה שהאשה הכניסה משלה, זה עדיף מ'כתובה' ודינו כשאר חוב בעולם. והמקור לדעת רבינו הוא מהמשנה (כתובות פ:): "מתה, מה יעשו בכתובתה ובנכסים הנכנסים והיוצאים עמה?" (הם נכסי מלוג - רש"י שם). וכן (שם ק:): "אין להם כתובה. . . ולא

(82) יומא מז, א: "מימי לא ראו קורות ביתי קלעי שערי". וב'ירושלמי' מגילה פ"א ה"י, אמרו (תהלים מה, יד): "כל כבודה בת מלך פנימה ממשבצות זהב". (83) "תחילת קלות ראש בנשים - פתח לניאוף" (דרך ארץ זוטא פ"ג). (84) נדרים כ, ב: "בני חצופה". (85) עירובין ק, ב: "והוא ימשול בך" - מלמד שהאשה תובעת בלב. . . זוהי מידה טובה בנשים. (86) המונעת כדי לצערו נקראת מורדת. (87) דברים המראים שיש שם עבירה, אלא שאין שם עדות ברורה על זנותה, ראה לקמן פכ"ד, הט"ו. (88) חולין מד, ב. ר'אבות דרבי נתן' פ"ב).

- יט. וְכֵן צִוּוּ חֲכָמִים⁸⁹, שֶׁיֵּהָא אָדָם מִכְּבֵּד אֶת אִשְׁתּוֹ⁹⁰ 1
יֹתֵר מִגּוּפּוֹ, וְאוֹהֲבָה כְּגּוּפּוֹ. וְאִם יֵשׁ לוֹ מָמוֹן, 2
מִרְבָּה בְּטוֹבָתָה כְּפִי מָמוֹנוֹ. וְלֹא יִטִּיל עָלֶיהָ אִימָה 3
יִתְרָה⁹¹. וְיִהְיֶה דְבוּרוֹ עִמָּה בְּנִחָת. וְלֹא יִהְיֶה עֶצֶב 4
וְלֹא רִגְזוֹן⁹². 5

(89) יבמות סב, ב. (90) במלבושים ובתכשיטים, כי ולזול האשה קשה יותר מזלזול האיש (רש"י שם). (91) גיטין ו, ב: "שהרי פילגש בגבעה הטיל עליה בעלה אימה תירה, והפילה כמה רכבות מישראל". (92) בבא-מציעא נט, א: "לעולם יהא אדם זהיר באונאת אשתו (אונאת דברים לצערה, רש"י) שמתוך שדמעתה מצויה, אונאתה קרובה" - פורענות אונאתה ממהרת לבוא (רש"י).

- כ. וְכֵן צִוּוּ עַל הָאִשָּׁה, שֶׁתִּהְיֶה מִכְּבֵּדָת אֶת בַּעְלָהּ 6
בְּיֹתֵר מִדָּאִי, וְיִהְיֶה עָלֶיהָ מוֹרָא מִמּוֹנָהּ⁹³, וְתַעֲשֶׂה כָּל 7
מַעֲשִׂיהָ עַל פִּי⁹⁴. וְיִהְיֶה בְּעִינֶיהָ כְּמוֹ שֶׁר אוֹ מִלֶּךָ⁹⁵, 8
מִהִלְכֶּת בְּתָאוֹת לְבוֹ וּמִרְחֻקָּת כָּל מָה שִׁישְׁנָא⁹⁶. וְזֶה 9
דֶּרֶךְ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַקְּדוּשִׁים וְהַטְּהוֹרִים 10
בְּזוּגָן. וּבְדִרְכֵּים אֵלֵי יִהְיֶה יִשׁוּבָן נָאָה וּמִשְׁפָּחָה. 11

(93) [ב'קידושין' לא, א אמרו: "אתה ואמך חייבים בכבוד אביך" - הרי השוו האם לבן. ואם כן, כשם שהבן חייב בכבוד אביו ובמוראו, כן גם האם (=האשה) חייבת בשניהם]. (94) "וכי מה טיבה של יעל שבאת תשועה גדולה על ידה? אמרו, אשה כשרה היתה ועושה רצון בעלה - מכאן אמרו: אין לך אשה כשרה בנשים אלא אשה שהיא רוצה רצון בעלה" ('תנא דבי אליהו' סוף פרק יא, וביתר דיוק ב'ילקוט שמעוני' שופטים ד, סוף אות מב). (95) מגילה יב, ב: "אפילו קרח בביתו, פקיד ונגיד הוא". מקביל שם לפסוק (אסתר א, כב): "להיות כל איש שורר בביתו". (96) וחילופיהן באשה רעה. ראה יבמות סג, א שאשתו של רב מצערתי; כשאמר לה עשי לי תבשיל ערשים - עשתה לו קטנית, קטנית - עשתה לו ערשים.

פֶּרֶק שְׁעָה עֶשְׂרִי

(1) ביאר בו רבינו מה הם כתובה, נדוניא, נכסי צאן ברזל ונכסי מלוג, פרעון כתובתה והשבועה. מזון הבנות, תקנת הגאונים שתגבה כתובה ממטלטלין, קודם שתשבוע וכיצד משביעין אותה, ייחד לה קרקע בכתובתה, הפוגמת כתובתה, הנפרעת שלא בפניו או הפוחתת כתובתה, מקום שאין כותבין כתובה, עד מתי גובה כתובתה, היא אומרת

ולעיל פט"ו, ה"ז) - שמין כל מה שעליה, הואיל ואינו מגרשה לרצונו (מגיד-משנה).

בלאות". וכן בסוגיא דמורדת (כתובות סג:) חילקו בין כתובה לנכסי נדוניתה (מגיד-משנה). וראה במוספנו 'תשובת רבינו'.

ה. וכן התקינו, שלא תגבה האלמנה כתבתה אלא מן הקרקע²⁷. ואינה גובה משבב ששכחו נכסים לאחר מיתת הפעל²⁸. ואין הפנות נזונות לאחר מיתת אביהן משבב ששכחו נכסים לאחר מיתתו. ואינה טורפת²⁹ בכתבתה בשבב שהשפיח הלוקח³⁰, אף על-פי שפעל חוב גובה את השבב. ודברים אלו מקלי כתבה הם³¹.

(27 כתובות נא, א. ודף פא, ב. כרבנן דרבי מאיר. ולפי נוסח זה: "שלא תגבה האלמנה", רק אלמנה אינה גובה מפני שמטלטלין של היתומים אינם משועבדים לה, כשם שאינה משועבדים לבעל-חוב אחר (פ"ח מהל' נזקי ממון הי"א). אבל גרושה שגובה כתובתה מהבעל עצמו, גובה היא אפילו מן המטלטלין, כמו בעל-חוב אחר (שם הי"י). וכן נראה מלשון רבינו להלן ה"ז בתקנת הגאונים שתיקנו שתגבה "אחרי מות בעלה" - הרי שבחייו אין צורך לתקנה, וכמו כן בה"ח: "ונמצא האלמנה גובה מן המטלטלין" (מ'עשה רוקח). אבל הרשב"א בתשובה הביא בדברי רבינו: "התקינו שלא תגבה האשה כתובתה אלא מן הקרקע" - "האשה" משמע בין אלמנה ובין גרושה. וכתב הר"ן (נדרים סה:) שכתובה גרושה בזה מבעל-חוב אחר מפני שאין זמן פרעונה ידוע, ויתכן גם שלא תגבה אותה לעולם (כשתמות לפני בעלה) ולפיכך אינה סומכת אלא על הקרקע. וראה גם להלן הערה כט. (28 בכורות נב, א. אם הנכסים לא היו שוים בשעת מיתת בעלה כדי שיעור כתובתה, ואח"כ השביחו - אינה גובה אלא כמה שהיו שוים בשעת מיתת הבעל (רש"י שם). (29 חוטפת, תופסת. (30 שלקח קרקעות מבעלה בחייו שהם משועבדים לכתובתה, כמבואר בסמוך הי"י. (31 בכורות, שם. קל הוא שהקילו חכמים בגביית כתובתה, הואיל ויותר משהיש רוצה לישא - אשה רוצה להנשא, ולא עשתה עמו טובה כ"כ, אבל בעל-חוב עשה טובה ללוה - אין לו לאבד זכויותיו מן השבב ולא מקילים בו (רשב"ם לבבא-בתרא קלב:). [ומסתמת לשון רבינו: "ודברים אלו מקולי כתובה", נראה שזה מוסב גם על הדין הראשון, שאינה גובה כתובתה אלא מן הקרקע - הרי שדין כתובה גרוע מדין בעל-חוב אחר, וכדעת הרשב"א למעלה הערה כה].

ו. וכן מקלי כתבה, שתטל האשה בכתבתה מן הפחות³² שפמטבעות. פיצד? נשא אשה במקום אחד, וגרשה במקום אחר: אם היו מעות מקום הנשואין טובים ממעות מקום הגרושין - נותן לה ממעות מקום הגרושין; ואם היו מעות מקום הגרושין טובים ממעות מקום הנשואין - נותן לה ממעות מקום הנשואין³³. במה דברים אמורים? בשעה בכתבתה מעות סתם; אבל אם פרש בה מטבע ידוע, בין בעקר בין בתוספת³⁴ - הרי היא

ג. פבר הודענו¹⁶, שחכמים תקנו כתבה לאשה, ודין התוספת כדין העקר¹⁷. ולא תקנו לגבותה כל זמן שתראה, אלא הרי היא כחוב שיש¹⁸ לו זמן, ואין הכתבה נגבית אלא לאחר מיתת הפעל או אם גרשה¹⁹. וכן התקינו, שאם היו לפעל שדות טובות ורעות ובינוניות, ובאה האשה לגבות כתבתה ממנו, שלא תגבה אלא מן הרעה שבנכסיו²⁰, והיא הנקראת זבורית²¹.

(16 לעיל פ"י ה"ז. (17 לרוב הדברים (פרט למקומות שנאמר בהם מפורש שיש חילוק בין עיקר לתוספת. ראה לעיל פט"ו ה"ח, ולקמן פכ"ד ה"ב וה"ה). וכן מפורש בכתובות נד, ב ש"תנאי כתובה (=היינו התוספת) ככתובה". (18 ובכת"י התימנים: "שקבוע". (19 כתובות פא, א: "לא ניתנה כתובה לגבות מחיים". (20 גיטין מח, ב. ואין לחוש שתימנע משום כך להנשא, כי "יותר ממה שאיש רוצה לישא - האשה רוצה להנשא" (שם נ). וב'תוספות יו"ט' שם מפרש: כי חשו חכמים שמא תקניטנו כדי שיגרשנה ותגבה כתובתה, לפיכך דינה בזיבורית. (21 מילה ערבית, ופירושה: שדה מלאה אבנים ('ערוך השלם'). והרמ"א בהגהותיו לשו"ע חו"מ ס"ו קא ס"ה, אומר "זיבורית - החלק הגרוע שבקרקע, מלשון זבורא (דבורה) שהוא מין מבעלי-חיים העוקצים". אבל הנדוניא הרי היא ככל חוב, ונגבית מן הבינוניות.

ד. וכן התקינו, ששכתבא לגבות כתבתה אחר מותו - לא תגבה עד שתשבע בנקיטת חפץ²² שלא הניח אצלה כלום, ולא מכרה לו כתבתה, ולא מחלה אותה. ושמין לה כל מה שעליה²³, ופוחתין אותו מכתבתה²⁴. אבל אם גרשה לרצונו - גובה בלא שבועה²⁵, ואין שמין פסות שעליה; שהרי לקחן לה וזכתה בהן, והוא רוצה להוציאה, לא היא²⁶.

(22 "הנשבע אוהז ספר-תורה בזרעו, והוא עומד ונשבע בשם או בכינוי" (לשון רבינו הל' שבועות פ"א ה"ח). כי כלל הוא: "הבא להפרע מנכסי יתומים, לא יפרע אלא בשבועה" (כתובות פז). והוא הדין לנדוניא שאינה נגבית מן היתומים אלא בשבועה, כדין כל חוב, וכמבואר בהל' מלוה ולוה פ"ד ה"א. וכתב רבנו יצחק אלפסי בהלכותיו לכתובות שם, ששבועה זו היא בנקיטת חפץ. (23 בהגדים שעל גופה שקנה לה בחייו. (24 כתובות נד, א. כי לא הקנה לה דברים אלו על דעת שתקחם ותלך ממנו. (25 שהרי ידוע הוא אם מכרה או מחלה לו כתובתה. ואם הוא אינו טוען כלום, מי יטען לו? אולם, אם טען: "תשבע לי על טענת" - דינו מפורש לקמן הי"ט. (26 ולפיכך אין שמין כסות שעל גופה (ר"ף בהלכותיו סוף פ"ד דכתובות). אולם, כל אלה שכופים אותם להוציא (ראה כתובות עז.

(43) נפוץ ומקובל. (44) וקצת גאונים ביטלוה ('מאיר') לכתובות נ: עמ' 186, ורא"ש כתובות פ"ד, ס"ו (כד).

ח. כָּבֵר נִהְיָ בְּכָל הַמְקוֹמוֹת שֶׁיִּדְעֵנוּ וְשֶׁשִּׁמְעֵנוּ שֶׁמָּצָאנוּ, שֶׁיִּכְתְּבוּ בְּכֻתֵּבָה: בֵּין מִמְּקוֹרְקָעֵי בֵּין מִמְּטַלְטְלֵי⁴⁵. וְדָבָר זֶה תִּקְוָה גְּדוֹלָה, וְאֲנָשִׁים גְּדוֹלִים וְנִבְּוִנִים הִנְהִיגוּ דָּבָר זֶה; שֶׁהָרִי זֶה תִּנְאִי שֶׁבְּמִמּוֹן⁴⁶, וְנִמְצָא הָאֵלְמָנָה גּוֹבָה מִן הַמְּטַלְטְלִין בְּתִנְאִי זֶה, לֹא בְּתִקְנַת אַחֲרוֹנִים⁴⁷.

(45) שכותב: "אחריות כתובה זו... קיבלתי עלי ועל יורשי אחרי... ועל מה שעתיד אני לקנות מקרקעות וממטלטלין". ראה נוסח הכתובה לרבינו פ"ד מהל' יבום הל"ג. וכן הוא ב'אוצר הגאונים' שם. (46) שאפשר להתנותו אפילו על מה שכתוב בתורה, ראה לעיל פ"ו, ה"ט. (47) וההבדל בין זה לזה, מתבאר בסמוך ה"ט.

ט. הָרִי שֶׁלֹּא כְּתִבָּה⁴⁸ כָּף בְּשִׁטְר הַכְּתִיבָה, אֲלֵא נִשָּׂא סֵתָם: אִם הָיָה יוֹדֵעַ בְּתִקְנָה זוֹ שֶׁל גְּאוּנִים - גּוֹבָה⁴⁹, וְאִם לֹא, אוֹ שֶׁנִּסְתַּפֵּק לָנוּ הַדָּבָר - מִתִּישְׁבִּין בְּדָבָר הָרִבָּה; שֶׁאֵין כַּח בְּתִקְנַת הַגְּאוּנִים לְדוֹן בָּה אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא נִתְפָּרְשָׁה, בְּדִין תִּנְאִי כְּתִיבָה שֶׁהֵם תִּקְנַת הַסְּנֵהֲרִיין⁵⁰ הַגְּדוֹלָה, עַד שֶׁנּוֹצִיא בָּהָּ⁵¹ מִמּוֹן מִן הַיּוֹרְשִׁים⁵².

(48) "בין ממקרקעי בין ממטלטלי". (49) שכיון שידע בתקנה זו - שעבד לה כל נכסיו, אפילו המטלטלין שישארו לאחר מותו. (50) ובהם אנו אומרים: אע"פ שלא נכתב בשטר הכתובה - כאילו נכתב, שזהו תנאי בית-דין (כתובות נא, ולעיל פ"ב, ה"ה). (51) בכח תקנת הגאונים. (52) כשלא ידע בתקנה זו, וגם לא כתב כן בשטר הכתובה. וזהו ה"תיקון הגדול" שהוזכר רבינו בהלכה ח', שתגבה מכח ה'תנאי' לא מכח 'תקנת האחרונים'. והשווה דברי רבינו הל' מלוה ולוה פ"א, ה"א: "אבל במערב היו כותבים בשטרי חובות שיש לגבות מן הקרקע ומן המטלטלין, בין בחייו בין אחר מותו, ונמצא גובה על תנאי זה יותר מן התקנה... שמה לא ידע הלוה בתקנה זו, ונמצא ממון יתומים יוצא שלא כדין, שאין כח בתקנת האחרונים לחייב בה יתומים".

י. וְעוֹד תִּקְוָה חֲכָמִים, שֶׁיְהִיּוּ כָּל נְכָסֵי הַבַּעַל אַחֲרָיִן וְעִרְבָאִין⁵³ לְכֻתֵּבָה. אֲפִלּוּ בְּתִקְנָה מְנָה⁵⁴, וְיֵשׁ לוֹ קֶרְקַע בְּאֲלָפִים וְזֵהוּבִים - הַכֹּל תַּחַת שְׁעֵבֹד⁵⁵ הַכְּתִיבָה. וְכָל שִׁמְכֹר אַחֵר הַנִּשְׁוֹאִין מִנְכָּסִיו, אֶף-עַל-פִּי שֶׁמִּמְכָּרוּ קִיָּם וְיֵשׁ לוֹ⁵⁶ לְמִכְרָם כָּל נְכָסָיו אִם יִרְצֶה - יֵשׁ לָהּ לְטָרְףָה⁵⁷ אוֹתָן בְּכֻתֵּבָה כְּשִׁנְיָרְשָׁה אוֹ כְּשִׁנְיָמוֹת, אִם לֹא תִמְצָא נְכָסִים בְּגִי חוּרִין⁵⁸. וּכְשֶׁתִּטְרָף - לֹא תִטְרָף אֲלֵא בְּשִׁבְעָה⁵⁹ בְּנִקִּיטָה חֲפִץ⁶⁰, בְּדִין כָּל בַּעֲלֵי חוֹבוֹת⁶¹. וְתִקְנָה זוֹ, בְּדִי שֶׁלֹּא תִהְיֶה כְּתִיבָה קֵלָה בְּעִיּוֹר⁶².

(53) ערבים. (54) מאה זוז. (55) משכון. (56) ויכול.

1 בְּדִין הַמְּלוּהָ אֶת חֲבֵרוֹ מְטַבֵּעַ יוֹדֵעַ, שְׁנוֹתָן לוֹ בָּמָה שֶׁהִלְוָהוּ, כִּמּוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכּוֹת הַלְוָאָה³⁵.

(32) בגדלן ובמשקלן. (33) כתובות קי, ב: "מפני שהכתובה היא מדרבנן, הקילו בה שיפוע פעם לפי מקום הנישואין ופעם לפי מקום הגירושין, וכוונתנו בכל זה להקל עליו הפרעון" (פירוש המשנה לרבינו, שם). וכל זה כשיש בשווי המטבע כדי מאתיים ומנה שתיקנו לה חכמים, שהם חמשה ועשרים דינר של כסף טהור, כמבואר לעיל פ"י, ה"ח. אבל פחות מזה אין הוא יכול לפרוע, שהרי אין פוחתין לבתולה ממאתיים... וכל הפוחת - בעילתו בעילת זנות (שם, ה"ט). (34) ובלבד שלא יהיה בו פחות משיעור החכמים, מאתיים ומנה כדלעיל. (35) פ"ד, ה"א. ודין הגדוניה בדין החוב, שהולכים בו אחרי מקום כתיבת השטר, וכמבואר בהל' מלוה ולוה פ"ז, ה"ט.

ז. תִּקְנֵי הַגְּאוּנִים בְּכָל הַיְשִׁיבוֹת³⁶, שֶׁתִּהְיֶה הָאִשָּׁה גּוֹבָה כְּתִיבָה אַחֲרֵי מוֹת בַּעֲלָהּ אֶף מִן הַמְּטַלְטְלִין³⁷, בְּדִרְף שֶׁהִתְקִינוּ³⁸ לְבַעַל חוֹב לְגִבּוֹת מִן הַמְּטַלְטְלִין³⁹. וּפְשִׁטָה תִּקְנָה זוֹ בָּרַב יִשְׂרָאֵל⁴⁰. וְכֵן שֶׁאֵר תִּנְאִי כְּתִיבָה⁴¹ - כָּלן בְּכֻתֵּבָה הֵן, וְיִשְׁנֹן בְּמִטְלְטְלִין בְּבִקְרָקָע. חוּץ מִכְתִּבַּת 'בְּגִין דְּכָרִין'⁴², שֶׁלֹּא מִצָּאנוּ מְנָהג יִרְשָׁתָן פְּשוּט⁴³ בְּכָל הַיְשִׁיבוֹת⁴⁴. לְפִיכָךְ אֲנִי אוֹמֵר: מִצְמִידִין אוֹתָהּ עַל דִּין הַגְּמָרָא, שֶׁאֵין יוֹרְשִׁין כְּתִיבָה אֲמֵן אֲלֵא מִן הַקֶּרְקַע.

(36) ראה ב'אוצר הגאונים' לכתובות, חלק התשובות עמ' 210 ואילך, ברי"ף לכתובות פ"ו, ב'תוספות' כתובות נא, א. ודף סז, א. ורא"ש פ"ג דקידושין סי' יד. (37) מפני שהרבה אנשים עוסקים בעיקר במסחר מטלטלין בלבד, ואשה סומכת דעתה עליהם. וגם משום שבזמנם כבר היו אנשים שאין להם קרקעות כלל (מגיד-משנה, ורש"י לכתובות סז). וראה בפירוש המשניות לרבינו (בכורות פ"ח מ"ט) שכתב שבכלל תקנה זו שגובה אף מן השבח. ועי' בית שמואל סי' ק סק"ב. (38) הגאונים. (39) של היתומים. שמדין תורה אין הם משועבדים לבעל-חוב (ראה פסחים לא). וכביאור רש"י (ב"מ סז): "בעוד הלוה קיים, אפילו מגלימה שעל כתפו גובה בעל-חוב, שהרי לו הלוה מעותיו ונשתעבד, והתורה אמרה: יבוא שליח בית-דין ויכנס לביתו ויטול משכונו, שנאמר (דברים כד, יא): "והאיש אשר אתה נושה בו, יוציא אליך את העבט החוצה". אבל כשמת הלוה, מה לו וליתומים? הרי לא לו ממנו, ואילו ירשו קרקעות, משועבדים הנכסים מחיים, כדין ערב, כי נכסיו של אדם הם ערבו, וכשהלוה לו - עליהם סמך, אבל מטלטלים אין להם דין ערב, שהרי לא עליהם סמך המלוה, הואיל וביד הלוה להצניעם ולאבדם". ותקנת הגאונים בבעל-חוב, כתבה בפ"ח מהל' נזקי ממון ה"ב. (40) כן כתב רבינו גם בהל' נזקי ממון, שם. וכן הוא ב'תשובות הגאונים' (אוצר הגאונים שם, עמ' 211). (41) מזונות הבנות, רפואתה ועוד (לעיל פ"ב, ה"ב). ראה ברי"ף וב'תוספות' שם. (42) מפורשת לקמן פ"ט, ה"א-ב. בנין דכרין - בנין הזכרים.

אֲחֵרִים, וְנוֹדַע שְׂאֵלוֹ הַשְּׁנָיִים מִדְּמֵי הַמִּטְלָטְלִין
הָרָאשׁוֹנִים - נוֹטְלָתָן⁷³ בְּלֹא שְׂבוּעָה⁷⁴.

(69) שכתב לה: "שדה פלונית תהא לכתובתך".
(70) הגבולים. ואין אומרים: מתוך שלא סימן את כל מצריה, אין זו מיוחדת כל צרכה, ואינה סומכת דעתה עליה.
(72) כתובות נה, א. כי כל עיקר השבועה הוא מחשש שמא התפיסה צרור כסף לכתובתה, אבל זו שייחד לה שדה - היא היא הצרור שהתפיסה (רש"י שם). (73) ובכת"י התימנים: נוטלת. (74) שם. וכדעת הרי"ף, שהראשונים לא נאבדו אלא נמכרו. והוא הדין בנכסי נדונייתה כל זמן שהם קיימים, נוטלתם בלא שבועה שהם מיוחדים ועומדים לרשותה. שהרי יכולה לומר: "כלי אני נוטלת" ואין הבעל יכול לסלקה בדמיהם - משום שבח בית אביה. ראה יבמות סו, ב (כסף-משנה בשם הריב"ש).

יד. הפוגמת כתבתה - לא תפרע אלא בשבועה.
פיצד? הוציאה שטר כתבה שיש בו אֶלֶף זוז, הפעל
אומר: נתקבלת הכל, והיא אומרת: לא נתקבלתי
אֶלָּא כֶּף וְכֶף⁷⁵. ואֶפְלוּ יֵשׁ עָלֶיהָ עֲדִים בְּמִקְצָת⁷⁶
שְׁנֻטְלָה, ואֶפְלוּ דִקְדָּקָה עֲצָמָה בְּחֻשְׁבוֹן מֶה שְׁנֻטְלָה
בְּחֻצֵי פְרוּטָה⁷⁷ - לא תטל השָׂאָר אֶלָּא בְּשֻׁבוּעָה⁷⁸.

(75) כתובות פז, ב. הנפרע מחבירו אינו מדקדק לשום לב לכל מה שקיבל מחברו (והפורע מדייק). וזו הואיל ונפרעה במקצת, אפשר שנפרעה הכל - הטילו עליה שבועה כדי שתדייק. (76) אין אנו אומרים: אילו היה פורע לה יותר, היה מזמין עדים כדרך שעשה בפרעון הראשון. (77) אין זה מוכיח שהיא דייקנית ותיטול משום כך שלא בשבועה. ובכת"י התימנים הנוסח: בחצי חצי פרוטה, מקביל ללשון התלמוד שם: "פחות פחות משוה פרוטה", ומפרש רש"י: במנה שקיבלה עושה עמו חשבון, כך נתת לי ביום פלוני, וכך ביום פלוני, ומצרפת בחשבון אפילו פחות משוה פרוטה. (78) וכן הדין בנדונייתה, שגם בשאר חוב הדין כך, כמבואר בהל' מלוה ולוה פי"ד, ה"א.

טו. אֶמֶר הַבֶּעַל: נִתְקַבְּלָת הַכֹּל, וְהִיא אוֹמֶרֶת: לֹא
נִתְקַבְּלָתִי כְּלוּם, וְעַד אֶחָד מְעִיד עָלֶיהָ שְׁנֻטְלָה
הַכֹּל אוֹ מִקְצָת - לֹא תִפְרַע כָּל הַכֶּתֶבָה אֶלָּא
בְּשֻׁבוּעָה⁷⁹.

(79) כתובות, שם. ותקנת חכמים היא כדי להפסיק דעתו של בעל. ואין זו שבועת התורה ש"עד אחד מחייב את המכחיש - שבועה", שהרי כל הנשבעים שבתורה נשבעים ולא משלמין, וזו נשבעת ונוטלת, אלא תקנת חכמים היא כנ"ל.

טז. הַנִּפְרַעֲתָ שְׂלֹא בְּפָנָיו - לֹא תִפְרַע אֶלָּא בְּשֻׁבוּעָה.
פיצד? הרי שגַּרְשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִלָּךְ לוֹ - בֵּית דִּין
יִרְדִּין לִנְכָסָיו אַחֵר שֶׁתִּשָּׁבַע וּמִגִּבִּין אוֹתָהּ כְּתֻבָּתָהּ⁸⁰.
וְהוּא, שִׁיחֶיהָ בְּמָקוֹם רְחוֹק, שִׁישׁ לָהֶן טֵרַח
לְהוֹדִיעוֹ; אֲבָל אִם הָיָה בְּמָקוֹם קָרוֹב לְהוֹדִיעוֹ -
שׁוֹלְחִין לוֹ וּמוֹדִיעִין⁸¹ אוֹתוֹ, וְאִם לֹא יָבוֹא - תִּשָּׁבַע
וְתִטַּל⁸².

(57) לקחת בחזקה. (58) שלא נמכרו למישהו, בניגוד לנכסים שנמכרו ללקוח, הנקראים: "נכסים משועבדים". וכן מצינו במשנה (גיטין פ"ה, מ"ב): "אין נפרעים מנכסים משועבדים מקום שיש נכסים בני חורין", שהרי הלוך אומר למלוה: "הנחתי לך מקום לגבות הימנו". (59) כתובות פז, א. (60) רי"ף לכתובות מ"ט. וראה למעלה ה"ד. (61) שבועות מה, א. ובהל' מלוה ולוה פי"ד, ה"א. (62) כתובות פב, ב: בראשונה היו כותבים לבתולה מאתיים (ולא היו משעבדים נכסיהם לאחריות הכתובה). . . ועדיין כשהיה כועס עליה, אומר לה טלי כתובתך וצאי (לפי שהיתה מיוחדת לך), עד שבא שמעון בן שטח ותיקן שיהא כותב לה כל נכסי אחראין לכתובתה (ולא ייחד לה כתובתה במטלטלין, וסומכת על כל נכסיו, שעתה יהיה קשה עליו להוציא מעות וליתן לה - 'תוספות' שם).

יא. כְּשֶׁמִּשְׁבִּיעִין בֵּית דִּין אוֹ הַיּוֹרְשִׁין אֶת הָאֱלֻמָּה
כְּשֶׁתִּבּוֹא לִגְבוֹת כְּתֻבָּתָה - אֵין מִשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ אֶלָּא
חוּץ לְבֵית דִּין; מִפְּנֵי שְׂבָתִי דִּינִין הָיוּ מִנְּעִין
מִלְּהַשְׁבִּיעָה, שְׁחוּשְׁשִׁין לָהּ שָׂמָא לֹא תִדְקֶדֶק עַל
עֲצָמָה בְּשֻׁבוּעָה⁶³. וְאִם רָצוּ הִיתוּמִים לְהַדִּירָה -
נִוְדַרְתָּ לָהֶן כָּל מֶה שִׁירָצוּ⁶⁴, וּמִדִּירִין אוֹתָהּ בְּבֵית
דִּין, וְאַחֵר כֶּף נוֹטְלָת כְּתֻבָּתָה.

(63) מפני שהיא טורחת לפני היתומים, תורה היתר לעצמה לישבע שלא לקחה כלום, בעוד שלקחה דבר מועט, וסוברת שזה בשכר טרחתה (גיטין לה). והשבועה כשהיא חוץ לבית-דין היא קלה שאינה בשם או בכינוי אלא בקללת ארור, ואין עונשה חמור כל כך (ראה רש"י 'תוספות' שם). ושמה שלשה הדיוטות השביעות חוץ לבית-דין ('מעשה רוקח'). (64) שתאמר לפני בית-דין: "יאסרו עלי מיני מזונות אלו, אם קיבלתי כלום מכתובתי", ואפילו תעבור על נדרה אין ענשה חמור כל כך כעונש שבועת שקר ('תוספות' שם).

יב. מֶתָה הָאֱלֻמָּה קִדְּם שֶׁתִּשָּׁבַע - אֵין יוֹרְשֶׁיהָ⁶⁵
יִרְשִׁין מִכְּתֻבָּתָהּ כְּלוּם; שְׂאִין לָהּ כְּתֻבָּה עַד
שֶׁתִּשָּׁבַע⁶⁶. וְאִם נִשְׁאֵת⁶⁷ קִדְּם שֶׁתִּשָּׁבַע - הָרִי זוֹ
נִשְׁבַּעַת אַחֵר הַנִּשְׁוֹאִין, וְנוֹטְלָת כָּל זְמַן שֶׁתִּרָצָה;
אֲבָל אֵינָה נִוְדַרְתָּ וְנוֹטְלָת, שָׂמָא יִפְר לָהּ הַבֶּעַל⁶⁸.

(65) בניה מבעל אחר. (66) "ואין אדם מוריש שבועה לבניו" (שבועות מח.). לפי שאין הבנים יכולים להשבע שבועה זו שנתחייב אביהם (רש"י שם). השווה הל' מלוה ולוה פי"ז, ה"ג. (67) לבעל שני. (68) והיא סומכת על זה ונודרת וגובה על שקר (גיטין לה: וברש"י). אבל כשנדרה לפני נישואיה - אין בעלה השני יכול להפר ש"אין הבעל מיפר בקודמין" (שם).

יג. יָחַד לָהּ קִרְעָה⁶⁹ כְּתֻבָּתָה - בֵּין שִׁיחֵד לָהּ
בְּאַרְבַּעַת הַמְצָרִים⁷⁰, בֵּין בְּמִצְרֵי אֶחָד⁷¹ - גֹּבֶה אֶת
כְּתֻבָּתָה מִמָּוָה בְּלֹא שְׂבוּעָה⁷². וְכֵן אִם כְּתֻב לָהּ
מִטְלָטְלִין, וְהֵן עֲצָמָן קִמְמִין - נוֹטְלָת אוֹתָן בְּלֹא
שְׂבוּעָה. וְכֵן אִם נִמְכְּרוּ וְנִלְקַח בֵּהֶן מִטְלָטְלִין

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

93) שנמכרו ללקוחות בחיי הבעל אחרי נישואיה, והרי הם משועבדים ואחראים לפרוען כתובתה, אם אין שם נכסים בני חורין, כדלעיל ה"י. 94) ללקוחות, שלא נתקבלה כתובתה עדיין, כדלעיל ה"ד. 95) כן כתב רבינו בפט"ו מהל' מלוה ולוה ה"ז. וכן דעת הר"ף בכתובות פ"ט. והראב"ד סובר שכל שקדמה נאמנות הבעל למקח הלוקח, היא גובה שלא בשבועה, שהלוקח לא היה לו לקנות נכסים אלה. ואיהו אפסיד אנפשיה (והוא הפסיד לעצמו).

28 - כא. אלמנה שהיה שטר כתבה יוצא מתחת ידה -
29 נשבעת וגובה כתבתה לעולם, אפלו אחר מאה
30 שנה⁹⁶. בין שהיתה בבית בעלה, בין שהיתה בבית
31 אביה⁹⁷. ואם אין שטר כתבה יוצא מתחת ידה - אין
32 לה כלום, ואפלו עקר כתבה⁹⁸, ואפלו תבעה ביום
33 מיתת בעלה⁹⁹. וכן הגרשושה, אפלו עקר כתבה אין
34 לה¹⁰⁰ עד שתוציא שטר כתבה¹⁰¹.

96) כתובות קד, א. כי אילו מחלה הכתובה ליורשים, היתה מוסרת להם שטר הכתובה. 97) ראה בסמוך הכ"ג. 98) מאתיים זוז לבתולה, ומאה זוז לאלמנה. 99) שמא נתקבלה כתובתה או מחלתה, והחזירה לו שטרה. 100) כשטוען הבעל פרעתי או מחלה לי, אבל אם הוא מודה - חייב לפורעה. 101) שם פט, א. וכן ברי"ף שם.

35 כב. במה דברים אמורים? במקום שדרבן לכתב
36 כתבה; אבל במקום שאין דרבן לכתב כתבה, אלא
37 סומכין על תנאי בית דין - הרי זו גובה עקר כתבה
38 אף-על-פי שאין בידה שטר כתבה - בין נתגרשה
39 בין נתאלמנה, בין שהיתה בבית בעלה בין שהיתה
40 בבית אביה¹⁰², אבל תוספת אין לה בכל מקום אלא
41 בראיה ברוה¹⁰³.

102) שם. 103) שאינה מתנאי בית-דין שנאמר בה אע"פ שלא נכתבה הרי היא נכתבה. אלא מרצונו הטוב הוא מתחייב, והואיל ואין כתובתה בידה - אינה נאמנת.

42 כג. ועד כמה תגבה האלמנה העקר במקום שאין
43 פותבין כתבה? אם היתה בבית בעלה - גובה
44 לעולם¹⁰⁴, ואם היתה בבית אביה - עד עשרים
45 וחמש שנה. ואם באה לתבע אחר עשרים וחמש
46 שנה - אין לה כלום; ושאלו לא מחלה - לא שתקה
47 כל זמן זה¹⁰⁵, והרי אינה עם היורשים כדי שתאמר:
48 נכלמתי מלתבען והן עמי בבית.

104) כי אין שתיקתה ראייה שמחלה להם כתובתה, אלא מפני שמכבדים אותה ונותנים לה פרנסתה, בושה היא לתבוע כתובתה. 105) אע"פ שהיא ניזונית משלהם, הואיל ואינם מטפלים בה ביחוד, אינה בושה מלתבוע כתובתה (כתובות קד. וראה ב'תוספות יו"ט' למשנה שם).

49 כד. לפיכך¹⁰⁶, אם היה היורש עצמו מוליך
50 מזונותיה לבית אביה ומטפל בה - יש לה לתבע
51 כתבתה ואפלו אחר עשרים וחמש שנה; מפני שזו

80) שם פח, א. 81) הרי"ף שם. ומקורו בבבא-בבא קעד, א שנכסיו של אדם הם ערבי, והמלוה את חבירו לא יתבע את הערב תחילה. 82) ואפילו בבעל-חוב הדין כן, "שלא יהא כל אחד ואחד נוטל מעותיו של חבירו והולך ויושב במדינת הים, ואתה נועל דלת בפני לוויין" (שם פח).

1 יז. הפוחתת כתבתה - נפרעת שלא בשבועה. כיצד?
2 הוציאה שטר כתבה בא"ף זוז, הוא אומר: נתקבלת
3 הכל, והיא אומרת: לא נתקבלתי כלום, ואין לי
4 אלא חמש מאות זוז; וזה שכתב לי א"ף, אמנה⁸³
5 היתה ביני לבניו - הרי זו נפרעת שלא בשבועה⁸⁴.
6 אבל אם אמרה: אין בשטר כתבתי אלא חמש מאות
7 - אינה נפרעת בשטר זה שיש בו א"ף זוז כלום,
8 שהרי בטלה אותו וכאלו הודת שהוא שקר. לפיכך
9 נשבע שבועת הסת ונפטרי⁸⁵.

83) הוא האמין בי שלא אתבענו אלא חמש מאות זוז. 84) כתובות פז, ב. 85) כדין הטוען את חבירו מאה זוז - והלה כופר בכל, שנשבע שבועת היסת מדרבנן (ראה שבועות מ: והל' טוען ונטען פ"א ה"ג).

10 יח. כל מקום שאמרנו: לא תפרע אלא בשבועה -
11 אומרים לה בית דין: השבעי וטלי; ומקום
12 שאמרנו: תפרע שלא בשבועה - אומרים לפעל:
13 עמד ותן לה⁸⁶, ואין אתה נאמן בטענה זו עד
14 שתביא ראיה לדבריה.

86) ואין אנו משיעיים אותה כדי להפסיד דעת בעלה.

15 יט. אומר הבעל מעצמו: תשבע לי על טענתי -
16 אומרים לה: השבעי וטלי⁸⁷, ותשבע בנקיטת חפץ.
17 התנית עמו שתגבה כתבתה שלא בשבועה⁸⁸, או
18 שתהא נאמנת בכל מה שתטען⁸⁹ - גובה ממנו בלא
19 שבועה כלל. אבל אם באה לגבות מיורשיו -
20 תשבע⁹⁰ ואחר כך תטל.

87) שבועות מא, א. וברי"ף שם, וכן הוא בדברי רבינו בפ"ד מהל' מלוה ולוה ה"ב בענין שטר חוב, ומשם למד רבינו לענין כתובת אשה. 88) אף-על-פי שיאמר לה: "השבעי וטלי". 89) כגון פוגמת (דלעיל ה"ד) שאינה נפרעת אלא בשבועה. 90) שלא פטרה אלא ממנו, אם תגבה כתובתה בחייו (כתובות פז:).

21 כ. התנת עמו שתגבה כתבתה מיורשיו בלא
22 שבועה⁹¹, או שתהיה נאמנת בכל מה שתטען על
23 יורשיו - הרי זו נוטלת מהן בלא שבועה⁹². אבל אם
24 באה לטרף מנכסים משעבדים⁹³ - לא תטרף אלא
25 בשבועה⁹⁴, ואף-על-פי שהאמינה הבעל; שאין
26 תנאי הבעל מועיל אלא עליו ועל יורשיו, אבל
27 להפסיד קמון אחרים אינו מועיל⁹⁵.

91) אף-על-פי שמן הדין עליה להשבע, שאין נפרעים מנכסי יתומים אלא בשבועה (כתובות פז:). 92) שם.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי י"ט תשרי - ספר נשים - הלכות אישות קצא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לא שנאבדה הכתובה, והבעל או היורשים מודים שלא נפרעה, אלא שטוענים: "בעולה נשאת" (מגיד-משנה).

16 כו. האשה שאמרה לבעלה: גרשתי - נאמנת, 17 שאינה מעזה פניה בפני בעלה¹¹⁶. לפיכך, האשה 18 שהוציאה שטר כתבה ואין עמה גט, ואמרה 19 לבעלה: גרשתי ואבד גטי, תן לי כתבתי, והוא 20 אומר: לא גרשתי - חייב לתן לה עקר כתבה; אבל 21 אינו נותן לה התוספת, עד שתביא ראיה שגרשה, 22 או שיצא גט עם הכתבה מתחת ידה¹¹⁷.

116 (יבמות קטז, א. 117) הראב"ד משיג על רבינו, ואומר: דברים אלו במות טלויות הם (מלשון הכתוב יחזקאל טז, טז) שאם אינה מעיזה פניה, וכאילו גט יוצא מתחת ידה, למה לא תהיה נאמנת גם על התוספת. ועוד הוא חולק על דברי רבינו וסובר, שאין היא נאמנת לגבות כתובתה, וגם אינה נאמנת להנשא לאחר לכתחילה אלא שאם נשאת לא תצא. שאם תאמר תינשא לכתחילה "לא הנחת בת לאברהם אבינו יושבת תחת בעלה". והמגיד משנה מצדיק את רבינו, ומשיב על דברי הראב"ד במליצה: "במות אלו, כבר הקריבו עליהן קרבן הרבה מפרשים" הסוברים ג"כ שנאמנת להנשא לכתחילה, ומביאים ראיות לכך מכמה סוגיות בש"ס, ומכיון שמותרת להנשא לכתחילה, ממילא מקבלת כתובתה, שכן כתב לה בשטר כתובתה: "אם תנשאי לאחר, תטלי מה שכתוב לך" (יבמות קיז). ובמה שהקשה הראב"ד: "א"כ תקבל גם תוספת כתובתה?" - יפה השיב המגידל עוד: "לא מצינו מתגרשת בעל כרחו ולרצונה שתגבה תוספת, שלא כתב לה על-מנת שתצא ממנו ותלך ותאכל עם אחר" (השווה לעיל פט"ו ה"). ובמה שהשיג הראב"ד: אם כן לא הנחת בת לאברהם אבינו יושבת תחת בעלה? תמה המגידל עוד, ואמר: "בת אברהם אבינו איך תעז פניה, והלא סימן לזרע אברהם אבינו ביישנים?" (כמבואר ביבמות עט). וכדעת רבינו, קיבלו גם רבותינו בעלי התוספות והרשב"א ז"ל. אלא שב'תוספות' ליבמות קטז, א העירו שאינה נאמנת אלא כשאינה תובעת כתובתה, אבל אם תבעה כתובתה - אינה נאמנת, וכמבואר בסמוך הלכה לא. ואילו לדעת רבינו, נאמנת אפילו כשתובעת כתובתה, כמבואר לפנינו. וראה שו"ע אהע"ז סי' יז ס"ב.

23 כז. אומר לה הפעל: כך היה, גרשתי ונתתי לה פל 24 הכתבה, עקר ותוספת, וכתבה לי שובר¹¹⁸, ואבד 25 שוברי - מתוך שכול לומר 'לא גרשתי' ולא יתחייב 26 בתוספת¹¹⁹, נאמן. ומשפיעה בנקיטת חפץ¹²⁰, ונותן 27 לה את העקר, ונשבע הוא שבועת הסת¹²¹ על 28 התוספת.

118 (שטר קבלה. 119) כמבואר למעלה הלכה כו. 120 על עיקר כתובתה. 121 שהרי היא תובעתו טענת ודאי והוא כופר, עליו להשבע שבועת היסט ויפטור.

29 כח. הוציאה גט ואין בידיה שטר כתבה, אם דרך 30 אותו מקום שלא יכתבו כתבה - גובה עקר כתבתה

1 ששתקה ולא תבעה, מפני שהיא בוששה 2 הירש¹⁰⁷.

106) הואיל ובשעה שהיא בוששה, אין שתיקתה ראייה על מחילתה. 107) מחמת הכבוד הגדול שנהג בה (שם קד:). בטרחה בעצמו להוליך מזונותיה לביתה, ודין התוספת כדין הכתובה, שאפילו היתומים מודים בסכום התוספת, אלא שטוענים שמחלה להם, כל שעברו עליה כ"ה שנה והיא בבית אביה, הפסידה גם התוספת. ודין נדונייתה כדין חוב שלעולם לא דנים בו דין מחילה, כמבואר בגמרא (שם קד:). וכן הגרשוה גובה כתובתה לעולם, שדינה כדין בעל-חוב (שם).

3 כה. היא אומרת: בתולה נשאתי ועקר כתבתי 4 מאתים, והפעל או יורשיו¹⁰⁸ אומרים: בעולה נשאת 5 ואין לה אלא מאה - אם יש עדים שראו שעשו לה 6 המנהגות שנהגו אנשי אותה העיר לעשותן 7 לכתולה, כגון מיני שמחה¹⁰⁹ או כתרים או 8 מלבוש¹¹⁰ ידוע, או שאר דברים שאין עושין כך 9 אלא לכתולה¹¹¹ - הרי זו נוטלת מאתים; ואם אין 10 לה עדים בזה - הרי זו נוטלת מנה¹¹². ואם היה 11 הפעל קים - יש לה להשביעו שבועת התורה, שהרי 12 הודה במקצת השענה¹¹³. ונאמן הקטן להעיד בגדלו 13 ולומר: זכור אני פשהיתי קטן שנעשה לפלוגית 14 מנהג הכתולות¹¹⁴. וכל הדברים האלו - במקום 15 שאין כותבין כתבה¹¹⁵, כמו שאמרנו.

108) אם נתאלמנה. 109) כתובות טז, ב: "רקדו לפני, העבירו לפני כוס של בשורה", כוס של יין תרומה, כלומר זו ראשית כתרומת ראשית. 110) "הינומא" צעיף על ראשה משורבב על עיניה, ומתוך שאין עיניה מגולות, מנמנת לפעמים בתוכו, הינומא - על שם תנומה (שם יז: וברש"י). 111) כגון חילוק קליות לתינוקות (שם טו: במשנה). 112) שם טז, א: "רוב נשים - בתולות נישאות. וכל הנישאת בתולה יש לה קול (יודעים שיצאת בהינומא), וזו הואיל ואין לה קול - נתערער רובה". 113) במנה, ומודה במקצת חייב שבועה מן התורה (שבועות לח: ומב:). ואף-על-פי שאין נשבעים על כפירת שעבוד קרקעות? - הואיל ותקנת הגאונים היא לגבות מן המטלטלים, חייב הוא שבועה (ה'מאירי' לכתובות טז. עמ' 72, בראב"ד ובלחם-משנה). וההבדלים בין שבועת התורה לשבועת החכמים, מנויים בשבועות מא, א. ואחד מהם: בשבועות התורה יורדים לנכסי הנתבע (אם אמר איני נשבע ואיני משלם) ונותנים לתובע. ובשבועה דרבנן - אין יורדים לנכסיו אלא מנדים אותו שלשים יום, ואם לא בא ולא תבע נידויו, מלקים אותו מכת מרדות (מלשון רבינו הל' טוען ונטען פ"א ה"ד-ה). 114) הואיל ורוב נשים - בתולות נישאות, אין אנו צריכים לעדות גמורה (כתובות כה). ומכיון שכתב למעלה "אם יש עדים" נראה שצריך שנים, אלא שאפילו שניהם קטנים נאמנים ('מאירי' שם עמ' 132, ועי' כסף-משנה). 115) כתובות טז, ב. כי במקום שכותבים הרי אפשר לראות בכתובה אם נשאת בכתולה או כאלמנה, אם

לה עם נישואיו השניים. (138) שכשנשאה שנית, לא כתב לה כתובה. (139) שם ז, א.

לא. האשה נאמנת לומר 'מת בעלי' כדי שתנשא, כמו שיתבאר בהלכות גרושין¹⁴⁰. ומתנאי הכתבה - שאם תנשא לאחר אחר מותו, תטל כל מה שכתב לה בכתבתה¹⁴¹. לפיכך, אם באה לבית דין ואמרה: מת בעלי, התירוני להנשא, ולא הזכירה שם כתבה בעולם - מתירין אותה להנשא, ומשביעין אותה¹⁴². ונותנין לה כתבתה. באה ואמרה: מת בעלי, תנו לי את כתבתי - אף להנשא אין מתירין אותה; שעל עסקי הכתבה באה, והרי זה בחזקת שלא מת, ואין דעתה להנשא, אלא לטל כתבה מחיים בלבד¹⁴³. באה ואמרה: מת בעלי, התירוני להנשא ותנו לי את כתבתי - מתירין אותה להנשא ונותנין לה כתבתה, מפני שעקר דבריה על עסקי הנשואין באה; אבל אם באה ואמרה: תנו לי את כתבתי והתירוני להנשא - מתירין אותה, ואין נותנין לה כתבה. ואם תפשה - אין מוציאין מידה¹⁴⁴.

(140) פ"ב הט"ו. (141) אע"פ שאין ממון נגבה אלא בעדות שנים, וכאן אין שום עדות בלעדה, בכל זאת תיטול כתובתה, שכן כתב לה בשטר הכתובה: "אם תנשאי לאחר, תטלי מה שכתוב לך" והרי הותרה להנשא (יבמות ק"ז). (142) שבועת האלמנה, שלא הניח אצלה כלום ולא מחלה לו כתובתה, כמבואר לעיל ה"ד. (143) שם. (144) מסופקים אנו, אם על עסקי הכתובה באה, ולפיכך הקדימה לומר: "תנו כתובתי", או על עסקי נישואין באה אלא שאינה יודעת לנסח דבריה כראוי, וכל ספק שבממון - אם תפס אין מוציאין מידו, כי שם זכה בממונו ואין לך רשות להוציאו מידו. ואע"פ שאין נותנים לה כתובתה, מתירים אותה להנשא הואיל ומצד הדין אשה נאמנת לומר מת בעלי, מחמת "חזקה שאינה מקלקלת עצמה ותאסור עצמה על בעלה הראשון ועל השני... שאם הוא חי, סופו לבוא או יודע שהוא חי" (לשון רבינו לקמן הל' גירושין פ"ב הט"ז), וכל הספק שנתעורר בדבריה אינו אלא ספק דרבנן - ולהקל (כספ"מ שנה). ובשו"ע (אהע"ז סי' יז, סמ"ד): "יש אומרים, בין בזו ובין בזו, אין מתירים אותה כיון שהזכירה כתובה".

יום ש"ק כ' תשרי ה'תש"פ

פרק שבעה עשר

(1) ביאר בו רבינו שהקדמת לנישואין קודמת לגבות כתובתה, טענות בנכסי צאן ברזל, הניח נשים רבות ואין לו כדי כל הכתובות, ערב כתובת אשה, מכר בעלה בהסכמתה, מכירת קרקעות לצורך הכתובה, מוכרת או מוחלת כתובתה.

א. מי שהיה נשוי נשים רבות ומת - כל שנשאת בתחלה² קודמת לטל כתבתה. ואין אחת מהן נוטלת אלא בשבועה³. ואין לאחרונה אלא מה ששירה

1 בגט שפידה¹²²; ואם דרפן לכתב כתבה - אפלו עקר
2 אין לה עד שתוציא שטר כתבה¹²³, כמו שבארנו¹²⁴.
3 ונשבע הפעל שבועת הסת על טענתה, ונפטר.

(122) ואינו נאמן לומר שיניתי מנהג בני עירי וכתבתי לה (כתובות פט.). (123) שיכול לומר: אם אשלם לה עכשיו, שמא אחרי מותי תוציא כתובתה ותגבה בתורת אלמנה, לומר לא נתגרשתי ולא נפרעתי (רש"י שם). ואם יש עדים שאבדה הכתובה או נשרפה - הרי זה כמקום שאין כותבים כתובה, וגובה בגט שבידה (רמ"א אהע"ז סי' ק ס"ו). (124) לעיל הכ"א.

4 כט. הוציאה שתי גטין ושתי כתבות¹²⁵ - גובה שתי
5 כתבות¹²⁶. הוציאה שתי כתבות וגט אחד¹²⁷ - אינה
6 גובה אלא כתבה אחת. ואי זו מהן גובה? אם
7 שתייהן שוות¹²⁸ - בטלה האחרונה את הראשונה,
8 ואינה טורפת¹²⁹ אלא מזמן האחרונה¹³⁰; ואם היה
9 באחת משתייהן תוספת על חברתה¹³¹ - גובה באיזה
10 מהן שתירצה¹³², ותבטל השניה.

(125) שגירשה פעמיים. וזמן כתובה ראשונה קודם לזמן גט ראשון, וזמן כתובה שניה קודם לגט שני. (126) משני נישואיה (כתובות פט.). (127) וזמן שתיהן קודם לגט, הרי שלא נתגרשה אלא פעם אחת. (128) סכום שתיהן. (129) מהלקוחות שקנו נכסים מבעלה המגרש. (130) שלפיכך כתב לה כתובה שניה שתמחול לו על שעבודה של כתובה ראשונה, וכל מה שקנו הלקוחות בין זמן הכתובה הראשונה לכתובת השניה - אינו משועבד לכתובתה. (131) שבשניה כתב לה סכום יותר גדול מסכום הראשונה. (132) אם רוצה בכתובה המרובה אינה טורפת אלא מזמן האחרונה, ואם רוצה לטרוף מזמן שבראשונה, אין לה זכות לגבות את הסכום שבשניה. והרי כאילו אמר לה מתחילה: "אם תתיר לי למחול שעבוד על ראשונה - גבי כתובה שניה שהיא מרובה. ואם לא - גבי הראשונה המועטת" (שם וברש"י). אבל כשסכום שתיהן שווה, בהכרח בטלה שניה את הראשונה, שאם לא כן למה כתבה.

11 ל. הוציאה שתי גטין וכתבה אחת¹³³ - אין לה אלא
12 כתבה אחת; שהמגרש את אשתו והחזירה סתם¹³⁴
13 - על כתבתה הראשונה החזירה¹³⁵. הוציאה גט
14 וכתבה אחר מיתת הפעל¹³⁶: אם גט קודם לכתבה¹³⁷
15 - גובה בגט זה עקר כתבה, אם אין דרפן לכתב
16 כתבה, וגובה כל מה שיש בכתבתה זו, שהרי זכתה
17 בה במיתתו; ואם כתבה קדמה את הגט¹³⁸ - אין לה
18 אלא כתבה אחת, שעל כתבתה הראשונה
19 החזירה¹³⁹.

(133) אחרי שגירשה, נשאה שנית ולא כתב לה כתובה, והיא לא גבתה משום מה כתובתה הראשונה, ואח"כ גירשה שנית, הרי בידה שני גטין וכתובה אחת. (134) ולא כתב לה כתובה חדשה, והיא לא גבתה את כתובתה הראשונה. (135) שם. (136) שגירשה וחזר ונשאה ומת. (137) שכתב

בשעה פלונית. (11) שאין המטלטלין משועבדים לבעל חוב. כי אילו נשתעבדו, אין לך אדם שיקנה מטלטלים מחבירו שמא יטרפו ממנו בעלי חוב של המוכר, שהרי אין להם קול, שידעו הלקוחות להזהר בקנייתם.

ד. מי שגרש את אשתו ועלי שטר חוב, ובא בעל חוב והאשה לגבות, והיו לו מעות וקרקע כדי החוב והקתפה - בעל חוב נוטל מעות¹², והאשה נוטלת כתפתה מן הקרקע¹³. ואם אין לו אלא קרקע שאין בה כדי לגבות שניהם, ולא היה בה דין קדימה¹⁴ - נותנין אותו לבעל חוב. ואם נשאר לאשה פלוס - תטל, ואם לאו - תדחה מפני בעל חוב. שהרי בעל חוב הפסיד והוציא מעותיו, והאשה לא חסרה דבר; שיותר משהאיש רוצה לשא, אשה רוצה להנשא.

(12) שהרי הלווה לו מעות. (13) שהרי לא נתנה לו כלום, וסמכה רק על שיעבוד הקרקע. (14) כגון שהיה זמן הכתובה והשטר חוב מיום אחד. או שנשא ולווה ואחרי כן קנה קרקע.

ה. וכן מי שמת¹⁵ והניח אשה ובעל חוב וקרקע שאין בה דין קדימה - האשה נדחית מפני בעל חוב, והוא גובה חובו תחלה.

(15) אף על פי שבמקרה זה לא היינו צריכים לייפות את כוחו של בעל חוב, כי אין לחוש לנעילת דלת בפני לוויין, הואיל ומיתה אינה שכיתה, ולא יעלה המלווה על דעתו שמא ימות הלווה ואשתו תחלוק עימו בנכסים - משמיענו רבינו שגם בזה נדחית האלמנה, הואיל והפסיד כנ"ל.

ו. וכיון שתקנו הגאונים, שתגבה האשה ובעל חוב מן המטלטלין¹⁶, והדבר ידוע שאין דין קדימה במטלטלין, אם לא הניח מטלטלין כדי לתן לשניהם - נותנין לבעל חוב כל חובו תחלה¹⁷; ואם נשאר לאשה מה שתטל בכתבתה - תטל, ואם לאו - תדחה¹⁸.

(16) של היתומים. (17) כי הוא הפסיד והוציא מעותיו. (18) וכתב הטור: אם כתב לה בעלה בכתובתה "אחריות כתובה זו . . . ממקרקעי ואגבן ממטלטלין" שהקנה לה מטלטלין אגב קרקע - כשם שהשעבוד חל על הקרקע כך חל הוא על המטלטלין, אזי יהיה גם במטלטלין דין קדימה. ואם הכתובה קודמת לחוב תגבה הכתובה והחוב יידחה.

ז. היו כתובין בכתבתה נכסי צאן ברזל, וטענה שאבדו או שלקחם הבעל¹⁹ - הרי היא בנכסי צאן ברזל שלה כשאר בעלי חובות, ונשבעת שלא לקחה אותן ולא נתנה ולא מחלה, וחולקת עם בעלי חובות²⁰.

(19) לעצמו. (20) שנכסי צאן ברזל אינם ככתובה, אלא כחוב אחר, שהרי הפסידה מעותיה.

שְׁלִפְנִיָּה, וגם היא נשבעת ונוטלת השאר. וכן אם היה עליו שטר חוב: אם היה החוב קודם - גובה בעל חוב תחלה; ואם הכתפה קדמה⁶ - גובה האשה בתחלה, והנשאר לבעל חוב.

(2) שזמן כתובתה קודם לזמן כתובת השנייה. (3) אף באופן שאין יתומים שישביעון, בכל זאת נשבעת הראשונה לשנייה, כי השנייה טוענת: "השבעי לי שלא גבית משל בעלי כלום כי אולי לא יישאר לי ממה לגבות כתובתי", וכן השנייה לשלישית והשלישית לרביעית מאותו הטעם, שמא לא יישאר למאוחרת ממה לגבות כתובתה. (4) האחרונה. (5) כי שמא תימצא שדה אחת מאלו השדות, שגבו שלוש הנשים הראשונות - שאינה שלו (של הבעל) כי גזלה, וסוף שיבואו הבעלים ויטלוה ממנה, ואף על פי שתחזור ותוציא מידי האחרונה את השדה שגבתה, שהרי בעל חוב מאוחר שקדם מוציאים מידי - יכולה היא לטעון כי זאת האחרונה כבר קבלה כתובתה ויודעת היא כי סוף סוף יטלו ממנה שדה זו ולא תשים עין על השדה לעובדה ולשמרה כראוי ותופסד, ולכן תשבע שלא קבלה עוד את כתובתה. (6) שנשא אשה וכתב לה כתובה ואחרי כן לווה. (7) כי שעבודה על הקרקע קדם לשעבוד בעל חוב.

ב. במה דברים אמורים? בשהיתה הקרקע שבאו לגבות ממנה קנויה לו בשעת נשואים ובשעה שלוה הוא; שהדין נותן, שכל הקודם בשטר תחלה זכה תחלה. אבל אם נשא נשים זו אחר זו ולוה, בין קדם נשואין בין אחר נשואין, ואחר שנשא ולוה קנה קרקע - כלן חולקין כאחד; ששעבוד כלן כאחד בא, ששעבה שקנה היה משעבד לכל⁸, ואין כאן דין קדימה⁹.

(8) בשעה שקנה הקרקע כבר היה חייב לשניהם, ונשתעבדה לשניהם כאחד. (9) כל זה כשהנכסים מספיקים לכולם, אבל אם אינם מספיקים - המלווה קודם לאשה, והיא נדחית לגמרי.

ג. וכן אם היה זמן הכתבות והשטרות כלן יום אחד או שעה אחת, במקום שפותבין שעות¹⁰ - חולקין כאחד, שאין שם קודם. ולעולם, כל שקדם וזכה במטלטלין כדי חובו או כדי כתבתה - אין מוציאין מידו, שאין דין קדימה במטלטלין¹¹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שאיין דין קדימה במטלטלין".

יש לבאר דין זה על-פי פנימיות העניינים, שכאשר אדם מחשיב ועושה את עצמו ואת ענייניו החומריים "מטלטלין", הרי ש"אין דין קדימה במטלטלין" וממילא מתבטלת טענת היצה"ר שהוא "אקדמי" טענתי" כי אין קדימה במטלטלין.

(על-פי לקו"ש חלק ל"ב עמוד 214)

(10) כגון ירושלים, שהיו כותבים בשטרותיהם ביום פלוני

הנאה³³ ואחר כך תפרע כתפתה מן הקבלן או
מאביו, אם היה ערב; שמה יחזירנה, ונמצאו עושין
קנוניא³⁴ על נכסיו של זה.

(27) שאמר לאשה: "הנשאי לפלוני ואני ערב בעד תשלומי כתובתך אם בעלך לא ישלם לך". (28) קבלו קניין על התחייבותו. (29) אין דעתו לפרוע ערבותו אבל מתכוון לזווגן שעל ידי ערבותו מתרצין. (30) שלא הוציאה משלה. ואמנם, אם ערב לנדוניה שהכניסה לבעלה, הרי הוא חייב כשאר ערב. (31) לחיבת חיתוני בנו גמר בליבו ומקנה עצמו לעמוד בהתחייבותו. (32) לא "ואני ערב" אלא "ואני נותן" ועדיף קבלן מערב, כי בקבלן - מאיזה שירצה ייפרע תחילה, ואילו ב"ערב" לא יתבע את הערב תחילה, אלא כשתבע את הלווה ולא נפרע חוזר אצל הערב ונפרע ממנו. שקבלנות, משמעותה שהמלווה עשה שליחותו של הקבלן ולפיכך יכול הוא לתבעו תחילה. (33) על דעת רבים, שאין הפרה מועילה לנדר כזה. (34) הערמה, שלא התכוונה להתגרש אלא להוציא את הכתובה מידי הקבלן. אבל כשנדר הבעל הנאה מאשתו לא יחזירנה עולמית.

י. וכן המקדיש נכסיו³⁵ וגרש את אשתו - ידירנה הנאה ואחר כך תפרע מן הפודה מיד ההקדש³⁶; שמה יעשו קנוניא על ההקדש. אבל המגרש את אשתו ובאה לטרף מן הלקוחות - אין מחייבין אותו להדירה, אלא נשבעת וטורפת. ואם רצתה, תחזור לבעלה. שפכר ידעו הלקוחות שיש עליו כתבת אשה, והם הפסידו על עצמם שלקחו נכסים שתחת שעבודה.

(35) לחיקון בדק הבית. (36) אין היא גובה מההקדש עצמו שהלכה היא "הקדש מפקיע השעבוד שקדם, אלא כאשר ימכור גזבר ההקדש קרקע זו ותצא לחולין יש לאשה לגבות מן הפודה שהרי שעבודה עומד על קרקע זו.

יא. הבעל שפכר נכסיו³⁷, ואחר כך כתבה אשתו ללוקח: דין ודברים אין לי עמך, והספימה למעשיו³⁸ - אף-על-פי שקנו ממנה³⁹, הרי זו טורפת⁴⁰; שלא כתבה לו אלא שלא תהיה בינה לבין בעלה קטטה, ויש לה לומר: נחת רוח עשיתי לבעלי⁴¹. אבל אם קנו מיד האשה תחלה שאין לה שעבוד על מקום זה, ואחר כך מכר אותו הבעל - אינה טורפת אותו⁴². וכן אם מכר הבעל, ואמר לאשתו לכתב ללוקח: דין ודברים אין לי עמך, ולא כתבה ולא הספימה למעשיו, ונפסד המכר⁴³, וחזר הבעל ומכר לאיש אחר, בין אותה שדה בין שדה אחרת, ואחר שפכר הבעל הספימה למעשיו, וקנו מידה שאין לה שעבוד על שדה זו - אינה יכולה לטרף; שאינה יכולה לומר 'נחת רוח עשיתי לבעלי', שהרי בראשונה, בפשלא רצתה, לא הלכה ברצון בעלה⁴⁴.

ח. מי שמת או גרש, ויש לו נשים רבות, ואין שם דין קדימה²¹, ואין לו כדי כל הכתבות - כיצד הן חולקות? רואים: אם פשיחלק הממון על מנן הנשים, יגיע לפחותה שבה²² כדי כתבתה או פחות - חולקות בשוה²³; ואם היה הממון יותר על זה - חולקים ממנו כדי שגיע לפחותה שבה פשעור כתבתה, וחזרות וחולקות את המותר בין הנותרות על דרך הראשון. כיצד? מי שהיה נשוי ארבע נשים, כתבתה של ראשונה ארבע מאות, ושל שניה שלש מאות, ושל שלישית מאתים, ושל רביעית מאה, נמצא הכל אלה, וגרש כלן או מת: אם הניח ארבע מאות או פחות - חולקות בשוה, וכל אחת נוטלת מאה או פחות²⁴. הניח שמונה מאות - אם תחלק בין כלן בשוה, נמצאת הרביעית נוטלת מאתים, והרי אין בכתבתה אלא מאה. אלא כיצד עושין? לוקחין ארבע מאות זו וחולקין אותן ביניהן בשוה מאה מאה²⁵, נמצאת הרביעית נוטלת כדי כתבתה והלכה לה. נשאר פאן ארבע מאות זו ושלש נשים, שביד כל אחת משלשתן מאה זו. אם תחלק הארבע מאות בין שלשתן בשוה, נמצא השלישית נוטלת מאתים ושלשים ושלש ושלש, והרי אין בכתבתה אלא מאתים. לפיכך לוקחין מארבע המאות שלש מאות, וחולקין בין שלשתן בשוה, שנמצאת השלישית שנטלה מאתים שלה²⁶ והלכה לה. נשאר פאן מאה ושתי נשים. חולקין את המאה בשוה בין ראשונה ושניה. נמצא ביד הראשונה מאתים וחמשים, וכן ביד השניה, ונמצא ביד השלישית מאתים, וביד הרביעית מאה. ועל דרך זו חולקות לעולם, אפלו הן מאה.

(21) כי נישאו כולן ביום אחד וזמן כתובתיהן שווה. או שלא נשאו אלא מטלטלין שאין בהם דין קדימה. (22) בעלת הכתובה הפחותה. (23) שכל הכסף משועבד לבעלת המאה כדרך שמשועבד לשאר חברותיה. (24) אם הניח פחות מארבע מאות זו. (25) שלזכות כל אחת משלושתן מגיע סכום של לא פחות ממאה זו. (26) יחד עם המאה שלקחה בחלוקה הראשונה.

ט. הערב לאשה בכתבתה²⁷ - אף-על-פי שקנו מידו²⁸, אינו חייב לשלם; שמצוה עשה²⁹, והרי לא חסרה כלום³⁰. ואם ערב של כתבת בנו הוא, וקנו מידו - חייב לשלם; שהאב בגלל בנו משעבד עצמו וגומר ומקנה³¹. וקבלן של כתבה - חייב לשלם, אף-על-פי שלא קנו מידו. ואי זה הוא קבלן? זה שאמר לאשה: הנשאי לזה, ואני נותן³² כתבה זו. אבל אם אמר לה: הריני ערב כתבה זו, אני פורע כתבה זו, אני חייב בה, וכיוצא בזה - פטור, אלא אם כן היה אביו. המגרש את אשתו - ידירנה

52) שמכריזים על שדה זו העומדת למכירה, בכמה היא שומה, ומפני מה רוצים למכרה. (53) פרק יב, הלכה ח'. ושם הלכה י' מבואר: "בית דין שמכר שלא בהכרזה נעשה כמי שטעה בדבר משנה וחוזר ומוכר בהכרזה". (54) כי אם טעה בית דין בפחות משישית המקח - המקח קיים לפיכך צריך הכרזה לדקדק בשומה ובמכירה, אבל כאשר אלמנה מוכרת שלא בבית דין אפילו מוכרה שווה מנה ודינר, במנה - מכרה בטל, ואין היתומים מפסידים על ידה.

23 יד. אֲלֶמְנָה שֶׁמָכְרָה קֶרְקַע בְּתַבְתָּהּ⁵⁵ בִּינָה לְבִין
24 עֲצָמָה⁵⁶, אִם מָכְרָה שָׁוֶה בְּשָׁוֶה⁵⁷ - מָכְרָה קָיָם,
25 וְנִשְׁבַּעַת שְׁבוּעַת אֲלֶמְנָה אַחֵר שֶׁמָכְרָה. וְהוּא,
26 שֶׁמָכְרָה לְאַחֵר; אֲבָל אִם שָׁמָּה לְעֲצָמָה⁵⁸ - לֹא
27 עָשְׂתָה כָּלום, וְאִפְלוּ הַכְרִיזָה⁵⁹.

(55) לצורך גביית כתובתה. (56) שלא נכחו אפילו שלושה הדיוטות האמורים בהלכה הקודמת. (57) שלא טענה במכירה. (58) לקחת שדה היתומים לעצמה בשומת כתובתה. (59) על מכירה פומבית ולא טענה בשומתה, בכל זאת אם רצו היתומים להגבותה מעות לאחר זמן חוזרים ונוטלים השדה ממנה. והטעם, מפרש הרשב"א, כי לא נעשתה אלא שליח למכור לאחרים, וכל שליח שנתמנה למכור לאחרים אינו יכול לזכות ולקנות באותו מכר, שאין המכר אלא הוצאת דבר מרשות זו לרשות אחרת, ולגבי השליח אין כאן הוצאה מרשות, כי הוא עומד במקום הבעלים, ו"אין אדם מקנה לעצמו".

28 טו. הִיתָה תַּבְתָּהּ מְאֵתִים, וּמָכְרָה שָׁוֶה מֵאָה
29 בְּמֵאֵתִים, או שָׁוֶה מְאֵתִים בְּמֵאָה - נִתְקַבְּלָה תַּבְתָּהּ
30 וְאִין לָהּ כָּלום⁶⁰, וּבִלְבָד שֶׁתִּשְׁבַּעַ שְׁבוּעַת אֲלֶמְנָה.
31 הִיתָה תַּבְתָּהּ מֵאָה, וּמָכְרָה שָׁוֶה מֵאָה וְדִינָר בְּמֵאָה
32 - מָכְרָה בְּטָל⁶¹, וְאִפְלוּ אִמְרָה: אֲנִי אֲחִזִּיר אֶת הַדִּינָר
33 לְיֹרְשִׁים.

(60) כי היתומים אומרים לה: "את הפסדת לעצמך", ואין אומרים ייבטל המכר, כי אין דין אונאה לקרקעות. וכשמכרה שווה מאה במאתים, אינה יכולה לומר אני הרווחתי והריווח שלי, כי הלכה היא: השולח שליח לשוק לסחורה ולקח בזול, הכול לבעל המעות - בדבר שאין לו קצבה, כמו קרקע הנמכרת באומדן, זה בפחות וזה ביוקר. (61) שאותו דינר אין לה רשות למכור, נמצא שכל המכר טעות, שהרי בבת אחת היה.

34 טז. הִיתָה תַּבְתָּהּ אַרְבַּע מֵאוֹת זָוֹ, וּמָכְרָה לָזָה
35 בְּמֵנָה וְלָזָה בְּמֵנָה שָׁוֶה בְּשָׁוֶה, וְלֹאֲחֵרוֹן שָׁוֶה מֵאָה
36 וְדִינָר בְּמֵאָה - שֶׁל אַחֲרוֹן בְּטָל, וְשֶׁל כָּלם קָיָם⁶².

(62) ואם מכרה לראשון שווה מאה ודינר במאה אין המכר בטל, אלא ההפסד על חשבונה.

37 יז. יֵשׁ⁶³ לְאִשָּׁה לְמָכֹר תַּבְתָּהּ⁶⁴ או לְתַנָּה בְּמִתְנָה.
38 אִם מֵת הַבַּעַל או גֵּרָשָׁה - יָבֹוא הָלָה וְיִטַּל⁶⁵; וְאִם
39 מֵתָה הִיא פְּחִי בַּעֲלָהּ⁶⁶ או קָדָם שֶׁנִּשְׁבַּעָה⁶⁷ - אִין
40 לֹא כָלום⁶⁸.

(37) המשועבדים לכתובתה "שאפילו כתובתה מנה ויש לו קרקע באלפים זהובים הכול תחת שעבוד הכתובה". (38) למעשה המכירה. (39) קבלו קניין ממנה על כתיבתה זו. (40) לכשתתגרש או תתאלמן ולא יהיו לבעלה נכסים בני חורין הרי זו גובה כתובתה מהנכסים המכורים. (41) אבל עד בוא שעת גביית המכירה קיימת. ויש נכסים שמכירתם בטלה לאלתר והם: "קרקע שהכניסה לו אשתו בכתובתה, קרקע שהכניס לה (בכתובה) שום משלו, קרקע שייחד לה (לגבות) בכתובתה, אף על פי שקנו מיד האשה אחר שקיימה מעשיו, כל מה שעשה בטל מפני שהיא אומרת: נחת רוח עשיתי לבעלי". (42) שאינה יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי שהרי קנו מידה קודם שבעלה מכר. (43) נתבטל המכר בגלל סירובה לכתוב. (44) ואין אומרים הואיל ונפסד המכר בראשונה, ודאי התקוטט עמה בעלה על כך והוכרח להודות לו במכירתו השנייה, והרי זו אנוסה, אלא מתוך שהסכימה בשנייה, המכירה קיימת.

1 יב. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים⁴⁵, וּמָכֹר אֶת שְׂדֵהוּ, וְקָנוּ
2 מִיד הָרֵאשׁוֹנָה שְׁאִין לָהּ שְׁעָבֹד עַל שְׂדָה זוּ וְאִינָה
3 טוֹרֶפֶת אוֹתוֹ מִן הַלּוֹקָח, וְהָיָה הַקָּנָן הַמּוֹעִיל⁴⁶
4 שְׁאִינָה יְכוּלָה לְטַעֵן בּוֹ 'נִחַת רֹחַ עֲשִׂיתִי לְבַעְלִי',
5 וְאַחֵר כִּף מֵת הַבַּעַל או גֵּרָשׁ שֶׁתִּיהֶן - הַשְׁנִיָּה
6 מוֹצִיָּאָה מִיד הַלּוֹקָח, שֶׁהָיָה לֹא קָנוּ מִידָה לַלּוֹקָח,
7 וְהָרֵאשׁוֹנָה מוֹצִיָּאָה מִיד הַשְּׁנִיָּה, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה קָדְמָה,
8 וְלֹא הִסִּירָה שְׁעָבֹדָה אֲלָא מֵעַל הַלּוֹקָח. וְכִשְׁתַּחֲזֹר
9 הַשְּׂדָה לְרֵאשׁוֹנָה, חוֹזֵר הַלּוֹקָח וּמוֹצִיָּאָה מִידָה,
10 שֶׁהָיָה קָנוּ לוֹ. וְחוֹזְרוֹת חֲלִילָהּ⁴⁷, עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ פְּשָׁרָה
11 בִּינֵיהֶן.

(45) וקדמו נישואי הראשונה לשנייה. (46) כגון שקנו ממנה תחילה ואחרי כן מכר הבעל כמבואר לעיל. (47) סביב, שוב ושוב, באותו אופן. חלילה - מגזרת חול (משורש זה "מחול") ועניינו היקף וסיבוב.

12 יג. אֲלֶמְנָה, בִּין מִן הַנְּשׂוּאִין בִּין מִן הָאֲרוּסִין,
13 נִשְׁבַּעַת⁴⁸ וּמָכְרָת מִקֶּרְקַע. בַּעֲלָהּ וְנִפְרַעַת תַּבְתָּהּ בִּין
14 בְּבִית דִּין מִמְּחִין בִּין בְּבִית דִּין שְׁאִינָה מִמְּחִין⁴⁹.
15 וְהוּא, שֶׁהָיוּ הַשְּׁלֹשָׁה הָאֲנָשִׁים נֶאֱמָנִין וְיֹדְעִין
16 בְּשׂוּמַת הַקֶּרְקַע. וְאַחֲרֵיות הַמָּכֹר עַל נִכְסֵי יְתוּמִים⁵⁰.
17 אֲבָל הַגְּרוּשָׁה לֹא תִמְכֹּר אֲלָא בְּבִית דִּין מִמְּחִין⁵¹.
18 וְכָל הַמוֹכֶרֶת בְּבִית דִּין - לֹא תִמְכֹּר אֲלָא בְּהַכְרָזָה⁵².
19 וּבְהִלְכּוֹת הַלּוֹאָה⁵³ יִתְבָּאֵר מִשְׁפָּט מִכִּירַת בֵּית דִּין
20 הַיָּאֵף הִיא. אֲבָל הַמוֹכֶרֶת שְׁלֹא בְּבִית דִּין - אִינָה
21 צְרִיקָה הַכְרִיזָה⁵⁴. וְאֶף-עַל-פִּי־כֵן צְרִיךְ שְׁלֹשָׁה שֶׁהֵם
22 נֶאֱמָנִים וְיֹדְעִים בְּשׂוּמָא.

(48) שלא הניח לה בעלה כלום לכתובתה. (49) שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בבית דין ואם בכתובה אמרו כן קל וחומר בנכסי צאן ברזל שהביאה מבית אביה. (50) אם נמצאת השדה גזולה וטרפה הנגזל מהלווקח, חוזר הלווקח על היתומים יורשי בעלה שהאלמנה הייתה שליח היתומים. (51) כי לא אכפת לו לאדם אם תתבזה גרושתו בבית דין.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה עָשָׂר

(1) ביאר בו רבינו זכויות האלמנה כלפי היורשים וזכויותיהם אצלה, מתה ולא נשבעה, דיני תפיסה, אלמנה שנפלה לפני היבם ממי ניוזנת, ייחד קרקע במזונותיה, אלמנה שבאה לבית דין לתבוע מזונות, מעשה ידיה, עניה או עשירה ששהו זמן ולא תבעו מזונות, אלמנה שתבעה מזונות מהיורשים.

- 18 א. אֶלְמָנָה נְזוּנָה מִנְכָּסֵי יוֹרְשֵׁינָה² כָּל זְמַן אֶלְמָנָתָהּ³
- 19 עַד שֶׁתִּטַּל כְּתָבָתָהּ⁴. וּמִשְׁתַּתְּפֵּעַ כְּתָבָתָהּ בְּבֵית דִּין,⁵
- 20 אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת⁶. וְכֵן אִם מְכָרָה כְּתָבָתָהּ⁷ פְּלֵא, או
- 21 מִשְׁפָּנָה כְּתָבָתָהּ, או עֲשֵׂתָה כְּתָבָתָהּ⁸ אֶפְתִּיקִי⁹
- 22 לְאַחֵר, וְהוּא שְׁתֵּאמַר לוֹ: פֹּה תִגְבֶּה חוֹבְךָ⁹ - בֵּין
- 23 שְׁעֲשֵׂתָה דְּבָרִים אֵלּוּ בְּבֵית דִּין מִמַּחֲיוֹן בֵּין שְׁלָא בְּבֵית
- 24 דִּין, בֵּין שְׁעֲשֵׂתָה בְּחַיִּי בַּעֲלָהּ בֵּין שְׁעֲשֵׂתָה לְאַחֵר
- 25 מִיתַת בַּעֲלָהּ - אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת מִן הַיּוֹרְשִׁים¹⁰. אֲבָל
- 26 אִם מְכָרָה מְקַצֶּתָהּ - יֵשׁ לָהּ מְזוֹנוֹת¹¹. וּמִשְׁתַּתְּאָרֶס
- 27 הָאֶלְמָנָה אֶבְדָּה מְזוֹנוֹתֶיהָ¹².

(2) שירשו מבעלה. (3) שכן התחייב לה בכתובתה, כמבואר לעיל פ"ב ה"ב. ותנאי בית-דין הוא שאע"פ שלא נכתב בכתובה, הרי זה כאילו נכתב (כתובות נב:). (4) אבל אין היורשים יכולים לפרוע לה כתובתה ולסלקה מן המזונות (שם נד:). (5) שגילתה דעתה שרוצה להינשא, והוא לא כתב לה אלא: "את תהי יושבת בביתי ותתוני מנכסי כל ימי משך אלמנותיך" שהיא אלמנה בשביל כבודו (רש"י גיטין לה:). (6) העיקר והתוספת, ראה לקמן הכ"ח. (7) קרקע המיוחדת לכתובתה (רש"י כתובות נד:). (8) מילה יוונית: היפותיקון, משכנתא, שעבוד קרקע או בנין - שאמרה לבעל-חובה: "לא יהא לך פרעון אלא מזה". ובפירוש רש"י (בבא-קמא יא:): "אפותיקי - אפה תהא קאי". (9) כתובות נד, א. שבכל אלה הרי היא כאילו גבתה כתובתה, וכל שגבתה הסתלקה מבית בעלה ואין לה מזונות (ר"ן כתובות פ"א). (10) אבל בחיי בעלה יש לה מזונות, שהרי חיוב מזונות הוא מן התורה (למעלה פ"ב ה"ב). ומוחלת שולזלה בכתובתה - אין לה מזונות אף בחיי בעלה (למעלה פ"ז ה"ט והערה פג). וראה 'בית שמואל' סי' צג סק"ח. (11) כתובות צז, ב: "ואם רצו היורשים, פורעים לה מותר כתובתה ומסלקים אותה. . . שאם לא כן כל אשה תמכור כתובתה עד תשלום דינר ותתפרנס כל ימיה בחסכון הדינר" (הרא"ש שם, וכן באהע"ז סי' צג ס"י). (12) כיון שנתארסה, "אשת איש" היא, ופסקה מלהיות אלמנה, והוא לא כתב לה אלא: "כל ימי משך אלמנותיך" (מגיד-משנה). וכתב 'בית יוסף' אהע"ז סי' צג, שהוא-הדין אם רק נשתדכה, "אבל ששידכה עצמה לאחר, הפקיעה מעליה כבוד בעלה הראשון, ואיך יתכן שתהא ניוזנית מנכסיו, ד"מי אלמנותיך" משמע כל זמן ששם בעלה הראשון נקרא עליה, שאומרים "זו אלמנתו של פלוני", ומשנשתדכה נקראת "משודכת של פלוני". וכיוצא בזה אמרו (כתובות נד:). תבעה להנשא ולא נתפייסה יש לה מזונות, כיצד? אמרה: "מחמת פלוני בעלי (מתעכבת מלהנשא) - יש לה מזונות. מחמת בני אדם שאינם מהוגנים לי - אין לה

(63) יכולה, רשאית. (64) העיקר והתוספת. (65) הלוקח יטול את הראוי להינתן לאשה בתור אלמנה או גרושה. (66) לא באה לידי גוביינא שהרי לא ניתנה כתובה ליגבות מחיים. (67) שאין לה כלום עד שתישבע, ואין אדם מוריש שבועה ליורשיו. (68) והפסיד מעותיו. ולפיכך נותן הלוקח בעד מכר זה דבר מועט.

1 יח. הרי שִׁמְכָרָה מְקַצֶּת כְּתָבָתָהּ, או מִשְׁפָּנָה מְקַצֶּת
2 כְּתָבָתָהּ, או נְתָנָה לְאַחֵר מְקַצֶּת כְּתָבָתָהּ - מוֹכֶרֶת
3 מִקְרָקֵעַ בַּעֲלָהּ⁶⁹ וְתִגְבֶּה הַשָּׂר בֵּין בְּבֵית דִּין מִמַּחֲיוֹן
4 בֵּין בַּשְּׁלִישָׁה נְאֻמָּנִים. וּמוֹכֶרֶת לְכְתָבָתָהּ אֶפְלוּ פְּעָמִים
5 רַבּוֹת בֵּין בְּבֵית דִּין בֵּין בַּשְּׁלִישָׁה נְאֻמָּנִים וְיוֹדְעִים
6 שׁוֹמֵת הַקְרָקֵעַ.

(69) מוכרת קרקע לגבוי כתובתה.

7 יט. הַמוֹכֶרֶת כְּתָבָתָהּ⁷⁰, בֵּין לְאַחֵרִים בֵּין לְבַעֲלָהּ⁷¹,
8 לֹא אֶבְדָּה שָׂר תְּנָאִי כְּתָבָהּ⁷². וְאִם הָיָה לָהּ בֶּן זָכָר
9 - יוֹרֵשׁ כִּנְגֵד הַכְּתָבָה הַזֹּאת שְׁנִמְכָּרָה מִנְכָּסֵי אֲבִיו⁷³
10 יוֹתֵר עַל חֵלְקוֹ, בְּדִין תְּנָאִי זֶה⁷⁴. אֲבָל הַמוֹחֶלֶת
11 כְּתָבָתָהּ לְבַעֲלָהּ - אֶבְדָּה כָּל תְּנָאִי כְּתָבָתָהּ, וְאֶפְלוּ
12 מְזוֹנוֹת אֵין לָהּ עָלֶיהָ⁷⁵. וּמוֹחֶלֶת כְּתָבָתָהּ אֵינָה צְרִיכָה
13 קִנְיָן⁷⁶ וְלֹא עֲדִים⁷⁷; כִּשְׂאָר כָּל הַמוֹחֲלִים, שְׂאִינָן
14 צְרִיכִין לֹא עֲדִים וְלֹא קִנְיָן, אֲלָא בְּדָבָרִים בְּלִבְדָּה⁷⁸.
15 וְהוּא, שִׁיְהִיו דְּבָרִים שֶׁתִּדְעַת סוּמְכָת עָלֶיהָ⁷⁹, וְלֹא
16 יִהְיוּ דְּבָרֵי שְׁחוֹק וְהַתּוֹל אוֹ דְּבָרֵי תִמְהָה⁸⁰, אֲלָא בְּדַעַת
17 נְכוּנָה.

(70) כלומר כל כתובתה. (71) שאם ימות או יגרשנה לא תגבה כתובתה. (72) כגון רפואתה ופדיונה ושאר התנאים המנויים לעיל. וכשתתאלמן אבדה מזונותיה כיוון שמכרה כל כתובתה. (73) כשימות. (74) "שיהיו הבנים הזכרים יורשים כתובת אמם ונדונייתה שהכניסה בתורת נכסי צאן ברזל, ואחרי כן חולקים שאר הירושה עם אחיהם (בני נשים אחרות) בשווה". (75) ונראה מדברי רבינו שאפילו בחיי אינה ניוזנת ממנו. (76) קבלת קניין הדרושה במכירה או במתנה. (77) אלא אם היא מודה - מחילתה מחילה, "כי לא הצריכה התורה עדים בדיני ממונות אלא לכופר". (78) "יש דברים הרבה שאינם צריכים קניין ואין לקניין טעם בהם, כגון המשחרר את עבדו והמגרש את אשתו. . . או המוחל לחברו חוב או פיקדון שש לו בידו. . . נהגו רוב המקומות להקנות למקצת אלו הדברים. . . קניין זה אינו מועיל כלום אלא להודיע שאינו אומר דברים אלו כמשחק ומהתל, אלא שגמר בליבו ואחרי כן אמר, לפיכך אם אמר בלב שלם אני אמרתי וגמרת לעשות דבר זה אינו צריך דבר אחר כלל". (79) ואין המוחלת יכולה לטעון: "נחת רוח עשיתי לבעלי שמחלתי לו כתובתי", שהרי כל הנשים יש להן כתובה ואין כאן איבה אם לא תמחול לו, ואדרבה היא יכולה לומר לו: "ענינך נתת בגירושין שאתה מבקש ממני שאמחול לך כתובתי". (80) ש"יש הן שהוא כלאו ויש לאו שהוא כהן", שאם אמר "הן" בלשון תמיהה, הרי זה לאו.

24) מדת היבש, והוא ששית הסאה, ונוכר במלכים-ו, כה.
25) צעירה. ושמא יצא עליה שם רע, אם תדור עמהם.
26) כתובות קג, א. (27) שם סה, ב. והראב"ד חולק.

מזונות", כי אין זה מחמת כבוד בעלה אלא שלא היה תובעה הגון לה. ואין אני קורא בה "משך אלמנותיך" (רש"י שם).

ה. אֶלְמָנָה שְׁחֻלָּה: אִם צְרִיכָה לְרִפּוּאָה שָׁאִין לָהּ קֶצֶבָה²⁸ - הָרִי זֶה בְּמִזְוֹנוֹת²⁹ וְיִוְרָשִׁין חֲבִיבִין בָּהּ; וְאִם הִיא צְרִיכָה רִפּוּאָה שָׁיֵשׁ לָהּ קֶצֶבָה - הָרִי זֶה מִתְרַפָּאָה מִכְּתֻבָּתָהּ³⁰. נִשְׁבִּית - אִין הִיּוֹרָשִׁין חֲבִיבִין לְפִדּוּתָהּ³¹. אָפְלוּ הָיְתָה לְכֻמָּה³², וְאָפְלוּ נִשְׁבִּית בְּחֵי אֶמְרָה: הִנִּיחוּ לִי וְאֲנִי אֲבַנְנוּ מִשְׁלִי - אִין שׁוּמְעִין לָהּ³⁶. וְכֵן לֹא תִחַזַּק בְּדֻקָּה³⁷ וְלֹא תִטָּח אוֹתָהּ³⁸, אֶלָּא תֵּשֶׁב בּוֹ כְּמָה שֶׁהוּא אוֹ תֵּצֵא. וְיִוְרָשִׁין שְׁמֻכְרוֹ מְדוֹר אֶלְמָנָה - לֹא עָשׂוּ וְלֹא פָּלוּם³⁹.

ב. כָּשֶׁם שְׁנִזְוֹנָת אַחֵר מוֹתוֹ מִנְכָּסִיו, כִּךְ נוֹתְנִין לָהּ כְּסוּת וְכָלִי תְּשֻׁמִּישׁ, וּמְדוֹר (אוֹ יוֹשֶׁבֶת בְּמְדוֹר¹³) שֶׁהִיָּתָה בּוֹ בְּחֵי בַעֲלָהּ, וּמִשְׁתַּמֶּשֶׁת בְּפָרִים וּכְסוּתוֹת בַּעֲבָדִים וּבִשְׁפָחוֹת שֶׁנִּשְׁתַּמֶּשֶׁת בָּהֶן בְּחֵי בַעֲלָהּ¹⁴. נָפַל הַמְדוֹר - אִין הִיּוֹרָשִׁין חֲבִיבִין לְבָנוֹתָהּ¹⁵. וְאִם אֶמְרָה: הִנִּיחוּ לִי וְאֲנִי אֲבַנְנוּ מִשְׁלִי - אִין שׁוּמְעִין לָהּ¹⁶. וְכֵן לֹא תִחַזַּק בְּדֻקָּה¹⁷ וְלֹא תִטָּח אוֹתָהּ¹⁸, אֶלָּא תֵּשֶׁב בּוֹ כְּמָה שֶׁהוּא אוֹ תֵּצֵא. וְיִוְרָשִׁין שְׁמֻכְרוֹ מְדוֹר אֶלְמָנָה - לֹא עָשׂוּ וְלֹא פָּלוּם¹⁹.

13) בדפוסים קדומים, אין תיבות אלו מוקפות. ובכתי" התימנים הנוסח: "ומדור, יושבת במדור וכו'".
14) כתובות קג, א. ושם הוסיפו: בכלי כסף וכלי זהב כדרך שמשתמשת בחיי בעלה. 15) אלא שוכרים לה מדור לפי כבודה, כדלהלן הלכה ג. 16) שמכין שנפל, נסתלקה זכותה ממנו (כתובות, שם). 17) תתקן סדקו ובקיעו. מלשון הכתוב (מלכים-ב יב, ו): "והם יחזקו את בדק הבית". 18) תטוחנו בטיח של טיט וסיד וכדומה. 19) שהמדור משועבד לאלמנה עוד מחיי בעלה (כתובות, שם) שהרי יושבה בו לפני מותו.

ג. נָפַל הַבֵּית אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה לְבַעֲלָהּ בֵּית אֶלָּא בִּשְׁכָר²⁰ - נוֹתְנִין לָהּ²¹ מְדוֹר לְפִי כְּבוֹדָהּ. וְכֵן מִזְוֹנוּתָהּ וּכְסוּתָהּ - לְפִי כְּבוֹדָהּ²². וְאִם הָיָה כְּבוֹד הַבַּעַל גְּדוֹל מִכְּבוֹדָהּ - נוֹתְנִין לָהּ לְפִי כְּבוֹדוֹ; מִפְּנֵי שֶׁעוֹלָה עִמּוֹ, וְאִינָהּ יוֹרֶדֶת אָפְלוּ לְאַחֵר מִיתָהּ²³.

20) שגר בדירה שכורה. 21) שוכרים לה (ירושלמי כתובות פ"ד, ה"ג). והטעם שאין מתקנים לה המדור שנפל, וגם מעכבים עליה מלבנותו, כי אם תדור בבית הראשון, לעולם לא תצא ממנו. אבל כששוכרים לה בית אפילו לפי כבודה, שמא לא יהיה נוח לה ותצא לבית אביה (רש"ל, הובא בט"ז אהע"ז סי' צד). 22) כשם שהיתה גרה וניזונית ובעלה במדינת הים (ירושלמי כתובות פ"ב, ה"ג). 23) כתובות מח, א.

ד. בְּרֶפֶת הַבֵּית מִרְפָּה. פִּיצֵד? חֲמִשָּׁה שֶׁהָיָה מִזְוֹנָת כָּל אֶחָד מֵהֶן קִבְּיָה²⁴ שְׁיֵאֵכֵל לְבָדוּ, אִם הָיוּ חֲמִשָּׁתָן בְּבֵית אֶחָד וְאוֹכְלִין בְּעָרֹב - מִסְפִּיק לָהֶן אֶרְבַּע קָבִין. וְהוּא הָדִין לְשָׂאֵר צְרִיכֵי הַבֵּית. לְפִיכָךְ, אֶלְמָנָה שֶׁאֶמְרָה: אִינִי זֹה מִבֵּית אָבִי, פֶּסֶקוּ לִי מִזְוֹנוֹת וְתִנּוּ לִי שֵׁם - יִכְוֹלִין הִיּוֹרָשִׁין לִזְמַר לָהּ: אִם אֵת אֲצִלָּנוּ - יֵשׁ לָךְ מִזְוֹנוֹת, וְאִם לֹא - אִין אֲנִי נוֹתְנִים לָךְ אֶלָּא כְּפִי בְּרֶפֶת הַבֵּית. וְאִם הָיְתָה טוֹעֲנָת: מִפְּנֵי שֶׁהִיא יִלְדָּה²⁵ וְהֵם יִלְדִּים - נוֹתְנִין לָהּ מִזְוֹנוֹת הַמִּסְפִּיקִין לָהּ לְבָדָהּ וְהִיא בְּבֵית אָבִיהָ²⁶. וּמוֹתָר מִזְוֹנוֹת הָאֶלְמָנָה וּמוֹתָר הַכְּסוּת - לִיּוֹרָשִׁין²⁷.

28) שהיא חולה תדיר, וזקוקה תמיד לטיפול רפואי.
29) שגם להן אין קצבה. 30) כתובות נב, ב. וכתב הרא"ש (שם): רפואה שיש לה קצבה דומה לפדיונה הבא בבת אחת, וכשם שהיורשים פטורים מלפדותה, כך הם פטורים מרפואתה. וראה לעיל פ"ד, ה"ז. 31) כתובות נב, א: "שאין אני קורא בה ואחזירך לי לאשה". 32) הזקוקה לאחד מן האחים שייבמו אותה לאשה - בכל זאת אינם חייבים לפדותה כל זמן שלא ייבמו אותה. וזהו לפי נוסחאות מדוייקות בגמרא כתובות שם (הרמב"ן בספר ה'מלחמות' יבמות פ"ד, ד"ה ועוד מתניתין), וכן הוא בר"ף שם. 33) כתובות, שם. ולפי שאין חייבים לפדותה, אינם אוכלים פירות נכסיה. שלא תיקנו "פירותיה אלא משום פדיונה". ראה לעיל פ"ב, ה"ד. ובסמוך ה"ח.

ו. מִתָּה הָאֶלְמָנָה³⁴ - יוֹרָשִׁי הַבַּעַל חֲבִיבִין בְּקִבּוּרָתָהּ³⁵. וְאִם נִשְׁבְּעָה שְׁבוּעַת אֶלְמָנָה וְאַחֵר כִּךְ מִתָּה - יוֹרָשִׁיהָ יוֹרָשִׁין כְּתֻבָּתָהּ³⁶ וְהֵן חֲבִיבִין בְּקִבּוּרָתָהּ, אֲבָל לֹא יוֹרָשִׁי הַבַּעַל. מַעֲשֵׂה יְדֵי הָאֶלְמָנָה - לִיּוֹרָשִׁין³⁷. וְיִוְרָשׁ שְׁאֶמְרָ לְאֶלְמָנָה: טָלִי מַעֲשֵׂה יְדֵיךְ בְּמִזְוֹנוֹתֶיךָ - אִין שׁוּמְעִין לָהּ³⁸; אֲבָל הִיא שְׂרָצָתָה בָּהּ - שׁוּמְעִין לָהּ³⁹.

34) ולא גבתה כתובה מהיורשים, וגם לא הספיקה להשבע שבועת אלמנה. 35) כתובות צה, ב. וכן שנינו לעיל (יב, ד) "וקבורתה תחת ירושתו לכתובתה". 36) כמבואר לעיל (פט"ז, ה"ב. ובשבועות מח.). וגובים אותה מיורשי הבעל. והראב"ד חולק, ולדעתו אפילו כשלא נשבעה האלמנה - אין יורשי בעלה חייבים בקבורתה, כי שבועתה היא שלא נפרעה מבעלה ולא התפיסה צרור כסף בחייו, וכל עוד שלא נשבעה אומרים יורשי הבעל שמא כבר נפרעה והורישו הכסף ליורשיה - ועליהם לקבורה, ומה גם שהם נוטלים נדונייתה בלא שבועה, כמבואר בסמוך ה"ט. 37) כתובות, שם. 38) במשנה, שם: "אלמנה ניזונת מנכסי יתומים" - וזהו ענין ניזונת שהיא ניזונת מהם על-כ"פנים, מבלי שיוכלו להפטר ('מאירי' שם) כשם שהבעל אינו יכול לומר כן לאשתו, שמא לא יספיקו מעשי ידיה למזונותיה, כמבואר למעלה פ"ב ה"ד. 39) כי המזונות לטובתה תוקנו כנגד מעשי ידיה, ואם היא מוותרת על תקנת חכמים שומעים לה ('ירושלמי כתובות פ"א, ה"א).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כתובתה או אם תתארס, כמבואר לעיל ה"א. (52) וכן אמרו ב"ירושלמי" (כתובות פ"א, ה"א): שעליה להראות ליתומים מה תפסה, כדי שנדע לחשב עמה כנ"ל.

יא. וכן אם תפסה מטלטלין בכתבתה בתי בעלה⁵³, וימת - גובה מהן; אבל אם תפסה אחר מותו לכתבתה - אינה גובה מהן⁵⁴, אף-על-גב⁵⁵ שתקנו הגאונים⁵⁶ שתגבה הכתבה ויתנאי הכתבה מן המטלטלין. לפיכך⁵⁷ תזון האלמנה מן המטלטלין אף-על-פי שלא תפסה.

(53) שעדיין לא זכו בהם יורשים. (54) שכבר זכו בהם יורשים, ואין תפיסתה מועילה כלפי היורשים, שכבר אמרנו אין מטלטלין של יתומים משועבדים לבעל-חוב, כמבואר בפסחים לא, א. והטעם שלמזונות מועילה תפיסתה, משום שהמזונות אינם נגבים מנכסים משועבדים (נכסים שנמכרו) כמבואר להלן ה"ג, לפיכך תיקנו לה תפיסה, אבל כתובה נגבית מנכסים משועבדים, כמבואר לעיל פט"ז ה"ד, ויכולה לטרוף מן הלוקחות, ולפיכך תפיסתה מהיתומים לא מועילה לה ('תוספות' כתובות צו. ד"ה: אלמנה שתפסה). ורבינו נמשך כאן אחרי דעת הר"ף בכתובות פ"א בהבנת סוגיית הש"ס בכתובות שם, ויש שיטות אחרות בדינים אלו, ראה ברי"ף וב'תוספות' שם צו. (55) בכת"י התימנים, כאן התחלת הלכה. ובדפוסים שלפנינו, משפט זה מחובר עם ההלכה הקודמת, ואין לו כל מובן. וב'כנסת הגדולה' סי' צג אות ט, שיער מדרשו שזה משפט חדש, וכיוון לכת"י התימנים. (56) לעיל פט"ז, ה"ז. (57) בכת"י התימנים: "ולפיכך", וזה מחובר למה שלמעלה.

יב. ואם⁵⁸ הניח בעלה מטלטלין ולא תפסה אותן - הירשין נטילין אותן⁵⁹ והן מעלין לה מזונות, ואינה יכולה לעקב עליהן ולומר: יהיו המטלטלין מנחין בבית דין עד שאזון מהן, שמא יאבדו ולא יהיו לי מזונות⁶⁰. ואפלו התנתה עליו בפרוש⁶¹ שתזון מן המטלטלין - אינה מעצבת. וכזה דנין תמיד בכל בתי דינין.

(58) בכת"י התימנים: "אם" וכן בדפוס רומי. ואין כאן התחלת הלכה, והכל מחובר למה שלמעלה: "אע"ג שתיקנו כו' ולפיכך תזון כו' אם הניח כו'. (59) לעצמם. (60) שאם בקרקע שניזונת ממנה מדין התלמוד - אם מכרה היתומים אינה טורפת (ראה להלן ה"ג) - במטלטלין שאינה אלא תקנת הגאונים - ודאי אינה יכולה לעכב מכירתם (מגיד-משנה). (61) בשעת כתיבת כתובתה.

יג. אבל אם הניח קרקע - יכולה היא לעקב עליהן שלא ימכרו⁶². ואם מכרו - אינה מוציאה מיד הקלוקחות; שאין האשה והבנות נזונות אלא מנכסים בני חרין⁶³.

(62) תשובת הגאונים (הובאה בספר 'העיסור'). (63) כתובות סט, א. וכתב הרשב"א: אם קנו מידו באופן מיוחד על מזונות האשה לאחר מותו, היא טורפת מיד

ז. וכל מלאכות שהאשה עושה לבעלה⁴⁰, אלמנה עושה ליתומים, חוץ ממזיגת הכוס והצעת המטה והרחצת פניו וידיו ורגליו⁴¹.

(40) המנויות לקמן פכ"א, ה"ז. (41) כתובות צו, א. שהן מלאכות המקרבות חיבה והרגל דבר (רש"י) וראה לקמן פכ"א, ה"ח.

ח. מציאת האלמנה ופירות נכסים שהכניסה לבעל - לעצמה, ואין ליורש בהם⁴² כלום.

(42) שהרי כל הטעם שתיקנו מציאת אשה לבעלה הוא כדי שלא תהא איבה בינה לבין בעלה, וזה לא שייך בנוגע ליורשים, שעל כרחם הם נותנים לה מזונותיה (כתובות צו). ואשר לפירות נכסיה, הואיל ואינם חייבים בפדיונה אין להם פירות, שהרי "תיקנו פירותיה כנגד פדיונה" (ר"ף כתובות פ"ד), וראה למעלה הערה לב.

ט. והנכסים עצמם שהם נדונייתה⁴³ - נוטלת אותן בלא שבועה, ואין ליורשים בהם דין לעולם⁴⁴, אלא אם כן הותירו⁴⁵ בתי הפעל והיו נכסי צאן ברזל שהמותר לבעל⁴⁶. ואם מתה האלמנה בלא שבועה - יורשיה יורשים נדונייתה, אף-על-פי שהוא נכסי צאן ברזל⁴⁷. ואם היה בהן מותר - המותר ליורשי הפעל.

(43) ועדיין קיימים. (44) שהרי שלה הם. (45) נתיקרו או נשתבחו. (46) כמבואר לעיל פט"ז, ה"א. וממילא יש ליורשים דין בו. ומובן שאם אבדה הנדוניה או פחתה ובאה לגבות מן היורשין מה שפחתה צריכה להשבע, שאינה עדיפה משאר בעל-חוב הבא להפרע מנכסי יתומים, שדינו להשבע (מגיד-משנה). (47) ושמו אותם בסכום כסף, וקיבל עליו אחריות על אותו סכום - בכל זאת אינם חשובים כנכסיו, שיצטרכו להשבע ליתומים - אלא בחזקת האלמנה הם, וממילא היא מורשתם ליורשיה. ואם ייחד לה בעלה קרקע לכתובתה או מטלטלין ועדיין הם קיימים - נוטלתם בלא שבועה, וממילא מורשתם לבניה, כמבואר לעיל פט"ז, ה"ג.

י. אלמנה שתפסה מטלטלין כדי שתזון מהן⁴⁸ - בין שתפסה מחיים בין שתפסה אחר מותו⁴⁹, אפלו תפסה בפרש⁵⁰ זהב - אין מוציאת מידה; אלא פותבין עליה בית דין מה שתפסה, ופוסקין לה מזונות, ומחשבים עמה, והיא נזונת ממה שבידה עד שתמות או עד שלא יהיו לה מזונות⁵¹, ויקחו היורשין את השאר⁵².

(48) אע"פ שמצד הדין אין המזונות נגבים מן המטלטלין (כתובות סט): תפיסתה מועילה לה (שם צו). (49) שכבר זכו בהם היתומים, ומטלטלין של יתומים אינם משועבדים לשום חוב. (50) מפורש לעיל פ"י, ה"ז. ואע"פ שהוא יתר מכדי כתובתה או מכדי מזונותיה הראויים להנחת לה בכל שלשים יום, כמבואר להלן הכ"א. (51) כגון אם תגבה

את בית-המקדש מחדש, שזהו חיוב בכל יום ויום לבנות את בית-המקדש מחדש, ויתירה מזו - באופן נצחי.

(על"פ יין מלכות' ספר נשים טימן יב)

64 ואין אומרים: הקודמת בזמן קודמת במזונות ("ירושלמי פ"ה, ה"א). 65 לפי שהלווה יכול למכור ולהפקיעם מידי שעבוד המלוה, כך אין דין קדימה במזונות, שהרי הוא יכול למכור נכסיו ולהפקיעה משעבוד מזונותיה (מגיד-משנה), ובדפוס רומי, הנוסח: "שאיין דין קדימה במזונות", ותיבת "כמו" חסרה שם. וכן הביא ה'בית יוסף' אבן-העזר סי' צג מספרי הרמב"ם שהיו בידו.

3 טו. אֶלְמָנָה שֶׁנִּפְלָה לִפְנֵי יָבֵם, בְּשִׁלְשָׁה חֳדָשִׁים
4 הָרִאשׁוֹנִים⁶⁶ - נְזוּנָה מְשֻׁלָּה פֶּעַל⁶⁷. וְאִם הָכֵר הָעֶבֶר⁶⁸,
5 וְכֵן אִם הַנִּיחָה מְעַבְרָתָ⁶⁹ - נְזוּנָה וְהוֹלָכָה עַד
6 שְׁתַּלְדָּ⁷⁰. וְלָדָה בֵּן שֶׁל קָמָא⁷¹ - נְזוּנָה וְהוֹלָכָה כָּל
7 יָמֶיהָ אֶלְמָנוּתָהּ, כְּשֶׁאָר כָּל הַנָּשִׁים⁷². לֹא נִמְצְאוּ
8 מְעַבְרָת אַחֵר שֶׁלְשָׁה חֳדָשִׁים, או שֶׁהִפְלִיחָה⁷³ - אֵינָה
9 נְזוּנָה לֹא מְשֻׁלָּה פֶּעַל⁷⁴ וְלֹא מְשֻׁלָּה יָבֵם⁷⁵, אֲלָא תוֹכַחַת
10 יָבָמָה לְכַנֵּס או לְחַלֵּץ.

66 שאינה ראויה או ליבום ולא לחליצה, כמבואר בהל' יבום וחליצה פ"א ה"ט, וממילא שאינה יכולה להנשא לאחרים. 67 יבמות מא, ב. שהרי מעוכבת היא להנשא בגללו. 68 אחרי שלושת החדשים הראשונים (יבמות לו.). 69 שבמותו כבר ידעו שהיא מעוברת. ובכת"י אברבנאל, הנוסח: "משל בעל, אם לא הוכר העובר, ואם הניחה". 70 שעד אז אינה ראויה לא ליבום ולא לחליצה (כמבואר שם לו.). וקל-וחומר שאינה יכולה להנשא לאחר, והואיל ומעוכבת היא מבעלה - נזונת ממנו. 71 ראוי לחיות, שאינו נפל. 72 שאין זו זקוקה ליבום, והרי היא כאלמנה אחרת. 73 ומעתה ודאי שהיא זקוקה ליבם, שהרי נתברר שבעלה המת לא הניח אחריו בן. 74 שכבר אינה מעוכבת להנשא ממנו, אלא מחמת שאגודה היא ביבם ואין לה על נכסי בעלה כלום, ואינה דומה לשאר אלמנה שכל זמן שלא נשאת לאחר ואומרת: "מחמת פלוני בעלי שכבודו גדול עלי" - נזונת מנכסיו, וכאן כל העיכוב הוא רק מצד היבם (יבמות מא: וברש"י). 75 שעדיין לא נתייבמה לו.

11 טז. תִּבְעָה יָבָמָה לְכַנֵּס או לְחַלֵּץ, וְעַמֵּד בְּבֵית דִּין,
12 וּבְרַח⁷⁶ או שֶׁחָלָה, או שֶׁהָיָה יָבֵם בְּמִדְנַת הַיָּם⁷⁷ -
13 הָרִי זוּ נְזוּנָה מְשֻׁלָּה יָבֵם בְּלֹא שְׁבוּעָה פֶּלֶל⁷⁸.

76 אחר שעמד בבית-דין ("ירושלמי" כתובות פ"ה, ה"ד). 77 ושם תבעתו לדין מעצמה או ע"י שליחה, מיד חייב במזונותיה ואפילו לא ברת, והואיל והוא במדינה אחרת (כסף-משנה). 78 כי אין לחוש שהניח לה צרור כסף, שעדיין אין היא מקורבת לו, וגם מעשי ידיה אינם משועבדים לו (כתובות קז:).

14 יז. נִפְלָה לִפְנֵי יָבֵם קָטָן⁷⁹ - אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת עַד
15 שִׁיגְדִיל וְיָהִיָּה כְּשֶׁאָר הַיָּבָמִין⁸⁰.

הלקוחות. וקבלת קנין הנזכרת בשטר כתובה שלנו אינה מועילה לכך, כי היא מכוונת למזונותיה בחיי הבעל (מגיד-משנה).

1 יד. הַנִּיחַ נָשִׁים רַבּוֹת, אֶף-עַל-פִּי שֶׁנִּשְׁאָן זו אַחֵר זו
2 - נְזוּנוֹת בְּשָׁרָה⁶⁴, שְׁאִין דִּין קְדִימָה בְּמִטְלָטְלִין⁶⁵.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הניח נשים רבות, אע"פ שנשאן זו אחר זו, נזונות בשווה שאין דין קדימה במטלטלין".

ומשמע שאם נזונות מקרקע, יש דין קדימה. והסברא היא ששעבוד מזונות אינו חל על מטלטלין היכולים להיגנב אלא על הקרקע, ולכן בקרקעות נזונות לפי קדימת השיעבוד.

והראב"ד השיג על כך וכתב שאפילו נזונות מן הקרקע נזונות כולן בשווה, כי חיוב המזונות נוצר לאחר מותו, וממילא הגיע לכולן באותו הזמן.

וכתב הרב המגיד, שגם הרמב"ם סבר כהראב"ד שניזונות גם מהקרקע בשווה, וגורס ברמב"ם שהלשון הוא "כמו שאין דין קדימה במטלטלין".

ובביאור הדברים, כתב הרוגוצ'בי שהרמב"ם והראב"ד חולקים האם כל יום הוא שעבוד חדש או שנשתעבד מחיי הבעל, כי בנישואין יש את שני האופנים, האחד שהחיוב חל בזמן הנישואין, וכל משך הזמן שאח"כ הוא המשך לחיוב הראשון, והשני שכל יום ויום ישנו חיוב חדש, ובזה נחלקו הרמב"ם והראב"ד, שלדעת הרמב"ם הוא חיוב נמשך מיום הנישואין, ולכן יש דין קדימה. אבל הראב"ד סובר שכל יום הוא חיוב חדש, ולכן נזונות בשווה גם בקרקע.

ועפ"ז מבאר הרוגוצ'בי עניין נוסף בהל' גירושין, ששם כתב הרמב"ם ש"אם נשתתית.. אינו חייב לרפאותה", וגם שם השיג עליו הראב"ד "למה לא יהיה חייב לרפאותה", ומבאר הרוגוצ'בי שהרמב"ם סובר שלרפאותה הוא מהדברים שמחמת הנישואין שבכל יום ויום הוא חיוב חדש, והרי בשוטה אין אדם דר עם נחש בכפיפה, לכן פקע החיוב.

אמנם, החיוב של דירה לא פקע, כי בזה אי אפשר לומר שהוא חיוב בכל יום מחדש, שהרי הגדר של דירה שהיא דבר של קבע.

ויש לקשר זה עם דברי הרוגוצ'בי בנוגע לחורבן, שזהו דבר נמשך. וכתב שזה מפורש בירושלמי "כל דור שאינו נבנה בימיו מעלין עליו כאילו הוא החרבו", ועפ"ז מובן עד כמה צריכה להיות גדולה הצעקה "עד מתי", אחרי שאתמול צעקו ועדיין לא נבנה. ממש כמו יהודי העומד ליד בית-המקדש בשעת חורבנו, שבוודאי היה מרעיש עולמות. כמו"כ מובן בנוגע לחיוב שהתחייב הקב"ה לבנות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

79) ואינו ראוי לייבם או לחלוץ עד שיהיה בן שלש-עשרה ויביא שתי שערות. (80) יבמות שם, א. וגם מבעלה אין לה, "כי משמים קנסוה" (שם). ואם הכניסה נדוניה משלה, והיא ביד שלישי, או שהיא אומרת יתנו הנכסים לירי, ואני אקיים הקרן עד שיגדל הנער ואזון מן הריוח, נותנים הכסף לידה (אהע"ז סי' קס, ס"ג בשם הרי"ף).

יח. מי שיחד קרקע לאשתו במזונותיה בשעת מיתה⁸¹, ואמר: יהיה מקום פלוני למזונות - הרי רבה לה מזונות. ואם היה שכרו⁸² פחות ממזונות הראויות לה - נוטלת השאר משאר נכסים; ואם היה שכרו יותר מן הראוי לה - נוטלת הפלי⁸³. אבל אם אמר לה: יהיה במקום⁸⁴ פלוני במזונותיה⁸⁵, ושתקה⁸⁶ - אין לה אלא פרות אותו מקום בלבד, שהרי קצין⁸⁷ לה מזונות.

81) ובעדים, כדין מתנת שכיב-מרע (חולה סמוך למיתתו) שאינה צריכה קבלת קנין ולא תעודה בכתב, שדבריו ככתובים וכמסורים הם, מתקנת חכמים כדי שלא תטרף דעתו עליו כשידע שאין דבריו קיימים (מלשון רבינו הל' זכיה פ"ח, ה"ב). (82) ריוח המקום. (83) לא נתכוין זה אלא ליתן לה מזונות בריוח מהמקום ההוא. (84) ובכתי" התמימים: "מקום". וכן בדפוס רומי. (85) משמעה: בחוב מזונות שיש לך עלי, תהא זו פרעון לך. (86) ולא מיחתה, כי אילו לא עמדה שם, או נכחה ומיחתה - אינו יכול לגרוע ממזונותיה שלא בהסכמתה. (87) קצב (כתובות נד:).

9. יט. אלמנה שפאה לבית דין לתבוע מזונות - יש מי שהורה, שפוסקין לה מזונות ואין משביעים אותה⁸⁸. ואין ראוי לסמך על הוראה זו, מפני שנתחלה לו הדבר באשה שהלה בעלה למדינת הים⁸⁹. ורבותי הורו, שאין לה מזונות מבית דין עד שתשבוע; שהרי זו פאה להפרע מנכסי יתומים, וכל הנפרע מנכסי יתומים - לא תפרע אלא בשבועה⁹⁰. ולזה דעתי נוטה, וכן ראוי לדון⁹¹.

10. יט. אלמנה שפאה לבית דין לתבוע מזונות - יש מי שהורה, שפוסקין לה מזונות ואין משביעים אותה⁸⁸. ואין ראוי לסמך על הוראה זו, מפני שנתחלה לו הדבר באשה שהלה בעלה למדינת הים⁸⁹. ורבותי הורו, שאין לה מזונות מבית דין עד שתשבוע; שהרי זו פאה להפרע מנכסי יתומים, וכל הנפרע מנכסי יתומים - לא תפרע אלא בשבועה⁹⁰. ולזה דעתי נוטה, וכן ראוי לדון⁹¹.

88) שלא עיכבה משל בעלה כלום. (89) שאמרו (כתובות קה:): "תשבוע בסוף (בשעת גביית כתובתה או כשיבוא בעלה) ולא תשבוע בתחילה". ואין מכאן ראיה לאלמנה, כי יש לחוש שהניח לה צרור לאחר מותו כדי שלא תתבזה אצל היתומים, וגם מזונות אשה בחיי בעלה הם מן התורה, ומזונות אלמנה אינם אלא תקנת חכמים (ראה לעיל פ"ב, ה"ח). (90) כתובות פז, א. (91) וכן אמרו (שם צח:): "והלכתא, צריכא שבועה". וכל הסוגיא עוסקת שם במזונות (הגר"א אהע"ז סי' צג ס"ק לא).

17. כ. אלמנה שפאה לבית דין לתבוע מזונות - משביעים אותה בתחילה⁹², ומוכרין בלא הכרזה⁹³, ונותנין לה מזונות. וכן יש לה למכור למזונות שלא בבית דין ממחיר⁹⁴, אלא בשלשה אנשים נאמנים, בלא הכרזה. וכן אם מכרה למזונות בינה לבין עצמה⁹⁵ שוה בשוה⁹⁶ - מכרה קיים. וכשיבואו הירשין להשביע אותה - נשבעת⁹⁶.

24. כא. וכמה מוכרין למזונות? פדי לזון מהם ששה חדשים, לא יותר על זה⁹⁷. ומוכרין על מנת שיהיה הלוקח נותן לה מזון שלשים יום⁹⁸. והזרת ומוכרת פעם שניה לששה חדשים. וכן מוכרת והולכת לעולם, עד שישאר מן הנכסים פדי כתבתה, גובה כתבתה⁹⁹ מן השאר והולכת לה.

97) כתובות צז, א. שם תתארס או תתבע כתובתה ותפסיד מזונותיה. (98) שאם תינשא לאחר, יחזיר מה שבידו ליורשים (רש"י שם). (99) ואפילו כתובתה עולה יותר ממזון כדי ששה חדשים - מוכרת השאר ביחד (שם).

30. כב. אלמנה שפסקו לה בית דין מזונות - אין מחשבין עמה¹⁰⁰ על מעשה ידיה, עד שיבואו היורשים ויתבעוה. אם מצאו לה מעשה ידיה - נוטלין אותה¹⁰¹, ואם לאו - הולכין לדרבם¹⁰². ואני אומר, שאם היו היורשים קטנים - בית דין מחשבין עמה¹⁰³, ופוסקין מעשה ידיה¹⁰⁴, בדרך שפוסקין לה מזונות.

100) לבדוק אם מעשי ידיה מספיקים למזונותיה. (101) שהוא שלהם תחת מזונותיה, כמבואר לעיל ה"ו. (102) בדרך ששינו באשה שהלך בעלה למדינת הים, לעיל פ"ב ה"ז. וכן נראה (כתובות קז:). שבאלמנה הכל מודים שפוסקים לה מזונותיה מבלי לדקדק על מעשה ידיה. (103) בודקים אחריה אם היא עושה המוטל עליה לעשות, ואם היא נותנת אותו ליורשים. (104) כלל הוא: "בית-דין אביהם של יתומים הוא" (גיטין לו:). וצריך לשקוד על טובתם. וביחוד כשהם קטנים ואינם יודעים לטעון. וראיה לדברי רבינו מסוגיית התלמוד (ערכין כב:): שאמרו שם: אין נזקקים לנכסי יתומים (קטנים) למכרם אלא . . . לכתובת אשה, משום מזונות שאם לא תגבה כתובתה היא תפסידם באכילת מזונותיה מממונם. ושאלו שם, הלא מעשי ידיה שלהם ואינה מפסידתם, ותיצו: לפעמים אין מעשי ידיה מספיקים, ויש הפסד במזונותיה. ואם נאמר שאין מחשבין על מעשי ידיה ואין ליתומים עליה כלום, אם-כן תמיד יש להם הפסד. מכאן, שבית-דין מחשב על מעשה ידיה כשפוסק לה מזונות ('אבני מילואים' סי' ע ס"ק ג).

37. כג. אלמנה שאין שטר כתבה יוצא מתחת ידה - אין לה מזונות; שמה מחלה כתבתה, או מכרה או משכנה אותה¹⁰⁵. אף-על-פי שלא טען יורש - טוענין אנו לו ואומרים לה: הביאי כתבתך והשבעי¹⁰⁶ וטלי מזונותיך. אלא אם אין דרבם לכתב כתבה.

חבירו: "מנה לי בידך", והלה כופר בכל, נשבע הנתבע שבועת היסט ונפטר (הל' טוען ונטען פ"א, ה"ג) אף כאן היא נשבעת שלא נטלה והנכסים נשארים בחזקתה. שבועת היסט - מפורשת לעיל פט"ו ה"ג. (114) משנישאת עברו הנכסים לרשות היתומים והיא באה להוציא מידם, ישבעו שבועת היסט ויפטר (כתובות צו: ובמגיד-משנה).

25 כח. דין תוספת כתבה פדין העקר¹¹⁵. לפיכך,
26 אלמנה שתבעה¹¹⁶ או מכרה או מחלה או משכנה
27 תוספת כתבה¹¹⁷ עם העקר - אין לה מזונות¹¹⁸.
28 ואם תבעה מקצת והניחה מקצת¹¹⁹ - הרי זו כמי
29 שתבעה מקצת העקר והניחה מקצתו. וכל המוכרת
30 או המוחלת סתם - מכרה ומחלה התוספת עם
31 העקר¹²⁰; ששניהם כתבה שמים בכל מקום.

(115) מנה לאלמנה, ומאתיים לבתולה (כתובות נד:).
(116) בבית-דין כמבואר לעיל ה"א. (117) בין בחיי בעלה
בין לאחר מותו, כמבואר שם. (118) באלמנותה, ואם
מחלה - אפילו בחייו אין לה מזונות, כמבואר לעיל פ"ז
ה"ט. (119) תבעה העיקר והניחה התוספת ('לחם משנה'),
וכן פירשו ה'תוספות' (כתובות נד: ד"ה 'ולתובעת').
(120) שם נד, ב. השווה לעיל פט"ז ה"ב: "ואין נקראים
כתובה אלא עיקר כתובה שהוא מאה או מאתיים עם
התוספת בלבד".

פרק תשעה עשר

(1) ביאר בו רבינו דין "כתובת בנין דכרין", זכויות הבנות מנכסי אביהן, שאין לעקור תנאי הכתובה, בת הממאנת. בת היבמה, בת הארוסה, ובת השנייה לענין מזונות, הבנים והבנות לענין מזונות.

32 א. מתנאי הכתבה, שיהיו בנים הזכרים יורשים
33 כתבת אמן² ונדונייתה שהכניסה בתורת נכסי צאן
34 ברזל³, ואחר כך חולקין שאר הירשה⁴ עם אחיהם⁵
35 בשורה⁶.

(2) העיקר והתוספת שכתב לה אביהם. (3) מפורש לעיל פט"ז ה"א, והיא מתה בחיי אביהם וירש אותה אביהם כדין בעל היורש את אשתו, ואח"כ מת גם האב. (4) שנשארה מעזבון האב. (5) שנולדו לאביהם מנשים אחרות. (6) כתובות נב, ב. ראה לעיל פ"ב ה"ב, וזוהי הנקראת: "כתובת בנין דכרין" (הבנים הזכרים) לעיל פט"ז, ה"ז.

36 ב. כיצד נשא אשה, כתבה⁷ ונדונייתה⁸ אלף, וילדה
37 בן ומתה בחייו⁹. ואחר כך נשא אשה אחרת¹⁰
38 כתבה ונדונייתה מאתים, וילדה בן, ומתה בחייו.
39 ואחר כך מת הוא, והנתי אלהים. בנו מן הראשונה
40 יורש אלף שכתבת אמו¹¹, ובנו מן השנייה יורש
41 מאתים שכתבת אמו, והשאיר¹² יורשים אותו
42 בשורה¹³. נמצא כי בן הראשונה אלף וארבע
43 מאות¹⁴, וכיד בן השנייה שש מאות¹⁵.

(7) שכתב לה משלו. (8) שהכניסה לו משלה. (9) הרי ירש

(105) ובכל אלה אין לה מזונות, כמבואר להלן הכ"ח.
(106) שלא עיכבת משל בעלן כלום, כדין הבא להפרע מנכסי יתומים, כמבואר לעיל ה"ט. וראה למעלה פ"ב, ה"ח: "ולעולם טוענים ליורש".

1 כד. האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים, ובאה
2 ואמרה: מת בעלי - רצתה - נזונת פדין כל
3 האלמנות, רצתה - נוטלת כתבה¹⁰⁷. אמרה: גרשני
4 בעלי - אינה נאמנת¹⁰⁸, ונזונת מנכסיו עד פדי
5 כתבתה מכל פנים: שאם עדין היא אשתו - יש לה
6 מזונות, ואם גרשה כמו שאמרה - יש לה כתבה,
7 שהרי כתבה בידה. לפיכך נוטלת מזונות עד פדי
8 כתבתה והולכת לה¹⁰⁹.

(107) כתובות קז, ב. שהאשה נאמנת לומר מת בעלי להנשא, שאם הוא חי עשוי הדבר להגלות (להלן פ"ב מהל' גירושין ט"ו), ומכיון שנאמנת להנשא - נאמנת גם ליטול כתובתה (למעלה פט"ז הל"א). (108) שבזה היא יכולה לשקר, שאין הדבר עשוי להגלות כמו ב"מת בעלי" שלמעלה. (109) כתובות, שם.

9 כה. האשה שהיה לה ספק גרושין¹¹⁰ ומת בעלה -
10 אינה נזונת מנכסיו, שאין מוציאין מיד היורש
11 מספק. אבל בחיי בעלה - יש לה מזונות¹¹¹ עד
12 שתתגרש גרושין גמורין.

(110) כגון זרק לה גיטה ספק קרוב לו (ואינה מגורשת) ספק קרוב לה (ומגורשת). (111) שעדיין אסורה להנשא לאחרים - שמא אינה מגורשת, וכל שמעוכבת להנשא מחמתו - יש לה מזונות (כתובות צז: וברש"י, וכן ברשב"ם לב"ב מז:).

13 כו. אלמנה עניה ששהתה שתי שנים ולא תבעה
14 מזונות, או עשירה ששהתה שלש שנים ולא תבעה
15 - ותרה¹¹², ואין לה מזונות בשנים שעברו, אלא
16 משעה שתבעה. ואם שהתה פחות מזה אפילו ביום
17 אחד - לא ותרה, אלא תובעת ונוטלת מזון השנים
18 שעברו.

(112) מחלה (כתובות צו. וברש"י) וברירושלמי (שם פ"א, ה"ב) אמרו: במה דברים אמורים כשלא לוותה, אבל לוותה גובה, וכן אם יש בידה משכון (שתפסתו בתוך שלש שנים) גובה למפרע. אבל אם תפסה לאחר שלש שנים אין תפיסת משכונה כלום, כי כבר מחלה (מגיד-משנה בשם הרשב"א).

19 כז. אלמנה שתבעה מזונות מן היורשים, הם
20 אומרים: נתנו, והיא אומרת: לא נוטלתי - כל זמן
21 שלא נשאת - על היתומים להביא ראיה, או תשבע
22 שבועת הסת¹¹³ ותטל; משנשאת - עליה להביא
23 ראיה, או ישבעו היורשים שבועת הסת שנתנו
24 לה¹¹⁴.

(113) אם לא הביאו ראיה שכבר נטלה, שהרי היא מוחזקת בנכסים והם באים להוציא ממנה, והרי זה כטוען את

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

21) בני הכתובה הגדולה. 22) מעלים דמיהם לקבלם עלינו ביוקר, שישאר דינר לחלוק בשוה. 23) שהוקרו או שהוולו. 24) כתובות צא, א.

19 ו. הִיָּה שָׁם יוֹתֵר עַל כָּדִי כָּל הַכְּתוּבֹת דִּינָר אוּ יוֹתֵר, אֶף-עַל-פִּי שֵׁשׁ עָלְיוֹ²⁵ שָׁטֵר חוֹב כְּנֶגֶד הַיּוֹתֵר - אִינוּ מְמַעֲטִים²⁶, אֲלָא כָּל אֶחָד מֵהֶן יוֹרֵשׁ כְּתֻבַּת אָמוֹ.²¹

25) על אביהם, שחייב דינר או יותר למלוה. 26) אין לך ירושה גדולה מזו, שכשמת נפלו נכסים לפני יורשים וכשיצא שטר חוב על אביהם, אלו ואלו עושים מצוה לפרוע חוב אביהם, והיא היא ירושתם (שם צ: וברש"י).

22 ז. מִי שֶׁהָיָה נָשׁוּי שְׁתֵּי נָשִׁים, וּמֵתָה אַחַת מֵהֶן בְּחַיּוֹ וְאַחַת אַחֵר מוֹתוֹ²⁷, וְלוֹ בָּנִים מִשְׁתֵּיהֶן, אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא הָיָה יוֹתֵר עַל שְׁתֵּי הַכְּתוּבֹת: אִם נִשְׁבְּעָה הַשְּׁנִיָּה שְׁבוּעַת אֶלְמָנָה²⁸ קִדְּם שְׁתֵּמּוֹת - בְּנִיָּה קוֹדְמִים לִירֵשֶׁת²⁹ כְּתֻבָּתָהּ³⁰, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן יוֹרְשִׁין כְּתֻבַּת אָמֶן בְּתַנָּאִי זֶה³¹, אֲלָא יִרְשָׁה שֶׁל תּוֹרָה, וְאַחֵר כֶּף יוֹרְשִׁין בְּנֵי הָרֵאשׁוֹנָה כְּתֻבַּת אָמֶן בְּתַנָּאִי זֶה³². וְאִם נִשְׁאָר שָׁם כָּלוּם - חוֹלְקִין אוֹתוֹ בְּשָׂוָה. וְאִם מֵתָה קִדְּם שְׁתֵּשְׁבָּע³³ - בְּנֵי הָרֵאשׁוֹנָה יוֹרְשִׁים כְּתֻבַּת אָמֶן בְּכָל־דָּבָר³⁴, וְהִשְׁאָר חוֹלְקִין בְּשָׂוָה.³¹

27) ולא הספיקה לגבות כתובתה עד שמתה. 28) שלא הניח אצלה כלום, ולא מכרה לו כתובתה, כמבואר לעיל פט"ז ה"ד. 29) ובכת"י התימנים: "לירש". 30) המגיעה לאמם מנכסי אביהם. 31) של 'בנין דכרין' הזקוק ל'מותר דינר' (שם צא.). 32) ואע"פ שאין כאן 'מותר דינר' על שתי הכתובות - הכתובה הנפרעת לבני השניה היא עצמה נעשית 'מותר לחברתה', הואיל ונגבית כחוב - אין לך ירושה גדולה מזו, שהרי על כל הבנים לפרוע הכתובה שהיא חובת אביהם והיא היא ירושתם. כמבואר לעיל בענין שטר חוב (שם צ:). 33) שאין לבני השניה כתובת אמם, כי אין אדם מוריש ממון שחייב עליו שבועה - לבניו, כמבואר לעיל פט"ז ה"ב. 34) ויש כאן 'מותר הרבה' - סכום הכתובה של האשה השניה שלא נשבעה עליה.

32 ח. הִיָּה נָשׁוּי שְׁתֵּי נָשִׁים, וְהָיָה לוֹ בָּנִים מֵהֶן, וּמֵתָה³⁵, וְאַחֵר כֶּף מֵתוֹ הַנָּשִׁים: אִם נִשְׁבְּעוּ וְאַחֵר כֶּף מֵתוֹ - כָּל אֶחָד וְאַחָד יוֹרֵשׁ כְּתֻבַּת אָמוֹ בִּירְשָׁה שֶׁל תּוֹרָה³⁶, וְלֹא בְּתַנָּאִי זֶה. לְפִכֶּךָ אֵין מְשַׁגְּחִין אִם יֵשׁ שָׁם מוֹתֵר אוּ אֵין שָׁם. וַיּוֹרְשִׁי הָרֵאשׁוֹנָה קוֹדְמִין לַיּוֹרְשֵׁי הַשְּׁנִיָּה³⁷. וְאִם לֹא נִשְׁבְּעוּ - חוֹלְקִין הַבָּנִים הַכָּל בְּשָׂוָה; וְאֵין שָׁם יִרְשֶׁת כְּתֻבָּה, לְפִי שֶׁאֵין לְאֶלְמָנָה כְּתֻבָּה עַד שֶׁתִּשְׁבְּעַ³⁸.

35) ועל שתייהן לגבות כתובתן מיורשי הבעל שלהן. 36) העוברת ישר מהאם לבנים. 37) שהרי חובה קדם בזמן לחוב השניה, וכמבואר לעיל פ"ז, ה"א. 38) וגם כתובת 'בנין דכרין' אין כאן, כי לא מתו הנשים בחיי הבעל ולא ירש מהן כלום. וממילא לא הוריש לבניו כלום.

40 ט. אַחַת נִשְׁבְּעָה וְאַחַת לֹא נִשְׁבְּעָה - זֶה שֶׁנִּשְׁבְּעָה

בעלה את נדונייתה, וכתובתה לא באה לידי גבייה. 10) לאו דוקא אחרי מות הראשונה, אלא אפילו נשא שתייהן כאחת - הדין כן, כמבואר בסמוך ה"ד. 11) בתורת 'בנין דכרין'. 12) שמונה מאות וזו. 13) כדין בנים היורשים את אביהם. 14) אלף מכתובת האם, וארבע מאות מירושת האב. 15) מאתיים מכתובת האם, וארבע מאות בירושה מהאב (כתובות צא), וטעם תקנת 'כתובת בנין דכרין' "כדי שיקפוץ אדם ויתן לבתו כבנו" (שם נב:); שאם ידע האב שבני בתו יירשו את מתנת נדונייתו, הוא ירבה לתת נדוניא לבתו לקראת נישואיה. וממילא תיקנו שגם כתובת הבעל - עיקר ותוספת - יירשוה בניה, כדי שלא יאמר האב אם זה מקפיד על שלו, מלהוריש לבני בתי, אף אני אמשוך ידי מלהרבות לו נדוניא (רש"י שם).

1 ג. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה יוֹתֵר עַל כָּדִי שְׁתֵּי כְּתוּבֹת דִּינָר אֶחָד אוּ יוֹתֵר כָּדִי שֶׁיִּחְלְקוּ הַשְּׁאָר¹⁶ בְּשָׂוָה¹⁷; אֲבָל אִם לֹא הָיָה יוֹתֵר דִּינָר - חוֹלְקִים הַכָּל בְּשָׂוָה. שָׁאֵם יִירְשׁוּ אֵלּוֹ כְּתֻבַּת אָמֶן וְאֵלּוֹ כְּתֻבַּת אָמֶן, וְלֹא יִשְׁאָר דִּינָר אֶחָד לְחַלֵּק אוֹתוֹ בֵּין הַיּוֹרְשִׁים, נִמְצָא תַּנָּאִי זֶה מְבַטֵּל חֲלוּקַת יִרְשָׁה בֵּין הַבָּנִים בְּשָׂוָה שֶׁהוּא מִן הַתּוֹרָה¹⁸.

16) את הדינר הנשאר. 17) לפי הגולגולת, ובו מקיימים דין ירושה האמורה בתורה (במדבר כז, ח"א). 18) ולא תיקנו חכמים כתובת 'בנין דכרין' במקום שנעקרת נחלה שבתורה על-ידם (כתובות נב:).

8 ד. וְהוּא הִדִּין לָמִי שֶׁנִּשְׁאָר נָשִׁים רַבּוֹת, בֵּין בְּזוֹ אַחֵר זֶה בֵּין בְּבַת אַחַת, וּמֵתוּ כָּלָן בְּחַיּוֹ, וְלוֹ מִזֶּן בָּנִים זָכָרִים, אִם הָיָה שָׁם יוֹתֵר עַל כָּדִי כָּל הַכְּתוּבֹת דִּינָר - כָּל אֶחָד וְאַחָד יוֹרֵשׁ כְּתֻבַּת אָמוֹ¹⁹, וְהִשְׁאָר חוֹלְקִין בְּשָׂוָה²⁰.

19) ואפילו סכום הכתובות שוה זה כזה, רוצים הבנים ליטול כתובת אמם ולא לחלוק בשוה, כגון שבני אשה אחת מועטים, והשניה בניה מרובים, וטוב למועטים ליטול לעצמם כתובת אמם ולא לחלוק עם אחיהם בשוה לפי הגולגולת (רש"י שם). 20) כדין ירושה של תורה. והעיד רבינו לעיל פט"ז ה"ז "שלא מצאנו מנהג ירושתן (של 'בנין דכרין') פשוט בכל הישיבות". והרא"ש לכתובות פ"ד סימן כד, כתב בשם הגאונים: "שאינן דנין כתובת בנין דכרין בזמן הזה, כיון שאין הטעם אלא שיקפוץ אדם ויתן לבתו כבנו, ועכשיו נהגו ליתן יותר ויותר. . . הלוואי שיתן אדם לבנו כבתו, וכמה הוצרך הדבר לנדות כל מי שירבה במתנת בתו". וגם הרמ"א באהע"ז סי' קיא, סט"ז כתב: שאין כתובת 'בנין דכרין' נוהגת במדינות אלו.

13 ה. אָמְרוּ הַיְּתוּמִים²¹: הֲרֵי אָנוּ מַעֲלִין עַל נִכְסֵי אָבִינוּ יוֹתֵר דִּינָר²², כָּדִי שֶׁיִּשְׁלֹו כְּתֻבַּת אָמֶן - אֵין שׁוּמְעִין לָהֶם, אֲלָא שְׁמִין אֶת הַנִּכְסִים בְּבֵית דִּין בְּמָה שֶׁהָיוּ שׁוִׁין בְּשַׁעַת מִיתַת אָבִיהֶן. וְאַף-עַל-פִּי שֶׁנִּתְרַבּוּ אוּ נִתְמַעֲטוּ²³ אַחֲרֵי מִיתַת אָבִיהֶן קִדְּם שֶׁיִּבְאוּ לְחַלֵּק - אֵין שְׁמִין אוֹתָן אֲלָא בְּשַׁעַת מִיתַת אָבִיהֶן²⁴.

נראה שגם נערה אינה צריכה להשבע. ולדעת ה'מגיד משנה' מקור דברי רבינו בכתובות סט, א. שאמרו: שיש לבת, דין בעלת חוב של האחים, ואינה נשבעת להם כדרך שאין בעל-חוב נשבע ללווה. ולא אמרו: "הבא להפרע מנכסי יתומים, לא יפרע אלא בשבועה" - אלא בבא להפרע חוב אביהם. אולם זה נאמר שם, לענין פרנסת הבת (נדרוניה) ולא לענין מזונותיה (וראה ב'תוספות' גיטין נא, א. דיבור-המתחיל: אימור צררי אתפסה).

יב. אין הבנים יורשים כתבת אמן ולא הבנות נזונות בתנאים אלו, עד שיהיה שטר כתבה יוצא מתחת ידם. אבל אם אין שם שטר כתבה - אין להן כלום, שמה מחלה אמן כתבתה⁵¹. ואם אין דרכם לכתב כתבה - יש להן כפי התנאים.

(51) ו"המוחלת כתובתה, איבדה כל תנאי כתובתה" (לעיל יז, יט). והראב"ד מתפלא: וכי מזון הבנות תלוי בפרעון כתובתה, והלא המחילה אינה אלא כפרעון, ואם פרע הבעל כתובת אשתו (כשגירשה) לא יטלו בנותיו מזונותיה? אולם רבינו סובר שיש לחוש שמא מחלה כתובתה, ואמרה בפירוש שמוחלת על מזון הבנות אבל בפירעון לא מחלה כלום (לחם-משנה). וה'מגיד' עוז' מגין על רבינו, הואיל ואמרו (כתובות נג): מוחלת כתובתה אין לה מזונות, והלא ידוע שאלמנתו עדיפה לו מבתו, שכן אמרו (שם מג): הניח אלמנה ובת (ונכסים מועטים) האלמנה ניזונת והבת תשאל על הפתחים, שזולל אלמנתו קשה לו ביותר, מעתה במוחלת - שאיבדה מזונותיה, כל-שכן שאין הבנות ניזונות.

יג. מי שצוה בשעת מיתתו לעקר אחד מתנאי כתבה, כגון שאמר אל יזונו בנותיו מנכסיו, או אל תזון אלמנתו מנכסיו, או אל יירשו בנני כתבת אמן⁵² - אין שומעין לו⁵³. נתן כל נכסיו במתנה לאחרים⁵⁴ - הואיל ומתנת שכיב מרע⁵⁵ אינה קונה אלא לאחר מיתתו⁵⁶, כמו שיתבאר⁵⁷, הרי המתנה⁵⁸ וחייב הנכסים בתנאין אלו באין כאחד, ולפיכך אלמנתו ובנותיו ניזונות מנכסיו, ובניו יורשים כתבת אמן שמתה בחי בעלה⁵⁹.

(52) שמתה בחייו, והיא כתובת בנין דכרין' (למעלה ה"א). (53) כתובות סח, ב. שהרי משועבד הוא בתנאי בית-דין משעה שנשאה. (54) בשעת מיתתו אמר ליתן נכסיו לאחרים, ולא קנו מידו, ואין לה תוקף כמתנת בריא שהיא בקנין. (55) שכוב חולה, "חולה שתשש כח כל הגוף, וכשל כוחו מחמת החולי עד שאינו יכול להלך על רגליו בשוק, והרי הוא נופל על המיטה הוא הנקרא שכיב מרע" (לשון רבינו הל' זכיה פ"ח, א). (56) כי לא נתכוין זה ליתן אלא לאחר מותו. (57) הל' זכיה פ"ח, ה"ח. (58) לאחרים. (59) מתנת שכיב מרע אינה אלא מדברי חכמים, כדי שלא תטרף דעתו עליו (בבא-בבא קמז:). - כי מדין תורה אין למתנה תוקף אם לא קנו מיד הנותן או שיכתוב שטר מתנה וימסור למקבל - ואינה קונה אלא לאחר מיתה, ותנאי כתובה ג"כ תקנת חכמים היא והואיל וחלים בבת אחת לאחר מיתה אין האחת דוחה את חברתה

בניה יורשין כתבתה תחלה³⁹, והשאר חולקין אותו בשוה. וכל היורש כתבת אמו שמתה בחי אביו - אינו טורף מנכסים משועבדים⁴⁰, אלא מבני חורין, ככל היורשין⁴¹.

(39) כדין בעל חוב, שהוא קודם לירושת הבנים. (40) שנמכרו לאחר בחי האב. (41) כשם שאין היורש זוכה במה שמכר אביו, כך כתובת 'בנין דכרין' אינה אלא מבני חורין. כתובה זו, אין לה דין 'חוב' הטורף ממשועבדים אלא היא כירושה, שכן כתב לה: "בנים זכרים שיולדו לך ממני, הם יירשו כסף כתובתך, יותר על חלקם בירושה עם שאר אחיהם" (כתובות נב:).

י. ומתנאי כתבה, שתהיינה הבנות נזונות מנכסי אביהן אחר מותו⁴² עד שתתארסו⁴³ או עד שייבגרו. בגרה הבת אף-על-פי שלא נתארסה, או נתארסה אף-על-פי שלא בגרה - אין לה מזונות. ובת הנזונה מנכסי אביה לאחר מותו - מעשה ידיה ומציאתה לעצמה, לא לאחים⁴⁴.

(42) אע"פ שבחיי האב אין הוא חייב לזונן אלא עד שיהיו בנות שש שנים (למעלה פ"ב ה"ד), משמת - ניזונות מנכסיו מכח בית-דין אף על פי שלא כתב לה (למעלה פ"ב ה"ה). (43) כתובות נג, ב. ומשנתארסה - אפילו עודה קטנה, אינה ניזונת מנכסי אביה, כמבואר להלן ה"טו. (44) שם, מג, א. נוח לו לאב שתרויח מעשה ידיה לעצמה. וכן דרשו שם (ויקרא כה, מו): "והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם" - אותם (עבדים כנענים) לבניכם ולא בנותיכם לבניכם, מגיד שאין אדם מוריש זכות בתו לבנו. וכן מציאתה לעצמה, שאפילו בחי אביה לא זכה בה אלא משום 'איבה', שאם לא תתן לו מציאתה ימנע מלזונה, שהרי אינו חייב לזון אותה, אבל האחים זנים אותה בעל כרחם מנכסי אביהם המשועבדים למזונותיה ואין לחוש לאיבה (שם וברש"י).

יא. פוסקין לבת מזונות ונסות⁴⁵ ומדור מנכסי אביה, כדרך שפוסקין לאלמנה⁴⁶. ומוכרין למזון הבנות ונסותן בלא הכרזה⁴⁷, כדרך שמוכרין למזון האלמנה ונסותה. אלא שהאשה פוסקין לה לפי כבודה וכבוד הבעל⁴⁸, ולבנות פוסקין להן דבר המספיק להן בלבד⁴⁹. ואין הבנות נשבעות⁵⁰.

(45) 'ירושלמי' כתובות פ"ב ה"א, שהכל בכלל מזונות. (46) למעלה פ"ח ה"ב. (47) כתובות פז, א. שאי-אפשר לעכב מזונותיהן עד תום ימי ההכרזה. הכרזה - מכירה פומבית, ומבוארת למעלה בהרבה מקומות, ראה לעיל פ"ב ה"ז. (48) שאם בעלה עשיר היא עולה עמו וניזונת לפי כבודו, כמבואר למעלה פ"ח ה"ג. (49) 'ירושלמי' כתובות פ"ב, ה"א: "הבת לא עולה ולא יורדת". (50) אף-על-פי שאלמנה נשבעת על מזונותיה (למעלה פ"ח ה"ט) - בבנות אין לחוש שאביהן התפס לזון צרור כסף, שאין מתפסין כסף לקטנה (כתובות קז: - 'בית שמואל' סי' קיב ס"ק טו), אבל לפי זה נערה צריכה להשבע, ומדברי רבינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(68) נמצא שהוא גרם לה להפסיד מזונותיה באירוסיו (ר"ן כתובות פ"ד). (69) כתובות נג, ב. ובוודאי על דעת כן אירסה מתחילה.

טז. נשאת הבת ומאנה⁷⁰ או נתגרשה או נתאלמנה⁷¹,
אפלו היא שומרת⁷² יבם - הואיל וחזרה לבית אביה
ועדין לא פגרה, הרי זו נזונה מנכסי אביה עד
שתבגר או עד שתתארס⁷³.

(70) שעקרה קידושיה למפרע. (71) לדעת ה'מאירי' (כתובות שם, עמ' 201) גם בנתגרשה או נתאלמנה, המדובר בקידושי קטנה שאינם אלא מדרבנן, ולפיכך היא ניוזנת מנכסי אביה, אבל נערה שנתקדשה ושוב נתגרשה או נתאלמנה - אינה ניוזנת מנכסי אביה (ועי' כסף-משנה). (72) מצפה וממתנת ליבם שייבמה. (73) שנית (כתובות נג:).

יז. מי שמת והניח בנים ובנות - יירשו הבנים כל
הנכסים⁷⁴, והם זנין את אחיותיהם⁷⁵ עד שיבגרו או
עוד שיתארסו. במה דברים אמורים? בשהניח נכסים
שאפשר שיזונו מהם הבנים והבנות פאחת עד
שיבגרו הבנות. ואלו הן הנקראין נכסים מרבין.
אבל אם אין בנכסים שהניח אלא פחות מזה -
מוציאין מהם מזונות לבנות עד שיבגרו⁷⁶, ונותנין
השאר לבנים. ואם אין שם אלא פרי מזון הבנות
בלבד - הבנות נזונות מהן עד שיבגרו או עד
שיתארסו, והבנים ישאלו על הפתחים⁷⁷.

(74) ונושאים ונותנים בהם כרצונם. (75) מזונות יום ביומו, ואינם חייבים להקציב בבת אחת עבור כל מזונותיהן מעתה עד שיבגרו. (76) מפרישים בבת אחת כל הסכום הדרוש למזונותיהן עד שיבגרו, ומניחים אותו ביד בית-דין או ביד אפוטרופוס. (77) בבא-בטרא קלט, ב. וכן אמרו בכתובות סז, א שיתום ויתומה שבאו להתפרנס (מזונות של צדקה) מפרנסים את היתומה ואח"כ מפרנסים את היתום, מפני שהאיש דרכו לחזור על הפתחים ואין האשה דרכה לחזור על הפתחים.

יח. במה דברים אמורים? בשהניח קרקע; אבל אם
לא הניח אלא משלטלין - הואיל וכתנתה הגאונים
הוא שיזונו הבנות מן המשלטלין⁷⁸, הרי הבנים
והבנות נזונות פאחד מן הנכסים האלו המועטין,
שלא תקנו להם במשלטלין אלא שיהיו בננים. וכן
הורו הגאונים⁷⁹.

(78) ראה לעיל פט"ז, ה"ו. (79) הובאה דעתם ברי"ף לבבא-בטרא תחילת פרק ט'.

יט. הניח קרקע, והיו הנכסים מרבין⁸⁰, ונתמעטו
אחר פין⁸¹ - כבר זכו בהן יורשים⁸². היו מועטין
בשעת מיתה, ונתרבו אחר כך - הבנים יורשין
אותן⁸³. ואפלו לא נתרבו, אם קדמו הבנים ומכרו
נכסים מועטין - מכרין קנים⁸⁴.

(רי"ף לב"ב פ"ח). וכן אמרו (ב"ב קלג): אם בירושה של תורה אלמנה ניוזנת. ורבינו בהל' נחלות פ"ח ה"ט, מסכם: "לפיכך מוציאים לכתובת האשה... ומזון הבנות מיד אלו שצוה לתת להם, שהרי במיתתו נתייבבו הנכסים בכתובה ומזונות, ואלו שנתן להם לא יקנו אלא לאחר מיתה", כוונתו שהתחייבות הבעל לכתובה ומזונות קדמה למתנת שכיב מרע, אבל חלות החיוב באה כאחד, כמו שכתב כאן (לחם-משנה שם).

יד. בת המאנה⁶⁰ - הרי היא פשארה הבנות ויש לה
מזונות⁶¹. אבל בת היבמה⁶² ובת השנייה⁶³ ובת
הארוסה⁶⁴ ובת האנוסה⁶⁵ - אין להן מזונות אחר
מיתת אביהן בתנאי זה⁶⁶. אבל בחיי אביהן - הוא
חייב במזונותן, פדין שאר הבנים והבנות בחיי
אביהן⁶⁷.

(60) הנושא קטנה יתומה ונתעברה (ראה בהערה הבאה) ומיאנה בבעל ואחר-כך ילדה בת. (61) לאחר מות האב. ואע"פ שהמאנת אין לה כתובה, כמבואר לקמן פכ"ד ה"ה, ואם כן אין לה גם תנאי כתובה המחייבים מזונות הבת? (כמבואר בכתובות נד. לענין שניה שאין לה כתובה, ולפיכך אין לבתה מזונות) אפשר לדון, שממאנת זו קיבלה כתובה בעת קידושיה עם כל תנאי כתובה, אלא שאח"כ גרמה לעצמה הפסד ע"י מיאונה ואבדה כתובתה, אולם בתה לא הפסידה זכותה, כי אם אשה שזנתה והפסידה כתובתה (לקמן פכ"ד ה"ו), האם תפסיד בתה את זכות מזונותיה? ('בית שמואל' אה"ע"ו סי' קיב ס"ק יא). ולדעת הראב"ד כל הלכה זו אינה מציאותית, שהרי קטנה הממאנת אינה יכולה עדיין ללדת ובת מנין לה? (ראה יבמות יב:). אולם רבינו סובר שאפשר לה להתעבר בקטנותה ולמאן, ואח"כ תלד ולד של קיימא (מגיד-משנה). וראה לעיל פ"ב ה"ט, ובביאורנו שם. ועדיין לא נמצא מקור נאמן לדין זה. (62) שכנס יבמתו וילדה לו בת, ומת. (63) שניה לעריות, ואסורה להנשא לו מדברי סופרים, כמבואר לעיל פ"א ה"ו. (64) בא על ארוסתו, וילדה לו בת - ומת. (65) אנס את הנערה ונשאה אח"כ, וילדה לו בת - ומת. (66) כל אלה הן בעיות שלא נפשטו בתלמוד (כתובות נג: נד.) ומספק אין להוציא ממון מנכסי אחי הבת. וטעם הספק, ביבמה - הואיל וכתובתה על נכסי בעלה הראשון, אם כן גם תנאי כתובתה אינם על נכסי היבם. בשניה - כיון שאין לה כתובה (ראה לקמן פכ"ד, ה"ב) ממילא אין לה תנאי כתובה. בארוסה - כיון שלא תיקנו לה חכמים כתובה עד שעת נישואין, ממילא אין לה תנאי כתובה. באנוסה - הואיל ואין לה כתובה - כי יצא כסף קנסה בכתובתה - (ראה לקמן הל' נערה פ"א, ה"ד) ממילא נפקעו ממנה דיני תנאי כתובה, ואפילו אם ילדה לו (האנוסה) בת באישות, שנשאה אח"כ - הדין כן. (67) עד גיל שש, כמבואר לעיל פ"ב, ה"ד.

טו. המאנס בת הנזונה מן האחין - חייב במזונותיה
משעת הארוסין; שהרי אין לה מזונות מאחיה
(אלא עד שתתארס או עד שתבגר, וזו) אינה בוגרת
פדי שזון עצמה, אלא קטנה או נערה⁶⁸, ואין אדם
רוצה שתתבזה ארוסתו ותלך ותשא על הפתחים⁶⁹.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ראשון י"ד תשרי – ספר נזיקין – הלכות גניבה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

- 80) בשעת מיתה. (81) אפילו קודם שבאו לבית-דין. (82) והם זנים את אחיותיהם עד שיכלו הנכסים לשניהם יחד. (83) כי יש לבנים חלק ותפיסת-יד בנכסים, וזכותם בהם לעולם עומדת. (84) בבא-בתרא קמ, א. כי אין מוציאים למזון הבנות מנכסים משועבדים, ולדעת רש"י (כתובות קג. וסוטה כא:). הכוונה שקדמו ומכרו קודם שיבואו לבית-דין, אבל לאחר שבאו וזיכה בית-דין את הבנות - אין לאחר מעשה בית-דין כלום, ולדעת ה'תוספות' (יבמות סז:) אפילו כשכבר באו לפני בית-דין, אם מכרו קודם שיאכלו הבנות - מכרם קיים.
- 1 כ. ה'יו הנכסים מרבין ויש עליהם חוב, או שהתנה עם אשתו⁸⁶ שיזון את בתה⁸⁷ - אין החוב ולא מזונות בת אשתו ממצטין בנכסים⁸⁸; אלא יירשו הבנים הכל, ויתנו לבעל חוב חובו, ויזונו בת אשת אביהן עד זמן שפסק, ויזונו אחיותיהן עד שיבגרו או עד שיתאסרו⁸⁹ ויצאו מתחת ידיהם.
- 85) על האב שמת. (86) בשעת נישואיה. (87) מאיש אחר, ראה לקמן פ"ג, יז. (88) להוציא מהם מזונות הבנות עד שיבגרו, והבנים ישאלו על הפתחים. (89) וגם הבנים יזונו עד שיכלו הנכסים לשניהם כאחד. כל זה בבא-בתרא קמ, א בעיות שלא נפשטו ונשאר בתיקו, ודינן: חומרא לתובע וקולא לנתבע, והבנים הם הנתבעים כי הנכסים בחזקתם עומדים מדין ירושה (ר"ף שם).
- 7 כא. הניח אלמנה וכת, ממנה או מאשה אחרת,
- 90) כבוד אלמנתו עדיף לו מכבוד בנותיו (ב"ב שם, ובכתובות מג.). ומוציאים לאלמנה מזונות עד זמן שראויה לחיות, הכל לפי שנותיה וכפי אומד בית-דין, ומעמידים את הנכסים ביד שליש, והוא מפרנסה אחד לשלושים יום, כמבואר לעיל פ"ח, הכ"א. ולפי זה, כל אלמנה ממעטת בנכסים מאחר שמוציאים לה מזונותיה בתחילה (מגיד-משנה). (91) היא כתובת 'בנין דכרין' הנזכרת לעיל ה"א-ב. (92) הראויה לבנים הזכרים. (93) שהיא ניזונת, והבנים ישאלו על הפתחים, כדלעיל ה"ז.
- כב. מי שמת והניח בנות גדולות וקטנות, ולא הניח בן - אין אומרים: יזונו הקטנות עד שיבגרו ויחלקו שאר הנכסים בשוה, אלא פלן חולקות בשוה⁹⁴.
- 94) כי במקום שכל הבנות יורשות כל הנכסים כאחד, לא תיקן להן בית-דין תנאי מיוחד למזונות, שאינו אלא בזמן שיש בנים, הם היורשים, והבנות ניזונות (בבא-בתרא קלט.).

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"ד תשרי ה'תש"פ

גונב נפש. (3) במשנה (סנהדרין פה:) כתוב: "נפש מישראל", וכך גם בדפוס רומי ר"מ. (4) לא-תעשה. (5) למסקנה זו מגיע התלמוד על ידי המידה "דבר הלמד מענינו", שהיא אחת משלוש-עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן. כל העניין בעשרת הדברות מדבר בנפשות, כגון לא תרצח, לא תנאף, שהם חייבי מיתות בית-דין. מכאן ש"לא תגנוב" האמור כאן מדבר גם כן בגניבה שיש בה מיתת בית-דין, דהיינו גונב נפש (סנהדרין פו.). (6) כעבד. (7) עיקר לאו זה בא לאסור מכירת בן ישראל דרך בזיון על-ידי הכרזה והעמדה על מקום מיוחד למכירת עבדים ('תורת כהנים', וכן כתב רבינו בהלכות עבדים פרק א, הלכה ד). ראה מלבי"ם שם. וסובר רבינו, שגונב ישראל ומוכרו, נכלל בלאו זה. ונראה, שאפילו אם מכרו רק לשש שנים, עובר בלאו זה. (8) לא-תעשה של גניבה ולא-תעשה של מכירה. (9) הלאו לא בא להזהיר שהעובר עליו יענש במלקות, אלא שיענש עליו במיתה על-ידי בית-דין, כי אין עונשין - לא מיתה ולא מלקות - אלא-אם-כן מזהירין (שם פו:). (10) "מבני ישראל, והתעמר בו ומכרו ומת הגנב

יום ראשון י"ד תשרי ה'תש"פ

הלכות גניבה

פרק תשיעי

(1) ביאר בו רבינו ז"ל דיני הגונב נפש ודיני הבא במחתרת על השלמות. ונכללו בפרק אחד לפי ששניהם יש בהם צד מיתה לפעמים.

- 18 א. פל הגונב² נפש אדם³ - עובר בלא תעשה, 19 שְׁנֵאמֶר: לא תגנב. פסוק זה האמור בעשרת הדברים 20 היא אזהרה⁴ לגונב נפשות⁵. וכן המוכרו⁶ - עובר בלא תעשה, שזה בכלל: לא ימכרו ממכרת עבד⁷. 21 ואין לוקין על שני לאוין אלו⁸, מפני שהוא לאו 22 שנתן לאזהרת מיתת בית דין⁹, שְׁנֵאמֶר: פי ימצא 23 איש גנב נפש מאחיו¹⁰ וגומר. ומיתתו בחנק¹¹.

(2) בפרקים הקודמים דובר על גונב ממון, ובפרק זה - על

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17 שֶׁהִתְנַה עַל הַלֹקֶחַ: שֶׁזֶּה הַשְׁפָּחָה²⁹ לִי, וְאֵין לָהּ אֶלָּא
18 הַנִּלְדוּת - הֲרִי זֶה פְטוּר³⁰.

(28) כגון שגנב אשה מעוברת, גמרא ורש"י שם. (29) לא שפחה ממש, אלא בת ישראל והוא מוכרה כשפחה. (30) זוהי בעיית רב ירמיה (שם), ולא נפתרה, וספק נפשות להקל.

19 ה. הַגִּנֵּב אֶת בְּנוֹ³¹ או אֶת אֲחִיו הַקָּטָן, וְכֵן
20 הָאֲפוּטָר פִּינִי³² שֶׁגָּנְבוּ אֶת הַיְתוּמִים שֶׁהֵן סְמוּכִין
21 אֲצֵלָם³³, וּבְעַל הַבֵּית שֶׁגָּנַב אֶחָד מִבְּנֵי בֵיתוֹ³⁴
22 הַסְּמוּכִין עַל שְׁלֻחָנוֹ, וּמִלְמַד תִּינוּקוֹת³⁵ שֶׁגָּנַב אֶחָד
23 מִן הַקָּטָנִים הַלּוּמְדִים אֲצֵלָם³⁶, אֵף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ
24 בּוֹ וּמִכְרוֹ - פְּטוּר³⁷; שֶׁנֶּאֱמָר: וְנִמְצָא בְּיָדוֹ³⁸ - פָּרֵט
25 לְאֵלוֹ³⁹ שֶׁהֵן מְצוּיִין בְּיָדָם.

(31) מחלוקת במשנה שם, ופסק כחכמים. (32) ממונים עלידי בית דין להשגיח על יתומים קטנים ולפקח על נכסיהם. (33) שדאגת פרנסתם עליהם. (34) המשרתים. (35) קטנים. (36) מימרא של רבא (שם פו.). (37) ממיתה. (38) משמע שקודם הגניבה לא היו בידו. (39) כל אלו הנזכרים בהלכה זו.

26 ו. אֶחָד⁴⁰ הַגִּנֵּב אֶת הַגְּדוּל⁴¹ או הַגִּנֵּב אֶת הַקָּטָן בֶּן
27 יוֹמוֹ⁴² שֶׁפָּלוּ לוֹ חֲדָשִׁיו⁴³, בֵּין זָכָר בֵּין נְקֵבָה, בֵּין
28 שֶׁהָיָה הַגִּנֵּב אִישׁ או אִשָּׁה⁴⁴ - הֲרִי אֵלּוּ נִהְרָגִין;
29 שֶׁנֶּאֱמָר: גִּנֵּב נֶפֶשׁ - מָקַל מָקוֹם⁴⁵. וְאֶחָד הַגִּנֵּב אֶת
30 יִשְׂרָאֵל או שֶׁגָּנַב גֵּר או עֶבֶד מִשְׁחָרְרָם⁴⁶; שֶׁנֶּאֱמָר:
31 נֶפֶשׁ מֵאֲחִיו, וְאֵלּוּ בְּכָלל אֲחִינוֹ הֵן בְּתוּרָה וּבְמִצּוֹת⁴⁷.
32 אֶבֶל הַגִּנֵּב אֶת הָעֶבֶד או מִי שֶׁחָצִי עֶבֶד וְחָצִי בֶּן
33 חוּרְיָן⁴⁸ - פְּטוּר⁴⁹.

(40) "אחד - או", פירוש: בין - בין. (41) בן שלוש-עשרה שנה ויום אחד, שהביא שתי שערות. (42) בו ביום שנולד. (43) נגמרו חדשי עיבורו, תשעה או שבעה, פרט לבן ח חדשים או פחות משבעה שאינו בן קיימא. (44) כי השווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה. (45) "נפש" משמע בין גדול בין קטן, בין זכר בין נקבה. טעם זה מוסב לפרטי הנגנב, אבל לא לדין הגנב, כי "הקשה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה", ואין אנו צריכים ללימוד מיוחד. כל הדינים הנ"ל מקורם בברייתא סנהדרין פה: (46) שקיבלו עליהם עול מצוות. (47) אף-על-פי שאינם מבני ישראל (שם פו.). (48) כגון עבד של שני שותפים, ששחררו אחד מהם. (49) כי כתוב: "גונב נפש מאחי מבני ישראל". מן המלים הנוספות "מבני ישראל" ממעטים עבד, וחציו עבד וחציו בן חורין (גמרא שם).

34 ז. הֵבֵא בְּמַחְתָּר⁵⁰, בֵּין בְּיוֹם בֵּין בְּלֵילָה⁵¹ - אֵין לוֹ
35 דְּמִים⁵²; אֶלָּא אִם הֲרָגוּ בְּעַל הַבֵּית או שֶׁאֵר הָאֲדָם⁵³
36 - פְּטוּרִין. וְרִשּׁוֹת יֵשׁ לְפָלֵל⁵⁴ לְהַרְגוֹ⁵⁵, בֵּין בַּחַל בֵּין
37 בְּשִׁפְתָּ⁵⁶, בְּכָל מִיתָה שִׁכּוּלִין לְהַמִּיתוֹ; שֶׁנֶּאֱמָר: אֵין
38 לוֹ דְּמִים.

ההוא". בפסוק זה נזכרים שני הדברים. גניבה ומכירה, שאם עבר עליהם חייב מיתה. (11) כי סתם מיתה האמורה בתורה - בחנק (ספרי, פרשת תצא, קלט).

1 ב. אֵין הַגִּנֵּב חַיֵּב מִיתַת הֶנֶק עַד שֶׁיִּגְנֹב אֶת
2 הַיִּשְׂרָאֵל¹², וְיִכְנִסְנוּ לְרִשּׁוֹתוֹ¹³, וְיִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ¹⁴,
3 וְיִמְכְּרֵנוּ לְאֲחֵרִים¹⁵; שֶׁנֶּאֱמָר: וְהִתְעַמֵּר בּוֹ וּמִכְרוֹ¹⁶.
4 וְאִפְלוּ לֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ אֶלָּא בְּפָחוֹת מִשּׁוּה פְּרוּטָה¹⁷,
5 כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁעַן עָלָיו¹⁸ או נִסְמָךְ בּוֹ¹⁹, אֵף עַל פִּי
6 שֶׁהִנְגֵּב יֵשׁ²⁰ - הֲרִי זֶה נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ²¹.

(12) משנה סנהדרין פה: ובספרי (שם) נאמר: "גונב נפש מאחיו", ולא מעכו"ם. (13) דין זה לומדים מן הפסוק "וגונב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת" (שמות כא, טז). לכתוב זה מעיר המכילתא פרשת משפטים: "בידו - אין בידו בכל מקום אלא רשותו". (14) לפני המכירה. (15) ולא לקרוביו של הגנב (ראה לקמן הלכה ג). (16) השתמש בו הגנב ואחר-כך מכרו (משנה שם). (17) שם. כחכמים במשנה, לפי פירושו של רב אחא בריה דרבא. (18) דוגמא המובאת בגמרא שם. (19) השתמש בעובי הגוף (לשם הגנה בפני הרוח), שם. השווה "סומכא דארעא" (סוכה גג:). (20) בשעה שהשתמש בו. (21) ואם מכרו, לאחר שהנגנב התעורר משנתו, חייב (סנהדרין שם). [דעת רבינו שרב ירמיה מסתפק רק במכרו כשהוא ישן, אבל אם נתעורר ואחר-כך מכרו חייב. אולם מלשון הגמרא (סנהדרין שם): "דרך עימור בכך או אין דרך עימור בכך", משמע שלא כדברי רבינו, וצריך עיון].

7 ג. גָּנְבוּ וְנִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ²² וּמִכְרוּ, וְעַדִּין הַגִּנֵּב בְּרִשּׁוֹת
8 עֲצָמוֹ וְלֹא הִכְנִסוּ הַגִּנֵּב לְרִשּׁוֹתוֹ - פְּטוּר²³. גָּנְבוּ
9 וְהִצִּיאוּ לְרִשּׁוֹתוֹ וְנִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ וְלֹא מִכְרוּ, או מִכְרוּ
10 קֹדֶם שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ²⁴, או נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ וּמִכְרוּ לְאֶחָד
11 מִקְרֹבָיו שֶׁל גָּנוֹב, כְּגוֹן שֶׁמִּכְרוּ לְאָבִיו או לְאֶחָיו -
12 הֲרִי זֶה פְטוּר²⁵; שֶׁנֶּאֱמָר: גִּנֵּב נֶפֶשׁ מֵאֲחִיו - עַד
13 שִׁכְבִּילָנוּ מֵאֲחִיו וּמִקְרֹבָיו בְּמִכְרָה. וְכֵן אִם גָּנְבוּ
14 וְהוּא יֵשׁ, וְנִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ כִּשְׁהוּא יֵשׁ, וּמִכְרוּ וְעַדִּין
15 הוּא יֵשׁ²⁶ - הֲרִי זֶה פְטוּר²⁷.

(22) ברייתא שם. (23) הברייתא אומרת: "מכרו ועדיין ישנו ברשותו - פטור". ורבינו מפרש כפירוש רש"י, ש"ברשותו" היינו ברשות הנגנב עצמו. (24) והתורה אמרה "והתעמר בו ומכרו" - בתחלה עימור ואחר-כך מכירה, כלומר קודם השתמש הגנב בנגנב ואחר-כך מכרו. (25) סנהדרין פו. "מאחיו" עד שיכדילנו מאחי ומקרובי במכירה. האות מ"ם במלה "מאחיו", להורות באה על הרחקה מן אחיו, ו"אחיו" במובנו הרחב מתכוון לכל הקרובים של הגנב. בהלכה הקודמת כתב רבינו: וימכרנו לאחרים, פירוש - לרחוקים (גמרא שם). (26) בניגוד למקרה שבהלכה הקודמת, שהשימוש בלבד היה כשהנגנב ישן, ולא המכירה. (27) כי זוהי בעיא בגמרא (שם), שלא נפתרה, וספק נפשות להקל.

16 ד. וְכֵן אִם גָּנַב אִשָּׁה וּמִכְרָהּ לְעַבְרִיָּה בְּלִבְדָּ²⁸, כְּגוֹן

אָב הָבָא בַּמַּחֲתֶרֶת עַל פְּנֵי⁷⁰ - אֵינוֹ נִהְרָג, שְׂוֵדָאִי¹⁶
שְׂאִינוֹ הוֹרָגוּ; אָכֵל הֵבֵן הָבָא עַל אָבִיו - נִהְרָגוּ⁷¹.¹⁷

אפילו יעמוד נגדו להציל ממונו מידו. (68) וחייב עליו. (69) לשון הברייתא, שם עב. (70) סתם אב מרחם על בנו. דוגמא בגמרא שם. (71) כדין כל אדם סתם הבא במחתרת, שחזקתו שיהרוג את בעל הבית, אם יקום נגדו להציל את ממונו. דין זה בבן על האב נאמר בסתם בני אדם, אבל כשידוע שבן זה אוהב את אביו מאד ולא יהרגהו, אסור להרוג במחתרת. ולא רק בבן אמרו, אלא גם באדם שאינו קרובו של בעל הבית, אבל ידוע כאוהבו ביותר (מגיד-משנה).

יֵא. וְכֵן הַגִּבּוֹב שֶׁגִּבּוֹב וְיֵצֵא⁷², אוֹ שְׂלֵא גִבּוֹב וּמֵצֵא¹⁸
יֵצֵא מִן הַמַּחֲתֶרֶת - הוֹאִיל וּפְנֵה עֶרְפָּה⁷³ וְאֵינוֹ¹⁹
רוֹדֵף⁷⁴, יֵשׁ לוֹ דְּמִים⁷⁵. וְכֵן אִם הִקְפּוּהוּ בְּנֵי אָדָם²⁰
אוֹ עֲדִים⁷⁷, אָף עַל פִּי שְׂעֵדִין הוּא בְּרִשׁוֹת זֶה שֶׁבָּא²¹
עָלָיו - אֵינוֹ נִהְרָג. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם בָּא לְבֵית²²
דִּין שְׂאִינוֹ נִהְרָג.²³

(72) "במחתרת אין לו דמים, חוץ למחתרת יש לו דמים" (ירושלמי סנהדרין פרק ח, הלכה ח). (73) אף-על-פי שנמצא עדיין במחתרת. (74) כי הרי לא גנב, אבל אם גנב ומצאו יוצא מן המחתרת והרגו - פטור. מימרא של רב הונא: "נטל הכיס והפך את פניו לצאת והלך לו ועמד עליו והרגו, אין ההורג נהרג" (שם). (75) וההורג חייב. (76) אסור להרוג את הגנב, כי יש לו מצילים לבעה"ב, אם יקום הגנב עליו להרוג. "היו לו מושיעים הימנו והרג - חייב" (מכילתא משפטים פרשה יג). (77) את הפסוק "אם זרחה השמש עליו דמים לו" מפרש תרגום אונקלוס "אם עיני דסהדיא נפלה עלהו..." (=אם עדים רואים אותו), כלומר אפילו אינם יכולים להושיע לו, אבל מכיון שיוכלו להעיד במקרה שהגנב יהרוג את בעל-הבית, ימנע הגנב ולא יהרוג, על כן יש לו דמים ואסור להרוג אותו (ראה מאירי לסנהדרין ע' 269).

יב. וְכֵן הָבָא בַּמַּחֲתֶרֶת לְתוֹף גִּבּוֹב אוֹ לְתוֹף שְׂדֵהוּ²⁴
אוֹ לְתוֹף הַדִּיר⁷⁸ וְהַסֵּהר⁷⁹ - יֵשׁ לוֹ דְּמִים; שְׂחֻקְתוֹ²⁵
שָׂבָא עַל הַמָּמוֹן בְּלִבָּד, לְפִי שְׂאִין רַב הַבְּעָלִים²⁶
מְצוּיִים בַּמָּקוֹמוֹת אֵלֶּי²⁷.

(78) גדרה לעדר צאן. (79) גדרה לבהמות בשדה. (80) ולא ידע הגנב שהבעלים ימצאוהו שם. בניגוד לגגו, חצרו וקרפיו שהבעלים מצויים בהם, ראה למעלה הלכה ח.

יג. כָּל גִּבּוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ דְּמִים⁸¹, אִם נָפַל עָלָיו גִּל⁸²
בְּשִׁפָּת - מִפְּקָחִים עָלָיו⁸³, וְאִם שִׁבְר פָּלִים בְּכִיאתוֹ⁸⁴
- חֵיב בְּתִשְׁלוּמֵי⁸⁵; אָכֵל מִי שְׂאִין לוֹ דְּמִים⁸⁶ שֶׁשִּׁבְר³⁰
בָּלִים בְּכִיאתוֹ - פְּטוּר⁸⁷, כִּמּוֹ שֶׁבְּאֲרָנוֹ⁸⁸.³¹

(81) שאסור להורגו. (82) של אבני מפולת בשעה שהיה במחתרת. (83) מפנים את האבנים כדי להצילו, כי דינו כדין כל אדם, ופיקוח נפש דוחה שבת (סנהדרין עב:).

(50) שחפר הגנב מתחת לקירות הבית, סנהדרין עב. (51) בתורה כתוב: "אם זרחה השמש עליו דמים לו" (שמות כב, ב), ולפי פשוטו משמע שביום דינו כחי, וההורג חייב, ומשמיענו רבינו, שאין הבדל בין יום ללילה, ובשניהם פטור. המקור לדבריו במכילתא משפטים פרשה יג. שם נאמר: "או אינו בא אלא לחלק בין יום ללילה, לומר אם הרגו ביום חייב ובלילה יהא פטור, תלמוד לומר: ולנערה לא תעשה דבר, מה להלן לא חלק בין יום ללילה, אף כאן לא תחלוק בין יום ללילה". בזה מיושבת השגת הראב"ד כאן. וראה מגיד-משנה כאן, והגהות מיימוניות. (52) כמי שאין לו דם וחיות, כלומר דינו כמת - וההורגו פטור. הטעם: גנב זה עלול להרוג את בעל הבית, אם יתנגד לו. על כן דינו כרודף אחרי אדם להרוג, שנאמר בו: "הבא להרגך השכם להורגו" (שם). (53) מכיון שדין הגנב הבא במחתרת כדין רודף אחר אדם להרוג, שכלל אדם מותר להציל את חיי הנרדף על-ידי המתת הרודף (שם עב:). (54) לא לבעל הבית בלבד. (55) לא רק פטור אם הרגו, אלא מותר לכתחילה להרוג. (56) אף-על-פי שחייבי מיתת בית-דין אין הורגין בשבת, אבל את הגנב הבא במחתרת מותר להרוג בשבת, כדי להציל את בעל הבית (שם).

ח. וְאֶחָד הָבָא בַּמַּחֲתֶרֶת אוֹ גִבּוֹב שֶׁנִּמְצָא בְּתוֹף גִּבּוֹב¹
שֶׁל אָדָם⁵⁷ אוֹ בְּתוֹף חֲצֵרוֹ אוֹ בְּתוֹף קֶרְפִּיפוֹ⁵⁸, בֵּין²
בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה. וְלִמָּה נֶאֱמַר מַחֲתֶרֶת? לְפִי⁵⁹ שְׂדֵרְךָ³
רַב הַגִּבּוֹבִים לְכוֹא בַּמַּחֲתֶרֶת בַּלַּיְלָה.⁴

(57) ברייתא סנהדרין עב: (58) שטח נרחב מוקף גדר בקרבת העיר. (59) לשון הברייתא. [דעת רש"י שאם נכנס דרך הפתח אסור להורגו, אולם רבינו כאן לא חילק, אבל נראה שגם הוא לא אמר אלא בנכנס לרשות אחרים בכוונה לגנוב, אבל גנב סתם, התוחב ידו בכיסו של חברו, או גונב מה שהוא מעל השולחן או הדולפק ברגע שבעל החפץ מעלים עין, גם רבינו מודה שאסור להורגו].

ט. וּמִפְּנֵי מָה⁶⁰ הַתִּירָה תוֹרָה דְּמוֹ שֶׁל גִּבּוֹב אָף עַל⁵
פִּי שָׂבָא עַל עֶסְקִי מָמוֹן? לְפִי שְׂחֻקְתוֹ⁶², שְׂאִם⁶
עָמַד בְּעַל הַבֵּית לְפָנָיו וּמָנְעוֹ - יִהְרָגוּ, וְנִמְצָא זֶה⁷
הַנִּכְנָס לְבֵית חֲבֵרוֹ לְגִבּוֹב פְּרוֹדֵף אַחֵר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ⁶³,
וּלְפִיכָּה יִהְרָג⁶⁴. בֵּין שֶׁהָיָה גְדוֹל בֵּין שֶׁהָיָה קָטָן⁶⁵,
בֵּין זָכָר בֵּין נְקֵבָה⁶⁶.¹⁰

(60) מימרא של רבא, שם עב. (61) לגנוב ממונו של בעל הבית. (62) הנחה ברורה לאור המציאות. (63) שם עב: דין הרודף אחר חברו להרוג, משנה שם עג. ומפורט להלן בהלכות רוצח פרק א. (64) הגנב. (65) כי דינו של קטן הבא במחתרת הוא כקטן הרודף, שניתן להצילו בנפשו (שם). (66) כדין רודף.

י. הִנֵּה הַדָּבָר בְּרוּר לְבַעַל הַבֵּית שֶׁזֶה הַגִּבּוֹב הָבָא עָלָיו¹¹
אֵינוֹ הוֹרָגוּ⁶⁷, וְאֵינוֹ בָּא אֶלָּא עַל עֶסְקִי מָמוֹן - אֶסוּר¹²
לְהָרְגוֹ, וְאִם הָרְגוֹ - הָרִי זֶה הוֹרָג נַפְשׁ⁶⁸; שְׁנֵאמַר:
אִם זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו - אִם בְּרוּר לָךְ הַדָּבָר¹³
בְּשִׁמְשׁ⁶⁹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁלוֹם עֵמָךְ, אַל תִּהְרָגְהוּ. לְפִיכָּה,¹⁴
¹⁵

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

לכתחילה" כי בכל פרט ופרט שבעולם גם הקטן ביותר ישנו ניצוץ אלוקי ויש לשומרו שלא יפול לרשות ה'לעומת זה'. וממשיך "אין לוקין על לאו זה שהרי הכתוב נתקן לעשה, שנאמר והשיב את הגזילה אשר גזל זו מצות עשה". וההוראה היא שגם כאשר גזל דבר מסוים מרשות הקדושה אין לאדם ליפול ברוחו כי יודע שיכול להשיב את הגזילה, ולא עוד אלא שעל ידי זה מקיים מצוה שלא היה יכול לקיימה לולי הגזילה. ופשיטא שלכתחילה אסור לאדם להביא עצמו לידי גזילה אלא שאם ח"ו אירע עניין זה עליו לדעת שיכול להשיבה ועל ידי זה לבוא לידי עילוי גדול יותר מכפי שהיה קודם הגזילה.

(על פי לקו"ש חלק כ"ה ע' 454. על פי י"ן מלכות' ספר נזיקין סימן ח)

- א. פל הגזול² את חברו שוה פרוטה - עובר בלא תעשה, שנאמר: לא תגזל. ואין לוקין על לאו זה³,
- שהרי הכתוב נתקן לעשה⁴, שאם גזל - חיב להחזיר; שנאמר: והשיב את הגזילה אשר גזל - זו מצות עשה⁵. ואפלו שרף הגזילה⁶ - אינו לוקה; שהרי הוא חיב לשלם דמיה, וכל לאו שנתן לתשלומין אין לוקין עליו.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אבל אין לוקין על לאו זה שהרי הכתוב ניתקן לעשה". ובהלכות סנהדרין פ"ח ה"ב הפריד גניבה וגזילה משאר הלאוין הניתקין לעשה, וכתב שהם לאו הניתן לתשלומין. ודייק משם הגאון הרוגוצ'בי שבכל לאו הניתק לעשה, מרגע שקיים העשה התבטל הלאו. אבל גניבה וגזילה הם פעולה נמשכת כל זמן שלא השיב את החפץ, ולכן אינו לאו הניתק לעשה אלא לאו הניתן לתשלומין כי התשלומין אינם מבטלים את פעולתו הנמשכת של הלאו אלא רק שאינו עובר על איסור גזל מכאן ולהבא. וצ"ע לשונו כאן: "... שהרי ניתקו הכתוב לעשה".

(על פי לקו"ש חלק י"ז ע' 209 הע' 37.)

(2) הלוקח "בגלוי ובפרהסיא בחזוק יד" (ראה הלכות גניבה פרק א הלכה ג ולקמן הלכה ג). (3) אף על פי שכל לאו שיש בו מעשה לוקין עליו. (4) העביר אותו והעתיקו למצוות עשה, ועל כן אין על לאו זה מלקות. "זה הכלל כל מצוות לא תעשה שיש בה קום ועשה, אין חייבין עליה" (מכות טז.). (5) הכתוב מתחיל: "והיה כי יחטא ואשם והשיב את הגזילה..." אין כוונת הכתוב לתאר מקרה, אם השיב את הגזילה, אלא בא לצוות על הגזול להשיב את הגזילה. (6) ואי אפשר לקיים שוב את מצות-העשה ככתבה.

- ב. ואסור לגזל כל שהוא⁷ דין תורה⁸. אפלו עובר פוכבים אסור לגזלו או לעשקו; ואם גזלו או עשקו - יחזיר.

(84) לרשות הבעלים. (85) כדין כל מזיק (סנהדרין עב). (86) למעלה הלכה זו והלכה ח. (87) מלשם, כי חיוב מיתה וחיוב ממון באים כאחד, ואפילו אם ניצל פטור מלשם, והוא הדין שאין מפקחים עליו את הגל. (88) למעלה פרק ג, הלכה א.

סליקו להו הלכות גנבה בסיעתא דשמיא

יום שני ט"ו תשרי ה'תש"פ

הלכות גזילה ואבידה

- 1 יש בכללן שבע מצוות. שתי מצוות עשה, וחמש
- 2 מצוות לא תעשה, וזה הוא פרטן:
- 3 (א) שלא לגזל. (ב) שלא לעשק. (ג) שלא לחמו. (ד)
- 4 שלא להתאוו. (ה) להשיב את הגזילה. (ו) שלא
- 5 יתעלם מן האבידה. (ז) להשיב האבידה.

ובאור מצוות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) כלל בו רבינו ענייני הגזילה, מהותם ושיעורם, ואיכות החזרה וענין התאווה והחמור. ואלו החמש מצוות, ר"ל הגזילה, והאבידה, והעושק, והתאווה, והחמור הן הכוללות ענין הלכות גזילה.

~ נקודות משיחות קודש ~

צריך להבין מדוע חיבר הרמב"ם הלכות גזילה ואבידה (אף שאבידה שייכת יותר לגניבה שהרי באה לידי בהיתר ולפי הציווי - "השב תשיב" ומעתה יכול לגנבה ולא לגזלה) וכן על פי פנימיות העניין: גזילה מורה על כללות החטאים שבכולם גזל החוטא (בפני הבעלים - הקב"ה) מרשות הקדושה לרשות ה'לעומת זה'. והסיבה לכך היא "אבידה" כי אמרו חז"ל "אין אדם חוטא אא"כ כנס בו רוח שטות", וסיבת כניסת הרוח שטות היא כמארז"ל: "איזהו שוטה המאבד מה שנותנים לו" כי בכל אחד מישראל יש בחינת מ"ה שנותנים לו - הנפש האלקית שהיא "חלק אלקה ממעל ממש" וכשמאבד בחינת מ"ה מגיע למצב של גזילה שיונקים ממנו החיצונים.

ובכדי להשיב את הגזילה, עליו לחפש את ה"אבידה" שזוהי עבודת התשובה כמו שכתוב "ובקשתם משם", ואחרי שמוצא את האבידה נעשה בדרגה גבוהה יותר מלפני החטא כי בחינת מ"ה שלו נעשה מושל ושולט יחידי ב"עיר קטנה זה הגוף" שצד ה'לעומת זה' מתהפך לטוב.

גם בסדר פרטי הלכות גזילה מודגש הסדר הנ"ל שפתח "כל הגזול . . . עובר בלא-תעשה שנאמר לא תגזול" וממשיך בה"ב "ואסור לגזול כל שהוא דין תורה" ומבאר אדמו"ר הזקן בשו"ע שלו שהגם שפחות משווה פרוטה אינו נקרא ממון, מ"מ "חצי שיעור אסור מן התורה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שני ט"ו תשרי – ספר נזיקין – הלכות גזילה ואבידה רט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

"אסור לגזול כל שהוא דין תורה"

איסור גזל הוא בכל שהוא וגם בפחות משווה פרוטה, אבל החובל בחברו חייב רק אם חבל בו בשווה פרוטה. כי איסור הגזל הוא על הפקעת הבעלות על החפץ מיד חברו, ובעלות ישנה גם על פחות משווה פרוטה. אבל החובל בחבירו חייב על הנזק וההפסד שעשה לחבירו, ולכן אינו חייב על פחות משווה פרוטה. ומה שלכמה דעות מותר ליקח איסורי הנאה בעל-כורחו והוא לכאורה הפקעת בעלותו עליהם, הוא מצד שהם הפקר וממילא לא היו בבעלותו.

(על פי לקו"ש חלק ל"ד ע' 54 והערה 28)

(7) אפילו פחות משווה פרוטה (סנהדרין נז.). (8) לפי שאף פחות משיעור אסור מן התורה (ראה הלכות גניבה פרק א הלכה ב.).

1 ג. אִי זֶהוּ גֹזֵל? זֶה הַלּוֹקֵחַ מִמּוֹן הָאָדָם בְּחֻזְקָה.¹⁰
2 בְּגוֹן שֶׁחֲטָף מִיָּדוֹ¹¹ מִטְּלָלִין, או שְׁנָכְס לְרִשּׁוֹתוֹ
3 שְׁלֹא בְּרִצּוֹן הַבְּעָלִים וְנָטַל מִשֵּׁם פְּלִים,¹² או שֶׁתִּקַּף
4 בְּעֶבְדוֹ¹³ וּבִכְהֻמָּתוֹ וְנִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן¹⁴, או שֶׁיִּרְדּוּ לְתוֹךְ
5 שְׂדֵהוּ¹⁵ וְאָכַל פְּרוֹתֶיהָ, וְכָל פִּיּוּצָא בָּזָה - הוּא גֹזֵל.
6 פְּעֻנָּן שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּגְזַל אֶת הַחֲנִית מִיַּד הַמַּצְרִי.¹⁶

(9) זהו ביאור ל"כל הגזול", בהלכה א. (10) בחזקת יד, בניגוד לגנב הלוקח מאדם בסתר בלי ידיעת הבעלים. (11) זוהי הדוגמא הפשוטה ביותר המתאימה לדוגמה שבכתוב המובא בסוף הלכה זו. (12) דין הנוטל מרשותו כדין הנוטל מידו. (13) תפס את עבדו בכוח. (14) דוגמא זו שונה משתי הדוגמאות הקודמות. שם נטל לעצמו את המטלטלין ואת הכלים לחלוטין, אולם כאן בעבד או בבהמה לא לקח אותם לעצמו, אלא השתמש בהם בלבד (שם צו: צז.). (15) דוגמא זו משלימה את הדוגמאות הקודמות. שם דובר על מטלטלין, וכאן על קרקע (בבא בתרא לח:). (16) הכתוב הזה משמש בתלמוד דוגמא לגזול (בבא קמא עט:).

7 ד. אִי זֶהוּ עוֹשֵׂק? זֶה שֶׁבָּא מִמּוֹן חֲבֵרוֹ לְתוֹךְ יָדוֹ
8 בְּרִצּוֹן הַבְּעָלִים,¹⁸ וְכִיּוֹן שֶׁתִּבְעוּהוּ כִּפְשׁוֹ¹⁹ הַמִּמּוֹן
9 אֲצִלוֹ בְּחֻזְקָה וְלֹא הִחְזִירוֹ. בְּגוֹן שֶׁהָיָה לוֹ בֵּיד חֲבֵרוֹ
10 הַלּוֹאָה או שְׂכִירוֹת²⁰, וְהוּא תוֹכְעוֹ, וְאִינוֹ יָכוֹל
11 לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֵלֶם²¹ וְקָשָׁה. וְעַל זֶה
12 נֶאֱמַר: לֹא תַעֲשֶׂק אֶת רֵעֶךָ.

(17) זהו ביאור לעושק הנזכר בהלכה ב. (18) בניגוד לגזול שמתחילתו בא ממון חבירו לידו שלא ברצון הבעלים. (19) עיכב. (20) שעבד אצלו כפועל שכיר (בבא מציעא סא:). (21) תקיף ועושה כחפצו.

13 ה. כָּל הַגֹּזֵל חַיֵּב לְהַחְזִיר הַגִּזְלָה עֲצָמָהּ,²² שֶׁנֶּאֱמַר:
14 וְהָשִׁיב אֶת הַגִּזְלָה אֲשֶׁר גָּזַל. וְאִם אָבְדָה או

15 נִשְׁתַּנִּית²³ - מִשְׁלֵם דָּמֶיהָ²⁴. בֵּין שֶׁהוּדָה מִפִּי עֲצָמוֹ
16 בֵּין שֶׁבָּאוּ עָלָיו עֲדִים שְׁגוּל - הָרִי זֶה חַיֵּב לְשַׁלֵּם
17 הַקֶּרֶן בְּלִבְד²⁵. אֲפִלּוֹ גִזַּל קוֹרָה וּבִנְיָה בְּכִירָה²⁶ -
18 הוֹאִיל וְלֹא נִשְׁתַּנִּית²⁷, דִּין תּוֹרָה הוּא²⁸ שִׁיְהִרֵס אֶת
19 כָּל הַבָּנִין וְיִחְזִיר קוֹרָה לְבַעֲלֶיהָ; אֲכָל תִּקְנוּ חֲכָמִים
20 מִפְּנֵי תִקְנַת הַשֵּׁבִים²⁹, שִׁיְהִיָּה נוֹתֵן אֶת דָּמֶיהָ וְלֹא
21 יִפְסִיד הַבָּנִין³⁰. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בָּזָה. אֲפִלּוֹ גִזַּל קוֹרָה
22 וְעִשָּׂאָה בִּסְכַת הַחֵג, וְכָא בַעַל הַקוֹרָה לְתַבְעָה בְּתוֹךְ
23 הַחֵג - נוֹתֵן לוֹ אֶת דָּמֶיהָ³¹, אֲכָל אַחֵר הַחֵג - הוֹאִיל
24 וְלֹא נִשְׁתַּנִּית וְלֹא בִנְיָה בְּטִיט³², מַחְזִיר אֶת הַקוֹרָה
25 עֲצָמָהּ.

(22) ואין הגזולן יכול לפטור עצמו בתשלומים. (23) כגון, הגזול עצים ועשאו כלים, צמר ועשאו בגדים (בבא קמא צג:). (24) "והשיב את הגזילה אשר גזל, מה תלמוד לומר אשר גזל? אם כעין גזול יחזיר, ואם לאו דמים בעלמא בעי שלומי" (שם סו. תוספתא שם פרק י'). (25) ולא כגנב שמשלם פי שניים, אם העידו עליו שני עדים שגנב. (26) בניין גדול. (27) מבדיקה, כי לאחר הריסת הבניין תישאר קורה כמו שהייתה. (28) והשיב את הגזילה אשר גזל. (29) כדי להקל על הגזולן לחזור בתשובה. (30) שאם נכריחו להרוס את ביתו ולהחזיר את הקורה עצמה, יימנע מלעשות תשובה. (31) אף-על-פי שלא חיברה בטיט, והסוכה עומדת להריסה לאחר החג, תיקנו גם כאן תקנה, שלא יחזיר את הקורה עצמה, כי בתוך ימי החג דין הסוכה כדין בניין קבע (גמרא שם). (32) ואם בנאה בטיט, דין הסוכה כדין בניין, ואף לאחר החג אינו מחזיר את הקורה עצמה, אלא נותן לו את דמיה, מפני תקנת השבים (גמרא שם).

ו. הַגֹּזֵל פָּחוֹת מִשְׁוֶה פְּרוּטָה, אֵף עַל פִּי שֶׁעֲבָר³³ -
27 אִינוֹ בְּתוֹרַת הַשֵּׁבֶת גִּזְלָה³⁴. גִּזַּל שְׁלֹשׁ אֲגֻדּוֹת³⁵ שְׁוֹת
28 שְׁלֹשׁ פְּרוּטוֹת, וְהוֹזְלוּ, וְהָרִי שֶׁלְשָׁתָן שְׁוֹת שְׁתֵּי
29 פְּרוּטוֹת, וְהִחְזִיר לוֹ שְׁתֵּים - חַיֵּב לְהַחְזִיר
30 הַשְּׁלִישִׁית³⁶, הוֹאִיל וּבִתְחִלָּה הִיָּתָה שְׁוֶה פְּרוּטָה³⁷.
31 גִּזַּל שְׁתֵּים שְׁוֹת פְּרוּטָה, וְהִחְזִיר אֶחָת - גִּזְלָה אֵין
32 פָּאן³⁸, מִצֻּת הַשֵּׁבֶת גִּזְלָה אֵין פָּאן³⁹.

(33) עבירה, כי "אסור לגזול כל שהוא דין תורה" (ראה למעלה הלכה ב.). (34) כי פחות משווה פרוטה אינו ממון (בבא מציעא נה:). (35) דברים הנאגדים יחד, כגון ירק (בבא קמא קה:). (36) אף על פי שהיא פחות משווה פרוטה, והרי אמרנו שפחות משווה פרוטה אינו בתורת השבת הגזילה. (37) וחלה עליו משעת הגזילה חובת ההשבה. (38) כי מה שנשאר בידו הוא פחות משווה פרוטה. (39) לא קיים את מצוות השבת הגזילה, כי גזל שווה פרוטה, ועליו להחזיר הכול [כך פירש במגיד משנה. וראה כסף משנה שהביא גירסת הטור חושן משפט סימן שס בדברי רבינו: "גזילה יש כאן, השבה אין כאן" ולהלכה אין הבדל, כי גם הוא מפרש שהגזולן מחוייב להחזיר מה שנשאר בידו].

השיג החומד את מטרתו, דהיינו קנה את החפץ שחמד. (56) דומה למה שנאמר. (57) "או אפילו חומד בדיבור? תלמוד לומר לא תחמוד כסף וזהב עליהם וגומר, מה להלן עד שעושה מעשה, אף כאן עד שעושה מעשה" (מכילתא יתרו, פרשה ח)..

י. כל המתאנה⁵⁸ ביתו או אשתו וכליו של חברו, וכן כל פיוצא בהן משאר דברים שאפשר לו לקנות ממנו - פיון שחשב בלבו היאך יקנה דבר זה ונפתה בלבו בדבר⁵⁹ עבר בלא תעשה; שנאמר: לא תתאנה, ואין תאנה אלא בלב בלבד⁶⁰.

(58) בלי להוציא תשוקתו לפועל על ידי מעשה. (59) גמר בליבו להטריח על בעל החפץ שימכרו לו. (60) בניגוד לחימוד שיש בו מעשה. "לא תחמוד ולהלן הוא אומר ולא תתאוה, לחייב על התאוה בפני עצמה ועל החמדה בפני עצמה" (מכילתא שם).

יא. התאנה מביאה לידי חמוד, והחמוד מביא לידי גזל⁶¹; שאם לא רצו הבעלים למכור אף על פי שהרבה להם בדמים והפציר ברעים - יבוא לידי גזל⁶²; שנאמר: וחמוד בתים⁶³ וגזלו. ואם עמדו הבעלים בפניו להציל ממונם⁶⁴ או מנעוהו⁶⁵ מלגזל - יבוא לידי שפיכות דמים. צא ולמד ממעשה אחאב ונבות⁶⁶.

(61) "רבי אומר: ... ולומר לך שאם התאוה סופו לחמוד, שנאמר ולא תתאוה ולא תחמוד, ואם חמד סופו לאנוס ולגזול, שנאמר וחמוד שדות וגזלו" (שם). (62) ויקח בחזקה. (63) במקרא: וחמוד שדות וגזלו ובתים ונשאו. (64) לאחר שגזלוהו מהם. (65) לפני שגזלו. (66) אחאב חמד כרם נבות וביקש לקנותו וכשסרב נבות העלילו עליו, העמידוהו למשפט והרגוהו ואת כרמו החרמו לאוצר המלך (מלכים"א כא).

יב. הא למדת, שהמתאנה⁶⁷ - עובר בלאו אחד⁶⁸, והקונה דבר שהתאנה בהפציר שהפציר בבעלים או בבקשה מהן - עובר בשני לאוין. לכה נאמר: לא תחמוד' ולא תתאנה⁶⁹. ואם גזל⁷⁰ - עובר בשלושה לאוין.

(67) ואינו מוציא חפצו לפועל. (68) לא תתאוה. (69) "לחייב על התאוה בפני עצמה ועל החמדה בפני עצמה" (מכילתא שם). (70) דבר לאחר שחמד אותו, והבעלים סרבו למכור.

יג. כל הגוזל את חברו שוה פרוטה⁷¹ - כאלו נוטל נשמתו ממנו; שנאמר: בן ארחות כל בצע בצע⁷² את נפשו⁷³ וגומר. ואף על פי כן⁷⁴, אם לא היתה הגזלה קיימת⁷⁵, ורצה הגוזל לעשות תשובה⁷⁶, ובא מאליהו⁷⁷ והחזיר דמי הגזלה - תקנת חכמים היא⁷⁸ שאין מקבלין ממנו, אלא עוזרין אותו⁷⁹ ומוחלין לו, כדי לקרב הדרך הישרה על השבים. וכל

ז. הגוזל את חברו פשוט, והחזיר לו גזלתו במדבר - הרשות ביד הנגזל: אם רצה - נוטל; ואם לא - אומר לו: איני נוטל אלא פשוט, שמה תאנס ממני כאן⁴⁰. והרי היא ברשות הגוזל ובאחריותו⁴¹ עד שיחזירנה לו פשוט. וכן בדמי הגזלה.

(40) שמה יקחו אותה ממני באונס, כגון על ידי שודדים מזויינים. (41) אם החזירה לו בעל כורחו במדבר וקרה אונס, הגוזל חייב.

ח. הגוזל את חברו והבליע לו פחשבון⁴² - יצא⁴³. ואם החזיר⁴⁴ לכיסו⁴⁵ שיש בו מעות - יצא; שאדם עשוי למשמש בכיסו⁴⁶ בכל שעה, והרי מנה המעות שהחזיר לו בכלל מעותיו, וממנו שלא מדעת פוטר⁴⁷. ואם החזיר לכיס שאין בו פלום - לא יצא⁴⁸, וחייב באחריות הגזלה עד שיודיעו⁴⁹ שהחזיר לכיס פלוני.

(42) לאחר זמן קנה ממנו חפץ, וכשנתן לו דמיו הוסיף עליהם דמי הגזילה והבליע בחשבון, כי התבייש לומר שגזל. (43) ידי חובתו, ואם נגנב הכסף מיד הנגזל, פטור הגוזל מאחריותו. (44) הגוזל. (45) לארנקו של הנגזל. (46) אדם רגיל לבדוק את ארנקו לפעמים קרובות, כדי לראות אם לא נגנב הכסף (דעת רבי יצחק בבא מציעא כא: שנתקבלה כדעת הכול בבא קמא קיח:). (47) אם הנגזל מנה את הכסף שהחזיר לו, אף על פי שהגוזל לא הודיע לו שהחזיר לו את הגזילה, פוטר את הגוזל מאחריותו, אם אבד לאחר כן. (48) מכיוון שאין בכיס כסף, אין דרכו למשמש בו, ומתוך כך לא ידע אם הוחזרה לו הגזילה. כך פירשו רבינו והרי"ף את ההבדל בגמרא בין כס שיש בו מעות לבין כס שאין בו מעות, שם (שלא כפירוש רש"י). (49) כדי שישמור עליו הנגזל מכאן ואילך.

ט. כל החומד⁵⁰ עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חברו, או דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו⁵¹, והכביר עליו ברעים והפציר בו⁵² עד שלקחו ממנו, אף על פי שנתן לו דמים רבים⁵³ - הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: לא תחמוד. ואין לזקין על לאו זה, מפני שאין בו מעשה⁵⁴. ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד⁵⁵, כענין שנאמר⁵⁶: לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך - חמוד שיש בו מעשה⁵⁷.

(50) החפץ בכל לב להשיג. (51) "מה הפרט (עבדו ואמתו) מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה, אף כל דבר שהוא קונה ומקנה" (מכילתא יתרו פרשה ח). (52) הרבה עליו דברים והתעקש. (53) "לא תחמוד, לאינשי בלא דמי משמע להו" (בבא מציעא ה:). מכאן שבאמת איסור "לא תחמוד" קיים, אף בנותן דמים. (54) כי עצם מעשה הקנייה אין בו עבירה, לאחר שנעשה בהסכמת הבעלים לאחר שידול מרובה, והעבירה היא רק השידול וההפצרה, וכזה אין מעשה. (55) אינו עובר על לאו "לא תחמוד" אלא אם כן

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שלישי ט"ז תשרי – ספר נזיקין – הלכות גזילה ואבידה ר"א

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

1 המְקַבֵּל מִמֶּנּוּ דְּמֵי הַגְזָלָה - אֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה 2 מִמֶּנּוּ.⁸⁰

~ נקודות משיחות קודש ~

"כל הגוזל את חברו שווה פרוטה כאילו נוטל את נשמתו ממנו".

מקורו של הדין הוא בגמרא (בבא קמא ק"ט, א.) אבל שם נאמר גם כאילו שופך דם בניו ובנותיו, ושהוא גם בחמסן וגם בגרמא, וצריך להבין מדוע לא הביא הרמב"ם את המשך בגמרא.

אלא שהרמב"ם סובר שפעולת לקיחת חפץ מאדם בעל-כרחו היא כנטילת נשמתו כיון שמבטל את בעלותו עליו. ונלמד זה מהפסוק "נפש בעליו יקח" שכיון שבעלותו מחפץ זה מופקעת על ידי הגזילה הרי זה כנטילת נשמתו. לכן לא הביא הרמב"ם את המשך הגמרא בנוגע לבניו ובנותיו וגם בחמסן ובגרמא כי כאן דיבר רק על גוף מעשה הגזילה וזה שייך רק כשגוזל מהבעלים באופן ישיר.

בזה יובן גם המשך ההלכה, בה מדבר הרמב"ם על תקנת השבים, ומתחיל במילים "ואף על פי כן אם לא היתה הגזילה קיימת ורצה הגזלן לעשות תשובה... והחזיר דמי הגזילה תקנת חכמים היא שאין מקבלים ממנו כו'". כי רוצה לומר שאף על פי שבגזילה נוטל הגוזל את נשמתו של הנגזל, בכל זאת תקנו חכמים תקנה לשבים בשני תנאים.

האחד כשאין הגזילה קיימת אבל אם הגזילה קיימת חייב להחזיר את הגזילה אשר גזל, כי השבת הגזילה עצמה יכולה לתקן את העוון מעיקרו משא"כ כשמחזיר את דמיה שמתקן רק את הפסד הממון של הנגזל. לכן אם אפשר להחזיר הגזילה הרי הוא כאילו "מחזיר את נשמתו" כמו שהיתה לפני הגזילה.

והתנאי השני שרצה הגזלן לעשות תשובה ובא מאליו והחזיר דמי הגזילה כי בתיקון עוון הגזילה יש שני צדדים צד הנגזל וצד הגזלן. לכן, אם עושה הגזלן תשובה תיקן את עניינו, ומכיון שבין כך אי אפשר לתקן את "נטילת נשמתו" כיון שהחפץ איננו, הרי אז "עוזרין לו ומוחלין לו כדי לקרב הדרך הישרה על השבים".

מדין זה לומדים הוראה חשובה, שהרי אם כדי "לקרב הדרך הישרה על השבים" תקנו חכמים שאדם ימחול על ממונו, על-אחת-כמה-זוכמה שהתעסקות עם יהודי אחר לקרב את ישראל לאביהם שבשמים צריכה להיות באופן שברור אצלו שאין כאן כל כוונת ריווח אלא רק רצון "לקרב הדרך הישרה על השבים".

(על פי לקו"ש חלק ל"ב ע' 112 ס"ה ש"ח ע' 15 הע' 67.)

(71) מימרא של רבי יוחנן בבא קמא ק"ט. (72) כל הגוזל. (73) בעליו יקח, כלומר נפשו של הנגזל. (74) שעבירת

הגזילה כה חמורה. (75) כגון שאבדה או נשרפה. (76) "מעשה באדם אחד שביקש לעשות תשובה" (שם צד:). (77) בלי שתבע אותו הנגזל בבית-הדין. (78) אף על פי שדבר תורה חייב להחזיר את דמיה, ראה למעלה הלכה ה. (79) לעשות תשובה. (80) כי הוא מונע את הגזלנים מלחזור בתשובה. סיכום: א. אם הגזילה קיימת מחזירה ומקבלים אותה ממנו, אפילו אם הוא בעל תשובה. ב. אם הגזילה קיימת ועל ידי ההחזרה ייגרם הפסד רב לגזלן, כגון קורה שבנאה בבניין (למעלה הלכה ה), נותן דמיה, מפני תקנת השבים. ג. אין הגזילה קיימת, אפילו דמיה אין מקבלים ממנו, אם בא מאליו והחזיר. ד. כל מקום שנאמר בתלמוד, שהגזלן משלם דמים, הכוונה לגזלן שאינו שב מרצונו, אלא תובעים אותו בבית דין.

יום שלישי ט"ז תשרי ה'תש"פ

פרק שיני

(1) ביאר בו רבינו דיני שינויי הגזילה, ר"ל שינוי רשות או שינוי שבח או שינוי ענין, ופרטי דברים אלו.

- א. הגזילה שלא נשתנית² אלא הרי היא כמו שהיתה³, אף על פי שנתאשו הפעלים⁴ ממנה, ואף על פי שמת הגזלן⁵ והרי היא ביד בניו⁶ - הרי זו חוזרת לבעליה⁷ בעצמה⁸. ואם נשתנית ביד הגזלן, אף על פי שעדיין לא נתאשו הפעלים ממנה - קנאה בשניו⁹, ומשלם דמיה פשעת הגזילה¹⁰.

(2) בבא-קמא סו. (3) בשעת הגזילה. (4) "כיון דאמר ווי לה לחסרון כיס, מייאש ליה מינה" (בבא-מציעא כג.). (5) בבא-קמא קיא: (6) אף-על-פי שהלוקח גזילה קונה אותה ביאוש ושינוי רשות, לקמן הלכה ג. (7) כי "רשות יורש לאו כרשות לוקח דמי", כלומר שהגזילה ביד בנו של הגזלן, דינה כאילו עדיין היתה ביד הגזלן, ואין כאן שינוי רשות ועל כן חייב להחזירה, כי יאוש לבדו אינו קונה. (8) הגזילה גופה, ולא דמיה (שם סו. סח.). (9) "אמר רבה, שינוי קונה" (שם סו.). הגדרת המושג "שינוי", ודוגמאות - ראה לקמן הלכה י ואילך. (10) אפילו השביחה ביד הגזלן.

- ב. ודין זה¹¹ דין תורה הוא¹², שנאמר: והשיב את הגזילה אשר גזל. מפי השמועה¹³ למדו¹⁴: אם היא פשגזלה - משלם אותה¹⁵, ואם נשתנית בידו - משלם דמיה¹⁶. נתאשו הפעלים ממנה ולא נשתנית¹⁷ - קנה הגזלן כל השבח שהשביחה אחר יאוש, ואינו משלם אלא פשעת הגזילה¹⁸. ודבר זה מדבריהם¹⁹, מפני תקנת השבים²⁰. וכשמחזיר לו הגזילה, שמין לו השבח²¹ ונוטל מן הנגזל²².

(11) שגזילה שלא נשתנית חוזרת בעינה, ואם נשתנית משלם דמיה. (12) שם. (13) תלמיד מרבו. (14) את הפירוש לפסוק הנ"ל. (15) מחזיר את הגזילה עצמה. (16) גמרא שם. (17) כגון גזל פרה ונתעברה אצלו וילדה. (18) כלומר, הוא מחזיר את הפרה כמו שהיתה בשעת הגזילה בלי הולד. "גזל פרה ונתעברה אצלו וילדה רחל

השבת, כי הגוי לא קנה אותו. רק בלוקח ישראל שהשביח, אמרו חכמינו שנוטל את השבת מן הנגזל, אפילו אם קנה את הגזילה לפני יאוש, גמרא שם. (37) בעיית רבא שלא נפתרה, שם. (38) כדין ישראל שקנה ישר מן הגזול והשביח, ראה הלכה ד. (39) הבעיא לא נפתרה, ועל כן מספק אין מוציאם מידו. ראה הלכות נזקי ממון, פרק ב הלכה ה.

- 18 ו. כָּבֵר בְּאַרְנוֹנָה⁴⁰, שֶׁהִגְזִילָהּ שֶׁהִשְׁבִּיחָה אַחֵר יְאוּשׁ אִו
- 19 אַחֵר שְׁנִשְׁתַּנְּתִּית - הִשְׁבִּיחַ לְגִזְלוֹ, מִפְּנֵי תַקְנַת הַשְּׁבִיחַ, 19
- 20 אָף עַל פִּי שֶׁהִשְׁבִּיחָה מֵאֲלִיָּהּ⁴¹. פִּיֶּצֶד? גִּזְל פָּרָה⁴²
- 21 וְנִתְעַבְּרָה אֲצִלוֹ, בֵּין שִׁילָדָה קִדְּם שֶׁתִּבְכְּעוּ בְּדִין⁴³ בֵּין
- 22 שְׁעִדִּין לֹא יִלְדָּה⁴⁴; גִּזְל רַחֵל⁴⁵ וְנִטְעָנָה⁴⁶ אֲצִלוֹ, בֵּין
- 23 שְׁגִזָּה קִדְּם שֶׁתִּבְכְּעוּ בְּדִין בֵּין שְׁעִדִּין לֹא גִזָּה -
- 24 הוֹאִיל וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, מְשַׁלֵּם פְּשַׁעַת הַגִּזְלָה⁴⁷.
- 25 וְאִם יִלְדָּה וְגִזָּה - הַגִּזָּה וְהַנְּלָדוֹת שֶׁל גִּזְלוֹ; וְאִם
- 26 עִדִּין לֹא יִלְדָּה וְלֹא גִזָּה - שְׁמִין לוֹ, וְנוֹטֵל הַשְּׁבִיחַ
- 27 מִן הַנְּגִזָּל, וּמַחְזִיר הַבְּהֵמָה עֲצָמָה⁴⁸.

(40) למעלה בהלכה ב. (41) וכל-שכן שבת שיש בו הוצאה, כגון כחוש ופיטמה (ראה לקמן הלכה ט). שם צג: צה. (43) והשבת, בשעת הדין, כבר איננו על גבי הגזילה. (44) והשבת עדיין על גבי הגזילה (שם צה:). (45) שם. (46) נתכסתה בצמר. (47) את הדין הזה מחלק רבינו לשנים: א. "אם ילדה וגזזה" - כלומר שהשבת כבר אינו על גבי הגזילה, אז השבת גופו שייך לגזול, ו"משלם כשעת הגזילה", פירושו מחזיר את הגזילה ריקנית כבשעת הגזילה בלי ולדות ובלי גיזות. ב. "ואם עדיין לא ילדה ולא גזזה" - כלומר שהשבת עדיין על גבי הגזילה, והנגזל מקבל את הפרה עם העובר או את הרחל עם הצמר שעליה, מקבל הגזול את דמי הולד או דמי הצמר. (48) כי יאוש אינו קונה, ראה למעלה סוף הלכה א. הלכה זו היא כדעת רבי יהודה ולפי פירושו של רב פפא, שמשלם כשעת הגזילה, ואין הבדל בין ילדה ובין לא ילדה. שם צה:

- 28 ז. גִּזְל פָּרָה מְעַבְּרָתָה⁴⁹, וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, וְאַחֵר כָּף
- 29 יִלְדָּה; רַחֵל טְעוּנָה, וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, וְאַחֵר כָּף
- 30 גִּזָּה - מְשַׁלֵּם דְּמֵי פָּרָה הַעֹמֶדֶת לִילְדָּה⁵⁰ וְדְמֵי רַחֵל
- 31 הַעֹמֶדֶת לְגִזָּז. וְאִם לִפְנֵי יְאוּשׁ⁵¹ אִו קִדְּם שְׁנִשְׁתַּנְּתִּית
- 32 יִלְדָּה אִו גִּזָּה - הֵרִי הַגִּזָּה וְהַנְּלָדוֹת שֶׁל בְּעָלִים,
- 33 וְאָף עַל פִּי שְׁנִתְעַבְּרָה אִו נִטְעָנָה בֵּין הַגִּזְלוֹ⁵²; 33
- 34 הוֹאִיל וְלֹא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים⁵³ וְלֹא נִשְׁתַּנְּתִּית הַגִּזְלָה⁵⁴
- 35 - בְּרִשּׁוֹת בְּעָלֶיהָ הִיא עִדִּין⁵⁵, אָף עַל פִּי שֶׁהִגְזִילָהּ חֵב
- 36 בְּאִסְיָה⁵⁶.

(49) משנה שם צג: דוגמא זו משלימה את הדוגמא שבהלכה הקודמת. שם דובר, כשהוולד מראשית עיבורו היה ברשות הגזול. כאן מדובר, כשהוולד כעובר היה כבר קיים ברשות הנגזל, אלא שיצא לאויר העולם ברשות הגזול אחרי שנתיאשו הבעלים. (50) כשעת הגזילה, כלומר הגזול נוטל את הוולד ומחזיר את הפרה, ומשלים בדמים את ההפרש בין דמי פרה העומדת לילד ובין דמי הפרה שהוא

ונטענה. . . משלם כשעת הגזילה" (משנה שם צג:). רבינו מפרש משנה זו בלאחר יאוש. ראה לקמן הלכה ו. (19) של החכמים. (20) כדי להקל על הגזול לחזור בתשובה. אם נדרוש ממנו גם את הוולדות שנולדו אצלו, ימנע מלחזור בתשובה. דבר זה הוא תקנה, כי מצד הדין היה עליו להחזיר גם את השבת, כי יאוש אינו קונה. (21) מעריכים לו לגזול את דמי השבת, שהשביחה אצלו הגזילה. (22) ונוטל דמים, כגון שגזל פרה ונתעברה אצלו והחזירה לפני שילדה (ראה לקמן שם).

- 1 ג. מְכַרָּה הַגִּזְלוֹן אִו נִתְנָה בְּמִתְנָה, אָף עַל פִּי שֶׁלֹּא
- 2 נִשְׁתַּנְּתִּית הַגִּזְלָה²³ - אֵינָה חוֹזֶרֶת בְּעֲצָמָה²⁴ מִיד
- 3 הַלּוֹקֵחַ; הוֹאִיל וְנִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, בֵּין לִפְנֵי מְכִירָה
- 4 וְנִתְיָנָה²⁵ בֵּין לְאַחֵר מְכִירָה וְנִתְיָנָה, קִנְיָא הַלּוֹקֵחַ
- 5 בְּיָאוּשׁ וְשְׁנוּי רִשּׁוֹת²⁶.

(23) והגזול לא קנה אותה. (24) הגזילה גופה. (25) אין הבדל, אם היאוש קדם למכירה, או המכירה קדמה ליאוש (שם קטו:). (26) שעברה הגזילה בהיתר לרשות הקונה או המקבל מתנה (גמרא שם). השווה להלכות גניבה פרק ה הלכה ג.

- 6 ד. הַגִּזְלוֹ וְהַשְּׁבִיחַ, וּמְכַר²⁷ אִו הוֹרִישׁ לִפְנֵי יְאוּשׁ²⁸
- 7 - מֵה שֶׁהִשְׁבִּיחַ הוֹרִישׁ²⁹ וּמֵה שֶׁהִשְׁבִּיחַ מְכַר, וְקִנְיָה
- 8 לּוֹקֵחַ אִו יוֹרֵשׁ אֶת הַשְּׁבִיחַ³⁰, וְנוֹטֵל דְּמֵי הַשְּׁבִיחַ מִן
- 9 הַנְּגִזָּל וּמַחְזִיר לוֹ הַגִּזְלָה³¹, וְחוֹזֵר הַנְּגִזָּל וְנוֹטֵל דְּמֵי
- 10 הַשְּׁבִיחַ מִן הַגִּזְלוֹן³², שְׁהִרִי לֹא נִתְיָאֲשׁ. וְכֵן אִם
- 11 הַשְּׁבִיחַ הַלּוֹקֵחַ³³ אִו הַיּוֹרֵשׁ - נוֹטֵל הַשְּׁבִיחַ מִן
- 12 הַנְּגִזָּל³⁴.

(27) מימרא של רבא (שם צו:). (28) ויש כאן שינוי רשות בלי יאוש שאינו קונה מצד הדין, כשם שיאוש בלי שינוי רשות אינו קונה מצד הדין (ראה בית הבחירה לבבא קמא עמוד 273). (29) לשון רבא, שם. (30) קנה אותו בשינוי רשות בלבד, כשם שגזול קונה אותו ביאוש בלבד, ראה למעלה הלכה ב. ולגבי הגזול אין דין קנין ע"י יאוש דומה לקנין של שינוי רשות. בדין ראשון, דמי השבת נשארים בידיו מפני תקנת השבים, מה-שאיין-כן במכר לפני יאוש, שחוזר הנגזל ונוטל דמי השבת מן הגזול. (31) כי את הגזילה עצמה לא קנה בשינוי רשות בלי יאוש. (32) ולא קנה הגזול את השבת, כי תקנת השבים היתה לשבת שלאחר יאוש (ראה למעלה הלכה ב). (33) דברי רבא, שם. (34) כשם שאם השביח הגזול ואחר-כך מכר, השבת של הלוקח; כך אם השביח הקונה, השבת לקונה. [לא פירש רבינו בהשביח לוקח אם הנגזל גובה מהגזול את דמי השבת ששילם ללוקח. ויש פנים לכאן ולכאן].

- 13 ה. מְכַר הַגִּזְלוֹן לְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים³⁵, אָף עַל פִּי
- 14 שֶׁהִשְׁבִּיחַ הַעֹבֵד פּוֹכְבִּים - חוֹזֶרֶת לְבְּעָלֶיהָ³⁶. מְכַרָּה
- 15 הַעֹבֵד פּוֹכְבִּים לְיִשְׂרָאֵל³⁷ אַחֵר שֶׁהִשְׁבִּיחַ - הוֹאִיל
- 16 וְהַגִּזְלוֹן יִשְׂרָאֵל וְזֶה שֶׁהִיא בִּידוֹ יִשְׂרָאֵל, קִנְיָה
- 17 הַשְּׁבִיחַ³⁸; וְאִם תִּפְּשׁ הַנְּגִזָּל - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ³⁹.

(35) שם. (36) עם השבת, ואין הבעלים משלמים בעד

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי ט"ז תשרי - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה ר"ג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הפסוקים⁶⁷. וכן כל פיוצא בזה משבח שיש בו⁹
הוצאה.¹⁰

63 שיש הבדל בשבח גזילה בין לפני יאוש ובין לאחר יאוש. 64 שלא עלה לגזול בדמים. 65 שמדובר עליהם במשנה ובגמרא שם צג: 66 שם סה. 67 את ההפרש בין דמי הפרה לפני שפטמה לבין דמי הפרה לאחר שפטמה. הוא יכול לטעון: "אנא פטימנא ואת שקלת?" פירוש "אני אפטם ואוציא כסף, ואתה תקחי?" (שם), וראה הלכות גניבה פרק א הלכה יא).

י. שנוי⁶⁸ החזיר לברית⁶⁹ - אינו שנוי⁷⁰. פיצד?¹¹
הגזול עצים ודבקן במסמרים⁷¹ ועשה מהן תבה -
אינו שנוי; שהרי אפשר לפרקן, וחוזרין לוחות¹³
כשהיה⁷².

68 לאחר שבאר את הרישא שבהלכה הראשונה בפרק זה, המדברת על גזילה שלא נשתנתה ביד הגזול, מתחיל רבינו לבאר את הסיפא, העוסקת בדין שינוי ביד הגזול. 69 שאפשר להחזיר את החפץ למצבו הקודם שמלפני השינוי. 70 ואין הגזול קונה את הגזילה, וחייב להחזיר את הגזילה עצמה. 71 בלי לשנות את העצים. 72 שם צג:

יא. גזל עפר⁷³ ועשאהו לבנה - לא קנה⁷⁴; שאם ידק⁷⁵ הלבנה, תחזיר עפר פשהיתה. גזל לשון של מתכת⁷⁶ ועשאהו מטבע - לא קנה; שאם יתיר המטבע יחזיר לשון פשהיתה. וכן כל פיוצא בזה.¹⁸

73 מימרות של רב פפא, שם צו: 74 ומחזיר את הלבנה, ונוטל את השבח מן הגזול. 75 יכתוש דק דק. 76 גוש מתכת מאורך בצורת לשון.

יב. אכל הגזול עצים⁷⁷ ושפן וקצץ⁷⁹ או חקק בהן⁸⁰ ועשאן כלים, או שגזל צמר וצבעו או נפצו⁸¹ ולבנו⁸², או שגזל טוי⁸³ ועשאו בגד, או שגזל לבנה ועשאה עפר⁸⁴, או אכנים וסתתן⁸⁵, או מעות והתיכן - הרי זה שנוי בידו; שאם יעשם מעות אחרות - פנים חדשות הן⁸⁶. וכן כל פיוצא בהן.²⁴

77 בכל הדוגמאות הבאות, אין השינוי חוזר לברייתו. 78 שם צג: 79 זהו שינוי שאינו חוזר לברייתו. 80 עשה בהם חלל ובית קיבול. 81 הפריד באצבעות את שערות הצמר וניקה אותן. 82 הלבנו על-ידי כיבוס וטיפול מיוחד. 83 צמר עשוי חוטים [קשה להסביר מה בין טווי ועשאו בגד ובין עצים שעשאם תיבה, הרי גם הבגד אפשר לפרק. ראה לחם-משנה וכסף-משנה]. 84 שם צו: 85 תקנן והחליקן. 86 ואין אלה אותן המעות שגזל.

יג. הגזול מעות⁸⁷ ושנות⁸⁸ ושפן וחדשן - לא קנה; שהרי מתישנין וחוזרין כשהיה. גזל מעות חדשים וישנם⁹⁰ - קנה; שאם יחדשם - פנים חדשות הן⁹¹. גזל דקל⁹² מחפר⁹³ וקצצו - לא קנה⁹⁴,

מחזיר בלי עובר. 51 עד כה דובר בשני מקרים, שהשביחה הגזילה לאחר יאוש. כעת מבאר רבינו דין אותם שני המקרים, כשהשביחה הגזילה לפני יאוש. 52 וכל-שכן אם כשגזל אותה כבר היתה מעוברת. 53 ולפני יאוש אין הגזול קונה אפילו את השבח, אף לא מטעם תקנת השבים. כלמעלה בהלכה ב. 54 כי השינוי שבעיבור ובלידה הוא שינוי קל, ואינו נחשב שינוי מעשה. ראה לקמן הלכה י. 55 לבעלים הזכות החוזקית על הגזילה, אף-על-פי שהיא בבית הגזול. 56 אם הבהמה תאבד אפילו באונס, כגון שמתה מיתה טבעית, חייב הגזול לשלם, כלומר הוא מפסיד כאילו היתה שלו, בכל זאת אינו קונה את השבח.

ח. גנב⁵⁷ או גזל⁵⁸, והקדיש וטבח אחר שנתיאשו הבעלים⁵⁹ - הרי היא ברשות הגזול משעה שהקדישה בלבד⁶⁰, כדי שלא יהא חוטא נשכר⁶¹; וכל ולדותיה וגזותיה משעת גנבה עד שעת הקדש של בעלים⁶².

57 גיטין נה: 58 ובשניהם הקדישם הקדש (בבא-קמא טז.). 59 אם הקדיש לפני שנתיאשו הבעלים, אין הקדשו הקדש, מכיון שהגניבה או הגזילה אינה שלו (שם סח:). 60 שקנאה ביאוש ובשינוי השם [ראה לחם-משנה פרק יח מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יד]. כי קודם היתה חולין ועכשיו שם קודש עליה. אבל אינה ברשותו לענין שבח משעה שנתיאשו הבעלים, כמו בגזול שלא הקדיש, למעלה בהלכה ב, מכיון ששם עשו בו תקנת השבים, אבל בהקדיש אין בו תקנת השבים (ראה מגיד-משנה להלכה ט). 61 אלה דברי הגמרא, גיטין נה: כי מצד הדין לא קנה הגזול את השבח, אפילו לאחר יאוש, כי יאוש בלבד אינו קונה, ומפני תקנת השבים - השבח לגזול (ראה למעלה סוף הלכה א). 62 גם הגזירות והוולדות שלאחר יאוש. [קשה מאוד להבין דברי רבינו כאן על-פי פירושו של המגיד-משנה. רבינו אומר בפירוש הטעם "כדי שלא יהא חוטא נשכר", ומדברי המגיד-משנה יוצא נימוק אחר לגמרי, היינו שבהקדיש לא שייך תקנת השבים, מפני שהשבח לא יינתן לגזול. ועוד יש לתמוה: מה החוטא נשכר? הלא הכל להקדיש? ראה ראב"ד כאן. וכדי לסלק את כל התמיהות נראה לפרש, שמה שכתב רבינו כאן: "וטבח" הכוונה לשחט בחורץ, ועבר על עוון שחית קדשים בחורץ (בגיטין נה: ששם מקור הלכה זו, נאמר: תני עלה, בחורץ וכו' ענוש כרת), שאם לא תאמר כן, הרי המלה "וטבח" מיותרת, שהלא אין אנו עוסקים כאן בדין ארבעה וחמשה אלא בשבח גזילה; ואם תרצה לומר שרבינו נגרר אחר לשון המשנה, קשה למה השמיט המלים "או מכר". אלא ודאי התכוון להמובאה: "ותני עלה וכו'", ועל זה אמרו שם: "שלא יהא חוטא נשכר", ומכאן נימוקו של רבינו. והפירוש הוא, שהחוטא הזה שעבר על עוון כרת נוסף על עוון גזילה, לא יהנה מתקנת השבים].

ט. במה דברים אמורים⁶³? בשבח הפא מאליו⁶⁴, פגון גזות וולדות⁶⁵; אכל אם היתה פחופה ופטמה⁶⁶ - אפילו לפני יאוש נוטל מן הגזול שבח

1 וְאִפְלוּ כָּרְתוּ חֲלִיּוֹת חֲלִיּוֹת⁹⁵; עֲשֵׂהוּ קוֹרוֹת⁹⁶ - 2 קָנָה⁹⁷.

15 טז. גִּזְלָה שְׁלֹא נִשְׁתַּחֲוֶה¹¹⁷ וְהוֹקְרָה¹¹⁸, אָף עַל פִּי 16 שְׁנֵי אֲשֵׁי הַבְּעֵלִים מִמֶּנָּה¹¹⁹ - הָרִי זֶה חוֹזֶרֶת 17 לַבְּעֵלִים, וְאֵין לַגִּזְלָן בָּהּ כְּלוּם¹²⁰. שְׁלֹא תִקְנֶה¹²¹ 18 לַגִּזְלָן אֶת הַשִּׁבְחָה אַחֵר יֹאשׁ אֲלֵא כְּגוֹן גִּזְוֹת 19 וְיִלְדוֹת¹²²; אֲבָל שִׁבְחָה הֵיכָר, אִם הֵיכָה הַגִּזְלָה חוֹזֶרֶת 20 בְּעֵינֶיהָ¹²³, אֵינוֹ זֹכֶה בָּהּ.

(117) וחייב הגזולן להחזירה בעין. (118) שם סה. בבא- מציעא מג. (119) ואמרנו, למעלה הלכה ב, שמפני שתקנת השבים שייך השבח שלאחר יאוש לגזולן. (120) אף לא השבח שבעליית המחיר. (121) החכמים. (122) שאם יקחו מן הגזולן את הגיזות והוולדות, יש לחשוש, שימנע מלחזור בתשובה. (123) אבל אם הגזילה אינה קיימת, כגון נשבר הכלי מאליו, לא ישלם הגזולן את שבח היוקר, אלא דמי הכלי לפני שנתייקר (גמרא שם. ראה לקמן פרק ג הלכה א).

יום רביעי י"ז תשרי ה'תש"פ

פרק שלישי

(1) ביאר בו רבינו ז"ל דיני הגזילה שנתייקרה או שהוזלה או שנפחתה או שנפסלה, וכן מי שנשתמש בנכסי חבירו, והמשתמש בפקדון אשר הפקד אתו, ונמשך לזה השואל שלא מדעת, או החוטף משכון מיד לוח, ששניהם אינם מתכוונים לגזול.

21 א. הַגִּזְלָן חֲבִית² שֶׁל יָיִן מִחֶבְרוֹ, וְהָרִי הִיא שְׁוֹה 22 דִּינָר בְּשַׁעַת הַגִּזְלָה, וְהוֹקְרָה אֲצִלּוֹ וְעִמָּדָה בְּאַרְבָּעָה: 23 אִם שִׁבְרָה חֲבִית או שְׁתָּה אוֹתָהּ³ או מָכְרָה או נָתַתָּה 24 בְּמִתְנָה אַחֵר שֶׁהוֹקְרָה - מְשַׁלֵּם אַרְבָּעָה, בְּשַׁעַת 25 הוֹצָאָה מִן הָעוֹלָם⁴; שְׁאֵלוֹ הַנִּיחָה⁵, הֵיכָה חוֹזֶרֶת 26 בְּעֵצְמָהּ⁶. נִשְׁבְּרָה מֵאֲלִיהָ⁷ או אֲבָדָה - מְשַׁלֵּם דִּינָר, 27 בְּשַׁעַת הַגִּזְלָה.

(2) בבא-קמא סה. (3) דוגמאות אלה מובאות בגמרא שם. (4) בשעה ששבר את החבית או מכר אותה. [בגמרא שם אמרו: "כשעת העמדה בדין". מדברי רבינו נראה, שאם הוקרה בין ההוצאה מן העולם ובין העמדה בדין - אינו משלם התוספת]. (5) שלימה אצלו. (6) ושבח היוקר לבעלים, ראה למעלה פרק ב הלכה טז. על כן, כשהוא משבר את החבית, הריהו גזול שלושה דינרים נוספים, מלבד הדינר שבשעת הגזילה. משום כך משלם ארבעה דינרים. (7) ואין לחייב את הגזולן אלא על הגזילה בלבד. על כן משלם דינר כשעת הגזילה.

28 ב. הֵיכָה שְׁוֹה⁸ בְּשַׁעַת הַגִּזְלָה אַרְבָּעָה, וּבְשַׁעַת הוֹצָאָה 29 מִן הָעוֹלָם דִּינָר⁹ - מְשַׁלֵּם אַרְבָּעָה, בְּשַׁעַת הַגִּזְלָה¹⁰, 30 בֵּין שִׁשְׁבְּרָה או שְׁתָּאָה¹¹ בֵּין שִׁשְׁבְּרָה או אֲבָדָה 31 מֵאֲלִיהָ. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בָּהּ.

(8) גמרא שם, ובבא-מציעא מג. (9) כי מחיר היין הוול. (10) "כל הגזלנים משלמים כשעת הגזילה", גמרא שם. (11) בהלכה הקודמת, כשהוקרה החבית, משלם ארבעה

(87) שם. (88) משומשות והשחירו. (89) החליקין וניקן. (90) עשה אותן ישנות. (91) מעות אלה אחרות הן, וניכרת בהן ההתיישנות, ולעולם לא יחזרו להיות כמו שהיו בשעת הגזילה. (92) שם צו. (93) לקרקע. (94) כי היה דקל, ונשאר דקל גם לאחר שנקצץ, ולא נשתנה לא בשמו ולא במראהו. על כן חייב הגזולן להשיב את הדקל עצמו. (95) טבעות, טבעות. הטעם שלא קנה מפני שעדיין נקראות חוליות של דקל. (96) לבנין. (97) בשינוי מעשה, וישלם דמים בלבד. [זה הכלל, שינוי מעשה קונה רק כשהשינוי גורם לשינוי השם, ואם לאו, אין זה שינוי ממש, המעביר את הגזילה לרשותו של הגזולן. במה דברים אלה אמורים, כשאין שינוי ממש בגוף הגזילה, כגון: דקל שנקצץ, אבל שינוי ממשי בעצם הגזילה, קונה אפילו כשלא נשתנה השם, כגון: עגל ונעשה שור או טלה ונעשה איל, אף-על-פי שאמרו: שור בן יומו קרוי שור ואין כאן שינוי השם, קנה מפני השינוי בעצמותו, כדרכי אילעא בבא-קמא לה:].

3 יד. גִּזְלָן קוֹרוֹת גְּדוּלוֹת⁹⁸ וְעִשְׂאָן קִטְנוֹת - לֹא קָנָה⁹⁹; 4 עִשְׂאָן לוחות¹⁰⁰ עַד שִׁנְשַׁתְנָה שְׁמֵם¹⁰¹ - קָנָה. גִּזְלָן 5 לִזְלָב¹⁰² וְהִפְרִיד עָלָיו - קָנָה¹⁰³ הָעֲלִים. גִּזְלָן עֲלִים 6 וְעִשְׂאָן חוֹפִיָּה¹⁰⁴ - קָנָה¹⁰⁵. גִּזְלָן טָלָה¹⁰⁶ וְנִנְעָשָׂה 7 אֵיל¹⁰⁷, יַעֲגֹל וְנִנְעָשָׂה שׁוֹר - הָרִי זֶה שְׁנֵי בִידֵי¹⁰⁸ 8 וְקָנָה¹⁰⁹, וּמְשַׁלֵּם כְּשַׁעַת הַגִּזְלָה¹¹⁰, וְאָף עַל פִּי שְׁלֹא 9 נִתְּיָא שְׁוֹה הַבְּעֵלִים¹¹¹.

(98) שם. (99) כי עדיין שם "קורות" עליהן. (100) קרשים. (101) ואין שם "קורה" נקרא עליהם. (102) ענף הדקל. (103) בשינוי מעשה, כי נעשו "עלים" ונקראים עלים ולא "לזלב", ולעולם לא ישובו להיות "לזלב". (104) כעין מטאטא לכבד בו את הבית, לאחר שחילק את העלים לשנים. (105) בשינוי מעשה, ואף פעם לא ישובו להיות "עלים". (106) כבש צעיר עד בן שנה. (107) כבש מבן שלושה-עשר חודש ויום אחד ומעלה, שם צו: (108) אף-על-פי ששינוי זה לא בא על-ידי מעשה הגזולן. (109) כי נשתנה גופו (שם סה:). (110) ראה הלכה א. (111) כי שינוי מעשה קונה אף בלי יאוש, ושינוי בגוף מעגל לשור ומכבש לאיל - חשוב כשינוי מעשה.

10 טו. גִּזְלָן כָּלִי וְשִׁבְרוֹ - אֵין שְׁמִין לוֹ הַפְּחָת¹¹²; אֲלֵא 11 מְשַׁלֵּם דָּמָיו¹¹³, וְהַכָּלִי הַשְּׁבוּר שֶׁל גִּזְלָן. וְאִם רָצוּ 12 הַבְּעֵלִים לְטַל הַכָּלִי הַשְּׁבוּר - נוֹטְלִין¹¹⁴, וּמְשַׁלֵּם 13 הַפְּחָת; שִׁזּוּ תִקְנָה הִיא לַבְּעֵלִים¹¹⁵, וְאִם לֹא רָצוּ - 14 הָרְשוּת בִּידָן. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בָּהּ¹¹⁶.

(112) אין אומרים שיקבל הנגזל את שבירי הכלי, והגזולן יוסיף לו את ההפרש בין דמי הכלי השבור לבין דמי הכלי השלם (שם יא.). וראה הלכות גניבה פרק א הלכה טו. (113) של כלי שלם. (114) בעל-כרחו של גזולן. (115) דין זה, שאין שמין לגזולן, תוקן לטובת הבעלים. (116) כגון גזל בהמה ומתה.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי י"ז תשרי - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה רטו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המזבח על-ידי מום בלתי ניכר, כגון בדוקין שבעין. [ואפילו אם הגזולן הטיל בידים את המום - פטור, כי לא כל השוורים עומדים להיקרב על המזבח, ולא הפסידו כלום]. (35) כגון שהמיתה אדם או רבעה או נרבעה על-פי עדים ונגמר דינה לסקילה. [בהלכות נזקי ממון פרק יא הלכה ט, פסק רבינו, שאם החזירו השומר אינו מוחזר, וזה סותר מה שכתב כאן. ראה לחם-משנה שטרח ליישב בדוחק, וצריך עיון]. (36) הגזולן לנגזל. (37) כי הגזילה לא נשתנתה. (38) אפילו אם אסורה בהנאה, ואינה שוה מאומה.

ה. במה דברים אמורים? ³⁹ פשהחזיר הגזלה; ⁴⁰ אבל אם נשרפה הגזלה או אכזה אחר שנאסרה בהנאה - חייב להחזיר לו דמיה פשעת הגזלה. ⁴¹ לפיכך, ⁴² אם כפר בו ⁴³ אחר שנאסרה בהנאה ⁴⁴ ונשבע ⁴⁵ - חייב לשלם קרן וחמש ואשם. ⁴⁶

(39) שאומר לו: הרי שלך לפניך. (40) והריהי כעין שגזל, שהרי לא נשתנתה, אף-על-פי שאינה שוה כלום. " . . יחזיר כעין שגזל, מכאן אמרו, גזל מטבע ונפסל . . . תרומה ונטמאת, חמץ ועבר עליו הפסח, בהמה ונעברה בה עבירה . . . אומר לו הרי שלך לפניך", גמרא שם צח: (41) ואז הרי היתה מותרת ושוה כסף. שם קה. (42) שם קה. קה: (43) בדבר שגזל ואמר: לא גזלתי. (44) אף-על-פי שלא כפר ממון, כי בשעה זו לא היתה הגזילה שוה כלום. (45) לשקר. (46) בהתאם לדין המפורש בתורה (ויקרא א, כ"ו), מכיון שאילו נגנב או נאבד אחרי שנאסר בהנאה, היה הגזולן מחויב לשלם, הרי הוא ממון וחייב על כפירתו קרן וחומש ואשם. חומש - אחד מארבעה מדמי הגזילה, ואחרי שמצרפים את התוספת הזו לקרן, היא רק חמישית הסך הכולל. ובלשון התלמוד זה נקרא 'חומש מלבר'.

ו. הגזול בהמה ⁴⁷ ונשא עליה משא או רכב עליה ⁴⁸ או חרש או דש בה וביוצא בזה, והחזיר לבעליה, אף על פי שעבר בלא תעשה ⁴⁹ - אינו חייב לשלם כלום, שהרי לא הפסידה ⁵⁰ ולא הכחישה ⁵¹. ואם החזיק אדם זה לגזלו ⁵² או לעשוק ⁵³ או לעשות מעשים אלו ⁵⁴ פעם אחת פעם - קונסין אותו ⁵⁵, ואפילו בחוצה לארץ ⁵⁶, ושמין ⁵⁷ השכר ⁵⁸ או השבח ⁵⁹ שהשביח בבהמה ⁶⁰ ומשלם לנגזל.

(47) בבא-קמא צו: (48) לא תגזול. (49) לא גרם לה נזק. (50) בגופה. לו הכחישה כחש שאינו יכול לחזור (ראה הלכה ד), היה משלם כשעת הגזילה. (51) ואם ידוע שאדם זה גזול. (52) ראה למעלה פרק א הלכה ד. (53) לחרוש, לדוש וכו' בבהמות שאינן שלו. (54) מחייבים אותו לשלם, אף-על-פי שמן הדין פטור מלשלם. (55) אף-על-פי שאין דינים דיני קנסות בחוצה לארץ (השווה סנהדרין לא:). דין זה לומדים מרב נחמן (בבא-קמא צו:), שקנס את הגזולן, אף-על-פי שהיה בבבל, כדי לעשות סייג ולהפריש אדם מן העבירה. (56) ומעריכים. (57) במקרה שנשא עליה משא או רכב עליה. (58) במקרה שחרש. על הגזולן לשלם את השבח שבא כתוצאה מהחרישה (לא כל השבח, כי גם לקרקע יש חלק בשבח, עיין שם בגמרא).

דינרים, מכיון שנחשב כאילו גזל פעמיים, פעם דינר ופעם שלושה דינרים, שבה היוקר בשעה ששיבר את החבית. אבל בהלכה זו, כשהוזלה החבית, הרי גזל מן הבעלים חבית שמחירה בשעה שגזלה, ארבעה דינרים, על כן הוא משלם ארבעה דינרים.

ג. הגזול ¹² חותל ¹³ שיש בו חמשים תמרים, וכשימכר החותל פלו פאחת ימכר בתשעה, וכשימכר אחת אחת ימכר בעשרה - אינו משלם אלא תשעה ¹⁴, ואין הנגזל יכול לומר לו: אני אחת אחת הייתי מוכר. וכן הדין במזיק ¹⁵, וכן כל פיוצא בזה, בנכסי הדיוט; אבל בהקדש ¹⁶ אינו כן, אלא משלם עשרה ¹⁷.

(12) בבא-מציעא צט: (13) כלי ששמים בו הפירות הלחים, השווה כלים פרק טז, משנה ה. (14) כי הוא גזל חותל של חמשים תמרים בבת אחת, ששוויו הוא תשעה בלבד. (15) שאין מחמירים עליו לשלם לפי מחיר קמעוני. ראה הלכות נזקי ממון פרק ד, הלכה יד. (16) הגזול מן ההקדש או המזיקו, גמרא שם. (17) כי בהקדש מחמירים.

ד. גזל בהמה ¹⁸ והזקינה ¹⁹ או פשה ²⁰ פחש שאינו יכול לחזור, כגון חללים שאין להם רפואת תעלה ²¹, או שגזל מטבע ונסדק ²² או פסלו המלך ²³, או שגזל פרות והקריבו כלן ²⁴, או שגזל זין והחמיץ ²⁵ - הרי זה כמי שגזל פלי ושביר ²⁶, ומשלם פשעת הגזלה ²⁷. אבל אם גזל בהמות וכחשו פחש שאפשר לחזור ²⁸, או שגזל עבדים והזקינה ²⁹, או שגזל מטבע ונפסל במדינה זו והרי הוא יוצא במדינה אחרת, או שגזל פרות והקריבו מקצתם ³⁰, או תרומה ונטמאת ³¹, או שגזל חמץ ועבר עליו הפסח ³², או בהמה ונעברה בה עברה ³³, או נפסלה מלקרב ³⁴, או שהיתה יוצאה להסקל ³⁵ - אומר לו ³⁶: הרי שלך לפניך ³⁷, ומחזיר אותה בעצמה ³⁸.

(18) משנה בבא-קמא צו: (19) וזקנה היא שינוי שאינו חוזר. (20) רותה, גמרא שם. (21) שאינם מעלים ארוכה. (22) ונבקע, ועל-ידיה יצא מן השימוש. (23) המלך ציוה להוציא מטבע זה מן השימוש, גמרא שם צז. (24) גמרא שם צח: (25) גם זה קלקול שאינו ניתן לחיקון. (26) שאינו מחזיר את הגזילה עצמה אלא דמיה. (27) משנה שם צו: (28) ולהבריא. (29) מחזיר את העבדים עצמם. וזהו דעת רבי מאיר שם, כי בדין תורה דין העבד כדין קרקע, וכשם שקרקע אינה נגזלת ואינה נקנית לגזולן, אלא ברשות הבעלים קיימת, כך העבד אינו קנוי לגזולן אלא שייך לבעלים. על כן אומר הגזולן לנגזל: הרי שלך לפניך [פסק כרבי מאיר נגד רבנן], מפני שרב אמר שם: הלכה כרבי מאיר. (30) שם צח: (31) ואסורה באכילה, וגם היתה ההנאה מוגבלת ודמיה מועטים. אבל התרומה גופה לא נשתנתה במאומה, וכן ביתר הדוגמאות הבאות - לא נשתנה גוף הגזילה. (32) ואסור בהנאה. (33) כגון שנרבעה, ואסור להקריבה למזבח. (34) נפסלה לקרבן על

היא הקובעת, אלא תלוי בזה, אם בעל החצר חסר או לא. זוהי דעת רב ורב כהנא בשם רבי יוחנן שם, ואם בעל החצר חסר, כגון שהיה בית חדש והשחיר הדירי את הקירות, ישלם את כל השכר, אפילו בחצר שאינה עשויה לשכר, ראה מגיד-משנה כאן. (77) של הדר. (78) שמנע ממנו מלהשכיר לאחרים, ועליו לשלם את דמי ההפסד. כך פסק הרי"ף.

- י. מי שִׁהָה לֹא צִמְרָא 79 וסִמְנִים 81 שְׁרוּיִין, וְכֵא 18
- אֶחָד וְצָבַע הַצִּמְרָא בְּסִמְנִין שְׁלֹא מִדַּעַת חֲבֵרוֹ - מְשַׁלֵּם 19
- לֹא דְמִי מַה שֶׁהִפְסִיד בְּצִמְרָא 83, וְאֵינוֹ מִחֲשֵׁב לֹא שִׁבַּח 20
- סִמְנִין שֶׁעַל גִּבִּי הַצִּמְרָא 84. וְאֵם תִּפְשֵׁ הַנֶּזֶק דְּמִי מַה 21
- שֶׁחִסְרוֹ מִן הַסִּמְנִין - אֵין מוֹצִיאֵין מִיָּדוֹ 85. 22

(79) בבא-קמא קא. (80) לבן. (81) צבעים. (82) ומוכנים לצביעה. (83) אם הצמר הצבוע בצבע זה שוה פחות מדמי צמר לבן, משלם לו את ההפסד בצמר, אבל את דמי הצבעים שחסרו אינו משלם, כי יכול לטעון: הרי הצבעים בצמר שלך. (84) [המגיד-משנה מקבל דבריו של הראב"ד האומר ששיבוש נפל בדברי רבינו, וצריך לתקן ולכתוב: "ומחשב לו שבח סמנים שעל גבי הצמר", כלומר, אומר לו: צבעים שלך נמצאים על הצמר]. (85) זוהי בעיא שלא נפתרה שם, ועל כן יד התובע על התחתונה, הצבוע אינו חייב לשלם דמי הצבעים, כי יכול לטעון: הצבעים נמצאים בצמר שלך, אבל אם תפס הניזק אין מוציאים מידו, כי יכול לטעון: לו היו הצבעים בעין, היו שווים כסף, עכשיו אבדתם ממני.

- יא. הַשּׁוֹלֵחַ יָד בַּפֶּקֶדוֹן 86, בֵּין שֶׁשָּׁלַח יָד בְּעֶצְמוֹ אוֹ 23
- עַל יָד בְּנִי 87 וְעַבְדּוֹ וְשִׁלּוּחוֹ - הָרִי זֶה גְזֵלָן 88; וְנִתְחַיֵּב 24
- בְּאַנְסִי 89, וְנִעֲשֶׂת הַגְּזֵלָה בְּרִשּׁוֹתוֹ, כְּדִין כָּל הַגְּזֵלָנִים. 25
- חֲשֵׁב לְשִׁלּוֹחַ יָד 90 בַּפֶּקֶדוֹן - אֵינוֹ חֵיֵב בְּאַחֲרִיּוֹתוֹ, עַד 26
- שֶׁיִּשְׁלַח יָד 91. וּמִשֶּׁשָּׁלַח יָד נִתְחַיֵּב בּוֹ. אֵף עַל פִּי 27
- שְׁלֹא חִסֵּר מִמֶּנּוּ כְּלוֹם 92, אֲלֵא נָטַל הַפֶּקֶדוֹן מִמָּקוֹם 28
- לְמָקוֹם בְּרִשּׁוֹתוֹ 93 כְּדִי לְשִׁלּוֹחַ בּוֹ יָד 94 - הָרִי זֶה 29
- חֵיֵב 95; שֶׁשְּׁלִיחוֹת יָד אֵינָה צְרִיכָה חִסְרוֹן. 30

(86) העבירו ממקום למקום ברשותו על-מנת ליטלו לעצמו, בבא-מציעא מג. (87) שעשה לפי מצוות אביו, אף-על-פי שבכל מקום אומרים "אין שליח לדבר עבירה", שם מד. (88) מכיון שהשתמש בחפץ לא שלו בלי הסכמת הבעלים, אף-על-פי שהחפץ הגיע לידו בהסכמת הבעלים. (89) אם החפץ הלך לאיבוד ואפילו בלי אשמתו, חייב לשלם, אף-על-פי שבשעה שקיבל היה שומר חנם ופטור. (90) כגון שאמר בפני עדים, שיטול את הפקדון לעצמו, שם מג: (91) כדעת בית הלל, שנאמר "אם לא שלח ידו במלאכת רעהו" (שמות כב, ז), שם מד. (92) כדעת רבא, ש"שליחות יד אינה צריכה חסרון", שם מא: (93) ועל-ידיה קנה אותו. (94) מה-שאין-כן אם העביר את הפקדון למקום אחר, מפני שמשתמר שם יותר טוב. (95) כדין גולן.

- יב. הַגְּבִיָּה אֶת הַחֲבִית 96 לְטַל מִמֶּנָּה רְבִיעִית 97 - 31

- ז. הַתּוֹקֶף 59 עֲבָדוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ וְעָשָׂה בּוֹ מְלָאכָה, וְלֹא 1
- בְּטָלוֹ 60 מִמְּלָאכָה אַחֶרֶת - פְּטוּר; שְׁנוּחַ לֹא לְאָדָם 2
- שְׁלֹא יִבְטַל עֲבָדוֹ 61. וְאֵם בְּטָלוֹ מִמְּלָאכָה אַחֶרֶת - 3
- מְשַׁלֵּם לֹא 62 כְּפוּעֵל. 4

(59) לוקח בחזקה, מימרא בשם רב, בבא-קמא צז. (60) על-ידי מלאכה זו. (61) שלא ילך בטל, כדי שלא יתרגל לבטלה. על כן פטור התוקף, כי זה כאילו הסכים בעל העבד לכך. גמרא שם. (62) לבעלים שכר מלאכת העבד. בהלכה הקודמת, בגזול בהמה ועשה בה מלאכה פטור, לא הבדיל רבינו בין בטלה ממלאכה אחרת ובין לא בטלה ממלאכה אחרת, ומשמע שבשני המקרים פטור הגזולן, כי משעת הגזילה קנויה לו הבהמה לשבחה, אבל עבד דינו כקרקע ואינו נגזל (ראה למעלה הלכה ד), וברשות הבעלים הוא עומד, על כן משלם לבעלים שכר מלאכתו, במקרה שגרם להם הפסד. [אבל קשה להבין, למה לא חילק רבינו בגזל בהמה בין נתיאשו הבעלים או לא נתיאשו, הרי דעתו שבלא נתיאשו הבעלים - השבח לנגזל (למעלה פרק ב הלכה ב, ז)].

- ח. הַתּוֹקֶף סִפִּינָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ 63 וְעָשָׂה בָּהּ מְלָאכָה: 5
- אִם אֵינָה עֲשׂוּיָה לְשֹׁכֵר 64 - שְׁמִין כְּמָה פְּתָתָהּ 65 6
- וּמְשַׁלֵּם; וְאֵם הִיא עֲשׂוּיָה לְשֹׁכֵר: אִם יָרַד לָהּ בְּתוֹרַת 7
- שְׁכִירוֹת 66 - הוֹאִיל וְיָרַד שְׁלֹא בְּרִשּׁוֹת 67, אִם רָצָה 8
- הַפֹּעֵל לְטַל שְׁכָרָהּ 68 - נוֹטֵל, רָצָה לְטַל פְּתָתָהּ 69 - 9
- נוֹטֵל 70; וְאִם יָרַד לָהּ בְּתוֹרַת גְּזֵל - נוֹתֵן הַפְּתָתָהּ 71. וְכֵן 10
- כָּל פְּיוּצָא בְּזָה 72. 11

(63) מימרא שם. (64) אלא לשימושם הפרטי של הבעלים. (65) מעריכים בכמה ירד ערך הספינה לאחר השימוש. פחת זה משלם התוקף, בין אם הוא עולה על שכר השימוש, ובין אם הוא פחות משכר השימוש. מכיון שהספינה אינה עשויה לשכר, דין התוקף כדין גזול, וגזולן במטלטלין אינו משלם שכר (ראה הלכה ו) אלא כשעת הגזילה. (66) לעשות מלאכתו ולשלם שכרה. (67) לו ירד ברשות הבעלים, היה משלם שכר הספינה בלבד, אף במקרה שהפחת עולה על השכר. (68) במקרה שהשכר עולה על הפחת. (69) במקרה שהפחת עולה על השכר. (70) ואי אפשר להכריח את בעל הספינה לקבל שכר, אף-על-פי שהספינה עשויה לשכר, מכיון שלא נטל ממנו רשות. (71) אפילו אם השכר עולה על הפחת, כדין גזול המשלם כשעת הגזילה. (72) כלים העשויים להשכיר. פסק כלשון אחרון בפירוש דברי רב ושמואל.

- ט. הָדָר בְּחֶצֶר חֲבֵרוֹ 73 שְׁלֹא מִדַּעַת: אִם אוֹתָהּ חֶצֶר 12
- אֵינָה עֲשׂוּיָה לְשֹׁכֵר - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לֹא שְׁכָרָהּ, 13
- אֵף עַל פִּי שֶׁדָּרָךְ זֶה הָדָר לְשֹׁכֵר מְקוֹם לְעֶצְמוֹ, 14
- שֶׁהָיָה 75 נִהְיָה וְזֶה אֵינוֹ חִסְרוֹ 76; וְאִם הִחְצֵר עֲשׂוּיָה 15
- לְשֹׁכֵר, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵין דָּרָךְ זֶה 77 לְשֹׁכֵר - צָרִיךְ 16
- לְהַעֲלוֹת לֹא שְׁכָר, שֶׁהָרִי חִסְרוֹ מִמּוֹן 78. 17

(73) בבא-קמא כ: כא. (74) לשלם לו שכר. (75) הדר. (76) בעל החצר, משום כך פטור הדר. לא ההנאה של הדר

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי י"ח תשרי - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה ריז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טו. השואל שלא מדעת הפעלים¹¹⁶ - הרי זה
גזלן¹¹⁷. היה¹¹⁸ פלי ביד בנו¹¹⁹ של בעל הבית או
ביד עבדו¹²⁰, ולקחו אחד¹²¹ מהן ונשתמש בו¹²² -
הרי זה שואל שלא מדעת; ונעשה ברשותו, ונתחייב
באנסיו¹²³, עד שיחזירנו לבעלים¹²⁴. לפיכך, אם
החזירו לקטן שהיה בידו¹²⁵ או לעבד, ואבד מהן
או נשבר¹²⁶ - חייב לשלם¹²⁷. וכן כל פיוצא בזה.

(116) הוא נוטל את החפץ של הבעלים לא כדי לגזול
ולקחתו לעצמו, אלא כדי להשתמש בו בלבד, בניגוד לכופר
בפקדון שבהלכה הקודמת, שכוונתו לקחת את הפקדון
לעצמו. (117) דעת רבא, ופסק כחכמים לפי דעת רבא,
בבא-בבא פח. בבא-מציעא מג: (118) משנה בבא-בבא
פז: "השולח את בנו אצל חנווני". (119) הכוונה לקטן,
כמו שמשמע מסוף הלכה זו. כך פירש רבינו את המשנה
גם בפירוש המשנה. (120) והעבד דינו כקטן (מגיד-משנה).
(121) כגון החנוני, גמרא פח. (122) למדוד בו לאחרים,
שם. (123) שואל מדעת בעלים חייב באונסין, אפילו עדיין
לא נשתמש בו, כי הזכות להשתמש בו עושה אותו לשואל,
אבל שלא מדעת בעלים אינו נעשה שואל להתחייב באונסין
אלא לאחר שנשתמש בו (ראה לחס-משנה כאן).
(124) ככתוב "והשיב את הגזילה". (125) לפני שנטל,
ומידו נטל. (126) שזה אונס. (127) כדין גזלן, והשבה
לידו של קטן אינה השבה.

טז. החוטף משכונן¹²⁸ מיד הלזה¹²⁹ שלא ברשות
בית דין¹³⁰ - הרי זה גזלן¹³¹, אף על פי שהוא חייב
לו¹³². ואין צריך לומר אם נכנס לתוך בית חברו¹³³
ומשכנו שהוא גזלן¹³⁴, שגאמר: בחוץ תעמד.

(128) מלוה החוטף חפץ, כדי להבטיח את דמי ההלוואה.
(129) מידו ממש, שהחזיקו בהיותו מחוץ לביתו. (130) כי
לשליח בית-דין יש רשות לקחת בחזקה מיד הלזה משהוא
נמצא מחוץ לביתו. זוהי דעת שמואל, שלשליח בית-דין
מותר, אבל למלוה אסור, בבא-מציעא קיג. (131) מכיון
שאסור לו למלוה לקחת בחזקה משכונן מיד הלזה, אף מחוץ
לביתו. (132) אין הוא רשאי לעשות זאת על דעת עצמו,
אלא ברשות בית-דין, מכיון שהחפץ אינו שלו. (133) זה
אסור אפילו לשליח בית-דין. (134) במשנה שברועות מד:
שנינו: "הנגזל כיצד? היו מעדיין אותו שנכנס לביתו
למשכנו שלא ברשות".

יום חמישי י"ח תשרי ה'תש"פ

פרק רביעי

(1) נתבאר בו דיני תביעה והכחשה שיש בין הנגזל והגזלן,
ומי שגזל ואינו יודע ממני גזל וכל הנמשך אחר זה.

א. קנס קנסו חכמים² לגזלנין, שהיה הנגזל נשבע
על כל מה שישען³ ונטל מן הגזלן⁴. והוא⁵, שהיה
זה מחזק שגזלו בשני עדים⁶.

(2) כלומר, דין התורה אינו כך. (3) נגד הגזלן, (4) וזהו

1 נתחייב באנסיו⁹⁸, אף על פי שלא נטל. אבל אם
2 הגביה את הכיס⁹⁹ לטל ממנו דינר¹⁰⁰, וכיוצא בכיס
3 מדברים שאינן גוף אחד¹⁰¹ - הרי זה ספק אם
4 נתחייב בכל הכיס¹⁰² או לא נתחייב אלא בדינר
5 בלבד¹⁰³.

(96) וקנה אותה בהגבהה, בבא מציעא מג: מד. (97) הלוג,
ואין כוונתו לחבית כולה. (98) של החבית כולה, ואף-על-
פי שלא היה בדעתו לגזול כולה. וטעמו של דבר, כי נוח
לו, שהחבית כולה תשמש בסיס לרביעית זו, מכיוון שבתוך
החבית המלאה היא משתמרת ואינה מפגינה טעמה, ועל כן
חייב על החבית כולה. (99) ארנק שהופקד אצלו. זוהי
בעיא שלא נפתרה, שם מד. (100) ואין כוונתו לשלוח יד
בארנק כולו. (101) כמו דינרים, שכל דינר הוא גוף לעצמו,
בניגוד ליון שכל היין בחבית גוף אחד הוא. (102) כמו
ביון, משום שארנק מלא משתמר יותר ואינו הולך לאיבוד
כדינר יחיד, ועל כן משמש הארנק כולו בסיס לאותו דינר.
(103) כי גם דינר לבדו נשמר היטב, ואינו דומה ליון.

6 יג. היו פרות מפקדין אצלו ונטל מקצתן - אינו
7 חייב אלא באחריות הפרות שנטל, ושאר הפקדון
8 המנח במקומו¹⁰⁴ - ברשות בעליו הוא. ואם נפסד
9 השאר מחמת זה שנטל - חייב בכל¹⁰⁵. כיצד? הטה
10 את החבית במקומה¹⁰⁶ ונטל ממנה רביעית או יותר:
11 אם נשברה אחר שנטל והיא במקומה¹⁰⁷ - אינו חייב
12 אלא פמה שנטל, שהרי לא הגביה החבית¹⁰⁸; ואם
13 החמיצה¹⁰⁹ - משלם את דמי פלה¹¹⁰ כשעת
14 הגזלה¹¹¹. וכן כל פיוצא בזה.

(104) שלא טלטל ולא הגביה, ועל כן לא קנה אותו, וברשות
בעליו הוא, ואינו אחראי אלא כשומר. (105) כדין מזיק.
(106) ולא הגביה אותה, בבא-מציעא מג: מד. (107) שאילו
טלטל אותה למקום אחר, כי אז היה קונה אותה.
(108) אלא נשארה במקומה, והוא הטה אותה הצדה.
(109) לאחר שנטל רביעית. (110) כי דרך היין להחמיץ
בכלי חסר, ולולא נטל את הרביעית לא היתה החבית
ממהרת להחמיץ, גמרא שם מד. (111) דמי חבית היין
בשעה שנטל את הרביעית.

15 יד. הכופר פקדון¹¹² בבית דין¹¹³, אם היה ברשותו
16 בשעה ששכר¹¹⁴ - נעשה עליו גזלן¹¹⁵, וחייב באנסו.

(112) אפילו לא נשבע על כפירתו, מימרא של רב ששת,
בבא-קמא קה: (113) אבל מחוץ לבית-דין אינה כפירה.
(114) אם באו עדים והעידו שהפקדון היה ברשותו בשעה
שכפר, אבל אם היה הפקדון במקום אחר בשעה שכפר, אין
זה כופר אלא משתמט עד שילך ויביאו, גמרא שם.
(115) משעת הכפירה, אף-על-פי שלא משך אותו ולא הגביהו
לשם גזילה. בתחילת הפרק דן רבינו בגזלן ממש; מן הלכה
יא על הלכה יד - בשולח יד בפקדון, שדינו כגזלן, בתנאי
שמטלטל אותו או הגביהו כדי לשלוח בו יד. בהלכה זו
דובר על הכופר בפקדון, שגם דינו כדין גזלן, אף-על-פי
שלא נגע בפקדון שנשאר במקומו.

- 19 - הרי זה פטור²⁴. שאם אמר: נכנסתי ולא נטלתי²⁵
20 - נשבע שבועת הסת²⁶ שלא נטל כלום, והולך;
21 שאפשר שיפנס לגזל ולא גזל²⁷.

(23) ראוהו שיצא, לאחר שנכנס למשכן את חבירו.
(24) מכיוון שאין לבעל הבית עדים שנטלו ממנו כלים.
(25) בלשון התלמוד זה נקרא "מיגו", כלומר: מפני שיכול היה לטעון טענה אחרת שהייתה פוטרת אותו אנו מאמינים לו גם בטענה זו. ואף על פי שאין אומרים "מיגו" כשטענתו מוכחשת על ידי עדים - כאן פטור, כי אפשר ששכח את הכניסה לבית חבירו, מאחר שלא היה בה כל דבר חשוב ראוי לזכרו. בלשון התלמוד: "מילתא דלא רמיא עליה דאינש עביד לה ולא אדעתיה". ראה בית יוסף חושן משפט סימן צ. (26) שבועה שתיקנו חכמי התלמוד לכופר הכול, והיא בלי נקיטת חפץ בניגוד לשבועת המשנה, שהיא בנקיטת חפץ, ראה למעלה סוף הלכה ב; שבועות מ: (27) זוהי דעת רב נחמן שבועות מו. והטעם: "עביד איניש דגזים ולא עביד" וראה ר"ף שם, "שלושה שערים בחוקי הממשכן ...".

- 22 ה. היה עד אחד מעיד²⁸ שנכנס ונטל כלים תחת
23 כנפיו²⁹, ואינו יודע מה הן, והוא אומר: לא גזלתי
24 כלום³⁰, או שאמר: בחובי נטלתי³¹ - הואיל ואין
25 העד יודע³² מה היה תחת כנפיו, הרי זה נשבע
26 בנקיטת חפץ³³ שלא גזל; שאינו מחזק בגזלנות
27 אלא בשני עדים³⁴.

(28) עד כה דובר על הנכנס למשכן בפני שני עדים, וכעת על הנכנס למשכן בפני עד אחד. (29) דוגמא זו מובאת בהלכה ב בשני עדים. (30) כי הכלים שתחת כנפי שלי הם. טענה זו מקבילה לטענתו בהלכה ב. (31) אף על פי שהודה שמשכנו, לא הוחזק גזלן, כי לא היו שני עדים. (32) כשהוא מכחיש את העד ואומר לא נטלתי כלום הוא נשבע שבועת התורה ונפטר אפילו כשהעד מעיד שיודע מה לקח. ומה שכתב רבינו "הואיל ואין העד יודע" התכוון למקרה שהוא מודה שלקח כלים של בעל הבית וטוען "שלי נטלתי", שחייב לשלם, כמו שיתבאר לקמן בהלכה יג (מגיד משנה). (33) עד אחד מחייב שבועה מן התורה. "כל מקום ששניים מחייבין אותו ממון, עד אחד מחייבו שבועה", שבועות מ. (34) בהתאם לכלל שקבע רבינו בהלכה א. על כן הדין כאן כמו בשבועה בכל התורה כולה "נשבע ולא משלם".

- 28 ו. פשם שבעל הבית נשבע ונוטל מן הגזלן³⁵, כך
29 שומר של בעל הבית³⁶. אפילו אשתו של שומר
30 נשבעת³⁷ שזה נטל כך וכך, ומשלם הגזלן.

(35) בראוהו שניים שנכנס לתוך ביתו למשכנו, למעלה הלכה ב. (36) מכיוון שהופקד לשמור על הבית, דינו כשליחו של בעל הבית, ושלוחו של אדם כמותו, ודינו כבעל הבית. מימרא של רבא שבועות מו: (37) כי היא עוזרת לבעלה לשמור בהסכמת בעל הבית, שם. וראה דברי רבא בבא מציעא לו. שאמר "כל המפקיד על דעת אשתו ...

הקנס כי מן התורה נשבע הנתבע ופטור מלשלם "כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין" (שם), כי כתוב: "ולקח בעליו ולא ישלם" (שמות כב, י), "מי שעליו לשלם, לו שבועה", שם מה. (5) ודין זה הוא בתנאי. (6) שני עדים מעידים עליו שגזל מן הנגזל, אפילו כשאננם יודעים בדיוק מה גזל, גמרא שם מו.

- 1 ב. פיצד? הרי שנכנס לתוך בית חבירו למשכנו³⁸
2 בפני עדים, ולא היה כלום תחת כנפיו³⁹, ויצא וכלים
3 מטלין לו תחת כנפיו, ולא ידעו העדים מה הן⁴⁰,
4 ובעל הבית אומר⁴¹: כך וכך גזלתי - בין שאמר
5 הגזלן: מעולם לא נכנסתי ולא נטלתי כלום⁴², בין
6 שאמר: נכנסתי למשכן כמו שראו העדים⁴³, אבל
7 לא נטלתי⁴⁴, ולא היה תחת כנפי אלא כלים שלי⁴⁵,
8 בין שאמר: נטלתי כלי זה⁴⁶, ובעל הבית טוען
9 שנטל זה וכלי אחר - הרי בעל הבית נשבע⁴⁷
10 בנקיטת חפץ⁴⁸, ונוטל כל מה שיטען.

(7) ודינו כדין גזלן, ראה למעלה פרק שלישי, הלכה טז.
(8) כנפי בגדו. (9) מכיוון שהכלים היו טמונים תחת כנפי בגדו. (10) לאחר זמן, כשכבר אי אפשר לדעת מה הם הכלים שהוציא הגזלן. (11) והעדים מעידים אותו שנכנס ונטל כלים, במקרה זה וודאי שאין הגזלן נאמן בשבועה להכחיש את דברי העדים, וקנסו אותו שהנגזל יישבע ויטול. לו ידעו העדים בדיוק מה הם הכלים שהוציא הגזלן, היה הנגזל מקבלם אף בלא שבועה. (12) ואין בנקודה זו כל הכחשה מצידו. (13) משל חבירי, כי חזרתי בי. (14) שהיו שאולים בידי התובע. במקרה זה אין העדים מכחישים אותו כלום, או שהוא טוען: כשנכנסתי היו כלים אלו תחת כנפי בגדי ובמקרה זה העדים מכחישים אותו בפרט אחד, שהם מעידים שנכנס "ולא היה כלום תחת כנפיו". (15) במקרה זה אין כל הכחשה על ידי העדים, כי ייתכן באמת שרק כלי אחד נטל. (16) כי דין הנכנס לבית חבירו ומשכנו כדין גזלן, ועל כן קנסו אותו. (17) כגון, ספר תורה, כמו בשבועת התורה.

- 11 ג. כמה דברים אמורים⁴⁹? פשטען דברים שהוא
12 אמוד בהן⁵⁰ או שהוא אמוד שמפקדין אצל⁵¹ אותן
13 דברים שטען, וטען בדברים שאפשר שינטלו תחת
14 הכנפים⁵² כמו שהעידו העדים⁵³.

(18) שנשבע הנגזל ונוטל כל מה שיטען. (19) שמעריכים אותו, שהיו לו כלים כאלו שהוא טוען, שבועות מו: (20) כי איש נאמן הוא והוא טוען שכלים אלה הופקדו אצלו, שם. (21) כגון, דברים לא גדולים. (22) שכלים מוטלין לו תחת כנפיו, ראה הלכה ב. אם יטען בדברים, שאי אפשר שיינטלו תחת הכנפיים, אינו נאמן, מכיוון שהעדים לא העידו על הוצאת כלים כאלה.

- 15 ד. ראוהו עדים שנכנס למשכן את חבירו ולא ראוהו
16 בעת שיצא⁵⁴, או שיצא ואין נראה תחת כנפיו
17 כלום, ובעל הבית טוען ואומר: כך וכך נטל, אפילו
18 אומר: מעולם לא נכנסתי, שהרי מכחיש את העדים

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי י"ח תשרי - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה ר"ט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

22 בְּדִין אֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא גְזֻלָּה אַחַת, וְהֵן חוֹלְקִין אוֹתָהּ
23 בִּינְיָהּ. שֶׁהָרִי אֵין אֶחָד מֵהֵן יוֹדֵעַ שְׁנֹגְזוֹל⁶⁰, אֶלָּא זֶה
24 בָּא וְהוֹדִיעָם, וְלֹא קִנְסוּ חֲכָמִים בְּדָבָר זֶה⁶¹, מִפְּנֵי
25 שְׁאִין לוֹ תוֹכֵעַ⁶².

(55) בניגוד להלכה הקודמת, שהם תובעים אותו, משנה בבא מציעא לז. (56) והאבות מתו, ואי אפשר לברור, כי הבנים אינם יודעים מאומה. (57) שלא ייענש בידי שמים על שלא השיב את הגזילה לנגזל, גמרא שם. (58) כי זוהי הדרך היחידה, שיידע בוודאות שהנגזל קיבל בחזרה את הגזילה. (59) לפי הדין. (60) ואין טעם להניח את הגזילה עד שאחד מהם יודה. על כן "הם חולקין אותה ביניהם". (61) אף על פי שגזל. (62) בניגוד להלכה הקודמת, כשהם תובעים אותו, שקנסו אותו לשלם מספק.

26 יֹא. הַטּוֹעֵן אֶת חֲבֵרוֹ וְאָמַר לוֹ: גְּזֻלְתָּנִי מֵאָה, אִם
27 אָמַר: לֹא גְזֻלְתִּי⁶³ - נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַסֵּת⁶⁴, בְּדִין כָּל
28 נִתְבָּע⁶⁵; וְאִם הוֹדָה שְׁנֹגְזוֹ חֲמִשִּׁים - מִשְׁלָם⁶⁶,
29 וְנִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה⁶⁷ עַל הַשָּׂאָר, בְּדִין כָּל מוֹדָה
30 בְּמִקְצָת⁶⁸, שֶׁהָרִי לֹא הִחֲזִק גְּזֻלָּן בְּעֵדִים⁶⁹. וְכֵן הַטּוֹעֵן
31 אֶת חֲבֵרוֹ⁷⁰ שֶׁנִּכְנַס לְבֵיתוֹ וְגִזְלוֹ כָּלִים, וְהוּא אוֹמֵר:
32 דֶּרֶךְ מִשְׁפּוֹן לְקַחְתִּי בַּחוּבִי שֵׁשׁ לִי אֶצְלָךְ⁷¹, וּבָעַל
33 הַבֵּית אוֹמֵר: אֵין לָךְ בְּיָדִי כָּלוּם⁷² - אָף עַל פִּי
34 שֶׁהוֹדָה שֶׁמִּשְׁכַּנּוּ שְׁלֹא בְּרִשּׁוֹת⁷³, הוֹאִיל וְאֵין שָׁם
35 עֵדִים שֶׁמִּעֵיֲדִים שְׁנֹגְזוֹ⁷⁴, הָרִי זֶה נִשְׁבַּע⁷⁵ וְגוֹבֶה חוֹבוֹ
36 מִן הַמִּשְׁפּוֹן; שֶׁהִפָּה שְׁאֶסֶר⁷⁶ הוּא הִפָּה שֶׁהִתִּיר⁷⁷.
37 וְהוֹאִיל וְהוּא נִשְׁבַּע וְנוֹטָל, הָרִי זֶה נִשְׁבַּע בְּנִקְיֻטָּה
38 חֲפִץ⁷⁸, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת טוֹעֵן⁷⁹.

(63) כלומר, הוא כופר בכל. (64) שתיקנו חכמי התלמוד לכופר בכל, שבועות מ: בדבר ההבדל בין שבועה מן התורה ולבין שבועת הסת, ראה למעלה הלכה ד. (65) כופר בכל. כי "חזקה אין אדם תובע, אלא אם כן יש לו עליו", גמרא שם. (66) מה שהודה. (67) בנקיטת חפץ, כגון ספר תורה. (68) שאינו נאשם בגזילה, שנשבע שבועה מן התורה, שבועות מב: (69) והקנס שקנסו את הגזולן, שהנגזל נשבע ונוטל, הוא בהחזקת על ידי שני עדים, ראה למעלה הלכה א. (70) ואין עדים. (71) ולא גזלת, אף אם נכנסתי בלי רשות. (72) אינני חייב לך כלום והכלים גזולים בידך. (73) ודינו כגזולן שקנסו אותו, שהנגזל יישבע ויטול, למעלה הלכה א. (74) על כן לא הוחזק גזולן, ואין קונסים אותו, ראה משנה שבועות מד: ולמעלה הלכה א. (75) שלקח את הכלים כמשכון. (76) והודה שנכנס לביתו שלא ברשות, ונטל משם כלים. (77) ואמר שנטל את הכלים בחובו, שיכול היה להכחיש בכלל שנכנס לביתו, כי אין לבעל הבית עדים. (78) כדין כל הנשבעין ונוטלין. (79) פרק א. בשני המקרים בהלכה זו נאשם הנתבע בגזילה. במקרה ראשון הוא מודה חלקית בגזילה, ובמקרה שני הוא מודה שמשכנו שלא ברשות, שדינו כגזילה. בשניהם אין עדים. בשניהם הוא נשבע בנקיטת חפץ: במקרה ראשון שבועת התורה ככל מודה במקצת, במקרה שני כמי שבידו

הוא מפקיד", כלומר המפקיד מסכים שאשת השומר תשתתף בשמירה.

1 ז. הִיָּה שָׁם³⁸ לְקִיטוֹ³⁹ או שְׁכִירוֹ⁴⁰ שֶׁל בַּעַל הַבֵּית -
2 אֵין נִשְׁבַּעִין וְנוֹטְלִין⁴¹; וְאֵין הַנִּגְזָל וְכֹל לִשְׁבַּע,
3 שֶׁהָרִי לֹא הִיָּה בְּבֵיתוֹ בְּשַׁעַה שְׁנֹגְזוֹ; וְאֵין הַעֲדִים
4 יוֹדְעִים מַה נִּטַּל תַּחַת כְּנָפָיו בְּדִי לְחֵיב הַגְּזֻלָּן
5 לְהַחְזִיר⁴²; וְאֵין מִשְׁבִּיעִין אֶת הַגְּזֻלָּן⁴³, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
6 חָשׂוֹד עַל הַשְּׁבוּעָה⁴⁴.

(38) בביתו. (39) פועל האוסף תבואה מן השדה. (40) פועל בשכר לזמן קבוע. ללקיט ושכיר לא מסר בעל-הבית שמירת הבית. (41) בעיית רב פפא שלא נפתרה, שם. על כן נוהגים לפי הכלל "המוציא מחבירו עליו הראייה". ואפילו אם תפס הנגזל מוציאים מידו, כי "נשבע ונוטל" תקנה היא, "ובמה שלא התקינו בפירושו, אפילו תפס מוציאים מידו" (מגיד משנה), והרי התקנה הייתה, שנגזל נשבע ונוטל. (42) אף בלי שבועת הנגזל. (43) כגון שאמר נטלתי כלי זה, ולקיטו או שכירו של בעל הבית טוען, שנטל כלי זה וכלי אחר, השווה סוף הלכה ב. (44) שיישבע שבועת שקר, כי הוחזק שגזל על ידי שני עדים.

7 ח. וְכִיצַד עוֹשִׂים בְּדִין זֶה? מִתְּרִים בַּעַל הַבֵּית⁴⁵
8 חֶרֶם סָתָם⁴⁶ עַל מִי שֶׁנִּטַּל מִבֵּיתוֹ כָּלוּם⁴⁷ וְאֵינוֹ מוֹדָה
9 בְּבֵית דִּין. וְאֶפְלוּ הוֹדָה הַגְּזֻלָּן שְׁגֹל קָצֵת - מִחְזִיר
10 הַמִּקְצָת שֶׁהוֹדָה בָּהּ בְּלִבָּהּ, שֶׁהָרִי אֵין בַּעַל הַבֵּית
11 טוֹעֵנוּ טַעֲנַת וְדֹאֵי⁴⁸.

(45) מכריז חרם. (46) באופן כללי בלי לפרט את שם הגזולן. (47) משהו. (48) לו היה בעל-הבית טוען טענת וודאי, היה נשבע ונוטל הכול. החרם שבהלכה זו תקנת הגאונים הוא (מגיד משנה).

12 ט. הַגְּזֻלָּל אֶחָד מִחֲמִשָּׁה⁴⁹ וְאֵין יוֹדֵעַ מִי הוּא
13 הַנִּגְזָל⁵⁰, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֵן תוֹכֵעוּ וְאוֹמְרִי: לִי
14 גְזֻלָּתִי, אָף עַל פִּי שְׁאֵין שָׁם עֵדִים שְׁנֹגְזוֹ⁵¹ - הָרִי כָּל
15 אֶחָד מֵהֵן נִשְׁבַּע שֶׁזֶה גְזֻלוֹ, וּמִשְׁלָם גְזֻלָּה לְכָל אֶחָד
16 וְאֶחָד⁵². אָף דָּבָר זֶה קִנְס הוּא שֶׁקִּנְסוּהוּ חֲכָמִים,
17 מִפְּנֵי שֶׁעֲבָר עֲבָרָה וְגִזְל; אֲבָל דִּין תּוֹרָה⁵³ אֵינוֹ חֵיב
18 לְשִׁלָּם מִסָּפֵק⁵⁴.

(49) כגון שעמדה קבוצה של חמישה אנשים, וחטף מאחד מהם ארנק כסף, משנה יבמות קיח: (50) שאין לאף אחד מהם עדים. (51) ולפי הדין "המוציא מחבירו עליו הראייה", ובאין עדים פטור הנתבע מלשלם. (52) כדעת רבי עקיבא שם. (53) "על פי שני עדים ... יקום דבר" (דברים יט, טו). (54) כי אין עדים, ולא ידוע מיהו הנגזל.

19 י. אָמַר לְשִׁנְיָם⁵⁵: גְּזֻלְתִּי אֶחָד מִכֶּם או אֲבִיו שֶׁל
20 אֶחָד מִכֶּם⁵⁶ וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִיזְהוּ, אִם בָּא לְצֹאת יְדֵי
21 שְׁמִים⁵⁷ - חֵיב לְשִׁלָּם גְזֻלָּה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד⁵⁸; אֲבָל

התורה, כך עד אחד מחייב שבועה מן התורה, שבועות מ.
וראה למעלה הלכה ה.

משכון, שגובה חובו עד כדי דמיו בשבועה בנקיטת חפץ
כמוסכם מן הגאונים. ראה מגיד משנה כאן.

יד. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד⁹⁵ שֶׁחָטַף לְשׁוֹן שֶׁל כֶּסֶף⁹⁶ מִיַּד
חֲבֵרוֹ בְּפָנָיו עַד אֶחָד, וּבֵא הַחוּטָף⁹⁷ וְאָמַר: חֲטַפְתִּי⁹⁸
וְשָׁלִי חֲטַפְתִּי, וְחִיבוּהוּ חֻקִּים⁹⁹ לְהַחְזִיר, מִפְּנֵי
שֶׁהוּא מְחַיֵּב שְׁבוּעָה¹⁰⁰ בְּעַד זֶה, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְשַׁבַּע,
שֶׁהָרִי הוֹדָה כְּמוֹ שֶׁאָמַר הָעֵד. וְאֵלּוֹ לֹא הָיָה שֵׁם עַד
כָּלֵל, הָיָה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַסֵּת¹⁰¹ שֶׁשָּׁלוֹ חֲטָף¹⁰²;
וְאֵלּוֹ הַכְּחִישׁ הָעֵד¹⁰³ וְאָמַר: מַעֲוָלָם לֹא חֲטַפְתִּי, הָיָה
נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה שֶׁלֹּא חָטַף. וּבָדִין זֶה דִּינָן בְּכֹל
בִּיּוֹצֵא בְּזֶה¹⁰⁴ בְּכֹל מְקוֹם¹⁰⁵.

(95) בבא בתרא לג: שבועות מז. (96) מוארך בצורת לשון.
(97) בפני בית הדין. (98) ומאשר את דברי העד. (99) רבי
אבא, שם. (100) להכחיש את דברי העד. (101) בכופר
הכול, ונאמן במיגו שהרי יכול לטעון: לא חטפתי. ראה
למעלה הלכה ד. (102) מכיוון שלא הוחזק גזול על פי
עדים. (103) הכחיש את דברי העד. (104) כגון בהלכה
הקודמת, שהנכנס לבית חבירו שלא בפני בעל הבית דינו
כחוטף. (105) בארץ ישראל ובחוצה לארץ.

טו. חֲטָף¹⁰⁶ מִמֶּנּוּ זְהוּבִים [בְּעַד אֶחָד], וְהוּא אוֹמֵר: שְׁלִי
חֲטַפְתִּי וְעֲשִׂים הִיוּ, אָף עַל פִּי שֶׁאֵין הָעֵד יוֹדֵעַ
כְּמָה חָטַף - הָרִי זֶה מְשַׁלֵּם הָעֲשָׂרִים. שֶׁהָרִי יָדַע
בְּדֹאֵי שֶׁזְהוּבִים חָטַף, וְאֵלּוֹ הָיוּ שְׁנַיִם¹⁰⁷ הָיָה חַיֵּב
לְשַׁלֵּם¹⁰⁸, וְנִמְצָא בְּעַד אֶחָד מִחַיֵּב שְׁבוּעָה¹⁰⁹ וְאֵינוֹ
יָכוֹל לְשַׁבַּע¹¹⁰, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנּוּ¹¹¹.

(106) סברת עצמו. (107) עדים שחטף. (108) עשרים. ואף
על פי שהעד אינו יודע כמה חטף. (109) שלא חטף.
(110) כי הודה לדברי העד שחטף. (111) למעלה הלכה יג.

טז. אָמַר הַחוּטָף: עֲשִׂרִים חֲטַפְתִּי וְשָׁלִי הֵן, וְהַגְזֹל
אוֹמֵר: מָאָה חָטַף - הוֹאִיל וְאֵין הָעֵד יוֹדֵעַ¹¹² מִנִּינָן,
הָרִי מְשַׁלֵּם הָעֲשָׂרִים שֶׁהוֹדָה בָּהֶן שֶׁחָטָפוֹ, וְנִשְׁבָּע
שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה עַל הַשָּׂאָר, שֶׁהָרִי נִתְחַיֵּב בְּמִקְצַת¹¹³.
וְדַעְתִּי נוֹטָה בְּזֶה שֶׁיִּשְׁבַּע הַסֵּת¹¹⁴, שֶׁהָרִי לֹא הוֹדָה
כְּלוּם¹¹⁵, אֲלֵא אָמַר 'שָׁלִי חֲטַפְתִּי'.

(112) לו ידע שהיו עשרים, היה החוטף פטור מלהישבע על
השאר. (113) ומודה במקצת חייב שבועה מן התורה, ראה
למעלה הלכה יא. (114) כדין כופר בכל. (115) והחייב
לשלם בא בגלל העד.

יז. נִכְנָס לְבֵיתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו וְנָטַל מִשָּׁם
כְּלוּם בְּפָנָיו עַד אֶחָד, וְאֵין הָעֵד יוֹדֵעַ כְּמָה נָטַל,
(הָרִי) בָּעַל הַבֵּית אוֹמֵר: עֲשִׂרִים כְּלוּם הָיוּ בְּבֵיתִי¹¹⁶,
וְהַגְזֹל אוֹמֵר: לֹא נָטַלְתִּי אֲלֵא עֲשָׂרָה וְהֵם שָׁלִי -
חַיֵּב לְהַחְזִיר הָעֲשָׂרָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְחַיֵּב שְׁבוּעָה¹¹⁷
וְאֵינוֹ יָכוֹל לְשַׁבַּע. וְאֵינוֹ נִשְׁבָּע עַל הַשָּׂאָר¹¹⁸ אֲפִלּוּ
שְׁבוּעַת הַסֵּת, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְטַעַן עַל הַגְזֹל
טַעֲנַת וְדָאִי¹¹⁹.

יב. רְאוּהוּ עֲדִים שֶׁנִּכְנָס לְתוֹךְ בֵּית חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו
בָּעַל הַבֵּית וְנָטַל מִשָּׁם כְּלוּם, אָף עַל פִּי שֶׁהוֹצִיאָן
מִגְּלִין⁸⁰ וְאָף עַל פִּי שֶׁבָּעַל הַבֵּית הָיָה עֲשׂוֹי לְמַכּוֹר
אֶת כְּלָיו⁸¹, אִם טַעַן וְאָמַר: דֶּרֶךְ גְּזֹל לְקַחַן, וְהָלָה
אוֹמֵר: בְּרִשְׁוֹתָךְ בָּאתִי, וְאַתָּה מְכַרְתָּם לִי אוֹ נִתְּתָם
לִי⁸², אוֹ בַּחֹב שִׁישׁ לִי אֶצְלָךְ תַּפְשִׁיתִּים - אֵינוֹ נֶאֱמָן;
שֶׁכֵּל הַנִּכְנָס לְבֵית חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו⁸³ וְנָטַל כְּלוּם
מִשָּׁם וְהוֹצִיאָן בְּפָנָיו עֲדִים - הָרִי זֶה בַּחֲזָקַת גְּזֵלָן⁸⁴.
לְפִיכָךְ מַחְזִיר הַכְּלוּם לְבָעַל הַבֵּית. וְאֵין פָּאן
שְׁבוּעָה⁸⁵, שֶׁהָרִי הָעֲדִים רָאוּ מָה גְּזֹל. וְאַחֵר
שִׁיחֲזָרוּ⁸⁶ חֲזָרוּ וְתוֹבַע אֶת בָּעַל הַבֵּית בְּכֹל מָה
שִׁיטְעָן, וְהָדִין בִּיגִיחָן⁸⁷.

(80) שלא כדרך הגנבים. (81) והנכנס טוען לקוחים הם
בידי. (82) במתנה. (83) לו לקח בפניו, נאמן היה לטעון
לקוחים הם בידי, אם בעל הבית עשוי למכור כליו, ראה
שבועות מו. ורי"ף שם. (84) שכל מה שיש בביתו של
אדם, הרי זה ברשותו ובחזקתו, ואין אדם רשאי להוציא
ממנו דבר בלי ראיות, ראה רי"ף שבועות כח. כח: דפוס
וילנא. (85) אין כאן חיוב שבועה על בעל-הבית הנוטל.
(86) וחזר המצב לקדמותו. (87) יתקיים ביניהם דין על
בעלות הכלים.

יג. וְכֵן⁸⁸ אִם הָיָה שֵׁם עַד אֶחָד⁸⁹ בְּלִבָּד, וּבָעַל הַבֵּית
טוֹעֵן שֶׁגְּזוֹל הוּא כְּלִי זֶה בִּידָיו⁹⁰, וְהָלָה אוֹמֵר: לְקִיחָ
הוּא בִּידִי, אוֹ בַּחֹב גְּבִיתִי, אוֹ שָׁלִי הָיָה וּפְקֻדוֹן
הוּא אֶצְלָךְ - הָרִי זֶה חַיֵּב לְהַחְזִיר הַכְּלִי לְבָעְלָיו בְּלֹא
שְׁבוּעָה. שֶׁאֵלּוֹ הָיָה שֵׁם שְׁנֵי עֲדִים, הָיָה חַיֵּב לְשַׁלֵּם;
וְכִשְׁו, שֶׁאֵין שֵׁם אֲלֵא עַד אֶחָד, חַיֵּב שְׁבוּעָה⁹¹;
וְאֵינוֹ יָכוֹל לְשַׁבַּע, שֶׁהָרִי אֵינוֹ מְכַחֵשׁ אֶת הָעֵד⁹²;
וְכֹל הַמְּחַיֵּב שְׁבוּעָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְשַׁבַּע - מְשַׁלֵּם.
לְפִיכָךְ, אִם כֶּפֶר וְאָמַר: לֹא נִכְנַסְתִּי לְבֵיתוֹ וְלֹא
נָטַלְתִּי כְּלוּם⁹³ - הוֹאִיל וְאֵין שֵׁם אֲלֵא עַד אֶחָד וְהוּא
מְכַחֵשׁוֹ, הָרִי זֶה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה⁹⁴ שֶׁלֹּא לְקַח
מִבֵּיתוֹ כְּלוּם, וְנִפְטָר.

(88) רי"ף שם. (89) שראהו נכנס לתוך בית חבירו שלא
בפני בעל-הבית ונטל משם כלי. (90) בעל הבית, שראה
את הכלי בידו, טוען טענת ברי (וודאי), שכלי זה, שעליו
מעיד העד, והנמצא כעת בידו של הנתבע, גזל הוא. הוא
יכול לטעון טענת וודאי, אף על פי שלא היה בבית בשעה
שהוציאו את הכלי (ראה רמב"ם ד). (91) להכחיש את דברי
העד, כי בעל הבית טוען טענת ברי "שגזול הוא כלי זה
בידו". [וראה מגיד משנה לקמן הלכה יז, שכתב לדעת
רבינו, שעד אחד מחייב שבועה אף בטענת שמה של בעל
הבית]. (92) הוא מודה שנטל כלי מבית חבירו, אלא שהוא
טוען, שכלי זה שייך לו. (93) או אמר נכנסתי, אבל לא
נטלתי כלום. (94) כשם ששני עדים מחייבים ממון מן

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי י"ט תשרי - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה רכא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

11) קרקע אינה נגזלת ובחזקת בעליה היא עומדת, בבא-קמא קי: (12) כדי לקצר את הדרך. בהלכה הקודמת דובר על הנאה מוחשית, כגון רכיבה וחרישה, וכאן מוסיף רבינו כל הנאה שהיא. (13) הגזולן או אדם אחר. (14) שאם החצר עשויה לשכר, אף-על-פי שאין דרך הדר לשכור, צריך להעלות לו שכר, ראה למעלה פרק ג, הלכה ט, ובבא-קמא כא. (15) דוגמא בגמרא שם קיג: (16) הגמרא מתירה לעבור רק אם זה נעשה לפי פקודת המלך, כי דינא דמלכותא דינא. לולא זה אסור לעבור עליו, אפילו לאחר יאוש, כי יאוש בלבד אינו קונה, ועל-ידי השינוי מדקלים לגשר אינו קונה, כי זהו שינוי החזר לברייתו, ראה למעלה פרק ב, הלכה י. (17) אם לא היו יאוש ושינוי רשות, וגם לא שינוי מעשה, והגזולן לא קנה, אסור ליהנות מן הדבר הגזול.

- ד. מי שעבר¹⁸ ואכל הגזול אחר יאוש - פטור¹⁵
- מלשם¹⁹. ואם אכל קדם יאוש, ורצו הבעלים¹⁶
- לגבות מן האוכל - גובין, שעדין ברשותן היא²⁰; ו
- ואם רצו, גובין מן הגזול²¹.

18) על הדין "אסור ליהנות בדבר הגזול, ואפילו לאחר יאוש", למעלה הלכה ב. (19) משנה בבא-קמא קיא: ולפי פירוש רב חסדא שם. הטעם שפטור מלשלם לנגזל, מביאה הגמרא שם קיב. "והשיב את הגזילה אשר גזל, מה תלמוד-לומר אשר גזל? יחזיר כעין שגזל. מכאן אמרו, הגזול ומאכיל את בניו פטורין מלשלם". פירוש הדברים: "יחזיר כעין שגזל" - אם הגזילה היא בעין יחזירה, אבל אין גזילה קיימת - פטור. ואין להעמיד דין זה בגזול עצמו, כי אין זה מתקבל על הדעת לפטור את הגזולן כשאכל את הגזילה, ופירשו חכמים שזה נאמר רק בבנים או באחרים שאכלו את הגזילה, שפטורים מלשלם לנגזל, אבל הגזולן עצמו נתחייב בתשלומין בשעה שגזל, ראה רש"י שם קיא: דיבור-המתחיל כעין שגזל, ו'תוספות' דיבור-המתחיל גזל. (20) בשעה שאכל, נמצאה הגזילה עדיין ברשות הבעלים, וכאילו גזל האוכל ישר מן הנגזל. טעם זה מביאה הגמרא שם. (21) שם, מימרא של רב חסדא: "רצה מזה גובה, רצה מזה גובה".

- ה. הגזול ומת, בין שהאכיל את הגזול לבנים אחר¹⁹
- יאוש²² בין שלא האכילם אלא מכרה או אבדה²³:
- אם הניח קרקע - חייבין לשלם²⁴, אכל מן
- המטלטלין²⁵ - אינן חייבין לשלם; שדמי הגזולה²⁶
- חוב הן על הגזולן, ואין המטלטלין משתעבדין
- לבעל חוב²⁷.

22) אף-על-פי שפטורים מלשלם. (23) ולא היתה להם שום הנאה מן הגזילה. (24) מן הקרקע שהניח להם אביהם, כי בעורו בחיים נשתעבדה הקרקע שלו לנגזל לתשלום דמי הגזילה, שהאכילה לבנים או שמכרה, גמרא שם לפי דעת רבא. (25) שהניח להם אביהם. (26) במקרה שהגזילה אינה קיימת. (27) כי המלוה, בשעת ההלוואה, סמך על נכסי דלא נידי בלבד ולא על מטלטלין, שהלוה יכול להעלימם, ומשום כך אין המלוה יכול לגבות חובו

116) אבל אינו טוען טענת וודאי, שהנכנס לקחם (בניגוד לטענת וודאי שבהלכה הקודמת, ובניגוד להלכה יג, שטוען שם טענת וודאי "שגזול הוא כלי זה בידו"). (117) להכחיש את דברי העד, אפילו אם בעל הבית טוען טענת שמא. (118) שלא כמו בהלכה הקודמת שחייב שבועה. (119) כי נכנס לביתו שלא בפניו, ואין הנתבע נשבע מחמת טענת התובע, אלא אם כן טענת וודאי היא.

יום שישי י"ט תשרי ה'תש"פ

פרק חמישי

1) נתבאר בו, שאסור ליהנות מן הגזילה, ודין הנהנה מן הגזילה, בין שהוא יורש מהגזולן בין שהוא לוקח מהגזולן, בין שהנגזל מפקיר גזילתו או נותנה לאחר. ונכלל בזה דין מלך או שלטון המשים מס או חוק בארצו וכל כיוצא בזה.

- א. אסור לקנות דבר הגזול² מן הגזולן³. ואסור
- לסעודו על שניו⁴ כדי שיקנהו⁵. שכל העושה דברים
- אלו⁶ וכיוצא בהן - מחזק ידי עוברי עברה⁷, ועובר
- על יולפני עור לא תתן מכשלי⁸.

2) בבא-קמא קיח: קיט. 3) אבל אם הדבר הגזול עבר בינתיים לידי קונה, מותר לקנות ממנו, אחרי שנתייאשו הבעלים, כי הקונה הראשון קנה אותו ביאוש ושינוי רשות, ראה למעלה פרק ב, הלכה ג. 4) אסור לעזור לגזולן לשנות את הגזילה. 5) כדי שהגזולן יקנה אותו בשינוי מעשה, ויוכל אחר-כך למכרו. 6) שקונה בעצמו מן הגזולן, או שעוזר לו, על-ידי שינוי הגזילה, למכור לאחרים. 7) על-ידי הכסף שהם מקבלים תמורת הגזילה. 8) כל עזרה הניתנת לעברין המקילה עליו עשיית העבירה, נכללת בלאו זה. משל הדיוט אומר: "לאו עכברא גנב, אלא חורא גנב" (=לא העכבר גונב אלא החור), כלומר אילו לא היה לעכבר מקום להטמין, לא היה גורר את המזון. והתלמוד משתמש בפתגם עממי זה לעניני סיוע לעברין, לולא הסיוע ליהנות מן העבירה - אפשר שהיה פורש.

- ב. אסור להנות בדבר הגזול, ואפילו לאחר יאוש⁹.
- והוא, שידע בודאי¹⁰ שדבר זה הוא הגזולה עצמה.
- פיצד? ידע בודאי שבהמה זו גזולה - אסור לרפב
- עליה או לחרש בה.

9) כי יאוש בלבד אינו קונה, והדבר הגזול עדיין ברשות בעלים הוא עומד. ראה למעלה פרק ב הלכה א, וראה סוכה לא. 10) כי אם אינו יודע בוודאי שדבר זה גזול, מותר ליהנות, אף אם בעל הדבר גזולן הוא, השווה להלן הלכה ח.

- ג. גזל בית או שדה¹¹ - אסור לעבר בתוכה¹² או
- לנכס בה בחמה מפני החמה ובגשמים מפני
- הגשמים. ואם דר בתוכה¹³ - חייב להעלות שכו
- לבעלים, כדין הדר בחצר חבירו שלא מדעתו¹⁴. גזל
- דקלים ועשה מהן גשר¹⁵ - אסור לעבר עליו¹⁶. וכן
- כל כיוצא בה¹⁷.

רכב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי י"ט תשרי - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הרוב גנוב אסור לקנות, כי יש הבדל בין רוב הדבר עצמו שהוא קונה ובין רוב ממנו של הגזולן (מגיד-משנה).

ט. בְּנֵי אָדָם שֶׁחִזְקָתָן גְּזֻלָּיִין⁴⁸ וְחִזְקָתָן כָּל מְמוֹנָן מִן הַגְּזוּל⁴⁹, מִפְּנֵי שֶׁמֶלֶאכְתָּן מְלֹאכְתָּן גְּזֻלָּיִין⁵⁰, כְּגוֹן הַמּוֹכְסִין⁵¹ וְהַלֹּסְטִים⁵² - אֲסוּר לְהִנּוּת מֵהֶן; שֶׁחִזְקָתָן מְלֹאכָה זֹה שֶׁהוּא גְזוּל⁵³. וְאִין מְצָרִים דִּינָרִים מִן הַתְּבָבָה שֶׁלָּהֶן⁵⁴, שֶׁהִפֵּל בְּחִזְקָתָן גְּזוּלָה⁵⁵.

(48) שידועים כגזלנים. (49) בניגוד לדין שבהלכה הקודמת, שרוב ממנו גזול. (50) וכל ממנום בא ממלאכה זו. (51) הנוטלים מסחורות, בבא-קמא קיג. וראה לקמן הלכה יא. (52) שודד. (53) כי המכס שהמוכס נוטל, אינו לפי החוק, ראה לקמן הלכה יא. ומכיון שמלאכה אחרת אין לו, יוצא שכל ממנו גזילה הוא, ועל כן אסור ליהנות ממנו. (54) למוכסים יש תיבה מיוחדת, ששמים בה את המכס שנוטלים, אם יש בתיבה מעות קטנות המצטרפות לסך דינר, אין פורטים דינר שלם על אותן המעות. משנה בבא-קמא קיג. (55) כל המעות שבתביבה המיוחדת למכס - גזילה ממש הן, ועל כן אל יפרוט על מעות אלה, אף-על-פי שאינו נהנה הנאה ממשית, כי הרי הוא נותן תמורתו דינר, אין ראוי לעשות זאת, כי קצת הנאה יש בזה (ראה פירוש המשניות לרבינו). אבל לפרוט על מעות שיש למוכס בביתו מותר (משנה שם), שהכסף שבביתו אינו בחזקת גזילה. [קשה להתאים דין זה לדברי רבינו בהלכה ח וט. מהלכות אלו יש ללמוד, שכל ממנום של מוכסים - בחזקת גזילה הם].

י. נָטְלוּ מוֹכְסִים כְּסוּתוֹ⁵⁶ וְהִחְזִירוּ לוֹ אַחֲרָתָּ⁵⁷, (נָטְלוּ תַּמּוּרוֹ וְהִחְזִירוּ לוֹ תַּמּוּר אַחֵר) - הֲרִי אֵלָיו שָׁלוֹ; מִפְּנֵי שֶׁזֶה בְּמִכְרָהּ הִיא⁵⁸, וְחִזְקָתָהּ שֶׁנִּתְּנָאָשׁוּ הַבְּעָלִים מִמֶּנָּה⁵⁹, וְאִינוּ יוֹדְעִים בְּוֹדָאֵי שֶׁזֶה גְזוּלָה⁶⁰. וְאִם הָיָה וְתִקְוָה⁶¹ וּמִחְמִיר עַל עֲצֻמּוֹ⁶² - מִחְזִירָן לַבְּעָלִים הָרְאוּשִׁים⁶³.

(56) משנה בבא-קמא קיד. (57) מתוך רחמנות עליו. (58) שהרי נתנה לו תמורת כסותו. (59) טעם זה מובא במשנה שם. דינו של בעל הכסות שהחזירו לו כסות אחרת - כדין הלוקח מטלטלין מן הגזולן, שאם נתייאשו הבעלים "קנה לוקח עצמה של גזילה ואינו מחזירה", למעלה הלכה ו. (60) ועל כן אין לומר, שהגיעה לידו באיסור, וקנה אותה ביאוש ושינוי רשות. לו ידע בוודאי שזו גזילה, אסור היה לו לקחתה. (61) חסיד. (62) לאחר שנודע לו שזו גזילה, ואינו רוצה בממון אחרים, אף-על-פי שקנאה לפי דין המשנה. (63) ולא למוכס שקיבלה ממנו, גמרא שם.

יא. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁶⁴ שֶׁהַמּוֹכֵס כֹּלֵסְטִים? בְּזִמְנָן שֶׁהַמּוֹכֵס עוֹבֵד פּוֹכְכִים⁶⁵, או מוֹכֵס הָעוֹמֵד מֵאֲלִיר⁶⁶, או מוֹכֵס הָעוֹמֵד מִחֶמֶת הַמֶּלֶךְ⁶⁷ וְאִין לוֹ קֶצְבָּה⁶⁸, אֶלָּא לֹאֲקָח מִה שֶׁיִּרְצֶה וּמִגִּיט מִה שֶׁיִּרְצֶה; אֲבָל מִכָּס שֶׁפָּסְקוּ הַמֶּלֶךְ⁶⁹, וְאָמַר שֶׁיִּקַּח שְׁלִישׁוֹ⁷⁰ או רִבִּיעַ או דָּבָר קָצוּב⁷¹, וְהָעֹמֵד מוֹכֵס יִשְׂרָאֵל⁷² לְגִבּוֹת חֶלֶק זֶה לְמֶלֶךְ, וְנוֹדַע שֶׁאֵדָם זֶה נֶאֱמָר וְאִינוּ מוֹסִיף כְּלוּם עַל מִה שֶׁגָּזַר הַמֶּלֶךְ - אִינוּ בְּחִזְקָתָן גְּזוּלָן⁷³, לְפִי שְׁדִין

ממטלטלין, שעברו לרשות הקונה או היורש, ומכיון שדין דמי הגזילה כדין חוב, אין גובים מן המטלטלין שבידי היורשים (ראה ברש"י שם יד: נימוק אחר לדין שאין גובים מן המטלטלין של יתומים).

1. וְכִּבְר תִּקְנוּ הַגְּזוּלִים²⁸ לְגִבּוֹת בְּעַל חוֹב מִן הַמִּטְלָטְלִין²⁹ וְאֶפְלוּ בְּמֶלֶךְ עַל פֶּה³⁰. לְפִיכָךְ חִיבִין לְשָׁלֵם³¹ בֵּין אֶכְלוּ בֵּין לֹא אֶכְלוּ, בֵּין נִתְּנָאָשׁוּ בֵּין לֹא נִתְּנָאָשׁוּ, בֵּין מִן הַקֶּרֶק עַל מִן הַמִּטְלָטְלִין שֶׁהִנִּיחַ.

(28) ראה רי"ף בבא-קמא (הוצאת וילנא ז.) והלכות נזקי ממון פרק ח הלכה יב. (29) של היתומים שהניח אביהם, מכיון שהרבה בני אדם אין להם קרקע, ובעל חוב סומך על המטלטלין (מאירי). (30) שאינו גובה לפי הדין אלא מנכסים בני חורין, כלומר מן הנכסים שנמצאים ביד הלוה. (31) אף-על-פי שדמי הגזילה כמלוה על פה הם.

5. ז. דִּין הַלּוֹקֵחַ מִטְלָטְלִין³² מִן הַגְּזוּלָן כְּלּוֹקֵחַ מִן הַגֶּבֶב³³: אִם גְּזוּלָן מִפְּרָסָם הוּא - לֹא עָשׂוּ בּוֹ תִּקְנָת הַשּׁוּק³⁴; וְאִם אִינוּ מִפְּרָסָם³⁵ - עָשׂוּ בּוֹ תִּקְנָת הַשּׁוּק³⁶, וְנוֹתֵן הַגְּזוּל דָּמִים³⁷ שֶׁנֶּתַּן³⁸ לְלּוֹקֵחַ גְּזוּלָתוֹ³⁹, וְחִזְרָן וְתוֹבַע הַגְּזוּלָן⁴⁰ בְּדָמֵי הַגְּזוּלָה. וְאִם כִּבְר נִתְּנָאָשׁוּ הַבְּעָלִים⁴¹ - קָנָה לֹקֵחַ⁴² עֲצֻמָּה שֶׁל גְּזוּלָה⁴³ וְאִינוּ מִחְזִירָהּ⁴⁴.

(32) פרט לקונה קרקע שאינה נגזלת, ותמיד בחזקת בעליה עומדת, ראה למעלה הלכה ג. (33) דין הלוקח מן הגנב, מפורט בהלכות גניבה פרק ה הלכה ב ואילך. (34) כי היה צריך להעלות על דעתו שהחפץ גזול, על כן יחזיר את הגזילה לנגזל בלי דמים, ויתבע את כספו מן הגזולן. (35) ולא ידע שהוא קונה מגזולן. (36) חכמינו תיקנו, שכל הלוקח בשוק, אף-על-פי שנודע אחר-כך שהחפץ היה גנוב, לא יחזירו לבעלים אלא-אם-כן שילמו לו את דמיו, הואיל ובפרהסיא קנה, יש להניח שלא ידע שהחפץ גנוב. (37) אף-על-פי שמן הדין חוזרת הגזילה אליו בלי דמים. (38) הלוקח לגזולן. (39) אבל אם לא ישלם - לא יקבל את גזילתו, אפילו אם עדיין לא התייאש, והגזילה עדיין ברשותו עומדת. (40) ותובע הנגזל את הגזולן. (41) בין שנתייאשו לפני שמכר הגזולן ובין שנתייאשו אחר שמכר הגזולן, ראה הלכות גניבה פרק ה, הלכה ג. (42) ביאוש ושינוי רשות. (43) גוף הגזילה, בניגוד למקרה הקודם שיש לו זכות של דמי הגזילה בלבד. (44) אף אם הנגזל מוכן לשלם לו את כל הדמים שנתן לגזולן.

12. ח. אֲסוּר לְהִנּוּת מִן הַגְּזוּלָן⁴⁵. וְאִם הָיָה מַעוֹט שָׁלוֹ⁴⁶, אָף עַל פִּי שֶׁרֵב מְמוֹנֵי גְזוּל - מִתָּר לְהִנּוּת מִמֶּנּוּ, עַד שִׁידַע בְּוֹדָאֵי שְׁדִדְרָן זֶה⁴⁷ גְזוּל בִּידוֹ.

(45) כי חזקה, שכל מה שהוא מקבל את הגזולן, גזילה היא. למעלה בהלכה ב, דובר על האיסור ליהנות מן החפץ הגזול, וכאן על איסור הנאה מן הגזולן. (46) תולים שדבר זה משלו הוא, כדעת שמואל וכדעת רב יהודה, בבא-קמא קיט. (47) שהוא מקבל מן הגזולן. ואין דין זה דומה לדין שבהלכות גניבה פרק ו הלכה א, שפסק שם רבינו, שאם

17 לַהֲנוֹת בָּהֶן⁹⁰, וְהַלֹּקְחָה מִן הַמֶּלֶךְ - הֲרִי הִיא שְׁלוֹ, 18
וְאִין הַבְּעָלִים מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ⁹¹; שְׁזָה דִין 19
הַמֶּלֶכִּים בָּלָם⁹², לִקַּח כָּל מִמּוֹן שֶׁמְשִׁיחֵם כְּשֶׁנּוֹעֲסִין 20
עֲלֵיהֶם, וְהִרִי הַמֶּלֶךְ הַפְּקִיעַ שְׁעִבּוֹדוֹ⁹³, וְנִעְשְׂתָה חֲצִיר 21
זו או שְׁדָה זו כְּהִפְקָרָה⁹⁴, וְכָל הַקּוֹנֶה אוֹתָהּ מִן הַמֶּלֶךְ 22
- זָכָה בָּהּ. אֲבָל מֶלֶךְ שֶׁלֶקַח חֲצִיר או שְׁדָה שֶׁל אֶחָד 23
מִבְּנֵי הַמְּדִינָה שְׁלֹא בְּדִינָן שֶׁחֶקֶק - הֲרִי זֶה גְּזֵלָן⁹⁵; 24
וְהַלֹּקֶחַ מִמֶּנּוּ - מוֹצִיאִין הַבְּעָלִים מִיָּדוֹ⁹⁶.

89 אף-על-פי שלקח את השדה מאיש אחד בלבד כתוצאה מכעס, ומנחנים אחרים שכעס עליהם לא לקח, אין לראות במעשה זה שרירות לב, כי כן משפטי המלכים, ורשאי הוא לוותר כרצונו. 90 בקרקע גזולה אסור לשום איש ליהנות, כי קרקע אינה נגזלת וברשות בעליה היא עומדת, ראה למעלה הלכה ג. 91 בניגוד לקונה קרקע מן הגזול, שאפילו נתייאשו הבעלים, הרי זו חוזרת לנגזל בלא דמים, ראה לקמן פרק ח הלכה יד. 92 ועל כן יש להחרימה זו תוקף חוקי. 93 הוציא את השדה או את החצר מידי הבעלים. 94 כנכסים ללא בעלים. 95 מכיון שעשה מעשהו שלא לפי החוק. 96 כי קרקע אינה נגזלת, וחוזרת לבעלים, אפילו מכרה הגזול ונתייאשו הבעלים.

25 יד. כִּלְלוֹ שֶׁל דִּבְרָה⁹⁷: כָּל דִּין שֶׁיִּחְקַק אוֹתוֹ הַמֶּלֶךְ 26 לְכָל וְלֹא יִהְיֶה לְאָדָם אֶחָד בְּפָנָיו עֲצֻמוֹ⁹⁸ - אֵינוֹ גְּזֵל; 27 וְכָל שֶׁיִּקַּח מֵאִישׁ זֶה בְּלִבּוֹ שְׁלֹא כְּדֹת⁹⁹ הִידוּעָה 28 לְכָל, אֲלֵא חֲמַס אֵת זֶה - הֲרִי זֶה גְּזֵל. לְפִיכָךְ, גִּבְּאִי 29 הַמֶּלֶךְ וְשׁוֹטְרֵיוֹ¹⁰⁰ שֶׁמוֹכְרִים הַשְּׁדוֹת בְּמַס הַקְּצוּב עַל 30 הַשְּׁדוֹת¹⁰¹ - מִמִּכְרָן מִמִּכְרָן¹⁰²; אֲבָל מַס שֶׁעַל כָּל 31 אִישׁ וְאִישׁ¹⁰³ אֵינוֹ גּוֹבֶה אֲלֵא מִן הָאָדָם עֲצֻמוֹ¹⁰⁴, 32 וְאִם מִכְרוּ הַשְּׁדָה בְּמַס שֶׁעַל הָרֹאשׁ - הֲרִי זֶה אֵינוֹ 33 מִמִּכְרָן¹⁰⁵, אֲלֵא אִם פֶּן יִהְיֶה דִין הַמֶּלֶךְ כִּפְהִי¹⁰⁶.

97 זהו סיכום של שלוש ההלכות הקודמות. 98 כגון שהטיל מסים חוקים שיש בהם הפליה בין נתיני המלך, כגון שהטיל מסים מיוחדים על קבוצה מסוימת, עדה מסוימת או אומה מסוימת, וכן אם גזר עליהן גזירות מיוחדות, אין לחוקים אלה ולגזירות אלו תוקף חוקי. דין זה מוגדר בספרות הפוסקים במשפט קצר: "גזלנותא דמלכותא - לא דינא". 99 שלא כחוק. 100 המגנים בכוח על גובי המלך. 101 מפני שבעל השדה לא שילם את מס הקרקע, בבא-בתרא נה. 102 כי זהו חוק המלך למכור את השדות שבעליהם לא שילמו את המס (גמרא שם). 103 מס הגולגולת. 104 שתופסים אותו ומכריחים אותו לשלם, ואין נכסיו משועבדים למס זה. 105 כי המכירה אינה לפי החוק. 106 רשאי הוא לחוקק חוק חדש כזה. [הרמב"ן וגדולי הפוסקים האחרים חולקים בזה על רבינו, ואומרים שאין תוקף לחוק מנוגד לחוקי המלכים המקובלים].

34 טו. מֶלֶךְ שֶׁהָיוּ דִּינָיו, שֶׁכָּל שְׁלֹא יִתֵּן הַמַּס שֶׁעַל 35 הַשְּׁדָה - תִּהְיֶה הַשְּׁדָה לְנוֹתָן הַמַּס¹⁰⁷, וְכִרְתָּ בְּעַל 36 הַשְּׁדָה מִפְּנֵי הַמַּס, וְכֹא זֶה וְנָתַן מַס שֶׁעֲלֶיהָ לְמֶלֶךְ¹⁰⁸ 37 וְאֲבָל פְּרוֹתֶיהָ - אֵין זֶה גְּזֵל¹⁰⁹, אֲלֵא אוֹכַל פְּרוֹת¹¹⁰.

1 הַמֶּלֶךְ דִּין הוּא⁷⁴. וְלֹא עוֹד⁷⁵, אֲלֵא שֶׁהוּא עוֹבֵר⁷⁶ 2 הַמְּכָרִים מִמֶּכֶס זֶה⁷⁷, מִפְּנֵי שֶׁהוּא גּוֹזֵל מִנֵּת הַמֶּלֶךְ, 3 בֵּין שֶׁהָיָה הַמֶּלֶךְ עוֹבֵד בּוֹכְבִּים בֵּין שֶׁהָיָה הַמֶּלֶךְ 4 יִשְׂרָאֵל.

64 למעלה הלכה ט. 65 ומלאכתו מלאכת גזלים, מפני שהוא נוטל מכס יותר ממה שמגיע לו, בבא-קמא קיג. 66 ולא מונה על-ידי המלך. כל המכס שהוא גובה, אפילו הפחות ביותר, דינו כגזילה. גמרא שם. 67 שמניחה המלך לגבות מכס שקבע. 68 אין שיעור המכס קבוע מראש לכל אדם בשוה, ובהתאם לסוג הסחורה ולכמותה. 69 שקבעו המלך. 70 מערך הסחורה או מהסחורה עצמה. 71 כגון סכום מסוים מכל יחידת משקל או מדה. 72 כי מוכס גוי לוקח יותר מן הקצבה שקצב המלך. 73 ואין אומרים שעצם המכס גזילה הוא. 74 כל חוק שחקקו המלך לכל תושבי המדינה - דין גמור הוא, דעת שמואל שם, וראה לקמן הלכה יד. 75 לא רק שאין המוכס בחזקת גזול. 76 עבירה של גזל. 77 המששתמט מלשלם את המכס הקצוב הזה. דין זה שאסור להבריח מן המכס, נובע מדברי שמואל "דינא דמלכותא דינא" (שם).

5 יב. וְכֵן מֶלֶךְ שֶׁמְשִׁיחִם מַס עַל בְּנֵי הָעִיר⁷⁸ או עַל כָּל 6 אִישׁ וְאִישׁ⁷⁹ דִּבְרַת קְצוּב מְשִׁנָּה לְשִׁנָּה, או עַל שְׁדָה 7 וְשְׁדָה⁸⁰ דִּבְרַת קְצוּב; או שְׁגֹזֵר, שֶׁכָּל מִי שֶׁיַּעֲבֹר⁸¹ עַל 8 דִּבְרַת זֶה - יִלְקַחוּ כָּל נִכְסָיו לְבֵית הַמֶּלֶךְ; או כָּל מִי 9 שֶׁיִּמְצָא בְּשְׁדָה בְּשִׁעַת הַגֶּרֶן⁸² - הוּא יִתֵּן הַמַּס שֶׁעֲלֶיהָ, בֵּין שֶׁהָיָה הוּא בְּעַל הַשְּׁדָה בֵּין שֶׁאֵינוֹ בְּעַל 10 הַשְּׁדָה⁸³; וְכָל פְּיוֹצֵא מְדַבְּרִים אֵלָיו - אֵינוֹ גְּזֵל, 11 וְיִשְׂרָאֵל שֶׁגִּבְהָ אוֹתָן לְמֶלֶךְ - אֵינוֹ בְּחִזְקַת גְּזֵלָן⁸⁴, 12 וְהִרִי הוּא כְּשִׁיר⁸⁵. וְהוּא⁸⁶, שְׁלֹא יוֹסִיף⁸⁷ וְלֹא יִשְׁנֶה⁸⁸ 14 וְלֹא יִקַּח לְעַצְמוֹ כָּלוּם.

78 סכום כולל לכל בני העיר, ולא מס אישי. 79 דהיינו מס גולגולת, בבא-קמא קיג: 80 דהיינו מס קרקע הנזכר בגמרא שם. 81 מכיון שקנס זה נושא אופי כללי, על כן יש לו תוקף חוקי, ואין רואים בהחרמת הנכסים משום גזילה. 82 בשעת אסיפת התבואה. 83 שלא להטריח את גובה המס לחפש אחרי בעל השדה. הדוגמא בגמרא (שם) מדברת על שותף בשדה, כי חוק המלך אז חייב רק את השותף ולא אדם זר שנמצא בשדה, ואפילו לא את האריס. אבל רבינו כאן מביא דוגמא של חוק המלך, המחייב גם את שאינו בעל השדה לשלם, בין שהוא שותף ובין שאינו שותף, בהתאם לדברי רבא (גירסת הרי"ף - רב) בגמרא שם, שמותר ליהודי הגובה את מס הקרקע למשכן בן העיר על מס בן עיר חבירו. 84 כי "דינא דמלכותא דינא". 85 כי מותר לו לעשות זאת, גמרא שם. 86 בתנאי. 87 על המס. 88 את מספר יחידות המשקל הטעונות מס, שלא ירשום למשל עשר טונות יכול השדה במקום שמונה.

15 יג. וְכֵן מֶלֶךְ שֶׁפָּעַס עַל אֶחָד מִעַבְדָּיו וְשֶׁמְשִׁיחֵם מִבְּנֵי 16 הַמְּדִינָה, וְלִקַּח שְׁדָתוֹ אוֹ חֲצִירוֹ - אֵינָה גְּזֵל⁸⁹, וּמִתַּר

יום ש"ק כ' תשרי ה'תש"פ

פרק נשייו

(1) נתבארו בו משפטי הדברים שיש בהם משום גזל, שהיה באפשר לומר שאין בהם משום גזל, ונמשך לזה מה שאסרו חכמים משום גזל.

- א. קורות ואבנים² ונצעים וכו' צא בהן ששטפם¹⁹
הנהר: אם נתאשו הבעלים³ מהן - הרי אלו²⁰
מתירין. והן של מצילן; ואם אינו יודע²¹ אם נתאשו
אם לא נתאשו - חייב להחזיר; ואין צריך לומר²²
אם היו הבעלים מרדפין אחריהם²³.

(2) בבא-מציעא כב. ותוספתא כתובות פרק ח. (3) אם ידוע שהבעלים כבר נתיאשו. זוהי הגירסא בתוספתא שם: "אם נתיאשו הבעלים הרי אלו שלו", ולא כגירסת רש"י בגמרא שם "מפני שנתיאשו הבעלים". (4) ואין בהם משום איסור גזל. (5) כגון שהיו הבעלים במקום אחר, וידעו אמנם ששטף נהר את הקורות, אבל המציל אינו יודע אם התיאשו. ראה תוספתא שם. (6) שחייב להחזיר. (7) כדי להצילם. זה מוכיח שלא נתיאשו. דוגמא זו מובאת בתוספתא שם.

- ב. לפיכך, המציל מן הנהר⁸ ומזוטו של ים⁹
ומשולוליתו של נהר¹⁰ ומן העובד פוכבים¹¹ ומן
הדלקה ומן הארי ומן הדב ומן הנמר ומן
הפרדלס¹²: אם ידע בודאי שנתאשו הבעלים¹³ -
הרי אלו שלו, ואם לא ידע - יחזיר¹⁴.

(8) משנה בבא-קמא קיד. (9) מקרקעית הים במקומות הנשטפים על-ידי מי הים כשהם עולים, בבא-מציעא כד. (10) כשהנהרות גואים ע"י גשמים מרובים, הם עוברים על גדותיהם ושוללים כל מה שמוצאים בדרכם, שם. (11) מקביל למציל מן הגייס. (12) בבא-מציעא כד. (13) כגון ששמע מפייהם, או שאין כל אפשרות להציל, ובוודאי נתיאשו הבעלים (שם, וראה מגיד-משנה). (14) כגון שיש אפשרות להציל, ואפילו על-ידי הדחק. יחזיר, כי יתכן שהבעלים לא נתיאשו ומקוים להציל כשם שזה הציל.

- ג. המציל מיד לסטים¹⁵ וישראל - הרי אלו שלו,²⁹
מפני שסתם הדבר¹⁶ שנתאשו הבעלים; ואם ידע³⁰
שלא נתאשו - חייב להחזיר. אבל המציל מיד³¹
לסטים עובד פוכבים או מוכס עובד פוכבים¹⁷ - חייב
להחזיר, שסתם הדבר שלא נתאשו הבעלים; ואם³³
ידע בודאי שנתאשו - הרי אלו שלו. ומפני מה³⁴
סתם לסטים וישראל נתאשו הבעלים וסתם העובד³⁵
פוכבים לא נתאשו? מפני שהבעלים יודעים,³⁶
שהעובדי פוכבים מחזירין מיד הגזלן אף על פי³⁷
שאין שם עדים שגזל, אלא בראיות רעועות¹⁸
ובאמד הדעת¹⁹.

(15) בבא-קמא קיד. (16) אם לא ידוע אם נתיאשו או לא.

- 1 ונותן המס עד שיחזירו הבעלים¹¹¹; שדין המלך דין
2 הוא, כמו שאמרנו¹¹².

(107) כל מי שישלם את המס, זכאי לאכול את פירות השדה. (108) בלי שמכרו לו גבאי המלך את השדה. (109) "ארעא לטסקא (מס הקרקע) משעבדא, ומלכא אמר: מאן דיהיב טסקא ליכול ארעא", בבא-מציעא עג: (110) לא רק מה שכבר אכל אינו גזל, אלא אנו מתירים לו מלכתחילה לאכול. (111) וישלמו את המס והקרקע תחזור לרשותם, מכיון שגבאי המלך לא מכרו את הקרקע, וזה שנתן המס אכל את הפירות בתוקף החוק הכללי: "מאן דיהיב טסקא ליכול ארעא" ולא קנה את הקרקע עצמה אלא הזכות לאכול פירותיה. (112) למעלה הלכה יא.

- 3 טז. וכן מלך שגזר¹¹³, שכל מי שיתן מס הקצוב על
4 האיש¹¹⁴ ישמעבד בזה שלא נתן¹¹⁵, ובא ישראל ונתן
5 המס שעל ישראל זה העני - הרי זה עובד בו יותר
6 מדי¹¹⁶, שדין המלך דין; אבל אינו עובד בו
7 כעבד¹¹⁷.

(113) בבא-מציעא עג: (114) מס גולגולת. (115) יעביד אותו תמורת המס ששילם עבורו. (116) יותר ממה שהוא רגיל לעבוד (ראה הגהות הגר"א בגמרא שם). (117) כעבד כנעני, כי כל עבד עברי אסור להעבידו בדברים שהם מיוחדים לעבד, כגון שיוליך אחריו כליו לבית המרחץ, או יחלוץ לו מנעליו, שנאמר: לא תעבוד בו עבודת עבד. ראה הלכות עבדים פרק א, הלכה ז.

- 8 יז. מלך שקברת אילנות¹¹⁸ של בעלי בתים ועשה מהן
9 גשר - מתר לעבד עליה¹¹⁹. וכן אם הרס בתים
10 ועשאן דרך או חומה - מתר להנות בה. וכן כל
11 פיוצא בזה. שדין המלך דין¹²⁰.

(118) בבא-קמא קיג: (119) בניגוד לגזל דקלים ועשה מהן גשר, שאסור לעבור עליו, למעלה הלכה ג. (120) ואף-על-פי שלא כרתו אילנות מכל בעלי הבתים, אין לראות בזה גזירה מיוחדת על חלק מנתני המלך, מכיוון שהמלך לא פרט בפירוש, לכרות אילנותיהם של אנשים מסויימים ואין שליחי המלך חייבים לטרוח ולאסוף אילנות בודדים מכל בעל-הבית ובעל-הבית, גמרא שם.

- 12 יח. במה דברים אמורים? במלך שמטבועו
13 יוצא¹²² פאותן הארצות¹²³; שהרי הסכימו עלי בפי
14 אותה הארץ, וסמכה דעתן¹²⁴ שהוא אדונייהם והם
15 לו עבדים. אבל אם אין מטבועו יוצא - הרי הוא
16 כגזלן בעל זרוע¹²⁵, וכמו חבורת לסטים המזניזין¹²⁶
17 שאין דיניהם דין, וכן מלך זה וכל עבדיו¹²⁷ גזלנין
18 לכל דבר.

(121) שדין המלך דין. (122) עובר לסוחר. (123) שעליהן הוא מולך. (124) בטחו בו. (125) המשתמש בכוח פסי. (126) הנוטלים בכוח הנשק. (127) כגון עושי רצונו הגובים והשוטרים.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק כ' תשרי - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה רכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(17) דינו כליסטים, ראה למעלה פרק ה, הלכה יא.
(18) בניגוד לדיני ישראל שאין מוציאים ממון אלא בעדות וראיות ברורות, טעם זה מובא בגמרא שם. (19) בהשערה.

ז. דְּכָרִים הִרְבֵּה⁴⁴ אָסְרוּ חֻמֵּי מִשּׁוּם גְּזֵל⁴⁵,
וְהַעֲוֵר עֲלֵיהֶן - הֲרִי זֶה גְּזֵל מִדְּבָרֵיהֶם⁴⁶. פְּגוּן⁴⁷
מִפְּרִיחֵי יוֹנִים וְהַמְשַׁחֲקִים בְּקִבְיָא⁴⁸. מִפְּרִיחֵי יוֹנִים
פִּיטְרָא? לֹא יִפְרִיחַ אָדָם בְּתוֹךְ הַיָּשׁוּב⁴⁹, שֶׁהֲרִי לֹקֵחַ
מִמּוֹן אַחֲרִים שְׁלֹא פִדִין, מִפְּנֵי שֶׁמְשַׁלַּח זָכָר וְיָבִיא
נִקְבָּה מְשׁוּבָּה אַחֵר אוֹ נִקְבָּה וְתִבְיָא זָכָר⁵⁰. וְלֹא יוֹנִים
בְּלִבָּד, אֲלֵא כָּל הָעוֹשֶׂה כְּזֶה בְּשָׂאָר עוֹפוֹת אוֹ חִיָּה
וּבְהֵמָה⁵¹ - הֲרִי זֶה גְּזֵל מִדְּבָרֵיהֶם.

(44) ועל אלה מדובר, החל מהלכה זו עד סוף הפרק.
(45) אף-על-פי שאינם לוקחים את הממון בחזקה, ואינם גזל
ממש, ראה למעלה פרק א, הלכה ג. (46) מדרבנן, בניגוד
ללוקח בחזקה שהוא גזלן מדאורייתא. (47) משנה,
סנהדרין כד: (48) ראה לקמן הלכה י. (49) שסתם יונים
יש להן בעלים. (50) בגמרא שם כה. ישנם שני פירושים:
א) מירוח יונים, וזה שיונתו מגיעה ראשונה למטרה - מקבל
סכום כסף מחברו, ב) זה שרבינו מביאו בהלכה זו. הפירוש
השני נראה לרבינו יותר, מכיון שלפי הפירוש הראשון הרי
זה נכלל בדין משחק בקוביא, אף-על-פי שבעל פירוש זה
קובע הבדל בין מפריחי יונים ובין משחק בקוביא, נתקבל
על דעת רבינו הפירוש השני. וראה מאיר לסנהדרין עמוד
86. (51) ברייתא שם כה:

ח. וְכֵן אָסְרוּ חֻמֵּי מִשּׁוּם⁵² לְצוּר יוֹנִים⁵³ בְּתוֹךְ הַיָּשׁוּב,
מִפְּנֵי שֶׁהֵן שְׁלֵ אַחֲרִים⁵⁴. וְאִין פּוֹרְשִׁין נִשְׁבִּין⁵⁵
לְיוֹנִים, אֲלֵא אִם בֵּן הִרְחִיק מִן הַיָּשׁוּב אַרְבָּעָה
מִילִין⁵⁶. וְאִם הָיָה יָשׁוּב פְּרָמִים⁵⁷ - אֶפְלוּ מֵאָה מִיל
לֹא יִפְרֹשׁ, שֶׁהַיּוֹנִים שְׁלֵ בְּעַלֵי פְּרָמִים הֵם⁵⁸. וְכֵן לֹא
יִפְרֹשׁ בְּתוֹךְ הַשּׁוּבְכִין, אִף עַל פִּי שֶׁהֵן שְׁלֹא⁵⁹ אוֹ שְׁלֵ
עוֹבֵד כּוֹכְבִים⁶⁰ אוֹ שְׁלֵ הַפְּקָרִי⁶¹, וְאִף עַל פִּי שֶׁהִרְחִיק
מִן הַיָּשׁוּב מֵאָה מִיל, מִפְּנֵי שֶׁהַיּוֹנִים⁶² בָּאוֹת לְיָשׁוּב
הַשּׁוּבְכִין⁶³.

(52) משנה בבא-קמא עט: (53) על-ידי העמדת מלכודות.
(54) ולא של הפקר. (55) מלכודות לצוד צפרים.
(56) שמונת אלפים אמה. במרחק פחות מארבעה מילין
אסור, כי מגיעות לשם יוני השובכים. (57) דברי רב יוסף,
שם פג. (58) והן הולכות מכרם לכרם למרחק גדול.
(59) ואין לחשוש ליוני שובכים שלא ילכדו ברשתות, שהרי
שלו הן. (60) ואף-על-פי שגזל עכו"ם אסור - אין חוששים
ליונים שבשובכיהם, מכיון שמן התורה הן הפקר, ובישראל
גזרו חכמים מפני דרכי שלום, אבל לא בשל עכו"ם.
(61) כל הדוגמאות הללו בגמרא שם. (62) של היישוב.
(63) ודרך השובכים הן מגיעות למרחק גדול.

ט. מִרְחִיקִין⁶⁴ אֶת הַשּׁוּבָה⁶⁵ מִן הָעִיר⁶⁶ חֲמִשִּׁים
אַמָּה⁶⁷. וְלֹא יַעֲשֶׂה אָדָם שׁוּבָה בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ⁶⁸ אֲלֵא
אִם בֵּן יֵשׁ לוֹ חֲמִשִּׁים אַמָּה לְכָל רוּחַ⁶⁹, פְּדִי שְׁלֹא
יִמְשְׁכוּ הַגּוֹזְלוֹת וְיִפְסִידוּ בַּשָּׂדוֹת וְיִאֲכִלוּ מִשְׁלֵ

ד. שְׁחָלִים²⁰ הַצּוֹמְחִים בְּתוֹךְ הַפִּשְׁתָּן, הַמִּלְקָטָן
בְּשֶׁהֵן לַחִין - אִין בּוֹ מִשּׁוּם גְּזֵל, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִפְּסִידִין
הַפִּשְׁתָּן²¹ שֶׁל בַּעַל הַשָּׂדֶה. וְאִם יָבִישׁוּ - אֲסוּרִין
מִשּׁוּם גְּזֵל, שֶׁכֹּבֵד הַפְּסִידוֹ מֵהַפְּסִידוֹ²². וְאִם הָיָה
עַל הַגְּבוּל²³ - אֲסוּרִין אֶפְלוּ בְּשֶׁהֵן לַחִין²⁴.

(20) מין ירק שטעמו חריף, הגדל בין הפשתן, בבא-מציעא
קז. (21) שדמיו מרובים מדמי השחלים. (22) ומכאן
ולהבא לא יפסידו יותר, מכיון שכבר יבשו, והבעלים רוצים
בקיומם. (23) של ערוגת הפשתן ולא בתוך הפשתן.
(24) מפני שאינם מפסידים.

ה. פְּכָר בְּאֶרְנֵי בְּנִזְקֵי מְמוּן²⁵, שֶׁהַמוֹצִיא תִבְנוֹ²⁶
וְקָשׁוֹ²⁷ לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים²⁸ - אִין בְּהֵם מִשּׁוּם גְּזֵל²⁹.
אֲבָל הַמוֹצִיא הַגָּלָל³⁰ לְרִשּׁוֹת הָרִבִּים, בֵּין בְּשַׁעַת
הַצָּצָה זְבָלִים³¹ בֵּין שְׁלֹא בְּשַׁעַת הַצָּצָה זְבָלִים -
חִיבִין עֲלֵיהֶם³² מִשּׁוּם גְּזֵל³³.

(25) פרק יג, הלכה יד. (26) זה שנשאר אחר הדישה.
(27) מה שנשאר בקרקע אחר הקצירה. (28) כדי שידושו
ויעשו לו זבל. (29) מותר לכל אדם לקחתם לעצמו, משום
שאסור לאדם להוציא תבנו וקשו לרשות הרבים. מכיון
שבני אדם מתחלקים בהם וניזוקים, ואם הוציא קנסוהו
חכמים שיהיו כהפקר, וכל הקודם בהם זכה. (30) צואת
הבקר, "כדי שיהיה נשוף ברגלי אדם ורגלי בהמה", שם
הלכה טו. (31) שמותר לו להוציא את הגלל. (32) אם בא
אחר ונטל את הגללים. (33) כיון שאין בו שבח אם נדוש
לא קנסו בו, בניגוד לתבנו וקשו שמשביחים ונעשים זבל
ו"קנסו גופן משום שבחן".

ו. מִי שֶׁנִּתְחַלְפוּ לֹא³⁴ פְּלִי³⁵ בְּכָלִים אַחֲרִים בְּבִית
הָאָבֶל אוֹ בְּבִית הַמִּשְׁתָּה³⁶ - הֲרִי זֶה לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן
עַד שֶׁיָּבִיא הָלָה³⁷ וְיַחְזִיר³⁸ וְיִטַּל אֶת שְׁלֹו. נִתְחַלְפוּ
לוֹ בְּבִית הָאֱמֶן³⁹: אִם אֶשְׁתּוֹ וְכִנּוּי שֶׁל אֱמֶן⁴⁰ נִתְּנוּ
לוֹ, אוֹ שֶׁנִּתְּן לוֹ הָאֱמֶן וְאָמַר לוֹ: טַל פְּלִי⁴¹ - הֲרִי
זֶה לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַד שֶׁיָּבִיא הָלָה וְיַחְזִיר וְיִטַּל אֶת
שְׁלֹו. אָמַר לוֹ הָאֱמֶן: טַל פְּלִי זֶה - הֲרִי זֶה יִשְׁתַּמֵּשׁ
בּוֹ עַד שֶׁיָּבִיא הָלָה וְיַחְזִיר וְיִטַּל אֶת שְׁלֹו; שְׁמָא פְּלִי
שֶׁל אֱמֶן הוּא⁴², אוֹ בַּעַל הַפְּלִי צָהָה אֶת הָאֱמֶן לְמִקְרוֹ
לוֹ⁴³. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(34) בבא-בבא מו. (35) בגדיו. (36) שמרובים שם
האנשים, ומחליפים בטעות את הבגדים. (37) זה שהחליף.
(38) את הבגד שנטל בטעות. (39) מסר לו בגד לתיוקן
וקיבל אחר במקומו. (40) יתכן שבטעות נתנו, ועל כן
אסור להשתמש. (41) ומכיון שהכלי איננו שלו, משמע
שטעה האומן, על כן אל ישתמש. (42) והוא מוסרם לו
מדעת עד שיקבל בחזרה את כליו שמסר בטעות לאחר.

רכו שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק כ' תשרי - ספר נזיקין - הלכות גזילה ואבידה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שלוש, שלא יבוא לידו ריב. (88) ועל כן עדיין לא זכה, ואין זה גזל מדאורייתא. הגמרא מפרשת (שם) שמדובר במצודות בלי תוך, ועל כן לא זכו הבעלים עד שיגיעו החיות לידו ממש. אבל כשיש להן תוך, קנו הבעלים, כי כליו של אדם קונים לו בכל מקום.

יג. נהר המושף⁸⁹ ומענינות הנובעין - הרי הן של כל אדם⁹⁰. עני המנקף בראש הזית⁹¹ זיתים של שכתה⁹², ובא עני אחר ונטלן מעל הארץ - הרי זה גזל מדבריהם⁹³. ואם היה העני מקבץ בידו⁹⁴ בראש הזית ומשליף לארץ - הרי זה גזל גמור⁹⁵; שהרי הגיעו ליד הזוכה בהן.

(89) עירובין מו. ולא של האדם שהנהר עובר בתוך רשותו, ולפיכך אין בהם משום גזל. (91) העני עומד בראש הזית וחובט את הזיתים, והם נופלים למטה על הארץ, משנה גיטין נט: (92) ששכחם הבעלים, ושייכים לעניים. (93) מפני דרכי שלום, ולא מן התורה. כי עדיין לא הגיעו הזיתים ליד המנקף, ולא זכה בהם. (94) שם סא. (95) והמנקף יכול להוציא מידו בדיינים.

יד. הדבורים⁹⁶ אינן ברשותו של אדם⁹⁷ כמו תרנגולים ואווזים, ואף על פי כן יש בהן קנין מדבריהם⁹⁸. והגזל נחיל דבורים⁹⁹, או שמנעו מבטליו¹⁰⁰ אם בא¹⁰¹ לרשותו - הרי זה גזל מדבריהם. לפיכך¹⁰², מי שצא נחיל של דבורים מרשותו ושכן ברשות חברו - יש לבטל הנחיל¹⁰³ להלף בתוך שדה חברו¹⁰⁴ עד שיטל את נחילו. ואם הזיק - משלם מה שהזיק. אבל לא יקץ את שוכה¹⁰⁵ על מנת לתן דמים¹⁰⁶.

(96) בבא קמא קיד. (97) והפקר הן. (98) מפני דרכי שלום, שם קיד: אמרו "קנין דרבנן הוא". (99) קבוצת דבורים עם האם (המלכה). (100) מלקחתה. (101) הנחיל. (102) משנה, שם קיד. (103) רשות. (104) אף-על-פי שידוע שזיק את התבואה או את הנטיעות. (105) ענף. (106) נתיישבו הדבורים על ענף חבירו, וירא ליטלן אחת אחת שלא תברחנה, לא יקוץ את הענף כדי להוליכן כולן ביחד, ואפילו על-מנת ליתן דמים, מכיון שלא יצמח ענף אחר במקומו, הרי זה נזק שלא ניתן לתקון.

טו. נאמנת אשה או קטן¹⁰⁷ לומר: מכאן יצא נחיל זה¹⁰⁸. והוא¹⁰⁹, שהיה משיחין לפי תמן¹¹⁰, והיה הבעלים מרדפין¹¹¹ אחר הנחיל ושואלים היכן חונה. ואף על פי שאין אשה או קטן בני עדות, הואיל וקנין דבורים מדבריהם¹¹², האמינו אותם ב¹¹³.

(107) משנה, שם קיד. (108) וזה שלרשותו נכנס הנחיל, חייב להחזירו לבעליו. (109) בתנאי. (110) ושמענו אותם - מבלי שנשאלו - אומרים: מכאן יצא נחיל זה, אבל אם התובע את הנחיל מביא אותם כעדים, ובעל המקום שבו נמצא הנחיל מכחישם - אינם נאמנים. (111) שרגלים

1 אחרים. ואם לקחו⁷⁰ מאחר, אפלו היה בינו ובין תחלת שדה חברו בית רבע בלבד⁷¹ - הרי הוא בחזקתו⁷², ואין מחיבין אותו להרחיק⁷³.

(64) משנה בבא בתרא כג. (65) מגדל יונים. (66) כדי שלא יאכלו זרעוני גינות העיר. (67) אף-על-פי שהיונים מרחיקות לעוף עד ארבעה מילין (ראה הלכה ח), מסתפקים כאן במרחק חמישים אמה, כי כריסיהן מתמלאות בגרעינים שמוצאות תוך חמישים אמה, ולא יאכלו בגינות העיר המרוחקות מזה חמישים אמה ויותר, גמרא שם. (68) אפילו במרחק רב מן העיר. (69) אם חמישים אמה מן השוכן לכל רוח הן עדיין בשטח שדהו. (70) את השדה. (71) שטח שאפשר לזרוע בו רובע הקב, והוא עשר אמות וחמישית האמה בקירוב לכל רוח. (72) שהרי הוחזק כבר ביד המוכר. (73) משדהו של המוכר.

4 י. המשחקין בקביא⁷⁴ פיצד? אלו שמשחקים בעצים או בצרויות⁷⁵ או בעצמות וכיצא בהן⁷⁶, ועושים תנאי ביניהם, שכל הנוצח את חברו באותו שחוק יקח ממנו כף וכף - הרי זה גזל מדבריהם⁷⁷. אף על פי שברצון הבעלים לקח⁷⁸, הואיל ולקח ממון חברו בחנם⁷⁹ דרך שחוק והתולל⁸⁰ - הרי זה גזל. וכן המשחקים בבמה או בתיא או בעופות⁸¹, ועושים תנאי, שכל שהנצח בהמתו⁸² או תרוץ יותר יקח מחברו כף וכף. וכל פיצא בדברים אלו. הפל אסור⁸³, וגזל מדבריהם הוא.

(74) למעלה הלכה ז, וסנהדרין כה: (75) אבנים קטנות. (76) "קליפי אגוזים", גמרא שם. (77) כדעת חכמים במשנה, לפי פירושו של רמי בר חמא, שם כד: (78) וסתם גזול זה הלוקח ממונו של אדם בחזקה, ראה למעלה פרק א, הלכה ג. (79) בלי שנתן לו מה שהוא תמורתו, כנהוג במקח וממכר. (80) ולא מתנה בלב שלם ומתוך גמירות הדעת. (81) תוספתא סנהדרין פרק ה הלכה ב, ובבלי שם כה: (82) במאבק נגד בהמת חברו. (83) בין אם נשוא המשחק הוא קוביות, ובין שהוא בעל חי, בין שזו התחרות בכוח או בריצה, ובין שזו התחרות בזריזות או גורל.

14 יא. והמשחק בקביא עם העובד פוככים - אין בו אסור גזל⁸⁴, אבל יש בו אסור עוסק בדברים בטלים; שאין ראוי לאדם שיעסק כל ימיו אלא בדברי חכמה ובנישבו של עולם⁸⁵.

(84) מכיון שלוקח ממון ברצון הגוי, וחכמים אסרו רק בממון של ישראל. (85) במלאכה ובעבודת האדמה. איסור זה קיים גם במשחק בקוביא בלי ממון.

18 יב. מצודות חיה ועופות⁸⁶ ודגים שנפלו מיני החיה לתוך המצודה, ובא אחר ונטלן - הרי זה גזל מדבריהם⁸⁷, מפני שעדיין לא הגיעו ליד הזוכה⁸⁸ בהן.

(86) משנה, גיטין נט: (87) מתקנת חכמים מפני דרכי

114) זה נקרא גזל משום שאסרו החכמים לקחתו, אבל אם עבר ולקח ושכנגדו תובעו בדין, אין כוח ביד הדיינים להוציאו מידו, כי אין לבעלים קנין בהם מן התורה, גיטין סא. 115) לשקר. 116) ויקרא ה, כד. ואפילו אם רוצה לצאת ידי שמים - אינו מוסיף חומש.

לדבר שהנחיל שלו, שם קיד: 112) ואפילו אם יטול נחיל שאינו שלו, אין בזה משום גזל דאורייתא. 113) אבל אם זה היה גזל ממש, לא היו נאמנים, אפילו כשהם משיחים לפי תומם.

- 1 טז. כל מי שיש בידו גזל של דבריהם - אינו יוצא
- 2 מידו בדינין¹¹⁴. וכן אם קפר בו ונשבע¹¹⁵ - אינו
- 3 מוסיף חמש כמו שמוסיף על הגזל הגמור¹¹⁶.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ד-כ' תשרי ה'תש"פ

יום ראשון י"ד תשרי ה'תש"פ

הלכות מגילה וחנוכה פרק ג"ד. נדפס לעיל בשיעור לג' פרקים מעמוד קכז עד עמוד קלא.

מצות עשה ריג.

4 המצוה הרי"ג — הצווי שנצטוינו לבעול בקדושין
5 ובמתן דבר ביד האשה, או בשטר, או בביאה — וזוהי
6 מצות קדושין. והרמז על כך אמרו: "כִּי־קָח אִישׁ אִשָּׁה
7 ובעלה" (דברים כד, א), — משמע שקונה בביאה. ואמר
8 "וַיֵּצֵאָה וְהָיְתָה" (שם, ב) — כשם שציאתה בשטר (גט)
9 כך הנהיגה (הנשואין) בשטר. וכן למדנו שהיא נקנית בכסף
10 ממה שצאמר באמה עבריה: "אין כסף" (שמות כא, יא),
11 אמרו: אין כסף לאדון זה אבל יש כסף לאדון אחר, ומנו?
12 (מיהו?) אב. (וזהו כאשר קידשו בתו בכסף) אבל קדושין
13 דאורייתא הם בביאה, כמו שנתבאר בכמה מקומות
14 בכתבות (ג.) וקדושין (פרק א משנה א) ונדה (פרק ה משנה
15 ד). וכבר נתבארו דיני מצוה זו בשלמות במסכתא
16 המיוחדת לכך, כלומר: מסכת קדושין. ובפרוש אמרו על
17 קדושין בביאה שהם דאורייתא הנה נתבאר שמצות
18 קדושין דאורייתא.

יום שני ט"ו תשרי ה'תש"פ

מצות עשה ריג.

19 המצוה הרי"ג — הצווי שנצטוינו לבעול בקדושין
20 ובמתן דבר ביד האשה, או בשטר, או בביאה — וזוהי
21 מצות קדושין. והרמז על כך אמרו: "כִּי־קָח אִישׁ אִשָּׁה
22 ובעלה" (דברים כד, א), — משמע שקונה בביאה. ואמר
23 "וַיֵּצֵאָה וְהָיְתָה" (שם, ב) — כשם שציאתה בשטר (גט)
24 כך הנהיגה (הנשואין) בשטר. וכן למדנו שהיא נקנית
25 בכסף ממה שצאמר באמה עבריה: "אין כסף" (שמות
26 כא, יא), אמרו: אין כסף לאדון זה אבל יש כסף לאדון
27 אחר, ומנו? (מיהו?) אב. (וזהו כאשר קידשו בתו בכסף) אבל
28 קדושין דאורייתא הם בביאה, כמו שנתבאר בכמה
29 מקומות בכתבות (ג.) וקדושין (פרק א משנה א) ונדה (פרק
30 ה משנה ד). וכבר נתבארו דיני מצוה זו בשלמות

במסכתא המיוחדת לכך, כלומר: מסכת קדושין. ובפרוש
אמרו על קדושין בביאה שהם דאורייתא הנה נתבאר
שמצות קדושין דאורייתא.

יום שלישי ט"ז תשרי ה'תש"פ

מצות לא תעשה שנה.

34 המצוה השנ"ה — האזהרה שהזהרנו מלבעול בלא
35 כתובה וקדושין, והוא אמרו יתעלה: "לא־תהיה קדשה
36 מבנות ישראל" (דברים כג, יח), וכבר פל האזהרה בענין
37 זה בלשון אחר והוא אמרו יתעלה: "אל־תחלל את־
38 בתך להזנותה" (ויקרא יט, כט). ולשון ספרא (פרשת
39 קדושים): "אל־תחלל את־בתך" — זה המוסר בתו פנויה
40 שלא לשם אישות, וכן המוסרת עצמה שלא לשם
41 אישות. ושמע ממני למה פל לאו זה בלשון זה ואיזה
42 ענין נוסף יש בו, והוא: שכבר קדם במשפטי יתעלה,
43 שהבועל בתולה בין שהיה מפתה או אוגס — אינו חייב
44 שום ענש מן הענשים אלא תשלום ממון בלבד ושישא
45 אותה אשה שפגע, כמו שנתבאר בכתוב. והיה עולה
46 בדעתנו, כיין שאין בדבר זה אלא קנס ממון הרי הוא
47 נזהג ככל־דבר שבממון, ויכשם שרשאי אדם למסור
48 לחברו מממונו כל־מה שירצה או למחול לו במה־שהוא
49 חייב לו, כך גם יהיה רשאי לקחת בתו הנערה ולמסרה
50 לאיזה אדם לבוא עליה וימחול לו בכך כיין שזה זכות
51 מזכותיו, כלומר: החמשים כסף (שנקנס האונס או
52 המפתה) שהם לאבי הנערה; או שימסרה לו על מנת
53 שיתן לו כך וכך דינרים. לפיכך הזהר על זה ונאמר לו:
54 "אל־תחלל את־בתך להזנותה" (ויקרא שם), לפי שזה
55 שדנתי בו בתשלומי ממון בלבד אינו אלא אם קרה
56 שפתה או אנס; אבל שיעשה הדבר ברצון שניהם ובהתר
57 — אין דרך לכך. וגלה את־הטעם לכך ואמר: "ולא־
58 תזנה הארץ ומלאה הארץ זמה" (שם). לפי שהאונס
59 והפתוי קורה מעט, ואם יהיה הדבר ברצון ובהתר
60 יתרבה ויתפשט בארץ. וזה טעם יפה ונאה לפסוק זה,
61 והוא מתאים לכל־מה שהזכירו חכמים ולמה שזכרו
62 משפטי התורה. ולאו זה, כלומר: לאו דפנויה — לוקין
63 עליו. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בכתבות וקדושין.

7 כְּסוּתָהּ וְעִנְתָּהּ לֹא יִגָּרַע" (שמות כא, י). וְלֹא זֶה בְּעֶצְמוֹ,
8 כּוֹלֵל כָּל-הַנוֹשָׂא בֵּת יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יֵצֵיק לָהּ בְּאֶחָד מִשְׁלֹשֶׁת
9 הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כְּדִי לְצַעֲרָהּ וּלְעִנּוּתָהּ, וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלֶה
10 בְּאֵמָה עֲבָרֶיהָ שֶׁהִזְהִיר מִלְּמַנּוּעַ מִמֶּנָּה שֶׁאָרְהָ כְּסוּתָהּ
11 וְעִנְתָּהּ, כְּמִשְׁפֹּט הַבָּנוֹת יַעֲשֶׂה-לָּהּ (שם, ט), מִכָּאֵן לְמִדְּנוּ
12 שֶׁמִּשְׁפֹּט הַבָּנוֹת הוּא: שֶׁלֹּא יִמְנַע שְׂאֵר כְּסוּת וְעוֹנָה, וְהוּא
13 אָמְרָם בְּמִכְלָתָא (פרשת משפטים): "וְכִי מֵה-לְמִדְּנוּ לְמִשְׁפֹּט
14 הַבָּנוֹת מַעֲתָה? הֲרִי זֶה בָּא לְלַמֵּד וְנִמְצָא לְמַד. וְשֵׁם אָמְרוּ:
15 "שְׂאֵרָה — אֵלּוּ מְזוֹנוּתֶיהָ; כְּסוּתָהּ — כְּמִשְׁמָעוֹ; עוֹנָתָה —
16 זֶה דֶּרֶךְ אֶרֶץ" (אישות).

יום רביעי י"ז תשרי ה'תש"פ

מצות לא תעשה שנה.

1 הַמְצָוָה הַשְּׁנִיָּה נִדְפְּסָה בְיוֹם הַקּוֹדֶם.

יום חמישי י"ח תשרי ה'תש"פ

מצות לא תעשה שנה.

2 הַמְצָוָה הַשְּׁנִיָּה נִדְפְּסָה בְיוֹם שְׁלִישִׁי.

יום שישי י"ט תשרי ה'תש"פ

מצות לא תעשה רסב.

3 הַמְצָוָה הָרִס"ב — הָאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהִיר קוֹנֶה אֵמָה עֲבָרֶיהָ
4 מִלְּהִצִּיק לָהּ אִם נִשְׂאָה. בְּוָנְתִּי בְּאֶמְרִי לְהִצִּיק לָהּ. שֶׁלֹּא
5 יִצְמָצֵם לָהּ מְזוֹנוּתֶיהָ אוֹ כְּסוּתָהּ אוֹ יִמְנַע מִמֶּנָּה עוֹנָתָה
6 בְּכְדִי לְהִצִּיק לָהּ וּלְצַעֲרָהּ, וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלֶה: "שְׂאֵרָה

יום ש"ק כ' תשרי ה'תש"פ

מצות לא תעשה רסב.

הַמְצָוָה הָרִס"ב נִדְפְּסָה בְיוֹם הַקּוֹדֶם.

אגרות קודש

ב"ה, י"ב תשרי, תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מלפני ראש השנה, שנתקבל בימים שאין הזמן גרמא לענות בענין הדורש עיון,
ואתו רוב הסליחה על עכוב המענה,

בו כותב ע"ד עבודתו ומשרתו בקדש ב... וע"ד הקישוים שיש לו וכו' וכאילו בספק עומד האם
להמשיך בעבודה שם, או שיעתיק מושבו לעיר אחרת וכו',

ודעתי ברורה [מיוסדת ע"פ ששמענו כ"פ בכגון דא מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבגי"מ
זי"ע] אשר עליו להמשיך בקדש במקומו עתה, ובפרט שהרי כבר נראית הזזה לטובה, ולא רק הזזה
אלא גם שינוי ממשי, ומחזק עוד פשיטות האמורה שנסיעתו משם עלולה להרוס ולבטל כל ההישגים
דעד עתה. ובודאי שימצאו כמה שיפרשו הנסיעה מהתם - כנסיגה ובריחה מן המערכה, ובודאי
לדכוותי ידוע טבע בעלי בתים ופסקי בע"ב (עיי' סמ"ע ונתיבות המשפט שו"ע חלק חושן משפט ס"ג
סעיף ד') וחזק יהי בטחונו, אשר סו"ס יצליח להעמיד הקהלה על מכונה הראוי, וכמאמר חז"ל (בזהר
ובמדרש): אני ישנה בגלותא ולבי ער להקב"ה לתורתו ומצותיו,

והרי נכנסנו ז"ע בשנה חדשה שהיא שנה תמימה, שנה ועיבורה, שנת השמיטה אשר עלי' נאמר
שבת לה', (יעוין בפירוש הרמב"ן שם).

בכבוד ובברכת הצלחה בכל האמור לבשו"ט ולחג שמח.

ירמיה פרק כג היד

ה הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְהִקְמַתִי לְדוֹר צֶמַח צְדִיק וּמֶלֶךְ מִלֶּךְ וְהִשְׁפִּיל וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וְצִדְקָה בָּאָרֶץ:
 ו בִּימֵי תוֹשַׁע יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל יִשְׁפֹּן לְבַטַּח וְהֶשְׁמוּ אֲשֶׁר־יִקְרָאוּ יְהוָה | צִדְקָנוּ: ז לִכֵּן הִנֵּה־יָמִים בָּאִים
 נְאֻם־יְהוָה וְלֹא־יֵאמְרוּ עוֹד חִי־יְהוָה אֲשֶׁר הָעֵלָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: ח כִּי אִם־חִי־יְהוָה אֲשֶׁר
 הָעֵלָה וְאֲשֶׁר הֵבִיא אֶת־זֶרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ צִפּוֹנָה וּמִכָּל־הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר הִדְחִיתִים שָׁם וַיָּשׁוּבוּ
 עַל־אֲדָמָתָם: ט לְנִבְאִים נִשְׁבַּר לְבִי בְּקִרְבִּי רַחֲפוּ פֶלַע־צִמּוֹתַי הֵיטֵי אֲיִשׁ שָׂפוֹר וּכְגֹבֵר עֲבָרוּ יוֹן מִפְּנֵי יְהוָה
 וּמִפְּנֵי דִבְרֵי קִדְשׁוֹ: י כִּי מִנְּאֻפִּים מְלֵאָה הָאָרֶץ כִּי־מִפְּנֵי אֱלֹה אֶבְלָה הָאָרֶץ יִבְשׁוּ נְאוֹת מִדְבָּר וְתֵהִי
 מְרוּצֶתָּה רָעָה וּגְבוּרָתָה לֹא־כֵן: יא כִּי־נִם־נִבְיָא גִם־פִּתָּח חֲנָפוּ גִם־בִּכְתִּי מִצְאָתִי רַעְתָּם נְאֻם־יְהוָה: יב לִכֵּן
 יִהְיֶה דְרָפָם לָהֶם כַּחֲלָקְלוֹת בְּאִפְלָה יִדְחוּ וְנָפְלוּ בָּהּ כִּי־אֵבְיָא עֲלֵיהֶם רָעָה שְׁנַת פְּקֻדָּתָם נְאֻם־יְהוָה:
 יג וּבְנִבְיָא שֹׁמְרוֹן רָאִיתִי תִפְלָה הִנֵּבְאוּ בִפְעֹל וַיִּתְּעוּ אֶת־עַמִּי אֶת־יִשְׂרָאֵל: יד וּבְנִבְיָא יְרוּשָׁלַם רָאִיתִי
 שְׁעָרוֹתָהּ נְאוֹף וְהַלֶּךְ בִּשְׁקָל וְחִזְקוּ יְדֵי מְרַעִים לְבִלְתִּי־שׁוּבוּ אִישׁ מִרְעֻתוֹ הַיּוֹלֵי כָלֶם כְּסֹדֶם וַיִּשְׁבִּיהָ כַּעֲמֹרָה:

רש"י

(ה) והשכיל. ויצליח: (ו) ה' צדקנו. ה' מצדיק אותנו בימיו של זה: (ז) לנביאים נשבר לבי בקרבי. לדברי הנביאים האומרים שלום יהיה לכם נשבר לבי: רחפו. הולכים ונעים ככנפי צפור המרחף על קנו טרנבליר"ט בלעז: מפני ה'. שאני שומע ממנו גזירה רעה זאת: (י) מפני אלה. שבועת שקר: אבלה. חרבה: מרוצתם. קורש"א בלעז וי"ת ל' רצון: לא כן. לא בדין: (יא) גם נביא גם כהן. אפילו אלו שהכל למידין מהם: גם

מצודת דוד

(ה) והקימתי לדוד. אקים לדוד מזרעו צמח צדיק זהו מלך המשיח: ומלך מלך. מלך ימלוך על ישראל והצליח ויעשה משפט וצדקה: (ו) בימיו. בימי המשיח תושע גם יהודה גם ישראל ישכון בארצם לבטח לא כמו בבית שני שלא חזר כ"א יהודה: וזהו שמו. של המשיח אשר יקראו אותו ישראל: ה' צדקנו. ה' יצדיק אותנו בימיו של זה: (ז) לכן וכו'. הואיל והגאולה היא תהיה חשובה כ"כ לכן לא יאמרו עוד בשבועתם חי ה' אשר העלה וכו' מארץ מצרים: (ח) כי אם. כי אז יאמרו בשבועתם חי ה' אשר העלה וכו' מארץ צפונה ומשאר ארצות וכו' כי הגאולה היא יזכר יותר בפי האנשים לפי מרבית החשיבות: הדחתים. הדחתי אותם (וזה מאמר המקום כמדבר בעדו אבל הם יאמרו הדיח אותם שם וכמדרים בעדם): וישבו. כן יאמרו בשבועתם חי ה' אשר העלה וכו' והמה יושבים על אדמתם: (ט) לנביאים. בעבור נביאי השקר נשבר לבי בקרבי

מצודת ציון

(ה) והשכיל. ענין הצלחה כמו ויהי דוד לכל דבריו משכיל (ש"א יח): (ט) לנביאים. ה' צדקנו. ה' מצדיק אותנו בימיו של זה: (ז) לנביאים. בימיו המשיח תושע גם יהודה גם ישראל ישכון בארצם לבטח לא כמו בבית שני שלא חזר כ"א יהודה: וזהו שמו. של המשיח אשר יקראו אותו ישראל: ה' צדקנו. ה' יצדיק אותנו בימיו של זה: (ז) לכן וכו'. הואיל והגאולה היא תהיה חשובה כ"כ לכן לא יאמרו עוד בשבועתם חי ה' אשר העלה וכו' מארץ מצרים: (ח) כי אם. כי אז יאמרו בשבועתם חי ה' אשר העלה וכו' מארץ צפונה ומשאר ארצות וכו' כי הגאולה היא יזכר יותר בפי האנשים לפי מרבית החשיבות: הדחתים. הדחתי אותם (וזה מאמר המקום כמדבר בעדו אבל הם יאמרו הדיח אותם שם וכמדרים בעדם): וישבו. כן יאמרו בשבועתם חי ה' אשר העלה וכו' והמה יושבים על אדמתם: (ט) לנביאים. בעבור נביאי השקר נשבר לבי בקרבי

וכל עצמותי נעים ונדים ואני מבולבל בצער כאיש שיכור וכגבר אשר היין עבר עליו להתחזק ממנו ולבלבל מוחו: מפני ה'. ר"ל כל הצער הזה הוא עלי מפני ה' שהיה מחולל על ידי הנביאים האלה ומפני דברי קדשו שהמה מחוללים על פיהם: (י) כי מנאפים. כי על ידיהם מלאה הארץ ניאוף וזנות: כי מפני אלה. בעבור שבועת שוא הבאה בסיבתם תשחת הארץ ויבשו מדורי המדבר מקום מרעה הצאן: מרוצתם. מה שהם רצים לעשות בזריות הוא רק לרעה ולא לטובה: וגבורתם. תגבורת הלב שבהם איננה על דבר נכון ואמת: (יא) נביא. זה נביא השקר: כהן. זה כהן הבעל: חנפו. מחניפים לבני אדם ואינם אומרים האמת: גם בביתי. בבה"מ מצאתי רעתם כי היו מזכחים שם לאלהים אחרים: (יב) דרכם להם. ר"ל יוכשלו בדרכם כמו ההולך באפלה במקום חלק שהוא נוח שימערדו רגליו: ידחו. יהיו נדחים ממקומם ויפלו בדרך: כי אביא. בזה יפרש ראשית המקרא לומר המכושל יהיה כי אביא הרעה: פקודתם. זכרון עונותיהם לשלם עליהם גמול: (יג) ובנביאי שומרון. ר"ל כמו שמאז ראיתי נביאי שומרון דבר גרוע מבלי טעם וזהו מה שנבאו בשם הבעל והתעו את עמו ללכת בדרך רעה: (יד) ובנביאי ירושלים. ר"ל כן אני רואה בנביאי ירושלים דבר מגונה וזהו שהמה שטופים בניאוף והולכים בדרך שקר ומחזיקים ידי רשעים לבל ישומו מרוצתם כי מנבאים להם לשלום: כולם. כל בני יהודה: ויושביה. יושבי ירושלים:

קהלת פרק ט יי

ו גם אהבתם גם שנאתם גם קנאתם כבר אברה וחלק אינן להם עוד לעולם בכל אשר נעשה תחת השמש: ז לך אכל בשמחה לחמך ושתה בלב טוב ייגך פי כבר רצה האלהים את מעשיך: ח בבלעת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אליהם: ט ראה חיים עם אשה אשר אהבת כל ימי חיי הבלך אשר נתן לך תחת השמש כל ימי הבלך פי הוא חלקך בחיים ובעמלך אשר אתה עמל תחת השמש: י כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה פי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בשאול אשר אתה הלך שמה: (ס)

רש"י

במסכת שבת: (ט) ראה חיים עם אשה אשר אהבת. ראה והבן ללמוד אומנות להתפרנס ממנו עם ת"ת אשר בידך: כי הוא חלקך בחיים. אם עשית כן יהיה חלקך זה חיים בעה"ז להתפרנס מן האומנות ובעה"ב שיגיע שניהם משכחת עון: (י) כל אשר תמצא ידך לעשות. רצון קונן בעוד שאתה בכחך עשה: כי אין מעשה וגו'. בשאול. לזכותך משתמות ואם עשית כן אין לך שום חשבון בשאול שתדאג ממנו, וכן המקרא מסורס, כי אין מעשה ודעת וחכמה בשאול לרשעים ולא חשבון לצדיקים כשיתנו החוטאים דין וחשבון, וכך נדרש במדרש. והבא לפותרו בלא סירוס כמשמעו פותר חשבון לשון מחשבה מה יוכל עוד לעשות להפטר מן הדין:

(ו) גם אהבתם. שאהבו פתי ולצון: גם שנאתם. ששנאו דעת: גם קנאתם. שהקניאו להקב"ה במעשה ידיהם: וחלק אין להם וגו'. בכל אשר נעשה וגו'. לא הועיל להם זכות כן ובת לאותן רשעים שעבדו ע"א ואין להם כפרה לאחר מיתה: (ז) לך אכול בשמחה. אבל אתה הצדיק שכבר רצה הקב"ה מעשיך הטובים ותזכה לעולם הבא לך אכול בשמחה: (ח) בכל עת יהיו בגדיך לבנים. התקן עצמך בכל שעה במעשה טוב שאם תמות היום תכנס בשלום, ומשל שלמה החכם את הדבר לאדם שהזמינו המלך ליום סעודה ולא קבע לו זמן אם חכם הוא או פקח מיד מכבס כסותו ורוחוץ וסך וכן עת מחר עד עת יקרא אל הסעודה יהיו כל שעה בגדיו לבנים והוא רחוץ וסך, כך דרשוהו רבותינו

מצודת ציון

(ז) לך. הוא ענין זירוז: כי. אם: (י) תמצא. תשיג ותוכל: וחשבון. מחשבת בינה: בשאול. בקבר:

מצודת דוד

(ו) גם אהבתם וגו' כבר אברה. רוצה לומר, מעתה אין תועלת במה שיאהבו דעת וישנאו רשע ויקנא קנאת המקום להתקצף על עובדי רצונו: וחלק וגו'. מעתה ועד עולם אין להם עוד חלק בכל הדבר אשר נעשה בזה העולם: (ז) לך אכול. רוצה לומר, אין מהראוי לך להצטער ולסגף כי לך אכול וגו': כי כבר רצה. רוצה לומר, וזהו אם כבר רצה האלהים את מעשיך על ידי שעשית הטוב והישר ומעשיך רצויים לפני המקום או תתענג ותשמח: (ח) בכל עת. גם תתענג במלכוש נקי, ובכל עת יהיו בגדיך לבנים ונקיים, ועל ראשך לא יחסר השמן, כי בכל עת תסוך ראשך בשמן למען התענג: (ט) ראה חיים. עכשיו אמר דרך כלל ראה שיהא חייך חיים, רוצה לומר, להתענג בטוב, כי חיי צער לא יקרא חיים: עם אשה. גם אתה תתענג גם האשה אשר אהבת לקחת לך לאשה, לא תהיה עינה צרה בך. לכן עמה תתענג כל ימי חיי ההבל אשר קצב ונתן לך המקום לחיות בעולם (וקורא לימי חיי האדם ימי חיי הבל לפי שאינם נצחיים). או רוצה לומר, שב בשלום עם אשתך שתהא חייך חיים, כי חיי מריבה לא יקראו חיים: כל ימי הבלך. כן תתנהג כל ימי הבלך: כי הוא. הדבר הזה לבד הוא חלקך בימי החיים ולא יותר: ובעמלך. בכל העמל והטורח שאתה עמל בזה העולם, אין לך בהם חלק רק זה לבד: (י) כל אשר וגו'. עודך חי עשה כל אשר תשיג ידך לעשות בכחך, הן מעשה המצוות הן מעשה התענוגים: כי אין מעשה וגו' בשאול. כי כשתהיה בקבר אין שם מעשה התענוג ומחשבת בינה ודעת חכמה: אשר אתה הולך שמה. לפי שבכל עת מתקרב יום המיתה לבוא אל הקבר, לזה אמר אשר אתה הולך שמה, כאילו הולך להתקרב אל הקבר:

פרק שני

א הורה כהן משיח לעצמו, שוגג ועשה שוגג – מביא פר. שוגג ועשה מזיד, מזיד ועשה שוגג – פמור; שהוראת כהן משיח לעצמו, בהוראת בית דין לצבור.

ב הורה בפני עצמו ועשה בפני עצמו – מתכפר לו בפני עצמו. הורה עם הצבור ועשה עם הצבור – מתכפר לו עם הצבור; שאין בית דין חייבים עד שיוירו לבטל מקצת ולקיים מקצת, וכן המשיח. ולא בעבודה זרה, עד שיוירו לבטל מקצת ולקיים מקצת.

פירוש ברטנורא

ב א הורה כהן משיח. כהן גדול המשוש בשמן המשחה הורה היתר לעצמו ועשה מעשה בעצמו בדבר שחייבים על זדונו כרת: **ב מתכפר לו בפני עצמו.** חייב להביא פר בפני עצמו: הורה עם הצבור. שהיה הוא אחד מן הסנהדרין ששגגו בהוראה: **מתכפר לו עם הצבור.** כפר העלם דבר של צבור, ואינו צריך קרבן אחר. דמלקא דעתך אמינא כי היכי דביוה"כ אינו מתכפר עם הצבור, דהא כתיב (ויקרא ט"ו) ושחט את פר החטאת אשר לו, הכא נמי היה צריך קרבן בפני עצמו, קמשמע לן דלא. ונפקא לן מקרא דכתיב (שם ד') על חטאתו אשר חטא, בחטא המיוחד לו מביא קרבן בפני עצמו, ובחטא שאינו מיוחד לו אינו מביא קרבן בפני עצמו: **שאין בית דין חייבין.** כלומר, דין הוא שהמשיח מתכפר עם הצבור, שהרי אין בית דין חייבין וכו' וכן המשיח, אלמא הושה המשיח לבית דין בכל ענינו, א"כ כשהורה עם הצבור דין הוא שיהיה שוה לצבור ויתכפר עם הצבור: **ולא בעבודה זרה עד שיוירו לבטל מקצת.** לפי שנאמר בשאר מצות (ויקרא ד') ונעלם דבר מעיני הקהל, ונאמר בעבודה זרה (במדבר ט"ו) והיה אם מעיני העדה וגו', מה בשאר מצות ונעלם דבר ולא כל הגוף, אף בעבודה זרה דבר ולא כל הגוף:

משניות מבוארות – קהתי

ועשו מזידין, פטורין מפר העלם דבר של ציבור (עיי' שם). כך הוראת כהן משיח לעצמו אינו חייב עליה קרבן אלא אם כן הורה ועשה בשוגג.

יוס רא שו

באור משנה א

כתוב בתורה (ויקרא ד, ג): "אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם, והקריב על חטאתו אשר חטא פר בן בקר תמים לה' לחטאת", ופירשו חכמים, שפסוק זה מדבר בכהן גדול, המשוש בשמן המשחה, ששגג בהוראה והורה היתר לעצמו בעבירה שחייבים על זדונו כרת ועל שגגתה חטאת, ובכגון זה אם חטא ועשה מעשה כהוראתו, הריהו חייב להביא פר, הנקרא "פר המשיח" (להלן ג, ד), או "פר הבא על כל המצוות" (להלן ג, ד). וכן דרשו בבביתא בגמרא (הוריות ז, א): "לאשמת העם" – מלמד שהמשיח כציבור. מה ציבור אינו חייב (להביא פר, כמו ששינוי בפרק הקודם) אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה (היינו ששגגו בית דין בהוראה ונעלם מהם הדין, ושגגו רוב הציבור ועשו מעשה על פיהם), כך משיח אינו חייב (להביא פר) אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה" (שנעלם ממנו הדין ועשה מעשה בשוגג על פי הוראתו שטעה בה). ועוד דרשו (שם ח, א): מה ציבור אין חייבין עד שיוירו בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, אף משיח אינו חייב עד שיויר בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת. – שלוש המשניות הראשונות בפרקנו עוסקות בהלכות אלו של כהן משיח, על פי הכלל השני בסוף משנתנו: "שהוראת כהן משיח לעצמו כהוראת בית דין לציבור". ברם, יש הבדל בין ציבור למשיח, שבציבור אם הורו בית דין מודיעין ועשו הקהל שוגגין, אין חייבים בפר העלם דבר של ציבור, אלא כל יחיד ויחיד שעשה מביא כשבה או שעירה, כדי יחיד שחטא בשגגה (עיי' לעיל א, ד). אבל כהן משיח, אם הורה מזיד ועשה שוגג, פטור מכל קרבן, שכן דרשו (הוריות יא, א): "מעם הארץ" (ויקרא ד, כז) – פרט לכהן משיח שאינו מביא קרבן בשגגת מעשה בלבד.

הורה כהן משיח – כהן גדול המשוש בשמן המשחה, לעצמו – שהורה לעצמו היתר בדבר שחייבים על זדונו כרת ועל שגגתו קרבן חטאת; ומבואר בגמרא, שמדובר בכהן גדול שהוא מופלא וראוי להוראה, שוגג ועשה שוגג – שהיה שוגג בהוראתו, ועל סמך הוראתו זו עשה המעשה, על דרך בית דין שהתירו בשוגג ושגגו הקהל על פי הוראתם, מביא פר – לחטאת, כאמור בתורה (ויקרא ד, ג); בגמרא מבואר, שאפילו בשעת המעשה שכח הכהן המשיח מאיזה טעם הורה להתיר, אלא שאמר: הריני עושה על דעת הוראתי, דינו כשוגג וחייב כפר. שוגג ועשה מזיד – אבל אם שגג בהוראה, ואחר כך שכח הוראתו, ועשה את העבירה במזיד, שלא סמך על הוראתו; או מזיד ועשה שוגג – שהורה במזיד להתיר לעצמו דבר שידע שהוא אסור, אלא שעשה בשוגג, כגון שהתיר לעצמו חלב, ונתחלף לו חלב בשומן, שחשב על חלב שהוא שומן ואכלו, פטור – לגמרי מכל קרבן, שהוראת כהן משיח לעצמו, בהוראת בית דין לצבור – מה הוראת בית דין לציבור אין חייבים עליה פר העלם דבר של ציבור, אלא אם כן היה ההוראה והמעשה בשוגג, כמו ששינוי (לעיל א, ד): "הורו בית דין שוגגים ועשו כל הקהל שוגגים, מביאין פר", אבל הורו מודיעין ועשו שוגגים, או שהורו שוגגים

באור משנה ב

משנתנו באה ללמד, שיש הבדל בין הוראת כהן משיח שהורה אותה לבדו ובין הוראתו עם הסנהדרין.

הורה – כהן משיח, בפני עצמו – שהתיר לעצמו דבר בטעות, ועשה בפני עצמו – ועשה שוגג על פי הוראתו, מתכפר לו בפני עצמו – הריהו חייב להביא פר בשביל עצמו לכפרת חטאו, כמו ששינוי במשנה הקודמת, אבל הורה – כהן משיח, עם הצבור – עם הסנהדרין, שגם הוא וגם הסנהדרין שגגו בהוראתם להתיר איסור מסויים, ועשה עם הצבור – על פי הוראה זו, מתכפר לו עם הצבור – בפר העלם דבר של ציבור, ואינו צריך להביא פר בפני עצמו, הואיל וסמך גם על הוראת בית דין; ובבביתא בגמרא (הוריות ז, א) למדים זה מן הכתוב בכהן משיח (ויקרא ז, ג): "והקריב על חטאתו אשר חטא" – חטא בפני עצמו, מביא בפני עצמו; אבל חטא עם הציבור מתכפר לו עם הציבור; שאין בית דין חייבים עד שיוירו לבטל מקצת ולקיים מקצת – כמבואר לעיל (פרק א משנה ג), וכן המשיח – וכך גם הכהן המשיח, הוראתו לעצמו כהוראת בית דין לציבור, שאינו חייב כפר עד שיויר לבטל מקצת ולקיים מקצת. יש מפרשים, שפיסקה זו "שאין בית דין חייבים" וכו' באה לתת טעם לאמור למעלה, משום מה מתכפר לכהן משיח עם הציבור, כשהורה עם הציבור, לפי שבדברים הרבה שווה משיח לבית דין, שאין בית דין חייבים קרבן עד שיויר לבטל מקצת ולקיים מקצת, וכן המשיח, וכו'; והואיל והשווה משיח לבית דין, הלכך כשהורה עם הציבור ועשה עם הציבור, מתכפר לו עם הציבור (ברטנורא). ויש מפרשים, שהוא ענין בפני עצמו, כמו: ואין בית דין חייבים... (תוספות הרא"ש; תוספות יום טוב). וב"מלאכת שלמה" מובא (בשם ר' יוסף אשכנזי), שפיסקה זו מוסבה על סיום המשנה הקודמת: "שהוראת כהן משיח לעצמו כהוראת בית דין לציבור", ובאה משנתנו לפרט: "שאין בית דין חייבים עד שיויר לבטל מקצת ולקיים מקצת. וכן המשיח; וכן גם בדברים אחרים, כפי שנלמד במשנה הבאה. ולא בעבודה זרה – אם הורו בית דין בטעות או הורה כהן משיח לעצמו בטעות להתיר באיסור עבודה זרה, אין חייבים קרבן, כמבואר להלן במשנה ו (בית דין – פר ושעיר. וכהן משיח – שעירה) עד שיוירו לבטל מקצת ולקיים מקצת – כגון שאמרו: השתחוואה לעבודה זרה שיש בה פישוט ידים ורגלים אסורה, אבל השתחוואה שאין באה

ג אין חיבין אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה, וכן המשיח. ולא בעבודה זרה אין חיבין, אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה. אין בית דין חיבין, עד שישירו בדבר שזדונו פרת ושגגתו חטאת, וכן המשיח. ולא בעבודה זרה, עד שישירו על דבר שזדונו פרת ושגגתו חטאת.

ד אין חיבין על עשה ועל לא תעשה שבמקדש, ואין מביאין אשם תלוי על עשה ועל לא תעשה שבמקדש.

פירוש ברטנורא

ג אין חיבין אלא על העלם דבר. בית דין שהורו לצבור על אחת מכל המצוות, אין חיבין להביא פר העלם דבר של צבור אלא על העלם דבר ששגגו בהוראה ונעלם מהן הדין: עם שגגת מעשה. ושגגו רוב הצבור ועשו מעשה על פיהם. דכתיב ישנו ונעלם דבר, שגגת מעשה ונעלם דבר: וכן המשיח. וכן כהן גדול המשוה בשמן המשחה אינו חייב קרבן עד שיעלם ממנו הדין ויעשה הוא עצמו מעשה בשוגג על פי הוראה שחשב, דכתיב (ויקרא ד) לאשמת העם, מלמד שהמשיח כעם: ובעבודה זרה אין חיבין. (ובעבודה זרה) שבות דין ששגגו בהוראה בעבודה זרה חיבין פר ושעיר: אין חיבין אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה. כשאר כל המצוות. דילפינן עבודה זרה משאר מצוות מגזירה שוה דמעניי מעניי, כדכתבין לעיל: אין חיבין אלא על דבר שזדונו פרת ועל שגגתו חטאת. שכל הכריתות שבתורה הן ל"ו, ועל כולן חיבין על שגגתן חטאת, חוץ מחמשה שבהן שאין חיבין על שגגתן חטאת, והן מילה וקרבן פסח, לפי שהן מצוות עשה, אע"פ שיש על זדונן כרת אין חיבין על שגגתן חטאת, דבחמאת כתיב (ויקרא ד) אחת מכל מצוות ה' אשר לא תעשינה. ומגוף, מפני שאין בו מעשה, והכתוב אומר בחטאת, לעושה בשגגה, יצא מנרף שאין בו מעשה. וטומאת מקדש וקדשיו אין חיבין על שגגתן אלא קרבן עולה ויורד האמור בויקרא. וכל הנך אין בית דין מביאין חטאת על שגגתן, ולא המשיח. נמצאו כל המצוות שבות דין וכהן המשיח מביאין עליהן קרבן, שלשים ואחת מצוות שחיבין על זדונן כרת ועל שגגתן חטאת קבועה:

ד אין חיבין על עשה ועל לא תעשה שבמקדש. בית דין שהורו וטעו בטומאת מקדש וקדשיו, אין מחיבין להביא קרבן צבור: על עשה שבמקדש. כגון שנטמא במקדש, שמצוה לו לצאת בקצרה, ואם שהה ויצא בארוכה חייב כרת. ובית דין שהורו לו לצאת בארוכה אין חיבין קרבן, לפי שאין על שגגה זו קרבן חטאת, כלומר יחיד שטעה ושגג בו ויצא בארוכה אינו חייב חטאת קבועה אלא קרבן עולה ויורד: ולא תעשה שבמקדש. שלא יכנס למקדש בטומאה:

משניות מבוארות – קהתי

בעבודה זרה – אין בית דין ולא כהן משיח חייבים קרבן כשטעו בהוראה, עד שישירו על דבר שזדונו פרת ושגגתו חטאת – כגון שהתירו בטעות להשתחוות לעבודה זרה, אבל אם התירו לחבק עבודה זרה, שאין בזה חיוב חטאת, הרי הם פטורים מקרבן; ובגמרא למדים זה מן המקרא (עין הוריות א, א).

באור משנה ד

משנה זו באה לפרט עבירות, שאין בית דין חייבים עליהן פר העלם דבר של ציבור, כשהתירו אותן בטעות (ובנוגע לכהן משיח עיין במפרשים, שכן דינו שווי במחלוקת של רבי עקיבא ורבי שמעון. כמו שמובא בגמרא). כן באה המשנה ללמד – דרך אגב – גם בענין אשם תלוי.

אין חיבין – אין בית דין חייבים פר העלם דבר של ציבור, על עשה ועל לא תעשה שבמקדש – אם הורו וטעו בענין מצוות עשה שבמקדש, או בענין מצוות לא תעשה שבמקדש; בענין מצוות עשה – שכתוב (במדבר ב, א) "וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש". ומכאן שאדם שנטמא בעזרה דינו לצאת משם בדרך הקצרה, ואם הורו בית דין בטעות שמותר לו לצאת בדרך ארוכה, אינם חייבים על שגגת הוראה זו פר העלם דבר של ציבור; בענין מצוות "לא תעשה" – שאסור לטמא להיכנס לבית המקדש, משום שנאמר (שם שם, ג) "ולא יטמאו את מחניהם" (עין גמרא מכות יז, ב), וכן נאמר ביולדת (ויקרא יב, ז): "ואל המקדש לא תבוא" (עין גמרא ודשיי שבועות יז, ב), והורו בית דין בטעות להתיר האיסור, אינם חייבים פר העלם דבר של ציבור; וטעם הדבר, שיחיד העובר בשוגג על מצוות אלו אינו חייב חטאת קבועה אלא קרבן עולה ויורד (עין משנה שבועות ב, ג). ואין מביאין אשם תלוי על עשה ועל לא תעשה שבמקדש – מי שעבר בשוגג על ספק עבירה, כגון שהיתה לפניו חתיכת חלב וחתיכת שומן, ואכל מאחת מהן, ואינו יודע מאיזו מהן אכל, הרי הוא חייב אשם תלוי; ובאה המשנה ללמד, שאין היחיד מביא אשם תלוי על עשה ועל לא תעשה שבמקדש, כמבואר לעיל, לפי שאין מביאים אשם תלוי על ספק חטא אלא אם כן חייבים על שגגתו ודאי חטאת קבועה, ואילו העובר בשוגג על "עשה" או על "לא תעשה" שבמקדש אינו חייב חטאת קבועה אלא קרבן עולה ויורד. אבל חיבין – בית דין פר העלם דבר של ציבור, על עשה ועל לא תעשה שבפגה – אם הורו וטעו בענין עשה או בענין לא תעשה שבפגה, כמבואר להלן במשנתנו, לפי שהעובר עליהן במזיד חייב כרת, ובשוגג חייב חטאת; ומביאין – היחידים,

פשוט ידיים ורגלים מותרת, כמו שבארנו לעיל (א, ג); ומבואר הטעם בגמרא, לפי שנאמר בשאר מצוות (ויקרא ד, ג): "ונעלם דבר מעיני הקהל", ונאמר בעבודה זרה (במדבר טו, כז): "והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה" – מה בשאר מצוות "ונעלם דבר", ולא כל הגוף (לעיל א, ג); אף בעבודה זרה – דבר ולא כל הגוף (הוריות ז, ב).

יום שני

באור משנה ג

משנתנו מוסיפה לפרט דברים, שבהם שווה כהן משיח לבית דין.

אין חיבין – בית דין שהורו לעבור על אחת המצוות, אינם חייבים בפר העלם דבר של ציבור, אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה – שנעלם הדבר מבית דין והורו בטעות שלא כהלכה, ועשו הקהל בשוגג על סמך הוראתם זו, שנאמר (ויקרא ד, א): "ואם כל עדת ישראל ישגו ונעלם דבר מעיני הקהל, ועשו אחת מכל מצוות ה' אשר לא תעשינה", וכן כהן גדול המשוה בשמן המשחה אינו חייב בפר אלא אם כן נעלם ממנו הדין והורה לעצמו היתר בטעות, ועשה מעשה בשוגג על פי הוראת עצמו, כמו ששינוי במשנה א בפרקנו. ולא בעבודה זרה אין חיבין – אם הורו בית דין או הורה לעצמו כהן משיח להתיר באיסור עבודה זרה אינם חייבים קרבן, כמו שבארנו במשנה הקודמת. אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה – שהיו הוראה ומעשה בשוגג, כמו בשאר כל המצוות, שלמדים עבודה זרה משאר המצוות בגזירה שווה של "מעניי, מעיני", כמו שהבאנו בבאור המשנה הקודמת. אין בית דין חיבין – בפר העלם דבר של ציבור, עד שישירו בדבר שזדונו פרת ושגגתו חטאת – שיחיד העושהו במזיד חייב כרת, והעושה בשוגג חייב חטאת. ובתחילת מסכת כריתות מונה המשנה שלושים ושש עבירות שחיבין על זדונן כרת, ועל כולן חייבים על שגגתן חטאת, מלבד חמש שבהן, שאין חייבים על שגגתן חטאת, והן: מילה וקרבן פסח, לפי שהן מצוות עשה, ואין חייבים חטאת אלא על "לא תעשה", שכתוב (ויקרא ד, כז): "בעשותה אחת ממצוות ה' אשר לא תעשינה"; ומגוף – מפני שאין בו מעשה, וטומאת מקדש וקדשיו (טמא שנכנס למקדש או אכל קודש), שאין חייבים על שגגתן אלא קרבן עולה ויורד; נמצאו כל המצוות שבות דין חייבים עליהן פר העלם דבר של ציבור הן שלושים ואחת: וכן המשיח – שגם הכהן המשיח אינו חייב בפר אלא אם כן הורה בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת. ולא

אָבֵל חֵיבִין עַל עֵשָׂה וְעַל לֹא תַעֲשֶׂה שְׁבִנְדָה, וּמִבִּיאִין אֶשֶׁם תְּלוּי עַל עֵשָׂה וְעַל לֹא תַעֲשֶׂה שְׁבִנְדָה. אִיזוּ הִיא מִצְוֹת עֲשֵׂה שְׁבִנְדָה? פֶּרֶשׁ מִן הַנֶּהְדָּה; וּמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה? לֹא תָבֵא אֶל הַנֶּהְדָּה.
ה' אִין חֵיבִין עַל שְׁמִיעַת הַקּוֹל, וְעַל בְּטוּי שְׁפָתַיִם, וְעַל טָמְאָת מִקְדָּשׁ וְקִדְשִׁי; וְהַנְּשִׂא פִּיּוּצָא בְּהֵם; דְּבָרֵי רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי. רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר: הַנְּשִׂא חֵיב בְּכָלן חוּץ מִשְׁמִיעַת הַקּוֹל; שְׁהַמְלִךְ לֹא דִן וְלֹא דִנִּין אוֹתוֹ, לֹא

פירוש ברטנורא

ואין מביאין אשם תלוי וכו'. שכל דבר שחייבין על שגגתו חטאת קבועה, מביאין על לא הודע שלו אשם תלוי. וטומאת מקדש הואיל ואין חייבין על שגגתו חטאת אין מביאין על לא הודע שלו אשם תלוי: **על עשה שבנדדה.** היה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי עתה בשעת תשמיש, מצוה עליו לפרוש, ולא יפרוש מיד שהציאה הנאה היא לו כביאתו, אלא נועץ צפרניו בקרקע וממתין עד שימות האבר ופורש בלא קוש. וזהו עשה שבנדדה. ואם שגגו בית דין בהוראה זו והורו שיפרוש מיד, חייבין פר העלם דבר, לפי שהיחיד חייב על שגגתו חטאת: **ה' אין חייבין על שמיעת הקול.** שהשביעו חברו אם יודע לו עדות ולא העיד לו, כדכתיב (ויקרא ה') ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה והוא עד וגו': **ועל ביטוי שפתים.** שבועה שלא אוכל ואכל, או שאוכל ולא אכל. וכן אכלתי ולא אכל, לא אכלתי ואכל: **ועל טומאת מקדש וקדשיו.** הנכנס למקדש בטומאה, או שאכל קודש. אם שגגו בהוראה באחת מכל אלו, אין חייבין קרבן לא בית דין ולא המשיח, לפי שאין היחידים חייבין על שגגתו חטאת קבועה: **והנשיא פיוצא בהם.** מלך ששגג באחד מכל אלו אינו מביא שעיר ופסור משום קרבן, דבכל הנך כתיב ואם לא תגיע ידו ואם לא תשיג ידו, מי שבאים לידי עניות, יצא מלך וכהן גדול שאינן באין לידי עניות: **ר' עקיבא אומר הנשיא חייב.** דבנשיא כתיב (שם ד') וכפר עליו הכהן מחטאתו, ובקרבן עולה ויורד האמור בשמיעת קול, ובבטוי שפתים, ובטומאת מקדש, כתיב (שם ה') וכפר עליו הכהן מחטאתו, ללמדך שנשיא חייב בהן. והאי דכתיב משיח פסור מקרבן האמור

משניות מבוארות – קהתי

שאין בהן חטאת קבועה אלא קרבן עולה ויורד. ברש"י מבואר. משמנתו חזרת על הלכה זו, אף על פי שנשנתה כבר במשנה הקודמת, כדי להשיענו מחלוקת רבי יוסי הגלילי ורבי עקיבא בדינו של הנשיא (המלך). שחטא באחת מעבירות אלו.

אין חייבין – אין בית דין חייבים פר העלם דבר של ציבור, **על שמיעת הקול** – כלומר על שבועת העדות, היינו עדים שידעו עדות ממון, שאחד חייב לחברו כסף, והשביעם התובע שיבואו ויעידו לו בבית דין, והורו בית דין בטעות, שאינם צריכים להעיד: **ועל בטוי שפתים** – אם הורו בענין שבועת ביטוי, כגון שנשבע אדם שלא יאכל ואכל, והורו בית דין בטעות, שמותר לאדם לעבור על שבועת הביטוי: **ועל טמאת מקדש וקדשיו** – שטעו בית דין והורו שמותר לטמא להיכנס למקדש או לאכול קודש; בכל אלו, אם עשו הציבור על פי הוראת בית דין, אין חייבים בפר העלם דבר של ציבור לפי שהיחיד העובר עליהן, אינו חייב חטאת קבועה אלא קרבן עולה ויורד; ולכן אף כששגגו העם על סמך הוראת בית דין בעבירות אלו, נידונים העושים כיהידים, וכל אחד חייב בקרבן עולה ויורד. **והנשיא פיוצא בהם** – שאם שגג באחת מאלו, פטור מן הקרבן; שכן בתורה כתוב (ויקרא ד, כב-ג): "אשר נשיא יחטא ועשה אחת מכל מצוות ה'... או הודע אליו חטאתו אשר חטא בה, והביא את קרבנו שעיר עזים", ולהלן (ג, ג) מבואר: "איזהו נשיא? זה המלך"; מכאן, שאם המלך חטא בשגגה, חייב הוא להביא שעיר לחטאת, – ואין שגגתו תלויה בהוראתו, כמו כהן משיח, אלא חייב הוא על שגגת המעשה בלבד (גמרא), – אבל אם עבר המלך בשגגה על אחת מעבירות הללו, שחייבים עליהן קרבן עולה ויורד, הרי הוא פטור מכל קרבן; **דברי רבי יוסי הגלילי** – לפי שבעבירות אלו כתוב (ויקרא ח, ז): "ואם לא תגיע ידו", וכן (שם שם, יא): "ואם לא תשיג ידו" – מי שבא לידי עניות ועשירות (שפנעמים עני ופנעמים עשיר, הוא שישנו בקרבן עולה ויורד). יצא מלך שאינו בא לידי עניות, אינו בדין קרבן עולה ויורד; והוא הדין לכהן גדול, שאינו בדין קרבן עולה ויורד, הואיל ואף הוא אינו בא לידי עניות, שכתוב (ויקרא כא, י'): "והכהן הגדול מאחיו", ודרשו: שהוא גדול מאחיו בנוי, בכוח, בחכמה ובעושר; אחרים אומרים: מניין שאם אין לו, גדלהו משל אחיו? תלמוד לומר: "והכהן הגדול מאחיו אשר יוצק על ראשו שמן המשחה" (שם) – גדלהו מאחיו (גמרא הוריות ט, א). **רבי עקיבא אומר: הנשיא חייב בכלן** – בקרבן עולה ויורד, ומבואר הטעם בפירושו של הרמב"ם למשנתו: לפי שנאמר בנשיא (ויקרא ד, כו): "וכפר עליו הכהן מחטאתו", וכן בקרבן עולה ויורד האמור בשמיעת קול ובביטוי שפתים ובטומאת מקדש וקדשיו כתוב (ויקרא ה, י'): "וכפר עליו הכהן מחטאתו",

אשם תלוי על עשה ועל לא תעשה שבנדדה – שאם ספק לאדם, אם עבר על מצוות עשה או על מצוות לא תעשה שבנדדה, חייב להביא אשם תלוי, שהרי על ודאה, כשאדם עובר עליה בשוגג, חייב חטאת קבועה; **אִיזוּ הִיא מִצְוֹת עֲשֵׂה שְׁבִנְדָה** – ששנינו לעיל, שבית דין חייבים עליה פר העלם דבר של ציבור, ויחיד מביא עליה אשם תלוי; **פֶּרֶשׁ מִן הַנֶּהְדָּה** – במסכת שבועות (פרק ב משנה ז) מבואר: "היה משמש עם הטהורה (עם אשתו הטהורה, שלא היתה נידה), ואמרה לו: נטמאתי (נעשיתי נידה), ופירש מיד (ממנה) – חייב (כרת) כשאר בועל נידה, אם הוא מזיד, וקרבן חטאת אם הוא שוגג), מפני שציאתו הנאה לו כביאתו" (אלא ימתין עד שימות האבר ואז יפרוש ממנה); וזהו מצוות עשה שבנדדה שכתוב (ויקרא טו, כד): "ותהי נדתה עליו", ודרשו: אפילו בשעת נידה תהא עליו; ואם טעו בית דין והורו, שמותר לו לפרוש מיד, חייבים הם בפר העלם דבר של ציבור; ומי שספק לו אם עשה עבירה זו חייב אשם תלוי. **ומצוות לא תעשה** – ואיזו היא מצוות לא תעשה שבנדדה? **לֹא תָבֵא אֶל הַנֶּהְדָּה** – שכתוב (ויקרא יח, טו): "ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב", ואם הורו בית דין וטעו בענין מצוות "לא תעשה" זו, חייבים פר העלם דבר של ציבור; ועל ספק עבירה זו חייבים היחידים להביא אשם תלוי. – משנתנו נוקטת דוגמה של "עשה" ו"לא תעשה" שבנדדה, לפי שיש בה דמיון ל"עשה" ו"לא תעשה" שבמקדש ששנינו ברישא, שכן מצוות עשה שבמקדש היא, שמי שנטמא במקדש, דינו לצאת בדרך קצרה, כמו שבארנו לעיל; ברם, הוא הדין לכל העבירות שזדונון כרת ושגגתן חטאת קבועה, שאם היתה בהן הוראה ומעשה בשוגג, חייבים עליהן פר העלם דבר של ציבור.

י ו ם ש ל י ש י

באור משנה ה

כבר למדנו במשנה הקודמת, שאין בית דין חייבים בפר העלם דבר של ציבור, אם הורו וטעו בדבר שיש בו קרבן עולה ויורד, שכן שנינו שם: "אין חייבין על עשה ועל לא תעשה שבמקדש". משנתנו מפרטת את כל העבירות, שהתורה מחייבת עליהן קרבן עולה ויורד, והן: א. שבועת העדות (ענין משנה שבועות ד, א-ג), ונקראת במשנתנו "שמיעת הקול" מלשון הכתוב (ויקרא ה, א): "ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה והוא עד או ראה או ידע", ב. שבועת הביטוי (ענין משנה שבועות ג, ז), כמו שכתוב (שם שם, ד): "או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להלע או להטיב לכל אשר יבטא האדם בשבועה"; ג. טומאת מקדש וקדשיו (ענין משנה שבועות ב, א), כמו שכתוב (שם שם, כ-ב): "או נפש אשר תגע בכל דבר טמא... ונעלם ממנו והוא טמא ואשם..." כלומר טמא שנעלמה ממנו טומאתו (ושכח שנטמא) ונכנס בטומאתו למקדש או אכל בשר קודש; – בכל שלוש העבירות הללו, אם הורו בית דין וטעו בהן, אין חייבים עליהן פר העלם דבר של ציבור, לפי

מַעֲרִיד וְלֹא מַעֲרִיךְ אוֹתוֹ.

וְכָל הַמְצוֹת שֶׁבַתוֹרָה, שְׁחִיבִין עַל זְדוּנָן פֶּרֶת וְעַל שְׁגָגָתָן חֲטָאת – הַיָּחִיד מִבֵּיא כְּשֶׁבָה וְשֹׁעֵרָה, וְהַנְּשִׂיא שְׁעִיר, וּמִשִּׁים וּבֵית דִּין מִבֵּיאִין פֶּרֶר, וּבִעֲבֹדָה זָרָה – הַיָּחִיד וְהַנְּשִׂיא וְהַמִּשִּׁים מִבֵּיאִין שְׁעִירָה, וּבֵית דִּין פֶּרֶר וְשֹׁעֵרָה, פֶּרֶר לְעוֹלָה וְשֹׁעֵרָה לְחֲטָאתָה.

ז אֲשֶׁם תָּלוּ – הַיָּחִיד וְהַנְּשִׂיא חִיבִין, וּמִשִּׁים וּבֵית דִּין פְּטוּרִים. אֲשֶׁם וְדָאִי – הַיָּחִיד וְהַנְּשִׂיא וְהַמִּשִּׁים חִיבִין,

פירוש ברטנורא

בשמינית קול ובטוי שפתים וטומאת מקדש, לדברי רבי עקיבא הוא משום דכתיב (שם ו) זה קרבן אהרן ובניו וגו' עשירית האיפה, זה, מיעוט הוא, לומר עשירית האיפה של מנחת חבתין בא חובה לכהן המשיח, ואין עשירית איפה אחר בא לו חובה, למעוט עשירית האיפה האמור בשמינית קול וכו' שאין הכהן המשיח מביא אותו. וכיון שמיעטו הכתוב מעשירית האיפה, נתמעט גמי משתי תורים ומכל קרבן האמור בענין. דכתיב בסוף אותה פרשה וכפר עליו הכהן על חטאתו אשר חטא מאחת מאלה, המתכפר באחת מאלה מתכפר בכלן, ושואין מתכפר באחת מאלה אין מתכפר בכלן. ואין הלכה כרבי עקיבא ולא כרבי יוסי, אלא כהן משיח ונשיא חייבין קרבן עולה ויורד על שמינית קול ועל בטוי שפתים ועל טומאת מקדש, כדמוכה לקמן במתניתין. והא דתנינן אין חייבין על שמינית הקול וכו' דמשמע לא בית דין ולא כהן משיח, היינו אינו חייב פר הבא על שאר מצות, אבל חייב קרבן עולה ויורד:

וּבִעֲבֹדָה זָרָה יָחִיד וְהַנְּשִׂיא וְהַמִּשִּׁים מִבֵּיאִין שְׁעִירָה. בפרשת שלח לך בקרבן עבודה זרה כתיב ואם נפש אחת חטאת בשגגה וגו' והקריבה עז, וכתוב בתורה תורה אחת יהיה לכם, השווה את כולן לקרבן זה:

ז אֲשֶׁם תָּלוּ. עבירות שחייבין על זדון כרת ועל שגגת חטאת קבועה, חייבין על לא הודע שלהן אשם תלוי, כגון כשני יתים אחד של חלב ואחד של שומן ואכל אחד מהן ואינו יודע איזה מהן אכל: והמשיח ובית דין פטורין. דכתיב בקרבן צבור (ויקרא ד) וגודעה החטאת והקריבו, אין חייבין קרבן אלא

משניות מבוארות – קהתי

כמו שבארנו הכל במשניות הקודמות. וּבִעֲבֹדָה זָרָה – אם שגגו בחטא של עבודה זרה, הַיָּחִיד וְהַנְּשִׂיא וְהַמִּשִּׁים מִבֵּיאִין שְׁעִירָה – דהיינו עז בת שנתה לחטאת, כמו שכתוב (במדבר טו, כז-כט): "ואם נפש אחת חטאת בשגגה והקריבה עז בת שנתה לחטאת... האזרח בבני ישראל ולגר הגר בתוכם, תודה אחת יהיה לכם לענושה בשגגה" – השווה הכתוב את כולם לקרבן זה, ואף הכהן המשיח ששגג בהוראת עבודה זרה ועשה כהוראתו מביא עז בת שנתה לחטאת. וּבֵית דִּין – שהורו בטעות להתיר איסור בעבודה זרה, ועשו הציבור על פיהן, הרי הם מביאים פֶּרֶר וְשֹׁעֵרָה, פֶּרֶר לְעוֹלָה וְשֹׁעֵרָה לְחֲטָאתָה – כמו שכתוב (שם טו, כד): "והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה ועשו כל העדה פר בן בקר אחד לעולה... ושעיר עזים אחד לחטאת", כמו שבארנו בפרק הראשון (ענין שם משנה ה).

י ו ס ר ב י ע י

באור משנה ז

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת על ההבדלים שבין יחיד לנשיא ולכהן משיח ולבית דין בענין קרבן חטאת הבא על השגגה, מוסיפה משנתנו ללמד על ההבדלים שביניהם לענין אשם תלוי ולענין אשם ודאי ולענין קרבן עולה ויורד.

אֲשֶׁם תָּלוּ – קרבן אשם שחייב אדם להביא, אם עבר על ספק חטא, בעבירות שחייבים על זדון כרת ועל שגגת חטאת קבועה, כמו שבארנו לעיל (משנה ז), הַיָּחִיד וְהַנְּשִׂיא חִיבִין – כלומר דינו של המלך כדיונו של ההדיוט, שאם בא לידו ספק איסור ואינו יודע אם עבר עליו, הרי הוא מביא אשם תלוי, וּמִשִּׁים וּבֵית דִּין פְּטוּרִים – שאם נסתפק לבית דין אם שגגו בהוראת איסור והציבור עשו על פיהם, פטורים מאשם תלוי, שנאמר באשם תלוי (ויקרא ה, ח): "וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג והוא לא ידע", ודרשו (גמרא הוריות ז, א): "מי שחטאתו ושגגתו שווין (שאינו חייב עד שיהא הכל בשגגת מעשה), יצאו בית דין שאין חייבים אלא בהעלם דבר עם שגגת המעשה". ויש שלמדו ממה שנאמר בשגגת בית דין (ויקרא ז, יד): "ונודעה החטאת", עד שיתוודע החטא ואחר כך יתחייבו קרבן. וכן כהן משיח, אם נסתפק לו בשגגת הוראה, פטור מאשם תלוי, שאף הוא אינו חייב קרבן אלא עם שגגת הוראה, ולכן דינו כבית דין. אֲשֶׁם וְדָאִי – חמישה אימות הם הבאים על עבירות ודאי: א. אשם גזלות – שחייב להביא מי שכפר בתביעת ממון של חברו ונשבע לשקר ואחר כך הודה (ויקרא ה, כא-כג); ב. אשם מעילות – שחייב להביא מי שמעל בקדשי ה', שנהנה מהם או שהוציאם מרשות הקדש (ויקרא ה, יח-טז); ג. אשם שפחה חרופה – שחייב להביא מי שבא על שפחה

ללמדך שנשיא חייב קרבן בעבירות אלו, חוץ מַשְׁמִיעַת הַקּוֹל – שאם השביעו אותו להעיד ולא העיד, הרי הוא פטור מקרבן, שְׁמַחְמֶלֶךְ לֹא דִין וְלֹא דִנִּין אוֹתוֹ, לֹא מַעֲרִיד וְלֹא מַעֲרִיךְ אוֹתוֹ – (משנה טוהדרין ב, ב) – כלומר שאין חובה עדות חלה עליו כלל. ברם, בכהן גדול מודה רבי עקיבא, שהוא פטור מקרבן עולה ויורד (בדרייתא בגמרא הוריות ט, א), והטעם מבואר בגמרא, לפי שכתוב (ויקרא ו, יג): "זה קרבן אהרן ובניו... עשירית האפה" – זו (עשירית האיפה של מנחת חבתין) באה חובה לו, ואין אחרת באה חובה לו (כלומר עשירית האיפה של עולה ויורד אינה באה חובה לו). וכיון שמיעטו הכתוב מעשירית האיפה, נתמעט מכל הקרבנות של עולה ויורד, שכתוב בסוף הפרשה (שם ה, יג): "וכפר עליו הכהן על חטאתו אשר חטא מאחת מאלה" – המתכפר באחת מאלה מתכפר בכלן, ושואין מתכפר באחת מאלה אין מתכפר בכלן. ואין הלכה כרבי עקיבא ולא כרבי יוסי הגלילי, אלא כהן משיח ונשיא חייבים קרבן עולה ויורד על שמינית הקול ועל ביטוי שפתים ועל טומאת מקדש וקדושי. כפי שנלמד בסוף פרקנו (רמב"ם; ברטנורא).

באור משנה ו

משנה זו מסכמת את סוגי הבהמות שמביאים מהן קרבן על עבירה שנעשתה בשגגה.

כָּל הַמְצוֹת שֶׁבַתוֹרָה, שְׁחִיבִין עַל זְדוּנָן פֶּרֶת וְעַל שְׁגָגָתָן חֲטָאת – כמו שבארנו לעיל (משנה ג), הַיָּחִיד מִבֵּיא כְּשֶׁבָה וְשֹׁעֵרָה – כשבה או שעירה, כמו שכתוב (ויקרא ז, כז-כח; לב): "ואם נפש אחת חטאת בשגגה מעם הארץ, בעשותה אחת ממצוות ה' אשר לא תעשינה ואשם... והביא קרבנו שעירת עזים תמימה נקבה על חטאתו אשר חטא... ואם כבש יביא קרבנו לחטאת, נקבה תמימה יביאנה"; וְהַנְּשִׂיא מִבֵּיא שְׁעִיר – כמו שכתוב (שם טו, כג-כד): "אשר נשיא יחטא ועשה אחת מכל מצוות ה' אֲלֵהוּ אוֹתוֹ אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָה ואשם... והביא את קרבנו שעיר עזים זכר תמים"; וּמִשִּׁים וּבֵית דִּין מִבֵּיאִין פֶּרֶר – הכהן הגדול ועשה אחת מכל מצוות ה' אשר לא תעשינה וכן בית דין ששגגו בהוראה ועשו הקהל על פי הוראתם, מביאים פר, שכן בכהן גדול כתוב (ויקרא ז, א): "אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם, והקריב על חטאתו אשר חטא פר בן בקר תמים לה' לחטאת", והוא הנקרא: "פר המשיח"; ובבית דין כתוב (שם טו, יד-יז): "ואם כל עדת ישראל ישגו ונעלם דבר מעיני הקהל ועשו אחת מכל מצוות ה' אשר לא תעשינה ואשמו. ונודעה החטאת אשר חטאו עליה והקריבו הקהל פר בן בקר לחטאת", והוא הנקרא: "פר העלם דבר של ציבור",

ובית דין פטורין. על שמיעת הקול ועל פטוי שפתים, ועל טמאת מקדש וקדשיו – בית דין פטורין, והיחיד והנשיא והמשיח חייבין; אלא שאין בהן גדול חייב על טמאת מקדש וקדשיו; דברי רבי שמעון. ומה הן מביאין? קרבן עולה ויורד. רבי אליעזר אומר: הנשיא מביא שעיר.

פ ר ק ש ל י ש י

א בהן משיח שחטא ואחר כך עבר ממשיחותו, וכן נשיא שחטא ואחר כך עבר מגדלתו – בהן משיח מביא פה, והנשיא מביא שעיר.

ב בהן משיח שעבר ממשיחותו ואחר כך חטא, וכן הנשיא שעבר מגדלתו ואחר כך חטא – בהן משיח מביא פה, והנשיא כהדיוט.

פירוש ברטנורא

על הודע. ומשיח כבית דין: אשם ודאי. חמשה אשמות הן שבאין על הודא, אשם מעלות, אשם גיולות, אשם נזיר, אשם מצורע, אשם שפחה חרופה: היחיד והנשיא והמשיח חייבין. שכל אלו מעשה יחיד הם, לא שנה הדיוט ולא שנה משיח ונשיא: ובית דין פטורין. שאין להוראת בית דין עסק בהם. ואין אשם בא על הוראת בית דין: אלא שאין בהן גדול חייב על טומאת מקדש וקדשיו דברי רבי שמעון. טעמא דרבי שמעון, דכתיב בטומאת מקדש (במדבר י"ט) ואיש אשר יטמא ולא יתחטא ונכרתה הנפש ההיא מתוך הקהל, מי שחטאו שוה לקהל, יצא כהן גדול שאין חטאו שוה לקהל. שהקהל כל מי שנכנס מהן למקדש שונג, או עבר עבירה בשונג, חייב על שגגת מעשה בלבד, וכהן משיח אינו חייב אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה, כדמוכח לעיל בפרקין. ואין הלכה כרבי שמעון, אלא כהן גדול מביא קרבן עולה ויורד אף על טומאת מקדש וקדשיו: רבי אליעזר אומר הנשיא מביא שעיר. על טומאת מקדש וקדשיו. לפי שחייבין על זדונו כרת. כדרך שהוא מביא שעיר על שאר מצות שחייבין על זדונו כרת. ואין הלכה כרבי אליעזר, דכיון דאין חייבין על שגגת מקדש וקדשיו חטאת קבוע, אין הנשיא מביא אלא כדרך שהיחיד מביא:

ג א בהן משיח שחטא ואחר כך עבר ממשיחותו. ולא הספיק להביא קרבנו עד שעבר מכהונתו: בהן משיח מביא פה. ואפילו עבר לאחר שהעבירוהו ממשיחותו, אמרין לקמן במתניתין דמביא פה. ולא נקט ליה אלא משום דאימתיך למתני דנשיא מביא שעיר כשחטא קודם שהעבירוהו, תני נמי בכהן משיח מביא פה: ונשיא מביא שעיר. דכתיב (ויקרא ד') על חטאתו אשר חטא, מלמד שמביא חטאת כמו שהיה חייב בשעה שחטא: ב בהן משיח שעבר ממשיחותו וכו'. אע"פ שאינו עובד, בקדושתו הוא עומד. שאין בין כהן העובד לכהן שעבר, אלא עבודה ופר יום הכפורים ועשריות האופה שמקריב בכל יום, כדלקמן. אבל נשיא כיון שהעבירוהו הרי הוא כהדיוט:

משניות מבוארות – קהתי

ידו, ומלך וכהן מביאים בהמה לחטאתם, כשבה או שעירה, כעשיר. רבי אליעזר אומר: הנשיא מביא שעיר – כלומר על טומאת מקדש וקדשיו מביא הנשיא שעיר (גמרא), לפי שחייבין על זדונו כרת, והרי הנשיא מביא שעיר על כל העבירות שחייבין על זדונו כרת. ברם, אין הלכה כרבי אליעזר. שהחליט ואין חייבים על טומאת מקדש וקדשיו חטאת קבועה, אין הנשיא מביא, אלא כדרך שכל אדם מביא, שכן בקרבן עולה ויורד הכל שווים.

באור משנה א

משנתנו באה ללמד דיני כהן משיח ונשיא שעברו מגדולתם לאחר שחטאו. בהן משיח שחטא – שהורה לעצמו היתר בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת ועשה על פי הוראתו, ואחר כך עבר ממשיחותו – שפסק מלהיות כהן משיח קודם שהקריב חטאתו, וכן נשיא שחטא – שעשה עבירה שחייב להביא עליה שעיר, ואחר כך עבר מגדלתו – שהעבירוהו מלהיות מלך קודם שהביא את השעיר, בהן משיח מביא פה, והנשיא מביא שעיר – שהולכים אחר שעת החטא. ואמנם כהן משיח מביא פה לעולם אפילו חטא לאחר שעבר ממשיחותו, כפי שנלמד במשנה הבאה, אלא משום דינו של נשיא, שדווקא כשחטא קודם שעבר מגדולתו מביא שעיר, נקטה המשנה אותו דין גם בכהן משיח.

יוס ח מ י ש י

באור משנה ב

משנתנו מוסיפה ללמד דיני כהן משיח ונשיא, אם חטאו לאחר שעברו מגדולתם. בהן משיח שעבר ממשיחותו ואחר כך חטא, וכן הנשיא שעבר מגדלתו ואחר כך חטא, בהן משיח מביא פה – שאף על פי שאינו עובד, עדיין בקדושתו הוא עומד, כפי שנלמד להלן (משנה ד), ולכן אם חטא מביא פה, ככהן משיח; והנשיא כהדיוט – מביא כשבה או שעירה כדין הדיוט שחטא בשגגה, שכתוב בנשיא (ויקרא ד, כב): "אשר נשיא יחטא" – כשהוא נשיא מביא שעיר, אבל כשהוא הדיוט אינו מביא שעיר (גמרא).

חרופה, דהיינו חציה שפחה וחציה בת חורין המאורסת לעבד עברי (ויקרא יט, כב-כג). ד. אשם נזיר – שנויר שנטמא בתוך ימי נזירותו ונטהר, חייב להביא (במדבר ו, ט-יב). ה. אשם מצורע – שמביא המצורע לאחר שנרפא מצרעתו ונטהר (ויקרא יד, יא-יב), כל אחד מאשמות אלו, היחיד והנשיא והמשיח חייבין – שכל חטא שחייבים עליו אשם ודאי, בין המלך ובין כהן משיח ובין שאר עם הארץ, כולם שווים בו, שנאמר באשם (ויקרא ד, כז): "ואם נפש אחת תחטא בשגגה", אחד יחיד ואחד נשיא ואחד משיח בכלל "נפש אחת" הם (גמרא הוריות א, א); ובית דין פטורין – שאם הורו היתר בגזילה או במעילה או בשפחה חרופה וכו', ועשו הציבור כהוראתם, פטורים הם מלהביא אשם, שאין בית דין חייבים קרבן אלא כשהורו בדבר שזדונו כרת, ואין באיסורי אשם כרת, ולכן אין להוראת בית דין שום ענין באשמות. על שמיעת הקול ועל פטוי שפתים, ועל טמאת מקדש וקדשיו – כמו שבארנו לעיל (משנה ה), בית דין פטורין – שאין בית דין חייבים פה העלם דבר של ציבור אלא בדברים שזדונם כרת ושגגתם חטאת קבועה, יצאו עבירות אלו שחייבים על שגגתם קרבן עולה ויורד, כמבואר לעיל (משניות ד-ה), והיחיד והנשיא והמשיח חייבין – שכולם בכלל "נפש אחת" הן; אלא שאין בהן גדול חייב על טמאת מקדש וקדשיו; דברי רבי שמעון – וטעמו, לפי שכתוב בטומאת מקדש (במדבר יט, כ): "ואיש אשר יטמא ולא יתחטא ונכרתה הנפש ההיא מתוך הקהל" – מי שחטאו שוה לקהל, יצא כהן משיח שאין חטאו שוה לקהל, שכן הקהל חייב על שגגת המעשה בלבד, וכהן משיח אינו חייב אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה. לפי הרמב"ם נחלקו כאן חכמים ורבי שמעון, שלדעת חכמים גם הנשיא וגם כהן משיח חייבים על שמיעת הקול ועל ביטוי שפתים ועל טומאת מקדש וקדשיו, ולדעת רבי שמעון אין כהן גדול חייב על טומאת מקדש וקדשיו; וכן אין הנשיא חייב על שמיעת הקול, כדברי רבי עקיבא (לעיל משנה ה). ופוסק הרמב"ם הלכה כחכמים. ומה הן מביאין – איזה קרבן מביאים היחיד, הנשיא והמשיח (לדעת תנא קמא) על שמיעת הקול ועל ביטוי שפתים ועל טומאת מקדש וקדשיו? קרבן עולה ויורד – שהדיוט מביא כפי השגת

ג חטאו עד שלא נתמנו, ואחר כך נתמנו – הרי אלו פה'דיוט. רבי שמעון אומר: אם נודע להם עד שלא נתמנו – חיבין, ומשנתמנו – פטורין. ואיזהו הנשיא? זה המלך, שנאמר (ויקרא ד, כב): "ועשה אחת מכל-מצות ה' אלהיו" – נשיא, שאין על גביו אלא ה' אלהיו.

ד ואיזהו המשיח? המושח בשמן המושח, לא המרבה בגדים. אין בין פה'ן המושח בשמן המושח למרבה בגדים, אלא פר הבא על כל המצות. ואין בין פה'ן משמש לכהן שעבר, אלא פר יום הכפורים ועשירות האיפה. זה וזה שוין בעבודת יום הכפורים, ומצוין על הבתולה, ואסורין על האלמנה, ואינן מטמאין בקרוביהן, ולא פורעין, ולא פורמין, ומחזירין את הרוצח.

פירוש ברטנורא

ג הרי אלו כהדיוט. שנאמר בנשיא (ויקרא ד) אשר נשיא יחטא, שחטא כשהוא נשיא. וכן בכהן המשיח נאמר (שם) אם הכהן המשיח יחטא, שחטא כשהוא משיח:

ד המרובה בגדים. לאחר שנגזרה צלוחית של שמן המשחה היה כהן גדול נכנס לכהונה גדולה בלבישת שמונה בגדים, כדכתיב (שם כ"א) ומלא את ידו ללבוש את הבגדים: אלא פר הבא על כל המצות. שאין מרובה בכגדים מביא פר על שגתו, דכהן המשיח כתיב: בעבודת יום הכפורים. שאין עבודת אותו היום כשרה אלא בכהן גדול בלבד, וכהן המשמש וכהן שעבר שוין בה: ולא פורעין ולא פורמין. כדכתיב בכהן גדול (שם) את ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרע: ומחזירין את הרוצח. אם מת אחד מהם, חוזר הרוצח מעיר מקלטו, כדכתיב (במדבר ל"ה) עד מות הכהן הגדול:

משניות מבוארות – קהתי

ב א ו ר מ ש נ ה ג

משנתנו באה ללמד דיני כהן משיח ונשיא שחטאו קודם שנתמנו.

חטאו עד שלא נתמנו – קודם שנעשה זה כהן משיח וזה מלך, ואחר כך נתמנו – קודם שהביאו קרבנותיהם, הרי אלו פה'דיוט – שהולכים אחר שעת החטא, כפי שבארונו במשנה א, והרי בשעה שחטאו הדיוטות היו. רבי שמעון אומר: אם נודע להם עד שלא נתמנו – אם קודם שנתמנו נודע להם שחטאו, חיבין – קרבן חטאת כהדיוט, ומשנתמנו – אבל אם נודע להם חטאם לאחר שנתמנו, פטורין – מכל קרבן, שלדעת רבי שמעון הולכים אחר חטא וידיעה גם יחד; והוא הדין שחולק רבי שמעון במשנה א בענין נשיא שחטא ואחר כך עבר מגדולתו, שאם נודע לו חטאו לאחר שעבר מגדולתו, אינו מביא שעיר, שצריך שיהיו חטא וידיעה בזמן חיוב הקרבן, דהיינו בזמן שהוא נשיא. ואיזהו הנשיא – ששונה קרבנו מקרבן הדיוט, והוא מביא שעיר? זה המלך, שנאמר: "אשר נשיא יחטא ועשה אחת מכל-מצות ה' אלהיו", נשיא, שאין על גביו אלא ה' אלהיו – והיינו מלך. בביריתא בגמרא מובא (חוריות יא, א): "נשיא" – יכול נשיא שבת כנחשון בן עמיניב? תלמוד לומר: "מכל מצות ה' אלהיו", ולהלן הוא אומר (בפרשת חמלך – זבירים יז, יט): "למען ילמד ליראה את ה' אלהיו", מה להלן שאין על גביו אלא ה' אלהיו, אף נשיא שאין על גביו אלא ה' אלהיו.

י ו ס ש ו י

ב א ו ר מ ש נ ה ד

בימי הבית הראשון היה הכהן הגדול נמשח בשעת מינויו בשמן המשחה, ולכן היה נקרא: "הכהן המשיח" או "המשיח" סתם, כפי שזכר פעמים רבות במסכתנו. מימי המלך יאשיהו ואילך ובזמן בית שני לא היה שמן המשחה, כי נגזר על ידי יאשיהו, ולכן היה הכהן הגדול מתחנך בלבישת שמונה בגדים, שכן כהן הדיוט משמש בארבעה בגדים, וכהן גדול – בשמונה בגדים, מכאן נקרא אז הכהן הגדול: "מרובה בגדים" (משנה יומא ה, ו; מכות ב, ו).

ואיזהו המשיח – שכתוב עליו (ויקרא ד, א): "אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם, והקריב על חטאתו... פר בן-בקר?" המשיח בשמן המשחה – כהן גדול שנמשח בשמן המשחה, והיינו כהנים גדולים שהיו בבית ראשון עד מות המלך יאשיהו, כמבואר לעיל, לא המרבה בגדים – דהיינו הכהנים הגדולים שהיו מימי יאשיהו ואילך ובזמן בית שני, כמו שבארנו לעיל, שאם כהן גדול המרובה בכגדים הורה לעצמו היתר בדבר שחייבים על זדונו כרת ועל שגתו חטאת, ועשה שוגג על פי הוראתו, אינו מביא פר לחטאת אלא כשבה או שעירה, כהדיוט שחטא בשגגה; ומכאן, אין בין פה'ן המושח

בשמן המושח למרבה בגדים, אלא פר הבא על כל המצות – שכהן גדול המושח בשמן המשחה חייב להביא פר על חטאתו, כשעבר על אחת "מכל מצות ה' אשר לא תעשינה" בשגת הוראה ומעשה, ואילו מרובה בגדים אינו מביא פר, כמבואר לעיל, שכן בדין הפר כתיב: "הכהן המשיח". ברם, בשאר מצוות הכהונה הגדולה זה וזה שווים. ואין בין פה'ן משמש לכהן שעבר – שכן אם אירע פסול בכהן גדול היו ממנים אחר תחתיו, וכשעבר פסולו של הראשון, חזר לעבודתו, ומאז נקרא הראשון "כהן משמש", והשני נקרא "כהן שעבר ממשיתו"; ובאה המשנה ללמדנו, שהואיל והשני נתמנה כהן גדול כל מצוות כהונה גדולה עליו, וכבר שנינו לעיל (משנה ב): "כהן משיח שעבר ממשיתו ואחר כך חטא (בשגת הוראה ומעשה) – מביא פר", ואין בין כהן משמש לכהן שעבר ממשיתו אלא פר יום הכפורים – שהכהן הגדול המשמש מקריבו, ולא הכהן שעבר, ועשירות האיפה – שכתוב בתורה (ויקרא ו, יט-ס): "זה קרבן אהרן ובניו אשר יקריבו לה' ביום המשח אותו ועשירית האפה סלת מנחה תמיד, מחציתה בבקר ומחציתה בערב... והכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אותה" – קרבן זה נקרא "מנחת חבתין", שהכהן הגדול מקריב כליל בכל יום; ואין מנחה זו נוהגת אלא בכהן גדול המשמש ולא בכהן גדול שעבר ממשיתו. זה וזה שוין – ברם שווים הם הכהן המשמש והכהן שעבר, בעבודת יום הכפורים – שאין עבודת אותו היום כשרה אלא בכהן גדול בלבד, ושניהם – הכהן המשמש והכהן שעבר – כשרים לה, שכל אחד מהם יכול להקריב קרבנות היום; ואף הכהן שעבר משמש בשמונה בגדים; ומצוין על הבתולה – שאף הכהן שעבר מצווה לישא בתולה, כמו שכתוב בכהן גדול (ויקרא כב, א): "והוא אשה בבתולה יקח"; ואסורין על האלמנה – כמו שכתוב (שם שם, יד): "אלמנה וגרושה... לא יקח" ואף הכהן שעבר מזהר על כך; ואינן מטמאין בקרוביהן – כמו שכתוב בכהן גדול (שם שם, יא): "ועל כל נפשות מת לא יבוא, לאביו ולאמו לא יטמא"; ברם, לכהן הדיוט מותר להיטמא לשבעה קרוביו: לאשתו, לאמו, לאביו, לבנו, לבתו, לאחיו, לאחותו (שם שם ב-ג); ולא פורעין, ולא פורמין – כמו שכתוב בכהן גדול (שם שם, י): "את ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרע"; ומחזירין את הרוצח – שכן אדם שהרג בשוגג וברח לעיר מקלט, כתוב בו (במדבר לה, כח): "וישבה עד מות הכהן הגדול", ואם מת אחד מהם – הכהן המשמש או הכהן שעבר ממשיתו – חוזר הרוצח מעיר מקלטו לעירו (ענין משנה מכות ב, ו).

ה כהן גדול פורם מלמטה, וְהַהֲדוּטִים – מְלַמְעֵלָה. כֹּהֵן גָּדוֹל מְקַרֵּב אוֹנֵן וְלֹא אוֹכֵל, וְהַהֲדוּטִים – לֹא מְקַרֵּב וְלֹא אוֹכֵל.

ו כָּל הַתְּדִיר מִחֲבֵרוֹ קוֹדֵם אֶת חֲבֵרוֹ, וְכָל הַמְקַדֵּשׁ מִחֲבֵרוֹ קוֹדֵם אֶת חֲבֵרוֹ. פֶּר הַמִּשְׁחִים וּפֶר הָעֵדָה עוֹמְדִים, פֶּר הַמִּשְׁחִים קוֹדֵם לְפֶר הָעֵדָה בְּכָל מַעֲשֵׂיו.

ז הָאִישׁ קוֹדֵם לְאִשָּׁה לְהַחֲיוֹת וּלְהַשִּׁיב אַבְדָּה, וְהָאִשָּׁה קוֹדֶמֶת לְאִישׁ לְכַסּוֹת וּלְהוֹצִיָּאָה מִבֵּית הַשָּׂבִי. בְּזִמָּן פִּירוּשׁ בִּרְטִנּוּרָא

ה כהן גדול פורם מלמטה. אם מת לו מת שחייב לקרוע עליו קורע מלמטה בכנף בגדו הסמוך להגליו. והאי דכתיב ובגדיו לא יפרס, שאינו פורם כשאר כל אדם: מלמעלה. כנגד החוה סמוך לכתף, כשאר העם: אוֹנֵן. מי שמת לו אחד משבעה קרובים שחייב להתאבל עליו, יום המיתה כולו בין נקבר המת בין לא נקבר הוא אוֹנֵן דאורייתא, ומיום המיתה ואילך כל זמן שלא נקבר המת הוא אוֹנֵן דרבנן, ויום הקבורה הוא אוֹנֵן דרבנן כל אותו היום אפילו לאחר קבורה, ומשנקבר המת ביום ראשון של מיתה כל הלילה שלאחריו הוא אוֹנֵן דרבנן: כֹּהֵן גָּדוֹל מְקַרֵּב אוֹנֵן וְלֹא אוֹכֵל. מן הקדשים. שכן מצונו באהרן ביום שמתו נדב ואביהוא אמר ואכלתי המצאת היום היטב בעיני ה', על האכילה היה מקפיד לא על ההקדשה. ודוקא אהרן שהוא כהן גדול, אבל בניו שהיו כהנים הדיוטים היו אסורים אותו היום בין להקריב בין לאכול:

ו הַתְּדִיר מִחֲבֵרוֹ הוּא קוֹדֵם. דאמר קרא (במדבר כ"ה) מלכד עולת הבוקר אשר לעולת התמיד. מכדי כתיב עולת הבוקר, אשר לעולת התמיד למה לי, אלא אמר רחמנא האי משום דתדיר, קדים ברישא: וְכָל הַמְקַדֵּשׁ מִחֲבֵרוֹ וְכו'. דכתיב ביה וקדשתו, ואמרין לפתוח ראשון ולכרך ראשון וליטול מנה יפה ראשון: פֶּר מִשְׁחֵי קוֹדֵם. הואיל ומשיח מכפר ועדה מתכפרת, כיון הוא שיקדים מכפר למתכפר. וכן הוא אומר (ויקרא מ"ז) וכפר בעדו ובעד ביתו, ואח"כ ובעד כל קהל ישראל:

ז הָאִישׁ קוֹדֵם לְאִשָּׁה. שהוא מקודש ממנה, שהאיש חייב בכל המצות והאשה אינה חייבת במצות עשה שהזמן גרמא: והאשה קודמת לאיש בכפיות.

משניות מבוארות – קהתי

שכהנים הדיוטות פוסלים את העבודה באינינות (גמרא זבחים טז; רש"י).

ב א ו ר מ ש נ ה

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, שאחד הכהן הגדול המשמש ואחד הכהן הגדול שעבר ממשירותו "לא פורעין ולא פורמין", באה משנתנו ללמד, שיש פרימה (קריעה על מות) שהיא נוהגת בכהן גדול, כפי שיבואר. כן באה המשנה להשמיענו – דרך אגב – מה בין כהן גדול לכהן הדיוט כשהם אוננים.

כֹּהֵן גָּדוֹל פּוֹרֵם מְלַמְטָה – אם מת לו אחד מקרוביו שחייב לקרוע עליו, קרוע בשפת בגדו מלמטה, סמוך להגליו; וזה שכתוב בכהן גדול (ויקרא כא, יז): "ובגדיו לא יפרס", אין פירושו שאינו פורם כל עיקר, אלא שאינו פורם כדרך שבני אדם פורמין, שכן הוא פורם מלמטה, וְהַהֲדוּטִים, מְלַמְעֵלָה – כהן הדיוט קורע על מתו בשפת בגדו למעלה שסביב לצוארו, סמוך לכתף, כשאר העם. כֹּהֵן גָּדוֹל מְקַרֵּב אוֹנֵן – האונן הוא מי שמת לו אחד מן הקרובים שחייב להתאבל עליהם, ומן התורה הוא אוֹנֵן ביום המיתה כולו, ואפילו לאחר קבורה, אבל בלילה שלאחר יום המיתה, וכן אם שהה המת כמה ימים ולא נקבר – כל אותם הימים עד שנקבר ויום הקבורה כולו, אינו אוֹנֵן מן התורה אלא מדברי סופרים; ומשנתנו באה ללמד, שכהן גדול מקריב קרבנות כשהוא אוֹנֵן, ואף באינינות של תורה כמבואר לעיל, לפי שנאמר בו (ויקרא כא, יב): "ומן המקדש לא יצא", ומוסב על האמור למעלה: "לאביו ולאמו לא יטמא", כלומר שאפילו ביום שמת בו אביו ואמו לא יצא מן המקדש, אלא עומד ומקריב (גמרא זבחים טז, א).

וְלֹא אוֹכֵל – בקדשים כשהוא אוֹנֵן, שכן מצונו באהרן, הכהן הגדול, שאמר למשה ביום שמתו בניו, נדב ואביהוא (ויקרא י, יט): "ואכלתי חטאת היום היטב בעיני ה'", כלומר שאונן אסור באכילת קדשים, ואפילו הוא כהן גדול שהותרה לו הקרבתם. ויש שמלמדים מאותו פסוק עצמו, שכהן גדול אוֹנֵן מותר להקריב קדשים, שכן על האכילה היה מקפיד ולא על ההקדשה (פירוש המשניות להרמב"ם). וְהַהֲדוּטִים – אבל כהן הדיוט כשהוא אוֹנֵן, לֹא מְקַרֵּב וְלֹא אוֹכֵל – ואם הקריב כשהוא באינינות של תורה עבודתו פסולה, שבכהן גדול כתיב (ויקרא כא, יב): "ומן המקדש לא יצא ולא יחלל", כלומר שכהן גדול מקריב אוֹנֵן ואין הקרבן מתחלל בכך, כמו שלמדנו לעיל, ומכאן אנו למדים שכהן הדיוט שלא יצא ועבר, חילל את העבודה (גמרא זבחים טז, א). ויש שמלמדים זה מתשובתו של אהרן למשה ביום שמתו נדב ואביהוא (ויקרא י, יט): "הן היום הקריבו את חטאתם ואת עולתם", שמשאמר: "מדוע לא אכלתם את החטאת", כלומר ששאל: שמה בניך הקריבוהו באינינות ונפסלה? ועל כך השיבו אהרן: "הן היום הקריבו" וכו', כלומר: וכי הם הקריבו? והלא כהנים הדיוטות הם ופסולים לעבודה! אני הקרבתי, שאני כהן גדול ומקריב אוֹנֵן; ומכאן

ש ב ת ק ו ד ש

ב א ו ר מ ש נ ה

משנתנו באה ללמד, שאם עמדו להיקרב פר המשיח ופר העלם דבר של ציבור, פר המשיח קרב קודם. אגב ענין זה פותחת משנתנו בשני כללים לקביעת דין קדימה בדברים ובאנשים.

כָּל הַתְּדִיר מִחֲבֵרוֹ קוֹדֵם אֶת חֲבֵרוֹ – דבר הנוהג לעתים קרובות מקרימים אותו לפני דבר שאינו תדיר כמוהו; בגמרא (חוריות יב, א) למדים זה מן הכתוב (במדבר כח, כג): "מלכד עולת הבוקר אשר לעולת התמיד תעשו את אלה", שכן מה תלמוד לומר "אשר לעולת התמיד"? אלא בא הכתוב ללמד שקדימה עולת הבוקר לשאר קרבנות היום, מפני שהיא עולת התמיד, כלומר משום שהיא תדירה, שמקריבים אותה בכל יום, ומכאן – שכל התדיר קודם. וכן שנו (משנה זבחים י, א): "כל התדיר מחברו קודם את חברו: התמידים קודמין למוספין (קרבן התמיד קרב לפני קרבן מוסף שבת), מוספי שבת קודמין למוספי ראש חודש. מוספי ראש חודש קודמין למוספי ראש השנה (שם) חל ראש השנה בשבת מקריבים תחילה קרבן תמיד, אחריו – קרבן מוסף של שבת, אחריו – מוסף של ראש חודש, ואחריו – מוסף של ראש השנה). וְכָל הַמְקַדֵּשׁ מִחֲבֵרוֹ קוֹדֵם אֶת חֲבֵרוֹ – שכן מצונו בכהן גדול שכתוב בו (ויקרא כא, ח): "ויקדשתו כי את לחם אֱלֹהִים הוּא מְקַרֵּב, קדוש יהיה לו" – לכל דבר שבקדושה: לפתוח ראשון (בקריתא התורה). ולכרך ראשון (בברכת הוימוון). וליטול מנה יפה ראשון. פֶּר הַמִּשְׁחִים – פר שהובא על ידי הכהן המשיח על חטאתו בשגגת הוראה ומעשה, וּפֶר הָעֵדָה – שהובא על העלם דבר של ציבור, עוֹמְדִים – שניהם להקריבה, פֶּר הַמִּשְׁחִים קוֹדֵם לְפֶר הָעֵדָה בְּכָל מַעֲשֵׂיו – ומבואר הטעם בבביתא בגמרא (חוריות יג, א): "הואיל ומשיח מכפר ועדה מתכפרת, דין הוא שיקדים המכפר למתכפר"; וכן הוא אומר (ויקרא טז, יז): "וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל" (קודם "בעדו", ואחר כך "בעד ביתו", ואחר כך "בעד כל קהל ישראל"); ומכאן שקרבנו של הכהן המשיח מקודש יותר מקרבן העדה, הלכך פר המשיח קודם לפר העדה.

ב א ו ר מ ש נ ה

אגב המשנה הקודמת באה משנתנו ללמד בענין איש ואשה, שיש דברים שבהם האיש קודם לאשה, ויש דברים שבהם האשה קודמת לאיש.

הָאִישׁ קוֹדֵם לְאִשָּׁה לְהַחֲיוֹת – אם יש להציל ממוות איש ואשה, מצילים קודם את האיש, וּלְהַשִּׁיב אַבְדָּה – שיש להקדים השבת

שְׁשִׁינְהֶם עוֹמְדִים לְקַלְקֵלָה – הָאִישׁ קוֹדֵם לָאִשָּׁה.

פירוש ברטנורא

שבושתה מרובה מבושתו של איש: לקלקלה. לביאה. ולמשכב זכור: האיש קודם. שזו דרכה בכך וזה אין דרכו בכך:

משניות מבוארות – קהתי

שאם איש ואשה שבוים בידי הגויים, יש לפדות את האשה תחילה, מפני חשש זנות. אבל בַּזְמַן שְׁשִׁינְהֶם עוֹמְדִים לְקַלְקֵלָה – למעשה זימה על ידי הגויים, האשה לזנות והאיש למשכב זכור, הָאִישׁ קוֹדֵם לָאִשָּׁה – יש להוציא מבית השבי קודם את האיש, לפי שהאיש אין דרכו בכך ובושתו מרובה יותר.

אבדת האיש לאבדת האשה; הרמב"ם, בפירושו למשנתנו, מבאר הטעם, לפי שהאיש מקודש יותר מהאשה, שהאיש חייב בכל המצוות, והאשה אינה חייבת במצוות עשה שהזמן גרמן. וְהָאִשָּׁה קוֹדֶמֶת לָאִישׁ לְכִסּוֹת – שאם איש ואשה זקוקים לכסות (למלבוש), דואגים קודם לאשה, שבושתה של אשה מרובה משל איש; והוא הדין למזונות, שטעם אחד הוא (יְחוּסָפוֹת יוֹם טוֹב); וְלְהוֹצִיָאָה מִבֵּית הַשָּׁבִי –

אגרות קודש

ב"ה, י"ג תשרי, הלולא דכ"ק אדמו"ר מהר"ש נ"ע,

ה'תשי"א

הרה"ח הו"ח אי"א נו"מ וכו' מהור"י שי

שלום וברכה!

מוסגר בזה הקונטרס לחג הסוכות הבע"ל, הכולל מאמר ושיחה מכתב ולקוט מנהגים, והוא לזכות בו את הרבים כל אחד מסביבתו באופן המתאים.

כי ביתר שאת על כל שאר ימות השנה, דורשין מאת כל אחד ואחת מאתנו אהבת רעהו והתכללות כולנו כאחד - במועדי חדר הכללי הוא חדש תשרי:

בראש השנה, יום הכתרת המלך מלכו של עולם, שתמליכוני עליכם להיות בישראל מלך שזהו דוקא בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל:

ביום הכפורים שצריך מקודם לפייס את חברו, ודומים למלאכים שאין ביניהם לא קנאה ולא תחרות:

בחג הסוכות שרמזו רז"ל במתק לשונם: ראויים כל ישראל לישב בסוכה אחת

ובשמיני עצרת אשר אמר הקב"ה הביאו פר אחד איל אחד כי קשה עלי פרידתכם.

ומודגש עוד ביותר בחה"ס במצות ולקחתם לכם הד' מינים, אשר מבואר ענינם בכ"מ - ומהם בתורת בעל ההלולא (וככה - תרל"ז, פרק פ"ז ואילך) - שלמה ד' מינים אלו דוקא, כי כל אחד מהם רומז על האחדות. ונוסף ע"ז הנה צריך לחברם כולם כאחד (ראה ב"י וט"ז סתנ"א בשם הריקאנטי), אף שהאתרוג הוא בדוגמת בעלי תורה ומצות שבישראל, הלולב והדס מי שיש בהם תורה או מצות, והערבה - אלו שאין בהם לא תורה ולא מצות, ואז דוקא, אומר הקב"ה, אעלה סימן: אתרוג, ערבה, לולב, הדס - (זח"ג רס"ג, א. תיקונים תי" י"ג ועוד) בתמר - זו כנס"י, זאת קומתך דמתה לתמר.

ועי"ד הצחות יש לומר במרז"ל הנ"ל דכל ישראל ראויים לישב בסוכה אחת, ומכאן דסוכה שאולה כשרה דלא מטי שוה פרוטה לכל חד אלא ע"י שאלה (רש"י סוכה כז, ב),

כי סוכה האחת - מקיף העצמי דעצמות א"ס, כמבואר בסוף מאמר כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ שבקונטרס - גם בה צ"ל תנאי התורה תעשה לך - משלך ע"י עבודתו דוקא בקיום התומצ"ע ועבודת הברורים, וצ"ל לו בה עכ"פ שוה פרוטה, כי בפרוטה מקניא נפשו (קדושין ג, ב) ונח"י לפניו בחיות פנימי (עיין בסוף המאמר). ופירשו והודיעו רז"ל דלא מטי שוה פרוטה לכל חד - יחי' מי שיהי' - אלא ע"י שאלה משאר בני"י, כי כל אחד מתוקן מחברו, וכולם צריכים זה לזה.

המשך בעמוד הבא

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

אלא מאי — בעית למימר דרבי יהודה דאמר בלא השמיע לאזנו יצא אפילו לכתחילה, כי היכי דתיקום הא דרבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי אליביה, והאי דקא מיפלגי בדיעבד — להודיעך כחו דרבי יוסי. **אלא הא דתניא כו' מני. לעולם רבי יהודה** — ואפילו לכתחילה מבשיר. ומתניתין רבי יוסי היא, ואפילו דיעבד לא. **והאי** — דתורם לכתחילה רבי יהודה. **והאי** — דברכת המזון. **דרביה** — משמו של רבי אלעזר בן עזריה אמרה, שצריך להשמיע. והאי לישנא משמע לכתחילה, אבל דיעבד יצא. **והשתא דאתית להכי** — לאשמועין הא פלוגתא דרבי יהודה ורבי מאיר. **אפילו תימא רבי יהודה** — דאמר בקריאת שמע יצא, דיעבד — אין, לכתחילה — לא. ומתניתין נמי לכתחילה הוא דפסלה לחרש, ורבי יהודה היא. ודקשיא לך הא דיהודה בריה דרבי שמעון בן פזי מני, לא רבי יהודה ולא רבי יוסי — רבי מאיר היא, דמכשר לכתחילה. **מן המתיר** — רבי יהודה שקרית לפניו הוא המתיר את הקטן, ואין לך להביא ראיה ממנו, שהרי רבים חולקין עליו.

אין מביאין לך הא דיהודה בריה דרבי שמעון בן פזי מני, לא רבי יהודה ולא רבי יוסי — רבי מאיר היא, דמכשר לכתחילה. **מן המתיר** — רבי יהודה שקרית לפניו הוא המתיר את הקטן, ואין לך להביא ראיה ממנו, שהרי רבים חולקין עליו. **אין מביאין** לך הא דיהודה בריה דרבי שמעון בן פזי מני, לא רבי יהודה ולא רבי יוסי — רבי מאיר היא, דמכשר לכתחילה. **מן המתיר** — רבי יהודה שקרית לפניו הוא המתיר את הקטן, ואין לך להביא ראיה ממנו, שהרי רבים חולקין עליו.

דף יט ע"ב: הגמרא מנסה להקשות על הדחיה: **ואלא מאי** תסבור שבריייתא זו נשנית כרבי יהודה, ורבי יהודה מתיר **אפילו לכתחילה**, אם כן **אלא הא דתניא** בבריייתא אחרת, **לא יברך אדם ברכת המזון בלבד**, כלומר שאומר ואינו משמיע לאזנו, **ואם בירך באופן זה יצא. מני**, הרי אינו **לא כרבי יהודה ולא כרבי יוסי**, שכן **אי כרבי יהודה** הרי רבי יהודה מתיר **אפילו לכתחילה**, ואילו בבריייתא אסרו לכתחילה, **ואי כרבי יוסי** הרי לשיטתו **אפילו דיעבד נמי לא יצא**, ואילו בבריייתא שנינו שיצא. הגמרא מתרצת את הדחיה: **לעולם** הבריייתא שחרש תורם לכתחילה **כרבי יהודה** היא, וסבר שהקורא את שמע בלא להשמיע לאזניו הרי זה מותר **אפילו לכתחילה**, ואם כן משנתינו שפסלה בחרש בהכרח אין להעמידה כרבי יהודה ויש להעמידה כרבי יוסי שסבר שאף בדיעבד לא יצא, **ולא קשיא** מן הבריייתא לענין ברכת המזון שיש לחלק בין לכתחילה לדיעבד, **דחא** - הבריייתא הראשונה שהתירה אף לכתחילה **דידיה** - היא דעת רבי יהודה עצמו, **והא** - הבריייתא השניה שחילקה בין לכתחילה לדיעבד **דרביה** - רבי יהודה אמרה בשם רבו רבי אלעזר בן עזריה, שהוא אכן סבר שיש לחלק בין לכתחילה לדיעבד, **דתניא** בבריייתא, **רבי יהודה אומר משום רבי אלעזר בן עזריה, הקורא את שמע, צריך שישמיע קריאתו לאזנו, שנאמר** (דברים 10) **'שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד'**, ודורשים מתיבת 'שמע', **השמע לאזניך מה שאתה מוציא מפיה**, ומלשון 'צריך' משמע שהוא רק דין לכתחילה. **רבי מאיר אומר**, אף לכתחילה אין צריך להשמיע אמירתו לאזנו, שנאמר (שם 11) **'אשר אנכי מצוך היום על לבבך'**, ומאחר שתלה המצוות בלב, למדים **שאחר פונת הלב הן הן הדברים**, ואין צורך שישמיע לאזנו.

תירוץ נוסף בביאור הבריייתא: **השתא דאתית להכי** שיש מחלוקת בין רבי יהודה בשם רבי אלעזר בן עזריה לרבי מאיר בענין זה, יש לתרץ את הקושיא מן הבריייתא של ברכת המזון, **שאפילו תימא שרבי יהודה בריה דרבי אלעזר בן עזריה סבירא ליה**, שלכתחילה צריך להשמיע לאזנו, **והא דתני יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי** שאף לכתחילה אין צריך להשמיע לאזנו, **רבי מאיר היא** שלדבריו הכל תלוי בכוונת הלב כמבואר.

שנינו במשנה: **רבי יהודה מכשיר בקטן.**

הבריייתא מביאה מעשה בענין זה: **(דתניא) [תניא]**, **אמר רבי יהודה**, יש ראייה לדברי ממעשה שהיה, **קטן הייתי**, וקרייתיה למגילה **למעלה מרבי טרפון וזקנים** - בפני רבי טרפון וזקנים **בלוד**, ומכך ששתקו יש ראייה לדברי שקריאה זו כשרה. **אמרו לו, אין מביאין ראיה מן הקטן**, שאדם אינו נאמן להעיד על מה שראה בקטנותו.

בריייתא נוספת כעין זה: **תניא, אמר רבי**, **קטן הייתי** וקרייתיה למגילה **למעלה מרבי יהודה. אמרו לו, אין מביאין ראיה להלכה מן המתיר**, שהרי רבי יהודה הוא המתיר לשמוע קריאה מקטן, ואין להביא ראיה ממנו כיון שרבים חולקים עליו. שואלת הגמרא: **ולמירו ליה שאין מביאין ראיה מן הקטן** כדברי חכמים לרבי יהודה בבריייתא הקודמת. משיבה הגמרא: **חדא ועוד קאמרו ליה**, כלומר, הוסיפו טעם אחר על הטעם הראשון, והיינו, **חדא**, **דקטן הייתי** ואין מביאים ראיה מראייתך, **ועוד**, **שאפילו אם גדול היית** באותה שעה והיית יכול להביא ראיה מראייתך, מכל מקום אין לך להביא ראיה ממעשה זה, שכן **אין מביאין ראיה מן המתיר**.

המשך מעמוד הקודם

בברכת חג שמח והצלחה לזכות את הרבים שיעשו כולם אגודה אחת לעשות רצון אבינו שבשמים בלבב שלם,

45 **אָמַר, אָמַר קָרָא** – נאמר בפסוק (במדבר ג' לח) לאחר מנין הלויים וסדר
46 חנייתם ומשאם, 'וְהַחֲנִיּוֹת לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן קָרָא לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד מוֹרָחָה
47 מִשָּׁה וְאַהֲרֹן וּבָנָיו שְׁמֵרִים מִשְׁמֶרֶת הַמִּקְדָּשׁ לְמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,
48 הָרִי מְבוֹאָר שְׁאֵרָן וּבָנָיו הָיוּ שׁוֹמְרִים בְּמִשְׁכָּן, וּמִכָּאן יֵשׁ לַלְמוּד
49 שְׁגֵם בַּמִּקְדָּשׁ הַשְּׁמִירָה נְעֻשִׁית עַל יְדֵי שְׁלֹשָׁה כְּהֻנִּים.
50 מִקְשָׁה הַגִּמְרָא עַל תִּירוּצוֹ שֶׁל אַבִּי: אָמַר – אִמְרוּ בְּנֵי הַיְשִׁיבָה, אֵין
51 – אִכְּן כֵּן, שִׁימּוּר בְּעֶלְמָא – אַת עֵיקַר הַעֲנִין שֶׁל שְׁמִירַת הַמִּקְדָּשׁ,
52 אֲשֶׁרֶן דְּבָעֵי (כְּהֻנִּים וְלוֹיִם שִׁימּוּר) – מִצְאָנוּ בַּפְּסוּק, שְׁצִרִיכִים
53 לְשִׁמּוּר. מִיָּהוּ – אֲבָל עֵיקַר הַשְּׁאֵלָה הִיא, שֶׁבְּמִתְנִיתֵין קָתַנִּי –
54 שֶׁבְּמִשְׁנֵנוּ כְּתוּב שֶׁשְּׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת הַכְּהֻנִּים שׁוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ
55 (וְהַלּוֹיִם בְּעֶשְׂרִים וְאַחַד מְקוֹם), וְעַל זֶה שָׁאֵל מִנִּין שְׁצִרִיכִים
56 שְׁכֻהִים לְבָדִם יִשְׁמְרוּ בְּשִׁלְשָׁה מְקוֹמוֹת, וְאֵילּוּ בְּקָרָא – בַּפְּסוּק,
57 בְּהֻנִּים וְלוֹיִם בְּהָרִי הָרְדִי כְּתִיב – כְּתוּבִים הֵם בִּיחָד, שְׁהָרִי מִשָּׁה לֹא
58 הוּא וְאַהֲרֹן וּבָנָיו כְּהֻנִּים, וּמִשְׁמַע שְׁהֵיוּ כּוֹלֵם שׁוֹמְרִים יַחַד.
59 מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: אָמַר – אִמְרוּ בְּנֵי הַיְשִׁיבָה, הָכִי קָאָמַר – כִּךְ הִיא
60 כּוּנֶת הַפְּסוּק לּוֹמַר, 'וְהַחֲנִיּוֹת לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן קָרָא לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד
61 מוֹרָחָה מִשָּׁה', וְכוּלָּמוּר, שֶׁמִּשָּׁה הִיא שׁוֹמֵר לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן בְּצַד מִזְרַח
62 וְהוּא חֲלָקוֹ הָרֵאשׁוֹן שֶׁל הַפְּסוּק, וְהָרִי – וְלֵאחֲרָי מִכֵּן הַמִּשְׁכָּן הַפְּסוּק
63 הוּא, 'אַהֲרֹן וּבָנָיו שְׁמֵרִים מִשְׁמֶרֶת הַמִּקְדָּשׁ', וְנִמְצָא שֶׁעַל הַכְּהֻנִּים
64 נִאֲמַר בְּנִפְרָד שְׁהֵיוּ שׁוֹמְרִים, וְיֵשׁ לַלְמוּד מִזֶּה שֶׁהַכְּהֻנִּים שׁוֹמְרִים
65 בְּשִׁלְשָׁה מְקוֹמוֹת, לִפִּי שְׁאֵהֲרֹן בְּחֵד מְקוֹם – שֶׁמֶר בְּמִקְוֶה אֶחָד, וְשֵׁנִי
66 בְּנֵי בְּשֵׁנִי מְקוֹמוֹת נֹסְפִים.
67 מִבְּאֵר הַגִּמְרָא שֶׁבְּהִכְרַח יֵשׁ לְדַרְשׁ אֶת הַפְּסוּק בְּאֹפֶן זֶה. מִבְּרַת
68 הַגִּמְרָא: מִמָּא – מִנִּין לְמַדִּים אֲנִי לִפְרֹשׁ אֶת הַפְּסוּק בְּאֹפֶן זֶה.
69 מִשִּׁיבָה הַגִּמְרָא: מִכָּךְ שֶׁבַּפְּסוּק נִאֲמַר שֶׁנִּי דְּבָרִים, דְּכִתְיָב –
70 בְּתוֹחֵלַת הַפְּסוּק נִאֲמַר 'וְהַחֲנִיּוֹת', וְכִתְיָב – וְכִסּוּפֹה שֶׁל הַפְּסוּק נִאֲמַר
71 'שְׁמֵרִים', מִזֶּה יֵשׁ לַלְמוּד שֶׁחֲנִיִּים לְחֹדֶר – שֶׁהִנְאֲמַר 'חֻנִּים', נִאֲמַר כֵּן
72 עַל מִשָּׁה שֶׁהִיא שׁוֹמֵר בְּלַחֲדוֹ. וְשְׁמֵרִים לְחֹדֶר – וְהִנְאֲמַר 'שׁוֹמְרִים',
73 נִאֲמַר כֵּן רַק עַל אֲהֲרֹן וּבָנָיו הַכְּהֻנִּים שְׁהֵיוּ שׁוֹמְרִים בְּנִפְרָד. וְנִמְצָא
74 מְקוֹר לִכָּךְ שֶׁבְּשִׁלְשָׁה מְקוֹמוֹת שׁוֹמְרִים הַכְּהֻנִּים לְבָדִם.
75 מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: [וְ]אֵימָא – וְעֵדִיין נִאֲמַר, שֶׁאֲמַנֵם יֵשׁ לַלְמוּד מֵאַהֲרֹן
76 וּבָנָיו שְׁצִרִיכִים שְׁלֹשָׁה כְּהֻנִּים לְשִׁמּוּר, אֲבָל שְׁמָא בּוֹלְלוּ – כֵּל
77 שְׁלֹשֶׁת הַכְּהֻנִּים שׁוֹמְרִים בְּחֵד מְקוֹם לְחֻדְיָה – בְּמִקְוֶה אֶחָד בְּלִבְדוֹ.
78 וּמִנִּין שְׁצִרִיכִים הֵם לְשִׁמּוּר בְּשִׁלְשָׁה מְקוֹמוֹת. מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: לֹא
79 כִּלְקָא דְּעֵתָא – לֹא יַעֲלֶה עַל דַּעְתָּךְ לֹאמֹר כֵּן, לִפִּי שִׁישׁ לַלְמוּד אֶת
80 שְׁמִירַת אֲהֲרֹן וּבָנָיו מִמִּשָּׁה, וְכֵּה מִשָּׁה – כֵּשֶׁם שֶׁמִּשָּׁה, אֲדָם אֶחָד
81 הוּא, וְהוּא שׁוֹמֵר בְּחֵד מְקוֹם לְחֻדְיָה – בְּמִקְוֶה אֶחָד לְבָדוֹ, אֵי אֲהֲרֹן
82 וּבָנָיו, כֵּל אֶחָד מֵהֶם בְּחֵד מְקוֹם לְחֻדְיָה – שׁוֹמֵר בְּמִקְוֶה אֶחָד בְּפִנִּי
83 עֲצוּמוֹ.
84 מִבְּאֵר הַגִּמְרָא תִירוּץ נֹסֵף עַל הַשְּׁאֵלָה מִנִּין לְמַדִּים מִהַפְּסוּק
85 שֶׁהַכְּהֻנִּים שׁוֹמְרִים בְּשִׁלְשָׁה מְקוֹמוֹת. מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: רַב אִשִּׁי
86 אָמַר, יֵשׁ לַלְמוּד כֵּן מִפְּסִיפֵיהַ דְּקָרָא – מִסּוּף הַפְּסוּק, שֶׁנִּאֲמַר 'שׁוֹמְרִים
87 מִשְׁמֶרֶת הַמִּקְדָּשׁ לְמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל', הָרִי הוֹזְכָּר כֵּאֵן שֶׁלֹּשׁ
88 פַּעֲמִים שְׁמִירָה, וּמוֹזָה יֵשׁ לַלְמוּד שְׁצִרִיכִים לְשִׁמּוּר בְּשִׁלְשָׁה
89 מְקוֹמוֹת.

1 **בְּמִסְכָּה** – בְּמַחֲלָה הַחֲפֹרָה בְּתוֹךְ הַקִּרְקַע, הַחֲלָלָה (לו) תַּחַת
2 הַבִּיָּרָה – תַּחַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וְגֵרֹת קְבוּעִים דּוֹלְקִין בְּתוֹךְ מַחֲלָה
3 מְכָאן וּמְכָאן – בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת, כִּדִּי לְהֵאִיר לוֹ אֶת הַדֶּרֶךְ. וְהִיא
4 מִמִּשְׁךְ לִלְכַת בְּמַחֲלָה עַד שֶׁהוּא מֵגִיעַ לְבֵית הַמִּכְלִילָה שֶׁהִיא חוץ
5 לְעוֹרָה.
6 מִפְּרֹשֶׁת הַמִּשְׁנָה אֵלּוּ דְּבָרִים הָיוּ שֶׁם עוֹד סִמּוֹךְ לְבֵית הַטְּבִילָה.
7 מוֹסִיפָה הַמִּשְׁנָה: וּמִדּוּרָה הִיא שֶׁם בְּתוֹךְ הַמַּחֲלָה, סִמּוֹךְ לְבֵית
8 הַטְּבִילָה, כִּדִּי שִׁיכּוֹל לְהַתְחַמֵּם תִּיכָף לֵאחֲרֵי טְבִילָה. וְעוֹד הִיא שֶׁם
9 סִמּוֹךְ לְבֵית הַטְּבִילָה, בֵּית הַכֶּסֶּא שֶׁל כְּבוֹד כִּדִּי לַעֲשׂוֹת שֶׁם צִרְכּוֹ.
10 מִבְּאֵר הַמִּשְׁנָה שֶׁהִטְעַם שֶׁנִּקְרָא בֵּית הַכֶּסֶּא שֶׁל כְּבוֹד הוּא, שֶׁהָ
11 הָיָה כְּבוֹדוֹ – מִנְהַג הַכְּבוֹד שֶׁנִּהְיָ בֵּית הַכֶּסֶּא, כִּדִּי שֶׁלֹּא יִכְנַס אָדָם
12 בְּשַׁעַר שֶׁאֲחֵר נִמְצָא שֶׁם, שֶׁהִיא לוֹ דֹלֶת, וְהָבָא לְהַכְנִס, אִם מִצְאָהּ
13 אֶת בֵּית הַכֶּסֶּא נְעוּלָה, יוֹדֵעַ הוּא שִׁישׁ שֶׁם אָדָם וְאֵינוֹ נִכְנַס, עַד שִׁיִּצֵּא.
14 וְאִם מִצְאָהּ פְּתוּחָה, בְּדִיעוֹ הוּא שֶׁאֵין שֶׁם אָדָם, וְנִכְנַס הוּא לֵאלֹא חֲשֵׁשׁ.
15 חֲזוֹרַת הַמִּשְׁנָה לִפְרֹשׁ אֶת סִדֵּר הַנְּהַגְתּוֹ שֶׁל מִי שֶׁרָאָה קִרִי, לֵאחֲרֵי
16 שֶׁהִגִּיעַ לְבֵית הַטְּבִילָה: יָרָד אֶל תּוֹךְ מִקְוֶה הַמַּיִם הַנִּמְצָא שֶׁם, וְכִּבֵּל,
17 וְלֵאחֲרָי מִכֵּן עֲלֶה, וְנִסְתַּפֵּן – וְהִתְעַטֵּף בְּבִגְד לְסַפּוֹג אֶת הַמַּיִם שֶׁעָלָיו
18 וְלִגְבֹּב אֶת בִּשְׂרָו, וְנִתְחַפֵּם בְּגָדֵי הַמִּדְּוָה הַמְּזוּכָּרָה לְעִיל.
19 לֵאחֲרָי מִכֵּן חֲזוֹר דֶּרֶךְ אוֹתָהּ הַמַּחֲלָה וְכֵּן לְבֵית הַמּוֹקֵד וְיָשֵׁב לוֹ אֲצֵל
20 – עַל יַד אֲחֵיו הַכְּהֻנִּים, עַד שֶׁהָיוּ הַשְּׁעָרִים שֶׁל הָעוֹרָה נִפְתָּחוּ
21 לְכִשְׂיָאוֹר הַיּוֹם, וְאִזְּהִי יוֹצֵא וְחוֹלֵף לוֹ לְבֵיתוֹ.
22 עֵתָה מִבְּאֵר הַמִּשְׁנָה אֶת סִדֵּר הַשְּׁכֵמַת הַכְּהֻנִּים בַּמִּקְדָּשׁ, לְצוּרֵךְ
23 הַפִּיִּס לְתִרְוּמַת הַדֶּשֶׁן, שֶׁהִרְמַת הַדֶּשֶׁן מִהַמְּזוּבָּה הִיא הָעֲבוּדָה
24 הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁהִיא נְעֻשִׁית בְּכָל יוֹם: מִי – כֵּל אֶחָד מִהַכְּהֻנִּים מֵאוֹתוֹ
25 בֵּית אֲב שֶׁעוֹבֵד בְּשַׁבּוּעַ זֶה שֶׁהוּא יוֹצֵא לְתֹרֶם אֶת הַמִּזְבֵּחַ, הוּא
26 מִשְׁפָּחִים לְקוֹם מוֹקֵד, וְכִּיבֵל בַּמּוֹקֵד, עַד שֶׁלֹּא – קוֹדֵם שֶׁיָּבֵא
27 הַמִּזְבֵּחַ עַל הַפִּיִּסוֹת.
28 מִבְּאֵר הַמִּשְׁנָה מִתִּי הוּא הַזִּמְן שֶׁהַמִּזְבֵּחַ מִגִּיעַ. מִבְּרַת הַמִּשְׁנָה:
29 וְכִי בְּאִיָּה שֶׁעָה בֵּית הַמִּזְבֵּחַ, מִשִּׁיבָה הַמִּשְׁנָה: לֹא כָּל הַעֲתִים
30 [וְהַזְמִינִים] שְׁוֹת, אֲלֵא פְעָמִים שְׁוֹת – הַמִּזְבֵּחַ בֵּית הַמִּזְבֵּחַ הַנֶּכֶד –
31 מִקְרִיאַת הַתִּרְנַגּוּל, וְהוּא בְּשִׁלְשׁ הָאַחֲרֹן שֶׁל הַלֵּילָה. אוֹ כְּמוֹךְ לוֹ
32 – לִזְמַן הַקְרִיאָה מִלְּפָנָיו – קוֹדֵם הַקְרִיאָה, אוֹ מֵאַחֲרָיו – לֵאחֲרֵי
33 הַקְרִיאָה.
34 וְהַמִּזְבֵּחַ הִיא בֵּית הַמִּזְבֵּחַ וְדִפְקָא עֲלֶיהָ – מִקִּישׁ בְּנַחַת עַל שְׁעָרֵי בֵּית
35 הַמּוֹקֵד, כִּדִּי שִׁישְׁמַעוּ הַכְּהֻנִּים הַנִּמְצָאִים שֶׁם, וְהָיוּ פְתוּחֵי לוֹ אֶת
36 הַשְּׁעָרִים. וְאָמַר לָהֶן, מִי שֶׁכִּבֵּל וְהָכִין עֲצוּמוֹ לְתִרְוּמַת הַמְּזוּבָּה, וְכֵּן
37 לְחֻצֵי בֵּית הַמּוֹקֵד הַבְּנוֹי בְּקוֹדֶשׁ, וְיָפִים – וְיִשְׁתַּתֵּף בְּגוֹרֵל הַנֶּעֱשָׂה
38 כִּדִּי לִידַע מִי מִהַכְּהֻנִּים יוֹכֵחַ בְּתִרְוּמַת הַמְּזוּבָּה. לֵאחֲרָי מִכֵּן, הַפִּיִּס
39 – עָשׂוֹ אֶת הַגּוֹרֵל בְּבֵית הַמּוֹקֵד, וְכִי שְׁוֹכָה, וְכֵּה בּוֹ.

גמרא

40 הַגִּמְרָא מִבְּרַת אֶת מְקוֹר דִּין שְׁמִירַת הַמִּקְדָּשׁ הַמְּבוֹאָר בְּמִשְׁנֵנוּ
41 שֶׁהוּא נְעֻשָׂה עַל יְדֵי הַכְּהֻנִּים בְּשִׁלְשָׁה מְקוֹמוֹת. שׁוֹאֵלַת הַגִּמְרָא:
42 מִמָּא הֵנִי מִיָּלִי – מִדִּיכֵן לְמַדּוֹ דְּבָרִים אֵלּוּ, שְׁצִרִיכִים לְשִׁמּוּר
43 בְּשִׁלְשָׁה מְקוֹמוֹת בַּמִּקְדָּשׁ, עַל יְדֵי כְּהֻנִּים. מִשִּׁיבָה הַגִּמְרָא: אָמַר

תוכן הבקשות שמבקשים מהקדוש־ברוך־הוא – לא רק בקשת צרכיו הגשמיים, אלא גם "אתה חונן לאדם דעת כו' חננו מאתך חכמה בינה ודעת", שעל־ידיה יהיה לו קל יותר להתמודד עם העניין ד"אין אדם עובר עבירה אלא־אי־כן נכנס בו רוח שטות".

משיחת ו"ו תשרי, ה'תשכ"ח

תמיד. פרק ראשון – בשלושה מקומות דף בו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" רמא פירוש

במסיבה — ראיתי בפתרונו של רבי יעקב בר שמעון זכר צדיק לברכה בכל מדות מוכיח ש"מסיבה" הוא עמוד של בנין שעולין ויורדין על בו ידי גלגול. תחת הכירה — כי היכי דפליגי רבי יוחנן וריש לקיש בעלמא (יומא ב.א.) גבי "א ושרפו לפני הבירה". ואיכא מאן דאמר: כל המקדש כולו קרוי "בירה", שנאמר "אל הבירה אשר הכינתו", ואיכא מאן דאמר: מקום יש בהר הבית "בירה" שמו, הכי נמי פליגי הכא. דלמאן דאמר כולו בית המקדש — היה המחילה הולכת תחת בית המקדש, וראשה אחד פתח ללשכת בית המוקד של מקום חול, וראשה האחד פתח חוץ לעזרה אל מקום הטבילה. ואפילו לרבי יוחנן דאמר: מחילות שחתת היכל קדש — הני מילי בפתחות לקדש, אבל פתחות להר הבית — אין עליהן קדושת הר הבית. וכן מוכח ב"כיצד צולין" בסופו (פסחים פא.), ואף על פי שבגויות בקדש. ולמאן דאמר: מקום יש בהר הבית "בירה" שמו — תחת אותו מקום המחילה נמשכת, ולכן עשו מחילה, דמחילות לא נתקדשו, וזב ובעל קרי משתלח לשתי מחנות, חוץ לעזרה וחר הבית. והנהו דולקין מכאן ומכאן — במחילה, כדי להאיר לו. ומקורה ויתן שם — במחילה סמוך לבית הטבילה, אתר שטבל — במחילה שם. ובית הכנסת של כבוד — חדרו כבודו. לפי שיש בו פתח, ואדם שנכנס שמה יצאנוהו עול סגור — היה חזר לאחוריו, לפי שמבין שיש בו אדם. מצאו הפתח פתוח בידוע שאין בו אדם — ונכנס שם לעשות צרכיו. ויד — לבית הטבילה וטבל, ועלה ונתפתח ונתחמם כנגד המדורה. הוא דתנן במסכת מגילה (כ.א.): לא מין ולא טובלין אלא ביום — היינו בחיבי טבילה שצריכין ספירה, כמו טמא מת או זב או מצורע, ויבשיעו יום שביעי וספר מקצתו. יטבול. דסלקא דעתך אמינא: הואיל ולילה אחר היום — מתחלת הלילה היו שביעי, קא משמע לן דלענין טבילה — עד דהוי יום, דכתיב (והספר לה שבעה ימים) — ימים ולא לילות. ונהו וילדת טבילתן בלילה, שהרי כל שבעה שלחן ון טמאים, הילכך ליל שמני הן טובלין. בא וישב לו אצל אחיו הבהנים — דאף על גב דעדיין אינו טהור עד שיעריב שמשו, דהא טבול יום הוא, ש לומר דחכמים לא הטריחוהו ללכת ולצאת משם, הואיל ולילה הוא, עד שיהיה היום. דהא דאמרין: טבול יום אלא יכנס למחנה לילה — מדרבנן, ומהכא יש להוכיח על אותו משועשע של נבמות (א.א.) דרבי פירוש: דאמרין דתם, מוצרע שולד שמני שלו ערב הפסח, וראה קרי בו ביום — אמרו חכמים: אף על פי שאין טבול יום אחר נכנס, זה — נכנס. מוטב יבא עשה שיש בו כרת, וידחה עשה שאין בו כרת. רבי יוחנן אמר: דבר תורה אפילו עשה אין בו, שנאמר "ויעמוד ויהשפט בחצר החדשה" וגו' — שחדש בה דברים, ואמר: טבול יום אלא יכנס למחנה לילה. והכי פירוש: "דבר תורה" — רבי יוחנן לא לאפלוני אתא, אלא מפרש מילתא דאמר קמא קמא. דהא דאמר תנא קמא "יבא עשה שיש בו כרת וידחה עשה שאין בו כרת" — דהא קמא: מוטב יבא עשה שיש בו כרת, פסח, וידחה עשה דמדרבנן שאין בו כרת באיסורו. ואגב דאיירי בכרת, נקט כרת. ודיינו דקא מפרש "דבר תורה", דאי תנא קמא איירי באיסור שהוא מן התורה — לא היה לו לרבי יוחנן לומר לך "דבר תורה", דהא בהא איירי. אלא הכי היה לו לומר: אמר לו יוחנן, אפילו עשה אין בו, אלא דאי לפרושי מילתא דתנא קמא אמר עתה: דמכאן בכרובות (א.א.) רבי יוחנן לא תנא דהא. דאמרין דתם: אמר רבי נתנן אמר רב, חתנים — מן המנין, ואין אבליים מן המנין. מיתבי: חתנים ואבליים — מן המנין? מתניתין קרמית עליה דרב, רב — תנא הוא, ופליגי. איחמר אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן: חתנים — מן המנין, ואין אבליים מן המנין. מיתבי: חתנים ואבליים — מן המנין? ומתוך: כי תניא הדיא — בשורה. ואם איתא דרבי יוחנן נמי תנא הוא, כי היכי דתריך אליבא דרב רב תנא הוא ופליגי. היה לו לתריך אליבא דרבי יוחנן רבי יוחנן תנא הוא ופליגי. אלא דאי לאו תנא הוא. אי נמי: אין להוכיח מכאן, דאיכא למימר: אותו חציה בחול לא היתה הכיפה שוה לקרקע הר הבית, וקיימא לן בפסחים (פ.ה.) דגגין ועליות לא נתקדשו, לא שנו גי עזרה ולא שנו גי ירושלים. בקדושת ירושלים. עד שהשערים נפתחים — דתחת העזרה. יוצא והולך לו — דהואיל ולא יעשה עבודה, מה יעשה ליומא? אי נמי: איכא חביבותא אקירי ועבדי עבודה. דומיא דקרי דאמרין בפרק ישעיהו (כ.ב.) במה מפיסין? דבי ששת אמרין בבבוי קדש, דאי אמרת בבבוי חול — אגב חביבותא מקירי ועבדי עבודה. יוצא והולך לו — לביתו למלאכתו, דמה

במסיבה ההולכת לו תחת הבירה, ונרות דולקין מכאן ומכאן, עד שהוא מגיע לבית הטבילה. ומדורה היתה שם, ובית הכנסת של כבוד. והיה פתחו: מצאו נעול — ידוע שיש שם אדם, פתחו — בידוע שאין שם אדם. ירד ומבל עולה ונסתתפ, ונתחמם כנגד המדורה, בא וישב לו אצל אחיו הבהנים, עד שהיו שיערים נפתחים, ויצא והולך לו. מי שהוא רוצה לתרום את המזבחה, משכים ומטביל עד שלא יבא הממזנה. וכי באיזה שעה בא הממזנה? — לא כל העתים שוות. פעמים שהוא בא מקרות הנגבר, או סמוך לו מלפניו או מאחוריו. הממזנה בא ודפק עליה, והן פתחו לו. אמר להן: מי שטבל — יבא ויפס. הפיסו, מי שזכה — זכה בו. גמרא מנא הני מילי? אמר אביי: אמר קרא "והחונים לפני המשכן קדמה לפני אהל מועד מורחה משה ואהרן ובניו שומרים משמרת המקדש למשמרת בני ישראל". אמרי: אין, שימור בעלמא אשכחן דכעין בהנים ולוים שימור, מיהו מתניתין קתני "בשלושה מקומות הבהנים שומרים בבית המקדש, והלוים — בעשרים ואחד מקום", ואילו קרא — בהנים ולוים פהדי הדדי פתיכי! — אמרי: הכי קאמר, "והחונים לפני המשכן קדמה לפני אהל מועד מורחה משה", והדר "אהרן ובניו שומרים משמרת המקדש", אהרן — בחד מקום, ובניו — בשני מקומות. — ממיא? מדכתיב "והחונים וכתבי שומרים" — חונים לחד, ושומרים לחד, אימא: בולחו בחד מקום לחודיה! — לא סלקא דעתך, מה משה — בחד מקום לחודיה, אף אהרן ובניו — בחד מקום לחודיה. רב אשי אמר: מסיפיה דקרא, "שומרים משמרת... למשמרת".

בית (כ.ה.) והפסיו בחצי בית המוקד המקודש. ובה מי שזכה — ואף על גב דשאר פסיות היו בלשכת הגזית, כדמפרש לוימא (כ.ה.) — התם היינו טעמא, מפני שאותם בהנים שהיו בעזרה, היו קרובים ללשכת הגזית, כיון דלשכת הגזית מקרבתו, להלחם להם מפניס. אלא הכא, כיון דהווי בבית המוקד, שרעין לא ירדו לעזרה, ואיכא נמי בבית המוקד מקום מקודש — הווי מפניסי דתם. ובעזרה אי אפשר לפייס, דאין נכון לעמוד בעזרה בלא מצנפת, כדאמר לקמן (ל.) וימא כהא: הממזנה בא ונטול מצנפת של אחד, ויודעין כולם שממנו פייס מתחיל. אי נמי: משום דהוי קיימי בבוליא סמוכב, אי אפשר דהווי אחוריהם לבית. ולקמן לאחר שפייס את סדר תרומת הדין, והגיע זמן עבודת יום שחישת קתני "ויורדו להם ללשכת הגזית". ואשר פירשתי: שאותו מקום קרוב להם יותר להפייס. גמרא מנא הני מילי? — כלומר, מנלן מן הפסוק דבעינן שלשה שומרים. אמר קרא והחונים לפני המשכן משה ואהרן ובניו שומרים משמרת הקדש — "אהרן ובניו" — דהיינו שלשה שומרים. ולבסוף פריך: ואימא כולוהו בחד מקום? ומתוך ליה. אמרי אין שימור בעלמא אשכחן דכעין וימיה ומימיה מתניתין קתני בשלושה מקומות הבהנים שומרים — פשיטא דשימור בעי, כדכתיב קרא, מניין אן בעינן "מנא הני מילי" — אהא דקתני במתניתין דבשלשה מקומות היו בהנים לפני לוי, שחור הפסוק משמע דבהדי הדדי הווי, דמשה חשיב בהדי בהנים. אמרי והחונים לפני המשכן קדמה מורחה משה ואהרן ובניו שומרים משמרת הקדש — כלומר, דאי קרא לא חשיב משה בהדי בהנים, ותדע לך: מדכתיב "החונים" בראש הפסוק — שזע מינה הכי מדריש: החונים לפני המשכן קדמה משה, ואהרן ובניו שומרים. דהא משה עומד — היה לו לכתוב "לפני המשכן קדמה משה ואהרן ובניו שומרים משמרת", דכולהו כי הדדי הווי. ואימא כולוהו בחד מקום — כל שמירת בהנים בחד מקום, גזירת המקום הוא שיהא שלשה בהנים שומרים יחד שמירה אחת. לא סלקא דעתך במשה — כלומר, משה אתה יכול ללמוד, שחור שמירת בהנים חוקשה לשמירת משה — לומר: מה משה בחד מקום — שהוא לא היה שומר עמיהם, כך אהרן ובניו — כל אחד בשמירתו בחד. רב אשי אמר מסיפיה דקרא — כיכל אתה בחד לכהן דבעינן שלשה מקומות בבהנים — דכתיב "שומרי משמרת למשמרת" — הריבא שמירתו, ואי בחד מקום הווי כולוהו — אם כן לא היה אלא שמירה אחת.

יעשה, הואיל ולא יעבדו. ולקמן נמי אמר שבשעת השתחוואה בשעת הקטורת היה ראש המעמד מעמיד את הטמאים בשער המזרח (ופליגי בה שער הניצנין אותו הבנין היה בניו הבנין). ופליגי בה אמוראי בפסחים (פ.ב.), חד אמר: כדי (לפרש) ולביישן — שבניסת כל העם דרך שם, שנכנסים לשם להשתחוות, כדלקמן, ויודעים שמפני הטמאות הם חדרים ליכנס שם, ואילו הטמאות יצוהו לבלתי לטמאות ערד. וחד אמר: משום חשד — שלא יחשידו שמפני מלאכתם הם חדרים ליכנס שם לעבוד עבודה. ומעמידים אותם שם, כדי שיראו אותם בני אדם, ויודעים שמחת טומאה הם חדרים, ולא יאמרו: מנתם מלאכה הוא. דאם הווי שבני לביתם, יאמרו העולם: מפני ביטול מלאכתם הם שבים. מי שהוא רוצה לתרום את המזבח — כל אותם שרוצים לתרום היו משכימים. ושנים ושלשה בני אדם אין תורמין, כי אחד הוא תורם. אלא מטילין גורל — מי שבא גורל לידו, הוא תורם. ובסוף מתניתין מפרש כיצד תורם את המזבח. הילכך קתני "מי שרוצה לתרום את המזבח" — כהנים שרוצים כל אחד ואחד לתרום את המזבח, היה מכין את עצמו, וטבל קודם שיבא לממנו על הפסיות, ומפרש לוימא מה היה שמו. ואמרין במסכת יומא (ל.א.) דאין אדם נכנס לעזרה, אפילו סהור, עד שיתטבל, ומפרש דתם טעמא. וכי באויו שעה טמונה — שואל ואחר כך משיב, כלומר: אנכי מפרש לך. לא כל העתים שוות פעמים שהוא בא מקרות הנגבר — תרגול, בשליש הלילה, לאחר חצות או סמוך לו, בין מלפניו בין מלאחוריו, פעמים קודם, פעמים אחר כך, לא היה קצב בדרך. אבל באמצע הלילה — לא יבא. הממזנה — על הפסיו. בא — מיהו דפק עליהם. בית על שער הר הבית, בין על שער בית המוקד הפתוח להר הבית, דהם פותחים לו. אמר להם — לכהנים שבאותו בית אב: "מי שטבל והכין עצמו לתרומת המזבח — יבא ויפייס בבאן", בחצי בית המוקד הבניו בקדש. דאין מפליים פייס אלא בעזרה במקום הקדש, דבעינן "בית אלהים נהלך ברגש", כדמפרש במסכת יומא (כ.ה.) והפסיו בחצי בית המוקד המקודש. ובה מי שזכה — ואף על גב דשאר פסיות היו בלשכת הגזית, כדמפרש לוימא (כ.ה.) — התם היינו טעמא, מפני שאותם בהנים שהיו בעזרה, היו קרובים ללשכת הגזית, כיון דלשכת הגזית מקרבתו, להלחם להם מפניס. אלא הכא, כיון דהווי בבית המוקד, שרעין לא ירדו לעזרה, ואיכא נמי בבית המוקד מקום מקודש — הווי מפניסי דתם. ובעזרה אי אפשר לפייס, דאין נכון לעמוד בעזרה בלא מצנפת, כדאמר לקמן (ל.) וימא כהא: הממזנה בא ונטול מצנפת של אחד, ויודעין כולם שממנו פייס מתחיל. אי נמי: משום דהוי קיימי בבוליא סמוכב, אי אפשר דהווי אחוריהם לבית. ולקמן לאחר שפייס את סדר תרומת הדין, והגיע זמן עבודת יום שחישת קתני "ויורדו להם ללשכת הגזית". ואשר פירשתי: שאותו מקום קרוב להם יותר להפייס. גמרא מנא הני מילי? — כלומר, מנלן מן הפסוק דבעינן שלשה שומרים. אמר קרא והחונים לפני המשכן משה ואהרן ובניו שומרים משמרת הקדש — "אהרן ובניו" — דהיינו שלשה שומרים. ולבסוף פריך: ואימא כולוהו בחד מקום? ומתוך ליה. אמרי אין שימור בעלמא אשכחן דכעין וימיה ומימיה מתניתין קתני בשלושה מקומות הבהנים שומרים — פשיטא דשימור בעי, כדכתיב קרא, מניין אן בעינן "מנא הני מילי" — אהא דקתני במתניתין דבשלשה מקומות היו בהנים לפני לוי, שחור הפסוק משמע דבהדי הדדי הווי, דמשה חשיב בהדי בהנים. אמרי והחונים לפני המשכן קדמה מורחה משה ואהרן ובניו שומרים משמרת הקדש — כלומר, דאי קרא לא חשיב משה בהדי בהנים, ותדע לך: מדכתיב "החונים" בראש הפסוק — שזע מינה הכי מדריש: החונים לפני המשכן קדמה משה, ואהרן ובניו שומרים. דהא משה עומד — היה לו לכתוב "לפני המשכן קדמה משה ואהרן ובניו שומרים משמרת", דכולהו כי הדדי הווי. ואימא כולוהו בחד מקום — כל שמירת בהנים בחד מקום, גזירת המקום הוא שיהא שלשה בהנים שומרים יחד שמירה אחת. לא סלקא דעתך במשה — כלומר, משה אתה יכול ללמוד, שחור שמירת בהנים חוקשה לשמירת משה — לומר: מה משה בחד מקום — שהוא לא היה שומר עמיהם, כך אהרן ובניו — כל אחד בשמירתו בחד. רב אשי אמר מסיפיה דקרא — כיכל אתה בחד לכהן דבעינן שלשה מקומות בבהנים — דכתיב "שומרי משמרת למשמרת" — הריבא שמירתו, ואי בחד מקום הווי כולוהו — אם כן לא היה אלא שמירה אחת.

מנבה גביוהו בעליות – משום הכי בעי, דפשיטא ליה לתלמוד דשמירת כהנים הם
גבניה, כרביעין לפרשי לקמן מקרא, משום הכי בעי: עליות ממש הוו, כל עליות
שבתלמוד שהבית תחתיה – לשום תשמיש הוא נעשה להבית, אבל הכא – אפילו
בלא תשמיש דלמטה היו צריכים להיות בגבנה. משום הכי קא בעי עליות ממש
ותשמיש למטה, כדרך עליות שהתשמיש
למטה בבית, או דלמא – לא היו צריכים
למטה בבית, אלא לשמירת כהנים בעבור
תהיה בגובה. משום הכי בנאום על גבי מקום
גבוה שבעורה, או על גבי עמודים, אבל
עליות תשמיש – לא שתהא תשמיש למטה.
הא שמע שבצפון שער כו' – משנה היא
במסכת מדות, וירשא דמשנה הכי איתא:
שבעה שערים היו בעורה שפתוחים לעורה,
שלשה בצפון, שלשה בדרום, ואחד במזרח
דרך בניסה לעורה. שברדום: שער הדלק –
על דרך אותו שער מביאין עצים למזבח. ושני
לו, שער הבכורות – דרך אותו שער מביאין
בכורות למזבח. שלשי לו, שער המים – על
גבי אותו שער נעשה כמין חקיקה, אמה על
אמה ברום שלש אמות, והמשיכן לחוכן מעין
עיסם, וכן מפורש ביומא (לא,א), זה בית
הטבילה שהוכנו למעלה רחב היה על גבי
שער, ואותו בית הטבילה היה בארץ, דהריב
בתי טבילה הוו לצורך כהנים. שבמזרח: שער
ניקורה. שם האיש שעשה אותו שער –
ניקור שמו, ודרך אותו שער נכנסים לעורה.
והתי לשכות היו לו, אחת מימינו ואחת
משמאלו. אחת – לשכת פחם המלביש,
ואחת – לשכת עושי חביתין, שמתקנין שם
מנחות הנכנסות במזבח ונאפות שמה.
שבצפון: שער הניצוץ – אותו בני דיה בני
בעורה, ועליות לא נתקדשו, ופתח של בית
הניצוץ היה פתוח לחול לדר הבית. מדקתני
"ופתח היה לו לחול" – אלמא, בעורה היה
מקצת הבנין. כמין אבסדרא היה – אותו
בית למטה פרוצה מרחק אחת, באבסדרא דיה
רב שפרוצה מרחק אחת. אי נמי: בכל צדיק
היא פרוצה, כסתם אבסדרות שפרוצות מכל
צד, והבנין של מעלה בניו על גבי עמודים, שהכתיב שומרים
למעלה ולוים למטן
– כלומר, לכך עשאוהו על גבי אבסדרא – לפי שצורך שמירת כהנים צריכה להיות
גבובה, אבל לויים ששומרים כמו כן, מן הפסוק כדלקמן – אין צריכין להיות שמירתן
למעלה אלא למטה. ואגב דצריך לו לומר ששמירת כהנים צריכה שתהא למעלה,
פירש דלויים לא בעי למעלן אלא למטן. "למעלן... למטן" גרסין. ושמירת לויים אינה
מוסבת על בנין אבסדרא, אלא לימדך שאף על פי ששמירת כהנים צריכה שתהא
למעלה, מכל מקום שמירתן של לויים לא בעי למעלן אלא למטן – כלומר, כל מקום
שמירתן למטה. ותדע לך דשמירת לויים לא היתה באבסדרא, אלא לימדך זו כדקא
חשיב במסכת מדות, וגם לקמן התלמוד מייחל לה אגב גררא, "בשלשה מקומות
הכהנים שומרים כן והלויים בעשרים ואחד מקום" דקא חשיב להו. ולא חשיב שמירה
זו שלויים ידו שומרים באבסדרא זו למטה מהכהנים. דקא חשיב: חמשה – על חמשה
שערי דר הבית, ארבעה – על ארבע פנותיו מבפנים, חמשה – על חמשה שערי
עורה, ארבעה – על ארבע פנותיו מבחוץ. ולקמן מפרש אמאי אלו מבפנים ואלו
מבחוץ. אחד – בלשכת הקרבן, באותה לשכה ניתנין קרבנות המבוקרים, והוא חוץ
לעורה, ושער היה לו. ואחד – בלשכת פרוכת, שם היו נשים אורגות את הפרוכת.
ואחד – בלשכת אחורי בית הכפורת, ואם איתא דלויים שומרים באבסדרא, אם כן
הוו להו עשרים ותרי. לקמן מוכח דאמרין לקמן תרי מנייהו לא בעו שימור. ועל
מקומו אפשר. מנא הני מילי דכהנים שומרים למעלן ולויים למטן – כלומר,
שהלויים בשמירתן, ואין שמירתן בגובה כמו לכהנים. דתנו רבנן וילוו עליך וישרתוך
בעבודתך הכתוב מדבר – כלומר, "בעבודתך" – דהיינו שמירה שחן שומרים כמו
כן, בא הכתוב וילמד "וילוו" – שטפלך לך בשמירתך, שאינן שומרים בגובה כמותר.
אתה אומר בעבודתך – כאשר פירשתי. או אינו אלא בעבודתם – כלומר, שהיו

"בית אבטינס ובית הניצוץ". איבעיא להו: עליות ממש
הו, או דלמא דהו גביוהו מנבה בעליות? תא שמע, דתנן:
שבצפון שער הניצוץ, כמין אבסדרא היה, ועליוהו בניה
על גבה, שהכהנים שומרים למעלה והלויים למטה,
ופתח היה לו לחול. מנא הני מילי? דתנו רבנן: "וילוו
עליך וישרתוך" – בעבודתך הכתוב מדבר. אתה אומר
בעבודתך הכתוב מדבר, או אינו אלא בעבודתם? כשהוא
אומר "וילוו עליך ושמרו לכל בליו ולכל עבדתו" –
הרי בעבודתם אומר, הא מה אני מקיים "וילוו עליך
וישרתוך"? – בעבודתך הכתוב מדבר. הא פיצד: כהנים
שומרים למעלה, ולויים – למטה. "בית המוקד כיפה
ובית גדול היה". וחד שומר הוא דהוה בבית המוקד?
ורמינהו: שני שערים היו בבית המוקד, אחד פתוח לחול
ואחד פתוח לעורה. אמר רב יהודה: הוה שוכנסין לעורה
פשפש קמן היה לו, שבו נכנסין לבלוש העורה! אמר
אביי: כיון דגבי הדרי הוו קיימי – סגי להו בחד שומר.
דיו להכא דדיו להכא. "מוקף רובדן של אבן". רובדן
מאי ניהו? – גזרתא דאצטמכתא, דסלקי בהו לאצטמכתא.
ומי הוו מופלי אבנים? והכתיב: "והבית בהגבולות אבן
שלמה" וגו! אמר אביי: דמתקני ומייחתי מעיקרא אבני
ויוצרתא ואבני רבכרתא, כדכתיב: "אבני עשר אמות
ואבני שמונה אמות". "וקני בית אב וישנים שם". ואמאי?
לעילוי מפות! אמר אביי: לאו אורח ארעא לעילוי
מפות לבית המקדש. "פרחי כהונה איש כסותו
בארץ". אמאי התם קרי להו "ורובים", הכא קרי להו
"פרח"

שומרים וגושאים בכתה, ומאי "וילוו עליך וישרתוך"? – הכי קאמר: ויתחברו עליך
וישרתוך בני לויים שהיו נשאים בכתה המשכן וכל כליה, והאי "וילוו" – שאתה
עושה עיקר עבודתך, דהיינו עבודת מזבח, דהם "ישרתוך" – שהיו נשאים המשכן
בנשיעתן. כשהוא אומר – בבני לוי "ושמרו את המשכן לכל כליה ולכל עבודתך" –
דעבודתן של לויים היא משאם. הא מה אני
מקיים וילוו עליך וישרתוך בעבודתך הכתוב
מדבר – ולימדך הכתוב שהיו לויים טפלים
בשמירתך, כהנים – למעלן, ולויים – למטן.
מפי מורי. וחד שימור הוא דהוה ליה לבית
המוקד ורמינהו שני שערים היו לו לבית
המוקד – הבניו על גבי כיפה, אחד פתוח
לחול לדר הבית ואחד פתוח לעורה בחציו
הבניו בקדש. ומדרוהו שני שערים – אלמא
הוו שני שומרים, דלכל שער ושער היו
שומר, ובלבד שישמש כניסה וציאה. ואף על
גב דאמרין: לשכות הבנויות בקדש ופתוחות
לחול – תוכן חול לשכת בית המוקד, הואיל
דהוה ליה שני שערים, אחד בקדש ואחד
בחול, הבניו לקדש – נמשך אחר פתוח,
והבניו בחול – נמשך אחר פתוח. וכן מוכח
ביומא (כה,א) גבי לשכת הגזית, דאמרין
דחציה בקדש וחציה בחול, ואמרין, שמע
מינה: שני פתחים היו לה, אחד פתוח לקדש
ואחד פתוח לחול. דאי סלקא דעתך פתח
אחד היה לה, ולקדש היה פתוח – "וקן היה
יושב במערכה" מי איכא, והאמר מר: אין
ישיבה בעורה אלא למלכי בית דוד ובלבד.
ואי סלקא דעתך לחול היה פתוח, ופתח אחד
לא היה לו – והאמר מר: לשכות הבנויות
בקדש ופתוחות לחול תוכן חול, ואנן בעינן
פיס במקום מקודש, שנאמר "בבית אלהים
נהלך ברגש!" אלא שמע מינה: שני פתחים
היו לה, אחד פתוח לחול ואחד פתוח לקדש.
אמר רבי יהודה – סיומא דהדיה משנה היא:
פוח שוכנסין בו לעורה, פשפש קטן היה לה –
בית קטן בתוך שער, שבו נכנסים לבלוש את
העורה בלילה ערב תרומות הדישן. לפי
שאינם רוצים לפתוח שערי עורה עד זמן
עבודת תמיד, שהוא יום. וכן מוכח במתניתין: לאחר שהפסיק על תרומות הדישן, ולשם
בבית המוקד היו מפסיקין, ונל את המפתח ופתח את הפשפש ונכנס לעורה. ונכנסו
אחריו כו' עד שהיו מגיעים כו' הכל שלום. ומתניתין דתמיד אליבא דרבי יהודה
דמדות. אמר אביי כיון דגבי הדרי קיימי – זה כנגד זה, אי נמי: דסמידי אדרידי. דיו
להכא דיו להכא – בחד שומר סגי. "דיו" – רואה, כמו "חזיא דהו דיו למערכ" (שבת לה,א).
רובדן מאי ניהו גזרתא דאצטמכתא דסלקי בה לאצטמכתא –
שעולין על יום למטות, שחן בחומה כעין מטות. וקא סלקא דעתך: דלאחר שנבנו
בחומה, חלקן את האבנים ועשו כמין אצטמכות, ומשום הכי פריך: ומי פלגי אבנים,
הוא כתיב "והבית בהבנותו אבן שלימה מסע נבנה!" אמר אביי דמתקני ומייחתי
מעיקרא – קודם שיביאו האבנים בעורה היו מתקנות על ידי ברזל, ומייחתי אבנים
גדולות ואבנים דקות, כדכתיב בקרא (מלכים א' ז). דהכי היו עושים אבני עשר אמות
ואבני שמונה אמות, ואבני עשר אמות – אותן שתי אמות שכולטות, לצורך
אצטמכותא קן בולטות. וחוץ לעורה – מותר לחווכן ולהשוותן בברזל, אבל משבאו
לעורה – אסור להניף עליהם ברזל. והא דכתיב (שם ז') "ומקבות והגרון וכל" – הכי
ברזל לא נשמע ובבית בהבנות" – היינו בעורה, אבל חוץ לעורה – לא. היינו
דקמתני: דמתקני ומייחתי מעיקרא. כן מוכח במכילתא, דאמר ר' הלל: "לא תבנה אתהן
גזית" – בו אי אתה בונה גזית, אבל אתה בונה גזית בהיכל ובבית קדשים. הא
מה אני מקיים "ומקבות והגרון וכל כלי ברזל" וכו' – בבית אינו נשמע, אבל בחוץ
נשמע. "כי חרבך הנפת עליה ותחללה" – רבי שמעון בן אלעזר אומר: המזבח נברא
להאריך ימיו של אדם, והברזל נברא לקצור, אינו דין שיבא מקצר על המאריך.
ואמאי לעילוי מפות – אמאי ישנים על גבי המוקד? נעיללו מטות. התם קרי להו
רובים – "ורובים שומרים שם", והכא קרי להו "פרחי כהונה".

שנינו במשנתנו: ששני המקומות הראשונים שהיו הכהנים שומרים בהם, שהם בית אֶבְיָתָם ובית הַנִּיצוּץ, היו עליות. הגמרא מבררת אם הם היו עליות ממש. משתפקת הגמרא: אִיבְעָא לְהוּ, האם בית אבטיס ובית הניצוץ עליות ממש היו, שהיו תחתיהם בתי דירה, ששימשו לצורך אחר. או דְּלָמָא לא היו עליות ממש, אלא דְּהָווּ גְבִיְהִי מִנְהָּ פְעֻלִּית - שהיו בנויות בגובה כמו עליות, אבל לא היו תחתיהם בתים לצורך שימוש אחר, אלא היו בנויות על גבי קרקע בגובהה.

משיבה הגמרא: הָא שְׁמַע - בא ושמע ראייה לפשוט את הספק. דְּתָנִן במסכת מדות (פ"א מ"ה) לענין שבעה שערים שהיו בעזרה, ששלשה מהם היו בצפון, ואחד מהם בבית הניצוץ, ופירשה המשנה את צורת מקומו וענינו. וכך שנינו שם, השער הראשון מאלו השלושה שֶׁבְּצִפּוֹן הוא שַׁעַר הַנִּיצוּץ, ושער זה בְּמִין אֶבְיָתָא הָיָה, שהיה יוצא ממנו כמין בית מחוץ לעזרה לצד הר הבית, ורוח רביעית שלו היתה פרוצה כאבסדרה וראה אורו, וְעָלְיָהּ בְּנוּיָה עַל גִּבָּה של האבסדרה, שְׁהִבְהִינָם היו שוֹמְרִים מִלְּמַעְלָה וּבְעִלְיָהּ, וְהָלִיִּים היו שומרים מִלְּמַטָּה, וּפְתַח הָיָה לוֹ לבית שלמטה, שהיה פתוח לחלו - לחוץ לעזרה. וממשנה זו שאמר שלמטה היה בית כעין אבסדרה, ועל גבי היתה עליה, יש לפשוט שהיו עליות ממש.

הגמרא מבררת את מקור הדין שהכהנים והלויים שומרים באותם המקומות, ושהכהנים למעלה והלויים למטה. שואלת הגמרא: מָה הֵי מִלֵּי - מהיכן למדנו דברים אלו שהכהנים והלויים שומרים באותם המקומות, ושהכהנים למעלה והלויים למטה. משיבה הגמרא: דְּתָנִן רַבֵּנָן בברייתא, נאמר בתורה בפרשת קרח (ממדר יח ב-א) שציווה הקדוש ברוך הוא אל אהרן הכהן, וְגַם אֶת אֶחֱיָה מִשֵּׁה לוי שָׁבַט אֲבִיךָ הִקְרַב אִתָּךְ וְיָלְווּ עִלְיָךְ וְיִשְׁתְּרִיף אֶתְּךָ וְבִנְיָךְ אִתָּךְ לִפְנֵי אֱהֱלֵ הָעֵדֻת. וְשִׁמְרוּ מִשְׁמֶרֶתְךָ וּמִשְׁמֶרֶת כָּל הָאֱהֱלֵ וגו'. כלומר, הלויים ילוו וישמרו את אהרן ובניו הכהנים, וישמרו את המקדש. ומזה יש ללמוד שֶׁבְּעִבְדֶּיךָ הִתְּנוּ בְּדָבָר - שהשירות של הלויים בשמירת המקדש, יהיה באותו המקום שאהרן הכהן מקיים את עבודת השמירה, שהרי נאמר בפסוק 'ולוו עליך'.

שואלת הברייתא: אֵתָּה מִפְּרֵשׁ וְאִמְרֵי שֶׁבְּעִבְדֶּיךָ ו-עבודת הכהנים הִתְּנוּ בְּדָבָר, ומזה אתה לומד שהכהנים והלויים שומרים במקום אחד, או אִינוּ - ואולי אין זו כוונת הפסוק, אֵלָּא הכוונה שישמרו פְּעֻלָּתָם של הלויים, כלומר שהלויים ישמרו במקום בפני עצמו ולא במקומם של הכהנים. משיבה הברייתא: אין לומר זאת, לפי שֶׁשֶּׁהָיָה ו-הפסוק אִמְרֵי לאחר מכן (שם ד) 'וְיָלְווּ עִלְיָךְ וְשִׁמְרוּ אֶת מִשְׁמֶרֶת אֱהֱלֵ מוֹעֵד' (לְכָל בְּלִי וּלְכָל עִבְדֶּיךָ), הֲרִי שֶׁבְּעִבְדֶּיךָ של הלויים כבר אִמְרֵי בפסוק זה, שישמרו במקום בפני עצמו, שהרי לא נאמר בו 'ושמרו משמרתך'. ואם כן, הָא מָה אֵנִי מְקַנְיִם - במה אעמידו את הפסוק הראשון שנאמר 'וְיָלְווּ עִלְיָךְ וְיִשְׁתְּרִיף', ודאי, שֶׁבְּעִבְדֶּיךָ ו-של הכהנים הִתְּנוּ בְּדָבָר, שעל הלויים לשמור במקום שהכהנים שומרים. אך מלשון הפסוק משמע, שאף באותם המקומות, שמירת הכהנים עיקר והלויים טפלים להם. ולכך שואלת הברייתא, הָא בִּיצֵד - כיצד יתקיים דבר זה. משיבה הברייתא: הִכְהִנָּם יִהְיוּ שוֹמְרִים מִלְּמַעְלָה, וְהָלִיִּים ישמרו מִלְּמַטָּה.

הגמרא מבררת מדוע לא העמידו שומר בכל שער שבבית המוקד. שנינו במשנתנו: שהמקום השלישי שהיו הכהנים שומרים הוא בבית המוקד, שהיה בנוי בפיפה ובית גדול היה. מקשה הגמרא: וְחֵד שוֹמֵר הוּא דְּהָווּ - וכי רק שומר אחד היה בבית המוקד, שכן משמע מלשון המשנה, ששומר אחד הוא שהיה בבית המוקד. וְיִמְיָנִיהּ - ויש להקשות על כך, ממה ששנינו במסכת

מדות (פ"א מ"ה), שְׁנֵי שְׁעָרִים גדולים היו בבית המוקד, שער אֶחָד היה פְּתוּחַ לְחֵיל, הוא מקום פנוי עשר אמות שהיה בהר הבית בין העזרה לסורג. ושער אֶחָד היה פְּתוּחַ לְעֹזְרָה. מוסיפה המשנה, אֶמֶר רַבִּי יְהוּדָה, בְּשַׁעַר זֶה שֶׁנִּכְנָסִין בוֹ לְעֹזְרָה, שֶׁשָּׁשֶׁשׁ - פתח כֶּסֶן הָיָה לוֹ, שָׁבוּ הָיוּ נִכְנָסִין בכל בוקר לְכָלֹשׁ ו-לחפש ולבדוק את הַעֲזָרָה אם כל הכלים לעבודה מונחים במקומם וראה אורו. ומכך שהיה לו גם פתח כֶּסֶן פְּצִיד, משמע שהשער עצמו היה גדול, וראוי להעמיד בו גם שומרה, ואם כן יש להקשות, מדוע לא היו מעמידים שומר בשני השערים.

מתרצת הגמרא: אֶמֶר אֲבִי, כִּיֹּן דְּנָפִי דְּדָרִי הָווּ קִיָּמִי - כיון ששני השערים הללו היו עומדים זה כנגד זה, שהשער שלצד העזרה היה בצד דרום של בית המוקד, והשער שלצד החיל היה בצפון בית המוקד, סָנִי לְהוּ בְּחֵד שוֹמֵר - די להם בשומר שיעמוד במקום אחד, ובכל מקום שיעמוד, דָּוִי לְהָבָא וְדָוִי לְהָבָא - יכול הוא לראות ולהסתכל לצד זה, ולראות לצד השני.

הגמרא מבארת את מקום השינה של זקני בית אב שהיה בנוי בתוך כתלי בית המוקד: שנינו במשנתנו שבית המוקד היה בית גדול ומוקף רִוְבִין (שורות) שֶׁל אֶבֶן. שואלת הגמרא: רִוְבִין אלו, מָה נִיְהוּ - מה הם. משיבה הגמרא: גִּזְרָתָא דְּאַצְטְמִיקָתָא - שורות של אבנים רחבות גזורות ומרובעות, שהיו יוצאים מן הכותל לתוך בית המוקד, דְּסִלְקִין בְּהוּ לְאַצְטְמִיקָתָא - ועולים בהם לשורות העליונות. כלומר, השורות היו בנויות לכל גובה הכותל כעין מדרגות רחבות, שהתחתונות רחבות מאד, ומעליהם שורת אבנים צרות יותר, וכן שורה על גבי שורה עד למעלה, והיו עולים על התחתונות לעליונות יותר. והכהנים היו ישנים על גבי האבנים הללו.

הגמרא סברה שתחילה בנו את כותלי בית המוקד, ואחר כך כתבו את הרובדין בצורת איטצבאות. ולכך מבררת הגמרא את ההיתר לחתוך את האבנים. מקשה הגמרא: וְמִי הָווּ מִיִּפְלִי אֶבְנִים - האם היו יכולים לחתוך את האבנים ולסתתם כרצונם. וְהִתְּנִים - והרי נאמר בפסוק לענין בנין המקדש על ידי שלמה (מלכים א' י) 'וְהִתְּנִים בְּהִנְיָתוֹ אֶבֶן שְׁלֹמֹה וגו' מִסַּע בְּנָהוּ, וּמִקְבוֹת וְהִגְרָן כָּל כְּלִי בְּרָזָל לֹא נִשְׁמַע בְּבֵית בְּהִנְיָתוֹ, ומבואר שלבנין הבית היו מביאים אבנים שלמות, ולא היו חותכים אותם בבית המקדש.

מתרצת הגמרא: אֶמֶר אֲבִי, לא היו מסתתים את האבנים במקדש, אלא דְּתִתְּנִי וּמִיָּיתִי מַעֲיָקָא אֶבְנֵי וּזְמִירָתָא וְאֶבְנֵי רִבְרִיקָתָא - מתחילה קודם שהביאו את האבנים למקדש, היו מתקנים ומביאים אבנים קטנות ואבנים רחבות יותר לצורך הרובדין, וכך היו קובעים אותם בכותל, שהרחבות למטה ומעליהם הקטנות יותר. בְּדִבְתֵּיכִי - כמו שנאמר לגבי בנין הבית שבנה שלמה (שם י) 'וּמִיָּסֵד אֶבְנִים יְקֻרוֹת אֶבְנִים גְּדוֹלוֹת אֶבְנֵי עֶשֶׂר אַמּוֹת וְאֶבְנֵי שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת', הרי שהיו מביאים אבנים גדולות ואבנים קטנות יותר.

הגמרא מבארת מדוע לא היו ישנים על גבי מיטות. שנינו במשנתנו: זָקְנֵי בֵּית אֲבִי יִשְׁנִים שָׁם עַל גְּבִי הָרֹבְדִים. מקשה הגמרא: וְאִמְרֵי - מדוע זקני הכהנים ישנו על הרובדים, לְעִיָּלִי ו-שיכניסו מַטּוֹת ללשכת בית המוקד, וישנו הכהנים על גביהם. מתרצת הגמרא, אֶמֶר אֲבִי, לֹא אוֹרֵחַ אֲרָעָא - אין זה דרך ארץ לְעִיָּלִי ו-להכניס מַטּוֹת לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ.

הגמרא מבארת את הטעם שיש שנקראו פרחי הכהונה ויש שנקראו רובים. שנינו במשנתנו: פְּרָחִי כְּהוֹנָה אִישׁ כְּסוּתוֹ בְּאַרְצָא. כלומר, הכהנים הצעירים לא ישנו על הרובדים, אלא הניחו את כסותם על הארץ וישנו עליה. מקשה הגמרא: אִמְרֵי הָתָם - מדוע שם, בתחילת המשנה, קָרִי לְהוּ ו-קורא להם (להם) התנא לכהנים 'רובים' שנאמר לעיל 'הרובים שומרים שם', ואילו הָתָם, התנא קָרִי לְהוּ לכהנים

שהיה שומר זה צריך אחר עמו לצוות, יותר משאר כל השומרים
שהיו שומרים לבדם, משום דקאמי אבא - שהיה עומד לצד חוץ,
ורחוק משאר השומרים, לכך היה צריך אחר עמו.
הגמרא מפרשת מדו לשון פרבר, שואלת הגמרא: מאי - מדו
פירוש 'לפרבר' האמור בפסוק. משיבה הגמרא: אמר רב רב
שליא, כמאן דאמר - הרי זה כפי שאומרים כלפי בר - כלפי חוץ
העזרה.
נמצא לתירוץ זה, שבפסוק לא הוזכרו אלא עשרים ואחד מקומות,
והם, ששה במזרח, ארבעה בצפון, ארבעה בדרום, שנים באסופים,
וחמשה במערב.
הגמרא מביאה תירוץ נוסף ליישב כיצד למדים מהפסוק מנן
עשרים ואחד מקומות לשמירת הלויים, אף שבפסוק נמנו עשרים
וארבעה מקומות: וארבעת ארבעות - ואם תרצה תוכל ליישב כך,
לעולם - באמת בעשרים וארבעה מקומות היו שומרים, וברבתי -
וכמו שמשמע מפשטות הפסוקים, שבאסופים היו ארבעה,
ובמערב ששה. אלא תלתא מינייהו - שלושה ממקומות אלו, היו
שמירה דרבתי, כפי שנאמר במשנתנו שבשלשה מקומות היו
הכהנים שומרים. ורק עשרין וחד - עשרים ואחד מהמקומות
שבפסוק היו מקומות שמירה דלויים.
מקשה הגמרא על תירוץ זה: איך יתכן לפרש שבשלושה
המקומות הללו שמרו כהנים, והא בקא לויים הוא דבתי - והרי
כאן בפסוק נאמר לויים, שנאמר 'למקדש הלויים וגו', הרי שכל
עשרים וארבעת השומרים היו מלויים. מתרצה הגמרא: יש
לפרש את הפסוק דבר רבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן
לוי, בעשרים וארבעה מקומות מצנינו שנקראו הכהנים לויים, וזה
אחד מהן, שנאמר (יהושע טו) 'הכהנים הלויים בני צדוק, ומוזה יש
ללמוד שגם בשאר מקומות שלא נאמר אלא לויים יש לפרשו גם
על כהנים.
הובא למעלה מה ששינו במסכת מדות, חמשה שומרים על חמשה
שערי הר הבית וארבעה על ארבע פנותיו, ושמירות אלו נעשות
מתוכו של הר הבית, וחמשה שומרים על חמשה שערי עזרה
וארבעה על ארבע פנותיו, ושמירות אלו הינם מבחוץ לעזרה.
הגמרא מבארת את טעם החילוק בין השמירה בהר הבית שהיתה
במבנים, לשמירת העזרה שהיתה מבחוץ. שואלת הגמרא: מאי
שנא - מדוע שונה הר הבית, דעבדינן - שהשמירה בו נעשית
מתוכו של הר הבית. ומאי שנא העזרה, דעבדינן - ששמירתו
נעשית מבחוץ לעזרה. מתרצה הגמרא: אמר רב יהושע, שהיה
השומר יתעייף ויחלש מלעמוד וירצה לישב, מותר לו לישב שם,
לכך אמרינן - אמרנו שהשומרים יהיו מתוכו. אך בעזרה, דאי
תמה ובעי למיתב, לא מצי יתיב - שאם יתעייף ויחלש וירצה לישב
בתוכה, אינו יכול לישב, לפי דאמר בר - שנאמרה שמועה בשם
אחד החכמים, שאין היתר ושיבה בעזרה, אלא למלכי בית דוד
בלבד, לכך אמרינן - אמרנו שבעזרה ישמרו מבחוץ, ואם יתעייף
יוכלו לישב שם.
הגמרא מבררת באלו משערי העזרה היו שומרים: אמר בר - הובא
למעלה דברי המשנה במסכת מדות, שהחמשה לויים היו שומרים
על חמשה שערי עזרה. מקשה הגמרא: וחמשה שערים הוא דהו
בעזרה - וכי רק חמשה שערים היו בעזרה, וימינה - ויש להקשות,
הרי שינו במסכת מדות (פ"א מ"ד), שבעה שערים היו בעזרה, שלשה
מהם בצפון, ושלשה בדרום, ואחד בדרום, וכיון שהיו שבעה
שערים, מדוע לא היו שומרים אלא בחמשה מהם.
מתרצה הגמרא: אמר רבי מינייהו - שנים משבעת השערים
הללו, לא צריכי - צריכים שימור, והם השער האמצעי שבצפון
והשער האמצעי שבדרום, שהם נשמרים על ידי השומרים שבשני
השערים שבצדיהם.
עוד תירוץ מתרצה הגמרא: רבא אמר, תנא היא - מחלוקת תנאים
היא מהו מנן השערים שהיו בעזרה, והתנא שאמר שישנם חמשה
שומרים אכן סובר שהיו רק חמשה שערים. דתנא - ששינו

פרחי כהונה.
מתרצה הגמרא: אמר - אמרו בני הישיבה, אין - אכן מובן טעם
החילוק, לפי שהתם, בתחילת המשנה, שמדובר על הכהנים
ששמרו בלילה, ולא קמו למעבד עבודה - שעדיין לא הגיעו לגיל
שיכולים לעבוד במקדש, לכך קרי להו - קרא להם התנא בשם
רביהם שהוא לשון נערים קטנים. מה שאין כן בקא, שאמרו שהיו
ישנים בלילה, מדובר על כהנים דמשו להו למעבד עבודה -
שהגיעו לגיל שיכולים לעבוד במקדש, והיו שנים במקדש לצורך
עבודת מחר, לכך קרי להו התנא בשם פרחי כהונה, שהם בחורים
שלא הגיעו לכלל זקנה.
עתה מבארת הגמרא את המקומות שהיו הלויים שומרים במקדש.
מביאה הגמרא: תנן התם - שינו במשנה במסכת מדות (פ"א מ"א),
בשלשה מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש. ואלו הם: בבית
אמנים, ובבית הניצוי, ובבית המוקד. והלויים שומרים בעשרים
ואחד מקומות. ואלו הם: חמשה מהלויים שומרים על חמשה שערי
הר הבית, שלהר הבית היו חמשה שערים, וארבעה לויים היו
שומרים על ארבע פנותיו של הר הבית, ואלו השומרים שבהר
הבית, בין אלו שבשערים ובין אלו שבפניות היו שומרים מבפנים
בתוך הר הבית ולא בצד החיצוני. עוד חמשה לויים היו שומרים
על חמשה שערי העזרה, וארבעה לויים היו שומרים על ארבע
פנותיו - של העזרה, והשומרים הללו ששמרו בעזרה, בין
בשערים ובין בפניות, עמדו מבחוץ - בצד החיצון של העזרה ולא
מבפנים. עוד לוי אחד היה שומר כלשבת המקדש - היא לשכה
שהיו בה קרבנות מבוחרים ממום לצורך התמיד, ועוד אחד שומר
כלשבת הפרוכת - היא לשכה שהיו אורגים בה את הפרוכת, ועוד
שומר אחד היה בלשכה שמאחורי בית הכפופות, הרי אלו עשרים
ואחד לויים השומרים במקדש וראה אורו.
שואלת הגמרא: מאי הני מילי - מהיכן למדנו דברים אלו,
שהלויים היו שומרים מה שערים ואחד מקומות במקדש.
משיבה הגמרא: אמר רב יהודה מפורי, ואמר לה בבתניתא תנא
- ויש מבני הישיבה שאמרו ששינו כן בברייתא, שמנן זה של
עשרים ואחד לויים נלמד ממה דבתי לענין הלויים שהיו שומרים
במשכן בימי דוד, והכתוב מסדר מנינם בכל רוחות העזרה, וכך
נאמר (ד"ה א' כו ז-ח), 'למזרח הלויים ששה, לצפונה ליום ארבעה,
לנגבה ליום ארבעה, ולאסופים שנים שנים. לפרבר למערב ארבעה
למסלה שנים לפרבר, וזהו פירוש, בצד מזרח היו ששה לויים
שומרים, ובצד צפון ארבעה, ובצד דרום ארבעה כמו בצד צפון,
ועוד ארבעה היו בלשכות שהתווספו לעזרה שהם האסופים,
ובצד מערב שמרו ששה, ארבעה שמרו כשאר הצדדים, ועוד
שנים היו שומרים לצד חוץ העזרה. ומה יש ללמוד שהיו שומרים
בעשרים ואחד מקומות.
מקשה הגמרא: אמר - אמרו בני הישיבה, איך למדים מפסוקים
אלו שהיו שומרים רק בעשרים ואחד מקומות, והרי הני - מנן
השומרים המבואר בפסוקים אלו, עשרים וארבעה הו - והם,
שהרי במורה היו ששה, בצפון ארבעה, בדרום ארבעה, באסופים
ארבעה, ובמערב ששה, הרי עשרים וארבעה.
מתרצה הגמרא: אמר רבי, מה שנאמר 'לאסופים שנים שנים' אין
הכוונה שהיו ארבעה שומרים, אלא הני קאמר - כך היא כוונת
הפסוק, לאסופים - ללשכות שהתווספו שהם שנים, ששתי לשכות
נתווספו, בהם היו (שני) שומרים. שבכל לשכה היה שומר אחד.
ונמצא שהלשכות שהתווספו אינם ארבעה מקומות, אלא רק
שנים.
מקשה הגמרא: אף שפחתו שני מקומות מהמנין, אפתי - עדיין
אינם עשרים ואחד מקומות, אלא עשרין ותרי הו - עשרים ושנים
מקומות הם. מתרצה הגמרא: הוה דפרבר חד הוה - השמירה
האמורה בפרבר לא היו בה שתי שמירות אלא רק שמירה אחת,
ומה שנאמר 'שנים לפרבר' הכוונה שהיו שני שומרים במקום
אחד, ואחרתא, בצוותא הוא דאזיל ויתב גביה - והשומר השני
הלך וישב אצל הראשון רק כדי שיהיה לצוות ולחבר. והטעם

תמיד. פרק ראשון – בשלושה מקומות דף כז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" רמה פירוש

אמרי התם – גבי שמירה, "דלא מטו למעבר עבודה" – שלא הגיעו לעשות עבודה, בגון פחותים משלש עשרה שנה, "קרי להו רובים" – כלומר, נערים. "הבא, דמטו למעבר עבודה" – שכל אותם שישינים שם בבית המוקד, ראיין לעבודה. דבשבל כך הם ישנים שם, כדי שיהיו מזומנים למחר לעבודה ביום עבודתם. דכל משמרה מתחלקת לששה בתי אבות, כנגד ששת ימי

שבעה, ושבעת עובדין כולן בחדר וחוץין בחדר. "קרי להם פרחי" – בחורים, שלא הגיעו עדיין לכלל זקנה. תנן התם – במסכת מדות (לדא), ואלוים בעשרים ואחד מקומות חמשה על חמשה שערי הר הבית – חמשה שערים שהיו לו לדר הבית, כדנתן במסכת מדות. ארבעה על ארבעה פנותיו סבבנים – פנות = אנגליש, למקום שכלה החומה ומתחלת חומה. חמשה על חמשה שערים – שהיו לו. ולקמן פריך משבעה שערים שהיו לעזרה, דנתן במסכת מדות (שם) ומסיק לה שפיר. וארבעה על ארבעה מבחוץ – ו"מבחוץ" קאי בין א"שערים", בין א"פנות", ולקמן מפרש מאי שנא. הר הבית היה חמש מאות אמה על חמש מאות אמה – ובכלל אותו חשבון היה חשבון העזרה מאה ושליש וחמשה על אורך מאה ושבעה ושמונים. ובמסכת מדות מפרש היכי הוה הר הבית חמש מאות אמה על חמש מאות אמה: רובו – מן הדרום, שני לו – מן המזרח, שלשי לו – מן הצפון, ומיעוטו – מן המערב. ודכי פירושה: העזרה היתה באמצע הר הבית, אלא שלא היתה ממוצעת מכל וכל, דרוב הר הבית בדרומו של עזרה. "שני לו מן המזרח" – כלומר, הר הבית מתמעט מכל עדידי, דרובו היה בדרום עזרה, ושני פחות היה בו בצל מזרח. ועוד שלשי פנות – מן הצפון, ועוד פחות – מן המערב, אחריו בית קדש הקדשים. מאי הני מילי – דבעינן שערים ואחד שומרים בעשרים ואחד מקומות. כמתניא תנא למורה הלויים ששה לצפונה לויים ארבעה לנגבה לויים ארבעה וגו' – קרא במשכן כתיב, בימי דוד, בדברי הימים. וקא מני קרא את השומרים שהיו שומרים את המשכן, ובקרא לא נחית למנן הכהנים. ומדחשיב לויים עשרים ואחד, למקום שבשערים ואחד שומרים הוי. דאי בחד מנן היה מיירי – אמאי בצד מזרח ששה? בתרי סגיו ומשום צוותא, בחד מקום הוי שומרים. אלא דאי הכי קאמר: למזרח לויים צריך ששה (וכולל) מקומות. וכן כולחו. אמרי הני עשרים וארבעה הוו אמר אביי: הכי קאמר ולאסופים שנים – כלומר, קרא דקא חשיב שנים שנים, בשביל סוף פסוק כפל את לשונך. כארם המדבר וכופל את לשונך. ודכי קאמר. וללשכות התוספות במשכן שנים – שנים דידו בלב על, אחר כך הוא אמר – "לפרב למעבר ארבעה למסלה שנים לפרבר", ומעיקרא כשהקשה התלמוד "עשרים וארבעה הוי", היה סבור ד"שנים" לא לשון כפל, אלא דוקא. ומתריך: דודאי לאו דוקא, דאם כן היה לו לכתוב "ארבעה", ולמה יכתוב "שנים שנים", אלא דאי כפל לשון, כמו שפירשתי. ואבתי עשרים ושנים היו היאך לפרבר חר הוא איך משום צוותא הוא דאולי יתיב נביה – אבל "למעבר לפרבר ארבעה" לא בעי צוותא, שהי ארבעה ון באותה רוח, ואין כל אחד צריך לצוות, שהי חבירו שומר באותו צד. אבל הבא, אותן שנים דקחשיב קרא – האחד בשביל "צוות" – שול"ץ בלע"ז. כמאן דאמר כלפי בר. ואיבעית אימא – קרא דקחשיב

"שנים שנים" – דוקא כתיב, ולא כפל לשון, וגם "שנים לפרבר". ותלתא דבהנים – והשאר, של לויים. ויותר משלושה לא מצינו לרבויו גבי כהנים, דלא מצינו בכהנים יותר משלוש שמירות. דכתיב "שומרי משמרת למשמרת". [בשערים וארבעה מקומות כו'] – וילמוד סתום מן המפורש. וזה אחד מהן – וזה מפורש מכולן, לכך נקט ליה

במילתיה. מאי שנא הר הבית דעבדינן שמירתו מבחוץ – בין אפנות, בין אשערים. ומאי שנא עזרה דעבדינן שמירתו מבחוץ – בין אשערים, בין אפנות עזרה. דאי תמה – כלומר, היה עיף מלעמוד, "לא מצי יתיב". דאמר מר כו' עבדינן מבחוץ – דאי הוה מתוכן, לא מצי יתיב, ואי אפשר לעמוד כל היום. אמר אביי תרי מינייהו לא בעי שימוד – לויים, דרא כהנים בשלושה שמירי ליה. ומה נהיה: שער בית המוקד, ושער בית הניצוץ. ובחשבון השבעה שערים קא חשיב ליה מתניתין דמדות (שם). ומשבעה אמריבין – שרי הכל, כלומר, ממונין אף על הגזברין. רבי נתן אומר אין פוחתין משלושה עשר גזברין כנגד שלשה עשר שערים – "גזברין" הם השוערים. וזהו הלשון נמי איכא בספרי וכו', ורבי נתן היא, ופרוש קא מפרש ליה למה הוי שלשה עשר. ואותם שני שערים דהוה בבית המוקד, חשיב ליה כחד, הואיל וגבי הדדי הוו קיימי. אלמא איכא מאן דאמר תמניא הוו, ולדידיה דוקא בלויים כתיב, ולא בכהנים. אלמא איכא למאן דאמר תמניא הוו – ותלתא תנאי נינהו. שינה הוא דלא – שזא יפח בוקן, וגנאי הוא לבגדי קדש. אבל הילוך מלהבין בהן – אפילו שלא בשעת עבודה. שמע מינה בגדי כהונה ניתנו ליהנות בהן – שעל מנת שיהיו בהן אפילו שלא בשעת עבודה. הקדשים מתולה, ותנאי בית דין הוא. ופליגתא דא במסכת יומא (טזא), הוא הרין דאפילו הילוך נמי אמר והא דקתני לא הוי ישנים משום דבעי למתני סיפא אבל פושטין כו' – איירי באיסור שינה. שמע מינה בגדי כהונה ניתנו ליהנות בהן – מדרקתני "ותחת ראשיהן". אלא אימא נגד ראשיהן – ואצל ראשיהן. אמר רב פפא שמע מינה תפלין מן הצד שריין ולא חיישינן דילמא מינגרד ונפל עלייהו – כלומר, מדרשין איסורא דאורייתא, דהיינו בגדי קדש דאסור ליהנות בהן שלא בשעת עבודה, ואף על פי כן שרינן ליה להניח תחת מראשותיו שלא כנגד ראשו, ולא גזרינן שלא תיגלגלו ויבואו כנגד ראשו. ונמצא מועל ובא ליד איסורא דאורייתא. "שמע מינה, תפלין מן הצד" – מתוך הלזיקין בין כר לכסת שלא כנגד ראשו. "ולא חיישינן דילמא מינגרד ונפל עליהן" – והוי איסורא דרבנן, דדמי לבזין שיהא ראשו מונח על התפלין. כלומר, מדרשי דבר שיכול לבא ליד איסור דאורייתא, לא שכן דאית לן למשיחא איסור שאין יכול לבא אלא ליד איסור דרבנן. הכי נמי מסתברא דכנגד ראשיהן – קחשיב, דאי סלקא דעתך: תחת ממש – נהי דניתנו ליהנות בהן, ומשום הכי מותר ליטען בניהן שחת תחת ראשו. ואיסור שזא יפח בוקן לא הוי אלא בזמן שהוא לבוש, דאו הוא גנאי, אבל אם הן בין כר לכסת – ליכא איסורא דשזא יפח. תיפוק ליה דאסור משום כהנים בלאים – והכי נמי יכול לתרוץ לעיל בלשון "הוא הדין אסורא" – הדין אסורא, לאו הדין אסורא, אלא שיוכל לדחותו כדרידי ליה התלמוד לקמן.

תפלין מן הצד – שריין, ולא חיישינן דילמא מינגרד ונפל עלייהו. הכי נמי מסתברא דכנגד ראשיהן, דאי אמרת תחת ראשיהן, נהי דניתנו ליהנות בהן, תיפוק ליה משום איסורא דכלאים!

הניחא למאן דאמר אבנטו של כהן גדול לא זהו אבנטו של כהן הדיוט – אבנטו של כהן גדול בשאר ימות השנה, דבריה הכל של כלאים, לא זהו אבנטו של כהן הדיוט. ואדאנו של כהן גדול – זהו דכלאים, ושל הדיוט – לא זהו דכלאים. שפיר.

אלא למאן דאמר זהו אבנטו של כהן הדיוט – נמי היה דכלאים כמו של כהן גדול,

מאי איכא למימר? וכי תימא כלאים

בלבישה והעלאה הוא דאסור אבל מימך

ותיה שרי – מותר להציעו ולשון על גביו.

שמא תיכרך ניומא על בשרו – ומתחמם,

ופסיק רישא הוא. ובגד שאריתו בו כלאים מצד

שני – אפילו מצד האחד אסור ליהנות ממנו,

דכולו הוה דכלאים, ואסור לישן עליהם –

חומרא דכלאים הוא, ומסתמא הכא לא

תהיר, הואיל ולא לצורך עבודה הוא. אלא

שמן מיה נגד ראשיתו – וכיין כנגד כנגד

ראשיתו היו נתונים, ליכא חומרא דכלאים,

דכולי האי לא מחמירין, שיש היכר לדבר,

ולא אתו לדיק איסורא. ואיבעית אימא באותן

שאין כהן כלאים – לא תימא הכי נמי

מסתברא דאין נתנו ליהנות בהן משום כלאים

ליכא, דבהנך דלית בהו כלאים קאמרי

דמניחין תחת ראשיתו, ובסדר יומא בפרק "בא

לר' (ט,ט), לא גריסין דהאי "ואיבעית אימא",

רב אשי אמר בגדי כהונה קשין – ואין

מחמירין, ואנן בעינן העלאה דומיא דלבישה

דאית בהו הגאון. הילכך אי לאו הכי משום

דלא ניתנו ליהנות בהן משום כלאים ליכא

למיחש. נמטא = "פלטי" נמרא = קשה.

דנרש – מקום. שריא – דקשה הוא, ואינו

מחמם. ובפרק "בא לר' ביומא פירש הרב

רבינו שלמה יצחקי פירוש אחר, ואינו נראה.

דפירש: תפלן מן הצד – שריין, ולא חיישינן

שמן יפיח בהן, דשמן יפיח בהן לא שייך

אלא בשעה שהוא לבוש בהם. ותדע, מדקא

פריך נהי דניתנו ליהנות בהו, ותפוק ליה

משום איסורא דכלאים, היה לו להקשות נהי

דינתנו ליהנות בהן, תפוק ליה משום שמא

יפיח, והואיל ואיסור שמא יפיח הוה אמר

כנגד ראשו. ובסוף יומא אין כתוב בספרים

"ולא חיישינן דילמא מיגדר ונפיל עליה",

לכך פירשו הרב משום איסור שמא יפיח

בהם. והשתא לפי פירוש מורי איתא שמעתא

שפיר, דהוה פירוש שמע מורי, מדקא שריין

איסור דאורייתא – כלומר, דבר שיוכל לבא

לידי איסורא דאורייתא, כל שכן דאית

למשירי דבר שאינו יכול לבא אלא לידי

איסורא דרבנן דאם באו תפלן כנגד ראשו,

אין כאן אלא משום ביוון, וביומא (שם)

מוביחים מברייא אחת שמביא התלמוד

לשם דבגדי כהונה ניתנו ליהנות בהן.

במחילה ההולכת פסיק ליה לרבי יוחנן

דאמר רבי יוחנן מחילות לא נתקדשו –

משום הכי תינקנו לו מחילות לצאת דרך שם.

ובפסחים בפרק "ביכר צולין" (פ"א) בסופו

מוביח דהא דאמר רבי יוחנן מחילות לא

נתקדשו – הני מילי במחילות שתחת הר

הבית. אבל מחילות שחתת עורה, אם הם

פתוחין לעורה – נתקדשו בקדושת עורה,

ואם הם פתוחין לרור הבית – לא נתקדשו

כלום. אפילו בקדושת הר הבית, ומותר לוב

ולבעל קרי ליכנס לשם. הילכך עשו הכא

מחילה, ופתוחה להר הבית, לחצר בית

המוקד הבנין בהר הבית. לצאת לו לבעל קרי

דרך שם, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה

כדפרישית במתניתין. ובעל קרי משתלח –

הני תרי מילי שמעינן מבריה כי הדי,

הניחא למאן דאמר אבנטו של כהן גדול לא זהו אבנטו

של כהן הדיוט, אלא למאן דאמר אבנטו של כהן הדיוט

זהו אבנטו של כהן גדול מאי איכא למימר? וכי תימא:

כלאים בעליה ולבישה הוא דאסור, אבל מימך תותיה

- שפיר דמי, והתניא: "לא יעלה עילך" - אבל אתה

מציעו תחתיד, אבל אמרו חכמים: אסור לעשות בו,

שמא תיכרך ניומא אחת על בשרו. וכי תימא דמפסיק

מיד - והאמר רבי שמעון, אמר רבי יהושע בן לוי, אמר

רבי יוסי בן שאול משום קהלא קדישא שבידו ושלום:

אפילו עשר מצעות זו על גב זו וכלאים תחתיהן - אסור

לישן עליהן! אלא שמע מינה: נגד ראשיתו. ואי בעית

אימא: באותן שאין בהן כלאים. רב אשי אמר: בגדי

כהונה קשין הן, דאמר רב הונא בריה דרב יהושע: הו

נמטא נמאדא דנרש - שריא. תא שמע: בגדי כהונה,

הוציא בהן למדינה - אסור. ובמקדש, בין בשעת עבודה

ובין שלא בשעת עבודה - מותר, מפני שבגדי כהונה

ניתנו ליהנות בהן, שמע מינה. ובמדינה לא? והתניא:

בעשרים ואחד בו, יום הר גזירים - דלא למיספד,

כדאיתא ביומא פרק "בא לו כהן גדול": "קרוב" וכי

עד "איבעית אימא ראיין הן לבגדי כהונה. ואי בעית

אימא: "עת לעשות לה' הפרו תורתך". "אירע קרי

באחד מהן" [וכו.]. מסייע ליה לרבי יוחנן,

דאמר: מחילות לא נתקדשו. בעל קרי משתלח

חוץ לשני מחנות. "והפרות דולקין מכאן ומכאן" כו'. רב

ספרא הוה יתיב בבית הכסא, אתא רבי אבא נחר ליה,

אמר ליה: ליעול מר! פתר דנפיק, אמר ליה רבי אבא:

עד כאן לא סליקת לשעיר, גמרת מילי דשעיר! לאו הכי

תנן: מצאו נעול - בידוע שיש שם אדם, למימרא דלא

מיבעי ליה למיעול! ורב ספרא סבר: דלמא מסובין הוא.

בדתניא, רבן שמעון בן גמליאל אומר: עמוד החזר -

מביא את האדם לידי הדרוקן, סילון החזר - מביא את

האדם לידי ירקון. אמר ליה רב לחייא בריה, וכן אמר

ליה רב הונא לרבה בריה: חישך תפין נפישך, וקורין

תפין נפישך, כי היכי דלא תרחק. תוב וגלי, כסי וקום.

שמוף ושתי, [שמוף] ואחית, וכשאתה שותה מים -

שפוך מהן ואחר כך תן לתלמידך. בדתניא: לא ישתה

אדם מים ויתן לתלמידו אלא אם כן שפך מהן. ומעשה

באחד ששתה מים ולא שפך מהן, ונתן לתלמידו, ואותו

תלמיד איסמנים היה, ולא רצה לשתות - ומת בצמא.

באותה שעה אמרו: לא ישתה אדם מים ויתן לתלמידו

- אלא אם כן שפך מהן. רב אשי אמר: הילכך, האי

תלמידא דשפך קמי רביה - לית ביה משום אפקידותא.

כל מילי לא תיפלוט באפי רבך - בר מקרא ודייטא,

דכפתיליה של אבר דמו. תנן התם: איש הר הבית היה

מחזר על כל משמר ומשמר, ואבוקות דולקות לפניו,

וכל משמר שאינו עומד, ואומר לו איש הר הבית:

"שלום

אמרניהו. חוץ לשתי טחנות – גרס, וכן מוכח ב"אלו דברים" (פסחים 50), דאמר

התם: זב, "וכל זב" – לרבות בעל קרי. וזב משתלח חוץ לשתי טחנות, מצרוע – חוץ

לשלשה. ואמרין התם: מסייע ליה לרבי יוחנן, דאמר רבי יוחנן כו'. רב ספרא הוה

יתיב בבית הכסא – ולא הוה ביה בפתח דלת, אלא אז היה נמנהג: אדם שרוצה

ליכנס שם – היה נחר, ואם היה שם אדם –

היה נחר כנגדו, וזה חזר לאחוריו. ורב ספרא

לא עשה כן, אלא רבי אבא נחר, ואמר לו רב

ספרא "ליעול מר", והיה לו לנחור כנגדו, לכך

השיב לו רבי אבא לאחר שציצ משם. עד כאן

לא סליקת לשעיר וגמרת מילי דשעיר –

כלומר, עדיין לא עלית לשם ואתה מתנהג

במעשיהם שאינך צנוע, כמותם, אבל פרסיים

צנועים הם, כדאמרין בברכות בפרק קמא

(ה,ה) בשלשה דברים: איני אנוח, את הפרסיים

שצנועים בבית הכסא וכו'. למימרא דלא

איבעי ליה למיעול – ולא היה לו לומר "בא

אדוני", אלא היה לו לנחור כנגדו. עמוד

החזר – כשאדם צריך לפנות ומשהא את

נקביו ומחזירם בכנטו. סילון החזר – אדם

הצריך לחטול מים ומשהא את עצמו. גבי

הטלת מים שייך לומר "סילון". חשך ותקן

נפשך קדום תקין נפשך כי היכי דלא תרחק

– כלומר, למד עצמך שפאילו אינך צריך

לנפקיך, חזק עצמך ליפנות בשני פרקים, ולא

תצטרך ליפנות בריש, שבני אדם מצויים, אלא

ברציאת הדיוט בתחלת הלילה וגם קודם

שתצא הלילה, שבני אדם מצויין בבית, ותוכל

ליפנות סמוך לבית. ומתוך שתלמוד את

עצמך בשני פרקים אלו, לא תצטרך ליפנות

ביום בשעה שבני אדם מצויין בדרכים, ולא

תצטרך להתרחק מביתך. כפי כסות

שלהם היו בשדות. ואם תצטרך ליפנות ביום,

פעמים שתצטרך להתרחק, ותשהא נקבי,

ותסתכן. תוב וגלי כסי וקום – וכשאתה

נפנה, שבתחלה ואחר כך גלי, ותעשה צרכך,

לא תגלה מעומד, וזהו צניעות של רבאן.

כסי וקום – קודם שתעמוד עצמך כסה,

לאחר שעשית צרכך. שמוף ושתי שמוף

ואחית – ואף על גב דאין אדם שותה אלא

אם כן שותף את הכוס, כדאמר "שטוף ושתי",

אפילו הכי לאחר שתשתה – שטוף ואחית,

דלמא איקרי ושתי בלא שטיפה. ומצאנו בולע

רוקו. והכי גריסין: וכשאתה שותה מים שפך

מהן ואחר כך תן לתלמידך – כלומר, דא

דבעינן שטיפה לאחר שתיה – הני מילי בייך,

שאינך יכול לשפוך ממנו ותעביר הרוק

בשפיכה, משום ביוון אוכלין. אבל במים,

שאין כאן ביוון – שפוך מהן, וטוב לעשות

יותר. ואחר כך תן לתלמידך – שפך מהן

תחלה. קא סלקא דעתך: הואיל ותלמידו הוא,

לא אניא דעתיה, קא משמע לך. כל מילי לא

תפלוט קמי רבך בר מקרא דכפתיליה של

אבר דמי – כל מילי דבר שאמלת, ובו רוק

בפיך – לא תרוק בפני רבך, דאמרין (עירובין

ט,א): הרוק בפני רבו – חייב מיתה, בר אם

אכלת קרא ודייטא – שאם בא רוק בפיך, אל

תחזיריו לאחוריו, דסבנה היא. דכפתיליה של

אבר דמי – ששורפין את הגוף כפחית של

אבר. תנן התם – במסכת מדות. ואי שר

הבית – שר, כמו (משלי ח) "אלכים אישים

אקרא". כל לילה ולילה היה מחזר על כל

משמר ומשמר, וזהו לו מפתחות הר הבית,

ואבוקות דולקות לפניו. וכל משמר – בשעה

שהיה בא אצל הגשומר, כל משמר שאינו

עומד כנגדו

מבארת את הטעם שבעל קרי היה הולך במחילה: כפיניע ליה -
מדברי משנה זו יש להביא סיוע לדברי רבי יוחנן, דאמר, מחילות
- חפירות שתחת לעורה, לא נתקדשו כלל, אם פתוחות הן להר
הבית. ועוד אמר, ובעל קרי משתלח - יש לו לצאת חוץ לשני
מקנות, חוץ למחנה שכניה ומחנה לידה, כדין זב. וממשנתנו
שאמר שבעל קרי היה הולך במחילה ההולכת תחת העורה,
מוכח שמחילות לא נתקדשו, ולכך הותר לו ללכת שם.
שנינו במשנתנו: ונהרות ודלקין מכאן ומכאן בו' עד שהוא מגיע
לבית הטבילה. ומדורה היתה שם, ובית הכסא של כבוד. זה היה
כבודו, [מצאו עול בו], יודע שיש שם אדם, פתוח, בידוע שאין
שם אדם. מביאה הגמרא מעשה בענין הסימן שהיו עושים אם יש
אדם בבית הכסא. מספרת הגמרא: רב ספרא הוה יתיב - היה יושב
בבית הכסא. אהא רבי אמא ורצה להכנס. נחר ליה - הוציא רבי
אבא קול מגורו כדי לידע אם יש שם אדם, אמר ליה רב ספרא
לרבי אבא, ליעול מר - יכנס אדוני. בת דנפיק - עד לאחר שיצא,
אמר ליה רבי אמא לרב ספרא, עד כאן לא סליקת לשעיר, נפרת
מילי דשעיר - עדיין לא עלית לארץ בני עשוי, וכבר למדת ממנהג
בני שעיר, שאינם צנועים. האם לאו הכי תנן - לא כך שנינו
במשנתנו, מצאו לדלת בית הכסא נעול, בידוע שיש שם אדם.
למימא דלא מיבעי ליה למיעל - והרי זה מלמד, שאין לאדם אחר
להכנס לבית הכסא בעוד הראשון נמצא שם. ומדוע אם כן אמרת
לי להכנס.
הגמרא מיישבת מדוע אכן רב ספרא נהג כך. מבארת הגמרא: ורב
ספרא שאמר לרבי אבא שיכנס, עשה כן מפני שסבר, דלמא רבי
אבא מסובין הוא, אם יתמין מלהכנס מיד, ויבדחניא - וכמו ששנינו
בברייתא, רבן שמעון בן גמליאל אומר, עמוד החזור - הנצרך
לנכביו לגדולים ונעקר לצאת, ומשהו עצמו ומחזירם בבטנו, הרי
זה מביא את האדם לידי חולי ששמו הדרוק, שבטנו מתנפחת.
וסילון החזור - הנצרך להטיל מן רגלים והתחיל להשתין, ומשהו
עצמו ומחזירם בבטנו, הרי זה מביא את האדם לידי חולי ששמו
הדרוק, שמראה פניו נעשה ירוק כירק.
הגמרא המביאה הנהגות נוספות בעניני צניעות ודרך ארץ שראוי
לאדם להתנהג בהם: אמר ליה רב תחיא בריה, וכמו כן אמר ליה
רב הונא לרבה בריה, חשיה, תפין נפשך - המתן עד שיחשיך בחוץ,
וחזק עצמך להיפנות או בבית הכסא. אף אם אינך מרגיש צורך
בכך, וכן, קדים, תפין נפשך - הקדם בבוקר ודוק עצמך להיפנות.
וראוי לך לנהוג כן, כי תיבי דלא תרחק - כדי שלא תצטרך
להתרחק, ותוכל לבא לידי סכנה. שבשעות אלו אין בני אדם
מצויים בדרכים, ותוכל לעשות כן סמוך לביתך, אבל בשאר היום,
בני אדם מצויים בדרכים ויהיה לך להתרחק הרבה משום צניעות.
הנהגה נוספת הורו לבניהם לנהוג בה: כשאתה נפנה לעשות
צרכיך, תוב ונלי - שב תחילה, ורק לאחר מכן גלה עצמך מבגדך.
וכן כשאתה גומר לעשות צרכיך, כפי יקום - כסה עצמך תחילה,
ורק לאחר מכן תעמוד. וזהו משום צניעות, שלא יהא בשור מגולה
שלא לצורך.
הנהגה נוספת הורו לבניהם לנהוג בה: כשאתה לוקח כוס כדי
לשתות ממנו, שמוף אותו תחילה, ורק לאחר מכן שתי - תשתה
ממנו, לפי שיתכן שאחר שתה ממנו ולא שטפו לאחר מכן,
ונמצאת בולע רוק, ודבר מאוס הוא. ולאחר גמר שתייתך, חזור
ושמוף את הכוס, ורק לאחר מכן אחית - הנח אותו במקומו. כדי
שלא יבא אחר לשתות אחריו, ולא ישטוף, שלא יבלע מרוקך,
ויבא לידי מיאוס.
הנהגה נוספת הורו לבניהם לנהוג בה: ויכשאתה שותה מים, ונשאר
מים בכוס, ורוצה אתה ליתנו לאחר, שמוף מן - מהמים על מקום
שתייתך כדי להעביר משם את הרוק, ורק אחר כך תן לתלמידך
לשתות ממנו. מביאה הגמרא ראייה לזה: ברייתא, לא ישתה אדם
מים מכוס, ויתן לתלמידו לשתות את מה שנשאר, אלא אם כן שפך
מן תחילה על מקום שתייתו. מוסיפה הברייתא: ומעשה באחד
ששתה מים ולא שפך מן על מקום שתייתו, ונתן לתלמידו לשתות

ממשיכה הגמרא את ההוכחה: הניחא למאן דאמר - הדבר מובן
לדעת רבי אלעזר בן רבי שמעון הסובר שאבננו של כהן גדול
שבכל השנה שהיה של כלאים, לא הוה אבננו של כהן הדיוט,
ואבננו של כהן הדיוט לא היה עשוי אלא מפתח, שמשום כך אין
לאסור לכהנים להניח את בגדי הכהונה תחת ראשם משום
כלאים. אלא למאן דאמר - אבל לדעת רבי הסובר שאבננו של
כהן הדיוט הוה אבננו של כהן גדול שבכל השנה, ונמצא שבבגדי
כהונה של כל כהן יש בגד כלאים, מאי איכא למימר - איך נאמר
שמותר להניח את בגדי הכהונה תחת הראש. ועל כרחינו לומר
שכוונת המשנה היא 'כנגד ראשיה' ולא 'תחת ראשיה'.
וכי תימא - ואם תאמר, שכלאים, רק בעליה על גופו וכן בלישה
הוא דאסור, וכמו שנאמר בתורה. אבל מימך תותיה - להציע את
הכלאים תחתיו ולשכב על גבם, שפיר דמי - מותר הדבר. ולכך
התירה משנתנו להניח את בגדי הכהונה תחתיו ממש ולשכב
עליהם אף שיש בהם כלאים. מאחר ואינו לובשם ולא מעלה
אותם על גופו. מקשה הגמרא על סברא זו: והתניא - והרי שנינו
בברייתא, נאמר בתורה (ויקרא טו) 'ובגד כלאים שעטנו לא יעלה
עליו', משמע מזה, אבל אהא מצינו תתתיה ואין בזה איסור, כיון
שאין בכלל העלאתו. אבל מכל מקום אמרו חכמים, שאסור
לעשות כן - להציע תחתיו, מפני שיש לחוש שיקרא תיכף ניקא
[חוט] אחת מבגד הכלאים על בשרו ונמצא שהוא מעלה על גופו
כלאים. ונמצא שמדברי חכמים אסור לישן על בגד שיש בו
כלאים. ואם כן ודאי שהמשנה לא התירה לכהן להניח תחתיו
בגדי כהונה.
מוסיפה הגמרא: וכי תימא דמפסיק מידי - ואם תאמר שמדובר
במשנה שהפסיק דבר אחר בין בגד הכלאים לכהן שישן, ושוב אין
חשש שמא יכרך ויעלה עליו חוט. ולכך מותר גם מדברי חכמים.
מקשה על זה הגמרא: והאמר רבי שמעון שאמר רבי יהושע בן לוי
שאמר רבי יוסי בן שאול משום קהל קרישא - בשם עדה קדושה
שדיתה בירושלים, שאפילו אם יש עשר מצעות שאינם כלאים
על זב, וכלאים תתתיה, אסור לישן עליהן, ומבואר אם כן שאף
כשיש דבר מפסיק אסרו חכמים לשכב על גבי כלאים. מסיקה
הגמרא: אלא ודאי שמע מינה - יש לשמוע ולהוכיח מזה, שמה
ששנינו במשנתנו שהיו מניחים תחת ראשיהם, אין הכוונה תחת
ראשיהם ממש, אלא כנגד - בצד ראשיהן.
הגמרא מביאה שני דרכים לדחות הוכחה זו, וליישב את הקושיא
אין הותר להם לשכב על גבי כלאים. מתרצת הגמרא: ואי בעית
אימא - ואם תרצה תאמר, שבאמת היו מניחים את בגדי הכהונה
תחת ראשיהם ממש, ומדובר באותן הבגדים שאין בהם כלאים,
שהם מכנסיים כתונת ומצנפת, ורק את האבנט לא היו מניחים
תחת ראשיהם.
עוד מתרצת הגמרא: רב אשי אמר, בגדי כהונה שונים הם מסתם
בגדים, לפי שקשין הן מפני שחוטן כפול ששה. ולכך אין לחוש
שלא יכרך על גבי בשרו חוט אחד מהם. מביאה הגמרא ראייה
לכך שאין איסור לשכב על בגד קשה, דאמר רב הונא בריה דרב
יהושע, הא נקמא נקמא דנרש - בגד זה העשוי מלבד, ומכווץ הוא
וקשה, והיו רגילים לעשותו במקום שנקרא נרש, שריא - מותר
להציע אותו תחתיו ולשכב עליו. מפני שאין לחוש שמא חלק
מהבגד יכרך עליו.
[הא שמע, בגדי כהונה, היוצא בהן למדינה אסור, ובמקדש בין
בשעת עבודה ובין שלא בשעת עבודה מותר, מפני שבגדי כהונה
ניתנו ליהנות בהן, שמע מינה שמותר להנות בבגדי כהונה. מקשה
הגמרא: וכימדיה לא, ותתניא בעשרים ואחד בו יום הר גזירים דלא
למיספד, ובדיאית ביוםא (טו) פרק בא לו כהן גדול קרוב וכו', עד
איבעית אימא ראוין הן לבגדי כהונה, ואי בעית אימא עת לעשות
לח' הפיר תורתך].
שנינו במשנתנו: אירע קרי באחד מן [וכו'], היה יוצא והולך לו
במסיבה [ומחילה] ההולכת תחת הבירה ו-בית המקדש, וגרות
דולקים מכאן ומכאן, עד שהוא מגיע לבית הטבילה. הגמרא

וּפְּיִס, מְדוּבָר לְאַחַר הַתְּקֵנָה שֶׁתִּקְנֶה לְהַפְּסִי. וְהִיכָן מְצִינוּ תִּקְנָה זוֹ, 60
 דְּתֵנָּה - שֶׁשֵּׁנִי בַּמִּשְׁנָה בְּמִסְכַּת יוֹמָא (כב), בְּרֵאשׁוֹנָה [בְּתַחֲלִילָה], 61
 כָּל מִי שֶׁהִיא רֹצֶה לְתָרוּם אֶת הַמְּזוּבָּה, הִיא תוֹרֵם בְּלֹא פִּיִּס. וְכֵן 62
 שָׁהוּ - שֶׁהָרֹצֵעַ לְתָרוּם מְרִיצֵן הֵם, כִּי הִיא מְנַהֵגָה, הִיא רֹצֵעַ וְעוֹלֵן 63
 בְּכֶבֶשׂ, וְכָל הַקּוֹדֵם אֶת הַכִּירָה לְהִכְנִס בְּתוֹךְ אֲרָבַע אַמּוֹת עֲלִיוֹנוֹת 64
 שֶׁל כֶּבֶשׂ הַסְּמוּכוֹת לִרְאֹשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ, הוּא זָכָה לְתָרוּם. וְאִם הָיָה 65
 שְׁנֵי שְׁוִין שֶׁהִגִּיעוּ בִּיחָד לֵאֲרַבַּע אַמּוֹת עֲלִיוֹנוֹת שֶׁל הַכֶּבֶשׂ, הִיא 66
 הַמְּזוּבָּה אוֹמֵר לָהֶם - לְכָל הַכְּהֵנָה הָרָצִים, הַצְּבִיעִי - הָרָצִיאוּ 67
 אֲצַבְעוֹתֵיכֶם וְהַגְבִּיהוּם, וְהַתְּחִיל לְמִנּוֹת הָאֲצַבְעוֹת, וְמִי שֶׁאֲצַל 68
 הִיא הַמִּנֵּן שֶׁהַחֲלִטּוֹ עָלָיו מִתְחִילָה נִשְׁלֵם, הוּא הִיא הַזּוֹכָה. 69
 שׂוֹאֵל הַמִּשְׁנָה: וְכֵן הָאֲצַבְעוֹת שֶׁהֵן מוֹצִיאִין. מִשִּׁיבָה הַמִּשְׁנָה: 70
 יִכּוּלִים לְהוֹצִיא אֲצַבְעֵי אֶחָת אוֹ שְׁתֵּים, וְאֵין מוֹצִיאִין גּוֹדֵל [אֶגְדוּל] 71
 בְּמִקְדָּשׁ לְצוֹרוֹ הַפִּיִּס, אֲבָל שָׂאֵר הָאֲצַבְעוֹת יִכּוּלִים לְהוֹצִיא. 72
 מוֹסִיפָה הַמִּשְׁנָה: מַעֲשֶׂה (שֵׁנִי הָיָה) [בְּשֵׁנִי שֶׁהָיָה שְׁוִין בִּקְרִבָּתָם 73
 לְסוֹף הַכֶּבֶשׂ בְּשַׁעַר שֶׁהָיָה רֹצֵעַ וְעוֹלֵן בְּכֶבֶשׂ, וְדָחַף אֶחָד מֵהֶם אֶת 74
 הַכִּירָה כְּדִי לְהַקְדִּימוֹ, וְלִזְכּוֹת בְּתָרוּמַת הָדָשֶׁן, וְעַל יְדֵי הַדְּחִיפָה, 75
 נִשְׁבְּרָה רִגְלוֹ שֶׁל חֲבִירוֹ. וְכִשְׂרָאוּ בֵּית דִּין שֶׁמִּחְמַת שֶׁהָיָה רֹצֵעַ 76
 לְהַקְדִּים אֶת חֲבֵירָהּ בְּרִיצָתָם הָיָה כָּאִם לִידֵי סִכְנָה, הַתְּקִינוּ שֶׁלֹּא 77
 יִהְיֶה תוֹרֵמִין אֶת הַמְּזוּבָּה אֶלָּא בְּפִיִּס. וְתוֹחֲלִית מִשְׁתַּנּוּ מְדֻבֶּרֶת קוֹדֵם 78
 הַתְּקֵנָה, וּבִסּוּפָה מְדוּבָר לְאַחַר הַתְּקֵנָה. 79
 מִתְרַצֵּת הַגְּמָרָא תִּירָץ נוֹסֵף: רָבָא אָמַר, אִידִי וְאִידִי - גַּם בְּתַחֲלִיל 80
 מִשְׁתַּנּוּ וְגַם בִּסּוּפָה מְדוּבָר לְאַחַר הַתְּקֵנָה, וְהָכִי תֵּנָּה - וְכִי הִיא 81
 כּוֹנֵנֶת הַמִּשְׁנָה לִפְנֵיהֶם, כֹּל מִי שֶׁהוּא רֹצֵעַ לִבְנֵי וְלִפְנֵיהֶם, מְשִׁיבִים וְמוֹכֵל 82
 עַד שֶׁלֹּא יִבָּא הַמְּזוּבָּה, כְּדִי שֶׁתִּכָּף כְּשִׁיבָא הַמְּמוֹנָה וּפִיִּס, יוֹכֵל מִי 83
 שׂוֹכָה בְּפִיִּס לִילֵךְ לְעַבּוּדָה, וְלֹא יִצְטָרֵךְ לְהַמְתִּין עַד שִׁיטְבוֹל. 84

משנה

בַּמִּשְׁנָה הַקּוֹדֶמֶת שֶׁנִּינוּ שֶׁהַמְּמוֹנָה עַל הַמִּקְדָּשׁ בֹּא לְבֵית הַמּוֹקֵד 85
 לְפָנֹת בּוֹקֵר, וּמִפִּיִּס שֶׁ מִי יוֹכָה לְתָרוּם אֶת הָדָשֶׁן. הַמִּשְׁנָה 86
 שֶׁלִּפְנֵינוּ מְמַשִּׁיבָה וּמִפְרֶטֶת אֶת סֵדֶר הַדְּבָרִים הַנִּעֲשִׂים בַּמִּקְדָּשׁ 87
 מֵאוֹתָהּ שַׁעַר וְאֵילָךְ, עַד אַחֵר עֲבוּדַת תְּרוּמַת הָדָשֶׁן מֵעַל גְּבִי 88
 הַמִּזְבֵּחַ. 89
 נִשְׁאֵל הַמְּמוֹנָה עַל הַמִּקְדָּשׁ אֶת הַמַּעֲשֶׂה שֶׁהִיא מוֹנֵחַ תַּחַת הַטְּבָלָא שֶׁל 90
 שֵׁשׁ שִׁבְעִית הַמּוֹקֵד, וְיִפְתָּה עִמּוֹ אֶת הַפְּשָׁעִשׁ - הַשַּׁעַר הַקָּטָן שֶׁהִיא 91
 בְּתוֹךְ הַשַּׁעַר הַגָּדוֹל שֶׁבֵּין בֵּית הַמּוֹקֵד לְעוֹרָה [וְרֹאֵה אִיּוֹר א], וְנִכְנָס 92
 הַמְּמוֹנָה מִבֵּית הַמּוֹקֵד לְעוֹרָה, וְנִכְנָסוּ שָׂאֵר הַכְּהֵנִים שֶׁטְבָלוּ וְהָיוּ 93
 בְּגִדֵי כְּהוֹנָה אַחֲרָיו, וְשֵׁתֵי אֲבוֹקוֹת שֶׁל אוֹר הַחֲזִיקוּ בְּיָדָם, כֹּל כֵּת 94
 הַחֲזִיקָה אֲבוֹקָה אַחַת שֶׁל אֵשׁ. וְנִחְלְקוּ הַכְּהֵנִים הַלָּלוּ לְשֵׁתֵי כִּיתוֹת 95
 - קְבוּצוֹת, אֵלּוּ - קְבוּצַת כְּהֵנִים אַחַת, הֵיוּ פּוֹנִים מִלְּשַׁכַּת בֵּית 96
 הַמּוֹקֵד שֶׁהִיָּתָה בְּצִפּוֹן הָעוֹרָה, וְהַחֲלִיבִין אַחֵר נוֹשֵׂא הָאֲבוֹקָה 97
 בְּאַכְסֶרְתָּהּ הַבְּנוּיָה מִכָּל צַדֵּי הָעוֹרָה מִבְּפָנִים, דְּרָךְ - לְכִיּוֹן צַד 98
 מִזְרָה, וְאֵלּוּ - קְבוּצַת הַכְּהֵנִים הַשְּׁנִיָּה, הֵיוּ מְחַלְכִּין אַחֵר נוֹשֵׂא 99
 הָאֲבוֹקָה הַשְּׁנִיָּה בְּאַכְסֶרְתָּהּ, דְּרָךְ - לְכִיּוֹן צַד מַעֲרָב, וְשֵׁתֵי 100
 הַקְּבוּצוֹת הָיוּ בּוֹדְקִים וְהוֹלְכִים בְּכָל הָעוֹרָה, אִם כֹּל הַכֵּלִים שְׁמוּרִים 101
 יִפָּה, וּמוֹנָחִים עַל מְקוֹמָם, עַד שֶׁהָיוּ מְנִיעִים לְמָקוֹם עוֹשֶׂה חֲבִיתִים, 102
 שֶׁהִיא לִשְׂכָה שֶׁהִיָּתָה בְּצַד מִזְרָה, וְכֵן הִכְנוּ אֶת מִנְחַת הַחֲבִיתִין 103
 שֶׁהִיא כְּחֵן גָּדוֹל מְקִרֵב בְּכָל יוֹם וְרֹאֵה אִיּוֹר ב. וְשֵׁם הַצִּיעִי שֶׁהָיָה 104
 הַקְּבוּצוֹת אֵלּוּ וְאֵלּוּ, וְאִמְרוּ אֵלּוּ לֹאֵלּוּ שֶׁלֹּם, שֶׁהָבֵל מִצְאָנוּ בַּמִּקְדָּשׁ 105
 בְּשִׁלּוֹם. וְלֹאֲחֵר מִכֵּן, הַצִּיעִי - הָקִיצוּ מִהַשְּׁנִיָּה אֶת עוֹשֶׂה הַחֲבִיתִים, 106
 לְעֲשׂוֹת חֲבִיתִים - לְהַתְּחִיל בְּהַכְנַת מִנְחַת הַחֲבִיתִין, וְלִהְרִיתָם מִים 107
 לְצוֹרוֹ חֲלִיטַת הַסּוּלָה. 108
 הַמִּשְׁנָה מְמַשִּׁיבָה לְבָאֵר אֶת סֵדֶר הָעַבּוּדָה בַּבּוֹקֵר, וּמִפְרֶשֶׁת כִּיצַד 109
 הִיָּתָה תְּרוּמַת הָדָשֶׁן מֵעַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ: מִי שֶׁיָּבֵה בְּפִיִּס לְתָרוּם אֶת 110
 הַמְּזוּבָּה, הוּא לִבְדּוֹ יִתְּרוֹם אֶת הַמִּזְבֵּחַ, וְלֹא יִצְטָרֵף אַחֵר עִמּוֹ. וְהֵם - 111
 אֲחִיו הַכְּהֵנִים אוֹמְרִים לֹה שׂוֹכָה לְתָרוּם, הֵיָּ - תִּהְיֶה זָהִיר, שֶׁלֹּא 112
 תֵּנֶעַ בְּכָלִי - בְּמִחְתָּה שֶׁבָּה הֵיוּ מְרִימִים אֶת הָדָשֶׁן וְהַגְּחָלִים, שֶׁהִיא 113
 כְּלִי שֵׁרֶת, עַד שֶׁתִּקְדָּשׁ דִּידָהּ וְנִגְלִידָהּ בְּשִׁפְכִית מִים עֲלֵיהֶם מִן הַכִּירָה, 114
 לְפִי שֶׁאֲסוּר לַעֲשׂוֹת עֲבוּדָה בְּלֹא קִידוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם. עוֹד הָרָאוּ לוֹ 115
 116

שֶׁלֹּם עָלֶיהָ, נִיכָר שֶׁהוּא יֵשׁ, וְאִישׁ הָרֵב הִבִּיתָ הִיא חוֹכְמָא [מִכְחוֹ] 1
 בְּמִקְלָהּ, וְכִמּוֹ כֵּן. רְשׁוֹת הָיָה לוֹ לֵאשׁ הָרֵב הִבִּיתָ לְשִׁרְוֹף אֶת כְּסוּתוֹ 2
 - אֶת בְּגָדוֹ הָעֲלִיּוֹן שֶׁל הַשּׁוֹמֵר הִישָׁן. וְהַשּׁוֹמֵר שֶׁהִלְקוֹדוֹ הִיא 3
 צוּעֵק, וְהֵם - הַשּׁוֹמְרִים הָאֲחֵרִים הֵיוּ אוֹמְרִים זֶה לָזֶה, מַה טִּיבוֹ שֶׁל 4
 קוֹל זֶה הַנִּשְׁמָע בְּעוֹרָה. וּמִשְׁמִיעִים זֶה לָזֶה, הוּא קוֹל שֶׁל כֵּן לֹא הִלְקָה 5
 וְנִגְרָיו נִשְׁפָּרִין, מִחְמַת שֶׁיֵּשֶׁן לוֹ עַל מַשְׁכָּר - בַּעַת שֶׁהִיא צִרְיָן 6
 לְשִׁמּוּר. 7
 מוֹסִיפָה הַמִּשְׁנָה: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, אֲבָן כִּי הִיא מַעֲשָׂה, 8
 פָּעִם אַחַת מִצְאָה הָאֲנִשִּׁים שֶׁהָיוּ מִהַלְכִים עִם אִישׁ הָרֵב הִבִּיתָ אֶת אֶחָי 9
 אִמִּי שֶׁהִיא שּׁוֹמֵר, כִּשְׁהוּא יֵשׁ, וְשִׁרְפִי אֶת כְּסוּתוֹ. 10
 מוֹסִיפָה הַגְּמָרָא: אָמַר רַבִּי חִיָּא בְּרֵי אָבָא, כִּי מִמֵּי רַבִּי יוֹחָנָן בְּהָא 11
 מִתְּנִיחָא - כִּשְׁהִיא מִגִּיעַ רַבִּי יוֹחָנָן לְלִמּוּד בַּמִּשְׁנָה זֶה, אָמַר הָכִי, 12
 אֲשֶׁרְהִים לְזוֹרוֹת הָרֵאשׁוֹנִים, שֶׁאֵפִילוֹ עַל אוֹנֵם שִׁנָּה - עַל כִּי 13
 שֶׁנִּרְדֵּם הַשּׁוֹמֵר בְּאוֹנֵס, הֵיוּ עוֹשִׂין דִּין, וּמַעֲנִישִׁים עַל כִּי, וְאִם כֵּן, 14
 שֶׁלֹּא עַל אוֹנֵם שִׁנָּה - הָעוֹבֵר עֲבִירָה בְּכוֹנָה בְּלֹא אוֹנֵס, עַל אַחַת 15
 בְּכָה וְכָה שֶׁהָיוּ עוֹנֵשִׁים. 16
 לְאַחֵר שֶׁהַתְּבָאֵר הָעוֹנֵשׁ שֶׁהָיוּ נוֹתֵנִים לְשׁוֹמְרִים שִׁשְׁנוֹ, כְּדִי לְזָרוּם 17
 לַעֲתִיר, וְזֶה בְּכָל מִצְוֹת תוֹכְחָה, מוֹסִיפָה הַגְּמָרָא לְהִבְיָא עוֹד 18
 מְדַבְּרֵי הַתְּנָאִים וְהָאִמְרָאִים בְּשִׁבְחָה תוֹכְחָה. מְבִיָּא הַגְּמָרָא: 19
 תֵּנָּה, רַבִּי אוֹמֵר, אִיּוֹ הִיא דְּרָךְ יִשְׂרָאֵל שִׁבְרוּ וְ-שִׁבְרוּ לוֹ הָאָדָם 20
 לְהַתְּנָה בָּהּ, יֵאָבֵה אֶת הַתְּקִיחוֹת, לְפִי שֶׁכָּל זָמָן שִׁשְׁנוֹ נִשְׁתַּבַּח וּמִקְבִּיל 21
 תוֹכְחָה בְּעוֹלָם, וְעַל יְדֵי זֶה מִתְּעוֹרְרִים וְחוֹזְרִים תְּשׁוּבָה, נַחַת רִיחַ 22
 בָּאָה לְעוֹלָם, וְכֵן מִזְבֵּחַ וְיִבְרָךְ בָּאִין לְעוֹלָם, וְהָרֵעָה מִסְתַּלְקָת מִן 23
 הָעוֹלָם. שֶׁאֵמַר בְּמִשְׁלִי (כֹּד כח) 'לְמַלְכִּיחִים יִנְגַּם וְעַלֵּיהֶם תִּבָּא בְּרַכָּה 24
 טוֹב', וּמִיָּעַם' לְמַדִּים שְׂבָאָה נַחַת רוּחַ, וּמִבְּרַכַת טוֹב' לְמַדִּים 25
 שְׂבָאָה טוֹבָה וּבְרַכָּה, וּכְשֶׁהִטּוּבָה בָּאָה לְעוֹלָם, הָרֵעָה מִסְתַּלְקָת. 26
 מוֹסִיפָה הַבְּרִייתָא: יֵשׁ אוֹמְרִים, שֶׁהָדָר הִישִׁירָה שִׁבְרוּ לוֹ הָאָדָם 27
 הִיא, שִׁיחֻק בְּאַמּוֹנָה יִתְּרָה - יִתְּנָהּ בְּמִשְׁאֵל וּמִתֵּן עִם בְּנֵי אָדָם 28
 בְּאַמּוֹנָה, וְלֹא יֵאָנֶה אֶת הַבְּרִיּוֹת, שֶׁאֵמַר בְּרֵאשִׁית (א) 'עֲנִי בְּאַמּוֹנִי 29
 אִיִּין לְשִׁבְתָּ עִמָּי וְכוּ', הַלֵּךְ בְּדֶרֶךְ תְּמִים הוּא יִשְׂרָתֵנִי. 30
 עוֹד מְבִיָּא הַגְּמָרָא: אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרֵי רַבִּי יוֹנָתָן, 31
 כָּל הַמְּזוּבָּה אֶת הַכִּירָה לְשֵׁם שְׁמִים - כְּדִי שִׁיעֲזוּב אֶת מַעֲשֵׂיו הָרָעִים 32
 וְיִשׁוּב בְּתִשְׁבּוּבָה, וְזָכָה לְהִיּוֹת בְּחֻלְקוֹ וּבְמִחְצִיתוֹ שֶׁל הַקְּדוּשָׁה בְּרֹךְ 33
 הוּא, שֶׁאֵמַר בְּמִשְׁלִי (כח כג) 'מוֹכִיחַ אֲדָם אַחֲרָי', וּפִירוּשׁ הַפִּסְקוֹס הוּא 34
 שְׁמִי שְׁמוֹכִיחַ בְּנֵי אָדָם, ה' גּוֹרֵר אוֹתוֹ אֵלָיו. מוֹסִיף רַבִּי יוֹנָתָן: וְלֹא 35
 עוֹד - וְלֹא רַק לְדַבֵּר זֶה בְּלִבְדּוֹ הוּא זּוֹכָה, אֵלָּא זּוֹכָה הוּא גַּם 36
 שֶׁמּוֹשְׁכִין עָלָיו חוֹט שֶׁל חֶסֶד שִׁמְצָא חֵן בְּעֵינֵי הַבְּרִיּוֹת, שֶׁאֵמַר 37
 בְּרַמְשֵׁךְ הַפִּסְקוֹס (aw) 'חֵן יִמְצָא מִפְּחֻלֵּיק לְשׁוֹן'. 38
 בְּמִסְכַּת יוֹמָא (כב), שֶׁנִּינוּ, שֶׁבְּתַחֲלִילָה לֹא הָיוּ עוֹשִׂים פִּיִּס עַל תְּרוּמַת 39
 הָדָשֶׁן, אֲלֹא כֹל מִי שֶׁהִיא רֹצֶה הִיא בֹּא, וְהָרָשׁוֹן שֶׁהִגִּיעַ זָכָה. 40
 וְלֹאֲחֵר שֶׁרָאוּ שֶׁעַל יְדֵי שֶׁהָיוּ רָצִים וְעוֹלִים בְּכֶבֶשׂ כְּדִי לְזַכּוֹת, הָיוּ 41
 בָּאִים לִידֵי סִכְנָה, תִּקְנוּ פִּיִּס לְתָרוּמַת הָדָשֶׁן. הַגְּמָרָא מְבַרֶּרֶת אִם 42
 סֵדֶר הַתְּמִיד שֶׁנִּאֲמַר בַּמִּשְׁתַּנּוּ, נִשְׁנָה קוֹדֵם הַתְּקֵנָה אוֹ לְאַחֲרֶיהָ. 43
 שֶׁנִּינוּ בַּמִּשְׁתַּנּוּ: מִצְאָה נִקְוָל יוֹדֵעַ וְכוּ' מִי שֶׁהוּא רֹצֵעַ לְתָרוּם אֶת 44
 הַמְּזוּבָּה [וְכוּ'] מִשְׁכִּים וְטוֹבֵל עַד שֶׁלֹּא יִבָּא הַמְּמוֹנָה וְכוּ'. הַמְּמוֹנָה 45
 בֹּא וְדַפֵּק עֲלֵיהֶן וְ-עַל שַׁעֲרֵי בֵּית הַמּוֹקֵד, וְדָן וְ-הַכְּהֵנִים וּפְתָחוּ לוֹ, 46
 אִמְרוּ לָהֶן מִי שֶׁטְבָל יָבֹא וּפִיִּס, הַפִּיִּס, מִי שׂוֹכָה זָכָה בּוֹ. 47
 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: הָא גּוֹפָא קָשָׁי - מִשְׁנָה זֶה מִצַּד עֲצֻמָּה קֶשֶׁה הִיא. 48
 שֶׁבְּתַחֲלִילָה אֲמָרָת - אִמְרָה הַמִּשְׁנָה, שְׁמִי שֶׁהוּא רֹצֵעַ לְתָרוּם אֶת 49
 הַמְּזוּבָּה מְשִׁבִּים וְטוֹבֵל עַד שֶׁלֹּא יִבָּא הַמְּמוֹנָה, אֲלָמָּה - נִרְאָה מוֹזָה, 50
 שֶׁלֹּא בְּפִיִּס תִּלְוִי מִלְּתָא - שֶׁאֵין הַדְּבַר תִּלְוִי בְּפִיִּס [גּוֹרֵל], אֲלֹא 51
 כֹּל מִי שֶׁהִיא רֹצֶה הִיא תוֹרֵם. שֶׁאִם לֹא כֵּן, מְדוּעַ לֹא הָרֹצֶה 52
 לְתָרוּם הִיא צִרְיָן לְטְבוֹל, וְהָיָה יִתְכַּן שֶׁלֹּא יוֹכָה בְּפִיִּס, וְאִם כֵּן רַק 53
 לְאַחֵר שִׁיבּוּכָה, יִטְבוֹל. וְאֵילּוּ, הָדָר תֵּנִי - לְאַחֵר מִכֵּן כְּתוּב, שֶׁאִמְרוּ 54
 לָהֶם הַמְּמוֹנָה 'מִי שֶׁטְבָל יִבָּא וּפִיִּס', אֲלָמָּה - מוֹכַח מוֹזָה שֶׁבְּפִיִּס 55
 תִּלְוִי מִלְּתָא - שֶׁהוֹכּוֹת לְתָרוּם אֶת הָדָשֶׁן תִּלְוִי בְּפִיִּס. מִתְרַצֵּת 56
 הַגְּמָרָא: אָמַר אֲבִי, לֹא קָשָׁי, כָּאֵן, בְּתַחֲלִיל הַמִּשְׁנָה שֶׁאִמְרוּ שֶׁכֹּל 57
 הָרֹצֶה לְתָרוּם יִטְבוֹל, מְדוּבָר קוֹדֵם הַתְּקֵנָה שֶׁתִּקְנֶה לְהַפְּסִי עַל 58
 תְּרוּמַת הָדָשֶׁן, וְאִם לֹא הִיא פִּיִּס. וְכָאֵן, בְּסוֹף הַמִּשְׁנָה שֶׁאִמְרוּ שִׁיבָא 59

תמיד. פרק ראשון – בשלושה מקומות דף כח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רמט פירוש

ואומר לו "שלום עליך" – ניכר שהוא ישן, "חובטו במקלו" – מלקוה. ורשות היה לו לשרוף את כסותו. והם אומרים: מה קול בעורה? אומרים זה לזה: בן לוי לוקה, ובשבל כך הוא צועק ונשמע קולו בכאן. קל וחומר על אונם שינה עושיין דין – דשינה זו היא אונס, שאין אדם יכול לעמוד את עצמו שלא לישן, משבאה לו שינה לעיניו. שלא על אונם שינה – דבר שעושיין במתכוין. איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם – הרבה דברים צריך לו לאדם לבחור, אלא הכי קאמר: איזוהי דרך אחת מדרכים הישרים שיבור לו האדם. אהוב את התוכחות – לאהוב את התוכחות. (עשוהו) – כמו, לעשות. שנאמר ולמוכיחים ינעם ועליהם תבא ברכת טוב – אדם שמקבל תוכחה – ינעם, ותחת רוח באה לעולם. עליהם תבא ברכת טוב – טובה וברכה באה לעולם, כשטובה באה לעולם – רעה מסתלקת מן העולם. ויש אומרים יחזיק באמונה יתירה – ישא ויתן עם בני אדם באמונה, ולא יאנה את הבריות. וזכה לחלקו של מקום – למחיצתו, כלומר, בתוך מחיצתו, שכן נאמר "מוכיח אדם" – הרי הוא "אחר", כלומר, עמי. משנה נטל את המפתח – מתחת הטבלא של שיש, ולא היה פותח שערי עזרה עד שיעלה עמוד השחר, אלא נטל את המפתח ופתח את הפשפש – פתח קטן שהיה בשער. הך סתמא רבי יהודה דמדות, דאמר: פתח קטן היה לו, שבו נכנסין לבלוש את העזרה. נכנס מבית המוקד לעזרה – דרך בית המוקד. נכנסו אחריו כהנים ושתי אבוקות של אור בידן – נחלקו מאותן כהנים שתי כיתות, מהם דתי יורדים דרך צפון שבית המוקד היה בצפון, אלו הולכין באבסדרה – כל סביב העזרה מארבע רוחותיה עשו אבסדראות על גבי

"שלום עליך!" ניכר שהוא ישן – חובטו במקלו, ורשות היה לו לשרוף את כסותו. והם אומרים: מה קול בעורה? – קול בן לוי לוקה ובגדיו נשרפין, שישן לו על משמרו. רבי אליעזר בן יעקב אומר: פעם אחת מצאו את אחי אמי ישן, ושרפו את כסותו. אמר רבי חייה בר אבא: כי מטי רבי יוחנן ביהא מתניתא, אמר הכי, אשריהם לראשונים שאפילו על אונם שינה עושיין דין, שלא על אונם שינה – על אחת כמה וכמה! תנאי, רבי אומר: איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם – יאהב את התוכחות, ששכל וזמן שתוכחות בעולם – נחת רוח באה לעולם, טובה וברכה באין לעולם, ורעה מסתלקת מן העולם, שנאמר: "ולמוכיחים ינעם ועליהם תבא ברכת טוב". ויש אומרים: יחזיק באמונה יתירה, שנאמר: "עיני בני אדם ארץ לשבת עפר" וגו'. אמר רבי שמואל בר נחמני, אמר רבי יוחנן: כל המוכיח את חברו לשים שמים – זוכה לחלקו של הקדוש ברוך הוא, שנאמר: "מוכיח אדם אחר", ולא עוד אלא שמושיבין עליו חוט של חסד, שנאמר: "הן ימצא ממוחלק לשון". "מצאו נעול יודע" וכו' מי שהוא רוצה לתרום את המזבח [וכו.]. הא גופא קשיא, אמרת מי שהוא רוצה לתרום את המזבח – משכים וטובל עד שלא יבא הממונה, אלמא – לאו בפייס תליא מילתא, והדר תני "יבא ויפייס", אלמא – בפייס תליא מילתא! אמר

עומדים, לעמוד תחתיהן ולהצניע כלים. ובגמרא פריך: ומי היו אבסדראות בעורה? דסלקא דעתך דאותו בנן של עץ היה, לכך היה מקשי. אלו הולכים – תחת אבסדראות של העזרה בצד מזרח, ואלו דרך מערב, עד שהגיעו למזרח אצל חביריהם, למקום עושה חביתים. דלשכת עושה חביתים היה בעורה, כדאמר במנחות (צ"א), דלשכתו ועירכתו צריך לעשות בפנים, ובמזרח היתה, כדתן במסכת מדות (לד"א), הגיעו אלו [ואלו] אמרו שלום הכל שלום – לא חסרנו דבר. שלום – כפל לשון. העמידו – מאותן כהנים עושי חביתים לעשות חביתים, להחם חמין לרבוכה. מי שזכה לתרום את המזבח הוא יתרום את המזבח – ויכניס סדר עשייתו? – אומר לו: הוזהר שלא תגע בכלי. שאף על פי שהוא יודע בדבר – צריך להזהיר, שהוא יתא הולך יחיד, ושמן ישבח ויגע, ומתוך שמוהירין אותו הוא נזהר. עד שיקדש ידיו ורגליו מן הכיור – דלינה פוסלת (מן) קידוש ידים ורגלים, וצריך לחזור ולקדש. והרי המחתה – כל זה היה אומר לו: הרי המחתה נתונה בוית בין הכבש למזבח למעברו של כבש – כלומר, באלכסון היא נתונה, ממרצת בין כבש למזבח, בוית הכבש היא נתונה אצל מקום שכלה הכבש, דהיינו בין הכבש ולמזבח, ואין אדם נכנס עמו – שבין אולם למזבח אין אדם יכול ליכנס (בהן) אלא בשעת עבודתו, וכי יחזיק אדם אסור ליכנס בין אולם למזבח, הכי הוא דאסור ליכנס בין אולם לכבש, דכבש הוא כמזבח לכל דבר. ולא נר בידו – לפי שהולך יחיד. אלא מחלק לאור המערכת ולא היו רואין אותו – לפי שהיה מצד אחר של כבש במזרחו, דהא גובה הכבש שהוא גובה הרבה אמות היה מפסיק.

אבוי: לא קשיא, כאן – קודם תקנה, כאן – לאחר תקנה. דתני: בראשונה – כל מי שרוצה לתרום את המזבח, תורם. בזמן שהן מרויבין – רצין ועולין בפבש, כל הקודם את חברו בתוך ארבע אמות – זכה. היו שנים שוין – הקמונה אומר להם "הצביעו!" ומה הן מוציין – אחת או שתיים, ואין מוציין גודל בפקדש. מעשה, שנים היו שוין רצין ועולין בפבש, ודחף אחד מהם את חברו ונשברה רגלו. וכשראו בית דין שהיו באים לדי סנה, התקינו שלא יהו תורמין את המזבח אלא בפייס. רבא אמר: אידי ואידי לאחר תקנה, והכי קתני, "מי שהוא רוצה לבא ולפייס – משכים וטובל עד שלא יבא הממונה". משנה נטל את המפתח ופתח את הפשפש, ונכנס מבית המוקד לעזרה, ונכנסו הכהנים אחריו, ושתי אבוקות של אור בידם. נחלקו לשתי כיתות, אלו מהלכין באבסדרה הדרך מזרח, ואלו מהלכין באבסדרה הדרך מערב, היו בודקין והולכים עד שמגיעים למקום עושה חביתים. הגיעו, אלו ואלו אמרו: "שלום, הכל שלום". העמידו עושה חביתים לעשות חביתים. מי שזכה לתרום את המזבח הוא יתרום. והם אומרים: הוי זהיר שלא תגע בפלי עד שתקדש ידך ורגלך מן הכיור. והרי המחתה נתונה במקצוע בין הכבש למזבח במערבו של פבש. אין אדם נכנס עמו, ולא נר בידו, אלא מהלך לאור המערכת. לא היו רואין אותו ולא

כאשר בן מתחנן אל אביו, באומרו, שרצונו לעבוד ולקיים ציווי אביו, אלא שמבקש שאביו יעזור לו ויקל עליו – אין לאב ברירה, שכן "להחליפם באומה אחרת אי־אפשר", שהרי זה בנו, ואינו יכול לגרשו מפניו חס-ושלום, ולכן צריך למצוא דרכים כדי שיוכלו להיות יחד בשלום ובאחוזה וברעות, ולבסוף ממלא את מבוקשו ומיקל עליו את העבודה של תשובה ומעשים טובים. משיחת וא"ו תשרי, ה'תשכ"ח

ולא שומעין את קולו — מפני שרצה לומר "עד שהיו שומעין את הקול" וכו', הני
 "ולא היו שומעין את קולו". עד שהיו שומעין קול העץ שעשה בן קטין מוכני
 לבויר — לגלגל שכבר שקעוהו מבערב, כדי שלא יפסלו מימיו. והשתא מעלה,
 כדי לקדש בו. וכשמעלהו, נשמע קול העץ. דמי כיור נפסלין בשקיעת החמה,
 ואיכא למאן דאמר בובזים (כאב). דעכשו
 משקען. והתם מפרש שפיר. והן אומרין
 הגיע עת — לקדש. קידש ידיו ורגליו מן
 הכיור, ומפרש בובזים (יטב). כיצד הוא
 מקדש: מניח ידו הימנית על גבי רגלו
 הימנית, וידו השמאלית על גבי רגלו
 השמאלית, ושופך מים, ומקדש. נשל מחתה
 של כסף ועלה לראש המזבח — דרך מדרו
 של כבש באמה של כבש הסמוכות לצד
 מזרח. הכבש ארכו שלשים ושתים ורחבו
 שש עשרה, והוא היה באמצע המזבח.
 נמצא משך המזבח מצד מזרח חוץ לכבש —
 שמונה אמות, ומצד מערב חוץ לכבש —
 שמונה אמות, שהרי המזבח שלשים ושתים
 אמות. ופינה את הנחלים אילך ואילך
 ותחת מן המאובכות הפנימיות — מאותן
 גחלים שנתאכלו ונעשו גחלים דקים. דהו
 דשן, ד"אשר תאכל האש" כתיב. הכי גרסין:
 "מן המאובכות הפנימיות", אבל גבי גחלי
 יום הכיפורים לא גרסין "מאובכות", אלא
 דהו גרסין: "חתה וידר" — דהתם בעינן
 גחלים גמורים, והכא בעינן "דשן". והא
 דבעינן הכא מאובכות — משום דנעשו דשן
 בעינן. וירד — ממזרחו של כבש, דרך כשבא
 אל המזבח — בה ישוב. הגיע לרצפה —
 למקום שכלה הכבש. הפך פניו לצפון —
 כלומר, לא היה מהלך כדרכו דרך מזרח
 וירצא חוץ לעזרה, אלא הופך פניו לצפון
 העזרה. דהיינו דרום המזבח. והולך במדרו
 של כבש — אצל הכבש בקרקע עזרה, סמוך
 לכבש, והלך כעשרה אמות (בקרקע עזרה)
 מן (רגל) הכבש, ועדיין רחוק הוא ומקום
 הדשן מן המזבח עשרים אמות, דשלים
 אמות היה הכבש תופס בקרקע עזרה (והלך)
 כעשר אמות מן הכבש, ועדיין רחוק הוא מן
 המזבח עשרים) אליבא דמאן דאמר: לא היה
 לה יסוד למזבח כלל, וקין דרומית מזרחית,
 לא היה לה יסוד. ופליגי בה בובזים (נדא),
 יש אומרים: לא היה להם יסוד ליתן דמים
 על אותו יסוד, אבל יסוד היה למזבח.
 ואליביה היה הכבש תופס בקרקע עזרה שלשים. והא דתנן "הכבש שלשים ושתים"
 — שהיה מתפשט עדיין שתי אמות למעלה, על אמה יסוד ועל אמה סובב — הרי
 שלשים ושתים. ואיכא למאן דאמר: לא היה לו יסוד כלל, ואליביה תופס הכבש
 בקרקע עד שלשים ושתים, ומתפשט עדיין אמה אחת על הסובב — הרי בין הכל
 שלשים ושתים. צבר הנחלים על גבי הרצפה רחוק מן הכבש שלשה טפחים —
 צבר, דכתיב "ושמו", ואמרין: "ושמו" — שלא יפור. ואם תאמר: הא בעינן "ושמו"
 אצל המזבח, ונהי דכבש במזבח לכל מילי, מכל מקום היה לנו לקרבו אצל
 המזבח, ועדיין הוא רחוק מן המזבח עשרים אמות? אמר לי רבי דמיושלך" דכתיב
 במזרחא נוצה וידקקן, דכתיב במזרחא נוצה (ויקרא א) "והשליך אותה אצל
 המזבח קדמה", וקם להו לרברן דלא מיקרי השכלה פחות מעשרים אמות, (ושיעור)
 (ובשאר) שמונה אמות והיינו דהמזבח היה רחוק מן הכבש שמונה אמות משני
 צדיהן) רוב דעולת העוף היא נעשית על קרן דרומית מזרחית. הילכך, מניח את
 הדשן רחוק מן המזבח עשרים אמות, מקום שנותנן שם מוראה ונוצה ודשן מזה
 הפנימי ודשן המזרח. וכל אלו נבלעים במקומן, אבל תרומת הדשן נראה לי דלא

היתה נבלעת. מדאמרין ביומא (כא,א): עשרה נסים נעשו לאבותינו כו', ופרסין:
 ותו ליכא? והאמר אביי: מוראת העוף ודשן מזה הפנימי ודשן המזרח נבלעין
 במקומן ואם איתא דתרומת הדשן כמו כן נבלעת, הוה ליה לאחשבה ואמרין
 בכריתות (ו,א): "ושמו" — מלמד שטעונין גזירה, דאסור ליהנות מתרומת הדשן.
גמרא ומי הוה אכסדראות בעזרה —
 השתא קא סלקא דעתך: אכסדראות של עץ
 היו, ולכך פריך: ומי הוה אכסדראות כו'
 בעזרה. אמר רב חסדא באכסדראות של
 בנין — עמודים של אבן היו בעזרה סביב
 חומת העזרה, ועל העמודים נטונים כמין
 תקראות. למימרא דחביתים הוה קדמי —
 מדרקני "לעשות חביתים", מכלל דהשתא
 הוה מקטרי להו על גבי המזבח. והתניא סבין
 שלא יאיר דבר קודם לתמיד — דבר
 הקובעו גבי מזבח לא יקדוש לתמיד של שחר
 הקרב, כמו כן על גבי המזבח כו'. להחם
 חמין לריבית — דמותר להחם חמין לעסוק
 בהן, וכשמגיע זמן הקטרתם לאחר שיקריבו
 אברי תמיד — יקטיר כמו כן את החביתים.

הדרן עלך בשלושה מקומות

משנה ראוהו אחיו שירד — אסדרא
 דלעיל קאי, לאחר שתרם את
 הדשן וירד מן הכבש, אז תקרב אלצם, אצל
 רוח שהם עומדים. מיד רצו אחיו וקדשו
 ידיהם ורגליהם מן הכיור — הואיל ורצו
 לקדש ידיהם ורגליהם כמו כן לצורך עבודה,
 רשאים ללכת בן אולם ולמזבח. נטלו את
 המגרפות — יעים, להסיר את הדשן ולפנותו
 לתפוח. את הצניורות — מולות, להסיר את
 האברים. ועלו לראש המזבח — וקודם
 תרומת הדשן לא היו יכולים לעשות, לפי
 שצריך להרים תרומת הדשן קודם שיפנו את
 הדשן לתפוח. האברים והפדרים והחלבים
 שלא נתעבלו מבערב — שלא נשפרו ונעשו
 דשן. סולקין אותן לצדי מזבח — כמו
 "מסלקין לצדי מזבח". סודרן בכבש — כדי
 שלא יפסלו בלינה, שאין יכולין להקטירן עד
 לאחר שיקטירו אברי תמיד, ואם לא סודרן
 על המזבח — היו נפסלין בלינה, ואמרין
 בובזים בפרק "המזבח" (מזא) דאין לינה
 במזבח, וכבש הרי הוא כמזבח לכל דבר.
 "צדי מזבח" — נראה לרבי, מקום שהוא פני.
 ואם אין (מן) הצרדין מחזיקין — סודרין אותם בסובב או על גבי הכבש. ולאחר
 שסדרו את המערכות, יחזירו את האברים על המערכה, ויציתו בה האור. החלו
 התחילו לעלות את האפר על גבי התפוח. באמצע מזבח — פעמים היה עליו
 שלש מאות כור. תפוח — צבור האפר שבאמצע המזבח, שהיו שורפין אפר על גבי
 מערכה ומעלין אותם שם, והוה נזיו של מזבח. והוא נקרא "תפוח" — על שם שהיה
 עגול כתפוח, וחבירו במסכת עבודה זרה (נדא,א) אף על פי שנטול כידו ונתון לתפוח
 — צבור הענבים שבתוך הגת קרי "תפוח". וכשהיה רבה כל כך שלא היו יכולין
 לסדר המערכות, כדאמרין לקמן, וראשי גזרין הפנימיות נוגעים בתפוח — היו
 מוציאין אותם לחוץ, דכתיב: "והוציא את הדשן אל מחוץ למזבח" (ויקרא ו).
 וברגלים לא היו מושנין אותו — כמו "ורשנו את המזבח" (במדבר ד). לא היו
 מוציאין אותו חוץ מן המזבח, אף על פי שמוק להם הדשן בסידור המערכה. מפני
 שהוא נזי למזבח — כשיש עליו דשן הרבה, כדאמרן בעלמא (פסחים סהב) שבה
 הוא לבני אהרן שמהלכין עד ארכובותיהם בדם, כך שבה כשיש עליו דשן הרבה,
 נראה שלא עומד המזבח בטל.

תמיד – דף כח עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) רנא

1 וכמו כן לא היו שאר הכהנים שומעין את קולו בשעה שהלך
2 לכיור, עד שהיו שומעין את קול העץ, שעשה אותו בן קטין מוכני
3 (גלגל) לביתו, שעל ידו שיקעו את הכיור בערב לתוך הכיור, כדי
4 שלא יפסלו המים בלינה, ועל ידו היו מעלים את הכיור בבוקר,
5 ובשעת ההעלאה היה משמיע קול. והן – שאר הכהנים היו
6 אומרים כשהיו שומעים קול זה, הניע עת – הגיע זמן קידוש ידים
7 ורגלים, ואמרו זאת כדי לזרז עצמם לצורך העבודה המוטלת
8 עליהם. ותיכף לאחר שיתרום הוא את הדשן, והתורם את הדשן
9 קידש ידיו ורגליו בשפיכת מים עליהם מן הבית.

10 עתה מפרטת המשנה את סדר תרומת הדשן מעל גבי המזבח,
11 כאמור בתורה (ויקרא א' 1) 'והרים את הדשן אשר תאכל האש את
12 העלה על המזבח, ושמו אצל המזבח: לאחר שקידש ידיו ורגליו
13 מן הכיור, נטל את מחבת הנס, ונעלה דרך מזרחו של כבש לראש
14 המזבח, ופניה את החללים שעל גבי המערכה הילך (והילך) – לכאן
15 ולכאן, וחיתת – ומגביה עם המחבת את המאכלות הפנימיות –
16 הגחלים שבעומק האש שנתאכלו ונשרפו היטב, עד שקרובים הם
17 להיעשות דשן. לאחר מכן, ירד דרך מזרחו של הכבש, והניע
18 לרצפה של העזרה. הפך פניו לצד צפון של העזרה, כלפי המזבח,
19 והיה הילך במזרחו של הכבש בצידו, כעשר אמות מסוף הכבש,
20 ונמצא רחוק מראש המזבח עשרים ושתיים אמות, ושם צבר –
21 הניח בערימה את החללים שחתה על גבי הרצפה, ולא הניחם סמוך
22 לכבש ממש, אלא רחוק מן הכבש שלשה מפרקים (ראה אירן).
23 מוסיפה המשנה: מקום הנחת הדשן, הוא גם מקום ההנחה של עוד
24 שלשה דברים, שהוא מקום שנותנים שם את מוראת העוף, הוא
25 הזוף ובני המעיים של עולת העוף, ואת רישון מנחת הפנים – מה
26 שנשאר מהגחלים והקטורת שנתאכלו על גבי מזבח הפנימי, וכן
27 את רישון המנחה – שאריות השמן והפתילות שבבזיכי המנורה.

גמרא

28 שנינו במשנתנו, אלו מהלכין באכסדרה וכו', ואכסדרה היא תקרה
29 העומדת על גבי עמודים. הגמרא מבררת ממה היו עשויות
30 האכסדראות שבעזרה הגמרא סברה שאכסדראות אלו היו
31 עשויות מעץ, ולכן מקשה הגמרא: ומי הוה – האם אכן היו
32 אכסדראות בעזרה, והא תניא, רבי אליעזר בן עקיבא אומר, מנין שאין
33 עושין אכסדראות מעץ בעזרה, תלמוד לומר (דברים טז כא), 'לא תטע
34 לך אשרה כל עץ אצל מנחת ה' אלהיך אשר תעשה לך'. שלכאורה,
35 ממה שנאמר בתחילה 'לא תטע לך אשרה', משמע שהאיסור
36 ליטע בעזרה הוא רק בעץ אשירה שהוא לעבודה זרה, ואם כן כל
37 עץ מותר. ופירשו חכמים, שהכי קאמר, שיש בזה שני איסורים,
38 האחד לא תטע לך אשרה, ואיסור זה הוא בכל מקום, ועוד, לא
39 תטע לך כל עץ אף שאינו לשם עבודה זרה אצל מנחת ה' אלהיך,
40 וכל העזרה בכלל האיסור. ומבואר בבבליא שלא רק נטיעה
41 אסורה אלא כל בנין מעץ נאסר, ואם כן איך היו אכסדראות
42 בעזרה.
43 מתרצת הגמרא: אמר רב חסדא, משנתנו מדברת באכסדראות של
44 בנין מאבנים, שגם התקרה וגם העמודים היו עשויים מאבנים, ולא
45 מעץ.

46 הגמרא מבררת מהו הקרבן הראשון שהקריבו בבוקר. שנינו
47 במשנתנו: הוה בודקין וחולטין וכו' עד שמגיעים למקום עושה
48 חביתים וכו', העמידו עושה חביתים לעשות חביתים. תמוה
49 הגמרא: למיפרא דחביתין הוה קרימי – האם בא הדבר לומר
50 שמנחת חביתין של כזו גדול היתה קודמת לשאר הקרבנות,
51 והתניא, מנין שאין דבר שקרב על המזבח קודם להמדין של שחר,
52 אלא תמיד של שחר קודם לכל, תלמוד לומר בפרשת עולה (ויקרא
53 ו' 6), 'והאש על המזבח תוקד בו לא תכבה, ובגר עליה הכהן עצים
54 בבקר בבקר, ויערד עליה העולה', ומשמע שתיכף אחר הבערת

55 המערכה בבוקר יש לערוך עליה את את עולת התמיד, בלי הפסק
56 ביניהן. ומנין שתיבת 'העולה' עוסקת בתמיד של שחר, אמר רבה,
57 שנאמר 'העולה', והיה לו לכתוב 'וערך עליה עולה' בלי ה"א,
58 ומחלשון 'העולה' משמע שהכוונה לעולה החשובה שהיא העולה
59 האמורה ראשונה בפרשת הקרבנות (במדבר פרקים כח-כט), והיא קרבן
60 התמיד. ואם כן, כיצד הקדימו את מנחת החביתין לתמיד של
61 שחר. מתרצת הגמרא: אמר רב יהודה, אין כוונת המשנה
62 שהתחילו בהקרבנות מנחת החביתין, אלא רק התחילו להקריב מים
63 המין לרביקה – לצורך חליטת הסולת של מנחה זו ברותחים, אך
64 ההקרבנה עצמה נעשתה אחרי קרבן התמיד.
65

הדרן עלך בשלשה מקומות

פרק שני - ראוהו אחיו

66 בפרק הקודם התחילה המשנה לבאר את סדר המעשים הנעשים
67 בבוקר במקדש. הפרק שלפנינו ממשיך לפרט את סדר הדברים,
68 ועוסק בדישון המזבח וסידור המערכות (מקום האש) שעל גבי
69 המזבח, והכנתו לצורך הקרבנות התמיד.
70
71

משנה

72 במשנה הקודמת שנינו כיצד היה תורם הכהן את תרומת הדשן.
73 משנה זו ממשיכה לבאר את מעשי הבוקר, ומבארת את סדר
74 דישון המזבח שלאחר תרומת הדשן, ששאר הכהנים היו מפנים
75 את המערכה שבראש המזבח מהגחלים ומאברי הקרבנות
76 שנשתירו מהיום הקודם: ראוהו שאר אחיו הכהנים שבאו עמו
77 מבית המוקד, לכהן שתרם את הדשן, שנייד מכבש המזבח והניח
78 הגחלים במזרחו של הכבש. ומיד הם רצים ובאים למקום הכיור
79 שבין האולם והמזבח, ופיהו וקדשו יריהם ורגליהם בשפיכת מים
80 עליהן מן הבית, לצורך עבודת הוצאת וסילוק הדשן מעל המזבח.
81 ולאחר הקידוש, נטלו בידיהם את המגרפות – היעים כדי לגרוף
82 בהם את הדשן לאמצע המזבח, ואת הצניורות – המזלגות, כדי
83 להסיר על ידם את האברים שנשארו על גבי המזבח, וקלו עמדם
84 לראש המזבח.
85

86 מפרטת המשנה להדין היו מפנים את האברים: את האברים של
87 קרבנות העולה, ואת הפדרים – שומן החלבים של שאר הקרבנות
88 שלא נתעבדו – שלא נשרפו ונעשו דשן מאז שהניחום על המזבח
89 כקערה, היו סולקין – מסלקים אותן על ידי המזלגות, ומניחים
90 אותם במקום פנוי שעל צדי המזבח. ואם אין הצדדים מחוייבין – אם
91 אין בצדדים די מקום פנוי להניח את כל האברים והפדרים, היו
92 סודרים – מסדרים ומניחים אותם, כפופים או על גבי הכבש.
93 המשנה מפרשת את המשך סדר דישון המזבח מהאפר: לאחר
94 שסילקו את האברים והפדרים, החלו הכהנים מעלין באפר –
95 גורפים במגרפות את האפר ומעלים אותו על גב התפתה – ערימה
96 גדולה וגבוהה של אפר, עגולה כתפוח.
97 המשנה מפרשת את ענינו של תפוח זה: תפוח זה שהיו מעלים
98 אליו את כל האפר, היה באמצע המזבח. והיו פעמים, שהיו עליו
99 כפלים מאות בור של אפר מחמת ריבוי הקרבנות, עד שהיו
100 מוציאים את כל האפר חוץ למחנה. וקרינים – במועדים, בפסח,
101 שבועות וסוכות, לא היו מדישנין אותו – לא היו מוציאים את האפר
102 מעל גבי התפוח, אף שהיה שם דשן רב, והיה מוזק להם בסידור
103 המערכה, מפני שהוא נזי למנחת שיהיה עליו ריבוי אפר שסימן
104 הוא שהקריבו קרבנות הרבה.
105

מוסיפה המשנה: ומקומו של המזבח

היא במשנתנו, ששנינו במשנתנו שפעמים היה על המזבח דשן
 בשיעור שלש מאות כור: **אמר רבא**, לשון **גזמא** הוא שנקטה
 המשנה, ולא שאכן קרה שהיה דשן בשיעור רב כל כך על המזבח.
 וכמו כן שנינו להלן (ל). **השקו את התמיד מים קודם שחיתו בכוס**
של זהב, כדי שיהיה נח להפשיטו. וגם על זה **אמר רבא**, לשון **גזמא**
 הוא שנקטה המשנה, ובאמת לא היו משקים בכוס של זהב ממש.
 מכיון שפירש רבא את משנתנו שנקטו לשון גוזמא, מביאה הגמרא
 שמצאנו כן גם בלשון תורה ובלשון נביאים ובלשון חכמים: **אמר**
רבי אמי, מצאנו שדברה תורה בלשון **הבאי** – לשון שאינה
 מדוקדקת, כהדיוט שאינו מדקדק בדבריו לכון האמת, וכן מצאנו
 שדבריו **נביאים בלשון הבאי**, וכמו כן מצאנו שדבריו **הכמים בלשון**
הבאי.
 מפרש רבי אמי: דברה תורה בלשון **הבאי**, דכתיב (דברים א כח) בענין
 המרגלים, שאמרו על ערי ארץ ישראל שהם 'ערים גדולות
 ובצורות בשמים', וקשה, וכי בשמים סלקא דעתך – וכי יעלה על
 דעתך שחומות הערים הגיעו עד השמים ממש, הרי ודאי לא היה
 כן, **אלא** לשון **גזמא** נקטה התורה, שהיו החומות גבוהות כל כך
 עד שהיו נראות כאילו הן מגיעות עד השמים. וזהו שמצאנו
 שדברה תורה בלשון הבאי.
 דבריו **הכמים בלשון הבאי**, זהו **הא דאמרן** – מה ששנינו במשנתנו
 שפעמים היה על התפוח דשן בשיעור שלש מאות כור. והמשנה
 ששנינו להלן שהשקו את התמיד בכוס של זהב.
 דבריו **נביאים בלשון הבאי**, דכתיב (מלכים א' א' מ) לגבי שמחת עם
 ישראל לאחר שמשחו את שלמה בן דוד למלך, 'ויעלו כל העם
 אחריה' (ובל עס הארץ) [והעם] מחללים בחללים וגו' ושומחים
 שמחה גדולה ותבקע הארץ לקולם', ואין פירושו שאכן נבקעה
 הארץ, אלא שמרוב קול השמחה היה נדמה בעיניהם שהארץ
 נבקעת.
 הגמרא מביאה מימרות נוספות בענין זה: **אמר רבי ינאי** בר **נחמיה**
אמר שמואל, בשלשה מקומות דברו **הכמים במשניות בלשון הבאי**
 – שאינה מדוקדקת, ואלו הן, האחד, מה ששנינו במשנתנו לענין
 התפוח. והשני הוא, לענין **גזמא** שהיתה בעזרה, והשלישי הוא
 לענין **הפרכה**, וכפי שיתבאר בסמוך. הגמרא מבארת שמואל
 נקט רק שלשה דברים אלו, כדי לאפוקי מדרבא – להוציא משיטת
 רבא והשוואה לעיל. דתנן להלן (ל). **השקו את התמיד קודם**
שחיתו בכוס של זהב, ו**אמר על כך רבא**, שהמשנה נקטה לשון
גזמא. ועל זה חלק שמואל וקא משמע לן, הני אין התם לא – אלו
 כן ושם לא. כלומר, רק בשלושה מקומות אלו נקטה המשנה לשון
 גוזמא, ואילו שם לגבי כוס של זהב, לא נקטו לשון גוזמא, לפי
 ששם אכן השקו את התמיד בכוס של זהב, לפי שאין לנהוג מנהג
 עניות במקום שכולו מנהג עשירות, שכל מעשיהם בבית המקדש
 היה בעושר ובשררה, ולכן גם את התמיד השקו בכוס של זהב.
 עתה מפרשת הגמרא את שלושת העניינים שאמר שמואל
 שדברו בהם המשניות בלשון גוזמא. מבארת הגמרא: תפוח
 שהזכיר רבי ינאי, הוא **הא דאמרן** – מה שכבר הזכרנו לעיל,
 שפעמים היה דשן על התפוח שבמזבח בשיעור שלש מאות כור.
 השני הוא **גזמא**, (רתנא) [דתנן] (מדות פ"ג מ"ח), **גזמא** העשויה מזהב
 היתה עומדת על פתח החיכל מלמעלה, מבחוץ, ומוזגלה – וענפיה
 שוכבים על גבי כלונסות ו–מוטות ארוכים של עץ ארז, וכל מי
 שהיה מתנדב לבדק הבית עולה,

לא נתעצל הבקן שהוטל עליו לעשות עבודה זו, מלוציא את
 הדשן חוץ למחנה, כשנתרבה הדשן מאד, ואף שהוא נוי למזבח,
 היה וזיו להוציא.
 המשנה חזרת לבאר את מעשי הכהנים לאחר שדישנו את
 המזבח: לאחר שגרפו הכהנים את הדשן ונתנוהו על גבי התפוח,
 החלו מעלין פגיון – התחילו להעלות על ראש המזבח עצים
 ארוכים חתוכים ומשופים, כדי לפדר עמם את המערכה הגדולה
 להכינה לצורך הקרבת התמיד.
 מאחר ושנינו שהתחילו להעלות עצים, ולא פירשו איזה עצים היו
 מעלים, שואלת המשנה: וכי כל העצים בשרין הם למערכה.
 משיבה המשנה: הן ו–כן, כל העצים בשרין למערכה, חוץ מעץ של
 גזן ושל זית.
 מוסיפה המשנה: אף שכל שאר העצים כשרים הם למערכה, אבל,
 במיני עצים אלו היו רגילין להביא למערכה, במרכבות ו–ענפים
 ארוכים של עץ תאנה, של עץ אגוז, ושל עץ שמן, לפי שהם
 המובחרים שבעצים.
 המשנה מפרטת את סדר הנחת העצים על גבי המערכה: אותו
 הכהן שזכה בתרומת הדשן, סידר את המערכה הגדולה שעליה היו
 מקייבים את התמיד, מורה – בצד מזרח המזבח. וחזיתו מורה
 – וחלון ופתח היה למערכה לצד מזרח, שהיה מניח ריוח בין
 העצים לצד מזרח כמין חלון וראה אורו. וראשי הגזן ו–חתיכות
 העצים הפנימים – שהיו לצד פנים המזבח שהוא צד מערב, היו
 נזקין בתפוח שהיה באמצע המזבח.
 מוסיפה המשנה: וריוח היה בין כל סדרי הגזנים, שהיו מציתים את
 האותיות משם – שהיו מכניסים ברווח זה קיסמים דקים כדי
 להבעירם, ועל ידיהם ידלקו העצים הגדולים שבמערכה.
 המשנה מפרטת את סידור מערכה שניה שהיתה נעשית לצורך
 הקטורת: בדרו משם – מלשכת דיר העצים, עצי תאנה יפים, וסידר
 עמם את המערכה השניה שבמזבח החיצון, שהיא נעשית לקטורת
 כדי שיקחו ממנה גחלים לצורך הקטורת שהיו מקטירים כל יום
 על מזבח הפנימי. ומקום מערכה זו היה כנגד ו–לכיוון קרן
 מערבית דרומית של מזבח החיצון, אבל לא היה זה בקרן ממש,
 אלא משוך הוא מן הקרן בלפי צד צפון של המזבח ארבע אמות.
 והיו נותנים על גבי מערכה זו שיעור עצים, שבעומד ו–באומדן
 הדעת, כשישרפו יסארו מהם קיש קיש של גחלים, שהוא שיעור
 הנחוץ כדי ליטול מהם לקטורת. ובשבת, היו מניחים עצים
 בשיעור שבעומד הדעת כשישרפו יסארו מהם שמונה סאין של
 גחלים. והטעם שבשבת הצרכו יותר, מפני שמלבד הגחלים שהיו
 ניטלים לקטורת, שם היו נותנים ומקטירים גם את שני בויכי
 הלבונה של לחם הפנים.
 מוסיפה המשנה: האכרים והפדרים ו–חלבי הקרבנות שלא נתעבדו
 מערב, ששנינו לעיל (ע"א) שהיו מסלקים אותם מהמערכה
 הגדולה ומניחים אותם על גבי הכבש או הסובב, לאחר סידור שתי
 המערכות היו מחזירין אותן למערכה הגדולה ונשרפים שם.
 והציתו את שתי המערכות הללו ומערכה גדולה ומערכה שניה של
 קטורת באש. ולאחר מכן ירדו הכהנים מן המזבח, וקאו להם
 ללשכת הגזית כדי להשתתף בפיס על הקרבת התמיד.

גמרא

הגמרא מביאה שתי משניות שהשתמשו בלשון גוזמא. ואחת מהם

ראש השנה הוא יום הדין לכל צרכי האדם, הן ברוחניות והן בגשמיות, לפיכך מבקשים בתפילות ראש השנה על בני חיי ומוזני, וגם על הצלחה בעניינים רוחניים.

לקוטי שיחות כרך י"ט, ראש השנה'ו תשרי

לא נתעצל כהן מלהוציא את הדשן — אף על גב דגוי הוא למזבח כשיש עליו דשן הרבה, אפילו הכי כשהגיע העת לפנות את הדשן לא נתעצל כהן להוציא את הדשן, מי שמוטל עליו לעשות. החלו מעלין בגזירין — לאחר שהסירו האפר ונתנוהו לתפוח שבאמצע המזבח, והיה מקום המערכה פנוי, לקח גזירי עצים תוחנין וברדקן ממנו, דאמרין: כל עץ שנמצא בו תולעת —

פסול לגבי המזבח. והשאת שואל ומשיב לעצמו — וכי כל העצים כשרים הן? כל העצים כשרים — כלומר, רוב עצים כשרים. חוץ משל זית ושל גפן — בגמרא מפרש טעמא. ואף על פי שרוב עצים כשרים באלו רגילין במזביות — חיות וענפים, לפי ששורפים יותר, ואין מעלין עשן. אבל אילנות זקנים אינן נחזק לשרוף כמו אילנות בחורים. אי נמי: לית דהו קשרים בבחורים כמו בוקנים. עצי שמן — עצים שדולקן כמו נר. סידר את המערכה גדולה — אותו שוכה בתרומת הדשן, כדמוכח ביומא (כבא), דתנן התם: מי שזכה בתרומת הדשן, יזכה בסידור מערכה ובשני גזירין. וראי דקתני לעיל: החלו מעלין בגזירין — הם מסיעין לו, שהיו מעלים את העצים, והוא היה מסדרן. מורחה — כלפי מוחר היה מסדר, שהיה הפוחז היה באמצע המזבח, והוא לא היה מסדר העצים בצד מזבח הפנימי מערבית אלא ברוח מזרחית של המזבח דרך ביאתו למזבח. וחיותה למורחה — מראה היה ערשה למערכה כמין חלקן גבי מורח שתהא הרוח מנשבת בו, הרוח בא דרך שער מורח ומנשב שם. וראשי הגזירין — העצים הפנימים נוגעין בתפוח שהיו באמצע המזבח. וריוח היה בין הגזירים — בין סידור העצים (או העצים) מניחין ריוח. שהיו מציתין האליאת — עצים דקין, משם דרך אותו ריוח, ונולקים הגדולים על ידי הקטנים. והצתת האליאת נפקא לן (וימא כדב), מ'יעברו עצים על האש', דהכי קאמרי: "ונתנו בני אהרן הכהנים אש, של המזבח", ואחר כך "ועברו עצים" דקין "על האש". בררו משם עצי תאנים יפים — לפי שהיו צריכים עכשיו לגמלים ולישאם על המזבח הפנימי ולהקטיר שם קטרת, והיו בוררים יפים — שיעשו חולים טובים, וזו אפר. המערכה — כל קטרת אחר סידור מערכה גדולה, כדמוכח ביומא בשמעתיה דאביי (גא). וביומא מפיק דבעינן שתי מערכות: אחת לאברים, ואחת לקטרת, ותרווייהו על המזבח החיצון, דקאמרין: "על מוקדה" — זו מערכה גדולה, "ואש על המזבח תוקד בו" — זו מערכה שניה של קטרת. כנגד קרן דרומית מערבית — של מזבח החיצון, ומשוך לצד צפון להרחיקו מן הקרן ארבע אמות. דקסבר האי תנא: כוליה מזבח בצפון, ואין מן המזבח נגד הפתח אלא חמש אמות. שהרי ההיכל ממוצע ועומד באמצע העזרה, ושער אמות פתחו של היכל, יש מאותן עשר אמות חמש מן הדרום וחמש מן הצפון — הרי חמש אמות מן המזבח נגד חמש אמות צפנית פתחו של היכל, וארבע אמות שורצה להרחיק מן הקרן מערבית ורוצה להמשיך אותו על קרן דרומית. לפי שבאותן ארבע אמות אי אתא יכול לסדר המערכה, לפי שהם: אמה יסוד, ואמה טובב, ואמה קרנות, ואמה חילוק רגלי כהנים סביב המערכה. דקדום שתבא אצל המערכה שתוכל לסדר המערכה כלפי המזבח, ארבע אמות. ולומרך שבאמה חמישית תסדר, שגם אותה האמה עדיין היא נגד הפתח. שאם תרחיק יותר מאותה אמה, ותקרר יותר לצד צפון, כגון באמה ששית או שביעית — תו ליכא "פתח", ואנן בעינן שיעשה המערכה נגד פתח ההיכל, דגמור מנחלים שני יום הכיפורים שנוטלין מן המזבח החיצון, ובאותו צד שהוא "לפני ה'" — דהיינו, שהיה מערבית, דכתיב "ולקח מלא המחטה גחלי אש מעל המזבח מלפני ה'", ואמרין (וימא מהב), איזהו מזבח שמקצתו "לפני ה'", ואין כולו "לפני ה'"? הוי אומר: זה המזבח החיצון, וכתביב ביה "לפני ה'", וכל הנוטל מחיצון מבחוץ לינתן פנימי בפנים,

לא נתעצל הכהן מלהוציא את הדשן. החלו מעלין בגזירין לסדר את המערכה. וכי כל העצים פשרין למערכה הן? כל העצים פשרין למערכה, חוץ משל גפן ושל זית, אבל באלו היו רגילין: במזביות של תאנה, של אגוז, ושל עץ שמן. סידר את המערכה גדולה מזרחה, וחיותה מזרחה. וראשי גזירין הפנימים היו נוגעין בתפוח, וריוח היה בין הגזירים, שהיו מציתים את האליאת משם. בררו משם עצי תאנה יפים, סידר את המערכה שניה לקמורת, כנגד מערבית דרומית, משוך מן הקרן כלפי צפון ארבע אמות. בעומד חמש סאין גחלים, ובשבת - בעומד שמונה סאין גחלים, ששם היו נותנים שני זיכי לבונה של לחם הפנים. האברים והפדרים שלא נתעבדו מעקרב - מחזירין אותן למערכה, והציתו שתי מערכות באש, ירדו וכאו להם ללשכת הגזית. גמרא אמר רבא: גחמא. "השקו את התמיד בכוס של זהב", אמר רבא: גחמא. אמר רבי אמי: דברה תורה לשון הקבאי, דברו נביאים לשון הקבאי, דברו חכמים לשון הקבאי. דברה תורה לשון הקבאי - דכתיב: "ערים גדלת ובצורת בשמים", בשמים סלקא דעתך? אלא - גחמא. דברו חכמים לשון הקבאי - הא דאמרן תפוח, והשקו את התמיד בכוס של זהב. דברו נביאים לשון הקבאי - דכתיב: "וכל עם הארץ) מחללים בחללים וגו' ותבקע הארץ לקולם". אמר רבי ינאי בר נחמני, אמר שמואל: בשלשה מקומות דברו חכמים בלשון הקבאי, ואלו הן: תפוח, גפן ופרכת. לאפוקי מדרבא. דתנן: השקו את התמיד בכוס של זהב, ואמר רבא: גחמא, קא משמע לן: הגי' - אין, התם - לא, אין עניות במקום עשירות. תפוח - הא דאמרן, גפן - דתנא: גפן זהב היתה עומדת על פתח ההיכל, ומודלה על גבי פלונסות, וכל מי שמתנדב עלה

א

(וימא מהא). וביומא מפרש בשמעתיה דאביי (גא) דאחר שסידרו שתי מערכות בא עוד אותו כהן שזכה שסידר את המערכה, ומסדר שני גזירי עצים. דאמרין: מי שזכה בתרומת הדשן, יזכה בסידור שתי מערכה ובשני גזירי עצים. ואחר סידור שני גזירי עצים חיישון מזבח הזהב והטבת חמשה נרות ודם התמיד בו, בדרך שהם סדורים, לשם הם נעשים. הציתו שתי מערכות באש — לאחר שסידרו שני גזירי עצים. ירדו וכאו להם ללשכת הגזית — שהיא קרובה לעזרה, להטיל פיסות. וטעמא כאשר פירשתי לעיל: שלא היו יכולים לפליט בעזרה, לכך צריכים ללכת ללשכת הגזית, שהיא חצייה קדש חצייה חול, ומפישין במקום המקדש, דכתיב "בבית אלהים נחלך ברגש" (תהלים נה). גמרא אמר רבא נזמא — א"ש שלש מאות כור, כלומר, מילתא בעלמא הוא דקאי, ולא דקא. דמיעולם לא הגיע לשלש מאות כור, דמקום המערכה לא היתה יכולה להחזיק שלש מאות כור. השקו את התמיד בכוס של זהב — משנה היא לקמן, שמשקין את התמיד כדי שיהא נוח להפשט, ומשום גזמא נקט הא. דברה תורה לשון הבאי — כאדם שרוצה לחזק דבריו. אבל תנא, עניות במקום עשירות — ולא גזמא, דכל מעשים עושים בעשרה. גפן של זהב היתה עומדת על ראש ההיכל — דבר של זהב העשוי כמין גפן, ומודלה על גבי פלונסות של ארז, כעין דלית של גפן מגביהין אותה על גבי עמודין של ארז. ולא עברו א"ל אלא תטע לך אשורה כל עץ" (דברים טו), דזה אינו בנין. וכל מי שמתנדב עלה

א

אין נוטל אלא בסמוך שאין לפנים סמוך הימנו בצד שהוא כנגד הפתח, שאין קרוב לפתח יותר מאותו הצד. בעומד חמש סאין — גחלים, לפי אומדן חמש סאין גחלים היו נותנין שם עצים, כך שיערו לחתות בתוכו בראש המזבח כשהוא חול מחתה של ארבעה קבין בריות. ולכך צריך שני כלים, לפי שלא היה חותה בשל זהב, כדאמר ביומא (מהב) שהתורה חסה על ממונן של ישראל. ובבלי של כסף שהיה חותה לא היה יכול להכניס הגחלים בפנים, דגנאי הוא להכניס כלי כסף בפנים, שאין עניות במקום עשירות, וגם צריך שיהא אותו שמכניס בפנים קטן יותר, לפי שלא היה יכול לערות אותו של כסף בשל זהב, שלא יפלו מן הגחלים לארץ. והלכך, חותה בשל ארבע קבין, ומערה בשל שלשה קבין. והיינו דתנן לקמן: תנפוד ממנו כקב גחלים — מכובד לאמה. וצריך להכניס כלי מלא בפנים, דכתיב (ויקרא טו) "ולקח מלא המזחה גחלי אש" וגו'. ובשבת — שצריך להקטיר באותו מערכה שני זיכי לבונה, מוסיפין שלש סאין בעומד שמונה סאין. ששם נותנין זיכי לבונה — ולהקטיר הביזיך במערכה גדולה אי אפשר, דמפרשין בובחים (נחב) דכל הנוטל בפנים לינתן בחוץ, אינו נותן אלא בסמוך שאין לפנים הימנו, וגמרין משירים. והכי פירושו: כל דבר הניטל מכפנים — כגון זיכי לבונה, כדי דלת על המזבח החיצון, אינו נותן על מזבח החיצון אלא באותה קרן שהוא סמוך לפנים, שאין לו קרן סמוך יותר ממנו. וטעמא מאי? דגמרין משירים, שירי דמים הפנימים שניתנין על יסוד מערבית, דכתיב: "אני יסוד מזבח (החיצון) העולה אשר פתח אהל מועד". האברים והפדרים שלא נתעבדו מעקרב — שאמרנו למעלה שהם סדורים על הכבש, מחזירין למערכה. נראה ל: לאחר שהקטירו אברי תמיד, דאין שום דבר יכולין להקטיר במערכה זו קודם אברי התמיד, דכתיב (ויקרא ו) "ועקר עליה העולה" — עולה ראשונה. ובמסכת יומא אמרין: מנין לאברים ופדרים שלא נתעבדו מעקרב, שסודרין אותן על גבי האש כדי שלא יפסלו בלינה, ואחר מערכה גדולה יסדרם וקטירם? שנאמר (שם): "אשר תאכל האש את העולה על המזבח" — כלומר, דר שהתחיל האש לאכול מעקרב העולה על המזבח, שם אותו על העולה, אברי תמיד על המזבח במערכו שלו, בסוף פרק "טרף בקלפ"

א

או נגרי או אשכול. של זהב מביא ותולה בה: שלש מאות כהנים לפנותה. גחמא
היא דאם היתה טעונה כל כך שצריכה שלש מאות כהנים לפנותה תשבר וכל כך
לא היו ממתינים: פרוכת עוביה טפח ועל שבעים ושתים נימין. לייצ'ש נארגת. ועל
כל נימא ונימא עשרים וארבע חומין. שזורין מחוברין יחד וביומא (דף עא) נפקא לן
מקרא דכל חוט כפול ששה כל מקום שנאמר
שש ללמדך שיהא החוט כפול ששה: ארכה
ארבעים אמות. גובה הפרוכת ארבעים אמה
ורחבה עשרים אמה להבדיל כל ההיכל
לקדשי קדשים כדכתיב (שמות כו) והבדילה
הפרוכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים
וכדמוכח בתוספתא דבאיתו פרוכת שפרסה
שמה מיירי חלל ההיכל כלומר וגובהו היה
ארבעים אמה כדמוכח במסכת מדות (דף לו.)
שגובה ההיכל ארבעים ורחבו עשרים:
ומשמונים ושתים ריבוא היתה נעשית.
נערות שלא באו עדיין לכלל נדות מתעסקות
בה שרוצים לעסוק בה בטהרה וכדאמרין
בעלמא נשים האורגות בפרוכת נוטלת
שכרן מתרומת הלשכה: ושתים עושים בכל
שנה ושנה. שצריך ב' פרוכות כנגד אמה
טרסקין שבבית שני לא יכלו לעשות אמה
טרסקין כדמוכח בבבא בתרא בתחלתו (דף ג.)
לכך עשו שתי פרוכות ותופסין השתי פרוכות
אמה שהיו מתעסקין בכל שנה נוטלין אלו
מן הפתח ומניחין אחרים כנגד הפתח: ושלש
מאות כהנים מטבילין אותה. נראה לר'
לאחר עשייתה לפי שאי אפשר לאורגן
בטהרה שלא תהא נדה אחת מן הנשים
האורגות בה ושנא פירסה נדה ולא אירעתה
הילכך מטבילין אותה קודם שפירשוהו נגד
הפתח והשתא לפי מה שפירשתי(ב) אפשר
כל סדר הפרוכת מתחלתו ועד סופו לשון
אחר ארכה ארבעים אמה ורחבה עשרים
אמה ושתים עושים בכל שנה ושנה ב'
פרוכת גובהן ורחבן כשיעור זה להבדיל בין
קדשי הקדשים להיכל שלה היה גובה ההיכל
חללו כדמפרש במסכת מדות ושתי פרוכות
היו שם כנגד אמה טרסקין שבבית שני לא
יכלו לעשות אמה טרסקין להבדיל שם לפי
שהיה גובה יותר ממאה אמה וחומה רחבה
אמה אינה יכולה לסבול חומה גבוהה כל כך
ולתדבק החומה יא אפשר דהכל בתנן לכן עשו שתי פרוכות להחזיק האמה ואין
נראה לי לומר שאותן שתי פרוכות היה כל אחד עובי טפח לפי שצריך הכהן להלך
בין אותן שתי פרוכות ואם היה עביין טפחים א"כ לא היה ביניהן אלא שלשה טפחים
וברוב שלש טפחים לא היה יכול להלך הילכך נראה לי כמו שפירשתי: הני מאי
מעמא. מפני מה אין מביאין של זית ושל גפן: אמר רב פפא משום דקטרי. כלומר
של בהן קשרים ובשביל הקשרים אין שורפים יפה ומעלין עשן. דרך קשר להיותו כל
שעה לח ואינו שורף יפה ומעלה עשן ואין זה כבודו של מקום להעלות עצים שאין
שורפים יפה למזבח וראיה לדבר דאמר' בפסחים בפרק כיצד צולין בתחלתו (דף
עד.) כיון דאית ביה קטרי מפני מאי ואמרין בעלמא (תענית כה: ב"ק פא ב"ב פ)
בקנים ובגפנים מן הפקק ולמעלה קטרי: רב אחא בר יעקב אמר משום ישוב ארץ
ישראל. ודאי טעמא קאמר דמשום קשרים הם פסולים אלא אפי' בלא טעם קשרים
בשביל דבר אחר היו מניחין ואילו משום ישוב ארץ ישראל שאם ישרפו היתים
והגפנים לא ימצאו יין לשתות ושמן לטוך ותחרב ארץ ישראל ונפקא מינה לדידי
דאית לי דמשום תקנת ישוב מניחין כמו כן כמו שמניחין בשביל הקשרים דהא דקתני
מתניתין דהיו מביאין מורביות של תאנה בתאנה דלא עבדא פירי וכדמפרש רחבה
וכי' אבל בשאר תאנות שהיו עושין פירות לא היו מביאין משום ישוב א"י אבל רב
פפא לית ליה ישוב ארץ ישראל בכל תאנות שבעולם לא שנא עבדא פירי לא שנא
לא עבדא בתאנה וכמו שפירשתי אני צריך לומר דכולי עלמא אית להו טעם קשרים
דהא ברייתא דלקמן שמביא הש"ס מוכחא דליכא לפרוש אלא בשביל קשרים ולקמן
אפרשנה: הכי גריסין לה בתורת כהנים. על העצים אשר על האש עצים(א)תונים

או נגרי או אשכול - מביא ותולה בה. אמר רבי אלעזר
ברבי צדוק: מעשה היה ונמנו עליה שלש מאות כהנים
לפנותה. פרוכת - דתנו, רבן שמעון בן גמליאל אומר
משום רבי שמעון הסגן: פרוכת, עביה טפח. על שבעים
ושנים נימין נארגת, ועל כל נימא ונימא עשרים וארבעה
חומין. ארכה - ארבעים אמה, ורחבה - עשרים אמה,
ומשמונים ושתים ריבוא נעשית. ושתים עושים בכל שנה
ושנה, ושלש מאות כהנים מטבילין אותה. "החלו מעלין
בגזרין לסדר את המערכה [וכו'] חוץ משל זית ומשל
גפן" [וכו']. הני מאי מעמא? רב פפא אמר: משום
דקטרי, רב אחא בר יעקב אמר: משום ישוב דארץ
ישראל. מיתבי: "על העצים אשר על האש" - עצים
הנתוכים להיות אש, ומאי ניהו - דוקרי שפוד דלא קטרי
ואולי מקטרי מתוכו. וכי כל העצים פשרים למערכה הן?
כל העצים פשרים, חוץ מן זית וגפן, אבל באלו היו
גמלין: כמרביות של תאנה, ושל אגוז, ושל עץ שמן. רבי
אלעזר מוסיף: אף של מייש, ושל אלוץ, ושל דקל, ושל
חרוב, ושל שקמה". בשלמא למאן דאמר משום דקטרי,
בהא קמפלגי: דמר סבר: אף על גב דלא קטרי מגואי,
כיון דקטרי מבבאי - לא מיייתין, ומר סבר: כיון דלא
קטרי מגואי, אף על גב דמבבאי קטרי - מיייתין. אלא
למאן דאמר משום ישוב דארץ ישראל, דקל מי לית ביה
משום ישוב דארץ ישראל? אמר לך: ולישמעיה, תאנה
לית בה משום ישוב דארץ ישראל? אלא מאי אית לך
למימר? - בתאנה דלא עבדא פירא, דקל נמי - בלא
עבד פירא. - ומי איכא תאנה דלא עבדא פירא? - אין,
כדרחבה, דאמר רחבה: מייתי תאיני חיורתא
ושייפי

לדחות אש וכי כל העצים כשרים היו הן כל העצים כשרים היו חוץ משל זית ושל
גפן ר' אלעזר מוסיף אף של מייש ושל אלוץ ושל דקל ושל חרוב ושל שקמה אבל
באלו רגילין במורביות של תאנה ושל אגוז ושל עץ שמן ודכיו פירושו על העצים
אשר על האש ואיזה עצים שניתוכין מהרה ונעשין אש: דוקרי. קני כמו מורביות
דמתני' קנים הדוקרין שעדיין האילן בחור
ולא גדלו בו ענפים כי אם שתיים ושלש
ובשביל שהוא בחור הוא שורף מהר: דלא
קטרי ואולי ומיקטר. שאין בהן קשר ואיזה
קשר שלא הלך הקשר בפנים בתוך העצים
דתנא קמא לא פסיל ליה א"כ הילך הקשר
בפנים ובקיאין היו בדבר: וכי כל העצים
כשרים. היו כמו שפירשנו במתני: חוץ משל
גפן ושל זית. שאפילו בבחרותן של בהן
קטרי: ר' אלעזר מוסיף. לאיסורא אף של
מייש ושל אלוץ כו', ואולי ומפרש פלוגתא,
אלא באלו היו רגילים מילתא דת"ק נמי הוא
אלא ר' אלעזר אפסידה: בשלמא למאן
דאמר. דמפרש טעם האיסור בשביל קשרים
ולא משום תקנת ישוב ארץ ישראל סבר
דבאה פליגי ת"ק דאסר של זית ושל גפן ולא
יותר קסבר של זית ושל גפן הקשר הולך עד
פנים הילכך לא מייחי אבל של מייש ושל
אלוץ ושל חרוב ושל שקמה ושל דקל הקשר
אינו אלא בחוץ אבל בפנים אינו הילכך
מיייתין ר' אלעזר סבר כיון דקטרי מבבאי
לא מיייתין וראיה לדברי דכל אלו יש בהם
קשרים מדפריכין על אותה המשנה דכיצד
צולין את הפסח מביא שפוד של רמון תרחבו
לתוך פיו ופרץ יתייה של אלוץ ושל דקל
וחרוב ושלשקמה ומתריצין משום דאית בהו
קטרי ומפקי מאי שמענין תהם דכל אלו אית
בהו קטרי ואע"ג דפריכין תהם וייתו תאנה
ומתריצין תאנה נמי אגב דמחלחלא מפיק
מאי פירושו(ג) מי שיש בו מוח בפנים כמו עץ
של ערבה ושל אגוז אפילו הכי גבי עצו
מערכה הם כשרים ודחתם היינו טעמא גבי
פסח אין דרך לשפוד לחתוכו לשנים אלא
מניחין אותו עגול כמו שהוא גדל ביער ואו
הוא טוב לשפוד הילכך אם היינו צולין בו
פסח יבא הדיבר לידי קלקול אבל גבי עצו
מזבח דרך בני אדם לחתוך עצים העומדים
לשריפה לשנים בשביל שישרף יותר המלך כשיחבתם לשנים (ויסר) ויקחן את ההמח
שמבפנים וכן יעשה בעצי אגוז: אלא למאן דאמר משום ישוב ארץ ישראל. שמפרש
טעם האיסור כמו כן בשביל ישוב ארץ ישראל א"כ הוא לדבריו היאך שונה תנא
קמא עצי דקל שהרי תנא קמא לא אסר אלא של זית ושל גפן ועבשיו ליכא לפרוש
דרב אחא בר יעקב לית ליה איסור משום קשרים דאי לית ליה היה לו להשי"ס
להקשות אלא למיד משום ישוב ארץ ישראל במאי פליגי אלא ודאי אלא לית טעם
קטרי: ולישמעיה. דמתבת ליה במרייתא דתורת כהנים אמאי לא אותבת ממתני'
דקתני דבתאנה היו רגילין וכי לית בהו משום ישוב ארץ ישראל בתמיה: אלא מאי
מעם. לא אותבת לי דסברת דבתאנה דלא עבדא פירי מיירי אליבא דרב אחא בר
יעקב כי מקשת לי נמי מדקל תריץ בדקל דלא עבדא פירי דלית ביה תקנת ישוב
דלשריפה הוא עומד והמקשה היה סבור דאיכא הרבה תאנות דלא עבדא פירי כמו
דרחבה אבל דקל ליכא הוא דפריך מדקל ולא פריך מחורב מי לית ביה משום ישוב
ארץ ישראל דסבירא ליה דלא שייך איסור משום ישוב ארץ ישראל אלא בדקל
ותאנה וזית וגפן הנמנין בקרא דאגב דחשיבי מנאן הכתוב בשבח ארץ ישראל אבל
בשאר פירות ליכא איסור משום ישוב ארץ ישראל: וכו' איכא תאנה דלא עבדא
פירי אין. הכי פירושו בשלמא מדקל לא מצינו להקשות בדקל לא היו רגילין אלא
במתניתין אמרין דבתאנה היו רגילין וכיון דבתאנה היו רגילין וכי עולין כל כך
למצוא תאנים דלא עבדי פירי כמו שצריך למזבח: אין. ודאי יכולין הרבה למצוא
שבשביל בניינן נמי הוו תאנות דלא עבדי פירי כדרחבה: דאמר רחבה מייתי תאיני
חיורתא. תאנים לבנות אותן תאנים רעות הן נטעים של תאנים חיורתא לוקחין כד
לנטוע כדמפרש:

או גִּירָה של זהב או אֶשְׁכּוֹל של גרגירי זהב, היה מביא ותולה בה
– בגפן זו.
מוסיפה המשנה: אמר רבי אלעזר ברבי י-בן רבין צדוק, מעשה היה,
והיה עליה כל כך הרבה זהב, עד שמננו עליה – מנו שהיו שם
בשבילה שלש מאות כהנים שהוצרכו בבדי לפנותה ממקום
שהיתה, ולטלטלה למקום אחר. ועל מנין 'שלש מאות כהנים'
אמר שמואל שלשון גזמא הוא, לפי שאם אכן היתה מלאה כל
כך עד שהיו צריכים כל כך כהנים לפנותה, ודאי היתה נשברת,
ולא היו ממתנינים כל כך.
והשלישי שנמנה שמואל הוא פרוכת, דתנן (שקלים פ"ח מ"ה, ר"ן)
שמעון בן גמליאל אומר משום רבי שמעון הסנן, הפרוכת שהיתה
תלויה בין ההיכל לקדוש הקדשים, היה עבה כפפה, ועל שכעים
ושנים נימן – נירים היתה נאננת, ועל כל נימה ונימה – ובכל נקב
שבכל ניר וניר היו מכניסים עשרים וארבעה חוטין, ומדת ארפה
היה ארבעים אמה, ומדת רחבה היה עשרים אמה. ומשמונים ושתים
ריבוא היתה נעשית – שהיו מוציאים על עשייתה שמונים ושתים
ריבוא דינרי זהב. ושתים פרוכות היו עושין בכל שנה ושנה.
ובשעה שנשמאת היו שלש מאות כהנים מטבילין אותה, וגזמא
היא, שלא היו שלש מאות כהנים בדקדוק, אלא שהרבה כהנים
הטבילה.
שנינו במשנתנו: החלו מעלין בגורין לסדר את המערכה [וכו'], וכי
כל העצים כשרים למערכה, הן, כל העצים כשרים למערכה חוץ
משל זית ומשל גפן [וכו']. הגמרא מבארת את טעם החילוק שבין
מיני העצים. שואלת הגמרא: הני – אלו, של זית ושל גפן, מאי
מעמא – מהו הטעם שאין להביא מהם למערכה. משיבה הגמרא:
רב פפא אמר, משום דקמרי – שיש בהם קשרים וראא אירא,
ומחמתם העצים אינם יבשים לגמרי, וגם אינם חלקים, ולכך אינם
נשרפים יפה. ורב אחא בר יעקב אמר, משום ישוב דארץ ישראל,
שאלו היו מביאים מהם עצים למערכה, היו מתמעטים היין
והשמן שבארץ ישראל, לפי שבבית המקדש היו צריכים להרבה
עצים.
הגמרא מקשה מברייתא על טעמו של רב אחא בר יעקב: מיתבי,
שנינו בתורת כהנים (ויקרא ידברא דנדבה פ"ד) על האמור בתורה (ויקרא
א: י) לגבי איברי קרבן עולה, וצריך הכהן אתם על העצים אשר
על האש אשר על המזבח, ומחלשין על העצים אשר על האש,
דרשו, שהכוונה לעצים הנתוכים להיות אש – הממהרים להשרף
ולהעשות גחלים. מבררת הגמרא: ומאי ניהו – ומה הם העצים
הממהרים להשרף ולהעשות גחלים. משיבה הגמרא: הם דוקרי
שפוד – קנים החתוכים יפה, דלא קמרי ואולי מקמרי מתוכו – שאין

בהם קשרים ההולכים ומגיעים עד פנים העץ. ממשיכה הברייתא
ושואלת: וכי כל העצים כשרים למערכה. משיבה הברייתא: הן, כל
העצים כשרים למערכה, חוץ מן עצי זית ונפן, ואף ששאר כל
העצים כשרים הם, אבל באלו היו רגילין, והם, במריבות של תאנה
ושל אגוז ושל עץ שמן. מוסיפה הברייתא: רבי אלעזר מוסיף, לא
רק של זית ושל גפן פסולים, אלא אף עץ של מייש, ושל אלון, ושל
דקל, ושל חרוב, ושל שקמה, כולם פסולים הם למערכה.
הגמרא מפרשת את מחלוקתם של תנא קמא ורבי אליעזר, ומתוך
כך מקשה על דברי רב אחא בר יעקב. מקשה הגמרא: בשלמא
למאן דאמר משום דקמרי – הברייתא מובנת לדעת רב פפא,
הסובר שהטעם שאין מביאים של גפן ושל זית הוא משום שיש
בהם קשרים, מפני שלפי זה יש לפרש שבמה קמילני תנא קמא
ורבי אליעזר, שהעצים שאסר רבי אליעזר אין בהם קשרים
מבפנים אלא רק מבחוץ, ומחלוקתם היא, דמר – רבי אליעזר סבר,
שאף על גב דלא קמרי מנאי – שאין הקשרים מגיעים עד פנים
העץ, מכל מקום, בין דקמרי מבראי לא מיתנין – כיון שיש בהם
קשרים מבחוץ, אין להביאם למערכה. ומר – ותנא קמא סבר,
שבין דלא קמרי מנאי – שאין בהם קשרים מבפנים, אף על גב
דמבראי קמרי, מיתנין – אף שמבחוץ יש בהם קשרים, כשרים הם
להביאם למערכה. אלא למאן דאמר – לדעת רב אחא בר יעקב
הסובר שטעם הפסול בשל גפן וזית הוא משום ישוב דארץ ישראל,
יש להקשות, מדוע לדעת תנא קמא מותר להביא של עץ דקל, ומי
לית ביה – וכי האם אין בו משום ישוב דארץ ישראל.
מתרצת הגמרא: אמר לך – יאמר לך רב אחא בר יעקב, ולישמך
– ולשיתך, שהקשית על דברי מהברייתא, מדוע לא הקשית
ממשנתנו, שאמרו שהיו מביאים משל תאנה, הלא גם מזה יש
להקשות, וכי לית ו-אין בה משום ישוב דארץ ישראל. מכריחה
הגמרא: אלא מאי אית לך למימר כדי ליישב את הקושיא
ממשנתנו, שמדובר בעץ תאנה דלא עבידא פירא – שאינו עושה
פירות, ולכך אין בו משום ישוב ארץ ישראל, וכיון שכן, דקל נמי
– גם מה שהתיר תנא קמא בדקל, יש לפרש שמדובר בדלא עביד
פירא – בעץ דקל שאינו עושה פירות.
מקשה הגמרא: מה שיישבנו את המשנה שמדובר בתאנה שאינה
עושה פירות, ומי איבא תאנה דלא עבידא פירא – וכי מצוי עץ
תאנה שאינה עושה פירות. מתרצת הגמרא: אין, הדבר מצוי הוא,
בדרחקה – וכדברי רחבה, דאמר רחבה, הרוצה שיהיו לו קורות
חזקים לצורך בנין, מיתת תאני חירקתא – יביא נטיעות של תאנים
לבנות שהם גרועות,

אגרות קודש

ב"ה, י"ח תשרי, תשי"ט
ברוקלין.

הו"ח אי"א נ"נ מלאכתו מלאכת שמים שמעון גד שי

שלום וברכה!

במענה למכתבו, בו כותב אודות האסיפה, ע"ד פעולה להתעוררות אחי"י הספרדים אשר
באה"ק ת"ו לעניני יהדות תורה ומצות, ושואל ע"ד כתבת רבנים וכו'.

והנה ידועה דעת תורתנו חיים בהנוגע להצלחת עניני קדושה, להתחיל באופן דראשיתך
מצער [וכדיוק הבעש"ט, שאז] אחריתך ישגא מאד. שמה מובן שאין עתה להתעסק בעשיית פרסום
ולרכוש כתבת רבנים וכו', כ"א ללכת צעד אחר צעד, ובהליכה זו עצמה יתבררו כמה פרטים ואופני
פעולות והכשרון לזה, ואז יוכלו להחליט בהנוגע לשאלותיו וכו'.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

44 אַתְּ הַמְּנוֹחָה. עוד הפיסו מי מַעֲלָה את האֲבָרִים ממקום נתיחתם
45 בעזרה לִבְבָּשׁ, וששה דברים הפיסו בזה. ה. מי מעלה את הָרֹאשׁ
46 וְאֵת הָרֵגֶל [שֶׁל יָמִין]. ו. ומי מעלה את שְׁתֵּי הַיָּדִים. ז. מי מעלה את
47 הָעוֹקֵץ – הַזֶּנֶב, וְאֵת הָרֵגֶל [שֶׁל שְׂמָאל]. ח. מי מעלה את הַחֹזֶה וְאֵת
48 הַנֶּגֶד – הַצּוּאָר. ט. ומי מעלה את שְׁתֵּי הַדְּפָנוֹת. י. מי מעלה את
49 הַתְּרָבִיִּים, שהם הכרס ובני המעינים. יא. ועוד הפיסו מלבד העלאת
50 האיברים, מי מעלה את עשרון הַפּוֹלֵת של מנחת הנסכים הקריבה
51 עם התמיד. יב. ומי מעלה את חצי העשרון של מנחת הַחֲבִיתִין של
52 הכהן הגדול. יג. ומי מעלה את רביעית הלוג של הַיֵּין שהיו
53 מנסכים על גבי המזבח בעת הקרבת התמיד. מסיימת המשנה:
54 הַפִּסּוּ – עשו את הגורל, וְזָכָה מִי שְׁזָכָה.

משנה

55 המשנה מבארת מהו זמן שחיתת התמיד, וכיצד היו יודעים שהגיע
56 זמן השחיטה: לאחר שהפיסו, אָמַר לָהֶן הַמְּמוֹנָה לאותם הכהנים
57 שעמדו בלשכת הגזית, צֵאוּ מִלִּשְׁכַּת הַגִּזִּית, ועלו על גבי מקום
58 גבוה שבמקדש, וְרָאוּ מִשָּׁם, אִם הָאִיר הַיּוֹם וְהִנֵּיעַ כִּבְר זָמַן
59 הַשְּׁחִיטָה. אִם הִנֵּיעַ זְמַן הַשְּׁחִיטָה, והוא בשעה שהתחיל השחר
60 לעלות, הַכֹּהֵן הָרִאשֹׁן, שהיה עומד על גבי מקום גבוה, היה אֹמֵר
61 בְּרָכָא, כלומר, התחיל אור עמוד השחר להבריק.
62 מוסיפה המשנה: מְתָאֵי בֶן שְׁמוּאֵל אֹמֵר, לא די שיתחיל השחר
63 להאיר, אלא היה הוראה צריך לומר הָאִיר פָּנֵי כָל הַמִּזְבֵּחַ.
64 והממונה שעמד למטה היה שואל אותו, האם האיר כל כך עַד
65 שְׁהוּא בְּתָרְוֹן – עד שהאור הגיע לעיר חברון. וְהוּא – והוראה
66 שבמקום הגבוה היה משיב ואֹמֵר לוֹ הֵן – כן.

משנה

67 המשנה מפרשת את סדר הבאת הכבש לתמיד של שחר מלשכת
68 הטלאים: בשעה שחלק מהכהנים הלכו לראות אם הגיע זמן
69 השחיטה, אָמַר לָהֶן הַמְּמוֹנָה לכהנים שזכו בעבודת התמיד,
70 ונשארו בלשכת הגזית, צֵאוּ וְהָבִיאוּ (לִי וְהוֹצִיאוּ) מִלֶּחֶם מִלִּשְׁכַּת
71 הַטְּלָאִים.
72 מפרשת המשנה היכן מקום לשכה זו: וְהָרִי לִשְׁכַּת הַטְּלָאִים, נְתוּנָה
73 בְּמִקְצֵעַ – נמצאת בזוית צְפוֹנִית מְעַרְבִית של בית המוקד הגדול.
74 מפרשת המשנה: אֶרְבַּע לִשְׁבוֹת הָיוּ שָׁם בְּבֵית הַמוֹקֵד, אַחַת לִשְׁכַּת
75 הַטְּלָאִים האמורה, ואחת לִשְׁכַּת הַחֻזְתְּמוֹת, ואחת היא לִשְׁכַּת בֵּית
76 הַמוֹקֵד, ואחת לִשְׁכַּת שְׁהִי עוֹשִׂין בָּהּ לֶחֶם הַפָּנִים.
77
78

משנה

79 המשנה מפרשת את סדר הוצאת הכלים לעבודת התמיד, ואת
80 סדר בדיקת התמיד ממום: לאחר שהביאו את הטלה, נִכְנְסוּ
81 הכהנים לִלְשַׁנַּת הַבָּלִים, והוֹצִיאוּ מִשָּׁם תִּשְׁעִים וּשְׁלֹשָׁה כָּלִי כֶּסֶף
82 וְכָלִי זָהָב, שהיו צריכים לעבודת היום. והניחום על גבי שולחן של
83 כסף שעמד במערב הכבש.
84 לאחר מכן, הִשְׁקוּ אֶת קָרְבַּן הַתְּמִיד מִיַּם כְּבוֹשׁ
85

1 וְשִׁירָפִי לָהּ בְּחֵבְלָא דְּצִבְתָּא – וישפשף אותם בחבל העשוי
2 מסיבי הדקל, עד שייסיר מעליה את כל הקליפה, דְּסָרִיף עָלֶיהָ בְּרֹאשׁ
3 – והורעים ידבקו על חבל זה, ועל ידי זה יכלה הורע שבה, וְקִבְרִי
4 הֵיכָא דְּמָסִיק וְיָא שִׁירָטוֹן – ויכניסנו עמוק באדמה במקום שמי הים
5 מגיעים לשם, ותאנה זו קוֹרָה עֲבָדָא – עושה קורות חזקות
6 הראויות לבנין, אבל פִּירִי וּפִירוֹת) לֹא עֲבָדָא – אינה עושה. וכיון
7 שאינו מוציא פרי, כל כוחו נשאר בעץ עצמו, ולכך ענפיו עבים
8 וגדולים. וכל כך כבדים הם, עד שתִּלָּת כְּרִיכִי מִיִּצְיָהוּ – שלושה
9 ענפים מהם, לֹא מְחֻזָּקָה לָהּ מְלָא – אין הגשר יכול להחזיקם,
10 שמחמת כובדם יפול הגשר.

11 שנינו במשנתנו: סִידֵר אֶת הַמְּעַרְכָּה גְּדוּלָה וכו' מזרחה, וחזיתה
12 מזרחה. ו'חזיתה' פירושו חלון, שהיה מניח ריוח בין עצי המערכה
13 לצד מזרח כמין חלון. הגמרא מבררת לשם מה היו עושים את
14 החלון בצד מזרח. שואלת הגמרא: מָאי מְעַמָּא שהיו עושים חלון
15 בצד מזרח. משיבה הגמרא: נחלקו בזה רב הונא ורב חסדא, הִי
16 אָמַר, שהטעם הוא כְּדִי שְׁתָּא הָרִיחַ הבאה מצד מזרח מְנַשְׁכַּת בָּהּ
17 – במערכה דרך החלון, והאש תדלק מהרה. וְחַד אָמַר, כְּדִי שְׁהִי
18 מְצִיתִין אֶת הָאֵלִיָּתָא מִשָּׁם – שבחלון זה היו מכניסים את העצים
19 הדקים והקטנים, ועל ידי שמבעירים אותם, תאחז האש בעצים
20 הגדולים, ותבער כל המערכה.

21 שואלת הגמרא: מִיִּתֵּיב – הקשו בני הישיבה על דברי האומר
22 שהטעם הוא כדי שיעזיתו משם את האליטא, שנינו במשנתנו, וְיִזְוַח
23 הָיָה כְּהֵן בֶּן הַזִּזְרִין שְׁהִי מְצִיתִין אֶת הָאֵלִיָּתָא מִשָּׁם. ומבואר אם
24 כן, שאת האליטא היו מניחים באותו הריוח, ולא בחלון שבמזרח.
25 מתרצת הגמרא: אָמַר לָךְ – יאמר לך המפרש שהטעם הוא כדי
26 להצית משם את האליטא, שְׁמִקְמוֹת מְקוֹמוֹת עֲבָדִי – במקומות
27 הרבה היו נותנים את האליטא. כדי שתבער כל המערכה במהרה,
28 ולכן היו מניחים אותם גם בריוח שבין הגזירים, וגם בחלון.

הדרן עלך ראוהו אחיו

פרק שלישי – אמר להן הממונה

30 פרק זה עוסק בהמשך ההכנה לשחיטת התמיד. ויבואר בו סדר
31 הפייס שהיו עושים על עבודת התמיד, והכנת הבחמה לשחיטה,
32 וסדר מקום השחיטה, וכן סדר דישון המזבח הפנימי והמזורה
33 שהיו בשעת הקרבת התמיד.
34

משנה

35 במשנה הקודמת נאמר, שלאחר שהציתו הכהנים את המערכות,
36 ירדו ובאו ללשכת הגזית, ובלשכה זו היו עושים את הפייס.
37 משנתנו מפרשת את סדר הפייס שהיו עושים לכל עבודת התמיד.
38 וגורל זה היה לענין שלושה עשר דברים, כמפורט במשנה. אומרת
39 המשנה: אָמַר לָהֶן – לכהנים שבאו ללשכת הגזית הַמְּמוֹנָה על
40 הפייסות, התקבצו וּבִזְאוּ, וְהִפִּסּוּ – ותשתתפו בגורל על שלושה
41 עשר דברים, והם: א. מִי הוּא הַשּׁוֹחֵט את התמיד. ב. מִי הוּא
42 המקבל וְהוֹזִיק את הדם. ג. מִי מְדַשֵּׁן את מִזְבֵּחַ הַפָּנִים. ד. מִי מְדַשֵּׁן

כשם שכל אחד מיישראל צריך לקבץ את כל המחשבות הדיבורים והמעשים שלו לתכלית אחת, "לעשות רצונך בלבב שלם" – צריך גם הקדוש־ברוך־הוא לקיים מה שכתוב "ושב הוי' אלוקיך את שבותך", "אם יהיה נידחק בקצה השמים משם יקבצך הוי' אלוקיך ומשם ייקחך".

משיחת וא"ו תשרי, ה'תשכ"ח

תמיד. פרק שני - ראוהו אחיו דף ל עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) פירוש פירוש

והפיסו וא"ת למה היה פייס בדישון מובח הפנימי והמנונה ובהעלאת אברים לכבש
הא אמרי' ביומא בסוף פרק ב' (דף כו:) אמר רבי יוחנן זר שסידר את המערכה חייב
מיתה הואיל ועבודה תמה היתה מתקף לה רבא אלא מעתה תיבעי פייס ואמר'
אישתמיטתיה הא דהנאי מי שזכה בתרומת הדשן וזכה בסידור מערכה ובשני גזירין
אלמא(ו) בעי פייס דהא לא אמר כל כון
שירצה יסדר אלא אחר שזכה בתרומת
הדשן יסדר ולא אחר אלמא מוכח משם דלא
מפייסין אלא בעבודה תמה אבל בעבודה
שאינה תמה כל כון שירצה יזכה בה בלא
פייס יש לתרץ דהתם פרכינן על אותה
שמועה משחיטה דלא עבודה תמה היא
ואפ"ה בעי פייס ומתריצין שאני שחיטה
תחלת עבודה היא והשובה לפייס אע"ג
דלא עבודה תמה היא הילכך ה"נ י"ל דכדי
אלו תחלת עבודה הם דישון מובח והמנונה
תחלת עבודה היו זה במובח וזה במערכה
העלאת אברים לכבש תחלת עבודה של
הקטורת היא וקבלה נמי איכא לתרצ'י
הילכך לא עבודה של זרים היא: הראש
והרגל בבחן אחוה. ביומא (דף כו.) מפיקין
מקרא ששה כהנים העוסקים בהולכת אברים
לכבש דכתיב והקריב הכהן את הכל
המובחה ואמר מר זו הולכת אברים לכבש
העוקץ הוא הונח החוה הוא השומן הרווא
את הקרקע וחזותיך מכאן ומכאן בלא ראשי
צלעות והגרה הוא הצואר ובו מחובר הקנה
והלב החוה והגרה בכון רביעי לקמן
מפרשין במקומו מפני מה זן סדורים בסדר
הזה והחביתין חצי עשרונו של כ"ג שקרב עם
התמיד בכל יום שנאמר (ויקרא ו) מחציתה
בבקר ומחציתה בערב וסמיק ליה על מחבת
בשמן תעשה לכך היא קרויה חביתין: אמר
להן הפמנונה צאו וראו אם הגיע זמן
השחיטה. שהאיר להם היום דאין שוחט
תמיד אלא ביום: הרווא. אומר ברק ברקאי
בלשון צהר כמו למען היות לה ברק (וחזקאי
בא: הרווא. אומר שחל הגג אומר כי חזקאי
בן שמואל אומר האיר פני כל המזרח עד
שהוא מגיע בחברין. פי' מ"כ מנחות בשלח

הדרן עלך ראוהו אחיו

אמר להן הממונה: בואו והפיסו, מי השוחט, ומי
הזורק, מי מדרשן מובח הפנימי, מי מדרשן
המנונה, מי מעלה אברים לכבש. הראש והרגל של
ימין, ושתי הידים, העוקץ והרגל של שמאל, החוה
והגרה ושתי הפנות, הקרבניים, והפולת, והחביתין, והזין.
הפיסו, וזה מי שזכה. אמר להן: צאו וראו אם הגיע
זמן שחיטה. אם הגיע, הרווא אומר: ברקאי. מתאי
בן שמואל אומר: האיר פני כל המזרח עד שהוא
בחברין? והוא אומר: הן. אמר להן: צאו והביאו (לי
והוציאו) מלה מלשפת המלאים. והרי לשפת המלאים
נתונה במקצוע צפוניות מערבית. איבע לשכות היו שם,
אחת לשפת המלאים, ואחת לשפת החותמות, ואחת
לשפת בית המוקד, ואחת לשפה שעושין בה להם
הפנים. נכנסו ללשפת המלאים, הוציאו משם תשעים
ושלשה כלי כסף וכלי זהב. השקו את התמיד בכוס
של

שתי הלחם הוא היה ממונה על כך כדאמר בשקלים (דף וז) מתאי בן שמואל ממונה
על הפיסות והזין פיסות שמפיסין כשהאיר היום מי שוחט מי זורק וכשהוא היה
שואל אם הגיע זמן שחיטה היה אומר לאותו שעל הגג אמרו אם האיר פני כל
המזרח עד שהוא בחברין וזן אומרין הן ואין נראה לרבי דמה ענין פיסות לכאן והא
פייס ראשון בלילה הזה וזה כבר היה ועוד מתאי בן שמואל לא היה אומר כל הטענה
דהאיר כל פני המזרח עד שהוא בחברין כדמובח ביומא (דף כה) דאמר דאיתו שעל
הגג אומר האיר כל פני המזרח ואמר לו אידך עד שבחברין ואומר לו הן ומפרש
התם לפי שטעו פעם אחת באור הלכנה הוצרכו לומר כל כן וי"ל לפרש הכי דמתאי
בן שמואל הממונה על פייס פליג את"ק ואיהו סבר דלא היה אומר אותו שעל הגג
ברקאי אלא בזה הלשון היה אומר האיר על כל פני המזרח וא"ל אידך עד שבחברין
עד שנראה הצור עד חברין שיכולין לראות חברין משם וזה השיעור גדול מברקאי
דתי"ק ואיהו דלבר דהנאי בסדר יומא ר"ש אומר ברק ברקאי ר"ע אומר עלה ברקאי
נחוניא בן אפקשין אומר ברקאי בחברין מתאי בן שמואל (ואומר) הממונה על
הפיסות אומר האיר כל פני המזרח עד שהוא בחברין ר' יוחנן בן בתירא אומר
האיר כל פני המזרח ויצאו כל העם איש איש למלאכתו והתם פרכינן אי הכי נגדא
לזו א"ל אימא לשכור פועלים אלמא כולוהו פליגי ואיכא למימר דהאי שיעורא נפיש
מחברין: אמר להם צאו והביאו מלה מלשבת המלאים. לאחר שפויסו ועדיין היה
לילה אמר להם הממונה לאותן שזכו בעבודת תמיד בין בשחיטה בין בהעלאת
אברים שכולן מתעסקין בהכנתו כדאמר מי שזכה בתמיד מושכו והולך לבית
המטבחיים ומי שזכו באברים הולכין עמו: צאו והביאו (לי) מלה מלשבת המלאים.
והכיננו אותו לשחיטה ובקרו אותו לאור האבוקות כדמפרש והרי לשכת הטלאים הרי
היא במקצוע צפונית מערבית של בית המוקד שהיא טרקלין גדול וארבע לשכות
פתוחות

ושייפי להו בחבלא דצבתא. כמו דצבתא מייננין במסכת עבודה זרה בסופה (דף
עה) בחבל העשוש מצורי דקל ושייף ליה עלץ עד שתסיר כל קליפתו וגם אם יש זרע
גרעין בתוך הנטיעות תפלטו ושוב לא יבא שם פרי ובהכי משיירין קליפתן ושומא ע"י
כך תועיל לו שלא תגדיל בו קליפה ומתוך כך לא יבא בו פרי דיפול דשריקה ביה
בארעי זרע גרעין כמו שפירשתי: וקברי ליה
היבא דמסיק לה ימא שייפון. באותו מקום
שהם גדל ומתוך לחלוח המים לא ימות
האילן שאם לא היה שם קבור ימות מתוך
שאין בו קליפה: קורה עברא. ומתוך שהוא
אילן סרק ואין גדל בו פרי שמכחשין כחו
גדול כל כך שראוי לקורות לעשות ממנו בנץ
אותן ענפים הרדיקן לזקוחין לצורך המזבח,
ותלת סיכי מניניהו ענפי לשון אחר בריבי: לא
מחוקה להו גמלא. דף גשר אינו יכול
לסובלן מרוב גדולן, גמלא גשר כלומר הרבה
הם גדולים כך נראה בעיני ב' שנינו זה וכמו
שברייטא שנויה בת"כ בגירסת הספרים אין
אדם יכול ליישב: מאי מעס. חזיתה כלפי
מורת: כד שתאה הרוח מנשבת בו. הרוח
שיבא בדר שער מורת: וזה אמר שיהיו
מציתין את האליתא משם. עצים דקים
משימין באותו חזית והאש סמוך לו ונדלקים
העצים גדולים על ידי עצים קטנים: מקומות
עברי. כלומר במקומות הרבה היו נותנין
עצים כדי ששרפן עצי המערכה כמלך יד
ואיכא בינייהו דלמאן דאמר כדי שתאה
הרוח מנשבת בו לא היו מציתין האליתא
משם:

הדרן עלך ראוהו אחיו

אמר להם הממונה. לאחר שבאו
ללשכת הגזית על הפיסות: בואו
והפיסו מי שוחט מי זורק. כלומר בואו ונפיס
מי יסחוט מי יזרוק ושלשה עשר פיסות יש
כאן שחיטה וריקה וקבלה אותו הזורק והא
המקבל וכן מוכח ביומא (דף כה) דאמר קבל
המקבל ובא לזרוק והכי תקון דקבלה תחלת
זריקה היא ונאה למקבל שיהא זורק ודישון
מובח הפנימי ודישון מנונה הרי ר' בהעלאת אברים לכבש ששה הרי ר' פיסות
הסולת והחביתין והזין הרי י"ג פיסות ואמרין ביומא (שם) דלא היו מפסיס אלא
בעבודה ראשונה בשחיטה וכן שוכה בשחיטה י"ב אחיו דבהנים נמשכים עמו
כלומר אותן שזן אצלו זה אחר זה כסדר שהיו נמשכין עמו זה כלאחר זה זה לדישון
זה למנונה כסדר שזן יושבין הן נמשכין לעבודה הראשון לעבודה ראשונה כגון
זריקה והשני לדישון מובח פנימי והג' למנונה ב' כסדר שזן סדורים במשנה ופייס
אחד דלא היו משליך כי אם פייס אחד דכיון שזכה ראשון בשחיטה כולן היושבין
אצלו נמשכין אחריה כדאיתא ביומא (שם דף כה) ודישון מובח הפנימי והמנונה
מעבודת התמיד חשיבא ליה הולא דעם עבודת תמיד היא נעשית, מי שוחט ומי זורק
ומי מדרשן ואף על פי שסדר העבודה לא היה כך כדאמר בסדר יומא בשמעתא דאביי
(דף לז.) דאמר ודישון מובח הפנימי קודם לזריקה דם התמיד וכסדר הסדר הזה היה
להם להפיס א"ר דמש"ה מפייסין קודם בשחיטה התמיד שקודם ודישון מובח הפנימי
היו לוקחין הטלה אותן הכהנים שזוכין בו ורואין ומכניסין אותו לשחוט ומבקרין אותו
לאור האבוקות והילכך כיון שהיו עוסקין במילי דתמיד קודם ודישון המובח והמנונה
היו מפייסין נמי קודם שחיטתו התמיד וזריקתו עבודה תחתית היתה התמיד
ראשונה חביבה היתה והקדימה בפייס ולא מפני שאלו קודמין זה לזה בפייס דכבר
פירשתי שכולן וזכין יחד דכיון שזוכה השוחט י"ב אחיו הכהנים נמשכין אחריה וכל
עבודות התמיד שחיטתו וזריקתו לא היתה אלא אחר ודישון מובח הפנימי והמנונה
כינר בתחלת מדרש מובח הפנימי ואחר כך מדרשן את המנונה ה' נרות ואח"כ שוחט
את התמיד וזורק את האר"כ מטיב ומתקן שתי נרות שנשארו לתקן ואחר כך
מקטיר הקטרת ובקטורת היה פייס אחר לפי שמעולם לא שנה אדם בקטורת ומפרש
ביומא (דף כו.) מפני שמעשרת לפיכך היו מכריזין כהנים חדשים לקטורת בואו

פתוחות לו כקטיוניות פתוחות לטורקין כדמפרש במסכת מדות (דף לד.) וכן הלשכות
המנויות כאן לשכת הטלאים דהבא הוא לשכת טלה קרבן דתנן במדות והא דתנן התם
שהיא דרומית מערבית לבית המוקד רמי להו בפ"ק דיומא (דף טז) ומשני שפיר(ר)
מזרחית צפונית בה גגו בית חשמנאי את אבני מזבח ששקצום מלכי יון שהיא לשכת
בית החותמות דתנן הכא ובה גגו ולשכת בית
המוקד הוא הנקרא בית המוקד קטן היא
לשכה שיוצקין בה לבית הטבילה כרתנן
במדות והכחן הטובל שם מיד כשעולה מבית
הטבילה היה מתחמם באותה לשכה ומסתמך
וזה בית הטבילה אינו בית הטבילה דמעילה
האמור בפרק קמא דהרבה בית טבילה היו
להם כדי שיוכלו הרבה כהנים לטבול בהרבה
מקומות: לשכת החותמות. שמיציעין שם
חותמות של לוקדי סלתות ונסכים מן
כאן חסר מפירוש המשנה עד סוף הפרק
לא היו כופתין את הפלה. בשעת שחיטה
ד' רגלים יחד וטעמא בגמ' אלא
מעקדים אותו יד ורגל כעקידת יצחק בן
אברהם: מי שזכו באברים אוזניו בן. בשעת
שחיטה ומסייעין אותו: ראשו. של טלה
לדרום עורה אצל מזבח (ופניו) ורגליו אצל
צפון עורה ופניו למערב שצריך שיהא לפי
שחיטתו כלפי מערב דכתיב ושתט אותו בית
ה' וראשו של טלה לדרום עורה אצל מזבח
(עורה) צריך שיתקרב אצל מזבח דכל כמה
שיכולין ליקרב צד הראש אצל המזבח
מקריבין אותו דכתיב ושתט אותו על ירך
המזבח צפונה אצל המזבח: השוחט עומד
(במזבח) [במזרח]. על קרן צפונית ופניו
למערב והמקבל עומד כנגדו באלכסון
ומצדד כדי שיהא פניו כלפי דרום: תמיד של
שחר היה נשחט על קרן צפונית מערבית על
טבעת שניה. שהשמש באה מן המזרח לפיכך
מושב השוחט לצד מערב להרחיק מן
הכותל מזרחית בכל יכולת מפני שהכותל
גבוהים והחמה של שחרית בשיפולו של
רקיע (ועל) וצלו הכותל עומד כנגד קרן
צפונית מערבית לסוף אורך המזבח אצל
ההיכל צפונית משום דקדשי קדשים שחיטתם
בצפון על ירך המזבח צפונית ובענין שחיטה
כנגד המזבח ולא חוצה לו שם היה
המטבחים: וטבעות קבועות ברצפה. לתת
ראש הבהמה לתוכן והם כ"ד כמנין
המשמרות ומקומן כ"ד אמות מן הדרום
לצפון קבועות ב' סדרים של ד' טבעות היו
כ"ד ורחוק הסדר הראשון מן המזבח ה' אמות
ומאותו סדר עד כלות ו' סדרים כ"ד אמות
והבי תנן במסכת מדות (דף לו.) וטבעות היו
לצפון ו' סדרים של ד' ו' ויש אמורים ד'
של ו' ו' שיעליהם שוחטים את הקדשים
כלומר על זיזיהן שוחטים קדשים כמו
שפירשו: על טבעת שניה. לאו טבעת שניה
של סדר ראשון שהוא אצל המזבח אלא

שֶׁל זָהָב. אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מְבוּקָר מְבֻעָר, מְבֻקָּרִין
אוֹתוֹ לְאוֹר אֲבוֹקוֹת. מִי שֶׁזָּכָה בְּדִישׁוֹן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי
וּבְדִישׁוֹן הַמְּנוּרָה, הָיוּ מְקַדְּמִין וְאַרְבָּעָה פְּלִים בִּידָם:
הַפְּנִי, וְהַחֹם, וְשְׁנֵי מִפְתָּחוֹת. הַפְּנִי - דֹּמָה לְתִרְקָב שֶׁל
זָהָב, מְחֻזָּק קִבְּיִים וְחֻצִּי. וְהַחֹם - דֹּמָה לְקִיתוֹן גָּדוֹל שֶׁל
זָהָב. וְשְׁנֵי מִפְתָּחוֹת, אֶחָד - שֶׁהוּא יוֹרֵד בְּאֵמֶת הַשָּׁחַי,
וְאֶחָד - שֶׁהוּא פוֹתַח בִּיּוֹן. בָּא לוֹ לְפָשֶׁשׁ הַצְּפוּנִי,
שְׁנֵי פָשָׁשִׁין הָיוּ לוֹ לְשַׁעַר הַגָּדוֹל, אֶחָת בְּצִפּוֹן וְאַחַת
בְּדָרוֹם. שֶׁבְּדָרוֹם לֹא נִכְנָס בּוֹ אָדָם, עָלָיו הוּא מְפוֹרֵשׁ
עַל יְדֵי יְחֻזְקָא, שְׁנֵאמַר: "וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי ה' הַשָּׁעַר הַזֶּה
כְּסוּר יִהְיֶה לֹא יִפְתָּח וְאִישׁ אֹל יָבֹא בּוֹ כִּי ה' אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל בָּא בּוֹ וְהָיָה כְּסוּר". נִמָּל אֵת הַמִּפְתָּח וּפְתַח
אֵת הַפָּשָׁשׁ, וְנִכְנָס לְהִתָּא, וּמֵהִתָּא לְהִיכַל, עַד שֶׁמָּצִיעַ
לְשַׁעַר הַגָּדוֹל. הַצֵּעַ לְשַׁעַר הַגָּדוֹל, הַעֲבִיר אֵת הַגֹּבֵר
וְאֵת הַפּוֹתָחוֹת, וּפְתַחוּ. לֹא הָיָה שׁוֹחֵט הַשׁוֹחֵט עַד
שֶׁשׁוּמֵעַ שַׁעַר גָּדוֹל שֶׁנִּפְתַּח. מִירִחוֹ הָיוּ שׁוּמְעִין קוֹל
שַׁעַר גָּדוֹל שֶׁנִּפְתַּח. מִירִחוֹ הָיוּ שׁוּמְעִין קוֹל מְגִירָפָה.
מִירִחוֹ הָיוּ שׁוּמְעִין קוֹל הַשֵּׁר. מִירִחוֹ הָיוּ שׁוּמְעִין קוֹל
בֶּן אֲרֻחַ מְקִישׁ בְּצִלְצֵל. מִירִחוֹ הָיוּ שׁוּמְעִין קוֹל הַחֲלִיל.
מִירִחוֹ הָיוּ שׁוּמְעִין קוֹל גְּבִינֵי כְרוֹז. מִירִחוֹ הָיוּ שׁוּמְעִין
קוֹל הָעֵץ שֶׁעֵשָׂה בֶּן קַמִּין מוֹכִינִי לְכִיּוֹר. מִירִחוֹ הָיוּ
שׁוּמְעִין קוֹל הַשֵּׁר. מִירִחוֹ הָיָה שׁוּמֵעַ קוֹל הַשׁוֹפָר. וְיֵשׁ
אוֹמְרִים: אֵף קוֹלוֹ שֶׁל כְּהֵן גָּדוֹל בִּשְׁעָה שֶׁהוּא מְבַדֵּר
אֵת הַשֵּׁם בְּיוֹם הַקְּפּוּרִים. מִירִחוֹ הָיוּ מִירִחוֹ רִיחַ פִּיטוֹם
הַקְּטוֹרֶת. אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר בֶּן דִּלְגָּא: עֵזִים הָיוּ לְאָבָא
בְּעָרֵי הַמִּכְבּוֹר, וְהָיוּ מֵתַעֲשָׂאוֹת מִרִיחַ פִּיטוֹם הַקְּטוֹרֶת.
מִי שֶׁזָּכָה בְּתַמִּיד - מִשְׁכּוֹ, וְהוֹלֵךְ בְּבֵית הַמִּטְבָּחִים, וְמִי
שֶׁזָּכָה בְּאַבְרָם הוֹלְכִין עִמּוֹ. בֵּית הַמִּטְבָּחִים הָיָה לְצִפּוֹנוֹ
שֶׁל מִזְבֵּחַ, וְעָלָיו שְׁמוֹנֶה עֶמּוּדִים נְסִים, וְרַבְעִים שֶׁל
אֲרֻזֵּי עַל גְּבִיחָן, וְאַנְקָלָאוֹת שֶׁל כְּתוֹל הָיוּ קְבוּעִין בָּהֶן,
וְשָׁלֹשָׁה סְדָרִים לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, שֶׁבָּהֶן תּוֹלִין וּמִפְּשִׁימִין,
עַל שׁוֹלְחָנוֹת שֶׁל שֵׁשׁ שְׁבִין הַעֲמּוּדִים. מִי שֶׁזָּכָה בְּדִישׁוֹן
מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי, נִכְנָס וְנִמָּל אֵת הַפְּנִי, וְהִנִּיחוֹ לְפָנָיו,
וְהָיָה חוֹפֵן וְנוֹתֵן לְתוֹכּוֹ. וּבְאַחֲרָוֶנָה, כִּיבֵּד אֵת הַשָּׂאֵר
לְתוֹכּוֹ, וְהִנִּיחוֹ וַיֵּצֵא. מִי שֶׁזָּכָה בְּדִישׁוֹן הַמְּנוּרָה, נִכְנָס
וּמָצָא שְׁנֵי גִרּוֹת מְזֻרְחִית מְעֻרְבִית דּוֹלְקִין - מְדִישֵׁן אֵת
הַשָּׂאֵר, וּמִנִּיחַ אֵת אֱלֹי דּוֹלְקִין בְּמִקְוָמוֹ. מָצָאן שֶׁכְּבוֹ
- מְדִישֵׁן, וּמְדִלְקֵן מִן הַדּוֹלְקִין, וְאַחֵר בְּדִישׁוֹן אֵת
הַשָּׂאֵר. וְאַבָּן הָיְתָה לְפָנֵי הַמְּנוּרָה וּבָהּ שְׁלֹשׁ מַעֲלּוֹת,
שֶׁעָלֶיהָ כְּהֵן עוֹמֵד וּמְטִיב אֵת הַגִּרּוֹת, וּמִנִּיחַ אֵת הַכֹּהֵן
עַל מַעֲלָה שְׁנִיָּה, וַיֵּצֵא.

הדרן עלך אמר להם הממונה

בטבעת הראשונה שהוא אצל הקרן בסדר השני המשוכה לצד צפון ופני השוחט
וצואר בהמה לצד מערב צפון באלכסון כדי שלא יעכב אור השמש לבא וטעמא
דבטבעת שניה שהוא מתרחקת מן המזבח שבוה עשרה שויכל לראות דרך עליו
השמש ויותר מכאן לא היה צריך להרחיק ואם היה שוחט בסדר הראשון א"כ היה
המזבח מעכב אור השמש לבא על ידו של
שוחט שהרי המזבח גבוה ו' אמות וסדר
ראשון של טבעות אינו רחוק מן המזבח אלא
ח' אמות: תמיד של בין הארבעים על קרן
צפונית מזרחית על טבעת שניה. שהרי
בערב הלכה לה בצד מערב היכלך צריך
להמשיך מקום שחיטה למקום שכלה המזבח
לצד צפונית מזרחית וכמה שיתרחק יותר
תבא החמה על ידו ובגמ' נפקא לן שצריך
שוחט לשוחט לאור היום: בטבעת שניה.
בשביל הטעם שפירשנו בתמיד של שחר:
שחט השוחט וקבל המקבל. לזרוק ובא לו
המקבל לקרן מזרחית צפונית נתן מזרחית
צפונית שעולה בכבש שהוא בדרום ופונה
לימין פוגע בקרן דרומית מזרחית תחלה ושם
א"א ליתן משום דעולה טעונה יסוד וקרן
דרומית מזרחית לא היה לה יסוד כדנפקא לן
בבוכים (דף גג.) ומקף ובא עד מזרחית
צפונית ונתון ואמר בבוכים (דף כט.) כל פינות
שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין ונפקא לן
ממעלות הפנים קדים אע"ג דבמות דמי
עולה אינו עולה בכבש דהא על הרצפה
עומד והכלי בידו חורק למרחוק כדכתיב
חורק דהא למטה מן החוט (והסקרא) הוא
נתון אפילו הכי כיון דבטאטאות שניתנות ע"ג
הקרנות למעלה ושם צריך לעלות לכבש
דרך הדרום ופונה למזרח דרך ימין וה"ל בכל
הדמים אע"פ שניתנן למטה מתחיל להקף
דרך הדרום שהוא פניו של מזבח בפתח
כניסת הבית ומשם פונה לימין בקרן מזרחית
צפונית ואחר כך למערבית דרומית ונתון
למערבית דרומית נמצא מקף את המזבח
דרך ימין מזרח צפון ואח"כ דרומית דרומית
כך פי' הרב רש"י בסדר יומא בפ"ק (דף יז.)
שירי הרם (היה) שופך על יסוד הדרומית.
דכל הניתנן על מזבח היצחק שירים שלו
נשפכים על יסוד דרומית וכן מוכיח בבוכים
(דף גג.) דאמרנן טעמא בבי שיער נשיא ולמד
ירידתו מן הכבש ליציאתו מן ההיכל מה
יציאתו מן ההיכל בסמוך לו דהיינו יסוד
מערבי שבגד התח ונפקא לן מקרא דכתיב
אל יסוד מזבח העולה אשר פתח אהל מועד
אף יירדתו מן הכבש בסמוך דהיינו יסוד
דרומית וכיון דבטאטאות צריך לו לשפוך על
יסוד דרומית ה"ל בכל הדמים אף על פי שאין
עולץ על הכבש בשביל זריקתו שיריחן
נשפכין אל יסוד דרומית שהרי מתן דמן
בהקפת ימין כמין כן באותן שפולץ ע"ג כבש:
[על] עכשיו פירש סך שחיטתו וזריקתו.
מכאן ואילך מפרש סדר הפשטו וניתוחו
וכיצד מעלין את האברים לכבש:
לא

לא היו כופתין את הפלה אלא מעקדין אותו. מי שזכו באברים, אוזניו בן. וקד היה עקידתו: ראשו לדרום ופניו
למערב, והשוחט עומד במזרח ופניו למערב. של שחר היה נשחט על קרן צפונית מערבית, על טבעת שניה.
של בין הערבים היה נשחט על קרן מזרחית צפונית, על טבעת שניה. שחט השוחט וקבל המקבל, בא לו לקרן
מזרחית צפונית, ונתון מזרחית צפונית. מערבית דרומית, ונתון מערבה דרומה. שירי הרם היה שופך אל יסוד דרומית.

שומעין את קול המגריפה – מין כלי ניגון שהיה במקדש. (מיריחו) 54
היו שומעין קול השיר. מיריחו היו שומעין את הקול של בן ארזה 55
כשהוא מקיש בצלצל – מצלצלים. מיריחו היו שומעין את קול 56
הצליל. מיריחו היו שומעין את הקול של נביני כרוז – גביני המכריז, 57
שהיה מכריז בכל בוקר קודם עלות השחר ואומר עמוד כהנים 58
לעבודתכם. מיריחו היו שומעין את קול העץ, שעשה אותו בן קמין 59
מוכיני – גלגל לבידור בשעה שהיו מעלים ומורידים אותו. מיריחו 60
היו שומעין את קול השיר ששוררו הלויים בפיהם בכל יום בעת 61
הקרבת התמיד. מיריחו היה שומע את קול השופר, שהיו תוקעים 62
בכל יום עשרים ואחת תקיעות במקדש. 63
מוסיפה המשנה: ויש שהיו מוסיפים ואמרים, שמיריחו היו 64
שומעים אף את קולו של בן בן גרול בשעה שהוא מוכיר את השם 65
ביום הכפורים. 66
המשנה מביאה דבר נוסף שהיו עושים בירושלים והיו מרגישים בו 67
עד יריחו: מיריחו היו מריחין את הריח שהיה יוצא מפיוסם 68
הקמורת. מוסיפה המשנה: אמר רבי אלעזר בן הגליל, עדים היו 69
לאבא בערי המכור, והיו מתעטשות מריח פיוסם הקמורת. 70

משנה

המשנה מפרשת את מקום שחיתת התמיד, ומקום הפשטות: מי 72
מהכהנים שזכה בתמיד לשוחטו, משכו לתמיד, והולך (בבית) 73
[לביית] המטבחיים. ומי שזכו באברים להוליכם ולהעלותם על גבי 74
הכבש, היו הולכין עמו כדי לסייע לו באחיות הכבש בשעת 75
השחיטה. 76
מפרשת המשנה את מקום השחיטה: בית המטבחיים – מקום 77
השחיטה והפשט וניתוח הקרבנות, היה לצפוני של מזבח וראה 78
איור ה. וכלי – על אותו המקום היו קבועים בארץ שמונה עמודים 79
של אבן נגפים – נמוכים, ורבעים – ולוחות מרובעות של עץ ארז 80
היו מונחים על גביהן של העמודים. ואנקלאות – וים של ברזל היו 81
קבועין בהן – בלוחות העץ, ושליש סדרים של אונקליות היו לכל 82
אחד ואחר מהעמודים וראה איור ו. ששקן – שעל גבי הוים הללו 83
היו תולין את התמיד ברגליו בשעת הפשטות, ומשמיטין אותו על 84
גבי שולחנות של שיש שהיו בין העמודים הללו. 85

משנה

המשנה מפרשת את סדר דישון מזבח הפנימי וסדר דישון המנורה: 87
מי שזכה בדישון מזבח הפנימי, נכנס להיכל, ונמל את המני שהזכר 88
לעיל, שהוא כלי העשויו כסל, והניחו לפניו על רצפת ההיכל, והיה 89
חופן בידיו את כל האפר והפחם שעל גבי המזבח, ונותן לתוכו של 90
הטני. ובאחרונה – ולבסוף, שנשאר רק מעט אפר ואי אפשר 91
לאוספו בידיו, כיבד – אסף את השאר – האפר שנשאר לתוכו של 92
הטני, והניחו לפניו שם בהיכל, ויצא מן ההיכל. 93
המשנה מפרשת את סדר דישון חמש נרות המנורה: מי שזכה 94
בדישון המנורה, היה נכנס להיכל, ויצא שני נות (מזרחית) 95
[מערבית] – המערבית ביותר דולקין. היה מרשן את השאר – 96
מסיר את האפר והפתילות הישנות והשמן שנשארו בחמש הנרות 97
שכלפי צד מזרח. ומניח את הדשן בתוך הכו, ונותן בנרות שמן 98
ופתילה חדשים, ומניח את אלו – שני הנרות המערביות, דולקין 99
במקומן. ואם כבשא מנאן לשני נרות המערביות ששקבו, תחילה 100
היה מרשן דישון שאינו גמור, שהיה מסיר מהם את האפר 101
שבראש הפתילה ומתקנה, וחוזר ומרשן מן אחת משאר הנרות 102
הדולקין, ואחר כך היה מרשן את השאר – חמש הנרות המזרחיים. 103
מוסיפה המשנה: ואכן היה מונחת על הארץ לפני המנורה, ובה 104
שלוש מעלות, שעליה הפתן עומה, ומטבי את הנרות. ומניח את הכו 105
על גבי המעלה השנייה, ויצא מן ההיכל. 106

הדרן עלך אמר להם הממונה

של זהב.

מוסיפה המשנה: אף על פי שהוא – כבש זה – כבר מנוקד – בדוקן 2
ממום מן הערב של היום הקודם, מכל מקום היו הכהנים חוזרים 3
ומבקשין אותו אם אין בו מום, לאור האבקות. 4

משנה

המשנה מפרשת את סדר הכנתם של הזוכים בעבודת דישון מזבח 6
הפנימי והמנורה: מי שזכה – אותם הכהנים שזכו בגורל בדישון 7
מזבח הפנימי ובדישון המנורה, היו מקרימין לבוא ליד שער ההיכל 8
קודם שחיתת התמיד, וארבעה כלים החזיקו בידם, והם: המני – סל, 9
שפיו רחב, ובו היו מניחים את דשן המזבח. והכו – כלי קטן יותר, 10
שבו הניחו את מה שנשאר בנרות המנורה. ושני מפתחות כדי 11
לפתוח שני מנעולים בכניסתם להיכל, כמבואר במשנה להלן. 12
מפרשת המשנה את צורתם וגודלם של הכלים הללו: המני דומה 13
בגודלו לתרנג – לכלי שמחזיק שלושה קבים, והטני היה של זהב, 14
אבל לא היה ממש כמו תרנג, אלא הוא מחזיק קבנים וחצי. והכו, 15
דומה לקיתון גדול, והוא כמין כד שפיו צר ורחב מלמטה, והכו 16
היה של זהב. 17

מפרשת המשנה למה היו משמשים שני המפתחות: ושתי 18
המפתחות שהחזיקו בידיהם, היו כדי לפתוח את הפשפש הצפוני 19
בשער ההיכל, והוצרכו לשתי מפתחות, לפי שהיו בו שני 20
מנעולים, אחד שהוא יורד באמת השחי – מפתח אחד, היה הכון 21
צריך להושיט ידו למטה עד בית שחיו כדי לפתוח את המנעול 22
שלו, שמנעול זה היה למטה בתחתית השער, ומפתח אחד שהוא 23
פותח בו כיון – במהרה, בלא טורח, שהמנעול שלו היה באמצע 24
השער כנגד גובה יד האדם וראה איור א. 25

משנה

הכהנים שזכו בדישון המזבח והמנורה היו נכנסים להיכל 27
לשם כך. המשנה מפרשת את סדר פתיחת שער ההיכל: בא לו 28
הכוהן שהחזיק את המפתחות לשפשפש הצפוני שבשער ההיכל. 29
מבאר המשנה: שני פשפשין – פתחים קטנים היו לו לשער הגדול, 30
הוא השער שבפתח ההיכל, אחת בצפון של השער, ואחת בדרום 31
של השער. ואת הפשפש הצפוני היו פותחים. אבל הפשפש 32
שבדרום, לא נכנס בו אדם מעולם. לפי שעליו הוא מפורש – על 33
שער זה נצטוו בפירוש על ידי ה' והקאל, שנאמר (יחזקאל מד א) ויאמר 34
אלי ה', השער הזה סגור יהיה לא יפתח ואיש אל יבא בו, כי ה' אלהי 35
ישראל בא בו, והיה סגור. 36

שבה המשנה לפרש את סדר פתיחת השער: נמל הכוהן את 37
המפתח, ופתח את הפשפש הצפוני, ונכנס לתתא, היא לשכה 38
שהיתה בין כותלי ההיכל. והיה מהלך בתוך התא, עד שהוא מגיע 39
לפתח שהיה שם, ומהתא היה נכנס להיכל. והיה מהלך בתוך 40
ההיכל עד שהוא מגיע לשער הגדול מצידו הפנימי הפונה להיכל, 41
וכשהגיע לשער הגדול, העביר – הסיר את המני – הברית, וכמו כן 42
הסיר את המפתחות – המנעולים האחרים שהיו שם, ופתח וראה 43
איור ד. 44

מוסיפה המשנה: לא היה שוחט השוחט את התמיד, עד שהוא 45
שומע את קול השער הגדול שנפתח. 46

משנה

אחר שהזכירה המשנה את קול שער ההיכל שנפתח, מוסיפה 48
המשנה שהיו שומעים קול זה עד יריחו, ואגב זה מונה עוד דברים 49
שהיו עושים במקדש בכל יום והיו נשמעים עד יריחו. אומרת 50
המשנה: מיריחו, שהיא רחוקה מירושלים עשרה פרסאות, היו 51
שומעין את קול השער הגדול של ההיכל בשעה שהוא נפתח. 52
מונה המשנה דברים נוספים שהיו שומעים עד יריחו: מיריחו היו 53

1 את אַצְבַּע הַכֶּבֶד – חתיכה קטנה מהכבד הצמודה לזנב הבהמה
2 ולשתי הכליות, מן הַכֶּבֶד, לפי שאף אצבע זו לא ניתנת יחד עם
3 הכבד. ואחר שהפרידם, לא היה מְיווָה לאצבע הכבד מְמָקוּמָה.
4 לאחר מכן היה נִקְבָּה אֶת הַחֶה – מִמִּיר את החזה מִבֵּין צלעות
5 הבהמה, ונראה כמו נקב בבהמה, ונִתְּנָה לָמִי שְׂזֻכָּה בָּהּ. לאחר מכן,
6 עָלָה עם הסכין שבידו לְדוֹפֵן הַיָּמִינִית – הצד החיצון הימני
7 שבבהמה עם הצלעות שבו, הִיָּה חוֹתֵךְ וְיִוָּרֵד בַּעֲמָקוֹ שֶׁל הַצֶּלַע עַד
8 הַשְּׂדֵרָה, וְלֹא הִיָּה נֹנֵעַ בַּשְּׂדֵרָה לחותכה עם צלע זו, אלא היה
9 מניחה מחוברת עם הדופן השמאלי. והיה חותך עַד שֶׁהִיָּה מְנִיַּע
10 לְבֵין שְׁתֵּי צִלְעוֹת דְּקוֹת שְׂבָצָה הצוואר, והיה מניחם מחוברים עם
11 הצוואר. וְחִתְּכָה לְדוֹפֵן יָמִינִית זו וְנִתְּנָה לָמִי שְׂזֻכָּה בָּהּ, וגם הַכֶּבֶד
12 היתה תְּלוּיָה בָּהּ – בדופן זו. לאחר שגמר להעטס עם צד ימין של
13 הבהמה, בָּא לוֹ לַגֵּרָה – לצוואר, והִנִּיחַ בָּהּ –[עמה] שְׁתֵּי צִלְעוֹת
14 דְּקוֹת מְכָאן – מצד ימין שלה, וְשְׁתֵּי צִלְעוֹת דְּקוֹת מְכָאן – מצד
15 שמאל שלה, וְחִתְּכָה לַצּוּאָר עם ארבע הצלעות הללו, וְנִתְּנָה לָמִי
16 שְׂזֻכָּה בָּהּ. מוסיפה המשנה, וְהִקְנָה בְּכָל אֲרָכּוֹ וְהִלָּב וְהִרְיָאָה הִיוּ גַם
17 הֵם תְּלוּיִם בָּהּ – בצוואר.
18 לאחר מכן, בָּא לוֹ לְדוֹפֵן הַשְּׁמָאֲלִית – הצד החיצון השמאלי
19 שבבהמה עם הצלעות שבו. הִנִּיחַ בָּהּ – לא היה חותך עמה שְׁתֵּי
20 צִלְעוֹת דְּקוֹת מְלָמְעָן – המחבורות עם העוקץ שלצד מעלה, וְשְׁתֵּי
21 צִלְעוֹת דְּקוֹת מְלָמְעָן – המחבורות עם הצוואר שלצד מטה.
22 מוסיפה המשנה: וְכָךְ הִיָּה מְנִיַּח גַּם בְּחִתְּכֵיהֶּם – בדופן הימנית, שאף
23 בצד הימני לא היה מצרף עם הדופן שתי צלעות מלמעלה ושתיים
24 מלמטה. וְנִמְצָא, שהוא מְנִיַּח שְׁתֵּים מִיָּמִין וְשְׁתֵּים מִשְּׂמָאל מְלָמְעָן
25 – המחבורות עם העוקץ שלמעלה, וכן שְׁתֵּים מִיָּמִין וְשְׁתֵּים
26 מִשְּׂמָאל מְלָמְעָן – המחבורות עם הצוואר שלמטה.
27 המשנה חוזרת לבאר את ניתוח הדופן השמאלית: חִתְּכָה לְדוֹפֵן
28 הַשְּׁמָאֲלִית, וְנִתְּנָה לָמִי שְׂזֻכָּה בָּהּ, וְהַשְּׂדֵרָה היתה מחוברת עִמָּה, וגם
29 הַחֶה הִיָּה תְּלוּיָה בָּהּ. מוסיפה המשנה: וְהָיָא – הדופן השמאלית
30 הִיָּתָה גְּדוּלָּה – כבידה יותר מהדופן הימנית, שהרי השדרה היתה
31 מחוברת בָּהּ, אֲלָא וְאֵבֶל לְדוֹפֵן שֶׁל יָמִין הִיָּה קוֹרֵין גְּדוּלָּה, משום
32 שֶׁהַכֶּבֶד שהיא אבר שאינה חלק מהדופן, היתה תְּלוּיָה בָּהּ.
33 לאחר מכן, בָּא לוֹ לְעוֹקֵץ – הזנב, חִתְּכָה מִן הַגּוֹף שְׁעִידִין תְּלוּיָה בִּרְגֵל
34 שְׂמָאל, וְנִתְּנָה לָמִי שְׂזֻכָּה בּוֹ. וְהָאֵלִיָּה וְאַצְבַּע הַכֶּבֶד וְשְׁתֵּי בָלִיּוֹת
35 מחוברות עִמָּה. נָטַל אֶת הַרְגֵל הַשְּׁמָאֲלִית מֵעַל גְּבִי הָאוֹנוֹקְלִי שהיא
36 תְּלוּיָה בּוֹ, חִתְּכָה וְנִתְּנָה לָמִי שְׂזֻכָּה בָּהּ.
37 עד כאן פירשה המשנה את סדר ניתוח האברים, מכאן ואילך
38 מפרשת המשנה את סדר הילוך הכהנים למזבח עם האיברים
39 שבידיהם. אומרת המשנה: נִמְצָא בּוֹלָן – כל הכהנים הנושאים
40 את האיברים עוֹמְדִים בְּשׂוּרָה, וְהָאֲבָרִים בִּידָם.

1 המשנה מפרשת את סדר הפשט וניתוח קרבן התמיד, וסדר ניקוי
2 הקרביים ובני המעיים: כשהיה בא לתלות את הבהמה על
3 האונקליות הקבועים בעמודים לצורך הפשט העור, לא היה
4 שׂוֹכֵר בּוֹ אֶת הַרְגֵל כדרך הטבחים ששוכרים רגל אחת ונוקבים את
5 הרגל השנייה, ומכניסים הרגל השבורה בתוך הנקב, ותולים את
6 הבהמה באויר שנוצר בין הרגליים, אֲלָא רק נוקבו לרגל
7 השמאלית מִתּוֹךְ עֲרִיקוּבּוֹ – בתוך הברך בין הגידים לעצם, וְתוֹלָה
8 בּוֹ וְ-בִּרְגֵל זו את הבהמה.
9 המשנה מפרשת את סדר ההפשט והניתוח, כאמור בתורה (ויקרא א
10 ו') וְהַפְּשִׁיט אֶת הָעֶלָה וְנָתַח אֹתָהּ לִנְתִּיחֶיהָ: הִיָּה מְפָשִׁיט את העור
11 מהבהמה, ומתחיל מהרגליים התלויים למעלה, וְיִוָּרֵד ומפשט
12 באמצע הבהמה וקצת מהצדדים עַד שֶׁהָיָה מְנִיַּע לְחֶה. כשהניע
13 לְחֶה, הפסיק מלהפשט והתחיל בניתוח, ותחילה חִתְּכָה אֶת הָרֹאשׁ
14 בלא הפשט, וְנִתְּנָה לָמִי שְׂזֻכָּה בּוֹ להוליכו על גבי הכבש. ולאחר
15 מכן חִתְּכָה אֶת הַכְּרָעִים – החלק התחתון של ארבעת רגלי הבהמה
16 עד הארכובה וְ-הַכְּרָעִים – וְנִתְּנָה לָמִי שְׂזֻכָּה בָּהּ. ושוב חזר להפשט
17 כנגד החזה, עד שֶׁמָּרַק אֶת הַחֶפְשֵׁט – גמר את כל ההפשט וסילק
18 את כל העור מהבשר.
19 לאחר מכן, קָרַע אֶת הַלֵּב וְהוֹצִיא אֶת דָּמּוֹ. ולאחר מכן חִתְּכָה אֶת
20 שְׁתֵּי הַיָּדִים – החלק העליון של שתי הרגליים הסמוכות לראש
21 הבהמה, וְנִתְּנָה לָמִי שְׂזֻכָּה בָּהּ. לאחר מכן עָלָה המנתח לְרֵגֶל
22 הַיָּמִינִית הסמוכה לזנב הבהמה, חִתְּכָה, וְנִתְּנָה לָמִי שְׂזֻכָּה בָּהּ, וְשְׁתֵּי
23 בָּצִיצִים הדבוקים לרגל נשארו מחוברים עִמָּה.
24 לאחר שגמר לחתוך את האיברים החיצוניים, התחיל בניתוח
25 איברים הפנימיים (ראה איור). קָרַע לְגוֹף הכבש, וְנִמְצָא בּוֹלוֹ גְּלוּי
26 לְפָנָיו, כלומר, גם המעיים והקרביים. נָטַל בִּידוֹ אֶת הַפֶּדֶר – השומן
27 שעל הקרב, וְנִתְּנָה עַל בֵּית שְׁחִיטַת הָרֹאשׁ וְ-מִקּוֹם הַחֹתֵךְ שבראש
28 הבהמה) מְלָמְעָלָה, כדי לכסות את לכלוך הדם. לאחר מכן, נָטַל
29 בִּידוֹ אֶת הַכְּרָעִיִּים – הכרס והקיבה ובני המעיים, וְנִתְּנָה לָמִי שְׂזֻכָּה
30 בָּהּ להעלותם על גבי הכבש, והיה נותנם לו עתה כדי לְהִדְיָחָן –
31 לרחצם במים.
32 עתה מבארת המשנה את סדר ומקום הדחת הקרביים: וְהִפְרִיד הִיָּה
33 מִדִּיחִין אוֹתָהּ בְּבֵית הַמִּדְיָחִין, ולא בעזרה עצמה, וכן היו מְדִיחִין
34 אוֹתָהּ כָּל עֲרָכָה. ואילו הַכְּרָעִיִּים, היו מְדִיחִין אוֹתָם שְׁלֹשׁ פְּעָמִים
35 בְּמַעוֹפָן – לכל הפחות, ולא היו מדיחים אותם בבית המדיחים,
36 אלא עַל גְּבִי שוֹלְחָנוֹת שֶׁל שִׁישׁ שֶׁבֵּין הָעַמּוּדִים.
37 המשנה מפרשת את סדר ניתוח האיברים הפנימיים, וכן את סדר
38 הילוך הכהנים עם האברים: לאחר שגמר להסיר את הקרביים
39 בידיו, נָטַל אֶת הַכְּבֵד, וְהַפְּרִיד אֶת הִרְיָאָה מִן הַכֶּבֶד, לפי
40 שהריאיה לא ניתנת לכהן שזכה בהולכת הכבד, וכמו כן הפריד

אגרות קודש

ב"ה, י"א תשרי, תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מט"ו אלול חדש הרחמים, בו כותב ע"ד מה שקרא בשיחה בהנוגע לענין פרוזבול, שענינו הוא מסירת שטרותיו לבית דין. ומביא פלוגתת רש"י ותוס' בזה.

ויעיין הלכות הלואה לרבנו הזקן בעל התניא - (פוסק בנסתר דתורה) - והשולחן ערוך - (פוסק בנגלה דתורה), בסעיף ל"ד, שזה שמש יסוד להאמור בשיחה, כאילו מסר שטרו לבית דין כו', ואפילו אין לו שטר כלל אלא חוב בע"פ, מועיל פרוזבול.

בהזדמנות זו אעוררו על שמירת שלשת השיעורים דחומש תהלים ותניא, הידועים, אשר שמענו כמה פעמים מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נב"מ זי"ע, אשר סגולה הם לכמה ענינים.

בברכה לבשו"ט ולחג שמח.

תמיד. פרק רביעי – לא היו כופתין דף לא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) רסא פירוש

1 לא היה שובר בו את הרגל. כשהיה מתחיל הפשטו היה קרב הראש (ב) העוקץ
2 והרגל ושתי דפנות וידים והחזה והגרה ונמצאת למד מהתם שמפשיטין אותו דרך
3 הרגלים הילכך (כתוב) פירש לך כשתחלו ברגליו באונקליות לא היה שובר את
4 רגליו ומניח רגל השבור ברגל האחר דרך הרגל ויורד עד לחזה וכן מוכח ביומא (דף
5 כה) דאמרין התם דרך הנקב שניקוב ברגל
6 שני בדרך הטבחים שתליץ את הבמה
7 להפשיטה: אלא נוקבו מתוך ערקובו. כמו
8 ארכובו בשני הרגלים נוקב ומניחין באונקליות
9 דרך הנקבים וכל כך למה שלאחר שהפשיטה
10 מנתחה אבר אבר וכשחותך רגל ימין עדיין
11 תליה הבמה ברגל השמאלי ואם היה
12 תולה אותה כמו הטבחים לאחר שידתך
13 ממנה רגל ימין תפול הבמה לארץ לפי
14 שאותו הרגל החזק ברגל האחר ועל ידי כך
15 תליה הבמה: היה מפשיטין ויורד עד שהגיע
16 לחזה. שהרי הופשטה כל הבמה אלא
17 שעדיין תליה עוד בחזה למטה שעדיין לא
18 הופשטה שם כדקתני לבסוף מרק והפשיט
19 וקודם שידתך ממנה שום אבר חותך את
20 הראש ולא מפשיטו שהרי קודם הוא
21 בהקטרה ונאה לחתכו קודם: ונתנו למי
22 שזוכה בו. קודם שחתך את הכרעים(ג) רגלי
23 הבמה כרעים על שם כריעה קרי להו
24 כרעים שמאחר שהופשטו הידים עד כנגד
25 החזה יכול לחתוך את ארבע רגלים יחד:
26 מירק והפשיט. גמר כמו (וימא דף לא) קרצו
27 ומירק אחר שחישתו (ועל ידו) כלומר גמר
28 הפשטו נגד החזה וצואר וסוף הידים: קרע
29 את הלב והוציא את דמו חתך את הידים
30 ונתנו למי שזוכה בהן עלה לרגל הימנית
31 וה' דקודם שידתך הידים (והוא) לו לחתך.
32 רגל הימנית אלא שעדיין כובד הבמה
33 ברגלים והבמה תלית ובכל הסדר הזה אין
34 שום פסוק כי אם סברא לפי מה שנבון לעשות
35 עושין: חתכה ונתנה למי שזוכה בה. והיינו
36 אותו שזוכה בראש: ושני כרעים עמה. שעלה
37 בא זכר ואז הבמה תליה על ידי הרגל
38 השמאלי: קרעו ונמצא כולו גלוי לפניו.
39 עכשיו שנטל רגל הימני כשקרעו נמצא כולו
40 גלוי לפניו ויכול לראות בפנים שכשלא היה
41 הרגל עדיין חתוך אפי' אם היה קורעו על
42 דהה מה שבפנים נראה כמו עתה: נטל הראש
43 חלב ונתנו מכסה על בית שחשית הראש
44 למעלה לכסות בו בית השחשית קתני בית(ה) השחשית הראש כשהיה נושא את
45 הראש על המזבח היה הופך בית השחשית למעלה ולוקח החלב ומכסה וזה דרך
46 כבוד למעלה ולא קתני בית השחשית סתם למעוטי שחשית צואר אתאי (סד"א) דכמו
47 שהראש מגונה בבביל שחשית הכי נמי צואר מגונה הילכך פי' לך בית שחשית
48 הראש למעוטי פי' שחשית צואר וצואר כשהיה נושא היה הופך החתך אצלו ואינו
49 נראה אבל הראש קרניו בין אצבעותיו וחוטמו כלפי ורעותיו ובית שחשיתו למעלה
50 הילכך מכסה הפדר בית השחשית והכי יפה לעשות ושחשית הצואר אינה מגונה ברם
51 כל כך כמו הראש: נטל את הקרביים ונתנו למי שזוכה בהן להריות. ולהסיר הטינוף
52 שבהן(ו): וידיו אותו בבית המדיחין. ומדיחין כל צרכה לפי שיש בה טינופת הרבה
53 קבעו לה לשם אחרת להרחיקה שם ולא קבעו בה הדרך שיש בה טינופת
54 הרבה ויש שאין בה כל כך (הקרביים) והבני מעיים אין בהן משום טינופת כל כך:
55 מדיחין אותו ג' פעמים. (בכך לכל) במיעוטן של שולחנות בשולחן הקטן של
56 שולחנות של שיש שבבית המטבחים ולא היינו שולחנות שבין העמודים על אותו
57 היו מפשיטין כדמפרש במסכת מדות (דף לו). אבל מלבד אותן שולחנות היו שולחנות
58 של שיש נראה לי שהיו קבועין בגובה שעליהן היו מדיחין קרביים וכן מיתית על
59 גמרא דהאי פירקא: שולחנות היו במקדש ד' של בבית המטבחים שעליהם
60 מדיחין את הקרביים אבל שולחנות שהיו מפשיטין עליו בין עמודים וכן גרסי' בהדיא
61 במסכת מדות (דף לו). שולחנות של שיש שבין העמודים ובשולחנות שעליהן מדיחין

62 גרסי' בבית המטבחים וכן מוכח במדות דאמרין מקום הטבעות כ"ד לשולחנות ד'
63 שולחנות לעמודים בו' הננסי ד' והמותר מקום הננסי: במיעוטן. שולחנות של שיש
64 יכולין להדיח שהתמיד היה כבש והא דתנן במדות (דף לו) לשכה ששם היו מדיחין
65 קרבי קדשים היינו כרס כדמוכח(ו) הכא שמדיחין בבית המדיחין הכרס וכל צרכי בית
66 המטבחים מדיחין שם ונראה לי הא דלא היו
67 רוצים להדיח הקרבים עם הכרס בלישכת
68 מדיחין משום שהכרס יותר ויותר יש בה
69 טינופת ואם ידיו יחד יתלכלכו זה מזה לכך
70 קבעו זה לזה מקום: ונטל את הסכין והפירש
71 את הריאה מן הכבה. ועד עכשיו לא היה לו
72 צורך סכין לא בנטילת הפדר ולא בנטילת
73 קרביים שזוהו דבר שנוטלין ומפריחין בלא
74 סכין: והפירש את הריאה מן הכבה. הפריד
75 זה מזה כדל"ה(ו) שתהא הריאה עם צואר
76 כדלקמן והכבד עם דופן ימין: ואצבע הכבד
77 מן הכבה. אצבע הכבד כשחותכים את הכבד
78 ומפריחין אותו ממקומו נשאר מעט כבד מן
79 העוקץ אצל הכליות ולא היה מזהה
80 ממקומו: נקב את החזה. שדבר שאינו חותך
81 כדרכו שייך לשון נקבדה כדבר המפריד החזה
82 מן הדפנות והצלעות זו ארוכה מזו ועוד יש
83 לומר לפי שהחזה על הדפנות כמו אוהל
84 וכשנטל את החזה משם היו כמי שניקב
85 בבמה שהחזה קצר ברחבו ודומה מקומו
86 לאחר נטילתו כחלון זהו עיקר: ונתנו למי
87 שזוכה בו עלה לדופן הימני היה חותך ויורד
88 עד השדרה. אצל השדרה חותך ולא היה
89 נוגע בשדרה שהשדרה היה מניח אותה עם
90 הדופן השמאלי לפי שבוה הדופן היה תולה
91 הכבד: לא היה חותך השדרה עמו. שאם היה
92 חותכו עמו היתה נקבדה (והריה): עד
93 שהיה מגיע לב' הצלעות דקות. אצל החזה
94 כלומר היה חותך ויורד עד שיהא מגיע
95 לאותן צלעות וגם למעלה אצל העוקץ היה
96 מניח ב' הצלעות ולקמיה מפרש כשיפירש
97 מניח שמואל דקתני ומניח ב' צלעות דקות
98 מלמעלה וב' דתי עושה בבכירתה דופן
99 ימין: חותכה ונתנה למי שזוכה בו. והכבד
100 תליה בה לכך הפירש קודם הריאה מן הכבד
101 שבב' הקרבות היה: בא לו לגרה. לצואר:
102 והניח בה כ' צלעות מכאן וב' צלעות מכאן.
103 ב' צלעות הניח בו כבר שחתך הדופן הימני
104 ועכשיו (הניח בו שעדיין) הניח בה ב' צלעות
105 מצד אחר והיו אותן צלעות שהן בדופן אצל חזה ועדיין לא חתך דופן השמאלי לכך
106 שייך לומר והניח בה שעדיין הן מחוברות לדופן: והקנה והלב והריאה תלויין בה בא
107 לו לדופן שמאלי והניח. לא גרסי' בה (ואלא) והניח אצל העוקץ: ב' צלעות דקות.
108 והיינו למעלה וב' צלעות דקות מלמטה אצל החזה והניחן במקומן ולא חתך עם
109 הדופן וכן היה מניח עם בכירתה בדופן הימני ב' צלעות למעלה אצל העוקץ ולפי
110 שלא פירש לך למעלה ב' צלעות למעלה בנטילת דופן ימין פירשו כאן: נמצא מניח
111 בשתיקו. בשתי דפנות שתיים מלמטה ושתיים מלמעלה בין בדופן ימין
112 בין בדופן שמאל מניח בכל א' שתיים שתיים למטן וכן שתיים שתיים למעלה. חתכה.
113 לדופן שמאל ונתנה למי שזוכה בה והשדרה עמה תליה בה והיא היתה כבידה יותר
114 אלא של ימין קריה גדולה לפי שהכבד תלוי בה והכבד לאו בו הדופן הוא אלא
115 תלוי הוא בה ובשכיל שדבר שאינו בכלל הדופן תלוי בה לכך נקראה גדולה: בא לו
116 לעוקץ. הוא הזנב וחתכו אצל רגל השמאלי שעדיין תליה הבמה בו: האליה ואצבע
117 הכבד וב' כליות עמה. וכן ב' צלעות מכאן וב' צלעות מכאן לפי שאותן צלעות מקרי
118 כנפי העוקץ ולא חש לפרש שני צלעות מכאן ומכאן: נטל רגל השמאלי. שנשאר
119 יחיד שכל הבמה מנותחת לאברים ורגל שמאלי נשאר עדיין באונקל ונתנה למי
120 שזוכה בה נמצאו כולן עומדין בשדרה והאברים בידם: עד עכשיו פירשו שם
121 ניתוחיה. מעתה צריך לפרש סדר הולכתם למזבח כיצד מוליכים האברים קודמין זה
122 לזה:

1 הראשון בראש וברגל כיצד הראש בימינו. שהראש קודם לכל האברים דכתיב
2 (ויקרא א) ונתח אותה לנתוחיה את ראשו ואת פדרו הילך הראש בימינו: וחוטמו
3 כנגד ורועו. חוטם הבמה פנה נגד ורועו ואז קרניו בין אצבעותיו, גב הראש על גב
4 פיסת ידו ובית שחיטה פונה למעלה: והפדר נתון עליה. לכסות מקום השחיטה וזהו
5 כבוד של מעלה: רגל של ימין בשמאלו ובית
6 עורו לחוץ. מקום שמשם הופשט העור היה
7 כלפי חוץ אל העם ומקום החתך כלפי
8 המוליך והכי שפיר למעבד כדי שלא יראה
9 החתך ומפרש ביומא (דף כה) מ"ט סליקא
10 לרגל בהדי רישא דאיכא למיד התם דרך
11 ניתוחו היה קרב הראש והרגל ובי ידים ושני
12 דפנות החזה והגרה והעוק והרגל ואיכא
13 למיד דרך עליוא דשומנא היה קרב פי כדרך
14 שהאברים שומנים זה מזה הם קריבים הראש
15 והרגל ושני דפנות החזה והגרה ושני ידים
16 והעוק והרגל ובין למיד דרך עליוא ובין
17 למיד דרך נתוחו אין זה סדר שהרגל קרב עם
18 הראש שהרי בניתוח שני ידים קודמין ומפרש
19 התם מאי טעמא רגל סליק בהדי רישא
20 הראש כבר פירשתי שהוא קרוב וגדול
21 הכתוב היא ומה טעם רגל עמו משום דרישא
22 נפיש ביה עצמות סלקא רגל בהדיה שהוא
23 כולו בשר והכי שפיר למעלה שתהא
24 בהקטרה עצמות ובשר ואין בשום אבר כ"כ
25 בשר עמו כרגל: השני בב' ידים: האי תנא
26 אזיל בתר איברא דבישרא כלומר בתר גדול
27 האברים שהאברים גדולים זה מזה הם
28 קודמים הילכך ב' ידים קודמים שהן גדולות
29 מהעוק והרגל: של ימין בימינו ושל שמאל
30 בשמאלו. דרך חשיבותן מוליכין אותן למזבח
31 ובית עורה של כל אחד ואחד לחוץ: ת'
32 בעוקין וברגל השמאל העוקין בימינו
33 והאלהיה מדולדלת בין אצבעותיו. היא דבוקה
34 בעוקין והולכת בין האצבעות וגם אצבע
35 הכבד דבוק בעוקין וגם הצלעות דבוקות
36 בעוקין אצבע הכבד וב' הצלעות עמו והרגל
37 של שמאל כו': הרביעי בחזה ובגרה. ובמזרח
38 החזה בימינו שהוא חשוב יותר והגרה
39 בשמאלו וצלעותיה בין אצבעותיו והאי דלא
40 פירש ובית עורה לחוץ היינו טעמא דשני
41 צלעותיו מונחין בין אצבעותיו א"כ הוי בית
42 עורה לחוץ אבל גבי דפנות לא פירש ת'
43 כלום והיה יכול לישא דפנות על פס ידו לכך
44 פירש בית עורה לחוץ: החמישי בב' דפנות
45 של ימין כו'. ובית עורן לחוץ: הששי בקרבים
46 הנתונים בבין. כף מתרגם בוך ולפי שאין
47 מחוברין יחד צריך ליתן בכלי וכרעים הם
48 גביהם מלמעלה: השביעי כסלת. שלאחר
49 הקטרת אברי תמיד מקטירין מנחתו דהיינו
50 סלת: חבית ב"ג. דאמר ביומא (דף לד.) עולה
51 ומנחה שם מנחה ואפילו חביתין: ה' ב'ין.
52 נסכים רביעית הזקין כל אלו קרבים עם
53 האברים דאין מקריבין עולה בלא מנחה
54 ונסכים וחביתים אף על פי שקריבין בעבור
55 כוח גדול הואיל ומן הפסוק הם קודמין לנסכי
56 תמיד (צריך לנו שאר האברים): ה'כו ונתנום

הראשון – בראש וברגל. הראש – בימינו, וחוטמו כלפי
ורועו, קרניו – בין אצבעותיו, בית שחיטתו – מלמעלה,
והפדר נתון עליה. הרגל של ימין – בשמאלו, ובית עורן
לחוץ. השני – בשתי ידים. של ימין – בימינו, ושל שמאל
– בשמאלו, ובית עורן לחוץ. השלישי – בעוקין וברגל.
העוקין – בימינו, והאלהיה – מדולדלת בין אצבעותיו,
ואצבע הקבד ושתי כליות עמו, הרגל של שמאל –
בשמאלו, ובית עורן לחוץ. הרביעי – בחזה ובגרה. החזה
– בימינו, והגרה – בשמאלו, וצלעותיו בין שני אצבעותיו.
החמישי – בשתי דפנות. של ימין – בימינו, ושל שמאל –
בשמאלו, ובית עורן לחוץ. הששי – בקרבים הנתונים
בבין, וכרעים על גביהן מלמעלה. השביעי – בסולת.
השמיני – בחביתים. התשיעי – ב'ין. ה'כו ונתנום מחצי
כבש ולמטה במערב, ומלחום. וירדו ובאו להן ללשכת
הנזות לקרות את "שמע". גמרא תנא: יד ורגל, בעקדת
יצחק בן אברהם. "לא היו כופתין את הפלגה". מאי
טעמא? רב הונא ורב חסדא, חד אמר: משום ב'יון
קדשים, וחד אמר: משום דמחלף בחוקי העמים. מאי
ב'יוניה? איכא ב'יוניה דכפתיה ב'שרא, אי נמי – בהוצא
ד'דקא. תנן התם: שלש עשרה שולחנות היו במקדש.
שמונה של שיש בבית המטבחים – שעליהם מדיחין את
הקרבנים, שנים במערכה של כבש, אחד של שיש ואחד
של כסף, על של שיש – נותנין את האברים, ועל של
כסף – כלי שרת. ובאולם שנים מבפנים על פתח הבית,
אחד של כסף ואחד של זהב. על של כסף נותנין להם
הפנים כבניסח, ועל של זהב ביציאתו, שמעלין בקודש
ולא מורדין. ואחד של זהב בפנים, שעליו להם הפנים
תמיד. מ'די אין עניות במקום עשירות, אמאי עבדי
ד'שיש? נ'עבדו דכסף, נ'עבדו דזהב! אמר רב חיננא בשם
רבי אסי, ורבי אסי בשם רבי שמואל בר רב יצחק: מפני
שהוא מרתית. "של שחר היה נשחט על קרן מזרחית
צפונית". מנא הני מילי? אמר רב חסדא: ד'אמר קרא
"שנים ליום" – כנגד היום. תנא נמי הכי: "שנים ליום"
– כנגד היום. אתה אומר נגד היום, או אינו אלא חובת
היום? כשהוא אומר "את הכבש אחד תעשה בבקר ואת
הכבש השני תעשה בין הערבים" – הרי חובת היום
אמור, הא מה אני מקיים "שנים ליום"? – נגד היום. הא
ביצד? תמיד של שחר היה נשחט על קרן צפונית
מערבית על טבעת שניה, ושל בין הערבים היה נשחט
על קרן צפונית מזרחית על טבעת שנייה. עשרה דברים
שאל אלכסנדרוס מוקדון את זקני הגב. אמר להן:

מחצי כבש ולמטה. ולא מחצי כבש ולמעלה הקטרת חזרין
ומוליכין אותן למזבח ואם היו קריבים למזבח לא תראה הולכה הילכך צריך להניח
מחצי כבש ולמטה שלאחר כך לכשחזרו ויוליכו או הם או אחרים תראה הולכה
חשובה והכי יפה לעשות שאם קרובים למזבח נראה כמוקטרים ועוד דפנמים
שיקטרים קודם הקטרת הואיל וקרובים הם
כל כך למזבח: במערב. של כבש ולא במזרחו
שהרי בלכתם למזבח להוליך אברים למזבח
ולדרום במערכה דרך מזרחית של כבש
(ג) שהרי כבש אמצע המזבח ומכאן ומכאן
תופס המזבח ח' אמות לכל צד לאחר שכלה
הכבש שהרי הכבש ט"ו והמזבח ל"ב נמצא ח'
אמות לכל צד ומקום המערכה במזרח
המזבח אצל מזרחו של כבש ורחב המערכה
אינו תופס עד חצי המזבח שהרי התפוח
באמצע המזבח נמצא אתה אומר הליכתו
למזבח לזרוע האברים למערכה לכך נותנים
האברים במערבו של כבש לפנות מקום
הליכתו ומלחום. דכתיב על כל קרבן תקריב
מלח: ובאו ללשכת הנזות לקרות את שמע.
ולאחר ק"ש יקטירו את הקטורת והכי נכון
הדבר שיתפללו קודם שיקטירו שום הקטר
ויעל קרבנם לריח ניחוח: גמ' תנא יד ורגל.
יחד בעקדת יצחק כו'. חד אמר משום ב'יון
קדשים וחד אמר טפני שהוא מחלף בחוקי
העמים. כשקריבין זבח לעבודת כוכבים הן
כופתין אותו כך ארבעה רגלים יחד: וזמאי
ב'נייהו. בין למר ובין למר אסור לעשות:
איכא ב'נייהו דכפתיה ב'שרא. במילת
משום ב'יון קדשים ליכא משום חוקי העמים
איכא: עשר שולחנות היו במקדש. בעורה ב'
שולחנות שהיו באולם את חשיב הכא בהדי
עשר אלא אותם שהיו בעורה: ח' של שיש
בבית המטבחים. אצל הטבעות בצפון
שעליהם מדיחין את הקרבנים וב' במערב
הכבש וב' באולם מבפנים אצל פתח ההיכל
אחד של כסף וא' של זהב: בבניסח
כשמגיעין לפתח מניחין אותם עליו ועומדין
בו לפוש: ועל של זהב ביציאתו. ושם היה
מונח עד שיקטירו הבזיכין כך מפרש במנחות
בפרק שתי הלחם (דף עט): שמעלין בקדש
ולא מורדין. כגון בבניסתם מניחין על של
כסף וכשמגיע בהיכל על של משה שהיה
מצופה זהב הרי עליה ולא מורדין לפיכך
ביציאתו מניחו על כלי של זהב ועשר
שולחנות היו עדיין בהיכל שעשה שלמה והא
דלא חשבינהו הכא דלא חשיב אלא אותן
שמניחים עליהם ובאותן של שלמה לא היו
מסדרים כדאמרין במנחות פרק שתי הלחם
(דף עט). עשר שולחנות עשה שלמה ולא היו
מסדרים אלא על של משה כו': מפני
שפירתיה. את הלחם ומחממו וממחר
להתעפש: שנים ליום נגד היום. נגד השמש
או אינו אלא חובת היום כלומר כל יום ויום
תקריבו שנים כשהוא אומר וכו': כיצד תמיד
של שחר היה נשחט על קרן צפונית מערבית
על טבעת שנייה. דכפרישית במנחתין כזה:
מן

מנהג עובדי עבודה זרה, עדיין יש חשש זה, ויש לאסור.
לאחר שהביאה הגמרא שבקשירת הקרבן בחוט של זהב אין בזיון
קדשים, דנה הגמרא מדוע לא כל השולחנות שבמקדש היו
עשויים מזהב. מביאה הגמרא: תנן הָתָם - שנינו במשנה במסכת
שקלים (פ"ו מ"ד), שָׁלַשׁ עֶשְׂרֵה שׁוֹלְחָנוֹת הָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ וְרָאָה אִיּוֹר,
שְׁמוֹנֶה מֵהֶם הָיוּ שֶׁל שֵׁשׁ וּמִקוֹמָם בְּבֵית הַמִּטְבָּחַיִם, שְׁעָלֵיהֶם הָיוּ
מְדֻיָּחִין אֶת הַקֶּרֶבֶת. וְשֵׁנִים נֹסְפִים הָיוּ בַּמִּטְבָּחַת שֶׁל
כֶּסֶף, אֶחָד שֶׁל שֵׁשׁ וְאֶחָד שֶׁל כֶּסֶף, וְעַל שֶׁל שֵׁשׁ הָיוּ נֹתְנִין אֶת
הָאֲבָרִים שֶׁל קֶרֶבן יָחִיד, עַד שֶׁמַּעֲלִים אוֹתָם לַמִּזְבֵּחַ. וְעַל שֶׁל כֶּסֶף
הָיוּ מְנִיחִים אֶת תְּשׁוּעִים וְשִׁלּוּשׁ כֶּלִי הַשֶּׁשֶּׁת שֶׁהָיוּ מוֹצִיאִים בְּכָל יוֹם
מִלִּשְׁכַּת הַכֹּהֲלִים לְצוּרֵךְ עֲבוֹדַת הַיּוֹם. וְכֵּן אֵלֶּיךָ הָיוּ שְׁנֵים נֹסְפִים,
שֶׁהָיוּ מוֹנִחִים בְּכַפֵּינִים עַל יַד פֶּתַח הַבַּיִת - פֶּתַח הַהֵיכָל, אֶחָד מֵהֶם
הָיָה שֶׁל כֶּסֶף, וְאֶחָד שֶׁל זָהָב. עַל שֶׁל כֶּסֶף הָיוּ נֹתְנִין אֶת לֶחֶם הַפָּנִים
בְּכַנִּיקָתוֹ יִתְכַּף לֵאחֹר אַפִּיתוֹ, עַד שִׁיטְרוּ אוֹתוֹ עַל הַשּׁוֹלְחָן הָעֶשְׂרִי
מַעֲצֵי שֵׁטִים וּמַצּוֹפֶה זָהָב שֶׁבִּהְיָה, וְעַל שֶׁל זָהָב שֶׁהָיָה בְּאוֹלָם, הָיוּ
מְנִיחִים אֶת לֶחֶם הַפָּנִים בְּצִיאָתוֹ, לֵאחֹר שֶׁהִסְרִיחוּ מִהַשּׁוֹלְחָן
שֶׁבִּהְיָה, עַד שֶׁהָיוּ מַחֲלִיקִים אוֹתוֹ לְכֹהֲנִים. וְטַעַם הַשְּׁנֵי שִׁבְּן
הַשּׁוֹלְחָנוֹת הַלָּלוּ שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים, לִפִּי שְׁמַעְלִין בְּקוֹדֶשׁ וְלֹא מוֹדִיעִין,
וְלִכְךָ בַּתְּחִלָּה הִנִּיחוּ אֶת הַלֶּחֶם עַל שׁוֹלְחָן שֶׁל כֶּסֶף, וְאַחֲרָיו
הִנִּיחוּהוּ עַל שׁוֹלְחָן הַזָּהָב שֶׁבִּהְיָה, שֶׁמַּעֲלִין בְּקוֹדֶשׁ. וּבִצִּיאָתוֹ לֹא
הִנִּיחוּהוּ עַל שׁוֹלְחָן כֶּסֶף, שֶׁהָיָה מוֹנֵחַ בְּהֵיכָל עַל שֶׁל זָהָב, וְאִין
מוֹדִיעִין לַהֲנִיחוֹ בַּפְּשׁוּט יוֹתֵר. וְעוֹד שׁוֹלְחָן אֶחָד שֶׁל זָהָב הָיָה בְּכַנִּיקָתוֹ
- בְּהֵיכָל, שְׁעָלָיו מוֹנִחִים לֶחֶם הַפָּנִים תָּמִיד.
שׁוֹאֵל הַגִּמְרָא: מִכֶּדֶּי -[כֵּן] שְׁאִין נוֹהֲגִים מִנְהַג עֲנִיּוֹת בְּמִקְוֶה
שְׁכּוֹלוּ מִנְהַג עֲשִׂירוֹת, שְׁכָל מַעֲשֵׂיהֶם בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה בְּעוֹשֶׁר
וּבִשְׁרֵרָה, אִם כֵּן, אִמָּא עֲבָדֵי דְשֵׁשׁ - מַדּוּעַ עָשׂוּ מִשִּׁישׁ אֶת
הַשּׁוֹלְחָנוֹת שֶׁהָיוּ מְנִיחִים עֲלֵיהֶם אֶת הַקֶּרֶבִּים וְהָאֲבָרִים, נִיעֲבָדוּ
דְּכֶסֶף נִיעֲבָדוּ דְּזָהָב - שִׁיעֲשׂוּ אוֹתָם מִכֶּסֶף אוּ מִזָּהָב. מִשִּׁיבָה הַגִּמְרָא:
אִמָּר רַב חִינָנָא בְּשֵׁם רַבִּי אֲסִי, וְרַבִּי אֲסִי בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּר רַב יִצְחָק,
מִכֶּדֶּי שְׁמַתְכֵת, כְּגוֹן כֶּסֶף אוּ זָהָב, הוּא מְרִיתִים וּשְׁמַתֵּא אֶת הָאֲבָרִים
וְהַבְּשָׂר, וּמִתְקַלְקֵלִים, וְלִכְךָ עָשׂוּ אֶת הַשּׁוֹלְחָנוֹת דְּרוֹקָא מִשִּׁישׁ.
שֵׁנִי בַּמִּשְׁתַּנָּה: שֶׁל שֶׁחַר הָיָה נִשְׁחָט עַל קֶרֶן (מוֹדֵרִית) צְפוֹנִית
[מַעֲרִבִית], וְשֶׁל בֵּין הָעֶרְבִיִּים הָיָה נִשְׁחָט עַל קֶרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית.
הַגִּמְרָא מְבַאֵר אֶת טַעַם הַחִילּוּק בַּמִּקְוֶה הַשְּׁחִיטָה בֵּין תָּמִיד שֶׁל
שַׁחַר לַתָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעֶרְבִיִּים. מְבַרֵּר הַגִּמְרָא: מִנָּא הֵינִי מֵיָלִי -
מֵהֵיכָן לְמַדְנוּ דְּבָרִים אֵלּוּ, שֶׁתָּמִיד שֶׁ שַׁחַר נִשְׁחָט בְּקֶרֶן צְפוֹנִית
מַעֲרִבִית, וְשֶׁל בֵּין הָעֶרְבִיִּים בְּקֶרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית. מִשִּׁיבָה הַגִּמְרָא:
אִמָּר רַב חִינָנָא, דְּאִמָּר קֵרָא - שְׁנֵאמֹר בַּפְּסוּק בִּפְרֹשֶׁת קֶרֶבן תָּמִיד
(בַּמִּדְבָּר כ"ח), וְאִמָּרְתָּ לָהֶם, זֶה הָאִשָּׁה אֲשֶׁר תִּקְרְבוּ לָהּ/ כִּכְשִׁים בְּנֵי
שָׁנָה תְּמִימִם שְׁנֵים לְיוֹם עֹלָה תָּמִיד/ וּפִירֹשׁ 'לְיוֹם' הוּא, שֶׁהַקֶּרֶבָה
תִּיעֲשֶׂה כְּגִנְדֵי הַיּוֹם - כִּגְדֵי זְרִיחַת הַשֶּׁמֶשׁ. מְבִיאָה הַגִּמְרָא: תִּנְיָא נָמִי
הָיָ - שֵׁנִי כֵן בְּבִרְיָתָא דְּרַבִּי רַב חֲסֵדָא, וְכך שֵׁנִי, נִאֲמַר בַּפְּסוּק
'שְׁנֵים לְיוֹם', וּפִירֹשׁוֹ, שִׁישׁ לַהֲקִרְבֵי כְּגִנְדֵי הַיּוֹם - הַשֶּׁמֶשׁ. שׁוֹאֵל
הַבִּרְיָתָא: אֵתָּה מִפְּרֹשׁ וְאִמָּר שְׁמָה שְׁנֵאמֹר 'לְיוֹם' הַכּוֹוֹנָה כְּגִנְדֵי
הַיּוֹם, אוּ אֵינִי - וְאוֹלֵי אִין פִּירֹשׁוֹ אֵלָּא חֻזְבַּת הַיּוֹם, וְהֵינִי לְלַמֵּד
שִׁישׁ חֻזְבָה לַהֲקִרְבֵי שְׁנִים בְּכָל יוֹם. מִשִּׁיבָה הַבִּרְיָתָא: אִי אִפְשָׁר
לִפְרֹשׁ כֵּן, לִפִּי שֶׁשְׁשִׁיחָא אִמָּר (שם פסוק ד') אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה
בְּכֶפֶר, וְאֶת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֶרְבִיִּים, הֲרִי כִבֵּר חֻזְבַּת הַיּוֹם
אִמָּר, הָא - אִם כֵּן, עַל מָה אֵינִי מִקְרִים אֶת מַה שְׁנֵאמֹר 'שְׁנֵים לְיוֹם',
וְלֵאזִיחַ צוֹרֵךְ אִמְרָה זֹאת הַתּוֹרָה, אֵלּא וְדִאי הִפְרִישׁ הוּא 'כְּגִנְדֵי
הַיּוֹם'. מִפְּרֹשֶׁת הַבִּרְיָתָא: הָא כִּיכָר - כִּיצַד - כִּיצַד תִּתְקַיֵּים הַקֶּרֶבֶת הַתָּמִיד
כִּגְדֵי הַשֶּׁמֶשׁ. מִשִּׁיבָה הַבִּרְיָתָא: עַל יַדִּי שְׁתָּמִיד שֶׁל שֶׁחַר הָיָה נִשְׁחָט
עַל קֶרֶן צְפוֹנִית מַעֲרִבִית, עַל הַטְּפִלָּה הַשְּׁנִיָּה, וְהוּא כִּגְדֵי הַשֶּׁמֶשׁ
הַבֹּאֵה בְּבוֹקֵר מִצַּד מִזְרָח. וְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעֶרְבִיִּים הָיָה נִשְׁחָט עַל קֶרֶן
צְפוֹנִית מְזֻרָחִית עַל טְפִלָּה שְׁנִיָּה, שֶׁהוּא כִּגְדֵי הַשֶּׁמֶשׁ הַנִּמְצָאֵת
בְּעֶרֶב בִּצַּד מַעֲרָב.
אֲחֵר שְׁפִירְשָׁה הַגִּמְרָא שֶׁהַתָּמִיד הָיָה נִשְׁחָט כִּגְדֵי הַשֶּׁמֶשׁ, מְבִיאָה
הַגִּמְרָא שֶׁהָיָה מַעֲשֶׂה בְּאַלְכַסְנֶדְרוֹס מוֹקֵדֶן שֶׁשָּׂאֵל אֶת זִקְנֵי הַגָּבֵל
עֶשֶׂר שָׁאֲלוּת, שֶׁעַל הָרָאשׁוֹנָה שֶׁבָּהֶם הִשְׁבִּיחַ לוֹ מַעֲנִין הַשֶּׁמֶשׁ.
מִסְפֶּרֶת הַגִּמְרָא: עֲשָׂרָה דְּרָבִים שָׂאֵל אֶלְכַסְנֶדְרוֹס מוֹקֵדֶן אֶת זִקְנֵי
הַגָּבֵל - חֲכָמֵי דְרוֹם. הַשָּׂאֵלָה הָרָאשׁוֹנָה הָיָה, אִמָּר לָהּ,

הַמִּשְׁנָה מְבַאֵר אֶת סֵדֵר וְצוּרַת אַחֲזוֹת הָאֲבָרִים שֶׁל הַכֹּהֲנִים
שֶׁבִּשְׁוֹרָה: הַכֹּהֵן הָרִאשׁוֹן עוֹמֵד וְאוֹחֻז בְּרֹאשׁ וּבִרְגֵל - הַחֲלָק הָעֲלִיּוֹן
שֶׁל הָרֵגֶל הָאֲחֻרִית הַיְּמָנִית. וְכִיצַד אֲחֻזּוֹם, אֶת הָרֹאשׁ הוּא אוֹחֻז
בְּיָד יְמִינוֹ, וְחֻזְמָן -[אִפּוֹ] שֶׁל הַכֶּבֶשׂ פּוֹנֶה כִּלְפֵי זְרֻעֵי הַיְּמָנִית שֶׁל
הַכֹּהֵן, וּבִרְגֵל שֶׁל הַכֶּבֶשׂ מוֹנַחַת בֵּין אֲצָבָעוֹתָיו שֶׁל הָאוֹחֻז, וְכִית
שְׁחִיטָתוֹ מוֹלְמַעֲלָן - מִקּוֹם הַחִיתוּךְ פּוֹנֶה לְצַד מַעֲלָה, וְהַפְּדֵר -
הַשּׁוֹמֵךְ שֶׁעַל גְּבִי הַקֶּרֶב נִתֵּן עֲלֶיהָ - מוֹנֵחַ עַל גְּבִי מִקּוֹם הַחִיתוּךְ,
לְכַסּוֹתוֹ. וְאֶת הָרֵגֶל שֶׁל יְמִין הַכֶּבֶשׂ, אוֹחֻז בְּיָד שְׂמָאלוֹ, וְכִית עוֹרָן -
וְהַמִּקּוֹם הַסְמוּךְ לְעוֹר, הִיָּה לְצַד חוּץ - כִּלְפֵי מַעֲלָה. וְרָאָה אִיּוֹר.
לֵאחֲרָיו עוֹמֵד הַכֹּהֵן הַשֵּׁנִי וְאוֹחֻז בְּשֵׁתֵי הָיָדִים - הַחֲלָק הָעֲלִיּוֹן עַד
הַבֶּרֶךְ שֶׁל שְׁתֵּי הָרֵגֵלִים הַקֶּדְמִיּוֹת שֶׁל הַכֶּבֶשׂ. וְכִיצַד אֲחֻזּוֹם, אֶת
הַיָּד שֶׁל יְמִין הַכֶּבֶשׂ, אוֹחֻז בְּיָד יְמִינוֹ, וְאֶת הַיָּד שֶׁל שְׂמָאל הַכֶּבֶשׂ,
אוֹחֻז בְּיָד שְׂמָאלוֹ, וְכִית עוֹרָן - וְהַמִּקּוֹם הַסְמוּךְ לְעוֹר, שֶׁהוּא צַד
הָאֲצָבָעוֹת, לְחוּץ - כִּלְפֵי מַעֲלָה.
אַחֲרֵיהֶם עוֹמֵד הַכֹּהֵן הַשְּׁלִישִׁי, וְאוֹחֻז בְּעוֹקֵץ - בּוֹנֵב וּבִרְגֵל - בַּחֲלָק
הָעֲלִיּוֹן שֶׁל הָרֵגֶל הָאֲחֻרִית הַשְּׂמָאֲלִית. וְכִיצַד אֲחֻזּוֹם, אֶת הָעוֹקֵץ
אוֹחֻז בְּיְמִינוֹ, וְהָאֵלֶּה הַדְּבֻקָה אֵלֶיהָ מוֹדִילָתָהּ -[תְּלוּיָה וְנִמְשַׁכָּת]
בֵּין אֲצָבָעוֹתָיו, וְאֲצָבָע הַכֶּפֶר וְשְׁתֵּי בְלִיּוֹת עִמּוֹ -[עַם הָעוֹקֵץ] בְּתוֹךְ
כֶּף יָדוֹ. וְאֶת הָרֵגֶל שֶׁל שְׂמָאל הַכֶּבֶשׂ, אוֹחֻז בְּשְׂמָאלוֹ, וְכִית עוֹרָן -
הַמִּקּוֹם הַסְמוּךְ לְעוֹר, הִיָּה לְחוּץ - כִּלְפֵי מַעֲלָה.
אַחֲרֵיהֶם עוֹמֵד הַכֹּהֵן הָרְבִיעִי, וְאוֹחֻז בְּחֹהֶ - הַחֲלָק הַתַּחְתּוֹן
שֶׁבִּהְמָה, וּבִקְרָה - הַצּוּאָר. וְכִיצַד אֲחֻזּוֹם, אֶת הַחֹהֶ אוֹחֻז בְּיְמִינוֹ.
וְכִית הָיָה אוֹחֻז בְּשְׂמָאלוֹ, וְצִלְעוֹתָיו שֶׁל הַצּוּאָר, מוֹנַחִים בֵּין שְׁנֵי
אֲצָבָעוֹתָיו.
אַחֲרֵיהֶם עוֹמֵד הַכֹּהֵן הַחֲמִישִׁי, וְאוֹחֻז בְּשֵׁתֵי דְפָנוֹת הַכֶּבֶשׂ. וְכִיצַד
אֲחֻזּוֹם, אֶת הָדוֹפֵן שֶׁל יְמִין הַכֶּבֶשׂ אוֹחֻז הוּא בְּיְמִינוֹ, וְאֶת הָדוֹפֵן שֶׁל
שְׂמָאל הַכֶּבֶשׂ אוֹחֻז בְּשְׂמָאלוֹ, וְכִית עוֹרָן - הַצַּד שֶׁהָיָה עָלָיו עוֹר
לְחוּץ - כִּלְפֵי מַעֲלָה.
אַחֲרֵיהֶם עוֹמֵד הַכֹּהֵן הַשִּׁשִּׁי, וְאוֹחֻז בְּקֶרֶבֶת הַתּוֹנִים כְּגִנְדֵי - קַעְרָה.
וְהַבְּרָעִים - הַחֲלָק הַתַּחְתּוֹן שֶׁל אֲרֻבַּת הָרֵגֵלִים הָיוּ מוֹנַחִים עַל
בְּרִיתוֹ מוֹלְמַעֲלָה.
אַחֲרֵיהֶם עוֹמֵד הַכֹּהֵן הַשְּׁבִיעִי, וְאוֹחֻז בְּעֶשְׂרֹן סוּלָת שֶׁמִּמֶּנָּה הָיוּ
עוֹשִׂים אֶת מִנְחַת הַתָּמִיד. אַחֲרֵיהֶם עוֹמֵד הַכֹּהֵן הַשְּׁמִינִי, וְאוֹחֻז
בְּחֻצֵי עֶשְׂרֹן סוּלָת שֶׁמִּמֶּנָּה הָיוּ עוֹשִׂים אֶת מִנְחַת הַחֲבִיתִים שֶׁל
הַכֹּהֵן הַגְּדוֹל. לֵאחֲרֵיהֶם עוֹמֵד הַכֹּהֵן הַתְּשִׁיעִי, וְאוֹחֻז בֵּינָן שֶׁל
הַנְּסֻכִּים.
עַד כָּאן הַתְּפִרָּה סֵדֵר נִתּוּחַ הַתָּמִיד וְחִלּוּקַת אֲבָרָיו לְכֹהֲנִים.
הַכֵּן מִשִּׁיבָה לִפְרֹשׁ אֶת סֵדֵר מַעֲשֵׂי הַבּוֹקֵר: הִלְכּוּ הַכֹּהֲנִים
שֶׁהָאֲבָרִים בִּידֵם וְנִתְּנִים -[וְהַנִּחְנוּם] מִחֻצֵי הַכֶּבֶשׂ וּלְמִטָּה, צִצַּד
מַעֲרָבוֹ שֶׁל הַכֶּבֶשׂ וְרָאָה אִיּוֹר, וּלְמַחֲסוֹם שָׁם. וְלֵאחֲרָי מִכֵּן, יָרְדוּ
מִכֶּבֶשׂ הַמִּזְבֵּחַ, וְכֵּן לָהֶן לְלִשְׁבֶּת הַנִּזְיוֹת לְקָרוֹת אֶת שְׁמֵעַ וְלַהֲתַלְלָל.

גמרא

שנינו במשנתנו שלא קשרו את התמיד בשעת השחיטה, אלא
עקדו אותו. הגמרא מבארת את צורת העקידה: תָּנָא - שנינו
בברייתא, עקידת התמיד היתה עקידת יָד וְרֵגֶל, כלומר, היו
עוקדים כל יד עם הרגל שכנגדה. וצורת עקידה זו, הרי היא
בְּעִקְדִית יִצְחָק בֶּן אֲבִרְהָם על גבי המזבח.
שנינו במשנתנו: לֹא הָיוּ בּוֹשְׁתִין -[קוֹשְׁרִים] אֶת הַטָּלָה. הגמרא
מְבַרֵּר אֶת טַעַם הַדְּבַר: מֵאִי טַעַמָּא לֹא הָיוּ קוֹשְׁרִים אֶת הַתָּמִיד
בְּשַׁעַת הַשְּׁחִיטָה. מְשִׁיבָה הַגִּמְרָא: רַב הוּנָא וְרַב הִקְדָּא נַחֲלָקוּ בְּטַעַם
הַדְּבַר. חַד אִמָּר, מִשּׁוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹזָה בְּזִיוֹן דְּרָשִׁים, שִׁכֵּן דֶּרֶךְ מוֹכֵרִי
טֹלָאִים חוֹלִין, לִישָׁאֵם כְּשֶׁהֵם קוֹשְׁרִים יָדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם. וְחַד אִמָּר,
מִשּׁוֹם דְּמִתְלָךְ בְּחֻזְפֵי הָעֲמִים, שִׁכֵּן הוּא מִנְהַג הַגּוֹיִים, לְקַשּׁוֹר אֶת
קֶרֶבְנוֹתֵיהֶם בְּשַׁעַת הַקֶּרֶבָה לְעִבּוּדָה זָרָה. שׁוֹאֵל הַגִּמְרָא: מֵאִי
בִּינְיָהוּ - מִדֵּה הַהִבְדֵּל בֵּין בִּיאוֹר זֶה לְבִיאוֹר זֶה. מְשִׁיבָה הַגִּמְרָא:
אֵימָא בִּינְיָהוּ - יֵשׁ הַבְדֵּל בֵּין הַבִּיאוֹרִים הַלָּלוּ בְּאוֹפְנִים אֵלּוּ, בַּמִּקּוֹם
דְּכַפְתִּיהּ בְּשִׁירָא - שְׁקוּשָׁר אֶת הַכֶּבֶשׂ עַל יַדִּי מַעִיל מִשִּׁי, שֶׁהוּא
גִּבְדֵי חֻשׁוֹב וְאִין כָּאן בִּיזּוּן, אִי נָמִי - אוֹפֵן נֹסֵף, כְּשִׁקְשָׁר אוֹתוֹ
בְּחֻזְפָּא וְדִקְדָּקָא - בַּחוּט שֶׁל זָהָב. שְׁלִדְעָה שֶׁאִמְרָה מִשּׁוֹם בּוֹזִיוֹן
קִדְשִׁי, יֵשׁ לַחֲתִיר, שְׁאִין כָּאן בּוֹזִיוֹן. אֲבָל לִדְעָה שֶׁאִמְרָה מִצַּד

האם מן השמים לארץ, רחוק יותר מאשר מצד מזרח לצד מערב, או מצד מזרח עד לצד מערב רחוק יותר מאשר מהשמים עד הארץ. אמרו לו – השיבו לו זקני הנגב, ממזרח למערב רחוק יותר. הביאו זקני הנגב ראיה לדבריהם, תרע שכן הוא, שהרי בבוקר כשהחמה במזרח, הכל מסתכלין בה, ויכולים להסתכל בה, ובן בערב כשהחמה במערב, הכל מסתכלין בה, ואילו כשהחמה היא באמצע הרקיע, אין הכל מסתכלין בה, מוכח אם כן, שהמרחק מהשמים לארץ קטן יותר מהמרחק שבמזרח למערב, ולכן כשהיא נמצאת ברום הרקיע, אינה רחוקה כל כך ומאירה בחזק ואין יכולים להסתכל בה. ורק כשהיא נמצאת במרחק גדול, במזרח או במערב, אפשר להסתכל בה.

מסיפה הגמרא על תשובתם של זקני הנגב: והכמים חולקים על דבריהם, ואומרים, זה וזה – המרחק בין השמים לארץ והמרחק שבין מזרח למערב, כאחד שוין – מרחק שוה הוא. וראיה לדבר, שהאמר (תהלים קג יא) כי כנבואה שמים על הארץ [וגו'] גבר חסדו על יראיו. ולאחר מכן נאמר (שם קג יב) 'ברחוק מזרח ממערב הרחק ממנו את פשעיו'. ואי חד מיניהו נפיש – ואם מרחק אחד מהם גדול יותר, נכתוב תוניהו כי ההוא נפיש – היה צריך לכתוב בשני הפסוקים את המרחק הגדול שביניהם, ומדוע נקט באחד מהם שיעור מועט. אלא מוכח שהמרחק ביניהם שוה הוא, ולכן נקטו בפסוק את שניהם.

ושאלת הגמרא על דברי חכמים: ואלא יש להקשות על דבריהם, אם המרחק שוה הוא, כשהחמה באמצע רקיע מאי טעמא – ומהו הטעם שאין הכל מסתכלין בה, הלא אינה רחוקה יותר מאשר כשהיא נמצאת במזרח ובמערב. משיבה הגמרא: משום דקאי להריא, ולא כפי ליה מיד – משום שבאמצע הרקיע היא עומדת בגילוי, ואין דבר המכסה ומסתיר אותה, ולכן אי אפשר להסתכל בה.

השאלה השניה ששאלם: אמר להן אלכסנדרוס מוקדון לזקני הנגב, האם שמים נבראו תחלה קודם לארץ, או הארץ נבראה תחילה וקדמה לבריאת השמים. השיבו ואמרו לו זקני הנגב, שמים נבראו תחלה, שהאמר (בראשית א א) 'בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ', ומכך ששמים נאמרו תחילה מוכח שנבראו תחילה. השאלה השלישית ששאלם: אמר להן לזקני הנגב, אור נברא תחלה קודם לחושך, או שמה החשך נברא תחילה קודם לאור. אמרו לו זקני הנגב, מילתא דא אין לה פתר – דבר זה אין לו פתרון. מקשה הגמרא: מדוע אמרו לו שאין לשאלה זו תשובה, ונימרו ליה שישאמרו לו, שדאי החשך נברא תחלה, דכתיב (בראשית א א) 'והארץ תהיה תהו ובהו וחשך על פני תהום' וגו', והדר – ולאחר מכן נאמר (שם א א) 'ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור', מוכח אם כן שהחושך קדם לאור. מתרצת הגמרא: ככר – זקני הנגב היו סבורים, שאם ישיבו לו תשובה לשאלתו יש להם לחשוש דילמא אתי לשיולי – שמה הוא יבא לשאול, מה למעלה – על גבי הרקיע שעל ראשי החיות, ומה למטה – מתחת לארץ והתהום, מה לפנים חוץ למחיצת העולם בצד מזרח, ומה לאחור – חוץ למחיצת העולם לצד מערב, והם דברים שאסור להרהר בהם. מקשה הגמרא: אי הכי, שזה היה החשך שלהם, שמים נמי לא נימרו ליה – גם כששאלם על השמים והארץ מי נברא תחילה, לא היה להם לענות לו. משיבה הגמרא: מעיקרא סבור אמריא בעלמא הוא דקא שיל – בתחילה היו זקני הנגב סבורים, שדרך מקרה הוא ששאלם על כך, ולא ימשיך לשאול אותם עוד. ופיין דהו דקתדר שאל – ובין שראו שהוא חוזר ושואלם על ענינים אלו, סברו ו-סברו זקני הנגב, לא נימא ליה דילמא אתי לשיולי – לא נאמר לו תשובה, שמה הוא יבא לשאול מה למעלה מה למטה מה לפנים ומה לאחור. שאלה רביעית ששאלם אלכסנדרוס: אמר להם, אידין מתקרי חכים – איזהו הנקרא חכם. אמרו ליה – השיבו לו זקני הנגב, איזהו חכם הווא את תולד – מבין בליבו מה שעתיד להיות ומתנהג על פי זה.

שאלה חמישית ששאלם: אמר להם, אידין מתקרי גבור – איזהו

הנקרא גיבור. אמרו לו זקני הנגב, איזהו גבור תבובש את יצרו – המתגבר על יצרו מלחטוא ומלכעוס.

שאלה שישית ששאלם: אמר להן, אידין מתקרי עשיר – איזהו הנקרא עשיר. אמרו ליה זקני הנגב, איזהו עשיר השמח במה שנגזר עליו שיפול בתיקו.

שאלה שביעית ששאלם: אמר להן, מה יעביד איניש ויחיה – מה יעשה אדם כדי שיהיה בעולם הזה ובעולם הבא. אמרו ליה, ימית את עצמו – יטרח בכל מלאכה, וימנע עצמו מתענוגים, ויצטרע עצמו ללמוד תורה, ועל ידי זה יזכה לחיי עולם הזה ולחיי עולם הבא.

שאלה שמינית ששאלם בענין זה: מה יעביד איניש וימות – מה יעשה אדם כדי שלא יהיו לו חיים בשני העולמות. השיבו לו זקני הנגב, יתיה את עצמו – ימנע מלטרוח במלאכה, ויפנק עצמו בתענוגות ובמילוי תאוותיו, ולא יעסוק בתורה.

שאלה תשיעית ששאלם: אמר להן, מה יעביד איניש ויתקבל על ברייתא – מה יעשה אדם כדי שיהיה מקובל על הבריות. אמרו לו זקני הנגב, יפני מלכו ושלמן – שישא את המלכות והשלטון, ולא יתחבר אליהם להיות בקרבם. אמר להו – אמר להם אלכסנדרוס לזקני הנגב, ידיי מובא מדיקו – עצתי טובה מעצבתם, ועצתי היא להיפר, שידרם מלכו ושלמן – שיאהב את המלכות והשלטון, ויעבד מינו עם בני אינישא – ויעשה טובות עם בני האדם על ידי שליח בעדם אצל השלטון.

שאלה עשירית ששאלם: אמר להן, כימא יאי למידר – האם ראוי יותר להתגורר בים, או שמה, כיבשתא יאי למידר – יותר ראוי להתגורר ביבשה. אמרו ליה, כיבשתא יאי למידר – ביבשה ראוי יותר להתגורר. והטעם לזה, דהא –ושהרין כל נחיתי ימא – גם כל יורדי הים שרגילים לשהות בים, אף על פי כן לא מתקבא דעיתיהן עד דסלקין לבישתא – אין דעתם מיושבת עליהם עד שעולים הם לבישה.

לאחר שאלכסנדרוס גמר לשואלם את עשרת השאלות שהיה בדעתו לשואלם בעניני החכמה, הוסיף לשואלם שאלות פרטיות הנוגעות להם ולה: אמר להן, אידין מנבון חכים יתיר – מי הוא החכם ביותר שביניכם. השיבו ואמרו לו זקני הנגב, בולנא בחרא שוויין – כולנו שווים כאחד בחכמה ואין אחד מאתנו חכם מהשני, וראיה לכך, דהא כל מילתא דאמרת לנא – שהרי כל דבר ששאלת אותנו, בחד פתרתא לך – השבנו לך כולנו אותה התשובה.

לאחר מכן הוסיף לשאלם: אמר להן, מה דין אתריפתון לקבלי – מהו הדין ששנים עומדים ומתריסים כנגדי, שאין אתם אובלים ושותים ומתחתנים עמנו הגויים. והרי רואים אתם שהגדולה והממשלה לנו היא, ואתם מושפלים. אמרו ליה – השיבו לו זקני הנגב, סתנא נצח – השטן ניצח אותנו, כלומר, עוונותינו גרמו שניתן הממשלה לשונאנו לרדות בנו. אמר להן אלכסנדרוס, הא אנא מקבילנא יתבון בגיורת מלכין – הרי אני הורג אתכם בגיורת מלכים, על כך שהשבתוני דבר בזיון. אמרו ליה – השיבו לו זקני הנגב, שילמן ביד מלכא – אמת שהשלטון הוא ביד המלך להרוג את אשר יחפרץ. ואף על פי כן, לא יאי למלכא קוב – אין נאה למלך להתנהג בכוב ובשקר, לפי שהבטיחם תחילה שלא יאונה להם כל רע. מספרת הגמרא: מיד, אלביש יתהון לבישין דאניון – הלביש אותם לבושי ארגמן, ושירי מניכא דדהבא על צואריהון – והטיל רביד זהב על צווארם.

לאחר שסיים לשואלם, אמר להן אלכסנדרוס לזקני הנגב, בעינא דאניל – רוצה אני לילך למדינת אפריקין, והבו לי עצה איך להגיע לשם. אמרו ליה – השיבו לו זקני הנגב, לא מציית אולת, דפסקי תרי חשך – לא תוכל לילך לשם, משום שהרים של חושך מפסיקים בין מדינת אפריקין לשאר העולם, ואי אפשר לאדם לעבור בהם, מפני שאין בהם אור כלל בין ביום ובין בלילה. אמר להן, לא סגי דלא אוליתא – אי אפשר לי שלא אלך לשם, ואמננו הכי משיילנא לבו – ומפני זה אני שואלכם. אלא הבו לי עצה מאי אעביד – מה אוכל לעשות כדי להגיע לשם. אמרו ליה זקני הנגב, אייתי חמרי לובא –

תמיד. פרק רביעי - לא היו כופתין דף לב עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" רסה פירוש

57 טיבו עם בני העיר בשביל אנשי העיר וידבר עליהם אל המלך שלא להכביד ועלו
58 עליהם ואז יבאו בני העיר לעזר: כימא יאי למידר או כיבשאתא. בליה מקום טוב
59 לגור בים או כיבשה השיבו לו ביבשה: דהא כל נחותי ימא לא מיתבא דעתיה.
60 אין דעתן מיושבת בהן עד שירדו ליבשה: אי דין מנכון טפי חכים. איהו מכס חכם

61 יותר: כולנא כהא פתרנא לך. כולנו חכמים
62 ואין חכם זה מזה שהרי כולנו הסכמנו לדעת
63 אחד: אמר להן מה דין אתריסתון לקבל.
64 מזה זה שאתם עומדים נגדי ואינם מחזיקים
65 יראתנו הלא אתם יודעים כי אנחנו חכמים
66 ואתם תחתינו, אתריסתון לשון תריס ומגן:
67 אמרו ליה שטנא נצח. זו אינה ראייה שהרי
68 אתם רואים בכל יום שהשטן הוא נוצח
69 ומטעה בני האדם אף אתם אל תתמהו על
70 שאנו תחתיו: אמר להם. שטנים אתם
71 שאתם מחזיקים יראתכם שאם ארצה אהרוג
72 אתכם בגזירת מלכים שאני מלך ואבקש
73 לשאר מלכים שאוהבים אותי שיתנו לי
74 רשות להרוג אתכם: אמרו לו שילשון ביד
75 מלכות ולא יאי למלא כוב. כלומר בידך
76 הממשלת לעשות שאתה מלך ושר אבל בכך
77 נחתנו שהבטחתנו שלא תעשה עמנו רעה
78 ואין נאה למלך לדבר שקר שנוא אף כי
79 לנדיב דבר שקר (משלי ז): מיד אלביש
80 יתקון. הלביש אותם לבושי ארגמן וישם
81 רביד זהב על צוארם: אמר להם בעינא
82 דאיזל. רוצה אני לילך למדינת אפריקא:
83 אמרו לא מצית אולת. אינך יכול ללכת
84 שהרי חשך באמצע הדרך מקום שיש בו
85 חשך בין ביום בין בלילה ואין שום אדם יכול
86 לעבור אותן הרים: אמר להם לא מניא דלא
87 אוילנא אפסור הכי משיילא מה אעביד.
88 תקעתי עצמי ללכת שם אמטו הכי ובשביל
89 שתקעתי בעצמי אני שואל לכם עצה מה
90 תקניו ובאיזה ענין אוכל לעבור: אייתי חפרי
91 לזבאי דפרשי בהכרא. הבא חמורים גדולים
92 ממערים שיודעין ללכת בחשך, דפרשי כמו
93 (פסחים דף טז) המפרש והדוראן בשיירא:
94 ואייתי קיבורי דמתני וקשר בהאי גיסא.
95 וקשרו בהאי גיסא בעברך: וכשתחזור
96 למקומך. ותאחזו באותן קיבורי דבשבלים
97 תשוב למקומך עד פי קיבורי עד שתגיע
98 למקום שנקשר ואז תהיה במקומך: עבד הכי
99 כי מנא להתוא מחוזא דכולה נשי. לא היה
100 באותו הכרך כי אם נשים: בעא למעבד
101 קרבא. רצה לעשות עמון מלחמה: אמרו לו.
102 הנשים אי קטלת לן אימרו נשי קטיל כלומר
103 זו אינה גבורה אם תלחם עמנו שהרי אם
104 תהרגו אותנו יאמרו העולם שישמענו דבר
105 נשים הרג חו אינה גבורה, ואם אנו נהרגו
106 אותך יאמרו השומעים כמה גרוע מלך זה
107 שנשים נתחברו עליו והרגונו מוטב שתמנע
108 את עצמך ואל תלחם עמנו פן תהיה לבו:
109 אמר להן. הריני שומע לעצמכם ולא אוזק
110 לכם והביאו לי לחם לאכול: אייתי לחם
111 נהמא דדהבא אפתורא דדהבא. הביאו לו
112 לחם של זהב מונח על שולחן של זהב:
אמר

מן השמים לארץ. רחוק. כלומר איהו רחוק יותר: אמרו לו ממורה למערב. רחוק
יותר משמים לארץ: ותרדו מהם במורה הכל מסתכלים בה כמה באמצע
רקיע אין הכל מסתכלין. ולמה לפי שהחמה כשהיא במורה או במערב היא רחוקה
ובשביל שהיא רחוקה יכולים להסתכל בה שאין האורה מזקת לעינים אבל כשהיא

באמצע הרקיע קרובה ואורה מזהיר כ"כ
6 שאין יכולין לראות: וחכ"א זה וזה מרתם
7 שזה בדמוכזי קרא: כתוב אחד אומר
8 כנבזה שמים על הארץ וכתוב אחד אומר
9 כרחוק מורה ממערב. ואם לא היתה מרתן
10 שזה אלא מורה ומערב רחוק יותר למה אחז
11 הכתוב במועט במדה לא היה לו כלל לומר
12 אלא המרובה אלא ודאי שניהם שוין במדה
13 לכך אחז את שניהן: אבל מאי טעם כמה
14 באמצע הרקיע אין הכל מסתכלין בה. כמו
15 שהם מסתכלין כשהיא במורה או במערב:
16 משום דקאי להדיא. בגילוי היא עומדת ולא
17 כסי לה מידי ובשביל כך אורה מזהיר ומזיק
18 לעינים המביטות שם: אמר להם שמים
19 נבראו תחלה. כלומר או ארץ ושמים כאחד
20 נבראו: שנאמר בראשית ברא אלהים את
21 השמים. אלמא שמים קדים: אור נברא
22 תחלה. כלומר איוו נברא תחלה: מילתא דא
23 לית ליה פתר. דבר זה ששאלת אין שום
24 אדם בעולם שיודע לפותרה: ופריך הש"ס
25 ואמאי. השיבו ליה מילתא דא לית ליה פתר:
26 ולימרו ליה. מן הפסוק דחשך נברא תחלה
27 שנאמר וחשך על פני תהום והדר ויאמר
28 אלהים יהי אור אלמא חשך קדים: ככרו אי
29 אמרו ליה. הרי אתא לשיילי מה למעלה
30 ומה למטה והילכך השיבו ליה מילתא דא
31 לית ליה פתר וינעו ולא ישאלו עוד
32 ממעשה בראשית: אי הכי. דבשביל כך נמנעו
33 מלהשיבו תחלה נמי אמאי השיבו לו השמים
34 נבראו תחלה לא היה להם להשיבו כלום
35 משום דילמא דא כו: מעיקרא ככרי אקרא
36 בעלמא איהו. דקא משאלו ולא ישבו עוד
37 לשאלו יותר ממעשה בראשית לכך יכולים
38 להשיבו האמת כיון דחזו וכו': אידין חכים. מי
39 מיתקרי חכם: הירואה את הגולד. המבין מלבו
40 מה שעתידי להיות קורות שעתידים לבא
41 ונזהר מהן: הכובש את יצרו. בא לידו עבירה
42 וכבש את יצרו ונמלט ממנה: השמח בחלקו.
43 במה שנתן לו המקום: ימית את עצמו.
44 ישפיל את עצמו: יחיה את עצמו. יגבה את
45 עצמו ומתקין כך יתנו בו הבריות עין רעה
46 ויקנאו בו וימותו ולימדון חכמים שאדם
47 הרצה שיחיה ישפיל את עצמו וירחמו עליו
48 הבריות ויחיה שנים הרבה ונמנא ימנע את
49 עצמו שלא יקצרו ימיו וימות בלא עתה: יסנא
50 מלבו ושלטון. ויחבקלו דבריו ויאדבו אותו
51 אבל אדם רגיל לדבר עם מלכים ושרים
52 מקנאים בו בני אדם ומתקין כך שונאים אותו
53 ואת מעשיו: דירי קדישא מדידכו. חכמתי
54 גדולה משלכם שאני יעצו עצה טובה שעל
55 ידה יהא מקובל לפני הבריות ואיוו עצה
56 ירחם מלך ושלטון וידבר עמכם תמיד ויעבד

לזבאי דפרשי בהכרא, ואייתי קיבורי דמתני, וקשר בהאי גיסא, דכי אתית (באורחא) נקטת בגיוריה, ואתית לאתרה. עבד הכי, ואזל,
מנא להתוא מחוזא דכוליה נשי. בעי למעבד קרבא בהדיהו. אמרו ליה: אי קטלת לן - יאמרו "נשי קטיל", אי קטילנא
לך - יאמרו "מלכא דקטלוהו נשי"! אמר להן: אייתו לי נהמא! אייתו ליה נהמא דדהבא, אפתורא דדהבא.
אמר

אמר להו מי אכלי אינשי נהמא דהכחא. כלומר וכי מנהג בבאן לאכול לחם של זהב: אמרו ליה, אין מנהג בבאן לאכול לחם של זהב אבל בשביל כך שמנו זהב לפניך לאכול שהיו זה פלא לנו שבאת לכאן בשביל אבילתך וכי לא היה לך לחם לאכול במקומך שנתרחקת ממלכותך ובאת עד כאן ושאלת לחם לאכול לכך נתנו לך זהב

וכסף שסבורים היינו שבאת בגלל זהב וכסף לכאן כדנפיק ואחי. כשהיה יוצא מן העיר: כתב אנכא דמחוזא. כתב על שער העיר: אנא אלכסנדרוס הוותי שמיא. הייתי שוטה מבלי לב להבין: עד דאתיתי. לכרך נשיא ולמדוני חכמה: יתיב אההוא מעיינא קאביל נהמא. בדרך בני אדם שישבשים על המעיין ואוכלין שם לחם וכשרוצים לשתות שותים: הוו כהריה גילדני. היה עמו דגים מלוחים: כהרי דמחזורי נפל בהו ויחא. בעוד שהיו רוחצים במים כדי להסיר מלוחתם נפל בדגים ריח טוב ומעיין מגן עדן היה: א"ד שקל מהנהו מיא טריא באפיה. רחץ פניו ולא עשה יוחר: איכא דאמרי. הלך במעיין עד דטמא עדן עון שממש היה נובע: רמא קלא. ואמר פתחו ולו בבא: אמרו ליה [ות] השער לה'. צדיקים יבאו בו: אמר להו אנא מלכא אנא. חשוב אנא תנו לי דבר אחד מגן עדן הואיל ואינכם רוצים לפתוח לי שער: יהבו ליה גולגולתא. נתנו לו ראש גולגולת: אתיה תקליה לבלולו כספא ודהבא דליה לא הוו תקלי. היה נותן כל כסף וזהב שלו במאונים מצד זה והגולגולת מצד זה ואעפ"כ היה מכבד יותר הגולגולת דלא היה מוצא דבר ששוקל כנגדה: אמר להם אלכסנדר מוקדון לרבנן מאי הא. שאינו יכול למצוא משקלה: אמרו לו. גולגולתא של אנוש בשר ודם שלא ישבע לעולם לפיכך משקלה כל כך שכל כסף וזהב היא מושכת אליה: א"ל ממאי דהכי הוא. במאי אבדין אם אמת אתם מדברים: שקלי עפרא. וקחו מעט עפר וכסיה שלא תוכל הגולגולת לראות ואז תשבע ולא יכלה שום דבר לימשך אליה וימצאו משקלה: [לאלתר] תקל. כלומר כאותו דבר ששקל כנגדה: היינו דכתיב שאול ואבדון. נגדו ועינו אדם לא תשבענה: כל העוסק בתורה שכנה שרויה עליו שנאמר קומי רוני בלילה. לעסוק בתורה: כמים לבך נזכר פני ה'. כלומר שכנה שרויה אצלך:

הדרן עלך לא היו כופתין

[ומכאן ואילך פירוש הרמב"ם ז"ל] אמר להם הממונה. כבר נתבאר בגמ' ברכות ודף יא: שהברכה הזאת שהיו מברכין תחלה היא אהבת עולם ואחר שהשמש זורח והאור מתפשט מברכין יוצא אור לפי שסדר ברכות אין מעבכ כמו שנתבאר שם ומה שאמרו קראו עשרת הדברות בכל יום לפי שהם עיקר הדת וראשיתו וכבר אמרו בגבולים בקשו לומר כן אלא שכבר בטלום מפני תרעומת המינין ולא באר הבבלי מה היא תרעומת המינין אלא שנתבאר בתחלת ברכות בירושלמי ואמרו בדין היה שקורין עשרת הדברות בכל יום ויום אלא מפני מה אין קורין אותם מפני המינין שלא היו אימורים אלו בלדם ניתנו למשה מסיני וכבר אמרנו

אמר להו מי אכלי אינשי נהמא דדהבא אמרו ליה אלא אי נהמא בעית לא הוה לך באתרך נהמא למיכל, דשקלית ואתית להכא כי נפיק ואחי כתב אנכא דמחוזא אנא אלכסנדרוס מוקדון הוותי שמיא עד דאתיתי למדינת אפרקי דנשיא ויליפת עצה מן נשיא כי שקל ואחי יתיב אההוא מעיינא קא אכל נהמא הוו בידיה גולגוני דמלחא בחדרי דמחזורי להו נפל בהו ויחא אמר, שמע מינה האי עינא מגן עדן אחי איכא דאמרי שקל מהנהו מיא טריא באפיה איכא דאמרי אידיל כוליה, עד דממא לפתחא דגן עדן רמא קלא, פתחו לי בכא אמרו ליה זה השער לה' וגו' אמר להון אנא נמי מלכא אנא מיהשב חשיבנא הכו לי מדי יהבו ליה גולגולתא חדא אתיה תקליה לכוליה דהבא וכספא דידיה בחדיה לא הוה מחקלי אמר להון לרבנן מאי האי אמרי גולגולתא דעינא דבישורא ודמא דלא קא שבע אמר להו ממאי דהכי הוא שקלי קליל עפרא וכסיה לאלתר תקלא דכתיב 'שאול ואבדון לא תשבענה וגו' תנא דבי אליהו גיהנם למעלה מן הרקיע, ויש אומרים, לאחורי הרי חשך. תנא רבי חייא, כל העוסק בתורה בלילה, שכינה בנגדו, שנאמר 'קומי רוני בלילה לראש אשמורות שפכי כמים לבך נזכר פני ה' (וגו'), אמר רבי אלעזר בן עזריה, תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם. שנאמר וכל בנך לימודי ה' ורב שלום בנך':

הדרן עלך לא היו כופתין

אמר להם הממונה ברכו ברכה אחת והם ברכו קראו עשרת הדברות, שמע והיה אם שמוע ויאמר. ברכו עם העם שלש ברכות אמת ויציב, ועבודה, וברכה בנים, ובשבת, מוסיפין ברכה אחת, למשמר היוצא, משנה ב אמר להם חדשים לקמרת בואו והפיס וזה מי שזכה. אמר להם חדשים עם ישנים בואו והפיסו מי מעלה אברים מן הכבש למזבח. רבי אליעזר בן יעקב אומר, המעלה אברים לכבש, הוא מעלה אותן על גבי המזבח, משנה ג מסרום לחזנים היו מפשיטין אותם את בגדיהם ולא היו מניחין עליהם אלא מכנסים בלבד, וחלונות היו שם, וכתוב עליהם תשמיש הכלים משנה ד מי שזכה בקמרת, היה נוטל את הכף, והכף דומה לתורב גדול, של זהב, מחזקת שלשה קבין. והבדל, היה בתוכו מלא

זה בהלכות ירושלמי שחברנו אח"כ אמר שהעם מברכין שלש ברכות שהם אמת ויציב ורצה ומודים ושים שלום לפי שכולן תפלה כי ישראל עולמים אמרו וברכו את העם וכל זה היה בלשכת הגזית אבל בלשכת חזנים הידועה והוא יריכך ה' הרי הוא נאמר על מעלות האולם אחר גמר עבודת התמיד כמו שיתבאר בפרק שאחר זה וכבר בארנו בסוף סוכה (דף נו) שבכל יום שבת היה נכנס המשמר לעבודה ויוצא משמר שעבר וכבר בארנו בגמ' ברכות (דף יב.) ההלכה הזאת בעצמה ואמרו משמר היוצא אומר למשמר הנכנס מי ששכן שמו בבית הזה הוא ישיכן ביניכם אהבה ואחרה ושלוש וריעות: כבר בארנו בשני מיוסא (דף כו.) שהקטרת לא היו מפילים עליה גורל אלא אותם שכל הקטירו אותה עדיין קודם לכן לפי שכל המקטיר אותה היה מצליח בעניניו ומוצא פרנסתו ברווחה ולפיכך אמר חדשים לקטרת יפסו ושם יתבאר שפיס הקטרת הוא הפיס השלישי אחר כך אמר חדשים גם ישנים בואו והפיסו מי מעלה אברים והוא הפיס הרביעי ואין הלכה ברכי אליעזר בן יעקב: כבר בארתי. הלכה זו בגמ' (ב) כפורים ושם נתבאר שכל הכהנים האלו לובשים בגדי קדש במקדש ועומדים בלשכת הגזית כאילו קצת עגולה והממונה רומז אל האש שמתחיל ממנה המנין והיה מסיר המצנפת מעל ראשו ואחר כך משיבה עליו ומטילים גורל ויעלו בגורל לעבודה והנשאים שלא זכו הם שמפשיטים אותם השמשין למקדש ואין מניחין עליהם אלא המכנסים ואח"כ לובשים בגדי חול שלהם ואחר כך מפשיטים המכנסים ומניחין כל בגדי כהונה בחלונות כמו שבארנו בסוכה (דף נו): ומה שאמר. וכתוב עליהם תשמיש הכלים לפי שהחלונות שהיו בהם מכנסים כתוב עליהם מכנסים ואשר בהם המצנפת כתוב עליהן מצנפת וכן כתבת ואבנט וסדר לכישת הבגדים הוא שילבש תחלה המכנסים אמרו (וימא דף כג. כה) מנין שלא יהא דבר קודם המכנסים תלמוד לומר ומכנסי בד ילבש על בשרו ואח"כ ילבש הכתונת חוגר באבנט ומשים המצנפת על ראשו וראוי לך שתדע שהכמת הדשן תהיה באלו ארבעה הכלים אף על פי שלא אמר הכתוב אלא שני כלים שנאמר ולבש הכהן מדו בד ומכנסי בד אבל אמרו ז"ל (שם יומא יב.) בג. ולבש לרבות מצנפת ואבנט להרמז ומה שנאמר (ויקרא ו) ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים אנו רוצה לומר שהיו בגדי חול אלא פחותים מהם בחשיבותם ושניהם בגדי קדש אמרו מקדש בגדים שפשט לבגדים שלבש מה להלן בגדי קדש אף כאן בגדי קדש אם כן מה תלמוד לומר אחרים אחרים פחותים מהם למה היו הבגדים שלובש בשעת הרמת הדשן פחותים מהבגדים שלבש בשעה שהיו מתעסקין בקרבן לא מחמת שמירת הבגדים שלא יבולו לפי שכבר

הודעתין שהעיקר במקדש אין עניות במקום עשירות אלא הטעם בזה הוא מה שזכרו ואמרו (וימא שם דף י"ב, כ"א) בגד שבשל בו קדרה לרבו לא ימונז בו כוס לרבו וכבר יצאנו מכוונת ההלכה אבל היא כוונת המסתבא:

הדרן עלך לא היו כופתין

פרק חמישי - אמר להם הממונה

בפרק זה מבואר המשך סדר עבודת הבוקר, ובכללה סדר תפילת הכהנים, גמר הפייסות על העבודות, סדר דישון מזבח הפנימי וסדר הבאת הקטורת.

משנה

במשנה לעיל (לא) נאמר, שלאחר שהניחו הכהנים את אברי התמיד על גבי הכבש, ירדו ובאו להם ללשכת הגזית לקרות את שמע ולהתפלל. משנתנו מבארת את סדר התפילה: אמר להם (לכהנים שהגיעו ללשכת הגזית) הממונה על סדר עבודת היום, פרכו פרכה אחת מהברכות שלפני קריאת שמע, והם פרכו את אותה הברכה. לאחר מכן קראו את עשרת הדברות, ופרשת שמע ישראל (דברים יד-ט), ופרשת ויהי אם שמוע (דברים יג-כא), ופרשת ויאמר (במדבר טו-לז-מא). ולאחר מכן פרכו עם העם שלש ברכות בלבד, והן, ברכת אמת ויציב, וברכת עבודה, היא ברכת רצה, וברכת פהנים, היא ברכת שים שלום. מוסיפה המשנה: ובשעת, היו מוסיפין עוד פרכה אחת, וברכה זו היתה שייכת למשקם היוצא, שהם היו מברכים אותה למשמר הנכנס.

משנה

ארבע פייסות היו במקדש. הראשון והשני נשנו לעיל (כו. ל), ובמשנתנו נשנו השלישי והרביעי. תחילה מביאה המשנה את הפייס השלישי, מי יזכה בהקטרת הקטורת: לאחר שסיימו תפילתם, אמר להם הממונה על הפייסות, לכהנים שבאותו בית אב, הרישם למקרת. רק הכהנים החדשים שבכם שעדיין לא הקטירו מעולם קטורת על המזבח הפנימי, בואו והפייסו - והשתתפו בגורל מי יזכה להקטירו. עשו את הגורל, וזכה מי שזכה. לעיל (לא) נאמר, שאחר שחיתת התמיד וניתוחו, היו מולקים את אבריו לכהנים, והעלום על חציו התחתון של כבש המזבח. משנתנו מבארת את הפייס הרביעי, מי יזכה בהעלאת האברים מהכבש למזבח: לאחר מכן אמר להם הממונה לכהנים שבאותו בית אב, הרישם עם ישינים - בין מי שעדיין לא זכה בעבודה זו, ובין אלו שזכו כבר, בואו והפייסו - והשתתפו בגורל, מי מעלה את האברים מן הכבש למזבח. וזהו דעת תנא קמא. אבל רבי אליעזר בן יעקב אומר, לא היה פייס על עבודה זו, אלא הכהן המעלה את האברים לכבש, הוא מעלה אותן מהכבש על גבי המזבח, והיינו, כל כהן וכהן העלה למזבח את האברים שזכה בהם להעלותם לכבש.

משנה

במשנה זו יבואר סדר הפשטת הבגדים לאחר הפייס: לאחר שהוברר מי זכה בפייס, לקחו בית דין את הכהנים שלא זכו בפייס ומספרם לחגים - שמשים, והם היו מוסיפין אותם - את הכהנים הללו, את בגדיהם - בגדי הכהונה שלבשו לצורך הפייס, ולא היו מניחין - משאירים עליהם מבגדי הכהונה, אלא את המכנסים בלבד, כדי שלא יעמדו ערומים, ולאחר שלבשו את בגדי החול שלהם, היו פושטים גם המכנסים. והלוגות היו עשויים שם, בתוך החומה של לשכת הגזית, ובהם היו מונחים בגדי הכהונה, וכתוב עליהם תשמיש תכלים - על כל חלק היה כתוב לאיזה בגד הוא משמש, לאבנט, לכתונת, למכנסים ולמצנפת.

משנה

במשנה זו מבואר סדר הקטרת הקטורת: מי שזכה בהקטרת הקטורת, היה נוטל את הכף, ומכפה היתה דומה לתרסקב (שם כליו) גזיל, והיתה הכף של זה, ומחזקת שלשה קבין. והקדו, שהוא כף קטנה יותר, היה מונח בתוכו - בתוך הכף הגדולה,

אמר להו אלכסנדרוס לנשים, מי אכלי אינשי נהמא דדקמא - האם מנהג האנשים כאן לאכול לחם של זהב. אמרו ליה הנשים, אין מנהג האנשים כאן לאכול לחם של זהב, אלא מה שהבאנו לך לחם של זהב, הוא מפני שהיו סבורים, דאי נהמא בעית - שאם רצונך בלחם לאכילה, לא הנה לך באתרד נהמא למיכל, דשקלית ואתית להמא - וכי לא היה לך במקומך לחם לאכילה, שהוצרכת לקחת את עצמך ולבא לבא. אלא ודאי שבואך לבאן היה לשם כסף וזהב, ולכך הבאנו לך לחם מזהב.

בי נפיק ואתי - כשהיה יוצא ובא מהמחוז של הנשים, כתב אמבא דמחוזא - על שער המחוז, אמא אלכסנדרוס מוקדון הוית שמיא - הייתי שוטה, עד דאתיתי (ו-שהגעתי) למדינת אפריקי דנשיא (של הנשים), ויליפת עצה מן נשיא - ולמדתי חכמה מן הנשים.

הגמרא מביאה את המשך המעשה שאירע עם אלכסנדרוס כששב ממדינת אפריקי: בי שקלי ואתי - כשהיה בדרך לילך ולבא למדינתו, ותיב אתהוא מעינא קא אכיל נהמא - ישב על יד מעיין אחד ואכל שם לחם. הוו בידיה גולגלני דמלחא - היו בידו דגים מלוחים, בחדרי המעונות להו נפל בהו דמחא - בשעה ששטפם במי המעיין להסיר מליחותם, נכנס בהם ריח טוב. כיון שראה זאת אלכסנדרוס, אמר, שמע מינה - מוכח מזה, שהיא עינא מנן עדן אתי - שמעתי זה מנן עדן הוא בא. לגבי המשך המעשה ישנן דעות חלוקות, איבא דאמרי - ישנם האומרים, שקל מהנהו מיא מרא באפיה - שלקח מממי המעיין האלו, ורחץ בהם את פניו, והמשיך בדרך. ואיבא דאמרי - ויש אומרים, אידלי בוליה, - שעלה במעלה הנדה לאורך כולו לכיוון מקום מוצא המים, עד דמחא לפתחא דנן עדן - עד שהגיע לפתח גן עדן. כשהגיע לשם, קמא קלא, פתחו לי כבא - הרים את קולו וקרא, פתחו לי את השער. אמרו ליה - השיבו לו (זה השער לח' ונ' צדיקים יבאו בו) (תהלים קח ג), ולך אין רשות להיכנס בו. אמר להו אלכסנדרוס, אמא נמי מלכא אמא ומהיחב שייכנא - אני גם כן מלך, חשוב אני, ואם אין ברצונכם ליתן לי רשות להיכנס, הנו (תנו) לי לכל הפחות מדי דבר מועט מנן עדן. הסכימו בנן עדן לבקשתו, ויהבו ליה גולגליתא חדא - ונתנו לו גלגל עין של אדם. כששב למקומו, אתיה - הביא גלגל עין זו, ותקליה לכוליה דמחא וכפמא דידה פחדה - שקל את כל זהב וכסף כנגד גלגל עין זו, ולא הנה מתקלי - ולא הגיעו למשקלה, שהעין היתה שוקלת יותר מהם. והיה דבר זה פלא בעיניו. אמר להו דרבנן - אמר להם לחכמים שהיו במדינתו, מאי האי - מהו ענין זה שגלגל העין שוקל כל כך הרבה. אמרי - השיבו לו החכמים, ענין זה בא לרמוז, שגולגליתא דעינא דבישרא ודמא דלא קא שבע - שגלגל עין של בשר ודם, שאינה מרגישה שובע מהעושר שיש לה לעולם. אמר להו אלכסנדרוס לחכמים, מפאי דהכי הוא - מניין אדע שאכן כך הוא ביאור הענין. השיבו לו החכמים, שקלי קליל עפרא וכסיה - קח מעט עפר וכסה את העין, ותראה שלא תר תקלא - שמיד היא תשקול כמשקלה האמיתי.

מסיימת הגמרא: זהו מה דפתיב (משל כו) "שאול ואבדון לא תשבענה ונ' ועיני האדם לא תשבענה", הרי שענין האדם אינם שבעות לעולם.

כיון שהגמרא עסקה בענין הרי החושך, היא מביאה ברייתא המוזכר בה מענין זה: תנא דבי אליהו - בבית מדרשו של אליהו שנו ברייתא זו, ויהנם נמצא למעלה מן הריקע, לפי שיוצא מנהר דינור שבא מזיעתן של חיות הקודש. מוסיפה הברייתא, ויש אומרים, שהגהינוס נמצא לאחורי הרי החושך.

מביאה הגמרא: תנא רבי חייא, כל העוסק בתורה בלילה, שכינה שריה כנגדו, שנאמר (איכה ב ט) 'קומי רוני בלילה לראש אשמורות שפכי כמים לבך נבך פני ה' (וגו)', כלומר, 'קומי רוני בלילה' לעסוק בתלמוד תורה, ואז תזכה לינבך פני ה', שתשרה אצלך השכינה.

מוסיפה הגמרא להביא מדברי התנא שדיבר בשבח תלמידי החכמים ועסק התורה: אמר רבי אליעזר בן עזריה, תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם. שנאמר (ישעיה נד יג) 'ובל כנגד לימודי ה' ורב שלום בניה', אל תקרי 'בניה' אלא 'בונין', שהם התלמידי חכמים הבונים את העולם, ועל ידם יש רוב שלום.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

ב ואם החוטין והרצועות קלועין בתוך שער - מתרת לצאת בהן, שאם תודמן לה מבילה היא זהירה
להתיר קליעתה מבעוד יום, שבשבת אסור להתיר קליעת השער¹⁰, כמו שיתבאר¹⁰. ואם החוטין הם
(חלולים עשויים מעשה רשת¹⁰) (מעשה אריגה¹¹), שאינה יכולה למתחן ולהדקן בחזקה על ראשה, ומפני
כך המים באים בהן ואינן חוצצים - מתרת לצאת בהן בשבת אף שאינן קלועין בתוך שער. ובלבד שלא
יהיו מזהבין, שאז היא מקפדת עליהם שלא ללכלכם במים, ומסירתן מעליה קדם מבילה¹². וכן לא יהיו
מטנפות במיט, לפי שמקפדת גם כן עליהם להסירם קדם מבילה, כדי שלא ימחה המיט במים ויטנף על
בשרה בעליה מן המבילה:

הלכות שבת, חלק ב סימן שג, דיני תכשיטי אשה סעיף ב

ביאורי הלכה

[ז] קליעת השער - מותר להסיר קליעת השער על ידי נכרי עבור טבילת מצוה, אך אין לסמוך על כך לכתחילה, אלא בדיעבד כשנכחה להסיר מבעוד יום⁸.
[ח] קליעת השער - אף שמותר לרפות מעט את הקשרים בשבת, מכל-מקום אסורה לטבול גם בקשרים רפויים - עד שתסירם לגמרי⁹.
[ט] מעשה רשת - אבל מעשה אריגה שאינו חלול

(רשת) - חוצץ, ואסורה לצאת בו בשבת¹¹.
[י] מעשה אריגה - משמע במסגר זה שמותרת לצאת בחוטין אפילו אינן חלולים¹².
[יא] קודם מבילה - משמע שסיבת ההסרה היא מפני הלכלוך בלבד, אבל אינם חציצה כלל על אף ההקפדה, ומאידך חוששים שתסירן בשעת הטבילה על אף שאינן חציצה עבורה¹³.

צינונים והוספות

(8) אף שהתירו שבות דשבות במקום מצוה, היינו בדיעבד כשנכחו, או כשלא ניתן לעשות בהיתר קודם השבת (ע"פ קו"א ס"ק א).
(9) ע"פ פסק הרמ"א ביו"ד סי' קצ"ח, וכיון שאסור להסירם לגמרי, מותר לצאת בהם בשבת (קו"א ס"ק א, שלכך לא הביא בשו"ע כלל שיטת האוסרים המובאת בשו"ע).
(10) בשו"ע לא הגיע לידינו סיום סימן זה, ובשו"ע סעיף כו: אסור לקלוע האשה שערך בשבת, ולא להתיר קליעתה.

(11) בשו"ע כתב 'מעשה אריגה' ובמג"א ס"ק ד העיר שבי"ד סי' קצח ס"ג משמע שהוא חציצה אם אינם חלולים.
(12) אף שהמג"א השאיר בצ"ע מיו"ד סי' קצח כמובא לעיל (לפי המוסגר הראשון), לא נשתנה הדין כאן.
(13) ע"פ טהרה כהלכה פ"כ הערה 107, וראה שם הדיעות בזה לעניין חציצה.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות תפלה - לפי לוח "רב יומי"

א לא יגהק דהיינו נפיתה שאדם מוציא מגופו לפיו מתוך שבעו ולא יפהק דהיינו שפוחת פיו כאדם הרוצה לישן או שעמד משינה ואם גיהק או פיהק לרצונו ה"ז מגסי הרוח אם צריך לפהק מתוך אונס יניח ידו על פיו שלא תראה פתיחתו.
ו לא יניח ידו על סנטרו דהיינו לחי התחתון בשעת התפלה מפני שהוא דרך גסות הרוח וחזונים העושים כן בשעת הזמור מותר לפי שאינם מתכוונים לגסות אלא להנעים את הקול אבל שלא בשעת הזמור אסור:
ב הרק בתפלתו כאלו רק בפני המלך לפיכך אסור לרוק לרצונו שלא מאונס אפילו עומד בתחנונים שלאחר התפלה שכל זמן שלא פסע הרי זה עומד לפני המלך אבל אם צריך לרוק מותר כדי שלא יצטער בתפלה ונמצא טרוד.

ומכל מקום לא ירוק על גבי קרקע אפילו יש שם גמי או תבן שיכסו הרוק אלא מבליעו בכסותו בענין שלא יהא נראה כגון בבגד התחתון אבל בבגד העליון שהרוק נראה אסור ובמקומות שלובשין בחגורה חתיכת בגד (שקורין פציילט) אפשר שמותר להבליע בו אע"פ שהרוק נראה שכיון שהוא עשוי לכך אין בו משום מיאוס.
ואם הוא אסטניס שמאוס עליו להבליעו בכסותו או שמאוס עליו להשהותו בפיו עד שיבלענו (או שהוא כסות נאה ואם נצריכנו שיבלענו יטרידנו ג"כ) זורקו לאחוריו אבל לא לפניו מפני שהמתפלל שכינה לפניו וצדדין הם כלפניו לענין זה ואם אי אפשר לו לזרוק לאחוריו זורקו לשמאלו אבל לא לימינו משום שנאמר ה' צלך על יד ימינך ואם אי אפשר לו לרוק כי אם לפניו מותר כדי שלא יטרד:

וילדים המבלבלים אבותיהם בתפלה אין להביאם כלל לבית
הכנסת:

ב לא יתפלל לא במקום שיש בו דבר שמבטל כוונתו כגון
במקום שיש שכר חדש שמריח ולא בשעה שמבטלת
כוונתו שאין דעתו מיושבת עליו מאיזה צער או כעס או
מטורח הדרך.

ועכשיו אין אנו נזהרין בכל זה מפני שאין אנו מכוונים כל
כך בתפלה:

ג אל יעשה תפלתו קבע אלא רחמים ותחנונים לפני
המקום ברוך הוא דהיינו שלא יתפלל מפני החיוב כדי
לצאת ידי חובתו שאז תפלתו דומה עליו כמשאוי ומבקש
ליפטר ממנה אלא כמי שצריך דבר ובה לבקש מלפני המלך
וגם יאמרנה בלשון תחנונים כרש המבקש בפתח:

* * *

ד התפלה היא במקום קרבן ולכן צריך לזהר שתהא
דוגמת הקרבן בכוונה ושלא יערב בה מחשבה אחרת
כמו מחשבה שפוסלת בקדשים ותהא מעומד כמו עבודה
וקביעות מקום כמו הקרבנות שכל אחד קבוע מקומו
לשחיטתו ומתן דמו ושלא יחויך דבר בינו לקיר כמו הקרבן
שחציצה פוסלת בינו לכלי וראוי שיהיה לו מלבושים נאים
מיוחדים לתפלה כמו בגדי כהונה אלא שאין כל אדם יכול
לבזבז על זה ומכל מקום טוב שיהיו לו מכנסיים מיוחדים
לתפלה משום נקיות (אע"פ שמן הדין אין צריך נקיות
לתפלה יותר מתלמוד תורה שאע"פ שהמכנסיים מלוכלכים
מבפנים מותר כמ"ש סימן ע"ו):

ה אל יחשוב ראוי אני שיעשה הקדוש ב"ה בקשתי כיון
שכוונתי בתפלה כי אדרבה זהו מזכיר עונותיו של אדם
שעל ידי כך מפשפשים במעשיו לומר בטוח הוא בזכותיו
אלא יחשוב שיעשה הקב"ה בחסדו ויאמר בלבו מי אני דל
ונבזה בא לבקש מאת מלך מלכי המלכים הקב"ה אם לא
מרוב חסדיו שהוא מתנהג בהם עם בריותיו:

חלק א סימן צח צריך שיהיה לו כוונה בתפלתו:

א שתה רביעית יין בבת אחת אל יתפלל עד שיסיר יינו
מעליו אע"פ שיעבור זמן התפלה ואם שתה יותר אם
הוא יכול לדבר לפני המלך אינו נקרא שכור אלא שתוי
ותפלתו תפלה אם עבר והתפלל וא"צ לחזור ולהתפלל
כשיפוג יינו אף ע"פ שלא עבר עדיין זמן תפלה ואם אינו
יכול לדבר לפני המלך נקרא שכור ואם עבר והתפלל תפלתו
תועבה וכאלו עובד עבודה זרה שנאמר ויחשבה עלי
לשכורה וגו' ותאמר וגו' אל תתן את אמתך לפני בת בליעל
וגו' ואין בליעל אלא עבודה זרה שנאמר יצאו אנשים בני
בליעל מקרבך וידיחו וגו' וצריך הוא לחזור ולהתפלל
כשיסיר יינו מעליו ואפילו עבר זמן התפלה משלים אותה
בזמן תפלה שלאחריה כמ"ש בסי' ק"ח.

ודין קריאת שמע וברכותיה לענין שכור הוא כדין תפלה
ולענין שתוי יתבאר בסימן קפ"ה אבל שאר ברכות יכול
לברך אע"פ שהוא שכור:

ג אם כנה עוקצתו ימשמש בבגדיו להסירה שלא תתבטל
כוונתו אבל לא יסירנה בידו אפילו היא במקום שאין
שם מלמולי זיעה (שאין צריך נטילת ידיים לתפלה כמו שאין
צריך אם נגע בשאר בעלי חיים טמאים) מכל מקום מאוסה
היא וגנאי הוא אפילו אם יראנה אדם ק"ו כשעומד בתפלה
לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה.

אבל שלא בשעת תפלת י"ח יכול ליטול כנה ולזרקה בבית
הכנסת כמו שמותר לרוק בבית הכנסת.

(ואפילו נגע במלמולי זיעה) די בנקיון עפר להזכרת השם
או לדברי תורה כמ"ש בסי' ד' וצ"ב.

או יטלנה ע"י בגד לפי שמשום רוח רעה ששורה על הידים
הנוגעים בכנה אין נקיון מועיל אלא נטילה במים כמ"ש
בסי' ד':

* * *

ד אם נשמט טליתו ממקומו יכול למשמש בו ולהחזירו
אפילו נפל רובו אבל נפל כולו אינו יכול לחזור
ולהתעטף בו משום הפסק (אלא א"כ שהוא טרוד על ידי
זה ואינו יכול לכזין):

ה הנושא משאוי על כתפיו והגיע זמן התפלה פחות מד'
קבין מפשילו לאחוריו ומתפלל ולא יאחזנו בידו על
כתפיו (כדי שלא יהיה טרוד בתפלתו באחיזת המשאוי על
כתפיו בידו ולא יוכל לכזין כראוי ועוד לפני מלך בשר ודם
אין עומדין כן ק"ו לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך
(הוא) ד' קבין לא יפשילנו לאחוריו מפני שכבודו מונעו
מלכוין אלא מניחו ע"ג קרקע עד לאחר התפלה:

חלק א סימן צז שלא יגהק ולא יפהק בשעת התפלה:

א מחשבתו כיצד המתפלל צריך שיכוין בלבו פירוש
המלות שמוציא בשפתיו שנאמר תכין לבם תקשיב
אזניך וצריך שיראה עצמו כאלו שכנה שרויה כנגדו ויעיר
הכוונה ויסיר כל המחשבות הטורדות אותו עד שתשאר
מחשבתו וכוונתו זכה בתפלתו ויחשוב כי אלו היה מדבר
לפני מלך בשר ודם היה מסדר דבריו ומכוין בהם יפה לבל
יכשל ק"ו לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה שצריך לכזין
לפניו אף מחשבתו כי לפניו המחשבה כדיבור כי כל
המחשבות הוא חוקר וכך היו עושים חסידים ואנשי מעשה
שהיו מתבודדים ומכוונים בתפלתם עד שהיו מגיעים
להתפשטות הגשמיות ולהתגברות רוח השכליות עד שהיו
מגיעים קרוב למעלת הנבואה ואם תבא לו מחשבה אחרת
בתוך התפלה ישתוק עד שתתבטל המחשבה.

ואם אינו יכול לכזין פירוש המלות עכ"פ צריך שיחשוב
בשעת התפלה בדברים המכניעים את הלב ומכוונים לבו
לאביו שבשמים ולא יחשוב בדברים שיש בהם קלות ראש.

וקודם התפלה יחשוב מרוממות האל יתברך ושפלות האדם
ויסיר כל תענוגי אדם מלבו.

ואין לנשק בניו הקטנים בבית הכנסת כדי לקבוע בלבו שאין
אהבה כאהבת המקום ברוך הוא.

* * *

ב יין שבתוך הסעודה אינו משכר ויש אומרים גם יין שלפני המזון כמו שיחבאר בסימן תע"ג:

ג שינה כל שהוא מפיגה את היין אם לא שתה אלא רביעית אבל אם שתה יותר מרביעית כ"ש ששינה מועטת משכרתו אבל שינה הרבה ודאי מפיגתו.

וכן דרך מיל מפיגה את היין בין מהלך ברגליו בין רוכב ע"ג בהמה אם לא שתה אלא רביעית אבל אם שתה יותר מרביעית כ"ש שדרך טורדתו אם מהלך ברגליו אבל אם היה רכוב שאין לו טורה כל כך אפילו ביותר מרביעית דרך מפיגתו והוא שרכוב ג' מילין ומכל מקום הכל לפי רוב היין שאם הרבה לשתות מאד אין דרך ג' מילין מפיגתו:

ד כל אחד שהוא שתוי די לו להמתין לפי שמרגיש בנפשו שיפיג יינו ולכן אין נזהרין עכשיו ביינות שלנו שמתפללים אע"פ ששתו רביעית יין ויותר כיון שאנו מרגישים ויודעים ביינות שלנו שאינם חזקים וכ"ש אם מתפללים מתוך הסידור שבידם שאין חוששין לשכרות מעט ואף בעל פה אין לחוש כל כך עכשיו מלהתפלל כשהוא שתוי אם יעבור זמן התפלה עד שיפיג יינו כיון שעכשיו אין מכוונים כל כך בתפלה.

אבל שכור לגמרי שאינו יכול לדבר לפני המלך צריך לזהר אף עכשיו כיון שתפלתו תועבה וכאלו עובד עבודה זרה וצריך לחזור ולהתפלל:

חלק א סימן צט דין שתוי ושכור לתפלה:

א תפלה של מועדות ושל ראשי חודשים אין אדם רגיל בהן כל כך מפני שאינו מתפלל אותן תדיר אלא לפרקים לפיכך צריך להסדיר אותן מתחלה קודם שיתפלל כדי שתהא תפלתו שגורה בפיו.

ועכשיו נוהגים להקל בזה ויש שלמדו זכות עליהם לומר שלא הצריכו להסדיר אלא כשמתפללין בעל פה אבל כשמתפללין מתוך הספר א"צ להסדיר שהרי רואה מה שמתפלל ומכל מקום תפלה שצריך להבין פירוש הדברים ודאי צריך ללמוד ולהסדיר תחלה שאין ספר מועיל לו בזה בפרט בפיוטים שחמור פירושם:

חלק א סימן ק תפלת המועד צריך לסדר:

* * *

א המתפלל צריך שיכוין בכל הברכות ואם אינו יכול לכוין בכולן לפחות יכוין באבות ולעולם ימור אדם את עצמו אם יכול לכוין לבו באבות יתפלל ואם לאו אל יתפלל עד שתתישב דעתו ויוכל לכוין באבות לפחות ואם לא כיון באבות אף על פי שכיון בכל השאר צריך לחזור ולהתפלל.

ועכשיו אין חוזרין בשביל חסרון כוונה שאף בחזרה קרוב הוא שלא יכוין א"כ למה יחזור אבל קריאת שמע שעיקר מצות כוונתה אינה אלא פסוק ראשון חוזרין שבקל יוכל לכוין וכן פסוק פותח את ידך שבפסוקי דזמרה כמו שנחבאר בסימן נ"א (וס"א) [וס"ג].

ורגיל אדם את עצמו שיכוין לפחות בחתימת כל ברכה

שיש בהן קי"ג תיבות כמו שיש בתפלת חנה וקי"ג פעמים לב בה' חומשי תורה לומר שצריך כוונת הלב:

ב לא יתפלל בלבו לבד אלא מחתך הדברים בשפתיו ומשמיע לאזניו בלחש ולא ישמיע קולו (לאחר העומד אצלו חוץ לד' אמותיו) שנאמר רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע וכל המשמיע קולו בתפלתו ה"ז מקטני אמנה כאלו אין הקב"ה שומע תפלת לחש (וחכמים תקנו תפלה בלחש לגמרי שלא להשמיע אלא לאזניו בלבד כדי שלא לבייש עוברי עבירה שהם מתוודים על עונותיהם בתפלה):

* * *

ג ואם אינו יכול לכוין בלחש או שאינו יכול לכוין כל כך כמו בקול רם מותר להגביה קולו כדי לכוין יפה והוא שמתפלל בינו לבין עצמו אבל בצבור אסור להגביה קולו מפני שמטריד הצבור אלא אם אינו יכול לכוין בלחש ילך ויתפלל בביתו בקול ואפילו אם יכול לכוין בלחש כמו בקול אם משמיע קולו כשמתפלל בביתו כדי שילמדו ממנו בני ביתו נוסח התפלה מותר.

ולכן נוהגין שבראש השנה ויום כפור מגביהין קולם כדי שילמדו זה את זה מפני שאין רגילין בתפלות אלו ועוד כדי לעורר הכוונה ביותר מפני שהם ימי תשובה ואין חוששים שיטרידו ויטעו זה את זה כיון שסידורים ומחזורים בידם ואעפ"כ יותר טוב להתפלל בלחש אם יכול לכוין ועכ"פ יזהרו שלא להגביה קולם יותר מדאי שכל המגביה קולו הרבה ה"ז מנביאי השקר שנאמר בהם ויקראו בקול גדול.

ומכל מקום ש"ץ המגביה קולו כדי לעורר הכוונה ולהשמיע יפה לבריות יפה הוא עושה שעיקר תפלת הש"ץ נתקנה בקול רם אבל אותם שעושים כן להראות קולם עושים שלא כהוגן:

ד המתפלל בלחש ולא השמיע לאזניו יצא אבל אם התפלל בלבו ולא הוציא בשפתיו לא יצא שהרהור אינו כדיבור:

ה יכול להתפלל בכל לשון שירצה כשמתפלל בצבור אבל ביחיד לא יתפלל אלא בלשון הקודש לפי שאין מלאכי השרת מכירין בשאר לשונות והיחיד צריך למלאך מליץ לקבל תפלתו אבל צבור א"צ למליץ שנאמר הן אל כביר לא ימאס.

והנשים שנהגו להתפלל בלע"ז תפלת י"ח שהן חייבות בהן כאנשים כמ"ש בסי' (ק"י) [ק"ו] יש שלמדו עליהן זכות לומר שלא מנעו ליחיד להתפלל בשאר לשונות אלא כששואל צרכיו כגון שמתפלל על החולה או על שום צער שיש לו בביתו אבל תפלה הקבוע לצבור אפילו יחיד יכול לאומרה בכל לשון ויש שלמדו עליהן זכות אחר לומר שלא מנעו ליחיד מלהתפלל בשאר לשונות אלא מלשון ארמי בלבד שהוא מגונה בעיני מלאכי השרת ואינם נזקקין לו אבל מכירין ויודעים בכל הלשונות אפילו מחשבות לבו של אדם.

וכל זה ללמוד זכות על הנשים שחייבות בתפלה למה מתפללות בלע"ז ואינן לומדות את התפלה בלשון הקודש עם פירוש המלות אבל עם הארץ שאינו מבין בלשון הקודש

- 18 אפשר לו בקל להרחיק ד' אמות ולישב שם:
- 19 ג. אם היושב ישב כבר ועמד זה בציורו להתפלל א"צ לקום
- 20 שהרי זה בא בגבולו והוא שמתפלל בבית שלא יחדוהו
- 21 לתפלה אבל בבית הכנסת שיחדוהו לתפלה צריך לקום מפני
- 22 שהוא מקום המיוחד לכל ולא שייך לומר זה בא בגבולו
- 23 ואפילו בביתו מדת חסידות הוא לקום כדי להרים מכשול
- 24 מחבירו שעושה שלא כשורה שעמד להתפלל בתוך ד' אמות
- 25 של היושב כבר בהיתר ואינו מחויב לקום מפניו וישיבתו
- 26 היא גנאי למקום קדוש:
- 27 ד. אסור לעבור כנגד המתפללין בתוך ד' אמות שלפניהם
- 28 שמא תתבטל כוונתם אבל בצידיהם מותר לעבור
- 29 ולעמוד שם ולא ילך להלאה שלא יהיה כנגד פניהם שכל
- 30 שיוכל לראותו אסור מפני שמתבטלת כוונתו וחכמי הזוהר
- 31 אוסרים אפילו בצידיהם תוך ד' אמות:
- 32 ה. אם השלים תפלתו והיה אדם אחד מתפלל אחריו אסור
- 33 לפסוע ג' פסיעות עד שיגמור מי שאחריו את תפלתו
- 34 שאם יפסע קודם לכן הרי הוא עובר כנגד המתפלל וצריך
- 35 לדקדק בזה אפילו אם האחרון התחיל להתפלל אחריו
- 36 מאחר שכבר התחיל:

חלק א סימן קב שלא להפסיק כנגד המתפלל:

- 1 אף ע"פ שיוכל להתפלל בלשון הקודש מוטב שיתפלל
- 2 בלשון שמבין אפילו ביחיד כדי שיוכין לבו ממה שיתפלל
- 3 בלשון הקודש בלא כוונת הלב שתפלה בלא כוונה אינה
- 4 כלום:

חלק א סימן קא שצריך לכיין בכל הברכות ושיכול להתפלל בכל לשון:

* * *

- 5 א. אסור לישב בתוך ד' אמות של המתפלל בין מלפניו בין
- 6 מלאחריו בין מן הצדדים צריך להרחיק ד' אמות כי
- 7 המקום אשר המתפלל עומד עליו אדמת קודש הוא הואיל
- 8 ושכינה כנגדו כמ"ש בסי' צ"ז וצריך לנהוג כבוד במקום זה
- 9 כל זמן שהוא מתפלל ומקומו של אדם הוא ד' אמות.
- 10 ואם אינו רוצה להיות יושב ובטל שם אלא עסוק בתורה או
- 11 בשירות ותשבחות מותר לישב שכשעוסק שם בדברי
- 12 קדושה אין גנאי בישיבתו שם והוא שמוציא דברי תורה
- 13 בפיו אבל הרהור בדברי תורה אינו מועיל לזה שהרהור אינו
- 14 נראה וישיבתו נראית גנאי למקום קדוש:
- 15 ב. יש מי שאומר שאם היושב בצד המתפלל הוא חלש
- 16 מותר לו לישב שאין ישיבתו נראית גנאי לפי שחולשתו
- 17 מוכחת עליו שמפני כך ישב ויש לסמוך על דבריו אם אי

ל'קוטי תורה' חג הסוכות - הפרשה החסידית'

להבין מה שכתוב "ביום השמיני עצרת תהיה לכם"¹

- 13 גילולים - התאוות גשמיים - יהפוך להם "שפה ברורה
- 14 לקרוא כולם כו". והוא ענין "אתהפך חשוכא
- 15 לנהורא".³
- 16 ו"לעבדו שכם אחד" - פירוש: "שכם" - בחינת
- 17 אחוריים, "בתר בתפין"⁴, והיינו בענין מה שכתוב (מלכים
- 18 א' יח, לז): "ואתה הסבות את לבם אחורנית" - יתהפך
- 19 להיות בבחינת "אחד"⁵.
- 20 וזהו פירוש "ואהבת" - שהוא לשון ציווי וגם לשון
- 21 עתיד, לומר: שלעתיד סופך לאהוב את ה' "בכל לבבך",
- 22 כי לא ידח ממנו נדח.⁶
- 23 "ובכל נפשך" הוא בחינת אהבה גדולה מזו, שאינה
- 24 נתפסת בלב האדם. לפי שאין בגשמיות דוגמתה

- 1 להבין מה שכתוב (פנחס כט, לה): "ביום השמיני עצרת
- 2 תהיה לכם", ובשביעי של פסח בתיב (ראה טו, ח): "עצרת
- 3 להו' אלהיך".
- 4 הנה בתיב (ואתחנן ו, ה): "ואהבת את ה' אלקיך בכל
- 5 לבבך ובכל נפשך ובכל מאריך". ופירוש "בכל לבבך"
- 6 אמרו רז"ל: "בשני יצריך - ביצר טוב, וביצר הרע".
- 7 דהיינו, שכל דבר ודבר הלהב, רשפי אש בוערת מכל
- 8 מיני יצר הרע שבעולם הזה, יתהפך הלהב כולו לאהבת
- 9 ה'.
- 10 וכמו שיהיה לעתיד, דכתיב (צפניה ג, ט): "כי אז אהפוך
- 11 אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' לעבדו
- 12 שכם אחד". דהיינו, שאפילו כל העמים שהן עוברי

1. (נאמר בשמיני עצרת תקנ"ח או תק"ט).

2. (ברכות פרק ט, משנה ה).

3. (ראה וזה חלק א בהקדמה ד, א).

4. (ראה תניא פרק כב, נחבאר בקונטרס ומעין מאמר ב פרק ב ואילך).

5. וזהו גם כן ענין "ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך" (ויחי

מח, כב), שפירור דיוסף להיות מבחינת "שכם" - בחינת

"אחד", הוא בבחינה שלמעלה יותר מבירור דהשבים. וכמו

שנתבאר סוף דבור המתחיל "והנה אנחנו מאלמים אלוים". ועיין

לקמן בענין "בכל מאריך".

6. (על פי שמואל ב' יד, יד: "לבלתי ידח ממנו נדח").

בבחינת כלי. ולזה הזהירו רז"ל¹²: "במאד הוי שפל רוח
בפני כל אדם"¹³, כדי להיות נשבר ונדכה ונכנע, ורוחו
נמוכה, בכדי ש'איר עליו אור האהבה' "ביתרון האור"
הנ"ל.

וזהו שאמרו רז"ל¹⁴: "יפה שעה אחת בתשובה
ומעשים טובים בעולם הזה מפל חיי העולם הבא",
ואמרו¹⁵ שיהיה "כל ימיו בתשובה" – כי עולם הבא אינו
אלא זיו והארה ממנו יתברך. במאמר רז"ל¹⁶: "צדיקים
יושבים ונהנים מזיו השכינה".

ואמרו¹⁷: "ביו"ד נברא העולם הבא" כנ"ל, ופירוש
"ביו"ד": בהארה הנמשכת ומתפשטת מבחינת היו"ד. כי
היו"ד עצמו הוא בחינת אותיות שמו הגדול, והוא ושמו
אחד. וכמו שכתוב (תהלים קמז, יג): "כי נשגב שמו לבדו",
רק "הודו על ארץ ושמים" (שם). ו"הודו" הוא זיו והארה
מן שמו אשר "נשגב לבדו". ו"ישראל" הם "עם קרובו"¹⁸
של מהותו ועצמותו כביכול ממש, על ידי תשובה
מאהבה רבה הנ"ל, לדבקה בו ממש באי"סוף ברוך הוא
לבדו.

והנה ענין תשובה מאהבה זו, הוא ענין בחינת
יציאת מצרים. ופירוש "יציאת מצרים": לצאת מן
המצרים וגבולים המגבילים האהבה. דהיינו, לצאת
מבחינת צדיק לבחינת בעלי תשובה הנ"ל.

אך גם בכל אחד ואחד כפי בחינתו יש בחינת יציאת
מצרים. ואפילו בהמון עם בפשוטו – לפנות מעסקיו
ועניניו בעניני העולם. ובפרט בעלי משא ומתן, צריכין
לקבוע עתים לפנות דעתם מעסקיהם כפי הפנאי שלהם.
וכן יש יציאת מצרים במדריגה ומעלה אחר מעלה, עד
רום המעלות, עד אשר יגיע לבחינת אהבה רבה
הנ"ל¹⁹.

ב. וזהו ענין ז' ימי הפסח, ימי יציאת מצרים – שהוא
זמן התעוררות בחינת אהבה רבה הנ"ל ממטה למעלה
כו, אך "ביום השביעי" שהוא בחינת אהבה רבה

1 וכערפה כלל, כי אם לה' לבדו. והיא אהבת הנפש
2 האלקית לבדה. וכמו שכתוב (ישעיה כו, ט): "נפשי אניתיך".
3 והאהבה הזאת היא מתלהבת ומתלהטת בנפשות
4 הצדיקים, כי "היכל ה' המה" (ירמיה ד, ד), ו"כלי בית ה'"
5 (ירמיה כו, טז).

6 "ובכל מאדך" היא בחינת אהבה העולה על בולנה,
7 שהיא בחינת אהבה רבה במאד, שאינה נתפסת אפילו
8 בנשמות הצדיקים, וגבהו דרכיה במאד מאד, למעלה
9 מעלה מבחינת הנבראים, שהוא לדבקה בו יתברך ממש
10 באי"סוף ברוך הוא.

11 ונהנה בתיב (תהלים קמז, א): "גדול ה' ומהולל מאד,
12 ולגדולתו אין חקר", וכך האהבה הנמשכת מזה היא
13 בבחינת "מאד" – בלי שיעור וגבול, ואין הנפש יכולה
14 להשיגה, להיות שהנפש היא בחינת נברא, בבחינת כלי
15 וגבול. אך הזוכה לאהבה רבה הזאת הם בעלי תשובה,
16 על דרך מאמר רז"ל⁷: "במקום שבעלי תשובה עומדים,
17 אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד".

18 והענין – כמו שכתוב (קהלת ב, א): "ביתרון האור מן
19 החשך".

20 פירוש: שיש יתרון ומעלה לאור בשבא מן החושך
21 דוקא. דהיינו, כשישים האדם אל לבו כל מעשיו ודבוריו
22 ומחשבותיו אשר לא לה' המה, בכל ימי חי הבלו, שהם
23 חשך ממש והסתם פניו יתברך, ואף על פי כן בכך היה
24 חפץ ומתאנה וכו', מכלי שכן וקל וחמר שיש יתרון מעלה
25 לאור ה'. אשר לזאת התרבה ותתגדל האהבה במאד,
26 ביתר שאת ומעלה לאין קץ, להוציא נפשו ממאסרה,
27 להשתפר אל חיק אביה⁸ – אי"סוף ברוך הוא ממש,
28 ולדבקה בו ממש.

29 וזהו ענין "דונות נעשו בזכות"¹⁰ על ידי תשובה, כי
30 יעלה ויבא ויגיע לבחינת אהבה רבה הנ"ל. ולכן "אפילו
31 צדיקים גמורים אין יכולים לעמוד", להיותם בחינת
32 "גמורים" – מלשון כלי שנגמר מלאכתו¹¹, ועדיין הם

א. אבל בתניא פרק ל: האדם. – ראה "מראי מקומות, הנהות והערות קצרות" שם.

14. (אבות ד, יז).

15. (שבת קנג, א. וראה זחר חלק ג לג, א).

16. (ברכות יז, א).

17. (מנחות כט, ב).

18. (תהלים קמז, יד).

19. ונענין מזה שנתבאר מזה בביאור על פסוק "אני כו' אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים כו'" (לעיל שלח ג, ג ואילך).

7. (ברכות לד, ב).

8. (על פי איכה ב, יב "בהשתפר נפשים אל חיק אמתם").

9. (וענין מזה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "שמאלו תחת לראשי", בפרשת כי תשא (ראה תורה אור פה, ג ואילך. וראה שם פה, ב)).

10. (יומא פה, ב).

11. (ראה פלים סוף פרק ד ואילך. וראה אור התורה פסח (ויקרא כרך ב) עמוד תנה. דבור המתחיל והניף דו תשכז סעיף ד).

12. (אבות ד, י).

13. (בפני ג' א' וכן הוא בתורה אור דבור המתחיל "יהי מקץ" הראשון לא.

אף בחינת עצרת של חג הסוכות, הוא ענין מה שכתוב
(תהלים קיט, קעב): "תען לשוני אמרתך", "כי כל מצותיך
צדק" (שם).
והוא, כי על ידי עשרת ימי תשובה זוכה ישראל
לביחית תשובה מאהבה הנ"ל, וידונות נעשו לו
בזכיות. ולכן נמשך מלמעלה למטה גם כן אהבה רבה
מאד, אהבה בתענוגים, בכל ימי הסוכות – בבחינת
"וימינו תחבקני" (שיר השירים ב, ו) שהוא כמו למשל מי
שמחבק את חבירו – אינו מניחו לנטות ממנו; כך בבחינת
מתעלים באהבה זו, לדבקה בו ממש, שלא להפרד ממנו
חס-ושלום.

וזהו "כי גבר עלינו חסדו" (תהלים קיז, ב) – פירוש: שחסד
ה' הוא גבור וחזק ממנו, ואינו מניח אותנו לנטות אל צד
אחר חס-ושלום. והאהבה זו היא גם כן בלי שיעור
וגבול, עד כלות הנפש ממש, וכמו שכתוב "פלתה
נפשי"³⁰.

והנה כתיב (תהלים פה, יד): "צדק לפניו יהלף וישם לדרך
פעמיו", פירוש:

"צדק" – מדת בנסת ישראל,

"לפניו יהלף" – שעל ידי בחינת "וימינו תחבקני"
הנ"ל, מתעלית בעילוי רב להיות לפני ה' ממש³¹.

ואז "וישם לדרך פעמיו" – היינו המשכת אלקותו
מלמעלה למטה, עד בחינת "סוף מעשה". וכמו שכתוב

בהתגלות – "עצרת לה' אלקיך". ופירוש: בענין "אם רץ
לך" – שוב לאחד²⁰.

וכמו שכתוב (תהלים עג, כו): "כלה שארי ולבבי, צור
לבבי" – פירוש: שמתחלה "כלה שארי ולבבי" בכלות
הנפש ממש. ואחר כך "צור לבבי": "צור" הוא מלשון
חיזוק, וכמו שכתוב (האינו לב, ד): "הצור תמים פעלו".
דהיינו שיתחזק במעוזו, להיות ש"בעל כרחך אתה חי
כו"²¹, כדי להיות לו יתברך דירה בתחתונים²². וצריך
לעשות משכן ומכון לשבתו על ידי עסק התורה
והמצות, שיהיה "היו"ה" בבחינת "אלקיך", דהיינו
שיהיה שורה ומתלבש בתחתונים²³.

וכמאמר רז"ל²⁴: "אל תקרי בניהך אלא בוניך", כי
תלמידי-חכמים נקראו "בנאים"²⁵ – "שעוסקים בבנינו
של עולם". כי "אין להקדוש ברוך-הוא בעולמו אלא ד'
אמות של הלכה בלבד"²⁶. וכתוב (ירמיה לג, כח): "אם לא
בריתי יומם ולילה, חוקות שמים וארץ לא שמתיו";

וכן בענין המצות, ובפרט מצות הצדקה, דכתיב (תהלים
פט, א): "עולם חסד יבנה", וכתוב (תהלים לג, ח): "חסד ה'
מלאה הארץ".

וזהו בחינת עצרת של ז' ימי הפסח: לעצור ולכלוא
את הרוח²⁷ והנפש, שלא יצאו מנרתקן ויתבטלו
ממציאותן באהבה-רבה זו, רק להיות כאש עצור
בלבו²⁸, בבחינת רצוא ושוב²⁹.

20. (הקדמת תקוני זור א, א: אם רץ לך שוב לאחד (נסח אחר: לאחד). ובכסא
מלך כתב על זה: "שוב לאחד" גרסין. בספר יצירה פרק א, משנה ח לפנינו
הגרסא היא: למקום).

21. (אבות ד, כב).

22. (תנחומא נשא טז. וראה שם בחקותי ג. בראשית רבה סוף פרשה ג. במדבר
רבה פרשה יג, ו).

23. ונענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "כי תצא", גבי "ונתנו
היו"ה אלקיך בידך" (תצא כא, י): "היו"ה הוא תורה, ו"אלקיך"
הוא מצות, ענין שם (לעיל לה, ב).

נענין מה שנתבאר לעיל בדבור המתחיל "כי המצוה הזאת." (לעיל
נצבים מה, סוף עמוד ב), בפירוש מה שנתבאר במתן-תורה (יתרו כ,
א: "אנכי הו"ה אלקיך").

דהיינו שלהיות נמשך בחינת "היו"ה" מבחינת "אנכי" –
באתערוותא-דלתתא תליא מילתא, על ידי התורה והמצות
כו ענין שם.

נענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "אתם נצבים" (לעיל מה, א,
בפירוש "כי היו"ה אלקיך אש אוכלת הוא" (ואתחנן ה, כד),
פירוש:

בטבע האש ששסתלק למעלה על דרך משל, ואינו יורד
ומתפשט וכו'. ולכן נקרא "אל עליון כו" ענין שם. אף על ידי
אתערוותא-דלתתא ברצוא ושוב, ממשיכים להיות "קראתיך
היו"ה" (תהלים קל, א).

ועל דרך זה יובן גם כאן פירוש "עצרת להיו"ה אלקיך"
שהוא ענין ההמשכה מאין-סוף ברוך-הוא, "אנכי" – מי
שאנכי, שיהיה נמשך להיות "היו"ה אלקיך", דהיינו
שיתלבש בתורה ומצות כו, "הקדוש ברוך-הוא יושב ועוסק
בתורה כו" (עבודה זרה ג, א). נענין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל
"שיר השירים" (לקמן שיר השירים א, ד).

24. (ברכות סד, א).

25. (שבת קיד, א).

26. (ברכות ח, א).

27. ("כלוא את הרוח": קהלת ח, ח).

28. (על פי ירמיה כ, ט: "והיה בלבי כאש בערת, עצר בעצמתי").

29. נענין מה שנתבאר מענין רצוא ושוב: בדבור המתחיל "וכל העם
רואים את הקולות" (תורה אור פג, א). ובדבור המתחיל "בפרשת נסכים
כתיב" (לעיל שלח מ, א ואילף).

30. ונצריך לומר, דבחינה זו גבוה מאהבה-רבה. ויובן זה על
פי מה שנתבאר בבאיור על פסוק "חכלילי עינים" (תורה אור מה, א),
בענין "אהבה בתענוגים" – שהיא למעלה מבחינת "אהבה
רבה" כו].

31. [נענין מה שנתבאר סוף דבור המתחיל "ויושט המלך לאסתר"
(אסתר ה, ב. תורה אור צד, ב), בפירוש "ותעמוד ולפני המלך, שתתא
במדרגה גדולה – לפניו". ובדבור המתחיל "תחיינו מיומים" (הושע ו, ב.
לעיל סד, א), בפירוש "ונחיה לפניו" (שם).

1 (שיר השירים ו, ב): "מה יפו פעמיוך בנעלים", שעל ידי התורה
2 ד' אקרי דרך³², וימשך הגילוי למטה³³.

3 וזהו כי גבר עלינו חסדו ואמת ה' לעולם" (תהלים קיו,
4 ב): שנמשך "אמת ה'" מלמעלה למטה להתלבש בעולם.
5 ו"אין אמת אלא תורה"³⁴, כי מדת האהבה, אף על פי
6 שהיא לדבקה בו ממש, אף על פי כן אינה רק אמת של
7 האדם, ואין זה עדיין "אמת ה'", כי "אמת ה'" היינו
8 שהוא אחד ו"אין עוד", ואין מי שיאהב כלל, ו"לית
9 מחשבה תפיסא ביה"³⁵, בעצמו ממש בביכול, כי אם
10 באשר תפיסא בתורה, שהיא רצונו ותפירה, ו"אורייתא"³⁶
11 וקודשא בריך הוא כולא חד³⁷. ולכן בתיב (תהלים קמה, יח):

32. (קידושין ב, ב).

33. ונעין מה שנתבאר בדבור המתחיל "אשירה להנ"ה" (תורה אור סג,
ב). בפירוש "ושמרו דרך הנה" וכו' (נחמד יח, ט). ונעין בזהר שלח (דף
קס"א, ב): "תלמיד חכם כל בדרך נועם כו'". ובפרשת מקץ (דף קצ"ז,
ב') על פסוק "דרךך ירכי נעם" (נתבאר באור התורה משלי נ"ד ב"ר א)
עמוד תקנה. ונעין מה שנתבאר בדבור המתחיל "ושמתי כדכד" (ישעיה
נד, יב. לעיל כו, ב). בענין "וכל גבולך כו'" (שם).

נעין בזהר באדרא זוטא (דף ר"צ, עמוד א') על פסוק (איוב כח, כג):
"אלקים הבין דרכה". ומה שכתב על זה האר"ל בפירוש הספרא
דצניעותא פרק ד' (דף ק"ח, סוף עמוד ב') שפירש: "דרכה - היינו
מזל אדריא-אנפין ול"ב שבילין כו'". ונעין עוד בזהר פרשת בשלח (דף
נ"ז, סוף עמוד ב').

נעין מה שנתבאר בדבור המתחיל "כי ההרים ימוש", בפירוש (תהלים
קמה, יז): צדיק ה' בכל דרכיו" (לעיל תצא מ, א: צדיק הוא בחינת התקשרות
שמעולם ועד עולם, וכמאמר ר"ל "עמוד אחד בעולם צדיק שמו", שהוא
בחינת עמוד המחבר מעלה ומטה להיות שורה ומתגלה רצון ה' אפילו בבחינת
עשיה נשמיית). ומה שנתבאר ב"סידור" על פסוק זה (סידור עם דא"ח
נה, ב).

נעין ב"אגרת הקדש" סימן ד' מה שכתב:

וזהו "צדק לפניו יהלך כו'" - שמשך את פנימית הלב לה'.
ואחר כך "ישם לדרך פעמיו" - כמו שכתוב (תבוא כח, ט):
"והלכת בדרךיו כו'", בכל מעשה המצות כולם, "ותלמוד
תורה כנגד כולם" - שכולם עולים לה' על ידי פנימית-הלב,
ביתר שאת, ומעלה מעלה מעלייתן לה' על ידי חיצוניות
הלב. עד כאן לשונו.

והיינו על דרך מה שאנו אומרים בתפלת שבת יו"ט-טו:
"קדשנו במצותיך", אף על פי שאנו מברכים: "אשר קדשנו
במצותיו" - שפבר קדשנו, אלא לפי כי עלית מעשה המצות
לה' יש בהם מעלות ומדרגות זו למעלה מזו.

נעין מה שנתבאר: בביאור על פסוק "וארשתיך ל" (לעיל במדבר ט, א).
ובדבור המתחיל "אוסרי לגפן" (תורה אור מה, ב). בפירוש "כמצות
צונק". וסוף דבור המתחיל "ועשית בגדי קדש" (תורה אור פב, א).

ולזאת יובן איך שעל ידי פנימית-הלב, שבחינת "צדק - לפניו
יהלך", אזי גם בחינת "וישם לדרך פעמיו" מלמעלה למטה
הוא מבחינה עליונה יותר כו'. ונעין מה שנתבאר בפרשת וישב,
על פסוק ונתינת לך מקלים כו' (תורה אור ל, א).

12 "קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת" - זו
13 תורה דוקא³⁸.

14 וזהו "תען לשוני אמרתך" (תהלים קיט, קעב), פירוש
15 "תען": בענין שאמרו "עונה אחרינו מה שהוא אומר"³⁹,
16 לפי שאינו אומר בעצמו, רק עונה אחר אחרים - כך
17 התפלל דוד המלך עליו-השלום בעד כללות ישראל
18 המושגשים בנפשו: "תען לשוני אמרתך";

19 כי התורה היא "אמרתך" אשר אמרת ויצא כבר
20 מפיה, וגם עתה כן הוא, כי בכל יום אנו מברכין "נותן
21 התורה", שנותן לנו בכל יום⁴⁰, כמו שכתוב (ישעיה נא, טז):
22 "ואשים דברי בפיה כו'", אלא שאני עונה אחריך מה

ועל דרך זה יובן מה שביקש משה ליכנס לארץ כדי
שיתקיימו כל המצות על ידו דייקא, כדאיתא בגמרא סוף פרק
קמא דסוטה (יד, א). והקשו בסוף ספר "פרי הארץ" (הוא באגרת
הרב הקדוש ר' אברהם מקליסק שנדפסה בסוף ספר פרי הארץ. וראה גם בפרי
הארץ פרשת ראה) על לשון "ויתקיימו כולן על ידי", דהוי ליה
למיימר: "ואקנים כל המצות כו'".

ולפי מה שנתבאר אתי שפיר. דהמצות עצמן, בשיהיו נעשים
על ידי משה, יהיו מבחינה עליונה יותר כו'. וכמוכן ממה
שנתבאר סוף דבור המתחיל "ועשית בגדי קדש" הנ"ל, בענין ג'
מדרגות שיש במעשה המצות דרך כלל כו'.

נעין מה שנתבאר בביאור על פסוק "ומראיך נאודה" (לקמן שיר
השירים ב, א).

ב"אגרת הקדש" הנ"ל, משמע פירוש "וישם לדרך פעמיו" -
על עלית התורה ומצות ממטה למעלה. וזהו על דרך
פירוש שני דהאר"ל בפירוש הספרא דצניעותא שם (דף
ק"ט, ריש עמוד א'), דפירש "דרכה" היינו מקור שממנו נמשך
בחינת מוחא-סתמימא דעתיקא כו'. אמנם לפי מה שנתבאר
כאן דפירוש "וישם לדרך" היינו מלמעלה למטה עד בחינת
סוף המעשה - וזהו על פי פירוש הראשון דהאר"ל הנ"ל.

34. (ירושלמי ראש השנה סוף פרק ג' (הלכה ח). איכה רבה פתיחתא ב. תקוני
זחר תקון כא נ, א. וראה ברכות ה, ב: "אמת זו תורה שנאמר (משלי כג, כג):
אמת קנה ואל תמכר").

35. (תקוני זחר בהקדמה, "פתח אליהו" יז, א).

36. (זחר חלק ג אחרי עג, א).

37. ונעין מה שנתבאר סוף דבור המתחיל "וארא אל אברהם", בפירוש
(וארא ו, א): "ושמי הנה" לא נודעתי להם" (תורה אור נה, א). ומה
שנתבאר מזה שם (נה גיד) בדבור המתחיל "וידבר אלקים כל וארא
כו" [כ"ו].

38. (נעין ב"ספר של בינונים" פרק ל"ה בהגהה. ונעין מה שנתבאר על
פסוק "ותכתב משה" (לעיל מסעי צד, א. צב, א. צב, ד. צד, ד. צה, ד. צו, א.).

39. (בספר המאמרים אתהלך ליאונא עמוד כב: "כמו הגדול שמקרא לתינוק
והוא עונה אחרי - כן יהיה לשוני לענות אחריך (מזה) ומהו שאתה אומר.
ראה סוכה לה, ב (בגירסת רבינו חננאל ועוד ראשונים): "שאם קטן מקרא אותו
- עונה אחרי מה שהוא אומר").

40. (ראה ברכות כב, א. סג, ב. וראה דבור המתחיל "כי קרוב אליך" לעיל
נציבים מו א"ב).

שַׁעַל יְדֵי אֲתַעְרוּתָא דְּלִתְתָּא – אֲתַעְרוּתָא דְּלַעֲיָלָא, 32
 וְרוּחַ אֵייתִי רוּחַ⁴⁵ – מִלְמַטָּה לְמַעְלָה, "וְאִמְשִׁיךְ רוּחַ" 33
 וְדַבֵּר ה' – מִלְמַעְלָה לְמַטָּה. 34
 וְנִקְרָא "בְּנִגְדוֹ", לְפִי שְׁאִין עֶרֶךְ דִּיבּוּר הָאָדָם 35
 וּמִחֲשַׁבְתּוֹ בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה לְגַבֵּי דַבֵּר ה' הַמְּמַשִּׁיךְ בְּשִׁעָה 36
 זֹה. וְלִכֵּן אֵינָה מִתְלַבֶּשֶׁת בּוֹ מִמֶּשֶׁ, רַק הִיא בְּבַחֲנִית 37
 "בְּנִגְדוֹ", פִּירוּשׁ – לְפִי שְׁסוּבָה עָלָיו בְּבַחֲנִית מְקִיף וּכְמוֹ 38
 שְׁתַּבָּאָר כְּמָה פִּירוּשִׁים בְּמָקוֹם אַחֵר, בְּעִנְיָן אִיךָ הוּא 'סוּבָה כָּל 39
 עֲלָמִין'. 40
 וּבִזְה עֵינֵן מֵאֵמֵר רז"ל⁴⁶: "אֲלֵפִים שָׁנָה קִדְמָה 41
 הַתּוֹרָה לְעוֹלָם", כִּי לְפִי פְּשׁוּטוֹ אֵינּוּ מוֹכֵן, שְׁקוּדִם 42
 שְׁנִבְרָא הָעוֹלָם לֹא הִיָּה בְּחִינַת זְמַן בְּלָל, וְאִיךָ שְׁיִיךְ לּוֹמֵר 43
 "אֲלֵפִים שָׁנָה"? 44
 אֵלָּא הָעֵנִין: 45
 דְּהִנֵּה "אוֹרֵייתָא וְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ" הוּא כּוֹלָא חַד", שְׁהִיא 46
 רְצוֹנוֹ וְתִבְרָךְ, וְהוּא וְרִצּוֹנוֹ אֶחָד, שְׁהוּא 'סוּבָה כָּל עֲלָמִין'. 47
 וְכִדִּי לְהִתְלַבֵּשׁ בְּעוֹלָם הוֹצֵרָה לְהִתְלַבֵּשׁ בְּבַחֲנִית חֲכָמָה 48
 וּבִינָה, שֶׁהֵן הֵן בְּחִינַת "אֲלֵפִים שָׁנָה" – "אֲאֵלְפֵךְ חֲכָמָה, 49
 אֲאֵלְפֵךְ בִּינָה"⁴⁷ כִּי: 50
 (וּבִיאֹר הָעֵנִין, בְּעִנְיָן שְׁמִינֵי-עֶצֶר, שְׁהוּא בְּחִינַת "עֶצֶר 51
 תְּהִיָּה לְכֶם" מִמֶּשׁ – מִה שְׁבִשְׁבִיעֵי שֶׁל פֶּסַח נֶאֱמָר: "עֶצֶר 52
 לְהוֹי"ה אֶלְקִיךָ". 53
 הָעֵנִין: כְּמוֹ שִׁכְתוּב (תְּהִלִּים יט, ו): "וְהוּא כִּתְחַן יוֹצֵא מִחוּפְתּוֹ", 54
 "חִתָּן" – לְשׁוֹן יְחִיד; וּלְפַעְמִים נֶאֱמָר⁴⁸: "מִצְחָלוֹת חֲתָנִים" – 55
 לְשׁוֹן רַבִּים⁴⁹. 56
 וְהָעֵנִין: כִּי הִנֵּה "בְּיוֹם חֲתוּנָתוֹ" (שִׁיר הַשִּׁירִים ג, יא) – "זֶה מִתֵּן 57
 תּוֹרָה"⁵⁰, כִּי "חֲתָן" – "חוֹת דְּרָגָא"⁵¹, יְרִידַת וְהַמְשַׁכַּת אֹרֶךְ 58
 אֵיין-סוּף לְמַטָּה. וְלִכֵּן נִיתְּנָה הַתּוֹרָה בְּה' קוֹלוֹ⁵²: "קוֹל" 59
 הוּא הַמְּשַׁכָּה; שְׁלִהוּת הַמְּשַׁכַּת הַתּוֹרָה מִלְמַעְלָה עַד 60
 לְמַטָּה יֵשׁ בְּזֶה ה' בְּחִינּוֹת – הַמְּשַׁכּוֹת זֶה אַחֵר זֶה: הָא' – 61
 הַמְּשַׁכַּת אֹרֶךְ אֵיין-סוּף בְּחֲכָמָה, "אֲאֵלְפֵךְ חֲכָמָה, אֲאֵלְפֵךְ בִּינָה". 62

שְׁאֵתָה מוֹצִיא מִפִּי, שְׁהוּא הַתְּגָלוֹת דַּבֵּר ה' בְּ"אִמְרֵי פִי", 1
 בְּחִינַת "וְאֵמֶת ה' לְעוֹלָם", וְאִין אֵינִי עוֹשֶׂה כְּלוּם, אֵלָּא 2
 כְּמִי שְׁעוֹנָה לְמָה שְׁאֲחִירִים אוֹמְרִים⁴¹. 3
 וּמִהִיכֵן אֲזַכֶּה לְכַךְ? מִפְּנֵי "כִּי כָּל מִצְוֹתֶיךָ צִדֵּק" (תְּהִלִּים 4
 שם): כִּי כָּל הַמִּצְוֹת הֵם הַמְּשַׁכּוֹת לְבַחֲנִית "צִדֵּק", שְׁתֵּהָא 5
 מִתְעַלָּה בְּבַחֲנִית לְפָנֶיךָ "יְהִלֵּךְ". וּבִפְרָטוֹת – עַל יְדֵי מִצְוֹת 6
 סוּבָה וְלִוְלֵב כֵּן⁴². 7
 וּמִשֶּׁם נִמְשַׁךְ בְּחִינַת "וַיֵּשֶׁם לְדָרֶךְ פְּעַמִּי" – שְׁתִּתְּגַלָּה 8
 סוּף מַעֲשֶׂה וְדַבֵּר ה' בְּבַחֲנִית "וְאֵמֶת ה' לְעוֹלָם". וְהוּא 9
 בְּחִינַת "זֶה" הָאֵמִירֶךְ הַיּוֹם" (תְּבֹא כו, יח), שְׁהוּא מִפְּעִיל בְּךָ 10
 הָאֵמִירָה וּמוֹצִיא מִפִּיךָ: 11
 ג. וְזֶהוּ "בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי": 12
 שְׁאֲחִיר יְמֵי הַסּוּכּוֹת שְׁנִמְשַׁךְ לָהֶם בְּחִינַת אֶהְבֶּה-רַבָּה 13
 בְּתַעֲנוּגִים הֵן⁴³, בְּחִינַת "כִּי גִבֹּר עָלֵינוּ חֲסִדוֹ", וְאִין "בְּיוֹם 14
 הַשְּׁמִינִי" שְׁהוּא בְּחִינָה יוֹתֵר גְּבוּהָ וְעֲלִיוֹנָה – "עֶצֶרַת 15
 תְּהִיָּה לְכֶם" – שְׁמִימְשִׁיךְ "לְכֶם" בְּחִינַת "וְאֵמֶת ה' 16
 לְעוֹלָם"⁴², בְּחִינַת "זֶה" הָאֵמִירֶךְ וְגו'. וְהוּא עֵינֵן בְּחִינַת 17
 "נְשִׁיקִין"⁴³, שְׁהוּא הַתְּקִשּׁוֹת חֲבִיד-בְּחִיד בְּאֲחֻדוֹת 18
 גְּמוּרִים. 19
 וְזֶהוּ כָּלֵל גְּדוֹל וְעֶצֶה הִיעוּצָה גַּם בְּכָל עֶסֶק הַתּוֹרָה: 20
 לִידַע נֶאֱמָנָה כִּי הַמְּשַׁנָּה אוֹ הַגְּמָרָא אוֹ הַפּוֹסְקִים אֲשֶׁר 21
 הוּא לּוֹמֵד הֵנָּה הִיא כְּבֹר אֲמוּרָה, וְהִיא הִיא דַּבֵּר ה', 22
 וְאֵינּוּ אֵלָּא כְּעוֹנָה, כֵּן⁴⁴. 23
 אֵלָּא שְׁבִשְׁמִינֵי-עֶצֶר נַעֲשִׂית הַמְּשַׁכָּה הַזֹּאת לְבַחֲנִיהָ 24
 זֶה כֵּן⁴⁵. רַק שְׁמִתְחַלָּה יְקוּיִים מִה שִׁכְתוּב מְקוּדֶם: "אֵת ה' 25
 הָאֵמִרְתָּ הַיּוֹם", גַּם כֵּן לְשׁוֹן מִפְּעִיל, שְׁאֵנּוּ גּוֹרָמִים 26
 וּמִמְשִׁיכִים אֲמִירַת הַתּוֹרָה וְיְרִידָתָהּ לְתַחְתּוֹנִים, עַל יְדֵי 27
 דְּבִיקוֹת נִפְשׁוֹתֵינוּ בְּאוֹר אֵיין-סוּף בְּרוּךְ-הוּא בְּאֶהְבֶּה-רַבָּה 28
 הֵן⁴⁶, כֵּן נִזְכָּר לְעִיל בְּעִנְיָן "עֶצֶרַת לֵה" אֶלְקִיךָ". 29
 וְהָעֵנִין הוּא, כְּמֵאֵמֵר רז"ל⁴⁴: "כָּל הַקּוֹרָא וְשׁוֹנָה – 30
 הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ-הוּא קוֹרָא וְשׁוֹנָה בְּנִגְדוֹ", פִּירוּשׁ: 31

41. (וְזֶהוּ מַעְלָה יְתִירָה וְעֶצְמוּהָ שְׁבַעֲסֶק הַתּוֹרָה, וְלֹא הַכֵּל
 זוֹכִים לָזֶה. וְכְמוֹ שְׁתַּבָּאָר בְּדִבּוּר הַמִּתְחַל "הַמְּגִבִּיחַ לְשִׁכְתָּה"
 (תּוֹרָה אור לו, ד), שְׁזֵהוּ עֵינֵן רַב יְהוּדָה; יֵשֵׁשׁ ב' בְּחִינּוֹת בְּעֶסֶק
 הַתּוֹרָה – בְּחִינַת עֶבֶד כִּי עֵינֵן שִׁם.

אֵלָּא שְׁבִשְׁמִינֵי-עֶצֶר זוֹכִים נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל וּמִקְבָּלִים בְּחִינָה
 זֹה, לְהִיּוֹת "וְאֵשִׁים דְּבִרִי" מִמֶּשׁ "בְּפִיךָ". וְעֵינֵן בְּזֵהר בְּרָאשִׁית (דף
 ד', עמוד ב'), מַעֲנֵן "וְאֵשִׁים דְּבִרִי בְּפִיךָ", בְּפִירוּשׁ הַרַמְ"ז שִׁם.

וְהֵינּוּ עַל יְדֵי שְׁמִתְחַלָּה "וּבְצֵל יְדֵי בְּסִיתֶיךָ" – ז' יְמֵי הַסּוּכּוֹת,
 "צֵלָא דְּמַהֲיָמְנוּתָא". וְעֵינֵן בְּסִמּוּךְ.

42. (רָאָה יְהִל אֹר עֲמוּד רַטוֹ).

43. (נְשִׁיקִין... תְּבִיד בְּחִידָה: רָאָה זֶהר חֶלֶק ב מִשְׁפָּטִים קַדֵּשׁ ב. תְּנִיָּא פְּרָקִים מִה,
 מו סוּף פְּרָק מִט. אֲבֵרַת הַתְּשׁוּבָה פְּרָק ט. וְכִי-מֵרָאִי מְקוּמוֹת, הַהוֹדוֹת וְהַעֲרוֹת
 קְצָרוֹת" עִם לִיקוּט פִּירוּשִׁים שִׁם. וְשִׁם נִסְמָן).

44. (תְּנָא דְּבִי אֲלִיָּהוּ רִישׁ פְּרָק יח. יִלְקוּט שְׁמַעֲנִי אִיכָּה רַמֵּן תַּתְּרַלֵּד).

45. (וְדוּן אֵייתִי וְדוּן וְאִמְשִׁיךְ וְדוּן: זֶהר חֶלֶק ב קסב, ב. וְרָאָה לְעִיל פְּרִשְׁתָּ רָאָה
 כב, ב וְשִׁם נִסְמָן).

46. (רָאָה מְדַרְשׁ תְּהִלִּים צ, ד. בְּרָאשִׁית רַבָּה פְּרָשָׁה ח, ב. תַּחְנוּמָא וְיִשְׁבֵּה ד. וְשִׁם
 נִסְמָן. זֶהר חֶלֶק ב מט, א).

47. (אִיּוֹב לג, לג. וְרָאָה שְׁכַת קד, א).

48. (בְּרַכַּת נְשׂוּאִין. כְּתוּבַת ח, א).

49. (רָאָה גַּם דְּבִיר הַמִּתְחַל "לְהִבֵּן עֵינֵן בְּרַכַּת חֲתָנִים" סִפֵּר הַמֵּאֲמָרִים תַּקס"ג
 חֶלֶק א עֲמוּד שְׁצֵה).

50. (תַּעֲנִית כו, ב).

51. (יְבִמּוֹת סג, א).

52. (בְּרַכּוֹת ו, סוּף עֲמוּד ב).

ההשתלשלות, תהיה מתגלה גם כן למטה ממש בבי"ע.
ונמצא יהיה רק בחינת חתן אחד – שיהיה הגילוי למטה
כמו למעלה ממש.
ועיין מה שנתבאר בדבור המותחיל "כי תשמע בקול" (לעיל
פרשת ראה כג, ב) – מה שמלוכש בתוך הקול. שהוא מה שלמעלה
מבחינת ה' קולות עצמן כו'.
ועל דרך זה ממש יובן ההפרש בין בחינת עסק התורה
סתם, לבחינת "תען לשוני אמרתך": שבחינת "תען כו", היינו
ש"אמרתך" ממש, כמו שהתורה היא למעלה – נמשך ומתלבש
בפירוש הלומד. וזהו ענין "ואשים דברי" ממש "בפיר", אלא
שאני עונה אחריה. מה שאין כן בסתם עסק התורה – היינו רק
בחינת הארה מהדבור עליון שנמשך למטה.
וזהו ההפרש בין שביעי של פסח שנאמר: "עצרת להיו"ה
אלקיה" – שהוא ענין ההמשכה בתורה שלמעלה; שמבחינת
"כי היו"ה אלקיה אש אוכלת הוא" – בטבע האש להסתלק כו',
יומשך להיות המשכה בתורה ומצות. אבל עם כל זה אין
המשכה זו עצמה כמו שהיא למעלה נמשך ונתגלה למטה, כי
אם רק בחינת "נובלות" כו'. אבל בשמיני עצרת שנאמר:
"עצרת תהיה לכם", היינו שהמשכה זו עצמה שלמעלה נמשך
ונתגלה למטה, "לכם" ממש):

א. א.

ועיין מה שנתבאר מענין ב' בחינות חתן: בדבור המותחיל "שיר
השירים" (לקמן שיר השירים בתחלתו). ובדבור המותחיל "לבבתני",
בפרשת פנחס (נדפס לקמן בדרוש שיר השירים כח, א).
57. (ראה רש"י שיר השירים א, ב).

הב' – מהחכמה למדות, ואחר כך – במחשבה, ודבור, ומעשה,
וכמו שנתבאר במקום אחר.
אך דרך כלל הם ב' בחינות חתן:
הא': המשכת האור בחכמה דאצילות, והוא התורה
שלמעלה, והחכמה מאירה בכל עולם האצילות.
הב': עוד ירידה שניה, מה שנמשך להתלבש בתורה-
דבריאה, שהיא רק בחינת "נובלות חכמה שלמעלה"⁵³.
מה שאין כן עצמיות חכמה עילאה, נאמר על זה (תשא לג,
כו): "ופני לא יראו". וכמו שנתבאר ב"אגרת הקדש" (סימן יט) על
פסוק "נוטה אור". וכן כתוב ב"לקוטי תורה" (מהארי"ל) בתחלת
פרשת בראשית (דבור המותחיל "למה התחילה תורה"), שהתורה שלפניו
נקרא תורת הבריאה.
ועיין מה שנתבאר מזה בפרשת עקב (לעיל יז, ב), גבי ברכת
"הארץ", שהוא ענין "על תורתך שלמדתנו"⁵⁴: דפירוש
"תורתך"⁵⁵ היינו התורה כמו שהיא באצילות,
ו"שלמדתנו" היינו כמו שנמשכה בבריאה⁵⁶.
אך יש עוד מעלה יתירה להיות בחינת "והוא בחתן",
דהיינו גילוי פנימית התורה לעתיד⁵⁷, אשר אותה ההמשכה
שבפנימית חכמה עילאה דאצילות, מה שלמעלה מסדר

53. (בראשית רבה יז, ה).

54. (ברכה שניה דברכת המזון).

55. (ראה הערת כבוד קדושת אדמו"ר בספר המאמרים הש"ת עמוד 68).

56. ועיין מה שנתבאר מענין זה בפרשת שלח (נא, א). בדבור המותחיל
"אני" דפרשת ציצית, בפירוש "בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה" (תהלים

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

בפרנסה כלל אלא מלאכת נעשי' ע"י אחרים שהן
אוה"ע שנק' זרים כו' משא"כ עכשיו שישראל עוסקים
בפרנסה ע"י עצמם כשאר האומות כמ"ש ואספת דגנך
שאוסף בעצמו כו' ואין הבדל ניכר כלל בין ישראל
לאוה"ע. אבל לע"ל יהיו נבדלים בערך על מין האנושי
דאוה"ע וכמ"ש משה ונפלינו אני ועמך מכל כו' ואז
נאמר זה הפסוק ושמר לך את הברית לך דוקא יהי'
שמור ולא לזולתך כו' ודל". וביאור הדברים הנה
מבואר למעלה בפ' עושין רצונו של מקום שאז נאמ'
ועמדו זרים כו' וכשואין עושין רצונו ש"מ שאז נאמ'
ואספת דגנך כו' דרצונו של מקום זה הוא בחי' הכתר

(ס) אך הנה עדיין יש להבין מ"ש ושמר לך מהו לך
דוקא ומהו ענין שמירה זו דמפני מי צריך
לשמור כו' אבל הענין הוא דשמירה זאת הוא בבחי'
הדיבור כמו ענין ערוכה בכל ושמורה הנ"ל שזהו
בבחי' המשנה שבדיבור שלא יתפשט חוצה כשגזור
אומר זה כשר כו'. וזהו ג"כ ושמר לך דוקא לישראל
עם קרובו דוקא יהי' שמירה מעולה לעורר זכרון
הברית ולא יתפשט חוץ לאוה"ע כו' כי יהי' הבדל
גדול בין ישראל לאוה"ע במעלה ומדרגה נכרת לעין
כל דוקא וזהו לעתיד לבא דוקא דכתיב ועמדו זרים
ורעו צאנכם כו' שלא יעבדו ישראל עבודה גשמי'

שנא' ואספת דגנך כו' פי' דגנך הן פזורי ניצוצות
הנשמות שנדחו ונתפזרו בעולם הפירוד כמו אם יהי'
נדחך כו' וה"ז כמו פיזור דגן התבואה ממש שנתפזר
בארץ ונרקב ואח"כ יצמחו רב תבואות מאוד ויאסוף
אותם כך נמשל בחי' הברורים של פיזור ניצוצות
הקדושים בע' שרים דנוג"ה כמ"ש ימי שנותינו בהם
ע' שנה כו' בבחי' אסיפה וקיבוץ תבואה שצמחה כו'
כי נולדים בכל דור ריבוא רבבות ניצוצו' שמתבררים
ועולים מלבושי' דנוגה כמ"ש במ"א באורך בפי'
ואעש' אותך (שם) לגוי גדול כו' וכמ"ש קדש ישראל
ראשית תבואתו כו' (כי כללות נ"י שרשם בחכמה
שהוא בבחי' דגן כמו שא' אין התינוק יודע לקרות
אבא עד שיטעום טעם דגן וכללות נ"י נמשכו מבחי'
אור אבא כמה שכתוב כי אתה אבינו וכידוע) ומה
שכתוב כאן ג' מדרגות דגנך ותירושך ויצהרך הן ג'
מדרגות שבכללות נשמות ישראל כהנים ולוים
וישראל'. וכידוע דשרש הכהנים בבחי' החסדי'
דחכמה שנק' שמן ושרש הלויים בבחי' בינה בבחי'
הגבורות שהוא בחי' יין וזהו תירושך ויצהרך יין ושמן
ודגנך הן בבחי' ת"ת בבחי' ממוצע בין חסד וגבורה
והוא בחי' קו האמצעי שכולל ב' הקוין דחח"נ ובג"ה
כו' וכולן צריכין אסיפה וקיבוץ מן הפיזור שנתפזרו
בבחי' נוגה (ומה שכתוב בעץ חיים דהנשמה עצמה
אינה צריכה תיקון ולא ירדה בעוה"ז רק לברר לבושי'
נוגה כו' ובכאן א' ואספת דגנך שהן הנשמות כו' הכל
ענין א' שאין הנשמה עצמה צריכה תיקון כי היא
בשרש עולם התיקון דחכמה כח מה כו' ואינם ניצוצות
דתוהו שנפלו בשבירה שמזה נעשה בחי' לבוש לנשמה
הוא שצריך קיבוץ ואסיפה והוא מה שגם נפש האלקי'
נתפזרו חלקי הניצוצות שהן הלבושי' שלה ברצונות
הזור' דנה"ב ונקר' לבושי' צואי' כו' וצריכי' בירור
ותיקון אבל היא עצמה אינה צריכה תיקון כי לא
נטמאה בטומאת הלבושי' שלה וכמה שכתוב בזוהר
ונפש כי תחטא תוהא הוא כו' אדרבה ירדה לברר
לבושים דנוגה כי בחכמה אתברירו דוקא כו' וד"ל)
אבל כשישראל עושין רצונו של מקום מבעל הרצון
א"צ לעבודה זו דקיבוץ ואספת דרפ"ח כו' כי הרי הן
למעל' ומדריג' שלמעלה מבחי' הברורים לגמרי כמה
שכתוב לע"ל ואת רוח הטומאה אעביר לגמרי מה
שאין כן עכשיו שצריכין עדיין לברר לרפ"ח כו'
ולאהפכא חשוכא לנהורא כו' ע"כ נאמר ואספת דגנך
כו' וד"ל:

הכללי שנק' רעוא דכל רעוין כו' שהוא מקור להיות
בחינת מקום דממלא וסובב כו' וישראל עושין רצונו
ש"מ הזה מבעל הרצון עצמו כו' וזהו לע"ל דוקא שאז
יהי' בחי' גמר לעשיית הרצון ש"מ הזה מבעל הרצון
וע"כ נאמר אז ועמדו זרים כו' שמלאכתם נעשי' ע"י
אחרים משא"כ עכשיו שעדיין אין עושין רצונו ש"מ
הזה מבעל הרצון ולא נגמר עשיית הכת' הכללי הנ"ל
ע"כ נאמר ואספת דגנך בעצמם עובדי' כו' ולזה לא נז'
בכל מאדך בפ' זו משום דהא בהא תלי' כנ"ל באורך.
ולהבין טעם הדברים הללו הנה כתיב הנה ישכיל עבדי
ירום ונשא וגבה מאד ופסוק זה לעתיד נא' על משיח
שישכיל וירום כו' ויש כאן ה' מדרגות ישכיל וירום
ונשא וגבה מאד ומבואר במ"א דפי' ישכיל הוא בבחי'
מקור כל החכמה שבאה בהשתלשלו' דאבי"ע והוא
בחי' ח"ס דא"א ירום בבחי' גולגלתא כת' דא"א שנק'
ירום כידוע ונשא בחי' ג"ר דע"י וגבה בחי' ג"ר דא"ק
ומאד הוא בחי' מל' דא"ס עצמו שהוא מקור לבחי' כת'
דא"ק כידוע וזהו מאד בהיפוך אותיות אדם דבריאה
בחי' א"ק כמ"ש כי לא אדם הוא כי הוא בחי' המקיפי'
שלו שלמעל' מראשו כו' וידוע דמשיח הוא בחי' מל'
דאצי' ששרשה בכת' עלין כמ"ש כתר מל' איהו כ"ע
והיינו עד בחי' מל' דא"ס שהוא בחי' מקיף וכת' לכת'
דא"ק והוא עלי' היותר עליונה שנק' מאד בלי גבול
דהיינו בבחי' עצמיות אא"ס שהוא בלי גבול באמת כו'
וכמ"ש במ"א וד"ל:

והנה כאשר כללו' נ"י יתעלו לעתיד בבחי' מל' דא"ס
ע"י משיח דכתיב ב'י וגבה מאד כנ"ל אז נאמר
ועמדו זרים כו' לפי שאז דוקא יהיו נקראי' עושין רצונו
ש"מ מבחינת מל' דא"ס לעשות בחי' כתר הכללי
דא"ק כו' שנק' ג"כ רעוא דכל רעוין כנ"ל וכשעושין
רש"מ זה אינן צריכין לעבוד' הברורי' דרפ"ח ניצוצו'
כלל כי אין עבודת הברורים דרפ"ח כו' רק ענין אסיפה
וקיבוץ הניצוצו' קדושו' שנדחו ונתפזרו ברצון הזור'
דנפש הבהמית דנוגה כנ"ל באריכות בפי' שמע ישראל
כו' ובפי' תשמעון ואין האסיפה וקיבוץ כמ"ש אם יהי'
נדחך משם יקבצך רק ע"י החכמ' משום דבחכמ'
אתברירו דוקא והיינו ע"י בכל נפשך שנולד מצד
השכל וחכמה אלקי' שבהתבוננות דשמע ישראל כו'
כנ"ל אבל אז עדיין לא נקראי' עושין רצונו של מקום
מבעל הרצון עצמו כו' רק ע"י אהבת בכל מאדך דוקא
בלי גבול למעלה מבחי' הרצון אלא מבעל הרצון עצמו
אז נקרא עושין רש"מ מבעל הרצון כנ"ל באריכות וזהו

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק

דרך מצותיך

איפור ערות אחות אשתו

ועל דרך זה נתבאר ענין היחודים ב"שמ"ע"¹⁰, שם ע',
הארת ו' תחתונות דאבא הנקראים "ישראל סבא"
במלכות, הרי זה ענין אביו עם בתו, וכן "אחד" – אחד ד',
ודלית רבתי – "מלכות דתבונה" שמתייחדת עם הו"א
הרי זה בחינת אמו; ועל דרך זה גם כן יש בחינת חמותו,
כי הרי הביתה היא "אם למלכות"; וכך יש בחינת כלתו
ואין כאן מקום להאריך.
ואם כן יפלא לכאורה, למה נאסרו העריות לישראל?
אלא הענין הוא, כי היחודים הנפלאים ההם אינן
יכולים להיות כי אם באצילות דוקא, כי "איהו וחייהו
וגרמוהי חד בהו"¹¹, שהוא וחכמתו ובינתו ודעתו וחסדו
וגבורתו כו' ודיבורו הכל אחד, על כן מבחינת יחוד
המדות ההם ומזיגת ועירוב הכחות ההם הנקראים בשם
אח ואחות על דרך משל, נעשה שם יחוד שלם בתכלית
שלימות היחוד ביותר וגילוי אור אין סוף במדותיו. אבל
למטה בבי"ע שנקרא "עלמא דפרודא"¹² ובחינת יש, אי
אפשר להיות שם היחוד בבחינת עריות – מפני בחינת
הפירוד. וגם בחינת היחוד שבאצילות אי אפשר
להתגלות שם בבריאה, להיות הנבראים בבחינת יש. וגם
שם קליפות וסטרא אחרא, ויקבלו יניקה מיתרון
האור הגדול הזה ומתגבר הרע ביותר.
ולכן נאסרו כל העריות – שלא לעשות כדוגמת
היחוד שבאצילות למטה, כי הרי למטה אי אפשר
להעשות היחוד הזה, ובעשותו אז נעשה ערוה ורע
גמור, בהתגברות החיצונים להכרית נפשו ממקורה
ושרשה.
ולכן נקרא האיסור בשם "גילוי עריות": כי סיבת
האיסור הוא מצד שלמטה בבי"ע הם "עלמא דפרודא",

שלא לבעול אחות אשתו בחייה (ר"ו) שנאמר:
"ואשה אל אחותה לא תקח לצרור לגלות ערותה כו'";
בענין העריות כתב החינוך מצוה ק"ץ בשם הרמב"ן,
ש"ש בזה סוד מסודות היצירה כו'. עיין שם.
ולחבין כללות הענין יש להקדים מה שנקרא בכל
התורה איסור העריות בלשון "גילוי ערוה"³, לומר
שהבא על אחת מכל העריות נקרא "מגלה ערוה" – מה
שייכות להאיסור החמור דכרת לצד היותו נקרא מגלה
ערוה דוקא?
אף הענין הוא:
כי הנה ידוע ענין היחודים⁴ שיש למעלה ביו"ד
ספירות דאצילות בבחינת דבר ונוקבא, משפיע ומקבל,
שהמשפיע הוא חפץ חסד להשפיע גילוי אור אין סוף
בהמקבל שחפץ ומשתוקק ברשפי אש לגילוי אלקות זה,
ועל ידי זה מאיר שפע רב בעולמות ביתר שאת ויתר עוז
בתוספת מרובה על עיקר החיות הקצוב להם מששת ימי
בראשית, שזהו ענין השבתות ויום טוב בנודע לבאי
שערי הארץ"ל.
והנה כל היחודים ההם במשפיע ומקבל, כולם הם
בעריות דוקא. כמו יחוד ו"א ונוקבא, הרי לפעמים נקרא
מדת מלכותו יתברך בשם "בת" ולפעמים בשם "אחות".
וכמאמר רבותינו זכרונם לברכה⁵ על פסוק⁶ "שמעי בת":
לא זו מחבבה עד שקראה בת כו', עד שקראה אחות,
כמו שכתוב⁷ "לבכתני אחותי כלה".
וגם פעמים נקראת אחותו מן האב ואז עיקר היחוד.
וכמו שאמר רבי שמעון בוזר אמור ק' עמוד ב' על
פסוק⁸ "אחותי בת אבי היא אף לא בת אמי ותהי לי
לאשה", ונתבאר גם כן ביאור זה היטב במקום אחר⁹.

5. מדרש רבה שיר השירים פרשה ג, ב.

6. תהלים מה, יא.

7. שיר השירים ד, ט.

8. וירא כ, יב.

9. ביאורי זוהר לאדמו"ר האמצעי פ, ג ואילך. ביאורי זוהר להצמח צדק כרך א עמוד תכא.

10. "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד". ואתחנן ו, ד.

11. תקוני זוהר בהקדמה ג, ב.

12. ראה זוהר חלק א בראשית כב, א. קנה, א. חלק ג קי, א ברעיא מהימנא.

1. עריות: סידור שער ברכת המזון דבור המתחיל "ענין ברכת הזימון" וביאורו וקב, א. באורי זוהר תרומה. רשימות הצמח צדק על תהלים קלו, י. אור התורה על פרשת שמות – הערת כבוד קדושת אדמו"ר.

ראה גם ספר הליקוטים ערך ערוה, עריות, ושם נסמך. בהעלותך (במדבר כרך ב) עמוד שפ"שפ.

2. אחרי ית, יח.

3. מה שנקרא בכל התורה בלשון גילוי ערוה ראה במקומות דלעיל, ובאור התורה כי תצא עמוד תתקמה.

4. ענין היחודים נתבאר באריכה לקמן קיה, ב ואילך, ושם נסמך. וראה אור התורה תצוה עמוד אחר.

1 המְחֻשָּׁבָה הָאֶרֶה. וְהוּא סוּד "עֶקְבִי לֹאֵה נִכְנָסִין תוֹךְ רֹאשׁ
2 רַחֵל"²⁰, בְּחִינַת עֶקְבִּיִּים וּבְחִינַת תַּחְתּוֹנָה שֶׁבְּמִחְשָׁבָה, כִּי
3 עֲלָמָא דַּתְּכֻסְיָא גְבוּהָ יוֹתֵר מֵעֲלָמָא דַּתְּגִלְיָא.
4 וְהִנֵּה יַעֲקֹב, בְּחִינַת הַמְדוּת דְּאֶצִּילוֹת, יֵשׁ לוֹ יַחְדוֹ עִם
5 הַמְחֻשָּׁבָה וְעִם הַדְּבוּר, כִּי מִהַמְדוּת עוֹלָה לְמוֹחַ לְהִרְהוֹר
6 וּלְדַבֵּר, וְהוּא הַמּוֹתְלָבֶשׂ בְּאוֹתִיּוֹת מִחְשָׁבָה וּדְבוּר לְהַחֲיוֹת
7 הָעוֹלָמוֹת.
8 וְהוּא סוּד שְׁנִקְרָא "בְּרִיחַ הַתִּיכּוֹן" שֶׁמְבַרֵּיחַ מִהֶקְצֶה אֶל
9 הֶקְצֶה²¹ – מִכְּתֹר עַד מַלְכוּת, וּבְשִׁמְתִּיחַד עִם רַחֵל,
10 עֲלָמָא דַּתְּגִלְיָא, הוּא מְמַשֵּׁיף תּוֹסֶפֶת אוֹר לְאִין קֶץ –
11 מֵעֲלָמָא דַּתְּכֻסְיָא בְּעֲלָמָא דַּתְּגִלְיָא – בִּיתֵּר שְׂאֵת עַל
12 הַמֶּדָּה הֶקְצוּבָה שֶׁהַדְּבוּר מְקַבֵּל בְּצִמְצוּם מִן הַמְחֻשָּׁבָה.
13 וְכִמוֹ שֶׁכְּתוּב²²: "וַיָּאֵהֶב יַעֲקֹב אֶת רַחֵל", שֶׁכֵּל מְגֻמּוֹתָיו
14 הָיָה לְהַמְשִׁיף הָאוֹר בְּעֲלָמָא דַּתְּגִלְיָא וּפָעַל וְעָשָׂה כֵּן.
15 (וְגַם לֹאֵה שְׁהִיְתָה שְׁנוּאָה²³, כִּי הִיא עֲלָמָא דַּתְּכֻסְיָא,
16 וַיַּעֲקֹב חָפֵץ לְגִלּוֹת הַהֶאֱרָה, הִנֵּה יִלְדָּה גַם כֵּן שֶׁשָּׂה בְּנִים וְבַת
17 אַחַת²⁴, שֶׁהֵם מְקַשְּׂרֵי הַמְדוּת דְּאֶצִּילוֹת, וְעֲלֵיהֶם נֶאֱמָר²⁵:
18 "קִנְיַת סוֹפְרִים – סֵפֶר וְסִיפּוֹר – תִּרְבֶּה חֻכְמָה", "אֲסִיגְיָאוּ מְשִׁיכוֹ
19 דְּחֻכְמָתָא כו"²⁶).
20 וְעַל זֶה נֶאֱמַר²⁷: "בְּרוּךְ ה' אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם
21 וְעַד הָעוֹלָם". "בְּרוּךְ" – לְשׁוֹן הַמְשָׁכָה מֵעֲלָמָא דַּתְּכֻסְיָא
22 בְּעֲלָמָא דַּתְּגִלְיָא.
23 וְכֵן זֶה הוּא לְמַעֲלָה בְּאֶצִּילוֹת, אֲבָל לְמַטָּה בְּבִי"ע
24 אֲסִרָה תּוֹרָה לִישָׂא שְׁתֵּי אֲחִיּוֹת. וּמִטַּעַם שְׁנִתְבָּאֵר לְעֵיל,
25 כִּי גִילּוֹי אוֹר הִנֵּה בִּיּוֹתֵר מִהַמֶּדָּה רֹאיוֹ לְהִיּוֹת בְּאֶצִּילוֹת
26 וְלֹא שִׁיעָשָׂה כֵּן בְּבִי"ע.
27 אֲלֵא שִׁיעָקֵב, לְפִי שְׁהִיָּה לְפָנֵי מִתֵּן תּוֹרָה, וְהִיא טְהוֹר
28 וְקָדוֹשׁ, עָשָׂה כֵּן דִּגְמַת הַיַּחְדוּד בְּאֶצִּילוֹת, כִּי לוֹ יֵאָתֶה
29 לַעֲשׂוֹת כֵּן, לְהִיּוֹתוֹ מְרַכָּבָה לְמִדּוֹת דְּאֶצִּילוֹת, וְגַם לֹאֵה
30 וְרַחֵל הֵם מְרַכָּבָה כֵּן²⁸; וְעַדִּין לֹא נִיתְנָה תּוֹרָה בְּבִי"ע
31 לְאִסּוֹר לַעֲשׂוֹת כֵּן לְמַטָּה;

1 וּבְעֲשׂוֹתוֹ בְּחִינָה זֹאת לְמַטָּה נִקְרָא "גִּילּוֹי", שֶׁמְגַלָּה הַסּוּד
2 וַיַּחְדוּ הַיּוֹד סְפִירוֹת דְּאֶצִּילוֹת לְמַטָּה, לַעֲשׂוֹת
3 כְּמַתְכוּנָתָם וְדִמְיוֹנָם עַל דֶּרֶךְ מֶשֶׁל, וְהִגִּילוֹי לְמַטָּה הוּא
4 רַע גָּמוּר וְעֲצוּם בְּהַתְגַּבְּרוֹת כַּחוֹת הַטּוֹמָאָה בְּמֵאֵד מֵאֵד.
5 וּבִיאוֹר זֶה קֶצֶת לְקֶרֶב אֶל הַשֶּׁכֶּל, יוֹבֵן מִמֶּה שֶׁכְּתוּב
6 בְּזֶהֱרָ¹³ שֶׁהַמְגַלָּה רוֹזֵן דְּאוֹרִיּוֹתָא בְּפָנֵי מִי שְׂאִינוּ רֹאיוֹ,
7 הוּא כְּמוֹ גִּילּוֹי עֲרִיּוֹת.
8 וְהַעֲנִין, לְפִי שְׁעִנְיֵי הַמֶּלֶךְ וְסוּדוֹ בִּיחְדוֹ אוֹרוֹת וְכָלִים,
9 בְּשִׁמְגַלָּה זֶה הוּא בְּיָוִן גְּדוֹל לְמֶלֶךְ. כְּמֶשֶׁל הַתְּגִלוֹת סוּד
10 שֶׁל הַמֶּלֶךְ בְּשׂוֹר וְדָם לְפָנֵי אִישׁ נִבְזָה בְּשׁוֹנָקִים וּבְרַחוּבוֹת,
11 שְׁהִיָּה זֶה בּוֹשֵׁת גְּדוּלָּה לְמֶלֶךְ. וְלִכְךָ אִיסוּר הָעֲרִיּוֹת
12 לְמַטָּה, לְפִי שֶׁלְמַטָּה הוּא עֲלָמָא דְּפִירוּדָא, וְהוּא סוּד גִּלּוֹי
13 עֲרוּה. מִה שְׂאִין כֵּן לְמַעֲלָה בְּאֶצִּילוֹת – בְּהֵם עֵינֵי
14 הַיַּחְדוּד.
15 (וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה הוּא לֹא ד"לֹא תִבְעֲרוּ אֵשׁ בְּכָל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם
16 כו"¹⁴, שֶׁהֵם בִּי"ע, שְׁנִקְרָא בְּבִחִינַת יִשְׁיָבָה וְלֹא בְּאֶצִּילוֹת –
17 עֲמִידָה – "צִלוֹתָא דְּמַעוּמָד", וְכִמוֹ שְׁנִתְבָּאֵר שֵׁם (בְּמִצְוָה קִיד"ט)¹⁵:
18 וְעַתָּה נִבְאֵר הַדְּבָרִים דֶּרֶךְ פֶּרֶט בְּלֹא זֶה דְּב' אֲחִיּוֹת.
19 וַיּוֹבֵן עַל פִּי מֵאֲמֵר יַעֲקֹב אֲבִינוּ עָלֵיו הַשְּׁלוֹם, שֶׁלֹּא רוֹצֵה
20 לְבָרֵךְ בְּכוֹס שֶׁל בְּרָכָה דְּלַעֲתִיד, מִשּׁוּם שֶׁנִּשְׂאָ שְׁתֵּי
21 אֲחִיּוֹת, שֶׁ"עֲתִידָה תּוֹרָה לְאוֹסְרֵן עָלֵי" כְּדֹאִיתָא
22 בְּפִסְחִים¹⁶.
23 וְהַעֲנִין הוּא:
24 כְּמוֹ שִׁדּוּעַ עֲנִין לֹאֵה וְרַחֵל¹⁷, שֶׁהֵם ב' אֲחִיּוֹת –
25 לְמַעֲלָה הֵם ב' הַהִי"ן דְּשֵׁם הַיּוֹד¹⁸, שֵׁם ה' גְּדוּלָּה – לֹאֵה,
26 עֲלָמָא דַּתְּכֻסְיָא, בְּחִינַת מִחְשָׁבָה; וְשֵׁם ה' קִטְנָה – רַחֵל,
27 עֲלָמָא דַּתְּגִלְיָא – בְּחִינַת דִּיבּוּר.
28 וְהִנֵּה הַמְחֻשָּׁבָה צְפוּנָה וְטְמוּנָה, וְהִיא הָאוֹר וְחִיּוֹת
29 דְּ"עֲלָמִין סְתִימִין דְּלֹא אֲתַגְלִיין"¹⁹, וְהַדְּבוּר הוּא בְּגִלּוֹי,
30 לְהַחֲיוֹת נְבִרָאִים בְּעֲלָמָא דַּתְּגִלְיָא, וְהַדְּבוּר מְקַבֵּל מִן

23. וַיֵּצֵא כֵּט, לֹא: "כִּי שְׁנוּאָה לֹאֵה".

24. וַיֵּצֵא ל, כִּיבֵּא.

25. כְּבֵא בְּתָרָא כֵּא, א.

26. זֶהֱרָ חֶלֶק ב' תְּרוּמָה קָבו, ב: "יַעֲקֹב דִּהְיוּ שְׁלִים, אֲעִיל רַחֲמֵינוּ בְּתַרְיִן עֲלָמִין, כְּמֵה דְּאוֹקִימָנָא. שְׂאֵר בְּנֵי נִשָּׂא דְּעַבְדִּין בְּדִין – מְגַלִּין עֲרִין לְעִילָא וְתַתָּא, גְּרִים דְּבָנוּ בְּתַרְיִן עֲלָמִין, וְגְרִים פְּרוּדָא. הָדָא הוּא דְּכִתְבִּי: "וְאִשָּׁה אֶל אַחֲתָה לֹא תִקַּח לְצִדּוֹ" ד', דְּאֶתְעִבִּידוּ מֵאִיר דְּבָנוּ דֹּא לָדָא.

וְאִי תִימָא (וַיֵּצֵא ל, א): וְתַקְנָא רַחֵל בְּאֲחוּתָהּ? הִכִּי הוּא וְדֹאִי, דְּהֵא עֲלָמָא תַתָּא, כָּל תִּיאֻבְחָתָה לֹאֵה אִיהוּ, אֲלֵא בְּגִין לְמִיָּהּ כְּגוֹנָא דְּעֲלָמָא עֲלָאֵה, וְלִמִּירַת דּוּכְתָהָ. כְּדוּכְתָא אַחְרָא – קִנְיַת סוֹפְרִים אֲסִיגְיַת חֻכְמָתָא, וְהָכָא קִנְיַת סוֹפְרִין, בְּגִין דֹּאִית סֵפֶר וְסִפּוֹר, אֲסִיגְיָאוּ מְשִׁיכוֹ דְּחֻכְמָתָא (עֲלָאֵה) לְגִבְיָהּ.

27. תַּחֲלִים קו, מַח.

13. תַּקּוּנִים שְׁבוּרָה חֲדָשׁ כְּרֶךְ ב' נט, א. זֶהֱרָ חֶלֶק ג צו כֵּא, א.

14. וַיִּקְחָהּ לָה, ג.

15. אִיסוּר לֹא תִבְעֲרוּ אֵשׁ – לְקַנֵּן פֶּט, א.

16. קִישׁ, ב.

17. וַיֵּצֵא כֵּט, טז: "וְיִלְכְּבֹן שְׁתֵּי בְנוֹת שֵׁם הַגְּדוּלָּה לֹאֵה וְשֵׁם הַקִּטְנָה רַחֵל". זֶהֱרָ חֶלֶק ג רמז, ב' בְּרִעְיָא מִהִימָנָא. וְהֵאֱרָה תּוֹרָה אוֹר וְיִשָּׁב כג, רִישׁ עֲמוּד ד. וּבְכֻמָּה מְקוּמוֹת.

18. ב' הַהִי"ן דְּשֵׁם הַיּוֹד: רֹאֵה תְנִיָא, אַגְרַת הַתְּשׁוּבָה פֶּרֶק ד.

19. תַּקּוּנֵי זֶהֱרָ בְּהַקְדָּמָה, "פֶּתַח אֱלֹהִים" יו, א.

20. רֹאֵה עֵץ חַיִּים שֶׁעַר (לֵב) לֹאֵה וְרַחֵל פֶּרֶק ג.

21. תְּרוּמָה כו, כז: "וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכּוֹן בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים מְבַרֵּחַ מִן הֶקְצֶה אֶל הֶקְצֶה".

22. וַיֵּצֵא כֵּט, יח.

וְהַעֲשֶׂה זֶה עֲתָה הוּא מְגַלֶּה עֲרֻה מִטַּעַם הַנֶּ"ל, וְחַיִּיב
בְּרַת, כִּי נִכְרַתָּ נִפְשׁוֹ מִשְׁרָשָׁהּ וּמִקֹּרָהּ.
וְה' יִשְׁמְרֵנוּ, וְיַחְיֵינוּ מִיּוֹמִים וְנַחֲיָהּ לְפָנֵינוּ²⁸. :

איסור ערות אחות אשתו, פרשת אחרי

וּלְפִיכָּךְ אָמַר שֶׁ"עֲתִידָה תוֹרָה לְאוֹסְרֵן עָלַי", כְּלוֹמַר,
בְּשִׁתּוּמֶשֶׁךְ דֵּת הַתּוֹרָה בְּבְרִיאָהּ יִהְיֶה זֶה אִיסוּר גָּדוֹל.
וּלְפִיכָּךְ לֹא רָצָה לְבָרֵךְ עַל כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה דְלַעֲתִידָה,
שֶׁמִּיֵּין הַמְשׁוּמָר בְּעֶנְבָיו מִשְׁשֶׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית, שְׁאִין מִמֶּנּוּ
שׁוֹם שׁוֹרֵשׁ יִנְיָקָה לְחַיִּצּוֹנִים כו'.

28. על פי הושע ו, ב: "יחינו מימים ביום השלישי יקמנו ונחיה לפניו".

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

או"א זו"נ, ועי"ז והחמשי' בחי' בקול היינו הק"ו, ולכן
כל המשמח את החתן זוכה [לתורה] שניתנה בה'
קולות. אמנם זהו אירוסין, ובנשואין יהי' בחי' זה
בפנימיות, וזהו קול מבשר, ולכן תהי' ההנהגה היפך
עכשיו שהכלה הופכת פני' ואוכלת, והכלה אין לה קול
כי נתן הוא ואמרה היא כו' ולע"ל תהי' קול כלה.
ועפ"ז יובן פי' רש"י נקבה תסובב גבר שתחזור אחר
איש היפך עכשיו שדרכו של איש, י"ל לפי שאז תהי'
לה קול והיא תהי' המשפיע, אשר לא יקוה לאיש ש'
מ"ה כ"א היא תהי' המשפיע כו'.

שורש תניש

שורש ענין הקול צ"ל ענין משה ידבר והאלקי' יענו
בקול, למה בקול הל"ל קול, יוקדם ענין
והצעת דרוש וא"ו דגחון ל"ב. ולפמשינ"ת שם קול
המחבר רוחניות וגשמיות, בקול ק"ו, ולע"ל קול כלה
והי' ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלי' אל הים
הקדמוני חכ', אור חוזר, כמו"כ יובן ענין אור חוזר
רגלי א"ק מסתיימי' בעשי' אור חוזר, אצי' אדם דעשי'
והקו מסתיים באצי', ולע"ל תהי' אור חוזר אשת חיל
עטרת בעלה, ע' בהגהות לבה"ז שלח והי' ביום ההוא
יצאו מים חיים, לכן קול כלה, ד' קולות ד' פרצופי'

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס עץ החיים

דְּסִנְהֶדְרִין דָּף צ"ט עמוד ב: "זֶה הַלּוֹמֵד תּוֹרָה לְפָרְקִים
כו"ו⁶).
וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַכּוֹבֵעַ עֲתִים לְתוֹרָה, הֵינּוּ
שֶׁמֶדְקֵדֶךְ בְּקִבְעוֹת הַזֶּמֶן, שֶׁלֹּא יוֹסִיף עַל זֶה. וְהֵינּוּ מִפְּנֵי
שֶׁהִדְבֵּר עָלָיו כְּמִשָּׁא.
וְעַל דֶּרֶךְ שֶׁאֲמָרוּ בְּמִשְׁנֵה דְּבָרֵכוֹת פָּרָק ד: "הַעֲשֶׂה
תְּפִלָּתָה קְבַע"⁷, וּבִגְמָרָא אָמַר עַל זֶה: "כָּל שֶׁתְּפִלָּתוֹ

(כו) עוֹד מִיֵּלִין לְאַלְקָה!¹
הִנֵּה בִשְׁל"ה דָּף קפא עמוד א² הִבִּיא בְּשֵׁם הַמְדָּרֶשׁ³,
דְּקוֹבֵעַ עֲתִים לְתוֹרָה הָרִי זֶה מִפֶּר תּוֹרָה כו'. וְהִקְשָׁה עַל
זֶה: הֲלֹא קְבִיעַת עֲתִים לְתוֹרָה הִיא הַמַּעֲלָה הָרֵאשׁוֹנָה
שֶׁעָלֶיהָ הָאָדָם נִשְׁאָל כו'.
(בירושלמי פָּרָק ט דְּבָרֵכוֹת אֵיתָא: "הַעֲשֶׂה תּוֹרָה עֲתִים
הָרִי זֶה כו"⁵. וְנִרְאָה שֶׁהַכּוֹבֵעַ, עַל זֶה שֶׁאֲמָרוּ בְּגְמָרָא

5. וְשֵׁם הַלֵּכָה הוּא: "הַעֲשֶׂה תּוֹרָתוֹ עֲתִים הָרִי זֶה מִיפֶר בְּרִית, מֵאִי טַעְמָא? 'הַפֶּר
תּוֹרָתְךָ עַת וְלַעֲשׂוֹת לָהּ'" (תהלים קיט, קכו בְּשִׁנְיָהּ הַסֵּדֶר).
6. וְשֵׁם: "יְנוּאֵף אִשָּׁה חֹסֶר לֵב" (משלי ו, לב). אָמַר רִישׁ לִקְיֵשׁ – זֶה הַלּוֹמֵד תּוֹרָה
לְפָרְקִים.
7. מִשְׁנֵה ד: "הַעֲשֶׂה תְּפִלָּתוֹ קְבַע אֵין תְּפִלָּתוֹ תִּתְּנֵנִים".
8. כט, ב: "מֵאִי קְבַע?"

1. עַל פִּי אִיּוֹב לו, ב.
2. דָּף קפא עמוד א: הוּא בְּמִסְכַּת שְׁבוּעוֹת שְׁלוֹ פָּרָק "נֵר מִצָּה" דְּבוֹר הַמַּתְחִיל
"הַיּוֹם הַזֶּה יוֹם מִתּוֹן תּוֹרָה". – הָעֵרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדָמִי.
3. יְלִקוּט שְׁמַעוֹנִי (תהלים) רָמְזוֹ תתע.
4. שְׁבַת לֹא, א: "בִּשְׁעָה שֶׁמִּכְנִסִּין אָדָם לְדִין אוֹמְרִים לוֹ: נִשְׁאֵת וְנָתַת בְּאִמְנוּתָהּ
קְבַעַת עֲתִים לְתוֹרָה?".

13 (והלימוד בחשק וחיית ב'דא"ח, בנקל הרבה יותר לפעול
14 בעצמו מבלמוד הנגלה, באשר הוא לומד ענין אלקי, הנה גם
15 במעט התקשרות בהענין שלומד ימצא בו חיות, וגם לפי שהיא
16 בחינת "עץ החיים" בעצם, כנ"ל פרק יג, לכן בנקל למצוא בזה
17 חיות.

18 וצריכים ללמוד בקול ודבור, שהקול מעורר כוונת הלב
19 וממשיך חיות בהלימוד).

20 וזאת היא הבחינה: מי שאינו מדקדק כל כך בהזמן –
21 הוא שחביב עליו לימוד הדא"ח, ותפעול עליו להאיר
22 נפשו באור החיים:

23 **קיצור.** יזהיר שלא יהיה הלמוד במשוי, ולא ידקדק בהזמן
24 (בנקל לפעול בעצמו חיות בלימוד דא"ח. וצריך להיות בקול).

1 דומה עליו במשוי". דכשם דבתפלה דכשהיא כמשא
2 עליו אינה רחמים ותחנונים, ואין זו תפלה; שכל ענינה
3 – כוונת הלב והרגש פנימה, וכשהיא במשוי, הרי היא
4 ההיפוך מזה לגמרי;

5 כמו כן הוא בתורה, מאחר שהיא עליו כמשא – אין
6 זו תורה. ובפרט בלימוד דא"ח, אם היא כמשא אינו
7 פועל מאומה, מפני שכל ענינה הוא ההרגש אלקי שבה
8 כנ"ל;

9 כי אם צריך ללמוד ברצון וחשק, ואז לא ידקדק
10 בהזמן כל כך, וידע אשר בהזמן שלומד דא"ח הוא
11 מרויח בלימוד הנגלה, אשר גם במיעוט זמן ימצא הרבה
12 יותר מזולתו בריבוי זמן.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – ה'תש"א

26 המקדש, הוא אמר זאת בלשון "ועשו לי מקדש ושכנתי
27 בתוכם", "בתוכו לא נאמר אלא בתוכם". לפי הלשון
28 הרגיל שהכוונה לבית המקדש, היה צריך להיות כתוב
29 "ושכנתי בתוכו", אני אשכון בו. וכיון שכתוב "ושכנתי
30 בתוכם", פירושו "אני אשכון בהם", אלא "בתוכם"
31 הכוונה באלה שבונים את בית המקדש. כל יהודי הוא
32 בית המקדש של השם יתברך, וכל העבודות שהיו
33 בבית המקדש, היו, וזה קיים, גם כאדם. עבודת
34 הקרבנות היא, הקרבנות שהובאו בשביל כפרת עוון,
35 העיקר בהם הי' התשובה שבעל הקרבן עשה שזהו הרי
36 הוידוי דברים שבעל הקרבן היה צריך להתוודות, כי
37 באמת הרי את כל הדברים שעשו עם הקרבן היו
38 צריכים לעשות לבעל העבירה, כפי שהפסוק אומר
39 "הנפש החוטאת היא תמות", אלא חסדי השם יתברך
40 הם שכאשר עושים תשובה הקרבן הוא כפרה לאדם,
41 אך על האדם לדעת ולהבין את חסד הבורא ברוך-הוא.
42 וגם שאר הקרבנות כולם קשורים עם האדם.

43 וזהו שבתחילת פרשת הקרבנות בתורה הקדושה
44 השם יתברך אומר "אדם כי יקריב מכם קרבן
45 להוי" – אדם שיביא קרבן מכם לשמו הקדוש של
46 הבורא. הלשון היה צריך להיות "אדם מכם כי יקריב
47 קרבן להוי", אדם מכם שיביא קרבן להוי, מדוע אומר
48 השם יתברך את הלשון "אדם כי יקריב מכם קרבן
49 להוי", אומר האדמו"ר הזקן, "אדם כי יקריב", כדי
50 שהאדם יתקרב אל השם יתברך, הנה "מכם קרבן

1 **ושאבתם** מים בששון ממעיני הישועה, אתם תשאבו
2 מים בשמחה ממעינות הישועה והעזרה.
3 לקרבנות מסויימים שבני ישראל היו מביאים לבית
4 המקדש היו צריכים להביא יין. וכאשר הביאו את
5 הקרבן על המזבח, שפכו על המזבח גם כמות מסוימת
6 של יין, ככתוב בתורה הקדושה את מידת היין לכל
7 קרבן. בחג הסוכות שפכו על המזבח מים. כלומר,
8 מלבד היין ששפכו לקרבנות כמו תמיד, שפכו גם מים.
9 לאחר ניסוך היין של קרבן התמיד של שחר, שפכו מים
10 מכלי המכיל שלושה ספלים של מים. מצוות ניסוך
11 המים בסוכות לא כתובה בתורה שבכתב אלא זו הלכה
12 למשה מסיני. את המים בשביל לשפוך על המזבח היו
13 לוקחים ממעין השילוח. היו שואבים ומביאים את
14 המים בשמחה גדולה, וזהו פירוש "ושאבתם מים
15 בששון ממעיני הישועה". השמחה הגדולה שהיתה
16 בימי חג הסוכות, נקראת "שמחת בית השואבה",
17 השמחה של שאיבת המים. הגמרא אומרת בירושלמי
18 שבשמחת בית השואבה, שאבו רוח הקודש. יונה בן
19 אמיטי עלה לרגל לירושלים והיה בשמחת בית
20 השואבה וזכה לרוח הקודש ונהיה נביא.

21 **והנה**, כל העבודות שהיו בבית המקדש קיימות גם
22 בעבודה בכוחות האדם. על ידי העבודה בבית
23 המקדש, התעוררה אותה עבודה באדם, כי באמת בית
24 המקדש ויהודי הם דבר אחד. כאשר השם יתברך ציווה
25 על משה רבינו לומר לבני ישראל לבנות את בית

החומרית הגשמית. דאגת וטרדת הפרנסה מסירות את
האדם מדעה ברורה, וזוהי עבודת האדם בתפילה
שהאש האלוקית תשרוף את הדאגות וטרדות הפרנסה,
ואז השם יתברך ממלא את הרצון של האדם ונותן לו
את פרנסתו במנוחה.

והנה, לקרבנות מסוימים היו צריכים להיות נסכים
של יין וקמח לבן דק, סולת. והקמח היה צריך
להיות בלול בשמן. ואותו הדבר גם בקרבנות שהאדם
מקריב אצל עצמו, צריכים להיות נסכים. והכוונה
לתורה. כלומר, לעבודה של תפילה שזוהי הקרבת
הקרבן והתעוררות האש האלוקית, צריכה להיות גם
העבודה של תורה. לימוד התורה צריך להיות עם כל
שלוש הכוחות של השכל, חכמה בינה דעת, שהם
שלושת הדברים הקיימים בנסכים. שמן זו חכמה, יין
הוא בינה וסולת היא דעת. ובהשכלה של תורה חייבים
להיות כל שלושת הדברים. נקודת ההשכלה. כלומר,
היסוד של ההבנה. וההשגה, כלומר הביאור של
ההבנה. ודעת, היינו העומק של ההבנה. זאת אומרת
שהעבודה והתעוררות בתפילה צריכה לקבל ביטוי
בעניין שכלי, להבין אלוקות כמו השגחה פרטית
והדומה. והעניין השכלי צריך להיות עם שלימות של
כל שלוש כוחות השכל, כדי שזה ישפיע על המידות
שבלב שזוהי העבודה העיקרית שתהי' עבודה בפועל
ממש וזה בא רק משלימות הכוחות חב"ד. בסוכות
הייתה עבודה נוספת של ניסוך המים. מים זו חכמה,
חכמה היא עניין הביטול, מסירות. כלומר, בבחינת
החכמה יש דרגות רבות. דרגת המים היא ביטול כי
סוכות הוא "זמן שמחתנו" לשון רבים, השמחה של
הקדוש־ברוך־הוא והשמחה של בני ישראל. לכן הוא
נקרא "זמן שמחתנו" לשון רבים. השם יתברך שמח
שהוא נתן לעם סגולתו שנה טובה. והשמחה של בני
ישראל היא הביטחון לשנה טובה. הכלי לכך הוא
הביטול וזהו "ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה".

בס"ד, חג הסוכות, תש"א

להוי", מכם בעצמכם צריך להיות הקרבן לשמו
הקדוש של הבורא. כלומר, ענין הקרבנות הוא באדם
עצמו. האדם צריך להקריב את הבהמה האישית שלו
שיש בתוכו. כלומר, היצר הרע הנקרא נפש הבהמית.
היצר טוב נקרא נפש אלוקית כי היצר טוב משכנע את
האדם שילמד, יתפלל, יקיים מצוות ויעשה מעשים
טובים ובכלל יהיה מסור לרוחניות. לכן השם של היצר
טוב הוא נפש אלוקית. נפש שמשכנעת ומושכת
לאלוקות. היצר הרע מפתה את האדם לענייני העולם
ותאוות ארציות ותענוגים, אוכל, שתיה, בגדים
ותענוגות רכוש שינות. היצר הרע נקרא נפש הבהמית,
נפש שמפתה את האדם ומושכת אותו לדברים
גשמיים, כמו בהמה שלא יודעת דבר חוץ מאכילה
ושתייה ודברים גופניים אחרים. וזו כוונת המילים
"מכם קרבן להוי'", מכם בעצמכם אתם צריכים להביא
את הקרבן. כלומר, להקריב את הקרבן של היצר הרע.
והנה, עבודת הקרבנות בבית המקדש הייתה שריפת
הקרבן על המזבח. האש ששרפה את הקרבנות
הייתה אש מן השמים בדמות אריה והיא הייתה תלוייה
באוויר מעל המזבח והייתה שורפת את הקרבנות.
ואותו הדבר ישנו במקדש הוי' שבאדם. המזבח בבית
המקדש של האדם פירושו הלב ובלב היהודי יש אש
אלוקית, האהבה והמסירות היהודית הגדולה להשם
יתברך. והאש האלוקית הזו שנמצאת בלב היהודי,
שורפת את הקרבן של הנפש הבהמית שהאדם מקריב.
הזמן של הקרבת הקרבן הוא זמן התפילה. וזהו
שחכמינו ז"ל אומרים "תפילה במקום תמידין תיקנו",
שבתפילה צריך האדם לעורר את האש האלוקית
שקיימת בו. וכשם שהאש של המזבח שרפה את הבשר
של הקרבנות ועל ידי זה השם יתברך מילא את הרצון
של בעל הקרבן, כך גם כאשר האדם מעורר את האש
האלוקית שקיימת בו, ומתפלל לבורא עולם ברוך־הוא
בהתמסרות לבבית נלהבת, נשרפת דאגת הפרנסה

ספר השיחות - ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק

זקן ופיאות מהווה כאן מסירות נפש, ואכן כך
הדבר באמת, אך בכך עדיין לא יוצאים ידי חובה,
כשמישהו מתפלל כאן ואומר כמה פרקי תהלים
אחרי התפילה - הוא ירא שמים, אם הוא לומד חצי
שעה ביום - הוא כבר צדיק, ואם הוא יכול לדבר
בעניני לימוד - הריהו גאון. מעבר לים היה הסנדלר,
החייט והקצב הפשוטים - אינני מגנה ח"ו את ענין

ז. צריכים ללמוד חסידות ולהתעסק בעבודת
התפילה. אלה שבאו לכאן מעבר לים, חושבים שהם
באו לכאן לשם פרנסה, שתהיה להם כאן פרנסה
טובה יותר. זו כפירה בהשגחה פרטית. הסובר כך
הוא כופר רח"ל, למרות שהם סוברים כך בתמימות.
השי"ת נותן לחם לכל בשר, טובה חתיכת לחם מעבר
ליים מאשר ארוחה טובה כאן.

28 וראה את ההעדר הגדול, לא רק בהשגה והבנה
29 באלקות, אלא העדר ה"עבודה" בכלל. משה רבנו
30 עליו-השלום הרי הוא 'חכמה דאצילות', רק שמצד
31 הענווה שלו הוא התפעל מהמסירות-נפש של דורות
32 עקבתא דמשיחא.
33 ר' הלל היה פעם באחת המושבות, וראה איכר -
34 ר' שמעון מביעשנקוביץ' - עומד בשדה, מעמר
35 מספוא, ובשעת מעשה מנגן ניגון, שבין החסידים
36 ידוע שהוא כ"ק אדמו"ר האמצעי היה מתפלל באותו
37 ניגון חב"ד בהתעוררות גדולה. אמר על כך החסיד ר'
38 הלל ל"מנחם" הנוסעים שלו: ראו ושמעו מה שפעל
39 הניגון על יהודי פשוט זה.
40 וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א: החסיד ר' הלל, ראה
41 איך שנה"י של ר' שמעון מעמרת, והחב"ד וחג"ת היו
42 במקום הנכון.
43 ט. הגאון החסיד הר' אייזיק מהומיל הקפיד על
44 בגדיו, היה שומר מאד על נקיונו. לפעמים היה לובש
45 בגדי לבן גם בחול, ולאו דוקא בשבת.
46 פעם הוא היה בשדות, וראה איכר עומד בין שתי
47 עגלות - עשה מחיצה מהעגלות - ומתפלל מנחה.
48 אמר הגאון ר' אייזיק על כך: הלוואי שארגיש
49 בתפילה מה שהנשמה שלו מרגישה, למרות שהוא
50 עצמו אינו יודע מכך.
51 וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:
52 ה"אני" היה כפי שהוא צריך להיות, ה"אני" של
53 חסיד הוא ב"עבודה".

י"ד כסלו

1 המלאכה - קם בשעה שנים אחרי חצות הלילה,
2 הולך לבית-המדרש לומר תהלים ולהתפלל בהשכמה,
3 לאחר מכן לוקח את השק על כתפיו, ובהילוכו
4 מהרהר בפרקי אבות או בתהלים.
5 כל אברך שהגיע למדינה זו צריך לדעת, לשם מה
6 שלחה אותו ההשגחה הפרטית. על אברך לבצע את
7 שליחותו, שמש בבית-הכנסת צריך לדעת מה עליו
8 לפעול, כיצד להקים "חדר" וכיוצא בזה.
9 מעבר לים הרבה יותר 'יפה'. אכן, המצב הרוחני
10 של יהודי מדינה זו חלש מאד, יש להתעסק בהטבת
11 המצב, זהו דבר הכרחי, אך לא צריכים לשכוח את
12 העיקר, יש ללמוד חסידות, הרי עוברים שבועות
13 שאברכים לא לומדים אימרת חסידות. נותנים נדבה
14 לאחון השמאלית לשמוע אימרה, ומהאחון השניה -
15 זה פורח. ענינו של חסיד הוא - מסירת נפש, וצריך
16 לדעת שה"אני" של חסיד הוא "עבודה".
17 ח. הצדיק החסיד ר' הלל, היה נוסע למושבות
18 שבחרסון לאסוף כספים לפדיון שבויים. הוא היה
19 מחזיק את האסירים בבתי הסוהר ואת החולים בבתי
20 החולים אשר בבוברויסק, באוכל כשר.
21 על-פי רוב, היו האיכרים יהודים פשוטים עובדי
22 אדמה ומגדלי בהמות ועופות. בשפת האידיש
23 העתיקה, קראו להם "בורלאקעס". אותם
24 "בורלאקעס" היו גדולים יותר מהגאונים שבדורנו.
25 הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק אמר: כתוב "והאיש
26 משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה".
27 משה רבנו ראה את הדורות של עקבות דמשיחא,

אגרות קודש

בי"ה, כ"ו תשרי, תש"ג

ברוקלין

להרש"ז שי

שלום וברכה,

במענה על מכתבו, במצב הכספי בהוה כבד ליסד האיי

סקוהל.

4 כל הרמ"ם שי צריכים למסור ולתת עצמם על
5 עבודתם בקודש וישמרו את הזמן בדיוק גמור, והשי"ת
6 יצליחם בעבודתם הקדושה בגו"ר.

7 בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א, מזכיר

8 ח. ל.

אג"ק מוהרי"צ כרך יז

קריאת התורה למנחת שבת קודש
 לג * וזאת הברכה אשר בך משה איש
 האלהים את-בני ישראל לפני מותו: * ויאמר
 יהוה מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר
 פארן ואתה מרכבת קדש מימינו אש דת למו:
 גאף חבב עמים כל-קדשיו בידך והם תפו
 לרגלך ישא מדברתיך: * תורה צוה-לנו משה
 מורשה קהלת יעקב: * ויהי בישרון מלך
 בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל: * וחי
 ראובן ואל-ימת ויהי מתיו מספר: * וזאת
 ליהודה ויאמר שמע יהוה קול יהודה ואל-עמו
 תביאנו ידיו רב לו ועזר מצריו תהיה: * פ
 (לוי) * וללני אמר תמיד ואוריד לאיש חסידך
 אשר נסיתו במספה תריבהו על-מי מריבה:
 * האמר לאביו ולאמו לא ראיתיו ואת-אחיו

לא הפיר ואת-בנו לא ידע כי שמרו אמרתך
 ובריתך ינצרו: * יורו משפטך ליעקב ותורתך
 לישראל ישימו קטורה באפך וכליל על-
 מזבחך: * בך יהוה חילו ופעל ידיו תרצה
 מחץ מתנים קמיו ומשנאיו מן-יקומון: * ס
 * לבנימן אמר יד יד יהוה ישפן לבטח עליו
 חפץ עליו כל-היום ובין פתפיו שכן: * ס (ישראל)
 * וליוסף אמר מברכת יהוה ארצו ממגד שמים
 מפל ומתהום רבצת תחת: * וממגד תבואת
 שמש וממגד גרש ירחים: * * ומראש הררי-קדם
 וממגד גבעות עולם: * * וממגד ארץ ומלאה
 ורצון שכני סנה תבואתה לראש יוסף ולקדקד
 נזיר אחיו: * * בכור שורו הדר לו וקרני ראם
 קרניו בהם עמים יגח יחדו אפסי-ארץ והם
 רבבות אפרים והם אלפי מנשה: * ס
 ע"כ במנחת
 שבת ובחור

אגרות קודש

ב"ה, חוהמ"ס, ה' תשי"א

ברוקלין, נ.י.

הרה"ח הור"ח אי"א נוי"מ וכו' מהור"י שי

שלום וברכה!

מוסגי"פ הקונטרס לשמע"צ שמח"ת הבע"ל ובודאי יזכה בו את כל סביבתו לעורר, לחזק ולהאיר - עתה ובמשך השנה - את שמחה של תורה שלהם, אשר על ידי זה תתעורר תתחזק ותאיר שמחה של מצוה שלהם, ובמילא יהיו למוד התורה וקיום המצות באופן נעלה יותר,

כי כמו שהתורה שקולה ומביאה לכל המצות, כך שמחת התורה שקולה ומביאה לשמחה של מצוה, והעבודה בשמחה ובטוב לבב פורצת כל הגדרים וההגבלות הן למטה והן למעלה, מרחקת מהתאוות, מבטלת הדינים - ואז באור פני מלך חיים.

בחותימת ימי המועדים - ר"ה, יוהכ"פ, חה"ס שמע"צ ושמח"ת - ואיש הישראל צריך להכנס בימי החול ונוסף על זה - בימי החול דימי החורף, כחצי שנה בלא רגלים, הרי צריך הוא לקחת עמו "צידה לדרך" - כחות והמשכות אשר יתנו לו היכולת כי בקיימו הציווי "ויעקב הלך לדרכו", יוכל ללכת לבטח דרכו, אף כי כל הדרכים בחזקת סכנה.

ולזה הוא: ביום השמיני עצרת - אסיפת וקליטת כל ההמשכות כלליות של חדש תשרי. ובשמח"ת - התחלת ההתגלות וההמשכה, אשר על ידי זה נקל יותר להביא לפועל טוב, במשך כל ימי השנה, את כל ההחלטות טובות דחדש תשרי.

המשך בעמוד רפו

לוח זמנים לשבוע חול המועד סוכות בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	06:42	06:46	08:59	09:00	09:32	09:34	10:32	10:32	12:57	12:56	18:12	18:05	18:38	18:31	17:46	18:41
חיפה (ק)	06:42	06:47	08:58	08:59	09:32	09:34	10:31	10:32	12:56	12:55	18:13	18:06	18:36	18:29	17:37	18:40
ירושלים (ק)	06:41	06:45	08:57	08:59	09:31	09:32	10:30	10:31	12:55	12:54	18:15	18:08	18:36	18:29	17:29	18:39
תל אביב (ק)	06:43	06:47	08:59	09:00	09:33	09:34	10:32	10:33	12:57	12:56	18:11	18:04	18:38	18:31	17:46	18:41
אוסטריה, וינה (ק)	07:10	07:19	09:10	09:13	09:53	09:57	10:50	10:53	13:11	13:10	18:10	17:59	18:44	18:33	17:43	18:46
אוסטרליה, מלבורן (ק)	06:39	06:30	09:13	09:07	09:51	09:46	10:58	10:54	13:39	13:38	19:36	19:42	20:04	20:10	19:23	20:21
אוקראינה, אודסה (ק)	07:11	07:19	09:13	09:16	09:55	09:59	10:52	10:54	13:13	13:12	18:15	18:04	18:47	18:37	17:48	18:49
אוקראינה, דונייצק (ק)	06:44	06:53	08:44	08:48	09:28	09:31	10:25	10:27	12:45	12:44	17:45	17:34	18:18	18:07	17:18	18:20
אוקראינה, דנייפודונבסק (ק)	06:56	07:05	08:55	08:59	09:39	09:43	10:36	10:38	12:56	12:55	17:56	17:44	18:29	18:18	17:28	18:31
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	07:24	07:33	09:20	09:24	10:05	10:10	11:02	11:04	13:22	13:20	18:19	18:07	18:54	18:42	17:51	18:55
אוקראינה, קייב (ק)	07:16	07:26	09:12	09:16	09:58	10:02	10:55	10:57	13:14	13:13	18:11	17:59	18:46	18:34	17:43	18:48
איטליה, מילאנו (ק)	07:36	07:44	09:39	09:43	10:21	10:24	11:18	11:20	13:40	13:38	18:44	18:34	19:14	19:04	18:18	19:16
אקוודור, קיטו (ח)	05:57	05:56	08:28	08:26	08:57	08:55	09:59	09:58	12:31	12:29	18:04	18:02	18:26	18:25	17:45	18:34
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	06:14	06:07	08:49	08:44	09:25	09:21	10:32	10:28	13:12	13:11	19:07	19:12	19:33	19:39	18:53	19:50
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	07:00	06:50	09:33	09:27	10:14	10:09	11:21	11:17	14:04	14:04	20:04	20:11	20:34	20:41	19:52	20:54
ארה"ב, בולטימור (ק)	07:14	07:20	09:24	09:26	10:01	10:04	11:00	11:01	13:23	13:21	18:31	18:22	18:59	18:51	18:06	19:02
ארה"ב, ברוקלין (ק)	07:04	07:11	09:13	09:15	09:51	09:54	10:49	10:51	13:12	13:11	18:19	18:10	18:48	18:39	17:53	18:51
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	07:05	07:12	09:14	09:16	09:52	09:54	10:50	10:51	13:13	13:11	18:19	18:10	18:49	18:40	17:54	18:51
ארה"ב, דטרויט (ק)	07:42	07:49	09:49	09:52	10:28	10:31	11:26	11:28	13:48	13:47	18:54	18:44	19:24	19:15	18:28	19:26
ארה"ב, האוסטון (ק)	07:22	07:26	09:40	09:41	10:13	10:14	11:12	11:13	13:38	13:36	18:54	18:48	19:19	19:12	18:31	19:22
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	06:55	07:00	09:10	09:12	09:45	09:46	10:44	10:44	13:08	13:07	18:21	18:13	18:47	18:40	17:57	18:51
ארה"ב, מיאמי (ק)	07:19	07:22	09:39	09:40	10:11	10:12	11:11	11:11	13:37	13:36	18:56	18:50	19:20	19:15	18:33	19:24
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	07:01	07:08	09:09	09:11	09:47	09:50	10:45	10:47	13:08	13:07	18:14	18:05	18:44	18:35	17:49	18:46
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	07:28	07:35	09:37	09:40	10:15	10:18	11:13	11:15	13:36	13:35	18:43	18:34	19:12	19:04	18:18	19:15
ארה"ב, שיקגו (ק)	07:00	07:07	09:08	09:10	09:46	09:49	10:44	10:46	13:07	13:05	18:13	18:03	18:42	18:33	17:47	18:45
בוליביה, לה-פס (ח)	06:06	06:02	08:40	08:37	09:11	09:08	10:15	10:12	12:50	12:49	18:32	18:33	18:55	18:57	18:15	19:06
בלגיה, אנטוורפן (ק)	08:02	08:12	09:56	10:01	10:43	10:47	11:39	11:42	13:59	13:57	18:55	18:42	19:30	19:18	18:26	19:32
בלגיה, בריסל (ק)	08:02	08:12	09:57	10:01	10:43	10:47	11:39	11:42	13:59	13:58	18:55	18:43	19:30	19:18	18:27	19:32
ברזיל, סאן פאולו (ח)	05:36	05:30	08:10	08:07	08:42	08:39	09:47	09:45	12:24	12:23	18:15	18:18	18:35	18:38	17:59	18:48
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	05:24	05:19	07:59	07:55	08:31	08:28	09:36	09:33	12:12	12:11	17:58	18:01	18:22	18:25	17:42	18:35
בריטניה, לונדון (ק)	07:20	07:31	09:14	09:19	10:01	10:06	10:58	11:00	13:17	13:15	18:14	18:01	18:48	18:36	17:48	18:49
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	07:32	07:43	09:22	09:27	10:11	10:16	11:07	11:10	13:25	13:24	18:18	18:04	18:55	18:42	17:52	18:57
גרמניה, ברלין (ק)	07:28	07:38	09:20	09:25	10:08	10:13	11:04	11:07	13:23	13:22	18:18	18:05	18:54	18:41	17:49	18:55
גרמניה, פרנקפורט (ק)	07:44	07:53	09:40	09:44	10:25	10:30	11:22	11:24	13:42	13:40	18:39	18:27	19:14	19:02	18:11	19:15
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	05:35	05:29	08:09	08:05	08:42	08:39	09:47	09:45	12:25	12:24	18:19	18:23	18:38	18:41	18:04	18:51
הודו, מומבאי (ח)	06:32	06:34	08:56	08:56	09:26	09:27	10:27	10:27	12:55	12:54	18:18	18:13	18:41	18:37	17:56	18:46
הודו, פונה (ח)	06:28	06:29	08:52	08:52	09:22	09:22	10:23	10:23	12:51	12:50	18:14	18:10	18:37	18:33	17:52	18:42
הונגריה, בודפשט (ק)	06:59	07:07	08:59	09:03	09:42	09:46	10:39	10:41	13:00	12:59	18:00	17:49	18:33	18:22	17:33	18:35
טורקיה, איסטנבול (ח)	06:09	06:16	08:17	08:20	08:56	08:58	09:54	09:55	12:17	12:15	17:24	17:14	17:53	17:44	16:58	17:56
יוון, אתונה (ק)	07:31	07:37	09:43	09:45	10:19	10:21	11:18	11:19	13:41	13:40	18:51	18:43	19:19	19:11	18:26	19:22
מולדובה, קישינב (ק)	07:19	07:28	09:20	09:24	10:03	10:06	11:00	11:02	13:21	13:20	18:22	18:11	18:55	18:44	17:55	18:57

לוח זמנים לשבוע חול המועד סוכות בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:30	06:31	08:53	08:54	09:24	09:24	10:24	10:24	12:51	12:52	18:14	18:10	18:38	18:33	17:52	18:43
ניו-זילנד, קרייטטצ'רץ' (ח)	05:40	05:30	08:12	08:05	08:56	08:50	10:04	10:00	12:49	12:48	18:52	19:00	19:25	19:33	18:41	19:47
נפאל, קטמנדו (ח)	06:02	06:06	08:22	08:23	08:54	08:55	09:54	09:54	12:20	12:19	17:37	17:31	18:02	17:57	17:14	18:06
סין, בייג'ין (ח)	06:22	06:28	08:31	08:34	09:09	09:12	10:07	10:09	12:31	12:29	17:39	17:30	18:08	17:59	17:11	18:10
סינגפור, סינגפור (ח)	06:48	06:47	09:19	09:18	09:48	09:46	10:50	10:49	13:21	13:20	18:54	18:52	19:16	19:14	18:34	19:23
פולין, ורשה (ק)	06:57	07:07	08:50	08:54	09:37	09:42	10:33	10:36	12:52	12:51	17:47	17:34	18:23	18:11	17:18	18:25
פרו, לימה (ח)	05:44	05:41	08:18	08:15	08:47	08:45	09:51	09:49	12:25	12:24	18:05	18:05	18:27	18:28	17:47	18:37
צרפת, ליון (ק)	07:54	08:02	09:57	10:00	10:38	10:42	11:36	11:38	13:57	13:56	18:59	18:49	19:31	19:21	18:32	19:33
צרפת, פריז (ק)	08:07	08:17	10:06	10:10	10:50	10:54	11:47	11:49	14:07	14:06	19:07	18:56	19:40	19:28	18:40	19:41
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:42	05:41	08:12	08:10	08:40	08:39	09:42	09:41	12:13	12:11	17:43	17:41	18:06	18:04	17:24	18:13
קנדה, טורונטו (ק)	07:29	07:36	09:34	09:37	10:14	10:17	11:12	11:14	13:34	13:32	18:40	18:31	19:09	18:59	18:14	19:11
קנדה, מונטריאול (ק)	07:08	07:16	09:10	09:14	09:52	09:55	10:49	10:51	13:10	13:09	18:14	18:03	18:44	18:34	17:47	18:47
קפריסין, לרנקה (ק)	06:49	06:54	09:03	09:05	09:38	09:40	10:37	10:38	13:02	13:00	18:14	18:06	18:41	18:34	17:49	18:44
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	07:21	07:32	09:08	09:13	09:59	10:05	10:55	10:58	13:13	13:11	18:03	17:49	18:42	18:28	17:33	18:43
רוסיה, מוסקבה (ח)	06:55	07:08	08:41	08:46	09:33	09:39	10:29	10:32	12:46	12:45	17:39	17:24	18:15	18:01	17:08	18:16
רוסיה, ורסטוב-על-הדון (ח)	06:36	06:44	08:37	08:40	09:19	09:23	10:17	10:19	12:37	12:36	17:38	17:27	18:11	18:00	17:11	18:13
שווייץ, ציריך (ק)	07:41	07:49	09:41	09:45	10:24	10:28	11:21	11:23	13:42	13:41	18:47	18:36	19:15	19:05	18:20	19:17
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:09	06:09	08:35	08:35	09:05	09:04	10:06	10:05	12:35	12:33	18:00	17:57	18:23	18:20	17:39	18:29

המשך ממעמוד רפד

ובפרט שמח"ת דימים אלו תביא את השמחה של מצוה בכל ימות השנה, ובמילא יסורו כל ההגבלות מניעות ועכובים ללימוד התורה וקיום המצות,

כי שמח"ת הוא המקיף עליון הכולל גם את המקיפים הכללים של חדש תשרי -

אשר בזה יובן מה שמצינו שני ענינים הפכיים בשמע"צ ושמח"ת: (א) מנהגן של ישראל, אשר תורה הוא, לשמוח בשמחה זו יותר משמחת בית השואבה, ויותר משמחת יו"ט סתם. (ב) שמחת יו"ט היא מצות עשה מה"ת. שמחה היתירה דחה"ס, ובית השואבה בכלל זה, מפורשת בכתוב. וכן גם שמחה של מצוה. משא"כ שמחת יו"ט אחרון של חג אינה נלמדת אלא מדרשה (ומובן שאין נלמד מזה השמחה היתרה) ויש אומרים אשר אינה מדאורייתא כלל.

והטעם על זה י"ל, שהיא הנותנת, להיות שמחה זו עליונה וכללית ביותר, אינה במנין המצות - וע"ד מש"כ הרמב"ם לענין צווים הכוללים - וגם י"א שאינה אלא מנהג, וע"ד משנ"ת בענין הקפות.

והשי"ת יזכנו שתגיע שמחה זו עד הכח האחרון שבנפש, ולעשות הסכם והחלטה לקבל עומ"ש בקביעות עתים לתורה בקיום המצות ובעבודה שלב, ולהביא את ההחלטה מהכח אל הפועל, ואז - מסיים כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ במאמרו שבקונטרס - יומשך האור כי טוב בריבוי טוב גשמי ורוחני.

(משום קדושת המועד לא באתי על החתום)

מנחם שניאורסאהן

סדר מצות הדלקת נרות לחג הסוכות ושבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול (בחור"ל נותנים בערב יום א' של סוכות גם עבור היום השני). אסור לטלטל, ח"ו, את קופת הצדקה לאחר ההדלקה, ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

ערב יום א' של חג הסוכות

מלכתחילה רצוי להדליק את הנרות לכבוד החג לפני החשיכה, על פי לוחות הזמנים הנפוצים, אך אם לא הספיקו להדליק את הנרות מבעוד יום, ניתן להדליק גם מאוחר יותר, אך אז אין להדליק את הנרות באמצעות אש חדשה, אלא רק עליידי אש מועברת מאש שהודלקה לפני החג. משום כך ראוי להדליק – לפני כניסת החג 'נר נשמה' (או שלהבת גז וכדומה), כדי לאפשר בעת הצורך להעביר אש לצורך הדלקת נרות החג כשנאלצים להדליקם מאוחר. עצה זו חשובה במיוחד לאלה הגרים בחו"ל, הזקוקים לאש שנדלקה מערב חג לצורך הדלקת הנרות בלילה השני של חג הסוכות.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:**

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחֲיָנוּ וְקִיַּמְנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְזֶמֶן הַזֶּה:

בחור"ל ליל שני של חג הסוכות

זמן הדלקת נרות הערב – בליל החג השני רק בלילה (לא לפני צאת הכוכבים), הדלקת הנרות נעשית אך ורק עליידי העברה מאש הדלוקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק עליידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית). מדליקים את הנרות עליידי העברה מנר דולק ואחרי כן מברכים:

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:**

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחֲיָנוּ וְקִיַּמְנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְזֶמֶן הַזֶּה:

ערב שבת חול המועד סוכות

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום עליידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה. מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבַּת קֹדֶשׁ:**

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגְיַעֲנוּ לְמַחֲזוֹ חֲפָצֵנוּ לְחַיִּים וְלְשִׁמְחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם רעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל-אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיִּית רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל-פּוֹרְעָנוֹת הַמַּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתַשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתַתִּיב לָחֵן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רוֹאֵינוּ, וְתַגְמִלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתַשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל-פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שׁי **הלוי** בן חנה
וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר
ויוצאי חלציהם
צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**
שלום יצחק **הלוי** ומשפחתו
רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**
זבולון הלוי וזוגתו **רות**
חגית ובעלה **גבריאל סופייב**
שמעי' הלוי וזוגתו **מוראל**
אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**
יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו
לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00702
13/10/2019

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

